៙ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយេ

មូលបណ្ណាស-អដ្ឋកថា

(បឋមោ ភាគោ)

គន្ថារម្ភកថា

ករុណាសីតលហទយំ , បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតមំ;
សនរាមរលោកគរុំ, វន្ទេ **សុគតំ** គតិវិមុត្តំ។

ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធភាវំ, ភាវេត្វា ចេវ សច្ឆិកត្វា ច;
យំ ឧបគតោ គតមលំ, វន្ទេ តមនុត្តរំ **ធម្មំ**។

សុគតស្ស ឱរសានំ, បុត្តានំ មារសេនមថនានំ;
អដ្ឋន្នម្បិ សមូហំ, សិរសា វន្ទេ **អរិយសង្ឃំ**។

ឥតិ មេ បសន្នមតិនោ, រតនត្តយវន្ទនាមយំ បុញ្ញំ;
យំ សុវិហតន្តរាយោ, ហុត្វា តស្សានុភាវេន។

មជ្ឈិមបមាណសុត្តង្កិតស្ស ឥធ **មជ្ឈិមាគមវរស្ស**;
ពុទ្ធានុពុទ្ធសំវណ្ណិតស្ស បរវាទមថនស្ស។

អត្ថប្បកាសនត្ថំ, **អដ្ឋកថា** អាទិតោ វសិសតេហិ;
បញ្ចហិ យា សង្គីតា, អនុសង្គីតា ច បច្ឆាបិ។

សីហឡទីបំ បន អាភតាថ វសិនា មហាមហិន្ទេន;
ឋបិតា សីហឡភាសាយ, ទីបវាសីនមត្ថាយ។

អបនេត្វាន តតោហំ, សីហឡភាសំ មនោរមំ ភាសំ;
តន្តិនយានុច្ឆវិកំ, អារោបេន្តោ វិគតទោសំ។

សមយំ អវិលោមេន្តោ, ថេរានំ ថេរវំសទីបានំ;
សុនិបុណវិនិច្ឆយានំ, មហាវិហារេ និវាសីនំ។

ហិត្វា បុនប្បុនាគតមត្ថំ, អត្ថំ បកាសយិស្សាមិ;
សុជនស្ស ច តុដ្ឋត្ថំ, ចិរដ្ឋិតត្ថញ្ច ធម្មស្ស។

សីលកថា ធុតធម្មា, កម្មដ្ឋានានិ ចេវ សព្ពានិ;
ចរិយាវិធានសហិតោ, ឈានសមាបត្តិវិត្ថារោ។

សព្ពា ច អភិញ្ញាយោ, បញ្ញាសង្កលននិច្ឆយោ ចេវ;
ខន្ធាធាតាយតនិន្ទ្រិយានិ អរិយានិ ចេវ ចត្តារិ។

សច្ចានិ បច្ចយាការទេសនា សុបរិសុទ្ធនិបុណនយា;
អវិមុត្តតន្តិមគ្គា, វិបស្សនាភាវនា ចេវ។

ឥតិ បន សព្ពំ យស្មា, **វិសុទ្ធិមគ្គេ** មយា សុបរិសុទ្ធំ;
វុត្តំ តស្មា ភិយ្យោ, ន តំ ឥធ វិចារយិស្សាមិ។

“មជ្ឈេ **វិសុទ្ធិមគ្គោ,** ឯស ចតុន្នម្បិ អាគមានញ្ហិ;
ឋត្វា បកាសយិស្សតិ, តត្ថ យថាភាសិតមត្ថំ”។

ឥច្ចេវ កតោ តស្មា, តម្បិ គហេត្វាន សទ្ធិមេតាយ;
អដ្ឋកថាយ វិជានថ, មជ្ឈិមសង្គីតិយា អត្ថន្តិ។

និទានកថា

១. តត្ថ **មជ្ឈិមសង្គីតិ** នាម បណ្ណាសតោ មូលបណ្ណាសា មជ្ឈិមបណ្ណាសា ឧបរិបណ្ណាសាតិ បណ្ណាសត្តយសង្គហា។ វគ្គតោ ឯកេកាយ បណ្ណាសាយ បញ្ច បញ្ច វគ្គេ កត្វា បន្នរសវគ្គសមាយោគា។ សុត្តតោ ទិយឌ្ឍសុត្តសតំ ទ្វេ ច សុត្តន្តា។ បទតោ តេវីសុត្តរបញ្ចសតាធិកានិ អសីតិបទសហស្សានិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“អសីតិបទសហស្សានិ, ភិយ្យោ បញ្ចសតានិ ច;
បុន តេវីសតិ វុត្តា, បទមេវំ វវត្ថិត”ន្តិ។

អក្ខរតោ សត្ត អក្ខរសតសហស្សានិ ចត្តាលីសញ្ច សហស្សានិ តេបញ្ញាសញ្ច អក្ខរានិ។ ភាណវារតោ អសីតិភាណវារា តេវីសបទាធិកោ ច ឧបឌ្ឍភាណវារោ។ អនុសន្ធិតោ បុច្ឆានុសន្ធិ-អជ្ឈាសយានុសន្ធិ-យថានុសន្ធិវសេន សង្ខេបតោ តិវិធោ អនុសន្ធិ។ វិត្ថារតោ បនេត្ថ តីណិ អនុសន្ធិសហស្សានិ នវ ច សតានិ ហោន្តិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“តីណិ សន្ធិសហស្សានិ, តថា នវសតានិ ច;
អនុសន្ធិនយា ឯតេ, មជ្ឈិមស្ស បកាសិតា”តិ។

តត្ថ បណ្ណាសាសុ **មូលបណ្ណាសា** អាទិ, វគ្គេសុ **មូលបរិយាយវគ្គោ,** សុត្តេសុ **មូលបរិយាយសុត្តំ**។ តស្សាបិ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វុត្តំ និទានមាទិ។ សា បនេសា បឋមមហាសង្គីតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ អាទិម្ហិ វិត្ថារិតា។ តស្មា សា តត្ថ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពា។

១. មូលបរិយាយវគ្គោ

១. មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

១. យំ បនេតំ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិកំ និទានំ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ និបាតបទំ។ **មេ**តិអាទីនិ នាមបទានិ។ **ឧក្កដ្ឋាយំ វិហរតី**តិ ឯត្ថ **វិ**តិ ឧបសគ្គបទំ, **ហរតី**តិ អាខ្យាតបទន្តិ ឥមិនា តាវ នយេន បទវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

អត្ថតោ បន **ឯវំ**-សទ្ទោ តាវ ឧបមូបទេសសម្បហំសនគរហណវចនសម្បដិគ្គហាការនិទស្សនាវធារណាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ តថាហេស – “ឯវំ ជាតេន មច្ចេន កត្តព្ពំ កុសលំ ពហុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ធ. ប. ៥៣) ឧបមាយំ អាគតោ។ “ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ព”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១២២) ឧបទេសេ។ “ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) សម្បហំសនេ។ “ឯវមេវំ បនាយំ វសលី យស្មិំ វា តស្មិំ វា តស្ស មុណ្ឌកស្ស សមណកស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៨៧) គរហណេ។ “ឯវំ ភន្តេតិ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១) វចនសម្បដិគ្គហេ។ “ឯវំ ព្យាខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៩៨) អាការេ។ “ឯហិ ត្វំ, មាណវក, យេន សមណោ អានន្ទោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា មម វចនេន សមណំ, អានន្ទំ, អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆ – ‘សុភោ មាណវោ តោទេយ្យបុត្តោ, ភវន្តំ អានន្ទំ, អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតី’តិ, ឯវញ្ច វទេហិ សាធុ កិរ ភវំ អានន្ទោ យេន សុភស្ស មាណវស្ស តោទេយ្យបុត្តស្ស និវេសនំ, តេនុបសង្កមតុ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៥) និទស្សនេ។ “តំ កិំ មញ្ញថ, កាលាមា, ឥមេ ធម្មា កុសលា វា អកុសលា វាតិ? អកុសលា, ភន្តេ។ សាវជ្ជា វា អនវជ្ជា វាតិ? សាវជ្ជា, ភន្តេ។ វិញ្ញុគរហិតា វា វិញ្ញុប្បសត្ថា វាតិ? វិញ្ញុគរហិតា, ភន្តេ។ សមត្តា សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ នោ វា, កថំ វោ ឯត្ថ ហោតីតិ? សមត្តា, ភន្តេ, សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ, ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) អវធារណេ។ ស្វាយមិធ អាការនិទស្សនាវធារណេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ អាការត្ថេន **ឯវំ**សទ្ទេន ឯតមត្ថំ ទីបេតិ – នានានយនិបុណំ អនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ វិវិធបាដិហារិយំ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរំ សព្ពសត្តានំ សកសកភាសានុរូបតោ សោតបថមាគច្ឆន្តំ តស្ស ភគវតោ វចនំ សព្ពប្បការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុំ, សព្ពថាមេន បន សោតុកាមតំ ជនេត្វាបិ ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯកេនាការេន សុតន្តិ។

និទស្សនត្ថេន “នាហំ សយម្ភូ, ន មយា ឥទំ សច្ឆិកត”ន្តិ អត្តានំ បរិមោចេន្តោ ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯវំ សុតន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលំ សុត្តំ និទស្សេតិ។

អវធារណត្ថេន “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ, គតិមន្តានំ, សតិមន្តានំ, ធិតិមន្តានំ, ឧបដ្ឋាកានំ យទិទំ អានន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២១៩-២២៣) ឯវំ ភគវតា, “អាយស្មា អានន្ទោ អត្ថកុសលោ ធម្មកុសលោ ព្យញ្ជនកុសលោ និរុត្តិកុសលោ បុព្ពាបរកុសលោ”តិ (អ. និ. ៥.១៦៩) ឯវំ ធម្មសេនាបតិនា ច បសត្ថភាវានុរូបំ អត្តនោ ធារណពលំ ទស្សេន្តោ សត្តានំ សោតុកម្យតំ ជនេតិ “ឯវំ មេ សុតំ, តញ្ច ខោ អត្ថតោ វា ព្យញ្ជនតោ វា អនូនមនធិកំ, ឯវមេវ ន អញ្ញថា ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។

មេ-សទ្ទោ តីសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិស្ស “គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ”ន្តិអាទីសុ (សុ. និ. ៨១) មយាតិ អត្ថោ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ ភគវា, សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៨៨) មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៩) មមាតិ អត្ថោ។ ឥធ បន “មយា សុត”ន្តិ ច “មម សុត”ន្តិ ច អត្ថទ្វយេ យុជ្ជតិ។

សុតន្តិ អយំ សុត-សទ្ទោ សឧបសគ្គោ ច អនុបសគ្គោ ច គមន-វិស្សុត-កិលិន្ន-ឧបចិតានុយោគ-សោតវិញ្ញេយ្យ-សោតទ្វារានុសារវិញ្ញាតាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ តថា ហិស្ស “សេនាយ បសុតោ”តិអាទីសុ គច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ “សុតធម្មស្ស បស្សតោ”តិអាទីសុ (ឧទា. ១១) វិស្សុតធម្មស្សាតិ អត្ថោ, “អវស្សុតា អវស្សុតស្សាតិ”អាទីសុ (បាចិ. ៦៥៧) កិលិន្នា កិលិន្នស្សាតិ អត្ថោ។ “តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បក”ន្តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៧.១២) ឧបចិតន្តិ អត្ថោ។ “យេ ឈានបសុតា ធីរា”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៨១) ឈានានុយុត្តាតិ អត្ថោ។ “ទិដ្ឋំ សុតំ មុត”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៤១) សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ អត្ថោ។ “សុតធរោ សុតសន្និចយោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៣៩) សោតទ្វារានុសារវិញ្ញាតធរោតិ អត្ថោ។ ឥធ បនស្ស សោតទ្វារានុសារេន “ឧបធារិត”ន្តិ វា

“ឧបធារណ”ន្តិ វាតិ អត្ថោ។ មេ-សទ្ទស្ស ហិ មយាតិ អត្ថេ សតិ “ឯវំ មយា សុតំ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារិត”ន្តិ យុជ្ជតិ។ មមាតិ អត្ថេ សតិ “ឯវំ មម សុតំ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារណ”ន្តិ យុជ្ជតិ។

ឯវមេតេសុ តីសុ បទេសុ **ឯវ**ន្តិ សោតវិញ្ញាណាទិវិញ្ញាណកិច្ចនិទស្សនំ។ **មេ**តិ វុត្តវិញ្ញាណសមង្គិបុគ្គលនិទស្សនំ។ **សុត**ន្តិ អស្សវនភាវប្បដិក្ខេបតោ អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សនំ។ តថា **ឯវ**ន្តិ តស្សា សោតទ្វារានុសារេន បវត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តិភាវប្បកាសនំ។ **មេ**តិ អត្តប្បកាសនំ។ **សុត**ន្តិ ធម្មប្បកាសនំ។ អយញ្ហេត្ថ សង្ខេបោ “នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា មយា ន អញ្ញំ កតំ, ឥទំ បន កតំ, អយំ ធម្មោ សុតោ”តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ និទ្ទិសិតព្ពប្បកាសនំ។ **មេ**តិ បុគ្គលប្បកាសនំ។ **សុត**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចប្បកាសនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យំ សុត្តំ និទ្ទិសិស្សាមិ, តំ មយា ឯវំ សុតន្តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស នានាការប្បវត្តិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណំ ហោតិ, តស្ស នានាការនិទ្ទេសោ។ **ឯវ**ន្តិ ហិ អយំ អាការបញ្ញត្តិ, **មេ**តិ កត្តុនិទ្ទេសោ, **សុត**ន្តិ វិសយនិទ្ទេសោ។ ឯត្តាវតា នានាការប្បវត្តេន ចិត្តសន្តានេន តំសមង្គិនោ កត្តុវិសយេ គហណសន្និដ្ឋានំ កតំ ហោតិ។

អថ វា **ឯវ**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ វិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ។ **មេ**តិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ – មយា សវនកិច្ចវិញ្ញាណសមង្គិនា បុគ្គលេន វិញ្ញាណវសេន លទ្ធសវនកិច្ចវោហារេន សុតន្តិ។

តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ច **មេ**តិ ច សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ កិញ្ហេត្ថ តំ បរមត្ថតោ អត្ថិ, យំ ឯវន្តិ វា មេតិ វា និទ្ទេសំ លភេថ? **សុត**ន្តិ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ យញ្ហិ តមេត្ថ សោតេន ឧបលទ្ធំ, តំ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានន្តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ ច **មេ**តិ ច តំ តំ ឧបាទាយ វត្តព្ពតោ ឧបាទាបញ្ញត្តិ។ **សុត**ន្តិ ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ វត្តព្ពតោ ឧបនិធាបញ្ញត្តិ។ ឯត្ថ ច **ឯវ**ន្តិ វចនេន អសម្មោហំ ទីបេតិ។ ន ហិ សម្មូឡ្ហោ នានប្បការបដិវេធសមត្ថោ ហោតិ។ **សុត**ន្តិ វចនេន សុតស្ស អសម្មោសំ ទីបេតិ។ យស្ស ហិ សុតំ សម្មុដ្ឋំ ហោតិ , ន សោ កាលន្តរេន មយា សុតន្តិ បដិជានាតិ។ ឥច្ចស្ស អសម្មោហេន បញ្ញាសិទ្ធិ, អសម្មោសេន បន សតិសិទ្ធិ។ តត្ថ បញ្ញា បុព្ពង្គមាយ សតិយា ព្យញ្ជនាវធារណសមត្ថតា, សតិបុព្ពង្គមាយ បញ្ញាយ អត្ថបដិវេធសមត្ថតា, តទុភយសមត្ថតាយោគេន អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្ស ធម្មកោសស្ស អនុបាលនសមត្ថតោ ធម្មភណ្ឌាគារិកត្តសិទ្ធិ។

អបរោ នយោ – **ឯវ**ន្តិ វចនេន យោនិសោ មនសិការំ ទីបេតិ, អយោនិសោ មនសិករោតោ ហិ នានប្បការបដិវេធាភាវតោ។ **សុត**ន្តិ វចនេន អវិក្ខេបំ ទីបេតិ, វិក្ខិត្តចិត្តស្ស សវនាភាវតោ។ តថា ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ បុគ្គលោ សព្ពសម្បត្តិយា វុច្ចមានោបិ “ន មយា សុតំ, បុន ភណថា”តិ ភណតិ។ យោនិសោ មនសិការេន ចេត្ថ អត្តសម្មាបណិធី បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតំ សាធេតិ, សម្មា អបណិហិតត្តស្ស បុព្ពេ អកតបុញ្ញស្ស វា តទភាវតោ។ អវិក្ខេបេន បន សទ្ធម្មស្សវនំ សប្បុរិសូបនិស្សយញ្ច សាធេតិ។ ន ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ សោតុំ សក្កោតិ, ន ច សប្បុរិសេ អនុបស្សយមានស្ស សវនំ អត្ថីតិ។

អបរោ នយោ – យស្មា **ឯវ**ន្តិ យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស នានាការប្បវត្តិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណំ ហោតិ, តស្ស នានាការនិទ្ទេសោតិ វុត្តំ។ សោ ច ឯវំ ភទ្ទកោ អាការោ ន សម្មា អប្បណិហិតត្តនោ បុព្ពេ អកតបុញ្ញស្ស វា ហោតិ, តស្មា **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា ភទ្ទកេន អាការេន បច្ឆិមចក្កទ្វយសម្បត្តិំ អត្តនោ ទីបេតិ, **សុត**ន្តិ សវនយោគេន បុរិមចក្កទ្វយសម្បត្តិំ។ ន ហិ អប្បតិរូបទេសេ វសតោ សប្បុរិសូបនិស្សយវិរហិតស្ស វា សវនំ អត្ថិ។ ឥច្ចស្ស បច្ឆិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយា អាសយសុទ្ធិ សិទ្ធា ហោតិ។ បុរិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយា បយោគសុទ្ធិ។ តាយ ច អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធិ, បយោគសុទ្ធិយា អាគមព្យត្តិសិទ្ធិ។ ឥតិ បយោគាសយសុទ្ធស្ស អាគមាធិគមសម្បន្នស្ស វចនំ អរុណុគ្គំ វិយ សូរិយស្ស ឧទយតោ យោនិសោមនសិការោ វិយ ច កុសលកម្មស្ស អរហតិ ភគវតោ វចនស្ស បុព្ពង្គមំ ភវិតុន្តិ ឋានេ និទានំ ឋបេន្តោ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទិមាហ។

អបរោ នយោ – **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា នានប្បការបដិវេធទីបកេន វចនេន អត្តនោ អត្ថបដិភានបដិសម្ភិទាសម្បត្តិសព្ភាវំ ទីបេតិ។ **សុត**ន្តិ ឥមិនា សោតព្ពភេទបដិវេធទីបកេន ធម្មនិរុត្តិបដិសម្ភិទាសម្បត្តិសព្ភាវំ ។ **ឯវ**ន្តិ ច ឥទំ យោនិសោមនសិការទីបកំ វចនំ ភាសមានោ – “ឯតេ មយា ធម្មា មនសានុបេក្ខិតា ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា”តិ ទីបេតិ។ **សុត**ន្តិ ឥទំ សវនយោគទីបកំ វចនំ ភាសមានោ – “ពហូ មយា ធម្មា សុតា ធាតា

វចសា បរិចិតា”តិ ទីបេតិ។ តទុភយេនបិ អត្ថព្យញ្ជនបារិបូរិំ ទីបេន្តោ សវនេ អាទរំ ជនេតិ។ អត្ថព្យញ្ជនបរិបុណ្ណញ្ហិ ធម្មំ អាទរេន អស្សុណន្តោ មហតា ហិតា បរិពាហិរោ ហោតីតិ អាទរំ ជនេត្វា សក្កច្ចំ ធម្មោ សោតព្ពោតិ។

“ឯវំ មេ សុត”ន្តិ ឥមិនា បន សកលេន វចនេន អាយស្មា អានន្ទោ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មំ អត្តនោ អទហន្តោ អសប្បុរិសភូមិំ អតិក្កមតិ, សាវកត្តំ បដិជានន្តោ សប្បុរិសភូមិំ ឱក្កមតិ។ តថា អសទ្ធម្មា ចិត្តំ វុដ្ឋាបេតិ, សទ្ធម្មេ ចិត្តំ បតិដ្ឋាបេតិ។ “កេវលំ សុតមេវេតំ មយា តស្សេវ បន ភគវតោ វចន”ន្តិ ទីបេន្តោ អត្តានំ បរិមោចេតិ, សត្ថារំ អបទិសតិ, ជិនវចនំ អប្បេតិ, ធម្មនេត្តិំ បតិដ្ឋាបេតិ។

អបិច “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ អត្តនា ឧប្បាទិតភាវំ អប្បដិជានន្តោ បុរិមវចនំ វិវរន្តោ “សម្មុខា បដិគ្គហិតមិទំ មយា តស្ស ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជវិសារទស្ស ទសពលធរស្ស អាសភដ្ឋានដ្ឋាយិនោ សីហនាទនាទិនោ សព្ពសត្តុត្តមស្ស ធម្មិស្សរស្ស ធម្មរាជស្ស ធម្មាធិបតិនោ ធម្មទីបស្ស ធម្មសរណស្ស សទ្ធម្មវរចក្កវត្តិនោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនំ, ន ឯត្ថ អត្ថេ វា ធម្មេ វា បទេ វា ព្យញ្ជនេ វា កង្ខា វា វិមតិ វា កត្តព្ពា”តិ សព្ពទេវមនុស្សានំ ឥមស្មិំ ធម្មេ អស្សទ្ធិយំ វិនាសេតិ, សទ្ធាសម្បទំ ឧប្បាទេតីតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“វិនាសយតិ អស្សទ្ធំ, សទ្ធំ វឌ្ឍេតិ សាសនេ;
ឯវំ មេ សុតមិច្ចេវំ, វទំ គោតមសាវកោ”តិ។

ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ **សមយ**ន្តិ បរិច្ឆិន្នទិទ្ទេសោ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ អនិយមិតបរិទីបនំ។ តត្ថ **សមយ**សទ្ទោ –

សមវាយេ ខណេ កាលេ, សមូហេ ហេតុទិដ្ឋិសុ;
បដិលាភេ បហានេ ច, បដិវេធេ ច ទិស្សតិ។

តថា ហិស្ស “អប្បេវ នាម ស្វេបិ ឧបសង្កមេយ្យាម កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៧) សមវាយោ អត្ថោ។ “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) ខណោ។ “ឧណ្ហសមយោ បរិឡាហសមយោ”តិអាទីសុ (បាចិ. ៣៥៨) កាលោ។ “មហាសមយោ បវនស្មិ”ន្តិអាទីសុ សមូហោ។ “សមយោបិ ខោ តេ, ភទ្ទាលិ, អប្បដិវិទ្ធោ អហោសិ, ភគវា ខោ សាវត្ថិយំ វិហរតិ, ភគវាបិ មំ ជានិស្សតិ, ‘ភទ្ទាលិ, នាម ភិក្ខុ សត្ថុសាសនេ សិក្ខាយ ន បរិបូរការី’តិ, អយម្បិ ខោ តេ, ភទ្ទាលិ, សមយោ អប្បដិវិទ្ធោ អហោសី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៣៥) ហេតុ។ “តេន ខោ បន សមយេន ឧគ្គាហមានោ បរិព្ពាជកោ សមណមុណ្ឌិកាបុត្តោ សមយប្បវាទកេ តិន្ទុកាចីរេ ឯកសាលកេ មល្លិកាយ អារាមេ បដិវសតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.២៦០) ទិដ្ឋិ។

“ទិដ្ឋេ ធម្មេ ច យោ អត្ថោ, យោ ចត្ថោ សម្បរាយិកោ;
អត្ថាភិសមយា ធីរោ, បណ្ឌិតោតិ បវុច្ចតី”តិ។ –

អាទីសុ (សំ. និ. ១.១២៩) បដិលាភោ។ “សម្មា មានាភិសមយា អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៨) បហានំ។ “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ អភិសមយដ្ឋោ”តិអាទីសុ (បដិ. ម. ៣.១) បដិវេធោ។ ឥធ បនស្ស កាលោ អត្ថោ។ តេន សំវច្ឆរ-ឧតុ-មាសឌ្ឍមាស-រត្តិ-ទិវ-បុព្ពណ្ហ-មជ្ឈន្ហិក-សាយន្ហ-បឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមយាម-មុហុត្តាទីសុ កាលប្បភេទភូតេសុ សមយេសុ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ ឯតេសុ សំវច្ឆរាទីសុ សមយេសុ យំ យំ សុត្តំ យម្ហិ យម្ហិ សំវច្ឆរេ ឧតុម្ហិ មាសេ បក្ខេ រត្តិភាគេ ទិវសភាគេ វា វុត្តំ, សព្ពំ តំ ថេរស្ស សុវិទិតំ សុវវត្ថាបិតំ បញ្ញាយ។ យស្មា បន “ឯវំ មេ សុតំ អសុកសំវច្ឆរេ អសុកឧតុម្ហិ អសុកមាសេ អសុកបក្ខេ អសុករត្តិភាគេ អសុកទិវសភាគេ វា”តិ ឯវំ វុត្តេ ន សក្កា សុខេន ធារេតុំ វា ឧទ្ទិសិតុំ វា ឧទ្ទិសាបេតុំ វា, ពហុ ច វត្តព្ពំ ហោតិ, តស្មា ឯកេនេវ បទេន តមត្ថំ សមោធានេត្វា “ឯកំ សមយ”ន្តិ អាហ។

យេ វា ឥមេ គព្ភោក្កន្តិសមយោ ជាតិសមយោ សំវេគសមយោ អភិនិក្ខមនសមយោ ទុក្ករការិកសមយោ មារវិជយសមយោ អភិសម្ពោធិសមយោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ ទេសនាសមយោ បរិនិព្ពានសមយោតិ ឯវមាទយោ ភគវតោ ទេវមនុស្សេសុ អតិវិយ សុប្បកាសា អនេកកាលប្បភេទា ឯវ សមយា, តេសុ សមយេសុ

ទេសនាសមយសង្ខាតំ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។ យោ ចាយំ ញាណករុណាកិច្ចសមយេសុ អរុណាកិច្ចសមយោ, អត្តហិតបរហិតបដិបត្តិសមយេសុ បរហិតបដិបត្តិសមយោ, សន្និបតិតានំ ករណីយទ្វយសមយេសុ ធម្មិកថាសមយោ, ទេសនាបដិបត្តិសមយេសុ ទេសនាសមយោ, តេសុបិ សមយេសុ អញ្ញតរំ សន្ធាយ “ឯកំ សមយ”ន្តិ អាហ។

កស្មា បនេត្ថ យថា អភិធម្មេ “យស្មឹ សមយេ កាមាវចរ”ន្តិ ច ឥតោ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ “យស្មឹ សមយេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហី”តិ ច ភុម្មវចនេន និទ្ទេសោ កតោ, វិនយេ ច “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា”តិ ករណវចនេន, តថា អកត្វា “ឯកំ សមយ”ន្តិ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។ តត្ថ តថា ឥធ ច អញ្ញថា អត្ថសម្ភវតោ។ តត្ថ ហិ អភិធម្មេ ឥតោ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ ច អធិករណត្ថោ ភាវេនភាវលក្ខណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ អធិករណញ្ហិ កាលត្ថោ ច សមូហត្ថោ ច សមយោ, តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ ខណសមវាយហេតុសង្ខាតស្ស ច សមយស្ស ភាវេន តេសំ ភាវោ លក្ខីយតិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ តត្ថ ភុម្មវចននិទ្ទេសោ កតោ។

វិនយេ ច ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ យោ ហិ សោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ សារិបុត្តាទីហិបិ ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ, តេន សមយេន ហេតុភូតេន ករណភូតេន ច សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបយន្តោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមានោ ភគវា តត្ថ តត្ថ វិហាសិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ តត្ថ ករណវចនេន និទ្ទេសោ កតោ។

ឥធ បន អញ្ញស្មិញ្ច ឯវំជាតិកេ អច្ចន្តសំយោគត្ថោ សម្ភវតិ។ យញ្ហិ សមយំ ភគវា ឥមំ អញ្ញំ វា សុត្តន្តំ ទេសេសិ, អច្ចន្តមេវ តំ សមយំ ករុណាវិហារេន វិហាសិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ ឥធ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។

តេនេតំ វុច្ចតិ –

“តំ តំ អត្ថមបេក្ខិត្វា, ភុម្មេន ករណេន ច;
អញ្ញត្រ សមយោ វុត្តោ, ឧបយោគេន សោ ឥធា”តិ។

បោរាណា បន វណ្ណយន្តិ – “តស្មឹ សមយេ”តិ វា – “តេន សមយេនា”តិ វា – “ឯកំ សមយ”ន្តិ វា អភិលាបមត្តភេទោ ឯស, សព្ពត្ថ ភុម្មមេវ អត្ថោតិ។ តស្មា “ឯកំ សមយ”ន្តិ វុត្តេបិ “ឯកស្មឹ សមយេ”តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ភគវាតិ គរុ។ គរុញ្ហិ លោកេ “ភគវា”តិ វទន្តិ។ អយញ្ច សព្ពគុណវិសិដ្ឋតាយ សព្ពសត្តានំ គរុ, តស្មា “ភគវា”តិ វេទិតព្ពោ។ បោរាណេហិបិ វុត្តំ –

“ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋំ, ភគវាតិ វចនមុត្តមំ;
គរុគារវយុត្តោ សោ, ភគវា តេន វុច្ចតី”តិ។

អបិច –

“ភាគ្យវា ភគ្គវា យុត្តោ, ភគេហិ ច វិភត្តវា;
ភត្តវា វន្តគមនោ, ភវេសុ ភគវា តតោ”តិ។ –

ឥមិស្សា គាថាយ វសេនស្ស បទស្ស វិត្ថារតោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សោ ច **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ វុត្តោយេវ។

ឯត្តាវតា ចេត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ វចនេន យថាសុតំ ធម្មំ ទស្សេន្តោ ភគវតោ ធម្មសរីរំ បច្ចក្ខំ ករោតិ។ តេន – “នយិទំ អតិក្កន្តសត្ថុកំ បាវចនំ, អយំ វោ សត្ថា”តិ សត្ថុ អទស្សនេន ឧក្កណ្ឋិតំ ជនំ សមស្សាសេតិ។

ឯកំ សមយំ ភគវាតិ វចនេន តស្មឹ សមយេ ភគវតោ អវិជ្ជមានភាវំ ទស្សេន្តោ រូបកាយបរិនិព្ពានំ សាធេតិ។ តេន “ឯវំវិធស្ស នាម អរិយធម្មស្ស ទេសកោ ទសពលធរោ វជិរសង្ឃាតសមានកាយោ, សោបិ ភគវា បរិនិព្ពុតោ, កេន អញ្ញេន ជីវិតេ អាសា ជនេតព្ពា”តិ ជីវិតមទមត្តំ ជនំ សំវេជេតិ, សទ្ធម្មេ ចស្ស ឧស្សាហំ ជនេតិ។

ឯវន្តិ ច ភណន្តោ ទេសនាសម្បត្តឹ និទ្ទិសតិ។ **មេ សុត**ន្តិ សាវកសម្បត្តឹ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ កាលសម្បត្តឹ។ **ភគវា**តិ ទេសកសម្បត្តឹ។

ឧក្កដ្ឋាយំ វិហរតីតិ ឯត្ថ ឧក្កាតិ ទីបិកា, តញ្ហិ នគរំ “មង្គលទិវសោ សុខណោ សុនក្ខត្តំ មា អតិក្កមី”តិ រត្តិម្បិ ឧក្កាសុ ឋិតាសុ មាបិតត្តា ឧក្កដ្ឋាតិ វុច្ចតិ។ ទណ្ឌទីបិកាសុ ជាលេត្វា ធារិយមានាសុ មាបិតត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្សំ **ឧក្កដ្ឋាយំ**។ សមីបត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ **វិហរតី**តិ អវិសេសេន ឥរិយាបថទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារេសុ អញ្ញតរវិហារសមង្គិបរិទីបនមេតំ។ ឥធ បន ឋានគមននិសិន្នសយនប្បភេទេសុ ឥរិយាបថេសុ អញ្ញតរឥរិយាបថសមាយោគបរិទីបនំ។ តេន ឋិតោបិ គច្ឆន្តោបិ និសិន្នោបិ សយានោបិ ភគវា វិហរតិច្ចេវ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ ភគវា ឯកំ ឥរិយាបថពាធនំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា អបរិបតន្តំ អត្តភាវំ ហរតិ បវត្តេតិ, តស្មា វិហរតីតិ វុច្ចតិ។

សុភគវនេតិ ឯត្ថ សុភគត្តា **សុភគំ**, សុន្ទរសិរិកត្តា សុន្ទរកាមត្តា ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្ស ហិ វនស្ស សិរិសម្បត្តិយា មនុស្សា អន្នបានាទីនិ អាទាយ ទិវសំ តត្ថេវ ឆណសមជ្ជឧស្សវេ ករោន្តា ភោគសុខំ អនុភោន្តិ, សុន្ទរសុន្ទរេ ចេត្ថ កាមេ បត្ថេន្តិ “បុត្តំ លភាម, ធីតរំ លភាមា”តិ, តេសំ តំ តថេវ ហោតិ, ឯវំ តំ សុន្ទរសិរិកត្តា សុន្ទរកាមត្តា ច **សុភគំ**។ អបិច ពហុជនកន្តតាយបិ សុភគំ។ វនយតីតិ **វនំ**, អត្តសម្បទាយ សត្តានំ ភត្តឹ ការេតិ, អត្តនិ សិនេហំ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ វនុតេ ឥតិ វា **វនំ**, នានាវិធកុសុម-គន្ធសម្មោទមត្តកោកិលាទិវិហង្គមាភិរុតេហិ មន្ទមាលុតចលិតរុក្ខសាខាវិដបបល្លវបលាសេហិ ច “ឯថ មំ បរិភុញ្ជថា”តិ សព្ពបាណិនោ យាចតិ វិយាតិ អត្ថោ។ សុភគញ្ច តំ វនញ្ចាតិ **សុភគវនំ**។ តស្មឹ **សុភគវនេ**។ វនញ្ច នាម រោបិមំ, សយំជាតន្តិ ទុវិធំ។ តត្ថ វេឡុវនជេតវនាទីនិ រោបិមានិ។ អន្ធវនមហាវនអញ្ជនវនាទីនិ សយំ ជាតានិ។ ឥទម្បិ សយំជាតន្តិ វេទិតព្ពំ។

សាលរាជមូលេតិ ឯត្ថ សាលរុក្ខោបិ សាលោតិ វុច្ចតិ។ យថាហ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, គាមស្ស វា និគមស្ស វា អវិទូរេ មហន្តំ សាលវនំ, តញ្ចស្ស ឯឡណ្ឌេហិ សញ្ឆន្ន”ន្តិ (ម. និ. ១.២២៥) “អន្តរេន យមកសាលាន”ន្តិ ច (ទី. និ. ២.១៩៥) វនប្បតិជេដ្ឋករុក្ខោបិ។ យថាហ –

“តវេវ ទេវ វិជិតេ, តវេវុយ្យានភូមិយា;
ឧជុវំសា មហាសាលា, នីលោភាសា មនោរមា”តិ។ (ជា. ២.១៩.៤);

យោ កោចិ រុក្ខោបិ។ យថាហ “អថ ខោ តំ, ភិក្ខវេ, មាលុវពីជំ អញ្ញតរស្មឹ សាលមូលេ និបតេយ្យា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៩)។ ឥធ បន វនប្បតិជេដ្ឋករុក្ខោ អធិប្បេតោ។ រាជសទ្ទោ បនស្ស តមេវ ជេដ្ឋកភាវំ សាធេតិ។ យថាហ “សុប្បតិដ្ឋិតស្ស ខោ ព្រាហ្មណ ធម្មិក និគ្រោធរាជស្សា”តិ (អ. និ. ៦.៥៤)។ តត្ថ ទ្វេធា សមាសោ, សាលានំ រាជាតិបិ **សាលរាជា**, សាលោ ច សោ ជេដ្ឋកដ្ឋេន រាជា ច ឥតិបិ **សាលរាជា**។ **មូល**ន្តិ សមីបំ។ អយញ្ហិ មូលសទ្ទោ, “មូលានិ ឧទ្ធរេយ្យ, អន្តមសោ ឧសិរនាឡិមត្តានិបី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១៩៥) មូលមូលេ ទិស្សតិ។ “លោភោ អកុសលមូល”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣០៥) អសាធារណហេតុម្ហិ។ “យាវ មជ្ឈន្ហិកេ កាលេ ឆាយា ផរតិ, និវាតេ បណ្ណានិ បតន្តិ, ឯត្តាវតា រុក្ខមូល”ន្តិអាទីសុ សមីបេ។ ឥធ បន សមីបេ អធិប្បេតោ, តស្មា សាលរាជស្ស សមីបេតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ សិយា – យទិ តាវ ភគវា ឧក្កដ្ឋាយំ វិហរតិ, “សុភគវនេ សាលរាជមូលេ”តិ ន វត្តព្ពំ, អថ តត្ថ វិហរតិ, “ឧក្កដ្ឋាយ”ន្តិ ន វត្តព្ពំ, ន ហិ សក្កា ឧភយត្ថ ឯកំ សមយំ វិហរិតុន្តិ។ ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។

ននុ អវោចុម្ហ “សមីបត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចន”ន្តិ។ តស្មា យថា គង្គាយមុនាទីនំ សមីបេ គោយូថានិ ចរន្តានិ “គង្គាយ ចរន្តិ, យមុនាយ ចរន្តី”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវមិធាបិ យទិទំ ឧក្កដ្ឋាយ សមីបេ សុភគវនំ សាលរាជមូលំ, តត្ថ វិហរន្តោ វុច្ចតិ “ឧក្កដ្ឋាយំ វិហរតិ សុភគវនេ សាលរាជមូលេ”តិ។ គោចរគាមនិទស្សនត្ថញ្ហិស្ស ឧក្កដ្ឋាវចនំ, បព្ពជិតានុរូបនិវាសដ្ឋាននិទស្សនត្ថំ សេសវចនំ។

តត្ថ ឧក្កដ្ឋាកិត្តនេន អាយស្មា អានន្ទោ ភគវតោ គហដ្ឋានុគ្គហករណំ ទស្សេតិ, សុភគវនាទិកិត្តនេន បព្ពជិតានុគ្គហករណំ។ តថា បុរិមេន បច្ចយគ្គហណតោ អត្តកិលមថានុយោគវិវជ្ជនំ, បច្ឆិមេន វត្ថុកាមប្បហានតោ កាមសុខល្លិកានុយោគវិវជ្ជនុបាយទស្សនំ។ បុរិមេន ច ធម្មទេសនាភិយោគំ, បច្ឆិមេន វិវេកាធិមុត្តឹ។ បុរិមេន ករុណាយ ឧបគមនំ, បច្ឆិមេន បញ្ញាយ អបគមនំ។ បុរិមេន សត្តានំ ហិតសុខនិប្ផាទនាធិមុត្តតំ, បច្ឆិមេន បរហិតសុខករណេ និរុបលេបនំ។ បុរិមេន ធម្មិកសុខាបរិច្ចាគនិមិត្តំ ផាសុវិហារំ,

បច្ឆិមេន ឧត្តរិមនុស្សធម្មានុយោគនិមិត្តំ ។ បុរិមេន មនុស្សានំ ឧបការពហុលតំ, បច្ឆិមេន ទេវានំ។ បុរិមេន លោកេ ជាតស្ស លោកេ សំវឌ្ឍភាវំ, បច្ឆិមេន លោកេន អនុបលិត្តតំ។ បុរិមេន “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ, លោកេ ឧប្បជ្ជមានោ ឧប្បជ្ជតិ ពហុជនហិតាយ ពហុជនសុខាយ លោកានុកម្បាយ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សានំ។ កតមោ ឯកបុគ្គលោ, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ (អ. និ. ១.១៧០) វចនតោ យទត្ថំ ភគវា ឧប្បន្នោ, តទត្ថបរិនិដ្ឋានំ, បច្ឆិមេន យត្ថ ឧប្បន្នោ, តទនុរូបវិហារំ។ ភគវា ហិ បឋមំ លុម្ពិនិវនេ, ទុតិយំ ពោធិមណ្ឌេតិ លោកិយលោកុត្តរាយ ឧប្បត្តិយា វនេយេវ ឧប្បន្នោ, តេនស្ស វនេយេវ វិហារំ ទស្សេតីតិ ឯវមាទិនា នយេនេត្ថ អត្ថយោជនា វេទិតព្ពា។

តត្រាតិ ទេសកាលបរិទីបនំ។ តញ្ហិ យំ សមយំ វិហរតិ, តត្រ សមយេ។ យស្មិញ្ច សាលរាជមូលេ វិហរតិ, តត្រ សាលរាជមូលេតិ ទីបេតិ។ ភាសិតព្ពយុត្តេ វា ទេសកាលេ ទីបេតិ។ ន ហិ ភគវា អយុត្តេ ទេសេ កាលេ វា ធម្មំ ភាសតិ។ “អកាលោ ខោ តាវ ពាហិយា”តិ (ឧទា. ១០) អាទិចេត្ថ សាធកំ។ **ខោ**តិ បទបូរណមត្តេ អវធារណេ អាទិកាលត្ថេ វា និបាតោ។ **ភគវា**តិ លោកគរុទីបនំ។ **ភិក្ខូ**តិ កថាសវនយុត្តបុគ្គលវចនំ។ អបិចេត្ថ, “ភិក្ខកោតិ ភិក្ខុ, ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតោតិ ភិក្ខូ”តិអាទិនា (បារា. ៤៥) នយេន វចនត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អាមន្តេសី**តិ អាលបិ អភាសិ សម្ពោធេសីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ អញ្ញត្រ បន ញាបនេបិ ហោតិ។ យថាហ “អាមន្តយាមិ វោ, ភិក្ខវេ, បដិវេទយាមិ វោ, ភិក្ខវេ”តិ។ បក្កោសនេបិ។ យថាហ “ឯហិ ត្វំ ភិក្ខុ មម វចនេន សារិបុត្តំ អាមន្តេហី”តិ (អ. និ. ៩.១១)។

ភិក្ខវោតិ អាមន្តនាការទីបនំ។ តញ្ច ភិក្ខនសីលតាទិគុណយោគសិទ្ធត្តា វុត្តំ។ ភិក្ខនសីលតាគុណយុត្តោបិ ហិ **ភិក្ខុ** ភិក្ខនធម្មតាគុណយុត្តោបិ។ ភិក្ខនេ សាធុការិតាគុណយុត្តោបីតិ សទ្ទវិទូ មញ្ញន្តិ។ តេន ច នេសំ ភិក្ខនសីលតាទិគុណយោគសិទ្ធេន វចនេន ហីនាធិកជនសេវិតំ វុត្តិំ បកាសេន្តោ ឧទ្ធតទីនភាវនិគ្គហំ ករោតិ។ ភិក្ខវោតិ ឥមិនា ច ករុណាវិប្ផារសោម្មហទយនយននិបាតបុព្ពង្គមេន វចនេន តេ អត្តនោ មុខាភិមុខេ ករោតិ។ តេនេវ ច កថេតុកម្យតាទីបកេន វចនេន នេសំ សោតុកម្យតំ ជនេតិ។ តេនេវ ច សម្ពោធនដ្ឋេន សាធុកំ សវនមនសិការេបិ នេ និយោជេតិ។ សាធុកសវនមនសិការាយត្តា ហិ សាសនសម្បត្តិ។

អបរេសុបិ ទេវមនុស្សេសុ វិជ្ជមានេសុ កស្មា ភិក្ខូយេវ អាមន្តេសីតិ ចេ។ ជេដ្ឋសេដ្ឋាសន្នសទាសន្និហិតភាវតោ។ សព្ពបរិសសាធារណា ហិ ភគវតោ ធម្មទេសនា។ បរិសាយ ច ជេដ្ឋា ភិក្ខូ, បឋមុប្បន្នត្តា។ សេដ្ឋា, អនគារិយភាវំ អាទឹ កត្វា សត្ថុចរិយានុវិធាយកត្តា សកលសាសនបដិគ្គាហកត្តា ច។ អាសន្នា, តត្ថ និសិន្នេសុ សត្ថុសន្តិកត្តា។ សទាសន្និហិតា, សត្ថុសន្តិកាវចរត្តាតិ។ អបិច តេ ធម្មទេសនាយ ភាជនំ, យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិសព្ភាវតោ។ វិសេសតោ ច ឯកច្ចេ ភិក្ខូយេវ សន្ធាយ អយំ ទេសនាតិបិ តេ ឯវ អាមន្តេសិ។

តត្ថ សិយា – កិមត្ថំ បន ភគវា ធម្មំ ទេសេន្តោ បឋមំ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ, ន ធម្មមេវ ទេសេតីតិ។ សតិជននត្ថំ។ ភិក្ខូ ហិ អញ្ញំ ចិន្តេន្តាបិ វិក្ខិត្តចិត្តាបិ ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្តាបិ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តាបិ និសិន្នា ហោន្តិ, តេ អនាមន្តេត្វា ធម្មេ ទេសិយមានេ – “អយំ ទេសនា កិន្និទានា កីបច្ចយា កតមាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា ទេសិតា”តិ សល្លក្ខេតុំ អសក្កោន្តា ទុគ្គហិតំ វា គណ្ហេយ្យុំ, ន វា គណ្ហេយ្យុំ។ តេន នេសំ សតិជននត្ថំ ភគវា បឋមំ អាមន្តេត្វា បច្ឆា ធម្មំ ទេសេតិ។

ភទន្តេតិ គារវវចនមេតំ, សត្ថុនោ បដិវចនទានំ វា, អបិចេត្ថ ភិក្ខវោតិ វទមានោ ភគវា តេ ភិក្ខូ អាលបតិ។ ភទន្តេតិ វទមានា តេ ភគវន្តំ បច្ចាលបន្តិ។ តថា ភិក្ខវោតិ ភគវា អាភាសតិ។ ភទន្តេតិ តេ បច្ចាភាសន្តិ។ ភិក្ខវោតិ បដិវចនំ ទាបេតិ, ភទន្តេតិ បដិវចនំ ទេន្តិ។ **តេ ភិក្ខូ**តិ យេ ភគវា អាមន្តេសិ។ **ភគវតោ បច្ចស្សោសុ**ន្តិ ភគវតោ អាមន្តនំ បដិអស្សោសុំ, អភិមុខា ហុត្វា សុណឹសុ សម្បដិច្ឆឹសុ បដិគ្គហេសុន្តិ អត្ថោ។ **ភគវា ឯតទវោចា**តិ ភគវា ឯតំ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលំ សុត្តំ អវោច។

ឯត្តាវតា ច យំ អាយស្មតា អានន្ទេន កមលកុវលយុជ្ជលវិមលសាទុរសសលិលាយ បោក្ខរណិយា សុខាវតរណត្ថំ និម្មលសិលាតលរចនវិលាសសោភិតរតនសោបានំ វិប្បកិណ្ណមុត្តាតលសទិសវាលិកាកិណ្ណបណ្ឌរភូមិភាគំ តិត្ថំ វិយ សុវិភត្តភិត្តិវិចិត្រវេទិកាបរិក្ខិត្តស្ស នក្ខត្តបថំ ផុសិតុកាមតាយ វិយ, វិជម្ភិតសមុស្សយស្ស បាសាទវរស្ស សុខារោហណត្ថំ ទន្តមយ-សណ្ហមុទុផលក-កញ្ចនលតាវិនទ្ធ- មណិគណប្បភាសមុទយុជ្ជលសោភំ សោបានំ វិយ, សុវណ្ណវលយានូបុរាទិសង្ឃដ្ដនសទ្ទសម្មិស្សិតកថិតហសិតមធុរស្សរគេហជនវិចរិតស្ស ឧឡារឥស្សរិយវិភវសោភិតស្ស មហាឃរស្ស សុខប្បវេសនត្ថំ សុវណ្ណរជតមណិមុត្តាបវាឡាទិជុតិវិស្សរវិជ្ជោតិត-សុប្បតិដ្ឋិតវិសាលទ្វារពាហំ មហាទ្វារំ វិយ ច អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្ស ពុទ្ធានំ ទេសនាញាណគម្ភីរភាវសំសូចកស្ស

ឥមស្ស សុត្តស្ស សុខាវគាហណត្ថំ កាលទេសទេសកវត្ថុបរិសាបទេសបដិមណ្ឌិតំ និទានំ ភាសិតំ, តស្ស អត្ថវណ្ណនា សមត្តា។

សុត្តនិក្ខេបវណ្ណនា

ឥទានិ “សព្ពធម្មមូលបរិយាយំ វោ”តិអាទិនា នយេន ភគវតា និក្ខិត្តស្ស សុត្តស្ស វណ្ណនាយ ឱកាសោ អនុប្បត្តោ។ សា បនេសា សុត្តវណ្ណនា យស្មា សុត្តនិក្ខេបំ វិចារេត្វា វុច្ចមានា បាកដា ហោតិ, តស្មា សុត្តនិក្ខេបំ តាវ វិចារយិស្សាម។ ចត្តារោ ហិ សុត្តនិក្ខេបា អត្តជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ បុច្ឆាវសិកោ អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ។

តត្ថ យានិ សុត្តានិ ភគវា បរេហិ អនជ្ឈិដ្ឋោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ កថេសិ។ សេយ្យថិទំ, អាកង្ខេយ្យសុត្តំ, វត្ថសុត្តំ, មហាសតិបដ្ឋានសុត្តំ, មហាសឡាយតនវិភង្គសុត្តំ, អរិយវំសសុត្តំ, សម្មប្បធានសុត្តន្តហារកោ, ឥទ្ធិបាទឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គង្គសុត្តន្តហារកោតិ ឯវមាទីនិ។ តេសំ អត្តជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។

យានិ បន “បរិបក្កា ខោ រាហុលស្ស វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា, យំនូនាហំ រាហុលំ ឧត្តរិ អាសវានំ ខយេ វិនេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.១២១) ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ ខន្តឹ មនំ អភិនីហារំ ពុជ្ឈនភាវញ្ច អវេក្ខិត្វា បរជ្ឈាសយវសេន កថិតានិ។ សេយ្យថិទំ, ចូឡរាហុលោវាទសុត្តំ, មហារាហុលោវាទសុត្តំ, ធម្មចក្កប្បវត្តនំ, ធាតុវិភង្គសុត្តន្តិ ឯវមាទីនិ។ តេសំ បរជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។

ភគវន្តំ បន ឧបសង្កមិត្វា ចតស្សោ បរិសា ចត្តារោ វណ្ណា នាគា សុបណ្ណា គន្ធព្ពា អសុរា យក្ខា មហារាជានោ តាវតឹសាទយោ ទេវា មហាព្រហ្មាតិ ឯវមាទយោ “ពោជ្ឈង្គា ពោជ្ឈង្គា”តិ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ។ “នីវរណា នីវរណា”តិ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ។ ឥមេ នុ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ “កឹ សូធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋ”ន្តិអាទិនា (សុ. និ. ១៨៣) នយេន បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ។ ឯវំ បុដ្ឋេន ភគវតា យានិ កថិតានិ ពោជ្ឈង្គសំយុត្តាទីនិ។ យានិ វា បនញ្ញានិបិ ទេវតាសំយុត្ត-មារសំយុត្ត-ព្រហ្មសំយុត្ត-សក្កបញ្ហ-ចូឡវេទល្ល-មហាវេទល្ល-សាមញ្ញផល- អាឡវក-សូចិលោម-ខរលោមសុត្តាទីនិ, តេសំ បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេបោ។

យានិ បនេតានិ ឧប្បន្នំ ការណំ បដិច្ច កថិតានិ។ សេយ្យថិទំ, ធម្មទាយាទំ ចូឡសីហនាទំ ចន្ទូបមំ បុត្តមំសូបមំ ទារុក្ខន្ធូបមំ អគ្គិក្ខន្ធូបមំ ផេណបិណ្ឌូបមំ បារិច្ឆត្តកូបមន្តិ ឯវមាទីនិ។ តេសំ អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ។

ឯវមិមេសុ ចតូសុ និក្ខេបេសុ ឥមស្ស សុត្តស្ស អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ។ អដ្ឋុប្បត្តិយញ្ហិ ឥទំ ភគវតា និក្ខិត្តំ។ កតរាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា? បរិយត្តឹ និស្សាយ ឧប្បន្នេ មានេ។ បញ្ចសតា កិរ ព្រាហ្មណា តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ អបរភាគេ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា កាមេសុ អាទីនវំ នេក្ខម្មេ ច អានិសំសំ សម្បស្សមានា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ សព្ពំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា បរិយត្តឹ និស្សាយ មានំ ឧប្បាទេសុំ “យំ យំ ភគវា កថេតិ, តំ តំ មយំ ខិប្បមេវ ជានាម, ភគវា ហិ តីណិ លិង្គានិ ចត្តារិ បទានិ សត្ត វិភត្តិយោ មុញ្ចិត្វា ន កិញ្ចិ កថេតិ, ឯវំ កថិតេ ច អម្ហាកំ គណ្ឋិបទំ នាម នត្ថី”តិ។ តេ ភគវតិ អគារវា ហុត្វា តតោ បដ្ឋាយ ភគវតោ ឧបដ្ឋានម្បិ ធម្មស្សវនម្បិ អភិណ្ហំ ន គច្ឆន្តិ។ ភគវា តេសំ តំ ចិត្តចារំ ញត្វា “អភព្ពា ឥមេ ឥមំ មានខិលំ អនុបហច្ច មគ្គំ វា ផលំ វា សច្ឆិកាតុ”ន្តិ តេសំ សុតបរិយត្តឹ និស្សាយ ឧប្បន្នំ មានំ អដ្ឋុប្បត្តឹ កត្វា ទេសនាកុសលោ ភគវា មានភញ្ជនត្ថំ **សព្ពធម្មមូលបរិយាយ**ន្តិ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **សព្ពធម្មមូលបរិយាយ**ន្តិ សព្ពេសំ ធម្មានំ មូលបរិយាយំ។ សព្ពេសន្តិ អនវសេសានំ។ អនវសេសវាចកោ ហិ អយំ **សព្ព**-សទ្ទោ។ សោ យេន យេន សម្ពន្ធំ គច្ឆតិ, តស្ស តស្ស អនវសេសតំ ទីបេតិ។ យថា, “សព្ពំ រូបំ អនិច្ចំ សព្ពា វេទនា អនិច្ចា សព្ពសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសូ”តិ។ **ធម្ម**-សទ្ទោ បនាយំ បរិយត្តិ-សច្ច-សមាធិ-បញ្ញា-បកតិ-សភាវសុញ្ញតា-បុញ្ញាបត្តិ-ញេយ្យាទីសុ ទិស្សតិ។ “ឥធ ភិក្ខុ ធម្មំ បរិយាបុណាតិ សុត្តំ គេយ្យ”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.៧៣) ហិ ធម្មសទ្ទោ បរិយត្តិយំ វត្តតិ។ “ទិដ្ឋធម្មោ វិទិតធម្មោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៩៩) សច្ចេសុ។ “ឯវំ ធម្មា តេ ភគវន្តោ”តិអាទីសុ សមាធិម្ហិ។

“យស្សេតេ ចតុរោ ធម្មា, វានរិន្ទ យថា តវ;
សច្ចំ ធម្មោ ធិតិ ចាគោ, ទិដ្ឋំ សោ អតិវត្តតី”តិ។ –

អាទីសុ (ជា. ១.១.៥៧) បញ្ញាយ។

“ជាតិធម្មា ជរាធម្មា, អថោ មរណធម្មិនោ”តិអាទីសុ បកតិយំ។ “កុសលា ធម្មា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១.តិកមាតិកា) សភាវេ។ “តស្មិំ ខោ បន សមយេ ធម្មា ហោន្តី”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១២១) សុញ្ញតាយំ។ “ធម្មោ សុចិណ្ណោ សុខមាវហាតី”តិអាទីសុ (ជា. ១.១០.១០២) បុញ្ញេ។ “ទ្វេ អនិយតា ធម្មា”តិអាទីសុ (បារា. ៤៤៣) អាបត្តិយំ។ “សព្ពេ ធម្មា សព្ពាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណមុខេ អាបាថំ អាគច្ឆន្តី”តិអាទីសុ ញេយ្យេ។ ឥធ បនាយំ សភាវេ វត្តតិ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – អត្តនោ លក្ខណំ ធារេន្តីតិ **ធម្មា។ មូល**-សទ្ទោ វិត្ថារិតោ ឯវ។ ឥធ បនាយំ អសាធារណហេតុម្ហិ ទដ្ឋព្ពោ។

បរិយាយសទ្ទោ “មធុបិណ្ឌិកបរិយាយោតិ នំ ធារេហី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០៥) ទេសនាយំ វត្តតិ។ “អត្ថិ ខ្វេស ព្រាហ្មណ, បរិយាយោ, យេន មំ បរិយាយេន សម្មា វទមានោ វទេយ្យ អកិរិយវាទោ សមណោ គោតមោ”តិអាទីសុ (បារា. ៣) ការណេ។ “កស្ស នុ ខោ, អានន្ទ, អជ្ជ បរិយាយោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទិតុ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៩៨) វារេ។ ឥធ បន ការណេបិ ទេសនាយម្បិ វត្តតិ។ តស្មា “សព្ពធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ សព្ពេសំ ធម្មានំ អសាធារណហេតុសញ្ញិតំ ការណន្តិ វា សព្ពេសំ ធម្មានំ ការណទេសនន្តិ វា ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ នេយ្យត្ថត្តា ចស្ស សុត្តស្ស, ន ចតុភូមកាបិ សភាវធម្មា សព្ពធម្មាតិ វេទិតព្ពា។ សក្កាយបរិយាបន្នា បន តេភូមកា ធម្មាវ អនវសេសតោ វេទិតព្ពា, អយមេត្ថ អធិប្បាយោតិ។

វោតិ អយំ វោ-សទ្ទោ បច្ចត្តឧបយោគករណសម្បទានសាមិវចនបទបូរណេសុ ទិស្សតិ។ “កច្ចិ បន វោ, អនុរុទ្ធា, សមគ្គា សម្មោទមានា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣២៦) ហិ បច្ចត្តេ ទិស្សតិ។ “គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, បណាមេមិ វោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៥៧) ឧបយោគេ។ “ន វោ មម សន្តិកេ វត្ថព្ព”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៥៧) ករណេ។ “វនបត្ថបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៩០) សម្បទានេ។ “សព្ពេសំ វោ, សារិបុត្ត, សុភាសិត”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៤៥) សាមិវចនេ។ “យេ ហិ វោ អរិយា បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៥) បទបូរណមត្តេ។ ឥធ បនាយំ សម្បទានេ ទដ្ឋព្ពោ។

ភិក្ខវេតិ បតិស្សវេន អភិមុខីភូតានំ បុនាលបនំ។ **ទេសេស្សាមី**តិ ទេសនាបដិជាននំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, ភិក្ខវេ, សព្ពធម្មានំ មូលការណំ តុម្ហាកំ ទេសេស្សាមិ, ទុតិយេន នយេន ការណទេសនំ តុម្ហាកំ ទេសេស្សាមីតិ។ **តំ សុណាថា**តិ តមត្ថំ តំ ការណំ តំ ទេសនំ មយា វុច្ចមានំ សុណាថ។ **សាធុកំ មនសិ ករោថា**តិ ឯត្ថ បន សាធុកំ សាធូតិ ឯកត្ថមេតំ។ អយញ្ច សាធុ សទ្ទោ អាយាចនសម្បដិច្ឆនសម្បហំសនសុន្ទរទឡ្ហីកម្មាទីសុ ទិស្សតិ។ “សាធុ មេ ភន្តេ ភគវា, សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៩៥) ហិ អាយាចនេ ទិស្សតិ។ “សាធុ, ភន្តេតិ ខោ សោ ភិក្ខុ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) សម្បដិច្ឆនេ។ “សាធុ, សាធុ សារិបុត្តា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៤៩) សម្បហំសនេ។

“សាធុ ធម្មរុចី រាជា, សាធុ បញ្ញាណវា នរោ;
សាធុ មិត្តានមទ្ទុព្ភោ, បាបស្សាករណំ សុខ”ន្តិ។

អាទីសុ (ជា. ២.១៨.១០១) សុន្ទរេ។ “តេន ហិ, ព្រាហ្មណ, សាធុកំ សុណាហី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.១៩២) សាធុកសទ្ទោយេវ ទឡ្ហីកម្មេ, អាណត្តិយន្តិបិ វុច្ចតិ។ ឥធាបិ អយំ ឯត្ថេវ ទឡ្ហីកម្មេ ច អាណត្តិយញ្ច អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សុន្ទរត្ថេបិ វត្តតិ។ ទឡ្ហីករណត្ថេន ហិ ទឡ្ហមិមំ ធម្មំ សុណាថ សុគ្គហិតំ គណ្ហន្តា។ អាណត្តិអត្ថេន មម អាណត្តិយា សុណាថ។ សុន្ទរត្ថេន សុន្ទរមិមំ ភទ្ទកំ ធម្មំ សុណាថាតិ ឯវំ ទីបិតំ ហោតិ។

មនសិ ករោថាតិ អាវជ្ជេថ, សមន្នាហរថាតិ អត្ថោ, អវិក្ខិត្តចិត្តា ហុត្វា និសាមេថ ចិត្តេ ករោថាតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានេត្ថ **តំ សុណាថា**តិ សោតិន្ទ្រិយវិក្ខេបវារណមេតំ។ សាធុកំ មនសិ ករោថាតិ មនសិការេ ទឡ្ហីកម្មនិយោជនេន មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបវារណំ។ បុរិមញ្ចេត្ថ ព្យញ្ជនវិបល្លាសគ្គាហវារណំ, បច្ឆិមំ អត្ថវិបល្លាសគ្គាហវារណំ។ បុរិមេន ច ធម្មស្សវនេ និយោជេតិ, បច្ឆិមេន សុតានំ ធម្មានំ ធារណូបបរិក្ខាទីសុ។ បុរិមេន ច សព្យញ្ជនោ អយំ ធម្មោ, តស្មា សវនីយោតិ ទីបេតិ។ បច្ឆិមេន សាត្ថោ, តស្មា មនសិ កាតព្ពោតិ។ សាធុកបទំ វា ឧភយបទេហិ យោជេត្វា យស្មា អយំ ធម្មោ ធម្មគម្ភីរោ ទេសនាគម្ភីរោ ច, តស្មា សុណាថ សាធុកំ, យស្មា អត្ថគម្ភីរោ បដិវេធគម្ភីរោ ច, តស្មា សាធុកំ មនសិ ករោថាតិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។

ភាសិស្សាមីតិ ទេសេស្សាមិ។ “តំ សុណាថា”តិ ឯត្ថ បដិញ្ញាតំ ទេសនំ ន សំខិត្តតោវ ទេសេស្សាមិ, អបិច ខោ វិត្ថារតោបិ នំ ភាសិស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ, សង្ខេបវិត្ថារវាចកានិ ហិ ឯតានិ បទានិ។ យថាហ វង្គីសត្ថេរោ –

“សំខិត្តេនបិ ទេសេតិ, វិត្ថារេនបិ ភាសតិ;
សាឡិកាយិវ និគ្ឃោសោ, បដិភានំ ឧទីរយី”តិ។ (សំ. និ. ១.២១៤);

ឯវំ វុត្តេ ឧស្សាហជាតា ហុត្វា **ឯវំ ភន្តេតិ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុំ** សត្ថុ វចនំ សម្បដិច្ឆឹសុ, បដិគ្គហេសុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ នេសំ **ភគវា ឯតទវោច** ឯតំ ឥទានិ វត្តព្ពំ **ឥធ ភិក្ខវេ**តិអាទិកំ សកលំ សុត្តំ អវោច។ តត្ថ **ឥធា**តិ ទេសាបទេសេ និបាតោ។ ស្វាយំ កត្ថចិ លោកំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ យថាហ – “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី”តិ (ទី. និ. ១.១៩០)។ កត្ថចិ សាសនំ។ យថាហ – “ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ”តិ (អ. និ. ៤.២៤១)។ កត្ថចិ ឱកាសំ។ យថាហ –

“ឥធេវ តិដ្ឋមានស្ស, ទេវភូតស្ស មេ សតោ;
បុនរាយុ ច មេ លទ្ធោ, ឯវំ ជានាហិ មារិសា”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៦៩);

កត្ថចិ បទបូរណមត្តមេវ។ យថាហ “ឥធាហំ – ភិក្ខវេ, ភុត្តាវី អស្សំ បវារិតោ”តិ (ម. និ. ១.៣០)។ ឥធ បន លោកំ ឧបាទាយ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

២. ភិក្ខវេតិ យថាបដិញ្ញាតំ ទេសនំ ទេសេតុំ បុន ភិក្ខូ អាលបតិ។ ឧភយេនាបិ, ភិក្ខវេ, ឥមស្មិំ លោកេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ**តិ ឯត្ថ បន អាគមាធិគមាភាវា ញេយ្យោ អស្សុតវា ឥតិ។ យស្ស ហិ ខន្ធធាតុអាយតនសច្ចបច្ចយាការសតិបដ្ឋានាទីសុ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាវិនិច្ឆយរហិតត្តា មញ្ញនាបដិសេធកោ នេវ អាគមោ, បដិបត្តិយា អធិគន្តព្ពស្ស អនធិគតត្តា នេវ អធិគមោ អត្ថិ។ សោ អាគមាធិគមាភាវា ញេយ្យោ អស្សុតវា ឥតិ។ ស្វាយំ –

បុថូនំ ជននាទីហិ, ការណេហិ បុថុជ្ជនោ;
បុថុជ្ជនន្តោគធត្តា, បុថុវាយំ ជនោ ឥតិ។

សោ ហិ បុថូនំ នានប្បការានំ កិលេសាទីនំ ជននាទីហិ ការណេហិ **បុថុជ្ជនោ**។ យថាហ – បុថុ កិលេសេ ជនេន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ អវិហតសក្កាយទិដ្ឋិកាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ សត្ថារានំ មុខមុល្លោកិកាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ សព្ពគតីហិ អវុដ្ឋិតាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាភិសង្ខារេ អភិសង្ខរោន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាឱឃេហិ វុយ្ហន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាសន្តាបេហិ សន្តប្បន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាបរិឡាហេហិ បរិទយ្ហន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ រត្តា គិទ្ធា គធិតា មុច្ឆិតា អជ្ឈោសន្នា លគ្គា លគិតា បលិពុទ្ធាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ បញ្ចហិ នីវរណេហិ អាវុដា និវុតា ឱវុតា បិហិតា បដិច្ឆន្នា បដិកុជ្ជិតាតិ បុថុជ្ជនាតិ (មហានិ. ៥១)។ បុថូនំ វា គណនបថមតីតានំ អរិយធម្មបរម្មុខានំ នីចធម្មសមាចារានំ ជនានំ អន្តោគធត្តាបិ បុថុជ្ជនា។ បុថុ វា អយំ, វិសុំយេវ សង្ខំ គតោ, វិសំសដ្ឋោ សីលសុតាទិគុណយុត្តេហិ អរិយេហិ ជនោតិបិ បុថុជ្ជនោ។ ឯវមេតេហិ “អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ”តិ ទ្វីហិបិ បទេហិ យេតេ –

ទុវេ បុថុជ្ជនា វុត្តា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
អន្ធោ បុថុជ្ជនោ ឯកោ, កល្យាណេកោ បុថុជ្ជនោតិ។ –

ទ្វេ បុថុជ្ជនា វុត្តា។ តេសុ អន្ធបុថុជ្ជនោ វុត្តោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **អរិយានំ អទស្សាវី**តិអាទីសុ **អរិយា**តិ អារកត្តា កិលេសេហិ, អនយេ នឥរិយនតោ, អយេ ឥរិយនតោ, សទេវកេន ច លោកេន អរណីយតោ ពុទ្ធា ច បច្ចេកពុទ្ធា ច ពុទ្ធសាវកា ច វុច្ចន្តិ, ពុទ្ធា ឯវ វា ឥធ អរិយា។ យថាហ “សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ…បេ.… តថាគតោ អរិយោតិ វុច្ចតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៩៨)។ **សប្បុរិសា**តិ ឯត្ថ បន បច្ចេកពុទ្ធា តថាគតសាវកា ច “សប្បុរិសា”តិ វេទិតព្ពា។ តេ ហិ លោកុត្តរគុណយោគេន សោភនា បុរិសាតិ **សប្បុរិសា**។ សព្ពេវ វា ឯតេ ទ្វេធាបិ វុត្តា។ ពុទ្ធាបិ ហិ អរិយា ច សប្បុរិសា ច, បច្ចេកពុទ្ធា ពុទ្ធសាវកាបិ។ យថាហ –

“យោ វេ កតញ្ញូ កតវេទិ ធីរោ,
កល្យាណមិត្តោ ទឡ្ហភត្តិ ច ហោតិ;
ទុខិតស្ស សក្កច្ច ករោតិ កិច្ចំ,
តថាវិធំ សប្បុរិសំ វទន្តី”តិ។ (ជា. ២.១៧.៧៨);

កល្យាណមិត្តោ ទន្ធុភត្តិ ច ហោតីតិ ឯត្ថាវតា ហិ ពុទ្ធសាវកោ វុត្តោ, កតញ្ញុតាទីហិ បច្ចេកពុទ្ធា ពុទ្ធាតិ។ ឥទានិ យោ តេសំ អរិយានំ អទស្សនសីលោ, ន ច ទស្សនេ សាធុការី, សោ **អរិយានំ អទស្សាវី**តិ វេទិតព្ពោ។ សោ ច ចក្ខុនា អទស្សាវី ញាណេន អទស្សាវីតិ ទុវិធោ, តេសុ ញាណេន អទស្សាវី ឥធ អធិប្បេតោ។ មំសចក្ខុនា ហិ ទិព្ពចក្ខុនា វា អរិយា ទិដ្ឋាបិ អទិដ្ឋាវ ហោន្តិ។ តេសំ ចក្ខូនំ វណ្ណមត្តគ្គហណតោ, ន អរិយភាវគោចរតោ។ សោណសិង្គាលាទយោបិ ច ចក្ខុនា អរិយេ បស្សន្តិ។ ន ច តេ អរិយានំ ទស្សាវិនោ។

តត្រិទំ វត្ថុ – ចិត្តលបព្ពតវាសិនោ កិរ ខីណាសវត្ថេរស្ស ឧបដ្ឋាកោ វុឌ្ឍបព្ពជិតោ ឯកទិវសំ ថេរេន សទ្ធឹ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ថេរស្ស បត្តចីវរំ គហេត្វា បិដ្ឋិតោ អាគច្ឆន្តោ ថេរំ បុច្ឆិ "អរិយា នាម, ភន្តេ, កីទិសា"តិ។ ថេរោ អាហ "ឥធេកច្ចោ មហល្លកោ អរិយានំ បត្តចីវរំ គហេត្វា វត្តបដិបត្តឹ កត្វា សហចរន្តោបិ នេវ អរិយេ ជានាតិ, ឯវំ ទុជ្ជានា, អាវុសោ, អរិយា"តិ។ ឯវំ វុត្តេបិ សោ នេវ អញ្ញាសិ។ តស្មា ន ចក្ខុនា ទស្សនំ ទស្សនំ, ញាណេន ទស្សនមេវ ទស្សនំ។ យថាហ "កឹ តេ, វក្កលិ, ឥមិនា បូតិកាយេន ទិដ្ឋេន, យោ ខោ, វក្កលិ , ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតី"តិ (សំ. និ. ៣.៨៧)។ តស្មា ចក្ខុនា បស្សន្តោបិ ញាណេន អរិយេហិ ទិដ្ឋំ អនិច្ចាទិលក្ខណំ អបស្សន្តោ អរិយាធិគតញ្ច ធម្មំ អនធិគច្ឆន្តោ អរិយករធម្មានំ អរិយភាវស្ស ច អទិដ្ឋត្តា "អរិយានំ អទស្សាវី"តិ វេទិតព្ពោ។

អរិយធម្មស្ស អកោវិទោតិ សតិបដ្ឋានាទិភេទេ អរិយធម្មេ អកុសលោ។ **អរិយធម្មេ អវិនីតោ**តិ ឯត្ថ បន –

ទុវិធោ វិនយោ នាម, ឯកមេកេត្ថ បញ្ចធា;
អភាវតោ តស្ស អយំ, "អវិនីតោ"តិ វុច្ចតិ។

អយញ្ហិ សំវរវិនយោ បហានវិនយោតិ ទុវិធោ វិនយោ។ ឯត្ថ ច ទុវិធេបិ វិនយេ ឯកមេកោ វិនយោ បញ្ចធា ភិជ្ជតិ។ **សំវរវិនយោ**បិ ហិ សីលសំវរោ សតិសំវរោ ញាណសំវរោ ខន្តិសំវរោ វីរិយសំវរោតិ បញ្ចវិធោ។ **បហានវិនយោ**បិ តទង្គបហានំ វិក្ខម្ភនបហានំ សមុច្ឆេទបហានំ បដិប្បស្សទ្ធិបហានំ និស្សរណបហានន្តិ បញ្ចវិធោ។

តត្ថ "ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ"តិ (វិភ. ៥១១) អយំ **សីលសំវរោ**។ "រក្ខតិ ចក្ខុន្ទ្រិយំ ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរំ អាបជ្ជតី"តិ (ទី. និ. ១.២១៣; ម. និ. ១.២៩៥; សំ. និ. ៤.២៣៩; អ. និ. ៣.១៦) អយំ **សតិសំវរោ**។

"យានិ សោតានិ លោកស្មឹ, (អជិតាតិ ភគវា)
សតិ តេសំ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ,
បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ"តិ។ (សុ. និ. ១០៤១);

អយំ **ញាណសំវរោ**។ "ខមោ ហោតិ សីតស្ស ឧណ្ហស្សា"តិ (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៤.១១៤; ៦.៥៨) អយំ **ខន្តិសំវរោ**។ "ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី"តិ (ម. និ. ១.២៦; អ. និ. ៤.១១៤; ៦.៥៨) អយំ **វីរិយសំវរោ**។ សព្ពោបិ ចាយំ សំវរោ យថាសកំ សំវរិតព្ពានំ វិនេតព្ពានញ្ច កាយទុច្ចរិតាទីនំ សំវរណតោ "សំវរោ", វិនយនតោ "វិនយោ"តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តាវ សំវរវិនយោ បញ្ចធា ភិជ្ជតីតិ វេទិតព្ពោ។

តថា យំ នាមរូបបរិច្ឆេទាទីសុ វិបស្សនាញាណេសុ បដិបក្ខភាវតោ ទីបាលោកេនេវ តមស្ស, តេន តេន វិបស្សនាញាណេន តស្ស តស្ស អនត្ថស្ស បហានំ។ សេយ្យថិទំ, នាមរូបវវត្ថានេន សក្កាយទិដ្ឋិយា, បច្ចយបរិគ្គហេន អហេតុវិសមហេតុទិដ្ឋីនំ, តស្សេវ អបរភាគេន កង្ខាវិតរណេន កថំកថីភាវស្ស, កលាបសម្មសនេន "អហំ មមា"តិ គាហស្ស, មគ្គាមគ្គវវត្ថានេន អមគ្គេ មគ្គសញ្ញាយ, ឧទយទស្សនេន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា, វយទស្សនេន សស្សតទិដ្ឋិយា, ភយទស្សនេន សភយេ អភយសញ្ញាយ, អាទីនវទស្សនេន អស្សាទសញ្ញាយ, និព្ពិទានុបស្សនាយ អភិរតិសញ្ញាយ, មុច្ចិតុកម្យតាញាណេន អមុច្ចិតុកម្យតាយ, ឧបេក្ខាញាណេន អនុបេក្ខាយ, អនុលោមេន ធម្មដ្ឋិតិយំ និព្ពានេ ច បដិលោមភាវស្ស, គោត្រភុនា សង្ខារនិមិត្តគ្គាហស្ស បហានំ, ឯតំ **តទង្គបហានំ**នាម។

យំ បន ឧបចារប្បនាភេទេន សមាធិនា បវត្តិភាវនិវារណតោ ឃដប្បហារេនេវ ឧទកបិដ្ឋេ សេវាលស្ស តេសំ តេសំ នីវរណាទិធម្មានំ បហានំ, ឯតំ **វិក្ខម្ភនបហានំ** នាម។

យំ ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា តំតំមគ្គវតោ អត្តនោ អត្តនោ សន្តានេ “ទិដ្ឋិគតានំ បហានាយា”តិអាទិនា (ធ. ស. ២៧៧) នយេន វុត្តស្ស សមុទយបក្ខិកស្ស កិលេសគណស្ស អច្ចន្តំ អប្បវត្តិភាវេន បហានំ, ឥទំ **សមុច្ឆេទបហានំ** នាម។ យំ បន ផលក្ខណេ បដិប្បស្សទ្ធត្តំ កិលេសានំ, ឯតំ **បដិប្បស្សទ្ធិបហានំ** នាម។ យំ សព្ពសង្ខតនិស្សដត្តា បហីនសព្ពសង្ខតំ និព្ពានំ ឯតំ **និស្សរណបហានំ** នាម។ សព្ពម្បិ ចេតំ បហានំ យស្មា ចាគដ្ឋេន បហានំ, វិនយនដ្ឋេន វិនយោ, តស្មា “បហានវិនយោ”តិ វុច្ចតិ។ តំតំបហានវតោ វា តស្ស តស្ស វិនយស្ស សម្ភវតោបេតំ “បហានវិនយោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ បហានវិនយោបិ បញ្ចធា ភិជ្ជតីតិ វេទិតព្ពោ។

ឯវមយំ សង្ខេបតោ ទុវិធោ, ភេទតោ ច ទសវិធោ វិនយោ ភិន្នសំវរត្តា បហាតព្ពស្ស ច អប្បហីនត្តា យស្មា ឯតស្ស អស្សុតវតោ បុថុជ្ជនស្ស នត្ថិ, តស្មា អភាវតោ តស្ស អយំ អវិនីតោតិ វុច្ចតីតិ។ ឯស នយោ **សប្បុរិសានំ អទស្សាវី សប្បុរិសធម្មស្ស អកោវិទោ សប្បុរិសធម្មេ អវិនីតោ**តិ ឯត្ថាបិ។ និន្នានាករណញ្ហិ ឯតំ អត្ថតោ។ យថាហ “យេវ តេ អរិយា, តេវ តេ សប្បុរិសា។ យេវ តេ សប្បុរិសា, តេវ តេ អរិយា។ យោ ឯវ សោ អរិយានំ ធម្មោ, សោ ឯវ សោ សប្បុរិសានំ ធម្មោ។ យោ ឯវ សោ សប្បុរិសានំ ធម្មោ, សោ ឯវ សោ អរិយានំ ធម្មោ។ យេវ តេ អរិយវិនយា, តេវ តេ សប្បុរិសវិនយា។ យេវ តេ សប្បុរិសវិនយា, តេវ តេ អរិយវិនយា។ អរិយេតិ វា សប្បុរិសេតិ វា, អរិយធម្មេតិ វា សប្បុរិសធម្មេតិ វា, អរិយវិនយេតិ វា សប្បុរិសវិនយេតិ វា ឯសេសេ ឯកេ ឯកត្ថេ សមេ សមភាគេ តជ្ជាតេ តញ្ញេវា”តិ។

“កស្មា បន ភគវា សព្ពធម្មមូលបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី”តិ វត្វា តំ អទេសេត្វាវ “ឥធ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ អរិយានំ អទស្សាវី”តិ ឯវំ បុថុជ្ជនំ និទ្ទិសីតិ? បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ធម្មទេសនាយ តមត្ថំ អាវិកាតុំ។ ភគវតោ ហិ ធម្មាធិដ្ឋានា ធម្មទេសនា, ធម្មាធិដ្ឋានា បុគ្គលទេសនា, បុគ្គលាធិដ្ឋានា បុគ្គលទេសនា, បុគ្គលាធិដ្ឋានា ធម្មទេសនាតិ ធម្មបុគ្គលវសេនេវ តាវ ចតុព្ពិធា ទេសនា។

តត្ថ, “តិស្សោ ឥមា, ភិក្ខវេ, វេទនា។ កតមា តិស្សោ? សុខា វេទនា ទុក្ខា វេទនា អទុក្ខមសុខា វេទនា។ ឥមា ខោ, ភិក្ខវេ, តិស្សោ វេទនា”តិ (សំ. និ. ៤.២៥០) ឯវរូបី ធម្មាធិដ្ឋានា ធម្មទេសនា វេទិតព្ពា។ “ឆ ធាតុយោ អយំ បុរិសោ ឆ ផស្សាយតនោ អដ្ឋារស មនោបវិចារោ ចតុរាធិដ្ឋានោ”តិ (ម. និ. ៣.៣៤៣) ឯវរូបី ធម្មាធិដ្ឋានា បុគ្គលទេសនា។ “តយោមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា សន្តោ សំវិជ្ជមានា លោកស្មឹ។ កតមេ តយោ? អន្ធោ ឯកចក្ខុ ទ្វិចក្ខុ។ កតមោ ច, ភិក្ខវេ, បុគ្គលោ អន្ធោ”តិ? (អ. និ. ៣.២៩) ឯវរូបី បុគ្គលាធិដ្ឋានា បុគ្គលទេសនា។ “កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, ទុគ្គតិភយំ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ, កាយទុច្ចរិតស្ស ខោ បាបកោ វិបាកោ អភិសម្បរាយំ…បេ… សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ទុគ្គតិភយ”ន្តិ (អ. និ. ៤.១២១) ឯវរូបី បុគ្គលាធិដ្ឋានា ធម្មទេសនា។

ស្វាយំ ឥធ យស្មា បុថុជ្ជនោ អបរិញ្ញាតវត្ថុកោ, អបរិញ្ញាមូលិកា ច ឥធាធិប្បេតានំ សព្ពធម្មានំ មូលភូតា មញ្ញនា ហោតិ, តស្មា បុថុជ្ជនំ ទស្សេត្វា បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ តមត្ថំ អាវិកាតុំ, “ឥធ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ អរិយានំ អទស្សាវី”តិ ឯវំ បុថុជ្ជនំ និទ្ទិសីតិ វេទិតព្ពោ។

សុត្តនិក្ខេបវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បថវីវារវណ្ណនា

ឯវំ បុថុជ្ជនំ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ តស្ស បថវីអាទីសុ វត្ថូសុ សព្ពសក្កាយធម្មជនិតំ មញ្ញនំ ទស្សេន្តោ, **បថវី បថវិតោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ លក្ខណបថវី សសម្ភារបថវី អារម្មណបថវី សម្មុតិបថវីតិ ចតុព្ពិធា បថវី។ តាសុ “កតមា ច, អាវុសោ, អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ? យំ អជ្ឈត្តំ បច្ចត្តំ កក្ខឡំ ខរិគត”ន្តិអាទីសុ (វិភ. ១៧៣) វុត្តា **លក្ខណបថវី**។ “បថវឹ ខណេយ្យ វា ខណាបេយ្យ វា”តិអាទីសុ (បាចិ. ៨៥) វុត្តា **សសម្ភារបថវី**។ យេ ច កេសាទយោ វីសតិ កោដ្ឋាសា, អយោលោហាទយោ ច ពាហិរា។ សា ហិ វណ្ណាទីហិ សម្ភារេហិ សទ្ធឹ បថវីតិ សសម្ភារបថវី។ “បថវីកសិណមេកោ សញ្ជានាតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៦០) អាគតា បន **អារម្មណបថវី**, និមិត្តបថវីតិបិ វុច្ចតិ។ បថវីកសិណជ្ឈានលាភី ទេវលោកេ និព្ពត្តោ អាគមនវសេន បថវីទេវតាតិ នាមំ លភតិ។ អយំ **សម្មុតិបថវី**តិ វេទិតព្ពា។ សា សព្ពាបិ ឥធ លព្ភតិ។ តាសុ យំកញ្ចិ បថវឹ អយំ បុថុជ្ជនោ បថវិតោ សញ្ជានាតិ, បថវីតិ សញ្ជានាតិ, បថវីភាគេន សញ្ជានាតិ, លោកវោហារំ គហេត្វា សញ្ញាវិបល្លាសេន សញ្ជានាតិ បថវីតិ។ ឯវំ បថវីភាគំ អមុញ្ចន្តោយេវ វា ឯតំ “សត្តោតិ វា សត្តស្សា”តិ វា អាទិនា នយេន សញ្ជានាតិ។ កស្មា ឯវំ សញ្ជានាតីតិ ន វត្តព្ពំ។ ឧម្មត្តកោ វិយ ហិ បុថុជ្ជនោ។ សោ យំកិញ្ចិ យេន កេនចិ អាការេន គណ្ហាតិ។ អរិយានំ អទស្សាវិតាទិភេទមេវ វា ឯត្ថ ការណំ។ យំ វា បរតោ “អបរិញ្ញាតំ តស្សា”តិ វទន្តេន ភគវតាវ វុត្តំ។

បថវី បថវិតោ សញ្ញត្វាតិ សោ តំ បថវី ឯវំ វិបរីតសញ្ញាយ សញ្ជានិត្វា, “សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសង្ខា”តិ (សុ. និ. ៨៨០) វចនតោ អបរភាគេ ថាមបត្តេហិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចេហិ ឥជ មញ្ញនានាមេន វុត្តេហិ មញ្ញតិ កប្បេតិ វិកប្បេតិ, នានប្បការតោ អញ្ញថា គណ្ហាតិ។ តេន វុត្តំ “បថវី មញ្ញតី”តិ។ ឯវំ មញ្ញតោ ចស្ស តា មញ្ញនា ឱឡារិកនយេន ទស្សេតុំ “យា អយំ កេសា លោមា”តិអាទិនា នយេន វីសតិភេទា អជ្ឈត្តិកា បថវី វុត្តា។ យា ចាយំ វិភង្គេ “តត្ថ កតមា ពាហិរា បថវីធាតុ? យំ ពាហិរំ កក្ខឡំ ខរិគតំ កក្ខឡត្តំ កក្ខឡភាវោ ពហិទ្ធា អនុបាទិន្នំ។ សេយ្យថិទំ, អយោ លោហំ តិបុ សីសំ សជ្ឈំ មុត្តា មណិ វេឡុរិយំ សង្ខោ សិលា បវាឡំ រជតំ ជាតរូបំ លោហិតង្កោ មសារគល្លំ តិណំ កដ្ឋំ សក្ខរា កឋលំ ភូមិ បាសាណោ បព្ពតោ”តិ (វិភ. ១៧៣) ឯវំ ពាហិរា បថវី វុត្តា។ យា ច អជ្ឈត្តារម្មណត្តិកេ និមិត្តបថវី, តំ គហេត្វា អយមត្ថយោជនា វុច្ចតិ។

បថវី មញ្ញតីតិ តីហិ មញ្ញនាហិ អហំ បថវីតិ មញ្ញតិ, មម បថវីតិ មញ្ញតិ, បរោ បថវីតិ មញ្ញតិ, បរស្ស បថវីតិ មញ្ញតិ, អថ វា អជ្ឈត្តិកំ បថវី តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ, មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ, ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ កថំ? អយញ្ហិ កេសាទីសុ ឆន្ទរាគំ ជនេតិ កេសេ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតិ អភិវទតិ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ។ លោមេ, នខេ, ទន្តេ, តចំ, អញ្ញតរំ វា បន រជ្ជនីយវត្ថុំ។ ឯវំ អជ្ឈត្តិកំ បថវី តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ឥតិ មេ កេសា សិយុំ អនាគតមទ្ធានំ។ ឥតិ លោមាតិអាទិនា វា បន នយេន តត្ថ នន្ទី សមន្នានេតិ។ “ឥមិនាហំ សីលេន វា…បេ. … ព្រហ្មចរិយេន វា ឯវំ សិនិទ្ធមុទុសុខុមនីលកេសោ ភវិស្សាមី”តិអាទិនា វា បន នយេន អប្បដិលទ្ធានំ បដិលាភាយ ចិត្តំ បណិទហតិ។ ឯវម្បិ អជ្ឈត្តិកំ បថវី តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។

តថា អត្តនោ កេសាទីនំ សម្បត្តឹ វា វិបត្តឹ វា និស្សាយ មានំ ជនេតិ, “សេយ្យោហមស្មីតិ វា សទិសោហមស្មីតិ វា ហីនោហមស្មីតិ វា”តិ។ ឯវំ អជ្ឈត្តិកំ បថវី មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “តំ ជីវំ តំ សរីរ”ន្តិ (ម. និ. ២.១៨៧) អាគតនយេន បន កេសំ “ជីវោ”តិ អភិនិវិសតិ។ ឯស នយោ លោមាទីសុ។ ឯវំ អជ្ឈត្តិកំ បថវី ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។

អថ វា “យា ចេវ ខោ បនាវុសោ, អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ, យា ច ពាហិរា បថវីធាតុ, បថវីធាតុរេវេសា , តំ នេតំ មមា”តិ (ម. និ. ១.៣០២) ឥមិស្សា បវត្តិយា បច្ចនីកនយេន កេសាទិភេទំ បថវី ឯតំ មម ឯសោហមស្មិ ឯសោ មេ អត្តាតិ អភិនិវិសតិ។ ឯវម្បិ អជ្ឈត្តិកំ បថវី ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ឯវំ តាវ អជ្ឈត្តិកំ បថវី តីហិ មញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។

យថា ច អជ្ឈត្តិកំ ឯវំ ពាហិរម្បិ។ កថំ? “អយញ្ហិ អយលោហាទីសុ ឆន្ទរាគំ ជនេតិ។ អយលោហាទីនិ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតិ អភិវទតិ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ។ មម អយោ មម លោហន្តិអាទិនា នយេន អយាទីនិ មមាយតិ រក្ខតិ គោបយតិ, ឯវំ ពាហិរំ បថវី តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ឥតិ មេ អយលោហាទយោ សិយុំ អនាគតមទ្ធានន្តិ វា បនេត្ថ នន្ទី សមន្នានេតិ, ឥមិនាហំ សីលេន វា វតេន វា តបេន វា ព្រហ្មចរិយេន វា ឯវំ សម្បន្នអយលោហាទិឧបករណោ ភវិស្សាមី”តិ អប្បដិលទ្ធស្ស បដិលាភាយ ចិត្តំ បណិទហតិ។ ឯវម្បិ ពាហិរំ បថវី តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។

តថា អត្តនោ អយលោហាទីនំ សម្បត្តឹ វា វិបត្តឹ វា និស្សាយ មានំ ជនេតិ “ឥមិនាហំ សេយ្យោស្មីតិ វា, សទិសោស្មីតិ វា ហីនោស្មីតិ វា”តិ (វិភ. ៨៣២) ឯវំ ពាហិរំ បថវី មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ អយេ ជីវសញ្ញី ហុត្វា បន អយំ “ជីវោ”តិ អភិនិវិសតិ។ ឯស នយោ លោហាទីសុ។ ឯវំ ពាហិរំ បថវី ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។

អថ វា “ឥធេកច្ចោ បថវីកសិណំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ។ យំ បថវីកសិណំ, សោ អហំ។ យោ អហំ, តំ បថវីកសិណន្តិ បថវីកសិណញ្ច អត្តញ្ច អទ្វយំ សមនុបស្សតី”តិ (បដិ. ម. ១.១៣១) បដិសម្ភិទាយំ វុត្តនយេនេវ និមិត្តបថវី “អត្តា”តិ អភិនិវិសតិ។ ឯវំ ពាហិរំ បថវី ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ឯវម្បិ ពាហិរំ បថវី តីហិ មញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។ ឯវំ តាវ “បថវី មញ្ញតី”តិ ឯត្ថ តិស្សោបិ មញ្ញនា វេទិតព្ពា។ ឥតោ បរំ សង្ខេបេនេវ កថយិស្សាម។

បថវិយា មញ្ញតីតិ ឯត្ថ **បថវិយា**តិ ភុម្មវចនមេតំ។ តស្មា អហំ បថវិយាតិ មញ្ញតិ, មយ្ហំ កិញ្ចនំ បលិពោធោ បថវិយាតិ មញ្ញតិ, បរោ បថវិយាតិ មញ្ញតិ, បរស្ស កិញ្ចនំ បលិពោធោ បថវិយាតិ មញ្ញតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

អថ វា យ្វាយំ “កថំ រូបស្មឹ អត្តានំ សមនុបស្សតិ? ឥធេកច្ចោ វេទនំ… សញ្ញំ… សង្ខារេ… វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, តស្ស ឯវំ ហោតិ, អយំ ខោ មេ អត្តា, សោ ខោ បន មេ អត្តា ឥមស្មឹ រូបេតិ ឯវំ រូបស្មឹ វា អត្តានំ សមនុបស្សតី”តិ (បដិ. ម. ១.១៣១) ឯតស្ស អត្ថនយោ វុត្តោ, ឯតេនេវ នយេន វេទនាទិធម្មេ អត្តតោ គហេ

ត្វា តតោ អជ្ឈត្តិកពាហិរាសុ បថវីសុ យំកិញ្ចិ បថវឹ តស្សេវាកាសភាវេន បរិកប្បេត្វា សោ ខោ បន មេ អយំ អត្តា តមិស្សា បថវិយាតិ មញ្ញន្តោ បថវិយា មញ្ញតិ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស អត្តនិ សិនេហំ តព្ពត្ថុកញ្ច មានំ ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ យទា បន តេនេវ នយេន សោ ខោ បនស្ស អត្តា បថវិយាតិ មញ្ញតិ, តទា ទិដ្ឋិមញ្ញនា ឯវ យុជ្ជតិ។ ឥតរាយោបិ បន ឥច្ឆន្តិ។

បថវិតោ មញ្ញតីតិ ឯត្ថ បន **បថវិតោ**តិ និស្សក្កវចនំ។ តស្មា សឧបករណស្ស អត្តនោ វា បរស្ស វា យថា វុត្តប្បភេទតោ បថវិតោ ឧប្បត្តិំ វា និគ្គមនំ វា បថវិតោ វា អញ្ញោ អត្តាតិ មញ្ញមានោ បថវិតោ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញិតេ វត្ថុស្មិំ សិនេហំ មានញ្ច ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ អបរេ អាហុ បថវីកសិណំ បរិត្តំ ភាវេត្វា តតោ អញ្ញំ អប្បមាណំ អត្តានំ គហេត្វា បថវិតោ ពហិទ្ធាបិ មេ អត្តាតិ មញ្ញមានោ បថវិតោ មញ្ញតីតិ។

បថវឹ មេតិ មញ្ញតីតិ ឯត្ថ បន កេវលញ្ហិ មហាបថវឹ តណ្ហាវសេន មមាយតីតិ ឥមិនា នយេន បវត្តា ឯកា តណ្ហាមញ្ញនា ឯវ លព្ភតីតិ វេទិតព្ពា។ សា ចាយំ មម កេសា, មម លោមា, មម អយោ, មម លោហន្តិ ឯវំ យថា វុត្តប្បភេទាយ សព្ពាយបិ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយ បថវិយា យោជេតព្ពាតិ។

បថវឹ អភិនន្ទតីតិ វុត្តប្បការមេវ បថវឹ តណ្ហាទីហិ អភិនន្ទតិ, អស្សាទេតិ, បរាមសតិ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បថវឹ មញ្ញតី”តិ ឯតេនេវ ឯតស្មិំ អត្ថេ សិទ្ធេ កស្មា ឯតំ វុត្តន្តិ ចេ។ អវិចារិតមេតំ បោរាណេហិ។ អយំ បន អត្តនោ មតិ, ទេសនាវិលាសតោ វា អាទីនវទស្សនតោ វា។ យស្សា ហិ ធម្មធាតុយា សុប្បដិវិទ្ធត្តា នានានយ វិចិត្រទេសនាវិលាសសម្បន្នោ, អយំ សា ភគវតា សុប្បដិវិទ្ធា។ តស្មា បុព្ពេ មញ្ញនាវសេន កិលេសុប្បត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ អភិនន្ទនាវសេន ទស្សេន្តោ ទេសនាវិលាសតោ វា ឥទមាហ ។ យោ វា បថវឹ មញ្ញតិ, បថវិយា មញ្ញតិ, បថវិតោ មញ្ញតិ, បថវឹ មេតិ មញ្ញតិ, សោ យស្មា ន សក្កោតិ បថវីនិស្សិតំ តណ្ហំ វា ទិដ្ឋឹ វា បហាតុំ, តស្មា បថវឹ អភិនន្ទតិយេវ។ យោ ច បថវឹ អភិនន្ទតិ, ទុក្ខំ សោ អភិនន្ទតិ, ទុក្ខញ្ច អាទីនវោតិ អាទីនវទស្សនតោបិ ឥទមាហ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា “យោ, ភិក្ខវេ, បថវីធាតុំ អភិនន្ទតិ, ទុក្ខំ សោ អភិនន្ទតិ, យោ ទុក្ខំ អភិនន្ទតិ, អបរិមុត្តោ សោ ទុក្ខស្មាតិ វទាមី”តិ។

ឯវំ បថវីវត្ថុកំ មញ្ញនំ អភិនន្ទនញ្ច វត្វា ឥទានិ យេន ការណេន សោ មញ្ញតិ, អភិនន្ទតិ ច, តំ ការណំ អាវិករោន្តោ អាហ **តំ កិស្ស ហេតុ, អបរិញ្ញាតំ តស្សាតិ វទាមី**តិ។ តស្សត្ថោ, សោ បុថុជ្ជនោ តំ បថវឹ កិស្ស ហេតុ មញ្ញតិ, កេន ការណេន មញ្ញតិ, អភិនន្ទតីតិ ចេ។ អបរិញ្ញាតំ តស្សាតិ វទាមីតិ, យស្មា តំ វត្ថុ តស្ស អបរិញ្ញាតំ, តស្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ ហិ បថវឹ បរិជានាតិ, សោ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានាតិ ញាតបរិញ្ញាយ តីរណបរិញ្ញាយ បហានបរិញ្ញាយាតិ។

តត្ថ កតមា ញាតបរិញ្ញា។ បថវីធាតុំ បរិជានាតិ, អយំ បថវីធាតុ អជ្ឈត្តិកា, អយំ ពាហិរា, ឥទមស្សា លក្ខណំ, ឥមានិ រសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានានីតិ, អយំ **ញាតបរិញ្ញា។** កតមា តីរណបរិញ្ញា? ឯវំ ញាតំ កត្វា បថវីធាតុំ តីរេតិ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ រោគតោតិ ទ្វាចត្តាលីសាយ អាការេហិ, អយំ **តីរណបរិញ្ញា។** កតមា បហានបរិញ្ញា? ឯវំ តីរយិត្វា អគ្គមគ្គេន បថវីធាតុយា ឆន្ទរាគំ បជហតិ, អយំ **បហានបរិញ្ញា។**

នាមរូបវវត្ថានំ វា ញាតបរិញ្ញា។ កលាបសម្មសនាទិអនុលោមបរិយោសានា តីរណបរិញ្ញា។ អរិយមគ្គេ ញាណំ បហានបរិញ្ញាតិ។ យោ បថវឹ បរិជានាតិ, សោ ឥមាហិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានាតិ, អស្ស ច បុថុជ្ជនស្ស តា បរិញ្ញាយោ នត្ថិ, តស្មា អបរិញ្ញាតត្តា បថវឹ មញ្ញតិ ច អភិនន្ទតិ ចាតិ។ តេនាហ ភគវា – ឥធ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ…បេ…. បថវឹ មញ្ញតិ, បថវិយា មញ្ញតិ, បថវិតោ មញ្ញតិ, បថវឹ មេតិ មញ្ញតិ, បថវឹ អភិនន្ទតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? អបរិញ្ញាតំ តស្សាតិ វទាមី”តិ។

បថវីវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាបោវារាទិវណ្ណនា

អាបំ អាបតោតិ ឯត្ថាបិ លក្ខណសសម្ភារារម្មណសម្មុតិវសេន ចតុព្ពិធោ អាបោ។ តេសុ “តត្ថ, កតមា អជ្ឈត្តិកា អាបោធាតុ។ យំ អជ្ឈត្តំ បច្ចត្តំ អាបោ អាបោគតំ, សិនេហោ សិនេហគតំ ពន្ធនត្តំ រូបស្ស អជ្ឈត្តំ ឧបាទិន្ន”ន្តិអាទីសុ (វិភ. ១៧៤) វុត្តោ **លក្ខណអាបោ។** “អាបោកសិណំ ឧគ្គណ្ហន្តោ អាបស្មិំ និមិត្តំ គណ្ហាតី”តិអាទីសុ វុត្តោ **សសម្ភារាបោ។** សេសំ សព្ពំ បថវិយំ វុត្តសទិសមេវ។ កេវលំ យោជនានយេ បន “បិត្តំ

សេម្ហ”ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តា ទ្វាទសភេទា អជ្ឈត្តិកា អាបោធាតុ, “តត្ថ, កតមា ពាហិរា អាបោធាតុ? យំ ពាហិរំ អាបោ អាបោគតំ, សិនេហោ សិនេហគតំ ពន្ធនត្តំ រូបស្ស ពហិទ្ធា អនុបាទិន្នំ។ សេយ្យថិទំ, មូលរសោ ខន្ធរសោ តចរសោ បត្តរសោ បុប្ផរសោ ផលរសោ ខីរំ ទធិ សប្បិ នវនីតំ តេលំ មធុ ផាណិតំ ភុម្មានិ វា ឧទកានិ អន្តលិក្ខានិ វា”តិ (វិភ. ១៧៤) ឯវំ វុត្តា ច ពាហិរា អាបោធាតុ វេទិតព្ពា, យោ ច អជ្ឈត្តារម្មណត្តិកេ និមិត្ត អាបោ។

តេជំ តេជតោតិ ឥមស្មិំ តេជោវារេបិ វុត្តនយេនេវ វិត្ថារោ វេទិតព្ពោ។ យោជនានយេ បនេត្ថ “យេន ច សន្តប្បតិ, យេន ច ជីរីយតិ, យេន ច បរិឌយ្ហតិ, យេន ច អសិតបីតខាយិតសាយិតំ សម្មា បរិណាមំ គច្ឆតី”តិ (វិភ. ១៧៥) ឯវំ វុត្តា ចតុប្បភេទា អជ្ឈត្តិកា តេជោធាតុ។ “តត្ថ កតមា ពាហិរា តេជោធាតុ? យំ ពាហិរំ តេជោ តេជោគតំ ឧស្មា ឧស្មាគតំ ឧសុមំ ឧសុមគតំ ពហិទ្ធា អនុបាទិន្នំ។ សេយ្យថិទំ, កដ្ឋគ្គិ បលាលគ្គិ តិណគ្គិ គោមយគ្គិ ថុសគ្គិ សង្ការគ្គិ ឥន្ទគ្គិ អគ្គិសន្តាបោ សូរិយសន្តាបោ កដ្ឋសន្និចយសន្តាបោ តិណសន្និចយសន្តាបោ ធញ្ញសន្និចយសន្តាបោ ភណ្ឌសន្និចយសន្តាបោ”តិ (វិភ. ១៧៥) ឯវំ វុត្តា ច ពាហិរា តេជោធាតុ វេទិតព្ពា។

វាយំ វាយតោតិ ឥមស្ស វាយវារស្សាបិ យោជនានយេ បន “ឧទ្ធង្គមា វាតា អធោគមា វាតា កុច្ឆិសយា វាតា កោដ្ឋាសយា វាតា អង្គមង្គានុសារិនោ វាតា សត្ថកវាតា ខុរកវាតា ឧប្បលកវាតា អស្សាសោ បស្សាសោ”តិ ឯវំ វុត្តា អជ្ឈត្តិកា វាយោធាតុ។ “តត្ថ កតមា ពាហិរា វាយោធាតុ? យំ ពាហិរំ វាយោ វាយោគតំ ថម្ភិតត្តំ រូបស្ស ពហិទ្ធា អនុបាទិន្នំ។ សេយ្យថិទំ, បុរត្ថិមា វាតា បច្ឆិមា វាតា ឧត្តរា វាតា ទក្ខិណា វាតា សរជា វាតា អរជា វាតា សីតា វាតា ឧណ្ហា វាតា បរិត្តា វាតា អធិមត្តា វាតា កាឡវាតា វេរម្ភវាតា បក្ខវាតា សុបណ្ណវាតា តាលវណ្ដវាតា វិធូបនវាតា”តិ (វិភ. ១៧៦) ឯវំ វុត្តា ច ពាហិរា វាយោធាតុ វេទិតព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ ឯត្ថាវតា ច យ្វាយំ –

> “វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ, យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា តេន;
> វុត្តា ភវន្តិ សព្ពេ, ឥតិ វុត្តោ លក្ខណោ ហារោ”តិ។ –

ឯវំ នេត្តិយំ **លក្ខណោ** នាម ហារោ វុត្តោ, តស្ស វសេន យស្មា ចតូសុ ភូតេសុ គហិតេសុ ឧបាទារូបម្បិ គហិតមេវ ភវតិ, រូបលក្ខណំ អនតីតត្តា។ យញ្ច ភូតោបាទារូបំ សោ រូបក្ខន្ធោ។ តស្មា “អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ បថវិំ អាបំ តេជំ វាយំ មញ្ញតី”តិ វទន្តេន អត្តតោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ “បថវិយា អាបស្មិំ តេជស្មិំ វាយស្មិំ មញ្ញតី”តិ វទន្តេន រូបស្មិំ វា អត្តានំ សមនុបស្សតីតិ វុត្តម្បិ ហោតិ។ “បថវិតោ អាបតោ តេជតោ វាយតោ មញ្ញតី”តិ វទន្តេន រូបតោ អញ្ញោ អត្តាតិ សិទ្ធត្តា រូបវន្តំ វា អត្តានំ អត្តនិ វា រូបំ សមនុបស្សតីតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវមេតា ចតស្សោ រូបវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិមញ្ញនា វេទិតព្ពា។ តត្ថ ឯកា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ, តិស្សោ សស្សតទិដ្ឋិយោតិ ទ្វេវ ទិដ្ឋិយោ ហោន្តីតិ អយម្បិ អត្ថវិសេសោ វេទិតព្ពោ។

អាបោវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភូតវារាទិវណ្ណនា

៣. ឯវំ រូបមុខេន សង្ខារវត្ថុកំ មញ្ញនំ វត្វា ឥទានិ យេ សង្ខារេ ឧបាទាយ សត្តា បញ្ញាបីយន្តិ, តេសុ សង្ខារេសុ សត្តេសុបិ យស្មា បុថុជ្ជនោ មញ្ញនំ ករោតិ, តស្មា តេ សត្តេ និទ្ទិសន្តោ **ភូតេ ភូតតោ សញ្ជានាតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថាយំ **ភូត**សទ្ទោ បញ្ចក្ខន្ធអមនុស្សធាតុវិជ្ជមានខីណាសវសត្តរុក្ខាទីសុ ទិស្សតិ។ “ភូតមិទន្តិ, ភិក្ខវេ, សមនុបស្សថា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤០១) ហិ អយំ បញ្ចក្ខន្ធេសុ ទិស្សតិ។ “យានីធ ភូតានិ សមាគតានី”តិ (សុ. និ. ២២៤) ឯត្ថ អមនុស្សេសុ។ “ចត្តារោ ខោ, ភិក្ខុ, មហាភូតា ហេតូ”តិ (ម. និ. ៣.៨៦) ឯត្ថ ធាតូសុ។ “ភូតស្មិំ បាចិត្តិយ”ន្តិអាទីសុ (បាចិ. ៦៩) វិជ្ជមានេ។ “យោ ច កាលឃសោ ភូតោ”តិ (ជា. ១.១០.១៩០) ឯត្ថ ខីណាសវេ។ “សព្ពេវ និក្ខិបិស្សន្តិ ភូតា លោកេ សមុស្សយ”ន្តិ (ទី. និ. ២.២២០) ឯត្ថ សត្តេសុ។ “ភូតគាមបាតព្យតាយា”តិ (បាចិ. ៩០) ឯត្ថ រុក្ខាទីសុ។ ឥធ បនាយំ សត្តេសុ វត្តតិ, នោ ច ខោ អវិសេសេន។ ចាតុមហារាជិកានំ ហិ ហេដ្ឋា សត្តា ឥធ ភូតាតិ អធិប្បេតា។

តត្ថ **ភូតេ ភូតតោ សញ្ជានាតី**តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **ភូតេ មញ្ញតី**តិអាទីសុ បន តិស្សោបិ មញ្ញនា យោជេតព្ពា។ កថំ? អយញ្ហិ “សោ បស្សតិ គហបតី វា គហបតិបុត្តំ វា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតំ សមង្គិភូត”ន្តិ (អ. និ. ៧.៥០) វុត្តនយេន ភូតេ សុភា សុខិតាតិ គហេត្វា រជ្ជតិ, ទិស្វាបិ នេ រជ្ជតិ, សុត្វាបិ, ឃាយិត្វាបិ, សាយិត្វាបិ, ផុសិត្វាបិ, ញត្វាបិ។ ឯវំ ភូតេ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “អហោ វតាហំ ខត្តិយម

ហាសាលានំ វា សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យ”ន្តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣៣៧) វា បន នយេន អប្បដិលទ្ធស្ស បដិលាភាយ ចិត្តំ បណិទហតិ, ឯវម្បិ ភូតេ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ អត្តនោ បន ភូតានញ្ច សម្បត្តិវិបត្តី និស្សាយ អត្តានំ វា សេយ្យំ ទហតិ។ ភូតេសុ ច យំកិញ្ចិ ភូតំ ហីនំ អត្តានំ វា ហីនំ, យំកិញ្ចិ ភូតំ សេយ្យំ ។ អត្តានំ វា ភូតេន, ភូតំ វា អត្តនា សទិសំ ទហតិ។ យថាហ “ឥធេកច្ចោ ជាតិយា វា...បេ.... អញ្ញតរញ្ញតរេន វត្ថុនា បុព្ពកាលំ បរេហិ សទិសំ អត្តានំ ទហតិ។ អបរកាលំ អត្តានំ សេយ្យំ ទហតិ។ បរេ ហីនេ ទហតិ, យោ ឯវរូបោ មានោ ...បេ.... អយំ វុច្ចតិ មានាតិមានោ”តិ (វិភ. ៨៧៦-៨៨០)។ ឯវំ ភូតេ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។

ភូតេ បន “និច្ចា ធុវា សស្សតា អវិបរិណាមធម្មា”តិ វា “សព្ពេ សត្តា សព្ពេ បាណា សព្ពេ ភូតា សព្ពេ ជីវា អវសា អពលា អវីរិយា និយតិសង្គតិភាវបរិណតា ឆស្វេវាភិជាតីសុ សុខទុក្ខំ បដិសំវេទេន្តី”តិ (ទី. និ. ១.១៦៨) វា មញ្ញមានោ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ឯវំ ភូតេ តីហិ មញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។

កថំ ***ភូតេសុ មញ្ញតិ?*** តេសុ តេសុ ភូតេសុ អត្តនោ ឧបបត្តិំ វា សុខុប្បត្តិំ វា អាកង្ខតិ។ ឯវំ តាវ តណ្ហាមញ្ញនាយ ភូតេសុ មញ្ញតិ។ ភូតេសុ វា ឧបបត្តិំ អាកង្ខមានោ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ។ ឯវម្បិ ភូតេសុ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ភូតេ បន សមូហគ្គាហេន គហេត្វា តត្ថ ឯកច្ចេ ភូតេ សេយ្យតោ ទហតិ, ឯកច្ចេ សទិសតោ វា ហីនតោ វាតិ។ ឯវំ ភូតេសុ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ តថា ឯកច្ចេ ភូតេ និច្ចា ធុវាតិ មញ្ញតិ។ ឯកច្ចេ អនិច្ចា អធុវាតិ, អហម្បិ ភូតេសុ អញ្ញតរោស្មីតិ វា មញ្ញតិ។ ឯវំ ភូតេសុ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។

ភូតតោ មញ្ញតីតិ ឯត្ថ បន សឧបករណស្ស អត្តនោ វា បរស្ស វា យតោ កុតោចិ ភូតតោ ឧប្បត្តិំ មញ្ញមានោ ភូតតោ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញិតេ វត្ថុស្មិំ សិនេហំ មានញ្ច ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ ***ភូតេ មេតិ មញ្ញតី***តិ ឯត្ថ បន ឯកា តណ្ហាមញ្ញនាវ លព្ភតិ។ សា ចាយំ “មម បុត្តា, មម ធីតា, មម អជេឡកា, កុក្កុដសូករា, ហត្ថិគវស្សវឡវា”តិ ឯវមាទិនា នយេន មមាយតោ បវត្តតីតិ វេទិតព្ពា។ ***ភូតេ អភិនន្ទតី***តិ ឯតំ វុត្តនយមេវ។ ***អបរិញ្ញាតំ តស្សា***តិ ឯត្ថ បន យេ សង្ខារេ ឧបាទាយ ភូតានំ បញ្ញត្តិ, តេសំ អបរិញ្ញាតត្តា ភូតា អបរិញ្ញាតា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ យោជនា បន វុត្តនយេនេវ កាតព្ពា។

ឯវំ សង្ខេបតោ សង្ខារវសេន ច សត្តវសេន ច មញ្ញនាវត្ថុំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ភូមិវិសេសាទិនា ភេទេន វិត្ថារតោបិ តំ ទស្សេន្តោ **ទេវេ ទេវតោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ទិព្ពន្តិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ អត្តនោ វា ឥទ្ធិយាតិ **ទេវា**, កីឡន្តិ ជោតេន្តិ ចាតិ អត្ថោ។ តេ តិវិធា សម្មុតិទេវា ឧបបត្តិទេវា វិសុទ្ធិទេវាតិ។ **សម្មុតិទេវា** នាម រាជានោ ទេវិយោ រាជកុមារា។ **ឧបបត្តិទេវា** នាម ចាតុមហារាជិកេ ទេវេ ឧបាទាយ តតុត្តរិទេវា។ **វិសុទ្ធិទេវា** នាម អរហន្តោ ខីណាសវា។ ឥធ បន ឧបបត្តិទេវា ទដ្ឋព្ពា, នោ ច ខោ អវិសេសេន។ បរនិម្មិតវសវត្តិទេវលោកេ មារំ សបរិសំ ឋបេត្វា សេសា ឆ កាមាវចរា ឥធ ទេវាតិ អធិប្បេតា។ តត្ថ សព្ពា អត្ថវណ្ណនា ភូតវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

បជាបតិន្តិ ឯត្ថ បន មារោ បជាបតីតិ វេទិតព្ពោ។ កេចិ បន “តេសំ តេសំ ទេវានំ អធិបតីនំ មហារាជាទីនមេតំ អធិវចន”ន្តិ វទន្តិ។ តំ ទេវគ្គហណេនេវ តេសំ គហិតត្តា អយុត្តន្តិ **មហាអដ្ឋកថាយំ** បដិក្ខិត្តំ, មារោយេវ បន សត្តសង្ខាតាយ បជាយ អធិបតិភាវេន ឥធ បជាបតីតិ អធិប្បេតោ។ សោ កុហិំ វសតិ? បរនិម្មិតវសវត្តិទេវលោកេ ។ តត្រ ហិ ***វសវត្តិរាជា*** រជ្ជំ ការេតិ។ **មារោ** ឯកស្មិំ បទេសេ អត្តនោ បរិសាយ ឥស្សរិយំ បវត្តេន្តោ រជ្ជបច្ចន្តេ ទាមរិករាជបុត្តោ វិយ វសតីតិ វទន្តិ។ មារគ្គហណេនេវ ចេត្ថ មារបរិសាយបិ គហណំ វេទិតព្ពំ។ យោជនានយោ ចេត្ថ បជាបតិំ វណ្ណវន្តំ ទីឃាយុកំ សុខពហុលំ ទិស្វា វា សុត្វា វា វជ្ជន្តោ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “អហោ វតាហំ បជាបតិនោ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យ”ន្តិអាទិនា វា បន នយេន អប្បដិលទ្ធស្ស បដិលាភាយ ចិត្តំ បណិទហន្តោបិ បជាបតិំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ បជាបតិភាវំ បន បត្តោ សមានោ អហមស្មិ បជានមិស្សរោ អធិបតីតិ មានំ ជនេន្តោ បជាបតិំ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “បជាបតិ និច្ចោ ធុវោ”តិ វា “ឧច្ឆិជ្ជិស្សតិ វិនស្សិស្សតី”តិ វា “អវសោ អពលោ អវីរិយោ និយតិសង្គតិភាវបរិណតោ ឆស្វេវាភិជាតីសុ សុខទុក្ខំ បដិសំវេទេតី”តិ វា មញ្ញមានោ បន បជាបតិំ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ។

បជាបតិស្មិន្តិ ឯត្ថ បន ឯកា ទិដ្ឋិមញ្ញនាវ យុជ្ជតិ។ តស្សា ឯវំ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ ឥធេកច្ចោ “បជាបតិស្មិំ យេ ច ធម្មា សំវិជ្ជន្តិ, សព្ពេ តេ និច្ចា ធុវា សស្សតា អវិបរិណាមធម្មា”តិ មញ្ញតិ។ អថ វា “បជាបតិស្មិំ នត្ថិ បាបំ, ន តស្មិំ បាបកានិ កម្មានិ ឧបលព្ភន្តី”តិ មញ្ញតិ។

បជាបតិតោតិ ឯត្ថ តិស្សោបិ មញ្ញនា លព្ភន្តិ។ កថំ? ឥធេកច្ចោ សឧបករណស្ស អត្តនោ វា បរស្ស វា បជាបតិតោ ឧប្បត្តិំ វា និគ្គមនំ វា មញ្ញតិ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញិតេ វត្ថុស្មិំ សិនេហំ មានញ្ច ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ **បជាបតិំ មេ**តិ ឯត្ថ បន ឯកា តណ្ហាមញ្ញនាវ លព្ភតិ។ សា ចាយំ "បជាបតិ មម សត្ថា មម សាមី"តិអាទិនា នយេន មមាយតោ បវត្តតីតិ វេទិតព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ព្រហ្មំ ព្រហ្មតោតិ ឯត្ថ ព្រូហិតោ តេហិ តេហិ គុណវិសេសេហីតិ **ព្រហ្មា។** អបិច ព្រហ្មាតិ មហាព្រហ្មាបិ វុច្ចតិ, តថាគតោបិ ព្រាហ្មណោបិ មាតាបិតរោបិ សេដ្ឋម្បិ។ "សហស្សោ ព្រហ្មា ទ្វិសហស្សោ ព្រហ្មា"តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៦៥-១៦៦) ហិ មហាព្រហ្មា ព្រហ្មាតិ វុច្ចតិ។ "ព្រហ្មាតិ ខោ, ភិក្ខវេ , តថាគតស្សេតំ អធិវចន"ន្តិ ឯត្ថ តថាគតោ។

> "តមោនុទោ ពុទ្ធោ សមន្តចក្ខុ,
> លោកន្តគូ សព្ពភវាតិវត្តោ;
> អនាសវោ សព្ពទុក្ខប្បហីនោ,
> សច្ចវ្ហយោ ព្រហ្មេ ឧបាសិតោ មេ"តិ។ (ចូឡនិ. ១០៤) –

ឯត្ថ ព្រាហ្មណោ។

> "ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ, បុព្ពាចរិយាតិ វុច្ចរេ"តិ។ (ឥតិវុ. ១០៦; ជា. ២.២០.១៨១) –

ឯត្ថ មាតាបិតរោ។ "ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតី"តិ (ម. និ. ១.១៤៨; អ. និ. ៥.១១) ឯត្ថ សេដ្ឋំ។ ឥធ បន បឋមាភិនិព្ពត្តោ កប្បាយុកោ ព្រហ្មា អធិប្បេតោ។ តគ្គហណេនេវ ច ព្រហ្មបុរោហិតព្រហ្មបារិសជ្ជាបិ គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ អត្ថវណ្ណនា បនេត្ថ បជាបតិវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

អាភស្សរវារេ ទណ្ឌទីបិកាយ អច្ចិ វិយ ឯតេសំ សរីរតោ អាភា ឆិជ្ជិត្វា ឆិជ្ជិត្វា បតន្តី វិយ សរតិ វិសរតីតិ **អាភស្សរា។** តេសំ គហណេន សព្ពាបិ ទុតិយជ្ឈានភូមិ គហិតា, ឯកតលវាសិនោ ឯវ ចេតេ សព្ពេបិ បរិត្តាភា អប្បមាណាភា អាភស្សរាតិ វេទិតព្ពា។

សុភកិណ្ហវារេ សុភេន ឱកិណ្ណា វិកិណ្ណា សុភេន សរីរប្បភាវណ្ណេន ឯកគ្ឃនា សុវណ្ណមញ្ជូសាយ បឋិតសម្បជ្ជលិតកញ្ចនបិណ្ឌសស្សិរិកាតិ **សុភកិណ្ហា។** តេសំ គហណេន សព្ពាបិ តតិយជ្ឈានភូមិ គហិតា។ ឯកតលវាសិនោ ឯវ ចេតេ សព្ពេបិ បរិត្តសុភា អប្បមាណសុភា សុភកិណ្ហាតិ វេទិតព្ពា។

វេហប្ផលវារេ, វិបុលា ផលាតិ **វេហប្ផលា។** ចតុត្ថជ្ឈានភូមិ ព្រហ្មានោ វុច្ចន្តិ។ អត្ថនយយោជនា បន ឥមេសុ តីសុបិ វារេសុ ភូតវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

អភិភូវារេ អភិភវីតិ **អភិភូ។** កិំ អភិភវិ? ចត្តារោ ខន្ធេ អរូបិនោ។ អសញ្ញភវស្សេតំ អធិវចនំ។ អសញ្ញសត្តា ទេវា វេហប្ផលេហិ សទ្ធិំ ឯកតលាយេវ ឯកស្មិំ ឱកាសេ យេន ឥរិយាបថេន និព្ពត្តា, តេនេវ យាវតាយុកំ តិដ្ឋន្តិ ចិត្តកម្មរូបសទិសា ហុត្វា។ តេ ឥធ សព្ពេបិ អភិភូវចនេន គហិតា។ កេចិ **អភិភូ** នាម សហស្សោ ព្រហ្មាតិ ឯវមាទិនា នយេន តត្ថ តត្ថ អធិបតិព្រហ្មានំ វណ្ណយន្តិ។ ព្រហ្មគ្គហណេនេវ បន តស្ស គហិតត្តា អយុត្តមេតន្តិ វេទិតព្ពំ។ យោជនានយោ ចេត្ថ អភិភូ វណ្ណវា ទីឃាយុកោតិ សុត្វា តត្ថ ឆន្ទរាគំ ឧប្បាទេន្តោ អភិភុំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ "អហោ វតាហំ អភិភុនោ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យ"ន្តិអាទិនា បន នយេន អប្បដិលទ្ធស្ស បដិលាភាយ ចិត្តំ បណិទហន្តោបិ អភិភុំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ អត្តានំ ហីនតោ អភិភុំ សេយ្យតោ ទហន្តោ បន អភិភុំ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ "អភិភូ និច្ចោ ធុវោ"តិអាទិនា នយេន បរាមសន្តោ អភិភុំ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ បជាបតិវារេ វុត្តនយមេវ។

ភូតវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាកាសានញ្ចាយតនវារាទិវណ្ណនា

៤. ឯវំ ភគវា បដិបាដិយា ទេវលោកេ ទស្សេន្តោបិ អភិភូវចនេន អសញ្ញភវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា អយំ វដ្ដកថា, សុទ្ធាវាសា ច វិវដ្ដបក្ខេ ឋិតា, អនាគាមិខីណាសវា ឯវ ហិ តេ ទេវា។ យស្មា វា កតិបយកប្ប

សហស្សាយុកា តេ ទេវា, ពុទ្ធុប្បាទកាលេយេវ ហោន្តិ។ ពុទ្ធា បន អសង្ខេយ្យេបិ កប្បេ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តទា សុញ្ញាបិ សា ភូមិ ហោតិ។ រញ្ញោ ខន្ធាវារដ្ឋានំ វិយ ហិ ពុទ្ធានំ សុទ្ធាវាសភវោ។ តេ តេនេវ ច ការណេន វិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តាវាសវសេនបិ ន គហិតា, សព្ពកាលិកា បន ឥមា មញ្ញនា។ តស្មា តាសំ សទាវិជ្ជមានភូមី ទស្សេន្តោ សុទ្ធាវាសេ អតិក្កមិត្វា, **អាកាសានញ្ចាយតន**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អាកាសានញ្ចាយតន**ន្តិ តព្ភូមិកា ចត្តារោ កុសលវិបាកកិរិយា ខន្ធា។ តេ ច តត្រូបបន្នាយេវ ទដ្ឋព្ពា ភវបរិច្ឆេទកថា អយន្តិ កត្វា។ ឯស នយោ **វិញ្ញាណញ្ចាយតនា**ទីសុ។ អត្ថយោជនា បន ចតូសុបិ ឯតេសុ វារេសុ អភិភូវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ មានមញ្ញនា ចេត្ថ បជាបតិវារេ វុត្តនយេនាបិ យុជ្ជតិ។

អាកាសានញ្ចាយតនវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទិដ្ឋសុតវារាទិវណ្ណនា

៥. ឯវំ ភូមិវិសេសាទិនា ភេទេន វិត្ថារតោបិ មញ្ញនាវត្ថុំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សព្ពមញ្ញនាវត្ថុភូតំ សក្កាយបរិយាបន្នំ តេភូមកធម្មភេទំ ទិដ្ឋាទីហិ ចតូហិ សង្គណ្ហិត្វា ទស្សេន្តោ, **ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋតោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ទិដ្ឋ**ន្តិ មំសចក្ខុនាបិ ទិដ្ឋំ, ទិព្ពចក្ខុនាបិ ទិដ្ឋំ។ រូបាយតនស្សេតំ អធិវចនំ។ តត្ថ **ទិដ្ឋំ មញ្ញតី**តិ ទិដ្ឋំ តីហិ មញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។ កថំ? រូបាយតនំ សុភសញ្ញាយ សុខសញ្ញាយ ច បស្សន្តោ តត្ថ ឆន្ទរាគំ ជនេតិ, តំ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតិ។ វុត្តម្បិ ហេតំ ភគវតា “ឥត្ថិរូបេ, ភិក្ខវេ, សត្តា រត្តា គិទ្ធា គធិតា មុច្ឆិតា អជ្ឈោសន្នា, តេ ទីឃរត្តំ សោចន្តិ ឥត្ថិរូបវសានុគា”តិ (អ. និ. ៥.៥៥)។ ឯវំ ទិដ្ឋំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “ឥតិ មេ រូបំ សិយា អនាគតមទ្ធានន្តិ វា បនេត្ថ នន្ទឹ សមន្នានេតិ, រូបសម្បទំ វា បន អាកង្ខមានោ ទានំ ទេតី”តិ វិត្ថារោ។ ឯវម្បិ ទិដ្ឋំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ អត្តនោ បន បរស្ស ច រូបសម្បត្តឹ វិបត្តឹ និស្សាយ មានំ ជនេតិ។ “ឥមិនាហំ សេយ្យោស្មី”តិ វា “សទិសោស្មី”តិ វា “ហីនោស្មី”តិ វាតិ ឯវំ ទិដ្ឋំ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ រូបាយតនំ បន និច្ចំ ធុវំ សស្សតន្តិ មញ្ញតិ, អត្តានំ អត្តនិយន្តិ មញ្ញតិ, មង្គលំ អមង្គលន្តិ មញ្ញតិ, ឯវំ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ ឯវំ ទិដ្ឋំ តីហិ មញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។ កថំ ទិដ្ឋស្មិំ មញ្ញតិ? រូបស្មិំ អត្តានំ សមនុបស្សននយេន មញ្ញន្តោ ទិដ្ឋស្មិំ មញ្ញតិ។ យថា វា ធនេ ធញ្ញេ។ ឯវំ រូបស្មិំ រាគាទយោតិ មញ្ញន្តោបិ ទិដ្ឋស្មិំ មញ្ញតិ។ អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិញ្ញេវ បនស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញិតេ វត្ថុស្មិំ សិនេហំ មានញ្ច ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ ឯវំ ទិដ្ឋស្មិំ មញ្ញតិ។ សេសំ បឋវីវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

សុតន្តិ មំសសោតេនបិ សុតំ, ទិព្ពសោតេនបិ សុតំ, សទ្ទាយតនស្សេតំ អធិវចនំ។

មុតន្តិ មុត្វា មុនិត្វា ច គហិតំ, អាហច្ច ឧបគន្ត្វាតិ អត្ថោ, ឥន្ទ្រិយានំ អារម្មណានញ្ច អញ្ញមញ្ញសំសិលេសេ វិញ្ញាតន្តិ វុត្តំ ហោតិ, គន្ធរសផោដ្ឋព្ពាយតនានមេតំ អធិវចនំ។

វិញ្ញាតន្តិ មនសា វិញ្ញាតំ, សេសានំ សត្តន្នំ អាយតនានមេតំ អធិវចនំ ធម្មារម្មណស្ស វា។ ឥធ បន សក្កាយបរិយាបន្នមេវ លព្ភតិ។ វិត្ថារោ បនេត្ថ ទិដ្ឋវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ទិដ្ឋសុតវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកត្តវារាទិវណ្ណនា

៦. ឯវំ សព្ពំ សក្កាយភេទំ ទិដ្ឋាទីហិ ចតូហិ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ សមាបន្នកវារេន ច អសមាបន្នកវារេន ច ទ្វិធា ទស្សេន្តោ **ឯកត្តំ នានត្ត**ន្តិអាទិមាហ។

ឯកត្តន្តិ ឥមិនា ហិ សមាបន្នកវារំ ទស្សេតិ។ **នានត្ត**ន្តិ ឥមិនា អសមាបន្នកវារំ។ តេសំ អយំ វចនត្ថោ ឯកភាវោ **ឯកត្តំ**។ នានាភាវោ **នានត្ត**ន្តិ។ យោជនា បនេត្ថ សមាបន្នកវារំ ចតូហិ ខន្ធេហិ, អសមាបន្នកវារញ្ច បញ្ចហិ ខន្ធេហិ ភិន្ទិត្វា “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី”តិអាទិនា សាសននយេន បឋវីវារាទីសុ វុត្តេន ច អដ្ឋកថានយេន យថានុរូបំ វីមំសិត្វា វេទិតព្ពា។ កេចិ បន ឯកត្តន្តិ ឯកត្តនយំ វទន្តិ នានត្តន្តិ នានត្តនយំ។ អបរេ “ឯកត្តសញ្ញី អត្តា ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា, នានត្តសញ្ញី អត្តា ហោតី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋាភិនិវេសំ។ តំ សព្ពំ ឥធ នាធិប្បេតត្តា អយុត្តមេវ ហោតិ។

ឯវំ សព្ពំ សក្កាយំ ទ្វិធា ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ ឯកធា សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេន្តោ **សព្ពំ សព្ពតោ**តិអាទិមាហ។ យោជនានយោ បនេត្ថ សព្ពំ អស្សាទេន្តោ សព្ពំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “មយា ឯតេ សត្តា និម្មិតា”តិអាទិនា នយេន អត្តនា និម្មិតំ មញ្ញន្តោ សព្ពំ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ “សព្ពំ បុព្ពេកតកម្មហេតុ, សព្ពំ ឥស្សរនិម្មានហេតុ, សព្ពំ អហេតុអបច្ចយា, សព្ពំ អត្ថិ, សព្ពំ នត្ថី”តិអាទិនា នយេន មញ្ញន្តោ សព្ពំ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ។ កថំ សព្ពស្មិំ មញ្ញតិ? ឥធេកច្ចោ ឯវំទិដ្ឋិកោ ហោតិ “មហា មេ អត្តា”តិ។ សោ សព្ពលោកសន្និវាសំ តស្សោកាសភាវេន បរិកប្បេត្វា សោ ខោ បន មេ អយំ អត្តា សព្ពស្មិន្តិ មញ្ញតិ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស អត្តនិ សិនេហំ តព្ពត្ថុកញ្ច មានំ ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ សេសំ បថវីវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ សព្ពំ សក្កាយំ ឯកធា ទស្សេត្វា ឥទានិ អបរេនបិ នយេន តំ ឯកធា ទស្សេន្តោ **និព្ពានំ និព្ពានតោ**តិ អាហ។ តត្ថ **និព្ពាន**ន្តិ “យតោ ខោ, ភោ, អយំ អត្តា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គិភូតោ បរិចារេតិ។ ឯត្តាវតា ខោ, ភោ, អយំ អត្តា បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ បត្តោ ហោតី”តិអាទិនា នយេន បញ្ចធា អាគតំ បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ និព្ពានំ អស្សាទេន្តោ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ តេន និព្ពានេន “អហមស្មិ និព្ពានំ បត្តោ”តិ មានំ ជនេន្តោ មានមញ្ញនាយ មញ្ញតិ។ អនិព្ពានំយេវ សមានំ តំ និព្ពានតោ និច្ចាទិតោ ច គណ្ហន្តោ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ។

និព្ពានតោ បន អញ្ញំ អត្តានំ គហេត្វា សោ ខោ បន មេ អយំ អត្តា ឥមស្មិំ និព្ពានេតិ មញ្ញន្តោ និព្ពានស្មិំ មញ្ញតិ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស អត្តនិ សិនេហំ តព្ពត្ថុកញ្ច មានំ ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ ឯស នយោ និព្ពានតោ មញ្ញនាយបិ។ តត្រាបិ ហិ និព្ពានតោ អញ្ញំ អត្តានំ គហេត្វា “ឥទំ និព្ពានំ, អយំ អត្តា, សោ ខោ បន មេ អយំ អត្តា ឥតោ និព្ពានតោ អញ្ញោ”តិ មញ្ញន្តោ និព្ពានតោ មញ្ញតិ, អយមស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មិំយេវ បនស្ស អត្តនិ សិនេហំ តព្ពត្ថុកញ្ច មានំ ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតព្ពា។ “អហោ សុខំ មម និព្ពាន”ន្តិ មញ្ញន្តោ បន និព្ពានំ មេតិ មញ្ញតីតិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អយំ បនេត្ថ អនុគីតិ –

យាទិសោ ឯស សក្កាយោ, តថា នំ អវិជានតោ;
បុថុជ្ជនស្ស សក្កាយេ, ជាយន្តិ សព្ពមញ្ញនា។

ជេគុច្ឆោ ភិទុរោ ចាយំ, ទុក្ខោ អបរិណាយកោ;
តំ បច្ចនីកតោ ពាលោ, គណ្ហំ គណ្ហាតិ មញ្ញនំ។

សុភតោ សុខតោ ចេវ, សក្កាយំ អនុបស្សតោ;
សលភស្សេវ អគ្គិម្ហិ, ហោតិ តណ្ហាយ មញ្ញនា។

និច្ចសញ្ញំ អធិដ្ឋាយ, សម្បត្តិំ តស្ស បស្សតោ;
គូថាទី វិយ គូថស្មិំ, ហោតិ មានេន មញ្ញនា។

អត្តា អត្តនិយោ មេតិ, បស្សតោ នំ អពុទ្ធិនោ;
អាទាសេ វិយ ពោន្ទិស្ស, ទិដ្ឋិយា ហោតិ មញ្ញនា។

មញ្ញនាតិ ច នាមេតំ, សុខុមំ មារពន្ធនំ;
សិថិលំ ទុប្បមុញ្ចញ្ច, យេន ពទ្ធោ បុថុជ្ជនោ។

ពហុំ វិប្ផន្ទមានោបិ, សក្កាយំ នាតិវត្តតិ;
សមុស្សិតំ ទឡ្ហត្ថម្ភំ, សាវ គទ្ទុលពន្ធនោ។

ស’សោ សក្កាយមលីនោ, ជាតិយា ច ជរាយ ច;
រោគាទីហិ ច ទុក្ខេហិ, និច្ចំ ហញ្ញតិ ពាឡ្ហសោ។

តំ វោ វទាមិ ភទ្ទន្តេ, សក្កាយំ អនុបស្សថ;
អសាតតោ អសុភតោ, ភេទតោ ច អនត្តតោ។

ឯសោ សភាវោ ហេតស្ស, បស្សំ ឯវមិមំ ពុធោ;
បហាយ មញ្ញនា សព្ពា, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតីតិ។

ឯកត្តវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បុថុជ្ជនវសេន ចតុវីសតិបញ្ហា បឋមនយកថា និដ្ឋិតា។

សេក្ខវារទុតិយនយវណ្ណនា

៧. ឯវំ ភគវា បថវីអាទីសុ វត្ថូសុ សព្ពសក្កាយធម្មមូលភូតំ បុថុជ្ជនស្ស បវត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេស្វេវ វត្ថូសុ សេក្ខស្ស បវត្តិំ ទស្សេន្តោ **យោបិ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សេក្ខោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យោ**តិ ឧទ្ទេសវចនំ។ **សោ**តិ និទ្ទេសវចនំ។ **បិ**ការោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ អយម្បិ ធម្មោ អនិយតោតិអាទីសុ វិយ។ តេន ច អារម្មណសភាគេន បុគ្គលំ សម្បិណ្ឌេតិ, នោ បុគ្គលសភាគេន, ហេដ្ឋតោ ហិ បុគ្គលា ទិដ្ឋិវិបន្នា, ឥធ ទិដ្ឋិសម្បន្នា, ន តេសំ សភាគតា អត្ថិ។ អារម្មណំ បន ហេដ្ឋា បុគ្គលានម្បិ តទេវ, ឥមេសម្បិ តទេវាតិ។ តេន វុត្តំ "អារម្មណសភាគេន បុគ្គលំ សម្បិណ្ឌេតិ នោ បុគ្គលសភាគេនា"តិ។ **យោបិ សោ**តិ ឥមិនា បន សកលេន វចនេន ឥទានិ វត្តព្ពំ សេក្ខំ ទស្សេតីតិ វេទិតព្ពោ។ **ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ**តិ ឥទំ វុត្តនយមេវ។

សេក្ខោតិ កេនដ្ឋេន សេក្ខោ? សេក្ខធម្មប្បដិលាភតោ **សេក្ខោ។** វុត្តញ្ហេតំ "កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, សេក្ខោ ហោតីតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សេក្ខាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ ហោតិ…បេ…. សេក្ខេន សម្មាសមាធិនា សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ ភិក្ខុ, សេក្ខោ ហោតី"តិ (សំ. និ. ៥.១៣)។ អបិច សិក្ខតីតិបិ សេក្ខោ។ វុត្តញ្ហេតំ "សិក្ខតីតិ ខោ ភិក្ខុ តស្មា សេក្ខោតិ វុច្ចតិ។ កិញ្ច សិក្ខតិ? អធិសីលម្បិ សិក្ខតិ, អធិចិត្តម្បិ សិក្ខតិ, អធិបញ្ញម្បិ សិក្ខតិ, សិក្ខតីតិ ខោ ភិក្ខុ តស្មា សេក្ខោតិ វុច្ចតី"តិ (អ. និ. ៣.៨៦)។

យោបិ កល្យាណបុថុជ្ជនោ អនុលោមបដិបទាយ បរិបូរការី សីលសម្បន្នោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភោជនេ មត្តញ្ញូ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ បុព្ពរត្តាបររត្តំ ពោធិបក្ខិយានំ ធម្មានំ ភាវនានុយោគមនុយុត្តោ វិហរតិ – "អជ្ជ វា ស្វេ វា អញ្ញតរំ សាមញ្ញផលំ អធិគមិស្សាមី"តិ, សោបិ វុច្ចតិ សិក្ខតីតិ សេក្ខោតិ។ ឥមស្មិំ បនត្ថេ បដិវេធប្បត្តោវ សេក្ខោ អធិប្បេតោ, នោ បុថុជ្ជនោ។

អប្បត្តំ មានសំ ឯតេនាតិ **អប្បត្តមានសោ។ មានស**ន្តិ រាគោបិ ចិត្តម្បិ អរហត្តម្បិ។ "អន្តលិក្ខចរោ បាសោ, យ្វាយំ ចរតិ មានសោ"តិ (មហាវ. ៣៣; សំ. និ. ១.១៥១) ឯត្ថ ហិ រាគោ មានសំ។ "ចិត្តំ មនោ មានស"ន្តិ (ធ. ស. ៦៥) ឯត្ថ ចិត្តំ។ "អប្បត្តមានសោ សេក្ខោ, កាលំ កយិរា ជនេសុតា"តិ (សំ. និ. ១.១៥៩) ឯត្ថ អរហត្តំ។ ឥធាបិ អរហត្តមេវ អធិប្បេតំ។ តេន អប្បត្តារហត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។

អនុត្តរន្តិ សេដ្ឋំ, អសទិសន្តិ អត្ថោ។ ចតូហិ យោគេហិ ខេមំ អនុបទ្ទុតន្តិ **យោគក្ខេមំ,** អរហត្តមេវ អធិប្បេតំ។ **បត្ថយមានោ**តិ ទ្វេ បត្ថនា តណ្ហាបត្ថនា ច, ឆន្ទបត្ថនា ច។ "បត្ថយមានស្ស ហិ បជប្បិតានិ, បវេធិតំ វាបិ បកប្បិតេសូ"តិ (សុ. និ. ៩០៨) ឯត្ថ តណ្ហាបត្ថនា។

"ឆិន្នំ បាបិមតោ សោតំ, វិទ្ធស្តំ វិនឡីកតំ;
បាមោជ្ជពហុលា ហោថ, ខេមំ បត្តត្ថ ភិក្ខវោ"តិ។ (ម. និ. ១.៣៥២) –

ឯត្ថ កត្តុកម្យតា កុសលច្ឆន្ទបត្ថនា។ អយមេវ ឥធាធិប្បេតា។ តេន **បត្ថយមានោ**តិ តំ យោគក្ខេមំ បត្តុកាមោ អធិគន្តុកាមោ តន្និន្នោ តប្បោណោ តប្បព្ភារោតិ វេទិតព្ពោ។ **វិហរតី**តិ អញ្ញំ ឥរិយាបថទុក្ខំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា អបរិបតន្តំ កាយំ ហរតិ។ អថ វា "សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចាតិ អធិមុច្ចន្តោ សទ្ធាយ វិហរតី"តិអាទិនាបិ និទ្ទេសនយេនេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **បថវិំ បថវិតោ អភិជានាតី**តិ បថវិំ បថវីភាវេន អភិជានាតិ, ន បុថុជ្ជនោ វិយ សព្ពាការវិបរីតាយ សញ្ញាយ សញ្ជានាតិ។ អបិច ខោ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន ជានាតិ, ឯវំ បថវីតិ ឯតំ បថវីភាវំ អធិមុច្ចន្តោ ឯវ នំ អនិច្ចាតិបិ ទុក្ខាតិបិ អនត្តាតិបិ ឯវំ អភិជានាតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវញ្ច នំ អភិញ្ញត្វា បថវិំ មា មញ្ញីតិ វុត្តំ ហោតិ។ មញ្ញតីតិ **មញ្ញិ។** អយំ បន មញ្ញិ ច ន មញ្ញិ ច ន វត្តព្ពោតិ។ ឯត ស្មិញ្ហិ អត្ថេ ឥទំ បទំ និបាតេត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ កោ បនេត្ថ អធិប្បាយោតិ។ វុច្ចតេ, បុថុជ្ជនោ តាវ សព្ពមញ្ញនានំ អប្បហីនត្តា មញ្ញតីតិ វុត្តោ។ ខីណាសវោ បហីនត្តា ន មញ្ញតីតិ។ សេក្ខស្ស បន ទិដ្ឋិមញ្ញនា

បហីនា, តតោ បន តនុភាវំ គតា, តេន សោ មញ្ញតីតិបិ ន វត្តព្ពោ បុថុជ្ជនោ វិយ, ន មញ្ញតីតិបិ ន វត្តព្ពោ ខីណាសវោ វិយាតិ។

បរិញ្ញេយ្យំ តស្សាតិ តស្ស សេក្ខស្ស តំ មញ្ញនាវត្ថុ ឱក្កន្តនិយាមត្តា សម្ពោធិបរាយណត្តា ច តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញេយ្យំ, អបរិញ្ញេយ្យញ្ច អបរិញ្ញាតញ្ច ន ហោតិ បុថុជ្ជនស្ស វិយ, នោបិ បរិញ្ញាតំ ខីណាសវស្ស វិយ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តនយមេវ។

សេក្ខវសេន ទុតិយនយកថា និដ្ឋិតា។

ខីណាសវវារតតិយាទិនយវណ្ណនា

៨. ឯវំ បថវីអាទីសុ វត្ថូសុ សេក្ខស្ស បវត្តិំ ទស្សេត្វា តទានិ ខីណាសវស្ស បវត្តិំ ទស្សេន្តោ **យោបិ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អរហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យោបី**តិ បិ-សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ តេន តេជ ឧភយសភាគតាបិ លព្ភតីតិ ទស្សេតិ។ សេក្ខោ ហិ ខីណាសវេន អរិយបុគ្គលត្តា សភាគោ, តេន បុគ្គលសភាគតា លព្ភតិ, អារម្មណសភាគតា បន វុត្តនយា ឯវ។ **អរហ**ន្តិ អារកកិលេសោ, ទូរកិលេសោ បហីនកិលេសោតិ អត្ថោ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា “កថញ្ច , ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អរហំ ហោតិ? អារកាស្ស ហោន្តិ បាបកា អកុសលា ធម្មា សំកិលេសិកា បោនោព្ភវិកា សទរា ទុក្ខវិបាកា អាយតី ជាតិជរាមរណិយា។ ឯវំខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អរហំ ហោតី”តិ។ (ម. និ. ១.៤៣៤) **ខីណាសវោ**តិ ចត្តារោ អាសវា កាមាសវោ...បេ.... អវិជ្ជាសវោ, តមេ ចត្តារោ អាសវា អរហតោ ខីណា បហីនា សមុច្ឆិន្នា បដិប្បស្សទ្ធា, អភព្ពុប្បត្តិកា ញាណគ្គិនា ទឌ្ឍា, តេន វុច្ចតិ ខីណាសវោតិ។

វុសិតវាតិ គរុសំវាសេបិ អរិយមគ្គសំវាសេបិ ទសសុ អរិយវាសេសុបិ វសិ បរិវសិ វុត្ថោ បរិវុត្ថោ, សោ វុត្ថវាសោ ចិណ្ណចរណោតិ ***វុសិតវា កតករណីយោ***តិ បុថុជ្ជនកល្យាណកំ ឧបាទាយ សត្ត សេក្ខា ចតូហិ មគ្គេហិ ករណីយំ ករោន្តិ នាម, ខីណាសវស្ស សព្ពករណីយានិ កតានិ បរិយោសិតានិ, នត្ថិ តស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ ទុក្ខក្ខយាធិគមាយាតិ កតករណីយោ។ វុត្តម្បិ ហេតំ –

“តស្ស សម្មា វិមុត្តស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
កតស្ស បដិចយោ នត្ថិ, ករណីយំ ន វិជ្ជតី”តិ។ (ថេរគា. ៦៤២);

ឱហិតភារោតិ តយោ ភារា ខន្ធភារោ កិលេសភារោ អភិសង្ខារភារោតិ, តស្សិមេ តយោ ភារា ឱហិតា ឱរោបិតា និក្ខិត្តា បាតិតា, តេន វុច្ចតិ **ឱហិតភារោ**តិ។ **អនុប្បត្តសទត្ថោ**តិ អនុប្បត្តោ សទត្ថំ, សកត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កការស្សាយំ ទការោ កតោ, សទត្ថោតិ ច អរហត្តំ វេទិតព្ពំ។ តញ្ហិ អត្តុបនិពន្ធនដ្ឋេន អត្តានំ អវិជហនដ្ឋេន អត្តនោ បរមត្ថដ្ឋេន ច អត្តនោ អត្ថោ សកត្ថោតិ វុច្ចតិ។

បរិក្ខីណភវសំយោជនោតិ ***ភវសំយោជនានី***តិ ទស សំយោជនានិ កាមរាគសំយោជនំ បដិឃមានទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសភវរាគឥស្សាមច្ឆរិយសំយោជនំ អវិជ្ជាសំយោជនំ។ ឥមានិ ហិ សត្តេ ភវេសុ សំយោជេន្តិ ឧបនិពន្ធន្តិ, ភវំ វា ភវេន សំយោជេន្តិ, តស្មា “ភវសំយោជនានី”តិ វុច្ចន្តិ។ ឥមានិ ភវសំយោជនានិ អរហតោ បរិក្ខីណានិ បហីនានិ ញាណគ្គិនា ទឌ្ឍានិ, តេន វុច្ចតិ “បរិក្ខីណភវសំយោជនោ”តិ។ **សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ**តិ ឯត្ថ **សម្មទញ្ញា**តិ សម្មា អញ្ញាយ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ – ខន្ធានំ ខន្ធដ្ឋំ, អាយតនានំ អាយតនដ្ឋំ, ធាតូនំ ធាតុដ្ឋំ, ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋំ, សមុទយស្ស បភវដ្ឋំ, និរោធស្ស សន្តដ្ឋំ, មគ្គស្ស ទស្សនដ្ឋំ, សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចាតិ ឯវមាទី វា ភេទំ សម្មា យថាភូតំ អញ្ញាយ ជានិត្វា តីរយិត្វា តុលយិត្វា វិភាវេត្វា វិភូតំ កត្វាតិ។

វិមុត្តោតិ ទ្វេ វិមុត្តិយោ ចិត្តស្ស ច វិមុត្តិ និព្ពានញ្ច។ អរហា សព្ពកិលេសេហិ វិមុត្តចិត្តត្តា ចិត្តវិមុត្តិយាបិ វិមុត្តោ។ និព្ពានំ អធិមុត្តត្តា និព្ពានេបិ វិមុត្តោ។ តេន វុច្ចតិ “សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ”តិ។ **បរិញ្ញាតំ តស្សា**តិ តស្ស អរហតោ តំ មញ្ញនាវត្ថុ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតំ។ តស្មា សោ តំ វត្ថុំ ន មញ្ញតិ, តំ វា មញ្ញនំ ន មញ្ញតីតិ វុត្តំ ហោតិ, សេសំ វុត្តនយមេវ។

និព្ពានវារេ បន **ខយា រាគស្សា**តិអាទយោ តយោ វារា វុត្តា។ តេ បថវីវារាទីសុបិ វិត្ថារេតព្ពា។ អយញ្ច បរិញ្ញាតវារោ និព្ពានវារេបិ វិត្ថារេតព្ពោ។ វិត្ថារេន្តេន ច បរិញ្ញាតំ តស្សាតិ សព្ពបទេហិ យោជេត្វា បុន ខយា រាគស្ស វីតរាគត្តាតិ យោជេតព្ពំ។ ឯស នយោ ឥតរេសុ។ ទេសនា បន ឯកត្ថ វុត្តំ សព្ពត្ថ វុត្តមេវ ហោតីតិ សំខិត្តា។

ខយា រាគស្ស វីតរាគត្តាតិ ឯត្ថ ច យស្មា ពាហិរកោ កាមេសុ វីតរាគោ, ន ខយា រាគស្ស វីតរាគោ។ អរហា បន ខយា យេវ, តស្មា វុត្តំ “ខយា រាគស្ស វីតរាគត្តា”តិ។ ឯស នយោ ទោសមោហេសុបិ។ យថា ច “បរិញ្ញាតំ តស្សាតិ វទាមី”តិ វុត្តេបិ បរិញ្ញាតត្តា សោ តំ វត្ថុំ តំ វា មញ្ញនំ ន មញ្ញតីតិ អត្ថោ ហោតិ, ឯវមិធាបិ វីតរាគត្តា សោ តំ វត្ថុំ តំ វា មញ្ញនំ ន មញ្ញតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។

ឯត្ថ ច បរិញ្ញាតំ តស្សាតិ អយំ វារោ មគ្គភាវនាបារិបូរិទស្សនត្ថំ វុត្តោ។ ឥតរេ បន ផលសច្ឆិកិរិយាបារិបូរិទស្សនត្ថន្តិ វេទិតព្ពា។ ទ្វីហិ វា ការណេហិ អរហា ន មញ្ញតិ វត្ថុស្ស ច បរិញ្ញាតត្តា អកុសលមូលានញ្ច សមុច្ឆិន្នត្តា។ តេនស្ស បរិញ្ញាតវារេន វត្ថុនោ វត្ថុបរិញ្ញំ ទីបេតិ, ឥតរេហិ អកុសលមូលសមុច្ឆេទន្តិ។ តត្ថ បច្ឆិមេសុ តីសុ វារេសុ អយំ វិសេសោ វេទិតព្ពោ, តីសុ ហិ វារេសុ រាគេ អាទីនវំ ទិស្វា ទុក្ខានុបស្សី វិហរន្តោ អប្បណិហិតវិមោក្ខេន វិមុត្តោ ខយា រាគស្ស វីតរាគោ ហោតិ។ ទោសេ អាទីនវំ ទិស្វា អនិច្ចានុបស្សី វិហរន្តោ អនិមិត្តវិមោក្ខេន វិមុត្តោ ខយា ទោសស្ស វីតទោសោ ហោតិ។ មោហេ អាទីនវំ ទិស្វា អនត្តានុបស្សី វិហរន្តោ សុញ្ញតវិមោក្ខេន វិមុត្តោ ខយា មោហស្ស វីតមោហោ ហោតីតិ។

ឯវំ សន្តេ ន ឯកោ តីហិ វិមោក្ខេហិ វិមុច្ចតីតិ ទ្វេ វារា ន វត្តព្ពា សិយុន្តិ ចេ, តំ ន។ កស្មា? អនិយមិតត្តា។ អនិយមេន ហិ វុត្តំ “យោបិ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អរហ”ន្តិ។ ន បន វុត្តំ អប្បណិហិតវិមោក្ខេន វា វិមុត្តោ, ឥតរេន វាតិ, តស្មា យំ អរហតោ យុជ្ជតិ, តំ សព្ពំ វត្តព្ពមេវាតិ។

អវិសេសេន វា យោ កោចិ អរហា សមានេបិ រាគាទិក្ខយេ វិបរិណាមទុក្ខស្ស បរិញ្ញាតត្តា ខយា រាគស្ស វីតរាគោតិ វុច្ចតិ, ទុក្ខទុក្ខស្ស បរិញ្ញាតត្តា ខយា ទោសស្ស វីតទោសោតិ។ សង្ខារទុក្ខស្ស បរិញ្ញាតត្តា ខយា មោហស្ស វីតមោហោតិ។ ឥដ្ឋារម្មណស្ស វា បរិញ្ញាតត្តា ខយា រាគស្ស វីតរាគោ។ អនិដ្ឋារម្មណស្ស បរិញ្ញាតត្តា ខយា ទោសស្ស វីតទោសោ។ មជ្ឈត្តារម្មណស្ស បរិញ្ញាតត្តា ខយា មោហស្ស វីតមោហោ។ សុខាយ វា វេទនាយ រាគានុសយស្ស សមុច្ឆិន្នត្តា ខយា រាគស្ស វីតរាគោ, ឥតរាសុ បដិឃមោហានុសយានំ សមុច្ឆិន្នត្តា វីតទោសោ វីតមោហោ ចាតិ។ តស្មា តំ វិសេសំ ទស្សេន្តោ អាហ “ខយា រាគស្ស វីតរាគត្តា…បេ…. វីតមោហត្តា”តិ។

ខីណាសវវសេន តតិយចតុត្ថបញ្ចមឆដ្ឋនយកថា និដ្ឋិតា។

តថាគតវារសត្តមនយវណ្ណនា

១២. ឯវំ បថវីអាទីសុ វត្ថូសុ ខីណាសវស្ស បវត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនោ បវត្តិំ ទស្សេន្តោ **តថាគតោបិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តថាគតោ**តិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោតិ វុច្ចតិ – តថា អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ, តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ, តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ, តថទស្សិតាយ តថាគតោ, តថាវាទិតាយ តថាគតោ, តថាការិតាយ តថាគតោ, អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោតិ។

កថំ ភគវា តថា អាគតោតិ តថាគតោ? យថា សព្ពលោកហិតាយ ឧស្សុក្កមាបន្នា បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា អាគតា, យថា វិបស្សី ភគវា អាគតោ, យថា សិខី ភគវា, យថា វេស្សភូ ភគវា, យថា កកុសន្ធោ ភគវា, យថា កោណាគមនោ ភគវា, យថា កស្សបោ ភគវា អាគតោតិ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យេន អភិនីហារេន ឯតេ ភគវន្តោ អាគតា, តេនេវ អម្ហាកម្បិ ភគវា អាគតោ។

អថ វា យថា វិបស្សី ភគវា…បេ…. យថា កស្សបោ ភគវា ទានបារមី បូរេត្វា, សីលនេក្ខម្មបញ្ញាវីរិយខន្តិសច្ចអធិដ្ឋានមេត្តាឧបេក្ខាបារមី បូរេត្វា, ឥមា ទស បារមិយោ, ទស ឧបបារមិយោ, ទស បរមត្ថបារមិយោតិ, សមតិំស បារមិយោ បូរេត្វា, អង្គបរិច្ចាគំ នយនធនរជ្ជបុត្តទារបរិច្ចាគន្តិ ឥមេ បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជិត្វា បុព្ពយោគបុព្ពចរិយធម្មក្ខានញាតត្ថចរិយាទយោ បូរេត្វា, ពុទ្ធិចរិយាយ កោដិំ បត្វា អាគតោ, តថា អម្ហាកម្បិ ភគវា អាគតោ។

យថា ច វិបស្សី ភគវា…បេ…. យថា កស្សបោ ភគវា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ សម្មប្បធានេ ឥទ្ធិបាទេ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេត្វា ព្រូហេត្វា អាគតោ, តថា អម្ហាកំ ភគវាបិ អាគតោតិ តថាគតោ។

យថេវ លោកម្ហិ វិបស្សិអាទយោ,

សព្ពញ្ញុភាវំ មុនយោ ឥធាគតា;
តថា អយំ សក្យមុនីបិ អាគតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ តេន ចក្ខុមាតិ។

ឯវំ តថា អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ តថា គតោតិ តថាគតោ។ យថា សម្បតិជាតោ វិបស្សី ភគវា គតោ…បេ…. កស្សបោ ភគវា គតោ។ កថញ្ច សោ គតោតិ, សោ ហិ សម្បតិជាតោវ សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ ឧត្តរាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន គតោ។ យថាហ – សម្បតិជាតោ, អានន្ទ, ពោធិសត្តោ សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋហិត្វា ឧត្តរាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន គច្ឆតិ សេតម្ហិ ឆត្តេ អនុធារិយមានេ, សព្ពា ច ទិសា អនុវិលោកេតិ, អាសភិញ្ច វាចំ ភាសតិ “អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ (ម. និ. ៣.២០៧)។

តញ្ចស្ស គមនំ តថំ អហោសិ អវិតថំ អនេកេសំ វិសេសាធិគមានំ បុព្ពនិមិត្តភាវេន។ យញ្ហិ សោ សម្បតិជាតោវ សមេហិ បាទេហិ បតិដ្ឋហិ, ឥទមស្ស ចតុរិទ្ធិបាទបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ ឧត្តរាភិមុខភាវោ បន សព្ពលោកុត្តរភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ សត្តបទវីតិហារោ សត្តពោជ្ឈង្គរតនបដិលាភស្ស។ “សុវណ្ណទណ្ឌា វីតិបតន្តិ ចាមរា”តិ (សុ. និ. ៦៩៣) ឯត្ថ វុត្តោ ចាមរុក្ខេបោ សព្ពតិត្ថិយនិម្មថនស្ស។ សេតច្ឆត្តធារណំ អរហត្តវិមុត្តិវរវិមលសេតច្ឆត្តបដិលាភស្ស។ សព្ពទិសានុវិលោកនំ សព្ពញ្ញុតានាវរណញាណបដិលាភស្ស។ អាសភីវាចាភាសនំ អប្បដិវត្តិយវរធម្មចក្កប្បវត្តនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ តថា អយំ ភគវាបិ គតោ។ តញ្ចស្ស គមនំ តថំ អហោសិ អវិតថំ តេសញ្ញេវ វិសេសាធិគមានំ បុព្ពនិមិត្តភាវេន។ តេនាហុ បោរាណា –

“មុហុត្តជាតោវ គវម្បតី យថា,
សមេហិ បាទេហិ ផុសី វសុន្ធរំ;
សោ វិក្កមី សត្ត បទានិ គោតមោ,
សេតញ្ច ឆត្តំ អនុធារយុំ មរូ។

គន្ត្វាន សោ សត្ត បទានិ គោតមោ,
ទិសា វិលោកេសិ សមា សមន្តតោ;
អដ្ឋង្គុបេតំ គិរមព្ភុទីរយិ,
សីហោ យថា បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោ”តិ។ –

ឯវំ តថា គតោតិ តថាគតោ។

អថ វា យថា វិបស្សី ភគវា…បេ…. យថា កស្សបោ ភគវា, អយម្បិ ភគវា តថេវ នេក្ខម្មេន កាមច្ឆន្ទំ បហាយ គតោ។ អព្យាបាទេន ព្យាបាទំ, អាលោកសញ្ញាយ ថិនមិទ្ធំ, អវិក្ខេបេន ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ, ធម្មវវត្ថានេន វិចិកិច្ឆំ បហាយ, ញាណេន អវិជ្ជំ បទាលេត្វា, បាមោជ្ជេន អរតឹ វិនោទេត្វា, បឋមជ្ឈានេន នីវរណកវាដំ ឧគ្ឃាដេត្វា, ទុតិយជ្ឈានេន វិតក្កវិចារធូមំ វូបសមេត្វា, តតិយជ្ឈានេន បីតឹ វិរាជេត្វា, ចតុត្ថជ្ឈានេន សុខទុក្ខំ បហាយ, អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិយា រូបសញ្ញាបដិឃសញ្ញានានត្តសញ្ញាយោ សមតិក្កមិត្វា, វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តិយា អាកាសានញ្ចាយតនសញ្ញំ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិយា វិញ្ញាណញ្ចាយតនសញ្ញំ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញំ សមតិក្កមិត្វា គតោ។

អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បហាយ, ទុក្ខានុបស្សនាយ សុខសញ្ញំ, អនត្តានុបស្សនាយ អត្តសញ្ញំ, និព្ពិទានុបស្សនាយ នន្ទឹ, វិរាគានុបស្សនាយ រាគំ, និរោធានុបស្សនាយ សមុទយំ, បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាយ អាទានំ, ខយានុបស្សនាយ ឃនសញ្ញំ, វយានុបស្សនាយ អាយូហនំ, វិបរិណាមានុបស្សនាយ ធុវសញ្ញំ, អនិមិត្តានុបស្សនាយ និមិត្តំ, អប្បណិហិតានុបស្សនាយ បណិធឹ, សុញ្ញតានុបស្សនាយ អភិនិវេសំ, អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយ សារាទានាភិនិវេសំ, យថាភូតញាណទស្សនេន សម្មោហាភិនិវេសំ, អាទីនវានុបស្សនាយ អាលយាភិនិវេសំ, បដិសង្ខានុបស្សនាយ អប្បដិសង្ខំ, វិវដ្តានុបស្សនាយ សំយោគាភិនិវេសំ, សោតាបត្តិមគ្គេន ទិដ្ឋេកដ្ឋេ កិលេសេ ភញ្ជិត្វា, សកទាគាមិមគ្គេន ឱឡារិកេ កិលេសេ បហាយ, អនាគាមិមគ្គេន អណុសហគតេ កិលេសេ សមុគ្ឃាដេត្វា, អរហត្តមគ្គេន សព្ពកិលេសេ សមុច្ឆិន្ទិត្វា គតោ។ ឯវម្បិ តថា គតោតិ តថាគតោ។

កថំ តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ។ បថវីធាតុយា កក្ខឡត្តលក្ខណំ តថំ អវិតថំ។ អាបោធាតុយា បគ្ឃរណលក្ខណំ។ តេជោធាតុយា ឧណ្ហត្តលក្ខណំ។ វាយោធាតុយា វិត្ថម្ភនលក្ខណំ។ អាកាសធាតុយា អសម្ផុដ្ឋលក្ខណំ ។ វិញ្ញាណធាតុយា វិជាននលក្ខណំ។

រូបស្ស រុប្បនលក្ខណំ។ វេទនាយ វេទយិតលក្ខណំ។ សញ្ញាយ សញ្ជាននលក្ខណំ។ សង្ខារានំ អភិសង្ខរណលក្ខណំ។ វិញ្ញាណស្ស វិជាននលក្ខណំ។

វិតក្កស្ស អភិនិរោបនលក្ខណំ។ វិចារស្ស អនុមជ្ជនលក្ខណំ។ បីតិយា ផរណលក្ខណំ។ សុខស្ស សាតលក្ខណំ។ ចិត្តេកគ្គតាយ អវិក្ខេបលក្ខណំ។ ផស្សស្ស ផុសនលក្ខណំ។

សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស អធិមោក្ខលក្ខណំ។ វីរិយិន្ទ្រិយស្ស បគ្គហណលក្ខណំ។ សតិន្ទ្រិយស្ស ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ សមាធិន្ទ្រិយស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។ បញ្ញិន្ទ្រិយស្ស បជាននលក្ខណំ។

សទ្ធាពលស្ស អស្សទ្ធិយេ អកម្បិយលក្ខណំ។ វីរិយពលស្ស កោសជ្ជេ។ សតិពលស្ស មុដ្ឋស្សច្ចេ។ សមាធិពលស្ស ឧទ្ធច្ចេ។ បញ្ញាពលស្ស អវិជ្ជាយ អកម្បិយលក្ខណំ។

សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បវិចយលក្ខណំ។ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បគ្គហណលក្ខណំ។ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ផរណលក្ខណំ។ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧបសមលក្ខណំ។ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បដិសង្ខានលក្ខណំ។

សម្មាទិដ្ឋិយា ទស្សនលក្ខណំ។ សម្មាសង្កប្បស្ស អភិនិរោបនលក្ខណំ។ សម្មាវាចាយ បរិគ្គាហលក្ខណំ។ សម្មាកម្មន្តស្ស សមុដ្ឋានលក្ខណំ។ សម្មាអាជីវស្ស វោទានលក្ខណំ។ សម្មាវាយាមស្ស បគ្គហណលក្ខណំ។ សម្មាសតិយា ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ សម្មាសមាធិស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។

អវិជ្ជាយ អញ្ញាណលក្ខណំ។ សង្ខារានំ ចេតនាលក្ខណំ។ វិញ្ញាណស្ស វិជាននលក្ខណំ។ នាមស្ស នមនលក្ខណំ។ រូបស្ស រុប្បនលក្ខណំ។ សឡាយតនស្ស អាយតនលក្ខណំ។ ផស្សស្ស ផុសនលក្ខណំ។ វេទនាយ វេទយិតលក្ខណំ។ តណ្ហាយ ហេតុលក្ខណំ។ ឧបាទានស្ស គហណលក្ខណំ។ ភវស្ស អាយូហនលក្ខណំ។ ជាតិយា និព្ពត្តិលក្ខណំ។ ជរាយ ជីរណលក្ខណំ។ មរណស្ស ចុតិលក្ខណំ។

ធាតូនំ សុញ្ញតាលក្ខណំ។ អាយតនានំ អាយតនលក្ខណំ។ សតិបដ្ឋានានំ ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ សម្មប្បធានានំ បទហនលក្ខណំ។ ឥទ្ធិបាទានំ ឥជ្ឈនលក្ខណំ។ ឥន្ទ្រិយានំ អធិបតិលក្ខណំ។ ពលានំ អកម្បិយលក្ខណំ។ ពោជ្ឈង្គានំ និយ្យានលក្ខណំ។ មគ្គស្ស ហេតុលក្ខណំ។

សច្ចានំ តថលក្ខណំ។ សមថស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។ វិបស្សនាយ អនុបស្សនាលក្ខណំ។ សមថវិបស្សនានំ ឯករសលក្ខណំ។ យុគនទ្ធានំ អនតិវត្តនលក្ខណំ។

សីលវិសុទ្ធិយា សំវរលក្ខណំ។ ចិត្តវិសុទ្ធិយា អវិក្ខេបលក្ខណំ។ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយា ទស្សនលក្ខណំ។

ខយេញាណស្ស សមុច្ឆេទលក្ខណំ។ អនុប្បាទេ ញាណស្ស បស្សទ្ធិលក្ខណំ។ ឆន្ទស្ស មូលលក្ខណំ។ មនសិការស្ស សមុដ្ឋានលក្ខណំ។ ផស្សស្ស សមោធានលក្ខណំ។ វេទនាយ សមោសរណលក្ខណំ។ សមាធិស្ស បមុខលក្ខណំ។ សតិយា អាធិបតេយ្យលក្ខណំ។ បញ្ញាយ តតុត្តរិលក្ខណំ។ វិមុត្តិយា សារលក្ខណំ។ អមតោគធស្ស និព្ពានស្ស បរិយោសានលក្ខណំ តថំ អវិតថំ។ ឯវំ តថលក្ខណំ ញាណគតិយា អាគតោ អវិរជ្ឈិត្វា បត្តោ អនុប្បត្តោតិ តថាគតោ, ឯវំ តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ? តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ។ យថាហ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ កតមានិ ចត្តារិ, ឥទំ ទុក្ខន្តិ, ភិក្ខវេ, តថមេតំ អវិតថមេតំ អនញ្ញថមេត”ន្តិ (សំ. និ. ៥.១០៥០) វិត្ថារោ។ តានិ ច ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មា តថានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោតិ វុច្ចតិ។ អភិសម្ពុទ្ធត្ថោ ហិ ឯត្ថ គតសទ្ទោ។ អបិច ជរាមរណស្ស ជាតិបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ...បេ.... សង្ខារានំ អវិជ្ជាបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ។ តថា អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ បច្ចយដ្ឋោ។ សង្ខារានំ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយដ្ឋោ...បេ.... ជាតិយា ជរាមរណស្ស បច្ចយដ្ឋោ

តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ។ តំ សព្ពំ ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មាបិ តថានំ ធម្មានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ។

កថំ តថទស្សិតាយ តថាគតោ? ភគវា យំ សទេវកេ លោកេ...បេ.... សទេវមនុស្សាយ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ចក្ខុទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆន្តំ រូបារម្មណំ នាម អត្ថិ។ តំ សព្ពាការតោ ជានាតិ, បស្សតិ។ ឯវំ ជានតា បស្សតា ច តេន តំ ឥដ្ឋានិដ្ឋាទិវសេន វា ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតេសុ លព្ភមានកបទវសេន វា “កតមំ តំ រូបំ រូបាយតនំ, យំ រូបំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ វណ្ណនិភា សនិទស្សនំ សប្បដិឃំ នីលំ បីតក”ន្តិ (ធ. ស. ៦១៦) អាទិនា នយេន អនេកេហិ នាមេហិ តេរសហិ វារេហិ ទ្វេបញ្ញាសាយ នយេហិ វិភជ្ជមានំ តថមេវ ហោតិ, វិតថំ នត្ថិ។ ឯស នយោ សោតទ្វារាទីសុបិ អាបាថមាគច្ឆន្តេសុ សទ្ទាទីសុ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា “យំ, ភិក្ខវេ, សទេវកស្ស លោកស្ស...បេ.... សទេវមនុស្សាយ ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតំ បត្តំ បរិយេសិតំ អនុវិចរិតំ មនសា, តមហំ ជានាមិ, ...តមហំ អភិញ្ញាសិ, តំ តថាគតស្ស វិទិតំ, តំ តថាគតោ ន ឧបដ្ឋាសី”តិ (អ. និ. ៤.២៤)។ ឯវំ តថទស្សិតាយ តថាគតោ។ តត្ថ តថទស្សីអត្ថេ តថាគតោតិ បទសម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

កថំ តថាវាទិតាយ តថាគតោ? យំ រត្តិំ ភគវា ពោធិមណ្ឌេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នោ តិណ្ណំ មារានំ មត្ថកំ មទ្ទិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ, យញ្ច រត្តិំ យមកសាលានមន្តរេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ, ឯត្ថន្តរេ បញ្ចចត្តាលីសវស្សបរិមាណេ កាលេ បឋមពោធិយាបិ មជ្ឈិមពោធិយាបិ បច្ឆិមពោធិយាបិ យំ ភគវតា ភាសិតំ សុត្តំ គេយ្យំ...បេ.... វេទល្លំ, តំ សព្ពំ អត្ថតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច អនុបវជ្ជំ អនូនមនធិកំ សព្ពាការបរិបុណ្ណំ រាគមទនិម្មទនំ ទោសមោហមទនិម្មទនំ, នត្ថិ តត្ថ វាលគ្គមត្តម្បិ បក្ខលិតំ, សព្ពំ តំ ឯកមុទ្ទិកាយ លញ្ឆិតំ វិយ, ឯកនាឡិយា មិតំ វិយ, ឯកតុលាយ តុលិតំ វិយ ច តថមេវ ហោតិ អវិតថំ។ តេនាហ – “យញ្ច, ចុន្ទ, រត្តិំ តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈតិ, យញ្ច រត្តិំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ, យំ ឯតស្មិំ អន្តរេ ភាសតិ លបតិ និទ្ទិសតិ, សព្ពំ តំ តថេវ ហោតិ នោ អញ្ញថា។ តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ៤.២៣)។ គទអត្ថោ ហិ ឯត្ថ គតសទ្ទោ។ ឯវំ តថាវាទិតាយ តថាគតោ។ អបិច អាគទនំ អាគទោ, វចនន្តិ អត្ថោ។ តថោ អវិបរីតោ អាគទោ អស្សាតិ ទការស្ស តការំ កត្វា តថាគតោតិ ឯវមេតស្មិំ អត្ថេ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

កថំ តថាការិតាយ តថាគតោ? ភគវតោ ហិ វាចាយ កាយោ អនុលោមេតិ, កាយស្សបិ វាចា។ តស្មា យថាវាទី តថាការី, យថាការី តថាវាទី ច ហោតិ។ ឯវំភូតស្ស ចស្ស យថា វាចា , កាយោបិ តថាគតោ បវត្តោតិ អត្ថោ។ យថា ច កាយោ, វាចាបិ តថា គតា បវត្តាតិ តថាគតោ។ តេនាហ “យថាវាទី, ភិក្ខវេ, តថាគតោ តថាការី, យថាការី តថាវាទី។ ឥតិ យថាវាទី តថាការី, យថាការី តថាវាទី, តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ៤.២៣)។ ឯវំ តថាការិតាយ តថាគតោ។

កថំ អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ? ឧបរិ ភវគ្គំ ហេដ្ឋា អវីចិំ បរិយន្តំ កត្វា តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ សព្ពសត្តេ អភិភវតិ, សីលេនបិ សមាធិនាបិ បញ្ញាយបិ វិមុត្តិយាបិ វិមុត្តិញាណទស្សនេនបិ, ន តស្ស តុលា វា បមាណំ វា អត្ថិ, អតុលោ អប្បមេយ្យោ អនុត្តរោ រាជរាជោ ទេវទេវោ សក្កានំ អតិសក្កោ ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា។ តេនាហ “សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ...បេ.... សទេវមនុស្សាយ តថាគតោ អភិភូ អនភិភូតោ អញ្ញទត្ថុ ទសោ វសវត្តី។ តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតី”តិ។

តត្រេវំ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា, អគទោ វិយ អគទោ។ កោ បនេស? ទេសនាវិលាសមយោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច។ តេន ហេស មហានុភាវោ ភិសក្កោ ទិព្ពាគទេន សប្បេ វិយ សព្ពបរប្បវាទិនោ សទេវកញ្ច លោកំ អភិភវតិ, ឥតិ សព្ពលោកាភិភវនេ តថោ អវិបរីតោ ទេសនាវិលាសមយោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច អគទោ អស្សាតិ ទការស្ស តការំ កត្វា តថាគតោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ។

អបិច តថាយ គតោតិបិ តថាគតោ, តថំ គតោតិបិ តថាគតោ។ **គតោ**តិ អវគតោ, អតីតោ, បត្តោ, បដិបន្នោតិ អត្ថោ។ តត្ថ សកលំ លោកំ តីរណបរិញ្ញាយ តថាយ គតោ អវគតោតិ តថាគតោ។ លោកសមុទយំ បហានបរិញ្ញាយ តថាយ គតោ អតីតោតិ តថាគតោ។ លោកនិរោធំ សច្ឆិកិរិយាយ តថាយ គតោ បត្តោតិ តថាគតោ។ លោកនិរោធគាមិនី បដិបទំ តថំ គតោ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ តេន យំ វុត្តំ ភគវតា “លោកោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកស្មា តថាគតោ វិសំយុត្តោ។ លោកសមុទយោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកសមុទយោ តថាគតស្ស បហីនោ។ លោកនិរោធោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកនិរោធោ តថាគតស្ស សច្ឆិកតោ។ លោកនិរោធគាមិនី បដិបទា, ភិក្ខវេ, តថាគតេន

អភិសម្ពុទ្ធា, លោកនិរោធគាមិនី បដិបទា តថាគតស្ស ភាវិតា។ យំ, ភិក្ខវេ, សទេវកស្ស លោកស្ស...បេ.... សព្វំ តំ តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធំ, តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតី"តិ (អ. និ. ៤.២៣)។ តស្ស ឯវម្បិ អត្ថោ វេទិតព្វោ។ ឥទម្បិ ច តថាគតស្ស តថាគតភាវទីបនេ មុខមត្តមេវ។ សព្វាការេន បន តថាគតោវ តថាគតស្ស តថាគតភាវំ វណ្ណេយ្យ។

អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ បទទ្វយេ បន អារកត្តា អរីនំ, អរានញ្ច ហតត្តា, បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវាតិ ឥមេហិ តាវ ការណេហិ **អរហ**ន្តិ វេទិតព្វោ។

សម្មា សាមញ្ច សព្វធម្មានំ ពុទ្ធត្តា បន **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បនេតំ បទទ្វយំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ពុទ្ធានុស្សតិវណ្ណនាយំ បកាសិតំ។

បរិញ្ញាតន្តំ តថាគតស្សាតិ ឯត្ថ បន តំ មញ្ញនាវត្ថុ បរិញ្ញាតំ តថាគតស្សាតិបិ អត្ថោ វេទិតព្វោ។ បរិញ្ញាតន្តំ នាម បរិញ្ញាតបារំ បរិញ្ញាតាវសានំ អនវសេសតោ បរិញ្ញាតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ពុទ្ធានញ្ហិ សាវកេហិ សទ្ធិំ កិញ្ចាបិ តេន តេន មគ្គេន កិលេសប្បហានេ វិសេសោ នត្ថិ, បរិញ្ញាយ បន អត្ថិ។ សាវកា ហិ ចតុន្នំ ធាតូនំ ឯកទេសមេវ សម្មសិត្វា និព្ពានំ បាបុណន្តិ។ ពុទ្ធានំ បន អណុប្បមាណម្បិ សង្ខារគតំ ញាណេន អទិដ្ឋមតុលិតមតីរិតមសច្ឆិកតំ នត្ថិ។

តថាគតវារសត្តមនយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តថាគតវារអដ្ឋមនយវណ្ណនា

១៣. នន្ទី ទុក្ខស្ស មូលន្តិអាទីសុ ច **នន្ទី**តិ បុរិមតណ្ហា។ **ទុក្ខ**ន្តិ បញ្ចក្ខន្ធា។ **មូល**ន្តិអាទិ។ **ឥតិ វិទិត្វា**តិ តំ បុរិមភវនន្ទី "ឥមស្ស ទុក្ខស្ស មូល"ន្តិ ឯវំ ជានិត្វា។ **ភវា**តិ កម្មភវតោ។ **ជាតី**តិ វិបាកក្ខន្ធា។ តេ ហិ យស្មា ជាយន្តិ, តស្មា "ជាតី"តិ វុត្តា។ ជាតិសីសេន វា អយំ ទេសនា។ ឯតម្បិ "ឥតិ វិទិត្វា"តិ ឥមិនា យោជេតព្វំ។ អយញ្ហិ ឯត្ថ អត្ថោ "កម្មភវតោ ឧបបត្តិភវោ ហោតីតិ ឯវញ្ច ជានិត្វា"តិ។ **ភូតស្សា**តិ សត្តស្ស។ **ជរាមរណ**ន្តិ ជរា ច មរណញ្ច។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – តេន ឧបបត្តិភវេន ភូតស្ស សត្តស្ស ខន្ធានំ ជរាមរណំ ហោតីតិ ឯវញ្ច ជានិត្វាតិ។

ឯត្តាវតា យំ ពោធិរុក្ខមូលេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នោ សម្មសិត្វា សព្វញ្ញុតំ បត្តោ, តស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បដិវេធា មញ្ញនានំ អភាវការណំ ទស្សេន្តោ ចតុសង្ខេបំ តិសន្ធិំ តិយទ្ធំ វីសតាការំ តមេវ បដិច្ចសមុប្បាទំ ទស្សេតិ។

កថំ បន ឯត្តាវតា ឯស សព្វោ ទស្សិតោ ហោតីតិ។ ឯត្ថ ហិ នន្ទីតិ អយំ ឯកោ សង្ខេបោ។ ទុក្ខស្សាតិ វចនតោ ទុក្ខំ ទុតិយោ, ភវា ជាតីតិ វចនតោ ភវោ តតិយោ, ជាតិជរាមរណំ ចតុត្ថោ។ ឯវំ តាវ ចត្តារោ សង្ខេបា វេទិតព្វា, កោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ។ តណ្ហាទុក្ខានំ បន អន្តរំ ឯកោ សន្ធិ, ទុក្ខស្ស ច ភវស្ស ច អន្តរំ ទុតិយោ, ភវស្ស ច ជាតិយា ច អន្តរំ តតិយោ។ ឯវំ ចតុន្នំ អង្គុលីនំ អន្តរសទិសា ចតុសង្ខេបន្តរា តយោ សន្ធី វេទិតព្វា។

តត្ថ នន្ទីតិ អតីតោ អទ្ធា, ជាតិជរាមរណំ អនាគតោ, ទុក្ខញ្ច ភវោ ច បច្ចុប្បន្នោតិ ឯវំ តយោ អទ្ធា វេទិតព្វា។ អតីតេ បន បញ្ចសុ អាការេសុ នន្ទីវចនេន តណ្ហា ឯកា អាគតា, តាយ អនាគតាបិ អវិជ្ជាសង្ខារឧបាទានភវា បច្ចយលក្ខណេន គហិតាវ ហោន្តិ។ ជាតិជរាមរណវចនេន បន យេសំ ខន្ធានំ តជ្ជាតិជរាមរណំ, តេ វុត្តា យេវាតិ កត្វា អាយតី វិញ្ញាណនាមរូបសឡាយតនផស្សវេទនា គហិតាវ ហោន្តិ។

ឯវមេតេ "បុរិមកម្មភវស្មិំ មោហោ អវិជ្ជា, អាយូហនា សង្ខារា, និកន្តិ តណ្ហា, ឧបគមនំ ឧបាទានំ, ចេតនា ភវោ ឥតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា បុរិមកម្មភវស្មិំ ឥធ បដិសន្ធិយា បច្ចយា។ ឥធ បដិសន្ធិ វិញ្ញាណំ, ឱក្កន្តិ នាមរូបំ, បសាទោ អាយតនំ, ផុដ្ឋោ ផស្សោ, វេទយិតំ វេទនា ឥតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា ឥធូបបត្តិភវស្មិំ បុរេកតស្ស កម្មស្ស បច្ចយា។ ឥធ បរិបក្កត្តា អាយតនានំ មោហោ អវិជ្ជា, អាយូហនា សង្ខារា, និកន្តិ តណ្ហា, ឧបគមនមុបាទានំ, ចេតនា ភវោ ឥតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា ឥធ កម្មភវស្មិំ អាយតី បដិសន្ធិយា បច្ចយា។ អាយតី បដិសន្ធិ វិញ្ញាណំ, ឱក្កន្តិ នាមរូបំ, បសាទោ អាយតនំ, ផុដ្ឋោ ផស្សោ , វេទយិតំ វេទនា ឥតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា អាយតី ឧបបត្តិភវស្មិំ ឥធ កតស្ស កម្មស្ស បច្ចយា"តិ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋលក្ខណា វីសតិ អាការា ឥធ វេទិតព្វា។ ឯវំ "នន្ទី

ទុក្ខស្ស មូលន្តិ ឥតិ វិទិត្វា ភវា ជាតិ, ភូតស្ស ជរាមរណ’’ន្តិ ឯត្តាវតា ឯស សព្ពោបិ ចតុសង្ខេបោ តិសន្ធិ តិយទ្ធោ វីសតាការោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ទស្សិតោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

ឥទានិ **តស្មា តិហ, ភិក្ខវេ…បេ.… អភិសម្ពុទ្ធោតិ វទាមី**តិ ឯត្ថ អបុព្ពបទវណ្ណនំ កត្វា បទយោជនាយ អត្ថនិគមនំ ករិស្សាម។ **តស្មា តិហា**តិ តស្មា ឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ។ តិការហការា ហិ និបាតា។ **សព្ពសោ**តិ អនវសេសវចនមេតំ។ **តណ្ហាន**ន្តិ នន្ទីតិ ឯវំ វុត្តានំ សព្ពតណ្ហានំ។ **ខយា**តិ លោកុត្តរមគ្គេន អច្ចន្តក្ខយា។ **វិរាគា**ទីនិ ខយវេវចនានេវ។ យា ហិ តណ្ហា ខីណា, វិរត្តាបិ តា ភវន្តិ និរុទ្ធាបិ ចត្តាបិ បដិនិស្សដ្ឋាបិ។ **ខយា**តិ វា ចតុមគ្គកិច្ចសាធារណមេតំ។ តតោ បឋមមគ្គេន **វិរាគា**, ទុតិយេន **និរោធា**, តតិយេន **ចាគា**, ចតុត្ថេន **បដិនិស្សគ្គា**តិ យោជេតព្ពំ។ យាហិ វា តណ្ហាហិ បឋវិំ បឋវិតោ សញ្ជានេយ្យ, តាសំ ខយា។ យាហិ បឋវិំ មញ្ញេយ្យ, តាសំ វិរាគា។ យាហិ បឋវិយា មញ្ញេយ្យ, តាសំ និរោធា។ យាហិ បឋវិតោ មញ្ញេយ្យ, តាសំ ចាគា។ យាហិ បឋវិំ មេតិ មញ្ញេយ្យ, តាសំ បដិនិស្សគ្គា។ យាហិ វា បឋវិំ មញ្ញេយ្យ, តាសំ ខយា…បេ.… យាហិ បឋវិំ អភិនន្ទេយ្យ, តាសំ បដិនិស្សគ្គាតិ ឯវមេត្ថ យោជនា កាតព្ពា, ន កិញ្ចិ វិរុជ្ឈតិ។

អនុត្តរន្តិ ឧត្តរវិរហិតំ សព្ពសេដ្ឋំ។ **សម្មាសម្ពោធិ**ន្តិ សម្មា សាមញ្ច ពោធិំ។ អថ វា បសត្ថំ សុន្ទរញ្ច ពោធិំ។ **ពោធី**តិ រុក្ខោបិ មគ្គោបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ និព្ពានម្បិ។ ‘‘ពោធិរុក្ខមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ’’តិ (មហាវ. ១; ឧទា. ១) ច ‘‘អន្តរា ច ពោធិំ អន្តរា ច គយ’’ន្តិ (មហាវ. ១១; ម. និ. ១.២៨៥) ច អាគតដ្ឋានេហិ រុក្ខោ ពោធីតិ វុច្ចតិ។ ‘‘ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ’’ន្តិ (ចូឡនិ. ១២១) អាគតដ្ឋានេ មគ្គោ។ ‘‘បប្បោតិ ពោធិំ វរភូរិមេធសោ’’តិ (ទី. និ. ៣.២១៧) អាគតដ្ឋានេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ‘‘បត្វាន ពោធិំ អមតំ អសង្ខត’’ន្តិ អាគតដ្ឋានេ និព្ពានំ។ ឥធ បន ភគវតោ អរហត្តមគ្គញាណំ អធិប្បេតំ។ អបរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណន្តិបិ វទន្តិ។

សាវកានំ អរហត្តមគ្គោ អនុត្តរា ពោធិ ហោតិ ន ហោតីតិ។ ន ហោតិ។ កស្មា? អសព្ពគុណទាយកត្តា។ តេសញ្ហិ កស្សចិ អរហត្តមគ្គោ អរហត្តផលមេវ ទេតិ, កស្សចិ តិស្សោ វិជ្ជា, កស្សចិ ឆ អភិញ្ញា, កស្សចិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, កស្សចិ សាវកបារមីញាណំ។ **បច្ចេកពុទ្ធានម្បិ** បច្ចេកពោធិញាណមេវ ទេតិ។ **ពុទ្ធានំ** បន សព្ពគុណសម្បត្តិំ ទេតិ អភិសេកោ វិយ រញ្ញោ សព្ពលោកិស្សរិយភាវំ។ តស្មា អញ្ញស្ស កស្សចិបិ អនុត្តរា ពោធិ ន ហោតីតិ។

អភិសម្ពុទ្ធោតិ អភិញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈិ, បត្តោ អធិគតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥតិ វទាមី**តិ ឥតិ វទាមិ អាចិក្ខាមិ ទេសេមិ បញ្ញបេមិ, បដ្ឋបេមិ វិវរាមិ វិភជាមិ ឧត្តានីករោមីតិ។ តត្រាយំ យោជនា – តថាគតោបិ, ភិក្ខវេ…បេ.… បឋវិំ ន មញ្ញតិ…បេ.… បឋវិំ នាភិនន្ទតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ, នន្ទី ទុក្ខស្ស មូលំ, ភវា ជាតិ, ភូតស្ស ជរាមរណន្តិ ឥតិ វិទិត្វាតិ។ តត្ថ **ឥតិ វិទិត្វា**តិ **ឥតិ**ការោ ការណត្ថោ។ តេន ឥមស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស វិទិតត្តា បដិវិទ្ធត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ – យស្មា ច ឯវមិមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ វិទិត្វា តថាគតស្ស យា នន្ទីតិ វុត្តា តណ្ហា សព្ពប្បការា, សា បហីនា, តាសញ្ច តថាគតោ សព្ពសោ តណ្ហានំ ខយា…បេ.… អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ។ តស្មា បឋវិំ ន មញ្ញតិ…បេ.… បឋវិំ នាភិនន្ទតីតិ វទាមីតិ ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា ន មញ្ញតិ នាភិនន្ទតីតិ វទាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អថ វា យស្មា ‘‘នន្ទី ទុក្ខស្ស មូល’’ន្តិអាទិនា នយេន បដិច្ចសមុប្បាទំ វិទិត្វា សព្ពសោ តណ្ហា ខយំ គតា, តស្មា តិហ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ សព្ពសោ តណ្ហានំ ខយា…បេ.… អភិសម្ពុទ្ធោតិ វទាមិ។ សោ ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា បឋវិំ ន មញ្ញតិ…បេ.… នាភិនន្ទតីតិ។ យត្ថ យត្ថ ហិ យស្មាតិ អវត្វា តស្មាតិ វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ យស្មាតិ អានេត្វា យោជេតព្ពំ, អយំ សាសនយុត្តិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

ឥទមវោច ភគវាតិ ឥទំ និទានាវសានតោ បភុតិ យាវ អភិសម្ពុទ្ធោតិ វទាមីតិ សកលសុត្តន្តំ ភគវា បរេសំ បញ្ញាយ អលព្ភណេយ្យបតិដ្ឋំ បរមគម្ភីរំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ទស្សេន្តោ ឯកេន បុថុជ្ជនវារេន ឯកេន សេក្ខវារេន ចតូហិ ខីណាសវវារេហិ ទ្វីហិ តថាគតវារេហីតិ អដ្ឋហិ មហាវារេហិ ឯកមេកស្មិញ្ច វារេ បឋវីអាទីហិ ចតុវីសតិយា អន្តរវារេហិ បដិមណ្ឌេត្វា ទ្វេភាណវារបរិមាណាយ តន្តិយា អវោច។

ឯវំ វិចិត្រនយទេសនាវិលាសយុត្តំ បនេតំ សុត្តំ ករវិករុទមញ្ជុនា កណ្ណសុខេន បណ្ឌិតជនហទយានំ អមតាភិសេកសទិសេន ព្រហ្មស្សរេន ភាសមានស្សាបិ។ **ន តេ ភិក្ខូ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទុ**ន្តិ តេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ ឥទំ ភគវតោ វចនំ នានុមោទីសុ។ កស្មា? អញ្ញាណកេន។ តេ កិរ ឥមស្ស សុត្តស្ស អត្ថំ ន ជានីសុ, តស្មា នាភិនន្ទីសុ។ តេសញ្ហិ តស្មិំ សមយេ ឯវំ វិចិត្រនយទេសនាវិលាសយុត្តម្បិ ឯតំ សុត្តំ ឃនបុថុលេន ទុស្សបដ្ដេន មុខេ ពន្ធំ កត្វា បុរតោ ឋបិតមនុញ្ញភោជនំ វិយ អហោសិ។ ននុ ច ភគវា អត្តនា ទេសិតំ ធម្មំ បរេ ញាបេតុំ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ។ សោ កស្មា យថា តេ ន

ជានន្តិ, តថា ទេសេសីតិ។ វុត្តមិទំ ឥមស្ស សុត្តស្ស និក្ខេបវិចារណាយំ ឯវ “មានភញ្ជនត្ថំ សព្ពធម្មមូលបរិយាយន្តិ ទេសនំ អារភី”តិ, តស្មា ន យិធ បុន វត្តព្ពមត្ថិ, ឯវំ មានភញ្ជនត្ថំ ទេសិតញ្ច បនេតំ សុត្តំ សុត្វា តេ ភិក្ខូ តំយេវ កិរ បថវី ទិដ្ឋិគតិកោបិ សញ្ជានាតិ, សេក្ខោបិ អរហាបិ តថាគតោបិ សញ្ជានាតិ។ កិន្នាមិទំ កថំ នាមិទន្តិ ចិន្តេន្តា បុព្ពេ មយំ ភគវតា កថិតំ យំកិញ្ចិ ខិប្បមេវ ជានាម, ឥទានិ បនិមស្ស មូលបរិយាយស្ស អន្តំ វា កោដឹ វា ន ជានាម ន បស្សាម, អហោ ពុទ្ធា នាម អប្បមេយ្យា អតុលាតិ ឧទ្ទដទាឋា វិយ សប្បា និម្មទា ហុត្វា ពុទ្ធុបដ្ឋានញ្ច ធម្មស្សវនញ្ច សក្កច្ចំ អាគមំសុ។

តេន ខោ បន សមយេន ភិក្ខូ ធម្មសភាយំ សន្និសិន្នា ឥមំ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ “អហោ ពុទ្ធានំ អានុភាវោ, តេ នាម ព្រាហ្មណបព្ពជិតា តថា មានមទមត្តា ភគវតា មូលបរិយាយទេសនាយ និហតមានា កតា”តិ, អយញ្ហិ តេសំ ភិក្ខូនំ អន្តរាកថា វិប្បកតា។ អថ ភគវា គន្ធកុដិយា និក្ខមិត្វា តង្ខណានុរូបេន បាដិហារិយេន ធម្មសភាយំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា តេ ភិក្ខូ អាហ – “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ។ តេ តមត្ថំ ភគវតោ អារោចេសុំ។ ភគវា ឯតទវោច – “ន, ភិក្ខវេ, ឥទានេវ, បុព្ពេបិ អហំ ឥមេ ឯវំ មានបគ្គហិតសិរេ វិចរន្តេ និហតមានេ អកាសិ”ន្តិ។ តតោ ឥមិស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយា ឥទំ អតីតំ អានេសិ –

ភូតបុព្ពំ , ភិក្ខវេ, អញ្ញតរោ ទិសាបាមោក្ខោ ព្រាហ្មណោ ពារាណសិយំ បដិវសតិ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ សនិឃណ្ដុកេដុភានំ សាក្ខរប្បភេទានំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ បទកោ វេយ្យាករណោ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនវយោ, សោ បញ្ចមត្តានិ មាណវកសតានិ មន្តេ វាចេតិ។ បណ្ឌិតា មាណវកា ពហុញ្ច គណ្ហន្តិ លហុញ្ច, សុដ្ឋុ ច ឧបធារេន្តិ, គហិតញ្ច តេសំ ន វិនស្សតិ។ សោបិ ព្រាហ្មណោ អាចរិយមុដ្ឋឹ អកត្វា យដេ ឧទកំ អាសិញ្ចន្តោ វិយ សព្ពម្បិ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហាបេត្វា តេ មាណវកេ ឯតទវោច “ឯត្តកមិទំ សិប្បំ ទិដ្ឋធម្មសម្បរាយហិត”ន្តិ។ តេ មាណវកា – “យំ អម្ហាកំ អាចរិយោ ជានាតិ, មយម្បិ តំ ជានាម, មយម្បិ ទានិ អាចរិយា ឯវា”តិ មានំ ឧប្បាទេត្វា តតោ បភុតិ អាចរិយេ អគារវា និក្ខិត្តវត្តា វិហរឹសុ។ អាចរិយោ ញត្វា “ករិស្សាមិ នេសំ មាននិគ្គហ”ន្តិ ចិន្តេសិ។ សោ ឯកទិវសំ ឧបដ្ឋានំ អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា និសិន្នេ តេ មាណវកេ អាហ “តាតា បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមិ, កច្ចិត្ថ សមត្ថា កថេតុ”ន្តិ។ តេ “បុច្ឆថ អាចរិយ, បុច្ឆថ អាចរិយា”តិ សហសាវ អាហំសុ, យថា តំ សុតមទមត្តា។ អាចរិយោ អាហ –

“កាលោ ឃសតិ ភូតានិ, សព្ពានេវ សហត្តនា;
យោ ច កាលឃសោ ភូតោ, ស ភូតបចនឹ បចី”តិ។ (ជា. ១.១០.១៩០) –

វិស្សជ្ជេថ តាតា ឥមំ បញ្ហន្តិ។

តេ ចិន្តេត្វា អជានមានា តុណ្ហី អហេសុំ។ អាចរិយោ អាហ “អលំ តាតា គច្ឆថជ្ជ, ស្វេ កថេយ្យាថា”តិ ឧយ្យោជេសិ។ តេ ទសបិ វីសតិបិ សម្បិណ្ឌិតា ហុត្វា ន តស្ស បញ្ហស្ស អាទឹ, ន អន្តមទ្ទសំសុ។ អាគន្ត្វា អាចរិយស្ស អារោចេសុំ “ន ឥមស្ស បញ្ហស្ស អត្ថំ អាជានាមា”តិ។ អាចរិយោ តេសំ និគ្គហត្ថាយ ឥមំ គាថមភាសិ –

“ពហូនិ នរសីសានិ, លោមសានិ ព្រហានិ ច;
គីវាសុ បដិមុក្កានិ, កោចិទេវេត្ថ កណ្ណវា”តិ។ (ជា. ១.១០.១៩១) –

គាថាយត្ថោ – ពហូនិ នរានំ សីសានិ ទិស្សន្តិ, សព្ពានិ ច តានិ លោមសានិ សព្ពានិ ច មហន្តានិ គីវាយមេវ ច បដិបិតានិ, ន តាលផលំ វិយ ហត្ថេន គហិតានិ, នត្ថិ តេសំ ឥមេហិ ធម្មេហិ នានាករណំ។ ឯត្ថ បន កោចិទេវ កណ្ណវាតិ អត្តានំ សន្ធាយាហ។ **កណ្ណវា**តិ បញ្ញវា។ កណ្ណច្ឆិទ្ទំ បន ន កស្សចិ នត្ថិ, តំ សុត្វា តេ មាណវកា មង្កុភូតា បត្តក្ខន្ធា អធោមុខា អង្គុលិយា ភូមឹ វិលិខន្តា តុណ្ហី អហេសុំ។

អថ នេសំ អហិរិកភាវំ បស្សិត្វា អាចរិយោ “ឧគ្គណ្ហថ តាតា បញ្ហ”ន្តិ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ។ **កាលោ**តិ បុរេភត្តកាលោបិ បច្ឆាភត្តកាលោបីតិ ឯវមាទិ។ **ភូតានី**តិ សត្តាធិវចនមេតំ។ កាលោ ហិ ភូតានំ ន ចម្មមំសាទីនិ ខាទតិ, អបិច ខោ នេសំ អាយុវណ្ណពលានិ ខេបេន្តោ យោព្ពញ្ញំ មទ្ទន្តោ អារោគ្យំ វិនាសេន្តោ **ឃសតិ** ខាទតីតិ វុច្ចតិ។ **សព្ពានេវ សហត្តនា**តិ ឯវំ ឃសន្តោ ច ន កិញ្ចិ វជ្ជេតិ, សព្ពានេវ ឃសតិ។ ន កេវលញ្ច ភូតានិយេវ, អបិច ខោ សហត្តនា អត្តានម្បិ ឃសតិ។ បុរេភត្តកាលោ ហិ បច្ឆាភត្តកាលំ ន បាបុណាតិ។ ឯស នយោ បច្ឆាភត្តកាលាទីសុ។ **យោ ច កាលឃសោ ភូតោ**តិ ខីណាសវស្សេតំ អធិវចនំ។ សោ ហិ អាយតឹ បដិសន្ធិកាលំ ខេបេត្វា ខាទិត្វា ឋិតត្តា “កាលឃសោ”តិ វុច្ចតិ។ **ស ភូតបចនឹ បចី**តិ សោ យាយំ តណ្ហា អបាយេសុ

ភូតេ បចតិ, តំ ញាណគ្គិនា បចិ ទយ្ហិ ភស្មមកាសិ, តេន “ភូតបចនី បចី”តិ វុច្ចតិ។ “បជនិ”ន្តិបិ បាឋោ។ ជនិកំ និព្ពត្តិកន្តិ អត្ថោ។

អថ តេ មាណវកា ទីឃសហស្សាលោកេន វិយ រត្តី សមវិសមំ អាចរិយស្ស វិស្សជ្ជនេន បញ្ហស្ស អត្ថំ បាកដំ ទិស្វា “ឥទានិ មយំ យាវជីវំ គរុវាសំ វសិស្សាម, មហន្តា ឯតេ អាចរិយា នាម, មយញ្ហិ ពហុស្សុតមានំ ឧប្បាទេត្វា ចតុប្បទិកគាថាយបិ អត្ថំ ន ជានាមា”តិ និហតមានា បុព្ពសទិសមេវ អាចរិយស្ស វត្តប្បដិបត្តិំ កត្វា សត្ថុបរាយណា អហេសុំ។

អហំ ខោ, ភិក្ខវេ, តេន សមយេន តេសំ អាចរិយោ អហោសិ, ឥមេ ភិក្ខូ មាណវកា។ ឯវំ បុព្ពេបាហំ ឥមេ ឯវំ មានបគ្គហិតសិរេ វិចរន្តេ និហតមានេ អកាសិន្តិ។

ឥមញ្ច ជាតកំ សុត្វា តេ ភិក្ខូ បុព្ពេបិ មយំ មាននេវ ឧបហតាតិ ភិយ្យោសោមត្តាយ និហតមានា ហុត្វា អត្តនោ ឧបការកកម្មដ្ឋានបរាយណា អហេសុំ។

តតោ ភគវា ឯកំ សមយំ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ វេសាលី បត្វា គោតមកេ ចេតិយេ វិហរន្តោ ឥមេសំ បញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ ញាណបរិបាកំ វិទិត្វា ឥមំ គោតមកសុត្តំ កថេសិ –

“អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយ, សនិទានាហំ…បេ… សប្បាដិហារិយាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អប្បាដិហារិយំ។ តស្ស មយ្ហំ, ភិក្ខវេ, អភិញ្ញាយ ធម្មំ ទេសយតោ…បេ… នោ អប្បាដិហារិយំ។ ករណីយោ ឱវាទោ, ករណីយា អនុសាសនី។ អលញ្ច បន វោ, ភិក្ខវេ, តុដ្ឋិយា អលំ អត្តមនតាយ អលំ សោមនស្សាយ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោតិ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥមស្មិញ្ច បន វេយ្យាករណស្មិំ ភញ្ញមានេ ទសសហស្សិលោកធាតុ អកម្បិត្ថា”តិ (អ. និ. ៣.១២៦)។

ឥទញ្ច សុត្តំ សុត្វា តេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ តស្មិំយេវាសនេ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិំសុ, ឯវាយំ ទេសនា ឯតស្មិំ ឋានេ និដ្ឋមគមាសីតិ។

ឥថាគតភវាអដ្ឋមនយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សព្ពាសវសុត្តវណ្ណនា

១៤. ឯវំ មេ សុតំ…បេ… សាវត្ថិយន្តិ សព្ពាសវសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា – **សាវត្ថី**តិ សវត្ថស្ស ឥសិនោ និវាសដ្ឋានភូតា នគរី, យថា កាកន្ទី មាកន្ទី កោសម្ពីតិ ឯវំ តាវ អក្ខរចិន្តកា។ អដ្ឋកថាចរិយា បន ភណន្តិ “យំកិញ្ចិ មនុស្សានំ ឧបភោគបរិភោគំ សព្ពមេត្ថ អត្ថីតិ សាវត្ថី។ សត្ថសមាយោគេ ច កិំ ភណ្ឌមត្ថីតិ បុច្ឆិតេ សព្ពមត្ថី”តិ វចនមុបាទាយ សាវត្ថី។

“សព្ពទា សព្ពូបករណំ, សាវត្ថិយំ សមោហិតំ;
តស្មា សព្ពមុបាទាយ, សាវត្ថីតិ បវុច្ចតិ។

កោសលានំ បុរំ រម្មំ, ទស្សនេយ្យំ មនោរមំ;
ទសហិ សទ្ទេហិ អវិវិត្តំ, អន្នបានសមាយុតំ។

វុទ្ធិំ វេបុល្លតំ បត្តំ, ឥទ្ធំ ផីតំ មនោរមំ;
អឡកមន្ទាវ ទេវានំ, សាវត្ថិបុរមុត្តម”ន្តិ។

តស្សំ **សាវត្ថិយំ។ ជេតវនេ**តិ ឯត្ថ អត្តនោ បច្ចត្ថិកជនំ ជិនាតីតិ ជេតោ, រញ្ញា វា អត្តនោ បច្ចត្ថិកជនេ ជិតេ ជាតោតិ ជេតោ, មង្គលកម្យតាយ វា តស្ស ឯវំនាមមេវ កតន្តិ ជេតោ, ជេតស្ស វនំ ជេតវនំ។ តញ្ហិ ជេតេន រាជកុមារេន រោបិតំ សំវទ្ធិតំ បរិបាលិតំ, សោ ច តស្ស សាមី អហោសិ។ តស្មា ជេតវនន្តិ វុច្ចតិ, តស្មិំ

ជេតវនេ។ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេតិ ឯត្ថ សុទត្តោ នាម សោ គហបតិ មាតាបិតូហិ កតនាមវសេន។ សព្ពកាមសមិទ្ធិតាយ បន វិគតមលមច្ឆេរតាយ ករុណាទិគុណសមង្គិតាយ ច និច្ចកាលំ អនាថានំ បិណ្ឌមទាសិ, តេន អនាថបិណ្ឌិកោតិ សង្ខំ គតោ។ អារមន្តិ ឯត្ថ បាណិនោ វិសេសេន វា បព្ពជិតាតិ អារាមោ, តស្ស បុប្ផផលាទិសោភាយ នាតិទូរនច្ចាសន្នតាទិបញ្ចវិធសេនាសនង្គសម្បត្តិយា ច តតោ តតោ អាគម្ម រមន្តិ អភិរមន្តិ អនុក្កណ្ឋិតា ហុត្វា និវសន្តីតិ អត្ថោ។ វុត្តប្បការាយ វា សម្បត្តិយា តត្ថ តត្ថ គតេបិ អត្តនោ អព្ភន្តរំយេវ អានេត្វា រមេតីតិ អារាមោ។ សោ ហិ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតិនា ជេតស្ស រាជកុមារស្ស ហត្ថតោ អដ្ឋារសហិ ហិរញ្ញកោដីហិ កោដិសន្ថរេន កីណិត្វា អដ្ឋារសហិ ហិរញ្ញកោដីហិ សេនាសនានិ ការាបេត្វា អដ្ឋារសហិ ហិរញ្ញកោដីហិ វិហារមហំ និដ្ឋាបេត្វា ឯវំ ចតុបញ្ញាសហិរញ្ញកោដិបរិច្ចាគេន ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស និយ្យាទិតោ។ តស្មា “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមោ”តិ វុច្ចតិ។ តស្មិំ **អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ**។

ឯត្ថ ច “ជេតវនេ”តិ វចនំ បុរិមសាមិបរិកិត្តនំ។ “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ បច្ឆិមសាមិបរិកិត្តនំ។ កិមេតេសំ បរិកិត្តនេ បយោជនន្តិ។ បុញ្ញកាមានំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនំ។ តត្រ ហិ ទ្វារកោដ្ឋកបាសាទមាបនេ ភូមិវិក្កយលទ្ធា អដ្ឋារស ហិរញ្ញកោដិយោ អនេកកោដិអគ្ឃនកា រុក្ខា ច ជេតស្ស បរិច្ចាគោ, ចតុបញ្ញាស កោដិយោ អនាថបិណ្ឌិកស្ស។ ឥតិ តេសំ បរិកិត្តនេន ឯវំ បុញ្ញកាមា បុញ្ញានិ ករោន្តីតិ ទស្សេន្តោ អាយស្មា អានន្ទោ អញ្ញេបិ បុញ្ញកាមេ តេសំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនេ និយោជេតិ។

សព្ពាសវសំវរបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេតិ កស្មា ឥទំ សុត្តមភាសិ? តេសំ ភិក្ខូនំ ឧបក្កិលេសវិសោធនំ អាទឹ កត្វា អាសវក្ខយាយ បដិបត្តិទស្សនត្ថំ។ តត្ថ **សព្ពាសវសំវរបរិយាយ**ន្តិ សព្ពេសំ អាសវានំ សំវរការណំ សំវរភូតំ ការណំ, យេន ការណេន តេ សំវរិតា បិទហិតា ហុត្វា អនុប្បាទនិរោធសង្ខាតំ ខយំ គច្ឆន្តិ បហីយន្តិ នប្បវត្តន្តិ, តំ ការណន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ អាសវន្តីតិ **អាសវា**, ចក្ខុតោបិ...បេ.... មនតោបិ សន្ទន្តិ បវត្តន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មតោ យាវ គោត្រភុំ ឱកាសតោ យាវ ភវគ្គំ សវន្តីតិ វា អាសវា, ឯតេ ធម្មេ ឯតញ្ច ឱកាសំ អន្តោ ករិត្វា បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ អន្តោករណត្ថោ ហិ អយំ អាការោ។ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន មទិរាទយោ អាសវា, អាសវា វិយាតិបិ អាសវា។ លោកស្មិញ្ហិ ចិរបារិវាសិកា មទិរាទយោ អាសវាតិ វុច្ចន្តិ។ យទិ ច ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន អាសវា, ឯតេយេវ ភវិតុមរហន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ “បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ, ឥតោ បុព្ពេ អវិជ្ជា នាហោសី”តិអាទិ (អ. និ. ១០.៦១)។ អាយតំ វា សំសារទុក្ខំ សវន្តិ បសវន្តីតិបិ អាសវា។ បុរិមានិ ចេត្ថ និព្ពចនានិ យត្ថ កិលេសា អាសវាតិ អាគច្ឆន្តិ, តត្ថ យុជ្ជន្តិ, បច្ឆិមំ កម្មេបិ។ ន កេវលញ្ច កម្មកិលេសាយេវ អាសវា, អបិច ខោ នានប្បការកា ឧបទ្ទវាបិ។ សុត្តេសុ ហិ “នាហំ, ចុន្ទ, ទិដ្ឋធម្មិកានំយេវ អាសវានំ សំវរាយ ធម្មំ ទេសេមី”តិ (ទី. និ. ៣.១៨២) ឯត្ថ វិវាទមូលភូតា កិលេសា អាសវាតិ អាគតា។

“យេន ទេវូបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហង្គមោ;
យក្ខត្តំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្តញ្ច អព្ពជេ;
តេ មយ្ហំ អាសវា ខីណា, វិទ្ធស្តា វិនឡីកតា”តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦); –

ឯត្ថ តេភូមកញ្ច កម្មំ អវសេសា ច អកុសលា ធម្មា។ “ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា”តិ (បារា. ៣៩) ឯត្ថ បរូបវាទវិប្បដិសារវធពន្ធាទយោ ចេវ អបាយទុក្ខភូតា ច នានប្បការា ឧបទ្ទវា។ តេ បនេតេ អាសវា យត្ថ យថា អាគតា, តត្ថ តថា វេទិតព្ពា។

ឯតេ ហិ វិនយេ តាវ “ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា”តិ ទ្វេធា អាគតា។ សឡាយតនេ “តយោមេ អាវុសោ អាសវា, កាមាសវោ ភវាសវោ អវិជ្ជាសវោ”តិ (អ. និ. ៦.៦៣) តិធា អាគតា។ អញ្ញេសុ ច សុត្តន្តេសុ អភិធម្មេ ច តេយេវ ទិដ្ឋាសវេន សហ ចតុធា អាគតា។ និព្ពេធិកបរិយាយេ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា និរយគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា តិរច្ឆានយោនិគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា បេត្តិវិសយគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា មនុស្សលោកគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា ទេវលោកគាមិនិយា”តិ (អ. និ. ៦.៦៣) បញ្ចធា អាគតា។ ឆក្កនិបាតេ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា សំវរា បហាតព្ពា”តិអាទិនា នយេន ឆធា អាគតា។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ តេយេវ ទស្សនាបហាតព្ពេហិ សទ្ធឹ សត្តធា អាគតាតិ។ អយំ តាវ អាសវបទេ វចនត្ថោ ចេវ បភេទោ ច។

សំវរបទេ បន សំវរយតីតិ **សំវរោ**, បិទហតិ និវារេតិ បវត្តិតុំ ន ទេតីតិ អត្ថោ។ តថា ហិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទិវា បដិសល្លីយន្តេន ទ្វារំ សំវរិត្វា បដិសល្លីយិតុ”ន្តិ (បារា. ៧៧), “សោតានំ សំវរំព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ (សុ. និ. ១០៤១) ច អាទីសុ បិធានដ្ឋេន សំវរមាហ។ ស្វាយំ សំវរោ បញ្ចវិធោ ហោតិ សីលសំវរោ សតិញាណ ខន្តិ វីរិយសំវរោតិ។ តត្ថ “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ”តិ (វិភ. ៥១១) អយំ សីលសំវរោ។ បាតិមោក្ខសីលញ្ហិ ឯត្ថ សំវរោតិ វុត្តំ។ “ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរមាបជ្ជតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២១៣) សតិសំវរោ។ សតិ ហេត្ថ

សំវរោតិ វុត្តោ។ “សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ អយំ ញាណសំវរោ។ ញាណញ្ហេត្ថ បិធីយរេតិ ឥមិនា បិធានង្គេន សំវរោតិ វុត្តំ។ “ខមោ ហោតិ សីតស្ស...បេ...., ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៤-២៦) បន នយេន ឥធេវ ខន្តិវីរិយសំវរា អាគតា។ តេសញ្ច “សព្ពាសវសំវរបរិយាយ”ន្តិ ឥមិនា ឧទ្ទេសេន សង្គហិតត្តា សំវរភាវោ វេទិតព្ពោ។

អបិច បញ្ចវិធោបិ អយំ សំវរោ ឥធ អាគតោយេវ, តត្ថ ខន្តិវីរិយសំវរា តាវ វុត្តាយេវ។ “សោ តញ្ច អនាសនំ តញ្ច អគោចរ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៥) អយំ បនេត្ថ សីលសំវរោ។ “បដិសង្ខា យោនិសោ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសំវុតោ”តិ (ម. និ. ១.២២) អយំ សតិសំវរោ។ សព្ពត្ថ បដិសង្ខា ញាណសំវរោ។ អគ្គហិតគ្គហណេន បន ទស្សនំ បដិសេវនា ភាវនា ច ញាណសំវរោ។ បរិយាយន្តិ ឯតេន ធម្មាតិ បរិយាយោ, ឧប្បត្តិំ និរោធំ វា គច្ឆន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្តាវតា “សព្ពាសវសំវរបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ វុត្តំ ហោតិ។

១៥. ឥទានិ **ជានតោ អហ**ន្តិអាទីសុ **ជានតោ**តិ ជានន្តស្ស។ **បស្សតោ**តិ បស្សន្តស្ស។ ទ្វេបិ បទានិ ឯកត្ថានិ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឯវំ សន្តេបិ ជានតោតិ ញាណលក្ខណំ ឧបាទាយ បុគ្គលំ និទ្ទិសតិ, ជានន លក្ខណញ្ហិ ញាណំ។ បស្សតោតិ ញាណប្បភាវំ ឧបាទាយ, បស្សនប្បភាវញ្ហិ ញាណំ។ ញាណសមង្គី បុគ្គលោ ចក្ខុមា វិយ ចក្ខុនា រូបានិ ញាណេន វិវដេ ធម្មេ បស្សតិ។ អបិច យោនិសោមនសិការំ ឧប្បាទេតុំ ជានតោ, អយោនិសោមនសិការោ យថា ន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ បស្សតោតិ អយមេត្ថ សារោ។ កេចិ បនាចរិយា ពហូ បបញ្ចេ ភណន្តិ, តេ ឥមស្មឹ អត្ថេ ន យុជ្ជន្តិ។

អាសវានំ ខយន្តិ អាសវប្បហានំ អាសវានំ អច្ចន្តក្ខយសមុប្បាទំ ខីណាការំ នត្ថិភាវន្តិ អយមេវ ហិ ឥមស្មិញ្ច សុត្តេ, “អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤៣៨) ច អាសវក្ខយត្ថោ។ អញ្ញត្ថ បន មគ្គផលនិព្ពានានិបិ អាសវក្ខយោតិ វុច្ចន្តិ។ តថា ហិ –

> “សេខស្ស សិក្ខមានស្ស, ឧជុមគ្គានុសារិនោ;
> ខយស្មឹ បឋមំ ញាណំ, តតោ អញ្ញា អនន្តរា”តិ។ (ឥតិវុ. ៦២) –

អាទីសុ មគ្គោ អាសវក្ខយោតិ វុត្តោ,

“អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤៣៨) ផលំ។

> “បរវជ្ជានុបស្សិស្ស, និច្ចំ ឧជ្ឈានសញ្ញិនោ;
> អាសវា តស្ស វឌ្ឍន្តិ, អារា សោ អាសវក្ខយា”តិ។ (ធ. ប. ២៥៣) –

អាទីសុ និព្ពានំ “អាសវក្ខយោ”តិ វុត្តំ។

នោ អជានតោ នោ អបស្សតោតិ យោ បន ន ជានាតិ ន បស្សតិ, តស្ស នោ វទាមីតិ អត្ថោ។ ឯតេន យេ អជានតោ អបស្សតោបិ សំសារទីហិយេវ សុទ្ធី វទន្តិ, តេ បដិក្ខិត្តា ហោន្តិ។ បុរិមេន វា បទទ្វយេន ឧបាយោ វុត្តោ, ឥមិនា អនុបាយបដិសេធោ។ សង្ខេបេន ចេត្ថ ញាណំ អាសវសំវរបរិយាយោតិ ទស្សិតំ ហោតិ។

ឥទានិ យំ ជានតោ អាសវានំ ខយោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុកាមោ **កិញ្ច, ភិក្ខវេ, ជានតោ**តិ បុច្ឆំ អារភិ, តត្ថ ជាននា ពហុវិធា។ ទព្ពជាតិកោ ឯវ ហិ កោចិ ភិក្ខុ ឆត្តំ កាតុំ ជានាតិ, កោចិ ចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ, តស្ស វត្តិសាទិ កម្មានិ វត្តសីសេ ឋត្វា ករោន្តស្ស សា ជាននា មគ្គផលានំ បទដ្ឋានំ ន ហោតីតិ ន វត្តព្ពា។ យោ បន សាសនេ បព្ពជិត្វា វេជ្ជកម្មាទីនិ កាតុំ ជានាតិ, តស្សេវំ ជានតោ អាសវា វឌ្ឍន្តិយេវ, តស្មា យំ ជានតោ បស្សតោ ច អាសវានំ ខយោ ហោតិ, តទេវ ទស្សេន្តោ អាហ **យោនិសោ ច មនសិការំ អយោនិសោ ច មនសិការ**ន្តិ។

តត្ថ **យោនិសោ មនសិការោ** នាម ឧបាយមនសិការោ បថមនសិការោ, អនិច្ចាទីសុ អនិច្ចន្តិ អាទិនា ឯវ នយេន សច្ចានុលោមិកេន វា ចិត្តស្ស អាវដ្ដនា អន្វាវដ្ដនា អាភោគោ សមន្នាហារោ មនសិការោ, អយំ វុច្ចតិ យោនិសោ មនសិការោតិ។

អយោនិសោ មនសិការោតិ អនុបាយមនសិការោ ឧប្បថមនសិការោ។ អនិច្ចេ និច្ចន្តិ ទុក្ខេ សុខន្តិ អនត្តនិ អត្តាតិ អសុភេ សុភន្តិ អយោនិសោ មនសិការោ ឧប្បថមនសិការោ។ សច្ចប្បដិកុលេន វា ចិត្តស្ស អាវដ្ដនា អន្វាវដ្ដនា អាភោគោ សមន្នាហារោ មនសិការោ, អយំ វុច្ចតិ អយោនិសោ មនសិការោតិ។ ឯវំ

យោនិសោ មនសិការំ ឧប្បាទេតុំ ជានតោ, អយោនិសោ មនសិការោ ច យថា ន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ បស្សតោ អាសវានំ ខយោ ហោតិ។

ឥទានិ ឥមស្សេវត្ថស្ស យុត្តឹ ទស្សេន្តោ អាហ **អយោនិសោ, ភិក្ខវេ…បេ… បហីយន្តី**តិ។ តេន កឹ វុត្តំ ហោតិ, យស្មា អយោនិសោ មនសិករោតោ អាសវា ឧប្បជ្ជន្តិ, យោនិសោ មនសិករោតោ បហីយន្តិ, តស្មា ជានិតព្ពំ យោនិសោ មនសិការំ ឧប្បាទេតុំ ជានតោ, អយោនិសោ មនសិការោ ច យថា ន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ បស្សតោ អាសវានំ ខយោ ហោតីតិ, អយំ តាវេត្ថ សង្ខេបវណ្ណនា។

អយំ បន វិត្ថារោ – តត្ថ ‘‘យោនិសោ អយោនិសោ’’តិ ឥមេហិ តាវ ទ្វីហិ បទេហិ អាពទ្ធំ ហោតិ ឧបរិ សកលសុត្តំ។ វដ្ដវិវដ្ដវសេន ហិ ឧបរិ សកលសុត្តំ វុត្តំ។ អយោនិសោ មនសិការមូលកញ្ច វដ្ដំ, យោនិសោ មនសិការមូលកញ្ច វិវដ្ដំ។ កថំ? អយោនិសោ មនសិការោ ហិ វឌ្ឍមានោ ទ្វេ ធម្មេ បរិបូរេតិ អវិជ្ជញ្ច ភវតណ្ហញ្ច។ អវិជ្ជាយ ច សតិ ‘‘អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា…បេ… ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ តណ្ហាយ សតិ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ…បេ… សមុទយោ ហោតី’’តិ។ ឯវំ អយំ អយោនិសោ មនសិការពហុលោ បុគ្គលោ វាតវេគាភិឃាតេន វិប្បនដ្ឋនាវា វិយ គង្គាវដ្ដេ បតិតគោកុលំ វិយ ចក្កយន្តេ យុត្តពលិពទ្ទោ វិយ ច បុនប្បុនំ ភវយោនិគតិវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តាវាសេសុ អាវដ្ដបរិវដ្ដំ ករោតិ, ឯវំ តាវ អយោនិសោ មនសិការមូលកំ វដ្ដំ។

យោនិសោ មនសិការោ បន វឌ្ឍមានោ – ‘‘យោនិសោ មនសិការសម្បន្នស្សេតំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បាដិកង្ខំ, អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេស្សតិ, អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ពហុលីករិស្សតី’’តិ (សំ. និ. ៥.៥៥) វចនតោ សម្មាទិដ្ឋិប មុខំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ បរិបូរេតិ។ យា ច សម្មាទិដ្ឋិ, សា វិជ្ជាតិ តស្ស វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ, ‘‘អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ…បេ… ឯវំ ឯតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី’’តិ (មហាវ. ១) ឯវំ យោនិសោ មនសិការមូលកំ វិវដ្ដំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ អាពទ្ធំ ហោតិ ឧបរិ សកលសុត្តំ។

ឯវំ អាពទ្ធេ ចេត្ថ យស្មា បុព្ពេ អាសវប្បហានំ ទស្សេត្វា បច្ឆា ឧប្បត្តិ វុច្ចមានា ន យុជ្ជតិ។ ន ហិ បហីនា បុន ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឧប្បន្នានំ បន បហានំ យុជ្ជតិ, តស្មា ឧទ្ទេសបដិលោមតោបិ ‘‘អយោនិសោ, ភិក្ខវេ, មនសិករោតោ’’តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អយោនិសោ មនសិករោតោ**តិ វុត្តប្បការំ អយោនិសោ មនសិការំ ឧប្បាទយតោ។ **អនុប្បន្នា ចេវ អាសវា ឧប្បជ្ជន្តី**តិ ឯត្ថ យេ បុព្ពេ អប្បដិលទ្ធបុព្ពំ ចីវរាទឹ វា បច្ចយំ ឧបដ្ឋាកសទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកានំ វា អញ្ញតរំ មនុញ្ញំ វត្ថុំ បដិលភិត្វា, តំ សុភំ សុខន្តិ អយោនិសោ មនសិករោតោ, អញ្ញតរញ្ញតរំ វា បន អននុភូតបុព្ពំ អារម្មណំ យថា វា តថា វា អយោនិសោ មនសិករោតោ អាសវា ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ អនុប្បន្នា ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពា, អញ្ញថា ហិ អនមតគ្គេ សំសារេ អនុប្បន្នា នាម អាសវា ន សន្តិ។ អននុភូតបុព្ពេបិ ច វត្ថុម្ហិ អារម្មណេ វា យស្ស បកតិសុទ្ធិយា វា ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាបរិយត្តិនវកម្មយោនិសោមនសិការានំ វា អញ្ញតរវសេន បុព្ពេ អនុប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា តាទិសេន បច្ចយេន សហសា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឥមេបិ អនុប្បន្នា ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពា។ តេស្វេវ បន វត្ថារម្មណេសុ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បន្នា បវឌ្ឍន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ ឥតោ អញ្ញថា ហិ បឋមុប្បន្នានំ វឌ្ឍិ នាម នត្ថិ។

យោនិសោ ច ខោ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ បន យស្ស បកតិសុទ្ធិយា វា សេយ្យថាបិ អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស ភទ្ទាយ ច កាបិលានិយា, ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីហិ វា ការណេហិ អាសវា នុប្បជ្ជន្តិ, សោ ច ជានាតិ ‘‘ន ខោ មេ អាសវា មគ្គេន សមុគ្ឃាតំ គតា, ហន្ទ នេសំ សមុគ្ឃាតាយ បដិបជ្ជាមី’’តិ។ តតោ មគ្គភាវនាយ សព្ពេ សមុគ្ឃាតេតិ។ តស្ស តេ អាសវា អនុប្បន្នា ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ យស្ស បន ការកស្សេវ សតោ សតិសម្មោសេន សហសា អាសវា ឧប្បជ្ជន្តិ, តតោ សំវេគមាបជ្ជិត្វា យោនិសោ បទហន្តោ តេ អាសវេ សមុច្ឆិន្ទតិ, តស្ស ឧប្បន្នា បហីយន្តីតិ វុច្ចន្តិ មណ្ឌលារាមវាសីមហាតិស្សភូតត្ថេរស្ស វិយ។ សោ កិរ តស្មីយេវ វិហារេ ឧទ្ទេសំ គណ្ហាតិ, អថស្ស គាមេ បិណ្ឌាយ ចរតោ វិសភាគារម្មណេ កិលេសោ ឧប្បជ្ជិ, សោ តំ វិបស្សនាយ វិក្ខម្ភេត្វា វិហារំ អគមាសិ។ តស្ស សុបិនន្តេបិ តំ អារម្មណំ ន ឧបដ្ឋាសិ។ សោ ‘‘អយំ កិលេសោ វឌ្ឍិត្វា អបាយសំវត្តនិកោ ហោតី’’តិ សំវេគំ ជនេត្វា អាចរិយំ អាបុច្ឆិត្វា វិហារា និក្ខម្ម មហាសង្ឃរក្ខិតត្ថេរស្ស សន្តិកេ រាគបដិបក្ខំ អសុភកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គុម្ពន្តរំ បវិសិត្វា បំសុកូលចីវរំ សន្ថរិត្វា និសជ្ជ អនាគាមិមគ្គេន បញ្ចកាមគុណិករាគំ ឆិន្ទិត្វា ឧដ្ឋាយ អាចរិយំ វន្ទិត្វា បុនទិវសេ ឧទ្ទេសមគ្គំ បាបុណិ។ យេ បន វត្តមានុប្បន្នា, តេសំ បដិបត្តិយា បហានំ នាម នត្ថិ។

១៦. ឥទានិ ‘‘ឧប្បន្នា ច អាសវា បហីយន្តី’’តិ ឥទមេវ បទំ គហេត្វា យេ តេ អាសវា បហីយន្តិ, តេសំ នានប្បការតោ អញ្ញម្បិ បហានការណំ អាវិកាតុំ ទេសនំ វិត្ថារេន្តោ **អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា ទស្សនា**

បហាតព្ពាតិអាទិមាហ យថា តំ ទេសនាបភេទកុសលោ ធម្មរាជា។ តត្ថ **ទស្សនា បហាតព្ពា**តិ ទស្សនេន បហាតព្ពា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

ទស្សនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា

១៧. ឥទានិ តានិ បទានិ អនុបុព្ពតោ ព្យាកាតុកាមោ "កតមេ ច, ភិក្ខវេ, អាសវា ទស្សនា បហាតព្ពា"តិ បុច្ឆំ កត្វា មូលបរិយាយវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ "ឥធ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ"តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **មនសិករណីយេ ធម្មេ នប្បជានាតី**តិ អាវជ្ជិតព្ពេ សមន្នាហរិតព្ពេ ធម្មេ ន បជានាតិ។ **អមនសិករណីយេ**តិ តព្ពិបរីតេ។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ យស្មា បន ឥមេ ធម្មា មនសិករណីយា, ឥមេ អមនសិករណីយាតិ ធម្មតោ និយមោ នត្ថិ, អាការតោ បន អត្ថិ។ យេនា អាការេន មនសិករិយមានា អកុសលុប្បត្តិបទដ្ឋានា ហោន្តិ, តេនាការេន ន មនសិកាតព្ពា។ យេន កុសលុប្បត្តិបទដ្ឋានា ហោន្តិ, តេនាការេន មនសិកាតព្ពា។ តស្មា "យ'ស្ស, ភិក្ខវេ, ធម្មេ មនសិករោតោ អនុប្បន្នោ វា កាមាសវោ"តិអាទិមាហ។

តត្ថ **យ'ស្សា**តិ យេ អស្ស អស្សុតវតោ បុថុជ្ជនស្ស។ **មនសិករោតោ**តិ អាវជ្ជយតោ សមន្នាហរន្តស្ស។ **អនុប្បន្នោ វា កាមាសវោ**តិ ឯត្ថ សមុច្ចយត្ថោ វាសទ្ទោ, ន វិកប្បត្ថោ។ តស្មា យថា "យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា ទ្វិបទា វា...បេ.... តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី"តិ (ឥតិវុ. ៩០) វុត្តេ អបទា ច ទ្វិបទា ចាតិ អត្ថោ, យថា ច "ភូតានំ វា សត្តានំ ឋិតិយា សម្ភវេសីនំ វា អនុគ្គហាយា"តិ (ម. និ. ១.៤០២) វុត្តេ ភូតានញ្ច សម្ភវេសីនញ្ចាតិ អត្ថោ, យថា ច "អគ្គិតោ វា ឧទកតោ វា មិថុភេទតោ វា"តិ (ឧទា. ៧៦) វុត្តេ អគ្គិតោ ច ឧទកតោ ច មិថុភេទតោ ចាតិ អត្ថោ, ឯវមិធាបិ អនុប្បន្នោ ច កាមាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ ច កាមាសវោ បវឌ្ឍតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវំ សេសេសុ។

ឯត្ថ ច **កាមាសវោ**តិ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ។ **ភវាសវោ**តិ រូបារូបភវេ ឆន្ទរាគោ, ឈាននិកន្តិ ច សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតា។ ឯវំ ទិដ្ឋាសវោបិ ភវាសវេ ឯវ សមោធានំ គច្ឆតិ។ **អវិជ្ជាសវោ**តិ ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ។ តត្ថ កាមគុណេ អស្សាទតោ មនសិករោតោ អនុប្បន្នោ ច កាមាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ ច បវឌ្ឍតិ។ មហគ្គតធម្មេ អស្សាទតោ មនសិករោតោ អនុប្បន្នោ ច ភវាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ ច បវឌ្ឍតិ។ តីសុ ភូមីសុ ធម្មេ ចតុវិបល្លាសបទដ្ឋានភាវេន មនសិករោតោ អនុប្បន្នោ ច អវិជ្ជាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ ច បវឌ្ឍតីតិ វេទិតព្ពោ។ វុត្តនយបច្ចនីកតោ សុក្កបក្ខោ វិត្ថារេតព្ពោ។

កស្មា បន តយោ ឯវ អាសវា ឥធ វុត្តាតិ។ វិមោក្ខបដិបក្ខតោ។ អប្បណិហិតវិមោក្ខបដិបក្ខោ ហិ កាមាសវោ,។ អនិមិត្តសុញ្ញតវិមោក្ខបដិបក្ខា ឥតរេ។ តស្មា ឥមេ តយោ អាសវេ ឧប្បាទេន្តា តិណ្ណំ វិមោក្ខានំ អភាគិនោ ហោន្តិ, អនុប្បាទេន្តា ភាគិនោតិ ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តេន តយោ ឯវ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ ទិដ្ឋាសវោបិ វា ឯត្ថ វុត្តោ យេវាតិ វណ្ណិតមេតំ។

តស្ស អមនសិករណីយានំ ធម្មានំ មនសិការាតិ មនសិការហេតុ, យស្មា តេ ធម្មេ មនសិ ករោតិ, តស្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ ទុតិយបទេបិ។ "អនុប្បន្នា ចេវ អាសវា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច អាសវា បវឌ្ឍន្តី"តិ ហេដ្ឋា វុត្តអាសវានំយេវ អភេទតោ និគមនមេតំ។

១៨. ឯត្តាវតា យោ អយំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ទស្សនា បហាតព្ពេ អាសវេ និទ្ទិសិតុំ អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ វុត្តោ, សោ យស្មា "អយោនិសោ, ភិក្ខវេ, មនសិករោតោ អនុប្បន្នា ចេវ អាសវា ឧប្បជ្ជន្តី"តិ ឯវំ សាមញ្ញតោ វុត្តានំ អយោនិសោ មនសិការបច្ចយានំ កាមាសវាទីនម្បិ អធិដ្ឋានំ, តស្មា តេបិ អាសវេ តេនេវ បុគ្គលេន ទស្សេត្វា ឥទានិ ទស្សនា បហាតព្ពេ អាសវេ ទស្សេន្តោ **សោ ឯវំ អយោនិសោ មនសិ ករោតិ, អហោសឹ នុ ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។ វិចិកិច្ឆាសីសេន ចេត្ថ ទិដ្ឋាសវម្បិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តស្សត្ថោ, យស្ស តេ ឥមិនា វុត្តនយេន អាសវា ឧប្បជ្ជន្តិ, សោ បុថុជ្ជនោ, យោ ចាយំ "អស្សុតវា"តិអាទិនា នយេន វុត្តោ, សោ បុថុជ្ជនោ ឯវំ អយោនិសោ អនុបាយេន ឧប្បថេន មនសិ ករោតិ។ កថំ? អហោសឹ នុ ខោ...បេ....សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សតីតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ, សោ ឯវំ អយោនិសោ មនសិ ករោតិ, យថាស្ស "អហំ អហោសឹ នុ ខោ"តិអាទិនា នយេន វុត្តា សោឡសវិធាបិ វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតីតិ។

តត្ថ **អហោសឹ នុ ខោ ននុ ខោ**តិ សស្សតាការញ្ច អធិច្ចសមុប្បត្តិអាការញ្ច និស្សាយ អតីតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតំ អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ។ កឹ ការណន្តិ ន វត្តព្ពំ។ ឧម្មត្តកោ វិយ ហិ ពាលបុថុជ្ជនោ យថា វា តថា វា ប

វត្តតិ។ អបិច អយោនិសោ មនសិការោយេវេត្ថ ការណំ។ ឯវំ អយោនិសោ មនសិការស្ស បន កឹ ការណន្តិ។ ស្វេវ បុថុជ្ជនភាវោ អរិយានំ អទស្សនាទីនិ វា។ ននុ ច បុថុជ្ជនោបិ យោនិសោ មនសិ ករោតីតិ។ កោ វា ឯវមាហ ន មនសិ ករោតីតិ។ ន បន តត្ថ បុថុជ្ជនភាវោ ការណំ , សទ្ធម្មស្សវនកល្យាណមិត្តាទីនិ តត្ថ ការណានិ។ ន ហិ មច្ឆមំសាទីនិ អត្តនោ អត្តនោ បកតិយា សុគន្ធានិ, អភិសង្ខារបច្ចយា បន សុគន្ធានិបិ ហោន្តិ។

កឹ នុ ខោ អហោសិន្តិ ជាតិលិង្គូបបត្តិយោ និស្សាយ ខត្តិយោ នុ ខោ អហោសិ, ព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ទគហដ្ឋបព្ពជិតទេវមនុស្សានំ អញ្ញតរោតិ កង្ខតិ។

កថំ នុ ខោតិ សណ្ឋានាការំ និស្សាយ ទីឃោ នុ ខោ អហោសិ, រស្សឱទាតកណ្ហប្បមាណិកអប្បមាណិកាទីនំ អញ្ញតរោតិ កង្ខតិ។ កេចិ បន ឥស្សរនិម្មានាទី និស្សាយ កេន នុ ខោ ការណេន អហោសិន្តិ ហេតុតោ កង្ខតីតិ វទន្តិ។

កឹ ហុត្វា កឹ អហោសិន្តិ ជាតិអាទីនិ និស្សាយ ខត្តិយោ ហុត្វា នុ ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសិ…បេ…. ទេវោ ហុត្វា មនុស្សោតិ អត្តនោ បរម្បរំ កង្ខតិ។ សព្ពត្ថេវ បន **អទ្ធាន**ន្តិ កាលាធិវចនមេតំ។

ភវិស្សាមិ នុ ខោ ននុ ខោតិ សស្សតាការញ្ច ឧច្ឆេទាការញ្ច និស្សាយ អនាគតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតំ អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

ឯតរហិ វា បច្ចុប្បន្នមទ្ធានន្តិ ឥទានិ វា បដិសន្ធឹ អាទឹ កត្វា ចុតិបរិយន្តំ សព្ពម្បិ វត្តមានកាលំ គហេត្វា។ **អជ្ឈត្តំ កថំកថី ហោតី**តិ អត្តនោ ខន្ធេសុ វិចិកិច្ឆោ ហោតិ។ **អហំ នុ ខោស្មី**តិ អត្តនោ អត្ថិភាវំ កង្ខតិ។ យុត្តំ បនេតន្តិ? យុត្តំ អយុត្តន្តិ កា ឯត្ថ ចិន្តា។ អបិចេត្ថ ឥទំ វត្ថុម្បិ ឧទាហរន្តិ។ ចូឡមាតាយ កិរ បុត្តោ មុណ្ឌោ, មហាមាតាយ បុត្តោ អមុណ្ឌោ, តំ បុត្តំ មុណ្ឌេសុំ។ សោ ឧដ្ឋាយ អហំ នុ ខោ ចូឡមាតាយ បុត្តោតិ ចិន្តេសិ។ ឯវំ អហំ នុ ខោស្មីតិ កង្ខា ហោតិ។

នោ នុ ខោស្មីតិ អត្តនោ នត្ថិភាវំ កង្ខតិ។ តត្រាបិ ឥទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ មច្ឆេ គណ្ហន្តោ ឧទកេ ចិរដ្ឋានេន សីតិភូតំ អត្តនោ ឩរុំ មច្ឆោតិ ចិន្តេត្វា បហរិ។ អបរោ សុសានបស្សេ ខេត្តំ រក្ខន្តោ ភីតោ សង្កុដិតោ សយិ។ សោ បដិពុជ្ឈិត្វា អត្តនោ ជណ្ណុកានិ ទ្វេ យក្ខាតិ ចិន្តេត្វា បហរិ។ ឯវំ នោ នុ ខោស្មីតិ កង្ខតិ។

កឹ នុ ខោស្មីតិ ខត្តិយោវ សមានោ អត្តនោ ខត្តិយភាវំ កង្ខតិ។ ឯស នយោ សេសេសុ។ ទេវោ បន សមានោ ទេវភាវំ អជានន្តោ នាម នត្ថិ។ សោបិ បន “អហំ រូបី នុ ខោ អរូបី នុ ខោ”តិអាទិនា នយេន កង្ខតិ។ ខត្តិយាទយោ កស្មា ន ជានន្តីតិ ចេ។ អបច្ចក្ខា តេសំ តត្ថ តត្ថ កុលេ ឧប្បត្តិ។ គហដ្ឋាបិ ច បោត្ថលិកាទយោ បព្ពជិតសញ្ញិនោ។ បព្ពជិតាបិ “កុប្បំ នុ ខោ មេ កម្ម”ន្តិអាទិនា នយេន គហដ្ឋសញ្ញិនោ។ មនុស្សាបិ ច រាជានោ វិយ អត្តនិ ទេវសញ្ញិនោ ហោន្តិ។

កថំ នុ ខោស្មីតិ វុត្តនយមេវ។ កេវលញ្ចេត្ថ អព្ភន្តរេ ជីវោ នាម អត្ថីតិ គហេត្វា តស្ស សណ្ឋានាការំ និស្សាយ ទីឃោ នុ ខោស្មិ, រស្សចតុរំសឆឡំសអដ្ឋំសសោឡសំសាទីនំ អញ្ញតរប្បការោតិ កង្ខន្តោ កថំ នុ ខោស្មីតិ កង្ខតីតិ វេទិតព្ពោ។ សរីរសណ្ឋានំ បន បច្ចុប្បន្នំ អជានន្តោ នាម នត្ថិ។

កុតោ អាគតោ, សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សតីតិ អត្តភាវស្ស អាគតិគតិដ្ឋានំ កង្ខតិ។

១៨. ឯវំ សោឡសប្បភេទំ វិចិកិច្ឆំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យំ ឥមិនា វិចិកិច្ឆាសីសេន ទិដ្ឋាសវំ ទស្សេតុំ អយំ ទេសនា អារទ្ធា។ តំ ទស្សេន្តោ **តស្ស ឯវំ អយោនិសោ មនសិករោតោ ឆន្នំ ទិដ្ឋីន**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ តស្ស បុគ្គលស្ស យថា អយំ វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ អយោនិសោ មនសិករោតោ តស្សេវ សវិចិកិច្ឆស្ស អយោនិសោ មនសិការស្ស ថាមគតត្តា ឆន្នំ ទិដ្ឋីនំ អញ្ញតរា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ សព្ពបទេសុ វាសទ្ទោ វិកប្បត្ថោ, ឯវំ វា ឯវំ វា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អត្ថិ មេ អត្តា**តិ ចេត្ថ សស្សតទិដ្ឋិ សព្ពកាលេសុ អត្តនោ អត្ថិតំ គណ្ហាតិ។ **សច្ចតោ ថេតតោ**តិ ភូតតោ ច ថិរតោ ច, “ឥទំ សច្ច”ន្តិ ភូតតោ សុដ្ឋុ ទឡ្ហភាវេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នត្ថិ មេ អត្តា**តិ អយំ បន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ, សតោ សត្តស្ស តត្ថ តត្ថ វិភវគ្គហណតោ។ អថ វា បុរិមាបិ តីសុ កាលេសុ អត្ថីតិ គហណតោ សស្សតទិដ្ឋិ, បច្ចុប្បន្នមេវ អត្ថីតិ គណ្ហន្តោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ បច្ឆិមាបិ អតីតានាគតេសុ នត្ថីតិ គហណតោ ភស្តន្តាហុតិយោតិ គហិតទិដ្ឋិកានំ វិយ, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ អតីតេ ឯវ នត្ថីតិ គណ្ហន្តោ អធិច្ចសមុប្បត្តិកស្សេវ សស្សតទិដ្ឋិ។

អត្តនាវ អត្តានំ សញ្ជានាមីតិ សញ្ញាក្ខន្ធសីសេន ខន្ធេ អត្តាតិ គហេត្វា សញ្ញាយ អវសេសក្ខន្ធេ សញ្ជានតោ ឥមិនា អត្តនា ឥមំ អត្តានំ សញ្ជានាមីតិ ហោតិ។ **អត្តនាវ អនត្តាន**ន្តិ សញ្ញាក្ខន្ធំយេវ អត្តាតិ គហេត្វា, ឥតរេ ចត្តារោបិ អនត្តាតិ គហេត្វា សញ្ញាយ តេសំ ជានតោ ឯវំ ហោតិ ។ **អនត្តនាវ អត្តាន**ន្តិ សញ្ញាក្ខន្ធំ អនត្តាតិ។ ឥតរេ ចត្តារោ អត្តាតិ គហេត្វា សញ្ញាយ តេសំ ជានតោ ឯវំ ហោតិ, សព្ពាបិ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិយោវ។

វទោ វេទេយ្យោតិអាទយោ បន សស្សតទិដ្ឋិយា ឯវ អភិនិវេសាការា។ តត្ថ វទតីតិ **វទោ**, វចីកម្មស្ស ការកោតិ វុត្តំ ហោតិ។ វេទយតីតិ **វេទេយ្យោ**, ជានាតិ អនុភវតិ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិំ វេទេតីតិ, តត្រ តត្រ កល្យាណបាបកានំ កម្មានំ វិបាកំ បដិសំវេទេតិ។ **តត្រ តត្រា**តិ តេសុ តេសុ យោនិគតិឋិតិនិវាសនិកាយេសុ អារម្មណេសុ វា។ **និច្ចោ**តិ ឧប្បាទវយរហិតោ។ **ធុវោ**តិ ថិរោ សារភូតោ។ **សស្សតោ**តិ សព្ពកាលិកោ។ **អវិបរិណាមធម្មោ**តិ អត្តនោ បកតិភាវំ អវិជហនធម្មោ, កកណ្ដកោ វិយ នានប្បការតំ នាបជ្ជតិ។ **សស្សតិសម**ន្តិ ចន្ទសូរិយសមុទ្ទមហាបថវិបព្ពតា លោកវោហារេន សស្សតិយោតិ វុច្ចន្តិ។ សស្សតីហិ សមំ **សស្សតិសមំ**។ យាវ សស្សតិយោ តិដ្ឋន្តិ, តាវ តថេវ ឋស្សតីតិ គណ្ហតោ ឯវំទិដ្ឋិ ហោតិ។

ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ទិដ្ឋិគតន្តិអាទីសុ។ **ឥទ**ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពស្ស បច្ចក្ខនិទស្សនំ។ ទិដ្ឋិគតសម្ពន្ធេន ច ឥទន្តិ វុត្តំ, ន ទិដ្ឋិសម្ពន្ធេន។ ឯត្ថ ច ទិដ្ឋិយេវ **ទិដ្ឋិគតំ**, គូថគតំ វិយ។ ទិដ្ឋីសុ វា គតមិទំ ទស្សនំ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិអន្តោគធត្តាតិបិ ទិដ្ឋិគតំ។ ទិដ្ឋិយា វា គតំ ទិដ្ឋិគតំ។ ឥទញ្ហិ អត្ថិ មេ អត្តាតិអាទិ ទិដ្ឋិយា គមនមត្តមេវ, នត្ថេត្ថ អត្តា វា និច្ចោ វា កោចីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សា ចាយំ ទិដ្ឋិ ទុន្និគ្គមនដ្ឋេន **គហនំ**។ ទុរតិក្កមដ្ឋេន សប្បដិភយដ្ឋេន ច **កន្តារោ**, ទុព្ភិក្ខកន្តារវាឡកន្តារាទយោ វិយ។ សម្មាទិដ្ឋិយា វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន វិលោមនដ្ឋេន វា **វិសូកំ**។ កទាចិ សស្សតស្ស, កទាចិ ឧច្ឆេទស្ស គហណតោ វិរូបំ ផន្ទិតន្តិ **វិប្ផន្ទិតំ**។ ពន្ធនដ្ឋេន **សំយោជនំ**។ តេនាហ “ទិដ្ឋិគហនំ...បេ.... ទិដ្ឋិសំយោជន”ន្តិ។ ឥទានិស្ស តមេវ ពន្ធនត្ថំ ទស្សេន្តោ **ទិដ្ឋិសំយោជនសំយុត្តោ**តិអាទិមាហ។ តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ។ ឥមិនា ទិដ្ឋិសំយោជនេន សំយុត្តោ បុថុជ្ជនោ ឯតេហិ ជាតិអាទីហិ ន បរិមុច្ចតីតិ។ កិំ វា ពហុនា, សកលវដ្ដទុក្ខតោបិ ន មុច្ចតីតិ។

២០. ឯវំ ឆប្បភេទំ ទិដ្ឋាសវំ ទស្សេត្វា យស្មា សីលព្ពតបរាមាសោ កាមាសវាទិវចនេនេវ ទស្សិតោ ហោតិ។ កាមសុខត្ថញ្ហិ ភវសុខភវវិសុទ្ធិអត្ថញ្ច អវិជ្ជាយ អភិភូតា ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណា សីលព្ពតានិ បរាមសន្តិ, តស្មា តំ អទស្សេត្វា ទិដ្ឋិគ្គហណេន វា តស្ស គហិតត្តាបិ តំ អទស្សេត្វាវ ឥទានិ យោ បុគ្គលោ ទស្សនាបហាតព្ពេ អាសវេ បជហតិ, តំ ទស្សេត្វា តេសំ អាសវានំ បហានំ ទស្សេតុំ បុព្ពេ វា អយោនិសោ មនសិករោតោ បុថុជ្ជនស្ស តេសំ ឧប្បត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តព្ពិបរីតស្ស បហានំ ទស្សេតុំ **សុតវា ច ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ, យាវ “សោ ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ អាគច្ឆតិ, តាវ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ច វុត្តបច្ចនីកតោ ច វេទិតព្ពោ។ បច្ចនីកតោ ច សព្ពាការេន អរិយធម្មស្ស អកោវិទាវិនីតបច្ចនីកតោ អយំ “សុតវា អរិយសាវកោ អរិយធម្មស្ស កោវិទោ អរិយធម្មេ សុវិនីតោ”តិ វេទិតព្ពោ។ អបិច ខោ សិខាបត្តវិបស្សនតោ បភុតិ យាវ គោត្រភុ, តាវ តទនុរូបេន អត្ថេន អយំ អរិយសាវកោតិ វេទិតព្ពោ។

២១. “សោ ឥទំ ទុក្ខន្តិ យោនិសោ មនសិ ករោតី”តិអាទីសុ បន អយំ អត្ថវិភាវនា, សោ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានិកោ អរិយសាវកោ តណ្ហាវជ្ជា តេភូមកា ខន្ធា **ទុក្ខំ**, តណ្ហា **ទុក្ខសមុទយោ**, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ **និរោធោ**, និរោធសម្បាបកោ **មគ្គោ**តិ ឯវំ បុព្ពេវ អាចរិយសន្តិកេ ឧគ្គហិតចតុសច្ចកម្មដ្ឋានោ អបរេន សមយេន វិបស្សនាមគ្គំ សមារុឡ្ហោ សមានោ តេ តេភូមកេ ខន្ធេ **ឥទំ ទុក្ខន្តិ យោនិសោ មនសិ ករោតិ**, ឧបាយេន បថេន សមន្នាហរតិ ចេវ វិបស្សតិ ច។ ឯត្ថ ហិ យាវ សោតាបត្តិមគ្គោ, តាវ មនសិការសីសេនេវ វិបស្សនា វុត្តា។ យា បនាយំ តស្សេវ ទុក្ខស្ស សមុដ្ឋាបិកា បភាវិកា តណ្ហា, **អយំ សមុទយោតិ យោនិសោ មនសិ ករោតិ**។ យស្មា បន ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច ឥទំ ឋានំ បត្វា និរុជ្ឈន្តិ នប្បវត្តន្តិ, តស្មា យទិទំ **និព្ពានំ** នាម, **អយំ ទុក្ខនិរោធោតិ យោនិសោ មនសិ ករោតិ**។ និរោធសម្បាបកំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ **អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ យោនិសោ មនសិ ករោតិ**, ឧបាយេន បថេន សមន្នាហរតិ ចេវ វិបស្សតិ ច។

តត្រាយំ ឧបាយោ, អភិនិវេសោ នាម វដ្ដេ ហោតិ, វិវដ្ដេ នត្ថិ។ តស្មា “អយំ អត្ថិ ឥមស្មិំ កាយេ បថវីធាតុ, អាបោធាតូ”តិអាទិនា នយេន សកសន្តតិយំ ចត្តារិ ភូតានិ តទនុសារេន ឧបាទារូបានិ ច បរិគ្គហេត្វា អយំ រូបក្ខន្ធោតិ វវត្ថបេតិ។ តំ វវត្ថាបយតោ ឧប្បន្នេ តទារម្មណេ ចិត្តចេតសិកេ ធម្មេ ឥមេ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធាតិ វវត្ថបេតិ។ តតោ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខន្តិ វវត្ថបេតិ។ តេ បន សង្ខេបតោ នាមញ្ច រូបញ្ចាតិ ទ្វេ ភាគាយេវ ហោន្តិ។ ឥទញ្ច នាមរូបំ សហេតុ សប្បច្ចយំ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្ស អយំ ហេតុ អយំ បច្ចយោតិ អវិជ្ជាភវតណ្ហាកម្មាហារាទិកេ ហេតុបច្ចយេ វវត្ថបេតិ។ តតោ តេសំ បច្ចយានញ្ច បច្ចយុប្បន្នធម្មានញ្ច យាថាវសរសលក្ខណំ វវត្ថបេត្វា ឥមេ

ធម្មា អហុត្វា ហោន្តីតិ អនិច្ចលក្ខណំ អារោបេតិ, ឧទយព្ពយបីឡិតត្តា ទុក្ខាតិ ទុក្ខលក្ខណំ អារោបេតិ។ អវសវត្តនតោ អនត្តាតិ អនត្តលក្ខណំ អារោបេតិ។ ឯវំ តីណិ លក្ខណានិ អារោបេត្វា បដិបាដិយា វិបស្សនំ បវត្តេន្តោ សោតាបត្តិមគ្គំ បាបុណាតិ។

តស្មិំ ខណេ ចត្តារិ សច្ចានិ ឯកបដិវេធេនេវ បដិវិជ្ឈតិ, ឯកាភិសមយេន អភិសមេតិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ, សមុទយំ បហានបដិវេធេន, និរោធំ សច្ឆិកិរិយាបដិវេធេន, មគ្គំ ភាវនាបដិវេធេន។ ទុក្ខញ្ច បរិញ្ញាភិសមយេន អភិសមេតិ...បេ.... មគ្គំ ភាវនាភិសមយេន អភិសមេតិ, នោ ច ខោ អញ្ញមញ្ញេន ញាណេន។ ឯកញាណេនេវ ហិ ឯស និរោធំ អារម្មណតោ, សេសានិ កិច្ចតោ បដិវិជ្ឈតិ ចេវ អភិសមេតិ ច។ ន ហិស្ស តស្មិំ សមយេ ឯវំ ហោតិ – “អហំ ទុក្ខំ បរិជានាមី”តិ វា...បេ.... “មគ្គំ ភាវេមី”តិ វា។ អបិច ខ្វស្ស អារម្មណំ កត្វា បដិវេធវសេន និរោធំ សច្ឆិករោតោ ឯវំ តំ ញាណំ ទុក្ខបរិញ្ញាកិច្ចម្បិ សមុទយបហានកិច្ចម្បិ មគ្គភាវនាកិច្ចម្បិ ករោតិយេវ។ តស្សេវំ ឧបាយេន យោនិសោ មនសិករោតោ តីណិ សំយោជនានិ បហីយន្តិ, វីសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ, អដ្ឋវត្ថុកា វិចិកិច្ឆា, “សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធី”តិ សីលព្ពតានំ បរាមសនតោ សីលព្ពតបរាមាសោតិ។ តត្ថ ចតូសុ អាសវេសុ សក្កាយទិដ្ឋិសីលព្ពតបរាមាសា ទិដ្ឋាសវេន សង្គហិតត្តា អាសវា ចេវ សំយោជនា ច។ វិចិកិច្ឆា សំយោជនមេវ, ន អាសវោ ។ “ទស្សនា បហាតព្ពា អាសវា”តិ ឯត្ថ បរិយាបន្នត្តា បន អាសវាតិ។

“ឥមេ វុច្ចន្តិ...បេ.... បហាតព្ពា”តិ ឥមេ សក្កាយទិដ្ឋិអាទយោ ទស្សនា បហាតព្ពា នាម អាសវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ។ អថ វា យា អយំ ឆន្នំ ទិដ្ឋីនំ អញ្ញតរា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវំ សរូបេនេវ សក្កាយទិដ្ឋិ វិភត្តា។ តំ សន្ធាយាហ “ឥមេ វុច្ចន្តិ, ភិក្ខវេ”តិ។ សា ច យស្មា សហជាតបហានេកដ្ឋេហិ សទ្ធិំ បហីយតិ។ ទិដ្ឋាសវេ ហិ បហីយមានេ តំសហជាតោ ចតូសុ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តេសុ កាមាសវោបិ អវិជ្ជាសវោបិ បហីយតិ ។ បហានេកដ្ឋោ បន ចតូសុ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេសុ នាគសុបណ្ណាទិសមិទ្ធិបត្ថនាវសេន ឧប្បជ្ជមានោ ភវាសវោ។ តេនេវ សម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោបិ, ទ្វីសុ ទោមនស្សចិត្តេសុ បាណាតិបាតាទិនិព្ពត្តកោ អវិជ្ជាសវោបិ, តថា វិចិកិច្ឆាចិត្តសម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោបីតិ ឯវំ សព្ពថាបិ អវសេសា តយោបិ អាសវា បហីយន្តិ។ តស្មា ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯស បោរាណានំ អធិប្បាយោ។

ទស្សនា បហាតព្ពាតិ **ទស្សនំ** នាម សោតាបត្តិមគ្គោ, តេន បហាតព្ពាតិ អត្ថោ។ កស្មា សោតាបត្តិមគ្គោ ទស្សនំ? បឋមំ និព្ពានទស្សនតោ។ ននុ គោត្រភុ បឋមតរំ បស្សតីតិ? នោ ន បស្សតិ។ ទិស្វា កត្តព្ពកិច្ចំ បន ន ករោតិ សំយោជនានំ អប្បហានតោ។ តស្មា បស្សតីតិ ន វត្តព្ពោ។ យត្ថ កត្ថចិ រាជានំ ទិស្វាបិ បណ្ណាការំ ទត្វា កិច្ចនិប្ផត្តិយា អទិដ្ឋត្តា “អជ្ជាបិ រាជានំ ន បស្សាមី”តិ វទន្តោ គាមវាសី បុរិសោ ចេត្ថ និទស្សនំ។

ទស្សនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សំវរាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា

២២. ឯវំ ទស្សនេន បហាតព្ពេ អាសវេ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទនន្តរុទ្ទិដ្ឋេ សំវរា បហាតព្ពេ ទស្សេតុំ, **កតមេ ច, ភិក្ខវេ, អាសវា សំវរា បហាតព្ពា**តិ អាហ។ ឯវំ សព្ពត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ ឥតោ បរញ្ហិ អត្ថមត្តមេវ វណ្ណយិស្សាម។

ននុ ច ទស្សនេន ភាវនាយាតិ ឥមេហិ ទ្វីហិ អប្បហាតព្ពោ អាសវោ នាម នត្ថិ, អថ កស្មា វិសុំ សំវរាទីហិ បហាតព្ពេ ទស្សេតីតិ។ សំវរាទីហិ បុព្ពភាគេ វិក្ខម្ភិតា អាសវា ចតូហិ មគ្គេហិ សមុគ្ឃាតំ គច្ឆន្តិ, តស្មា តេសំ មគ្គានំ បុព្ពភាគេ ឥមេហិ បញ្ចហាការេហិ វិក្ខម្ភនប្បហានំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ តស្មា យោ ចាយំ វុត្តោ បឋមោ ទស្សនមគ្គោយេវ, ឥទានិ ភាវនានាមេន វុច្ចិស្សន្តិ តយោ មគ្គា, តេសំ សព្ពេសម្បិ អយំ បុព្ពភាគបដិបទាតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **បដិសង្ខា**តិ បដិសង្ខាយ។ តត្ថាយំ សង្ខាសទ្ទោ ញាណកោដ្ឋាសបញ្ញត្តិគណនាសុ ទិស្សតិ។ “សង្ខាយេកំ បដិសេវតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៦៨) ហិ ញាណេ ទិស្សតិ។ “បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០១) កោដ្ឋាសេ។ “តេសំ តេសំ ធម្មានំ សង្ខា សមញ្ញា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៣១៣) បញ្ញត្តិយំ។ “ន សុករំ សង្ខាតុ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.១២៨) គណនាយំ។ ឥធ បន ញាណេ ទដ្ឋព្ពោ។

បដិសង្ខា យោនិសោតិ ហិ ឧបាយេន បថេន បដិសង្ខាយ ញត្វា បច្ចវេក្ខិត្វាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច អសំវរេ អាទីនវបដិសង្ខា យោនិសោ បដិសង្ខាតិ វេទិតព្ពា។ សា ចាយំ “វរំ, ភិក្ខវេ, តត្តាយ អយោសលាកាយ អាទិត្តាយ សម្បជ្ជលិតាយ សជោតិភូតាយ ចក្ខុន្ទ្រិយំ សម្បលិមដ្ឋំ, ន ត្វេវ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យេសុ រូបេសុ អនុព្យញ្ជនសោ និមិត្តគ្គាហោ”តិអាទិនា (សំ. និ. ៤.២៣៥) អាទិត្តបរិយាយនយេន វេទិតព្ពា។ **ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសំវុតោ វិហរតី**តិ ឯត្ថ ចក្ខុមេវ ឥន្ទ្រិយំ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, សំវរណតោ សំវរោ, បិទហនតោ ថកនតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សតិយា ឯតំ អធិវចនំ។ ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរោ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរោ។ តិត្ថកាកោ អាវាដកច្ឆបោ វនមហឹសោតិអាទយោ វិយ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរោ វា អសំវរោ វា នត្ថិ។ ន ហិ ចក្ខុបសាទំ និស្សាយ សតិ វា មុដ្ឋសច្ចំ វា ឧប្បជ្ជតិ។ អបិច យទា រូបារម្មណំ ចក្ខុស្ស អាបាថំ អាគច្ឆតិ, តទា ភវង្គេ ទ្វិក្ខត្តុំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធេ កិរិយមនោធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ, តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ, តតោ វិបាកមនោធាតុ សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ, តតោ វិបាកាហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុ សន្តីរណកិច្ចំ, តតោ កិរិយាហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ សាធយមានា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ។ តទនន្តរំ ជវនំ ជវតិ។

តត្ថាបិ នេវ ភវង្គសមយេ, ន អាវជ្ជនាទីនំ អញ្ញតរសមយេ សំវរោ វា អសំវរោ វា អត្ថិ។ ជវនក្ខណេ បន សចេ ទុស្សីល្យំ វា មុដ្ឋសច្ចំ វា អញ្ញាណំ វា អក្ខន្តិ វា កោសជ្ជំ វា ឧប្បជ្ជតិ, អយំ អសំវរោ ហោតិ។ ឯវំ ហោន្តោបិ សោ ចក្ខុន្ទ្រិយេ អសំវរោតិ វុច្ចតិ។ កស្មា? តស្មិញ្ហិ សតិ ទ្វារម្បិ អគុត្តំ ហោតិ, ភវង្គម្បិ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិបិ។ យថា កឹ , យថា នគរេ ចតូសុ ទ្វារេសុ អសំវុតេសុ កិញ្ចាបិ អន្តោ ឃរកោដ្ឋកគព្ភាទយោ សុសំវុតា, តថាបិ អន្តោនគរេ សព្ពំ ភណ្ឌំ អរក្ខិតំ អគោបិតមេវ ហោតិ។ នគរទ្វារេន ហិ បវិសិត្វា ចោរា យទិច្ឆន្តិ, តំ ករេយ្យុំ, ឯវមេវ ជវនេ ទុស្សីល្យាទីសុ ឧប្បន្នេសុ, តស្មឹ អសំវរេ សតិ ទ្វារម្បិ អគុត្តំ ហោតិ, ភវង្គម្បិ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិបីតិ។

តស្មឹ បន សីលាទីសុ ឧប្បន្នេសុ ទ្វារម្បិ គុត្តំ ហោតិ, ភវង្គម្បិ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិបិ។ យថា កឹ? យថា នគរទ្វារេសុ សុសំវុតេសុ កិញ្ចាបិ អន្តោ ឃរាទយោ អសំវុតា, តថាបិ អន្តោនគរេ សព្ពំ ភណ្ឌំ សុរក្ខិតំ សុគោបិតមេវ ហោតិ។ នគរទ្វារេសុ ហិ បិហិតេសុ ចោរានំ បវេសោ នត្ថិ, ឯវមេវ ជវនេ សីលាទីសុ ឧប្បន្នេសុ ទ្វារម្បិ សុគុត្តំ ហោតិ, ភវង្គម្បិ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិបិ។ តស្មា ជវនក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានោបិ ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរោតិ វុត្តោ។ ឥធ ចាយំ សតិសំវរោ អធិប្បេតោតិ វេទិតព្ពោ។ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរេន សំវុតោ **ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសំវុតោ**, ឧបេតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តថា ហិ, បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោតិ ឥមស្ស វិភង្គេ “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ...បេ.... សមន្នាគតោ”តិ (វិភ. ៥១១) វុត្តំ។ តំ ឯកជ្ឈំ កត្វា ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរេន សំវុតោតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អថ វា សំវរីតិ សំវុតោ, ថកេសិ បិទហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរសំវុតោ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសំវុតោ, ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសញ្ញិតំ សតិកវាដំ ចក្ខុទ្វារេ, ឃរទ្វារេ កវាដំ វិយ សំវរិ ថកេសិ បិទហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយមេវ ចេត្ថ អត្ថោ សុន្ទរតរោ។ តថា ហិ “ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរំ អសំវុតស្ស វិហរតោ សំវុតស្ស វិហរតោ”តិ ឯតេសុ បទេសុ អយមេវ អត្ថោ ទិស្សតិ។

វិហរតីតិ ឯវំ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសំវុតោ យេន កេនចិ ឥរិយាបថវិហារេន វិហរតិ។ **យញ្ហិស្សា**តិអាទិម្ហិ យំ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរំ អស្ស ភិក្ខុនោ អសំវុតស្ស អថកេត្វា អបិទហិត្វា វិហរន្តស្សាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អថ វា, យេ-ការស្ស **យ**ន្តិ អាទេសោ។ **ហិ**ការោ ច បទបូរណោ, យេ អស្សាតិ អត្ថោ។

ឧប្បជ្ជេយ្យុន្តិ និព្ពត្តេយ្យុំ។ **អាសវា វិឃាតបរិឡាហា**តិ ចត្តារោ អាសវា ច អញ្ញេ ច វិឃាតករា កិលេសបរិឡាហា វិបាកបរិឡាហា ច។ ចក្ខុទ្វារេ ហិ ឥដ្ឋារម្មណំ អាបាថគតំ កាមស្សាទវសេន អស្សាទយតោ អភិនន្ទតោ កាមាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឦទិសំ អញ្ញស្មិម្បិ សុគតិភវេ លភិស្សាមីតិ ភវបត្ថនាយ អស្សាទយតោ ភវាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, សត្តោតិ វា សត្តស្សាតិ វា គណ្ហន្តស្ស ទិដ្ឋាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពេហេវ សហជាតំ អញ្ញាណំ អវិជ្ជាសវោតិ ចត្តារោ អាសវា ឧប្បជ្ជន្តិ។ តេហិ សម្បយុត្តា អបរេ កិលេសា វិឃាតបរិឡាហា, អាយតឹ វា តេសំ វិបាកា។ តេបិ ហិ អសំវុតស្សេវ វិហរតោ ឧប្បជ្ជេយ្យុន្តិ វុច្ចន្តិ។

ឯវំស តេតិ ឯវំ អស្ស តេ។ ឯវំ ឯតេន ឧបាយេន ន ហោន្តិ, នោ អញ្ញថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ **បដិសង្ខា យោនិសោ សោតិន្ទ្រិយសំវរសំវុតោ**តិអាទីសុ។

ឥមេ វុច្ចន្តិ, ភិក្ខវេ, អាសវា សំវរា បហាតព្ពាតិ ឥមេ ឆសុ ទ្វារេសុ ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា ចតុវីសតិ អាសវា សំវរេន បហាតព្ពាតិ វុច្ចន្តិ។ សព្ពត្ថេវ ចេត្ថ សតិសំវរោ ឯវ សំវរោតិ វេទិតព្ពោ។

សំវរាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បដិសេវនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា

២៣. បដិសង្ខា យោនិសោ ចីវរន្តិអាទីសុ យំ វត្តព្វំ, តំ សព្វំ វិសុទ្ធិមគ្គេ សីលកថាយំ វុត្តមេវ។ **យញ្ហិស្សា**តិ យំ ចីវរបិណ្ឌបាតាទីសុ វា អញ្ញតរំ អស្ស។ **អប្បដិសេវតោ**តិ ឯវំ យោនិសោ អប្បដិសេវន្តស្ស។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ កេវលំ បនិធ អលទ្ធំ ចីវរាទី បត្ថយតោ លទ្ធំ វា អស្សាទយតោ កាមាសវស្ស ឧប្បត្តិ វេទិតព្ពា។ ឦទិសំ អញ្ញស្មិម្បិ សម្បត្តិភវេ សុគតិភវេ លភិស្សាមីតិ ភវបត្ថនាយ អស្សាទយតោ ភវាសវស្ស, អហំ លភាមិ ន លភាមីតិ វា មយ្ហំ វា ឥទន្តិ អត្តសញ្ញំ អធិដ្ឋហតោ ទិដ្ឋាសវស្ស ឧប្បត្តិ វេទិតព្ពា។ សព្ពេហេវ បន សហជាតោ អវិជ្ជាសវោតិ ឯវំ ចតុន្នំ អាសវានំ ឧប្បត្តិ វិបាកបរិឡាហា ច នវវេទនុប្បាទនតោបិ វេទិតព្ពា។

ឥមេ វុច្ចន្តិ, ភិក្ខវេ, អាសវា បដិសេវនា បហាតព្ពាតិ ឥមេ ឯកមេកស្មឹ បច្ចយេ ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា សោឡស អាសវា ឥមិនា ញាណសំវរសង្ខាតេន បច្ចវេក្ខណបដិសេវនេន បហាតព្ពាតិ វុច្ចន្តិ។

បដិសេវនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អធិវាសនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា

២៤. បដិសង្ខា យោនិសោ ខមោ ហោតិ សីតស្សាតិ ឧបាយេន បថេន បច្ចវេក្ខិត្វា ខមោ ហោតិ សីតស្ស សីតំ ខមតិ សហតិ, ន អវីរបុរិសោ វិយ អប្បមត្តកេនបិ សីតេន ចលតិ កម្បតិ កម្មដ្ឋានំ វិជហតិ។ អបិច ខោ លោមសនាគត្ថេរោ វិយ អនប្បកេនាបិ សីតេន ផុដ្ឋោ ន ចលតិ ន កម្បតិ, កម្មដ្ឋានមេវ មនសិ ករោតិ។ ថេរោ កិរ ចេតិយបព្ពតេ បិយង្គុគុហាយំ បធានឃរេ វិហរន្តោ អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ លោកន្តរិកនិរយេ បច្ចវេក្ខិត្វា កម្មដ្ឋានំ អវិជហន្តោវ អព្ភោកាសេ វីតិនាមេសិ។ ឯវំ **ឧណ្ហាទីសុបិ** អត្ថយោជនា វេទិតព្ពា។

កេវលញ្ហិ យោ ភិក្ខុ អធិមត្តម្បិ ឧណ្ហំ សហតិ ស្វេវ ថេរោ វិយ, អយំ “ខមោ ឧណ្ហស្សា”តិ វេទិតព្ពោ។ ថេរោ កិរ គិម្ហសមយេ បច្ឆាភត្តំ ពហិចង្កមេ និសីទិ។ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ សេទាបិស្ស កច្ឆេហិ មុច្ចន្តិ។ អថ នំ អន្តេវាសិកោ អាហ “ឥធ, ភន្តេ, និសីទថ, សីតលោ ឱកាសោ”តិ។ ថេរោ “ឧណ្ហភយេនេវម្ហិ អាវុសោ ឥធ និសិន្នោ”តិ អវីចិមហានិរយំ បច្ចវេក្ខិត្វា និសីទិយេវ។ **ឧណ្ហ**ន្តិ ចេត្ថ អគ្គិសន្តាបោវ វេទិតព្ពោ។ សូរិយសន្តាបវសេន បនេតំ វត្ថុ វុត្តំ។

យោ ច ទ្វេ តយោ វារេ ភត្តំ វា បានីយំ វា អលភមានោបិ អនមតគ្គេ សំសារេ អត្តនោ បេត្តិវិសយូបបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា អវេធេន្តោ កម្មដ្ឋានំ ន វិជហតិយេវ។ អធិមត្តេហិ ឌំសមកសវាតាតបសម្ផស្សេហិ ផុដ្ឋោ ចាបិ តិរច្ឆានូបបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា អវេធេន្តោ កម្មដ្ឋានំ ន វិជហតិយេវ។ សរីសបសម្ផស្សេន ផុដ្ឋោ ចាបិ អនមតគ្គេ សំសារេ សីហព្យគ្ឃាទិមុខេសុ អនេកវារំ បរិវត្តិតបុព្ពភាវំ បច្ចវេក្ខិត្វា អវេធេន្តោ កម្មដ្ឋានំ ន វិជហតិយេវ បធានិយត្ថេរោ វិយ។ អយំ “ខមោ ជិឃច្ឆាយ...បេ.... សរីសបសម្ផស្សាន”ន្តិ វេទិតព្ពោ។

ថេរំ កិរ ខណ្ឌចេលវិហារេ កណិការបធានិយឃរេ អរិយវំសំ សុណន្តំ ឃោរវិសោ សប្បោ ឌំសិ។ ថេរោ ជានិត្វាបិ បសន្នចិត្តោ និសិន្នោ ធម្មំយេវ សុណាតិ។ វិសវេគោ ថទ្ធោ អហោសិ។ ថេរោ ឧបសម្បទមណ្ឌលំ អាទឹ កត្វា សីលំ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិសុទ្ធសីលោហមស្មីតិ បីតឹ ឧប្បាទេសិ។ សហ បីតុប្បាទា វិសំ និវត្តិត្វា បថវឹ បាវិសិ។ ថេរោ តត្ថេវ ចិត្តេកគ្គតំ លភិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។

យោ បន អក្កោសវសេន ទុរុត្តេ ទុរុត្តត្តាយេវ ច ទុរាគតេ អបិ អន្តិមវត្ថុសញ្ញិតេ វចនបថេ សុត្វា ខន្តិគុណំយេវ បច្ចវេក្ខិត្វា ន វេធតិ ទីឃភាណកអភយត្ថេរោ វិយ។ អយំ “ខមោ ទុរុត្តានំ ទុរាគតានំ វចនបថាន”ន្តិ វេទិតព្ពោ។

ថេរោ កិរ បច្ចយសន្តោសភាវនារាមតាយ មហាអរិយវំសប្បដិបទំ កថេសិ, សព្ពោ មហាគាមោ អាគច្ឆតិ។ ថេរស្ស មហាសក្ការោ ឧប្បជ្ជតិ។ តំ អញ្ញតរោ មហាថេរោ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ ទីឃភាណកោ អរិយវំសំ កថេមីតិ សព្ពរត្តឹ កោលាហលំ ករោសីតិអាទីហិ អក្កោសិ។ ឧភោបិ ច អត្តនោ អត្តនោ វិហារំ គច្ឆន្តា គាវុតមត្តំ ឯកបថេន អគមំសុ។ សកលគាវុតម្បិ សោ តំ អក្កោសិយេវ។ តតោ យត្ថ ទ្វិន្នំ វិហារានំ មគ្គោ ភិជ្ជតិ, តត្ថ ឋត្វា ទីឃភាណកត្ថេរោ តំ វន្ទិត្វា “ឯស, ភន្តេ, តុម្ហាកំ មគ្គោ”តិ អាហ។ សោ អសុណន្តោ វិយ អគមាសិ។ ថេរោបិ

វិហារំ គន្ត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា និសីទិ។ តមេនំ អន្តេវាសិកោ “កឹ, ភន្តេ, សកលគាវុតំ បរិភាសន្តំ ន កិញ្ចិ អវោចុត្ថា”តិ អាហ។ ថេរោ “ខន្តិយេវ, អាវុសោ, មយ្ហំ ភារោ, ន អក្ខន្តិ។ ឯកបទុទ្ធារេបិ កម្មដ្ឋានវិយោគំ ន បស្សាមី”តិ អាហ។ ឯត្ថ ច វចនមេវ **វចនបថោ**តិ វេទិតព្ពោ។

យោ បន ឧប្បន្នា សារីរិកា វេទនា ទុក្ខមនដ្ឋេន **ទុក្ខា**, ពហលដ្ឋេន **តិព្ពា**, ផរុសដ្ឋេន **ខរា**, តិខិណដ្ឋេន **កដុកា**, អស្សាទវិរហតោ **អសាតា**, មនំ អវឌ្ឍនតោ **អមនាបា**, បាណហរណសមត្ថតាយ **បាណហរា** អធិវាសេតិយេវ, ន វេធតិ។ ឯវំ សភាវោ ហោតិ ចិត្តលបព្ពតេ បធានិយត្ថេរោ វិយ។ អយំ “ឧប្បន្នានំ…បេ…. អធិវាសនជាតិកោ”តិ វេទិតព្ពោ។

ថេរស្ស កិរ រត្តិំ បធានេន វីតិនាមេត្វា ឋិតស្ស ឧទរវាតោ ឧប្បជ្ជិ។ សោ តំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ អាវត្តតិ បរិវត្តតិ។ តមេនំ ចង្កមបស្សេ ឋិតោ បិណ្ឌបាតិយត្ថេរោ អាហ “អាវុសោ, បព្ពជិតោ នាម អធិវាសនសីលោ ហោតី”តិ។ សោ “សាធុ, ភន្តេ”តិ អធិវាសេត្វា និច្ចលោ សយិ។ វាតោ នាភិតោ យាវ ហទយំ ផាលេតិ។ ថេរោ វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វា វិបស្សន្តោ មុហុត្តេន អនាគាមី ហុត្វា បរិនិព្ពាយីតិ។

យញ្ហិស្សាតិ សីតាទីសុ យំកិញ្ចិ ឯកធម្មម្បិ អស្ស។ **អនធិវាសយតោ**តិ អនធិវាសេន្តស្ស អក្ខមន្តស្ស។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អាសវុប្បត្តិ បនេត្ថ ឯវំ វេទិតព្ពា។ សីតេន ផុដ្ឋស្ស ឧណ្ហំ បត្ថយន្តស្ស កាមាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ សព្ពត្ថ។ នត្ថិ នោ សម្បត្តិភវេ សុគតិភវេ សីតំ វា ឧណ្ហំ វាតិ ភវំ បត្ថយន្តស្ស ភវាសវោ។ មយ្ហំ សីតំ ឧណ្ហន្តិ គាហោ ទិដ្ឋាសវោ។ សព្ពេហេវ សម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោតិ។

“**ឥមេ វុច្ចន្តិ…បេ…. អធិវាសនា បហាតព្ពា**”តិ ឥមេ សីតាទីសុ ឯកមេកស្ស វសេន ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា អនេកេ អាសវា ឥមាយ ខន្តិសំវរសង្ខាតាយ អធិវាសនាយ បហាតព្ពាតិ វុច្ចន្តីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច យស្មា អយំ ខន្តិ សីតាទិធម្មេ អធិវាសេតិ, អត្តនោ ឧបរិ អារោបេត្វា វាសេតិយេវ។ ន អសហមានា ហុត្វា និរស្សតិ, តស្មា “អធិវាសនា”តិ វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពា។

អធិវាសនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បរិវជ្ជនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា

២៥. បដិសង្ខា យោនិសោ ចណ្ឌំ ហត្ថិំ បរិវជ្ជេតីតិ អហំ សមណោតិ ចណ្ឌស្ស ហត្ថិស្ស អាសន្នេ ន ឋាតព្ពំ។ តតោនិទានញ្ហិ មរណម្បិ សិយា មរណមត្តម្បិ ទុក្ខន្តិ ឯវំ ឧបាយេន បថេន បច្ចយេន បច្ចវេក្ខិត្វា ចណ្ឌំ ហត្ថិំ បរិវជ្ជេតិ បដិក្កមតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ចណ្ឌ**ន្តិ ច ទុដ្ឋំ, វាឡន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ខាណុ**ន្តិ ខទិរខាណុអាទិំ។ **កណ្ដកដ្ឋាន**ន្តិ កណ្ដកានំ ឋានំ, យត្ថ កណ្ដកា វិជ្ឈន្តិ, តំ ឱកាសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សោព្ភ**ន្តិ សព្ពតោ បរិច្ឆិន្នគត្តំ។ **បបាត**ន្តិ ឯកតោ ឆិន្នតដំ។ **ចន្ទនិក**ន្តិ ឧច្ឆិដ្ឋោទកគព្ភមលាទីនំ ឆឌ្ឌនដ្ឋានំ។ **ឱឡិគល្ល**ន្តិ តេសំយេវ សកទ្ទមាទីនំ សន្ទនោកាសំ។ តំ ជណ្ណុមត្តម្បិ អសុចិភរិតំ ហោតិ, ទ្វេបិ ចេតានិ ឋានានិ អមនុស្សទុដ្ឋានិ ហោន្តិ។ តស្មា តានិ វជ្ជេតព្ពានិ។ **អនាសនេ**តិ ឯត្ថ បន អយុត្តំ អាសនំ **អនាសនំ**, តំ អត្ថតោ អនិយតវត្ថុកំ រហោបដិច្ឆន្នាសនន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អគោចរេ**តិ ឯត្ថាបិ ច អយុត្តោ គោចរោ **អគោចរោ**, សោ វេសិយាទិភេទតោ បញ្ចវិធោ។ **បាបកេ មិត្តេ**តិ លាមកេ ទុស្សីលេ មិត្តបតិរូបកេ, អមិត្តេ វា។ **ភជន្ត**ន្តិ សេវមានំ។ **វិញ្ញូ សព្រហ្មចារី**តិ បណ្ឌិតា ពុទ្ធិសម្បន្នា សព្រហ្មចារយោ, ភិក្ខូនមេតំ អធិវចនំ។ តេ ហិ ឯកកម្មំ ឯកុទ្ទេសោ សមសិក្ខតាតិ ឥមំ ព្រហ្មំ សមានំ ចរន្តិ, តស្មា **សព្រហ្មចារី**តិ វុច្ចន្តិ។ **បាបកេសុ ឋានេសូ**តិ លាមកេសុ ឋានេសុ។ **ឱកប្បេយ្យុ**ន្តិ សទ្ទហេយ្យុំ, អធិមុច្ចេយ្យុំ “អទ្ធា អយមាយស្មា អកាសិ វា ករិស្សតិ វា”តិ។

យញ្ហិស្សាតិ ហត្ថិអាទីសុ យំកិញ្ចិ ឯកម្បិ អស្ស។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អាសវុប្បត្តិ បនេត្ថ ឯវំ វេទិតព្ពា។ ហត្ថិអាទិនិទានេន ទុក្ខេន ផុដ្ឋស្ស សុខំ បត្ថយតោ កាមាសវោ ឧប្បជ្ជតិ។ នត្ថិ នោ សម្បត្តិភវេ សុគតិភវេ ឦទិសំ ទុក្ខន្តិ ភវំ បត្ថេន្តស្ស ភវាសវោ។ មំ ហត្ថី មទ្ទតិ, មំ អស្សោតិ គាហោ ទិដ្ឋាសវោ។ សព្ពេហេវ សម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោតិ។

ឥមេ វុច្ចន្តិ…បេ…. បរិវជ្ជនា បហាតព្ពាតិ ឥមេ ហត្ថិអាទីសុ ឯកេកស្ស វសេន ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា អនេកេ អាសវា ឥមិនា សីលសំវរសង្ខាតេន បរិវជ្ជនេន បហាតព្ពាតិ វុច្ចន្តីតិ វេទិតព្ពា។

បរិវជ្ជនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិនោទនាបហាតព្ពាសវវណ្ណនា

២៦. បដិសង្ខា យោនិសោ ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតីតិ “ឥតិបិ បាយំ វិតក្កោ អកុសលោ, ឥតិបិ សាវជ្ជោ, ឥតិបិ ទុក្ខវិបាកោ, សោ ច ខោ អត្តព្យាពាធាយ សំវត្តតី”តិអាទិនា នយេន យោនិសោ កាមវិតក្កេ អាទីនវំ បច្ចវេក្ខិត្វា តស្មិំ តស្មិំ អារម្មណេ ឧប្បន្នំ ជាតមភិនិព្ពត្តំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ, ចិត្តំ អារោបេត្វា ន វាសេតិ, អព្ភន្តរេ វា ន វាសេតីតិបិ អត្ថោ។

អនធិវាសេន្តោ កឹ ករោតីតិ? **បជហតិ** ឆឌ្ឌេតិ។

កឹ កចវរំ វិយ បិដកេនាតិ? ន ហិ, អបិច ខោ នំ **វិនោទេតិ** តុទតិ វិជ្ឈតិ នីហរតិ។

កឹ ពលិពទ្ទំ វិយ បតោទេនាតិ? ន ហិ, អថ ខោ នំ **ព្យន្តីករោតិ** វិគតន្តំ ករោតិ។ យថាស្ស អន្តោបិ នាវសិស្សតិ អន្តមសោ ភង្គមត្តម្បិ, តថា នំ ករោតិ។

កថំ បន នំ តថា ករោតីតិ? **អនភាវំ គមេតីតិ** អនុ អនុ អភាវំ គមេតិ, វិក្ខម្ភនប្បហានេន យថា សុវិក្ខម្ភិតោ ហោតិ, តថា ករោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ **ព្យាបាទវិហិំសាវិតក្កេសុ**។

ឯត្ថ ច **កាមវិតក្កោតិ** “យោ កាមបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ មិច្ឆាសង្កប្បោ”តិ វិភង្គេ (វិភ. ៩១០) វុត្តោ។ ឯស នយោ ឥតរេសុ។ **ឧប្បន្នុប្បន្នេតិ** ឧប្បន្នេ ឧប្បន្នេ, ឧប្បន្នមត្តេយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សកឹ វា ឧប្បន្នេ វិនោទេត្វា ទុតិយវារេ អជ្ឈុបេក្ខិតា ន ហោតិ, សតក្ខត្តុម្បិ ឧប្បន្នេ ឧប្បន្នេ វិនោទេតិយេវ។ **បាបកេ អកុសលេតិ** លាមកដ្ឋេន បាបកេ, អកោសល្លតាយ អកុសលេ។ **ធម្មេតិ** តេយេវ កាមវិតក្កាទយោ សព្ពេបិ វា នវ មហាវិតក្កេ។ តត្ថ តយោ វុត្តា ឯវ។ អវសេសា “ញាតិវិតក្កោ ជនបទវិតក្កោ អមរវិតក្កោ បរានុទ្ទយតាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ លាភសក្ការសិលោកបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ អនវញ្ញត្តិបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ”តិ (មហានិ. ២០៧) ឥមេ ឆ។

យញ្ចិស្សាតិ ឯតេសុ វិតក្កេសុ យំកិញ្ចិ អស្ស, សេសំ វុត្តនយមេវ។ កាមវិតក្កោ បនេត្ថ កាមាសវោ ឯវ។ តព្ពិសេសោ ភវាសវោ។ តំសម្បយុត្តោ ទិដ្ឋាសវោ។ សព្ពវិតក្កេសុ អវិជ្ជាសវោតិ ឯវំ អាសវុប្បត្តិបិ វេទិតព្ពា។

ឥមេ វុច្ចន្តិ...បេ.... វិនោទនា បហាតព្ពាតិ ឥមេ កាមវិតក្កាទិវសេន វុត្តប្បការា អាសវា ឥមិនា តស្មិំ តស្មិំ វិតក្កេ អាទីនវបច្ចវេក្ខណសហិតេន វីរិយសំវរសង្ខាតេន វិនោទនេន បហាតព្ពាតិ វុច្ចន្តីតិ វេទិតព្ពា។

វិនោទនាបហាតព្ពាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភាវនាបហាតព្ពាសវវណ្ណនា

២៧. បដិសង្ខា យោនិសោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតីតិ អភាវនាយ អាទីនវំ, ភាវនាយ ច អានិសំសំ ឧបាយេន បថេន បច្ចវេក្ខិត្វា សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ, ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ ឥមេ ឧបរិមគ្គត្តយសមយសម្ភូតា លោកុត្តរពោជ្ឈង្គា ឯវ អធិប្បេតា, តថាបិ អាទិកម្មិកានំ ពោជ្ឈង្គេសុ អសម្មោហត្ថំ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកេន នេសំ នយេន អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាមិ។ ឥធ បន លោកិយនយំ បហាយ លោកុត្តរនយោ ឯវ គហេតព្ពោ។ តត្ថ សតិសម្ពោជ្ឈង្គន្តិអាទិនា នយេន វុត្តានំ សត្តន្នំ អាទិបទានំយេវ តាវ –

> អត្ថតោ លក្ខណាទីហិ, កមតោ ច វិនិច្ឆយោ;
> អនូនាធិកតោ ចេវ, វិញ្ញាតព្ពោ វិភាវិនា។

តត្ថ សតិសម្ពោជ្ឈង្គេ តាវ សរណដ្ឋេន **សតិ**។ សា បនេសា ឧបដ្ឋានលក្ខណា, អបិលាបនលក្ខណា វា។ វុត្តម្បិ ហេតំ “យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ភណ្ឌាគារិកោ រញ្ញោ សាបតេយ្យំ អបិលាបេតិ, ឯត្តកំ, មហារាជ, ហិរញ្ញំ, ឯត្តកំ សុវណ្ណំ, ឯត្តកំ សាបតេយ្យន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , សតិ ឧប្បជ្ជមានា កុសលាកុសលសាវជ្ជានវជ្ជហីនបណីតកណ្ហសុក្កសប្បដិភាគេ ធម្មេ អបិលាបេតិ។ ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ (មិ. ប. ២.១.១៣) វិត្ថារោ។ អបិលាបនរសា។ កិច្ចវសេនេវ ហិស្ស ឯតំ លក្ខណំ ថេរេន វុត្តំ។ អសម្មោសរសា វា។ គោចរាភិមុខភាវបច្ចុបដ្ឋានា។ សតិ ឯវ សម្ពោជ្ឈង្គោ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ**។ តត្ថ ពោធិយា ពោធិស្ស វា អង្គោតិ ពោជ្ឈង្គោ។

កឹ វុត្តំ ហោតិ? យា ហិ អយំ ធម្មសាមគ្គី, យាយ លោកិយលោកុត្តរមគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានាយ លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហន-កាមសុខត្តកិលមថានុយោគ-ឧច្ឆេទសស្សតាភិនិវេសាទីនំ អនេកេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិបក្ខភូតាយ សតិធម្មវិចយវីរិយបីតិបស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសង្ខាតាយ ធម្មសាមគ្គិយា អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតីតិ កត្វា “ពោធី”តិ វុច្ចតិ។ **ពុជ្ឈតី**តិ កិលេសសន្តាននិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតិ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, និព្ពានមេវ វា សច្ឆិករោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាហ “សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ភាវេត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ”តិ។ តស្សា ធម្មសាមគ្គិសង្ខាតាយ ពោធិយា អង្គោតិបិ ពោជ្ឈង្គោ, ឈានង្គមគ្គង្គាទយោ វិយ។

យោបេស យថាវុត្តប្បការាយ ឯតាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា អរិយសាវកោ “ពោធី”តិ វុច្ចតិ, តស្ស ពោធិស្ស អង្គោតិបិ ពោជ្ឈង្គោ, សេនង្គរថង្គាទយោ វិយ។ តេនាហុ អដ្ឋកថាចរិយា “ពុជ្ឈនកស្ស បុគ្គលស្ស អង្គាតិ វា ពោជ្ឈង្គា”តិ។ អបិច “ពោជ្ឈង្គាតិ កេនដ្ឋេន ពោជ្ឈង្គា? ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, ពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, អនុពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, បដិពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, សម្ពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា”តិអាទិនា (បដិ. ម. ៣.១៧) បដិសម្ភិទានយេនាបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បសត្ថោ សុន្ទរោ វា ពោជ្ឈង្គោតិ សម្ពោជ្ឈង្គោ។ ឯវំ សតិ ឯវ សម្ពោជ្ឈង្គោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ។ តំ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ**។ ឯវំ តាវ ឯកស្ស អាទិបទស្ស អត្ថតោ លក្ខណាទីហិ ច វិនិច្ឆយោ វិញ្ញាតព្ពោ។

ទុតិយាទីសុ បន ចតុសច្ចធម្មេ វិចិនាតីតិ **ធម្មវិចយោ**។ សោ បន វិចយលក្ខណោ, ឱភាសនរសោ, អសម្មោហបច្ចុបដ្ឋានោ។ វីរភាវតោ វិធិនា ឦរយិតព្ពតោ ច **វីរិយំ**។ តំ បគ្គហលក្ខណំ , ឧបត្ថម្ភនរសំ, អនោសីទនបច្ចុបដ្ឋានំ ។ បីណយតីតិ **បីតិ**។ សា ផរណលក្ខណា, តុដ្ឋិលក្ខណា វា, កាយចិត្តានំ បីណនរសា, តេសំយេវ ឱទគ្យបច្ចុបដ្ឋានា។ កាយចិត្តទរថបស្សម្ភនតោ **បស្សទ្ធិ**។ សា ឧបសមលក្ខណា, កាយចិត្តទរថនិម្មទ្ទនរសា, អាយចិត្តានំ អបរិប្ផន្ទនភូតសីតិភាវបច្ចុបដ្ឋានា។ សមាធានតោ **សមាធិ**។ សោ អវិក្ខេបលក្ខណោ, អវិសារលក្ខណោ វា, ចិត្តចេតសិកានំ សម្បិណ្ឌនរសោ, ចិត្តដ្ឋិតិបច្ចុបដ្ឋានោ។ អជ្ឈុបេក្ខនតោ **ឧបេក្ខា**។ សា បដិសង្ខានលក្ខណា, សមវាហិតលក្ខណា វា, ឩនាធិកតានិវារណរសា, បក្ខបាតុបច្ឆេទរសា វា, មជ្ឈត្តភាវបច្ចុបដ្ឋានា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឯវំ សេសបទានម្បិ អត្ថតោ លក្ខណាទីហិ ច វិនិច្ឆយោ វិញ្ញាតព្ពោ។

កមតោតិ ឯត្ថ ច “សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤) វចនតោ សព្ពេសំ សេសពោជ្ឈង្គានំ ឧបការកត្តា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោវ បឋមំ វុត្តោ។ តតោ បរំ “សោ តថា សតោ វិហរន្តោ តំ ធម្មំ បញ្ញាយ បវិចិនតី”តិអាទិនា (វិភ. ៤៦៩) នយេន សេសពោជ្ឈង្គានំ បុព្ពាបរិយវចនេ បយោជនំ សុត្តេយេវ វុត្តំ។ ឯវមេត្ថ កមតោបិ វិនិច្ឆយោ វិញ្ញាតព្ពោ។

អនូនាធិកតោតិ កស្មា បន ភគវតា សត្តេវ ពោជ្ឈង្គា វុត្តា អនូនា អនធិកាតិ។ លីនុទ្ធច្ចបដិបក្ខតោ សព្ពត្ថិកតោ ច។ ឯត្ថ ហិ តយោ ពោជ្ឈង្គា លីនស្ស បដិបក្ខា។ យថាហ – “យស្មិញ្ច ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ តយោ ឧទ្ធច្ចស្ស បដិបក្ខា។ យថាហ – “យស្មិញ្ច ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ ឯកោ បនេត្ថ សព្ពត្ថិកោ។ យថាហ – “សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី”តិ។ “សព្ពត្ថក”ន្តិបិ បាឋោ, ទ្វិន្នម្បិ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ លីនុទ្ធច្ចបដិបក្ខតោ សព្ពត្ថិកតោ ច សត្តេវ ពោជ្ឈង្គា វុត្តា អនូនា អនធិកាតិ, ឯវមេត្ថ អនូនាធិកតោបិ វិនិច្ឆយោ វិញ្ញាតព្ពោ។

ឯវំ តាវ “សតិសម្ពោជ្ឈង្គ”ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តានំ សត្តន្នំ អាទិបទានំយេវ អត្ថវណ្ណនំ ញត្វា ឥទានិ **ភាវេតិ វិវេកនិស្សិត**ន្តិអាទីសុ ឯវំ ញាតព្ពា។ **ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ, អត្តនោ ចិត្តសន្តានេ បុនប្បុនំ ជនេតិ អភិនិព្ពត្តេតីតិ អត្ថោ។ **វិវេកនិស្សិត**ន្តិ វិវេកេ និស្សិតំ។ **វិវេកោ**តិ វិវិត្តតា។ ស្វាយំ តទង្គវិវេកោ វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិ និស្សរណវិវេកោតិ បញ្ចវិធោ។ តស្ស នានត្តំ “អរិយធម្មេ អវិនីតោ”តិ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អយមេវ ហិ តត្ថ វិនយោតិ វុត្តោ។ ឯវំ ឯតស្មិំ បញ្ចវិធេ វិវេកេ។

វិវេកនិស្សិតន្តិ តទង្គវិវេកនិស្សិតំ សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ និស្សរណវិវេកនិស្សិតញ្ច សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតីតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តថា ហិ អយំ ពោជ្ឈង្គភាវនានុយុត្តោ យោគី វិបស្សនាក្ខណេ កិច្ចតោ តទង្គវិវេកនិស្សិតំ, អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតំ, មគ្គកាលេ បន កិច្ចតោ សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ, អារម្មណតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតំ សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ។ បញ្ចវិធវិវេកនិស្សិតន្តិបិ ឯកេ, តេ ហិ ន កេវលំ ពលវវិបស្សនាមគ្គផលក្ខណេសុ ឯវ ពោជ្ឈង្គេ ឧទ្ធរន្តិ, វិបស្សនាបាទកកសិណជ្ឈានអានាបានាសុភព្រហ្មវិហារជ្ឈានេសុបិ

ឧទ្ទរន្តិ។ ន ច បដិសិទ្ធា អដ្ឋកថាចរិយេហិ។ តស្មា តេសំ មតេន ឯតេសំ ឈានានំ បវត្តិក្ខណេ កិច្ចតោ ឯវ វិក្ខម្ភនវិវេកនិស្សិតំ។ យថា ច “វិបស្សនាក្ខណេ អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិត”ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ បដិប្បស្សទ្ធិវិវេកនិស្សិតម្បិ ភាវេតីតិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ ឯស នយោ **វិរាគនិស្សិតា**ទីសុ។ វិវេកដ្ឋា ឯវ ហិ វិរាគាទយោ។

កេវលញ្ចេត្ថ **វោស្សគ្គោ** ទុវិធោ បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ ច បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ ចាតិ។ តត្ថ **បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ**តិ វិបស្សនាក្ខណេ ច តទង្គវសេន, មគ្គក្ខណេ ច សមុច្ឆេទវសេន កិលេសប្បហានំ។ **បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ**តិ វិបស្សនាក្ខណេ តន្និន្នភាវេន, មគ្គក្ខណេ បន អារម្មណករណេន និព្ពានបក្ខន្ទនំ។ តទុភយម្បិ ឥមស្មិំ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកេ អត្ថវណ្ណនានយេ វដ្ដតិ។ តថា ហិ អយំ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ យថាវុត្តេន បការេន កិលេសេ បរិច្ចជតិ, និព្ពានញ្ច បក្ខន្ទតិ។ **វោស្សគ្គបរិណាមិ**ន្តិ ឥមិនា បន សកលេន វចនេន វោស្សគ្គត្ថំ បរិណមន្តំ បរិណតញ្ច បរិបច្ចន្តំ បរិបក្កញ្ចាតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “អយញ្ហិ ពោជ្ឈង្គភាវនានុយុត្តោ ភិក្ខុ យថា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ កិលេសបរិច្ចាគវោស្សគ្គត្ថំ និព្ពានបក្ខន្ទនវោស្សគ្គត្ថញ្ច បរិបច្ចតិ, យថា ច បរិបក្កោ ហោតិ, តថា នំ ភាវេតី”តិ។ ឯស នយោ សេសពោជ្ឈង្គេសុ។

ឥធ បន និព្ពានំយេវ សព្ពសង្ខតេហិ វិវិត្តត្តា **វិវេកោ**, សព្ពេសំ វិរាគភាវតោ **វិរាគោ**, និរោធភាវតោ **និរោធោ**តិ វុត្តំ។ មគ្គោ ឯវ ច វោស្សគ្គបរិណាមី, តស្មា សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ វិវេកំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តិយា វិវេកនិស្សិតំ។ តថា **វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ**។ តញ្ច ខោ អរិយមគ្គក្ខណុប្បត្តិយា កិលេសានំ សមុច្ឆេទតោ បរិច្ចាគភាវេន ច និព្ពានបក្ខន្ទនភាវេន ច បរិណតំ បរិបក្កន្តិ អយមេវ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯស នយោ សេសពោជ្ឈង្គេសុ។

យញ្ចិស្សាតិ ឯតេសុ ពោជ្ឈង្គេសុ យំកិញ្ចិ អស្ស។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អាសវុប្បត្តិយំ បនេត្ថ ឥមេសំ ឧបរិមគ្គត្តយសម្បយុត្តានំ ពោជ្ឈង្គានំ អភាវិតត្តា យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ កាមាសវោ ភវាសវោ អវិជ្ជាសវោតិ តយោ អាសវា, ភាវយតោ ឯវំស តេ អាសវា ន ហោន្តីតិ អយំ នយោ វេទិតព្ពោ។

ឥមេ វុច្ចន្តិ...បេ.... ភាវនា បហាតព្ពាតិ ឥមេ តយោ អាសវា ឥមាយ មគ្គត្តយសម្បយុត្តាយ ពោជ្ឈង្គភាវនាយ បហាតព្ពាតិ វុច្ចន្តីតិ វេទិតព្ពា។

២៨. ឥទានិ ឥមេហិ សត្តហាការេហិ បហីនាសវំ ភិក្ខុំ ថោមេន្តោ អាសវប្បហានេ ចស្ស អានិសំសំ ទស្សេន្តោ ឯតេហេវ ច ការណេហិ អាសវប្បហានេ សត្តានំ ឧស្សុក្កំ ជនេន្តោ **យតោ ខោ, ភិក្ខវេ...បេ.... អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា**តិ អាហ។ តត្ថ **យតោ ខោ**តិ សាមិវចនេ តោការោ, យស្ស ខោតិ វុត្តំ ហោតិ។ បោរាណា បន យស្មិំ កាលេតិ វណ្ណយន្តិ។ **យេ អាសវា ទស្សនា បហាតព្ពា**តិ យេ អាសវា ទស្សនេន បហាតព្ពា, តេ ទស្សនេនេវ បហីនា ហោន្តិ, ន អប្បហីនេសុយេវ បហីនសញ្ញី ហោតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ វិត្ថារោ។

សព្ពាសវសំវរសំវុតោតិ សព្ពេហិ អាសវបិធានេហិ បិហិតោ, សព្ពេសំ វា អាសវានំ បិធានេហិ បិហិតោ។ **អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហ**ន្តិ សព្ពម្បិ តណ្ហំ ឆិន្ទិ, សំឆិន្ទិ សមុច្ឆិន្ទិ។ វិវត្តយិ **សំយោជន**ន្តិ ទសវិធម្បិ សំយោជនំ បរិវត្តយិ និម្មូលមកាសិ។ **សម្មា**តិ ហេតុនា ការណេន។ **មានាភិសមយា**តិ មានស្ស ទស្សនាភិសមយា បហានាភិសមយា ច។ អរហត្តមគ្គោ ហិ កិច្ចវសេន មានំ បស្សតិ, អយមស្ស ទស្សនាភិសមយោ។ តេន ទិដ្ឋោ បន សោ តាវទេវ បហីយតិ ទិដ្ឋវិសេន ទិដ្ឋសត្តានំ ជីវិតំ វិយ។ អយមស្ស បហានាភិសមយោ។

អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សាតិ ឯវំ អរហត្តមគ្គេន សម្មា មានស្ស ទិដ្ឋត្តា បហីនត្តា ច យេ ឥមេ “កាយពន្ធនស្ស អន្តោ ជីរតិ (ចូឡវ. ២៧៨)។ ហរិតន្តំ វា”តិ (ម. និ. ១.៣០៤) ឯវំ វុត្តអន្តិមមរិយាទន្តោ ច, “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកាន”ន្តិ (ឥតិវុ. ៩១; សំ. និ. ៣.៨០) ឯវំ វុត្តលាមកន្តោ ច, “សក្កាយោ ឯកោ អន្តោ”តិ (អ. និ. ៦.៦១) ឯវំ វុត្តកោដ្ឋាសន្តោ ច, “ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្ស សព្ពបច្ចយសង្ខយា”តិ (សំ. និ. ២.៥១) ឯវំ វុត្តកោដន្តោ ចាតិ ឯវំ ចត្តារោ អន្តា, តេសុ សព្ពស្សេវ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តំ ចតុត្ថកោដិសង្ខាតំ អន្តិមកោដិសង្ខាតំ អន្តមកាសិ បរិច្ឆេទំ បរិវដុមំ អកាសិ។ អន្តិមសមុស្សយមត្តាវសេសំ ទុក្ខំ អកាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អត្តមនា តេ ភិក្ខូតិ សកមនា តុដ្ឋមនា, បីតិសោមនស្សេហិ វា សម្បយុត្តមនា ហុត្វា។ **ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទុ**ន្តិ ឥទំ ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាបរិយោសានំ ភគវតោ ភាសិតំ សុកថិតំ សុលបិតំ, ឯវមេតំ ភគវា ឯវមេតំ សុគតាតិ មត្ថកេន សម្បដិច្ឆន្តា អព្ភានុមោទិំសូតិ។

សេសមេត្ថ យំ ន វុត្តំ, តំ បុព្ពេ វុត្តត្តា ច សុវិញ្ញេយ្យត្តា ច ន វុត្តំ។ តស្មា សព្ពំ វុត្តានុសារេន អនុបទសោ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។

ភាវនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សព្ពាសវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ធម្មទាយាទសុត្តវណ្ណនា

២៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ ធម្មទាយាទសុត្តំ។ យស្មា បនស្ស អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ, តស្មា តំ ទស្សេត្វា វស្ស អបុព្ពបទវណ្ណនំ ករិស្សាម។ កតរាយ ច បនិទំ អដ្ឋុប្បត្តិយា និក្ខិត្តន្តិ។ លាភសក្ការេ។ ភគវតោ កិរ មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ។ យថា តំ ចត្តារោ អសង្ខ្យេយ្យេ បូរិតទានបារមីសញ្ចយស្ស។ សព្ពទិសាសុ យមកមហាមេឃោ វុដ្ឋហិត្វា មហោឃំ វិយ សព្ពបារមិយោ ឯកស្មិំ អត្តភាវេ វិបាកំ ទស្សាមាតិ សម្បិណ្ឌិតា វិយ លាភសក្ការមហោឃំ និព្ពត្តយឹសុ។ តតោ តតោ អន្នបានយានវត្ថមាលាគន្ធវិលេបនាទិហត្ថា ខត្តិយព្រាហ្មណាទយោ អាគន្ត្វា – “កហំ ពុទ្ធោ, កហំ ភគវា, កហំ ទេវទេវោ, នរាសភោ, បុរិសសីហោ”តិ ភគវន្តំ បរិយេសន្តិ។ សកដសតេហិបិ បច្ចយេ អាហរិត្វា ឱកាសំ អលភមានា សមន្តា គាវុតប្បមាណម្បិ សកដធុរេន សកដធុរមាហច្ចតិដ្ឋន្តិ ចេវ អនុពន្ធន្តិ ច។ អន្ធកវិន្ទព្រាហ្មណាទយោ វិយ។ សព្ពំ ខន្ធកេ តេសុ តេសុ សុត្តេសុ ច អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ យថា ច ភគវតោ, ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ។

> វុត្តម្បិ ចេតំ – “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតិ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ អបចិតោ លាភី ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានំ, ភិក្ខុសង្ឃោបិ ខោ សក្កតោ ហោតិ…បេ…. បរិក្ខារាន”ន្តិ (ឧទា. ១៤)។ តថា – “យាវតា ខោ, ចុន្ទ, ឯតរហិ សង្ឃោ វា គណោ វា លោកេ ឧប្បន្នោ, នាហំ, ចុន្ទ, អញ្ញំ ឯកសង្ឃម្បិ សមនុបស្សាមិ, ឯវំ លាភគ្គយសគ្គបត្តំ, យថរិវ, ចុន្ទ, ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ (ទី. និ. ៣.១៧៦)។

ស្វាយំ ភគវតោ ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ឧប្បន្នោ លាភសក្ការោ ឯកតោ ហុត្វា ទ្វិន្នំ មហានទីនំ ឧទកមិវ អប្បមេយ្យោ អហោសិ។ កមេន ភិក្ខូ បច្ចយគរុកា បច្ចយពាហុលិកា អហេសុំ។ បច្ឆាភត្តម្បិ តេលមធុផាណិតាទីសុ អាហដេសុ គណ្ឋិយេវ បហរិត្វា “អម្ហាកំ អាចរិយស្ស ទេថ, ឧបជ្ឈាយស្ស ទេថា”តិ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ សា ច នេសំ បវត្តិ ភគវតោបិ បាកដា អហោសិ។ តតោ ភគវា អននុច្ឆវិកន្តិ ធម្មសំវេគំ ឧប្បាទេត្វា ចិន្តេសិ –

“បច្ចយា អកប្បិយាតិ ន សក្កា សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតុំ។ បច្ចយបដិពទ្ធា ហិ កុលបុត្តានំ សមណធម្មវុត្តិ។ ហន្ទាហំ ធម្មទាយាទបដិបទំ ទេសេមិ។ សា សិក្ខាកាមានំ កុលបុត្តានំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិ វិយ ភវិស្សតិ នគរទ្វារេ ឋបិតសព្ពកាយិកអាទាសោ វិយ ច, យថា ហិ នគរទ្វារេ ឋបិតេ សព្ពកាយិកេ អាទាសេ ចត្តារោ វណ្ណា អត្តនោ ឆាយំ ទិស្វា វជ្ជំ បហាយ និទ្ទោសា ហោន្តិ, ឯវមេវ សិក្ខាកាមា កុលបុត្តា បយោគមណ្ឌនេន អត្តានំ មណ្ឌេតុកាមា តមំ សព្ពកាយិកាទាសូបមំ ទេសនំ អាវជ្ជិត្វា អាមិសទាយាទបដិបទំ វជ្ជេត្វា ធម្មទាយាទបដិបទំ បូរេន្តា ខិប្បមេវ ជាតិជរាមរណស្ស អន្តំ ករិស្សន្តី”តិ។ តមិស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយា ឥទំ សុត្តំ អភាសិ។

តត្ថ **ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថ, មា អាមិសទាយាទា**តិ ធម្មស្ស មេ ទាយាទា, ភិក្ខវេ, ភវថ, មា អាមិសស្ស។ យោ មយ្ហំ ធម្មោ, តស្ស បដិគ្គាហកា ភវថ, យញ្ច ខោ មយ្ហំ អាមិសំ, តស្ស មា បដិគ្គាហកា ភវថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ធម្មោបិ ទុវិធោ – និប្បរិយាយធម្មោ, បរិយាយធម្មោតិ។ អាមិសម្បិ ទុវិធំ – និប្បរិយាយាមិសំ, បរិយាយាមិសន្តិ។ កថំ? មគ្គផលនិព្ពានភេទោ ហិ នវវិធោបិ លោកុត្តរធម្មោ **និប្បរិយាយធម្មោ** និព្ពត្តិតធម្មោ, ន យេន កេនចិ បរិយាយេន ការណេន វា លេសេន វា ធម្មោ។ យំ បនិទំ វិវដ្ដូបនិស្សិតំ កុសលំ, សេយ្យថិទំ, ឥធេកច្ចោ វិវដ្ដំ បត្ថេន្តោ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ, គន្ធមាលាទីហិ វត្ថុបូជំ ករោតិ, ធម្មំ សុណាតិ ទេសេតិ ឈានសមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, ឯវំ ករោន្តោ អនុបុព្ពេន និប្បរិយាយធម្មំ អមតំ និព្ពានំ បដិលភតិ, អយំ **បរិយាយធម្មោ**។ តថា ចីវរាទយោ ចត្តារោ បច្ចយា **និប្បរិយាយាមិសមេវ**, ន អញ្ញេន បរិយាយេន ការណេន វា លេសេន វា អាមិសំ។ យំ បនិទំ វដ្ដគាមិកុសលំ, សេយ្យថិទំ, ឥធេកច្ចោ វដ្ដំ បត្ថេន្តោ សម្បត្តិភវំ ឥច្ឆមានោ ទានំ ទេតិ…បេ…. សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, ឯវំ ករោន្តោ អនុបុព្ពេន ទេវមនុស្សសម្បត្តិំ បដិលភតិ, ឥទំ **បរិយាយាមិសំ** នាម។

តត្ថ និប្បរិយាយធម្មោបិ ភគវតោយេវ សន្តកោ។ ភគវតា ហិ កថិតត្តា ភិក្ខូ មគ្គផលនិព្ពានានិ អធិគច្ឆន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “សោ ហិ ព្រាហ្មណ ភគវា អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, អសញ្ជាតស្ស មគ្គស្ស សញ្ជនេតា, អនក្ខាតស្ស មគ្គស្ស អក្ខាតា, មគ្គញ្ញូ មគ្គវិទូ មគ្គកោវិទោ។ មគ្គានុគា ច បន ឯតរហិ សាវកា វិហរន្តិ បច្ឆា សមន្នាគតា”តិ (ម. និ. ៣.៧៩) ច – “សោ ហាវុសោ, ភគវា ជានំ ជានាតិ, បស្សំ បស្សតិ ចក្ខុភូតោ ញាណភូតោ ធម្មភូតោ ព្រហ្មភូតោ វត្តា បវត្តា អត្ថស្ស និន្នេតា អមតស្ស ទាតា ធម្មស្សាមី តថាគតោ”តិ (ម. និ. ១.២០៣) ច។ បរិយាយធម្មោបិ ភគវតោយេវ សន្តកោ។ ភគវតា ហិ កថិតត្តា ឯវំ ជានន្តិ “វិវដ្ដំ បត្ថេត្វា ទានំ ទេន្តោ…បេ…. សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេន្តោ អនុក្កមេន អមតំ និព្ពានំ បដិលភតី”តិ។ និប្បរិយាយាមិសម្បិ ច ភគវតោយេវ សន្តកំ។ ភគវតា ហិ អនុញ្ញាតត្តាយេវ ភិក្ខូហិ ជីវកវត្ថុំ អាទឹ កត្វា បណីតចីវរំ លទ្ធំ។ យថាហ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, គហបតិចីវរំ។ យោ ឥច្ឆតិ, បំសុកូលិកោ ហោតុ, យោ ឥច្ឆតិ, គហបតិចីវរំ សាទិយតុ។ ឥតរីតរេនបាហំ, ភិក្ខវេ, សន្តុដ្ឋិយេវ វណ្ណេមី”តិ (មហាវ. ៣៣៧)។

បុព្ពេ ច ភិក្ខូ បណីតបិណ្ឌបាតំ នាលត្ថុំ។ សបទានបិណ្ឌិយាលោបភោជនា ឯវាហេសុំ។ តេហិ រាជគហេ វិហរន្តេន ភគវតា – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សង្ឃភត្តំ ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនំ សលាកភត្តំ បក្ខិកំ ឧបោសថិកំ បាដិបទិក”ន្តិ (ចូឡវ. ៣២៥) ឯវំ អនុញ្ញាតត្តាយេវ បណីតភោជនំ លទ្ធំ។ តថា សេនាសនំ។ បុព្ពេ ហិ អកតបព្ភាររុក្ខមូលាទិសេនាសនាយេវ ភិក្ខូ អហេសុំ។ តេ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ច លេណានី”តិ (ចូឡវ. ២៩៤) ឯវំ ភគវតា អនុញ្ញាតត្តាយេវ វិហារោ អឌ្ឍយោគោ បាសាទោ ហម្មិយំ គុហាតិ ឥមានិ សេនាសនានិ លភឹសុ។ បុព្ពេ ច មុត្តហរីតកេនេវ ភេសជ្ជំ អកំសុ។ តេ ភគវតាយេវ – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ច ភេសជ្ជានិ, សេយ្យថិទំ, សប្បិ, នវនីតំ, តេលំ, មធុ, ផាណិត”ន្តិ (មហាវ. ២៦០) ឯវមាទិនា នយេន អនុញ្ញាតត្តា នានាភេសជ្ជានិ លភឹសុ។

បរិយាយាមិសម្បិ ភគវតោយេវ សន្តកំ។ ភគវតា ហិ កថិតត្តា យេវ ជានន្តិ – “សម្បត្តិភវំ បត្ថេន្តោ ទានំ ទត្វា សីលំ…បេ…. សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា អនុក្កមេន បរិយាយាមិសំ ទិព្ពសម្បត្តឹ មនុស្សសម្បត្តឹ បដិលភតី”តិ។ តទេវ, យស្មា និប្បរិយាយធម្មោបិ បរិយាយធម្មោបិ និប្បរិយាយាមិសម្បិ បរិយាយាមិសម្បិ ភគវតោយេវ សន្តកំ, តស្មា តត្ថ អត្តនោ សាមិភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ – “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថ មា អាមិសទាយាទា”តិ។

យោ មយ្ហំ សន្តកោ ទុវិធោបិ ធម្មោ, តស្ស ទាយាទា ភវថ។ យញ្ច ខោ ឯតំ មយ្ហមេវ សន្តកំ អាមិសំ, តស្ស ទាយាទា មា ភវថ។ ធម្មកោដ្ឋាសស្សេវ សាមិនោ ភវថ, មា អាមិសកោដ្ឋាសស្ស។ យោ ហិ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា បច្ចយបរមោ វិហរតិ ចតូសុ តណ្ហុប្បាទេសុ សន្ទិស្សមានោ និក្ខិត្តធុរោ ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិយំ, អយំ **អាមិសទាយាទោ** នាម។ តាទិសា មា ភវថ។ យោ បន អនុញ្ញាតបច្ចយេសុ អប្បិច្ឆតាទីនិ និស្សាយ បដិសង្ខា សេវមានោ បដិបត្តិបរមោ វិហរតិ ចតូសុ អរិយវំសេសុ សន្ទិស្សមានោ, អយំ **ធម្មទាយាទោ** នាម។ តាទិសា ភវថាតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥទានិ យេសំ តត្ថ ឯតទហោសិ, ភវិស្សតិ វា អនាគតមទ្ធានំ “កឹ នុ ខោ ភគវា សាវកានំ អលាភត្ថិកោ ឯវមាហា”តិ, តេសំ អតិបណីតលាភត្ថិកោ អហំ ឯវំ វទាមីតិ ទស្សេតុមាហ **អត្ថិ មេ តុម្ហេសុ…បេ…. នោ អាមិសទាយាទា**តិ។

តស្សាយមត្ថោ – អត្ថិ មេ តុម្ហេសុ អនុកម្បា អនុទ្ទយា ហិតេសិតា, កេន នុ ខោ ការណេន កេន ឧបាយេន សាវកា ធម្មទាយាទា អស្សុ ធម្មកោដ្ឋាសសាមិនោ, នោ អាមិសទាយាទាតិ។ អយំ បន អធិប្បាយោ, បស្សតិ កិរ ភគវា អាមិសគរុកានំ អាមិសេ ឧបក្ខលិតានំ អតីតកាលេ តាវ កបិលស្ស ភិក្ខុនោ, “សង្ឃាដិបិ អាទិត្តា ហោតី”តិអាទិនា (បារា. ២៣០; សំ. និ. ២.២១៨) នយេន អាគតបាបភិក្ខុភិក្ខុនីសិក្ខមានាទីនញ្ច អនេកសតានំ អបាយបរិបូរណត្ថំ អត្តនោ សាសនេ បព្ពជិតានញ្ច ទេវទត្តាទីនំ។ ធម្មគរុកានំ បន សារិបុត្តមោគ្គល្លានមហាកស្សបាទីនំ អភិញ្ញាបដិសម្ភិទាទិគុណប្បដិលាភំ។ តស្មា តេសំ អបាយា បរិមុត្តឹ សព្ពគុណសម្បត្តិញ្ច ឥច្ឆន្តោ អាហ – “អត្ថិ មេ តុម្ហេសុ អនុកម្បា កិន្តិ មេ សាវកា ធម្មទាយាទា ភវេយ្យុំ, នោ អាមិសទាយាទា”តិ។ បច្ចយគរុកោ ច ចតុបរិសន្តរេ កូដកហាបណោ វិយ និព្ពុតង្គារោ វិយ ច និត្តេជោ និប្បភោ ហោតិ។ តតោ វិវត្តិតចិត្តោ ធម្មគរុកោ តេជវា សីហោវ អភិភុយ្យចារី, តស្មាបិ ឯវមាហ – “អត្ថិ មេ…បេ…. នោ អាមិសទាយាទា”តិ។

ឯវំ “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថ, មា អាមិសទាយាទា”តិ ឥទំ អនុកម្បាយ បណីតតរំ លាភំ ឥច្ឆន្តេន វុត្តំ, នោ អលាភត្ថិកេនាតិ សាវេត្វា ឥទានិ ឥមស្ស ឱវាទស្ស អករណេ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ អាហ “តុម្ហេ ច មេ,

ភិក្ខវេ…បេ… នោ ធម្មទាយាទា”តិ។ តត្ថ **តុម្ហេបិ តេន អាទិយា ភវេយ្យាថា**តិ តុម្ហេបិ តេន អាមិសទាយាទភាវេន នោ ធម្មទាយាទភាវេន អាទិយា ភវេយ្យាថ។ អបទិសិតព្ពា វិសុំ កាតព្ពា វវត្ថបេតព្ពា, វិញ្ញូហិ គារយ្ហា ភវេយ្យាថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិន្តិ? អាមិសទាយាទា សត្ថុសាវកា វិហរន្តិ, នោ ធម្មទាយាទាតិ។

អហម្បិ តេន អាទិយោ ភវេយ្យន្តិ អហម្បិ តេន តុម្ហាកំ អាមិសទាយាទភាវេន នោ ធម្មទាយាទភាវេន គារយ្ហោ ភវេយ្យំ។ កិន្តិ? អាមិស…បេ… ទាយាទាតិ។ ឥទំ ភគវា តេសំ អតីវ មុទុករុណត្តមាហ។ អយញ្ហិ ឯត្ថ អធិប្បាយោ – សចេ, ភិក្ខវេ, តុម្ហេ អាមិសលោលា ចរិស្សថ, តត្ថ វិញ្ញូ មំ គរហិស្សន្តិ “កថញ្ហិ នាម សព្ពញ្ញូ សមានោ អត្តនោ សាវកេ ធម្មទាយាទេ នោ អាមិសទាយាទេ កាតុំ ន សក្កោតី”តិ។ សេយ្យថាបិ នាម អនាកប្បសម្បន្នេ ភិក្ខូ ទិស្វា អាចរិយុបជ្ឈាយេ គរហន្តិ “កស្សិមេ សទ្ធិវិហារិកា, កស្សន្តេវាសិកា”តិ; សេយ្យថា វា បន កុលកុមារកេ វា កុលកុមារិកាយោ វា ទុស្សីលេ បាបធម្មេ ទិស្វា មាតាបិតរោ គរហន្តិ “កស្សិមេ បុត្តា, កស្ស ធីតរោ”តិ; ឯវមេវ មំ វិញ្ញូ គរហិស្សន្តិ “កថញ្ហិ នាម សព្ពញ្ញូ សមានោ អត្តនោ សាវកេ ធម្មទាយាទេ នោ អាមិសទាយាទេ កាតុំ ន សក្កោតី”តិ។

ឯវំ ឥមស្ស ឱវាទស្ស អករណេ អាទីនវំ ទស្សេត្វា ករណេ អានិសំសំ ទស្សេន្តោ **តុម្ហេ ច មេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អហម្បិ តេន ន អាទិយោ ភវេយ្យ**ន្តិ សេយ្យថាបិ នាម វត្តបរិបូរកេ ទហរភិក្ខូ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាសម្បន្នេ វស្សសតិកត្ថេរេ វិយ អាកប្បសម្បន្នេ ទិស្វា, កស្ស សទ្ធិវិហារិកា, កស្សន្តេវាសិកាតិ, អសុកស្សាតិ, “បតិរូបំ ថេរស្ស, បដិពលោ វត ឱវទិតុំ អនុសាសិតុ”ន្តិ អាចរិយុបជ្ឈាយា ន អាទិយា ន គារយ្ហា ភវន្តិ, ឯវមេវ អហម្បិ តេន តុម្ហាកំ ធម្មទាយាទភាវេន នោ អាមិសទាយាទភាវេន កស្ស សាវកា នាលកបដិបទំ តុវដ្ដកបដិបទំ ចន្ទូបមបដិបទំ រថវិនីតបដិបទំ មហាគោសិង្គសាលបដិបទំ មហាសុញ្ញតបដិបទំ បដិបន្នា ចតុបច្ចយសន្តោសភាវនារាមអរិយវំសេសុ សក្ខិភូតា បច្ចយគេធតោ វិវត្តមានសា អញ្ញា មុត្តចន្ទសមា វិហរន្តីតិ; “សមណស្ស គោតមស្សា”តិ វុត្តេ “សព្ពញ្ញូ វត ភគវា, អសក្ខិ វត សាវកេ អាមិសទាយាទបដិបទំ ឆឌ្ឌាបេត្វា ធម្មទាយាទបដិបត្តិបូរកេ កាតុ”ន្តិ វិញ្ញូនំ ន អាទិយោ ន គារយ្ហោ ភវេយ្យន្តិ។ ឯវមិមស្មឹ បទេ អធិប្បាយំ ញត្វា សេសំ កណ្ហបក្ខេ វុត្តនយបច្ចនីកេន វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ឥមស្ស ឱវាទស្ស ករណេ អានិសំសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ ឱវាទំ និយ្យាតេន្តោ អាហ – “តស្មា តិហ មេ, ភិក្ខវេ…បេ… នោ អាមិសទាយាទា”តិ។

៣០. ឯវមិមំ ឱវាទំ និយ្យាតេត្វា ឥទានិ តស្សា ធម្មទាយាទបដិបត្តិយា បរិបូរការិំ ថោមេតុំ **ឥធាហំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ ភគវតោ ហិ ថោមនំ សុត្វាបិ ហោន្តិយេវ តទត្ថាយ បដិបជ្ជិតារោ។

តត្ថ **ឥធា**តិ និបាតបទមេតំ។ **ភុត្តាវី**តិ ភុត្តវា, កតភត្តកិច្ចោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បវារិតោ**តិ យាវទត្ថបវារណាយ បវារិតោ, យាវទត្ថំ ភុញ្ជិត្វា បដិក្ខិត្តភោជនោ តិត្តោវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ចតុព្ពិធា ហិ បវារណា វស្សំវុដ្ឋបវារណា បច្ចយបវារណា អនតិរិត្តបវារណា យាវទត្ថបវារណាតិ។ តត្ថ, “អនុជានាមិ ភិក្ខវេ, វស្សំវុដ្ឋានំ ភិក្ខូនំ តីហិ ឋានេហិ បវារេតុ”ន្តិ (មហាវ. ២០៩) អយំ **វស្សំវុដ្ឋបវារណា**។ “ឥច្ឆាមហំ, ភន្តេ, សង្ឃំ ចតុមាសំ ភេសជ្ជេន បវារេតុ”ន្តិ (បាចិ. ៣០៣) ច “អញ្ញត្រ បុនបវារណាយ អញ្ញត្រ និច្ចបវារណាយា”តិ (បាចិ. ៣០៧) ច អយំ **បច្ចយបវារណា**។ “បវារិតោ នាម អសនំ បញ្ញាយតិ, ភោជនំ បញ្ញាយតិ, ហត្ថបាសេ ឋិតោ អភិហរតិ, បដិក្ខេបោ បញ្ញាយតិ, ឯសោ បវារិតោ នាមា”តិ (បាចិ. ២៣៩) អយំ **អនតិរិត្តបវារណា**។ “បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេសិ សម្បវារេសី”តិ (ទី. និ. ១.២៩៧, ៣៥៨) អយំ **យាវទត្ថបវារណា**។ អយមិធ អធិប្បេតា។ តេន វុត្តំ “បវារិតោតិ យាវទត្ថបវារណាយ បវារិតោ”តិ។

បរិបុណ្ណោតិ ភោជនេន បរិបុណ្ណោ។ **បរិយោសិតោ**តិ បរិយោសិតភោជនោ, ឧត្តរបទលោបោ ទដ្ឋព្ពោ ។ យាវតកំ ភុញ្ជិតព្ពំ, តាវតកំ ភុត្តំ ហោតិ, អវសិតា មេ ភោជនកិរិយាតិ អត្ថោ។ **សុហិតោ**តិ ធាតោ, ជិឃច្ឆាទុក្ខាភាវេន វា សុខិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យាវទត្ថោ**តិ យាវតកោ មេ ភោជនេន អត្ថោ, សោ សព្ពោ បត្តោតិ។ ឯត្ថ ច បុរិមានំ តិណ្ណំ បច្ឆិមានិ សាធកានិ។ យោ ហិ បរិយោសិតោ, សោ ភុត្តាវី ហោតិ។ យោ ច សុហិតោ, សោ យាវទត្ថបវារណាយ បវារិតោ។ យោ យាវទត្ថោ, សោ បរិបុណ្ណោតិ។ បុរិមានិ វា បច្ឆិមានំ។ យស្មា ហិ ភុត្តាវី, តស្មា បរិយោសិតោ។ យស្មា បវារិតោ, តស្មា សុហិតោ។ យស្មា បរិបុណ្ណោ, តស្មា យាវទត្ថោតិ។ សព្ពញ្ចេតំ បរិកប្បេត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

សិយាតិ ឯកំសេ ច វិកប្បនេ ច។ “បថវីធាតុ សិយា អជ្ឈត្តិកា, សិយា ពាហិរា”តិ (ម. និ. ៣.៣៤៩) ឯកំសេ។ “សិយា អញ្ញតរស្ស ភិក្ខុនោ អាបត្តិ វីតិក្កមោ”តិ (ម. និ. ៣.៣៩) វិកប្បនេ។ ឥធ ឧភយម្បិ វដ្ដតិ។ អតិរេកោវ **អតិរេកធម្មោ**។ តថា **ឆឌ្ឌនីយ ធម្មោ**។ អធិកោ ច ឆឌ្ឌេតព្ពោ ច, ន អញ្ញំ កិញ្ចិ កាតព្ពោតិ អត្ថោ។ **អថា**តិ តម្ហិ កាលេ។ **ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបរេតា**តិ ជិឃច្ឆាយ ច ទុព្ពល្យេន ច បរេតា ផុដ្ឋា អនុគតា ច អដ្ដបិ ទសបិ

ទិវសានិ។ តត្ថ កេចិ ជិឃច្ឆិតាបិ ន ទុព្ពលា ហោន្តិ, សក្កោន្តិ ជិឃច្ឆំ សហិតុំ។ ឥមេ បន ន តាទិសាតិ ទស្សេតុំ ឧភយមាហ។ **ត្យាហ**ន្តិ តេ អហំ។ **សចេ អាកង្ខថា**តិ យទិ ឥច្ឆថ។

អប្បហរិតេតិ អប្បរុឡ្ហហរិតេ, យស្មិំ ឋានេ បិណ្ឌបាតឆឌ្ឌោត្ថរណេន វិនស្សនធម្មានិ តិណានិ នត្ថិ, តស្មិន្តិ អត្ថោ។ តេន និត្តិណញ្ច មហាតិណគហនំ ច, យត្ថ សកដេនបិ ឆឌ្ឌិតេ បិណ្ឌបាតេ តិណានិ ន វិនស្សន្តិ, តញ្ច ឋានំ បរិគ្គហិតំ ហោតិ។ ភូតគាមសិក្ខាបទស្ស ហិ អវិកោបនត្ថមេតំ វុត្តំ។

អប្បាណកេតិ និប្បាណកេ បិណ្ឌបាតឆឌ្ឌោត្ថរណេន មរិតព្ពបាណករហិតេ វា មហាឧទកក្ខន្ធេ។ បរិត្តោទកេ ឯវ ហិ ភត្តបក្ខេបេន អាឡុលិតេ សុខុមបាណកា មរន្តិ, ន មហាតឡាកាទីសូតិ។ បាណកានុរក្ខណត្ថញ្ហិ ឯតំ វុត្តំ។ **ឱបិលាបេស្សាមី**តិ និមុជ្ជាបេស្សាមិ។

តត្រេកស្សាតិ តេសុ ទ្វីសុ ឯកស្ស។ យោ ឥមំ ធម្មទេសនំ សុត្វា សុគតា បុនប្បុនំ អាវជ្ជេតិ ច , តំ សន្ធាយាហ **វុត្តំ ខោ បនេត**ន្តិ។ អយំ **វុត្ត**-សទ្ទោ កេសោហារណេបិ ទិស្សតិ "កាបដិកោ មាណវោ ទហរោ វុត្តសិរោ"តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៤២៦)។ រោបិតេបិ "យថា សារទិកំ ពីជំ, ខេត្តេ វុត្តំ វិរូហតី"តិអាទីសុ (ជា. ១.៣.៣១)។ កថិតេបិ "វុត្តមិទំ ភគវតា, វុត្តមិទំ អរហតា"តិអាទីសុ។ ឥធ បន កថិតេ ទដ្ឋព្ពោ។ កថិតំ ខោ បនេតន្តិ អយញ្ហិស្ស អត្ថោ។ **អាមិសញ្ញតរ**ន្តិ ចតុន្នំ បច្ចយាមិសានំ អញ្ញតរំ, ឯកន្តិ អត្ថោ។ **យទិទ**ន្តិ និបាតោ, សព្ពលិង្គវិភត្តិវចនេសុ តាទិសោវ តត្ថ តត្ថ អត្ថតោ បរិណាមេតព្ពោ។ ឥធ បនាស្ស យោ ឯសោតិ អត្ថោ។ យោ ឯសោ បិណ្ឌបាតោ នាម។ ឥទំ អាមិសញ្ញតរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **យំនូនាហ**ន្តិ សាធុ វតាហំ។ **ឯវ**ន្តិ យថា ឥទានិ ឥមំ ខណំ វីតិនាមេមិ, ឯវមេវ រត្តិន្ទិវំ។ **វីតិនាមេយ្យ**ន្តិ ខេបេយ្យំ អតិវត្តាបេយ្យំ។

សោ តំ បិណ្ឌបាតន្តិ សោ តំ សទេវកេន លោកេន សិរសា សម្បដិច្ឆិតព្ពរូបំ សុគតាតិរិត្តម្បិ បិណ្ឌបាតំ អភុញ្ជិត្វា ធម្មទាយាទភាវំ អាកង្ខមានោ អាទិត្តសីសូបមំ បច្ចវេក្ខិត្វា តេនេវ ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យេន ឯវំ តំ រត្តិន្ទិវំ វីតិនាមេយ្យ។

អថ ទុតិយស្សាតិ ឥមស្មិំ បន វារេ ឯស សង្ខេបោ, សចេ សោ ភិក្ខុ, យំនូនាហំ...បេ.... វីតិនាមេយ្យន្តិ ចិន្តេន្តោ ឯវម្បិ ចិន្តេយ្យ, បព្ពជិតេន ខោ វាឡមិគាកុលេ អរញ្ញេ ភេសជ្ជំ វិយ បញ្ចកាមគុណវាឡាកុលេ គាមេ បិណ្ឌបាតោបិ ទុក្ខំ បរិយេសិតុំ។ អយំ បន បិណ្ឌបាតោ ឥតិ បរិយេសនាទីនវវិមុត្តោ ច សុគតាតិរិត្តោ ចាតិ ឧភតោ សុជាតខត្តិយកុមារោ វិយ ហោតិ, យេហិ ច បញ្ចហិ ការណេហិ បិណ្ឌបាតោ ន បរិភុញ្ជិតព្ពោ ហោតិ។ សេយ្យថិទំ, បុគ្គលំ គរហិត្វា ន បរិភុញ្ជិតព្ពោ ហោតិ "អលជ្ជិបុគ្គលស្ស សន្តកោ"តិ។ អបរិសុទ្ធុប្បត្តិតាយ ន បរិភុញ្ជិតព្ពោ ហោតិ "ភិក្ខុនិបរិបាចនអសន្តសម្ភាវនុប្បន្នោ"តិ។ សាមិកានុកម្បាយ ន បរិភុញ្ជិតព្ពោ ហោតិ "បិណ្ឌបាតសាមិកោ ភិក្ខុ ជិឃច្ឆិតោ"តិ។ សោ ធាតោ តស្សេវ អន្តេវាសិកាទីសុ អនុកម្បាយ ន បរិភុញ្ជិតព្ពោ ហោតិ "អន្តេវាសិកា អញ្ញេ វា តប្បដិពទ្ធា ជិឃច្ឆិតា"តិ, តេបិ ធាតា សុហិតា, អបិច ខោ អស្សទ្ធតាយ ន បរិភុញ្ជិតព្ពោ ហោតិ "បិណ្ឌបាតសាមិកោ ភិក្ខុ អស្សទ្ធោ"តិ។ តេហិ ច ការណេហិ អយំ វិមុត្តោ។ ភគវា ហិ លជ្ជីនំ អគ្គោ, បរិសុទ្ធុប្បត្តិកោ បិណ្ឌបាតោ, ភគវា ច ធាតោ សុហិតោ, បច្ចាសីសកោបិ អញ្ញោ បុគ្គលោ នត្ថិ, យេ លោកេ សទ្ធា, ភគវា តេសំ អគ្គោតិ ឯវំ ចិន្តេត្វា ច សោ តំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា...បេ.... វីតិនាមេយ្យ។ ឯត្តាវតា យោបិ អភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោតិ, សោបិ ភុញ្ជិតព្ពកមេវ បិណ្ឌបាតំ ន ភុត្តោ ហោតិ។ យោបិ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោតិ, សោបិ ភុញ្ជិតព្ពកមេវ ភុត្តោ ហោតិ។ នត្ថិ បិណ្ឌបាតេ វិសេសោ។ បុគ្គលេ បន អត្ថិ វិសេសោ។ តស្មា តំ ទស្សេន្តោ **កិញ្ចាបិ សោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **កិញ្ចាបី**តិ អនុជាននប្បសំសនត្ថេ និបាតោ។ កឹ អនុជានាតិ? តស្ស ភិក្ខុនោ តំ អនវជ្ជបរិភោគំ។ កឹ បសំសតិ? ភុត្វា សមណធម្មករណំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ យទិបិ សោ ភិក្ខុ ឯវំ ភុញ្ជិតព្ពមេវ ភុញ្ជិត្វា កាតព្ពមេវ ករេយ្យ។ **អថ ខោ អសុយេវ មេ បុរិមោ ភិក្ខូ**តិ យោ បុរិមោ ភិក្ខុ តម្បិ បិណ្ឌបាតំ បដិក្ខិបិត្វា សមណធម្មំ ករោតិ, សោយេវ មម ទ្វីសុ សូរេសុ សូរតរោ វិយ ទ្វីសុ បណ្ឌិតេសុ បណ្ឌិតតរោ វិយ ច បុជ្ជតរោ ច បាសំសតរោ ច, ទុតិយភិក្ខុតោ អតិរេកេន បូជនីយោ ច បសំសនីយោ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥទានិ តមត្ថំ ការណេន សាធេន្តោ **តំ កិស្ស ហេតូ**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ, តត្ថ សិយា តុម្ហាកំ, កស្មា សោ ភិក្ខុ ភគវតោ បុជ្ជតរោ ច បាសំសតរោ ចាតិ? **តញ្ហិ តស្សា**តិ យស្មា តំ បិណ្ឌបាតបដិក្ខិបនំ តស្ស ភិក្ខុនោ ទីឃរត្តំ អប្បិច្ឆតាយ...បេ.... វីរិយារម្ភាយ សំវត្តិស្សតិ។ កថំ? តស្ស ហិ សចេ អបរេន សមយេន បច្ចយេសុ អត្រិច្ឆតា វា បាបិច្ឆតា វា មហិច្ឆតា វា ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ តតោ នំ ឥមិនា បិណ្ឌបាតបដិក្ខេបង្កុសេន និវារេស្សតិ

“អរេ ត្វំ សុគតាតិរិត្តម្បិ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គិហិត្វា ឦទិសំ តណ្ហំ ឧប្បាទេសី”តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខមានោ។ ឯស នយោ អសន្តុដ្ឋិយា អសំលេខស្ស ចុប្បន្នស្ស និវារណេ។ ឯវំ តាវស្ស អប្បិច្ឆតាយ សន្តុដ្ឋិយា សំលេខាយ សំវត្តិស្សតិ។

សុភរតាយាតិ ឯត្ថ អយំ សំវណ្ណនា – ឥធេកច្ចោ អត្តនោបិ ឧបដ្ឋាកានម្បិ ទុព្ភរោ ហោតិ ទុប្បោសោ។ ឯកច្ចោ អត្តនោបិ ឧបដ្ឋាកានម្បិ សុភរោ ហោតិ សុបោសោ។ កថំ? យោ ហិ អម្ពិលាទីនិ លទ្ធា អនម្ពិលាទីនិ បរិយេសតិ, អញ្ញស្ស ឃរេ លទ្ធំ អញ្ញស្ស ឃរេ ឆឌ្ឌេន្តោ សព្ពំ គាមំ វិចរិត្វា រិត្តបត្តោវ វិហារំ បវិសិត្វា និបជ្ជតិ, អយំ អត្តនោ ទុព្ភរោ។ យោ បន សាលិមំសោទនាទីនំ បត្តេ បូរេត្វា ទិន្នេបិ ទុម្មុខភាវំ អនត្តមនភាវមេវ ច ទស្សេតិ, តេសំ វា សម្មុខាវ តំ បិណ្ឌបាតំ “កឹ តុម្ហេហិ ទិន្ន”ន្តិ អបសាទេន្តោ សាមណេរគហដ្ឋាទីនម្បិ ទេតិ , អយំ ឧបដ្ឋាកានំ ទុព្ភរោ។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា ទូរតោ បរិវជ្ជេន្តិ ទុព្ភរោ ភិក្ខុ ន សក្កា បោសិតុន្តិ។ យោ បន យំកិញ្ចិ លូខំ វា បណីតំ វា លទ្ធា តុដ្ឋចិត្តោវ ភុញ្ជិត្វា វិហារំ គន្ត្វា អត្តនោ កម្មំ ករោតិ, អយំ អត្តនោ សុភរោ។ យោ ច បរេសម្បិ អប្បំ វា ពហុំ វា លូខំ វា បណីតំ វា ទានំ អហីឡេត្វា អត្តមនោ វិប្បសន្នមុខោ ហុត្វា តេសំ សម្មុខាវ បរិភុញ្ជិត្វា យាតិ, អយំ ឧបដ្ឋាកានំ សុភរោ។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា អតិវិយ វិស្សត្ថា ហោន្តិ – “អម្ហាកំ ភទន្តោ សុភរោ ថោកេនបិ តុស្សតិ, មយមេវ នំ បោសិស្សាមា”តិ បដិញ្ញំ កត្វា បោសេន្តិ។

តត្ថ សចេ អបរេន សមយេន អស្ស អត្តនោ វា ឧបដ្ឋាកានំ វា ទុព្ភរតានយេន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ តតោ នំ ឥមិនា បិណ្ឌបាតបដិក្ខេបង្គសេន និវារេស្សតិ – “អរេ ត្វំ សុគតាតិរិត្តម្បិ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គិហិត្វា ឦទិសំ ចិត្តំ ឧប្បាទេសី”តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខមានោ, ឯវមស្ស សុភរតាយ សំវត្តិស្សតិ។ សចេ បនស្ស កោសជ្ជំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តម្បិ ឯតេនេវង្គសេន និវារេស្សតិ – “អរេ ត្វំ នាម តទា សុគតាតិរិត្តម្បិ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គិហិត្វា តថា ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបរេតោបិ សមណធម្មំ កត្វា អជ្ជ កោសជ្ជមនុយុញ្ជសី”តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខមានោ, ឯវមស្ស វីរិយារម្ភាយ សំវត្តិស្សតិ។ ឯវមស្ស ឥទំ បិណ្ឌបាតបដិក្ខិបនំ ទីឃរត្តំ អប្បិច្ឆតាយ…បេ.… វីរិយារម្ភាយ សំវត្តិស្សតិ។ ឯវមស្សិមេ បញ្ច គុណា បរិបូរា ទស កថាវត្ថូនិ បរិបូរេស្សន្តិ។

កថំ? អត្រ ហិ បាឡិយំយេវ អប្បិច្ឆតាសន្តុដ្ឋិតាវីរិយារម្ភវសេន តីណិ អាគតានិ, សេសានិ សល្លេខេន សង្គហិតានិ។ ឥទញ្ហិ សព្ពកថាវត្ថូនំ នាមមេវ, យទិទំ សល្លេខោ។ យថាហ – “យា ច ខោ អយំ, អានន្ទ, កថា អភិសល្លេខិកា ចេតោវិនីវរណសប្បាយា ឯកន្តនិព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ ឧបសមាយ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តតិ។ សេយ្យថិទំ, អប្បិច្ឆកថា”តិ (ម. និ. ៣.១៨៩, ១៩២) វិត្ថារោ។ ឯវំ ឥមេ បញ្ច គុណា បរិបូរា ទស កថាវត្ថូនិ បរិបូរេស្សន្តិ។ ទស កថាវត្ថូនិ បរិបូរានិ តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរេស្សន្តិ។

កថំ? ឯតេសុ ហិ អប្បិច្ឆកថា សន្តោសកថា អសំសគ្គកថា សីលកថាតិ ឥមា ចតស្សោ កថា អធិសីលសិក្ខាសង្គហិតាយេវ ។ បវិវេកកថា វីរិយារម្ភកថា សមាធិកថាតិ ឥមា តិស្សោ អធិចិត្តសិក្ខសង្គហិតា ។ បញ្ញាកថា វិមុត្តិកថា វិមុត្តិញាណទស្សនកថាតិ ឥមា តិស្សោ អធិបញ្ញាសិក្ខាសង្គហិតាតិ។ ឯវំ ទស កថាវត្ថូនិ បរិបូរានិ តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរេស្សន្តិ។ តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរា បញ្ច អសេក្ខធម្មក្ខន្ធេ បរិបូរេស្សន្តិ។

កថំ? បរិបូរា ហិ អធិសីលសិក្ខា អសេក្ខោ សីលក្ខន្ធោយេវ ហោតិ, អធិចិត្តសិក្ខា អសេក្ខោ សមាធិក្ខន្ធោ, អធិបញ្ញាសិក្ខា អសេក្ខា បញ្ញា-វិមុត្តិ-វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធា ឯវាតិ ឯវំ តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរា បញ្ច អសេក្ខធម្មក្ខន្ធេ បរិបូរេស្សន្តិ។ បញ្ច ធម្មក្ខន្ធា បរិបូរា អមតំ និព្ពានំ បរិបូរេស្សន្តិ។ សេយ្យថាបិ ឧបរិបព្ពតេ ថុល្លផុសិតកេ ទេវេ វស្សន្តេ … បាវុស្សកោ មហាមេឃោ អភិវុដ្ឋោ បព្ពតកន្ទរសរសាខា បរិបូរេតិ។ តា បរិបូរា កុសោព្ភេ, កុសោព្ភា មហាសោព្ភេ, មហាសោព្ភា កុន្នទិយោ, កុន្នទិយោ មហានទិយោ, មហានទិយោ មហាសមុទ្ទសាគរំ បរិបូរេន្តិ; ឯវមេវ តស្ស ភិក្ខុនោ ឥមេ បញ្ច គុណា បរិបូរា ទស កថាវត្ថូនិ អាទឹ កត្វា យាវ អមតំ និព្ពានំ បរិបូរេស្សន្តិ។ ឯវមយំ ភិក្ខុ ធម្មទាយាទបដិបទំ បដិបន្នោ បរមធម្មទាយាទំ លភតីតិ ឯតមត្ថំ សម្បស្សមានោ ភគវា “តំ កិស្ស ហេតុ តញ្ហិ តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ”តិអាទិមាហ។

ឯវំ តស្ស ភិក្ខុនោ បុជ្ជតរបាសំសតរភាវំ ការណេន សាធេត្វា ឥទានិ តេ ភិក្ខូ តថត្តាយ សន្ទិយោជេន្តោ **តស្មា តិហ មេ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ, យស្មា យោ តំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករេយ្យ, សោ ឥមេហិ បញ្ចហិ មូលគុណេហិ បរិពាហិរោ។ យោ បន អភុញ្ជិត្វា ករេយ្យ, សោ ឥមេសំ ភាគី ហោតិ – “តស្មា តិហ មេ, ភិក្ខវេ…បេ.… នោ អាមិសទាយាទា”តិ។

ឥទមវោច ភគវាតិ ឥទំ និទានបរិយោសានតោ បភុតិ យាវ នោ អាមិសទាយាទាតិ សុត្តប្បទេសំ ភគវា អវោច។ **ឥទំ វត្វាន សុគតោ**តិ ឥទញ្ច សុត្តប្បទេសំ វត្វាន សោភនាយ បដិបទាយ គតត្តា **សុគតោ**តិ សង្ខ្យំ

បត្តោយេវ ភគវា។ **ឧឌ្ឌាយាសនា វិហារំ បាវិសី** បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនតោ ឧដ្ឋហិត្វា វិហារំ អត្តនោ មហាគន្ធកុដឹ បាវិសិ អសម្ភិន្នាយ ឯវ បរិសាយ។ កស្មា ធម្មថោមនត្ថំ។

ពុទ្ធា កិរ អបរិនិដ្ឋិតាយ ទេសនាយ វិហារំ បវិសន្តា ទ្វីហិ ការណេហិ បវិសន្តិ បុគ្គលថោមនត្ថំ វា ធម្មថោមនត្ថំ វា។ បុគ្គលថោមនត្ថំ បវិសន្តោ ឯវំ ចិន្តេសិ – “ឥមំ មយា សំខិត្តេន ឧទ្ទេសំ ឧទ្ទិដ្ឋំ, វិត្ថារេន អវិភត្តំ, ធម្មបដិគ្គាហកា ភិក្ខូ ឧគ្គហេត្វា អានន្ទំ វា កច្ចានំ វា ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សន្តិ, តេ មយ្ហំ ញាណេន សំសន្ទេត្វា កថេស្សន្តិ, តតោ ធម្មបដិគ្គាហកា បុន មំ បុច្ឆិស្សន្តិ, តេសំ អហំ សុកថិតំ, ភិក្ខវេ, អានន្ទេន សុកថិតំ កច្ចានេន, មំ ចេបិ តុម្ហេ ឯតមត្ថំ បុច្ឆេយ្យាថ, អហម្បិ នំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យន្តិ ឯវំ តេ បុគ្គលេ ថោមេស្សាមិ, តតោ តេសុ គារវំ ជនេត្វា ភិក្ខូ ឧបសង្កមិស្សន្តិ, តេបិ ភិក្ខូ អត្ថេ ច ធម្មេ ច និយោជេស្សន្តិ, តេ តេហិ និយោជិតា តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរេន្តា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តី”តិ។

ធម្មថោមនត្ថំ បវិសន្តោ ឯវំ ចិន្តេសិ, យថា ឥធេវ ចិន្តេសិ – “មយិ វិហារំ បវិដ្ឋេ តមេវ អាមិសទាយាទំ គរហន្តោ ធម្មទាយាទញ្ច ថោមេន្តោ ឥមិស្សំយេវ បរិសតិ និសិន្នោ សារិបុត្តោ ធម្មំ ទេសេស្សតិ, ឯវំ ទ្វិន្នម្បិ អម្ហាកំ ឯកជ្ឈាសយាយ មតិយា ទេសិតា អយំ ទេសនា អគ្គា ច គរុកា ច ភវិស្សតិ បាសាណច្ឆត្តសទិសា។ ចតុរោឃនិត្ថរណដ្ឋេន តិត្ថេ ឋបិតា នាវា វិយ មគ្គគមនដ្ឋេន ចតុយុត្តអាជញ្ញរថោ វិយ ច ភវិស្សតិ។ យថា ច ‘ឯវំ ករោន្តស្ស អយំ ទណ្ឌោ’តិ បរិសតិ អាណំ ឋបេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បាសាទំ អារុឡ្ហេ រាជិនិ តត្ថេវ និសិន្នោ សេនាបតិ តំ រញ្ញា ឋបិតំ អាណំ បវត្តេតិ; ឯវម្បិ មយា ឋបិតំ ទេសនំ ឥមិស្សំយេវ បរិសតិ និសិន្នោ សារិបុត្តោ ថោមេត្វា ទេសេស្សតិ, ឯវំ ទ្វិន្នម្បិ អម្ហាកំ មតិយា ទេសិតា អយំ ទេសនា ពលវតរា មជ្ឈន្តិកសូរិយោ វិយ បជ្ជលិស្សតី”តិ។ ឯវមិធ ធម្មថោមនត្ថំ ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ បាវិសិ។

ឦទិសេសុ ច ឋានេសុ ភគវា និសិន្នាសនេយេវ អន្តរហិតោ ចិត្តគតិយា វិហារំ បវិសតីតិ វេទិតព្ពោ។ យទិ ហិ កាយគតិយា គច្ឆេយ្យ, សព្ពា បរិសា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា គច្ឆេយ្យ, សា ឯកវារំ ភិន្នា បុន ទុស្សន្និបាតា ភវេយ្យាតិ ភគវា ចិត្តគតិយា ឯវ បាវិសិ។

៣១. ឯវំ បវិដ្ឋេ បន ភគវតិ ភគវតោ អធិប្បាយានុរូបំ តំ ធម្មំ ថោមេតុកាមោ **តត្រ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ…បេ…ឯតទវោច**។ តត្ថ **អាយស្មា**តិ បិយវចនមេតំ។ **សារិបុត្តោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ, តញ្ច ខោ មាតិតោ, ន បិតិតោ។ រូបសារិយា ហិ ព្រាហ្មណិយា សោ បុត្តោ, តស្មា សារិបុត្តោតិ វុច្ចតិ។ **អចិរបក្កន្តស្សា**តិ បក្កន្តស្ស សតោ នចិរេន។ **អាវុសោ, ភិក្ខវេ**តិ ឯត្ថ បន ពុទ្ធា ភគវន្តោ សាវកេ អាលបន្តា ភិក្ខវេតិ អាលបន្តិ។ សាវកា បន ពុទ្ធេហិ សទិសា មា ហោមាតិ អាវុសោតិ បឋមំ វត្វា បច្ឆា ភិក្ខវេតិ ភណន្តិ។ ពុទ្ធេហិ ច អាលបិតោ ភិក្ខុសង្ឃោ ភទន្តេតិ បដិវចនំ ទេតិ, សាវកេហិ អាវុសោតិ។

កិត្តាវតា នុ ខោ, អាវុសោតិ ឯត្ថ **កិត្តាវតា**តិ បរិច្ឆេទវចនំ, កិត្តកេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នុ**ការោ បុច្ឆាយំ។ **ខោ**ការោ និបាតមត្តំ។ **សត្ថុ បវិវិត្តស្ស វិហរតោ**តិ, តីហិ វិវេកេហិ កាយចិត្តឧបធិវិវេកេហិ សត្ថុនោ វិហរន្តស្ស។ **វិវេកំ នានុសិក្ខន្តី**តិ តិណ្ណំ វិវេកានំ អញ្ញតរម្បិ នានុសិក្ខន្តិ, អាមិសទាយាទាវ ហោន្តីតិ ឥមមត្ថំ អាយស្មា សារិបុត្តោ ភិក្ខូ បុច្ឆិ។ ឯស នយោ សុក្កបក្ខេបិ។

ឯវំ វុត្តេ តមត្ថំ សោតុកាមា ភិក្ខូ **ទូរតោបិ ខោ**តិអាទិមាហំសុ។ តត្ថ **ទូរតោបី**តិ តិរោរដ្ឋតោបិ តិរោជនបទតោបិ អនេកយោជនគណនតោបីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សន្តិកេ**តិ សមីបេ។ **អញ្ញាតុ**ន្តិ ជានិតុំ ពុជ្ឈិតុំ។ **អាយស្មន្តំយេវ សារិបុត្តំ បដិភាតូ**តិ អាយស្មតោយេវ សារិបុត្តស្ស ភាគោ ហោតុ, អាយស្មា បន សារិបុត្តោ អត្តនោ ភាគំ កត្វា វិភជតូតិ វុត្តំ ហោតិ។ អាយស្មតោ ហិ ភាគោ យទិទំ អត្ថក្ខានំ, អម្ហាកំ បន សវនំ ភាគោតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ, ឯវំ សទ្ទលក្ខណេន សមេតិ។ កេចិ បន ភណន្តិ “បដិភាតូតិ ទិស្សតូ”តិ។ អបរេ “ឧបដ្ឋាតូ”តិ។ **ធារេស្សន្តី**តិ ឧគ្គហេស្សន្តិ បរិយាបុណិស្សន្តិ។ តតោ នេសំ កថេតុកាមោ ថេរោ **តេន ហី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេនា**តិ ការណវចនំ។ **ហិ**ការោ និបាតោ។ យស្មា សោតុកាមាត្ថ, យស្មា ច មយ្ហំ ភារំ អារោបយិត្ថ, តស្មា សុណាថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេបិ ភិក្ខូ ថេរស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិំសុ, តេនាហ “ឯវមាវុសោតិ…បេ. …បច្ចស្សោសុ”ន្តិ។

អថ នេសំ, អាមិសទាយាទំ គរហន្តេន ភគវតា “តុម្ហេបិ តេន អាទិយា ភវេយ្យាថា”តិ ឯកេនេវាការេន វុត្តមត្ថំ តីហិ អាការេហិ ទស្សេន្តោ អាយស្មា សារិបុត្តោ ឯតទវោច – “ឥធាវុសោ , សត្ថុ បវិវិត្តស្ស វិហរតោ…បេ. … ឯត្តាវតា ខោ, អាវុសោ, សត្ថុ បវិវិត្តស្ស វិហរតោ សាវកា វិវេកំ នានុសិក្ខន្តី”តិ។

ឯត្តាវតា យញ្ច ភគវា អាមិសទាយាទបដិបទំ គរហន្តោ “តុម្ហេបិ តេន អាទិយា ភវេយ្យាថា”តិ អាហ, យញ្ច អត្តនា បុដ្ឋំ បុច្ឆិ “កិត្តាវតា នុ ខោ...បេ.... នានុសិក្ខន្តី”តិ, តស្ស វិត្ថារតោ អត្ថោ សុវិភត្តោ ហោតិ។ សោ ច ខោ ភគវតោ អាទិយភាវំ អនាមសិត្វាវ។ ភគវតោយេវ ហិ យុត្តំ សាវកេ អនុគ្គណ្ហន្តស្ស “អហម្បិ តេន អាទិយោ ភវិស្សាមី”តិ វត្តុំ, ន សាវកានំ។ ឯស នយោ សុក្កបក្ខេបិ, អយំ តាវេត្ថ អនុសន្ធិក្កមយោជនា។

អយំ បនេត្ថ វណ្ណនា **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ, **សត្ថុ បវិវិត្តស្សា**តិ សត្ថុនោ តីហិ វិវេកេហិ អច្ចន្តបវិវិត្តស្ស។ **វិវេកំ នានុសិក្ខន្តី**តិ កាយវិវេកំ នានុសិក្ខន្តិ, ន បរិបូរេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យទិ បន តិវិធំ វិវេកំ សន្ធាយ វទេយ្យ, បុច្ឆាយ អវិសេសោ សិយា។ ព្យាករណបក្ខោ ហិ អយំ។ តស្មា ឥមិនា បទេន កាយវិវេកំ, “យេសញ្ច ធម្មាន”ន្តិអាទិនា ចិត្តវិវេកំ, “ពាហុលិកា”តិអាទិនា ឧបធិវិវេកញ្ច ទស្សេតីតិ ឯវមេត្ថ សង្ខេបតោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

យេសញ្ច ធម្មានន្តិ លោភាទយោ សន្ធាយាហ, យេ បរតោ “តត្រាវុសោ លោភោ ច បាបកោ”តិអាទិនា នយេន វក្ខតិ។ **នប្បជហន្តី**តិ ន បរិច្ចជន្តិ, ចិត្តវិវេកំ ន បរិបូរេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ពាហុលិកា**តិ ចីវរាទិពាហុល្លាយ បដិបន្នា។ សាសនំ សិថិលំ គណ្ហន្តីតិ **សាថលិកា។ ឱក្កមនេ បុព្ពង្គមា**តិ ឯត្ថ **ឱក្កមនំ** វុច្ចន្តិ អវគមនដ្ឋេន បញ្ច នីវរណានិ, តេន បញ្ចនីវរណបុព្ពង្គមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បវិវេកេ**តិ ឧបធិវិវេកេ និព្ពានេ។ **និក្ខិត្តធុរា**តិ ឱរោបិតធុរា, តទធិគមាយ អារម្ភម្បិ អកុរុមានាតិ, ឯត្តាវតា ឧបធិវិវេកំ ន បរិបូរេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯត្តាវតា អនិយមេនេវ វត្វា ឥទានិ ទេសនំ និយមេន្តោ “តត្រាវុសោ”តិអាទិមាហ។ កស្មា? សាវកា “តីហិ ឋានេហី”តិ ឯវញ្ហិ អនិយមេត្វាវ វុច្ចមានេ “កម្បិ មញ្ញេ ភណតិ , ន អម្ហេ”តិ ឧទាសិនាបិ ហោន្តិ។ “ថេរា នវា មជ្ឈិមា”តិ ឯវំ បន និយមេត្វា វុច្ចមានេ អម្ហេ ភណតីតិ អាទរំ ករោន្តិ ។ យថា រញ្ញា “អមច្ចេហិ នគរវីថិយោ សោធេតព្ពា”តិ វុត្តេបិ “កេន នុ ខោ សោធេតព្ពា”តិ មញ្ញមានា ន សោធេន្តិ, អត្តនោ អត្តនោ ឃរទ្វារំ សោធេតព្ពន្តិ បន ភេរិយា និក្ខន្តាយ សព្ពេ មុហុត្តេន សោធេន្តិ ច អលង្ករោន្តិ ច, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **តត្រា**តិ តេសុ សាវកេសុ។ **ថេរា**តិ ទសវស្សេ ឧបាទាយ វុច្ចន្តិ។ **តីហិ ឋានេហី**តិ តីហិ ការណេហិ។ អយញ្ហិ ឋានសទ្ទោ ឥស្សរិយឋិតិខណការណេសុ ទិស្សតិ។ “កិំ បនាយស្មា ទេវានមិន្ទោ កម្មំ កត្វា ឥមំ ឋានំ បត្តោ”តិអាទីសុ ហិ ឥស្សរិយេ ទិស្សតិ។ “ឋានកុសលោ ហោតិ អក្ខណវេធី”តិអាទីសុ ឋិតិយំ។ “ឋានសោវេតំ តថាគតំ បដិភាតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៨៧) ខណេ។ “ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ”តិអាទីសុ (វិភ. ៨០៩; ម. និ. ១.១៤៨) ការណេ។ ឥធ បន ការណេយេវ។ ការណញ្ហិ យស្មា តត្ថ ផលំ តិដ្ឋតិ តទាយត្តវុត្តិភាវេន, តស្មា ឋានន្តិ វុច្ចតិ។

ឥមិនា បឋមេន ឋានេន ថេរា ភិក្ខូ គារយ្ហាតិ ឯត្ថ **គារយ្ហា**តិ គរហិតព្ពា។ **ថេរា** នាម សមានា អរញ្ញវនបត្ថានិ បន្តានិ សេនាសនានិ ន ឧបេន្តិ, គាមន្តសេនាសនំ ន មុញ្ចន្តិ, សង្គណិការាមតំ វឌ្ឍេន្តា វិហរន្តិ, កាយវិវេកម្បិ ន បរិបូរេន្តិ, នវមជ្ឈិមកាលេ កីទិសា អហេសុន្តិ ឯវំ និន្ទិតព្ពា ហោន្តិ, ឥមំ និន្ទំ អាវុសោ លភន្តីតិ ទស្សេតិ។ **ទុតិយេន ឋានេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឥមេ នាម អាវុសោ ថេរាបិ សមានា យេសំ ធម្មានំ សត្ថា បហានមាហ, តេ លោភាទិធម្មេ ន ជហន្តិ, អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បិ ឯកមន្តំ និសីទិត្វា ចិត្តេកគ្គតំ ន លភន្តិ, នវមជ្ឈិមកាលេ កីទិសា អហេសុន្តិ ឯវំ និន្ទិតព្ពា ហោន្តិ, ឥមំ និន្ទំ អាវុសោ លភន្តីតិ ទស្សេតីតិ ឯវំ យោជនា កាតព្ពា។ **តតិយេន ឋានេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឥមេ នាមាវុសោ, ថេរាបិ សមានា ឥតរីតរេន ន យាបេន្តិ, ចីវរបត្តសេនាសនបូតិកាយមណ្ឌនានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ ឧបធិវិវេកំ អបូរយមានា, នវមជ្ឈិមកាលេ កីទិសា អហេសុន្តិ ឯវំ និន្ទិតព្ពា ហោន្តិ, ឥមំ និន្ទំ, អាវុសោ, លភន្តីតិ ទស្សេតីតិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។ ឯស នយោ មជ្ឈិមនវកេសុ។

អយំ បន វិសេសោ។ **មជ្ឈិមា**តិ បញ្ចវស្សេ ឧបាទាយ យាវ នវ វស្សា វុច្ចន្តិ។ **នវា**តិ ឩនបញ្ចវស្សា វុច្ចន្តិ។ យថា ច តត្ថ នវមជ្ឈិមកាលេ កីទិសា អហេសុន្តិ វុត្តំ, ឯវមិធ នវកាលេ កីទិសា អហេសុំ, ថេរកាលេ កីទិសា ភវិស្សន្តិ, មជ្ឈិមថេរកាលេ កីទិសា ភវិស្សន្តីតិ វត្វា យោជេតព្ពំ។

៣២. ឥមស្មិញ្ច កណ្ហបក្ខេ វុត្តបច្ចនីកនយេន សុក្កបក្ខេ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ។ ឥមេ វត ថេរាបិ សមានា យោជនបរម្បរាយ អរញ្ញវនបត្ថានិ បន្តានិ សេនាសនានិ សេវន្តិ, គាមន្តសេនាសនំ ឧបគន្តុំ យុត្តកាលេបិ ន ឧបគច្ឆន្តិ, ឯវំ ជិណ្ណសរីរាបិ អារទ្ធវីរិយា បច្ចយទាយកានំ បសាទំ ជនេន្តិ, នវមជ្ឈិមកាលេ កីទិសា អហេសុន្តិ ឥមិនា បឋមេន ឋានេន ថេរា បាសំសា ភវន្តិ, បសំសំ លភន្តិ។ លោភាទយោ បហាយ ចិត្តវិវេកំ បូរេន្តិ, អយម្បិ មហាថេរោ សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកបរិវារិតោ ហុត្វា និសីទិតុំ យុត្តកាលេបិ ឦទិសេបិ

វយេ វត្តមានេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា បរិវេណ្ណា សាយំ និក្ខមតិ, សាយំ បរិវេណ្ណា បាតោ និក្ខមតិ, កសិណបរិកម្មំ ករោតិ, សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, មគ្គផលានិ អធិគច្ឆតិ, សព្ពថាបិ ចិត្តវិវេកំ បូរេតីតិ ឥមិនា ទុតិយេន ឋានេន ថេរា ភិក្ខូ បាសំសា ភវន្តិ, បសំសំ លភន្តិ។ យស្មិំ កាលេ ថេរស្ស បដ្ធទុកូលកោសេយ្យាទីនិ សុខសម្ផស្សានិ លហុចីវរាទីនិ យុត្តានិ, តស្មិម្បិ នាម កាលេ អយំ មហាថេរោ បំសុកូលានិ ធារេតិ, អសិថិលំ សាសនំ គហេត្វា វិគតនីវរណោ ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា ឧបធិវិវេកំ បរិបូរយមានោ វិហរតិ, នវមជ្ឈិមកាលេ កីទិសោ អហោសីតិ ឥមិនា តតិយេន ឋានេន ថេរា បាសំសា ភវន្តិ, បសំសំ លភន្តីតិ។ ឯស នយោ មជ្ឈិមនវវារេសុ។

៣៣. តត្រាវុសោតិ កោ អនុសន្ធិ, ឯវំ នវហាការេហិ អាមិសទាយាទបដិបទំ គរហន្តោ, នវហិ ធម្មទាយាទបដិបទំ ថោមេន្តោ, អដ្ឋារសហាការេហិ ទេសនំ និដ្ឋាបេត្វា, យេ តេ “យេសញ្ច ធម្មានំ សត្ថា បហានមាហ, តេ ច ធម្មេ ន បជហន្តី”តិ ឯវំ បហាតព្ពធម្មា វុត្តា។ តេ សរូបតោ “ឥមេ តេ”តិ ទស្សេតុមិទំ “តត្រាវុសោ, លោភោ ចា”តិអាទិមាហ, អយំ អនុសន្ធិ។

អបិច ហេដ្ឋា បរិយាយេនេវ ធម្មោ កថិតោ។ អាមិសំ បន បរិយាយេនបិ និប្បរិយាយេនបិ កថិតំ។ ឥទានិ និប្បរិយាយធម្មំ លោកុត្តរមគ្គំ កថេតុមិទមាហ។ អយំ បេត្ថ អនុសន្ធិ។

តត្ថ **តត្រា**តិ អតីតទេសនានិទស្សនំ, “សត្ថុ បវិវិត្តស្ស វិហរតោ សាវកា វិវេកំ នានុសិក្ខន្តី”តិអាទិនា នយេន វុត្តទេសនាយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **លោភោ ច បាបកោ, ទោសោ ច បាបកោ**តិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា បាបកា លាមកា, ឥមេ បហាតព្ពាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ លុព្ភនលក្ខណោ **លោភោ**។ ទុស្សនលក្ខណោ **ទោសោ**។ តេសុ លោភោ អាមិសទាយាទស្ស បច្ចយានំ លាភេ ហោតិ, ទោសោ អលាភេ។ លោភេន អលទ្ធំ បត្ថេតិ, ទោសេន អលភន្តោ វិឃាតវា ហោតិ។ លោភោ ច ទេយ្យធម្មេ ហោតិ, ទោសោ អទាយកេ វា អមនុញ្ញទាយកេ វា។ លោភេន នវតណ្ហាមូលកេ ធម្មេ បរិបូរេតិ, ទោសេន បញ្ច មច្ឆរិយានិ។

ឥទានិ តេសំ បហានូបាយំ ទស្សេន្តោ **លោភស្ស ច បហានាយា**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ, តស្ស បន បាបកស្ស លោភស្ស ច ទោសស្ស ច បហានាយ។ **អត្ថិ មជ្ឈិមា បដិបទា**តិ មគ្គំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ។ មគ្គោ ហិ លោភោ ឯកោ អន្តោ, ទោសោ ឯកោ អន្តោតិ ឯតេ ទ្វេ អន្តេ ន ឧបេតិ, ន ឧបគច្ឆតិ, វិមុត្តោ ឯតេហិ អន្តេហិ, តស្មា “មជ្ឈិមា បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ ឯតេសំ មជ្ឈេ ភវត្តា **“មជ្ឈិមា**, បដិបជ្ជិតព្ពតោ ច **បដិបទា**តិ។ តថា កាមសុខល្លិកានុយោគោ ឯកោ អន្តោ, អត្តកិលមថានុយោគោ ឯកោ អន្តោ, សស្សតំ ឯកោ អន្តោ, ឧច្ឆេទោ ឯកោ អន្តោតិ បុរិមនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

ចក្ខុករណីតិអាទីហិ បន តមេវ បដិបទំ ថោមេតិ។ សា ហិ សច្ចានំ ទស្សនាយ សំវត្តតិ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេនាតិ **ចក្ខុករណី**។ សច្ចានំ ញាណាយ សំវត្តតិ វិទិតករណដ្ឋេនាតិ **ញាណករណី**។ រាគាទីនញ្ច វូបសមនតោ **ឧបសមាយ សំវត្តតិ**។ ចតុន្នម្បិ សច្ចានំ អភិញ្ញេយ្យភាវទស្សនតោ **អភិញ្ញាយ សំវត្តតិ។ សម្ពោធា**តិ មគ្គោ, តស្សត្ថាយ សំវត្តនតោ **សម្ពោធាយ សំវត្តតិ**។ មគ្គោយេវ ហិ មគ្គត្ថាយ សំវត្តតិ មគ្គេន កាតព្ពកិច្ចករណតោ។ **និព្ពានំ** នាម អប្បច្ចយំ តស្ស បន សច្ឆិកិរិយាយ បច្ចក្ខកម្មាយ សំវត្តនតោ **និព្ពានាយ សំវត្តតី**តិ វុច្ចតិ។ អយមេត្ថ សារោ។ ឥតោ អញ្ញថា វណ្ណនា បបញ្ចា។

ឥទានិ តំ មជ្ឈិមំ បដិបទំ សរូបតោ ទស្សេតុកាមោ “កតមា ច សា”តិ បុច្ឆិត្វា “អយមេវា”តិអាទិនា នយេន វិស្សជ្ជេតិ។

តត្ថ **អយមេវា**តិ អវធារណវចនំ, អញ្ញមគ្គប្បដិសេធនត្ថំ, ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកានំ សាធារណភាវទស្សនត្ថញ្ច។ វុត្តញ្ចេតំ “ឯសេវ មគ្គោ នត្ថញ្ញោ ទស្សនស្ស វិសុទ្ធិយា”តិ (ធ. ប. ២៧៤)។ ស្វាយំ កិលេសានំ អារកត្តាបិ **អរិយោ**។ អរិបហានាយ សំវត្តតីតិបិ អរិយេន ទេសិតោតិបិ អរិយភាវប្បដិលាភាយ សំវត្តតីតិបិ អរិយោ។ អដ្ឋហិ អង្គេហិ ឧបេតត្តា **អដ្ឋង្គិកោ,** ន ច អង្គវិនិមុត្តោ បញ្ចង្គិកតូរិយាទីនិ វិយ។ កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតិ, មគ្គតិ វា និព្ពានំ, មគ្គីយតិ វា និព្ពានត្ថិកេហិ, គម្មតិ វា តេហិ បដិបជ្ជីយតីតិ **មគ្គោ។ សេយ្យថិទ**ន្តិ និបាតោ, តស្ស កតមោ សោ ឥតិ ចេតិ អត្ថោ, កតមានិ វា តានិ អដ្ឋង្គានីតិ។ ឯកមេកញ្ហិ អង្គំ មគ្គោយេវ។ យថាហ “សម្មាទិដ្ឋិ មគ្គោ ចេវ ហេតុ ចា”តិ (ធ. ស. ១០៣៩)។ បោរាណាបិ ភណន្តិ – “ទស្សនមគ្គោ សម្មាទិដ្ឋិ, អភិនិរោបនមគ្គោ សម្មាសង្កប្បោ...បេ.... អវិក្ខេបមគ្គោ សម្មាសមាធី”តិ។

សម្មាទិដ្ឋាទីសុ ចេតេសុ សម្មា ទស្សនលក្ខណា **សម្មាទិដ្ឋិ**។ សម្មា អភិនិរោបនលក្ខណោ **សម្មាសង្កប្បោ**។ សម្មា បរិគ្គហលក្ខណា **សម្មាវាចា**។ សម្មា សមុដ្ឋានលក្ខណោ **សម្មាកម្មន្តោ**។ សម្មា វោទានលក្ខណោ **សម្មា**

អាជីវោ។ សម្មា បគ្គហលក្ខណោ **សម្មាវាយាមោ**។ សម្មា ឧបដ្ឋានលក្ខណា **សម្មាសតិ**។ សម្មា សមាធានលក្ខណោ **សម្មាសមាធិ**។ និព្ពចនម្បិ នេសំ សម្មា បស្សតីតិ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ ឯតេនេវ នយេន វេទិតព្ពំ។

តត្ថ សម្មាទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជមានា មិច្ឆាទិដ្ឋី តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច អវិជ្ជញ្ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច បស្សតិ, តេ ច ខោ អសម្មោហតោ, នោ អារម្មណតោ, តស្មា “សម្មាទិដ្ឋី”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាសង្កប្បោ មិច្ឆាសង្កប្បំ តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា អភិនិរោបេតិ, តស្មា “សម្មាសង្កប្បោ”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាវាចា មិច្ឆាវាចំ តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា បរិគ្គណ្ហាតិ, តស្មា “សម្មាវាចា”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាកម្មន្តោ មិច្ឆាកម្មន្តំ តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា សមុដ្ឋាបេតិ, តស្មា “សម្មាកម្មន្តោ”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាអាជីវោ មិច្ឆាអាជីវំ តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា វោទាបេតិ, តស្មា “សម្មាអាជីវោ”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាវាយាមោ មិច្ឆាវាយាមំ តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច កោសជ្ជញ្ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា បគ្គណ្ហាតិ, តស្មា “សម្មាវាយាមោ”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាសតិ មិច្ឆាសតី តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា ឧបដ្ឋាបេតិ, តស្មា “សម្មាសតី”តិ វុច្ចតិ។

សម្មាសមាធិ មិច្ឆាសមាធី តប្បច្ចនីយកិលេសេ ច ឧទ្ធច្ចញ្ច បជហតិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច សម្មា សមាធិយតិ, តស្មា “សម្មាសមាធី”តិ វុច្ចតិ។

ឥទានិ **អយំ ខោ សា, អាវុសោ**តិ តមេវ បដិបទំ និគមេន្តោ អាហ។ តស្សត្ថោ, យ្វាយំ ចត្តារោបិ លោកុត្តរមគ្គេ ឯកតោ កត្វា កថិតោ “អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”, អយំ ខោ សា, អាវុសោ...បេ.... និព្ពានាយ សំវត្តតីតិ។

ឯវំ បហាតព្ពធម្មេសុ លោភទោសេ តប្បហានុបាយញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ អញ្ញេបិ បហាតព្ពធម្មេ តេសំ បហានុបាយញ្ច ទស្សេន្តោ **តត្រាវុសោ, កោធោ ចា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ កុជ្ឈនលក្ខណោ **កោធោ,** ចណ្ឌិក្កលក្ខណោ វា, អាឃាតករណរសោ, ទុស្សនបច្ចុបដ្ឋានោ។ ឧបនន្ធនលក្ខណោ **ឧបនាហោ,** វេរ អប្បដិនិស្សជ្ជនរសោ, កោធានុបពន្ធភាវបច្ចុបដ្ឋានោ។ វុត្តញ្ចេតំ – “បុព្ពកាលេ កោធោ, អបរកាលេ ឧបនាហោ”តិអាទិ (វិភ. ៨៩១)។

បរគុណមក្ខនលក្ខណោ **មក្ខោ,** តេសំ វិនាសនរសោ, តទវច្ឆាទនបច្ចុបដ្ឋានោ។ យុគគ្គាហលក្ខណោ **បឡាសោ,** បរគុណេហិ អត្តនោ គុណានំ សមីករណរសោ, បរេសំ គុណប្បមាណេន ឧបដ្ឋានបច្ចុបដ្ឋានោ។

បរសម្បត្តិខីយនលក្ខណា **ឥស្សា,** តស្សា អក្ខមនលក្ខណា វា, តត្ថ អនភិរតិរសា, តតោ វិមុខភាវបច្ចុបដ្ឋានា។ អត្តនោ សម្បត្តិនិគូហនលក្ខណំ **មច្ឆេរំ,** អត្តនោ សម្បត្តិយា បរេហិ សាធារណភាវអសុខាយនរសំ, សង្កោចនបច្ចុបដ្ឋានំ។

កតបាបបដិច្ឆាទនលក្ខណា **មាយា,** តស្ស និគូហនរសា, តទាវរណបច្ចុបដ្ឋានា។ អត្តនោ អវិជ្ជមានគុណបកាសនលក្ខណំ **សាឋេយ្យំ,** តេសំ សមុទាហរណរសំ, សរីរាការេហិបិ តេសំ វិភូតករណបច្ចុបដ្ឋានំ។

ចិត្តស្ស ឧទ្ធុមាតភាវលក្ខណោ **ថម្ភោ,** អប្បតិស្សយវុត្តិរសោ, អមទ្ទវតាបច្ចុបដ្ឋានោ។ ករណុត្តរិយលក្ខណោ **សារម្ភោ,** វិបច្ចនីកតារសោ, អគារវបច្ចុបដ្ឋានោ។

ឧណ្ណតិលក្ខណោ **មានោ,** អហំការរសោ, ឧទ្ធុមាតភាវបច្ចុបដ្ឋានោ។ អព្ភុណ្ណតិលក្ខណោ **អតិមានោ,** អតិវិយ អហង្ការរសោ។ អច្ចុទ្ធុមាតភាវបច្ចុបដ្ឋានោ។

មគ្គភាវលក្ខណោ **មទោ,** មទគ្គាហណរសោ, ឧម្មាទបច្ចុបដ្ឋានោ។ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គលក្ខណោ **បមាទោ,** វោស្សគ្គានុប្បទានរសោ, សតិវិប្បវាសបច្ចុបដ្ឋានោតិ ឯវំ ឥមេសំ ធម្មានំ លក្ខណាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន "តត្ថ កតមោ កោធោ"តិអាទិនា **វិភង្គេ** (វិភ. ៨៩១) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

វិសេសតោ ចេត្ថ អាមិសទាយាទោ អត្តនា អលភន្តោ អញ្ញស្ស លាភិនោ កុជ្ឈតិ, តស្ស សកឹ ឧប្បន្នោ កោធោ **កោធោយេវ,** តតុត្តរិ **ឧបនាហោ**។ សោ ឯវំ កុទ្ធោ ឧបនយ្ហន្តោ ច សន្តេបិ អញ្ញស្ស លាភិនោ គុណេ មក្ខេតិ, អហម្បិ តាទិសោតិ ច យុគគ្គាហំ គណ្ហាតិ, អយមស្ស មក្ខោ ច បឡាសោ ច, ឯវំ មក្ខី បឡាសី តស្ស លាភសក្ការាទីសុ កឹ ឥមស្ស ឥមិនាតិ ឥស្សតិ បទុស្សតិ, អយមស្ស **ឥស្សា**។ សចេ បនស្ស កាចិ សម្បត្តិ ហោតិ, តស្សា តេន សាធារណភាវំ ន សហតិ, ឥទមស្ស **មច្ឆេរំ**។ លាភហេតុ ខោ បន អត្តនោ សន្តេបិ ទោសេ បដិច្ឆាទេតិ, អយមស្ស **មាយា**។ អសន្តេបិ គុណេ បកាសេតិ។ ឥទមស្ស **សាឋេយ្យំ**។ សោ ឯវំ បដិបន្នោ សចេ យថាធិប្បាយំ លាភំ លភតិ, តេន ថទ្ធោ ហោតិ អមុទុចិត្តោ, នយិទំ ឯវំ កាតព្ពន្តិ ឱវទិតុំ អសក្កុណេយ្យោ, អយមស្ស **ថម្ភោ**។ សចេ បន នំ កោចិ កិញ្ចិ វទតិ "នយិទំ ឯវំ កាតព្ព"ន្តិ, តេន សារទ្ធចិត្តោ ហោតិ ភាកុដិកមុខោ "កោ មេ ត្វ"ន្តិ បសយ្ហ ភាណី, អយមស្ស **សារម្ភោ**។ តតោ ថម្ភេន "អហមេវ សេយ្យោ"តិ អត្តានំ មញ្ញន្តោ មានី ហោតិ។ សារម្ភេន "កេ ឥមេ"តិ បរេ អតិមញ្ញន្តោ អតិមានី, អយមស្ស **មានោ** ច **អតិមានោ** ច។ សោ តេហិ មានាតិមានេហិ ជាតិមទាទិអនេករូបំ មទំ ជនេតិ។ មត្តោ សមានោ កាមគុណាទិភេទេសុ វត្ថូសុ បមជ្ជតិ, អយមស្ស **មទោ** ច **បមាទោ** ចាតិ។

ឯវំ អាមិសទាយាទោ អបរិមុត្តោ ហោតិ ឥមេហិ បាបកេហិ ធម្មេហិ អញ្ញេហិ ច ឯវរូបេហិ។ ឯវំ តាវេត្ថ បហាតព្ពធម្មា វេទិតព្ពា។ បហានុបាយោ បាឋតោ ច អត្ថតោ ច សព្ពត្ថ និព្ពិសេសោយេវ។

ញាណបរិចយបាដវត្ថំ បនេត្ថ អយំ ភេទោ ច កមោ ច ភាវនានយោ ច វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ភេទោ** តាវ, អយញ្ហិ មជ្ឈិមា បដិបទា កទាចិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ហោតិ, កទាចិ សត្តង្គិកោ។ អយញ្ហិ លោកុត្តរបឋមជ្ឈានវសេន ឧប្បជ្ជមានោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ហោតិ, អវសេសជ្ឈានវសេន សត្តង្គិកោ។ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសតោ បនិធ អដ្ឋង្គិកោតិ វុត្តោ។ ឥតោ បរញ្ហិ មគ្គង្គំ នត្ថិ។ ឯវំ តាវេត្ថ ភេទោ វេទិតព្ពោ។

យស្មា បន សព្ពកុសលានំ សម្មាទិដ្ឋិ សេដ្ឋា, យថាហ "បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា កុសលា វទន្តី"តិ (ជា. ២.១៧.៨១)។ កុសលវារេ ច បុព្ពង្គមា, យថាហ "តត្រ, ភិក្ខវេ, សម្មាទិដ្ឋិ បុព្ពង្គមា ហោតិ, សម្មាទិដ្ឋី សម្មាទិដ្ឋីតិ បជានាតិ, មិច្ឆាទិដ្ឋី មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ បជានាតី"តិ (ម. និ. ៣.១៣៦) វិត្ថារោ។ យថា ចាហ "វិជ្ជា ច ខោ, ភិក្ខវេ, បុព្ពង្គមា កុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយា"តិ។ តប្បភាវាភិនិព្ពត្តានិ សេសង្គានិ, យថាហ "សម្មាទិដ្ឋិស្ស សម្មាសង្កប្បោ បហោតិ…បេ…. សម្មាសតិស្ស សម្មាសមាធិ បហោតី"តិ (ម. និ. ៣.១៤១)។ តស្មា ឥមិនា កមេន ឯតានិ អង្គានិ វុត្តានីតិ ឯវមេត្ថ **កមោ** វេទិតព្ពោ។

ភាវនានយោតិ កោចិ សមថបុព្ពង្គមំ វិបស្សនំ ភាវេតិ, កោចិ វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ សមថំ។ កថំ? ឥធេកច្ចោ បឋមំ ឧបចារសមាធឹ វា អប្បនាសមាធឹ វា ឧប្បាទេតិ, អយំ សមថោ; សោ តញ្ច តំសម្បយុត្តេ ច ធម្មេ អនិច្ចាទីហិ វិបស្សតិ, អយំ វិបស្សនា។ ឥតិ បឋមំ សមថោ, បច្ឆា វិបស្សនា។ តេន វុច្ចតិ "សមថបុព្ពង្គមំ វិបស្សនំ ភាវេតី"តិ។ តស្ស សមថបុព្ពង្គមំ វិបស្សនំ ភាវយតោ មគ្គោ សញ្ជាយតិ, សោ តំ មគ្គំ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ, តស្ស តំ មគ្គំ អាសេវតោ ភាវយតោ ពហុលីករោតោ សំយោជនានិ បហីយន្តិ, អនុសយា ព្យន្តីហោន្តិ, ឯវំ សមថបុព្ពង្គមំ វិបស្សនំ ភាវេតិ។

ឥធ បនេកច្ចោ វុត្តប្បការំ សមថំ អនុប្បាទេត្វាវ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ អនិច្ចាទីហិ វិបស្សតិ, អយំ វិបស្សនា។ តស្ស វិបស្សនាបារិបូរិយា តត្ថ ជាតានំ ធម្មានំ វោស្សគ្គារម្មណតោ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តស្ស ឯកគ្គតា, អយំ សមថោ។ ឥតិ បឋមំ វិបស្សនា បច្ឆា សមថោ។ តេន វុច្ចតិ "វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ សមថំ ភាវេតី"តិ។ តស្ស វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ សមថំ ភាវយតោ មគ្គោ សញ្ជាយតិ, សោ តំ មគ្គំ អាសេវតិ…បេ…. ពហុលីករោតិ, តស្ស តំ មគ្គំ អាសេវតោ…បេ…. អនុសយា ព្យន្តីហោន្តិ (អ. និ. ៤.១៧០; បដិ. ម. ២.១), ឯវំ វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ សមថំ ភាវេតិ។

សមថបុព្ពង្គមំ បន វិបស្សនំ ភាវយតោបិ វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ សមថំ ភាវយតោបិ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធាវ ហោន្តិ។ ឯវមេត្ថ ភាវនានយោ វេទិតព្ពោតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ធម្មទាយាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ភយភេរវសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ ភយភេរវសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា – **អថា**តិ អវិច្ឆេទនត្ថេ និបាតោ។ **ខោ**តិ អវធារណត្ថេ, ភគវតោ សាវត្ថិយំ វិហារេ អវិច្ឆិន្នេយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ជាណុស្សោណី**តិ នេតំ តស្ស មាតាបិតូហិ កតនាមំ, អបិច ខោ ឋានន្តរបដិលាភលទ្ធំ។ ជាណុស្សោណិដ្ឋានំ កិរ នាមេតំ បុរោហិតដ្ឋានំ, តំ តស្ស រញ្ញា ទិន្នំ, តស្មា “ជានុស្សោណី”តិ វុច្ចតិ។ ព្រហ្មំ អណតីតិ **ព្រាហ្មណោ**, មន្តេ សជ្ឈាយតីតិ អត្ថោ។ ឥទមេវ ហិ ជាតិព្រាហ្មណានំ និរុត្តិវចនំ។ អរិយា បន ពាហិតបាបត្តា **ព្រាហ្មណា**តិ វុច្ចន្តិ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ **យេនា**តិ ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ, តស្មា យត្ថ ភគវា, តត្ថ ឧបសង្កមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យេន វា ការណេន ភគវា ទេវមនុស្សេហិ ឧបសង្កមិតព្ពោ, តេន ការណេន ឧបសង្កមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេន ច ការណេន ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ? នានប្បការគុណវិសេសាធិគមាធិប្បាយេន, សាទុផលូបភោគាធិប្បាយេន ទិជគណេហិ និច្ចផលិតមហារុក្ខោ វិយ។

ឧបសង្កមីតិ ច គតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបសង្កមិត្វា**តិ ឧបសង្កមនបរិយោសានទីបនំ។ អថ វា ឯវំ គតោ តតោ អាសន្នតរំ ឋានំ ភគវតោ សមីបសង្ខាតំ គន្ត្វាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភគវតា សទ្ធិំ សម្មោទី**តិ យថា ខមនីយាទីនិ បុច្ឆន្តោ ភគវា តេន, ឯវំ សោបិ ភគវតា សទ្ធិំ សមប្បវត្តមោទោ អហោសិ, សីតោទកំ វិយ ឧណ្ហោទកេន សម្មោទិតំ ឯកីភាវំ អគមាសិ។ យាយ ច “កច្ចិ តេ, ភោ គោតម, ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ ភោតោ គោតមស្ស គោតមសាវកានញ្ច អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារោ”តិអាទិកាយ កថាយ សម្មោទិ, តំ បីតិបាមោជ្ជសង្ខាតសម្មោទជននតោ សម្មោទិតុំ យុត្តភាវតោ ច **សម្មោទនីយំ,** អត្ថព្យញ្ជនមធុរតាយ សុចិរម្បិ កាលំ សារេតុំ និរន្តរំ បវត្តេតុំ អរហរូបតោ សរិតព្ពភាវតោ ច **សារាណីយំ**។ សុយ្យមានសុខតោ ច សម្មោទនីយំ, អនុស្សរិយមានសុខតោ ច សារណីយំ។ តថា ព្យញ្ជនបរិសុទ្ធតាយ សម្មោទនីយំ, អត្ថបរិសុទ្ធតាយ សារណីយន្តិ ឯវំ អនេកេហិ បរិយាយេហិ សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា បរិយោសាបេត្វា និដ្ឋាបេត្វា យេនត្ថេន អាគតោ, តំ បុច្ឆិតុកាមោ ឯកមន្តំ និសីទិ។

ឯកមន្តន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, “វិសមំ ចន្ទិមសូរិយា បរិវត្តន្តី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៧០) វិយ។ តស្មា យថា និសិន្នោ ឯកមន្តំ និសិន្នោ ហោតិ, តថា និសីទីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ភុម្មត្ថេ វា ឯតំ ឧបយោគវចនំ។ **និសីទី**តិ ឧបាវិសិ។ បណ្ឌិតា ហិ បុរិសា គរុដ្ឋានិយំ ឧបសង្កមិត្វា អាសនកុសលតាយ ឯកមន្តំ និសីទន្តិ, អយញ្ច នេសំ អញ្ញតរោ, តស្មា ឯកមន្តំ និសីទិ។

កថំ និសិន្នោ បន ឯកមន្តំ និសិន្នោ ហោតីតិ។ ឆ និសជ្ជទោសេ វជ្ជេត្វា។ សេយ្យថិទំ, អតិទូរំ អច្ចាសន្នំ ឧបរិវាតំ ឧន្នតបទេសំ អតិសម្មុខំ អតិបច្ឆាតិ។ អតិទូរេ និសិន្នោ ហិ សចេ កថេតុកាមោ ហោតិ, ឧច្ចាសទ្ទេន កថេតព្ពំ ហោតិ។ អច្ចាសន្នេ និសិន្នោ សង្ឃដ្ដនំ ករោតិ។ ឧបរិវាតេ និសិន្នោ សរីរគន្ធេន ពាធតិ។ ឧន្នតប្បទេសេ និសិន្នោ អគារវំ បកាសេតិ។ អតិសម្មុខា និសិន្នោ សចេ ទដ្ឋុកាមោ ហោតិ, ចក្ខុនា ចក្ខុំ អាហច្ច ទដ្ឋព្ពំ ហោតិ។ អតិបច្ឆា និសិន្នោ សចេ ទដ្ឋុកាមោ ហោតិ, គីវំ បសារេត្វា ទដ្ឋព្ពំ ហោតិ។ តស្មា អយម្បិ ឯតេ ឆ និសជ្ជទោសេ វជ្ជេត្វា និសីទិ, តេន វុត្តំ “ឯកមន្តំ និសីទី”តិ។

យេមេតិ យេ ឥមេ។ **កុលបុត្តា**តិ ទុវិធា កុលបុត្តា ជាតិកុលបុត្តា អាចារកុលបុត្តា។ តត្ថ “តេន ខោ បន សមយេន រដ្ឋបាលោ នាម កុលបុត្តោ តស្មិំយេវ ថុល្លកោដ្ឋិកេ អគ្គកុលស្ស បុត្តោ”តិ (ម. និ. ២.២៩៤) ឯវំ អាគតា ឧច្ចាកុលប្បសុតា **ជាតិកុលបុត្តា** នាម។ “យេ តេ កុលបុត្តា សទ្ធា អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតា”តិ (ម. និ. ៣.៧៨) ឯវំ អាគតា បន យត្ថ កត្ថចិ កុលេ បសុតាបិ អាចារសម្បន្នា **អាចារកុលបុត្តា** នាម។ ឥធ បន ទ្វីហិបិ ការណេហិ កុលបុត្តាយេវ។

សទ្ធាតិ សទ្ធាយ។ **អគារស្មា**តិ អគារតោ។ **អនគារិយ**ន្តិ បព្ពជ្ជំ ភិក្ខុភាវញ្ច។ បព្ពជ្ជាបិ ហិ នត្ថេត្ថ អគារិយន្តិ **អនគារិយា,** អគារស្ស ហិតំ កសិគោរក្ខាទិកម្មមេត្ថ នត្ថីតិ អត្ថោ។ ភិក្ខុបិ នត្ថេតស្ស អគារន្តិ អនគារោ, អនគារស្ស ភាវោ អនគារិយំ។ **បព្ពជិតា**តិ ឧបគតា, ឯវំ សព្ពថាបិ អនគារិយសង្ខាតំ បព្ពជ្ជំ ភិក្ខុភាវំ វា ឧបគតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បុព្ពង្គមោ**តិ បុរតោ គាមី នាយកោ។ **ពហុការោ**តិ ហិតកិរិយាយ ពហូបការោ។ **ភវំ**

តេសំ គោតមោ សមាទបេតាតិ តេ កុលបុត្តេ ភវំ គោតមោ អធិសីលាទីនិ គាហេតា សិក្ខាបេតា។ **សា ជនតា**តិ សោ ជនសមូហោ។ **ទិដ្ឋានុគតិំ អាបជ្ជតី**តិ ទស្សនានុគតិំ បដិបជ្ជតិ, យន្និន្និកោ ភវំ គោតមោ យំខន្តិកោ យំរុចិកោ, តេបិ តន្និន្និកា ហោន្តិ តំខន្តិកា តំរុចិកាតិ អត្ថោ។

កស្មា បនាយំ ឯវមាហាតិ? ឯស កិរ បុព្វេ អនេកេ កុលបុត្តេ អគារមជ្ឈេ វសន្តេ ទេវបុត្តេ វិយ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ បរិចារិយមានេ អន្តោ ច ពហិ ច សុសំវិហិតារក្ខេ ទិស្វា, តេ អបរេន សមយេន ភគវតោ មធុររសំ ធម្មទេសនំ សុត្វា សទ្ធាយ ឃរា និក្ខម្ម បព្ពជិត្វា ឃាសច្ឆាទនបរមតាយ សន្តុដ្ឋេ អារញ្ញកេសុ សេនាសនេសុ កេនចិ អរក្ខិយមានេបិ អនុស្សង្កិតាបរិសង្កិតេ ហដ្ឋបហដ្ឋេ ឧទគ្គុទគ្គេ អទ្ទស, ទិស្វា ច តមេសំ កុលបុត្តានំ “អយំ ផាសុវិហារោ កំ និស្សាយ ឧប្បន្នោ”តិ ចិន្តេន្តោ “សមណំ គោតម”ន្តិ ភគវតិ បសាទំ អលត្ថ។ សោ តំ បសាទំ និវេទេតុំ ភគវតោ សន្តិកំ អាគតោ, តស្មា ឯវមាហ។

អថស្ស ភគវា តំ វចនំ សម្បដិច្ឆន្តោ អព្ភនុមោទន្តោ ច **ឯវមេតំ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ វចនសម្បដិច្ឆនានុមោទនត្ថោយេវ ហិ ឯត្ថ អយំ **ឯវ**ន្តិ និបាតោ។ **មមំ ឧទ្ទិស្សា**តិ មំ ឧទ្ទិស្ស។ **សទ្ធា**តិ សទ្ធាយេវ។ ន ឥណដ្ដា ន ភយដ្ដាតិអាទីនិ សន្ធាយាហ។ ឦទិសានំយេវ ហិ ភគវា បុព្ពង្គមោ, ន ឥតរេសំ។ **ទុរភិសម្ភវានិ ហី**តិ សម្ភវិតុំ ទុក្ខានិ ទុស្សហានិ, ន សក្កា អប្បេសក្ខេហិ អជ្ឈោគាហិតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អរញ្ញវនបត្ថានី**តិ អរញ្ញានិ ច វនបត្ថានិ ច។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អភិធម្មេ និប្បរិយាយេន, “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខិលា សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ វុត្តំ, តថាបិ យន្តំ “បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ អារញ្ញិកង្គនិប្ផាទកំ សេនាសនំ វុត្តំ, តទេវ អធិប្បេតន្តិ វេទិតព្ពំ។

វនបត្ថន្តិ គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសីយតិ ន វបីយតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចនំ, វនបត្ថន្តិ វនសណ្ឌានមេតំ សេនាសនានំ, វនបត្ថន្តិ ភីសនកានមេតំ, វនបត្ថន្តិ សលោមហំសានមេតំ, វនបត្ថន្តិ បរិយន្តានមេតំ, វនបត្ថន្តិ ន មនុស្សូបចារានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិ។ ឯត្ថ ច **បរិយន្តាន**ន្តិ ឥមមេកំ បរិយាយំ ឋបេត្វា សេសបរិយាយេហិ វនបត្ថានិ វេទិតព្ពានិ។ **បន្តានី**តិ បរិយន្តានិ អតិទូរានិ។ **ទុក្ករំ បវិវេក**ន្តិ កាយវិវេកំ ទុក្ករំ។ **ទុរភិរម**ន្តិ អភិរមិតុំ ន សុខំ។ **ឯកត្តេ**តិ ឯកីភាវេ។ កឹ ទស្សេតិ? កាយវិវេកេ កតេបិ តត្ថ ចិត្តំ អភិរមាបេតុំ ទុក្ករំ។ ទ្វយំទ្វយារាមោ ហិ អយំ លោកោតិ។ ហរន្តិ **មញ្ញេ**តិ ហរន្តិ វិយ ឃសន្តិ វិយ។ **មនោ**តិ មនំ។ **សមាធឹ អលភមានស្សា**តិ ឧបចារសមាធឹ វា អប្បនាសមាធឹ វា អលភន្តស្ស។ កឹ ទស្សេតិ? ឦទិសស្ស ភិក្ខុនោ តិណបណ្ណមិគាទិសទ្ទេហិ វិវិធេហិ ច ភីសនកេហិ វនានិ ចិត្តំ វិក្ខិបន្តិ មញ្ញេតិ, សព្ពំ ព្រាហ្មណោ សទ្ធាបព្ពជិតានំ កុលបុត្តានំ អរញ្ញវាសេ (វិភ. ៥២៩) វិម្ហិតោ អាហ។

កាយកម្មន្តវារកថា

៣៥. អថស្ស ភគវា បុរិមនយេនេវ “ឯវមេតំ ព្រាហ្មណា”តិអាទីហិ តំ តំ វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា អព្ភនុមោទិត្វា ច យស្មា សោឡសសុ ឋានេសុ អារម្មណបរិក្ខាហរហិតានំយេវ តាទិសានិ សេនាសនានិ ទុរភិសម្ភវានិ, ន តេសុ អារម្មណបរិក្ខាហយុត្តានំ, អត្តនា ច ពោធិសត្តោ សមានោ តាទិសោ អហោសិ, តស្មា អត្តនោ តាទិសានំ សេនាសនានំ ទុរភិសម្ភវតំ ទស្សេតុំ, **មយ្ហម្បិ ខោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **បុព្ពេវ សម្ពោធា**តិ សម្ពោធតោ បុព្ពេវ, អរិយមគ្គុប្បត្តិតោ អបរភាគេយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនភិសម្ពុទ្ធស្សា**តិ អប្បដិវិទ្ធចតុសច្ចស្ស។ **ពោធិសត្តស្សេវ សតោ**តិ ពុជ្ឈនកសត្តស្សេវ សម្មាសម្ពោធឹ អធិគន្តុំ អរហសត្តស្សេវ សតោ, ពោធិយា វា សត្តស្សេវ លគ្គស្សេវ សតោ។ ទីបង្ករស្ស ហិ ភគវតោ បាទមូលេ អដ្ឋធម្មសមោធានេន អភិនីហារសមិទ្ធិតោ បភុតិ តថាគតោ ពោធិយា សត្តោ លគ្គោ “បត្តព្ពា មយា ឯសា”តិ តទធិគមាយ បរក្កមំ អមុញ្ចន្តោយេវ អាគតោ, តស្មា **ពោធិសត្តោ**តិ វុច្ចតិ។ **តស្ស មយ្ហ**ន្តិ តស្ស ឯវំ ពោធិសត្តស្សេវ សតោ មយ្ហំ។ **យេ ខោ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា**តិ យេ កេចិ បព្ពជ្ជូបគតា វា ភោវាទិនោ វា។

អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តាតិ អបរិសុទ្ធេន បាណាតិបាតាទិនា កាយកម្មន្តេន សមន្នាគតា។ **អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តសន្ទោសហេតូ**តិ អបរិសុទ្ធស្ស កាយកម្មន្តសង្ខាតស្ស អត្តនោ ទោសស្ស ហេតុ, អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តការណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ហវេ**តិ ឯកំសវចនេ និបាតោ។ **អកុសល**ន្តិ សាវជ្ជំ អក្ខេមញ្ច។ **ភយភេរវ**ន្តិ ភយញ្ច ភេរវញ្ច។ ចិត្តុត្រាសស្ស ច ភយានការម្មណស្ស ចេតំ អធិវចនំ។ តត្រ **ភយំ** សាវជ្ជដ្ឋេន អកុសលំ, **ភេរវំ** អក្ខេមដ្ឋេនាតិ វេទិតព្ពំ។ **អវ្ហាយន្តី**តិ បក្កោសន្តិ។ កថំ? តេ ហិ បាណាតិបាតាទីនិ កត្វា “មយំ អយុត្តមកម្ហា, សចេ នោ តេ ជានេយ្យុំ, យេសំ អបរជ្ឈិម្ហា, ឥទានិ អនុពន្ធិត្វា អនយព្យសនំ អាបាទេយ្យុ”ន្តិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា

គច្ឆន្តរេ វា គុម្ពន្តរេ វា និសីទន្តិ។ តេ “អប្បមត្តកម្បិ តិណសទ្ទំ វា បណ្ណសទ្ទំ វា សុត្វា, ឥទានិម្ហា នដ្ឋា”តិ តសន្តិ វិត្តសន្តិ, អាគន្ត្វា បរេហិ បរិវារិតា វិយ ពទ្ធា វធិតា វិយ ច ហោន្តិ។ ឯវំ តំ ភយភេរវំ អត្តនិ សមារោបនដ្ឋេន អវ្ហាយន្តិ បក្កោសន្តិ។

ន ខោ បនាហំ…បេ…. បដិសេវាមីតិ អហំ ខោ បន អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តោ ហុត្វា អរញ្ញវនបត្ថានិ បន្តានិ សេនាសនានិ ន បដិសេវាមិ។ **យេ ហិ វោ**តិ ឯត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ។ **អរិយា** វុច្ចន្តិ ពុទ្ធា ច ពុទ្ធសាវកា ច។ **បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តា**តិ ឦទិសា ហុត្វា។ **តេសមហំ អញ្ញតរោ**តិ តេសំ អហម្បិ ឯកោ អញ្ញតរោ។ ពោធិសត្តោ ហិ គហដ្ឋោបិ បព្ពជិតោបិ បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តោវ ហោតិ។ **ភិយ្យោ**តិ អតិរេកត្ថេ និបាតោ។ **បល្លោម**ន្តិ បន្នលោមតំ, ខេមំ សោត្ថិភាវន្តិ អត្ថោ។ **អាបាទិ**ន្តិ អាបជ្ជឹ, អតិរេកំ សោត្ថិភាវំ អតិរេកេន វា សោត្ថិភាវមាបជ្ជិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អរញ្ញេ វិហារាយា**តិ អរញ្ញេ វិហារត្ថាយ។

កាយកម្មន្តវារកថា និដ្ឋិតា។

វចីកម្មន្តវារាទិវណ្ណនា

៣៦. ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ អយំ បន វិសេសោ, វចីកម្មន្តវារេ តាវ **អបរិសុទ្ធវចីកម្មន្តា**តិ អបរិសុទ្ធេន មុសាវាទាទិនា វចីកម្មន្តេន សមន្នាគតា។ តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? តេ មុសាវាទេន បរស្ស អត្ថំ ភញ្ជិត្វា, បិសុណវាចាយ មិត្តភេទំ កត្វា ផរុសវាចាយ បរេសំ បរិសមជ្ឈេ មម្មានិ តុទិត្វា និរត្ថកវាចាយ បរេសត្តានំ កម្មន្តេ នាសេត្វា “មយំ អយុត្តមកម្ហា, សចេ នោ តេ ជានេយ្យុំ, យេសំ អបរជ្ឈិម្ហា, ឥទានិ អនុពន្ធិត្វា អនយព្យសនំ បាបេយ្យុ”ន្តិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា គច្ឆន្តរេ វា គុម្ពន្តរេ វា និសីទន្តិ។ តេ “អប្បមត្តកម្បិ តិណសទ្ទំ វា បណ្ណសទ្ទំ វា សុត្វា ឥទានិម្ហា នដ្ឋា”តិ តសន្តិ វិត្តសន្តិ អាគន្ត្វា បរេហិ បរិវារិតា វិយ ពទ្ធា វធិតា វិយ ច ហោន្តិ។ ឯវំ តំ ភយភេរវំ អត្តនិ សមារោបនដ្ឋេន អវ្ហាយន្តិ, បក្កោសន្តិ។

មនោកម្មន្តវារេ **អបរិសុទ្ធមនោកម្មន្តា**តិ អបរិសុទ្ធេន អភិជ្ឈាទិនា មនោកម្មន្តេន សមន្នាគតា។ តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? តេ បរេសំ រក្ខិតគោបិតេសុ ភណ្ឌេសុ អភិជ្ឈាវិសមលោភំ ឧប្បាទេត្វា បរស្ស កុជ្ឈិត្វា បរសត្តេ មិច្ឆាទស្សនំ គាហាបេត្វា មយំ អយុត្តមកម្ហា…បេ…. អត្តនិ សមារោបនដ្ឋេន អវ្ហាយន្តិ បក្កោសន្តិ។

អាជីវវារេ **អបរិសុទ្ធាជីវា**តិ អបរិសុទ្ធេន វេជ្ជកម្មទូតកម្មវឌ្ឍិបយោគាទិនា ឯកវីសតិអនេសនភេទេន អាជីវេន សមន្នាគតា។ តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? តេ ឯវំ ជីវិកំ កប្បេត្វា សុណន្តិ – “សាសនសោធកា កិរ តេបិដកា ភិក្ខូ សាសនំ សោធេតុំ និក្ខន្តា, អជ្ជ វា ស្វេ វា ឥធាគមិស្សន្តី”តិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា គច្ឆន្តរេ វា…បេ…. តសន្តិ វិត្តសន្តិ។ តេ ហិ អាគន្ត្វា បរិវារេត្វា គហិតា វិយ ឱទាតវត្ថនិវាសិតា វិយ ច ហោន្តីតិ។ សេសំ តាទិសមេវ។

៣៧. ឥតោ បរំ **អភិជ្ឈាលូ**តិអាទីសុ កិញ្ចាបិ អភិជ្ឈាព្យាបាទា មនោកម្មន្តេន សង្គហិតា តថាបិ នីវរណវសេន បុន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ **អភិជ្ឈាលូ**តិ បរភណ្ឌាទិអភិជ្ឈាយនសីលា។ **កាមេសុ តិព្ពសារាគា**តិ វត្ថុកាមេសុ ពហលកិលេសរាគា, តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? តេ អវវត្ថិតារម្មណា ហោន្តិ, តេសំ អវវត្ថិតារម្មណានំ អរញ្ញេ វិហរន្តានំ ទិវា ទិដ្ឋំ រត្តឹ ភយភេរវំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ – “តេ អាកុលចិត្តា អប្បមត្តកេនបិ តសន្តិ វិត្តសន្តិ, រជ្ជុំ វា លតំ វា ទិស្វា សប្បសញ្ញិនោ ហោន្តិ, ខាណុំ ទិស្វា យក្ខសញ្ញិនោ, ថលំ វា បព្ពតំ វា ទិស្វា ហត្ថិសញ្ញិនោ សប្បាទីហិ អនយព្យសនំ អាបាទិតា វិយ ហោន្តី”តិ។ សេសំ តាទិសមេវ។

៣៨. **ព្យាបន្នចិត្តា**តិ បកតិភាវវិជហនេន វិបន្នចិត្តា។ កិលេសានុគតញ្ហិ ចិត្តំ បកតិភាវំ វិជហតិ, បុរាណភត្តព្យញ្ជនំ វិយ បូតិកំ ហោតិ។ **បទុដ្ឋមនសង្កប្បា**តិ បទុដ្ឋចិត្តសង្កប្បា, អភទ្រកេន បរេសំ អនត្ថជនកេន ចិត្តសង្កប្បេន សមន្នាគតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? ភយភេរវាវ្ហាយនំ ឥតោ បភុតិ អភិជ្ឈាលុវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ យត្ថ បន វិសេសោ ភវិស្សតិ, តត្ថ វក្ខាម។ **ន ខោ បនាហំ ព្យាបន្នចិត្តោ**តិ ឯត្ថ បន មេត្តចិត្តោ អហំ ហិតចិត្តោតិ ទស្សេតិ, ឦទិសា ហិ ពោធិសត្តា ហោន្តិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ វុត្តទោស បដិបក្ខវសេន ពោធិសត្តស្ស គុណា វណ្ណេតព្ពា។

៣៩. **ថិនមិទ្ធបរិយុដ្ឋិតា**តិ ចិត្តគេលញ្ញភូតេន ថិនេន សេសនាមកាយគេលញ្ញភូតេន មិទ្ធេន ច បរិយុដ្ឋិតា, អភិភូតា គហិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេ និទ្ទាពហុលា ហោន្តិ។

៤០. ឧទ្ធតាតិ ឧទ្ធច្ចបកតិកា វិប្ផន្ទមានចិត្តា, ឧទ្ធច្ចេន ហិ ឯការម្មណេ ចិត្តំ វិប្ផន្ទតិ ធជយដ្ឋិយំ វាតេន បដាកា វិយ។ **អវូបសន្តចិត្តា**តិ អនិព្ពុតចិត្តា, ឥធ កុក្កុច្ចំ គហិតំ វដ្ដតិ។

៤១. កង្ខី វិចិកិច្ឆីតិ ឯត្ថ ឯកមេវិទំ បញ្ចមំ នីវរណំ។ កឹ នុ ខោ ឥទន្តិ អារម្មណំ កង្ខនតោ កង្ខា, ឥទមេវិទន្តិ និច្ឆេតុំ អសមត្ថភាវតោ វិចិកិច្ឆាតិ វុច្ចតិ, តេន សមន្នាគតា សមណព្រាហ្មណា “កង្ខី វិចិកិច្ឆី”តិ វុត្តា។

៤២. អត្តុក្កំសនកា បរវម្ភីតិ យេ អត្តានំ ឧក្កំសេន្តិ ឧក្ខិបន្តិ, ឧច្ចេ ឋានេ ឋបេន្តិ, បរញ្ច វម្ភេន្តិ គរហន្តិ និន្ទន្តិ, នីចេ ឋានេ ឋបេន្តិ, តេសមេតំ អធិវចនំ។ តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? តេ បរេហិ “អសុកោ ច កិរ អសុកោ ច អត្តានំ ឧក្កំសេន្តិ, អម្ហេ គរហន្តិ, ទាសេ វិយ ករោន្តិ, គណ្ហថ នេ”តិ អនុពទ្ធា បលាយិត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា គច្ឆន្តរេ វា គុម្ពន្តរេ វាតិ កាយកម្មន្តសទិសំ វិត្ថារេតព្ពំ។

៤៣. ឆម្ភីតិ កាយថម្ភនលោមហំសនករេន ថម្ភេន សមន្នាគតា។ **ភីរុកជាតិកា**តិ ភីរុកបកតិកា, គាមទារកា វិយ ភយពហុលា អសូរា កាតរាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៤៤. លាភសក្ការសិលោកន្តិ ឯត្ថ លព្ភតីតិ **លាភោ**, ចតុន្នំ បច្ចយានមេតំ អធិវចនំ។ **សក្ការោ**តិ សុន្ទរការោ, បច្ចយា ឯវ ហិ បណីតបណីតា សុន្ទរសុន្ទរា ច អភិសង្ខរិត្វា កតា សក្ការាតិ វុច្ចន្តិ។ យា ច បរេហិ អត្តនោ គារវកិរិយា បុប្ផាទីហិ វា បូជា។ **សិលោកោ**តិ វណ្ណភណនំ ឯតំ , លាភញ្ច សក្ការញ្ច សិលោកញ្ច **លាភសក្ការសិលោកំ។ និកាមយមានា**តិ បត្ថយមានា។ ភយភេរវាវ្ហាយនំ អភិជ្ឈាលុវារសទិសមេវ។ តទត្ថទីបកំ បនេត្ថ បិយគាមិកវត្ថុំ កថេន្តិ –

ឯកោ កិរ បិយគាមិកោ នាម ភិក្ខុ សមាទិន្នធុតង្គានំ ភិក្ខូនំ លាភំ ទិស្វា “អហម្បិ ធុតង្គំ សមាទិយិត្វា លាភំ ឧប្បាទេមី”តិ ចិន្តេត្វា សោសានិកង្គំ សមាទាយ សុសានេ វសតិ។ អថេកទិវសំ ឯកោ កម្មមុត្តោ ជរគ្គវោ ទិវា គោចរេ ចរិត្វា រត្តឹ តស្មឹ សុសានេ បុប្ផគុម្ពេ សីសំ កត្វា រោមន្ថយមានោ អដ្ឋាសិ។ បិយគាមិកោ រត្តឹ ចង្កមនា និក្ខន្តោ តស្ស ហនុសទ្ទំ សុត្វា ចិន្តេសិ “អទ្ធា មំ លាភគិទ្ធោ ឯស សុសានេ វសតីតិ ញត្វា ទេវរាជា វិហេឋេតុំ អាគតោ”តិ, សោ ជរគ្គវស្ស បុរតោ អញ្ជលឹ បគ្គហេត្វា “សប្បុរិស ទេវរាជ អជ្ជ មេ ឯករត្តឹ ខម, ស្វេ បដ្ឋាយ ន ឯវំ ករិស្សាមី”តិ នមស្សមានោ សព្ពរត្តឹ យាចន្តោ អដ្ឋាសិ។ តតោ សូរិយេ ឧដ្ឋិតេ តំ ទិស្វា កត្តរយដ្ឋិយា បហរិត្វា បលាបេសិ “សព្ពរត្តឹ មំ ភីសាបេសី”តិ។

៤៥. កុសីតាតិ កោសជ្ជានុគតា។ **ហីនវីរិយា**តិ ហីនា វីរិយេន វិរហិតា វិយុត្តា, និព្ពីរិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ កុសីតា កាយិកវីរិយារម្ភវិរហិតា ហោន្តិ, ហីនវីរិយា ចេតសិកវីរិយារម្ភវិរហិតា។ តេ អារម្មណវវត្ថានមត្តម្បិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ តេសំ អវវត្ថិតារម្មណានន្តិ សព្ពំ បុព្ពសទិសមេវ។

៤៦. មុដ្ឋស្សតីតិ នដ្ឋស្សតី។ **អសម្បជានា**តិ បញ្ញារហិតា, ឥមស្ស ច បដិបក្ខេ “ឧបដ្ឋិតស្សតីហមស្មី”តិ វចនតោ សតិភាជនិយមេវេតំ។ បញ្ញា បនេត្ថ សតិទុព្ពល្យទីបនត្ថំ វុត្តា។ ទុវិធា ហិ សតិ បញ្ញាសម្បយុត្តា បញ្ញាវិប្បយុត្តា ច។ តត្ថ បញ្ញាសម្បយុត្តា ពលវតី, វិប្បយុត្តា ទុព្ពលា, តស្មា យទាបិ តេសំ សតិ ហោតិ, តទាបិ អសម្បជានន្តា មុដ្ឋស្សតីយេវ តេ, ទុព្ពលាយ សតិយា សតិកិច្ចាភាវតោតិ ឯតមត្ថំ ទីបេតុំ “អសម្បជានា”តិ វុត្តំ។ តេ ឯវំ មុដ្ឋស្សតី អសម្បជានា អារម្មណវវត្ថានមត្តម្បិ កាតុំ ន សក្កោន្តីតិ សព្ពំ បុព្ពសទិសមេវ។

៤៧. អសមាហិតាតិ ឧបចារប្បនាសមាធិវិរហិតា។ **វិព្ភន្តចិត្តា**តិ ឧព្ភន្តចិត្តា។ សមាធិវិរហេន លទ្ធោកាសេន ឧទ្ធច្ចេន តេសំ សមាធិវិរហានំ ចិត្តំ នានារម្មណេសុ បរិព្ភមតិ, វនមក្កដោ វិយ វនសាខាសុ ឧទ្ធច្ចេន ឯការម្មណេ វិប្ផន្ទតិ។ បុព្ពេ វុត្តនយេនេន តេ ឯវំ អសមាហិតា វិព្ភន្តចិត្តា អារម្មណវវត្ថានមត្តម្បិ កាតុំ ន សក្កោន្តីតិ សព្ពំ បុព្ពសទិសមេវ។

៤៨. ទុប្បញ្ញាតិ និប្បញ្ញានមេតំ អធិវចនំ។ បញ្ញា បន ទុដ្ឋា នាម នត្ថិ។ **ឯឡមូគា**តិ ឯលមុខា, ខ-ការស្ស គ-ការោ កតោ។ លាលមុខាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទុប្បញ្ញានញ្ហិ កថេន្តានំ លាលា មុខតោ គលតិ, លាលា ច ឯលាតិ វុច្ចតិ។ យថាហ “បស្សេលមូគំ ឧរគំ ទុជ្ជិវ្ហ”ន្តិ។ តស្មា តេ “ឯឡមូគា”តិ វុច្ចន្តិ។ “ឯលមុខា”តិបិ បាឋោ។ “ឯលមុគា”តិ កេចិ បឋន្តិ, អបរេ “ឯលមុកា”តិបិ, សព្ពត្ថ “ឯលមុខា”តិ អត្ថោ។ តេ កថំ ភយភេរវំ អវ្ហាយន្តិ? តេ ទុប្បញ្ញា ឯឡមូគា អារម្មណវវត្ថានមត្តម្បិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ តេសំ អវវត្ថិតារម្មណានំ អរញ្ញេ វិហរន្តានំ ទិវា ទិដ្ឋំ រត្តឹ ភយភេរវំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ “តេ អាកុលចិត្តា អប្បមត្តកេនបិ តសន្តិ វិត្តសន្តិ, រជ្ជុំ វា លតំ វា ទិស្វា សប្បសញ្ញិនោ ហោន្តិ, ខាណុំ ទិស្វា យក្ខសញ្ញិនោ, ថលំ វា បព្ពតំ វា ទិស្វា ហត្ថិសញ្ញិនោ សប្បាទីហិ អនយវ្យសនំ អា

បាទិកា វិយ ហោន្តី’’តិ។ ឯវំ តំ ភយភេរវំ អត្តនិ សមារោបនវសេន អាវ្ហាយន្តិ បក្កោសន្តិ។ **បញ្ញាសម្បន្នោហមស្មីតិ** ឯត្ថ **បញ្ញាសម្បន្នោ**តិ បញ្ញាយ សម្បន្នោ សមន្នាគតោ, នោ ច ខោ វិបស្សនាបញ្ញាយ, ន មគ្គបញ្ញាយ, អបិច ខោ បន ឥមេសុ សោឡសសុ ឋានេសុ អារម្មណវវត្ថានបញ្ញាយាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តនយមេវាតិ។

វចីកម្មន្តវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សោឡសង្គានារម្មណបរិក្កហោ និដ្ឋិតោ។

ភយភេរវសេនាសនាទិវណ្ណនា

៤៩. តស្ស មយ្ហន្តិ កោ អនុសន្ធិ? ពោធិសត្តោ កិរ ឥមានិ សោឡសារម្មណានិ បរិគ្គណ្ហន្តោ ច ភយភេរវំ អទិស្វា ភយភេរវំ នាម ឯវរូបាសុ រត្តីសុ ឯវរូបេ សេនាសនេ ច បញ្ញាយតិ, ហន្ទ នំ តត្ថាបិ គវេសិស្សាមីតិ ភយភេរវគវេសនមកាសិ, ឯតមត្ថំ ភគវា ឥទានិ ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេន្តោ **តស្ស មយ្ហ**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **យា តា**តិ ឧភយមេតំ រត្តីនំយេវ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវចនំ។ **អភិញ្ញាតា**តិ ឯត្ថ **អភី**តិ លក្ខណត្ថេ ឧបសគ្គោ។ តស្មា អភិញ្ញាតាតិ ចន្ទបារិបូរិយា ចន្ទបរិក្ខយេនាតិ ឯវមាទីហិ លក្ខណេហិ ញាតាតិ វេទិតព្ពា។ **អភិលក្ខិតា**តិ ឯត្ថ ឧបសគ្គមត្តមេវ, តស្មា អភិលក្ខិតាតិ លក្ខណីយា ឥច្ចេវ អត្ថោ, ឧបោសថសមាទានធម្មស្សវនបូជាសក្ការាទិករណត្ថំ លក្ខេតព្ពា សល្លក្ខេតព្ពា ឧបលក្ខេតព្ពាតិ វុត្តំ ហោតិ។

ចាតុទ្ទសីតិ បក្ខស្ស បឋមទិវសតោ បភុតិ ចតុទ្ទសន្នំ បូរណី ឯកា រត្តិ។ ឯវំ **បញ្ចទសី អដ្ឋមី** ច។ **បក្ខស្សា**តិ សុក្កបក្ខស្ស កណ្ហបក្ខស្ស ច។ ឯតា តិស្សោ តិស្សោ កត្វា ឆ រត្តិយោ, តស្មា សព្ពត្ថ បក្ខវចនំ យោជេតព្ពំ “បក្ខស្ស ចាតុទ្ទសី បក្ខស្ស បញ្ចទសី បក្ខស្ស អដ្ឋមី”តិ។ អថ បញ្ចមី កស្មា ន គហិតាតិ? អសព្ពកាលិកត្តា។ ពុទ្ធេ កិរ ភគវតិ អនុប្បន្នេបិ ឧប្បជ្ជិត្វា អបរិនិព្ពុតេបិ បញ្ចមី អនភិលក្ខិតាយេវ, បរិនិព្ពុតេ បន ធម្មសង្គាហកត្ថេរា ចិន្តេសុំ “ធម្មស្សវនំ ចិរេន ហោតី”តិ។ តតោ សម្មន្តិត្វា បញ្ចមីតិ ធម្មស្សវនទិវសំ ឋបេសុំ, តតោ បភុតិ សា អភិលក្ខិតា ជាតា, ឯវំ អសព្ពកាលិកត្តា ឯត្ថ ន គហិតាតិ។

តថារូបាសូតិ តថាវិធាសុ។ **អារាមចេតិយានី**តិ បុប្ផារាមផលារាមាទយោ អារាមា ឯវ អារាមចេតិយានិ។ ចិត្តីកតដ្ឋេន ហិ **ចេតិយានី**តិ វុច្ចន្តិ, បូជនីយដ្ឋេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វនចេតិយានី**តិ ពលិហរណវនសណ្ឌសុភគវនទេវសាលវនាទីនិ វនានិយេវ វនចេតិយានិ។ **រុក្ខចេតិយានី**តិ គាមនិគមាទិទ្វារេសុ បូជនីយរុក្ខាយេវ រុក្ខចេតិយានិ។ លោកិយា ហិ ទិព្ពាធិវត្ថាតិ វា មញ្ញមានា តេសុយេវ វា ទិព្ពសញ្ញិនោ ហុត្វា អារាមវនរុក្ខេ ចិត្តីករោន្តិ , បូជេន្តិ, តេន តេ សព្ពេបិ **ចេតិយានី**តិ វុច្ចន្តិ។ **ភីសនកានី**តិ ភយជនកានិ, បស្សតោបិ សុណតោបិ ភយំ ជនេន្តិ។ **សលោមហំសានី**តិ សហេវ លោមហំសេន វត្តន្តិ, បរិសមានស្សេវ លោមហំសជននតោ។ **អប្បេវ នាម បស្សេយ្យ**ន្តិ អបិ នាម តំ ភយភេរវំ បស្សេយ្យមេវ។ **អបរេន សមយេនា**តិ, “ឯតទហោសិ យំនូនាហ”ន្តិ ឯវំ ចិន្តិតកាលតោ បដ្ឋាយ អញ្ញេន កាលេន។

តត្ថ ច មេ ព្រាហ្មណ វិហរតោតិ តថារូបេសុ សេនាសនេសុ យំ យំ មនុស្សានំ អាយាចនឧបហារករណារហំ យក្ខដ្ឋានំ បុប្ផធូបមំសរុហិរវសាមេទបិហកបប្ផាសសុរាមេរយាទីហិ ឱកិណ្ណកិលិន្នធរណិតលំ ឯកនិបាតំ វិយ យក្ខរក្ខសបិសាចានំ, យំ ទិវាបិ បស្សន្តានំ ហទយំ មញ្ញេ ផលតិ, តំ ឋានំ សន្ធាយាហ “តត្ថ ច មេ, ព្រាហ្មណ, វិហរតោ”តិ។ **មគោ វា អាគច្ឆតី**តិ សិង្គានិ វា ខុរានិ វា កោដ្ដេន្តោ គោកណ្ណខគ្គទីបិវរាហាទិភេទោ មគោ វា អាគច្ឆតិ, សព្ពចតុប្បទានញ្ហិ ឥធ **មគោ**តិ នាមំ។ កត្ថចិ បន កាឡសិង្គាលោបិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

> “ឧសភស្សេវ តេ ខន្ធោ, សីហស្សេវ វិជម្ភិតំ;
> មគរាជ នមោ ត្យត្ថុ, អបិ កិញ្ចិ លភាមសេ”តិ។ (ជា. ១.៣.១៣៣);

មោរោ វា កដ្ឋំ បាតេតីតិ មោរោ វា សុក្ខកដ្ឋំ រុក្ខតោ ចាលេត្វា បាតេតិ។ មោរគ្គហណេន ច ឥធ សព្ពបក្ខិគ្គហណំ អធិប្បេតំ, តេន យោ កោចិ បក្ខីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា មោរោ វាតិ វា សទ្ទេន អញ្ញោ វា កោចិ បក្ខីតិ។ ឯស នយោ បុរិមេ មគគ្គហណេបិ។ **វាតោ វា បណ្ណកសដំ ឯរេតី**តិ វាតោ វា បណ្ណកចវរំ យដ្ឋេតិ។ **ឯតំ នូន តំ ភយភេរវំ អាគច្ឆតី**តិ យមេតំ អាគច្ឆតិ, តំ ភយភេរវំ នូនាតិ។ ឥតោ បភុតិ ច អារម្មណមេវ ភយភេរវន្តិ វេទិតព្ពំ។ បរិត្តស្ស ច អធិមត្តស្ស ច ភយស្ស អារម្មណត្តា សុខារម្មណំ រូបំ សុខមិវ។ **កឹ នុ ខោ អហំ អញ្ញទត្ថុ ភយបដិកង្ខី វិហរាមី**តិ អហំ ខោ កឹ ការណំ ឯកំសេនេវ ភយំ អាកង្ខមានោ ឥច្ឆមានោ ហុត្វា វិហរាមិ។

យថាភូតំ យថាភូតស្សាតិ យេន យេន ឥរិយាបថេន ភូតស្ស ភវិតស្ស សតោ វត្តមានស្ស សមង្គីភូតស្ស វា។ **មេតិ** មម សន្តិកេ។ **តថាភូតំ តថាភូតោ វា**តិ តេន តេនេវ ឥរិយាបថេន ភូតោ ភវិតោ សន្តោ វត្តមានោ សមង្គីភូតោ វាតិ អត្ថោ។ **សោ ខោ អហំ…បេ…. បដិវិនេមី**តិ ពោធិសត្តស្ស កិរ ចង្កមន្តស្ស តស្មិំ មគសិង្គខុរសទ្ទាទិភេទេ ភយភេរវារម្មណេ អាគតេ នេវ មហាសត្តោ តិដ្ឋតិ, ន និសីទតិ ន សយតិ, អថ ខោ ចង្កមន្តោវ បរិវីមំសន្តោ បរិវិចិនន្តោ ភយភេរវំ ន បស្សតិ, មគសិង្គខុរសទ្ទាទិមត្តមេវ ចេតំ ហោតិ, សោ តំ ញត្វា ឥទំ នាមេតំ, ន ភយភេរវន្តិ តតោ តិដ្ឋតិ វា និសីទតិ វា សយតិ វា។ ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ “សោ ខោ អហ”ន្តិអាទិមាហ។ ឯស នយោ សព្ពបេយ្យាលេសុ។ ឥតោ បរញ្ច ឥរិយាបថបដិបាដិយា អវត្វា អាសន្នបដិបាដិយា ឥរិយាបថា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា, ចង្កមន្តស្ស ហិ ភយភេរវេ អាគតេ ន ឋិតោ ន និសិន្នោ ន និបន្នោ ឋិតស្សាបិ អាគតេ ន ចង្កមីតិ ឯវំ តស្ស អាសន្នបដិបាដិយា វុត្តាតិ។

ភយភេរវសេនាសនាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អសម្មោហវិហារវណ្ណនា

៥០. ឯវំ ភីសនកេសុបិ ឋានេសុ អត្តនោ ភយភេរវាភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឈាយីនំ សម្មោហដ្ឋានេសុ អត្តនោ អសម្មោហវិហារំ ទស្សេតុំ **សន្តិ ខោ បន, ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **សន្តី**តិ អត្ថិ សំវិជ្ជន្តិ ឧបលព្ភន្តិ។ **រត្តិំយេវ សមាន**ន្តិ រត្តិំយេវ សន្តំ, **ទិវាតិ សញ្ជានន្តី**តិ “ទិវសោ អយ”ន្តិ សញ្ជានន្តិ។ **ទិវាយេវ សមាន**ន្តិ ទិវសំយេវ សន្តំ។ **រត្តីតិ សញ្ជានន្តី**តិ “រត្តិ អយ”ន្តិ សញ្ជានន្តិ។ កស្មា បនេតេ ឯវំសញ្ញិនោ ហោន្តីតិ។ វុដ្ឋានកោសល្លាភាវតោ វា សកុណរុតតោ វា។ កថំ? ឥធេកច្ចោ ឱទាតកសិណលាភី ទិវា បរិកម្មំ កត្វា ទិវា សមាបន្នោ ទិវាយេវ វុដ្ឋហាមីតិ មនសិការំ ឧប្បាទេតិ, នោ ច ខោ អទ្ធានបរិច្ឆេទេ កុសលោ ហោតិ។ សោ ទិវសំ អតិក្កមិត្វា រត្តិភាគេ វុដ្ឋាតិ។ ឱទាតកសិណផរណវសេន ចស្ស វិសទំ ហោតិ វិភូតំ សុវិភូតំ។ សោ, ទិវា វុដ្ឋហាមីតិ ឧប្បាទិតមនសិការតាយ ឱទាតកសិណផរណវិសទវិភូតតាយ ច រត្តិំយេវ សមានំ ទិវាតិ សញ្ជានាតិ។ ឥធ បនេកច្ចោ នីលកសិណលាភី រត្តិំ បរិកម្មំ កត្វា រត្តិំ សមាបន្នោ រត្តិំយេវ វុដ្ឋហាមីតិ មនសិការំ ឧប្បាទេតិ, នោ ច ខោ អទ្ធានបរិច្ឆេទេ កុសលោ ហោតិ។ សោ រត្តិំ អតិក្កមិត្វា ទិវសភាគេ វុដ្ឋាតិ។ នីលកសិណផរណវសេន ចស្ស អវិសទំ ហោតិ អវិភូតំ។ សោ រត្តិំ វុដ្ឋហាមីតិ ឧប្បាទិតមនសិការតាយ នីលកសិណផរណាវិសទាវិភូតតាយ ច ទិវាយេវ សមានំ រត្តីតិ សញ្ជានាតិ។ ឯវំ តាវ វុដ្ឋានកោសល្លាភាវតោ ឯវំសញ្ញិនោ ហោន្តិ។

សកុណរុតតោ បន ឥធេកច្ចោ អន្តោសេនាសនេ និសិន្នោ ហោតិ។ អថ ទិវា វនេកសកុណា កាកាទយោ ចន្ទាលោកេន ទិវាតិ មញ្ញមានា រត្តិំ វវន្តិ, អញ្ញេហិ វា ការណេហិ។ សោ តេសំ សទ្ទំ សុត្វា រត្តិំយេវ សមានំ ទិវាតិ សញ្ជានាតិ។ ឥធ បនេកច្ចោ បព្ពតន្តរេ គម្ភីរាយ ឃនវនប្បដិច្ឆន្នាយ គិរិគុហាយ សត្តាហវទ្ទលិកាយ វត្តមានាយ អន្តរហិតសូរិយាលោកេ កាលេ និសិន្នោ ហោតិ។ អថ រត្តិំ វនេកសកុណា ឧលូកាទយោ មជ្ឈន្តិកសមយេបិ តត្ថ តត្ថ សមន្ធការេ និលីនា រត្តិសញ្ញាយ វា អញ្ញេហិ វា ការណេហិ វវន្តិ។ សោ តេសំ សទ្ទំ សុត្វា ទិវាយេវ សមានំ រត្តីតិ សញ្ជានាតិ។ ឯវំ សកុណរុតតោ ឯវំសញ្ញិនោ ហោន្តីតិ។ **ឥទមហ**ន្តិ ឥទំ អហំ ឯវំ សញ្ជាននំ ។ **សម្មោហវិហារស្មិំ វទាមី**តិ សម្មោហវិហារបរិយាបន្នំ អន្ធោគធំ, សម្មោហវិហារានំ អញ្ញតរំ វទាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អហំ ខោ បន ព្រាហ្មណ…បេ…. សញ្ជានាមីតិ បាកដោ ពោធិសត្តស្ស រត្តិន្ទិវបរិច្ឆេទោ សត្តាហវទ្ទលេបិ ចន្ទិមសូរិយេសុ អទិស្សមានេសុបិ ជានាតិយេវ “ឯត្តកំ បុរេភត្តកាលោ គតោ, ឯត្តកំ បច្ឆាភត្តកាលោ, ឯត្តកំ បឋមយាមោ, ឯត្តកំ មជ្ឈិមយាមោ, ឯត្តកំ បច្ឆិមយាមោ”តិ, តស្មា ឯវមាហ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ យំ បូរិតបារមី ពោធិសត្តោ ឯវំ ជានាតិ។ បទេសញ្ញាណេ ឋិតានំ សាវកានម្បិ ហិ រត្តិន្ទិវបរិច្ឆេទោ បាកដោ ហោតិ។

កល្យាណិយមហាវិហារេ កិរ គោទត្តត្ថេរោ ទ្វង្គុលកាលេ ភត្តំ គហេត្វា អង្គុលកាលេ ភុញ្ជតិ។ សូរិយេ អទិស្សមានេបិ បាតោយេវ សេនាសនំ បរិសិត្វា តាយ វេលាយ និក្ខមតិ។ ឯកទិវសំ អារាមិកា “ស្វេ ថេរស្ស និក្ខមនកាលេ បស្សាមា”តិ ភត្តំ សម្បាទេត្វា កាលត្ថម្ភមូលេ និសីទឹសុ។ ថេរោ ទ្វង្គុលកាលេយេវ និក្ខមតិ។ តតោ បភុតិ កិរ សូរិយេ អទិស្សមានេបិ ថេរស្ស និក្ខមនសញ្ញាយ ឯវ ភេរិំ អាកោដេន្តិ។

អជគរវិហារេបិ កាឡទេវត្ថេរោ អន្តោវស្សេ យាមគណ្ឋិកំ បហរតិ, អាចិណ្ណមេតំ ថេរស្ស។ ន ច យាមយន្តនាឡិកំ បយោជេតិ, អញ្ញេ ភិក្ខូ បយោជេន្តិ។ អថ និក្ខន្តេ បឋមេ យាមេ ថេរេ មុគ្គរំ គហេត្វា ឋិតមត្តេយេវ

ឯកំ ទ្វេ វារេ បហរន្តេយេវ វា យាមយន្តំ បគតិ, ឯវំ តីសុ យាមេសុ សមណធម្មំ កត្វា ថេរោ បាតោយេវ គាមំ បវិសិត្វា បិណ្ឌបាតំ អាទាយ វិហារំ អាគន្ត្វា ភោជនវេលាយ បត្តំ គហេត្វា ទិវា វិហារដ្ឋានំ គន្ត្វា សមណធម្មំ ករោតិ។ ភិក្ខុ កាលត្តម្ពំ ទិស្វា ថេរស្ស អទិស្វា អាគមនត្ថាយ បេសេន្តិ។ សោ ភិក្ខុ ថេរំ ទិវា វិហារដ្ឋានា និក្ខមន្តមេវ វា អន្តរាមគ្គេ វា បស្សតិ។ ឯវំ បទេសញាណេ ឋិតានំ សាវកានម្បិ វត្តិទ្ទិវបរិច្ឆេទោ បាកដោ ហោតិ, កិមង្គំ បន ពោធិសត្តានន្តិ។

យំ ខោ តំ ព្រាហ្មណ...បេ.... វទេយ្យាតិ ឯត្ថ បន "យំ ខោ តំ, ព្រាហ្មណ, អសម្មោហធម្មោ សត្តោ លោកេ ឧប្បន្នោ...បេ.... សុខាយ ទេវមនុស្សាន"ន្តិ វចនំ វទមានោ កោចិ សម្មា វទេយ្យ, សម្មា វទមានោ សិយា, ន វិតថវាទី អស្ស។ មមេវ តំ វចនំ វទមានោ សម្មា វទេយ្យ, សម្មា វទមានោ សិយា, ន វិតថវាទី អស្សាតិ ឯវំ បទសម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **អសម្មោហធម្មោ**តិ អសម្មោហសភាវោ។ **លោកេ**តិ មនុស្សលោកេ។ **ពហុជនហិតាយា**តិ ពហុជនស្ស ហិតត្ថាយ, បញ្ញាសម្បត្តិយា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកហិតូបទេសកោតិ។ **ពហុជនសុខាយា**តិ ពហុជនស្ស សុខត្ថាយ, ចាគសម្បត្តិយា ឧបករណសុខស្ស ទាយកោតិ។ **លោកានុកម្បាយា**តិ លោកស្ស អនុកម្បត្ថាយ, មេត្តាករុណាសម្បត្តិយា មាតាបិតរោ វិយ លោកស្ស រក្ខិតា គោបយិតាតិ។ **អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សាន**ន្តិ ឥធ ទេវមនុស្សគ្គហណេន ច ភព្ពបុគ្គលវេនេយ្យសត្តេយេវ គហេត្វា តេសំ និព្ពានមគ្គផលាធិគមាយ អត្តនោ ឧប្បត្តិំ ទស្សេតីតិ វេទិតព្ពោ។ **អត្ថាយា**តិ ហិ វុត្តេ បរមត្ថត្ថាយ និព្ពានាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ហិតាយា**តិ វុត្តេ តំ សម្បាបកមគ្គត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ, និព្ពានសម្បាបកមគ្គតោ ហិ ឧត្តរិ ហិតំ នាម នត្ថិ។ **សុខាយា**តិ វុត្តេ ផលសមាបត្តិសុខត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ, តតោ ឧត្តរិ សុខាភាវតោ។ វុត្តញ្ចេតំ "អយំ សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ ចេវ អាយតិញ្ច សុខវិបាកោ"តិ (ទី. និ. ៣.៣៥៥; អ. និ. ៥.២៧; វិភ. ៨០៤)។

អសម្មោហវិហារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បុព្ពភាគបដិបទាទិវណ្ណនា

៥១. ឯវំ ភគវា ពុទ្ធគុណបដិលាភាវសានំ អត្តនោ អសម្មោហវិហារំ ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេត្វា ឥទានិ យាយ បដិបទាយ តំ កោដិប្បត្តំ អសម្មោហវិហារំ អធិគតោ, តំ បុព្ពភាគតោ បភុតិ ទស្សេតុំ **អារទ្ធំ ខោ បន មេ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។

កេចិ បនាហុ "ឥមំ អសម្មោហវិហារំ សុត្វា ព្រាហ្មណស្ស ចិត្តមេវំ ឧប្បន្នំ 'កាយ នុ ខោ បដិបទាយ ឥមំ បត្តោ'តិ, តស្ស ចិត្តមញ្ញាយ ឥមាយាហំ បដិបទាយ ឥមំ ឧត្តមំ អសម្មោហវិហារំ បត្តោតិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហា"តិ។

តត្ថ **អារទ្ធំ ខោ បន មេ, ព្រាហ្មណ, វីរិយំ អហោសី**តិ, ព្រាហ្មណ, ន មយា អយំ ឧត្តមោ អសម្មោហវិហារោ កុសីតេន មុដ្ឋស្សតិនា សារទ្ធកាយេន វិក្ខិត្តចិត្តេន វា អធិគតោ, អបិច ខោ តទធិគមាយ អារទ្ធំ ខោ បន មេ វីរិយំ អហោសិ, ពោធិមណ្ឌេ និសិន្នេន មយា ចតុរង្គវីរិយំ អារទ្ធំ អហោសិ, បគ្គហិតំ អសិថិលប្បវត្តិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អារទ្ធត្តាយេវ ច មេតំ **អសល្លីនំ** អហោសិ។

ឧបដ្ឋិតា សតិ អសម្មុដ្ឋាតិ ន កេវលញ្ច វីរិយមេវ, សតិបិ មេ អារម្មណាភិមុខីភាវេន ឧបដ្ឋិតា អហោសិ។ ឧបដ្ឋិតត្តាយេវ ច អសម្មុដ្ឋា។ **បស្សទ្ធោ កាយោ**តិ កាយចិត្តប្បស្សទ្ធិវសេន កាយោបិ មេ បស្សទ្ធោ អហោសិ។ តត្ថ យស្មា នាមកាយេ បស្សទ្ធេ រូបកាយោបិ បស្សទ្ធោយេវ ហោតិ, តស្មា នាមកាយោ រូបកាយោតិ អវិសេសេត្វាវ បស្សទ្ធោ កាយោតិ វុត្តំ។ **អសារទ្ធោ**តិ សោ ច ខោ បស្សទ្ធត្តាយេវ អសារទ្ធោ, វិគតទរថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សមាហិតំ ចិត្តំ ឯកគ្គ**ន្តិ ចិត្តម្បិ មេ សម្មា អាហិតំ សុដ្ឋុ ឋបិតំ អប្បិតំ វិយ អហោសិ។ សមាហិតត្តា ឯវ ច ឯកគ្គំ អចលំ និប្ផន្ទនន្តិ, ឯត្តាវតា ឈានស្ស បុព្ពភាគបដិបទា កថិតា ហោតិ។

ឥទានិ ឥមាយ បដិបទាយ អធិគតំ បឋមជ្ឈានំ អាទឹ កត្វា វិជ្ជាត្តយបរិយោសានំ វិសេសំ ទស្សេន្តោ **សោ ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិវិច្ចេវ កាមេហិ...បេ.... ចតុត្ថជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសិ**ន្តិ ឯត្ថ តាវ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ បថវីកសិណកថាយំ វុត្តំ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ "ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី"តិ អាគតំ, ឥធ "វិហាសិ"ន្តិ, អយមេវ វិសេសោ។ កឹ កត្វា បន ភគវា ឥមានិ ឈានានិ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសីតិ, កម្មដ្ឋានំ ភាវេត្វា។ កតរំ? អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានំ។

ឥមានិ ច បន ចត្តារិ ឈានានិ កេសញ្ចិ ចិត្តេកគ្គតត្ថានិ ហោន្តិ, កេសញ្ចិ វិបស្សនាបាទកានិ, កេសញ្ចិ អភិញ្ញាបាទកានិ, កេសញ្ចិ និរោធបាទកានិ, កេសញ្ចិ ភវោក្កមនត្ថានិ។ តត្ថ ខីណាសវានំ ចិត្តេកគ្គតត្ថានិ ហោន្តិ។ តេ ហិ សមាបជ្ជិត្វា ឯកគ្គចិត្តា សុខំ ទិវសំ វិហរិស្សាមាតិ ឥច្ចេវំ កសិណបរិកម្មំ កត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេន្តិ។ សេក្ខបុថុជ្ជនានំ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សមាហិតេន ចិត្តេន វិបស្សិស្សាមាតិ និព្ពត្តេន្តានំ វិបស្សនាបាទកានិ ហោន្តិ។ យេ បន អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ “ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.២៣៨; បដិ. ម. ១.១០២) វុត្តនយា អភិញ្ញាយោ បត្ថេន្តា និព្ពត្តេន្តិ, តេសំ អភិញ្ញាបាទកានិ ហោន្តិ។ យេ បន អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា និរោធសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា សត្តាហំ អចិត្តា ហុត្វា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ និរោធំ និព្ពានំ បត្វា សុខំ វិហរិស្សាមាតិ និព្ពត្តេន្តិ, តេសំ និរោធបាទកានិ ហោន្តិ។ យេ បន អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា អបរិហីនជ្ឈានា ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជិស្សាមាតិ និព្ពត្តេន្តិ, តេសំ ភវោក្កមនត្ថានិ ហោន្តិ។

ភគវតា បនិទំ ចតុត្ថជ្ឈានំ ពោធិរុក្ខមូលេ និព្ពត្តិតំ, តំ តស្ស វិបស្សនាបាទកញ្ចេវ អហោសិ អភិញ្ញាបាទកញ្ច សព្ពកិច្ចសាធកញ្ច, សព្ពលោកិយលោកុត្តរគុណទាយកន្តិ វេទិតព្ពំ។

បុព្ពភាគបដិបទាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បុព្ពេនិវាសកថាវណ្ណនា

៥២. យេសញ្ច គុណានំ ទាយកំ អហោសិ, តេសំ ឯកទេសំ ទស្សេន្តោ **សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ទ្វិន្នំ វិជ្ជានំ អនុបទវណ្ណនា ចេវ ភាវនានយោ ច វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតោ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ “សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ...បេ.... អភិនិន្នាមេតី”តិ វុត្តំ, ឥធ “អភិនិន្នាមេសិ”ន្តិ។ **អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណា**តិ អយញ្ច អប្បនាវារេ តត្ថ អនាគតោតិ អយមេវ វិសេសោ។ តត្ថ **សោ**តិ សោ អហំ។ **អភិនិន្នាមេសិ**ន្តិ អភិនីហរិំ។ អភិនិន្នាមេសិន្តិ ច វចនតោ **សោ**តិ ឯត្ថ សោ អហន្តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

យស្មា ចិទំ ភគវតោ វសេន បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ អាគតំ, តស្មា “សោ តតោ ចុតោ ឥធូបបន្នោ”តិ ឯត្ថ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ ហិ **សោ តតោ ចុតោ**តិ បដិនិវត្តន្តស្ស បច្ចវេក្ខណំ។ តស្មា **ឥធូបបន្នោ**តិ ឥមិស្សា ឥធូបបត្តិយា អនន្តរំ។ **អមុត្រ ឧទបាទិ**ន្តិ តុសិតភវនំ សន្ធាយាហាតិ វេទិតព្ពោ។ **តត្រាបាសិំ ឯវំនាមោ**តិ តត្រាបិ តុសិតភវនេ សេតកេតុ នាម ទេវបុត្តោ អហោសិំ។ **ឯវំគោត្តោ**តិ តាហិ ទេវតាហិ សទ្ធិំ ឯកគោត្តោ។ **ឯវំវណ្ណោ**តិ សុវណ្ណវណ្ណោ។ **ឯវមាហារោ**តិ ទិព្ពសុធាហារោ។ **ឯវំសុខទុក្ខប្បដិសំវេទី**តិ ឯវំ ទិព្ពសុខបដិសំវេទី។ ទុក្ខំ បន សង្ខារទុក្ខមត្តមេវ ។ **ឯវមាយុបរិយន្តោ**តិ ឯវំ សត្តបញ្ញាសវស្សកោដិសដ្ឋិវស្សសតសហស្សាយុបរិយន្តោ។ **សោ តតោ ចុតោ**តិ សោ អហំ តតោ តុសិតភវនតោ ចុតោ។ **ឥធូបបន្នោ**តិ ឥធ មហាមាយាយ ទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តោ។

អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណាតិអាទីសុ **មេ**តិ មយា។ **វិជ្ជា**តិ វិទិតករណដ្ឋេន វិជ្ជា។ កិំ វិទិតំ ករោតិ? បុព្ពេនិវាសំ។ **អវិជ្ជា**តិ តស្សេវ បុព្ពេនិវាសស្ស អវិទិតករណដ្ឋេន តប្បដិច្ឆាទកោ មោហោ វុច្ចតិ។ **តមោ**តិ ស្វេវ មោហោ បដិច្ឆាទកដ្ឋេន “តមោ”តិ វុច្ចតិ។ **អាលោកោ**តិ សាយេវ វិជ្ជា ឱភាសករណដ្ឋេន “អាលោកោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច វិជ្ជា អធិគតាតិ អយំ អត្ថោ, សេសំ បសំសាវចនំ។ យោជនា បនេត្ថ អយំ ខោ មេ វិជ្ជា អធិគតា, តស្ស មេ អធិគតវិជ្ជស្ស អវិជ្ជា វិហតា, វិនដ្ឋាតិ អត្ថោ។ កស្មា? យស្មា វិជ្ជា ឧប្បន្នា។ ឯស នយោ ឥតរស្មិម្បិ បទទ្វយេ។

យថា តន្តិ ឯត្ថ **យថា**តិ ឱបម្មេ។ **ត**ន្តិ និបាតោ។ សតិយា អវិប្បវាសេន **អប្បមត្តស្ស**។ វីរិយាតាបេន **អាតាបិនោ**។ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ **បហិតត្តស្ស,** បេសិតត្តស្សាតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “យថា អប្បមត្តស្ស អាតាបិនោ បហិតត្តស្ស វិហរតោ អវិជ្ជា វិហញ្ញេយ្យ, វិជ្ជា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ តមោ វិហញ្ញេយ្យ, អាលោកោ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ ឯវមេវ មម អវិជ្ជា វិហតា, វិជ្ជា ឧប្បន្នា។ តមោ វិហតោ, អាលោកោ ឧប្បន្នោ។ ឯតស្ស មេ បធានានុយោគស្ស អនុរូបមេវ ផលំ លទ្ធ”ន្តិ។

បុព្ពេនិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទិព្ពចក្ខុញាណកថាវណ្ណនា

៥៣. ចុត្តូបបាតកថាយំ យស្មា ឥធ ភគវតោ វសេន បាឡិ អាគតា, តស្មា “បស្សាមិ បជានាមី”តិ វុត្តំ, អយំ វិសេសោ។ សេសំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តសទិសមេវ។

ឯត្ថ បន **វិជ្ជា**តិ ទិព្ពចក្ខុញាណវិជ្ជា។ **អវិជ្ជា**តិ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិបដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ យស្មា ច បូរិតបារមីនំ មហាសត្តានំ បរិកម្មកិច្ចំ នាម នត្ថិ។ តេ ហិ ចិត្តេ អភិនិន្នាមិតមត្តេយេវ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរន្តិ, ទិព្ពេន ចក្ខុនា សត្តេ បស្សន្តិ។ តស្មា យោ តត្ថ បរិកម្មំ អាទី កត្វា ភាវនានយោ វុត្តោ, ន តេន ឥធ អត្ថោតិ។

ទិព្ពចក្ខុញាណកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាសវក្ខយញាណកថាវណ្ណនា

៥៤. តតិយវិជ្ជាយ **សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ**តិ វិបស្សនាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្ពំ។ **អាសវានំ ខយញាណាយា**តិ អរហត្តមគ្គញាណត្ថាយ។ អរហត្តមគ្គោ ហិ អាសវវិនាសនតោ អាសវានំ ខយោតិ វុច្ចតិ, តត្រ ចេតំ ញាណំ, តប្បរិយាបន្នត្តាតិ។ **ចិត្តំ អភិនិន្នាមេសិ**ន្តិ វិបស្សនាចិត្តំ អភិនីហរិំ។ **សោ ឥទំ ទុក្ខ**ន្តិ ឯវមាទីសុ “ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ”តិ សព្ពម្បិ ទុក្ខសច្ចំ សរសលក្ខណបដិវេធេន យថាភូតំ អព្ភញ្ញាសិំ ជានឹ បដិវិជ្ឈឹ។ តស្ស ច ទុក្ខស្ស និព្ពត្តិកំ តណ្ហំ **អយំ ទុក្ខសមុទយោ**តិ។ តទុភយម្បិ យំ ឋានំ បត្វា និរុជ្ឈតិ, តំ តេសំ អប្បវត្តិំ និព្ពានំ **អយំ ទុក្ខនិរោធោ**តិ។ តស្ស សម្បាបកំ អរិយមគ្គំ **អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា**តិ សរសលក្ខណបដិវេធេន យថាភូតំ អព្ភញ្ញាសិំ ជានឹ បដិវិជ្ឈិន្តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ សរូបតោ សច្ចានិ ទស្សេត្វា ឥទានិ កិលេសវសេន បរិយាយតោ ទស្សេន្តោ **ឥមេ អាសវា**តិអាទិមាហ។ **តស្ស មេ ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោ**តិ តស្ស មយ្ហំ ឯវំ ជានន្តស្ស ឯវំ បស្សន្តស្ស។ សហ វិបស្សនាយ កោដិប្បត្តំ មគ្គំ កថេតិ។ **កាមាសវា**តិ កាមាសវតោ។ **វិមុច្ចិត្ថា**តិ ឥមិនា ផលក្ខណំ ទស្សេតិ, មគ្គក្ខណេ ហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, ផលក្ខណេ វិមុត្តំ ហោតិ។ **វិមុត្តស្មិំ វិមុត្តមិតិ ញាណ**ន្តិ ឥមិនា បច្ចវេក្ខណញាណំ ទស្សេតិ។ **ខីណា ជាតី**តិអាទីហិ តស្ស ភូមិំ, តេន ហិ ញាណេន ភគវា បច្ចវេក្ខន្តោ “ខីណា ជាតី”តិអាទីនិ អព្ភញ្ញាសិ។ កតមា បន ភគវតោ ជាតិ ខីណា, កថញ្ច នំ អព្ភញ្ញាសីតិ? ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា, បុព្ពេវ ខីណត្តា, ន អនាគតា, អនាគតេ វាយាមាភាវតោ, ន បច្ចុប្បន្នា, វិជ្ជមានត្តា។ យា បន មគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធភេទា ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា, តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា “កិលេសាភាវេ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតឹ អប្បដិសន្ធិកំ ហោតី”តិ ជានន្តោ អព្ភញ្ញាសិ។

វុសិតន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ, កតំ ចរិតំ និដ្ឋិតន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ, បុថុជ្ជនកល្យាណកេន ហិ សទ្ធិំ សត្តសេក្ខា ព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តិ នាម, ខីណាសវោ វុត្ថវាសោ។ តស្មា ភគវា អត្តនោ ព្រហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ “វុសិតំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ អព្ភញ្ញាសិ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាវសេន សោឡសវិធម្បិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកាទយោ ហិ តំ កិច្ចំ ករោន្តិ, ខីណាសវោ កតករណីយោ។ តស្មា ភគវា អត្តនោ ករណីយំ បច្ចវេក្ខន្តោ “កតំ ករណីយ”ន្តិ អព្ភញ្ញាសិ។

នាបរំ ឥត្ថត្តាយាតិ ឥទានិ បុន ឥត្ថភាវាយ ឯវំសោឡសកិច្ចភាវាយ, កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនាកិច្ចំ មេ នត្ថីតិ អព្ភញ្ញាសិ។ អថ វា **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវតោ ឥមស្មា ឯវំបការា ឥទានិ វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ នត្ថិ។ ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកា រុក្ខា វិយ។ តេ ចរិមកវិញ្ញាណនិរោធេន អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ និព្ពាយិស្សន្តីតិ អព្ភញ្ញាសិ។

ឥទានិ ឯវំ បច្ចវេក្ខណញាណបរិគ្គហិតំ អាសវានំ ខយញាណាធិគមំ ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេន្តោ, **អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិជ្ជា**តិ អរហត្តមគ្គញាណវិជ្ជា។ **អវិជ្ជា**តិ ចតុសច្ចបដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឯត្តាវតា ច បុព្ពេនិវាសញាណេន អតីតំសញាណំ, ទិព្ពចក្ខុនា បច្ចុប្បន្នានាគតំសញាណំ, អាសវក្ខយេន សកលលោកិយលោកុត្តរគុណន្តិ ឯវំ តីហិ វិជ្ជាហិ សព្ពេបិ សព្ពញ្ញុគុណេ សង្គហេត្វា បកាសេន្តោ អត្តនោ អសម្មោហវិហារំ ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេសិ។

អាសវក្ខយញាណកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អរញ្ញវាសការណវណ្ណនា

៥៥. ឯវំ វុត្តេ កិរ ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “សមណោ គោតមោ សព្ពញ្ញុតំ បដិជានាតិ, អជ្ជាបិ ច អរញ្ញវាសំ ន វិជហតិ, អត្ថិ នុ ខ្វស្ស អញ្ញម្បិ កិញ្ចិ ករណីយ”ន្តិ។ អថស្ស ភគវា អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា តមិនា អជ្ឈាសយានុសន្ធិនា, **សិយា ខោ បន តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សិយា ខោ បន តេ, ព្រាហ្មណ, ឯវមស្សា**តិ, ព្រាហ្មណ, កទាចិ តុយ្ហំ ឯវំ ភវេយ្យ។ **ន ខោ បនេតំ ព្រាហ្មណ ឯវំ ទដ្ឋព្ព**ន្តិ ឯតំ ខោ បន, ព្រាហ្មណ, តយា មយ្ហំ បន្តសេនាសនបដិសេវនំ អវីតរាគាទិតាយាតិ ឯវំ ន ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ បន្តសេនាសនបដិសេវនេ អការណំ បដិក្ខិបិត្វា ការណំ ទស្សេន្តោ **ទ្វេ ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ អត្ថោយេវ អត្ថវសោ។ តស្មា **ទ្វេ ខោ អហំ, ព្រាហ្មណ, អត្ថវសេ**តិ អហំ ខោ, ព្រាហ្មណ, ទ្វេ អត្ថេ ទ្វេ ការណានិ សម្បស្សមានោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អត្តនោ ច ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារ**ន្តិ ឯត្ថ **ទិដ្ឋធម្មោ** នាម អយំ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ។ **សុខវិហារោ** នាម ចតុន្នម្បិ ឥរិយាបថវិហារានំ ផាសុតា, ឯកកស្ស ហិ អរញ្ញេ អន្តមសោ ឧច្ចារបស្សាវកិច្ចំ ឧបាទាយ សព្ពេវ ឥរិយាបថា ផាសុកា ហោន្តិ, តស្មា ទិដ្ឋធម្មស្ស សុខវិហារន្តិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **បច្ឆិមញ្ច ជនតំ អនុកម្បមានោ**តិ កថំ អរញ្ញវាសេន បច្ឆិមា ជនតា អនុកម្បិតា ហោតិ? សទ្ធាបព្ពជិតា ហិ កុលបុត្តា ភគវតោ អរញ្ញវាសំ ទិស្វា ភគវាបិ នាម អរញ្ញសេនាសនានិ ន មុញ្ចតិ, យស្ស នេវត្ថិ បរិញ្ញាតព្ពំ ន បហាតព្ពំ ន ភាវេតព្ពំ ន សច្ឆិកាតព្ពំ, កិមង្គំ បន មយន្តិ ចិន្តេត្វា តត្ថ វសិតព្ពមេវ មញ្ញិស្សន្តិ។ ឯវំ ខិប្បមេវ ទុក្ខស្សន្តករា ភវិស្សន្តិ។ ឯវំ បច្ឆិមា ជនតា អនុកម្បិតា ហោតិ។ ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “បច្ឆិមញ្ច ជនតំ អនុកម្បមានោ”តិ។

អរញ្ញវាសការណវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទេសនានុមោទនាវណ្ណនា

៥៦. តំ សុត្វា អត្តមនោ ព្រាហ្មណោ **អនុកម្បិតរូបា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនុកម្បិតរូបា**តិ អនុកម្បិតជាតិកា អនុកម្បិតសភាវា។ **ជនតា**តិ ជនសមូហោ។ **យថា តំ អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធេនា**តិ យថា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុកម្បេយ្យ, តថេវ អនុកម្បិតរូបាតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា បុន តំ ភគវតោ ធម្មទេសនំ អព្ភនុមោទមានោ ភគវន្តំ ឯតទវោច **អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមា**តិ។ តត្ថាយំ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនេសុ ទិស្សតិ។ “អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣៨៣; អ. និ. ៨.២០) ហិ ខយេ ទិស្សតិ។ “អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១០០) សុន្ទរេ។

“កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា”តិ។ –

អាទីសុ (វិ. វ. ៨៥៧) អភិរូបេ។ “អភិក្កន្តំ, ភន្តេ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៥០; បារា. ១៥) អព្ភនុមោទនេ ។ ឥធាបិ អព្ភនុមោទនេយេវ។ យស្មា ច អព្ភនុមោទនេ, តស្មា សាធុ សាធុ ភោ, គោតមាតិ វុត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

“ភយេ កោធេ បសំសាយំ, តុរិតេ កោតូហលច្ឆរេ;
ហាសេ សោកេ បសាទេ ច, ករេ អាមេឌិតំ ពុធោ”តិ។ –

ឥមិនា ច លក្ខណេន ឥធ បសាទវសេន បសំសាវសេន ចាយំ ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ អថ វា **អភិក្កន្ត**ន្តិ អភិកន្តំ។ អតិឥដ្ឋំ អតិមនាបំ, អតិសុន្ទរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ ឯកេន អភិក្កន្តសទ្ទេន ទេសនំ ថោមេតិ, ឯកេន អត្តនោ បសាទំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, យទិទំ ភោតោ គោតមស្ស ធម្មទេសនា, អភិក្កន្តំ យទិទំ ភោតោ គោតមស្ស ធម្មទេសនំ អាគម្ម មម បសាទោតិ។ ភគវតោយេវ វា វចនំ ទ្វេ ទ្វេ អត្ថេ សន្ធាយ ថោមេតិ – ភោតោ គោតមស្ស វចនំ អភិក្កន្តំ ទោសនាសនតោ, អភិក្កន្តំ គុណាធិគមនតោ, តថា សទ្ធាជននតោ, បញ្ញាជននតោ, សាត្ថតោ, សព្យញ្ជនតោ, ឧត្តានបទតោ, គម្ភីរត្ថតោ, កណ្ណសុខតោ, ហទយង្គមតោ, អនត្តុក្កំសនតោ, អបរវម្ភនតោ, ករុណាសីតលតោ, បញ្ញាវទាតតោ, អាបាថរមណីយតោ, វិមទ្ទក្ខមតោ, សុយ្យមានសុខតោ, វីមំសិយមានហិតតោតិ ឯវមាទីហិ យោជេតព្ពំ។

តតោ បរម្បិ ចតូហិ ឧបមាហិ ទេសនំយេវ ថោមេតិ។ តត្ថ **និក្កុជ្ជិតន្តិ** អធោមុខឋបិតំ, ហេដ្ឋាមុខជាតំ វា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យាតិ** ឧបរិ មុខំ ករេយ្យ។ **បដិច្ឆន្នន្តិ** តិណបណ្ណាទិច្ឆាទិតំ។ **វិវរេយ្យាតិ** ឧគ្ឃាដេយ្យ។ **មូឡ្ហស្សាតិ** ទិសាមូឡ្ហស្ស។ **មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យាតិ** ហត្ថេ គហេត្វា "ឯស មគ្គោ"តិ វទេយ្យ។ **អន្ធការេតិ** កាឡបក្ខចាតុទ្ទសីអឌ្ឍរត្តឃនវនសណ្ឌមេឃបដលេហិ ចតុរង្គេ តមេ, អយំ តាវ អនុត្តានបទត្ថោ។

អយំ បន អធិប្បាយយោជនា – យថា កោចិ និក្កុជ្ជិតំ ឧក្កុជ្ជេយ្យ, ឯវំ សទ្ធម្មវិមុខំ អសទ្ធម្មេ បតិតំ មំ អសទ្ធម្មា វុដ្ឋាបេន្តេន, យថា បដិច្ឆន្នំ វិវរេយ្យ ។ ឯវំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិគហនបដិច្ឆន្នំ សាសនំ វិវរន្តេន, យថា មូឡ្ហស្ស មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ, ឯវំ កុម្មគ្គមិច្ឆាមគ្គប្បដិបន្នស្ស មេ សគ្គមោក្ខមគ្គំ អាចិក្ខន្តេន, យថា អន្ធការេ តេលបជ្ជោតំ ធារេយ្យ, ឯវំ មោហន្ធការេ និមុគ្គស្ស មេ ពុទ្ធាទិរតនរូបានិ អបស្សតោ តប្បដិច្ឆាទកមោហន្ធការវិទ្ធំសកទេសនាបជ្ជោតធារណេន មយ្ហំ ភោតា គោតមេន ឯតេហិ បរិយាយេហិ បកាសិតត្តា អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោតិ។

ទេសនានុមោទនាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បសន្នាការវណ្ណនា

ឯវំ ទេសនំ ថោមេត្វា ឥមាយ ទេសនាយ រតនត្តយបសន្នចិត្តោ បសន្នាការំ ករោន្តោ **ឯសាហន្តិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **ឯសាហន្តិ** ឯសោ អហំ។ **ភវន្តំ គោតមំ សរណំ គច្ឆាមីតិ** ភវំ មេ គោតមោ សរណំ បរាយណំ, អឃស្ស តាតា , ហិតស្ស ច វិធាតាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភវន្តំ គោតមំ គច្ឆាមិ, ភជាមិ, សេវាមិ, បយិរុបាសាមិ, ឯវំ វា ជានាមិ, ពុជ្ឈាមីតិ។ យេសញ្ហិ ធាតូនំ គតិអត្ថោ, ពុទ្ធិបិ តេសំ អត្ថោ។ តស្មា គច្ឆាមីតិ ឥមស្ស ជានាមិ, ពុជ្ឈាមីតិ អយមត្ថោ វុត្តោ។ **ធម្មញ្ច ភិក្ខុសង្ឃញ្ចាតិ** ឯត្ថ បន អធិគតមគ្គេ សច្ឆិកតនិរោធេ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ ច អបាយេសុ អបតមានេ ធារេតីតិ **ធម្មោ**, សោ អត្ថតោ អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច។ វុត្តញ្ហេតំ – "យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី"តិ (អ. និ. ៤.៣៤) វិត្ថារោ។ ន កេវលញ្ច អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច, អបិច ខោ អរិយផលេហិ សទ្ធិំ បរិយត្តិធម្មោបិ។ វុត្តញ្ហេតំ ឆត្តមាណវកវិមានេ –

"រាគវិរាគមនេជមសោកំ, ធម្មមសង្ខតមប្បដិកូលំ;
មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្តំ, ធម្មមិមំ សរណត្ថមុបេហី"តិ។ (វិ. វ. ៨៨៧);

ឯត្ថ **រាគវិរាគោតិ** មគ្គោ កថិតោ។ **អនេជមសោកន្តិ** ផលំ។ **ធម្មមសង្ខតន្តិ** និព្ពានំ។ **អប្បដិកូលំ មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្តន្តិ** បិដកត្តយេន វិភត្តា សព្ពធម្មក្ខន្ធាតិ។ ទិដ្ឋិសីលសង្ឃាតេន សំហតោតិ **សង្ឃោ**, សោ អត្ថតោ អដ្ឋ អរិយបុគ្គលសមូហោ។ វុត្តញ្ហេតំ តស្មិំយេវ វិមានេ។

"យត្ថ ច ទិន្នមហប្ផលមាហុ, ចតូសុ សុចីសុ បុរិសយុគេសុ;
អដ្ឋ ច បុគ្គល ធម្មទសា តេ, សង្ឃមិមំ សរណត្ថមុបេហី"តិ។ (វិ. វ. ៨៨៨);

ភិក្ខូនំ សង្ឃោ **ភិក្ខុសង្ឃោ**។ ឯត្តាវតា ព្រាហ្មណោ តីណិ សរណគមនានិ បដិវេទេសិ។

បសន្នាការវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សរណគមនកថាវណ្ណនា

ឥទានិ តេសុ សរណគមនេសុ កោសល្លត្ថំ សរណំ, សរណគមនំ។ យោ ច សរណំ គច្ឆតិ, សរណគមនប្បភេទោ , សរណគមនស្ស ផលំ, សំកិលេសោ, ភេទោតិ អយំ វិធិ វេទិតព្ពោ។ សេយ្យថិទំ – បទត្ថតោ តាវ ហឹសតីតិ **សរណំ**, សរណគតានំ តេនេវ សរណគមនេន ភយំ សន្តាសំ ទុក្ខំ ទុគ្គតិបរិកិលេសំ ហនតិ វិនាសេតីតិ អត្ថោ, រតនត្តយស្សេវេតំ អធិវចនំ។

អថ វា ហិតេ បវត្តនេន អហិតា ច និវត្តនេន សត្តានំ ភយំ ហឹសតិ ពុទ្ធោ។ ភវកន្តារា ឧត្តារណេន អស្សាសទានេន ច ធម្មោ។ អប្បកានម្បិ ការានំ វិបុលផលបដិលាភករណេន សង្ឃោ។ តស្មា ឥមិនាបិ បរិយាយេន រតនត្តយំ សរណំ។ តប្បសាទតគ្គរុតាហិ វិហតកិលេសោ តប្បរាយណតាការប្បវត្តោ ចិត្តុប្បាទោ សរណគមនំ។

តំសមង្គិសន្តោ សរណំ គច្ឆតិ, វុត្តប្បការេន ចិត្តុប្បាទេន ឯតានិ មេ តីណិ សរណានិ សរណំ, ឯតានិ បរាយណន្តិ ឯវំ ឧបេតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ តាវ **សរណំ សរណគមនំ យោ ច សរណំ គច្ឆតី**តិ ឥទំ តយំ វេទិតព្ពំ។

សរណគមនប្បភេទេ បន ទុវិធំ សរណគមនំ លោកុត្តរំ លោកិយញ្ច។ តត្ថ លោកុត្តរំ ទិដ្ឋសច្ចានំ មគ្គក្ខណេ សរណគមនុបក្កិលេសសមុច្ឆេទេន អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណំ ហុត្វា កិច្ចតោ សកលេបិ រតនត្តយេ ឥជ្ឈតិ។ លោកិយំ បុថុជ្ជនានំ សរណគមនុបក្កិលេសវិក្ខម្ភនេន អារម្មណតោ ពុទ្ធាទិគុណារម្មណំ ហុត្វា ឥជ្ឈតិ, តំ អត្ថតោ ពុទ្ធាទីសុ វត្ថូសុ សទ្ធាបដិលាភោ, សទ្ធាមូលិកា ច សម្មាទិដ្ឋិ ទសសុ បុញ្ញកិរិយវត្ថូសុ ទិដ្ឋិជុកម្មន្តិ វុច្ចតិ។

តយិទំ ចតុធា បវត្តតិ អត្តសន្និយ្យាតនេន តប្បរាយណតាយ សិស្សភាវូបគមនេន បណិបាតេនាតិ។ តត្ថ **អត្តសន្និយ្យាតនំ** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ អត្តានំ ពុទ្ធស្ស និយ្យាតេមិ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្សា"តិ ឯវំ ពុទ្ធាទីនំ អត្តបរិច្ចជនំ។ **តប្បរាយណតា** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ ពុទ្ធបរាយណោ, ធម្មបរាយណោ, សង្ឃបរាយណោ ឥតិ មំ ធារេថា"តិ ឯវំ តប្បរាយណភាវោ។ **សិស្សភាវូបគមនំ** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ ពុទ្ធស្ស អន្តេវាសិកោ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្សាតិ មំ ធារេថា"តិ ឯវំ សិស្សភាវូបគមោ។ **បណិបាតោ** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានអញ្ជលិកម្មសាមីចិកម្មំ ពុទ្ធាទីនំយេវ តិណ្ណំ វត្ថូនំ ករោមិ, ឥតិ មំ ធារេថា"តិ ឯវំ ពុទ្ធាទីសុ បរមនិបច្ចការោ។ ឥមេសញ្ហិ ចតុន្នំ អាការានំ អញ្ញតរម្បិ ករោន្តេន គហិតំយេវ ហោតិ សរណគមនំ។

អបិច ភគវតោ អត្តានំ បរិច្ចជាមិ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្ស អត្តានំ បរិច្ចជាមិ។ ជីវិតំ បរិច្ចជាមិ, បរិច្ចត្តោយេវ មេ អត្តា, បរិច្ចត្តំយេវ មេ ជីវិតំ, ជីវិតបរិយន្តិកំ ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ, ពុទ្ធោ មេ សរណំ លេណំ តាណន្តិ ឯវម្បិ អត្តសន្និយ្យាតនំ វេទិតព្ពំ។ "សត្ថារញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យំ, សុគតញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យំ, សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យ"ន្តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) ឯវម្បិ មហាកស្សបស្ស សរណគមនំ វិយ សិស្សភាវូបគមនំ ទដ្ឋព្ពំ។

"សោ អហំ វិចរិស្សាមិ, គាមា គាមំ បុរា បុរំ;
នមស្សមានោ សម្ពុទ្ធំ, ធម្មស្ស ច សុធម្មត"ន្តិ។ (សុ. និ. ១៩៤; សំ. និ. ១.២៤៦) –

ឯវម្បិ អាឡវកាទីនំ សរណគមនំ វិយ តប្បរាយណតា វេទិតព្ពា។ "អថ ខោ ព្រហ្មាយុ ព្រាហ្មណោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា ភគវតោ បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា ភគវតោ បាទានិ មុខេន ច បរិចុម្ពតិ, បាណីហិ ច បរិសម្ពាហតិ, នាមញ្ច សាវេតិ ព្រហ្មាយុ អហំ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណោ, ព្រហ្មាយុ អហំ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណោ"តិ (ម. និ. ២.៣៩៤) ឯវម្បិ បណិបាតោ ទដ្ឋព្ពោ។

សោ បនេស ញាតិភយាចរិយទក្ខិណេយ្យវសេន ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ តត្ថ ទក្ខិណេយ្យបណិបាតេន សរណគមនំ ហោតិ, ន ឥតរេហិ។ សេដ្ឋវសេនេវ ហិ សរណំ គយ្ហតិ, សេដ្ឋវសេន ភិជ្ជតិ, តស្មា យោ សាកិយោ វា កោលិយោ វា "ពុទ្ធោ អម្ហាកំ ញាតកោ"តិ វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ វា "សមណោ គោតមោ រាជបូជិតោ មហានុភាវោ, អវន្ទិយមានោ អនត្ថម្បិ ករេយ្យា"តិ ភយេន វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ វា ពោធិសត្តកាលេ ភគវតោ សន្តិកេ កិញ្ចិ ឧគ្គហិតំ សរមានោ ពុទ្ធកាលេ វា –

"ឯកេន ភោគេ ភុញ្ជេយ្យ, ទ្វីហិ កម្មំ បយោជយេ;
ចតុត្ថញ្ច និធាបេយ្យ, អាបទាសុ ភវិស្សតី"តិ។ (ទី. និ. ៣.២៦៥) –

ឯវរូបំ អនុសាសនឹ ឧគ្គហេត្វា "អាចរិយោ មេ"តិ វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ បន "អយំ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យោ"តិ វន្ទតិ, តេនេវ គហិតំ ហោតិ សរណំ។

ឯវំ គហិតសរណស្ស ច ឧបាសកស្ស វា ឧបាសិកាយ វា អញ្ញតិត្ថិយេសុ បព្ពជិតម្បិ ញាតឹ "ញាតកោ មេ អយ"ន្តិ វន្ទតោ សរណគមនំ ន ភិជ្ជតិ, បគេវ អបព្ពជិតំ។ តថា រាជានំ ភយវសេន វន្ទតោ, សោ ហិ រដ្ឋបូជិតត្តា អវន្ទិយមានោ អនត្ថម្បិ ករេយ្យាតិ។ តថា យំកិញ្ចិ សិប្បំ សិក្ខាបកំ តិត្ថិយំ "អាចរិយោ មេ អយ"ន្តិ វន្ទតោបិ ន ភិជ្ជតីតិ ឯវំ សរណគមនប្បភេទោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច លោកុត្តរស្ស សរណគមនស្ស ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ វិបាកផលំ, សព្ពទុក្ខក្ខយោ អានិសំសផលំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យោ ច ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច, សង្ឃញ្ច សរណំ គតោ;
ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតិ។

ទុក្ខំ ទុក្ខសមុប្បាទំ, ទុក្ខស្ស ច អតិក្កមំ;
អរិយញ្ចដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, ទុក្ខូបសមគាមិនំ។

ឯតំ ខោ សរណំ ខេមំ, ឯតំ សរណមុត្តមំ;
ឯតំ សរណមាគម្ម, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ។ (ធ. ប. ១៩០-១៩២);

អបិច និច្ចតោ អនុបគមនាទិវសេន បេតស្ស អានិសំសផលំ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ, “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, សុខតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, កញ្ចិ ធម្មំ អត្តតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, បិតរំ អរហន្តំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, ទុដ្ឋចិត្តោ តថាគតស្ស លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ, សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ, អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី”តិ (ម. និ. ៣.១២៨; អ. និ. ១.២៦៨-២៧៦)។

លោកិយស្ស បន សរណគមនស្ស ភវសម្បទាបិ ភោគសម្បទាបិ ផលមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យេកេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ,
ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមឹ;
បហាយ មានុសំ ទេហំ,
ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តី”តិ។ (សំ. និ. ១.៣៧);

អបរម្បិ វុត្តំ “អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អសីតិយា ទេវតាសហស្សេហិ សទ្ធឹ យេនាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ, តេនុបសង្កមិ...បេ.... ឯកមន្តំ ឋិតំ ខោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ឯតទវោច ‘សាធុ ខោ ទេវានមិន្ទ ពុទ្ធំ សរណគមនំ ហោតិ, ពុទ្ធំ សរណគមនហេតុ ខោ ទេវានមិន្ទ ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តី’តិ។ តេ អញ្ញេ ទេវេ ទសហិ ឋានេហិ អធិគណ្ហន្តិ ទិព្ពេន អាយុនា ទិព្ពេន វណ្ណេន សុខេន យសេន អាធិបតេយ្យេន ទិព្ពេហិ រូបេហិ សទ្ទេហិ គន្ធេហិ រសេហិ ផោដ្ឋព្ពេហី”តិ (សំ. និ. ៤.៣៤១)។ ឯស នយោ ធម្មេ សង្ឃេ ច។ អបិច វេលាមសុត្តាទិវសេនាបិ (អ. និ. ៩.២០) សរណគមនស្ស ផលវិសេសោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ សរណគមនផលំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ លោកិយសរណគមនំ តីសុ វត្ថូសុ អញ្ញាណសំសយមិច្ឆាញាណាទីហិ សំកិលិស្សតិ, ន មហាជុតិកំ ហោតិ, ន មហាវិប្ផារំ។ លោកុត្តរស្ស នត្ថិ សំកិលេសោ។ លោកិយស្ស ច សរណគមនស្ស ទុវិធោ ភេទោ សាវជ្ជោ អនវជ្ជោ ច។ តត្ថ សាវជ្ជោ អញ្ញសត្ថារាទីសុ អត្តសន្និយ្យាតនាទីហិ ហោតិ, សោ អនិដ្ឋផលោ។ អនវជ្ជោ កាលំ កិរិយាយ, សោ អវិបាកត្តា អផលោ។ លោកុត្តរស្ស បន នេវត្ថិ ភេទោ។ ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ អញ្ញសត្ថារំ ន ឧទ្ទិសតីតិ ឯវំ សរណគមនស្ស សំកិលេសោ ច ភេទោ ច វេទិតព្ពោតិ។ **ឧបាសកំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតូ**តិ មំ ភវំ គោតមោ “ឧបាសកោ អយ”ន្តិ ឯវំ ធារេតុ, ជានាតូតិ អត្ថោ។

សរណគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបាសកវិធិកថាវណ្ណនា

ឧបាសកវិធិកោសល្លត្ថំ បនេត្ថ កោ ឧបាសកោ, កស្មា ឧបាសកោតិ វុច្ចតិ, កិមស្ស សីលំ, កោ អាជីវោ, កា វិបត្តិ, កា សម្បត្តីតិ ឥទំ បកិណ្ណកំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **កោ ឧបាសកោ**តិ យោ កោចិ តិសរណគតោ គហដ្ឋោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “យតោ ខោ មហានាម ឧបាសកោ ពុទ្ធំ សរណំ គតោ ហោតិ, ធម្មំ សរណំ គតោ ហោតិ, សង្ឃំ សរណំ គតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ មហានាម ឧបាសកោ ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៣៣)។

កស្មា ឧបាសកោតិ រតនត្តយស្ស ឧបាសនតោ។ សោ ហិ ពុទ្ធំ ឧបាសតីតិ ឧបាសកោ។ ធម្មំ, សង្ឃំ ឧបាសតីតិ ឧបាសកោ។

កិមស្ស សីលន្តិ បញ្ច វេរមណិយោ។ យថាហ “យតោ ខោ មហានាម ឧបាសកោ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ ហោតិ អទិន្នាទានា , កាមេសុ មិច្ឆាចារា, មុសាវាទា, សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា បដិវិរតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ មហានាម ឧបាសកោ សីលវា ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៣៣)។

កោ អាជីវោតិ បញ្ច មិច្ឆាវណិជ្ជា បហាយ ធម្មេន សមេន ជីវិតកប្បនំ។ វុត្តញ្ហេតំ “បញ្ចិមា, ភិក្ខវេ, វណិជ្ជា ឧបាសកេន អករណីយា។ កតមា បញ្ច? សត្ថវណិជ្ជា, សត្តវណិជ្ជា, មំសវណិជ្ជា, មជ្ជវណិជ្ជា, វិសវណិជ្ជា។ ឥមា ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ច វណិជ្ជា ឧបាសកេន អករណីយា”តិ (អ. និ. ៥.១៧៧)។

កា វិបត្តីតិ យា តស្សេវ សីលស្ស ច អាជីវស្ស ច វិបត្តិ, អយមស្ស វិបត្តិ។ អបិច យាយ ឯស ចណ្ឌាលោ ចេវ ហោតិ មលញ្ច បតិកុដ្ឋោ ច។ សាបិស្ស វិបត្តីតិ វេទិតព្ពា។ តេ ច អត្ថតោ អស្សទ្ធិយាទយោ បញ្ច ធម្មា ហោន្តិ។ យថាហ “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោ ឧបាសកចណ្ឌាលោ ច ហោតិ ឧបាសកមលញ្ច ឧបាសកបតិកុដ្ឋោ ច។ កតមេហិ បញ្ចហិ? អស្សទ្ធោ ហោតិ, ទុស្សីលោ ហោតិ, កោតូហលមង្គលិកោ ហោតិ, មង្គលំ បច្ចេតិ នោ កម្មំ, ឥតោ ច ពហិទ្ធា ទក្ខិណេយ្យំ បរិយេសតិ តត្ថ ច បុព្ពការំ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៧៥)។

កា សម្បត្តីតិ យា ចស្ស សីលសម្បទា ច អាជីវសម្បទា ច, សា សម្បត្តិ។ យេ ចស្ស រតនភាវាទិករា សទ្ធាទយោ បញ្ច ធម្មា។ យថាហ “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោ ឧបាសករតនញ្ច ហោតិ ឧបាសកបទុមញ្ច ឧបាសកបុណ្ឌរីកញ្ច។ កតមេហិ បញ្ចហិ? សទ្ធោ ហោតិ, សីលវា ហោតិ, ន កោតូហលមង្គលិកោ ហោតិ, កម្មំ បច្ចេតិ នោ មង្គលំ, ន ឥតោ ពហិទ្ធា ទក្ខិណេយ្យំ គវេសតិ, ឥធ ច បុព្ពការំ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៧៥)។

អជ្ជតគ្គេតិ ឯត្ថ អយំ **អគ្គ**សទ្ទោ អាទិកោដិកោដ្ឋាសសេដ្ឋេសុ ទិស្សតិ។ “អជ្ជតគ្គេ, សម្ម ទោវារិក, អាវរាមិ ទ្វារំ និគណ្ឋានំ និគណ្ឋីន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៧០) ហិ អាទិម្ហិ ទិស្សតិ។ “តេនេវ អង្គុលគ្គេន តំ អង្គុលគ្គំ បរាមសេយ្យ, (កថា. ៤៤១) ឧច្ឆគ្គំ វេឡគ្គ”ន្តិអាទីសុ កោដិយំ។ “អម្ពិលគ្គំ វា មធុរគ្គំ វា តិត្តកគ្គំ វា (សំ. និ. ៥.៣៧៤), អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វិហារគ្គេន វា បរិវេណគ្គេន វា ភាជេតុ”ន្តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣១៨) កោដ្ឋាសេ។ “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា...បេ.... តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣៤) សេដ្ឋេ។ ឥធ បនាយំ អាទិម្ហិ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា **អជ្ជតគ្គេ**តិ អជ្ជតំ អាទឹ កត្វា, ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អជ្ជត**ន្តិ អជ្ជភាវំ។ អជ្ជទគ្គេតិ វា បាឋោ, ទ-ការោ បទសន្ធិករោ, អជ្ជ អគ្គំ កត្វាតិ អត្ថោ។

បាណុបេតន្តិ បាណេហិ ឧបេតំ, យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ ឧបេតំ។ អនញ្ញសត្ថុកំ តីហិ សរណគមនេហិ សរណំ គតំ ឧបាសកំ កប្បិយការកំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតុ ជានាតុ។ អហញ្ហិ សចេបិ មេ តិខិណេន អសិនា សីសំ ឆិន្ទេយ្យ, នេវ ពុទ្ធំ “ន ពុទ្ធោ”តិ វា ធម្មំ “ន ធម្មោ”តិ វា, សង្ឃំ “ន សង្ឃោ”តិ វា វទេយ្យន្តិ។ ឯវំ អត្តសន្និយ្យាតនេន សរណំ គន្ត្វា ចតូហិ ច បច្ចយេហិ បវារេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមីតិ។

ឧបាសកវិធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ភយភេរវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អនង្គណសុត្តវណ្ណនា

៥៧. ឯវំ មេ សុតំ...បេ.... អាយស្មា សារិបុត្តោតិ អនង្គណសុត្តំ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា – យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្ពសុត្តេសុ។ តស្មា ឥតោ បរំ ឯត្តកម្បិ អវត្វា អបុព្ពបទវណ្ណនំយេវ ករិស្សាម។

ចត្តារោតិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **បុគ្គលា**តិ សត្តា នរា បោសា។ ឯត្តាវតា ច បុគ្គលវាទី មហាថេរោតិ ន គហេតព្ពំ, អយញ្ហិ អាយស្មា ពុទ្ធបុត្តានំ សេដ្ឋោ, សោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ទេសនំ អវិលោមេន្តោយេវ ទេសេតិ។

សម្មុតិបរមត្ថទេសនាកថាវណ្ណនា

ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ទុវិធា ទេសនា សម្មុតិទេសនា, បរមត្ថទេសនា ចាតិ។ តត្ថ បុគ្គលោ សត្តោ ឥត្ថី បុរិសោ ខត្តិយោ ព្រាហ្មណោ ទេវោ មារោតិ ឯវរូបា **សម្មុតិទេសនា**។ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា, ខន្ធា ធាតូ អាយតនានិ សតិបដ្ឋានាតិ ឯវរូបា **បរមត្ថទេសនា**។

តត្ថ ភគវា យេ សម្មុតិវសេន ទេសនំ សុត្វា អត្ថំ បដិវិជ្ឈិត្វា មោហំ បហាយ វិសេសំ អធិគន្តុំ សមត្ថា, តេសំ សម្មុតិទេសនំ ទេសេតិ។ យេ បន បរមត្ថវសេន ទេសនំ សុត្វា អត្ថំ បដិវិជ្ឈិត្វា មោហំ បហាយ វិសេសមធិគន្តុំ សមត្ថា, តេសំ បរមត្ថទេសនំ ទេសេតិ។ តត្រាយំ ឧបមា, យថា ហិ ទេសភាសាកុសលោ តិណ្ណំ វេទានំ អត្ថសំវណ្ណនកោ អាចរិយោ យេ ទមិឡភាសាយ វុត្តេ អត្ថំ ជានន្តិ, តេសំ ទមិឡភាសាយ អាចិក្ខតិ។ យេ អន្ធកភាសាទីសុ អញ្ញតរាយ, តេសំ តាយ តាយ ភាសាយ។ ឯវំ តេ មាណវកា ឆេកំ ព្យត្តំ អាចរិយមាគម្ម ខិប្បមេវ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហន្តិ។ តត្ថ អាចរិយោ វិយ ពុទ្ធោ ភគវា។ តយោ វេទា វិយ កថេតព្ពភាវេន ឋិតានិ តីណិ បិដកានិ។ ទេសភាសាកោសល្លមិវ សម្មុតិបរមត្ថកោសល្លំ។ នានាទេសភាសា មាណវកា វិយ សម្មុតិបរមត្ថទេសនា បដិវិជ្ឈនសមត្ថា វេនេយ្យសត្តា។ អាចរិយស្ស ទមិឡភាសាទិអាចិក្ខនំ វិយ ភគវតោ សម្មុតិបរមត្ថវសេន ទេសនា វេទិតព្ពា។ អាហ ចេត្ថ –

> “ទុវេ សច្ចានិ អក្ខាសិ, សម្ពុទ្ធោ វទតំ វរោ;
> សម្មុតឹ បរមត្ថញ្ច, តតិយំ នូបលព្ភតិ។
>
> សង្កេតវចនំ សច្ចំ, លោកសម្មុតិការណា;
> បរមត្ថវចនំ សច្ចំ, ធម្មានំ ភូតការណា។
>
> តស្មា វោហារកុសលស្ស, លោកនាថស្ស សត្ថុនោ;
> សម្មុតឹ វោហរន្តស្ស, មុសាវាទោ ន ជាយតី”តិ។

អបិច អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា បុគ្គលកថំ កថេតិ – ហិរោត្តប្បទីបនត្ថំ, កម្មស្សកតាទីបនត្ថំ, បច្ចត្តបុរិសការទីបនត្ថំ, អានន្តរិយទីបនត្ថំ, ព្រហ្មវិហារទីបនត្ថំ, បុព្ពេនិវាសទីបនត្ថំ, ទក្ខិណាវិសុទ្ធិទីបនត្ថំ, លោកសម្មុតិយា អប្បហានត្ថញ្ចាតិ។ “ខន្ធធាតុអាយតនានិ ហិរិយន្តិ ឱត្តប្បន្តី”តិ ហិ វុត្តេ មហាជនោ ន ជានាតិ, សម្មោហមាបជ្ជតិ, បដិសត្តុ ហោតិ “កិមិទំ ខន្ធធាតុអាយតនានិ ហិរិយន្តិ ឱត្តប្បន្តិ នាមា”តិ។ “ឥត្ថី ហិរិយតិ ឱត្តប្បតិ បុរិសោ ខត្តិយោ ព្រាហ្មណោ ទេវោ មារោ”តិ វុត្តេ បន ជានាតិ, ន សម្មោហមាបជ្ជតិ, ន បដិសត្តុ ហោតិ។ តស្មា ភគវា **ហិរោត្តប្បទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។

“ខន្ធា កម្មស្សកា ធាតុយោ អាយតនានី”តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា ភគវា **កម្មស្សកតាទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។

“វេឡុវនាទយោ មហាវិហារា ខន្ធេហិ ការាបិតា ធាតូហិ អាយតនេហី”តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា ភគវា **បច្ចត្តបុរិសការទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។

“ខន្ធា មាតរំ ជីវិតា វោរោបេន្តិ បិតរំ អរហន្តំ រុហិរុប្បាទកម្មំ ករោន្តិ, សង្ឃភេទកម្មំ ករោន្តិ, ធាតុយោ អាយតនានី”តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា ភគវា **អានន្តរិយទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។ “ខន្ធា មេត្តាយន្តិ ធាតុយោ អាយតនានី”តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា ភគវា **ព្រហ្មវិហារទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។

“ខន្ធា បុព្ពេនិវាសមនុស្សរន្តិ ធាតុយោ អាយតនានី”តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា ភគវា **បុព្ពេនិវាសទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។ “ខន្ធា ទានំ បដិគ្គណ្ហន្តិ ធាតុយោ អាយតនានី”តិ វុត្តេបិ មហាជនោ ន ជានាតិ, សម្មោហមាបជ្ជតិ, បដិសត្តុ ហោតិ “កិមិទំ ខន្ធធាតុអាយតនានិ បដិគ្គណ្ហន្តិ នាមា”តិ។ “បុគ្គលា បដិគ្គណ្ហន្តិ សីលវន្តោ កល្យាណធម្មា”តិ វុត្តេ បន ជានាតិ, ន សម្មោហមាបជ្ជតិ, ន បដិសត្តុ ហោតិ។ តស្មា ភគវា **ទក្ខិណាវិសុទ្ធិទីបនត្ថំ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។

លោកសម្មុតិញ្ច ពុទ្ធា ភគវន្តោ នប្បជហន្តិ, លោកសមញ្ញាយ លោកនិរុត្តិយំ លោកាភិលាបេ ឋិតាយេវ ធម្មំ ទេសេន្តិ។ តស្មា ភគវា **លោកសម្មុតិយា អប្បហានត្ថម្បិ** បុគ្គលកថំ កថេតិ។ តស្មា អយម្បិ អាយស្មា លោកវោហារកុសលតាយ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ទេសនំ អវិលោមេន្តោ លោកសម្មុតិយំ បត្វាវ **ចត្តារោមេ, អាវុសោ, បុគ្គលា**តិ អាហ។ តស្មា ឯត្ថ បរមត្ថវសេន អគ្គហេត្វា សម្មុតិវសេនេវ បុគ្គលោ វេទិតព្ពោ។

សន្តោ សំវិជ្ជមានាតិ លោកសង្កេតវសេន អត្ថិ ឧបលព្ភមានា។ **លោកស្មិន្តិ** សត្តលោកេ។ **សាង្គណោវ សមានោ**តិអាទីសុ បន **អង្គណ**ន្តិ កត្ថចិ កិលេសា វុច្ចន្តិ។ យថាហ "តត្ថ កតមានិ តីណិ អង្គណានិ? រាគោ អង្គណំ, ទោសោ អង្គណំ, មោហោ អង្គណំ"ន្តិ (វិភ. ៩២៤)។ កត្ថចិ យំកិញ្ចិ មលំ វា បង្កោ វា, យថាហ "តស្សេវ រជស្ស វា អង្គណស្ស វា បហានាយ វាយមតី"តិ។ កត្ថចិ តថារូបោ ភូមិភាគោ, សោ ពោធិយង្គណំ ចេតិយង្គណន្តិអាទីនំ វសេន វេទិតព្វោ។ ឥធ បន នានប្បការា តិព្ពកិលេសា "អង្គណ"ន្តិ អធិប្បេតា។ តថា ហិ វក្ខតិ "បាបកានំ ខោ ឯតំ, អាវុសោ, អកុសលានំ ឥច្ឆាវចរានំ អធិវចនំ, យទិទំ អង្គណ"ន្តិ (ម. និ. ១.៦០)។ សហ អង្គណេន **សាង្គណោ**។

សាង្គណោវ សមានោតិ សកិលេសោយេវ សន្តោ ។ **អត្ថិ មេ អជ្ឈត្តំ អង្គណន្តិ យថាភូតំ នប្បជានាតី**តិ មយ្ហំ អត្តនោ ចិត្តសន្តានេ កិលេសោ អត្ថីតិបិ ន ជានាតិ។ "ឥមេ កិលេសា នាម កក្ខឡា វាឡា ជហិតព្ពា ន គហិតព្ពា វិសទុដ្ឋសល្លសទិសា"តិ ឯវំ យាថាវសរសតោបិ ន ជានាតិ។ យោ អត្ថីតិ ច ជានាតិ, ឯវញ្ច ជានាតិ។ សោ "អត្ថិ មេ អជ្ឈត្តំ អង្គណន្តិ យថាភូតំ បជានាតី"តិ វុច្ចតិ។ យស្ស បន ន ច មគ្គេន សមូហតា កិលេសា, ន ច ឧប្បជ្ជន្តិ យេន វា តេន វា វារិតត្តា, អយមិធ អនង្គណោតិ អធិប្បេតោ។ **នត្ថិ មេ អជ្ឈត្តំ អង្គណន្តិ យថាភូតំ នប្បជានាតី**តិ "មយ្ហំ កិលេសា យេន វា តេន វា វារិតត្តា នត្ថិ, ន មគ្គេន សមូហតត្តា"តិ ន ជានាតិ, "តេ ឧប្បជ្ជមានា មហាអនត្ថំ ករិស្សន្តិ កក្ខឡា វាឡា វិសទុដ្ឋសល្លសទិសា"តិ ឯវំ យាថាវសរសតោបិ ន ជានាតិ។ យោ បន "ឥមិនា ការណេន នត្ថី"តិ ច ជានាតិ, ឯវញ្ច ជានាតិ, សោ "នត្ថិ មេ អជ្ឈត្តំ អង្គណន្តិ យថាភូតំ បជានាតី"តិ វុច្ចតិ ។ **តត្រា**តិ តេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ, តេសុ វា ទ្វីសុ សាង្គណេសុ, **យ្វាយ**ន្តិ យោ អយំ, យាយន្តិបិ បាឋោ។

៥៨. កោ នុ ខោ, អាវុសោ, សារិបុត្ត, ហេតុ កោ បច្ចយោតិ ឧភយេនាបិ ការណមេវ បុច្ឆតិ។ **យេនិមេសន្តិ** យេន ហេតុនា យេន បច្ចយេន ឥមេសំ ទ្វិន្នំ ឯកោ សេដ្ឋបុរិសោ ឯកោ ហីនបុរិសោតិ អក្ខាយតិ, សោ កោ ហេតុ កោ បច្ចយោតិ ឯវមេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្វោ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ "នប្បជានាតិ បជានាតី"តិ ឯវំ វុត្តំ, បជាននា នប្បជាននាតិ ឥទមេវ ឧភយំ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច។

៥៩. ថេរោ បន អត្តនោ វិចិត្រប្បដិភានតាយ តំ បាកដតរំ កត្វា ទស្សេតុំ បុន **តត្រាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តស្សេតំ បាដិកង្ខ**ន្តិ តស្ស បុគ្គលស្ស ឯតំ បាដិកង្ខិតព្វំ។ ឥទមេវ ឯស បាបុណិស្សតិ, ន អញ្ញន្តិ ឥច្ឆិតព្វំ, អវស្សំ ភាវីតិ វុត្តំ ហោតិ។ "ន ឆន្ទំ ជនេស្សតី"តិអាទិនា នយេន វុត្តំ អឆន្ទជននាទី សន្ធាយាហ។

តត្ថ ច **ន ឆន្ទំ ជនេស្សតី**តិ អប្បជានន្តោ តស្ស អង្គណស្ស បហានត្ថំ កត្តុកម្យតាឆន្ទំ ន ជនេស្សតិ។ **ន វាយមិស្សតី**តិ តតោ ពលវតរំ វាយាមំ ន ករិស្សតិ, **ន វីរិយំ អារភិស្សតី**តិ ថាមគតវីរិយំ បន នេវ អារភិស្សតិ, ន បវត្តេស្សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សាង្គណោ**តិ ឥមេហិ រាគាទីហិ អង្គណេហិ សាង្គណោ។ **សំកិលិដ្ឋចិត្តោ**តិ តេហិយេវ សុដ្ឋុតរំ កិលិដ្ឋចិត្តោ មលីនចិត្តោ វិពាធិតចិត្តោ ឧបតាបិតចិត្តោ ច ហុត្វា។ **កាលំ ករិស្សតី**តិ មរិស្សតិ។

សេយ្យថាបីតិ យថា នាម។ **កំសបាតី**តិ កំសលោហភាជនំ។ **អាភតា**តិ អានីតា។ **អាបណា វា កម្មារកុលា វា**តិ អាបណតោ វា កំសបាតិការកានំ កម្មារានំ ឃរតោ វា។ **រជេនា**តិ អាគន្តុករជេន បំសុអាទិនា។ **មលេនា**តិ តត្ថេវ ឧដ្ឋិតេន លោហមលេន។ **បរិយោនទ្ធា**តិ សញ្ឆន្នា។ **ន ចេវ បរិភុញ្ជេយ្យុ**ន្តិ ឧទកខាទនីយបក្ខិបនាទីហិ បរិភោគំ ន ករេយ្យុំ។ **ន ច បរិយោទបេយ្យុ**ន្តិ ធោវនំយសនាទីហិ ន បរិសុទ្ធំ ការាបេយ្យុំ។ **រជាបថេ**តិ រជបថេ។ អយមេវ វា បាឋោ, រជស្ស អាគមនដ្ឋានេ វា វុឌ្ឍានុឌ្ឍានេ វា ហេដ្ឋាមញ្ចេ វា ថុសកោដ្ឋកេ វា ភាជនន្តរេ វា, យត្ថ រជេន ឱកិរិយតីតិ អត្ថោ។ **សំកិលិដ្ឋតរា អស្ស មលគ្គហិតា**តិ ឯត្ថ រជាបថេ និក្ខិបនេន សំកិលិដ្ឋតរា, អបរិភោគាបរិយោទបនេហិ មលគ្គហិតតរាតិ វុត្តំ ហោតិ, បដិបុច្ឆាវចនញ្ចេតំ។ តេនស្ស ឯវមត្ថោ វេទិតព្វោ, អាវុសោ, សា កំសបាតិ ឯវំ ករីយមានា អបរេន កាលេន សំកិលិដ្ឋតរា ច មលគ្គហិតតរា ច មត្តិកបាតីតិ វា កំសបាតីតិ វា ឥតិបិ ទុជ្ជានា ភវេយ្យ នុ ខោ នោតិ, ថេរោ តំ បដិជានន្តោ អាហ "ឯវមាវុសោ"តិ។ បុន ធម្មសេនាបតិ ឱបម្មំ សម្បដិបាទេន្តោ, **ឯវមេវ ខោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថេវំ ឱបម្មសំសន្ទនា វេទិតព្វា –
កិលិដ្ឋកំសបាតិសទិសោ សាង្គណោ បុគ្គលោ។ សំកិលិដ្ឋកំសបាតិយា នបរិភុញ្ជនមាទី កត្វា រជាបថនិក្ខេបោ វិយ តស្ស បុគ្គលស្ស បព្ពជ្ជំ លភមានស្ស វេជ្ជកម្មាទីសុ បសុតបុគ្គលសន្តិកេ បព្ពជ្ជាបដិលាភោ។ សំកិលិដ្ឋកំសបាតិយា បុន សំកិលិដ្ឋតរភាវោ វិយ តស្ស បុគ្គលស្ស អនុក្កមេន អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អនុសិក្ខតោ វេជ្ជកម្មាទិករណំ, ឯត្ថ ឋិតស្ស សាង្គណកាលកិរិយា។ អថ វា អនុក្កមេន ទុក្កដទុព្ភាសិតវីតិក្កមនំ, ឯត្ថ ឋិតស្ស សាង្គណកាលកិរិយា។ អថ វា អនុក្កមេន បាចិត្តិយថុល្លច្ចយវីតិក្កមនំ, សង្ឃាទិសេសវីតិក្កមនំ, បារាជិកវីតិក្កមនំ, មាតុឃាតាទិអានន្តរិយករណំ, ឯត្ថ ឋិតស្ស សាង្គណកាលកិរិយាតិ។

សំកិលិដ្ឋចិត្តោ កាលំ ករិស្សតីតិ ឯត្ថ ច អកុសលចិត្តេន កាលំ ករិស្សតីតិ ន ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ សព្ពសត្តា ហិ បកតិចិត្តេន ភវង្គចិត្តេនេវ កាលំ ករោន្តិ។ អយំ បន អវិសោធេត្វា ចិត្តសន្តានំ កាលំ ករិស្សតីតិ ឯតមត្ថំ សន្ធាយ ឯវំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

ទុតិយវារេ **បរិយោទបេយ្យុន្តិ** ធោវនេយំសនសណ្ហឆារិកាបរិមជ្ជនាទីហិ បរិសុទ្ធំ អាទាសមណ្ឌលសទិសំ ករេយ្យុំ។ **ន ច នំ រជាបថេតិ** បុព្ពេ វុត្តប្បការេ ឋានេ អនិក្ខិបិត្វា ករណ្ឌមញ្ជូសាទីសុ វា ឋបេយ្យុំ, បលិវេឋេត្វា វា នាគទន្តេ លគេយ្យុំ។ សេសំ វុត្តនយានុសារេនេវ គហេតព្ពំ។

ឧបមាសំសន្ទនា ចេត្ថ ឯវំ វេទិតព្ពា – កិលិដ្ឋកំសបាតិសទិសោ សាង្គណោ ភព្ពបុគ្គលោ។ កិលិដ្ឋកំសបាតិយា បរិភុញ្ជនមាទី កត្វា សុទ្ធដ្ឋានេ ឋបនំ វិយ តស្ស បុគ្គលស្ស បព្ពជ្ជំ លភមានស្ស បេសលភិក្ខូនំ សន្តិកេ បព្ពជ្ជាបដិលាភោ។ យេ ឱវទន្តិ អនុសាសន្តិ អប្បមត្តកម្បិ បមាទំ ទិស្វា ទណ្ឌកម្មំ កត្វា បុនប្បុនំ សិក្ខាបេន្តិ, សំកិលិដ្ឋកំសបាតិយា អបរកាលេ បរិសុទ្ធបរិយោទាតភាវោ វិយ តស្ស បុគ្គលស្ស អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អនុសិក្ខតោ អនុក្កមេន សម្មាវត្តបដិបត្តិ, ឯត្ថ បិតស្ស អនង្គណកាលកិរិយា។ អថ វា អនុក្កមេន បរិសុទ្ធេ សីលេ បតិដ្ឋាយ អត្តនោ អនុរូបំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា ធុតង្គានិ សមាទាយ អត្តនោ អនុកូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គាមន្តសេនាសនវាសំ មុញ្ចិត្វា បន្តសេនាសនវាសោ, ឯត្ថ បិតស្ស អនង្គណកាលកិរិយា។ អថ វា អនុក្កមេន កសិណបរិកម្មំ កត្វា អដ្ឋសមាបត្តិនិព្ពត្តនេន កិលេសវិក្ខម្ភនំ, វិបស្សនាបាទកជ្ឈានា វុដ្ឋាយ វិបស្សនាយ កិលេសានំ តទង្គនិវារណំ, សោតាបត្តិផលាធិគមោ…បេ…. អរហត្តសច្ឆិកិរិយាតិ ឯត្ថ បិតស្ស អច្ចន្តំ អនង្គណកាលកិរិយា ឯវំ។

តតិយវារេ **សុភនិមិត្តន្តិ** រាគដ្ឋានិយំ ឥដ្ឋារម្មណំ។ **មនសិ ករិស្សតីតិ** តស្មិំ វិបន្នស្សតិ តំ និមិត្តំ អាវជ្ជិស្សតិ។ **តស្ស សុភនិមិត្តស្ស មនសិការាតិ** តស្ស បុគ្គលស្ស សុភនិមិត្តមនសិការការណា។ **អនុទ្ធំសេស្សតីតិ** ហីសិស្សតិ អធិភវិស្សតិ។ រាគោ ហិ ឧប្បជ្ជន្តោ កុសលវារំ បច្ឆិន្ទិត្វា សយមេវ អកុសលជវនំ ហុត្វា តិដ្ឋន្តោ កុសលចិត្តំ អនុទ្ធំសេតីតិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយានុសារេនេវ គហេតព្ពំ។

ឱបម្មសំសន្ទនា បនេត្ថ ឯវំ វេទិតព្ពា – បរិសុទ្ធកំសបាតិសទិសោ បកតិយា អប្បកិលេសោ អនង្គណបុគ្គលោ។ បរិសុទ្ធកំសបាតិយា នបរិភុញ្ជនំ អាទី កត្វា រជាបថេ និក្ខេបោ វិយ តស្ស បុគ្គលស្ស បព្ពជ្ជំ លភមានស្សាតិ ឥតោ បរំ សព្ពំ បឋមវារសទិសមេវ។

ចតុត្ថវារេ **សុភនិមិត្តំ ន មនសិ ករិស្សតីតិ** តស្មិំ សតិវិរហាភាវតោ តំ និមិត្តំ នាវជ្ជិស្សតិ, សេសំ ទុតិយវារានុសារេន វេទិតព្ពំ។ “អយំ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិ “កោ នុ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិម្ហិ វុត្តនយមេវ។

៦០. ឥទានិ តំ អង្គណំ នានប្បការតោ បាកដំ កាតុកាមេនាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានេន “អង្គណំ អង្គណ”ន្តិអាទិនា នយេន បុដ្ឋោ តំ ព្យាករោន្តោ **បាបកានំ ខោ ឯតំ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥច្ឆាវចរានន្តិ** ឥច្ឆាយ អវចរានំ, ឥច្ឆាវសេន ឱតិណ្ណានំ បវត្តានំ នានប្បការានំ កោបអប្បច្ចយានន្តិ អត្ថោ។ **យំ ឥធេកច្ចស្សាតិ** យេន ឥធេកច្ចស្ស ឯវំ ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ ឋានំ តំ ការណំ វិជ្ជតិ អត្ថិ, ឧបលព្ភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាបន្នោ អស្សន្តិ** អាបន្នោ ភវេយ្យំ។ **ន ច មំ ភិក្ខូ ជានេយ្យុន្តិ** ភិក្ខូ ច មំ ន ជានេយ្យុំ។ កី បនេត្ថ ឋានំ, លាភត្ថិកតា។ លាភត្ថិកោ ហិ ភិក្ខុ បកតិយាបិ ច កតបុញ្ញោ មនុស្សេហិ សក្កតោ គរុកតោ ឯវំ ចិន្តេតិ “អាបត្តិំ អាបន្នំ ភិក្ខុំ ថេរា ញត្វា មជ្ឈិមានំ អារោចេន្តិ, តេ នវកានំ, នវកា វិហារេ វិឃាសាទាទីនំ, តេ ឱវាទំ អាគតានំ ភិក្ខុនីនំ, ឯវំ កមេន ចតស្សោ បរិសា ជានន្តិ។ ឯវមស្ស លាភន្តរាយោ ហោតិ។ អហោ វតាហំ អាបត្តិញ្ច វត អាបន្នោ អស្សំ, ន ច មំ ភិក្ខូ ជានេយ្យុ”ន្តិ។

យំ តំ ភិក្ខុំ ភិក្ខូ ជានេយ្យុន្តិ យេន ការណេន តំ ភិក្ខុំ អញ្ញេ ភិក្ខូ ជានេយ្យុំ, តំ ការណំ វិជ្ជតិ ខោ បន អត្ថិយេវ, នោ នត្ថិ។ ថេរា ហិ ញត្វា មជ្ឈិមានំ អារោចេន្តិ។ ឯវំ សោ បុព្ពេ វុត្តនយេន ចតូសុ បរិសាសុ បាកដោ ហោតិ។ ឯវំ បាកដោ ច អយសាភិភូតោ គាមសតម្បិ បរិសិត្វា ឧម្មារសតេសុ ឋានេសុ ឧញ្ឆិត្វា យថាធោតេន បត្តេន និក្ខមតិ។ តតោ **ជានន្តិ មំ ភិក្ខូ អាបត្តិំ អាបន្នោតិ** តេហិ ចម្ហិ ឯវំ នាសិតោតិ ចិន្តេត្វា, **ឥតិ សោ កុបិតោ ហោតិ អប្បតីតោ** សោ ឥមិនា ការណេន កុបិតោ ចេវ ហោតិ កោធាភិភូតោ អប្បតីតោ ច ទោមនស្សាភិភូតោ។

យោ ចេវ ខោ , **អាវុសោ, កោបោ យោ ច អប្បច្ចយោ ឧភយមេតំ អង្គណន្តិ**, អាវុសោ, យោ ចាយំ សង្ខារក្ខន្ធសង្គហិតោ កោបោ, យោ ច វេទនាក្ខន្ធសង្គហិតោ អប្បច្ចយោ, ឯតំ ឧភយំ អង្គណន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ

ទដ្ឋព្ពោ។ ឥទញ្ច តាទិសានំ បុគ្គលានំ វសេន វុត្តំ។ លោភោ បន ឥមស្ស អង្គណស្ស បុព្ពភាគវសេន, មោហោ សម្បយោគវសេនាបិ គហិតោយេវ ហោតិ។

អនុរហោ មន្តិ បុរិមសទិសមេវ ភិក្ខុំ គហេត្វា វិហារបច្ចន្តេ សេនាសនំ បវេសេត្វា ទ្វារំ ថកេត្វា ចោទេន្តេ ឥច្ឆតិ។ **ឋានំ ខោ បនេត**ន្តិ ឯតំ ការណំ វិជ្ជតិ, យំ តំ ភិក្ខុំ ចតុបរិសមជ្ឈេ អានេត្វា ព្យត្តា វិនីតា “តយា អសុកម្ហិ នាម ឋានេ វេជ្ជកម្មំ កត”ន្តិអាទិនា នយេន ចោទេយ្យុំ។ សោ ចតូសុ បរិសាសុ បាកដោ ហោតិ។ ឯវំ បាកដោ ច អយសាភិភូតោតិ សព្ពំ បុរិមសទិសមេវ។

សប្បដិបុគ្គលោតិ សមានោ បុគ្គលោ។ **សមានោ**តិ សាបត្តិកោ។ **បដិបុគ្គលោ**តិ ចោទកោ។ អយំ សាបត្តិកេនេវ ចោទនំ ឥច្ឆតិ, ត្វម្បិ ឥមញ្ចិមញ្ច អាបត្តិំ អាបន្នោ, តំ តាវ បដិករោហិ បច្ឆា មំ ចោទេស្សសីតិ វត្តុំ សក្កាតិ មញ្ញមានោ។ អបិច ជាតិអាទីហិបិ សមានោ បុគ្គលោ សប្បដិបុគ្គលោ។ អយញ្ហិ អត្តនោ ជាតិយា កុលេន ពាហុសច្ចេន ព្យត្តតាយ ធុតង្គេនាតិ ឯវមាទីហិបិ សមានេនេវ ចោទនំ ឥច្ឆតិ, តាទិសេន វុត្តំ នាតិទុក្ខំ ហោតីតិ មញ្ញមានោ។ **អប្បដិបុគ្គលោ**តិ ឯត្ថ អយុត្តោ បដិបុគ្គលោ អប្បដិបុគ្គលោ។ ឥមេហិ អាបត្តាទីហិ អសទិសត្តា បដិសត្តុ បដិសល្លោ ចោទកោ ភវិតុំ អយុត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥតិ សោ កុបិតោ**តិ ឥតិ សោ ឥមាយ អប្បដិបុគ្គលចោទនាយ ឯវំ កុបិតោ ហោតិ។

ចតុត្ថវារេ **អហោ វតា**តិ “អហោ វត រេ អម្ហាកំ បណ្ឌិតកា, អហោ វត រេ អម្ហាកំ ពហុស្សុតកា តេវិជ្ជកា”តិ (ទី. និ. ១.២៩១) គរហាយំ ទិស្សតិ។ “អហោ វត មំ ទហរំយេវ សមានំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចេយ្យុ”ន្តិ (មហាវ. ៥៧) បត្ថនាយំ។ ឥធ បត្ថនាយមេវ។ **បដិបុច្ឆិត្វា បដិបុច្ឆិត្វា**តិ បុនប្បុនំ បុច្ឆិត្វា។ អយំ ភិក្ខុ លាភគិ្ខកោ ភគវតោ អត្តានំ បដិបុច្ឆិតព្ពំ ឥច្ឆតិ, តញ្ច ខោ អនុមតិបុច្ឆាយ, នោ មគ្គំ វា ផលំ វា វិបស្សនំ វា អន្តរំ កត្វា។ អយញ្ហិ បស្សតិ ភគវន្តំ សារិបុត្តាទយោ មហាថេរេ “តំ កិំ មញ្ញសិ, សារិបុត្ត, មោគ្គល្លាន, កស្សប , រាហុល ចក្ខុំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិ ឯវំ បរិសមជ្ឈេ បដិបុច្ឆិត្វា បដិបុច្ឆិត្វា ធម្មំ ទេសេន្តំ, មនុស្សេ ច “តេស បណ្ឌិតា ថេរា សត្ថុ ចិត្តំ អារាធេន្តី”តិ វណ្ណំ ភណន្តេ, លាភសក្ការញ្ច ឧបហរន្តេ។ តស្មា តំ លាភសក្ការំ ឥច្ឆន្តោ ឯវំ ចិន្តេត្វា និខណិត្វា ឋបិតខាណុ វិយ ភគវតោ បុរតោវ ហោតិ។

ឥតិ សោ កុបិតោតិ អថ ភគវា តំ អមនសិករិត្វាវ អញ្ញំ ថេរំ បដិបុច្ឆិត្វា ធម្មំ ទេសេតិ , តេន សោ កុបិតោ ហោតិ ភគវតោ ច ថេរស្ស ច។ កថំ ភគវតោ កុប្បតិ? “អហំ បព្ពជិតកាលតោ បភុតិ គន្ធកុដិ បរិវេណតោ ពហិនិក្ខមនំ ន ជានាមិ, សព្ពកាលំ ឆាយាវ ន វិជហាមិ, មំ នាម បុច្ឆិត្វា ធម្មទេសនាមត្តម្បិ នត្ថិ។ តំមុហុត្តំ ទិដ្ឋមត្តកមេវ ថេរំ បុច្ឆិត្វា ធម្មំ ទេសេតី”តិ ឯវំ ភគវតោ កុប្បតិ។ កថំ ថេរស្ស កុប្បតិ? “អយំ មហល្លកត្ថេរោ ភគវតោ បុរតោ ខាណុ វិយ និសីទតិ, កទា នុ ខោ ឥមំ ធម្មកម្មិកា អភព្ពដ្ឋានំ បាបេត្វា នីហរិស្សន្តិ, អយញ្ហិ យទិ ឥមស្មិំ វិហារេ ន ភវេយ្យ, អវស្សំ ភគវា មយា សទ្ធិំ សល្លបេយ្យា”តិ ឯវំ ថេរស្ស កុប្បតិ។

បុរក្ខត្វា បុរក្ខត្វាតិ បុរតោ បុរតោ កត្វា, សម្បរិវារេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយម្បិ លាភគិ្ខកោយេវ, អយញ្ហិ បស្សតិ ពហុស្សុតេ ភិក្ខូ មហាបរិវារេន គាមំ បវិសន្តេ, ចេតិយំ វន្ទន្តេ, តេសញ្ច តំ សម្បត្តិំ ទិស្វា ឧបាសកេ បសន្នេ បសន្នាការំ ករោន្តេ។ តស្មា ឯវំ ឥច្ឆតិ។ **កុបិតោ**តិ អយម្បិ ទ្វីសុ ឋានេសុ កុប្បតិ ភិក្ខូនំ ថេរស្ស ច។ កថំ ភិក្ខូនំ? “ឥមេ យទេវ មយ្ហំ ឧប្បជ្ជតិ ចីវរំ វា បិណ្ឌបាតោ វា, តំ គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តិ, មយ្ហំ បន បត្តចីវរំ គហេត្វា បិដ្ឋិតោ អាគច្ឆន្តោបិ នត្ថី”តិ ឯវំ ភិក្ខូនំ កុប្បតិ។ កថំ ថេរស្ស? “ឯសោ មហល្លកត្ថេរោ តេសុ តេសុ ឋានេសុ សយមេវ បញ្ញាយតិ, កុទាស្សុ នាម នំ ធម្មកម្មិកា និក្កឌ្ឍិស្សន្តិ, ឥមស្មិំ អសតិ អវស្សំ មំយេវ បរិវារេស្សន្តី”តិ។

ភត្តគ្គេតិ ភោជនដ្ឋានេ។ **អគ្គាសន**ន្តិ សង្ឃត្ថេរាសនំ។ **អគ្គោទក**ន្តិ ទក្ខិណោទកំ។ **អគ្គបិណ្ឌ**ន្តិ សង្ឃត្ថេរបិណ្ឌំ។ សព្ពត្ថ វា **អគ្គ**ន្តិ បណីតាធិវចនមេតំ។ តត្ថ **អហមេវ លភេយ្យ**ន្តិ ឥច្ឆា នាតិមហាសាវជ្ជា។ **ន អញ្ញោ ភិក្ខុ លភេយ្យា**តិ បន អតិមហាសាវជ្ជា ។ អយម្បិ លាភគិ្ខកោ បាសាទិកោ ហោតិ ចីវរធារណាទីហិ, កទាចិ បព្ពជតិ, កទាចិ វិព្ភមតិ។ តេន សោ បុព្ពេ លទ្ធបុព្ពំ អាសនាទិំ បច្ឆា អលភន្តោ ឯវំ ចិន្តេសិ។ **ន សោ ភិក្ខុ លភេយ្យា**តិ ន សោ ភិក្ខុ ថេរានំ អគ្គាសនាទីសុ តទនុសារេន មជ្ឈិមានំ អញ្ញេសញ្ច នវានំ កទាចិ យំ វា តំ វា សព្ពនិហីនំ អាសនាទិំ លភតិ។ **កុបិតោ**តិ អយម្បិ ទ្វីសុ ឋានេសុ កុប្បតិ មនុស្សានញ្ច ថេរានញ្ច។ កថំ មនុស្សានំ? “ឥមេ មង្គលាទីសុ មំ និស្សាយ ភិក្ខូ លភន្តិ, ឯតេ, ‘ភន្តេ, ឯត្តកេ ភិក្ខូ គហេត្វា អម្ហាកំ អនុកម្បំ ករោថា’តិ វទន្តិ, ឥទានិ តំមុហុត្តំ ទិដ្ឋមត្តកំ មហល្លកត្ថេរំ គហេត្វា គតា, ហោតុ ឥទានិ, នេសំ កិច្ចេ ឧប្បន្នេ ជានិស្សាមី”តិ ឯវំ មនុស្សានំ កុប្បតិ។ កថំ ថេរានំ? “ឥមេ នាម យទិ ន ភវេយ្យុំ, មំយេវ មនុស្សា និមន្តេយ្យុ”ន្តិ ឯវំ ថេរានំ កុប្បតិ។

អនុមោទេយ្យុន្តិ អនុមោទនំ ករេយ្យុំ។ អយម្បិ លាភគ្គិកោ យំ វា តំ វា ខណ្ឌានុមោទនំ ជានាតិ, “សោ អនុមោទនដ្ឋានេ ពហូ មាតុគាមា អាគច្ឆន្តិ, តា មំ សញ្ជានិត្វា តតោ បភុតិ ថាលកភិក្ខំ ទស្សន្តី”តិ បត្ថេន្តោ ឯវំ ចិន្តេសិ។ **ឋាន**ន្តិ ពហុស្សុតានំ អនុមោទនា ភារោ, តេន ពហុស្សុតោ អនុមោទេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កុបិតោ**តិ អយម្បិ តីសុ ឋានេសុ កុប្បតិ មនុស្សានំ ថេរស្ស ធម្មកថិកស្ស ច។ កថំ មនុស្សានំ? “ឥមេ បុព្ពេ មំយេវ ឧបសង្កមិត្វា យាចន្តិ ‘អម្ហាកំ នាគត្ថេរោ អម្ហាកំ សុមនត្ថេរោ អនុមោទតូ’តិ, អជ្ជ បន នារោចុ”ន្តិ ឯវំ មនុស្សានំ កុប្បតិ។ កថំ ថេរស្ស? “អយំ សង្ឃត្ថេរោ ‘តុម្ហាកំ កុលុបកំ នាគត្ថេរំ សុមនត្ថេរំ ឧបសង្កមថ, អយំ អនុមោទិស្សតី’តិ ន ភណតី”តិ ឯវំ ថេរស្ស កុប្បតិ។ កថំ ធម្មកថិកស្ស? “ថេរេន វុត្តមត្តេយេវ បហារំ លទ្ធកុក្កុដោ វិយ តុរិតតុរិតំ វស្សតិ, ឥមំ នាម និក្កឌ្ឍន្តា នត្ថិ, ឥមស្មិញ្ហិ អសតិ អហមេវ អនុមោទេយ្យ”ន្តិ ឯវំ ធម្មកថិកស្ស កុប្បតិ។

អារាមគតានន្តិ វិហារេ សន្និបតិតានំ។ អយម្បិ លាភគ្គិកោ យំ វា តំ វា ខណ្ឌធម្មកថំ ជានាតិ, សោ បស្សតិ តាទិសេសុ ឋានេសុ ទ្វិយោជនតិយោជនតោ សន្និបតិត្វា ភិក្ខូ សព្ពរត្តិកានិ ធម្មស្សវនានិ សុណន្តេ, តុដ្ឋចិត្តេ ច ទហរេ វា សាមណេរេ វា សាធុ សាធូតិ មហាសទ្ទេន សាធុការំ ទេន្តេ, តតោ ទុតិយទិវសេ អន្តោគាមគតេ ភិក្ខូ ឧបាសកា បុច្ឆន្តិ “កេ, ភន្តេ, ធម្មំ កថេសុ”ន្តិ។ តេ ភណន្តិ “អសុកោ ច អសុកោ ចា”តិ។ តំ សុត្វា បសន្នា មនុស្សា ធម្មកថិកានំ មហាសក្ការំ ករោន្តិ។ សោ តំ ឥច្ឆមានោ ឯវំ ចិន្តេសិ។ **ឋាន**ន្តិ ពហុស្សុតានំ វិនិច្ឆយកុសលានំ ធម្មទេសនា ភារោ, តេន ពហុស្សុតោ ទេសេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កុបិតោ**តិ ចតុប្បទិកំ គាថម្បិ វត្តុំ ឱកាសំ អលភមានោ កុបិតោ ហោតិ អត្តនោ មន្ទភាវស្ស “អហញ្ហិ មន្ទោ ទុប្បញ្ញោ កុតោ លភិស្សាមិ ទេសេតុ”ន្តិ។

ភិក្ខុនីនន្តិ ឱវាទត្ថំ វា ឧទ្ទេសត្ថំ វា បរិបុច្ឆត្ថំ វា បូជាករណត្ថំ វា អារាមំ អាគន្ត្វា សន្និបតិតភិក្ខុនីនំ។ អយម្បិ លាភគ្គិកោ, តស្សេវំ ហោតិ ឥមា មហាកុលា បព្ពជិតា ភិក្ខុនិយោ, តាសុ កុលេសុ បវិសេត្វា និសិន្នាសុ មនុស្សា បុច្ឆិស្សន្តិ “កស្ស សន្តិកេ ឱវាទំ វា ឧទ្ទេសំ វា បរិបុច្ឆំ វា គណ្ហថា”តិ។ តតោ វក្ខន្តិ “អសុកោ នាម អយ្យោ ពហុស្សុតោ, តស្ស ទេថ ករោថា”តិ, តេនស្ស ឯវំ ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ។ **ឋាន**ន្តិ ឱវាទាទយោ នាម ពហុស្សុតានំ ភារោ, តេន ពហុស្សុតោ ទេសេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កុបិតោ**តិ អយម្បិ ទ្វីសុ ឋានេសុ កុប្បតិ, តាសញ្ច ភិក្ខុនីនំ “ឥមា បុព្ពេ មំ និស្សាយ ឧបោសថប្បវារណាទីនិ លភន្តិ, តា ឥទានិ តំមុហុត្តំ ទិដ្ឋមត្តកមហល្លកត្ថេរស្ស សន្តិកំ គតា”តិ។ ធម្មកថិកស្ស ច “ឯស ឥមាសំ សហសា ឱវាទំ អទាសិយេវា”តិ។

ឧបាសកានន្តិ, អារាមគតានំ ឧបាសកានំ។ និស្សដ្ឋកម្មន្តា នាម មហាឧបាសកា ហោន្តិ, តេ បុត្តភាតុកានំ កម្មំ និយ្យាតេត្វា ធម្មំ សុណន្តា វិចរន្តិ, អយំ តេសំ ទេសេតុំ ឥច្ឆតិ, កឹ ការណា? ឥមេ បសីទិត្វា ឧបាសិកានម្បិ អារោចេស្សន្តិ, តតោ សទ្ធឹ ឧបាសិកាហិ មយ្ហមេវ លាភសក្ការំ ឧបហរិស្សន្តីតិ។ ឋានំ ពហុស្សុតេនេវ យោជេតព្ពំ។ **កុបិតោ**តិ អយម្បិ ទ្វីសុ ឋានេសុ កុប្បតិ, ឧបាសកានញ្ច “ឥមេ អញ្ញត្ថ សុណន្តិ, អម្ហាកំ កុលុបកស្ស សន្តិកេ សុណាមាតិ នាគច្ឆន្តិ, ហោតុ ឥទានិ, តេសំ ឧប្បន្នេ កិច្ចេ ជានិស្សាមី”តិ ធម្មកថិកស្ស ច, “អយមេតេសំ ទេសេតី”តិ។

ឧបាសិកានន្តិ អារាមគតានំ។ **ឧបាសិកា** នាម អាសនបូជាទិករណត្ថំ វា ឧបោសថទិវសេ វា ធម្មស្សវនត្ថំ សន្និបតិតា។ សេសំ ឧបាសកវារេ វុត្តនយមេវ។

សក្ករេយ្យុន្តិ សក្កច្ចញ្ច ករេយ្យុំ, សុន្ទរញ្ច ករេយ្យុំ។ ឥមិនា អត្តនិ ការំ ករីយមានំ សក្កច្ចំ កតញ្ច សុន្ទរញ្ច បត្ថេតិ។ **គរុំ ករេយ្យុ**ន្តិ ភារិយំ ករេយ្យុំ។ ឥមិនា ភិក្ខូហិ អត្តានំ គរុដ្ឋានេ ឋបីយមានំ បត្ថេតិ។ **មានេយ្យុ**ន្តិ បិយាយេយ្យុំ។ **បូជេយ្យុ**ន្តិ ឯវំ សក្ករោន្តា គរុំ ករោន្តា មានេន្តា បច្ចយេហិ បូជេយ្យុន្តិ បច្ចយបូជំ បត្ថេតិ។ **ឋាន**ន្តិ “បិយោ គរុ ភាវនិយោ”តិ វុត្តប្បការោ ពហុស្សុតោ ច សីលវា ច ឯតំ វិធឹ អរហតិ តេន ភិក្ខូ ឯវរូបំ ឯវំ ករេយ្យុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **កុបិតោ**តិ អយម្បិ ទ្វីសុ ឋានេសុ កុប្បតិ ភិក្ខូនញ្ច “ឥមេ ឯតំ សក្ករោន្តី”តិ ថេរស្ស ច “ឥមស្មឹ អសតិ មំយេវ សក្ករេយ្យុ”ន្តិ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុ តីសុ វារេសុ។

បណីតានំ ចីវរានន្តិ បត្តុន្នកោសេយ្យាទីនំ មហគ្ឃសុខុមសុខសម្ផស្សានំ ចីវរានំ។ ឥធាបិ **អហមេវ លាភី អស្ស**ន្តិ ឥច្ឆា នាតិមហាសាវជ្ជា។ **ន អញ្ញោ ភិក្ខុ លាភី អស្សា**តិ បន មហាសាវជ្ជា។

បណីតានំ បិណ្ឌបាតានន្តិ សប្បិតេលមធុសក្ករាទិបូរិតានំ សេដ្ឋបិណ្ឌបាតានំ។ **បណីតានំ សេនាសនាន**ន្តិ អនេកសតសហស្សគ្ឃនកានំ មញ្ចបីឋាទីនំ បណីតានំ។ **គិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន**ន្តិ សប្បិតេលមធុផាណិតាទីនំ ឧត្តមភេសជ្ជានំ។ សព្ពត្ថាបិ ឋានំ ពហុស្សុតេហិ បុញ្ញវន្តេហិ ច យោជេតព្ពំ។ **កុបិតោ**តិ សព្ពត្ថាបិ

ទ្ធិសុ ឋានេសុ កុប្បតិ, មនុស្សានញ្ច “ឥមេសំ នាម បរិចិតភាវោបិ នត្ថិ, ទីឃរត្តំ ឯកតោ វសន្តស្ស បំសុកូលត្ថាយ វា បិណ្ឌបាតត្ថាយ វា សប្បិតេលាទិការណា វា ឃរបដិបាដិយា ចរន្តស្សាបិ មេ ឯកទិវសម្បិ កិញ្ចិ បណីតំ បច្ចយំ ន ទេន្តិ។ អាគន្តុកំ មហល្លកំ បន ទិស្វាវ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ទេន្តី”តិ, ថេរស្ស ច “អយម្បិ មហល្លកោ ឥមេសំ អត្ថានំ ទស្សេន្តោយេវ ចរតិ, កុទាស្សុ នាម នំ ធម្មកម្មិកា និក្កឌ្ឍេយ្យុំ, ឯវំ ឥមស្មិំ អសតិ អហមេវ លាភី អស្ស”ន្តិ។

ឥមេសំ ខោ, ឯតំ អាវុសោតិ ឥមេសំ ហេដ្ឋា ឯកូនវីសតិវារេហិ វុត្តានំ ឥច្ឆាវចរានំ។

៦១. ទិស្សន្តិ ចេវ សូយន្តិ ចាតិ ន ឥច្ឆាវចរា ចក្ខុនា ទិស្សន្តិ, ន សោតេន សូយន្តិ, មនោវិញ្ញាណវិសយត្តា។ អប្បហីនឥច្ឆាវចរស្ស បន បុគ្គលស្ស ឥច្ឆាវចរវសេន បវត្តកាយកម្មំ ទិស្វា ទិដ្ឋា វិយ វចីកម្មំ សុត្វា សុតា វិយ ច ហោន្តិ, តេន វុត្តំ “ទិស្សន្តិ ចេវ សូយន្តិ ចា”តិ។ បច្ចក្ខកាលេ ទិស្សន្តិ, “អសុកោ កិរ ភិក្ខុ ឦទិសោ”តិ តិរោក្ខកាលេ សូយន្តិ។ **កិញ្ចាបី**តិ អនុគ្គហគរហវចនំ។ តេន អារញ្ញិកត្តំ អនុគ្គណ្ហាតិ, ឥច្ឆាវចរានំ អប្បហានំ គរហតិ។

តត្រាយំ យោជនា, កិញ្ចាបិ សោ ភិក្ខុ គាមន្តសេនាសនំ បដិក្ខិបិត្វា អារញ្ញិកោ ហោតិ, អន្តេ បន្តសេនាសនេ វសតិ, ឥមេ ចស្ស ឯត្តកា ឥច្ឆាវចរា អប្បហីនា។ កិញ្ចាបិ សោ អតិរេកលាភំ បដិក្ខិបិត្វា បិណ្ឌបាតិកោ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ សោ លោលុប្បចារំ វជ្ជេត្វា សបទានចារី ហោតិ។ កិញ្ចាបិ សោ គហបតិចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា បំសុកូលិកោ ហោតិ។

លូខចីវរធរោតិ ឯត្ថ បន **លូខ**ន្តិ សត្ថលូខំ សុត្តលូខំ រជនលូខន្តិ តីហិ ការណេហិ លូខំ វេទិតព្វំ។ តត្ថ សត្ថេន ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្នំ **សត្ថលូខំ** នាម, តំ អគ្ឃេន បរិហាយតិ, ថូលទីឃសុត្តកេន សិព្វិតំ **សុត្តលូខំ** នាម, តំ ផស្សេន បរិហាយតិ ខរសម្ផស្សំ ហោតិ។ រជនេន រត្តំ **រជនលូខំ** នាម, តំ វណ្ណេន បរិហាយតិ ទុព្វណ្ណំ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ សោ ភិក្ខុ ឯវំ សត្ថលូខសុត្តលូខរជនលូខចីវរធរោ ហោតិ, ឥមេ ចស្ស ឯត្តកា ឥច្ឆាវចរា អប្បហីនា ទិស្សន្តិ ចេវ សូយន្តិ ច, អថ ខោ នំ វិញ្ញូ សព្រហ្មចារី នេវ សក្ករោន្តិ…បេ…. ន បូជេន្តីតិ។ **តំ កិស្ស ហេតូ**តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ, **កិស្ស ហេតូ**តិ កឹ ការណា។ **តេ ហិ តស្ស…បេ…. សូយន្តិ** ច យស្មា តស្ស តេ បាបកា សូយន្តិ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមេសំ ឥច្ឆាវចរានំ អប្បហីនត្តាតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ បាកដំ ករោន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កុណប**ន្តិ មតកឡេវរំ។ អហិស្ស កុណបំ **អហិកុណបំ**។ ឯវំ ឥតរានិ។ អតិបដិកូលជិគុច្ឆនីយភាវតោ ចេត្ថ ឥមានេវ តីណិ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ អញ្ញេសញ្ហិ សសសូករាទីនំ កុណបំ មនុស្សា កដុកភណ្ឌាទីហិ អភិសង្ខរិត្វា បរិភុញ្ជន្តិបិ។ ឥមេសំ បន កុណបំ អភិនវម្បិ ជិគុច្ឆន្តិយេវ, កោ បន វាទោ កាលាតិក្កមេន បូតិភូតេ។ **រចយិត្វា**តិ វឌ្ឍេត្វា, បរិបូរេត្វាតិ អត្ថោ, កុណបំ គហេត្វា កំសបាតិយំ បក្ខិបិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អញ្ញិស្សា**តិ អបរាយ។ **បដិកុជ្ជិត្វា**តិ បិទហិត្វា ។ **អន្តរាបណ**ន្តិ អាបណានមន្តរេ មហាជនសំកិណ្ណំ រច្ឆាមុខំ។ **បដិបជ្ជេយ្យុ**ន្តិ គច្ឆេយ្យុំ។ **ជញ្ញជញ្ញំ វិយា**តិ ចោក្ខចោក្ខំ វិយ មនាបមនាបំ វិយ។ អបិច វធុកាបណ្ណាការំ វិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វធុកា**តិ ជនេត្តិ វុច្ចតិ, តស្សា នីយមានំ បណ្ណាការំ ជញ្ញំ, ឧភយត្ថាបិ អាទរវសេន វា បសំសាវសេន វា បុនវុត្តំ។ “ជញ្ញជញ្ញំ ព្យា”តិបិ បាឋោ។

អបាបុរិត្វាតិ វិវរិត្វា។ **តស្ស សហ ទស្សនេន អមនាបតា ច សណ្ឋហេយ្យា**តិ តស្ស កុណបស្ស ទស្សនេន សហេវ តស្ស ជនស្ស អមនាបតា តិដ្ឋេយ្យ។ **អមនាបតា**តិ ច “អមនាបមិទ”ន្តិ ឧប្បន្នចិត្តចេតសិកានមេតំ អធិវចនំ។ ឯស នយោ **បដិកុល្យជេគុច្ឆតាសុ។ ជិឃច្ឆិតានម្បី**តិ ឆាតានម្បិ។ **ន ភោត្តុកម្យតា អស្សា**តិ ភុញ្ជិតុកាមតា ន ភវេយ្យ។ **បគេវ សុហិតាន**ន្តិ ធាតានំ បន បឋមតរមេវ ភុញ្ជិតុកាមតា ន ភវេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្រាយំ ឧបមាសំសន្ទនា – បរិសុទ្ធកំសបាតិសទិសំ ឥមស្ស បព្ពជ្ជាលិង្គំ, កុណបរចនំ វិយ ឥច្ឆាវចរានំ អប្បហានំ, អបរកំសបាតិយា បដិកុជ្ជនំ វិយ អារញ្ញិកង្គាទីហិ ឥច្ឆាវចរប្បដិច្ឆាទនំ, កំសបាតី វិវរិត្វា កុណបទស្សនេន ជនស្ស អមនាបតា វិយ អារញ្ញិកង្គាទីនិ អនាទិយិត្វា ឥច្ឆាវចរទស្សនេន សព្រហ្មចារីនំ អសក្ការករណាទិតាតិ។

៦២. សុក្កបក្ខេ បន, **កិញ្ចាបី**តិ អនុគ្គហបសំសាវចនំ, តេន អារញ្ញិកត្តំ អនុគ្គណ្ហាតិ, ឥច្ឆាវចរប្បហានំ បសំសតិ។ **នេមន្តនិកោ**តិ និមន្តនបដិគ្គាហកោ។ **វិចិតកាឡក**ន្តិ វិចិនិត្វា អបនីតកាឡកំ។ **អនេកសូបំ អនេកព្យញ្ជន**ន្តិ ឯត្ថ **សូបោ** នាម ហត្ថហារិយោ វុច្ចតិ។ **ព្យញ្ជន**ន្តិ ឧត្តរិភង្គំ, តេន មច្ឆមំសមុគ្គសូបាទីហិ អនេកសូបំ, នានប្បការមំសាទិព្យញ្ជនេហិ អនេកព្យញ្ជនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឧបមាសំសន្ទនេ ច សាលិវរភត្តរចនំ វិយ ឥច្ឆាវចរប្បហានំ, អបរកំសបាតិយា បដិកុជ្ជនំ វិយ អប្បិច្ឆតាសមុដ្ឋានេហិ គាមន្តវិហារាទីហិ ឥច្ឆាវចរប្បហានប្បដិច្ឆាទកំ, កំសបាតី វិវរិត្វា សាលិវរភត្តទស្សនេន ជនស្ស មនាបតា វិយ គាមន្តវិហារាទីនិ អនាទិយិត្វា ឥច្ឆាវចរប្បហានទស្សនេន សព្រហ្មចារីនំ សក្ការករណាទិតា វេទិតព្ពា។

៦៣. ឧបមា មំ, អាវុសោ សារិបុត្ត, បដិភាតីតិ មយ្ហំ, អាវុសោ សារិបុត្ត, ឧបមា ឧបដ្ឋាតិ។ ឯកំ ឧបមំ វត្តុកាមោ អហន្តិ អធិប្បាយោ។ **បដិភាតុ តន្តិ** តុយ្ហំ បដិភាតុ ឧបដ្ឋាតុ, វទ ត្វន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឯកមិទាហន្តិ** ឯត្ថ **ឥទា**តិ និបាតមត្តំ, ឯកស្មិំ សមយេ អហន្តិ វុត្តំ ហោតិ, ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ **រាជគហេ វិហរាមិ គិរិព្ពជេតិ, រាជគហន្តិ** តស្ស នគរស្ស នាមំ។ សមន្តតោ បន គិរិបរិក្ខេបេន វជោ វិយ សណ្ឋិតត្តា **គិរិព្ពជន្តិ** វុច្ចតិ។ តស្មិំ នគរេ វិហរាមិ, តំ និស្សាយ អហំ វិហរាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អថ ខ្វាហន្តិ** អថ ខោ អហំ។ ឯត្ថ ច **អថា**តិ អញ្ញាធិការវចនារម្ភេ និបាតោ។ **ខោ**តិ បទបូរណមត្តេ។ **បុព្ពណ្ហសមយន្តិ** ទិវសស្ស បុព្ពភាគសមយំ។ បុព្ពណ្ហសមយេតិ អត្ថោ, បុព្ពណ្ហេ វា សមយំ បុព្ពណ្ហសមយំ, បុព្ពណ្ហេ ឯកំ ខណន្តិ វុត្តំ ហោតិ, ឯវំ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ លព្ភតិ។ **និវាសេត្វា**តិ បរិទហិត្វា, វិហារនិវាសនបរិវត្តនវសេនេតំ វេទិតព្ពំ។ គាមប្បវេសនត្ថាយ វា សណ្ឋបេត្វា និវាសនវសេន, ន ហិ សោ តតោ បុព្ពេ អនិវត្ថោ អហោសិ។

បត្តចីវរមាទាយាតិ បត្តំ ហត្ថេន ចីវរំ កាយេន អាទិយិត្វា។ **បិណ្ឌាយា**តិ បិណ្ឌបាតត្ថាយ។ **សមីតី**តិ តស្ស នាមំ។ **យានការបុត្តោ**តិ រថការបុត្តោ។ **បណ្ឌុបុត្តោ**តិ បណ្ឌុស្ស បុត្តោ។ **អាជីវកោ**តិ នគ្គសមណកោ។ **បុរាណយានការបុត្តោ**តិ បោរាណយានការកុលស្ស បុត្តោ។ **បច្ចុបដ្ឋិតោ**តិ ឧបគន្ត្វា ឋិតោ។ **វង្កំ** នាម ឯកតោ កុដិលំ។ **ជិម្ហំ** នាម សប្បគតមគ្គសទិសំ។ **ទោសន្តិ** ផេគ្គុវិសមគណ្ឋិកាទិ។ **យថា យថា**តិ កាលត្ថេ និបាតោ, យទា យទា យស្មិំ តស្មិំ កាលេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តថា តថា**តិ អយម្បិ កាលត្ថោយេវ, តស្មិំ តស្មិំ កាលេតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ អត្តនោ សុត្តានុលោមេន ចិន្តេសិ, ឥតរោ តេន ចិន្តិតក្ខណេ ចិន្តិតដ្ឋានមេវ តច្ឆតិ។ **អត្តមនោ**តិ សកមនោ តុដ្ឋមនោ បីតិសោមនស្សេហិ គហិតមនោ។ **អត្តមនវាចំ និច្ឆារេសី**តិ អត្តមនតាយ វាចំ , អត្តមនភាវស្ស វា យុត្តំ វាចំ និច្ឆារេសិ ឧទីរយិ, បព្យាហរីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ហទយា ហទយំ មញ្ញេ អញ្ញាយា**តិ ចិត្តេន ចិត្តំ ជានិត្វា វិយ។

អស្សទ្ធាតិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃេសុ សទ្ធាវិរហិតា។ **ជីវិកត្ថា**តិ ឥណភយាទីហិ បីឡិតា ពហិ ជីវិតុំ អសក្កោន្តា ឥធ ជីវិកត្ថិកា ហុត្វា។ **ន សទ្ធា**តិ ន សទ្ធាយ។ **សឋា មាយាវិនោ**តិ មាយាសាឋេយ្យេហិ យុត្តា។ **កេតពិនោ**តិ សិក្ខិតកេរាដិកា, និប្ផន្នថាមគតសាឋេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សាឋេយ្យញ្ហិ អភូតគុណទស្សនតោ អភូតភណ្ឌគុណទស្សនសមំ កត្វា “កេរាដិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **ឧន្នឡា**តិ ឧគ្គតនឡា, ឧដ្ឋិតតុច្ឆមានាតិ វុត្តំ ហោតិ ។ **ចបលា**តិ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិនា ចាបល្លេន យុត្តា។ **មុខរា**តិ មុខខរា, ខរវចនាតិ វុត្តំ ហោតិ, **វិកិណ្ណវាចា**តិ អសំយតវចនា, ទិវសម្បិ និរត្ថកវចនប្បលាបិនោ។ **ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារា**តិ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ អសំវុតកម្មទ្វារា។ **ភោជនេ អមត្តញ្ញុនោ**តិ ភោជនេ យា មត្តា ជានិតព្ពា បរិយេសនបដិគ្គហណបរិភោគេសុ យុត្តតា, តស្សា អជាននកា។ **ជាគរិយំ អននុយុត្តា**តិ ជាគរេ អននុយុត្តា។ **សាមញ្ញេ អនបេក្ខវន្តោ**តិ សមណធម្មេ និរបេក្ខា, ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិរហិតាតិ អត្ថោ។ **សិក្ខាយ ន តិព្ពគារវា**តិ សិក្ខាបទេសុ ពហុលគារវា ន ហោន្តិ, អាបត្តិវីតិក្កមពហុលា វា។ **ពាហុលិកា**តិអាទិ ធម្មទាយាទេ វុត្តំ, **កុសីតា**តិអាទិ ភយភេរវេ។ **ធម្មបរិយាយេនា**តិ ធម្មទេសនាយ។

សទ្ធា អគារស្មាតិ បកតិយាបិ សទ្ធា, បព្ពជិតាបិ សទ្ធាយ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតា។ **បិវន្តិ មញ្ញេ ឃសន្តិ មញ្ញេ**តិ បិវន្តិ វិយ ឃសន្តិ វិយ។ អត្តមនវាចំ និច្ឆារេន្តា វចសា បិវន្តិ វិយ, អព្ភនុមោទន្តា មនសា ឃសន្តិ វិយ។ **សាធុ វតា**តិ សុន្ទរំ វត ។ **សព្រហ្មចារី**តិ រស្សម្បិ វដ្ដតិ ទីឃម្បិ។ រស្សេ សតិ សារិបុត្តស្ស ឧបរិ ហោតិ, ទីឃេ សតិ សព្រហ្មចារីនំ។ យទា សារិបុត្តស្ស ឧបរិ ហោតិ, តទា សព្រហ្មចារី សារិបុត្តោ អម្ហេ អកុសលា វុដ្ឋាបេត្វាតិ អត្ថោ។ យទា សព្រហ្មចារីនំ, តទា សព្រហ្មចារយោ អកុសលា វុដ្ឋាបេត្វាតិ អត្ថោ។ **ទហរោ**តិ តរុណោ។ **យុវា**តិ យោព្ពនភាវេ ឋិតោ។ **មណ្ឌនកជាតិកោ**តិ អលង្ការកសភាវោ។ តត្ថ កោចិ តរុណោបិ យុវា ន ហោតិ យថា អតិតរុណោ, កោចិ យុវាបិ មណ្ឌនកជាតិកោ ន ហោតិ យថា ឧបសន្តសភាវោ, អាលសិយព្យសនាទីហិ វា អភិភូតោ, ឥធ បន ទហរោ ចេវ យុវា ច មណ្ឌនកជាតិកោ ច អធិប្បេតោ, តស្មា ឯវមាហ។ **ឧប្បលា**ទីនិ លោកសម្មតត្តា វុត្តានិ។ **ឥតិហ តេ**តិ ឯវំ តេ។ **ឧភោ មហានាគា**តិ ទ្វេបិ មហានាគា, ទ្វេបិ ហិ ឯតេ អគ្គសាវកា “មហានាគា”តិ វុច្ចន្តិ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ, ឆន្ទាទីហិ ន គច្ឆន្តីតិ **នាគា,** តេន តេន មគ្គេន បហីនេ កិលេសេ ន អាគច្ឆន្តីតិ **នាគា,** នានប្បការកំ អាគុំ ន ករោន្តីតិ **នាគា,** អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន មហានិទ្ទេសេ (មហានិ. ៨០) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ អបិច –

“អាគុំ ន ករោតិ កិញ្ចិ លោកេ,
សព្ពសំយោគេ វិសជ្ជ ពន្ធនានិ;
សព្ពត្ថ ន សជ្ជតី វិមុត្តោ,
នាគោ តាទិ បវុច្ចតេ តថត្តា”តិ។ (សុ. និ. ៥២៧; មហានិ. ៨០);

ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ មហន្តា នាគា **មហានាគា,** អញ្ញេហិ ខីណាសវនាគេហិ បុជ្ជតរា ច បាសំសតរា ចាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញមញ្ញស្សា**តិ អញ្ញោ អញ្ញស្ស។ **សមនុមោទឹសូ**តិ សមំ អនុមោទឹសុ។ តត្ថ ឥមាយ ឧបមាយ មហាមោគ្គល្លានោ អនុមោទិ, បដិភាតុ តំ អាវុសោតិ ធម្មសេនាបតិ។ តេន វុត្តំ “អញ្ញមញ្ញស្ស សុភាសិតំ សមនុមោទឹសូ”តិ។

សម្មតិបរមត្ថទេសនាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អនង្គណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អាកង្ខេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ អាកង្ខេយ្យសុត្តំ។ តត្ថ **សម្បន្នសីលា**តិ តិវិធំ សម្បន្នំ បរិបុណ្ណសមង្គិមធុរវសេន។ តត្ថ –

“សម្បន្នំ សាលិកេទារំ, សុវា ភុញ្ជន្តិ កោសិយ;
បដិវេទេមិ តេ ព្រហ្មេ, ន នំ វារេតុមុស្សហេ”តិ។ (ជា. ១.១៤.១);

ឥទំ **បរិបុណ្ណសម្បន្នំ** នាម។ “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ ឧបាគតោ សមុបាគតោ ឧបបន្នោ សម្បន្នោ សមន្នាគតោ”តិ (វិភ. ៥១១) ឥទំ **សមង្គិសម្បន្នំ** នាម។ “ឥមិស្សា, ភន្តេ, មហាបថវិយា ហេដ្ឋិមតលំ សម្បន្នំ, សេយ្យថាបិ ខុទ្ទមធុំ អនេឡកំ, ឯវមស្សាទ”ន្តិ (បារា. ១៧) ឥទំ **មធុរសម្បន្នំ** នាម។ ឥធ បន បរិបុណ្ណសម្បន្នម្បិ សមង្គិសម្បន្នម្បិ វដ្ដតិ។ តស្មា សម្បន្នសីលាតិ បរិបុណ្ណសីលា ហុត្វាតិបិ សីលសមង្គិនោ ហុត្វាតិបិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិព្ពោ។ **សីល**ន្តិ កេនដ្ឋេន សីលំ? សីលនដ្ឋេន **សីលំ**។ តស្ស វិត្ថារកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តា។

តត្ថ “បរិបុណ្ណសីលា”តិ ឥមិនា អត្ថេន ខេត្តទោសវិគមេន ខេត្តបារិបូរី វិយ សីលទោសវិគមេន សីលបារិបូរី វុត្តា ហោតិ។ យថា ហិ ខេត្តំ ពីជខណ្ឌំ វប្បខណ្ឌំ ឧទកខណ្ឌំ ឩសខណ្ឌន្តិ ចតុទោសសមន្នាគតំ អបរិបូរំ ហោតិ។

តត្ថ **ពីជខណ្ឌំ** នាម យត្ថ អន្តរន្តរា ពីជានិ ខណ្ឌានិ វា បូតីនិ វា ហោន្តិ, តានិ យត្ថ វបន្តិ, តត្ថ សស្សំ ន ឧដ្ឋេតិ, ខេត្តំ ខណ្ឌំ ហោតិ។ **វប្បខណ្ឌំ** នាម យត្ថ អកុសលោ ពីជានិ វបន្តោ អន្តរន្តរា និបាតេតិ។ ឯវញ្ហិ សព្ពត្ថ សស្សំ ន ឧដ្ឋេតិ, ខេត្តំ ខណ្ឌំ ហោតិ។ **ឧទកខណ្ឌំ** នាម យត្ថ កត្ថចិ ឧទកំ អតិពហុ វា ន វា ហោតិ, តត្រាបិ ហិ សស្សានិ ន ឧដ្ឋេន្តិ, ខេត្តំ ខណ្ឌំ ហោតិ។ **ឩសខណ្ឌំ** នាម យត្ថ កស្សកោ កិស្មិញ្ចិ បទេសេ នង្គលេន ភូមឹ ចត្តារោ បញ្ច វារេ កសន្តោ អតិគម្ភីរំ ករោតិ, តតោ ឩសំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្រាបិ ហិ សស្សំ ន ឧដ្ឋេតិ, ខេត្តំ ខណ្ឌំ ហោតិ, តាទិសញ្ច ខេត្តំ ន មហប្ផលំ ហោតិ ន មហានិសំសំ, តត្រាបិ ហិ ពហុម្បិ វបិត្វា អប្បំ លភតិ។ ឥមេសំ បន ចតុន្នំ ទោសានំ វិគមា ខេត្តំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ។ តាទិសញ្ច ខេត្តំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ។ ឯវមេវ ខណ្ឌំ ឆិទ្ទំ សពលំ កម្មាសន្តិ ចតុទោសសមន្នាគតំ សីលំ អបរិបូរំ ហោតិ។ តាទិសញ្ច សីលំ ន មហប្ផលំ ហោតិ, ន មហានិសំសំ។ ឥមេសំ បន ចតុន្នំ ទោសានំ វិគមា សីលខេត្តំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ, តាទិសញ្ច សីលំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ។

“សីលសមង្គិនោ”តិ ឥមិនា បនត្ថេន សីលេន សមង្គិភូតា សមោធានំ គតា សមន្នាគតា ហុត្វា វិហរថាតិ ឥទមេវ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ទ្វីហិ ការណេហិ សម្បន្នសីលតា ហោតិ សីលវិបត្តិយា ច អាទីនវទស្សនេន សីលសម្បត្តិយា ច អានិសំសទស្សនេន។ តទុភយម្បិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតំ។

តត្ថ “សម្បន្នសីលា”តិ ឯត្តាវតា កិរ ភគវា ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ឧទ្ទិសិត្វា “បាតិមោក្ខសំវរសំវុតា”តិ ឥមិនា តត្ថ ជេដ្ឋកសីលំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេសីតិ ទីបវិហារវាសី សុមនត្ថេរោ អាហ។ អន្តេវាសិកោ បនស្ស **តេបិដកចូឡនាគត្ថេរោ** អាហ – ឧភយត្ថាបិ បាតិមោក្ខសំវរោ ភគវតា វុត្តោ, បាតិមោក្ខសំវរោយេវ ហិ សីលំ។ ឥតរានិ បន តីណិ សីលន្តិ វុត្តដ្ឋានំ នាម អត្ថីតិ អននុជានន្តោ វត្វា អាហ – “ឥន្ទ្រិយសំវរោ នាម ឆទ្វាររក្ខាមត្តកមេវ, អាជីវបារិសុទ្ធិ ធម្មេន សមេន បច្ចយុប្បត្តិមត្តកំ, បច្ចយនិស្សិតំ បដិលទ្ធបច្ចយេ ឥទមត្ថន្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជនមត្តកំ។ និប្បរិយាយេន បាតិមោក្ខសំវរោវ សីលំ។ យស្ស សោ ភិន្នោ, អយំ ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ហត្ថបាទេ សេសានិ រក្ខិស្សតីតិ ន វត្តព្ពោ។ យស្ស បន សោ អរោគោ, អយំ អច្ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ជីវិតំ សេសានិ បុន បាកតិកានិ កត្វា រក្ខិតុំ សក្កោតិ។ តស្មា ‘សម្បន្នសីលា’តិ ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរំ ឧទ្ទិសិត្វា ‘សម្បន្នបាតិមោក្ខា’តិ តស្សេវ វេវចនំ វត្វា តំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេន្តោ ‘បាតិមោក្ខសំវរសំវុតា’តិអាទិមាហា”តិ។

តត្ថ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតា**តិ បាតិមោក្ខសំវរេន សមន្នាគតា។ **អាចារគោចរសម្បន្នា**តិ អាចារេន ច គោចរេន ច សម្បន្នា។ **អណុមត្តេសូ**តិ អប្បមត្តកេសុ។ **វជ្ជេសូ**តិ អកុសលធម្មេសុ។ **ភយទស្សាវី**តិ ភយទស្សិនោ។ **សមាទាយា**តិ សម្មា អាទិយិត្វា។ **សិក្ខថ សិក្ខាបទេសូ**តិ សិក្ខាបទេសុ តំ តំ សិក្ខាបទំ សមាទិយិត្វា សិក្ខថ។ អបិច **សមាទាយ សិក្ខថ សិក្ខាបទេសូ**តិ យំកិញ្ចិ សិក្ខាកោដ្ឋាសេសុ សិក្ខិតព្ពំ កាយិកំ វាចសិកញ្ច, តំ សព្ពំ សមាទាយ សិក្ខថាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន សព្ពានេតានិ បាតិមោក្ខសំវរាទីនិ បទានិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តានិ។

៦៥. **អាកង្ខេយ្យ ចេ**តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? សីលានិសំសទស្សនត្ថំ។ សចេបិ អចិរបព្ពជិតានំ វា ទុប្បញ្ញានំ វា ឯវមស្ស “ភគវា សីលំ បូរេថាតិ វទតិ, កោ នុ ខោ សីលបូរណេ អានិសំសោ, កោ វិសេសោ, កា វឌ្ឍី”តិ? តេសំ សត្តរស អានិសំសេ ទស្សេតុំ ឯវមាហ។ អប្បេវ នាម ឯតំ សព្រហ្មចារីនំ បិយមនាបតាទិអាសវក្ខយបរិយោសានំ អានិសំសំ សុត្វាបិ សីលំ បរិបូរេយ្យុន្តិ។ វិសកណ្ដកវាណិជោ វិយ។ **វិសកណ្ដកវាណិជោ** នាម គុឡវាណិជោ វុច្ចតិ។

សោ កិរ គុឡផាណិតខណ្ឌសក្ខរាទីនិ សកដេនាទាយ បច្ចន្តគាមំ គន្ត្វា “វិសកណ្ដកំ គណ្ហថ, វិសកណ្ដកំ គណ្ហថា”តិ ឧគ្ឃោសេសិ។ តំ សុត្វា គាមិកា “វិសំ នាម កក្ខឡំ, យោ នំ ខាទតិ, សោ មរតិ, កណ្ដកម្បិ វិជ្ឈិត្វា មារេតិ, ឧភោបេតេ កក្ខឡា, កោ ឯត្ថ អានិសំសោ”តិ គេហទ្វារានិ ថកេសុំ, ទារកេ ច បលាបេសុំ។ តំ ទិស្វា វាណិជោ “អវោហារកុសលា ឥមេ គាមិកា, ហន្ទ នេ ឧបាយេន គណ្ហាបេមី”តិ “អតិមធុរំ គណ្ហថ, អតិសាទុំ គណ្ហថ, គុឡំ ផាណិតំ សក្ខរំ សមគ្ឃំ លព្ភតិ, កូដមាសកកូដកហាបណាទីហិបិ លព្ភតី”តិ ឧគ្ឃោសេសិ។ តំ សុត្វា គាមិកា ហដ្ឋតុដ្ឋា អាគន្ត្វា ពហុម្បិ មូលំ ទត្វា គហេសុំ។ តត្ថ វាណិជស្ស “វិសកណ្ដកំ គណ្ហថា”តិ ឧគ្ឃោសនំ វិយ ភគវតោ “សម្បន្នសីលា, ភិក្ខវេ, វិហរថ…បេ… សមាទាយ សិក្ខថ សិក្ខាបទេសូ”តិ វចនំ។ “ឧភោបេតេ កក្ខឡា, កោ ឯត្ថ អានិសំសោ”តិ គាមិកានំ ចិន្តនំ វិយ ភគវា “សម្បន្នសីលា វិហរថា”តិ អាហ, “សីលញ្ច នាមេតំ កក្ខឡំ ផរុសំ ខិឌ្ឌាទិបច្ចនីកំ, កោ នុ ខោ សម្បន្នសីលានំ អានិសំសោ”តិ ភិក្ខូនំ ចិន្តនំ។ អថ តស្ស វាណិជស្ស “អតិមធុរំ គណ្ហថា”តិអាទិវចនំ វិយ ភគវតោ បិយមនាបតាទិអាសវក្ខយបរិយោសានំ សត្តរសអានិសំសប្បកាសនត្ថំ “អាកង្ខេយ្យ ចេ”តិអាទិវចនំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **អាកង្ខេយ្យ ចេ**តិ យទិ អាកង្ខេយ្យ យទិ ឥច្ឆេយ្យ។ **បិយោ ច អស្ស**ន្តិ បិយចក្ខូហិ សម្បស្សិតព្ពោ, សិនេហុប្បត្តិយា បទដ្ឋានភូតោ ភវេយ្យន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **មនាបោ**តិ តេសំ មនវឌ្ឍនកោ, តេសំ វា មនេន បត្តព្ពោ, មេត្តចិត្តេន ផរិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **គរូ**តិ តេសំ គរុដ្ឋានិយោ បាសាណច្ឆត្តសទិសោ។ **ភាវនីយោ**តិ “អទ្ធា អយមាយស្មា ជានំ ជានាតិ បស្សំ បស្សតី”តិ ឯវំ សម្ភាវនីយោ។ **សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេសុយេវ បរិបូរការី អស្ស, អនូនេន បរិបូរិតាការេន សមន្នាគតោ ភវេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អជ្ឈត្តំ ចេតោសមថមនុយុត្តោ**តិ អត្តនោ ចិត្តសមថេ យុត្តោ, ឯត្ថ ហិ អជ្ឈត្តន្តិ វា អត្តនោតិ វា ឯតំ ឯកត្ថំ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ភុម្មត្ថេ បនេតំ សមថន្តិ ឧបយោគវចនំ។ អនូតិ ឥមិនា ឧបសគ្គេន យោគេ សិទ្ធំ។ **អនិរាកតជ្ឈានោ**តិ ពហិ អនីហដជ្ឈានោ, អវិនាសិតជ្ឈានោ វា, នីហរណវិនាសត្ថញ្ហិ ឥទំ និរាករណំ នាម។ ថម្ភំ និរំកត្វា និវាតវុត្តីតិអាទីសុ ចស្ស បយោគោ ទដ្ឋព្ពោ។

វិបស្សនាយ សមន្នាគតោតិ សត្តវិធាយ អនុបស្សនាយ យុត្តោ, សត្តវិធា **អនុបស្សនា** នាម អនិច្ចានុបស្សនា ទុក្ខានុបស្សនា អនត្តានុបស្សនា និព្ពិទានុបស្សនា វិរាគានុបស្សនា និរោធានុបស្សនា បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាតិ។ តា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតា។ **ព្រូហេតា សុញ្ញាគារាន**ន្តិ វឌ្ឍេតា សុញ្ញាគារានំ, ឯត្ថ ច សមថវិបស្សនាវសេន កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា រត្តិន្ទិវំ សុញ្ញាគារំ បវិសិត្វា និសីទមានោ ភិក្ខុ “ព្រូហេតា សុញ្ញាគារាន”ន្តិ វេទិតព្ពោ។ ឯកភូមកាទិបាសាទេ កុរុមានោបិ បន នេវ សុញ្ញាគារានំ ព្រូហេតាតិ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឯត្ថាវតា ច យថា តណ្ហាវិចរិតទេសនា បឋមំ តណ្ហាវសេន អារទ្ធាបិ តណ្ហាបទដ្ឋានត្តា មានទិដ្ឋីនំ មានទិដ្ឋិយោ ឱសរិត្វា កមេន បបញ្ចត្តយទេសនា ជាតា, ឯវមយំ ទេសនា បឋមំ អធិសីលសិក្ខាវសេន អារទ្ធាបិ សីលបទដ្ឋានត្តា សមថវិបស្សនានំ សមថវិបស្សនាយោ ឱសរិត្វា កមេន សិក្ខត្តយទេសនា ជាតាតិ វេទិតព្ពា។

ឯត្ថ ហិ "សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី"តិ ឯត្តាវតា អធិសីលសិក្ខា វុត្តា។ "អជ្ឈត្តំ ចេតោសមថមនុយុត្តោ អនិរាកតជ្ឈានោ"តិ ឯត្តាវតា អធិចិត្តសិក្ខា, "វិបស្សនាយ សមន្នាគតោ"តិ ឯត្តាវតា អធិបញ្ញាសិក្ខា, "ព្រូហេតា សុញ្ញាគារាន"ន្តិ ឥមិនា បន សមថវសេន សុញ្ញាគារវឌ្ឍនេ អធិចិត្តសិក្ខា, វិបស្សនាវសេន អធិបញ្ញាសិក្ខាតិ ឯវំ ទ្វេបិ សិក្ខា សង្គហេត្វា វុត្តា។ ឯត្ថ ច "អជ្ឈត្តំ ចេតោសមថមនុយុត្តោ អនិរាកតជ្ឈានោ"តិ ឥមេហិ បទេហិ សីលានុរក្ខិកា ឯវ ចិត្តេកគ្គតា កថិតា។ "វិបស្សនាយា"តិ ឥមិនា បទេន សីលានុរក្ខិកោ សង្ខារបរិគ្គហោ។

កថំ ចិត្តេកគ្គតា សីលមនុរក្ខតិ? យស្ស ហិ ចិត្តេកគ្គតា នត្ថិ, សោ ព្យាធិម្ហិ ឧប្បន្នេ វិហញ្ញតិ, សោ ព្យាធិវិហតោ វិក្ខិត្តចិត្តោ សីលំ វិនាសេត្វាបិ ព្យាធិវូបសមំ កត្តា ហោតិ។ យស្ស បន ចិត្តេកគ្គតា អត្ថិ, សោ តំ ព្យាធិទុក្ខំ វិក្ខម្ភេត្វា សមាបត្តិំ សមាបជ្ជតិ, សមាបន្នក្ខណេ ទុក្ខំ ទូរាបកតំ ហោតិ, ពលវតរសុខមុប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ចិត្តេកគ្គតា សីលំ អនុរក្ខតិ។

កថំ សង្ខារបរិគ្គហោ សីលមនុរក្ខតិ? យស្ស ហិ សង្ខារបរិគ្គហោ នត្ថិ, តស្ស "មម រូបំ មម វិញ្ញាណ"ន្តិ អត្តភាវេ ពលវមមត្តំ ហោតិ, សោ តថារូបេសុ ទុព្ភិក្ខព្យាធិភយាទីសុ សម្បត្តេសុ សីលំ វិនាសេត្វាបិ អត្តភាវំ បោសេតា ហោតិ។ យស្ស បន សង្ខារបរិគ្គហោ អត្ថិ, តស្ស អត្តភាវេ ពលវមមត្តំ វា សិនេហោ វា ន ហោតិ, សោ តថារូបេសុ ទុព្ភិក្ខព្យាធិភយាទីសុ សម្បត្តេសុ សចេបិស្ស អន្តានិ ពហិ និក្ខមន្តិ, សចេបិ ឧស្សុស្សតិ វិសុស្សតិ, ខណ្ឌាខណ្ឌិកោ វា ហោតិ សតធាបិ សហស្សធាបិ, នេវ សីលំ វិនាសេត្វា អត្តភាវំ បោសេតា ហោតិ។ ឯវំ សង្ខារបរិគ្គហោ សីលមនុរក្ខតិ។ "ព្រូហេតា សុញ្ញាគារាន"ន្តិ ឥមិនា បន តស្សេវ ឧភយស្ស ព្រូហនា វឌ្ឍនា សាតច្ចកិរិយា ទស្សិតា។

ឯវំ ភគវា យស្មា "សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ចស្សំ មនាបោ ច គរុ ច ភាវនីយោ ចា"តិ ឥមេ ចត្តារោ ធម្មេ អាកង្ខន្តេន នត្តញ្ញំ កិញ្ចិ កាតព្ពំ, អញ្ញទត្ថុ សីលាទិគុណសមន្នាគតេន ភវិតព្ពំ, តាទិសោ ហិ សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ហោតិ មនាបោ គរុ ភាវនីយោ។ វុត្តម្បិ ហេតំ –

> "សីលទស្សនសម្បន្នំ , ធម្មដ្ឋំ សច្ចវាទិនំ;
> អត្តនោ កម្ម កុព្ពានំ, តំ ជនោ កុរុតេ បិយ"ន្តិ។ (ធ. ប. ២១៧);

តស្មា "អាកង្ខេយ្យ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ចស្សំ មនាបោ ច គរុ ច ភាវនីយោ ចាតិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី...បេ.... សុញ្ញាគារាន"ន្តិ វត្វា ឥទានិ យស្មា បច្ចយលាភាទី បត្ថយន្តេនាបិ ឥទមេវ ករណីយំ, ន អញ្ញំ កិញ្ចិ, តស្មា "អាកង្ខេយ្យ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ លាភី អស្ស"ន្តិអាទិមាហ។ ន ចេត្ថ ភគវា លាភនិមិត្តំ សីលាទិបរិបូរណំ កថេតីតិ វេទិតព្ពោ។ ភគវា ហិ ឃាសេសនំ ឆិន្នកថោ ន វាចំ បយុត្តំ ភណេតិ, ឯវំ សាវកេ ឱវទតិ, សោ កថំ លាភនិមិត្តំ សីលាទិបរិបូរណំ កថេស្សតិ, បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន បនេតំ វុត្តំ។ យេសញ្ហិ ឯវំ អជ្ឈាសយោ ភវេយ្យ "សចេ មយំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ន កិលមេយ្យាម, សីលាទី បូរេតុំ សក្កុណេយ្យាមា"តិ, តេសំ អជ្ឈាសយវសេន ភគវា ឯវមាហ។ អបិច រសានិសំសោ ឯស សីលស្ស, យទិទំ ចត្តារោ បច្ចយា នាម។ តថា ហិ បណ្ឌិតមនុស្សា កោដ្ឋាទីសុ ឋបិតំ នីហរិត្វា បុត្តាទីនម្បិ អទត្វា អត្តនាបិ អបរិភុញ្ជិត្វា សីលវន្តានំ ទេន្តីតិ សីលស្ស សរសានិសំសទស្សនត្ថំ បេតំ វុត្តំ។

គតិយវារេ **យេសាហ**ន្តិ យេសំ អហំ។ **តេសំ តេ ការា**តិ តេសំ ទេវានំ វា មនុស្សានំ វា តេ មយិ កតា បច្ចយទានការា។ ទេវាបិ ហិ សីលាទិគុណយុត្តានំ បច្ចយេ ទេន្តិ, ន កេវលំ មនុស្សាយេវ, សក្កោ វិយ អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស។ **មហប្ផលា មហានិសំសា**តិ ឧភយមេតំ អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ មហន្តំ វា លោកិយសុខំ ផលន្តីតិ **មហប្ផលា** ។ មហតោ លោកុត្តរសុខស្ស ច បច្ចយា ហោន្តីតិ **មហានិសំសា**។ សីលាទិគុណយុត្តស្ស ហិ កដច្ឆុភិក្ខាបិ បញ្ចរតនមត្តាយ ភូមិយា បណ្ណសាលាបិ កត្វា ទិន្នា អនេកានិ កប្បសហស្សានិ ទុគ្គតិវិនិបាតតោ រក្ខតិ, បរិយោសានេ ច អមតាយ បរិនិព្ពានធាតុយាបច្ចយោ ហោតិ។ "ខីរោទនំ អហមទាសិ"ន្តិអាទីនិ (វិ. វ. ៤១៣) ចេត្ថ វត្ថូនិ, សកលមេវ វា **បេតវត្ថុ វិមានវត្ថុ** ច សាធកំ។ តស្មា បច្ចយទាយកេហិ អត្តនិ កតានំ ការានំ មហប្ផលតំ ឥច្ឆន្តេនាបិ សីលាទិគុណយុត្តេនេវ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

ចតុត្ថវារេ **ញាតី**តិ សស្សុសសុរបក្ខិកា។ **សាលោហិតា**តិ ឯកលោហិតសម្ពន្ធា បីតិបិតាមហាទយោ ។ **បេតា**តិ បេច្ចភាវំ គតា។ **កាលង្កតា**តិ មតា។ **តេសំ តន្តិ** តេសំ តំ មយិ បសន្នចិត្តតំ វា បសន្នេន ចិត្តេន អនុស្សរណំ វា។ យស្ស ហិ ភិក្ខុនោ កាលង្កតោ បិតា វា មាតា វា "អម្ហាកំ ញាតកោ ថេរោ សីលវា កល្យាណធម្មោ"តិ បសន្នចិត្តោ ហុត្វា តំ ភិក្ខុំ អនុស្សរតិ, តស្ស សោ ចិត្តប្បសាទោបិ តំ អនុស្សរណមត្តម្បិ មហប្ផលំ មហានិសំសមេវ ហោតិ, អនេកានិ កប្បសតសហស្សានិ ទុគ្គតិតោ វារេតុំ អន្តេ ច អមតំ បាបេតុំ សមត្ថមេវ ហោតិ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា "យេ តេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញា, វិមុត្តិ, វិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា, ទស្សនំបាហំ, ភិក្ខវេ, តេសំ ភិក្ខូនំ ពហុការំ វទាមិ។ សវនំ, អនុស្សតិំ, អនុបព្ពជ្ជំ, ឧបសង្កមនំ, បយិរុបាសនំបាហំ, ភិក្ខវេ, តេសំ ភិក្ខូនំ ពហុការំ វទាមី"តិ (ឥតិវុ. ១០៤)។ តស្មា ញាតិសាលោហិតានំ អត្តនិ ចិត្តប្បសាទស្ស អនុស្សតិយា ច មហប្ផលតំ ឥច្ឆន្តេនាបិ សីលាទិគុណយុត្តេនេវ, ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

៦៦. បញ្ចមវារេ **អរតិរតិសហោ អស្សូ**ន្តិ អរតិយា រតិយា ច សហោ អភិភវិតា អជ្ឈោត្ថរិតា ភវេយ្យំ។ ឯត្ថ ច **អរតី**តិ អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ បន្តសេនាសនេសុ ច ឧក្កណ្ឋា។ **រតី**តិ បញ្ចកាមគុណរតិ។ **ន ច មំ អរតិ សហេយ្យា**តិ មញ្ច អរតិ ន អភិភវេយ្យ ន មទ្ទេយ្យ ន អជ្ឈោត្ថរេយ្យ។ **ឧប្បន្ន**ន្តិ ជាតំ និព្ពត្តំ។ សីលាទិគុណយុត្តោ ហិ អរតិញ្ច រតិញ្ច សហតិ អជ្ឈោត្ថរតិ មទ្ទិត្វា តិដ្ឋតិ។ តស្មា ឦទិសំ អត្តានំ ឥច្ឆន្តេនាបិ សីលាទិគុណយុត្តេនេវ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

ឆដ្ឋវារេ **ភយំ** ចិត្តុត្រាសោបិ អារម្មណម្បិ។ **ភេរវំ** អារម្មណមេវ។ សេសំ បញ្ចមវារេ វុត្តនយមេវ។ សីលាទិគុណយុត្តោ ហិ ភយភេរវំ សហតិ អជ្ឈោត្ថរតិ មទ្ទិត្វា តិដ្ឋតិ អរិយកោដិយវាសីមហាទត្តត្ថេរោ វិយ។

ថេរោ កិរ មគ្គំ បដិបន្នោ អញ្ញតរំ បាសាទិកំ អរញ្ញំ ទិស្វា "ឥធេវជ្ជ សមណធម្មំ កត្វា គមិស្សាមី"តិ មគ្គា ឱក្កម្ម អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ សង្ឃាដឹ បញ្ញបេត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិ។ រុក្ខទេវតាយ ទារកា ថេរស្ស សីលតេជេន សកភាវេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តា វិស្សរមកំសុ។ ទេវតាបិ រុក្ខំ ចាលេសិ។ ថេរោ អចលោវ និសីទិ។ សា ទេវតា ធូមាយិ, បជ្ជលិ, នេវ សក្ខិ ថេរំ ចាលេតុំ, តតោ ឧបាសកវណ្ណេនាគន្ត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ "កោ ឯសោ"តិ វុត្តា "អហំ, ភន្តេ, ឯតស្មឹ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា"តិ អវោច។ ត្វំ ឯតេ វិការេ អកាសីតិ។ អាម ភន្តេតិ។ កស្មាតិ ច វុត្តា អាហ – "តុម្ហាកំ, ភន្តេ , សីលតេជេន ទារកា សកភាវេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តា វិស្សរមកំសុ, សាហំ តុម្ហេ បលាបេតុំ ឯវមកាសិ"ន្តិ។ ថេរោ អាហ – "អថ កស្មា ឥធ, ភន្តេ, មា វសថ, មយ្ហំ អផាសូតិ បដិកច្ចេវ នារោចាសិ។ ឥទានិ បន មា កិញ្ចិ អវច, អរិយកោដិយមហាទត្តោ អមនុស្សភយេន គតោតិ វចនតោ លជ្ជាមិ, តេនាហំ ឥធេវ វសិស្សំ, ត្វំ បន អជ្ជេកទិវសំ យត្ថ កត្ថចិ វសាហី"តិ។ ឯវំ សីលាទិគុណយុត្តោ ភយភេរវសហោ ហោតិ។ តស្មា ឦទិសមត្តានំ ឥច្ឆន្តេនាបិ សីលាទិគុណយុត្តេនេវ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

សត្តមវារេ **អាភិចេតសិកាន**ន្តិ **អភិចេតោ**តិ អភិក្កន្តំ វិសុទ្ធចិត្តំ វុច្ចតិ, អធិចិត្តំ វា, អភិចេតសិ ជាតានិ អាភិចេតសិកានិ, អភិចេតោ សន្និស្សិតានីតិ វា អាភិចេតសិកានិ។ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មេ សុខវិហារានំ។ **ទិដ្ឋធម្មោ**តិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ វុច្ចតិ, តត្ថ សុខវិហារភូតានន្តិ អត្ថោ, រូបាវចរជ្ឈានានមេតំ អធិវចនំ។ តានិ ហិ អប្បេត្វា និសិន្នា ឈាយិនោ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ អសំកិលិដ្ឋំ នេក្ខម្មសុខំ វិន្ទន្តិ, តស្មា "ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានី"តិ វុច្ចន្តិ។ **និកាមលាភី**តិ និកាមេន លាភី អត្តនោ ឥច្ឆាវសេន លាភី, ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកិច្ឆលាភី**តិ សុខេនេវ បច្ចនីកធម្មេ វិក្ខម្ភេត្វា សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកសិរលាភី**តិ អកសិរានំ វិបុលានំ លាភី, យថាបរិច្ឆេទេយេវ វុដ្ឋាតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯកច្ចោ ហិ លាភីយេវ ហោតិ, ន បន សក្កោតិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតុំ។ ឯកច្ចោ សក្កោតិ តថា សមាបជ្ជិតុំ, បារិពន្ធិកេ បន កិច្ឆេន វិក្ខម្ភេតិ។ ឯកច្ចោ តថា សមាបជ្ជតិ, បារិពន្ធិកេ ច អកិច្ឆេនេវ វិក្ខម្ភេតិ, ន សក្កោតិ នាឡិកាយន្តំ វិយ យថាបរិច្ឆេទេយេវ ច វុដ្ឋាតុំ។ យោ បន ឥមំ តិវិធម្បិ សម្បទំ ឥច្ឆតិ, សោបិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការីតិ។

ឯវំ អភិញ្ញាបាទកេ ឈានេ វុត្តេ កិញ្ចាបិ អភិញ្ញានំ វារោ អាគតោ, អថ ខោ នំ ភគវា អគ្គហេត្វាវ យស្មា ន កេវលំ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានានិ ច អភិញ្ញាយោយេវ ច សីលានំ អានិសំសោ, អបិច ខោ ចត្តារិ អារុប្បឈានានិបិ តយោ ច ហេដ្ឋិមា អរិយមគ្គា, តស្មា តំ សព្ពំ បរិយាទិយិត្វា ទស្សេតុំ **អាកង្ខេយ្យ ចេ...បេ.... យេ តេ សន្តា**តិ ឯវមាទិមាហ។

តត្ថ **សន្តា**តិ អង្គសន្តតាយ ចេវ អារម្មណសន្តតាយ ច។ **វិមោក្ខា**តិ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តត្តា អារម្មណេ ច អធិមុត្តត្តា។ **អតិក្កម្ម រូបេ**តិ រូបាវចរជ្ឈានេ អតិក្កមិត្វា, យេ តេ វិមោក្ខា អតិក្កម្ម រូបេ សន្តាតិ បទសម្ពន្ធោ, ឥតរថា ហិ អតិក្កម្ម រូបេ កឹ ករោតីតិ ន បញ្ញាយេយ្យុំ។ **អារុប្បា**តិ អារម្មណតោ ច វិបាកតោ ច រូបវិរហិតា។

កាយេន ផុសិត្វាតិ នាមកាយេន ផុសិត្វា បាបុណិត្វា, អធិគន្ត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តានមេវ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “យោបិ ភិក្ខុ ឥមេ វិមោក្ខេ ផុសិត្វា វិហរិតុកាមោ, សោបិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី”តិ។

៦៧. នវមវារេ **តិណ្ណំ សំយោជនានន្តិ** សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសសង្ខាតានំ តិណ្ណំ ពន្ធនានំ។ តានិ ហិ សំយោជេន្តិ ខន្ធគតិភវាទីហិ ខន្ធគតិភវាទយោ, កម្មំ វា ផលេន, តស្មា **សំយោជនានី**តិ វុច្ចន្តិ, ពន្ធនានីតិ អត្ថោ។ **បរិក្ខយា**តិ បរិក្ខយេន។ **សោតាបន្នោ**តិ សោតំ អាបន្នោ។ សោតោតិ ច មគ្គស្សេតំ អធិវចនំ។ **សោតាបន្នោ**តិ តំសមង្គិបុគ្គលស្ស។ យថាហ “សោតោ សោតោតិ ហិទំ, សារិបុត្ត, វុច្ចតិ។ កតមោ នុ ខោ, សារិបុត្ត, សោតោតិ? អយមេវ ហិ, ភន្តេ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ…បេ… សម្មាសមាធី”តិ។ សោតាបន្នោ សោតាបន្នោតិ ហិទំ, សារិបុត្ត, វុច្ចតិ។ កតមោ នុ ខោ, សារិបុត្ត, សោតាបន្នោតិ? យោ ហិ, ភន្តេ, ឥមិនា អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន សមន្នាគតោ, អយំ វុច្ចតិ សោតាបន្នោ, យោយំ អាយស្មា ឯវំនាមោ ឯវំគោត្តោ”តិ។ ឥធ បន មគ្គេន ផលស្ស នាមំ ទិន្នំ, តស្មា ផលដ្ឋោ “សោតាបន្នោ”តិ វេទិតព្ពោ។ **អវិនិបាតធម្មោ**តិ វិនិបាតេតីតិ វិនិបាតោ, នាស្ស វិនិបាតោ ធម្មោតិ អវិនិបាតធម្មោ, ន អត្តានំ អបាយេ វិនិបាតសភាវោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា? យេ ធម្មា អបាយគមនិយា, តេសំ បហីនត្តា។ សម្ពោធិ បរំ អយនំ គតិ អស្សាតិ **សម្ពោធិបរាយណោ,** ឧបរិមគ្គត្តយំ អវស្សំ សម្បាបកោតិ អត្ថោ។ កស្មា? បដិលទ្ធបឋមមគ្គត្តា។ **សីលេស្វេវា**តិ ឦទិសោ ហោតុកាមោបិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរណារីតិ។

ទសមវារេ បឋមមគ្គេន បរិក្ខីណានិបិ តីណិ សំយោជនានិ សកទាគាមិមគ្គស្ស វណ្ណភណនត្ថំ វុត្តានិ។ **រាគទោសមោហានំ តនុត្តា**តិ ឯតេសំ តនុភាវេន, តនុត្តករណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ទ្វីហិ ការណេហិ តនុត្តំ វេទិតព្ពំ អធិច្ចុប្បត្តិយា ច បរិយុដ្ឋានមន្ទតាយ ច។ សកទាគាមិស្ស ហិ វដ្ដានុសារិមហាជនស្សេវ កិលេសា អភិណ្ហំ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, កទាចិ ករហចិ ឧប្បជ្ជន្តិ វិរឡាការា ហុត្វា, វិរឡវាបិតេ ខេត្តេ អង្កុរា វិយ។ ឧប្បជ្ជមានាបិ ច វដ្ដានុសារិមហាជនស្សេវ មទ្ទន្តា ផរន្តា ឆាទេន្តា អន្ធការំ ករោន្តា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, មន្ទមន្ទា ឧប្បជ្ជន្តិ តនុកាការា ហុត្វា, អព្ភបដលមិវ មក្ខិកាបត្តមិវ ច។

តត្ថ កេចិ ថេរា ភណន្តិ “សកទាគាមិស្ស កិលេសា កិញ្ចាបិ ចិរេន ឧប្បជ្ជន្តិ, ពហលាវ ឧប្បជ្ជន្តិ, តថា ហិស្ស បុត្តា ច ធីតរោ ច ទិស្សន្តី”តិ, ឯតំ បន អប្បមាណំ។ បុត្តធីតរោ ហិ អង្គបច្ចង្គបរាមសនមត្តេនបិ ហោន្តីតិ។ ទ្វីហិយេវ ការណេហិស្ស កិលេសានំ តនុត្តំ វេទិតព្ពំ អធិច្ចុប្បត្តិយា ច បរិយុដ្ឋានមន្ទតាយ ចាតិ។

សកទាគាមីតិ សកឹ អាគមនធម្មោ។ **សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគន្ត្វា**តិ ឯកវារំយេវ ឥមំ មនុស្សលោកំ បដិសន្ធិវសេន អាគន្ត្វា។ យោបិ ហិ ឥធ សកទាគាមិមគ្គំ ភាវេត្វា ឥធេវ បរិនិព្ពាតិ, សោបិ ឥធ ន គហិតោ។ យោបិ ឥធ មគ្គំ ភាវេត្វា ទេវេសុ ឧបបជ្ជិត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាតិ។ យោបិ ទេវលោកេ មគ្គំ ភាវេត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាតិ។ យោបិ ទេវលោកេ មគ្គំ ភាវេត្វា ឥធេវ មនុស្សលោកេ និព្ពត្តិត្វា បរិនិព្ពាតិ។ យោ បន ឥធ មគ្គំ ភាវេត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តោ, តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា បុន ឥធេវ ឧបបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាតិ, អយមិធ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **ទុក្ខស្សន្តំ ករេយ្យ**ន្តិ វដ្ដទុក្ខស្ស បរិច្ឆេទំ ករេយ្យំ។ **សីលេស្វេវា**តិ ឦទិសោ ហោតុកាមោបិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការីតិ។

ឯកាទសមវារេ **បញ្ចន្ន**ន្តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **ឱរម្ភាគិយាន**ន្តិ ឱរំ វុច្ចតិ ហេដ្ឋា, ហេដ្ឋាភាគិយានន្តិ អត្ថោ, កាមាវចរលោកេ ឧប្បត្តិបច្ចយានន្តិ អធិប្បាយោ។ **សំយោជនាន**ន្តិ ពន្ធនានំ, តានិ កាមរាគព្យាបាទសំយោជនេហិ សទ្ធិំ បុព្ពេ វុត្តសំយោជនានេវ វេទិតព្ពានិ។ យស្ស ហិ ឯតានិ អប្បហីនានិ, សោ កិញ្ចាបិ ភវគ្គេ ឧប្បន្នោ ហោតិ, អថ ខោ អាយុបរិក្ខយា កាមាវចរេ និព្ពត្តតិយេវ, គិលិតពលិសមច្ឆូបមោ ស្វាយំ បុគ្គលោ ទីឃសុត្តកេន បាទេ ពទ្ធវិហង្គូបមោ ចាតិ វេទិតព្ពោ។ បុព្ពេ វុត្តានម្បិ ចេត្ថ វចនំ វណ្ណភណនត្ថមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **ឱបបាតិកោ**តិ សេសយោនិបដិក្ខេបវចនមេតំ។ **តត្ថបរិនិព្ពាយី**តិ តត្ថេវ ព្រហ្មលោកេ បរិនិព្ពាយី។ **អនាវត្តិធម្មោ តស្មា លោកា**តិ តតោ ព្រហ្មលោកា បដិសន្ធិវសេន បុន អនាវត្តិសភាវោ។ **សីលេស្វេវា**តិ ឦទិសោ ហោតុកាមោបិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការីតិ។

៦៨. ឯវំ អនាគាមិមគ្គេ វុត្តេ កិញ្ចាបិ ចតុត្ថមគ្គស្ស វារោ អាគតោ, អថ ខោ នំ ភគវា អគ្គហេត្វាវ យស្មា ន កេវលា អាសវក្ខយាភិញ្ញា ឯវ សីលានំ អានិសំសោ, អបិច ខោ លោកិយបញ្ចាភិញ្ញាយោបិ, តស្មា តាបិ ទស្សេតុំ, យស្មា ច អាសវក្ខយេ កថិតេ ទេសនា និដ្ឋិតា ហោតិ, ឯវញ្ច សតិ ឥមេសំ គុណានំ អកថិតត្តា អយំ កថា មុណ្ឌាភិញ្ញាកថា នាម ភវេយ្យ, តស្មា ច អភិញ្ញាបារិបូរិំ កត្វា ទស្សេតុម្បិ, យស្មា ច អនាគាមិមគ្គេ ឋិតស្ស សុខេន ឥទ្ធិវិកុប្បនា ឥជ្ឈតិ, សមាធិបរិពន្ធានំ កាមរាគព្យាបាទានំ សមូហតត្តា, អនាគាមី ហិ សីលេសុ ច

សមាធិម្ហិ ច បរិបូរការី, តស្មា យុត្តដ្ឋានេយេវ លោកិយាភិញ្ញាយោ ទស្សេតុម្បិ “អាកង្ខេយ្យ ចេ…បេ…. អនេកវិហិត”ន្តិ ឯវមាទិមាហាតិ អយមនុសន្ធិ។

តត្ថ “អនេកវិហិតំ ឥទ្ធិវិធ”ន្តិអាទិនា នយេន អាគតានំ បញ្ចន្នម្បិ លោកិយាភិញ្ញានំ បាឡិវណ្ណនា សទ្ធឹ ភាវនានយេន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តា។

៦៩. ឆដ្ឋាភិញ្ញាយ **អាសវានំ ខយា**តិ អរហត្តមគ្គេន សព្ពកិលេសានំ ខយា។ **អនាសវ**ន្តិ អាសវវិរហិតំ។ **ចេតោវិមុត្តឹ បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ឯត្ថ ចេតោវចនេន អរហត្តផលសម្បយុត្តោវ សមាធិ, បញ្ញាវចនេន តំសម្បយុត្តា បញ្ញាវ វុត្តា។ តត្ថ ច សមាធិ រាគតោ វិមុត្តត្តា **ចេតោវិមុត្តិ**, បញ្ញា អវិជ្ជាយ វិមុត្តត្តា **បញ្ញាវិមុត្តី**តិ វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា “យោ ហិស្ស, ភិក្ខវេ, សមាធិ, តទស្ស សមាធិន្ទ្រិយំ។ យា ហិស្ស, ភិក្ខវេ, បញ្ញា, តទស្ស បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ , រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តី”តិ, អបិចេត្ថ សមថផលំ **ចេតោវិមុត្តិ**, វិបស្សនាផលំ **បញ្ញាវិមុត្តី**តិ វេទិតព្ពា។

ទិដ្ឋេវ ធម្មេតិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនោយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរបច្ចយេន ញត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរេយ្យ**ន្តិ បាបុណិត្វា សម្បាទេត្វា វិហរេយ្យំ។ **សីលេស្វេវា**តិ ឯវំ សព្ពាសវេ និទ្ធុនិត្វា ចេតោវិមុត្តឹ បញ្ញាវិមុត្តឹ អធិគន្តុកាមោបិ សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការីតិ។

ឯវំ ភគវា សីលានិសំសកថំ យាវ អរហត្តា កថេត្វា ឥទានិ សព្ពម្បិ តំ សីលានិសំសំ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេន្តោ និគមនំ អាហ “សម្បន្នសីលា, ភិក្ខវេ…បេ…. ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ។ តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ, “សម្បន្នសីលា, ភិក្ខវេ, វិហរថ…បេ…. សមាទាយ សិក្ខថ សិក្ខាបទេសូ”តិ ឥតិ យំ តំ មយា បុព្ពេ ឯវំ វុត្តំ, ឥទំ សព្ពម្បិ សម្បន្នសីលោ ភិក្ខុ សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ហោតិ មនាបោ, គរុ ភាវនីយោ បច្ចយានំ លាភី, បច្ចយទាយកានំ មហប្ផលករោ, បុព្ពញាតីនំ អនុស្សរណចេតនាយ ផលមហត្តករោ, អរតិរតិសហោ, ភយភេរវសហោ, រូបារូបជ្ឈានានំ អរូបាវចរជ្ឈានានញ្ច លាភី, ហេដ្ឋិមានិ តីណិ សាមញ្ញផលានិ បញ្ច លោកិយាភិញ្ញា អាសវក្ខយញាណន្តិ ច ឥមេ ច គុណេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ហោតិ, ឯតំ បដិច្ច ឥទំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ ឥទមវោច ភគវា, អត្តមនា តេ ភិក្ខូ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទុន្តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អាកង្ខេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វត្ថសុត្តវណ្ណនា

៧០. ឯវំ មេ សុតន្តិ វត្ថសុត្តំ។ តត្ថ **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, វត្ថ**ន្តិ ឧបមាវចនមេវេតំ។ ឧបមំ ករោន្តោ ច ភគវា កត្ថចិ បឋមំយេវ ឧបមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថំ ទស្សេតិ, កត្ថចិ បឋមមត្ថំ ទស្សេត្វា បច្ឆា ឧបមំ, កត្ថចិ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សេតិ, កត្ថចិ អត្ថេន ឧបមំ។

តថា ហេស – “សេយ្យថាបិស្សុ, ភិក្ខវេ, ទ្វេ អគារា សទ្វារា, តត្ថ ចក្ខុមា បុរិសោ មជ្ឈេ ឋិតោ បស្សេយ្យា”តិ (ម. និ. ៣.២៦១) សកលម្បិ ទេវទូតសុត្តំ ឧបមំ បឋមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ។ “តិរោកុដ្ដំ តិរោបាការំ តិរោបព្ពតំ អសជ្ជមានោ គច្ឆតិ, សេយ្យថាបិ អាកាសេ”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.២៣៨; បដិ. ម. ១.១០២) បន នយេន សកលម្បិ ឥទ្ធិវិធមត្ថំ បឋមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា ឧបមំ ទស្សេន្តោ អាហ។ “សេយ្យថាបិ ព្រាហ្មណបុរិសោ សារត្ថិកោ សារគវេសី”តិអាទិនាវ (ម. និ. ១.៣១៨) នយេន សកលម្បិ ចូឡសារោបមសុត្តំ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សេន្តោ អាហ។ “ឥធ បន, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចេ កុលបុត្តា ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ សុត្តំ…បេ. … សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ អលគទ្ទត្ថិកោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣៨) នយេន សកលម្បិ អលគទ្ទសុត្តំ មហាសារោបមសុត្តន្តិ ឯវមាទីនិ សុត្តានិ អត្ថេន ឧបមំ បរិវារេត្វា ទស្សេន្តោ អាហ។

ស្វាយំ ឥធ បឋមំ ឧបមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថំ ទស្សេតិ។ កស្មា បនេវំ ភគវា ទស្សេតីតិ? បុគ្គលជ្ឈាសយេន វា ទេសនាវិលាសេន វា។ យេ ហិ បុគ្គលា បឋមំ ឧបមំ ទស្សេត្វា វុច្ចមានមត្ថំ សុខេន បដិវិជ្ឈន្តិ, តេសំ បឋមំ ឧបមំ ទស្សេតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ យស្សា ច ធម្មធាតុយា សុប្បដិវិទ្ធត្តា ទេសនាវិលាសំ បត្តោ ហោតិ, តស្សា សុប្បដិវិទ្ធា។ តស្មា ឯស ទេសនាវិលាសប្បត្តោ ធម្មិស្សរោ ធម្មរាជា, សោ យថា យថា ឥច្ឆតិ, តថា តថា ធម្មំ ទេសេតីតិ ឯវំ ឥមិនា បុគ្គលជ្ឈាសយេន វា ទេសនាវិលាសេន វា ឯវំ ទស្សេតីតិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **វត្ថន្តិ** បកតិបរិសុទ្ធំ វត្ថំ។ **សំកិលិដ្ឋំ មលគ្គហិតន្តិ** អាគន្តុកេន បំសុរជាទិនា សំកិលេសេន សំកិលិដ្ឋំ, សេទជល្លិកាទិនា មលេន គហិតត្តា មលគ្គហិតំ។ **រង្គជាតេតិ** ឯត្ថ រង្គមេវ រង្គជាតំ។ **ឧបសំហរេយ្យាតិ** ឧបនាមេយ្យ។ **យទិ នីលកាយាតិ** នីលកាយ វា, នីលកត្ថាយ វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ រជកោ ហិ នីលកត្ថាយ ឧបសំហរន្តោ កំសនីលបលាសនីលាទិកេ នីលរង្គេ ឧបសំហរតិ។ បីតកត្ថាយ ឧបសំហរន្តោ កណិការបុប្ផសទិសេ បីតករង្គេ។ លោហិតកត្ថាយ ឧបសំហរន្តោ ពន្ធុជីវកបុប្ផសទិសេ លោហិតករង្គេ។ មញ្ជិដ្ឋកត្ថាយ ឧបសំហរន្តោ កណវីរបុប្ផសទិសេ មន្ទរត្តរង្គេ។ តេន វុត្តំ “យទិ នីលកាយ...បេ.... យទិ មញ្ជិដ្ឋកាយា”តិ។

ទុរត្តវណ្ណមេវស្សាតិ ទុដ្ឋុ រញ្ជិតវណ្ណមេវ អស្ស។ **អបរិសុទ្ធវណ្ណមេវស្សាតិ** នីលវណ្ណោបិស្ស បរិសុទ្ធោ ន ភវេយ្យ, សេសវណ្ណោបិ។ តាទិសញ្ហិ វត្ថំ នីលកុម្ភិយា បក្ខិត្តម្បិ សុនីលំ ន ហោតិ, សេសកុម្ភីសុ បក្ខិត្តម្បិ បីតកាទិវណ្ណំ ន ហោតិ, មិលាតនីល កុរណ្ឌ-កណិការ-ពន្ធុជីវក-កណវីរបុប្ផវណ្ណមេវ ហោតិ។ **តំ កិស្ស ហេតូតិ** តំ វត្ថំ កិស្ស ហេតុ កឹ ការណា ឦទិសំ ហោតិ, តស្មឹ វា វត្ថេ រង្គជាតំ កិស្ស ហេតុ ឦទិសំ ទុរត្តវណ្ណំ អបរិសុទ្ធវណ្ណំ ហោតីតិ? យស្មា បនស្ស វត្ថស្ស សំកិលិដ្ឋភាវោយេវេត្ថ ការណំ, ន អញ្ញំ កិញ្ចិ, តស្មា “អបរិសុទ្ធត្តា, ភិក្ខវេ, វត្ថស្សា”តិ អាហ។

ឯវមេវ ខោតិ ឧបមាសម្បដិបាទនំ។ **ចិត្តេ សំកិលិដ្ឋេតិ** ចិត្តម្ហិ សំកិលិដ្ឋម្ហិ។ កស្មា បន ភគវា សំកិលិដ្ឋវត្ថេន ឱបម្មំ អកាសីតិ ចេ, វាយាមមហប្ផលទស្សនត្ថំ។ យថា ហិ អាគន្តុកេហិ មលេហិ សំកិលិដ្ឋំ វត្ថំ បកតិយា បណ្ឌរត្តា បុន ធោវិយមានំ បណ្ឌរំ ហោតិ, ន តត្ថ ជាតិកាឡកេ វិយ ឯឡកលោមេ វាយាមោ និប្ផលោ ហោតិ, ឯវំ ចិត្តម្បិ អាគន្តុកេហិ កិលេសេហិ សំកិលិដ្ឋំ។ បកតិយា បន តំ សកលេបិ បដិសន្ធិភវង្គវារេ បណ្ឌរមេវ។ យថាហ – “បភស្សរមិទំ, ភិក្ខវេ, ចិត្តំ, តញ្ច ខោ អាគន្តុកេហិ ឧបក្កិលេសេហិ ឧបក្កិលិដ្ឋ”ន្តិ (អ. និ. ១.៥១)។ តំ វិសោធិយមានំ សក្កា បភស្សរតរំ កាតុំ, ន តត្ថ វាយាមោ និប្ផលោតិ ឯវំ វាយាមមហប្ផលទស្សនត្ថំ សំកិលិដ្ឋវត្ថេន ឱបម្មំ អកាសីតិ វេទិតព្ពោ។

ទុគ្គតិ បាដិកង្ខាតិ ឦទិសេ ចិត្តេ ទុគ្គតិ បាដិកង្ខិតព្ពា, ទុគ្គតិ ឯវ ឯស បាបុណិស្សតិ , នាញ្ញន្តិ ឯវំ ទុគ្គតិ តច្ឆិតព្ពា, អវស្សំ ភាវីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សា បនាយំ ទុគ្គតិ នាម បដិបត្តិទុគ្គតិ, គតិទុគ្គតីតិ ទុវិធា ហោតិ។ បដិបត្តិទុគ្គតិបិ អគារិយបដិបត្តិទុគ្គតិ, អនគារិយបដិបត្តិទុគ្គតីតិ ទុវិធា ហោតិ។

អគារិយោ ហិ សំកិលិដ្ឋចិត្តោ បាណម្បិ ហនតិ, អទិន្នម្បិ អាទិយតិ, សកលេបិ ទស អកុសលកម្មបថេ បូរេតិ, អយមស្ស **អគារិយបដិបត្តិទុគ្គតិ**។ សោ តត្ថ ឋិតោ កាយស្ស ភេទា និរយម្បិ គច្ឆតិ, តិរច្ឆានយោនិម្បិ, បេត្តិវិសយម្បិ គច្ឆតិ, អយមស្ស **គតិទុគ្គតិ**។

អនគារិយោបិ តមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិតោ សំកិលិដ្ឋចិត្តោ ទូតេយ្យបហិណគមនំ គច្ឆតិ, វេជ្ជកម្មំ ករោតិ, សង្ឃភេទាយ ចេតិយភេទាយ បរក្កមតិ, វេឡុទានាទីហិ ជីវិកំ កប្បេតិ, សកលម្បិ អនាចារំ អគោចរញ្ច បរិបូរេតិ, អយមស្ស **អនគារិយបដិបត្តិទុគ្គតិ**។សោ តត្ថ ឋិតោ កាយស្ស ភេទា និរយម្បិ គច្ឆតិ, តិរច្ឆានយោនិម្បិ, បេត្តិវិសយម្បិ គច្ឆតិ សមណយក្ខោ នាម ហោតិ សមណបេតោ, អាទិត្តេហិ សង្ឃាដិអាទីហិ សម្បជ្ជលិតកាយោ អដ្ដស្សរំ ករោន្តោ វិចរតិ, អយមស្ស **គតិទុគ្គតិ**។

សេយ្យថាបីតិ សុក្កបក្ខំ ទស្សេន្តោ អារទ្ធោ, តស្សត្ថោ កណ្ហបក្ខេ វុត្តបច្ចនីកេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថាបិ ច សុគតិ នាម បដិបត្តិសុគតិ គតិសុគតីតិ ទុវិធា ហោតិ។ បដិបត្តិសុគតិបិ អគារិយបដិបត្តិសុគតិ អនគារិយបដិបត្តិសុគតីតិ ទុវិធា ហោតិ។ អគារិយោ ហិ បរិសុទ្ធចិត្តោ បាណាតិបាតាបិ វិរមតិ, អទិន្នាទានាបិ, សកលេបិ ទស កុសលកម្មបថេ បរិបូរេតិ, អយមស្ស **អគារិយបដិបត្តិសុគតិ**។ សោ តត្ថ ឋិតោ កាយស្ស ភេទា មនុស្សមហន្តតម្បិ ទេវមហន្តតម្បិ ឧបបជ្ជតិ, អយមស្ស **គតិសុគតិ**។

អនគារិយោបិ តមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា បរិសុទ្ធចិត្តោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ សោធេតិ, តេរស ធុតង្គានិ សមាទិយតិ, អដ្ឋតឹសារម្មណេសុ អត្តនោ អនុកូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា បន្តសេនាសនេ បដិសេវមានោ កសិណបរិកម្មំ កត្វា ឈានសមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, សោតាបត្តិមគ្គំ ភាវេតិ...បេ.... អនាគាមិមគ្គំ ភាវេតិ, អយមស្ស **អនគារិយបដិបត្តិសុគតិ**។ សោ តត្ថ ឋិតោ កាយស្ស ភេទា មនុស្សលោកេ វា តីសុ មហាកុលេសុ, ឆសុ វា កាមាវចរទេវេសុ, ទសសុ វា ព្រហ្មភវនេសុ , បញ្ចសុ វា សុទ្ធាវាសេសុ, ចតូសុ វា អារុប្បេសុ ឧបបជ្ជតិ, អយមស្ស **គតិសុគតីតិ**។

៧១. ឯវំ សំកិលិដ្ឋេ ចិត្តេ ទុគ្គតិ បាដិកង្ខា, អសំកិលិដ្ឋេ ច សុគតីតិ វត្វា ឥទានិ យេហិ ឧបក្កិលេសេហិ ចិត្តំ សំកិលិដ្ឋំ ហោតិ, តេ ទស្សេន្តោ **កតមេ ច, ភិក្ខវេ, ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា ? អភិជ្ឈា វិសម**

លោភោតិអាទិមាហ។

តត្ថ សកភណ្ឌេ ឆន្ទរាគោ **អភិជ្ឈា**, បរភណ្ឌេ **វិសមលោភោ**។ អថ វា សកភណ្ឌេ វា បរភណ្ឌេ វា ហោតុ, យុត្តបត្តដ្ឋានេ ឆន្ទរាគោ អភិជ្ឈា, អយុត្តាបត្តដ្ឋានេ វិសមលោភោ។ ថេរោ បនាហ “កិស្ស វិនិព្ភោគំ ករោថ, យុត្តេ វា អយុត្តេ វា ហោតុ, ‘រាគោ វិសមំ ទោសោ វិសមំ មោហោ វិសម’ន្តិ (វិភ. ៩២៤) វចនតោ ន កោចិ លោភោ អវិសមោ នាម, តស្មា លោភោយេវ អភិជ្ឈាយនដ្ឋេន អភិជ្ឈា, វិសមដ្ឋេន វិសមំ, ឯកត្ថមេតំ ព្យញ្ជនមេវ នានា”ន្តិ។ សោ បនេស អភិជ្ឈាវិសមលោភោ ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ ទូសេតិ, ឱភាសិតុំ ន ទេតិ។ តស្មា “ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ”តិ វុច្ចតិ។

យថា ចេស, ឯវំ នវវិធអាឃាតវត្ថុសម្ភវោ **ព្យាបាទោ**។ ទសវិធអាឃាតវត្ថុសម្ភវោ **កោធោ**។ បុនប្បុនំ ចិត្តបរិយោនន្ធនោ **ឧបនាហោ**។ អគារិយស្ស វា អនគារិយស្ស វា សុកតករណវិនាសនោ **មក្ខោ**។ អគារិយោបិ ហិ កេនចិ អនុកម្បកេន ទលិទ្ទោ សមានោ ឧច្ចេ ឋានេ ឋបិតោ, អបរេន សមយេន “កឹ តយា មយ្ហំ កត”ន្តិ តស្ស សុកតករណំ វិនាសេតិ។ អនគារិយោបិ សាមណេរកាលតោ បភុតិ អាចរិយេន វា ឧបជ្ឈាយេន វា ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាហិ ច អនុគ្គហេត្វា ធម្មកថានយបករណកោសល្លាទីនិ សិក្ខាបិតោ, អបរេន សមយេន រាជរាជមហាមត្តាទីហិ សក្កតោ គរុកតោ អាចរិយុបជ្ឈាយេសុ អចិត្តីកតោ ចរមានោ “អយំ អម្ហេហិ ទហរកាលេ ឯវំ អនុគ្គហិតោ សំវឌ្ឍិតោ ច, អថ បនិទានិ និស្សិនេហោ ជាតោ”តិ វុច្ចមានោ “កឹ មយ្ហំ តុម្ហេហិ កត”ន្តិ តេសំ សុកតករណំ វិនាសេតិ, តស្ស សោ សុកតករណវិនាសនោ មក្ខោ ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ ទូសេតិ, ឱភាសិតុំ ន ទេតិ។ តស្មា “ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ”តិ វុច្ចតិ។

យថា ចាយំ, ឯវំ ពហុស្សុតេបិ បុគ្គលេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា “ឦទិសស្ស ចេវ ពហុស្សុតស្ស អនិយតា គតិ, តវ វា មម វា កោ វិសេសោ”តិអាទិនា នយេន ឧប្បជ្ជមានោ យុគគ្គាហគាហី **បឡាសោ**។ បរេសំ សក្ការាទីនិ ខីយនា **ឥស្សា**។ អត្តនោ សម្បត្តិយា បរេហិ សាធារណភាវំ អសហមានំ **មច្ឆរិយំ**។ វញ្ចនិកចរិយភូតា **មាយា**។ កេរាដិកភាវេន ឧប្បជ្ជមានំ **សាឋេយ្យំ**។ កេរាដិកោ ហិ អាយតនមច្ឆោ វិយ ហោតិ។ **អាយតនមច្ឆោ** នាម កិរ មច្ឆានំ នង្គុដ្ឋំ ទស្សេតិ សប្បានំ សីសំ , “តុម្ហេហិ សទិសោ អហ”ន្តិ ជានាបេតុំ។ ឯវមេវ កេរាដិកោ បុគ្គលោ យំ យំ សុត្តន្តិកំ វា អាភិធម្មិកំ វា ឧបសង្កមតិ, តំ តំ ឯវំ វទតិ “អហំ តុម្ហាកំ ពទ្ធចរោ, តុម្ហេ មយ្ហំ អនុកម្បកា, នាហំ តុម្ហេ មុញ្ចាមី”តិ “ឯវមេតេ ‘សគារវោ អយំ អម្ហេសុ សប្បតិស្សោ’តិ មញ្ញិស្សន្តី”តិ។ តស្សេតំ កេរាដិកភាវេន ឧប្បជ្ជមានំ សាឋេយ្យំ ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ ទូសេតិ, ឱភាសិតុំ ន ទេតិ។ តស្មា “ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ”តិ វុច្ចតិ។

យថា ចេតំ, ឯវំ វាតភរិតភស្តសទិសថទ្ធភាវបគ្គហិតសិរអនិវាតវុត្តិការករណោ **ថម្ភោ**។ តទុត្តរិករណោ **សារម្ភោ**។ សោ ទុវិធេន លព្ភតិ អកុសលវសេន ចេវ កុសលវសេន ច។ តត្ថ អគារិយស្ស បរេន កតំ អលង្ការាទឹ ទិស្វា តទ្ទិគុណករណេន ឧប្បជ្ជមានោ, អនគារិយស្ស ច យត្តកំ យត្តកំ បរោ បរិយាបុណាតិ វា កថេតិ វា, មានវសេន តទ្ទិគុណតទ្ទិគុណករណេន ឧប្បជ្ជមានោ អកុសលោ។ អគារិយស្ស បន បរំ ឯកំ សលាកភត្តំ ទេន្តំ ទិស្វា អត្តនា ទ្វេ វា តីណិ វា ទាតុកាមតាយ ឧប្បជ្ជមានោ, អនគារិយស្ស ច បរេន ឯកនិកាយេ គហិតេ មានំ អនិស្សាយ កេវលំ តំ ទិស្វា អត្តនា អាលសិយំ អភិភុយ្យ ទ្វេ និកាយេ គហេតុកាមតាយ ឧប្បជ្ជមានោ កុសលោ។ ឥធ បន អកុសលោ អធិប្បេតោ។ អយញ្ហិ ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ ទូសេតិ, ឱភាសិតុំ ន ទេតិ។ តស្មា “ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ”តិ វុច្ចតិ។

យថា ចាយំ, ឯវំ ជាតិអាទីនិ និស្សាយ ចិត្តស្ស ឧណ្ណតិវសេន បវត្តមានោ **មានោ**, អច្ចុណ្ណតិវសេន **អតិមានោ**, មទគ្គហណាការោ **មទោ**, កាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គវសេន ឧប្បជ្ជមានោ **បមាទោ** ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ ទូសេតិ, ឱភាសិតុំ ន ទេតិ។ តស្មា “ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ”តិ វុច្ចតិ។

កស្មា បន ភគវា ឧបក្កិលេសំ ទស្សេន្តោ លោភមាទឹ កត្វា ទស្សេតីតិ? តស្ស បឋមុប្បត្តិតោ។ សព្ពសត្តានញ្ហិ យត្ថ កត្ថចិ ឧបបន្នានំ អន្តមសោ សុទ្ធាវាសភូមិយម្បិ សព្ពបឋមំ ភវនិកន្តិវសេន លោភោ ឧប្បជ្ជតិ, តតោ អត្តនោ អត្តនោ អនុរូបបច្ចយំ បដិច្ច យថាសម្ភវំ ឥតរេ, ន ច ឯតេ សោឡសេវ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា, ឯតេន បន នយេន សព្ពេបិ កិលេសា គហិតាយេវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។

៧២. ឯត្តាវតា សំកិលេសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វោទានំ ទស្សេន្តោ **ស ខោ សោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥតិ វិទិត្វា**តិ ឯវំ ជានិត្វា។ **បជហតី**តិ សមុច្ឆេទប្បហានវសេន អរិយមគ្គេន បជហតិ។ តត្ថ កិលេសបដិបាដិយា មគ្គបដិបាដិយាតិ ទ្វិធា បហានំ វេទិតព្ពំ។ កិលេសបដិបាដិយា តាវ អភិជ្ឈាវិសមលោភោ ថម្ភោ សារម្ភោ

មានោ អតិមានោ មទោតិ ឥមេ ឆ កិលេសា អរហត្តមគ្គេន បហីយន្តិ។ ព្យាបាទោ កោធោ ឧបនាហោ បមាទោតិ ឥមេ ចត្តារោ កិលេសា អនាគាមិមគ្គេន បហីយន្តិ។ មក្ខោ បឡាសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ មាយា សាឋេយ្យន្តិ ឥមេ ឆ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីយន្តីតិ។ មគ្គបដិបាដិយា បន, សោតាបត្តិមគ្គេន មក្ខោ បឡាសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ មាយា សាឋេយ្យន្តិ ឥមេ ឆ បហីយន្តិ។ អនាគាមិមគ្គេន ព្យាបាទោ កោធោ ឧបនាហោ បមាទោតិ ឥមេ ចត្តារោ។ អរហត្តមគ្គេន អភិជ្ឈាវិសមលោភោ ថម្ភោ សារម្ភោ មានោ អតិមានោ មទោតិ ឥមេ ឆ បហីយន្តីតិ។

ឥមស្មិំ បន ឋានេ ឥមេ កិលេសា សោតាបត្តិមគ្គវជ្ឈា វា ហោន្តុ, សេសមគ្គវជ្ឈា វា, អថ ខោ អនាគាមិមគ្គេនេវ បហានំ សន្ធាយ “អភិជ្ឈាវិសមលោភំ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសំ បជហតី”តិអាទិមាហាតិ វេទិតព្ពា។ អយមេត្ថ បវេណិមគ្គាគតោ សម្ភវោ, សោ ច ឧបរិ ចតុត្ថមគ្គស្សេវ និទ្ទិដ្ឋត្តា យុជ្ជតិ, តតិយមគ្គេន បហីនាវសេសានញ្ហិ វិសមលោភាទីនំ តេន បហានំ ហោតិ, សេសានំ ឥមិនាវ។ យេបិ ហិ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីយន្តិ, តេបិ តំសមុដ្ឋាបកចិត្តានំ អប្បហីនត្តា អនាគាមិមគ្គេនេវ សុប្បហីនា ហោន្តីតិ។ កេចិ បន បឋមមគ្គេន ចេត្ថ បហានំ វណ្ណយន្តិ, តំ បុព្ពាបរេន ន សន្ទិយតិ។ កេចិ វិក្ខម្ភនប្បហានម្បិ, តំ តេសំ ឥច្ឆាមត្តមេវ។

៧៣. **យតោ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ ឯត្ថ **យតោ**តិ យម្ហិ កាលេ។ **បហីនោ ហោតី**តិ អនាគាមិមគ្គក្ខណេ បហានំ សន្ធាយេវាហ។

៧៤. **សោ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេនា**តិ ឯតំ “យតោ ខោ, ភិក្ខវេ, អភិជ្ឈាវិសមលោភោ បហីនោ ហោតិ, សោ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតី”តិ ឯវំ ឯកមេកេន បទេន យោជេតព្ពំ។ ឥមស្ស ហិ ភិក្ខុនោ អនាគាមិមគ្គេន លោកុត្តរប្បសាទោ អាគតោ, អថស្ស អបរេន សមយេន ពុទ្ធគុណេ ធម្មគុណេ សង្ឃគុណេ ច អនុស្សរតោ លោកិយោ ឧប្បជ្ជតិ, តមស្ស សព្ពម្បិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ បសាទំ ទស្សេន្តោ ភគវា “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេនា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អវេច្ចប្បសាទេនា**តិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណានំ យាថាវតោ ញាតត្តា អចលេន អច្ចុតេន បសាទេន។ ឥទានិ យថា តស្ស ភិក្ខុនោ អនុស្សរតោ សោ អវេច្ចប្បសាទោ ឧប្បន្នោ, តំ វិធឹ ទស្សេន្តោ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា នយេន តីណិ អនុស្សតិដ្ឋានានិ វិត្ថារេសិ។ តេសំ អត្ថវណ្ណនា សព្ពាការេន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** អនុស្សតិកថាយំ វុត្តា។

៧៥. ឯវមស្ស លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ បសាទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ កិលេសប្បហានំ អវេច្ចប្បសាទសមន្នាគតញ្ច បច្ចវេក្ខតោ ឧប្បជ្ជមានំ សោមនស្សាទិអានិសំសំ ទស្សេន្តោ **យថោធិ ខោ បនស្សា**តិអាទិមាហ។ អនាគាមិស្ស ហិ បច្ចន្តេ វុដ្ឋិតំ ចោរុបទ្ទវំ វូបសមេត្វា តំ បច្ចវេក្ខតោ មហានគរេ វសន្តស្ស រញ្ញោ វិយ ឥមេ ចិមេ ច មម កិលេសា បហីនាតិ អត្តនោ កិលេសប្បហានំ បច្ចវេក្ខតោ ពលវសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ តំ ទស្សេន្តោ ភគវា “យថោធិ ខោ បនស្សា”តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ អនាគាមី ភិក្ខុ ឯវំ “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ…បេ.… ធម្មេ…បេ.… សង្ឃេ…បេ.… អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា”តិ, តស្ស យថោធិ ខោ ចត្តំ ហោតិ បដិនិស្សដ្ឋំ, សកសកឱធិវសេន ចត្តមេវ ហោតិ, តំ តំ កិលេសជាតំ វន្តំ មុត្តំ បហីនំ បដិនិស្សដ្ឋំ។ **សកសកឱធិវសេនា**តិ ទ្វេ ឱធី កិលេសោធិ ច មគ្គោធិ ច។ តត្ថ កិលេសោធិវសេនាបិ យេ កិលេសា យំ មគ្គវជ្ឈា, តេ អញ្ញមគ្គវជ្ឈេហិ អមិស្សា ហុត្វា សកេនេវ ឱធិនា បហីនា។ មគ្គោធិវសេនាបិ យេ កិលេសា យេន មគ្គេន បហាតព្ពា, តេន តេយេវ បហីនា ហោន្តិ។ ឯវំ សកសកឱធិវសេន តំ តំ កិលេសជាតំ ចត្តមេវ ហោតិ បដិនិស្សដ្ឋំ, តំ បច្ចវេក្ខិត្វា ច លទ្ធសោមនស្សោ តតុត្តរិបិ សោ “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោម្ហី”តិ លភតិ អត្ថវេទន្តិ សម្ពន្ធោ។

យតោធិ **ខោតិ**បិ បាឋោ។ តស្ស វសេន អយមត្ថោ, អស្ស ភិក្ខុនោ យតោធិ ខោ បន ចត្តំ ហោតិ បដិនិស្សដ្ឋំ។ តត្ថ **យតោ**តិ ការណវចនំ, យស្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឱធី**តិ ហេដ្ឋា តយោ មគ្គា វុច្ចន្តិ។ កស្មា? តេ ហិ ឱធឹ កត្វា កោដ្ឋាសំ កត្វា ឧបរិមគ្គេន បហាតព្ពកិលេសេ ឋបេត្វា បជហន្តិ, តស្មា **ឱធី**តិ វុច្ចន្តិ។ អរហត្តមគ្គោ បន កិញ្ចិ កិលេសំ អនវសេសេត្វា បជហតិ, តស្មា **អនោធី**តិ វុច្ចតិ។ ឥមស្ស ច ភិក្ខុនោ ហេដ្ឋាមគ្គត្តយេន ចត្តំ។ តេន វុត្តំ “យតោធិ ខោ បនស្ស ចត្តំ ហោតី”តិ។ តត្ថ **ខោ បនា**តិ និបាតមត្តំ។ អយំ បន បិណ្ឌត្ថោ។ យស្មា អស្ស ឱធិ ចត្តំ ហោតិ បដិនិស្សដ្ឋំ, តស្មា តំ បច្ចវេក្ខិត្វា ច លទ្ធសោមនស្សោ តតុត្តរិបិ សោ “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោម្ហី”តិ លភតិ អត្ថវេទន្តិ យថាបាឡិ នេតព្ពំ។

តត្ថ **ចត្ត**ន្តិ ឥទំ សកភាវបរិច្ចជនវសេន វុត្តំ។ **វន្ត**ន្តិ ឥទំ បន អនាទិយនភាវទស្សនវសេន។ **មុត្ត**ន្តិ ឥទំ សន្តតិតោ វិនិមោចនវសេន។ **បហីន**ន្តិ ឥទំ មុត្តស្សាបិ ក្វចិ អនវដ្ឋានទស្សនវសេន។ **បដិនិស្សដ្ឋ**ន្តិ ឥទំ បុព្ពេ អាទិន្នបុព្ពស្ស បដិនិស្សគ្គទស្សនវសេន បដិមុខំ វា និស្សដ្ឋភាវទស្សនវសេន ភាវនាពលេន អភិភុយ្យ និស្សដ្ឋភាវទស្សនវសេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **លភតិ អត្ថវេទំ លភតិ ធម្មវេទ**ន្តិ ឯត្ថ ពុទ្ធាទីសុ អវេច្ចប្បសាទោយេវ អរណីយតោ **អត្ថោ**, ឧបគន្តព្ពតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធារណតោ **ធម្មោ**, វិនិបតិតុំ អប្បទានតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វេទោ**តិ គន្ថោបិ ញាណម្បិ សោមនស្សម្បិ។ “តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៥៦) ហិ គន្ថោ “វេទោ”តិ វុច្ចតិ។ “យំ ព្រាហ្មណំ វេទគុមាភិជញ្ញា, អកិញ្ចនំ កាមភវេ អសត្ត”ន្តិអាទីសុ (សុ. និ. ១០៦៥) ញាណំ។ “យេ វេទជាតា វិចរន្តិ លោកេ”តិអាទីសុ សោមនស្សំ។ ឥធ បន សោមនស្សញ្ច សោមនស្សសម្បយុត្តញាណញ្ច អធិប្បេតំ, តស្មា “លភតិ អត្ថវេទំ លភតិ ធម្មវេទន្តិ អវេច្ចប្បសាទារម្មណសោមនស្សញ្ច សោមនស្សមយញាណញ្ច លភតី”តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អថ វា **អត្ថវេទ**ន្តិ អវេច្ចប្បសាទំ បច្ចវេក្ខតោ ឧប្បន្នំ វុត្តប្បការមេវ វេទំ។ **ធម្មវេទ**ន្តិ អវេច្ចប្បសាទស្ស ហេតុំ ឱធិសោ កិលេសប្បហានំ បច្ចវេក្ខតោ ឧប្បន្នំ វុត្តប្បការមេវ វេទន្តិ ឯវម្បិ ឯត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ “ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា, ហេតុផលេ ញាណំ អត្ថបដិសម្ភិទា”តិ (វិភ. ៧១៨-៧១៩)។ **ធម្មូបសំហិតំ បាមោជ្ជ**ន្តិ តមេវ អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច អត្ថធម្មានិសំសភូតំ វេទញ្ច បច្ចវេក្ខតោ ឧប្បន្នំ បាមោជ្ជំ។ តញ្ហិ អនវជ្ជលក្ខណេន បច្ចវេក្ខណាការប្បវត្តេន ធម្មេន **ឧបសញ្ហិត**ន្តិ វុច្ចតិ។ **បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី**តិ ឥមិនា បាមោជ្ជេន បមុទិតស្ស និរាមិសា បីតិ ជាយតិ។ **បីតិមនស្សា**តិ តាយ បីតិយា បីណិតមនស្ស។ **កាយោ បស្សម្ភតី**តិ កាយោបិ បស្សទ្ធោ ហោតិ វូបសន្តទរថោ។ **បស្សទ្ធកាយោ សុខ**ន្តិ ឯវំ វូបសន្តកាយទរថោ ចេតសិកំ សុខំ បដិសំវេទេតិ។ **ចិត្តំ សមាធិយតី**តិ ចិត្តំ សម្មា អាធិយតិ អប្បិតំ វិយ អចលំ តិដ្ឋតិ។

៧៦. ឯវមស្ស កិលេសប្បហានំ អវេច្ចប្បសាទសមន្នាគតំ បច្ចវេក្ខតោ ឧប្បជ្ជមានំ សោមនស្សាទិអានិសំសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ “យថោធិ ខោ បន មេ”តិ វារេន តស្ស បច្ចវេក្ខណាយ បវត្តាការំ បកាសេត្វា តស្សេវ អនាគាមិមគ្គានុភាវសូចកំ ផលំ ទស្សេន្តោ **ស ខោ សោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ឯវំសីលោ**តិ តស្ស អនាគាមិមគ្គសម្បយុត្តំ សីលក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។ **ឯវំធម្មោ ឯវំបញ្ញោ**តិ តំសម្បយុត្តមេវ សមាធិក្ខន្ធំ បញ្ញាក្ខន្ធញ្ច ទស្សេតិ។ **សាលីន**ន្តិ លោហិតសាលិគន្ធសាលិអាទីនំ អនេករូបានំ។ **បិណ្ឌបាត**ន្តិ ឱទនំ។ **វិចិតកាឡក**ន្តិ អបនីតកាឡកំ។ **នេវស្ស តំ ហោតិ អន្តរាយាយា**តិ តស្ស ឯវំវិធស្ស ភិក្ខុនោ តំ វុត្តប្បការបិណ្ឌបាតភោជនំ មគ្គស្ស វា ផលស្ស វា នេវ អន្តរាយាយ ហោតិ, បដិលទ្ធគុណស្ស ហិ តំ កិមន្តរាយំ ករិស្សតិ? យោបិស្ស អប្បដិលទ្ធោ ចតុត្ថមគ្គោ ច ផលំ ច តប្បដិលាភាយ វិបស្សនំ អារភតោបិ នេវស្ស តំ ហោតិ អន្តរាយាយ, អន្តរាយំ កាតុំ អសមត្ថមេវ ហោតិ។ កស្មា? វុត្តប្បការសីលធម្មបញ្ញាសង្គហេន មគ្គេន វិសុទ្ធចិត្តត្តា។

យស្មា ចេត្ថ ឯតទេវ ការណំ, តស្មា តទនុរូបំ ឧបមំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អច្ឆ**ន្តិ វិប្បសន្នំ។ **បរិសុទ្ធំ** មលវិគមេន។ **បរិយោទាតំ** បភស្សរតាយ។ **ឧក្កាមុខ**ន្តិ សុវណ្ណការានំ មូសាមុខំ។ សុវណ្ណការានំ មូសា ហិ ឥធ **ឧក្កា**, អញ្ញត្ថ បន ទីបិកាទយោបិ វុច្ចន្តិ។ “ឧក្កាសុ ធារិយមានាសូ”តិ (ទី. និ. ១.១៥៩) ហិ អាគតដ្ឋានេ ទីបិកា “ឧក្កា”តិ វុច្ចតិ។ “ឧក្កំ ពន្ធេយ្យ, ឧក្កំ ពន្ធិត្វា ឧក្កាមុខំ អាលិម្បេយ្យា”តិ (ម. និ. ៣.៣៦០) អាគតដ្ឋានេ អង្គារកបល្លំ។ “កម្មារានំ យថា ឧក្កា, អន្តោ ឈាយតិ នោ ពហី”តិ (ជា. ២.២២.៦៤៩) អាគតដ្ឋានេ កម្មារុទ្ធនំ។ “ឯវំវិបាកោ ឧក្កាបាតោ ភវិស្សតី”តិ (ទី. និ. ១.២៤) អាគតដ្ឋានេ វាតវេគោ “ឧក្កា”តិ វុច្ចតិ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ អញ្ញេសុ ច ឯវរូបេសុ “សណ្ឌាសេន ជាតរូបំ គហេត្វា ឧក្កាមុខេ បក្ខិបតី”តិ អាគតដ្ឋានេសុ សុវណ្ណការានំ មូសា “ឧក្កា”តិ វេទិតព្ពា។

តត្រាយំ ឧបមាសំសន្ទនា – សំកិលិដ្ឋវត្ថំ វិយ ហិ សំកិលិដ្ឋជាតរូបំ វិយ ច ឥមស្ស ភិក្ខុនោ បុថុជ្ជនកាលេ កាមរាគាទិមលានុគតំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ អច្ឆោទកំ វិយ ឧក្កាមុខំ វិយ ច អនាគាមិមគ្គោ។ តំ ឧទកំ ឧក្កាមុខញ្ច អាគម្ម វត្ថសុវណ្ណានំ បរិសុទ្ធតា វិយ តស្ស ភិក្ខុនោ វុត្តប្បការសីលធម្មបញ្ញាសង្គហំ អនាគាមិមគ្គំ អាគម្ម វិសុទ្ធចិត្តតាតិ។

៧៧. សោ មេត្តាសហគតេន ចេតសាតិ យថានុសន្ធិវសេន ទេសនា អាគតា។ តយោ ហិ អនុសន្ធី បុច្ឆានុសន្ធិ អជ្ឈាសយានុសន្ធិ យថានុសន្ធីតិ។ តត្ថ “ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវន្តំ ឯតទវោច ‘សិយា នុ ខោ, ភន្តេ, ពហិទ្ធា អសតិ បរិតស្សនា’តិ? ‘សិយា ភិក្ខូ’តិ ភគវា អវោចា”តិ (ម. និ. ១.២៤២)។ ឯវំ បុច្ឆន្តានំ វិស្សជ្ជិត

សុត្តវសេន **បុច្ឆានុសន្ធិ** វេទិតព្ពោ។ “សិយា ខោ បន តេ ព្រាហ្មណ ឯវមស្ស, អជ្ជាបិ នូន សមណោ គោតមោ អវីតរាគោ”តិ (ម. និ. ១.៥៥) ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា វុត្តស្ស សុត្តស្ស វសេន **អជ្ឈាសយានុសន្ធិ** វេទិតព្ពោ។ យេន បន ធម្មេន អាទិម្ហិ ទេសនា ឧដ្ឋិតា, តស្ស ធម្មស្ស អនុរូបធម្មវសេន វា បដិបក្ខវសេន វា យេសុ សុត្តេសុ ឧបរិ ទេសនា អាគច្ឆតិ, តេសំ វសេន **យថានុសន្ធិ** វេទិតព្ពោ ។ សេយ្យថិទំ, អាកង្ខេយ្យសុត្តេ ហេដ្ឋា សីលេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ ឆ អភិញ្ញា អាគតា។ កកចូបមេ ហេដ្ឋា អក្ខន្តិយា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ កកចូបមោវាទោ អាគតោ។ អលគទ្ទេ ហេដ្ឋា ទិដ្ឋិបរិទីបនេន ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ តិបរិវដ្ដសុញ្ញតាបកាសនា អាគតា, ចូឡអស្សបុរេ ហេដ្ឋា កិលេសបរិទីបនេន ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ ព្រហ្មវិហារា អាគតា។ កោសម្ពិយសុត្តេ ហេដ្ឋា ភណ្ឌនេន ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ សារណីយធម្មា អាគតា។ ឥមស្មិម្បិ វត្ថសុត្តេ ហេដ្ឋា កិលេសបរិទីបនេន ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ ព្រហ្មវិហារា អាគតា។ តេន វុត្តំ “យថានុសន្ធិវសេន ទេសនា អាគតា”តិ។ ព្រហ្មវិហារេសុ បន អនុបទវណ្ណនា ច ភាវនានយោ ច សព្ពោ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។

៧៨. ឯវំ ភគវា អភិជ្ឈាទីនំ ឧបក្កិលេសានំ បដិបក្ខភូតំ សព្ពសោ ច កាមរាគព្យាបាទប្បហានេន វិហតបច្ចត្ថិកត្តា លទ្ធបទដ្ឋានំ តស្ស អនាគាមិនោ ព្រហ្មវិហារភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិស្ស អរហត្តាយ វិបស្សនំ ទស្សេត្វា អរហត្តប្បត្តិំ ទស្សេតុំ **សោ អត្ថិ ឥទ**ន្តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ – សោ អនាគាមី ឯវំ ភាវិតព្រហ្មវិហារោ ឯតេសំ ព្រហ្មវិហារានំ យតោ កុតោចិ វុដ្ឋាយ តេ ឯវ ព្រហ្មវិហារធម្មេ នាមវសេន តេសំ និស្សយំ ហទយវត្ថុំ វត្ថុនិស្សយានិ ភូតានីតិ ឥមិនា នយេន ភូតុបាទាយធម្មេ រូបវសេន ច វវត្ថបេត្វា **អត្ថិ ឥទ**ន្តិ បជានាតិ, ឯត្តាវតានេន ទុក្ខសច្ចវវត្ថានំ កតំ ហោតិ។ តតោ តស្ស ទុក្ខស្ស សមុទយំ បដិវិជ្ឈន្តោ **អត្ថិ ហីន**ន្តិ បជានាតិ, ឯត្តាវតានេន សមុទយសច្ចវវត្ថានំ កតំ ហោតិ។ តតោ តស្ស បហានុបាយំ វិចិនន្តោ **អត្ថិ បណីត**ន្តិ បជានាតិ, ឯត្តាវតានេន មគ្គសច្ចវវត្ថានំ កតំ ហោតិ។ តតោ តេន មគ្គេន អធិគន្តព្ពដ្ឋានំ វិចិនន្តោ **អត្ថិ ឧត្តរិ ឥមស្ស សញ្ញាគតស្ស និស្សរណ**ន្តិ បជានាតិ, ឥមស្ស មយា អធិគតស្ស ព្រហ្មវិហារសញ្ញាគតស្ស ឧត្តរិ និស្សរណំ និព្ពានំ អត្ថីតិ ឯវំ បជានាតីតិ អធិប្បាយោ, ឯត្តាវតានេន និរោធសច្ចវវត្ថានំ កតំ ហោតិ។ **តស្ស ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោ**តិ តស្ស វិបស្សនាបញ្ញាយ ឯវំ ចតូហិ អាការេហិ ចត្តារិ សច្ចានិ ជានតោ, មគ្គបញ្ញាយ ឯវំ បស្សតោ, ភយភេរវេ វុត្តនយេនេវ កាមាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ…បេ.... ឥត្ថត្តាយាតិ បជានាតីតិ។

ឯវំ យាវ អរហត្តា ទេសនំ បាបេត្វា ឥទានិ យស្មា តស្សំ បរិសតិ ន្ហានសុទ្ធិកោ ព្រាហ្មណោ និសិន្នោ, សោ ឯវំ ន្ហានសុទ្ធិយា វណ្ណំ វុច្ចមានំ សុត្វា បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតីតិ ភគវតា វិទិតោ, តស្មា តស្ស ចោទនត្ថាយ “អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សិនាតោ អន្តរេន សិនានេនា”តិ ឥមំ បាឌិយេកុំ អនុសន្ធិមាហ។ តត្ថ **អន្តរេន សិនានេនា**តិ អព្ភន្តរេន កិលេសវុដ្ឋានសិនានេន។

៧៩. **សុន្ទរិកភារទ្វាជោ**តិ **ភារទ្វាជោ** នាម សោ ព្រាហ្មណោ អត្តនោ គោត្តវសេន, សុន្ទរិកាយ បន នទិយា សិនាតស្ស បាបប្បហានំ ហោតីតិ អយមស្ស ទិដ្ឋិ, តស្មា “សុន្ទរិកភារទ្វាជោ”តិ វុច្ចតិ។ សោ តំ ភគវតោ វចនំ សុត្វា ចិន្តេសិ “មយំ សិនានសុទ្ធិំ វណ្ណេម, សមណោបិ គោតមោ តថេវ វណ្ណេតិ, សមានច្ឆន្ទោ ទានិ ឯស អម្ហេហី”តិ។ អថ ភគវន្តំ ពាហុកំ នទីំ គន្ត្វា តំ តត្ថ បាបំ បវាហេត្វា អាគតំ វិយ មញ្ញមានោ អាហ “គច្ឆតិ បន ភវំ គោតមោ ពាហុកំ នទីំ សិនាយិតុ”ន្តិ? ភគវា តស្ស គច្ឆាមីតិ វា ន គច្ឆាមីតិ វា អវត្វាយេវ ព្រាហ្មណស្ស ទិដ្ឋិសមុគ្ឃាតំ កត្តុកាមោ “កិំ ព្រាហ្មណ ពាហុកាយ នទិយា , កិំ ពាហុកា នទី ករិស្សតី”តិ អាហ។ តស្សត្ថោ កិំ បយោជនំ ពាហុកាយ, កិំ សា ករិស្សតិ? អសមត្ថា សា កស្សចិ អត្ថាយ, កិំ តត្ថ គមិស្សាមីតិ?

អថ ព្រាហ្មណោ តំ បសំសន្តោ **លោកខ្យសម្មតា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **លោកខ្យសម្មតា**តិ លូខភាវសម្មតា, **លូខភាវ**ន្តិ ចោក្ខភាវំ, វិសុទ្ធិភាវំ ទេតីតិ ឯវំ សម្មតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **លោក្យសម្មតា**តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ, សេដ្ឋំ លោកំ គមយតីតិ ឯវំ សម្មតាតិ។ **បុញ្ញសម្មតា**តិ បុញ្ញន្តិ សម្មតា។ **បវាហេតី**តិ គមយតិ វិសោធេតិ។ **គាថាហិ អជ្ឈភាសី**តិ គាថាហិ អភាសិ។ គាថា ច វុច្ចមានា ឥទត្ថទីបនត្ថមេវ វា គាថារុចិកានំ វុច្ចតិ, វិសេសត្ថទីបនត្ថំ វា។ ឥធ បនេតា ឧភយត្ថទីបនត្ថំ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

ពាហុកន្តិ ឥទមេវ ហិ ឯត្ថ វចនំ ឥទត្ថទីបកំ, សេសានិ វិសេសត្ថទីបកានិ។ យថេវ ហិ ពាហុកំ, ឯវំ អធិកក្កាទីនិបិ លោកោ គច្ឆតិ ន្ហានេន បាបំ បវាហេតុំ។ តត្ថ យេ តេសំ ឋានានំ អាសន្នា ហោន្តិ, តេ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ ន្ហាយន្តិ។ យេ ទូរា, តេ យថាក្កមំ ទ្វិក្ខត្តុំ សកិំ ឯកទិវសន្តរំ, ឯវំ យាវ សំវច្ឆរន្តរំ ន្ហាយន្តិ។ យេ បន សព្ពថាបិ គន្តុំ ន សក្កោន្តិ, តេ ឃដេហិបិ តតោ ឧទកំ អាហរាបេត្វា ន្ហាយន្តិ។ សព្ពញ្ចេតំ និរត្ថកំ, តស្មា ឥមំ វិសេសត្ថំ ទីបេតុំ **អធិកក្កាទីនិបី**តិ អាហ។

តត្ថ **អធិកក្កន្តិ** ន្ហានសម្ភារវសេន លទ្ធវោហារំ ឯកំ តិត្ថំ វុច្ចតិ។ **គយាតិបិ** មណ្ឌលវាបិសណ្ឋានំ តិត្ថមេវ វុច្ចតិ។ **បយាគាតិ** ឯតម្បិ គង្គាយ ឯកំ តិត្ថមេវ មហាបនាទស្ស រញ្ញោ គង្គាយំ និមុគ្គបាសាទស្ស សោបាន សម្មុខដ្ឋានំ, ពាហុកា សុន្ទរិកា សរស្សតី ពាហុមតីតិ ឥមា បន ចតស្សោ នទិយោ។ **ពាលោតិ** ទុប្បញ្ញោ។ **បក្ខន្ទោតិ** បវិសន្តោ។ **ន សុជ្ឈតីតិ** កិលេសសុទ្ធឹ ន បាបុណាតិ, កេវលំ រជោជល្លមេវ បវាហេតិ។

កឹ សុន្ទរិកា ករិស្សតីតិ សុន្ទរិកា កិលេសវិសោធនេ កឹ ករិស្សតិ? ន កិញ្ចិ កាតុំ សមត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ ឯស នយោ **បយាគពាហុកាសុ**។ ឥមេហិ ច តីហិ បទេហិ វុត្តេហិ ឥតរានិបិ ចត្តារិ លក្ខណាហារនយេន វុត្តានេវ ហោន្តិ, តស្មា យថេវ សុន្ទរិកា បយាគា ពាហុកា ន កិញ្ចិ ករោន្តិ, តថា អធិកក្កាទយោបីតិ វេទិតព្ពា។

វេរិន្តិ បាណាតិបាតាទិបញ្ចវេរសមន្នាគតំ។ **កតកិព្ពិសន្តិ** កតលុទ្ទកម្មំ។ **ន ហិ នំ សោធយេតិ** សុន្ទរិកា វា បយាគា វា ពាហុកា វា ន សោធយេ, ន សោធេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាបកម្មិនន្តិ** បាបកេហិ វេរកិព្ពិសកម្មេហិ យុត្តំ, លាមកកម្មេ យុត្តំ វា វេរកិព្ពិសភាវំ អប្បត្តេហិ ខុទ្ទកេហិបិ បាបេហិ យុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

សុទ្ធស្សាតិ និក្កិលេសស្ស។ **សទា ផគ្គូតិ** និច្ចម្បិ ផគ្គុនីនក្ខត្តមេវ។ ផគ្គុនមាសេ កិរ "ឧត្តរផគ្គុនទិវសេ យោ ន្ហាយតិ, សោ សំវច្ឆរំ កតបាបំ សោធេតី"តិ ឯវំ ទិដ្ឋិកោ សោ ព្រាហ្មណោ, តេនស្ស ភគវា តំ ទិដ្ឋឹ បដិហនន្តោ អាហ "សុទ្ធស្ស វេ សទា ផគ្គូ"តិ។ និក្កិលេសស្ស និច្ចំ ផគ្គុនីនក្ខត្តំ, ឥតរោ កឹ សុជ្ឈតីតិ? **ឧបោសថោ សទាតិ** សុទ្ធស្ស ច ចាតុទ្ទសបន្នរសាទីសុ ឧបោសថង្គានិ អសមាទិយតោបិ និច្ចមេវ ឧបោសថោ។ **សុទ្ធស្ស សុចិកម្មស្សាតិ** និក្កិលេសតាយ សុទ្ធស្ស សុចីហិ ច កាយកម្មាទីហិ សមន្នាគតស្ស។ **សទា សម្បជ្ជតេ វតន្តិ** ឦទិសស្ស ច កុសលូបសញ្ហិតំ វតសមាទានម្បិ និច្ចំ សម្បន្នមេវ ហោតីតិ។ **ឥធេវ សិនាហីតិ** ឥមស្មិយេវ មម សាសនេ សិនាហិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? "សចេ អជ្ឈត្តិកកិលេសមលប្បវាហនំ ឥច្ឆសិ, ឥធេវ មម សាសនេ អដ្ឋង្គិកមគ្គសលិលេន សិនាហិ, អញ្ញត្រ ហិ ឥទំ នត្ថី"តិ។

ឥទានិស្ស សប្បាយទេសនាវសេន តីសុបិ ទ្វារេសុ សុទ្ធឹ ទស្សេន្តោ **សព្ពភូតេសុ ករោហិ ខេមតន្តិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **ខេមតន្តិ** អភយំ ហិតភាវំ, មេត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯតេនស្ស មនោទ្វារសុទ្ធិ ទស្សិតា ហោតិ។

សចេ មុសា ន ភណសីតិ ឯតេនស្ស វចីទ្វារសុទ្ធិ។ **សចេ បាណំ ន ហឹសសិ សចេ អទិន្នំ នាទិយសីតិ** ឯតេហិ កាយទ្វារសុទ្ធិ។ **សទ្ទហានោ អមច្ឆរីតិ** ឯតេហិ បន នំ ឯវំ បរិសុទ្ធទ្វារំ សទ្ធាសម្បទាយ ចាគសម្បទាយ ច និយោជេសិ។ **កឹ កាហសិ គយំ គន្ត្វា, ឧទបានោបិ តេ គយាតិ** អយំ បន ឧបឌ្ឍគាថា, សចេ សព្ពភូតេសុ ខេមតំ ករិស្សសិ, មុសា ន ភណិស្សសិ, បាណំ ន ហនិស្សសិ, អទិន្នំ នាទិយិស្សសិ, សទ្ទហានោ អមច្ឆរី ភវិស្សសិ, កឹ កាហសិ គយំ គន្ត្វា ឧទបានោបិ តេ គយា , គយាយបិ ហិ តេ ន្ហាយន្តស្ស ឧទបានេបិ ឥមាយ ឯវ បដិបត្តិយា កិលេសសុទ្ធិ, សរីរមលសុទ្ធិ បន ឧភយត្ថ សមាតិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។ យស្មា ច លោកេ គយា សម្មតតរា, តស្មា តស្ស ភគវា "គច្ឆតិ បន ភវំ គោតមោ ពាហុក"ន្តិ បុដ្ឋោបិ "កឹ កាហសិ ពាហុកំ គន្ត្វា"តិ អវត្វា "កឹ កាហសិ គយំ គន្ត្វា"តិ អាហាតិ វេទិតព្ពោ។

៨០. **ឯវំ វុត្តេតិ** ឯវមាទិ ភយភេរវេ វុត្តត្ថា បាកដមេវ។ **ឯកោ វូបកដ្ឋោតិ**អាទីសុ បន **ឯកោ** កាយវិវេកេន ។ **វូបកដ្ឋោ** ចិត្តវិវេកេន។ **អប្បមត្តោ** កម្មដ្ឋានេ សតិ អវិជហនេន។ **អាតាបី** កាយិកចេតសិកវីរិយសង្ខាតេន អាតាបេន។ **បហិតត្តោ** កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ។ **វិហរន្តោ** អញ្ញតរឥរិយាបថវិហារេន។ **នចិរស្សេវាតិ** បព្ពជ្ជំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ **កុលបុត្តាតិ** ទុវិធា កុលបុត្តា ជាតិកុលបុត្តា ច អាចារកុលបុត្តា ច, អយំ បន ឧភយថាបិ កុលបុត្តោ។ **អគារស្មាតិ** ឃរា។ អគារស្ស ហិតំ **អគារិយំ**, កសិគោរក្ខាទិកុដុម្ពបោសនកម្មំ វុច្ចតិ, នត្ថិ ឯត្ថ អគារិយន្តិ **អនគារិយំ**, បព្ពជ្ជាយេតំ អធិវចនំ។ **បព្ពជន្តីតិ** ឧបគច្ឆន្តិ ឧបសង្កមន្តិ។ **តទនុត្តរន្តិ** តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសានន្តិ** មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានំ, អរហត្តផលន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្ស ហិ អត្ថាយ កុលបុត្តា បព្ពជន្តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេតិ** តស្មឹយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វាតិ** អត្តនាយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរប្បច្ចយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហាសីតិ** បាបុណិត្វា សម្បាទេត្វា វិហាសីតិ, ឯវំ វិហរន្តោ ច ខីណា ជាតិ...បេ.... អព្ភញ្ញាសិ។ ឯតេនស្ស បច្ចវេក្ខណភូមឹ ទស្សេតិ។

កតមា បនស្ស ជាតិ ខីណា? កថញ្ច នំ អព្ភញ្ញាសីតិ? វុច្ចតេ, កាមញ្ចេតំ ភយភេរវេបិ វុត្តំ, តថាបិ នំ ឥធ បឋមបុរិសវសេន យោជនានយស្ស ទស្សនត្ថំ បុន សង្ខេបតោ ភណាម។ ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា, បុព្វេវ ខីណត្តា។ ន អនាគតា, តត្ថ វាយាមាភាវតោ។ ន បច្ចុប្បន្នា, វិជ្ជមានត្តា។ មគ្គស្ស បន អភាវិតត្តា យា ឧប្បជ្ជេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធប្បភេទា ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ

អាបជ្ជនេន ខីណា, តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា កិលេសាភាវេ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតឹ អប្បដិសន្ធិកំ ហោតីតិ ជានន្តោ ជានាតិ។

វុសិតន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ, កតំ ចរិតំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយភាវនាវសេន សោឡសវិធម្បិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥទានិ បុនឥត្ថភាវាយ ឯវំសោឡសកិច្ចភាវាយ, កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនា នត្ថីតិ។ អថ វា, **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវតោ ឥមស្មា ឯវំបការា ឥទានិ វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ នត្ថិ។ ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ, ឆិន្នមូលកោ រុក្ខោ វិយាតិ អព្ភញ្ញាសិ។ **អញ្ញតរោ**តិ ឯកោ។ **អរហត**ន្តិ អរហន្តានំ, ភគវតោ សាវកានំ អរហតំ អព្ភន្តរោ អហោសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

វត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សល្លេខសុត្តវណ្ណនា

៨១. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ សល្លេខសុត្តំ។ តត្ថ **មហាចុន្ទោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **សាយន្ហសមយ**ន្តិ សាយន្ហកាលេ។ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ ឯត្ថ **បដិសល្លាន**ន្តិ តេហិ តេហិ សត្តសង្ខារេហិ បដិនិវត្តិត្វា សល្លានំ និលីយនំ, ឯកីភាវោ បវិវេកោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ តតោ វុដ្ឋិតោ, សោ បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ នាម ហោតិ។ អយំ បន យស្មា បដិសល្លានានំ ឧត្តមតោ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាសិ, តស្មា "បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ"តិ វុត្តោ។ **ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា**តិ សមទសនខុជ្ជលវិភូសិតេន សិរសា ភគវន្តំ សក្កច្ចំ វន្ទិត្វា, អភិវាទាបេត្វា វា "សុខី ភវ, ចុន្ទា"តិ ឯវំ វចីភេទំ ការាបេត្វា, ភគវា បន កិរ វន្ទិតោ សមានោ សុវណ្ណទុន្ទុភិសទិសំ គីវំ បគ្គយ្ហ កណ្ណសុខំ បេមនិយំ អមតាភិសេកសទិសំ ព្រហ្មឃោសំ និច្ឆារេន្តោ "សុខី ហោហី"តិ តស្ស តស្ស នាមំ គហេត្វា វទតិ, ឯតំ អាចិណ្ណំ តថាគតានំ។ តត្រិទំ សាធកសុត្តំ, "សក្កោ, ភន្តេ, ទេវានមិន្ទោ សាមច្ចោ សបរិជនោ ភគវតោ បាទេ សិរសា វន្ទតីតិ, សុខី ហោតុ បញ្ចសិខ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សាមច្ចោ សបរិជនោ, សុខកាមា ហិ ទេវា មនុស្សា អសុរា នាគា គន្ធព្ពា, យេ ចញ្ញេ សន្តិ បុថុកាយា"តិ។ ឯវញ្ច បន តថាគតា ឯវរូបេ មហេសក្ខេ យក្ខេ អភិវទន្តីតិ។

យា ឥមាតិ ឥទានិ វត្តព្ពាភិមុខំ ករោន្តោ វិយ អាហ។ **អនេកវិហិតា**តិ នានប្បការា។ **ទិដ្ឋិយោ**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ ។ **លោកេ ឧប្បជ្ជន្តី**តិ សត្តេសុ បាតុភវន្តិ។ **អត្តវាទប្បដិសំយុត្តា**តិ "រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី"តិអាទិនយប្បវត្តេន អត្តវាទេន បដិសំយុត្តា, តា វីសតិ ភវន្តិ។ **លោកវាទប្បដិសំយុត្តា**តិ "សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា"តិអាទិនយប្បវត្តេន លោកវាទេន បដិសំយុត្តា, តា អដ្ឋ ហោន្តិ សស្សតោ, អសស្សតោ, សស្សតោ ច អសស្សតោ ច, នេវ សស្សតោ នាសស្សតោ, អន្តវា, អនន្តវា, អន្តវា ច អនន្តវា ច, នេវន្តវា នានន្តវា អត្តា ច លោកោ ចាតិ ឯវំ បវត្តត្តា។

អាទិមេវាតិអាទីសុ អយមត្ថោ កឹ នុ ខោ ភន្តេ អាទិមេវ មនសិករោន្តស្ស អប្បត្វាបិ សោតាបត្តិមគ្គំ វិបស្សនាមិស្សកបឋមមនសិការមេវ មនសិករោន្តស្ស ភិក្ខុនោ ឯវមេតាសំ ឯត្តកេនេវ ឧបាយេន ឯតាសំ ទិដ្ឋីនំ បហានញ្ច បដិនិស្សគ្គោ ច ហោតីតិ។ ឥទញ្ច ថេរោ អត្តនា អនធិមានិកោបិ សមានោ អធិមានិកានំ អធិមានប្បហានត្ថំ អធិមានិកោ វិយ ហុត្វា បុច្ឆតីតិ វេទិតព្ពោ។ អបរេ បនាហុ "ថេរស្ស អន្តេវាសិកា អាទិមនសិការេនេវ ទិដ្ឋីនំ សមុច្ឆេទប្បហានំ ហោតីតិ ឯវំសញ្ញិនោបិ, សមាបត្តិវិហារា សល្លេខវិហារាតិ ឯវំសញ្ញិនោបិ អត្ថិ។ សោ តេសំ អត្ថាយ ភគវន្តំ បុច្ឆតី"តិ។

៨២. អថស្ស ភគវា តាសំ ទិដ្ឋីនំ បហានូបាយំ ទស្សេន្តោ **យា ឥមា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យត្ថ ចេតា ទិដ្ឋិយោ ឧប្បជ្ជន្តីតិអាទិ បញ្ចក្ខន្ធេ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯតេសុ ហិ ឯតា ទិដ្ឋិយោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ យថាហ "រូបេ ខោ, ភិក្ខវេ, សតិ រូបំ អភិនិវិស្ស ឯវំ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ, សោ អត្តា សោ លោកោ សោ បេច្ច ភវិស្សាមិ និច្ចោ ធុវោ សស្សតោ អវិបរិណាមធម្មោ"តិ (សំ. និ. ៣.១៥២) វិត្ថារោ។ អារម្មណវសេន បន ឯកវចនំ កត្វា **យត្ថ ចា**តិ អាហ, យស្មឹ អារម្មណេ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច **ឧប្បជ្ជន្តិ អនុសេន្តិ សមុទាចរន្តី**តិ ឥមេសំ ឯវំ នានាករណំ វេទិតព្ពំ។ ជាតិវសេន ហិ អជាតា ជាយមានា **ឧប្បជ្ជន្តី**តិ វុច្ចន្តិ។ បុនប្បុនំ អាសេវិតា ថាមគតា អប្បដិវិនីតា **អនុសេន្តី**តិ។ កាយវចីទ្វារំ សម្បត្តា **សមុទាចរន្តី**តិ, ឥទមេតេសំ នានាករណំ។ **តំ នេតំ មមា**តិអាទីសុ តំ បញ្ចក្ខន្ធប្បភេទំ អារម្មណមេតំ មយ្ហំ ន ហោតិ, អហម្បិ ឯសោ ន អស្មិ, ឯសោ មេ អត្តាបិ ន ហោតីតិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោតិ ឯវំ តាវ បទត្ថោ វេទិតព្ពោ។

យស្មា បន ឯត្ថ ឯតំ មមាតិ តណ្ហាគាហោ, តញ្ច តណ្ហន្តោ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតប្បភេទំ តណ្ហាបបញ្ចំ គណ្ហាតិ។ ឯសោហមស្មីតិ មានគាហោ, តញ្ច គណ្ហន្តោ នវប្បភេទំ មានបបញ្ចំ គណ្ហាតិ។ ឯសោ មេ អត្តាតិ ទិដ្ឋិគាហោ, តញ្ច គណ្ហន្តោ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតប្បភេទំ ទិដ្ឋិបបញ្ចំ គណ្ហាតិ។ តស្មា **នេតំ មមា**តិ វទន្តោ ភគវា យថាវុត្តប្បភេទំ តណ្ហាបបញ្ចំ បដិក្ខិបតិ។ **នេសោហមស្មី**តិ មានបបញ្ចំ។ **ន មេសោ អត្តា**តិ ទិដ្ឋិបបញ្ចំ។ ទិដ្ឋេកដ្ឋាយេវ ចេត្ថ តណ្ហាមានា វេទិតព្ពា។ **ឯវមេត**ន្តិ ឯវំ “នេតំ មមា”តិអាទិនា អាការេន ឯតំ ខន្ធបញ្ចកំ។ **យថាភូត**ន្តិ យថា សភាវំ, យថា អត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ខន្ធបញ្ចកញ្ហិ ឯតេនេវ អាការេន អត្ថិ។ មមន្តិអាទិនា បន គយ្ហមានម្បិ តេនាការេន នេវត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ**តិ សោតាបត្តិមគ្គបញ្ញាបរិយោសានាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ សុដ្ឋុ បស្សន្តស្ស។ **ឯវមេតាស**ន្តិ ឯតេន ឧបាយេន ឯតាសំ។ **បហានំ បដិនិស្សគ្គោ**តិ ឧភយម្បេតំ សមុច្ឆេទប្បហានស្សេវាធិវចនំ។

ឯវំ ភគវា អាទិមនសិការេនេវ ទិដ្ឋីនំ បហានំ ហោតិ នុ ខោ នោតិ អាយស្មតា មហាចុន្ទេន អធិមានិកានំ វសេន បញ្ហំ បុដ្ឋោ សោតាបត្តិមគ្គេន ទិដ្ឋិប្បហានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សយមេវ អធិមានិកានំ ឈានំ វិភជន្តោ **ឋានំ ខោ បនេត**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អធិមានិកា** នាម យេសំ អប្បត្តេ បត្តសញ្ញាយ អធិមានោ ឧប្បជ្ជតិ, ស្វាយំ ឧប្បជ្ជមានោ នេវ លោកវដ្ដានុសារីនំ ពាលបុថុជ្ជនានំ ឧប្បជ្ជតិ, ន អរិយសាវកានំ។ ន ហិ សោតាបន្នស្ស “សកទាគាមី អហ”ន្តិ អធិមានោ ឧប្បជ្ជតិ, ន សកទាគាមិស្ស “អនាគាមី អហ”ន្តិ, ន អនាគាមិនោ “អរហា អហ”ន្តិ, ការកស្សេវ បន សមថវសេន វា វិបស្សនាវសេន វា វិក្ខម្ភិតកិលេសស្ស និច្ចំ យុត្តបយុត្តស្ស អារទ្ធវិបស្សកស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ តស្ស ហិ សមថវិក្ខម្ភិតានំ វា វិបស្សនាវិក្ខម្ភិតានំ វា កិលេសានំ សមុទាចារំ អបស្សតោ “សោតាបន្នោ អហន្តិ វា, សកទាគាមី, អនាគាមី , អរហា អហ”ន្តិ វា អធិមានោ ឧប្បជ្ជតិ, តលង្គរតិស្សបព្ពតវាសិធម្មទិន្នត្ថេរេន ឱវាទិយមានត្ថេរានំ វិយ។

ថេរស្ស កិរ អចិរូបសម្បន្នស្សេវ ឱវាទេ ឋត្វា ពហូ ភិក្ខូ វិសេសំ អធិគច្ឆឹសុ។ តំ បវត្តិំ សុត្វា តិស្សមហាវិហារវាសី ភិក្ខុសង្ឃោ “ន អដ្ឋាននិយោជកោ ថេរោតិ ថេរំ អានេថា”តិ សម្ពហុលេ ភិក្ខូ បាហេសិ។ តេ គន្ត្វា, “អាវុសោ, ធម្មទិន្ន ភិក្ខុសង្ឃោ តំ បក្កោសាបេតី”តិ អាហំសុ។ សោ អាហ “កឹ បន តុម្ហេ, ភន្តេ, អត្តានំ គវេសថ បរ”ន្តិ? អត្តានំ សប្បុរិសាតិ, សោ តេសំ កម្មដ្ឋានមទាសិ, សព្ពេវ អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ ភិក្ខុសង្ឃោ បុន អញ្ញេ ភិក្ខូ បាហេសិ, ឯវំ យាវតតិយំ បហិតា សព្ពេបិ តត្ថេវ អរហត្តំ បត្វា វិហរឹសុ។

តតោ សង្ឃោ គតគតា នាគច្ឆន្តីតិ អញ្ញតរំ វុឌ្ឍបព្ពជិតំ បាហេសិ។ សោ គន្ត្វា ច, “ភន្តេ, ធម្មទិន្ន តិក្ខត្តុំ តិស្សមហាវិហារវាសី ភិក្ខុសង្ឃោ តុយ្ហំ សន្តិកេ បេសេសិ, ត្វំ នាម សង្ឃស្ស អាណំ គរុំ ន ករោសិ, នាគច្ឆសី”តិ អាហ។ ថេរោ កិមេតន្តិ បណ្ណសាលំ អប្បវិសិត្វាវ បត្តចីវរំ គាហាបេត្វា តាវទេវ និក្ខមិ, សោ អន្តរាមគ្គេ ហង្កនវិហារំ បាវិសិ។ តត្ថ ចេកោ មហាថេរោ សដ្ឋិវស្សាតីតោ អធិមានេន អរហត្តំ បដិជានាតិ។ ថេរោ តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា អធិគមំ បុច្ឆិ។ ថេរោ អាហ “អាម ធម្មទិន្ន, យំ បព្ពជិតេន កាតព្ពំ, ចិរកតំ តំ មយា, អតីតសដ្ឋិវស្សោម្ហិ ឯតរហី”តិ។ កឹ, ភន្តេ, ឥទ្ធិម្បិ វឡញ្ជេថាតិ។ អាម ធម្មទិន្នាតិ។ សាធុ វត, ភន្តេ, ហត្ថឹ តុម្ហាកំ បដិមុខំ អាគច្ឆន្តំ មាបេថាតិ។ សាធាវុសោតិ ថេរោ សព្ពសេតំ សត្តប្បតិដ្ឋំ តិធាបភិន្នំ នង្គុដ្ឋំ ពីជយមានំ សោណ្ឌំ មុខេ បក្ខិបិត្វា ទ្វីហិ ទន្តេហិ វិជ្ឈិតុកាមំ វិយ បដិមុខំ អាគច្ឆន្តំ មហាហត្ថឹ មាបេសិ។ សោ តំ អត្តនាយេវ មាបិតំ ហត្ថឹ ទិស្វា ភីតោ បលាយិតុំ អារភិ។ តទាវ អត្តានំ “នាហំ អរហា”តិ ញត្វា ធម្មទិន្នស្ស បាទមូលេ ឧក្កុដិកំ និសីទិត្វា “បតិដ្ឋា មេ ហោហិ, អាវុសោ”តិ អាហ។ ធម្មទិន្នោ “មា, ភន្តេ, សោចិ, មា អនត្តមនោ អហោសិ, ការកានំយេវ អធិមានោ ឧប្បជ្ជតី”តិ ថេរំ សមស្សាសេត្វា កម្មដ្ឋានមទាសិ។ ថេរោ តស្សោវាទេ ឋត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។

ចិត្តលបព្ពតេបិ តាទិសោវ ថេរោ វសតិ។ ធម្មទិន្នោ តម្បិ ឧបសង្កមិត្វា តថេវ បុច្ឆិ។ សោបិ តថេវ ព្យាកាសិ។ តតោ នំ ធម្មទិន្នោ កឹ, ភន្តេ, ឥទ្ធិម្បិ វឡញ្ជេថាតិ អាហ។ អាមាវុសោតិ។ សាធុ វត, ភន្តេ, ឯកំ បោក្ខរណឹ មាបេថាតិ។ ថេរោ មាបេសិ។ ឯត្ថ, ភន្តេ, បទុមគុម្ពំ មាបេថាតិ។ តម្បិ មាបេសិ។ បទុមគុម្ពេ មហាបទុមំ មាបេថាតិ។ តម្បិ មាបេសិ។ ឯតស្មឹ បទុមគុម្ពេ ឋត្វា មធុរស្សរេន គាយន្តំ នច្ចន្តញ្ច ឯកំ ឥត្ថិវិគ្គហំ មាបេថាតិ។ តម្បិ មាបេសិ។ សោ ឯតំ, ភន្តេ, បុនប្បុនំ ឧបនិជ្ឈាយថាតិ វត្វា សយំ បាសាទំ បាវិសិ។ ថេរស្ស តំ ឧបនិជ្ឈាយតោ សដ្ឋិវស្សានិ វិក្ខម្ភិតកិលេសា ចលឹសុ, សោ តទា អត្តានំ ញត្វា បុរិមត្ថេរោ វិយ ធម្មទិន្នត្ថេរស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។

ធម្មទិន្នោបិ អនុបុព្ពេន តិស្សមហាវិហារំ អគមាសិ។ តស្មិញ្ច សមយេ ថេរា ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា ពុទ្ធារម្មណំ បីតឹ ឧប្បាទេត្វា និសិន្នា ហោន្តិ, ឯតំ កិរ តេសំ វត្តំ។ តេន នេសំ ឯកោបិ “ឥធ បត្តចីវរំ ឋបេហី”តិ ធម្មទិន្នំ វត្តា បុច្ឆិតាបិ នាហោសិ។ ធម្មទិន្នោ ឯសោ ភវេយ្យាតិ ញត្វា បន បញ្ហំ បុច្ឆឹសុ។ សោ បុច្ឆិតបញ្ហេ

តិណ្ហេន អសិនា កុមុទនាឡកលាបំ វិយ ឆិន្ទិត្វា បាទង្គុលិយា មហាបថវឹ បហរិ។ ភន្តេ អយំ អចេតនា មហាបថវីបិ ធម្មទិន្នស្ស គុណំ ជានាតិ។ តុម្ហេ បន ន ជានិត្ថាតិ ច វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

> “អចេតនាយំ បថវី, វិជានាតិ គុណាគុណំ;
> សចេតនាថ ខោ ភន្តេ, ន ជានាថ គុណាគុណ”ន្តិ។

តាវទេវ ច អាកាសេ អព្ភុគ្គន្ត្វា គលង្ករតិស្សបព្ពតមេវ អគមាសិ។ ឯវំ ការកស្សេវ អធិមានោ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្មា ភគវា តាទិសានំ ភិក្ខូនំ វសេន ឈានំ វិភជន្តោ **ឋានំ ខោ បនេត**ន្តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ, អត្ថេតំ ការណំ, នោ នត្ថិ។ យេន ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ពាហិរបរិព្ពាជកេហិ សាធារណំ វិរិច្ចេវ កាមេហិ…បេ… បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរេយ្យ, យំ បន **តស្ស ឯវមស្ស សល្លេខេន វិហរាមី**តិ, យំ បដិបត្តិវិធានំ កិលេសេ សំលិខតិ, តេនាហំ វិហរាមីតិ, តំ ន យុជ្ជតិ, ន ហិ អធិមានិកស្ស ភិក្ខុនោ ឈានំ សល្លេខោ វា សល្លេខបដិបទា វា ហោតិ។ កស្មា? អវិបស្សនាបាទកត្តា។ ន ហិ សោ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសតិ, ឈានំ បនស្ស ចិត្តេកគ្គមត្តំ ករោតិ, ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ ហោតិ។ តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ ភគវា “ន ខោ បនេតេ, ចុន្ទ, អរិយស្ស វិនយេ សល្លេខា វុច្ចន្តិ, ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារា ឯតេ អរិយស្ស វិនយេ វុច្ចន្តី”តិ អាហ។

តត្ថ **ឯតេ**តិ ឈានធម្មវសេន ពហុវចនំ វេទិតព្ពំ, ឯតេ បឋមជ្ឈានធម្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សមាបត្តិវសេន វា, ឯកម្បិ ហិ បឋមជ្ឈានំ បុនប្បុនំ សមាបត្តិវសេន បវត្តត្តា ពហុត្តំ គច្ឆតិ។ អារម្មណវសេន វា, ឯកម្បិ ហិ បឋមជ្ឈានំ បថវីកសិណាទីសុ បវត្តិវសេន ពហុត្តំ គច្ឆតីតិ។ ឯស នយោ ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានេសុ។ អារុប្បឈានេសុ បន អារម្មណភេទាភាវតោ បុរិមការណទ្វយវសេនេវ ពហុវចនំ វេទិតព្ពំ។

យស្មា ចេតេសំ អង្គានិបិ សន្តានិ អារម្មណានិបិ, និព្ពុតានិ ចេវ សុខុមានិ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា តានិ **សន្តា ឯតេ វិហារា**តិ ឯវំ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ អយំ តាវ តេសំ ចតុន្នម្បិ សាធារណា វណ្ណនា។ វិសេសវណ្ណនា បន “សព្ពសោ រូបសញ្ញាន”ន្តិអាទិបទានុសារតោ វត្តព្ពា សិយា។ សា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** សព្ពាការេន វុត្តាយេវ។

៨៣. ឯវំ យស្មា អធិមានិកស្ស ភិក្ខុនោ ឈានវិហារោ អវិបស្សនាបាទកត្តា សល្លេខវិហារោ ន ហោតិ, ន ហិ សោ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសតិ, ចិត្តេកគ្គករោ ទិដ្ឋធម្មេ សុខវិហារោ បនស្ស ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ រូបជ្ឈានានិ ច អរូបជ្ឈានានិ ច វិភជិត្វា ឥទានិ ច យត្ថ សល្លេខោ កាតព្ពោ ចតុចត្តាលីសាយ អាការេហិ, តញ្ច វត្ថុំ តញ្ច សល្លេខំ ទស្សេន្តោ **ឥធ ខោ បន វោ**តិអាទិមាហ។

កស្មា បន “អដ្ឋហិ សមាបត្តីហិ អវិហឹសាទយោ សល្លេខា”តិ វុត្តា? លោកុត្តរបាទកត្តា។ ពាហិរកានញ្ហិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ វដ្ដបាទកាយេវ។ សាសនេ សរណគមនម្បិ លោកុត្តរបាទកំ, បគេវ អវិហឹសាទយោ។ ឥមិនាយេវ ច សុត្តេន វេទិតព្ពំ “យថា ពាហិរកស្ស អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ បញ្ចាភិញ្ញស្សាបិ ទិន្នទានតោ សាសនេ តិសរណគតស្ស ទិន្នទានំ មហប្ផលតរំ ហោតី”តិ។ ឥទញ្ហិ សន្ធាយ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិសុត្តេ “ពាហិរកេ កាមេសុ វីតរាគេ ទានំ ទត្វា កោដិសតសហស្សគុណា បាដិកង្ខិតព្ពា។ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេ ទានំ ទត្វា អសង្ខេយ្យា អប្បមេយ្យា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា, កោ បន វាទោ សោតាបន្នេ”តិ វុត្តំ (ម. និ. ៣.៣៧៩)។ សរណគមនតោ បដ្ឋាយ ហិ តត្ថ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ អធិប្បេតោតិ, អយំ តាវេត្ថ បាឡិយោជនា។

អនុបទវណ្ណនាយំ បន **ឥធា**តិ វិហឹសាទិវត្ថុទីបនមេតំ។ **ខោ បនា**តិ និបាតមត្តំ។ **វោ**តិ ករណត្ថេ សាមិវចនំ, អយំ បន សង្ខេបត្ថោ, យទេតំ “បរេ វិហឹសកា ភវិស្សន្តី”តិអាទិនា នយេន វិហឹសាទិវត្ថុំ វទាម។ ឥធ, ចុន្ទ, តុម្ហេហិ សល្លេខោ កាតព្ពោតិ។

ឯវំ សង្ខេបតោ វត្វា ឥទានិ វិត្ថារេន្តោ “បរេ វិហឹសកា ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ អវិហឹសកា ភវិស្សាមាតិ សល្លេខោ ករណីយោ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **បរេ**តិ យេ កេចិ ឥមំ សល្លេខមននុយុត្តា។ **វិហឹសកា ភវិស្សន្តី**តិ បាណិនា វា លេឌ្ឌុនា វាតិអាទីហិ សត្តានំ វិហេសកា ភវិស្សន្តិ។ **មយមេត្ថ អវិហឹសកា ភវិស្សាមា**តិ មយំ បន យត្ថេវ វត្ថុស្មឹ បរេ ឯវំ វិហឹសកា ភវិស្សន្តិ, ឯត្ថេវ អវិហឹសកា ភវិស្សាម, អវិហឹសំ ឧប្បាទេត្វា វិហរិស្សាម។ **ឥតិ សល្លេខោ ករណីយោ**តិ ឯវំ តុម្ហេហិ សល្លេខោ កាតព្ពោ ។ **សល្លេខោ**តិ ច ឥធ អវិហឹសាវ វេទិតព្ពា។ អវិហឹសា ហិ វិហឹសំ សល្លេខតិ, តំ ឆិន្ទតិ, តស្មា

សល្លេខោតិ វុច្ចតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ អយំ បន វិសេសោ។ **បរេ មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ ឯត្ថ កម្មបថានំ អន្តមិច្ឆាទិដ្ឋិញ្ច មិច្ឆត្តានំ អាទិមិច្ឆាទិដ្ឋិញ្ច មិស្សេត្វា ទិដ្ឋិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តថា **មយមេត្ថ សម្មាទិដ្ឋី**តិ វុត្តដ្ឋានេ សម្មាទិដ្ឋិ។ ឯត្ថ ច កម្មបថកថា វិត្ថារតោ សម្មាទិដ្ឋិសុត្តេ អាវិ ភវិស្សតិ។ មិច្ឆត្តេសុ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ ទ្វេធាវិតក្កេ។

អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ, បាណំ អតិបាតេន្តីតិ **បាណាតិបាតី** បាណឃាតកាតិ អត្ថោ។ អទិន្នំ អាទិយន្តីតិ **អទិន្នាទាយី**, បរស្ស ហារិនោតិ អត្ថោ។ អព្រហ្មំ ហីនំ លាមកធម្មំ ចរន្តីតិ **អព្រហ្មចារី**, មេថុនធម្មប្បដិសេវកាតិ អត្ថោ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ បដិបទំ ចរន្តីតិ **ព្រហ្មចារី**, មេថុនា បដិវិរតាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ព្រហ្មចរិយំ សល្លេខោតិ វេទិតព្ពំ។ ព្រហ្មចរិយញ្ហិ អព្រហ្មចរិយំ សល្លេខតិ។ មុសា វទន្តីតិ **មុសាវាទី**, បរេសំ អត្ថភញ្ជនកំ តុច្ឆំ អលិកំ វាចំ ភាសិតារោតិ អត្ថោ។ បិសុណា វាចា ឯតេសន្តិ **បិសុណវាចា**។ បរេសំ មម្មច្ឆេទិកា ផរុសា វាចា ឯតេសន្តិ **ផរុស វាចា**។ សម្ផំ និរត្ថកវចនំ បលបន្តីតិ **សម្ផប្បលាបី**។ អភិជ្ឈាយន្តីតិ **អភិជ្ឈាលូ**, បរភណ្ឌលុព្ភនសីលាតិ អត្ថោ។ ព្យាបន្នំ បូតិភូតំ ចិត្តមេតេសន្តិ **ព្យាបន្នចិត្តា**។ មិច្ឆា បាបិកា វិញ្ញុគរហិតា ឯតេសំ ទិដ្ឋីតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**, កម្មបថបរិយាបន្នាយ នត្ថិ ទិន្នន្តិអាទិវត្ថុកាយ, មិច្ឆត្តបរិយាបន្នាយ អនិយ្យានិកទិដ្ឋិយា ច សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ សម្មា សោភនា វិញ្ញុប្បសត្ថា ឯតេសំ ទិដ្ឋីតិ **សម្មាទិដ្ឋី**, កម្មបថបរិយាបន្នាយ អត្ថិ ទិន្នន្តិអាទិកាយ កម្មស្សកតាទិដ្ឋិយា, សម្មត្តបរិយាបន្នាយ មគ្គទិដ្ឋិយា ច សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។

មិច្ឆាសង្កប្បាតិ អយាថាវអនិយ្យានិកអកុសលសង្កប្បា។ ឯស នយោ **មិច្ឆាវាចា**តិអាទីសុ។ អយំ បន វិសេសោ, មិច្ឆាសង្កប្បាទយោ វិយ ហិ **មិច្ឆាសតិ** នាម បាដិឯក្កោ កោចិ ធម្មោ នត្ថិ, អតីតំ បន ចិន្តយតោ ប វត្តានំ ចតុន្នម្បិ អកុសលក្ខន្ធានមេតំ អធិវចនំ។ យម្បិ វុត្តំ ភគវតា – “អត្ថេសា, ភិក្ខវេ, អនុស្សតិ, នេសា នត្ថីតិ វទាមិ, បុត្តលាភំ វា, ភិក្ខវេ, អនុស្សរតោ, ធនលាភំ វា, ភិក្ខវេ, អនុស្សរតោ, យសលាភំ វា, ភិក្ខវេ, អនុស្សរតោ”តិ, តម្បិ តំ តំ ចិន្តេន្តស្ស សតិបតិរូបកេន ឧប្បត្តិំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ ។ **មិច្ឆាញាណី**តិ ឯត្ថ ច **មិច្ឆាញាណ**ន្តិ បាបកិរិយាសុ ឧបាយចិន្តាវសេន បាបំ កត្វា “សុកតំ មយា”តិ បច្ចវេក្ខណាការេន ច ឧប្បន្នោ មោហោ វេទិតព្ពោ, តេន សមន្នាគតា បុគ្គលា **មិច្ឆាញាណី។ សម្មាញាណី**តិ ឯត្ថ បន ឯកូនវីសតិភេទំ បច្ចវេក្ខណាញាណំ “សម្មាញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ, តេន សមន្នាគតា បុគ្គលា **សម្មាញាណី។ មិច្ឆាវិមុត្តី**តិ អវិមុត្តាយេវ សមានា “វិមុត្តា មយ”ន្តិ ឯវំសញ្ញិនោ, អវិមុត្តិយំ វា វិមុត្តិសញ្ញិនោ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ, មិច្ឆា បាបិកា វិបរីតា វិមុត្តិ ឯតេសំ អត្ថីតិ **មិច្ឆាវិមុត្តី**។ មិច្ឆាវិមុត្តីតិ ច យថាវុត្តេនាការេន បវត្តានំ អកុសលក្ខន្ធានមេតំ អធិវចនំ។ ផលសម្បយុត្តានិ បន សម្មាទិដ្ឋិអាទីនិ អដ្ឋង្គានិ ឋបេត្វា សេសធម្មា **សម្មាវិមុត្តី**តិ វេទិតព្ពា។ សា ច មិច្ឆាវិមុត្តិំ សល្លិខិត្វា ឋិតត្តា **សល្លេខោ**តិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ និយោជេន្តោ អាហ “មយមេត្ថ សម្មាវិមុត្តី ភវិស្សាមាតិ សល្លេខោ ករណីយោ”តិ។

ឥតោ បរានិ តីណិ នីវរណវសេន វុត្តានិ។ **អភិជ្ឈាលូ ព្យាបន្នចិត្តា**តិ ឯវំ កម្មបថេសុ វុត្តត្តា បនេត្ថ បប មានិ ទ្វេ នីវរណានិ ន វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តត្ថ ថិនមិទ្ធេន បរិយុដ្ឋិតា អភិភូតាតិ **ថិនមិទ្ធបរិយុដ្ឋិតា**។ ឧទ្ធច្ចេន សមន្នាគតាតិ **ឧទ្ធតា**។ វិចិនន្តា កិច្ឆន្តិ ន សក្កោន្តិ សន្និដ្ឋានំ កាតុន្តិ **វិចិកិច្ឆី។ កោធនា**តិអាទីនិ ទស ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ កោធាទីសុ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ ធម្មទាយាទវត្ថសុត្តេសុ វុត្តំ។ អយំ បនេត្ថ វចនត្ថោ – **កោធនា**តិ កុជ្ឈនសីលា។ **ឧបនាហី**តិ ឧបនាហនសីលា, ឧបនាហោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ **ឧបនាហី**។ តថា **មក្ខី បលាសី** ច។ ឥស្សន្តីតិ **ឥស្សុកី**។ មច្ឆរាយន្តីតិ **មច្ឆរី**, មច្ឆេរំ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ មច្ឆរី។ សឋយន្តីតិ **សឋា**, ន សម្មា ភាសន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ, កេរាដិកយុត្តានមេតំ អធិវចនំ។ មាយា ឯតេសំ អត្ថីតិ **មាយាវី**។ ថម្ភសមង្គិតាយ **ថទ្ធា**។ អតិមានយោគេន **អតិមានី**។ វុត្តបច្ចនីកនយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតព្ពោ។

ទុព្ពចាតិ វត្តុំ ទុក្ខា កិញ្ចិ វុច្ចមានា ន សហន្តិ។ តព្ពិបរីតា **សុវចា**។ ទេវទត្តាទិសទិសា បាបកា មិត្តា ឯតេ សន្តិ **បាបមិត្តា**។ ពុទ្ធា វា សារិបុត្តាទិសទិសា វា កល្យាណា មិត្តា ឯតេសន្តិ **កល្យាណមិត្តា**។ កាយទុច្ចរិតាទីសុ ចិត្តវោស្សគ្គវសេន **បមត្តា**។ វិបរីតា **អប្បមត្តា**តិ វេទិតព្ពា។ ឥមានិ តីណិ បកិណ្ណកវសេន វុត្តានិ។ **អស្សទ្ធា**តិអាទីនិ សត្ត អសទ្ធម្មវសេន។ តត្ថ តីសុ វត្ថូសុ សទ្ធា ឯតេសំ នត្ថីតិ **អស្សទ្ធា**។ សុក្កបក្ខេ សទ្ទហន្តីតិ **សទ្ធា**, សទ្ធា វា ឯតេសំ អត្ថីតិបិ សទ្ធា។ នត្ថិ ឯតេសំ ហិរីតិ **អហិរិកា**, អកុសលសមាបត្តិយា អជិគុច្ឆមានានមេតំ អធិវចនំ។ ហិរី ឯតេសំ មនេ, ហិរិយា វា យុត្តមនាតិ **ហិរិមនា**។ ន ឱត្តប្បន្តីតិ **អនោត្តប្បី**, អកុសលសមាបត្តិយា ន ភាយន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តព្ពិបរីតា **ឱត្តប្បី**។ អប្បំ សុតមេតេសន្តិ **អប្បស្សុតា**, **អប្ប**ន្តិ ច ថោកន្តិ ន គហេតព្ពំ, នត្ថីតិ គហេតព្ពំ។ “អប្បស្សុតា”តិ ហិ និស្សុតា សុតវិរហិតា វុច្ចន្តិ។ ពហុ សុតមេតេសន្តិ **ពហុស្សុតា**, តថាគតភាសិតំ ឯកម្បិ គាថំ យាថាវតោ ញត្វា អនុរូបបដិបន្នានមេតំ អធិវចនំ។ កុច្ឆិតា សិ ទន្តីតិ **កុសីតា**, ហីនវីរិយានមេតំ អធិវចនំ។ អារទ្ធំ វីរិយមេតេសន្តិ **អារទ្ធវីរិយា**, សម្មប្បធានយុត្តានមេតំ អធិវចនំ, មុដ្ឋា សតិ ឯតេសន្តិ **មុដ្ឋស្សតី**, នដ្ឋស្សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧបដ្ឋិតា សតិ ឯតេសន្តិ **ឧបដ្ឋិតស្សតី**, និច្ចំ អារម្មណាភិមុខប្បវត្តសតីនមេតំ អធិវចនំ។ ទុដ្ឋា បញ្ញា ឯតេសន្តិ **ទុប្បញ្ញា**, នដ្ឋបញ្ញាតិ វុត្តំ ហោតិ។ បញ្ញាយ

សម្បន្នាតិ **បញ្ញាសម្បន្នា, បញ្ញា**តិ ច ឥធ វិបស្សនាបញ្ញា វេទិតព្ពា។ វិបស្សនាសម្ភារោ ហិ បរិប្ជូរោ ឥមស្មិំ ឋានេ អាគតោ, តស្មា វិបស្សនាបញ្ញាវ អយន្តិ បោរាណានំ អាណា។

ឥទានិ ឯកមេវ លោកុត្តរគុណានំ អន្តរាយករំ អនិយ្យានិកទិដ្ឋិំ គីហាការេហិ ទស្សេន្តោ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សន្ទិដ្ឋី បរាមសន្តីតិ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី**។ អាធានំ គណ្ហន្តីតិ **អាធានគ្គាហី, អាធាន**ន្តិ ទឡ្ហំ វុច្ចតិ, ទឡ្ហគ្គាហីតិ អត្ថោ។ យុត្តការណំ ទិស្វាវ លទ្ធី បដិនិស្សជ្ជន្តីតិ **បដិនិស្សគ្គី**, ទុក្ខេន កិច្ឆេន កសិរេន ពហុម្បិ ការណំ ទស្សេត្វា ន សក្កា បដិនិស្សគ្គំ កាតុន្តិ **ទុប្បដិនិស្សគ្គី**, យេ អត្តនោ ឧប្បន្នំ ទិដ្ឋិំ ឥទមេវ សច្ចន្តិ ទឡ្ហំ គណ្ហិត្វា អបិ ពុទ្ធាទីហិ ការណំ ទស្សេត្វា វុច្ចមានា ន បដិនិស្សជ្ជន្តិ, តេសមេតំ អធិវចនំ។ តាទិសា ហិ បុគ្គលា យំ យទេវ ធម្មំ វា អធម្មំ វា គណ្ហន្តិ, តំ សព្ពំ “ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយេហិ កថិតំ, ឯវំ អម្ហេហិ សុត”ន្តិ កុម្មោវ អង្គានិ សកេ កបាលេ អន្តោយេវ សមោទហន្តិ, កុម្ភីលគ្គាហំ គណ្ហន្តិ ន វិស្សជ្ជន្តិ។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតព្ពោ។

៨៤. ឯវំ ចតុចត្តាលីសាយ អាការេហិ សល្លេខំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្មិំ សល្លេខេ ចិត្តុប្បាទស្សាបិ ពហូបការតំ ទស្សេតុំ **ចិត្តុប្បាទម្បិ ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ , អហំ, ចុន្ទ, កុសលេសុ ធម្មេសុ ចិត្តុប្បាទម្បិ ពហូបការំ វទាមិ, យា បនេតា កាយេន ច វាចាយ ច អនុវិធិយនា, យថា បឋមំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តថេវ តេសំ ធម្មានំ កាយេន ករណំ, វាចាយ ច “ករោថា”តិ អាណាបនំ វា, ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទីនិ វា, តត្ថ វាទោយេវ កោ, ឯកន្តពហូបការាយេវ ហិ តា អនុវិធិយនាតិ ទស្សេតិ។ កស្មា បនេត្ថ ចិត្តុប្បាទោបិ ពហូបការោតិ? ឯកន្តហិតសុខាវហត្តា អនុវិធិយនានំ ហេតុត្តា ច។

“ទានំ ទស្សាមី”តិ ហិ ចិត្តុប្បាទោ សយម្បិ ឯកន្តហិតសុខាវហោ អនុវិធិយនានម្បិ ហេតុ, ឯវញ្ហិ ឧប្បន្នចិត្តត្តាយេវ ទុតិយទិវសេ មហាវីថិំ បិទហិត្វា មហាមណ្ឌបំ កត្វា ភិក្ខុសតស្ស វា ភិក្ខុសហស្សស្ស វា ទានំ ទេតិ, “ភិក្ខុសង្ឃំ និមន្តេថ បូជេថ បរិវិសថា”តិ បរិជនេ អាណាបេតិ។ ឯវំ “សង្ឃស្ស ចីវរំ សេនាសនំ ភេសជ្ជំ ទស្សាមី”តិ ចិត្តុប្បាទោ សយម្បិ ឯកន្តហិតសុខាវហោ អនុវិធិយនានម្បិ ហេតុ, ឯវំ ឧប្បន្នចិត្តត្តាយេវ ហិ ចីវរាទីនិ អភិសង្ខរោតិ ទេតិ ទាបេតិ ច។ ឯស នយោ សរណគមនាទីសុ។

“សរណំ គច្ឆាមី”តិ ហិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វាវ បច្ឆា កាយេន វា វាចាយ វា សរណំ គណ្ហាតិ។ តថា “បញ្ចង្គំ អដ្ឋង្គំ ទសង្គំ វា សីលំ សមាទិយិស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា កាយេន វា វាចាយ វា សមាទិយតិ, “បព្ពជិត្វា ចតូសុ សីលេសុ បតិដ្ឋហិស្សាមី”តិ ច ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា កាយេន វាចាយ ច បូរេតព្ពំ សីលំ បូរេតិ។ “ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វាវ ឯកំ វា និកាយំ ទ្វេ វា តយោ វា ចត្តារោ វា បញ្ច វា និកាយេ វាចាយ ឧគ្គណ្ហាតិ។ ឯវំ ធុតង្គសមាទាន-កម្មដ្ឋានុគ្គហ-កសិណបរិកម្ម-ឈានសមាបត្តិវិបស្សនាមគ្គផល-បច្ចេកពោធិ-សម្មាសម្ពោធិវសេន នេតព្ពំ។

“ពុទ្ធោ ភវិស្សាមី”តិ ហិ ចិត្តុប្បាទោ សយម្បិ ឯកន្តហិតសុខាវហោ អនុវិធិយនានម្បិ ហេតុ, ឯវញ្ហិ ឧប្បន្នចិត្តត្តាយេវ អបរេន សមយេន កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ កាយេន វាចាយ ច បារមិយោ បូរេត្វា សទេវកំ លោកំ តារេន្តោ វិចរតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ ចិត្តុប្បាទោបិ ពហូបការោ។ កាយវាចាហិ បន អនុវិធិយនា អតិពហូបការាយេវាតិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ កុសលេសុ ធម្មេសុ ចិត្តុប្បាទស្សាបិ ពហូបការតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថ និយោជេន្តោ “តស្មា តិហ ចុន្ទា”តិអាទិមាហ។ តំ អត្ថតោ បាកដមេវ។

៨៥. ឯវំ ចតុចត្តាលីសាយ អាការេហិ ទស្សិតេ សល្លេខេ ចិត្តុប្បាទស្សាបិ ពហូបការតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្សេវ សល្លេខស្ស ហិតាធិគមាយ មគ្គភាវំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ , យថា នាម, ចុន្ទ, ខាណុកណ្ដកបាសាណាទីហិ វិសមោ មគ្គោ ភវេយ្យ, តស្ស បរិក្កមនាយ បរិវជ្ជនត្ថាយ អញ្ញោ សុបរិកម្មកតោ វិយ ភូមិភាគោ សមោ មគ្គោ ភវេយ្យ, យថា ច រុក្ខមូលបាសាណបបាតកុម្ភីលមករាទិ បរិព្យាកុលំ វិសមំ តិត្ថមស្ស, តស្ស បរិក្កមនាយ បរិវជ្ជនត្ថាយ អញ្ញំ អវិសមំ អនុបុព្ពគម្ភីរំ សោបានផលកសទិសំ តិត្ថំ ភវេយ្យ, យំ បដិបន្នោ សុខេនេវ តំ នទីំ វា តឡាកំ វា អជ្ឈោគាហេត្វា ន្ហាយេយ្យ វា ឧត្តរេយ្យ វា, ឯវមេវ ខោ, ចុន្ទ, វិសមមគ្គវិសមតិត្ថសទិសាយ វិហឹសាយ សមន្នាគតស្ស វិហឹសកបុគ្គលស្ស សមមគ្គសមតិត្ថសទិសា អវិហឹសា ហោតិ បរិក្កមនាយ។ យថេវ ហិ វិសមមគ្គតិត្ថបរិវជ្ជនត្ថាយ

សមោ មគ្គោ ច តិត្ថញ្ច បដិយត្តំ, ឯវំ វិហឹសាបរិវជ្ជនត្ថាយ អវិហឹសា បដិយត្តា, យំ បដិបន្នោ សុខេនេវ មនុស្សគតឹ វា ទេវគតឹ វា អជ្ឈោគាហេត្វា សម្បត្តឹ វា អនុភវេយ្យ ឧត្តរេយ្យ វា លោកា។ ឯតេនេវ ឧបាយេន សព្ពបទានិ យោជេតព្ពានិ។

៨៦. ឯវំ តស្សេវ ហិតាធិគមាយ មគ្គភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឧបរិភាគង្គមនីយតំ ទស្សេន្តោ, **សេយ្យថាបី**តិ អាទិមាហ។

តស្សត្ថោ, យថា នាម, ចុន្ទ, យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា បដិសន្ធិយា ជនកា វា អជនកា វា, ទិន្នាយបិ បដិសន្ធិយា វិបាកជនកា វា អជនកា វា, សព្ពេ តេ ជាតិវសេន អធោភាគង្គមនីយាតិ ឯវំនាមាវ ហោន្តិ, វិបាកកាលេ អនិដ្ឋាកន្តវិបាកត្តា។ យថា ច យេ កេចិ កុសលា ធម្មា បដិសន្ធិយា ជនកា វា អជនកា វា ទិន្នាយបិ បដិសន្ធិយា វិបាកជនកា វា អជនកា វា, សព្ពេ តេ ជាតិវសេន ឧបរិភាគង្គមនីយាតិ ឯវំនាមាវ ហោន្តិ, វិបាកកាលេ ឥដ្ឋកន្តវិបាកត្តា, ឯវមេវ ខោ, ចុន្ទ, វិហឹសកស្ស...បេ.... ឧបរិភាគាយាតិ។ តត្រាយំ ឱបម្មសំសន្ទនា – យថា សព្ពេ អកុសលា អធោភាគង្គមនីយា, ឯវំ វិហឹសកស្ស ឯកា វិហឹសាបិ។ យថា ច សព្ពេ កុសលា ឧបរិភាគង្គមនីយា, ឯវំ អវិហឹសកស្ស ឯកា អវិហឹសាបិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន អកុសលំ អកុសលេន កុសលញ្ច កុសលេន ឧបមេតព្ពំ, អយំ ហិ ឯត្ថ អធិប្បាយោតិ។

៨៧. ឯវំ តស្សេវ សល្លេខស្ស ឧបរិភាគង្គមនីយតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បរិនិព្ពាបនេ សមត្ថភាវំ ទស្សេតុំ **សោ វត ចុន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សោ**តិ វុត្តប្បការបុគ្គលនិទ្ទេសោ។ តស្ស យោតិ ឥមំ ឧទ្ទេសវចនំ អាហរិត្វា យោ អត្តនា បលិបបលិបន្នោ, សោ វត, ចុន្ទ, បរំ បលិបបលិបន្នំ ឧទ្ធរិស្សតីតិ ឯវំ សព្ពបទេសុ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **បលិបបលិបន្នោ**តិ គម្ភីរកទ្ទមេ និមុគ្គោ វុច្ចតិ, នោ ច ខោ អរិយស្ស វិនយេ។ អរិយស្ស បន វិនយេ **បលិប**ន្តិ បញ្ច កាមគុណា វុច្ចន្តិ។ **បលិបន្នោ**តិ តត្ថ និមុគ្គោ ពាលបុថុជ្ជនោ, តស្មា ឯវមេត្ថ អត្ថយោជនា វេទិតព្ពា។ យថា, ចុន្ទ, កោចិ បុរិសោ យាវ នាសិកគ្គា គម្ភីរេ កទ្ទមេ និមុគ្គោ អបរំ តត្ថេវ និមុគ្គំ ហត្ថេ វា សីសេ វា គហេត្វា ឧទ្ធរិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, ន ហិ តំ ការណមត្ថិ, យេន សោ តំ ឧទ្ធរិត្វា ថលេ បតិដ្ឋបេយ្យ, ឯវមេវ យោ អត្តនា បញ្ចកាមគុណបលិបេ បលិបន្នោ, សោ វត បរំ តថេវ បលិបបលិបន្នំ ឧទ្ធរិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។

តត្ថ សិយា អយុត្តមេតំ, បុថុជ្ជនានម្បិ ភិក្ខុភិក្ខុនីឧបាសកឧបាសិកានំ ធម្មទេសនំ សុត្វា ហោន្តិយេវ ធម្មំ អភិសមេតារោ, តស្មា បលិបបលិបន្នោ ឧទ្ធរតីតិ, តំ ន តថា ទដ្ឋព្ពំ។ ភគវាយេវ ហិ តត្ថ ឧទ្ធរតិ, បសំសាមត្តមេវ បន ធម្មកថិកា លភន្តិ រញ្ញោ បហិតលេខវាចកោ វិយ។ យថា ហិ រញ្ញោ បច្ចន្តជនបទេ បហិតំ លេខំ តត្ថ មនុស្សា លេខំ វាចេតុំ អជានន្តា យោ វាចេតុំ ជានាតិ, តេន វាចាបេត្វា តមត្ថំ សុត្វា “រញ្ញោ អាណា”តិ អាទរេន សម្បាទេន្តិ, ន ច នេសំ ហោតិ “លេខវាចកស្ស អយំ អាណា”តិ។ លេខវាចកោ បន “វិស្សដ្ឋាយ វាចាយ វាចេសិ អនេលគឡាយា”តិ បសំសាមត្តមេវ លភតិ, ឯវមេវ កិញ្ចាបិ សារិបុត្តបភុតយោ ធម្មកថិកា ធម្មំ ទេសេន្តិ, អថ ខោ លិខិតបណ្ណវាចកោ វិយ តេ ហោន្តិ។ ភគវតោយេវ បន សា ធម្មទេសនា រញ្ញោ អាណា វិយ។ យេ ច តំ សុត្វា ធម្មំ អភិសមេន្តិ, តេ ភគវាយេវ ឧទ្ធរតីតិ វេទិតព្ពា។ ធម្មកថិកា បន “វិស្សដ្ឋាយ វាចាយ ធម្មំ ទេសេន្តិ អនេលគឡាយា”តិ បសំសាមត្តមេវ លភន្តីតិ។ តស្មា យុត្តមេវេតន្តិ។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតព្ពោ។

អទន្តោ អវិនីតោ អបរិនិព្ពុតោតិ ឯត្ថ បន អនិព្ពិសតាយ **អទន្តោ**។ អសិក្ខិតវិនយតាយ **អវិនីតោ**។ អនិព្ពុតកិលេសតាយ **អបរិនិព្ពុតោ**តិ វេទិតព្ពោ។ សោ តាទិសោ បរំ ទមេស្សតិ, និព្ពិសំ ករិស្សតិ , វិនេស្សតិ វា តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខាបេស្សតិ, បរិនិព្ពាបេស្សតិ វា តស្ស កិលេសេ និព្ពាបេស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតព្ពោ។

ឯវមេវ ខោ, ចុន្ទ, វិហឹសកស្ស...បេ.... បរិនិព្ពានាយាតិ ឯត្ថ បន ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ – យថា ហិ អត្តនា អបលិបបលិបន្នោ បរំ បលិបបលិបន្នំ ឧទ្ធរិស្សតិ, ទន្តោ ទមេស្សតិ, វិនីតោ វិនេស្សតិ, បរិនិព្ពុតោ បរិនិព្ពាបេស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតីតិ។ កឹ បន តន្តិ? អបលិបបលិបន្នត្តំ, ទន្តត្តំ វិនីតត្តំ បរិនិព្ពុតត្តញ្ច, ឯវមេវ ខោ, ចុន្ទ, វិហឹសកស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស អវិហឹសា ហោតិ បរិនិព្ពានាយ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យោ អត្តនា អវិហឹសកោ, តស្ស យា អវិហឹសា, អយំ យា ឯសា វិហឹសកស្ស បរស្ស វិហឹសា, តស្សា បរិនិព្ពានាយ ហោតិ, អត្តនា ហិ អវិហឹសកោ បរស្ស វិហឹសាចេតនំ និព្ពាបេស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ កឹ បន តន្តិ? អវិហឹសកត្តមេវ។ យញ្ហិ យេន អត្តនា អធិគតំ ហោតិ, សោ បរំ តទត្ថាយ សមាទបេតុំ សក្កោតីតិ។

អថ វា យថា អត្តនា អបលិបន្នោ ទន្តោ វិនីតោ បរិនិព្ពុតោ បរំ បលិបបលិបន្នំ អទន្តំ អវិនីតំ អបរិនិព្ពុតញ្ច ឧទ្ធរិស្សតិ ទមេស្សតិ វិនេស្សតិ បរិនិព្ពាបេស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ, ឯវមេវ វិហឹសកស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស វិហឹសាបហានាយ មគ្គំ ភាវយតោ ឧប្បន្នា អវិហឹសា ហោតិ បរិនិព្ពានាយ។ បរិនិព្ពុតោ វិយ ហិ អបរិនិព្ពុតំ អវិហឹសាចេតនាវ វិហឹសាចេតនំ បរិនិព្ពាបេតុំ សមត្ថា។ ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ "ឯវមេវ ខោ, ចុន្ទា"តិអាទិមាហាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្ពបទេសុ។ អតិវិត្ថារភយេន បន អនុបទយោជនា ន កតាតិ។

៨៨. ឯវំ តស្ស បរិនិព្ពាបនេ សមត្ថភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ ទេសនំ និគមេត្វា ធម្មបដិបត្តិយំ និយោជេតុំ **ឥតិ ខោ, ចុន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សល្លេខបរិយាយោ**តិ សល្លេខការណំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ ឯត្ថ អវិហឹសាទយោ ឯវ វិហឹសាទីនំ សល្លេខនតោ សល្លេខការណំ ។ តេសំ វសេន ចិត្តស្ស ឧប្បាទេតព្ពតោ ចិត្តុប្បាទការណំ, វិហឹសាទិ, បរិក្កមនស្ស ហេតុតោ បរិក្កមនការណំ, ឧបរិភាគនិប្ផាទនតោ ឧបរិភាគការណំ , វិហឹសាទីនំ បរិនិព្ពាបនតោ បរិនិព្ពានការណន្តិ វេទិតព្ពា។ **ហិតេសិនា**តិ ហិតំ ឯសន្តេន។ **អនុកម្បកេនា**តិ អនុកម្បមានេន។ **អនុកម្បំ ឧបាទាយា**តិ អនុកម្បំ ចិត្តេន បរិគ្គហេត្វា, បដិច្ចាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ **កតំ វោ តំ មយា**តិ តំ មយា ឥមេ បញ្ច បរិយាយេ ទស្សេន្តេន តុម្ហាកំ កតំ។ ឯត្តកមេវ ហិ អនុកម្បកស្ស សត្ថុ កិច្ចំ, យទិទំ អវិបរីតធម្មទេសនា។ ឥតោ បរំ បន បដិបត្តិ នាម សាវកានំ កិច្ចំ។ តេនាហ **ឯតានិ, ចុន្ទ, រុក្ខមូលានិ...បេ.... អម្ហាកំ អនុសាសនី**តិ។

តត្ថ ច **រុក្ខមូលានី**តិ ឥមិនា រុក្ខមូលសេនាសនំ ទស្សេតិ។ **សុញ្ញាគារានី**តិ ឥមិនា ជនវិវិត្តដ្ឋានំ។ ឧភយេនាបិ ច យោគានុរូបសេនាសនមាចិក្ខតិ, ទាយជ្ជំ និយ្យាតេតិ។ **ឈាយថា**តិ អារម្មណូបនិជ្ឈានេន អដ្ឋតឹសារម្មណានិ, លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ច អនិច្ចាទិតោ ខន្ធាយតនាទីនិ ឧបនិជ្ឈាយថ, សមថញ្ច វិបស្សនញ្ច វឌ្ឍេថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មា បមាទត្ថា**តិ មា បមជ្ជិត្ថ។ **មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនោ អហុវត្ថា**តិ យេ ហិ បុព្ពេ ទហរកាលេ, អារោគ្យកាលេ, សត្តសប្បាយាទិសម្បត្តិកាលេ, សត្ថុ សម្មុខីភាវកាលេ ច យោនិសោមនសិការវិរហិតា រត្តិន្ទិវំ មង្គុលភត្តា ហុត្វា សេយ្យសុខំ មិទ្ធសុខមនុភោន្តា បមជ្ជន្តិ, តេ បច្ឆា ជរាកាលេ, រោគកាលេ, មរណកាលេ, វិបត្តិកាលេ, សត្ថុ បរិនិព្ពុតកាលេ ច តំ បុព្ពេ បមាទវិហារំ អនុស្សរន្តា, សប្បដិសន្ធិកាលកិរិយញ្ច ភារិយំ សម្បស្សមានា វិប្បដិសារិនោ ហោន្តិ, តុម្ហេ បន តាទិសា មា អហុវត្ថាតិ ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ "មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនោ អហុវត្ថា"តិ។ **អយំ វោ អម្ហាកំ អនុសាសនី**តិ អយំ អម្ហាកំ សន្តិកា "ឈាយថ មា បមាទត្ថា"តិ តុម្ហាកំ អនុសាសនី, ឱវាទោតិ វុត្តំ ហោតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សល្លេខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សម្មាទិដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

៨៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ សម្មាទិដ្ឋិសុត្តំ។ តត្ថ "សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋីតិ, អាវុសោ, វុច្ចតិ, កិត្តាវតា នុ ខោ, អាវុសោ"តិ វា "កតមំ បនាវុសោ , អកុសល"ន្តិ វា ឯវំ យត្តកា ថេរេន បុច្ឆា វុត្តា, សព្ពា កថេតុកម្យតា បុច្ឆា ឯវ។

តត្ថ យស្មា ជានន្តាបិ សម្មាទិដ្ឋីតិ វទន្តិ អជានន្តាបិ ពាហិរកាបិ សាសនិកាបិ អនុស្សវាទិវសេនាបិ អត្តបច្ចក្ខេនាបិ, តស្មា តំ ពហូនំ វចនំ ឧបាទាយ ទ្វិក្ខត្តុំ អាមសន្តោ "សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋីតិ, អាវុសោ, វុច្ចតី"តិ អាហ។ អយញ្ហិ ឯត្ថ អធិប្បាយោ, អបរេហិបិ សម្មាទិដ្ឋីតិ វុច្ចតិ, អថាបរេហិបិ សម្មាទិដ្ឋីតិ វុច្ចតិ, ស្វាយំ ឯវំ វុច្ចមានោ អត្ថញ្ច លក្ខណញ្ច ឧបាទាយ កិត្តាវតា នុ ខោ, អាវុសោ, អរិយសាវកោ សម្មាទិដ្ឋិ ហោតីតិ។ តត្ថ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ សោភនាយ បសត្ថាយ ច ទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ។ យទា បន ធម្មេយេវ អយំ សម្មាទិដ្ឋិសទ្ទោ វត្តតិ, តទាស្ស សោភនា បសត្ថា ច ទិដ្ឋិ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សា ចាយំ សម្មាទិដ្ឋិ ទុវិធា ហោតិ លោកិយា លោកុត្តរាតិ។ តត្ថ កម្មស្សកតាញាណំ សច្ចានុលោមិកញាណញ្ច លោកិយា សម្មាទិដ្ឋិ, សង្ខេបតោ វា សព្ពាបិ សាសវា បញ្ញា។ អរិយមគ្គផលសម្បយុត្តា បញ្ញា លោកុត្តរា សម្មាទិដ្ឋិ។ បុគ្គលោ បន តិវិធោ ហោតិ បុថុជ្ជនោ សេក្ខោ អសេក្ខោ ច។ តត្ថ បុថុជ្ជនោ ទុវិធោ ហោតិ ពាហិរកោ សាសនិកោ ច។ តត្ថ ពាហិរកោ កម្មវាទី កម្មស្សកតាទិដ្ឋិយា សម្មាទិដ្ឋិ ហោតិ, នោ សច្ចានុលោមិកាយ អត្តទិដ្ឋិបរាមាសកត្តា។ សាសនិកោ ទ្វីហិបិ។ សេក្ខោ និយតាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សម្មាទិដ្ឋិ។ អសេក្ខោ អសេក្ខាយ។ ឥធ

បន និយតាយ និយ្យានិកាយ លោកុត្តរកុសលសម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ “សម្មាទិដ្ឋី”តិ អធិប្បេតោ។ តេនេវាហ “ឧជុគតាស្ស ទិដ្ឋិ ធម្មេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ អាគតោ ឥមំ សទ្ធម្ម”ន្តិ, លោកុត្តរកុសលសម្មាទិដ្ឋិយេវ ហិ អន្តទ្វយមនុបគម្ម ឧជុភាវេន គតត្តា, កាយវង្កាទីនិ ច សព្ពវង្កានិ សមុច្ឆិន្ទិត្វា គតត្តា ឧជុគតា ហោតិ, តាយេវ ច ទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ នវប្បការេបិ លោកុត្តរធម្មេ អវេច្ចប្បសាទេន អចលប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ, សព្ពទិដ្ឋិគហនានិ ច វិនិព្ពេឋេន្តោ សព្ពកិលេសេ បជហន្តោ ជាតិសំសារា និក្ខមន្តោ បដិបត្តិំ បរិនិដ្ឋបេន្តោ អរិយេន មគ្គេន អាគតោ ឥមំ សម្ពុទ្ធប្បវេទិតំ អមតោគធំ និព្ពានសង្ខាតំ **សទ្ធម្ម**ន្តិ វុច្ចតិ។

យតោ ខោតិ កាលបរិច្ឆេទវចនមេតំ, យស្មិំ កាលេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកុសលញ្ច បជានាតី**តិ ទសាកុសលកម្មបថសង្ខាតំ អកុសលញ្ច បជានាតិ, និរោធារម្មណាយ បជាននាយ កិច្ចវសេន “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ បដិវិជ្ឈន្តោ អកុសលំ បជានាតិ។ **អកុសលមូលញ្ច បជានាតី**តិ តស្ស មូលបច្ចយភូតំ អកុសលមូលញ្ច បជានាតិ, តេនេវ បការេន “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ បដិវិជ្ឈន្តោ។ ឯស នយោ **កុសលញ្ច កុសលមូលញ្ចា**តិ ឯត្ថាបិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឥតោ បរេសុ សព្ពវារេសុ កិច្ចវសេនេវ វត្ថុបជាននា វេទិតព្ពា។ **ឯត្តាវតាបី**តិ ឯត្តកេន ឥមិនា អកុសលាទិប្បជាននេនាបិ។ **សម្មាទិដ្ឋិ ហោតី**តិ វុត្តប្បការាយ លោកុត្តរសម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ ហោតិ។ **ឧជុគតាស្ស...បេ. ... ឥមំ សទ្ធម្ម**ន្តិ ឯត្តាវតា សំខិត្តទេសនា និដ្ឋិតា ហោតិ។ ទេសនាយេវ ចេសា សំខិត្តា, តេសំ បន ភិក្ខូនំ វិត្ថារវសេនេវ សម្មាមនសិការប្បដិវេធោ វេទិតព្ពោ។

ទុតិយវារេ បន ទេសនាបិ វិត្ថារេន មនសិការប្បដិវេធោបិ វិត្ថារេនេវ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ “សំខិត្តទេសនាយ ទ្វេ ហេដ្ឋិមមគ្គា, វិត្ថារទេសនាយ ទ្វេ ឧបរិមមគ្គា កថិតា”តិ ភិក្ខូ អាហំសុ វិត្ថារទេសនាវសានេ “សព្ពសោ រាគានុសយំ បហាយា”តិអាទិវចនំ សម្បស្សមានា។ ថេរោ បនាហ “សំខិត្តទេសនាយបិ ចត្តារោ មគ្គា រាសិតោ កថិតា, វិត្ថារទេសនាយបី”តិ។ យា ចាយំ ឥធ សំខិត្តវិត្ថារទេសនាសុ វិចារណា អាវិកតា, សា សព្ពវារេសុ ឥធ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ អបុព្ពានុត្តានបទវណ្ណនាមត្តមេវ ហិ ឥតោ បរំ ករិស្សាម។

អកុសលកម្មបថវណ្ណនា

តត្ថ បឋមវារស្ស តាវ វិត្ថារទេសនាយ “បាណាតិបាតោ ខោ, អាវុសោ, អកុសល”ន្តិអាទីសុ អកោសល្លប្បវត្តិយា អកុសលំ វេទិតព្ពំ, បរតោ វត្តព្ពកុសលប្បដិបក្ខតោ វា។ តំ លក្ខណតោ សាវជ្ជទុក្ខវិបាកំ សំកិលិដ្ឋំ វា។ អយំ តាវេត្ថ សាធារណបទវណ្ណនា។

អសាធារណេសុ បន បាណស្ស អតិបាតោ **បាណាតិបាតោ,** បាណវធោ បាណឃាតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាណោ**តិ ចេត្ថ វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ តស្មិំ បន បាណេ បាណសញ្ញិនោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ។ សោ គុណវិរហិតេសុ តិរច្ឆានគតាទីសុ បាណេសុ ខុទ្ទកេ បាណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាសរីរេ មហាសាវជ្ជោ។ កស្មា? បយោគមហន្តតាយ។ បយោគសមត្តេបិ វត្ថុមហន្តតាយ។ គុណវន្តេសុ មនុស្សាទីសុ អប្បគុណេ បាណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាគុណេ មហាសាវជ្ជោ។ សរីរគុណានំ បន សមភាវេ សតិ កិលេសានំ ឧបក្កមានញ្ច មុទុតាយ អប្បសាវជ្ជោ, តិព្ពតាយ មហាសាវជ្ជោតិ វេទិតព្ពោ។ តស្ស បញ្ច សម្ភារា ហោន្តិ បាណោ, បាណសញ្ញិតា, វធកចិត្តំ, ឧបក្កមោ, តេន មរណន្តិ។ ឆ បយោគា សាហត្ថិកោ, អាណត្តិកោ, និស្សគ្គិយោ, ថាវរោ, វិជ្ជាមយោ, ឥទ្ធិមយោតិ។ ឥមស្មិំ បនេត្ថ វិត្ថារិយមានេ អតិបបញ្ចោ ហោតិ, តស្មា នំ ន វិត្ថារយាម, អញ្ញញ្ច ឯវរូបំ។ អត្ថិកេហិ បន **សមន្តបាសាទិកំ វិនយដ្ឋកថំ** (បារា. អដ្ឋ. ២.១៧២) ឱលោកេត្វា គហេតព្ពោ។

អទិន្នស្ស អាទានំ **អទិន្នាទានំ,** បរស្ស ហរណំ ថេយ្យំ, ចោរិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ **អទិន្ន**ន្តិ បរបរិគ្គហិតំ, យត្ថ បរោ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជន្តោ អទណ្ឌារហោ អនុបវជ្ជោ ច ហោតិ។ តស្មិំ បន បរបរិគ្គហិតេ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិនោ តទាទាយកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា ថេយ្យចេតនា អទិន្នាទានំ។ តំ ហីនេ បរសន្តកេ អប្បសាវជ្ជំ, បណីតេ មហាសាវជ្ជំ។ កស្មា? វត្ថុបណីតតាយ។ វត្ថុសមត្តេ សតិ គុណាធិកានំ សន្តកេ វត្ថុស្មិំ មហាសាវជ្ជំ។ តំ តំ គុណាធិកំ ឧបាទាយ តតោ តតោ ហីនគុណស្ស សន្តកេ វត្ថុស្មិំ អប្បសាវជ្ជំ។ តស្ស បញ្ច សម្ភារា ហោន្តិ បរបរិគ្គហិតំ, បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា, ថេយ្យចិត្តំ, ឧបក្កមោ, តេន ហរណន្តិ។ ឆ បយោគា សាហត្ថិកាទយោវ។ តេ ច ខោ យថានុរូបំ ថេយ្យាវហារោ, បសយ្ហាវហារោ, បដិច្ឆន្នាវហារោ, បរិកប្បាវហារោ, កុសាវហារោតិ ឥមេសំ អវហារានំ វសេន បវត្តាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន **សមន្តបាសាទិកាយំ** (បារា. អដ្ឋ. ១.៩២) វុត្តោ។

កាមេសុមិច្ឆាចារោតិ ឯត្ថ បន **កាមេសូ**តិ មេថុនសមាចារេសុ។ **មិច្ឆាចារោ**តិ ឯកន្តនិន្ទិតោ លាមកាចារោ។ លក្ខណតោ បន អសទ្ធម្មាធិប្បាយេន កាយទ្វារប្បវត្តា អគមនីយដ្ឋានវីតិក្កមចេតនា កាមេសុមិច្ឆាចារោ។

តត្ថ **អគមនីយដ្ឋានំ** នាម បុរិសានំ តាវ មាតុរក្ខិតា, បិតុរក្ខិតា, មាតាបិតុរក្ខិតា, ភាតុរក្ខិតា, ភគិនិរក្ខិតា, ញាតិរក្ខិតា, គោត្តរក្ខិតា, ធម្មរក្ខិតា, សារក្ខា, សបរិទណ្ឌាតិ មាតុរក្ខិតាទយោ ទស ; ធនក្កីតា, ឆន្ទវាសិនី, ភោគវាសិនី, បដវាសិនី, ឱទបត្តកិនី, ឱភដចុម្ពដា, ទាសី ច ភរិយា ច, កម្មការី ច ភរិយា ច, ធជាហតា, មុហុត្តិកាតិ ឯតា ច ធនក្កីតាទយោ ទសាតិ **វីសតិ ឥត្ថិយោ**។ ឥត្ថីសុ បន ទ្វិន្នំ សារក្ខាសបរិទណ្ឌានំ, ទសន្នញ្ច ធនក្កីតាទីនន្តិ ទ្វាទសន្នំ ឥត្ថីនំ អញ្ញេ បុរិសា, ឥទំ **អគមនីយដ្ឋានំ** នាម។ សោ បនេស មិច្ឆាចារោ សីលាទិគុណរហិតេ អគមនីយដ្ឋានេ អប្បសាវជ្ជោ, សីលាទិគុណសម្បន្នេ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា អគមនីយវត្ថុ, តស្មឹ សេវនចិត្តំ, សេវនបយោគោ, មគ្គេនមគ្គប្បដិបត្តិអធិវាសនន្តិ។ ឯកោ បយោគោ សាហត្ថិកោ ឯវ។

មុសាតិ វិសំវាទនបុរេក្ខារស្ស អត្ថភញ្ជកោ វចីបយោគោ កាយបយោគោ វា។ វិសំវាទនាធិប្បាយេន បនស្ស បរវិសំវាទនកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា **មុសាវាទោ**។ អបរោ នយោ **មុសា**តិ អភូតំ អតច្ឆំ វត្ថុ។ **វាទោ**តិ តស្ស ភូតតោ តច្ឆតោ វិញ្ញាបនំ។ លក្ខណតោ បន អតថំ វត្ថុំ តថតោ បរំ វិញ្ញាបេតុកាមស្ស តថាវិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា មុសាវាទោ។ សោ យមត្ថំ ភញ្ជតិ, តស្ស អប្បតាយ អប្បសាវជ្ជោ, មហន្តតាយ មហាសាវជ្ជោ។ អបិច គហដ្ឋានំ អត្តនោ សន្តកំ អទាតុកាមតាយ នត្ថីតិអាទិនយប្បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, សក្ខិនា ហុត្វា អត្ថភញ្ជនត្ថំ វុត្តោ មហាសាវជ្ជោ។ បព្ពជិតានំ អប្បកម្បិ តេលំ វា សប្បឹ វា លភិត្វា ហសាធិប្បាយេន “អជ្ជ គាមេ តេលំ នទីមញ្ញេ សន្ទតី”តិ បុរាណកថានយេន បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, អទិដ្ឋំយេវ បន ទិដ្ឋន្តិអាទិនា នយេន វទន្តានំ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា ហោន្តិ អតថំ វត្ថុ, វិសំវាទនចិត្តំ, តជ្ជោ វាយាមោ, បរស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ។ ឯកោ បយោគោ សាហត្ថិកោវ។ សោ កាយេន វា កាយប្បដិពទ្ធេន វា វាចាយ វា វិសំវាទកកិរិយាករណេ ទដ្ឋព្ពោ។ តាយ ចេ កិរិយាយ បរោ តមត្ថំ ជានាតិ, អយំ កិរិយាសមុដ្ឋាបិកចេតនាក្ខណេយេវ មុសាវាទកម្មុនា ពជ្ឈតិ។

បិសុណា វាចាតិអាទីសុ យាយ វាចាយ យស្ស តំ វាចំ ភាសតិ, តស្ស ហទយេ អត្តនោ បិយភាវំ បរស្ស ច សុញ្ញភាវំ ករោតិ, សា **បិសុណា វាចា**។ យាយ បន អត្តានម្បិ បរម្បិ ផរុសម្បិ ករោតិ, សា វាចា សយម្បិ ផរុសា នេវ កណ្ណសុខា ន ហទយសុខា វា, អយំ **ផរុសា វាចា**។ យេន សម្ផំ បលបតិ និរត្ថកំ, សោ **សម្ផប្បលាបោ**។ តេសំ មូលភូតា ចេតនាបិ បិសុណាវាចាទិនាមមេវ លភតិ, សា ឯវ ច ឥធ អធិប្បេតាតិ។ តត្ថ សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស បរេសំ វា ភេទាយ អត្តនោ បិយកម្យតាយ វា កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា បិសុណា វាចា។ សា យស្ស ភេទំ ករោតិ, តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវជ្ជា, មហាគុណតាយ មហាសាវជ្ជា។ តស្សា ចត្តារោ សម្ភារា ភិន្ទិតព្ពោ បរោ, “ឥតិ ឥមេ នានា ភវិស្សន្តិ វិនា ភវិស្សន្តី”តិ ភេទបុរេក្ខារតា វា, “អហំ បិយោ ភវិស្សាមិ វិស្សាសិកោ”តិ បិយកម្យតា វា, តជ្ជោ វាយាមោ, តស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ។

បរស្ស មម្មច្ឆេទកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ឯកន្តផរុសា ចេតនា ផរុសា វាចា។ តស្ស អាវិភាវត្ថមិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ទារកោ មាតុវចនំ អនាទិយិត្វា អរញ្ញំ គច្ឆតិ, តំ មាតា និវត្តេតុំ អសក្កោន្តី “ចណ្ឌា តំ មហឹសី អនុពន្ធតូ”តិ អក្កោសិ។ អថស្ស តត្ថេវ អរញ្ញេ មហឹសី ឧដ្ឋាសិ។ ទារកោ “យំ មម មាតា មុខេន កថេសិ តំ មា ហោតុ, យំ ចិត្តេន ចិន្តេសិ តំ ហោតូ”តិ សច្ចកិរិយមកាសិ។ មហឹសី តត្ថេវ ពទ្ធា វិយ អដ្ឋាសិ។ ឯវំ មម្មច្ឆេទកោបិ បយោគោ ចិត្តសណ្ហតាយ ផរុសា វាចា ន ហោតិ។ មាតាបិតរោ ហិ កទាចិ បុត្តកេ ឯវម្បិ វទន្តិ “ចោរា វោ ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ករោន្តូ”តិ, ឧប្បលបត្តម្បិ ច នេសំ ឧបរិ បតន្តំ ន ឥច្ឆន្តិ។ អាចរិយុបជ្ឈាយា ច កទាចិ និស្សិតកេ ឯវំ វទន្តិ “កឹ ឥមេ អហិរិកា អនោត្តប្បិនោ ចរន្តិ និទ្ធមថ នេ”តិ។ អថ ខោ នេសំ អាគមាធិគមសម្បត្តឹ ឥច្ឆន្តិ។ យថា ច ចិត្តសណ្ហតាយ ផរុសា វាចា ន ហោតិ, ឯវំ វចនសណ្ហតាយ អផរុសា វាចាបិ ន ហោតិ។ ន ហិ មារាបេតុកាមស្ស “ឥមំ សុខំ សយាបេថា”តិ វចនំ អផរុសា វាចា ហោតិ។ ចិត្តផរុសតាយ បនេសា ផរុសា វាចាវ។ សា យំ សន្ធាយ បវត្តិតា, តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវជ្ជា, មហាគុណតាយ មហាសាវជ្ជា។ តស្សា តយោ សម្ភារា អក្កោសិតព្ពោ បរោ, កុបិតចិត្តំ, អក្កោសនាតិ។

អនត្ថវិញ្ញាបកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា អកុសលចេតនា **សម្ផប្បលាបោ**។ សោ អាសេវនមន្ទតាយ អប្បសាវជ្ជោ, អាសេវនមហន្តតាយ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ទ្វេ សម្ភារា ភារតយុទ្ធសីតាហរណាទិនិរត្ថកកថាបុរេក្ខារតា, តថារូបីកថាកថនន្តិ។

អភិជ្ឈាយតីតិ **អភិជ្ឈា**, បរភណ្ឌាភិមុខី ហុត្វា តន្និន្នតាយ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ សា “អហោ វត ឥទំ មមស្សា”តិ ឯវំ បរភណ្ឌាភិជ្ឈាយនលក្ខណា។ អទិន្នាទានំ វិយ អប្បសាវជ្ជា ច មហាសាវជ្ជា ច។ តស្សា ទ្វេ សម្ភារា បរភណ្ឌំ, អត្តនោ បរិណាមនញ្ច។ បរភណ្ឌវត្ថុកេ ហិ លោភេ ឧប្បន្នេបិ ន តាវ កម្មបថភេទោ ហោតិ, យាវ “អហោ វតិទំ មមស្សា”តិ អត្តនោ ន បរិណាមេតិ។

ហិតសុខំ ព្យាបាទយតីតិ **ព្យាបាទោ**។ សោ បរវិនាសាយ មនោបទោសលក្ខណោ , ផរុសា វាចា វិយ អប្បសាវជ្ជោ មហាសាវជ្ជោ ច។ តស្ស ទ្វេ សម្ភារា បរសត្តោ ច, តស្ស ច វិនាសចិន្តា។ បរសត្តវត្ថុកេ ហិ កោធេ ឧប្បន្នេបិ ន តាវ កម្មបថភេទោ ហោតិ, យាវ “អហោ វតាយំ ឧច្ឆិជ្ជេយ្យ វិនស្សេយ្យា”តិ តស្ស វិនាសំ ន ចិន្តេតិ។

យថាភុច្ចគហណាភាវេន មិច្ឆា បស្សតីតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ សា “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនា នយេន វិបរីតទស្សនលក្ខណា។ សម្ផប្បលាបោ វិយ អប្បសាវជ្ជា មហាសាវជ្ជា ច។ អបិច អនិយតា អប្បសាវជ្ជា, និយតា មហាសាវជ្ជា។ តស្សា ទ្វេ សម្ភារា វត្ថុនោ ច គហិតាការវិបរីតតា, យថា ច តំ គណ្ហាតិ, តថាភាវេន តស្សុបដ្ឋានន្តិ។

ឥមេសំ បន ទសន្នំ អកុសលកម្មបថានំ ធម្មតោ កោដ្ឋាសតោ អារម្មណតោ វេទនាតោ មូលតោតិ បញ្ចហាការេហិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **ធម្មតោ**តិ ឯតេសុ ហិ បដិបាដិយា សត្ត, ចេតនាធម្មាវ ហោន្តិ, អភិជ្ឈាទយោ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តា។

កោដ្ឋាសតោតិ បដិបាដិយា សត្ត, មិច្ឆាទិដ្ឋិ ចាតិ ឥមេ អដ្ឋ កម្មបថា ឯវ ហោន្តិ, នោ មូលានិ។ អភិជ្ឈា ព្យាបាទា កម្មបថា ចេវ មូលានិ ច។ អភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា លោភោ អកុសលមូលំ ហោតិ។ ព្យាបាទោ ទោសោ អកុសលមូលំ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតោ ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណតោ សង្ខារារម្មណោ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ សត្តារម្មណំ វា សង្ខារារម្មណំ វា។ មិច្ឆាចារោ ផោដ្ឋព្ពវសេន សង្ខារារម្មណោ។ សត្តារម្មណោតិបិ ឯកេ។ មុសាវាទោ សត្តារម្មណោ វា សង្ខារារម្មណោ វា។ តថា បិសុណា វាចា។ ផរុសា វាចា សត្តារម្មណាវ។ សម្ផប្បលាបោ ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន សត្តារម្មណោ វា សង្ខារារម្មណោ វា, តថា អភិជ្ឈា។ ព្យាបាទោ សត្តារម្មណោវ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ តេភូមកធម្មវសេន សង្ខារារម្មណា។

វេទនាតោតិ បាណាតិបាតោ ទុក្ខវេទនោ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ ហិ រាជានោ ចោរំ ទិស្វា ហសមានាបិ “គច្ឆថ នំ ឃាតេថា”តិ វទន្តិ, សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន នេសំ ទុក្ខសម្បយុត្តាវ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ តិវេទនំ។ មិច្ឆាចារោ សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនោ, សន្និដ្ឋាបកចិត្តេ បន មជ្ឈត្តវេទនោ ន ហោតិ។ មុសាវាទោ តិវេទនោ, តថា បិសុណា វាចា។ ផរុសា វាចា ទុក្ខវេទនាវ។ សម្ផប្បលាបោ តិវេទនោ ។ អភិជ្ឈា សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនា, តថា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ ព្យាបាទោ ទុក្ខវេទនោ។

មូលតោតិ បាណាតិបាតោ ទោសមោហវសេន ទ្វិមូលកោ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ ទោសមោហវសេន វា លោភមោហវសេន វា។ មិច្ឆាចារោ លោភមោហវសេន។ មុសាវាទោ ទោសមោហវសេន វា លោភមោហវសេន វា, តថា បិសុណា វាចា សម្ផប្បលាបោ ច។ ផរុសា វាចា ទោសមោហវសេន។ អភិជ្ឈា មោហវសេន ឯកមូលា, តថា ព្យាបាទោ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ លោភមោហវសេន ទ្វិមូលាតិ។

លោភោ អកុសលមូលន្តិអាទីសុ លុព្ភតីតិ **លោភោ**។ ទុស្សតីតិ **ទោសោ**។ មុយ្ហតីតិ **មោហោ**។ តេសុ លោភោ សយញ្ច អកុសលោ សាវជ្ជទុក្ខវិបាកដ្ឋេន, ឥមេសញ្ច បាណាតិបាតាទីនំ អកុសលានំ កេសញ្ចិ សម្បយុត្តប្បភាវកដ្ឋេន កេសញ្ចិ ឧបនិស្សយបច្ចយដ្ឋេន មូលន្តិ **អកុសលមូលំ**។ វុត្តម្បិ ចេតំ “រត្តោ ខោ អាវុសោ រាគេន អភិភូតោ បរិយាទិន្នចិត្តោ បាណម្បិ ហនតី”តិអាទិ។ ទោសមោហានំ អកុសលមូលភាវេបិ ឯសេវ នយោ។

អកុសលកម្មបថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កុសលកម្មបថវណ្ណនា

បាណាតិបាតា វេរមណី កុសលន្តិអាទីសុ **បាណាតិបាតា**ទយោ វុត្តត្ថា ឯវ។ វេរំ មណតីតិ **វេរមណី**, វេរំ បជហតីតិ អត្ថោ។ វិរមតិ វា ឯតាយ ករណភូតាយ, វិការស្ស វេការំ កត្វាបិ **វេរមណី**។ អយំ តាវេត្ថ ព្យញ្ជនតោ វណ្ណនា។ អត្ថតោ បន **វេរមណី**តិ កុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតិ។ យា “បាណាតិបាតា វិរមន្តស្ស, យា តស្មិំ សមយេ បាណាតិបាតា អារតិ វិរតី”តិ ឯវំ វុត្តា កុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតិ, សា ភេទតោ តិវិធា ហោតិ សម្បត្តវិរតិ សមាទានវិរតិ សមុច្ឆេទវិរតីតិ។ តត្ថ អសមាទិន្នសិក្ខាបទានំ អត្តនោ ជាតិវយពាហុសច្ចាទីនិ បច្ចវេក្ខិត្វា “អយុត្តំ អម្ហាកំ ឯវរូបំ កាតុ”ន្តិ សម្បត្តវត្ថុំ អវីតិក្កមន្តានំ ឧប្បជ្ជមានា វិរតិ **សម្បត្តវិរតី**តិ វេទិតព្ពា សីហឡទីបេ **ចក្កនឧបាសកស្ស** វិយ។

តស្ស កិរ ទហរកាលេយេវ មាតុយា រោគោ ឧប្បជ្ជិ។ វេជ្ជេន ច “អល្លសសមំសំ លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ តតោ ចក្កនស្ស ភាតា “គច្ឆ តាត ខេត្តំ អាហិណ្ឌាហី”តិ ចក្កនំ បេសេសិ។ សោ តត្ថ គតោ។ តស្មិញ្ច សមយេ ឯកោ សសោ តរុណសស្សំ ខាទិតុំ អាគតោ ហោតិ, សោ តំ ទិស្វា វេគេន ធាវន្តោ វល្លិយា ពទ្ធោ “កិរិ កិរី”តិ សទ្ទមកាសិ។ ចក្កនោ តេន សទ្ទេន គន្ត្វា តំ គហេត្វា ចិន្តេសិ “មាតុ ភេសជ្ជំ ករោមី”តិ។ បុន ចិន្តេសិ “ន មេតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ មាតុ ជីវិតការណា បរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ”ន្តិ។ អថ នំ “គច្ឆ អរញ្ញេ សសេហិ សទ្ធឹ តិណោទកំ បរិភុញ្ជា”តិ មុញ្ចិ។ ភាតរា ច “កឹ តាត សសោ លទ្ធោ”តិ បុច្ឆិតោ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខិ។ តតោ នំ ភាតា បរិភាសិ។ សោ មាតុសន្តិកំ គន្ត្វា “យតោហំ ជាតោ, នាភិជានាមិ សញ្ចិច្ច បាណំ ជីវិតា វោរោបេតា”តិ សច្ចំ វត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តាវទេវស្ស មាតា អរោគា អហោសិ។

សមាទិន្នសិក្ខាបទានំ បន សិក្ខាបទសមាទានេ ច តតុត្តរិ ច អត្តនោ ជីវិតម្បិ បរិច្ចជិត្វា វត្ថុំ អវីតិក្កមន្តានំ ឧប្បជ្ជមានា វិរតិ **សមាទានវិរតី**តិ វេទិតព្ពា ឧត្តរវឌ្ឍមានបព្ពតវាសីឧបាសកស្ស វិយ។

សោ កិរ **អម្ពរិយវិហារវាសីបិង្គលពុទ្ធរក្ខិតត្ថេរស្ស** សន្តិកេ សិក្ខាបទានិ គហេត្វា ខេត្តំ កសតិ។ អថស្ស គោណោ នដ្ឋោ, សោ តំ គវេសន្តោ ឧត្តរវឌ្ឍមានបព្ពតំ អារុហិ, តត្រ នំ មហាសប្បោ អគ្គហេសិ។ សោ ចិន្តេសិ “ឥមាយស្ស តិខិណវាសិយា សីសំ ឆិន្ទាមី”តិ។ បុន ចិន្តេសិ “ន មេតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ ភាវនីយស្ស គរុនោ សន្តិកេ សិក្ខាបទំ គហេត្វា ភិន្ទេយ្យ”ន្តិ។ ឯវំ យាវតតិយំ ចិន្តេត្វា “ជីវិតំ បរិច្ចជាមិ, ន សិក្ខាបទ”ន្តិ អំសេ ឋបិតំ តិខិណទណ្ឌវាសឹ អរញ្ញេ ឆឌ្ឌេសិ។ តាវទេវ នំ មហាវាឡោ មុញ្ចិត្វា អគមាសីតិ។

អរិយមគ្គសម្បយុត្តា បន វិរតិ **សមុច្ឆេទវិរតី**តិ វេទិតព្ពា។ យស្សា ឧប្បត្តិតោ បភុតិ “បាណំ ឃាតេស្សាមី”តិ អរិយបុគ្គលានំ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បជ្ជតីតិ។ សា បនាយំ វិរតិ កោសល្លប្បវត្តិយា **កុសល**ន្តិ វុត្តា។ កុច្ឆិតសយនតោ វា កុសន្តិ លទ្ធវោហារំ ទុស្សីល្យំ លុនាតីតិបិ **កុសលំ**។ កតមញ្ចាវុសោ កុសលន្តិ ឥមស្ស បន បញ្ហស្ស អននុរូបត្តា កុសលាតិ ន វុត្តា។

យថា ច អកុសលានំ, ឯវំ ឥមេសម្បិ កុសលកម្មបថានំ ធម្មតោ កោដ្ឋាសតោ អារម្មណតោ វេទនាតោ មូលតោតិ បញ្ចហាការេហិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **ធម្មតោ**តិ ឯតេសុ ហិ បដិបាដិយា សត្ត ចេតនាបិ វដ្ដន្តិ, វិរតិយោបិ។ អន្តេ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តាវ។

កោដ្ឋាសតោតិ បដិបាដិយា សត្ត កម្មបថា ឯវ, នោ មូលានិ។ អន្តេ តយោ កម្មបថា ចេវ មូលានិ ច។ អនភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា អលោភោ កុសលមូលំ ហោតិ។ អព្យាបាទោ អទោសោ កុសលមូលំ។ សម្មាទិដ្ឋិ អមោហោ កុសលមូលំ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតាទីនំ អារម្មណានេវ ឯតេសំ អារម្មណានិ, វីតិក្កមិតព្ពតោយេវ ហិ វេរមណី នាម ហោតិ។ យថា បន និព្ពានារម្មណោ អរិយមគ្គោ កិលេសេ បជហតិ, ឯវំ ជីវិតិន្ទ្រិយាទិអារម្មណាបេតេ កម្មបថា បាណាតិបាតាទីនិ ទុស្សីល្យានិ បជហន្តីតិ វេទិតព្ពា។

វេទនាតោតិ សព្ពេ សុខវេទនា វា ហោន្តិ, មជ្ឈត្តវេទនា វា។ កុសលំ បត្វា ហិ ទុក្ខវេទនា នាម នត្ថិ។

មូលតោតិ បដិបាដិយា សត្ត កម្មបថា ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស អលោភអទោសអមោហវសេន តិមូលា ហោន្តិ។ ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស ទ្វិមូលា។ អនភិជ្ឈា ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស ទ្វិមូលា។

ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេន ឯកមូលា។ អលោភោ បន អត្តនាវ អត្តនោ មូលំ ន ហោតិ, អព្យាបាទេបិ ឯសេវ នយោ។ សម្មាទិដ្ឋិ អលោភាទោសវសេន ទ្វិមូលាវាតិ។

អលោភោ កុសលមូលន្តិអាទីសុ ន លោភោតិ **អលោភោ,** លោភបដិបក្ខស្ស ធម្មស្សេតំ អធិវចនំ។ អទោសាមោហេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេសុ អលោភោ សយញ្ច កុសលំ, ឥមេសញ្ច បាណាតិបាតា វេរមណិអាទីនំ កុសលានំ កេសញ្ចិ សម្បយុត្តប្បភាវកង្គេន កេសញ្ចិ ឧបនិស្សយបច្ចយង្គេន មូលន្តិ **កុសលមូលំ**។ អទោសាមោហានម្បិ កុសលមូលភាវេ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ សព្ពម្បិ តំ សង្ខេបេន ច វិត្ថារេន ច ទេសិតមត្ថំ និគមេន្តោ **យតោ ខោ អាវុសោ**តិអាទិអប្បនាវារមាហ។ តត្ថ **ឯវំ អកុសលំ បជានាតី**តិ ឯវំ យថានិទ្ទិដ្ឋទសាកុសលកម្មបថវសេន អកុសលំ បជានាតិ។ **ឯវំ អកុសលមូល**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្តាវតា ឯកេន នយេន ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានិកស្ស យាវ អរហត្តា និយ្យានំ កថិតំ ហោតិ។ កថំ? ឯត្ថ ហិ ឋបេត្វា អភិជ្ឈំ ទស អកុសលកម្មបថា ច កុសលកម្មបថា ច ទុក្ខសច្ចំ។ អភិជ្ឈា ច លោភោ អកុសលមូលញ្ចាតិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា និប្បរិយាយេន សមុទយសច្ចំ។ បរិយាយេន បន សព្ពេបិ កម្មបថា ទុក្ខសច្ចំ។ សព្ពានិ កុសលាកុសលមូលានិ សមុទយសច្ចំ។ ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ ។ ទុក្ខំ បរិជានន្តោ សមុទយំ បជហមានោ និរោធំ បជានន្តោ អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចន្តិ ឥតិ ទ្វេ សច្ចានិ សរូបេន វុត្តានិ, ទ្វេ អាវត្តហារវសេន វេទិតព្ពានិ។

សោ សព្ពសោ រាគានុសយំ បហាយាតិ សោ ឯវំ អកុសលាទីនិ បជានន្តោ សព្ពាការេន រាគានុសយំ បជហិត្វា។ **បដិឃានុសយំ បដិវិនោទេត្វា**តិ បដិឃានុសយញ្ច សព្ពាការេនេវ នីហរិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្តាវតា អនាគាមិមគ្គោ កថិតោ។ **អស្មីតិ ទិដ្ឋិមានានុសយំ សមូហនិត្វា**តិ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ កញ្ចិ ធម្មំ អនវការីករិត្វា “អស្មី”តិ ឥមិនា សមូហគ្គហណាការេន បវត្តំ ទិដ្ឋិមានានុសយំ សមុគ្ឃាដេត្វា។

តត្ថ **ទិដ្ឋិមានានុសយ**ន្តិ ទិដ្ឋិសទិសំ មានានុសយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ មានានុសយោ អស្មីតិ បវត្តត្តា ទិដ្ឋិសទិសោ ហោតិ, តស្មា ឯវំ វុត្តោ ។ ឥមញ្ច អស្មិមានំ វិត្ថារតោ វិញ្ញាតុកាមេន ខន្ធិយវគ្គេ ខេមកសុត្តំ (សំ. និ. ៣.៨៩) ឱលោកេតព្ពន្តិ។

អវិជ្ជំ បហាយាតិ វដ្ដមូលំ អវិជ្ជំ បជហិត្វា។ **វិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា**តិ តស្សា អវិជ្ជាយ សមុគ្ឃាដិកំ អរហត្តមគ្គវិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា។ ឯត្តាវតា អរហត្តមគ្គោ កថិតោ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតី**តិ អស្មិំយេវ អត្តភាវេ វដ្ដទុក្ខស្ស បរិច្ឆេទករោ ហោតិ។ **ឯត្តាវតាបិ ខោ, អាវុសោ**តិ ទេសនំ និយ្យាតេតិ, ឥមាយ កម្មបថទេសនាយ វុត្តមនសិការប្បដិវេធវសេនបីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឯវំ អនាគាមិមគ្គអរហត្តមគ្គេហិ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

កុសលកម្មបថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាហារវារវណ្ណនា

៩០. សាធាវុសោតិ ខោ...បេ.... អាគតោ ឥមំ សទ្ធម្មន្តិ ឯវំ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស កុសលាកុសលមុខេន ចតុសច្ចទេសនំ សុត្វា តំ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស ភាសិតំ “សាធាវុសោ”តិ ឥមិនា វចនេន តេ ភិក្ខូ អភិនន្ទិត្វា ឥមស្សេវ វចនស្ស សមុដ្ឋាបកេន ចិត្តេន អនុមោទិត្វា វចសា សម្បដិច្ឆិត្វា ចេតសា សម្បិយាយិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទានិ យស្មា ថេរោ នានប្បការេន ចតុសច្ចទេសនំ ទេសេតុំ បដិពលោ, យថាហ “សារិបុត្តោ, ភិក្ខវេ, បហោតិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ វិត្ថារេន អាចិក្ខិតុំ ទេសេតុ”ន្តិ យស្មា វា ឧត្តរិម្បិ ទេសេតុកាមោវ ហុត្វា “ឯត្តាវតាបិ ខោ”តិ អវច, តស្មា អបរេនបិ នយេន សច្ចទេសនំ សោតុកាមា តេ ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ ឧត្តរិ បញ្ហំ អបុច្ឆិំសុ។ តេន សយមេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជិតបញ្ហតោ ឧត្តរិ សិយា ខោ បនាវុសោ, អញ្ញោបិ បរិយាយោ ភវេយ្យ អញ្ញម្បិ ការណន្តិ ឥមិនា នយេន អញ្ញំ អតិរេកំ បញ្ហំ បុច្ឆិំសុ, បុរិមបញ្ហស្ស វា ឧបរិភាគេ បុច្ឆិំសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ នេសំ ព្យាករមានោ ថេរោ **សិយា, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា, **អាហារ**ន្តិ បច្ចយំ។ បច្ចយោ ហិ អាហរតិ អត្តនោ ផលំ, តស្មា “អាហារោ”តិ វុច្ចតិ។

ភូតានំ វា សត្តានន្តិអាទីសុ **ភូតា**តិ សញ្ជាតា, និព្ពត្តា។ **សម្ភវេសីន**ន្តិ យេ សម្ភវំ ជាតិំ និព្ពត្តិំ ឯសន្តិ គវេសន្តិ។ តត្ថ ចតូសុ យោនីសុ អណ្ឌជជលាពុជា សត្តា យាវ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ន ភិន្ទន្តិ, តាវ **សម្ភវេសិនោ** នាម។ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ភិន្ទិត្វា ពហិ និក្ខន្តា **ភូតា** នាម។ សំសេទជា ឱបបាតិកា ច បឋមចិត្តក្ខណេ

សម្ភវេសិនោ នាម។ ទុតិយចិត្តក្ខណតោ បភុតិ ភូតា នាម។ យេន យេន វា ឥរិយាបថេន ជាយន្តិ, យាវ តេ តតោ អញ្ញំ ន បាបុណន្តិ, តាវ សម្ភវេសិនោ នាម។ តតោ បរំ ភូតា នាម។

អថ វា **ភូតា**តិ ជាតា អភិនិព្ពត្តា, យេ ភូតាយេវ ន បុន ភវិស្សន្តីតិ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ខីណាសវានមេតំ អធិវចនំ។ សម្ភវមេសន្តីតិ **សម្ភវេសិនោ**។ អប្បហីនភវសំយោជនត្តា អាយតិម្បិ សម្ភវំ ឯសន្តានំ សេក្ខ បុថុជ្ជនានមេតំ អធិវចនំ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ សព្ពសត្តេ បរិយាទិយតិ។ **វា**សទ្ទោ ចេត្ថ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, តស្មា ភូតានញ្ច សម្ភវេសីនញ្ចាតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឋិតិយាតិ ឋិតត្ថំ។ **អនុគ្គហាយា**តិ អនុគ្គហត្ថំ ឧបការត្ថំ។ វចនភេទោ ចេស, អត្ថោ បន ទ្វិន្នម្បិ បទានំ ឯកោយេវ។ អថ វា **ឋិតិយា**តិ តស្ស តស្ស សត្តស្ស ឧប្បន្នធម្មានំ អនុប្បពន្ធវសេន អវិច្ឆេទាយ។ **អនុគ្គហាយា**តិ អនុប្បន្នានំ ឧប្បាទាយ។ ឧភោបិ ចេតានិ ភូតានំ ឋិតិយា ចេវ អនុគ្គហាយ ច។ សម្ភវេសីនំ វា ឋិតិយា ចេវ អនុគ្គហាយ ចាតិ ឯវំ ឧភយត្ថ ទដ្ឋព្ពានិ។ **កពឡីការោ អាហារោ**តិ កពឡំ កត្វា អជ្ឈោហរិតព្ពតោ កពឡីការោ អាហារោ, ឱទនកុម្មាសាទិវត្ថុកាយ ឱជាយេតំ អធិវចនំ។ **ឱឡារិកោ វា សុខុមោ វា**តិ វត្ថុឱឡារិកតាយ ឱឡារិកោ, វត្ថុសុខុមតាយ សុខុមោ។ សភាវេន បន សុខុមរូបបរិយាបន្នត្តា កពឡីការោ អាហារោ សុខុមោវ ហោតិ។ សាបិ ចស្ស វត្ថុតោ ឱឡារិកតា សុខុមតា ច ឧបាទាយុបាទាយ វេទិតព្ពា។

កុម្ភីលានញ្ហិ អាហារំ ឧបាទាយ មោរានំ អាហារោ សុខុមោ។ កុម្ភីលា កិរ បាសាណេ គិលន្តិ។ តេ ច នេសំ កុច្ឆិប្បត្តាវ វិលីយន្តិ។ មោរា សប្បវិច្ឆិកាទិបាណេ ខាទន្តិ។ មោរានំ បន អាហារំ ឧបាទាយ តរច្ឆានំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ កិរ តិវស្សឆឌ្ឌិតានិ វិសាណានិ ចេវ អដ្ឋីនិ ច ខាទន្តិ។ តានិ ច នេសំ ខេឡេន តេមិតមត្តេនេវ កន្ទមូលំ វិយ មុទុកានិ ហោន្តិ។ តរច្ឆានម្បិ អាហារំ ឧបាទាយ ហត្ថីនំ អាហារោ សុខុមោ។ តេបិ នានារុក្ខ សាខាយោ ខាទន្តិ។ ហត្ថីនំ អាហារតោ គវយគោកណ្ណមិគាទីនំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ កិរ និស្សារានិ នានារុក្ខ បណ្ណាទីនិ ខាទន្តិ។ តេសម្បិ អាហារតោ គុន្នំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ អល្លសុក្ខតិណានិ ខាទន្តិ។ តេសំ អាហារតោ សសានំ អាហារោ សុខុមោ។ សសានំ អាហារតោ សកុណានំ អាហារោ សុខុមោ។ សកុណានំ អាហារតោ បច្ចន្តវាសីនំ អាហារោ សុខុមោ។ បច្ចន្តវាសីនំ អាហារតោ គាមភោជកានំ អាហារោ សុខុមោ។ គាមភោជកានំ អាហារតោ រាជរាជមហាមត្តានំ អាហារោ សុខុមោ។ តេសម្បិ អាហារតោ ចក្កវត្តិនោ អាហារោ សុខុមោ។ ចក្កវត្តិនោ អាហារតោ ភុម្មទេវានំ អាហារោ សុខុមោ។ ភុម្មទេវានំ អាហារតោ ចាតុមហារាជិកានំ អាហារោ សុខុមោ។ ឯវំ យាវ បរនិម្មិតវសវត្តីនំ អាហារោ វិត្ថារេតព្ពោ, តេសំ អាហារោ សុខុមោត្វេវ និដ្ឋំ បត្តោ។

ឯត្ថ ច ឱឡារិកេ វត្ថុស្មិំ ឱជា បរិត្តា ហោតិ ទុព្ពលា, សុខុមេ ពលវតី។ តថា ហិ ឯកបត្តបូរម្បិ យាគុំ បីវតោ មុហុត្តេនេវ ជិឃច្ឆិតោ ហោតិ, យំកិញ្ចិទេវ ខាទិតុកាមោ។ សប្បិំ បន បសតមត្តំ បិវិត្វា ទិវសំ អភោត្តុកាមោ ហោតិ។ តត្ថ វត្ថុ បរិស្សមំ វិនោទេតិ, ន បន សក្កោតិ បាលេតុំ។ ឱជា បាលេតិ, ន សក្កោតិ បរិស្សមំ វិនោទេតុំ។ ទ្វេ បន ឯកតោ ហុត្វា បរិស្សមញ្ចេវ វិនោទេន្តិ បាលេន្តិ ចាតិ។

ផស្សោ ទុតិយោតិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិ ឆព្ពិធោបិ ផស្សោ។ ឯតេសុ ចតូសុ អាហារេសុ ទុតិយោ អាហារោតិ វេទិតព្ពោ។ ទេសនានយោ ឯវំ ចេស។ តស្មា ឥមិនា នាម ការណេន ទុតិយោ វា តតិយោ វាតិ ឥទមេត្ថ ន គវេសិតព្ពំ។ **មនោសញ្ចេតនា**តិ ចេតនា ឯវ វុច្ចតិ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ យំកិញ្ចិ ចិត្តំ។

ឯត្ថាហ, យទិ បច្ចយដ្ឋោ អាហារដ្ឋោ, អថ កស្មា អញ្ញេសុបិ សត្តានំ បច្ចយេសុ វិជ្ជមានេសុ ឥមេយេវ ចត្តារោ វុត្តាតិ? វុច្ចតេ, អជ្ឈត្តិកសន្តតិយា វិសេសបច្ចយត្តា។ វិសេសបច្ចយោ ហិ កពឡីការាហារភក្ខានំ សត្តានំ រូបកាយស្ស កពឡីការោ អាហារោ។ នាមកាយេ វេទនាយ ផស្សោ, វិញ្ញាណស្ស មនោសញ្ចេតនា, នាមរូបស្ស វិញ្ញាណំ។ យថាហ –

> “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អយំ កាយោ អាហារដ្ឋិតិកោ, អាហារំ បដិច្ច តិដ្ឋតិ, អនាហារោ នោ តិដ្ឋតិ។ តថា ផស្សបច្ចយា វេទនា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប”ន្តិ។

កោ បនេត្ថ អាហារោ, កំ អាហរតីតិ? កពឡីការាហារោ ឱជដ្ឋមករូបានិ អាហរតិ។ ផស្សាហារោ តិស្សោ វេទនា, មនោសញ្ចេតនាហារោ តយោ ភវេ, វិញ្ញាណាហារោ បដិសន្ធិនាមរូបន្តិ។

កថំ? កពឡីការាហារោ តាវ មុខេ ឋបិតមត្តោយេវ អដ្ឋ រូបានិ សមុដ្ឋាបេតិ។ ទន្តវិចុណ្ណិតំ បន អជ្ឈោហរិយមានំ ឯកេកំ សិត្ថំ អដ្ឋដ្ឋ រូបានិ សមុដ្ឋាបេតិយេវ។ ឯវំ ឱជដ្ឋមករូបានិ អាហរតិ។

ផស្សាហារោ បន សុខវេទនិយោ ផស្សោ ឧប្បជ្ជមានោ សុខវេទនំ អាហរតិ, តថា ទុក្ខវេទនិយោ ទុក្ខំ, អទុក្ខមសុខវេទនិយោ អទុក្ខមសុខន្តិ ឯវំ សព្ពថាបិ ផស្សាហារោ តិស្សោ វេទនា អាហរតិ។

មនោសញ្ចេតនាហារោ កាមភវូបគំ កម្មំ កាមភវំ អាហរតិ, រូបារូបភវូបគានិ តំ តំ ភវំ។ ឯវំ សព្ពថាបិ មនោសញ្ចេតនាហារោ តយោ ភវេ អាហរតិ។

វិញ្ញាណាហារោ បន យេ ច បដិសន្ធិក្ខណេ តំសម្បយុត្តកា តយោ ខន្ធា, យានិ ច តិសន្តតិវសេន តីសរូបានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សហជាតាទិបច្ចយនយេន តានិ អាហរតីតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ វិញ្ញាណាហារោ បដិសន្ធិនាមរូបំ អាហរតីតិ។

ឯត្ថ ច មនោសញ្ចេតនាហារោ តយោ ភវេ អាហរតីតិ សាសវា កុសលាកុសលចេតនាវ វុត្តា។ វិញ្ញាណំ បដិសន្ធិនាមរូបំ អាហរតីតិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណមេវ វុត្តំ ។ អវិសេសេន បន តំសម្បយុត្តតំសមុដ្ឋានធម្មានំ អាហរណតោ បេតេ **អាហារា**តិ វេទិតព្ពា។

ឯតេសុ ចតូសុ អាហារេសុ កពឡីការាហារោ ឧបត្ថម្ភេន្តោ អាហារកិច្ចំ សាធេតិ។ ផស្សោ ផុសន្តោយេវ, មនោសញ្ចេតនា អាយូហមានាវ។ វិញ្ញាណំ វិជានន្តមេវ។

កថំ? កពឡីការាហារោ ហិ ឧបត្ថម្ភេន្តោយេវ កាយដ្ឋបនេន សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។ កម្មជនិតោបិ ហិ អយំ កាយោ កពឡីការាហារេន ឧបត្ថម្ភិតោ ទសបិ វស្សានិ វស្សសតម្បិ យាវ អាយុបរិមាណំ តិដ្ឋតិ។ យថា កឹ? យថា មាតុយា ជនិតោបិ ទារកោ ធាតិយា ថញ្ញាទីនិ បាយេត្វា បោសិយមានោវ ចិរំ តិដ្ឋតិ, យថា ចុបត្ថម្ភេន ឧបត្ថម្ភិតគេហំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “យថា មហារាជ គេហេ បតន្តេ អញ្ញេន ទារុនា ឧបត្ថម្ភេន្តិ, អញ្ញេន ទារុនា ឧបត្ថម្ភិតំ សន្តំ ឯវំ តំ គេហំ ន បតតិ, ឯវមេវ ខោ មហារាជ អយំ កាយោ អាហារដ្ឋិតិកោ, អាហារំ បដិច្ច តិដ្ឋតី”តិ។

ឯវំ កពឡីការោ អាហារោ ឧបត្ថម្ភេន្តោ អាហារកិច្ចំ សាធេតិ។ ឯវំ សាធេន្តោបិ ច កពឡីការោ អាហារោ ទ្វិន្នំ រូបសន្តតីនំ បច្ចយោ ហោតិ អាហារសមុដ្ឋានស្ស ច ឧបាទិន្នស្ស ច។ កម្មជានំ អនុបាលកោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ។ អាហារសមុដ្ឋានានំ ជនកោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ។

ផស្សោ បន សុខាទិវត្ថុភូតំ អារម្មណំ ផុសន្តោយេវ សុខាទិវេទនាបវត្តនេន សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។ មនោសញ្ចេតនា កុសលាកុសលកម្មវសេន អាយូហមានាយេវ ភវមូលនិប្ផាទនតោ សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។ វិញ្ញាណំ វិជានន្តមេវ នាមរូបប្បវត្តនេន សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។

ឯវំ ឧបត្ថម្ភនាទិវសេន អាហារកិច្ចំ សាធយមានេសុ បនេតេសុ ចត្តារិ ភយានិ ទដ្ឋព្ពានិ។ សេយ្យថិទំ, កពឡីការាហារេ និកន្តិយេវ ភយំ, ផស្សេ ឧបគមនមេវ, មនោសញ្ចេតនាយ អាយូហនមេវ, វិញ្ញាណេ អភិនិបាតោយេវ ភយន្តិ។ កឹ ការណា? កពឡីការាហារេ ហិ និកន្តឹ កត្វា សីតាទីនំ បុរេក្ខតា សត្តា អាហារត្ថាយ មុទ្ទាគណនាទិកម្មានិ ករោន្តា អនប្បកំ ទុក្ខំ និគច្ឆន្តិ។ ឯកច្ចេ ច ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វាបិ វេជ្ជកម្មាទិកាយ អនេសនាយ អាហារំ បរិយេសន្តា ទិដ្ឋេបិ ធម្មេ គារយ្ហា ហោន្តិ។ សម្បរាយេបិ តស្ស សង្ឃាដិបិ អាទិត្តា សម្បជ្ជលិតាតិអាទិនា លក្ខណសំយុត្តេ វុត្តនយេន សមណបេតា ហោន្តិ។ ឥមិនាវ តាវ ការណេន កពឡីការាហារេ និកន្តិយេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពា។

ផស្សំ ឧបគច្ឆន្តាបិ ផស្សស្សាទិនោ បរេសំ រក្ខិតគោបិតេសុ ទារាទីសុ ភណ្ឌេសុ អបរជ្ឈន្តិ។ តេ សហ ភណ្ឌេន ភណ្ឌសាមិកា គហេត្វា ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ វា ឆិន្ទិត្វា សង្ការកូដេសុ ឆឌ្ឌេន្តិ។ រញ្ញោ វា និយ្យាតេន្តិ។ តតោ នេ រាជា វិវិធា កម្មការណា ការាបេតិ។ កាយស្ស ច ភេទា ទុគ្គតិ នេសំ បាដិកង្ខា ហោតិ។ ឥតិ ផស្សស្សាទមូលកំ ទិដ្ឋធម្មិកម្បិ សម្បរាយិកម្បិ ភយំ សព្ពមាគតមេវ ហោតិ។ ឥមិនា ការណេន ផស្សាហារេ ឧបគមនមេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពំ។

កុសលាកុសលកម្មាយូហនេនេវ បន តម្មូលកំ តីសុ ភវេសុ ភយំ សព្ពមាគតំយេវ ហោតិ។ ឥមិនា ការណេន មនោសញ្ចេតនាហារេ អាយូហនមេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពំ។

បដិសន្ធិវិញ្ញាណញ្ច យស្មឹ យស្មឹ ឋានេ អភិនិបតតិ, តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ បដិសន្ធិនាមរូបំ គហេត្វាវ និព្ពត្តតិ, តស្មិញ្ច និព្ពត្តេ សព្ពភយានិ និព្ពត្តានិយេវ ហោន្តិ, តម្មូលកត្តាតិ, ឥមិនា ការណេន វិញ្ញាណាហារេ អភិ

និបាតោយេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ សភយេសុ បន ឥមេសុ អាហារេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធោ កពឡីការាហារេ និកន្តិបរិយាទានត្ថំ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ទ្វេ ជាយម្បតិកា”តិអាទិនា (សំ. និ. ២.៦៣) នយេន **បុត្តមំសូបមំ** ទេសេសិ។ ផស្សាហារេ និកន្តិបរិយាទានត្ថំ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, គាវី និច្ចម្មា”តិអាទិនា នយេន **និច្ចម្មគាវូបមំ** ទេសេសិ។ មនោសញ្ចេតនាហារេ និកន្តិបរិយាទានត្ថំ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អង្គារកាសូ”តិអាទិនា នយេន **អង្គារកាសូបមំ** ទេសេសិ។ វិញ្ញាណាហារេ និកន្តិបរិយាទានត្ថំ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ចោរំ អាគុចារិ”ន្តិអាទិនា នយេន **សត្តិសតាហតូបមំ** ទេសេសិ។

តត្រាយំ ភូតមត្ថំ កត្វា សង្ខេបតោ អត្ថយោជនា, ទ្វេ កិរ ជាយម្បតិកា បុត្តំ គហេត្វា បរិត្តេន បាថេយ្យេន យោជនសតិកំ កន្តារមគ្គំ បដិបជ្ជឹសុ។ តេសំ បញ្ញាស យោជនានិ គន្ត្វា បាថេយ្យំ និដ្ឋាសិ។ តេ ខុប្បិបាសាតុរា វិរឡច្ឆាយាយំ និសីទឹសុ។ តតោ បុរិសោ ភរិយំ អាហ “ភទ្ទេ ឥតោ សមន្តា បញ្ញាស យោជនានិ គាមោ វា និគមោ វា នត្ថិ, តស្មា យំ តំ បុរិសេន កាតព្ពំ ពហុម្បិ កសិគោរក្ខាទិកម្មំ, ន ទានិ សក្កា តំ មយា កាតុំ, ឯហិ មំ មារេត្វា ឧបឌ្ឍមំសំ ខាទិត្វា ឧបឌ្ឍំ បាថេយ្យំ កត្វា បុត្តេន សទ្ធិំ កន្តារំ និត្ថរាហី”តិ។ សាបិ អាហ “សាមិ មយា ទានិ យំ តំ ឥត្ថិយា កាតព្ពំ ពហុម្បិ សុត្តកន្តនាទិកម្មំ, តំ កាតុំ ន សក្កា, ឯហិ មំ មារេត្វា ឧបឌ្ឍមំសំ ខាទិត្វា ឧបឌ្ឍំ បាថេយ្យំ កត្វា បុត្តេន សទ្ធិំ កន្តារំ និត្ថរាហី”តិ។ តតោ សោ តំ អាហ “ភទ្ទេ មាតុគាមមរណេន ទ្វិន្នំ មរណំ បញ្ញាយតិ។ ន ហិ មន្ទោ កុមារោ មាតរំ វិនា ជីវិតុំ សក្កោតិ។ យទិ បន មយំ ជីវាម, បុន ទារកំ លភេយ្យាម, ហន្ទ ទានិ បុត្តកំ មារេត្វា មំសំ គហេត្វា កន្តារំ និត្ថរាមា”តិ។

តតោ មាតា បុត្តមាហ “តាត បិតុ សន្តិកំ គច្ឆាហី”តិ។ សោ អគមាសិ។ អថស្ស បិតា “មយា បុត្តកំ បោសេស្សាមីតិ កសិគោរក្ខាទីហិ អនប្បកំ ទុក្ខមនុភូតំ, ន សក្កោមិ បុត្តំ មារេតុំ, ត្វំយេវ តវ បុត្តកំ មារេហី”តិ វត្វា “តាត មាតុសន្តិកមេវ គច្ឆាហី”តិ អាហ។ សោ អគមាសិ។ អថស្ស មាតាបិ “មយា បុត្តំ បត្ថេន្តិយា គោវតកុក្កុរវតទេវតាយាចនាទីហិបិ តាវ អនប្បកំ ទុក្ខំ អនុភូតំ, កោ បន វាទោ កុច្ឆិនា បរិហរន្តិយា? ន សក្កាហំ បុត្តំ មារេតុ”ន្តិ វត្វា “តាត បិតុសន្តិកំយេវ គច្ឆាហី”តិ អាហ។ ឯវំ សោ ទ្វិន្នំ អន្តរា គច្ឆន្តោយេវ មតោ។ តេ តំ ទិស្វា បរិទេវិត្វា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ មំសានិ គហេត្វា ខាទន្តា បក្កមឹសុ។ តេសំ សោ បុត្តមំសាហារោ នវហិ ការណេហិ បដិកុលត្តា នេវ ទវាយ ហោតិ, ន មទាយ ន មណ្ឌនាយ ន វិភូសនាយ, កេវលំ កន្តារនិត្ថរណត្ថាយេវ ហោតិ។

កតមេហិ នវហិ ការណេហិ បដិកូលោតិ ចេ? សជាតិមំសតាយ ញាតិមំសតាយ បុត្តមំសតាយ បិយបុត្តមំសតាយ តរុណមំសតាយ អាមកមំសតាយ អគោរសមំសតាយ អលោណតាយ អធូបិតតាយាតិ។ តស្មា យោ ភិក្ខុ កពឡីការាហារំ ឯវំ បុត្តមំសសទិសំ បស្សតិ , សោ តត្ថ និកន្តិំ បរិយាទិយតិ។ អយំ តាវ **បុត្តមំសូបមាយំ** អត្ថយោជនា។

និច្ចម្មគាវូបមាយំ បន យថា សា គាវី គីវតោ យាវ ខុរា, តាវ ចម្មំ ឧទ្ទាលេត្វា មុត្តា យំ យទេវ និស្សាយ តិដ្ឋតិ, តត្ថ បាណកេហិ ខជ្ជមានា ទុក្ខស្សេវាធិករណំ ហោតិ, ឯវំ ផស្សោបិ យំ យទេវ វត្ថុំ អារម្មណំ វា និស្សាយ តិដ្ឋតិ, តំតំវត្ថារម្មណសម្ភវស្ស វេទយិតទុក្ខស្ស អធិករណមេវ ហោតិ។ តស្មា យោ ភិក្ខុ ផស្សាហារំ ឯវំ និច្ចម្មគាវិសទិសំ បស្សតិ , សោ តត្ថ និកន្តិំ បរិយាទិយតិ, អយំ **និច្ចម្មគាវូបមាយំ** អត្ថយោជនា។

អង្គារកាសូបមាយំ បន យថា សា អង្គារកាសុ, ឯវំ មហាបរិឡាហដ្ឋេន តយោ ភវា។ យថា នានាពាហាសុ គហេត្វា តត្ថ ឧបកឌ្ឍកា ទ្វេ បុរិសា, ឯវំ ភវេសុ ឧបកឌ្ឍនដ្ឋេន មនោសញ្ចេតនា។ តស្មា យោ ភិក្ខុ មនោសញ្ចេតនាហារំ ឯវំ អង្គារកាសូបកឌ្ឍកបុរិសសទិសំ បស្សតិ, សោ តត្ថ និកន្តិំ បរិយាទិយតិ, អយំ **អង្គារកាសូបមាយំ** អត្ថយោជនា។

សត្តិសតាហតូបមាយំ បន យេន សោ បុរិសោ បុព្ពណ្ហសមយេ សត្តិសតេន ហញ្ញតិ, តមស្ស សរីរេ វណមុខសតំ កត្វា អន្តរា អដ្ឋត្វា វិនិវិជ្ឈិត្វា អបរភាគេយេវ បតតិ, ឯវំ ឥតរានិ ទ្វេ សត្តិសតានិ, ឯវមស្ស បតិតោកាសេ អបតិត្វា អបតិត្វា គតាហិ សត្តីហិ សព្ពសរីរំ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទមេវ ហោតិ, តស្ស ឯកវណមុខេបិ ឧប្បន្នស្ស ទុក្ខស្ស បមាណំ នត្ថិ, កោ បន វាទោ តីសុ វណមុខសតេសុ? តត្ថ សត្តិនិបាតកាលោ វិយ បដិសន្ធិវិញ្ញាណនិព្ពត្តកាលោ។ វណមុខជននំ វិយ ខន្ធជននំ។ វណមុខេសុ ទុក្ខវេទនុប្បាទោ វិយ ជាតេសុ ខន្ធេសុ វដ្ដមូលកនានាវិធទុក្ខុប្បាទោ។ អបរោ នយោ, អាគុចារី បុរិសោ វិយ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ។ តស្ស សត្តិឃាតេហិ ឧប្បន្នវណមុខានិ វិយ វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ។ វណមុខបច្ចយា តស្ស បុរិសស្ស កក្ខឡទុក្ខុប្បាទោ វិយ នាមរូប

បច្ចយា វិញ្ញាណស្ស ទុក្ខិសកម្មការណអដ្ឋនវុតិរោគាទិវសេន នានប្បការកទុក្ខុប្បាទោ ទដ្ឋព្វោ។ តស្មា យោ ភិក្ខុ វិញ្ញាណាហារំ ឯវំ សត្តិសតាហតសទិសំ បស្សតិ។ សោ តត្ថ និកន្តិំ បរិយាទិយតិ, អយំ **សត្តិសតាហតូបមាយំ** អត្ថយោជនា។

សោ ឯវំ ឥមេសុ អាហារេសុ និកន្តិំ បរិយាទិយន្តោ ចត្តារោបិ អាហារេ បរិជានាតិ, យេសុ បរិញ្ញាតេសុ សព្ពម្បិ បរិញ្ញាតំ វត្ថុ បរិញ្ញាតមេវ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “កពឡីការេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ បរិញ្ញាតេ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ បរិញ្ញាតោ ហោតិ។ បញ្ចកាមគុណិកេ រាគេ បរិញ្ញាតេ នត្ថិ តំ សំយោជនំ, យេន សំយោជនេន សំយុត្តោ អរិយសាវកោ បុន ឥមំ លោកំ អាគច្ឆេយ្យ។ ផស្សេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ បរិញ្ញាតេ តិស្សោ វេទនា បរិញ្ញាតា ហោន្តិ។ តីសុ វេទនាសុ បរិញ្ញាតាសុ អរិយសាវកស្ស នត្ថិ កិញ្ចិ ឧត្តរិករណីយន្តិ វទាមិ។ មនោសញ្ចេតនាយ, ភិក្ខវេ, អាហារេ បរិញ្ញាតេ តិស្សោ តណ្ហា បរិញ្ញាតា ហោន្តិ។ តីសុ តណ្ហាសុ បរិញ្ញាតាសុ អរិយសាវកស្ស នត្ថិ កិញ្ចិ ឧត្តរិករណីយន្តិ វទាមិ។ វិញ្ញាណេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ បរិញ្ញាតេ នាមរូបំ បរិញ្ញាតំ ហោតិ។ នាមរូបេ បរិញ្ញាតេ អរិយសាវកស្ស នត្ថិ កិញ្ចិ ឧត្តរិករណីយន្តិ វទាមី”តិ (សំ. និ. ២.៦៣)។

តណ្ហាសមុទយា អាហារសមុទយោតិ បុរិមតណ្ហាសមុទយា បដិសន្ធិកានំ អាហារានំ សមុទយោ និព្ពត្តោ ហោតីតិ អត្ថោ។ កថំ? បដិសន្ធិក្ខណេ ហិ តិសន្តតិវសេន ឧប្បន្នសមតឹសរូបព្ភន្តរេ ជាតា ឱជា អត្ថិ។ អយំ តណ្ហាបច្ចយា និព្ពត្តោ ឧបាទិន្នកកពឡីការាហារោ។ បដិសន្ធិចិត្តសម្បយុត្តា បន ផស្សចេតនា សយញ្ច ចិត្តំ វិញ្ញាណន្តិ ឥមេ តណ្ហាបច្ចយា និព្ពត្តា ឧបាទិន្នកផស្សមនោសញ្ចេតនា វិញ្ញាណាហារាតិ។ ឯវំ តាវ បុរិមតណ្ហា សមុទយា បដិសន្ធិកានំ អាហារានំ សមុទយោ វេទិតព្ពោ។ យស្មា បនិធ ឧបាទិន្នកាបិ អនុបាទិន្នកាបិ អាហារា មិស្សេត្វា កថិតា, តស្មា អនុបាទិន្នកានម្បិ ឯវំ តណ្ហាសមុទយា អាហារសមុទយោ វេទិតព្ពោ ។ អដ្ឋលោភសហគតចិត្តសមុដ្ឋិតេសុ ហិ រូបេសុ ឱជា អត្ថិ, អយំ សហជាតតណ្ហាបច្ចយា និព្ពត្តោ អនុបាទិន្នក កពឡីការាហារោ។ លោភសហគតចិត្តសម្បយុត្តា បន ផស្សចេតនា សយញ្ច ចិត្តំ វិញ្ញាណន្តិ ឥមេ តណ្ហាបច្ចយា និព្ពត្តា អនុបាទិន្នកផស្សមនោសញ្ចេតនា វិញ្ញាណាហារាតិ។

តណ្ហានិរោធា អាហារនិរោធោតិ ឥមិស្សា ឧបាទិន្នកានញ្ច អនុបាទិន្នកានញ្ច អាហារានំ បច្ចយភូតាយ តណ្ហាយ និរោធេន អាហារនិរោធោ បញ្ញាយតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អយំ បន វិសេសោ, ឥធ ចត្តារិបិ សច្ចានិ សរូបេនេវ វុត្តានិ។ យថា ច ឥធ, ឯវំ ឥតោ ឧត្តរិម្បិ សព្ពវារេសូតិ។ តស្មា សព្ពត្ថ អសម្មុយ្ហន្តេន សច្ចានិ ឧទ្ធរិតព្ពានិ។ សព្ពវារេសុ ច “ឯត្តាវតាបិ ខោ អាវុសោ”តិ ឥទំ ទេសនានិយ្យាតនំ តត្ថ តត្ថ ទេសិតធម្មវសេន យោជេតព្ពំ។ តស្ស ឥធ តាវ អយំ យោជនា **ឯត្តាវតាបី**តិ ឥមាយ អាហារទេសនាយ វុត្តមនសិការប្បដិវេធវសេនាបីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថាបិ។

អាហារវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សច្ចវារវណ្ណនា

៩១. ឥទានិ “សាធាវុសោ”តិ បុរិមនយេនេវ ថេរស្ស ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា តេ ភិក្ខូ ឧត្តរិម្បិ បញ្ហំ បុច្ឆិំសុ។ ថេរោ ច នេសំ អញ្ញេនបិ បរិយាយេន ព្យាកាសិ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ សព្ពវារេសុ។ តស្មា ឥតោ បរំ ឯវរូបានិ វចនានិ អនាមសិត្វា យេន យេន បរិយាយេន ព្យាករោតិ, តស្ស តស្សេវ អត្ថំ វណ្ណយិស្សាម។ ឥមស្ស បន វារស្ស សង្ខេបទេសនាយំ **ទុក្ខញ្ច បជានាតី**តិ ឯត្ថ **ទុក្ខ**ន្តិ ទុក្ខសច្ចំ។ វិត្ថារទេសនាយំ បន យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** សច្ចនិទ្ទេសេ វុត្តមេវាតិ។

សច្ចវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ជរាមរណវារវណ្ណនា

៩២. ឥតោ បរំ បដិច្ចសមុប្បាទវសេន ទេសនា ហោតិ។ តត្ថ ជរាមរណវារេ តាវ **តេសំ តេស**ន្តិ អយំ សង្ខេបតោ អនេកេសំ សត្តានំ សាធារណនិទ្ទេសោតិ ញាតព្ពោ។ យា ទេវទត្តស្ស ជរា, យា សោមទត្តស្ស ជរាតិ ឯវញ្ហិ ទិវសម្បិ កថេន្តស្ស នេវ សត្តា បរិយាទានំ គច្ឆន្តិ។ ឥមេហិ បន ទ្វីហិ បទេហិ ន កោចិ សត្តោ អបរិយាទិន្នោ ហោតិ។ តស្មា វុត្តំ “អយំ សង្ខេបតោ អនេកេសំ សត្តានំ សាធារណនិទ្ទេសោ”តិ។

តម្ហិ តម្ហីតិ អយំ គតិជាតិវសេន អនេកេសំ និកាយានំ សាធារណនិទ្ទេសោ។ **សត្តនិកាយេ**តិ សាធារណនិទ្ទេសេន និទ្ទិដ្ឋស្ស សរូបនិទស្សនំ។ **ជរា ជីរណតា**តិអាទីសុ បន **ជរា**តិ សភាវនិទ្ទេសោ។ **ជីរណតា**តិ អាការនិទ្ទេសោ។ **ខណ្ឌិច្ច**ន្តិអាទយោ កាលាតិក្កមេ កិច្ចនិទ្ទេសា។ បច្ឆិមា ទ្វេ បកតិនិទ្ទេសា។ អយញ្ហិ **ជរា**តិ ឥមិនា បទេន សភាវតោ ទីបិតា, តេនស្សាយំ សភាវនិទ្ទេសោ។ **ជីរណតា**តិ ឥមិនា អាការតោ។ តេនស្សាយំ អាការនិទ្ទេសោ។ **ខណ្ឌិច្ច**ន្តិ ឥមិនា កាលាតិក្កមេ ទន្តនខានំ ខណ្ឌិតភាវករណកិច្ចតោ។ **បាលិច្ច**ន្តិ ឥមិនា កេសលោមានំ បលិតភាវករណកិច្ចតោ។ **វលិត្តចតា**តិ ឥមិនា មំសំ មិលាបេត្វា តចេ វលិត្តភាវករណកិច្ចតោ ទីបិតា។ តេនស្សា ឥមេ **ខណ្ឌិច្ច**ន្តិអាទយោ តយោ កាលាតិក្កមេ កិច្ចនិទ្ទេសា។ តេហិ ឥមេសំ វិការានំ ទស្សនវសេន បាកដីភូតា បាកដជរា ទស្សិតា។ យថេវ ហិ ឧទកស្ស វា អគ្គិនោ វា វាតស្ស វា តិណរុក្ខាទីនំ សម្ភគ្គបលិភគ្គតាយ វា ឈាមតាយ វា គតមគ្គោ បាកដោ ហោតិ, ន ច សោ គតមគ្គោ តានេវ ឧទកាទីនិ, ឯវមេវ ជរាយ ទន្តាទីសុ ខណ្ឌិច្ចាទិវសេន គតមគ្គោ បាកដោ, ចក្ខុំ ឧម្មីលេត្វាបិ គយ្ហតិ។ ន ច ខណ្ឌិច្ចាទីនេវ ជរា, ន ហិ ជរា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា ហោតិ។

អាយុនោ សំហានិ ឥន្ទ្រិយានំ បរិបាកោតិ ឥមេហិ បន បទេហិ កាលាតិក្កមេយេវ អភិព្យត្តតាយ អាយុក្ខយចក្ខាទិឥន្ទ្រិយបរិបាកសញ្ញិតាយ បកតិយា ទីបិតា។ តេនស្សិមេ បច្ឆិមា ទ្វេ បកតិនិទ្ទេសាតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ យស្មា ជរំ បត្តស្ស អាយុ ហាយតិ, តស្មា ជរា “អាយុនោ សំហានី”តិ ផលូបចារេន វុត្តា ។ យស្មា ច ទហរកាលេ សុប្បសន្នានិ សុខុមម្បិ អត្តនោ វិសយំ សុខេនេវ គណ្ហនសមត្ថានិ ចក្ខាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ ជរំ បត្តស្ស បរិបក្កានិ អាលុឡិតានិ អវិសទានិ ឱឡារិកម្បិ អត្តនោ វិសយំ គហេតុំ អសមត្ថានិ ហោន្តិ, តស្មា “ឥន្ទ្រិយានំ បរិបាកោ”តិបិ ផលូបចារេនេវ វុត្តា។ សា បនាយំ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋា សព្ពាបិ ជរា បាកដា បដិច្ឆន្នាតិ ទុវិធា ហោតិ។

តត្ថ ទន្តាទីសុ ខណ្ឌភាវាទិទស្សនតោ រូបធម្មេសុ ជរា **បាកដជរា** នាម។ អរូបធម្មេសុ បន តាទិសស្ស វិការស្ស អទស្សនតោ **បដិច្ឆន្នជរា** នាម។ តត្ថ ស្វាយំ ខណ្ឌាទិភាវោ ទិស្សតិ, សោ តាទិសានំ ទន្តាទីនំ សុវិញ្ញេយ្យត្តា វណ្ណោយេវ, តំ ចក្ខុនា ទិស្វា មនោទ្វារេន ចិន្តេត្វា “ឥមេ ទន្តា ជរាយ បហដា”តិ ជរំ ជានាតិ ឧទកដ្ឋានេ ពទ្ធានិ គោសិសាទីនិ ឱលោកេត្វា ហេដ្ឋា ឧទកស្ស អត្ថិភាវំ ជាននំ វិយ។ បុន អវីចិ សវីចីតិ ឯវម្បិ ទុវិធា ហោតិ។ តត្ថ មណិកនករជតបវាឡចន្ទសូរិយាទីនំ មន្ទទសកាទីសុ បាណីនំ វិយ បុប្ផផលបល្លវាទីសុ ច អបាណីនំ វិយ អន្តរន្តរា វណ្ណវិសេសាទីនំ ទុវិញ្ញេយ្យត្តា ជរា **អវីចិជរា** នាម, និរន្តរជរាតិ អត្ថោ។ តតោ អញ្ញេសុ បន យថាវុត្តេសុ អន្តរន្តរា វណ្ណវិសេសាទីនំ សុវិញ្ញេយ្យត្តា ជរា **សវីចិជរា** នាមាតិ វេទិតព្ពា។

ឥតោ បរំ, **តេសំ តេស**ន្តិអាទិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **ចុតិ ចវនតា**តិអាទីសុ បន **ចុតី**តិ ចវនកវសេន វុច្ចតិ, ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធានំ សាមញ្ញវចនមេតំ។ **ចវនតា**តិ ភាវវចនេន លក្ខណនិទស្សនំ។ **ភេទោ**តិ ចុតិក្ខន្ធានំ ភង្គុប្បត្តិបរិទីបនំ។ **អន្តរធាន**ន្តិ ឃដស្សេវ ភិន្នស្ស ភិន្នានំ ចុតិក្ខន្ធានំ យេន កេនចិ បរិយាយេន ឋានាភាវបរិទីបនំ។ **មច្ចុ មរណ**ន្តិ មច្ចុសង្ខាតំ មរណំ។ តេន **សមុច្ឆេទមរណា**ទីនិ និសេធេតិ។ **កាលោ** នាម អន្តកោ, តស្ស កិរិយាតិ **កាលកិរិយា**។ ឯតេន លោកសម្មុតិយា មរណំ ទីបេតិ។

ឥទានិ បរមត្ថេន ទីបេតុំ, **ខន្ធានំ ភេទោ**តិអាទិមាហ។ បរមត្ថេន ហិ ខន្ធាយេវ ភិជ្ជន្តិ, ន សត្តោ នាម កោចិ មរតិ។ ខន្ធេសុ បន ភិជ្ជមានេសុ សត្តោ មរតិ, ភិន្នេសុ មតោតិ វោហារោ ហោតិ។

ឯត្ថ ច ចតុវោការវសេន ខន្ធានំ ភេទោ, ឯកវោការវសេន កឡេវរស្ស និក្ខេបោ។ ចតុវោការវសេន វា ខន្ធានំ ភេទោ, សេសទ្វយវសេន កឡេវរស្ស និក្ខេបោ វេទិតព្ពោ។ កស្មា? ភវទ្វយេបិ រូបកាយសង្ខាតស្ស កឡេវរស្ស សម្ភវតោ។ អថ វា យស្មា ច ចាតុមហារាជិកាទីសុ ខន្ធា ភិជ្ជន្តេវ, ន កិញ្ចិ និក្ខិបន្តិ, តស្មា តេសំ វសេន ខន្ធានំ ភេទោ, មនុស្សាទីសុ កឡេវរស្ស និក្ខេបោ។ ឯត្ថ ច កឡេវរស្ស និក្ខេបការណតោ មរណំ កឡេវរស្ស និក្ខេបោតិ វុត្តន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ អយញ្ច ជរា ឥទញ្ច មរណំ។ ឥទំ វុច្ចតាវុសោតិ ឥទំ ឧភយម្បិ ឯកតោ កត្វា ជរាមរណន្តិ កថីយតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ជរាមរណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ជាតិវារវណ្ណនា

៩៣. ជាតិវារេ **ជាតិ សញ្ជាតី**តិអាទីសុ ជាយនដ្ឋេន **ជាតិ**, សា អបរិបុណ្ណាយតនវសេន យុត្តា។ សញ្ជាយនដ្ឋេន **សញ្ជាតិ**, សា បរិបុណ្ណាយតនវសេន យុត្តា។ ឱក្កមនដ្ឋេន **ឱក្កន្តិ**, សា អណ្ឌជជលាពុជវសេន យុត្តា។ តេ ហិ អណ្ឌកោសញ្ច វត្ថិកោសញ្ច ឱក្កមន្តា បវិសន្តា វិយ បដិសន្ធិំ គណ្ហន្តិ។ អភិនិព្ពត្តនដ្ឋេន **អភិនិព្ពត្តិ**, សា សំសេទជឱបបាតិកវសេន យុត្តា, តេ ហិ បាកដាយេវ ហុត្វា និព្ពត្តន្តិ។ អយំ តាវ វោហារទេសនា។

ឥទានិ បរមត្ថទេសនា ហោតិ។ ខន្ធាយេវ ហិ បរមត្ថតោ បាតុភវន្តិ, ន សត្តោ។ តត្ថ ច **ខន្ធាន**ន្តិ ឯកវោការភវេ ឯកស្ស ចតុវោការភវេ ចតុន្នំ បញ្ចវោការភវេ បញ្ចន្នម្បិ គហណំ វេទិតព្វំ។ **បាតុភាវោ**តិ ឧប្បត្តិ។ **អាយតនាន**ន្តិ ឯត្ថ តត្រ តត្រ ឧប្បជ្ជមានាយតនវសេនេវ សង្គហោ វេទិតព្វោ។ **បដិលាភោ**តិ សន្តតិយំ បាតុភាវោយេវ។ បាតុភវន្តានេវ ហិ តានិ បដិលទ្ធានិ នាម ហោន្តិ។ **អយំ វុច្ចតាវុសោ ជាតី**តិ ឥមិនា បទេន វោហារតោ បរមត្ថតោ ច ទេសិតាយ ជាតិយា និគមនំ ករោតីតិ។ **ភវសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន ជាតិយា បច្ចយភូតោ កម្មភវោ វេទិតព្វោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ជាតិវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភវវារវណ្ណនា

៩៤. ភវវារេ **កាមភវោ**តិ កម្មភវោ ច ឧបបត្តិភវោ ច។ តត្ថ **កម្មភវោ** នាម កាមភវូបគំ កម្មមេវ។ តញ្ហិ ឧបបត្តិភវស្ស ការណត្តា “សុខោ ពុទ្ធានមុប្បាទោ (ធ. ប. ១៩៤) ទុក្ខោ បាបស្ស ឧច្ចយោ”តិអាទីនិ (ធ. ប. ១១៧) វិយ ផលវោហារេន ភវោតិ វុត្តំ។ **ឧបបត្តិភវោ** នាម តេន កម្មេន និព្ពត្តំ ឧបាទិន្នខន្ធបញ្ចកំ។ តញ្ហិ តត្ថ ភវតីតិ កត្វា **ភវោ**តិ វុត្តំ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ឥទំ កម្មញ្ច ឧបបត្តិ ច ឧភយម្បេតមិធ “កាមភវោ”តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ **រូបារូបភវេសុ។ ឧបាទានសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន ឧបាទានំ កុសលកម្មភវស្ស ឧបនិស្សយវសេនេវ បច្ចយោ ហោតិ។ អកុសលកម្មភវស្ស ឧបនិស្សយវសេនបិ សហជាតាទិវសេនបិ។ ឧបបត្តិភវស្ស បន សព្ពស្សាបិ ឧបនិស្សយវសេនេវ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ភវវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបាទានវារវណ្ណនា

៩៥. ឧបាទានវារេ **កាមុបាទាន**ន្តិអាទីសុ វត្ថុកាមំ ឧបាទិយតិ ឯតេន, សយំ វា តំ ឧបាទិយតីតិ **កាមុបាទានំ**។ កាមោ ច សោ ឧបាទានញ្ចាតិ វា កាមុបាទានំ។ **ឧបាទាន**ន្តិ ទឡ្ហគ្គហណំ វុច្ចតិ។ ទឡ្ហត្ថោ ហិ ឯត្ថ ឧបសទ្ទោ, “ឧបាយាស ឧបកដ្ឋា”តិអាទីសុ វិយ បញ្ចកាមគុណិករាគស្សេតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បនេតំ “តត្ថ កតមំ កាមុបាទានំ, យោ កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ”តិ (ធ. ស. ១២២០; វិភ. ៩៣៨) វុត្តនយេន វេទិតព្វំ។

តថា ទិដ្ឋិ ច សា ឧបាទានញ្ចាតិ **ទិដ្ឋុបាទានំ**។ អថ វា ទិដ្ឋិំ ឧបាទិយតិ, ឧបាទិយន្តិ វា ឯតេន ទិដ្ឋិន្តិ ទិដ្ឋុបាទានំ។ ឧបាទិយតិ ហិ បុរិមទិដ្ឋិំ ឧត្តរទិដ្ឋិ។ ឧបាទិយន្តិ ច តាយ ទិដ្ឋិំ។ យថាហ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច, ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិអាទិ (ម. និ. ៣.២៧), សីលព្ពតុបាទានអត្តវាទុបាទានវជ្ជស្ស សព្ពទិដ្ឋិគតស្សេតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បនេតំ “តត្ថ កតមំ ទិដ្ឋុបាទានំ នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិ (ធ. ស. ១២២០; វិភ. ៩៣៨) វុត្តនយេន វេទិតព្វំ។

តថា សីលព្ពតំ ឧបាទិយន្តិ ឯតេន, សយំ វា តំ ឧបាទិយតិ, សីលព្ពតញ្ច តំ ឧបាទានញ្ចាតិ វា **សីលព្ពតុបាទានំ**។ គោសីលគោវតាទីនិ ហិ ឯវំ សុទ្ធីតិ អភិនិវេសតោ សយមេវ ឧបាទានានិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បនេតំ “តត្ថ កតមំ សីលព្ពតុបាទានំ, ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណានំ សីលេន សុទ្ធី”តិ វុត្តនយេន វេទិតព្វំ។

ឥទានិ វទន្តិ ឯតេនាតិ **វាទោ**។ ឧបាទិយន្តិ ឯតេនាតិ **ឧបាទានំ**។ កិំ វទន្តិ, ឧបាទិយន្តិ វា? អត្តានំ។ អត្តនោ វាទុបាទានំ **អត្តវាទុបាទានំ**។ អត្តវាទមត្តមេវ វា អត្តាតិ ឧបាទិយតិ ឯតេនាតិ អត្តវាទុបាទានំ, វីសតិវត្ថុកាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា ឯតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បនេតំ “តត្ថ កតមំ អត្តវាទុបាទានំ, ឥធ អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ អរិយានំ អទស្សាវី”តិ (ធ. ស. ១២២៣) វុត្តនយេន វេទិតព្វំ។

តណ្ហាសមុទយាតិ ឯត្ថ តណ្ហា កាមុបាទានស្ស ឧបនិស្សយវសេន អនន្តរសមនន្តរនត្ថិវិគតាសេវនវសេន វា បច្ចយោ។ អវសេសានំ បន សហជាតាទិវសេនាបិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ឧបាទានវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តណ្ហាវារវណ្ណនា

៩៦. តណ្ហាវារេ **រូបតណ្ហា...បេ.... ធម្មតណ្ហា**តិ ឯវំ ចក្ខុទ្វារាទីសុ ជវនវីថិយំ បវត្តាយ តណ្ហាយ “សេដ្ឋិបុត្តោ ព្រាហ្មណបុត្តោ”តិ ឯវមាទីសុ បិតិតោ នាមំ វិយ បិតិសទិសារម្មណតោ នាមំ។ ឯត្ថ ច រូបារម្មណា តណ្ហា, រូបេ តណ្ហាតិ **រូបតណ្ហា**។ សា កាមរាគភាវេន រូបំ អស្សាទេន្តី បវត្តមានា **កាមតណ្ហា**។ សស្សតទិដ្ឋិសហគតរាគភាវេន រូបំ និច្ចំ ធុវំ សស្សតន្តិ ឯវំ អស្សាទេន្តី បវត្តមានា **ភវតណ្ហា**។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតរាគភាវេន រូបំ ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតិ បេច្ច ន ភវិស្សតីតិ ឯវំ អស្សាទេន្តី បវត្តមានា **វិភវតណ្ហា**តិ ឯវំ តិវិធា ហោតិ។ យថា ច រូបតណ្ហា, តថា សទ្ទតណ្ហាទយោបីតិ ឯតានិ អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តិ។ តានិ អជ្ឈត្តរូបាទីសុ អដ្ឋារស, ពហិទ្ធា រូបាទីសុ អដ្ឋារសាតិ ឆត្តឹស។ ឥតិ អតីតានិ ឆត្តឹស, អនាគតានិ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នានិ ឆត្តឹសាតិ អដ្ឋសតំ។ “អជ្ឈត្តិកស្សុបាទាយ ‘អស្មី’តិ ហោតិ , ‘ឥត្ថស្មី’តិ ហោតី”តិ (វិភ. ៩៧៣-៩៧៤) វា ឯវមាទីនា អជ្ឈត្តិករូបាទិនិស្សិតានិ អដ្ឋារស, “ពាហិរស្សុបាទាយ ‘ឥមិនា អស្មី’តិ ហោតិ, ‘ឥមិនា ឥត្ថស្មី’តិ ហោតី”តិ វា (វិភ. ៩៧៥) ឯវមាទិនា ពាហិររូបាទិនិស្សិតានិ អដ្ឋារសាតិ ឆត្តឹស។ ឥតិ អតីតានិ ឆត្តឹស, អនាគតានិ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នានិ ឆត្តឹសាតិ ឯវម្បិ **អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានិ** ហោន្តិ។ បុន សង្គហេ ករិយមានេ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ ឆឡេវ តណ្ហាកាយា តិស្សោយេវ កាមតណ្ហាទយោ ហោន្តីតិ ឯវំ –

> និទ្ទេសត្ថេន និទ្ទេស-វិត្ថារា វិត្ថារស្ស ច;
> បុន សង្គហតោ តណ្ហា, វិញ្ញាតព្ពា វិភាវិនាតិ។

វេទនាសមុទយាតិ ឯត្ថ បន **វេទនា**តិ វិបាកវេទនា អធិប្បេតា។ សា កថំ ឆសុ ទ្វារេសុ តណ្ហាយ បច្ចយោ ហោតីតិ ចេ? អស្សាទនីយតោ។ សុខាយ ហិ វេទនាយ អស្សាទនេន សត្តា វេទនំ មមាយន្តា វេទនាយ តណ្ហំ ឧប្បាទេត្វា វេទនារាគរត្តា ហុត្វា ចក្ខុទ្វារេ ឥដ្ឋមេវ រូបំ បត្ថេន្តិ, លទ្ធា ច នំ អស្សាទេន្តិ, អារម្មណទាយកានញ្ច ចិត្តការាទីនំ សក្ការំ ករោន្តិ។ តថា សោតទ្វារាទីសុ ឥដ្ឋេ ច សទ្ទាទយោ បត្ថេន្តិ, លទ្ធា ច នេ អស្សាទេន្តិ, អារម្មណទាយកានញ្ច វីណាវាទក-គន្ធិកសូទ-តន្តវាយ-នានាវិធសិប្បសន្ទស្សកាទីនំ សក្ការំ ករោន្តិ។ យថា កឹ? យថា បុត្តសិនេហេន បុត្តំ មមាយន្តា ធាតិយា សក្ការំ ករោន្តិ, សប្បាយសប្បិខីរាទីនិយេវ នំ បាយេន្តិ ចេវ ភោជេន្តិ ច។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

តណ្ហាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វេទនាវារវណ្ណនា

៩៧. វេទនាវារេ **វេទនាកាយា**តិ វេទនាសមូហា។ **ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា...បេ.... មនោសម្ផស្សជា វេទនា**តិ ឯតំ “ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា អត្ថិ កុសលា, អត្ថិ អកុសលា, អត្ថិ អព្យាកតា”តិ (វិភ. ៣៤) ឯវំ វិភង្គេ អាគតត្តា ចក្ខុទ្វារាទីសុ បវត្តានំ កុសលាកុសលាព្យាកតវេទនានំ “សារិបុត្តោ, មន្តាណិបុត្តោ”តិ ឯវមាទីសុ មាតិតោ នាមំ វិយ មាតិសទិសវត្ថុតោ នាមំ។ វចនត្ថោ បនេត្ថ ចក្ខុសម្ផស្សហេតុ ជាតា វេទនា **ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា**តិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ អយំ តាវេត្ថ សព្ពសង្គាហិកកថា ។ វិបាកវសេន បន ចក្ខុទ្វារេ ទ្វេ ចក្ខុវិញ្ញាណានិ, ទ្វេ មនោធាតុយោ, តិស្សោ មនោវិញ្ញាណធាតុយោតិ ឯតាហិ សម្បយុត្តវសេន វេទនា វេទិតព្ពា។ ឯស នយោ សោតទ្វារាទីសុ។ មនោទ្វារេ មនោវិញ្ញាណធាតុសម្បយុត្តាវ។

ផស្សសមុទយាតិ ឯត្ថ បន បញ្ចទ្វារេ បញ្ចវត្ថុកវេទនានំ សហជាតចក្ខុសម្ផស្សាទិសមុទយា សមុទយោ ហោតិ។ អវសេសានំ ចក្ខុសម្ផស្សាទយោ ឧបនិស្សយាទិវសេន បច្ចយា។ មនោទ្វារេ តទារម្មណវេទនានំ អទ្វារិកានញ្ច បដិសន្ធិភវង្គចុតិវេទនានំ សហជាតមនោសម្ផស្សសមុទយា សមុទយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

វេទនាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ផស្សវារវណ្ណនា

៩៨. ផស្សវារេ **ចក្ខុសម្ផស្សោ**តិ ចក្ខុម្ហិ សម្ផស្សោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ចក្ខុសម្ផស្សោ...បេ.... កាយសម្ផស្សោ**តិ ឯត្តាវតា ច កុសលាកុសលវិបាកា បញ្ចវត្ថុកា ទស សម្ផស្សា វុត្តា ហោន្តិ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ឥមិនា សេសា ពាវីសតិ លោកិយវិបាកមនសម្បយុត្តផស្សា។ **សឡាយតនសមុទយា**តិ ឆន្នំ ចក្ខាទីនំ អាយតនានំ សមុទយេន ឥមស្ស ឆព្ពិធស្សាបិ សម្ផស្សស្ស សមុទយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ផស្សវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សឡាយតនវារវណ្ណនា

៩៩. សឡាយតនវារេ **ចក្ខាយតន**ន្តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ ***វិសុទ្ធិមគ្គេ*** ខន្ធនិទ្ទេសេ ចេវ អាយតននិទ្ទេសេ ច វុត្តនយមេវ។ **នាមរូបសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន យំ នាមំ យញ្ច រូបំ, យញ្ច នាមរូបំ យស្ស អាយតនស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តស្ស វសេន ***វិសុទ្ធិមគ្គេ*** បដិច្ចសមុប្បាទនិទ្ទេសេ វុត្តនយេន នាមរូបសមុទយា សឡាយតនសមុទយោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តប្បការមេវាតិ។

សឡាយតនវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នាមរូបវារវណ្ណនា

១០០. នាមរូបវារេ នមនលក្ខណំ **នាមំ**។ រុប្បនលក្ខណំ **រូបំ**។ វិត្ថារវារេ បនស្ស **វេទនា**តិ វេទនាក្ខន្ធោ។ **សញ្ញា**តិ សញ្ញាក្ខន្ធោ។ **ចេតនា ផស្សោ មនសិការោ**តិ សង្ខារក្ខន្ធោ វេទិតព្ពោ។ កាមញ្ច អញ្ញេបិ សង្ខារក្ខន្ធសង្គហិតា ធម្មា សន្តិ, ឥមេ បន តយោ សព្ពទុព្ពលេសុបិ ចិត្តេសុ សន្តិ។ តស្មា ឯតេសំយេវ វសេនេត្ថ សង្ខារក្ខន្ធោបិ ទស្សិតោ។ **ចត្តារិ ច មហាភូតានី**តិ ឯត្ថ **ចត្តារី**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **មហាភូតានី**តិ បថវីអាបតេជវាយានមេតំ អធិវចនំ។ យេន បន ការណេន តានិ មហាភូតានីតិ វុច្ចន្តិ, យោ ចេត្ថ អញ្ញោ វិនិច្ឆយនយោ, សោ សព្ពោ ***វិសុទ្ធិមគ្គេ*** រូបក្ខន្ធនិទ្ទេសេ វុត្តោ។

ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយាតិ ឯត្ថ បន **ចតុន្ន**ន្តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ, ចត្តារិ ច មហាភូតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបាទាយា**តិ ឧបាទិយិត្វា, គហេត្វាតិ អត្ថោ។ និស្សាយាតិបិ ឯកេ។ វត្តមានន្តិ អយញ្ចេត្ថ បាឋសេសោ។ សមូហត្ថេ វា ឯតំ សាមិវចនំ។ តេន ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ សមូហំ ឧបាទាយ បវត្តមានំ រូបន្តិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ សព្ពថាបិ យានិ ចត្តារិ បថវីអាទីនិ មហាភូតានិ, យញ្ច ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ វត្តមានំ ចក្ខាយតនាទិភេទេន អភិធម្មបាឡិយមេវ វុត្តំ តេវីសតិវិធំ រូបំ, តំ សព្ពម្បិ “រូប”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ **វិញ្ញាណសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន យំ វិញ្ញាណំ យស្ស នាមស្ស យស្ស ច រូបស្ស យស្ស ច នាមរូបស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តស្ស វសេន ***វិសុទ្ធិមគ្គេ*** បដិច្ចសមុប្បាទនិទ្ទេសេ វុត្តនយេនេវ វិញ្ញាណសមុទយា នាមរូបសមុទយោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

នាមរូបវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិញ្ញាណវារវណ្ណនា

១០១. វិញ្ញាណវារេ **ចក្ខុវិញ្ញាណ**ន្តិ ចក្ខុម្ហិ វិញ្ញាណំ, ចក្ខុតោ វា ជាតំ វិញ្ញាណន្តិ **ចក្ខុវិញ្ញាណំ**។ ឯវំ **សោតឃានជិវ្ហាកាយវិញ្ញាណានិ**។ ឥតរំ បន មនោយេវ វិញ្ញាណន្តិ **មនោវិញ្ញាណំ**។ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវជ្ជស្ស តេភូមកវិបាកចិត្តស្សេតំ អធិវចនំ។ **សង្ខារសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន យោ សង្ខារោ យស្ស វិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តស្ស វសេន សង្ខារសមុទយា វិញ្ញាណសមុទយោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

វិញ្ញាណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្ខារវារវណ្ណនា

១០២. សង្ខារវារេ អភិសង្ខរណលក្ខណោ **សង្ខារោ**។ វិត្ថារវារេ បនស្ស **កាយសង្ខារោ**តិ កាយតោ បវត្តសង្ខារោ, កាយទ្វារេ ចោបនវសេន បវត្តានំ កាមាវចរកុសលតោ អដ្ឋន្នំ, អកុសលតោ ទ្វាទសន្នន្តិ វីសតិយា កាយសញ្ចេតនានមេតំ អធិវចនំ។ **វចីសង្ខារោ**តិ វចិតោ បវត្តសង្ខារោ, វចីទ្វារេ វចនភេទវសេន បវត្តានំ វីសតិយា ឯវ វចីសញ្ចេតនានមេតំ អធិវចនំ។ **ចិត្តសង្ខារោ**តិ ចិត្តតោ បវត្តសង្ខារោ, កាយវចីទ្វារេ ចោបនំ អកត្វា រហោ និសីទិត្វា ចិន្តយន្តស្ស បវត្តានំ លោកិយកុសលាកុសលវសេន ឯកូនតឹសមនោសញ្ចេតនានមេតំ អធិវចនំ។ **អវិជ្ជាសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន កុសលានំ ឧបនិស្សយវសេន អកុសលានំ សហជាតាទិវសេនាបិ អវិជ្ជា បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

សង្ខារវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អវិជ្ជាវារវណ្ណនា

១០៣. អវិជ្ជាវារេ **ទុក្ខេ អញ្ញាណ**ន្តិ ទុក្ខសច្ចេ អញ្ញាណំ, មោហស្សេតំ អធិវចនំ។ ឯស នយោ **សមុទយេ អញ្ញាណ**ន្តិអាទីសុ។ តត្ថ ចតូហិ ការណេហិ ទុក្ខេ អញ្ញាណំ វេទិតព្ពំ អន្តោគធតោ វត្ថុតោ អារម្មណតោ បដិច្ឆាទនតោ ច។ តថា ហិ តំ ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នត្តា ទុក្ខេ អន្តោគធំ, ទុក្ខសច្ចញ្ចស្ស និស្សយបច្ចយភាវេន វត្ថុ, អារម្មណបច្ចយភាវេន អារម្មណំ, ទុក្ខសច្ចញ្ច ឯតំ បដិច្ឆាទេតិ, តស្ស យាថាវលក្ខណប្បដិវេធនិវារណេន, ញាណប្បវត្តិយា ចេត្ថ អប្បទានេន។

សមុទយេ អញ្ញាណំ តីហិ ការណេហិ វេទិតព្ពំ វត្ថុតោ អារម្មណតោ បដិច្ឆាទនតោ ច។ និរោធេ បដិបទាយញ្ច អញ្ញាណំ ឯកេនេវ ការណេន វេទិតព្ពំ បដិច្ឆាទនតោ។ និរោធបដិបទាយ ហិ បដិច្ឆាទកមេវ អញ្ញាណំ តេសំ យាថាវលក្ខណប្បដិវេធនិវារណេន, តេសុ ច ញាណប្បវត្តិយា អប្បទានេន។ ន បន តត្ថ អន្តោគធំ, តស្មិំ សច្ចទ្វយេ អបរិយាបន្នត្តា។ ន តស្ស តំ សច្ចទ្វយំ វត្ថុ, អសហជាតត្តា។ នារម្មណំ, តទារព្ភ អប្បវត្តនតោ។ បច្ឆិមញ្ហិ សច្ចទ្វយំ គម្ភីរត្តា ទុទ្ទសំ, ន ចេត្ថ អន្ធភូតំ អញ្ញាណំ បវត្តតិ។ បុរិមំ បន វញ្ចនិយដ្ឋេន សភាវលក្ខណស្ស ទុទ្ទសត្តា គម្ភីរំ, តត្ថ វិបល្លាសគ្គាហវសេន បវត្តតិ។

អបិច **ទុក្ខេ**តិ ឯត្តាវតា សង្គហតោ វត្ថុតោ អារម្មណតោ កិច្ចតោ ច អវិជ្ជា ទីបិតា។ **ទុក្ខសមុទយេ**តិ ឯត្តាវតា វត្ថុតោ អារម្មណតោ កិច្ចតោ ច។ **ទុក្ខនិរោធេ ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយា**តិ ឯត្តាវតា កិច្ចតោ។ អវិសេសតោ បន **អញ្ញាណ**ន្តិ ឯតេន សភាវតោ និទ្ទិដ្ឋាតិ ញាតព្ពា។ **អាសវសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន កាមាសវភវាសវា សហជាតាទិវសេន អវិជ្ជាយ បច្ចយា ហោន្តិ។ អវិជ្ជាសវោ ឧបនិស្សយវសេនេវ។ បុព្ពុប្បន្នា ចេត្ថ អវិជ្ជា អវិជ្ជាសវោតិ វេទិតព្ពា។ សា អបរាបរុប្បន្នាយ អវិជ្ជាយ ឧបនិស្សយបច្ចយោ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អវិជ្ជាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាសវវារវណ្ណនា

១០៤. អាសវវារេ **អវិជ្ជាសមុទយា**តិ ឯត្ថ អវិជ្ជា កាមាសវភវាសវានំ សហជាតាទិវសេន បច្ចយោ ហោតិ។ អវិជ្ជាសវស្ស ឧបនិស្សយវសេនេវ។ អបរាបរុប្បន្នា ចេត្ថ អវិជ្ជា អវិជ្ជាសវោតិ វេទិតព្ពា។ បុព្ពុប្បន្នា អវិជ្ជាយេវស្ស អបរាបរុប្បន្នស្ស អវិជ្ជាសវស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយោ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ អយំ វារោ យា ឯសា បដិច្ចសមុប្បាទបទេសុ ជេដ្ឋិកា អវិជ្ជា, តស្សាបិ បច្ចយទស្សនវសេន វុត្តោ។ ឯវំ វុត្តេន វារេន សំសារស្ស អនមតគ្គតា សាធិតា ហោតិ។ កថំ? អាសវសមុទយេន ហិ អវិជ្ជាសមុទយោ។ អវិជ្ជាសមុទយេនាបិ អាសវសមុទយោ។ ឯវំ អាសវា អវិជ្ជាយ អវិជ្ជាបិ អាសវានំ បច្ចយោតិ កត្វា បុព្ពកោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ, តស្សា អបញ្ញាយនតោ សំសារស្ស អនមតគ្គតា សិទ្ធា ហោតីតិ។

ឯវំ សព្ពេបិមេ តស្មិំ សុត្តេ កម្មបថវារោ អាហារវារោ ទុក្ខវារោ ជរា-មរណ-ជាតិ-ភវ-ឧបាទាន-តណ្ហា-វេទនា-ផស្ស-សឡាយតន-នាមរូប- វិញ្ញាណ-សង្ខារ-អវិជ្ជា-អាសវវារោតិ **សោឡសវារា** វុត្តា។

តេសុ ឯកេកស្ស វារស្ស សង្ខេបវិត្ថារវសេន ទ្វិធា វិភត្តា ទ្វត្តឹសដ្ឋានានិ ហោន្តិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ ឥមេសុ ទ្វត្តឹសដ្ឋានេសុ ចត្តារិ សច្ចានិ កថិតានិ។ ឯតេសំយេវ វិត្ថារវសេន វុត្តេសុ សោឡសសុ ឋានេសុ អរហត្តំ កថិតំ។ ថេរស្ស បន មតេន ទ្វត្តឹសាយបិ ឋានេសុ ចត្តារិ សច្ចានិ ចត្តារោ ច មគ្គា កថិតាតិ។ ឥតិ សកលេបិ បញ្ចមហា

និកាយសង្គហិតេ ពុទ្ធវចនេ នត្ថិ តំ សុត្តំ, យត្ថ ទ្វត្តឹសក្ខត្តុំ ចត្តារិ សច្ចានិ ទ្វត្តឹសក្ខត្តុញ្ច អរហត្តំ បកាសិតំ អញ្ញត្រ ឥមម្ហា សម្មាទិដ្ឋិសុត្តាតិ។

ឥទមវោចាយស្មា សារិបុត្តោតិ ឥទំ ទ្វត្តឹសាយ ចតុសច្ចបរិយាយេហិ ទ្វត្តឹសាយ អរហត្តបរិយាយេហីតិ ចតុសដ្ឋិយា ការណេហិ អលង្ករិត្វា សម្មាទិដ្ឋិសុត្តំ អាយស្មា សារិបុត្តោ អវោច, អត្តមនា តេ ភិក្ខូ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស ភាសិតំ អភិនន្ទុន្តិ។

អាសវវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សម្មាទិដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សតិបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

១០៥. ឯវំ **មេ សុតន្តិ** សតិបដ្ឋានសុត្តំ។ តត្ថ **កុរូសុ វិហរតី**តិ កុរុនាមកា ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រូឡ្ហីសទ្ទេន **កុរូ**តិ វុច្ចតិ, តស្មឹ កុរូសុ ជនបទេ។ អដ្ឋកថាចរិយា បនាហុ – មន្ធាតុកាលេ តីសុ ទីបេសុ មនុស្សា ជម្ពុទីបោ នាម ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធមហាសាវកចក្កវត្តិបភុតីនំ ឧត្តមបុរិសានំ ឧប្បត្តិភូមិ ឧត្តមទីបោ អតិរមណីយោតិ សុត្វា រញ្ញោ មន្ធាតុចក្កវត្តិនា ចក្ករតនំ បុរក្ខត្វា ចត្តារោ ទីបេ អនុសំយាយន្តេន សទ្ធឹ អាគមំសុ។ តតោ រាជា បរិណាយករតនំ បុច្ឆិ –

“អត្ថិ នុ ខោ មនុស្សលោកតោ រមណីយតរំ ឋាន”ន្តិ?

“កស្មា ទេវ ឯវំ ភណសិ?

“កឹ ន បស្សសិ ចន្ទិមសូរិយានំ អានុភាវំ?

“ននុ ឯតេសំ ឋានំ ឥតោ រមណីយតរ”ន្តិ?

រាជា ចក្ករតនំ បុរក្ខត្វា តត្ថ អគមាសិ។ ចត្តារោ មហារាជានោ “មន្ធាតុមហារាជា អាគតោ”តិ សុត្វាវ “មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ រាជា ន សក្កា យុទ្ធេន បដិពាហិតុ”ន្តិ សករជ្ជំ និយ្យាតេសុំ។ សោ តំ គហេត្វា បុន បុច្ឆិ – “អត្ថិ នុ ខោ ឥតោ រមណីយតរំ ឋាន”ន្តិ។ អថស្ស តាវតឹសភវនំ កថយឹសុ – “តាវតឹសភវនំ, ទេវ, រមណីយតរំ, តត្ថ សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ ឥមេ ចត្តារោ មហារាជានោ បរិចារកា ទោវារិកភូមិយំ តិដ្ឋន្តិ។ សក្កោ ទេវរាជា មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ។ តស្សិមានិ បន ឧបភោគដ្ឋានានិ, យោជនសហស្សុព្ពេធោ វេជយន្តបាសាទោ, បញ្ចយោជនសតុព្ពេធា សុធម្មា ទេវសភា, ទិយឌ្ឍយោជនសតិកោ វេជយន្តរថោ, តថា ឯរាវណោ ហត្ថី, ទិព្ពរុក្ខសហស្សបដិមណ្ឌិតំ នន្ទនវនំ ចិត្តលតាវនំ ផារុសកវនំ មិស្សកវនំ ។ យោជនសតុព្ពេធោ បារិច្ឆត្តកោ កោវិឡារោ, តស្ស ហេដ្ឋា សដ្ឋិយោជនាយាមា បណ្ណាសយោជនវិត្ថតា បញ្ចទសយោជនុព្ពេធា ជយសុមនបុប្ផវណ្ណា បណ្ឌុកម្ពលសិលា, យស្សា មុទុតាយ សក្កស្ស និសីទតោ ឧបឌ្ឍកាយោ អនុបវិសតី”តិ។

តំ សុត្វា រាជា តត្ថ គន្តុកាមោ ចក្ករតនំ អព្ភុក្កិរិ ។ តំ អាកាសេ បតិដ្ឋាសិ សទ្ធឹ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ។ អថ ទ្វិន្នំ ទេវលោកានំ វេមជ្ឈតោ ចក្ករតនំ ឱតរិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋាសិ សទ្ធឹ បរិណាយករតនប្បមុខាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ។ រាជា ឯកកោវ តាវតឹសភវនំ អគមាសិ។ សក្កោ “មន្ធាតា អាគតោ”តិ សុត្វាវ តស្ស បច្ចុគ្គមនំ កត្វា – “ស្វាគតំ តេ, មហារាជ, សកំ តេ, មហារាជ។ អនុសាស, មហារាជា”តិ វត្វា សទ្ធឹ នាដកេហិ រជ្ជំ ទ្វេភាគេ កត្វា ឯកំ ភាគមទាសិ។ រញ្ញោ តាវតឹសភវនេ បតិដ្ឋិតមត្តស្សេវ មនុស្សភាវោ វិគច្ឆិ, ទេវភាវោ បាតុរហោសិ។

តស្ស កិរ សក្កេន សទ្ធឹ បណ្ឌុកម្ពលសិលាយំ និសិន្នស្ស អក្ខិនិមិសមត្តេន នានត្តំ បញ្ញាយតិ។ តំ អសល្លក្ខេន្តា ទេវា សក្កស្ស ច តស្ស ច នានត្តេ មុយ្ហន្តិ។ សោ តត្ថ ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវមានោ យាវ ឆត្តឹស សក្កា ឧប្បជ្ជិត្វា ចុតា, តាវ រជ្ជំ ការេត្វា អតិត្តោយេវ កាមេហិ តតោ ចវិត្វា អត្តនោ ឧយ្យានេ បតិដ្ឋិតោ វាតាតបេន ផុដ្ឋគត្តោ កាលមកាសិ។

ចក្កវត្តិនេ បន បថវិយំ បតិដ្ឋិតេ បរិណាយករតនំ សុវណ្ណបដ្ដេ មន្ទាគុឧបាហនំ លិខាបេត្វា ឥទំ មន្ទាគុ រដ្ឋន្តិ រដ្ឋមនុសាសិ។ តេបិ តីហិ ទីបេហិ អាគតមនុស្សា បុន គន្តុំ អសក្កោន្តា បរិណាយករតនំ ឧបសង្កមិត្វា "ទេវ មយំ រញ្ញោ អានុភាវេន អាគតា, ឥទានិ គន្តុំ ន សក្កោម, វសនដ្ឋានំ នោ ទេហី"តិ យាចឹសុ។ សោ តេសំ ឯកេកំ ជនបទមទាសិ។ តត្ថ បុព្ពវិទេហតោ អាគតមនុស្សេហិ អាវសិតបទេសោ តាយេវ បុរិមសញ្ញាយ **វិទេហរដ្ឋន្តិ** នាមំ លភិ។ អបរគោយានតោ អាគតមនុស្សេហិ អាវសិតបទេសោ **អបរន្តជនបទោ**តិ នាមំ លភិ។ ឧត្តរកុរុតោ អាគតមនុស្សេហិ អាវសិតបទេសោ **កុរុរដ្ឋន្តិ** នាមំ លភីតិ ។ ពហុកេ បន គាមនិគមាទយោ ឧបាទាយ ពហុវចនេន វោហរីយតិ។ តេន វុត្តំ "**កុរូសុ វិហរតី**"តិ។

កម្មាសធម្មំ នាម កុរូនំ និគមោតិ។ **កម្មាសធម្មន្តិ** ឯត្ថ កេចិ ធ-ការស្ស ទ-ការេន អត្ថំ វណ្ណយន្តិ។ កម្មាសោ ឯត្ថ ទមិតោតិ **កម្មាសទម្មោ។ កម្មាសោ**តិ កម្មាសបាទោ បោរិសាទោ វុច្ចតិ។ តស្ស កិរ បាទេ ខាណុកេន វិទ្ធដ្ឋានេ វណោ រុហន្តោ ចិត្តទារុសទិសោ ហុត្វា រុហិ, តស្មា **កម្មាសបាទោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ ។ សោ ច តស្មិំ ឱកាសេ ទមិតោ បោរិសាទភាវតោ បដិសេធិតោ។ កេន? មហាសត្តេន។ កតរស្មិំ ជាតកេតិ? **មហាសុតសោមជាតកេ**តិ ឯកេ។ ឥមេ បន ថេរា **ជយទ្ទិសជាតកេ**តិ វទន្តិ។ តទា ហិ មហាសត្តេន កម្មាសបាទោ ទមិតោ។ យថាហ –

"បុត្តោ យទា ហោមិ ជយទ្ទិសស្ស,
បញ្ចាលរដ្ឋាធិបតិស្ស អត្រជោ;
ចជិត្វាន បាណំ បិតរំ បមោចយិំ,
កម្មាសបាទម្បិ ចហំ បសាទយិ"ន្តិ។

កេចិ បន ធ-ការេនេវ អត្ថំ វណ្ណយន្តិ។ កុរុរដ្ឋវាសីនំ កិរ កុរុវត្តធម្មោ តស្មិំ កម្មាសោ ជាតោ, តស្មា តំ ឋានំ កម្មាសោ ឯត្ថ ធម្មោ ជាតោតិ **កម្មាសធម្មន្តិ** វុច្ចតិ។ តត្ថ និវិដ្ឋនិគមស្សាបិ ឯតទេវ នាមំ។ ភុម្មវចនេន កស្មា ន វុត្តន្តិ? អវសនោកាសតោ។ ភគវតោ កិរ តស្មិំ និគមេ វសនោកាសោ កោចិ វិហារោ នាហោសិ។ និគមតោ បន អបក្កម្ម អញ្ញតរស្មិំ ឧទកសម្បន្នេ រមណីយេ ភូមិភាគេ មហាវនសណ្ឌោ អហោសិ។ តត្ថ ភគវា វិហាសិ។ តំ និគមំ គោចរគាមំ កត្វា, តស្មា ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្វោ "កុរូសុ វិហរតិ កម្មាសធម្មំ នាម កុរូនំ និគមោ, តំ គោចរគាមំ កត្វា"តិ។

ឧទ្ទេសវារកថាវណ្ណនា

១០៦. ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោតិ។ កស្មា ភគវា ឥទំ សុត្តមភាសិ? កុរុរដ្ឋវាសីនំ គម្ភីរទេសនាបដិគ្គហណសមត្ថតាយ។ កុរុរដ្ឋវាសិនោ កិរ ភិក្ខូ ភិក្ខុនិយោ ឧបាសកា ឧបាសិកាយោ ឧតុបច្ចយាទិសម្បន្នត្តា តស្ស រដ្ឋស្ស សប្បាយឧតុបច្ចយសេវនេន និច្ចំ កល្លសរីរា កល្លចិត្តា ច ហោន្តិ។ តេ ចិត្តសរីរកល្លតាយ អនុគ្គហិតបញ្ញាពលា គម្ភីរកថំ បរិគ្គហេតុំ សមត្ថា ហោន្តិ។ តេន តេសំ ភគវា ឥមំ គម្ភីរទេសនាបដិគ្គហណសមត្ថតំ សម្បស្សន្តោ ឯកវីសតិយា ឋានេសុ កម្មដ្ឋានំ អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា ឥទំ គម្ភីរត្ថំ សតិបដ្ឋានសុត្តំ អភាសិ។ យថា ហិ បុរិសោ សុវណ្ណចង្កោដកំ លភិត្វា តត្ថ នានាបុប្ផានិ បក្ខិបេយ្យ, សុវណ្ណមញ្ជូសំ វា បន លភិត្វា សត្តរតនានិ បក្ខិបេយ្យ, ឯវំ ភគវា កុរុរដ្ឋវាសិបរិសំ លភិត្វា គម្ភីរទេសនំ ទេសេសិ។ តេនេវេត្ថ អញ្ញានិបិ គម្ភីរត្ថានិ ទីឃនិកាយេ **មហានិទានំ មហាសតិបដ្ឋានំ** ឥមស្មិំ មជ្ឈិមនិកាយេ **សារោបមំ រុក្ខូបមំ រដ្ឋបាលំ មាគណ្ឌិយំ អានេញ្ជសប្បាយ**ន្តិ អញ្ញានិបិ សុត្តានិ ទេសេសិ។

អបិច តស្មិំ ជនបទេ ចតស្សោ បរិសា បកតិយាវ សតិបដ្ឋានភាវនានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ, អន្តមសោ ទាសកម្មករបរិជនាបិ សតិបដ្ឋានប្បដិសំយុត្តមេវ កថំ កថេន្តិ។ ឧទកតិត្ថសុត្តកន្តនដ្ឋានាទីសុបិ និរត្ថកកថា នាម ន បវត្តតិ។ សចេ កាចិ ឥត្ថី "អម្ម ត្វំ កតរំ សតិបដ្ឋានភាវនំ មនសិករោសី"តិ បុច្ឆិតា "ន កិញ្ចី"តិ វទតិ។ តំ គរហន្តិ "ធិរត្ថុ តវ ជីវិតំ, ជីវមានាបិ ត្វំ មតសទិសា"តិ។ អថ នំ "មា ទានិ បុន ឯវមកាសី"តិ ឱវទិត្វា អញ្ញតរំ សតិបដ្ឋានំ ឧគ្គណ្ហាបេន្តិ។ យា បន "អហំ អសុកំ សតិបដ្ឋានំ មនសិករោមី"តិ វទតិ។ តស្សា "សាធុ សាធូ"តិ សាធុការំ ទត្វា "តវ ជីវិតំ សុជីវិតំ, ត្វំ នាម មនុស្សត្តំ បត្តា, តវត្ថាយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ"តិអាទីហិ បសំសន្តិ។ ន កេវលញ្ចេត្ថ មនុស្សជាតិយាយេវ សតិបដ្ឋានមនសិការយុត្តា, តេ និស្សាយ វិហរន្តា តិរច្ឆានគតាបិ។ តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ នដកោ សុវបោតកំ គហេត្វា សិក្ខាបេន្តោ វិចរតិ។ សោ ភិក្ខុនុបស្សយំ ឧបនិស្សាយ វសិត្វា គមនកាលេ សុវបោតកំ បមុស្សិត្វា គតោ។ តំ សាមណេរិយោ គហេត្វា បដិជគ្គឹសុ។ ពុទ្ធរក្ខិតោតិស្ស នាមំ អកំសុ។ តំ ឯកទិវសំ បុរតោ និសិន្នំ ទិស្វា មហាថេរី អាហ – "ពុទ្ធរក្ខិតា"តិ?

កឹ អយ្យេតិ។

អត្ថិ កោចិ តវ មនសិការោតិ?

នត្ថិ អយ្យេតិ។

អាវុសោ , បព្ពជិតានំ សន្តិកេ វសន្តេន នាម វិស្សដ្ឋអត្តភាវេន ភវិតុំ ន វដ្ដតិ, កោចិទេវ មនសិការោ តច្ឆិតព្ពោ, ត្វំ បន អញ្ញំ ន សក្ខិស្សសិ “អដ្ឋិ អដ្ឋី”តិ សជ្ឈាយំ ករោហីតិ។ សោ ថេរិយា ឱវាទេ ឋត្វា “អដ្ឋិ អដ្ឋី”តិ សជ្ឈាយន្តោ ចរតិ។

តំ ឯកទិវសំ បាតោវ តោរណគ្គេ និសីទិត្វា ពាលាតបំ តបមានំ ឯកោ សកុណោ នខបញ្ជរេន អគ្គហេសិ។ សោ “កិរិ កិរី”តិ សទ្ទមកាសិ។ សាមណេរិយោ សុត្វា “អយ្យេ ពុទ្ធរក្ខិតោ សកុណេន គហិតោ, មោចេម ន”ន្តិ លេឌ្ឌុអាទីនិ គហេត្វា អនុពន្ធិត្វា មោចេសុំ។ តំ អានេត្វា បុរតោ ឋបិតំ ថេរី អាហ –

“ពុទ្ធរក្ខិត, សកុណេន គហិតកាលេ កឹ ចិន្តេសី”តិ?

ន អយ្យេ អញ្ញំ ចិន្តេសិំ, “អដ្ឋិបុញ្ជោវ អដ្ឋិបុញ្ជំ គហេត្វា គច្ឆតិ, កតរស្មិម្បិ ឋានេ វិប្បកិរិស្សតី”តិ ឯវំ អយ្យេ អដ្ឋិបុញ្ជមេវ ចិន្តេសិន្តិ។

សាធុ សាធុ, ពុទ្ធរក្ខិត, អនាគតេ ភវក្ខយស្ស តេ បច្ចយោ ភវិស្សតីតិ។ ឯវំ តត្ថ តិរច្ឆានគតាបិ សតិបដ្ឋានមនសិការយុត្តា, តស្មា នេសំ ភគវា សតិបដ្ឋានពុទ្ធិមេវ ជនេន្តោ ឥទំ សុត្តំ អភាសិ។

តត្ថ **ឯកាយនោ**តិ ឯកមគ្គោ។ មគ្គស្ស ហិ –

> “មគ្គោ បន្ថោ បថោ បជ្ជោ, អញ្ជសំ វដុមាយនំ;
> នាវា ឧត្តរសេតូ ច, កុល្លោ ច ភិសិសង្កមោ”តិ។ (ចូឡនិ. ១០១) –

ពហូនិ នាមានិ។ ស្វាយំ ឥធ អយននាមេន វុត្តោ។ តស្មា **ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ**តិ ឯត្ថ ឯកមគ្គោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ, ន ទ្វេធាបថភូតោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អថ វា ឯកេន អយិតព្ពោតិ ឯកាយនោ។ **ឯកេនា**តិ គណសង្គណិកំ បហាយ វូបកដ្ឋេន បវិវិត្តចិត្តេន។ **អយិតព្ពោ**តិ បដិបជ្ជិតព្ពោ។ អយន្តិ វា ឯតេនាតិ **អយនោ,** សំសារតោ និព្ពានំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ ។ ឯកស្ស អយនោ **ឯកាយនោ, ឯកស្សា**តិ សេដ្ឋស្ស។ សព្ពសត្តានំ សេដ្ឋោ ច ភគវា, តស្មា ភគវតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ ហិ តេន អញ្ញេបិ អយន្តិ, ឯវំ សន្តេបិ ភគវតោវ សោ អយនោ តេន ឧប្បាទិតត្តា។ យថាហ “សោ ហិ, ព្រាហ្មណ, ភគវា អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា”តិអាទិ (ម. និ. ៣.៧៩)។ អយតីតិ វា **អយនោ,** គច្ឆតិ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ ឯកស្មិំ អយនោតិ **ឯកាយនោ,** ឥមស្មិំយេវ ធម្មវិនយេ បវត្តតិ, ន អញ្ញត្រាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាហ “ឥមស្មិំ ខោ, សុភទ្ទ, ធម្មវិនយេ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ឧបលព្ភតី”តិ (ទី. និ. ២.២១៤)។ ទេសនាភេទោយេវ ហេសោ, អត្ថោ បនេកោ។ អបិច ឯកំ អយតីតិ ឯកាយនោ។ បុព្ពភាគេ នានាមុខភាវនានយប្បវត្តោបិ អបរភាគេ ឯកំ និព្ពានមេវ គច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាហ ព្រហ្មា សហម្បតិ –

> “ឯកាយនំ ជាតិខយន្តទស្សី,
> មគ្គំ បជានាតិ ហិតានុកម្បី;
> ឯតេន មគ្គេន តរិំសុ បុព្ពេ,
> តរិស្សន្តិ យេ ច តរន្តិ ឱឃ”ន្តិ។ (សំ. និ. ៥.៤០៩);

កេចិ បន “ន បារំ ទិគុណំ យន្តី”តិ គាថានយេន យស្មា ឯកវារំ និព្ពានំ គច្ឆតិ។ តស្មា “ឯកាយនោ”តិ វទន្តិ, តំ ន យុជ្ជតិ។ ឥមស្ស ហិ អត្ថស្ស សកឹ អយនោតិ ឥមិនា ព្យញ្ជនេន ភវិតព្ពំ។ យទិ បន ឯកំ អយនមស្ស ឯកា គតិ បវត្តីតិ ឯវមត្ថំ យោជេត្វា វុច្ចេយ្យ, ព្យញ្ជនំ យុជ្ជេយ្យ, អត្ថោ បន ឧភយថាបិ ន យុជ្ជតិ។ កស្មា? ឥធ បុព្ពភាគមគ្គស្ស អធិប្បេតត្តា។ កាយាទិចតុអារម្មណប្បវត្តោ ហិ បុព្ពភាគសតិបដ្ឋានមគ្គោ ឥធ អធិប្បេតោ, ន លោកុត្តរោ។ សោ ច អនេកវារម្បិ អយតិ, អនេកញ្ចស្ស អយនំ ហោតិ។

បុព្ពេបិ ច តស្មិំ បទេ មហាថេរានំ សាកច្ឆា អហោសិយេវ។ តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ “បុព្ពភាគសតិបដ្ឋានមគ្គោ”តិ អាហ។ អាចរិយោ បនស្ស តិបិដកចូឡសុមត្ថេរោ “មិស្សកមគ្គោ”តិ អាហ។ បុព្ពភាគោ ភន្តេតិ។ មិស្សកោ អាវុសោតិ។ អាចរិយេ បុនប្បុនំ ភណន្តេ អប្បដិពាហិត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ បញ្ហំ អវិនិច្ឆិនិត្វាវ ឧដ្ឋហឹសុ។ អថាចរិយត្ថេរោ ន្ហានកោដ្ឋកំ គច្ឆន្តោ “មយា មិស្សកមគ្គោ កថិតោ, ចូឡនាគោ បុព្ពភាគោតិ អាទាយ វោហរតិ , កោ នុ ខោ ឯត្ថ និច្ឆយោ”តិ សុត្តន្តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ បរិវត្តេន្តោ “យោ ហិ កោចិ, ភិក្ខវេ, ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ឯវំ ភាវេយ្យ សត្ត វស្សានី”តិ ឥមស្មិំ ឋានេ សល្លក្ខេសិ, លោកុត្តរមគ្គោ ឧប្បជ្ជិត្វា សត្ត វស្សានិ តិដ្ឋមានោ នាម នត្ថិ, មយា វុត្តោ មិស្សកមគ្គោ ន លព្ភតិ, ចូឡនាគេន ទិដ្ឋោ បុព្ពភាគមគ្គោវ លព្ភតីតិ ញត្វា អដ្ឋមិយំ ធម្មស្សវនេ សង្ឃុដ្ឋេ អគមាសិ។

បោរាណកត្ថេរា កិរ បិយធម្មស្សវនា ហោន្តិ។ សទ្ទំ សុត្វាវ “អហំ បឋមំ, អហំ បឋម”ន្តិ ឯកប្បហារេនេវ ឱសរន្តិ។ តស្មិញ្ច ទិវសេ ចូឡនាគត្ថេរស្ស វារោ។ តេន ធម្មាសនេ និសីទិត្វា វីជនឹ គហេត្វា បុព្ពគាថាសុ វុត្តាសុ ថេរស្ស អាសនបិដ្ឋិយំ ឋិតស្ស ឯតទហោសិ “រហោ និសីទិត្វា ន វក្ខាមី”តិ។ បោរាណកត្ថេរា ហិ អនុសូយកា ហោន្តិ, ន អត្តនោ រុចិមេវ ឧច្ឆុភារំ វិយ ឯវំ ឧក្ខិបិត្វា វិចរន្តិ, ការណមេវ គណ្ហន្តិ, អការណំ វិស្សជ្ជេន្តិ។ តស្មា ថេរោ “អាវុសោ ចូឡនាគា”តិ អាហ។ សោ អាចរិយស្ស វិយ សទ្ទោតិ ធម្មំ ឋបេត្វា “កឹ ភន្តេ”តិ អាហ។ អាវុសោ ចូឡនាគ មយា វុត្តោ មិស្សកមគ្គោ ន លព្ភតិ, តយា វុត្តោ បុព្ពភាគសតិបដ្ឋានមគ្គោវ លព្ភតីតិ។

ថេរោ ចិន្តេសិ “អម្ហាកំ អាចរិយោ សព្ពបរិយត្តិកោ តេបិដកោ សុតពុទ្ធោ, ឯវរូបស្សបិ នាម ភិក្ខុនោ អយំ បញ្ហោ អាលុឡេតិ, អនាគតេ មម ភាតិកា ឥមំ បញ្ហំ អាលុឡេស្សន្តីតិ សុត្តំ គហេត្វា ឥមំ បញ្ហំ និច្ចលំ ករិស្សាមី”តិ បដិសម្ភិទាមគ្គតោ “ឯកាយនមគ្គោ វុច្ចតិ បុព្ពភាគសតិបដ្ឋានមគ្គោ –

“មគ្គានដ្ឋង្គិកោ សេដ្ឋោ, សច្ចានំ ចតុរោ បទា;
វិរាគោ សេដ្ឋោ ធម្មានំ, ទ្វិបទានញ្ច ចក្ខុមា។

ឯសេវ មគ្គោ នត្ថញ្ញោ, ទស្សនស្ស វិសុទ្ធិយា;
ឯតញ្ហិ តុម្ហេ បដិបជ្ជថ, មារសេនប្បមទ្ទនំ;
ឯតញ្ហិ តុម្ហេ បដិបន្នា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា”តិ។ (ធ. ប. ២៧៣-២៧៥) –

សុត្តំ អាហរិត្វា ឋបេសិ។

មគ្គោតិ កេនដ្ឋេន មគ្គោ? និព្ពានគមនដ្ឋេន និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គនិយដ្ឋេន ច។ **សត្តានំ វិសុទ្ធិយា**តិ រាគាទីហិ មលេហិ អភិជ្ឈាវិសមលោភាទីហិ ច ឧបក្កិលេសេហិ កិលិដ្ឋចិត្តានំ សត្តានំ វិសុទ្ធត្ថាយ។ តថា ហិ ឥមិនាវ មគ្គេន ឥតោ សតសហស្សកប្បាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ ឧបរិ ឯកស្មិញ្ញេវ កប្បេ និព្ពត្តេ តណ្ហង្ករមេធង្ករសរណង្ករទីបង្ករនាមកេ ពុទ្ធេ អាទឹ កត្វា សក្យមុនិបរិយោសានា អនេកេ សម្មាសម្ពុទ្ធា អនេកសតា បច្ចេកពុទ្ធា គណនបថំ វីតិវត្តា អរិយសាវកា ចាតិ ឥមេ សត្តា សព្ពេ ចិត្តមលំ បវាហេត្វា បរមវិសុទ្ធឹ បត្តា។ រូបមលវសេន បន សំកិលេសវោទានបញ្ញត្តិយេវ នត្ថិ។ តថា ហិ –

រូបេន សំកិលិដ្ឋេន, សំកិលិស្សន្តិ មាណវា;
រូបេ សុទ្ធេ វិសុជ្ឈន្តិ, អនក្ខាតំ មហេសិនា។

ចិត្តេន សំកិលិដ្ឋេន, សំកិលិស្សន្តិ មាណវា;
ចិត្តេ សុទ្ធេ វិសុជ្ឈន្តិ, ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា។

យថាហ “ចិត្តសំកិលេសា, ភិក្ខវេ, សត្តា សំកិលិស្សន្តិ, ចិត្តវោទានា វិសុជ្ឈន្តី”តិ (សំ. និ. ៣.១០០)។ តញ្ច ចិត្តវោទានំ ឥមិនា សតិបដ្ឋានមគ្គេន ហោតិ។ តេនាហ “សត្តានំ វិសុទ្ធិយា”តិ។

សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយាតិ សោកស្ស ច បរិទេវស្ស ច សមតិក្កមាយ, បហានាយាតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ មគ្គោ ភាវិតោ **សន្តតិមហាមត្តា**ទីនំ វិយ សោកសមតិក្កមាយ, **បដាចារា**ទីនំ វិយ ច បរិទេវសមតិក្កមាយ ច សំវត្តតិ។ តេនាហ “សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយា”តិ។ កិញ្ចាបិ ហិ សន្តតិមហាមត្តោ –

“យំ បុព្ពេ តំ វិសោធេហិ, បច្ឆា តេ មាហុ កិញ្ចនំ;

មជ្ឈេ ចេ នោ គហេស្សសិ, ឧបសន្តោ ចរិស្សសី’’តិ។ (សុ. និ. ៩៥៥);

ឥមំ គាថំ សុត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បត្តោ។

បដាចារា –

“ន សន្តិ បុត្តា តាណាយ, ន បិតា នាបិ ពន្ធវា;
អន្តកេនាធិបន្នស្ស, នត្ថិ ញាតីសុ តាណតា’’តិ។ (ធ. ប. ២៨៨);

ឥមំ គាថំ សុត្វា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតា។ យស្មា បន កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ កញ្ចិ ធម្មំ អនាមសិត្វា ភាវនា នាម នត្ថិ, តស្មា តេបិ ឥមិនាវ មគ្គេន សោកបរិទេវេ សមតិក្កន្តាតិ វេទិតព្ពា។

ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថង្គមាយាតិ កាយិកទុក្ខស្ស ច ចេតសិកទោមនស្សស្ស ចាតិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ អត្ថង្គមាយ, និរោធាយាតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ មគ្គោ ភាវិតោ តិស្សត្ថេរាទីនំ វិយ ទុក្ខស្ស, សក្កាទីនំ វិយ ច ទោមនស្សស្ស អត្ថង្គមាយ សំវត្តតិ។

តត្រាយំ អត្ថទីបនា – សាវត្ថិយំ កិរ **តិស្សោ** នាម កុដុម្បិកបុត្តោ ចត្តាលីស ហិរញ្ញកោដិយោ បហាយ បព្ពជិត្វា អគាមកេ អរញ្ញេ វិហរតិ។ តស្ស កនិដ្ឋភាតុភរិយា “គច្ឆថ នំ ជីវិតា វោរោបេថា’’តិ បញ្ច សតេ ចោរេ បេសេសិ។ តេ គន្ត្វា ថេរំ បរិវារេត្វា និសីទឹសុ។ ថេរោ អាហ “កស្មា អាគតត្ថ ឧបាសកា’’តិ? តំ ជីវិតា វោរោបេស្សាមាតិ។ បាដិភោគំ មេ ឧបាសកា គហេត្វា អជ្ជេករត្តឹ ជីវិតំ ទេថាតិ។ កោ តេ, សមណ, ឥមស្មឹ ឋានេ បាដិភោគោ ភវិស្សតីតិ? ថេរោ មហន្តំ បាសាណំ គហេត្វា ទ្វេ ឩរុដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា “វដ្ដតិ ឧបាសកា បាដិភោគោ’’តិ អាហ។ តេ អបក្កមិត្វា ចង្កមនសីសេ អគ្គឹ កត្វា និបជ្ជឹសុ។ ថេរស្ស វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វា សីលំ បច្ចវេក្ខតោ បរិសុទ្ធំ សីលំ និស្សាយ បីតិបាមោជ្ជំ ឧប្បជ្ជិ ។ តតោ អនុក្កមេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តោ តិយាមរត្តឹ សមណធម្មំ កត្វា អរុណុគ្គមនេ អរហត្តំ បត្តោ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ –

“ឧភោ បាទានិ ភិន្ទិត្វា, សញ្ញបេស្សាមិ វោ អហំ;
អដ្ដិយាមិ ហរាយាមិ, សរាគមរណំ អហំ។

ឯវាហំ ចិន្តយិត្វាន, យថាភូតំ វិបស្សិសំ;
សម្បត្តេ អរុណុគ្គម្ហិ, អរហត្តមបាបុណិ’’ន្តិ។

អបរេបិ តឹស ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញវិហារេ វស្សំ ឧបគន្ត្វា “អាវុសោ, តិយាមរត្តឹ សមណធម្មោវ កាតព្ពោ, ន អញ្ញមញ្ញស្ស សន្តិកំ អាគន្តព្ព’’ន្តិ វត្វា វិហរឹសុ។ តេសំ សមណធម្មំ កត្វា បច្ចូសសមយេ បចលាយន្តានំ ឯកោ ព្យគ្ឃោ អាគន្ត្វា ឯកេកំ ភិក្ខុំ គហេត្វា គច្ឆតិ។ ន កោចិ “មំ ព្យគ្ឃោ គណ្ហី’’តិ វាចម្បិ និច្ឆារេសិ។ ឯវំ បញ្ចសុ ទសសុ ភិក្ខូសុ ខាទិតេសុ ឧបោសថទិវសេ “ឥតរេ, អាវុសោ, កុហិ’’ន្តិ បុច្ឆិត្វា ញត្វា ច “ឥទានិ គហិតេន, គហិតោម្ហីតិ វត្តព្ព’’ន្តិ វត្វា វិហរឹសុ។

អថ អញ្ញតរំ ទហរភិក្ខុំ បុរិមនយេនេវ ព្យគ្ឃោ គណ្ហិ។ សោ “ព្យគ្ឃោ, ភន្តេ’’តិ អាហ។ ភិក្ខូ កត្តរទណ្ឌេ ច ឧក្កាយោ ច គហេត្វា មោចេស្សាមាតិ អនុពន្ធឹសុ។ ព្យគ្ឃោ ភិក្ខូនំ អគតី ឆិន្នតដដ្ឋានំ អារុយ្ហ តំ ភិក្ខុំ បាទង្គុដ្ឋកតោ បដ្ឋាយ ខាទិតុំ អារភិ។ ឥតរេបិ “ឥទានិ , សប្បុរិស, អម្ហេហិ កត្តព្ពំ នត្ថិ, ភិក្ខូនំ វិសេសោ នាម ឯវរូបេ ឋានេ បញ្ញាយតី’’តិ អាហំសុ។ សោ ព្យគ្ឃមុខេ និបន្នោវ តំ វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តោ យាវ គោប្ផកា ខាទិតសមយេ សោតាបន្នោ ហុត្វា, យាវ ជណ្ណុកា ខាទិតសមយេ សកទាគាមី, យាវ នាភិយា ខាទិតសមយេ អនាគាមី ហុត្វា, ហទយរូបេ អខាទិតេយេវ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បត្វា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ –

“សីលវា វតសម្បន្នោ, បញ្ញវា សុសមាហិតោ;
មុហុត្តំ បមាទមន្វាយ, ព្យគ្ឃេនោរុទ្ធមានសោ។

បញ្ជរស្មឹ គហេត្វាន, សិលាយ ឧបរីកតោ;
កាមំ ខាទតុ មំ ព្យគ្ឃោ, ភក្ខោ កាយោ អមិត្តានំ;
បដិលទ្ធេ កម្មដ្ឋានេ, មរណំ ហេហិតិ ភទ្ទក’’ន្តិ។

អបរោបិ បិតមល្លត្ថេរោ នាម គិហិកាលេ តីសុ រជ្ជេសុ បដាកំ គហេត្វា **តម្ពបណ្ណិទីបំ** អាគម្ម រាជានំ ទិស្វា រញ្ញា កតានុគ្គហោ ឯកទិវសំ កិលញ្ជកាបណសាលទ្វារេន គច្ឆន្តោ “រូបំ, ភិក្ខវេ, ន តុម្ហាកំ, តំ បជហថ, តំ វោ បហីនំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ (សំ. និ. ៣.៣៣-៣៤) នតុម្ហាកវគ្គំ សុត្វា ចិន្តេសិ “នេវ កិរ រូបំ អត្តនោ, ន វេទនា”តិ។ សោ តំយេវ អង្កុសំ កត្វា និក្ខមិត្វា មហាវិហារំ គន្ត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា បព្ពជិតោ ឧបសម្បន្នោ ទ្វេមាតិកា បគុណំ កត្វា តីស ភិក្ខូ គហេត្វា គតពលវាលិយអង្គណំ គន្ត្វា សមណធម្មមកាសិ។ បាទេសុ អវហន្តេសុ ជណ្ណុកេហិ ចង្កមតិ។ តមេនំ រត្តិំ ឯកោ មិគលុទ្ទកោ មិគោតិ មញ្ញមានោ សត្តិយា បហរិ។ សត្តិ វិនិវិជ្ឈិត្វា គតា។ សោ តំ សត្តិំ ហរាបេត្វា បហារមុខានិ តិណវដ្ដិយា បូរាបេត្វា បាសាណបិដ្ឋិយំ អត្តានំ និសីទាបេត្វា ឱកាសំ ការេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បត្វា ឧក្កាសិតសទ្ទេន អាគតានំ ភិក្ខូនំ ព្យាករិត្វា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ –

“ភាសិតំ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, សព្ពលោកគ្គវាទិនោ;
ន តុម្ហាកមិទំ រូបំ, តំ ជហេយ្យាថ ភិក្ខវោ។

អនិច្ចា វត សង្ខារា, ឧប្បាទវយធម្មិនោ;
ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តេសំ វូបសមោ សុខោ”តិ។

អថ នំ ភិក្ខូ អាហំសុ “សចេ, ភន្តេ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ អរោគោ អភវិស្សា, អទ្ធា តេ មុទ្ធមត្ថកេ ហត្ថំ បសារេត្វា សីសំ បរាមសេយ្យា”តិ។ ឯត្តាវតា អយំ មគ្គោ តិស្សត្ថេរាទីនំ វិយ ទុក្ខស្ស អត្ថង្គមាយ សំវត្តតិ។

សក្កោ បន ទេវានមិន្ទោ អត្តនោ បញ្ចវិធំ បុព្ពនិមិត្តំ ទិស្វា មរណភយសន្តជ្ជិតោ ទោមនស្សជាតោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិ។ សោ ឧបេក្ខាបញ្ហវិស្សជ្ជនាវសានេ អសីតិសហស្សាហិ ទេវតាហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ សា ចស្ស ឧបបត្តិ បុន បាកតិកាវ អហោសិ។

សុព្រហ្មាបិ ទេវបុត្តោ អច្ឆរាសហស្សបរិវារោ សគ្គសម្បត្តិំ អនុភោតិ, តត្ថ បញ្ចសតា អច្ឆរាយោ រុក្ខតោ បុប្ផានិ ឱចិនន្តិយោ ចវិត្វា និរយេ ឧបបន្នា។ សោ “កឹ ឥមា ចិរាយន្តី”តិ ឧបធារេន្តោ តាសំ និរយេ និព្ពត្តភាវំ ទិស្វា “កិត្តកំ នុ ខោ មម អាយូ”តិ ឧបបរិក្ខន្តោ អត្តនោបិ អាយុបរិក្ខយំ វិទិត្វា តត្ថេវ និរយេ និព្ពត្តនភាវំ ទិស្វា ភីតោ អតិវិយ ទោមនស្សជាតោ ហុត្វា “ឥមំ មេ ទោមនស្សំ សត្ថា វិនយិស្សតិ ន អញ្ញោ”តិ អវសេសា បញ្ចសតា អច្ឆរាយោ គហេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិ –

“និច្ចំ ឧត្រស្តមិទំ ចិត្តំ, និច្ចំ ឧព្ពិគ្គិទំ មនោ;
អនុប្បន្នេសុ កិច្ឆេសុ, អថោ ឧប្បតិតេសុ ច;
សចេ អត្ថិ អនុត្រស្តំ, តំ មេ អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ”តិ។ (សំ. និ. ១.៩៨);

តតោ នំ ភគវា អាហ –

“នាញ្ញត្រ ពោជ្ឈា តបសា, នាញ្ញត្រិន្ទ្រិយសំវរា;
នាញ្ញត្រ សព្ពនិស្សគ្គា, សោត្ថិំ បស្សាមិ បាណិន”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.៩៨);

សោ ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចហិ អច្ឆរាសតេហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ តំ សម្បត្តិំ ថាវរំ កត្វា ទេវលោកមេវ អគមាសីតិ ។ ឯវមយំ មគ្គោ ភាវិតោ សក្កាទីនំ វិយ ទោមនស្សស្ស អត្ថង្គមាយ សំវត្តតីតិ វេទិតព្ពោ។

ញាយស្ស អធិគមាយាតិ ញាយោ វុច្ចតិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, តស្ស អធិគមាយ, បត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ បុព្ពភាគេ លោកិយោ សតិបដ្ឋានមគ្គោ ភាវិតោ លោកុត្តរស្ស មគ្គស្ស អធិគមាយ សំវត្តតិ។ តេនាហ “ញាយស្ស អធិគមាយា”តិ។ **និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយា**តិ តណ្ហាវានវិរហិតត្តា និព្ពានន្តិ លទ្ធនាមស្ស អមតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ, អត្តបច្ចក្ខតាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ មគ្គោ ភាវិតោ អនុបុព្ពេន និព្ពានសច្ឆិកិរិយំ សាធេតិ។ តេនាហ “និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយា”តិ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ “សត្តានំ វិសុទ្ធិយា”តិ វុត្តេ សោកសមតិក្កមាទីនិ អត្ថតោ សិទ្ធានេវ ហោន្តិ, ឋបេត្វា បន សាសនយុត្តិកោវិទេ អញ្ញេសំ ន បាកដានិ, ន ច ភគវា បឋមំ សាសនយុត្តិកោវិទំ ជនំ កត្វា បច្ឆា ធម្មំ

ទេសេតិ។ តេន តេនេវ បន សុត្តេន តំ តំ អត្ថំ ញាបេតិ។ តស្មា ឥធ យំ យំ អត្ថំ ឯកាយនមគ្គោ សាធេតិ, តំ តំ បាកដំ កត្វា ទស្សេន្តោ “សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយា”តិអាទិមាហ។ យស្មា វា យា សត្តានំ វិសុទ្ធិ ឯកាយនមគ្គេន សំវត្តតិ, សា សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមេន ហោតិ, សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមោ ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថង្គមេន, ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថង្គមោ ញាយស្សាធិគមេន, ញាយស្សាធិគមោ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ។ តស្មា តមម្បិ កមំ ទស្សេន្តោ “សត្តានំ វិសុទ្ធិយា”តិ វត្វា “សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយា”តិអាទិមាហ។

អបិច វណ្ណភណនមេតំ ឯកាយនមគ្គស្ស។ យថេវ ហិ ភគវា “ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណំ សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេស្សាមិ, យទិទំ ឆឆក្កានី”តិ (ម. និ. ៣.៤២០) ឆឆក្កទេសនាយ អដ្ឋហិ បទេហិ វណ្ណំ អភាសិ, យថា ច អរិយវំសទេសនាយ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អរិយវំសា អគ្គញ្ញា រត្តញ្ញា វំសញ្ញា បោរាណា អសំកិណ្ណា អសំកិណ្ណបុព្ពា ន សំកីយន្តិ, ន សំកីយិស្សន្តិ, អប្បដិកុដ្ឋា សមណេហិ ព្រាហ្មណេហិ វិញ្ញូហី”តិ (អ. និ. ៤.២៨) នវហិ បទេហិ វណ្ណំ អភាសិ, ឯវំ ឥមស្សបិ ឯកាយនមគ្គស្ស សត្តានំ វិសុទ្ធិយាតិអាទីហិ សត្តហិ បទេហិ វណ្ណំ អភាសិ។

កស្មា ឥតិ ចេ? តេសំ ភិក្ខូនំ ឧស្សាហជននត្ថំ។ វណ្ណភាសនញ្ហិ សុត្វា តេ ភិក្ខូ “អយំ កិរ មគ្គោ ហទយសន្តាបភូតំ សោកំ, វាចាវិប្បលាបភូតំ បរិទេវំ, កាយិកអសាតភូតំ ទុក្ខំ, ចេតសិកអសាតភូតំ ទោមនស្សន្តិ ចត្តារោ ឧបទ្ទវេ ហនតិ, វិសុទ្ធិំ ញាយំ និព្ពានន្តិ តយោ វិសេសេ អាវហតី”តិ ឧស្សាហជាតា ឥមំ ធម្មទេសនំ ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ពំ ធារេតព្ពំ វាចេតព្ពំ, ឥមញ្ច មគ្គំ ភាវេតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ។ ឥតិ តេសំ ភិក្ខូនំ ឧស្សាហជននត្ថំ វណ្ណំ អភាសិ, កម្ពលវាណិជាទយោ កម្ពលាទីនំ វណ្ណំ វិយ។

យថា ហិ សតសហស្សគ្ឃនិកបណ្ឌុកម្ពលវាណិជេន កម្ពលំ គណ្ហថាតិ ឧគ្ឃោសិតេបិ អសុកកម្ពលោតិ ន តាវ មនុស្សា ជានន្តិ។ កេសកម្ពលវាលកម្ពលាទយោបិ ហិ ទុគ្គន្ធា ខរសម្ផស្សា កម្ពលាត្វេវ វុច្ចន្តិ។ យទា បន តេន គន្ធារកោ រត្តកម្ពលោ សុខុមោ ឧជ្ជលោ សុខសម្ផស្សោតិ ឧគ្ឃោសិតំ ហោតិ, តទា យេ បហោន្តិ, តេ គណ្ហន្តិ។ យេ ន បហោន្តិ, តេបិ ទស្សនកាមា ហោន្តិ, ឯវមេវ “ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ”តិ វុត្តេបិ អសុកមគ្គោតិ ន តាវ បាកដោ ហោតិ។ នានប្បការកា ហិ អនិយ្យានមគ្គាបិ មគ្គាត្វេវ វុច្ចន្តិ។ “សត្តានំ វិសុទ្ធិយា”តិអាទិម្ហិ បន វុត្តេ “អយំ កិរ មគ្គោ ចត្តារោ ឧបទ្ទវេ ហនតិ, តយោ វិសេសេ អាវហតី”តិ ឧស្សាហជាតា ឥមំ ធម្មទេសនំ ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ពំ ធារេតព្ពំ វាចេតព្ពំ, ឥមញ្ច មគ្គំ ភាវេតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តីតិ វណ្ណំ ភាសន្តោ “សត្តានំ វិសុទ្ធិយា”តិអាទិមាហ។ យថា ច សតសហស្សគ្ឃនិកបណ្ឌុកម្ពលវាណិជោបមា, ឯវំ រត្តជម្ពុនទសុវណ្ណឧទកប្បសាទកមណិរតនសុវិសុទ្ធមុត្តារតនបវាឡាទិវាណិជូបមាទយោបេត្ថ អាហរិតព្ពា។

យទិទន្តិ និបាតោ, យោ ឥមោតិ អយមស្ស អត្ថោ។ **ចត្តារោ**តិ គណនបរិច្ឆេទោ, តេន ន តតោ ហេដ្ឋា ន ឧទ្ធន្តិ សតិបដ្ឋានបរិច្ឆេទំ ទីបេតិ។ **សតិបដ្ឋានា**តិ តយោ សតិបដ្ឋានា សតិគោចរោបិ, តិធា បដិបន្នេសុ សាវកេសុ សត្ថុនោ បដិឃានុនយវីតិវត្តតាបិ, សតិបិ។ “ចតុន្នំ , ភិក្ខវេ, សតិបដ្ឋានានំ សមុទយញ្ច អត្ថង្គមញ្ច ទេសេស្សាមិ, តំ សុណាថ…បេ….។ កោ ច, ភិក្ខវេ, កាយស្ស សមុទយោ? អាហារសមុទយា កាយសមុទយោ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៤០៨) ហិ សតិគោចរោ **សតិបដ្ឋាន**ន្តិ វុច្ចតិ។ តថា “កាយោ បដ្ឋានំ, នោ សតិ។ សតិ បដ្ឋានញ្ចេវ សតិ ចា”តិអាទីសុបិ (បដិ. ម. ៣.៣៥)។ តស្សត្ថោ – បតិដ្ឋាតិ អស្មិន្តិ បដ្ឋានំ។ កា បតិដ្ឋាតិ? សតិ។ សតិយា បដ្ឋានំ **សតិបដ្ឋានំ**។ បធានដ្ឋានន្តិ វា បដ្ឋានំ។ សតិយា បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានំ, ហត្ថិដ្ឋានអស្សដ្ឋានាទីនិ វិយ។ “តយោ សតិបដ្ឋានា, យទរិយោ សេវតិ, យទរិយោ សេវមានោ សត្ថា គណមនុសាសិតុមរហតី”តិ (ម. និ. ៣.៣១១) ឯត្ថាបិ តិធា បដិបន្នេសុ សាវកេសុ សត្ថុនោ បដិឃានុនយវីតិវត្តតា “សតិបដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តា។ តស្សត្ថោ – បដ្ឋបេតព្ពតោ បដ្ឋានំ, បវត្តយិតព្ពតោតិ អត្ថោ។ កេន បដ្ឋបេតព្ពតោតិ? សតិយា។ សតិយា បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានន្តិ។ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា ពហុលីកតា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេន្តី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៥.៩៨៩) បន សតិយេវ “សតិបដ្ឋាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្សត្ថោ – បតិដ្ឋាតីតិ បដ្ឋានំ, ឧបដ្ឋាតិ ឱក្កន្ទិត្វា បក្ខន្ទិត្វា បវត្តតីតិ អត្ថោ។ សតិយេវ បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានំ។ អថ វា សរណដ្ឋេន សតិ, ឧបដ្ឋានដ្ឋេន បដ្ឋានំ។ ឥតិ សតិ ច សា បដ្ឋានញ្ចាតិបិ សតិបដ្ឋានំ។ ឥទមិធ អធិប្បេតំ។

យទិ ឯវំ, កស្មា “សតិបដ្ឋានា”តិ ពហុវចនំ? សតិពហុត្តា។ អារម្មណភេទេន ហិ ពហុកា ឯតា សតិយោ។ អថ មគ្គោតិ កស្មា ឯកវចនំ? មគ្គដ្ឋេន ឯកត្តា។ ចតស្សោបិ ហិ ឯតា សតិយោ មគ្គដ្ឋេន ឯកត្តំ គច្ឆន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ “មគ្គោតិ កេនដ្ឋេន មគ្គោ? និព្ពានគមនដ្ឋេន, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គនីយដ្ឋេន ចា”តិ។ ចតស្សោបិ ចេតា អបរភាគេ កាយាទីសុ អារម្មណេសុ កិច្ចំ សាធយមានា និព្ពានំ គច្ឆន្តិ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ ច និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គីយន្តិ, តស្មា ចតស្សោបិ ឯកោ មគ្គោតិ វុច្ចន្តិ ។ ឯវញ្ច សតិ វចនានុសន្ធិនា សានុសន្ធិការ

ទេសនា ហោតិ, “មារសេនប្បមទ្ទនំ វោ, ភិក្ខវេ, មគ្គំ ទេសេស្សាមិ, តំ សុណាថ…បេ…. កតមោ ច, ភិក្ខវេ, មារសេនប្បមទ្ទនោ មគ្គោ? យទិទំ សត្តពោជ្ឈង្គា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៥.២២៤) វិយ ហិ យថា មារសេនប្បមទ្ទនោតិ ច សត្តពោជ្ឈង្គាតិ ច អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនមេវេត្ថ នានំ។ ឯវំ ឯកាយនមគ្គោតិ ច ចត្តារោ សតិបដ្ឋានាតិ ច អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនមេវេត្ថ នានំ។ តស្មា មគ្គដ្ឋេន ឯកត្តា ឯកវចនំ, អារម្មណភេទេន សតិពហុត្តា ពហុវចនំ វេទិតព្ពំ។

កស្មា បន ភគវតា ចត្តារោវ សតិបដ្ឋានា វុត្តា អនូនា អនធិកាតិ? វេនេយ្យហិតត្តា ។ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតសមថយានិកវិបស្សនាយានិកេសុ ហិ មន្ទតិក្ខវសេន ទ្វេធា ទ្វេធា បវត្តេសុ វេនេយ្យេសុ មន្ទស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ឱឡារិកំ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ **វិសុទ្ធិមគ្គោ**, តិក្ខស្ស សុខុមំ វេទនានុបស្សនំ សតិបដ្ឋានំ។ ទិដ្ឋិចរិតស្សាបិ មន្ទស្ស នាតិប្បភេទគតំ ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ វិសុទ្ធិមគ្គោ, តិក្ខស្ស អតិប្បភេទគតំ ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។ សមថយានិកស្ស ច មន្ទស្ស អកិច្ឆេន អធិគន្តព្ពនិមិត្តំ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ វិសុទ្ធិមគ្គោ, តិក្ខស្ស ឱឡារិការម្មណេ អសណ្ឋហនតោ ទុតិយំ។ វិបស្សនាយានិកស្សបិ មន្ទស្ស នាតិប្បភេទគតារម្មណំ តតិយំ, តិក្ខស្ស អតិប្បភេទគតារម្មណំ ចតុត្ថំ។ ឥតិ ចត្តារោវ វុត្តា អនូនា អនធិកាតិ។

សុភសុខនិច្ចអត្តភាវវិបល្លាសបហានត្ថំ វា។ កាយោ ហិ អសុភោ, តត្ថ ច សុភវិបល្លាសវិបល្លត្ថា សត្តា, តេសំ តត្ថ អសុភភាវទស្សនេន តស្ស វិបល្លាសស្ស បហានត្ថំ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ វុត្តំ។ សុខំ និច្ចំ អត្តាតិ គហិតេសុបិ ច វេទនាទីសុ វេទនា ទុក្ខា, ចិត្តំ អនិច្ចំ, ធម្មា អនត្តា, តេសុ ច សុខនិច្ចអត្តវិបល្លាសវិបល្លត្ថា សត្តា, តេសំ តត្ថ ទុក្ខាទិភាវទស្សនេន តេសំ វិបល្លាសានំ បហានត្ថំ សេសានិ តីណិ វុត្តានីតិ ឯវំ សុភសុខនិច្ចអត្តភាវវិបល្លាសបហានត្ថំ វា ចត្តារោវ វុត្តា អនូនា អនធិកាតិ វេទិតព្ពា។

ន កេវលញ្ច វិបល្លាសបហានត្ថមេវ, អថ ខោ ចតុរោឃយោគាសវគន្ថឧបាទានអគតិបហានត្ថម្បិ ចតុព្ពិធាហារបរិញ្ញត្ថញ្ច ចត្តារោវ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អយំ តាវ បករណនយោ។

អដ្ឋកថាយំ បន សរណវសេន ចេវ ឯកត្តសមោសរណវសេន ច ឯកមេវ សតិបដ្ឋានំ អារម្មណវសេន ចត្តារោតិ ឯតទេវ វុត្តំ។ យថា ហិ ចតុទ្វារេ នគរេ បាចីនតោ អាគច្ឆន្តា បាចីនទិសាយ ឧដ្ឋានកំ ភណ្ឌំ គហេត្វា បាចីនទ្វារេន នគរមេវ បវិសន្តិ, ទក្ខិណតោ បច្ឆិមតោ ឧត្តរតោ អាគច្ឆន្តា ឧត្តរទិសាយ ឧដ្ឋានកំ ភណ្ឌំ គហេត្វា ឧត្តរទ្វារេន នគរមេវ បវិសន្តិ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ នគរំ វិយ ហិ និព្ពានមហានគរំ ។ ទ្វារំ វិយ អដ្ឋង្គិកោ លោកុត្តរមគ្គោ។ បាចីនទិសាទយោ វិយ កាយាទយោ។

យថា បាចីនតោ អាគច្ឆន្តា បាចីនទិសាយ ឧដ្ឋានកំ ភណ្ឌំ គហេត្វា បាចីនទ្វារេន នគរមេវ បវិសន្តិ, ឯវំ កាយានុបស្សនាមុខេន អាគច្ឆន្តា ចុទ្ទសវិធេន កាយានុបស្សនំ ភាវេត្វា កាយានុបស្សនាភាវនានុភាវនិព្ពត្តេន អរិយមគ្គេន ឯកំ និព្ពានមេវ ឱសរន្តិ។

យថា ទក្ខិណតោ អាគច្ឆន្តា ទក្ខិណទិសាយ ឧដ្ឋានកំ ភណ្ឌំ គហេត្វា ទក្ខិណទ្វារេន នគរមេវ បវិសន្តិ, ឯវំ វេទនានុបស្សនាមុខេន អាគច្ឆន្តា នវវិធេន វេទនានុបស្សនំ ភាវេត្វា វេទនានុបស្សនាភាវនានុភាវនិព្ពត្តេន អរិយមគ្គេន ឯកំ និព្ពានមេវ ឱសរន្តិ។

យថា បច្ឆិមតោ អាគច្ឆន្តា បច្ឆិមទិសាយ ឧដ្ឋានកំ ភណ្ឌំ គហេត្វា បច្ឆិមទ្វារេន នគរមេវ បវិសន្តិ, ឯវំ ចិត្តានុបស្សនាមុខេន អាគច្ឆន្តា សោឡសវិធេន ចិត្តានុបស្សនំ ភាវេត្វា ចិត្តានុបស្សនាភាវនានុភាវនិព្ពត្តេន អរិយមគ្គេន ឯកំ និព្ពានមេវ ឱសរន្តិ។

យថា ឧត្តរតោ អាគច្ឆន្តា ឧត្តរទិសាយ ឧដ្ឋានកំ ភណ្ឌំ គហេត្វា ឧត្តរទ្វារេន នគរមេវ បវិសន្តិ, ឯវំ ធម្មានុបស្សនាមុខេន អាគច្ឆន្តា បញ្ចវិធេន ធម្មានុបស្សនំ ភាវេត្វា ធម្មានុបស្សនាភាវនានុភាវនិព្ពត្តេន អរិយមគ្គេន ឯកំ និព្ពានមេវ ឱសរន្តិ។

ឯវំ សរណវសេន ចេវ ឯកត្តសមោសរណវសេន ច ឯកមេវ សតិបដ្ឋានំ អារម្មណវសេន ចត្តារោវ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

កតមេ ចត្តារោតិ កថេតុកម្យតា បុច្ឆា។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **ភិក្ខវេ**តិ ធម្មបដិគ្គាហកបុគ្គលាលបនមេតំ។ **ភិក្ខូ**តិ បដិបត្តិសម្បាទកបុគ្គលនិទស្សនមេតំ។ អញ្ញេបិ ច ទេវមនុស្សា បដិបត្តឹ សម្បាទេន្តិយេវ, សេដ្ឋត្តា បន បដិបត្តិយា ភិក្ខុភាវទស្សនតោ ច, “ភិក្ខូ”តិ អាហ។ ភគវតោ ហិ អនុសាសនឹ សម្បដិច្ឆន្តេសុ ភិក្ខុ សេដ្ឋោ, សព្ពប្បការាយ អនុសាសនិយា ភាជនភាវតោ, តស្មា សេដ្ឋត្តា “ភិក្ខូ”តិ អាហ។ តស្មឹ គហិតេ បន សេសា គហិតាវ ហោន្តិ រាជគមនាទីសុ រាជគ្គហណេន សេសបរិសា វិយ។ យោ ច ឥមំ បដិបត្តឹ បដិបជ្ជតិ, សោ ភិក្ខុ នាម ហោតីតិ បដិបត្តិយា ភិក្ខុភាវទស្សនតោបិ “ភិក្ខូ”តិ អាហ ។ បដិបន្នកោ ហិ ទេវោ វា ហោតុ មនុស្សោ វា, “ភិក្ខូ”តិ សង្ខំ គច្ឆតិយេវ។ យថាហ –

“អលង្កតោ ចេបិ សមំ ចរេយ្យ,
សន្តោ ទន្តោ និយតោ ព្រហ្មចារី;
សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌំ,
សោ ព្រាហ្មណោ សោ សមណោ ស ភិក្ខូ”តិ។ (ធ. ប. ១៤២);

កាយេតិ រូបកាយេ។ រូបកាយោ ហិ ឥធ អង្គបច្ចង្គានំ កេសាទីនញ្ច ធម្មានំ សមូហដ្ឋេន ហត្ថិកាយរថកាយាទយោ វិយ កាយោតិ អធិប្បេតោ។ យថា ច សមូហដ្ឋេន, ឯវំ កុច្ឆិតានំ អាយដ្ឋេន។ កុច្ឆិតានញ្ហិ បរមជេគុច្ឆានំ សោ អាយោតិបិ **កាយោ**។ **អាយោ**តិ ឧប្បត្តិទេសោ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ, អាយន្តិ តតោតិ អាយោ។ កេ អាយន្តិ? កុច្ឆិតា កេសាទយោ។ ឥតិ កុច្ឆិតានំ អាយោតិ **កាយោ**។ កាយានុបស្សីតិ កាយមនុបស្សនសីលោ, កាយំ វា អនុបស្សមានោ។

“កាយេ”តិ ច វត្វាបិ បុន “កាយានុបស្សី”តិ ទុតិយំ កាយគ្គហណំ អសម្មិស្សតោ វវត្ថានឃនវិនិព្ភោគាទិទស្សនត្ថំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេន ន កាយេ វេទនានុបស្សី វា, ចិត្តធម្មានុបស្សី វា, អថ ខោ កាយានុបស្សីយេវាតិ កាយសង្ខាតេ វត្ថុស្មឹ កាយានុបស្សនាការស្សេវ ទស្សនេន អសម្មិស្សតោ វវត្ថានំ ទស្សិតំ ហោតិ។ តថា ន កាយេ អង្គបច្ចង្គវិមុត្តឯកធម្មានុបស្សី, នាបិ កេសលោមាទិវិនិមុត្តឥត្ថិបុរិសានុបស្សី។ យោបិ ចេត្ថ កេសលោមាទិកោ ភូតុបាទាយសមូហសង្ខាតោ កាយោ , តត្ថាបិ ន ភូតុបាទាយវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្សី, អថ ខោ រថសម្ភារានុបស្សកោ វិយ អង្គបច្ចង្គសមូហានុបស្សី, នគរាវយវានុបស្សកោ វិយ កេសលោមាទិសមូហានុបស្សី, កទលិក្ខន្ធបត្តវដ្ដិវិនិព្ភុជនកោ វិយ រិត្តមុដ្ឋិវិនិវេឋកោ វិយ ច ភូតុបាទាយសមូហានុបស្សីយេវាតិ នានប្បការតោ សមូហវសេនេវ កាយសង្ខាតស្ស វត្ថុនោ ទស្សនេន ឃនវិនិព្ភោគោ ទស្សិតោ ហោតិ។ ន ហេត្ថ យថាវុត្តសមូហវិនិមុត្តោ កាយោ វា ឥត្ថី វា បុរិសោ វា អញ្ញោ វា កោចិ ធម្មោ ទិស្សតិ , យថាវុត្តធម្មសមូហមត្តេយេវ បន តថា តថា សត្តា មិច្ឆាភិនិវេសំ ករោន្តិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“យំ បស្សតិ ន តំ ទិដ្ឋំ, យំ ទិដ្ឋំ តំ ន បស្សតិ;
អបស្សំ ពជ្ឈតេ មូឡ្ហោ, ពជ្ឈមានោ ន មុច្ចតី”តិ។ –

ឃនវិនិព្ភោគាទិទស្សនត្ថន្តិ វុត្តំ។ អាទិសទ្ទេន ចេត្ថ អយម្បិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ – អយញ្ហិ ឯកស្មឹ កាយេ កាយានុបស្សីយេវ, ន អញ្ញធម្មានុបស្សី។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យថា អនុទកភូតាយបិ មរីចិយា ឧទកានុបស្សិនោ ហោន្តិ, ន ឯវំ អនិច្ចទុក្ខានត្តអសុភភូតេយេវ ឥមស្មឹ កាយេ និច្ចសុខអត្តសុភភាវានុបស្សី, អថ ខោ កាយានុបស្សី អនិច្ចទុក្ខានត្តអសុភាការសមូហានុបស្សីយេវាតិ។ អថ វា យ្វាយំ បរតោ “ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អរញ្ញគតោ វា…បេ…. សោ សតោវ អស្សសតី”តិអាទិនា នយេន អស្សាសបស្សាសាទិចុណ្ណិកជាតអដ្ឋិកបរិយោសានោ កាយោ វុត្តោ, យោ ច “ឥធេកច្ចោ បថវិកាយំ អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ អាបោកាយំ តេជោកាយំ វាយោកាយំ កេសកាយំ លោមកាយំ ឆវិកាយំ ចម្មកាយំ មំសកាយំ រុហិរកាយំ នហារុកាយំ អដ្ឋិកាយំ អដ្ឋិមិញ្ជកាយ”ន្តិ បដិសម្ភិទាយំ (បដិ. ម. ៣.៣៥) កាយោ វុត្តោ, តស្ស សព្ពស្ស ឥមស្មឹយេវ កាយេ អនុបស្សនតោ “កាយេ កាយានុបស្សី”តិ ឯវម្បិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អថ វា កាយេ អហន្តិ វា មមន្តិ វា ឯវំ គហេតព្ពស្ស យស្ស កស្សចិ អននុបស្សនតោ តស្ស តស្សេវ បន កេសាលោមាទិកស្ស នានាធម្មសមូហស្ស អនុបស្សនតោ កាយេ កេសាទិធម្មសមូហសង្ខាតកាយានុបស្សីតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អបិច “ឥមស្មឹ កាយេ អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ, នោ និច្ចតោ”តិអាទិនា នយេន បដិសម្ភិទាយំ អាគតនយស្ស សព្ពស្សេវ អនិច្ចលក្ខណាទិនោ អាការសមូហសង្ខាតស្ស កាយស្សានុបស្សនតោបិ “កាយេ កាយានុបស្សី”តិ ឯវម្បិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

គថា ហិ អយំ កាយេ កាយានុបស្សនាបដិបទំ បដិបន្នោ ភិក្ខុ ឥមំ កាយំ អនិច្ចានុបស្សនាទីនំ សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ វសេន អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ, នោ និច្ចតោ។ ទុក្ខតោ អនុបស្សតិ, នោ សុខតោ។ អនត្តតោ អនុបស្សតិ, នោ អត្តតោ។ និព្ពិន្ទតិ, នោ នន្ទតិ។ វិរជ្ជតិ, នោ រជ្ជតិ។ និរោធេតិ, នោ សមុទេតិ។ បដិនិស្សជ្ជតិ, នោ អាទិយតិ។ សោ តំ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ និច្ចសញ្ញំ បជហតិ, ទុក្ខតោ អនុបស្សន្តោ សុខសញ្ញំ បជហតិ, អនត្តតោ អនុបស្សន្តោ អត្តសញ្ញំ បជហតិ, និព្ពិន្ទន្តោ នន្ទឹ បជហតិ, វិរជ្ជន្តោ រាគំ បជហតិ, និរោធេន្តោ សមុទយំ បជហតិ, បដិនិស្សជ្ជន្តោ អាទានំ បជហតីតិ វេទិតព្ពោ។

វិហរតីតិ ឥរិយតិ។ **អាតាបី**តិ តីសុ ភវេសុ កិលេសេ អាតាបេតីតិ អាតាបោ, វីរិយស្សេតំ នាមំ។ អាតាបោ អស្ស អត្ថីតិ **អាតាបី។ សម្បជានោ**តិ សម្បជញ្ញសង្ខាតេន ញាណេន សមន្នាគតោ។ **សតិមា**តិ កាយបរិគ្គាហិកាយ សតិយា សមន្នាគតោ។ អយំ បន យស្មា សតិយា អារម្មណំ បរិគ្គហេត្វា បញ្ញាយ អនុបស្សតិ, ន ហិ សតិវិរហិតស្ស អនុបស្សនា នាម អត្ថិ។ តេនេវាហ “សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ តស្មា ឯត្ថ “កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតី”តិ ឯត្តាវតា កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានកម្មដ្ឋានំ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា យស្មា អនាតាបិនោ អន្តោសង្ខេបោ អន្តរាយករោ ហោតិ, អសម្បជានោ ឧបាយបរិគ្គហេ អនុបាយបរិវជ្ជនេ ច សម្មុយ្ហតិ, មុដ្ឋស្សតិ ឧបាយាបរិច្ចាគេ អនុបាយាបរិគ្គហេ ច អសមត្ថោ ហោតិ, តេនស្ស តំ កម្មដ្ឋានំ ន សម្បជ្ជតិ, តស្មា យេសំ ធម្មានំ អានុភាវេន តំ សម្បជ្ជតិ។ តេសំ ទស្សនត្ថំ “អាតាបី សម្បជានោ សតិមាតិ ឥទំ វុត្ត”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥតិ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ សម្បយោគង្គញ្ចស្ស ទស្សេត្វា ឥទានិ បហានង្គំ ទស្សេតុំ **វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស**ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **វិនេយ្យា**តិ តទង្គវិនយេន វា វិក្ខម្ភនវិនយេន វា វិនយិត្វា។ **លោកេ**តិ តស្មិំយេវ កាយេ។ កាយោ ហិ ឥធ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន លោកោតិ អធិប្បេតោ។ យស្មា បនស្ស ន កាយមត្តេយេវ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ បហីយតិ, វេទនាទីសុបិ បហីយតិយេវ, តស្មា “បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខន្ធា លោកោ”តិ **វិភង្គេ** (វិភ. ៣៦២) វុត្តំ។ លោកសង្ខាតត្តា វា តេសំ ធម្មានំ អត្ថុទ្ធារនយេនេតំ វុត្តំ។ យំ បនាហ “តត្ថ កតមោ លោកោ? ស្វេវ កាយោ លោកោ”តិ។ អយមេវេត្ថ អត្ថោ, តស្មិំ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ វិនេយ្យាតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ យស្មា បនេត្ថ អភិជ្ឈាគហណេន កាមច្ឆន្ទោ , ទោមនស្សគ្គហណេន ព្យាបាទោ សង្គហំ គច្ឆតិ, តស្មា នីវរណបរិយាបន្នពលវធម្មទ្វយទស្សនេន នីវរណប្បហានំ វុត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

វិសេសេន ចេត្ថ អភិជ្ឈាវិនយេន កាយសម្បត្តិមូលកស្ស អនុរោធស្ស, ទោមនស្សវិនយេន បន កាយវិបត្តិមូលកស្ស វិរោធស្ស, អភិជ្ឈាវិនយេន ច កាយេ អភិរតិយា, ទោមនស្សវិនយេន កាយភាវនាយ អនភិរតិយា, អភិជ្ឈាវិនយេន កាយេ អភូតានំ សុភសុខភាវាទីនំ បក្ខេបស្ស, ទោមនស្សវិនយេន ច កាយេ ភូតានំ អសុភាសុខភាវាទីនំ អបនយនស្ស ច បហានំ វុត្តំ។ តេន យោគាវចរស្ស យោគានុភាវោ យោគសមត្ថតា ច ទីបិតា ហោតិ។ យោគានុភាវោ ហិ ឯស, យទិទំ អនុរោធវិរោធវិប្បមុត្តោ អរតិរតិសហោ អភូតបក្ខេបភូតាបនយនវិរហិតោ ច ហោតិ។ អនុរោធវិរោធវិប្បមុត្តោ ចេស អរតិរតិសហោ អភូតំ អបក្ខិបន្តោ ភូតញ្ច អនបនេន្តោ យោគសមត្ថោ ហោតីតិ។

អបរោ នយោ “កាយេ កាយានុបស្សី”តិ ឯត្ថ អនុបស្សនាយ កម្មដ្ឋានំ វុត្តំ។ “វិហរតី”តិ ឯត្ថ វុត្តវិហារេន កម្មដ្ឋានិកស្ស កាយបរិហរណំ។ “អាតាបី”តិអាទីសុ អាតាបេន សម្មប្បធានំ, សតិសម្បជញ្ញេន សព្ពត្ថិកកម្មដ្ឋានំ, កម្មដ្ឋានបរិហរណូបាយោ វា, សតិយា វា កាយានុបស្សនាវសេន បដិលទ្ធសមថោ, សម្បជញ្ញេន វិបស្សនា, អភិជ្ឈាទោមនស្សវិនយេន ភាវនាផលំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

វិភង្គេ បន “**អនុបស្សី**”តិ តត្ថ កតមា អនុបស្សនា? យា បញ្ញា បជាននា…បេ… សម្មាទិដ្ឋិ។ អយំ វុច្ចតិ អនុបស្សនា។ ឥមាយ អនុបស្សនាយ ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ ឧបាគតោ សមុបាគតោ ឧបបន្នោ សម្បន្នោ សមន្នាគតោ។ តេន វុច្ចតិ អនុបស្សីតិ។

វិហរតីតិ ឥរិយតិ វត្តតិ បាលេតិ យបេតិ យាបេតិ ចរតិ វិហរតិ។ តេន វុច្ចតិ វិហរតីតិ។

អាតាបីតិ តត្ថ កតមោ អាតាបោ? យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្ភោ…បេ… សម្មាវាយាមោ។ អយំ វុច្ចតិ អាតាបោ។ ឥមិនា អាតាបេន ឧបេតោ ហោតិ…បេ… សមន្នាគតោ។ តេន វុច្ចតិ អាតាបីតិ។

សម្បជានោតិ តត្ថ កតមំ សម្បជញ្ញំ? យា បញ្ញា បជាននា…បេ… សម្មាទិដ្ឋិ។ ឥទំ វុច្ចតិ សម្បជញ្ញំ។ ឥមិនា សម្បជញ្ញេន ឧបេតោ ហោតិ…បេ… សមន្នាគតោ។ តេន វុច្ចតិ សម្បជានោតិ។

សតិមាតិ តត្ថ កតមា សតិ? យា សតិ អនុស្សតិ...បេ.... សម្មាសតិ។ អយំ វុច្ចតិ សតិ។ ឥមាយ សតិយា ឧបេតោ ហោតិ...បេ.... សមន្នាគតោ។ តេន វុច្ចតិ សតិមាតិ។

វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សន្តិ តត្ថ កតមោ លោកោ? ស្វេវ កាយោ លោកោ, បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខន្ធា លោកោ។ អយំ វុច្ចតិ លោកោ។ តត្ថ កតមា អភិជ្ឈា? យោ រាគោ សារាគោ អនុនយោ អនុរោធោ នន្ទី នន្ទីរាគោ ចិត្តស្ស សារាគោ, អយំ វុច្ចតិ អភិជ្ឈា។ តត្ថ កតមំ ទោមនស្សំ? យំ ចេតសិកំ អសាតំ, ចេតសិកំ ទុក្ខំ, ចេតោសម្ផស្សជំ អសាតំ...បេ.... ទុក្ខា វេទនា។ ឥទំ វុច្ចតិ ទោមនស្សំ។ ឥតិ អយញ្ច អភិជ្ឈា ឥទញ្ច ទោមនស្សំ ឥមម្ហិ លោកេ វិនីតា ហោន្តិ បដិវិនីតា សន្តា វូបសន្តា សមិតា វូបសមិតា អត្ថង្គតា អព្ភត្ថង្គតា អប្បិតា ព្យប្បិតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យន្តីកតា, តេន វុច្ចតិ វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សន្តិ (វិភ. ៣៥៦) ឯវមេតេសំ បទានមត្ថោ វុត្តោ។ តេន សហ អយំ អដ្ឋកថានយោ យថា សំសន្ទតិ, ឯវំ វេទិតព្ពោ។ អយំ តាវ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានុទ្ទេសស្ស អត្ថវណ្ណនា។

វេទនាសុ... ចិត្តេ... ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ...បេ.... វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សន្តិ ឯត្ថ បន **វេទនានុបស្សី**តិ ឯវមាទីសុ វេទនាទីនំ បុន វចនេ បយោជនំ កាយានុបស្សនាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **វេទនាសុ វេទនានុបស្សី, ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី, ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី**តិ ឯត្ថ បន **វេទនា**តិ តិស្សោ វេទនា, តា ច លោកិយា ឯវ។ ចិត្តម្បិ លោកិយំ, តថា ធម្មា។ តេសំ វិភាគោ និទ្ទេសវារេ បាកដោ ភវិស្សតិ។ កេវលំ បនិធ យថា វេទនា អនុបស្សិតព្ពា, តថា អនុបស្សន្តោ **វេទនាសុ វេទនានុបស្សី**តិ វេទិតព្ពោ។ ឯស នយោ ចិត្តធម្មេសុបិ។ កថញ្ច វេទនា អនុបស្សិតព្ពាតិ? សុខា តាវ វេទនា ទុក្ខតោ, ទុក្ខា សល្លតោ, អទុក្ខមសុខា អនិច្ចតោ។ យថាហ –

“យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្ទ, ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ;
អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, អទក្ខិ នំ អនិច្ចតោ;
ស វេ សម្មទ្ទសោ ភិក្ខុ, ឧបសន្តោ ចរិស្សតី”តិ។ (សំ. និ. ៤.២៥៣);

សព្ពា ឯវ ចេតា ទុក្ខាតិបិ អនុបស្សិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ “យំកិញ្ចិ វេទយិតំ, សព្ពំ តំ ទុក្ខស្មិន្តិ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៤.២៥៩)។ សុខទុក្ខតោបិ ច អនុបស្សិតព្ពា។ យថាហ “សុខា វេទនា ឋិតិសុខា វិបរិណាមទុក្ខា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៤) សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ អបិច អនិច្ចាទិសត្តានុបស្សនាវសេនបិ អនុបស្សិតព្ពា។ សេសំ និទ្ទេសវារេយេវ បាកដំ ភវិស្សតិ។ ចិត្តធម្មេសុបិ ចិត្តំ តាវ អារម្មណាធិបតិសហជាតភូមិកម្មវិបាកកិរិយាទិនានត្តភេទានំ អនិច្ចាទិសត្តានុបស្សនានំ និទ្ទេសវារេ អាគតសរាគាទិភេទានញ្ច វសេន អនុបស្សិតព្ពំ។ ធម្មា សលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណានំ សុញ្ញតធម្មស្ស អនិច្ចាទិសត្តានុបស្សនានំ និទ្ទេសវារេ អាគតសន្តាសន្តាទិភេទានញ្ច វសេន អនុបស្សិតព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ កាមញ្ចេត្ថ យស្ស កាយសង្ខាតេ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ បហីនំ, តស្ស វេទនាទិលោកេសុបិ តំ បហីនមេវ។ នានាបុគ្គលវសេន បន នានាចិត្តក្ខណិកសតិបដ្ឋានភាវនាវសេន ច សព្ពត្ថ វុត្តំ។ យតោ វា ឯកត្ថ បហីនំ សេសេសុបិ បហីនំ ហោតិ។ តេនេវស្ស តត្ថ បហានទស្សនត្ថម្បិ ឯវំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពន្តិ។

ឧទ្ទេសវារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កាយានុបស្សនាអានាបានបព្ពវណ្ណនា

១០៧. ឥទានិ សេយ្យថាបិ នាម ឆេកោ វិលីវការកោ ថូលកិលញ្ជសណ្ហកិលញ្ជចង្កោដកបេឡាបុដាទីនិ ឧបករណានិ កត្តុកាមោ ឯកំ មហាវេណុំ លភិត្វា ចតុធា ភិន្ទិត្វា តតោ ឯកេកំ វេណុខណ្ឌំ គហេត្វា ផាលេត្វា តំ តំ ឧបករណំ ករេយ្យ, ឯវមេវ ភគវា សតិបដ្ឋានទេសនាយ សត្តានំ អនេកប្បការវិសេសាធិគមំ កត្តុកាមោ ឯកមេវ សម្មាសតឹ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ កតមេ ចត្តារោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតី”តិអាទិនា នយេន អារម្មណវសេន ចតុធា ភិន្ទិត្វា តតោ ឯកេកំ សតិបដ្ឋានំ គហេត្វា វិភជន្តោ “កថញ្ច ភិក្ខវេ”តិអាទិនា នយេន និទ្ទេសវារំ វត្តុមារទ្ធោ។

តត្ថ **កថញ្ចា**តិអាទិ វិត្ថារេតុកម្យតា បុច្ឆា។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – ភិក្ខវេ, កេន ច បការេន ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតីតិ? ឯស នយោ សព្ពបុច្ឆាវារេសុ។ **ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ**តិ, ភិក្ខវេ, ឥមស្មឹ សាសនេ ភិក្ខុ។ អយញ្ហេត្ថ ឥធ-សទ្ទោ សព្ពប្បការកាយានុបស្សនានិព្ពត្តកស្ស បុគ្គលស្ស សន្និស្សយភូត

សាសនបរិទីបនោ អញ្ញសាសនស្ស តថាភាវបដិសេធនោ ច។ វុត្តញ្ហេតំ “ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ…បេ…. សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេភិ អញ្ញេហី”តិ (ម. និ. ១.១៣៩)។ តេន វុត្តំ “ឥមស្មឹ សាសនេ ភិក្ខូ”តិ។

“អរញ្ញគតោ វា…បេ…. សុញ្ញាគារគតោ វា”តិ ឥទមស្ស សតិបដ្ឋានភាវនានុរូប សេនាសនបរិគ្គហបរិទីបនំ។ ឥមស្ស ហិ ភិក្ខុនោ ទីឃរត្តំ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ អនុវិសដំ ចិត្តំ កម្មដ្ឋានវីថឹ ឱតរិតុំ ន ឥច្ឆតិ, កូដគោណយុត្តរថោ វិយ ឧប្បថមេវ ធាវតិ, តស្មា សេយ្យថាបិ នាម គោបោ កូដធេនុយា សព្ពំ ខីរំ បិវិត្វា វឌ្ឍិតំ កូដវច្ឆំ ទមេតុកាមោ ធេនុតោ អបនេត្វា ឯកមន្តេ មហន្តំ ថម្ភំ និខណិត្វា តត្ថ យោត្តេន ពន្ធេយ្យ។ អថស្ស សោ វច្ឆោ តតោ ចិតោ ច វិប្ផន្ទិត្វា បលាយិតុំ អសក្កោន្តោ តមេវ ថម្ភំ ឧបនិសីទេយ្យ វា ឧបនិបជ្ជេយ្យ វា, ឯវមេវ ឥមិនាបិ ភិក្ខុនា ទីឃរត្តំ រូបារម្មណាទិរសបានវឌ្ឍិតំ ទុដ្ឋចិត្តំ ទមេតុកាមេន រូបាទិអារម្មណតោ អបនេត្វា អរញ្ញំ វា រុក្ខមូលំ វា សុញ្ញាគារំ វា បវេសេត្វា តត្ថ សតិបដ្ឋានារម្មណត្ថម្ភេ សតិយោត្តេន ពន្ធិតព្ពំ។ ឯវមស្ស តំ ចិត្តំ តតោ ចិតោ ច វិប្ផន្ទិត្វាបិ បុព្ពេ អាចិណ្ណារម្មណំ អលភមានំ សតិយោត្តំ ឆិន្ទិត្វា បលាយិតុំ អសក្កោន្តំ តមេវារម្មណំ ឧបចារប្បនាវសេន ឧបនិសីទតិ ចេវ ឧបនិបជ្ជតិ ច។ តេនាហុ បោរាណា –

“យថា ថម្ភេ និពន្ធេយ្យ, វច្ឆំ ទមំ នរោ ឥធ;
ពន្ធេយ្យេវំ សកំ ចិត្តំ, សតិយារម្មណេ ទឡ្ហ”ន្តិ។

ឯវមស្ស តំ សេនាសនំ ភាវនានុរូបំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “ឥទមស្ស សតិបដ្ឋានភាវនានុរូប សេនាសនបរិគ្គហបរិទីបន”ន្តិ។

អបិច យស្មា ឥទំ កាយានុបស្សនាយ មុទ្ធភូតំ សព្ពពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកានំ វិសេសាធិគមទិដ្ឋធម្មសុខវិហារបទដ្ឋានំ អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានំ ឥត្ថិបុរិសហត្ថិអស្សាទិសទ្ទសមាកុលំ គាមន្តំ អបរិច្ចជិត្វា ន សុករំ សម្បាទេតុំ, សទ្ទកណ្ដកត្តា ឈានស្ស។ អគាមកេ បន អរញ្ញេ សុករំ យោគាវចរេន ឥទំ កម្មដ្ឋានំ បរិគ្គហេត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តទេវ ឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសិត្វា អគ្គផលំ អរហត្តំ បាបុណិតុំ។ តស្មាស្ស អនុរូបសេនាសនំ ទស្សេន្តោ ភគវា “អរញ្ញគតោ វា”តិអាទិមាហ។

វត្ថុវិជ្ជាចរិយោ វិយ ហិ ភគវា។ សោ យថា វត្ថុវិជ្ជាចរិយោ នគរភូមឹ បស្សិត្វា សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិត្វា “ឯត្ថ នគរំ មាបេថា”តិ ឧបទិសតិ, សោត្ថិនា ច នគរេ និដ្ឋិតេ រាជកុលតោ មហាសក្ការំ លភតិ, ឯវមេវ យោគាវចរស្ស អនុរូបំ សេនាសនំ ឧបបរិក្ខិត្វា “ឯត្ថ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជិតព្ព”ន្តិ ឧបទិសតិ។ តតោ តត្ថ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជន្តេន យោគិនា អនុក្កមេន អរហត្តេ បត្តេ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត សោ ភគវា”តិ មហន្តំ សក្ការំ លភតិ។

អយំ បន ភិក្ខុ ទីបិសទិសោតិ វុច្ចតិ។ យថា ហិ មហាទីបិរាជា អរញ្ញេ តិណគហនំ វា វនគហនំ វា បព្ពតគហនំ វា និស្សាយ និលីយិត្វា វនមហឹសគោកណ្ណសូករាទយោ មិគេ គណ្ហាតិ, ឯវមេវ អយំ អរញ្ញាទីសុ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជន្តោ ភិក្ខុ យថាក្កមេន ចត្តារោ មគ្គេ ចេវ ចត្តារិ អរិយផលានិ ច គណ្ហាតិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“យថាបិ ទីបិកោ នាម, និលីយិត្វា គណ្ហតី មិគេ;
តថេវាយំ ពុទ្ធបុត្តោ, យុត្តយោគោ វិបស្សកោ;
អរញ្ញំ បវិសិត្វាន, គណ្ហាតិ ផលមុត្តម”ន្តិ។

តេនស្ស បរក្កមជវយោគ្គភូមឹ អរញ្ញសេនាសនំ ទស្សេន្តោ ភគវា “អរញ្ញគតោ វា”តិអាទិមាហ។ ឥតោ បរំ ឥមស្មឹ តាវ អានាបានបព្ពេ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តមេវ។

តស្ស បន ឥមេសំ “ទីឃំ វា អស្សសន្តោ ទីឃំ អស្សសាមីតិ បជានាតិ…បេ…. បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតី”តិ ឯវំ វុត្តានំ អស្សាសបស្សាសានំ វសេន សិក្ខតោ អស្សាសបស្សាសនិមិត្តេ ចត្តារិ ឈានានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ សោ ឈានា វុដ្ឋហិត្វា អស្សាសបស្សាសេ វា បរិគ្គណ្ហាតិ ឈានង្គានិ វា។ តត្ថ អស្សាសបស្សាសកម្មិកោ “ឥមេ អស្សាសបស្សាសា កឹ និស្សិតា, វត្ថុំ និស្សិតា, វត្ថុ នាម ករជកាយោ, ករជកាយោ នាម ចត្តារិ មហាភូតានិ ឧបាទារូបញ្ចា”តិ ឯវំ រូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ, តតោ តទារម្មណេ ផស្សបញ្ចមកេ នាមន្តិ ឯវំ នាមរូបំ បរិគ្គហេត្វា តស្ស បច្ចយំ បរិយេសន្តោ អវិជ្ជាទិបដិច្ចសមុប្បាទំ ទិស្វា “បច្ចយបច្ចយុប្បន្នធម្មមត្តមេវេតំ, អញ្ញោ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា នត្ថី”តិ វិតិណ្ណកង្ខោ សប្បច្ចយនាមរូបេ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តោ អនុក្កមេន អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ឥទំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ យាវ អរហត្តា និយ្យានមុខំ។

ឈានកម្មិកោបិ “ឥមានិ ឈានង្គានិ កឹ និស្សិតានិ, វត្ថុំ និស្សិតានិ។ វត្ថុ នាម ករជកាយោតិ ឈានង្គានិ នាមំ, ករជកាយោ រូប”ន្តិ នាមរូបំ វវត្ថបេត្វា តស្ស បច្ចយំ បរិយេសន្តោ អវិជ្ជាទិបច្ចយាការំ ទិស្វា “បច្ចយបច្ចយុប្បន្នធម្មមត្តមេវេតំ, អញ្ញោ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា នត្ថី”តិ វិតិណ្ណកង្ខោ សប្បច្ចយនាមរូបេ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តោ អនុក្កមេន អរហត្តំ បាបុណាតិ, ឥទំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ យាវ អរហត្តា និយ្យានមុខំ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ អត្តនោ វា អស្សាសបស្សាសកាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។ **ពហិទ្ធា វា**តិ បរស្ស វា អស្សាសបស្សាសកាយេ។ **អជ្ឈត្តពហិទ្ធា វា**តិ កាលេន អត្តនោ, កាលេន បរស្ស អស្សាសបស្សាសកាយេ។ ឯតេនស្ស បគុណកម្មដ្ឋានំ អដ្ឋបេត្វា អបរាបរំ សញ្ចរណកាលោ កថិតោ។ ឯកស្មិំ កាលេ បនិទំ ឧភយំ ន លព្ភតិ។

សមុទយធម្មានុបស្សី វាតិ យថា នាម កម្មារភស្តញ្ច គគ្គរនាឡិញ្ច តជ្ជញ្ច វាយាមំ បដិច្ច វាតោ អបរាបរំ សញ្ចរតិ, ឯវំ ភិក្ខុនោ ករជកាយញ្ច នាសាបុដញ្ច ចិត្តញ្ច បដិច្ច អស្សាសបស្សាសកាយោ អបរាបរំ សញ្ចរតិ។ កាយាទយោ ធម្មា សមុទយធម្មា, តេ បស្សន្តោ “សមុទយធម្មានុបស្សី វា កាយស្មិំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ។ **វយធម្មានុបស្សី វា**តិ យថា ភស្តាយ អបនីតាយ គគ្គរនាឡិយា ភិន្នាយ តជ្ជេ ច វាយាមេ អសតិ សោ វាតោ នប្បវត្តតិ , ឯវមេវ កាយេ ភិន្នេ នាសាបុដេ វិទ្ធស្តេ ចិត្តេ ច និរុទ្ធេ អស្សាសបស្សាសកាយោ នាម នប្បវត្តតីតិ កាយាទិនិរោធា អស្សាសបស្សាសនិរោធោតិ ឯវំ បស្សន្តោ “វយធម្មានុបស្សី វា កាយស្មិំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ។ **សមុទយវយធម្មានុបស្សី វា**តិ កាលេន សមុទយំ, កាលេន វយំ អនុបស្សន្តោ។ **អត្ថិ កាយោតិ វា បនស្ស**តិ កាយោវ អត្ថិ, ន សត្តោ, ន បុគ្គលោ, ន ឥត្ថី, ន បុរិសោ, ន អត្តា, ន អត្តនិយំ, នាហំ, ន មម, ន កោចិ, ន កស្សចីតិ ឯវមស្ស សតិ បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតិ។

យាវទេវាតិ បយោជនបរិច្ឆេទវវត្ថាបនមេតំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យា សតិ បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតិ, សា ន អញ្ញត្ថាយ។ អថ ខោ យាវទេវ ញាណមត្តាយ អបរាបរំ ឧត្តរុត្តរិ ញាណបមាណត្ថាយ ចេវ សតិបមាណត្ថាយ ច, សតិសម្បជញ្ញានំ វុឌ្ឍត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **អនិស្សិតោ ច វិហរតី**តិ តណ្ហានិស្សយទិដ្ឋិនិស្សយានំ វសេន អនិស្សិតោ វិហរតិ។ **ន ច កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី**តិ លោកស្មិំ កិញ្ចិ រូបំ វា...បេ.... វិញ្ញាណំ វា “អយំ មេ អត្តា វា អត្តនិយំ វា”តិ ន គណ្ហាតិ។ **ឯវម្បី**តិ ឧបរិអត្ថំ ឧបាទាយ សម្បិណ្ឌនត្ថោ បិការោ។ ឥមិនា បន បទេន ភគវា អានាបានបព្ពទេសនំ និយ្យាតេត្វា ទស្សេតិ។

តត្ថ អស្សាសបស្សាសបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចំ, តស្សា សមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា សមុទយសច្ចំ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, ទុក្ខបរិជាននោ សមុទយបជហនោ និរោធារម្មណោ អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ ឯវំ ចតុសច្ចវសេន ឧស្សក្កិត្វា និព្ពុតិំ បាបុណាតីតិ ឥទមេកស្ស អស្សាសបស្សាសវសេន អភិនិវិដ្ឋស្ស ភិក្ខុនោ យាវ អរហត្តា និយ្យានមុខន្តិ។

អានាបានបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥរិយាបថបព្ពវណ្ណនា

១០៨. ឯវំ អស្សាសបស្សាសវសេន កាយានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ ឥរិយាបថវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ កាមំ សោណសិង្គាលាទយោបិ គច្ឆន្តា “គច្ឆាមា”តិ ជានន្តិ។ ន បនេតំ ឯវរូបំ ជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវរូបញ្ហិ ជាននំ សត្តូបលទ្ធិំ ន បជហតិ , អត្តសញ្ញំ ន ឧគ្ឃាដេតិ , កម្មដ្ឋានំ វា សតិបដ្ឋានភាវនា វា ន ហោតិ។ ឥមស្ស បន ភិក្ខុនោ ជាននំ សត្តូបលទ្ធិំ បជហតិ, អត្តសញ្ញំ ឧគ្ឃាដេតិ, កម្មដ្ឋានញ្ចេវ សតិបដ្ឋានភាវនា ច ហោតិ។ ឥទញ្ហិ “កោ គច្ឆតិ, កស្ស គមនំ, កឹ ការណា គច្ឆតី”តិ ឯវំ សម្បជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឋានាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ **កោ គច្ឆតី**តិ ន កោចិ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា គច្ឆតិ។ **កស្ស គមន**ន្តិ ន កស្សចិ សត្តស្ស វា បុគ្គលស្ស វា គមនំ។ **កឹ ការណា គច្ឆតី**តិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន គច្ឆតិ។ តស្មា ឯស ឯវំ បជានាតិ “គច្ឆាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ វាយំ ជនេតិ, វាយោ វិញ្ញត្តិំ ជនេតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន សកលកាយស្ស បុរតោ អភិនីហារោ គមនន្តិ វុច្ចតិ។ ឋានាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

គច្ឆាមិ ហិ “តិដ្ឋាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ វាយំ ជនេតិ, វាយោ វិញ្ញត្តិំ ជនេតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន សកលកាយស្ស កោដិតោ បដ្ឋាយ ឧស្សិតភាវោ ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ “និសីទាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ វាយំ ជនេតិ, វាយោ វិញ្ញត្តិំ ជនេតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន ហេដ្ឋិមកាយស្ស សមិញ្ជនំ ឧបរិមកាយស្ស ឧស្សិតភាវោ និសជ្ជាតិ វុច្ចតិ។ “សយាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ វាយំ ជនេតិ, វាយោ វិញ្ញត្តិំ ជនេតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន សកលសរីរស្ស តិរិយតោ បសារណំ សយនន្តិ វុច្ចតីតិ។

តស្ស ឯវំ បជានតោ ឯវំ ហោតិ “សត្តោ គច្ឆតិ សត្តោ តិដ្ឋតី”តិ វុច្ចតិ។ អត្ថិ បន កោចិ សត្តោ គច្ឆន្តោ វា ឋិតោ វា នត្ថិ។ យថា បន “សកដំ គច្ឆតិ សកដំ តិដ្ឋតី”តិ វុច្ចតិ, ន ច កិញ្ចិ សកដំ នាម គច្ឆន្តំ វា តិដ្ឋន្តំ វា អត្ថិ។ ចត្តារោ បន គោណេ យោជេត្វា ឆេកម្ហិ សារថិម្ហិ បាជេន្តេ “សកដំ គច្ឆតិ សកដំ តិដ្ឋតី”តិ វោហារមត្តមេវ ហោតិ, ឯវមេវ អជាននដ្ឋេន សកដំ វិយ កាយោ។ គោណា វិយ ចិត្តជវាតា។ សារថិ វិយ ចិត្តំ។ គច្ឆាមិ តិដ្ឋាមីតិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ វាយោធាតុ វិញ្ញត្តិំ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន គមនាទីនិ បវត្តន្តិ។ តតោ “សត្តោ គច្ឆតិ, សត្តោ តិដ្ឋតិ, អហំ គច្ឆាមិ, អហំ តិដ្ឋាមី”តិ វោហារមត្តំ ហោតីតិ។ តេនាហ –

“នាវា មាលុតវេគេន, ជិយាវេគេន តេជនំ;
យថា យាតិ តថា កាយោ, យាតិ វាតាហតោ អយំ។

យន្តំ សុត្តវសេនេវ, ចិត្តសុត្តវសេនិទំ;
បយុត្តំ កាយយន្តម្បិ, យាតិ ឋាតិ និសីទតិ។

កោ នាម ឯត្ថ សោ សត្តោ, យោ វិនា ហេតុបច្ចយេ;
អត្តនោ អានុភាវេន, តិដ្ឋេ វា យទិ វា វជេ”តិ។

តស្មា ឯវំ ហេតុបច្ចយវសេនេវ បវត្តានិ គមនាទីនិ សល្លក្ខេន្តោ ឯស គច្ឆន្តោ វា គច្ឆាមីតិ បជានាតិ, ឋិតោ វា, និសិន្នោ វា, សយានោ វា សយានោម្ហីតិ បជានាតីតិ វេទិតព្ពោ។

យថា យថា វា បនស្ស កាយោ បណិហិតោ ហោតិ, តថា តថា នំ បជានាតីតិ សព្ពសង្គាហិកវចនមេតំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យេន យេន វា អាការេន តស្ស កាយោ ឋិតោ ហោតិ, តេន តេន នំ បជានាតិ។ គមនាការេន ឋិតំ គច្ឆតីតិ បជានាតិ។ ឋាននិសជ្ជាសយនាការេន ឋិតំ សយានោតិ បជានាតីតិ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ អត្តនោ វា ចតុឥរិយាបថបរិគ្គណ្ហនេន កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។ **ពហិទ្ធា វា**តិ បរស្ស វា ចតុឥរិយាបថបរិគ្គណ្ហនេន។ **អជ្ឈត្តពហិទ្ធា វា**តិ កាលេន អត្តនោ, កាលេន បរស្ស ចតុឥរិយាបថបរិគ្គណ្ហនេន កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។ **សមុទយធម្មានុបស្សី វា**តិអាទីសុ បន “អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ”តិអាទិនា (បដិ. ម. ១.៤៩) នយេន បញ្ចហាការេហិ រូបក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ច វយោ ច នីហរិតព្ពោ។ តញ្ហិ សន្ធាយ ឥធ “សមុទយធម្មានុបស្សី វា”តិអាទិ វុត្តំ។ **អត្ថិ កាយោតិ វា បនស្សា**តិអាទិ វុត្តសទិសមេវ។

ឥធ បន ចតុឥរិយាបថបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចំ, តស្សា សមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា សមុទយសច្ចំ , ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, ទុក្ខបរិជាននោ សមុទយបជហនោ និរោធារម្មណោ អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ ឯវំ ចតុសច្ចវសេន ឧស្សក្កិត្វា និព្ពុតិំ បាបុណាតីតិ ឥទមេកស្ស ចតុឥរិយាបថបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ យាវ អរហត្តា និយ្យានមុខន្តិ។

ឥរិយាបថបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុសម្បជញ្ញបព្ពវណ្ណនា

១០៩. ឯវំ ឥរិយាបថវសេន កាយានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ ចតុសម្បជញ្ញវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរន្តិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ**តិ ឯត្ថ តាវ **អភិក្កន្តំ** វុច្ចតិ គមនំ។ **បដិក្កន្តំ** និវត្តនំ។ តទុភយម្បិ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ លព្ភតិ។ គមនេ តាវ បុរតោ កាយំ អភិហរន្តោ **អភិក្កមតិ** នាម។ បដិនិវត្តេន្តោ **បដិក្កមតិ** នាម។ ឋានេបិ ឋិតកោវ កាយំ បុរតោ ឱនាមេន្តោ អភិក្កមតិ នាម។ បច្ឆតោ អបនាមេន្តោ

បដិក្កមតិ នាម។ និសជ្ជាយបិ និសិន្នកោវ អាសនស្ស បុរិមអង្គាភិមុខោ សំសរន្តោ អភិក្កមតិ នាម។ បច្ឆិមអង្គប្បទេសំ បច្ឆា សំសរន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ និបជ្ជាយបិ ឯសេវ នយោ។

សម្បជានការី ហោតីតិ សម្បជញ្ញេន សព្ពកិច្ចការី, សម្បជញ្ញមេវ វា ការី។ សោ ហិ អភិក្កន្តាទីសុ សម្បជញ្ញំ ករោតេវ, ន កត្ថចិ សម្បជញ្ញវិរហិតោ ហោតិ។ តត្ថ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ គោចរសម្បជញ្ញំ អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ចតុព្ពិធំ សម្បជញ្ញំ។ តត្ថ អភិក្កមនចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ អគន្ត្វា “កិំ នុ មេ ឯត្ថ គតេន អត្ថោ អត្ថិ នត្ថី”តិ អត្ថានត្ថំ បរិគ្គណ្ហិត្វា អត្ថបរិគ្គហណំ **សាត្ថកសម្បជញ្ញំ**។ តត្ថ ច អត្ថោតិ ចេតិយទស្សនពោធិទស្សនសង្ឃទស្សនថេរទស្សនអសុភទស្សនាទិវសេន ធម្មតោ វឌ្ឍិ។ ចេតិយំ វា ពោធិំ វា ទិស្វាបិ ហិ ពុទ្ធារម្មណំ សង្ឃទស្សនេន សង្ឃារម្មណំ បីតឹ ឧប្បាទេត្វា តទេវ ខយវយតោ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ថេរេ ទិស្វា តេសំ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ អសុភំ ទិស្វា តត្ថ បឋមជ្ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តទេវ ខយវយតោ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តស្មា ឯតេសំ ទស្សនំ សាត្ថកំ។ កេចិ បន “អាមិសតោបិ វឌ្ឍិ អត្ថោយេវ, តំ និស្សាយ ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយ បដិបន្នត្តា”តិ វទន្តិ។

តស្មិំ បន គមនេ សប្បាយាសប្បាយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយបរិគ្គហណំ **សប្បាយសម្បជញ្ញំ**។ សេយ្យថិទំ, ចេតិយទស្សនំ តាវ សាត្ថកំ។ សចេ បន ចេតិយស្ស មហាបូជាយ ទសទ្វាទសយោជនន្តរេ បរិសា សន្និបតន្តិ។ អត្តនោ វិភវានុរូបំ ឥត្ថិយោបិ បុរិសាបិ អលង្កតប្បដិយត្តា ចិត្តកម្មរូបកានិ វិយ សញ្ចរន្តិ។ តត្រ ចស្ស ឥដ្ឋេ អារម្មណេ លោភោ, អនិដ្ឋេ បដិឃោ, អសមបេក្ខនេ មោហោ ឧប្បជ្ជតិ, កាយសំសគ្គាបត្តិំ វា អាបជ្ជតិ, ជីវិតព្រហ្មចរិយានំ វា អន្តរាយោ ហោតិ, ឯវំ តំ ឋានំ អសប្បាយំ ហោតិ។ វុត្តប្បការអន្តរាយាភាវេ សប្បាយំ។ ពោធិទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។ សង្ឃទស្សនម្បិ សាត្ថំ។ សចេ បន អន្តោគាមេ មហាមណ្ឌបំ ការេត្វា សព្ពរត្តិំ ធម្មស្សវនំ ការេន្តេសុ មនុស្សេសុ វុត្តប្បការេនេវ ជនសន្និបាតោ ចេវ អន្តរាយោ ច ហោតិ, ឯវំ តំ ឋានំ អសប្បាយំ។ អន្តរាយាភាវេ សប្បាយំ។ មហាបរិសបរិវារានំ ថេរានំ ទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។

អសុភទស្សនម្បិ សាត្ថំ។ តទត្ថទីបនត្ថញ្ច ឥទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ទហរភិក្ខុ សាមណេរំ គហេត្វា ទន្តកដ្ឋត្ថាយ គតោ។ សាមណេរោ មគ្គា ឱក្កមិត្វា បុរតោ គច្ឆន្តោ អសុភំ ទិស្វា បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តទេវ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ តីណិ ផលានិ សច្ឆិកត្វា ឧបរិមគ្គត្ថាយ កម្មដ្ឋានំ បរិគ្គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ ទហរោ តំ អបស្សន្តោ “សាមណេរា”តិ បក្កោសិ។ សោ “មយា បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុនា សទ្ធិំ ទ្វេ កថា នាម ន កថិតបុព្ពា។ អញ្ញស្មិម្បិ ទិវសេ ឧបរិវិសេសំ និព្ពត្តេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “កិំ, ភន្តេ”តិ បដិវចនំ អទាសិ។ ឯហីតិ ច វុត្តេ ឯកវចនេនេវ អាគន្ត្វា “ភន្តេ, ឥមិនា តាវ មគ្គេន គន្ត្វា មយា ឋិតោកាសេ មុហុត្តំ បុរត្ថាភិមុខោ ឋត្វា ឱលោកេថា”តិ អាហ។ សោ តថា កត្វា តេន បត្តវិសេសមេវ បាបុណិ។ ឯវំ ឯកំ អសុភំ ទ្វិន្នំ ជនានំ អត្ថាយ ជាយតិ។ ឯវំ សាត្ថម្បិ បនេតំ បុរិសស្ស មាតុគាមាសុភំ អសប្បាយំ។ មាតុគាមស្ស ច បុរិសាសុភំ សភាគមេវ សប្បាយន្តិ ឯវំ សប្បាយបរិគ្គហណំ **សប្បាយសម្បជញ្ញំ** នាម។

ឯវំ បរិគ្គហិតសាត្ថសប្បាយស្ស បន អដ្ឋតឹសាយ កម្មដ្ឋានេសុ អត្តនោ ចិត្តរុចិតកម្មដ្ឋានសង្ខាតំ គោចរំ ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខាចារគោចរេ តំ គហេត្វា គមនំ **គោចរសម្បជញ្ញំ** នាម។ តស្សាវិភាវត្ថំ ឥទំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ហរតិ ន បច្ចាហរតិ , ឯកច្ចោ ន ហរតិ បច្ចាហរតិ , ឯកច្ចោ នេវ ហរតិ ន បច្ចាហរតិ, ឯកច្ចោ ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ច។

តត្ថ យោ ភិក្ខុ ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយ អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេត្វា តថា រត្តិយា បឋមំ យាមំ មជ្ឈិមេ យាមេ សេយ្យំ កប្បេត្វា បច្ឆិមយាមេបិ និសជ្ជាចង្កមេហិ វីតិនាមេត្វា បគេវ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណវត្តំ កត្វា ពោធិរុក្ខេ ឧទកំ អភិសិញ្ចិត្វា បានីយំ បរិភោជនីយំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា អាចរិយុបជ្ឈាយវត្តាទីនិ សព្ពានិ ខន្ធកវត្តានិ សមាទាយ វត្តតិ។ សោ សរីរបរិកម្មំ កត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា ទ្វេ តយោ បល្លង្កេ ឧសុមំ គាហាបេន្តោ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជិត្វា ភិក្ខាចារវេលាយ ឧដ្ឋហិត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ បត្តចីវរមាទាយ សេនាសនតោ និក្ខមិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ ចេតិយង្គណំ គន្ត្វា សចេ ពុទ្ធានុស្សតិកម្មដ្ឋានំ ហោតិ, តំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ ចេតិយង្គណំ បវិសតិ។ អញ្ញំ ចេ កម្មដ្ឋានំ ហោតិ, សោបានបាទមូលេ ឋត្វា ហត្ថេន គហិតភណ្ឌំ វិយ តំ ឋបេត្វា ពុទ្ធារម្មណំ បីតឹ គហេត្វា ចេតិយង្គណំ អារុយ្ហ មហន្តំ ចេតិយំ ចេ, តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ វន្ទិតព្ពំ។ ខុទ្ទកំ ចេតិយំ ចេ, តថេវ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋសុ ឋានេសុ វន្ទិតព្ពំ។ ចេតិយំ វន្ទិត្វា ពោធិយង្គណំ បត្តេនាបិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សម្មុខា វិយ និបច្ចការំ ទស្សេត្វា ពោធិ វន្ទិតព្ពោ។ សោ ឯវំ ចេតិយញ្ច ពោធិញ្ច វន្ទិត្វា បដិសាមិតដ្ឋានំ គន្ត្វា បដិសាមិតភណ្ឌកំ ហត្ថេន គណ្ហន្តោ វិយ និក្ខិត្តកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គាមសមីបេ កម្មដ្ឋានសីសេនេវ ចីវរំ បារុបិត្វា គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ។

អថ នំ មនុស្សា ទិស្វា “អយ្យោ នោ អាគតោ”តិ បច្ចុគ្គន្ត្វា បត្តំ គហេត្វា អាសនសាលាយំ វា គេហេ វា និសីទាបេត្វា យាគុំ ទត្វា យាវ ភត្តំ ន និដ្ឋាតិ, តាវ បាទេ ធោវិត្វា តេលេន មក្ខេត្វា បុរតោ និសីទិត្វា បញ្ហំ វា បុច្ឆន្តិ, ធម្មំ វា សោតុកាមា ហោន្តិ។ សចេបិ ន កថាបេន្តិ, ជនសង្គហត្ថំ ធម្មកថា នាម កាតព្ពាយេវាតិ អដ្ឋកថាចរិយា វទន្តិ។ ធម្មកថា ហិ កម្មដ្ឋានវិនិមុត្តា នាម នត្ថិ ។ តស្មា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ ធម្មំ កថេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ អាហារំ បរិភុញ្ជិត្វា អនុមោទនំ កត្វា និវត្តិយមានេហិបិ មនុស្សេហិ អនុគតោវ គាមតោ និក្ខមិត្វា តត្ថេវ និវត្តេត្វា មគ្គំ បដិបជ្ជតិ។ អថ នំ បុរេតរំ និក្ខមិត្វា ពហិគាមេ កតភត្តកិច្ចា សាមណេរទហរភិក្ខូ ទិស្វា បច្ចុគ្គន្ត្វា បត្តចីវរមស្ស គណ្ហន្តិ។

បោរាណា ភិក្ខូ កិរ “ន អម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ អាចរិយោ”តិ មុខំ ឧល្លោកេត្វា វត្តំ ករោន្តិ។ សម្បត្តបរិច្ឆេទេនេវ ករោន្តិ។ តេ តំ បុច្ឆន្តិ “ភន្តេ, ឯតេ មនុស្សា តុម្ហាកំ កឹ ហោន្តិ មាតុបក្ខតោ សម្ពន្ធា បិតិបក្ខតោ”តិ។ កឹ ទិស្វា បុច្ឆថាតិ។ តុម្ហេសុ ឯតេសំ បេមំ ពហុមានន្តិ។ អាវុសោ, យំ មាតាបិតូហិបិ ទុក្ករំ, តំ ឯតេ អម្ហាកំ ករោន្តិ, បត្តចីវរម្បិ នោ ឯតេសំ សន្តកមេវ, ឯតេសំ អានុភាវេន នេវ ភយេ ភយំ, ន ឆាតកេ ឆាតកំ ជានាម, ឯទិសា នាម អម្ហាកំ ឧបការិនោ នត្ថីតិ តេសំ គុណេ កថេន្តោ គច្ឆតិ, អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យស្ស បន បគេវ វុត្តប្បការំ វត្តបដិបត្តឹ ករោន្តស្ស កម្មជតេជោ បជ្ជលតិ, អនុបាទិន្នកំ មុញ្ចិត្វា ឧបាទិន្នកំ គណ្ហាតិ, សរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, កម្មដ្ឋានវីថឹ នារោហតិ, សោ បគេវ បត្តចីវរមាទាយ វេគសាវ ចេតិយំ វន្ទិត្វា គោរូបានំ និក្ខមនវេលាយមេវ គាមំ យាគុភិក្ខាយ បវិសិត្វា យាគុំ លភិត្វា អាសនសាលំ គន្ត្វា បិវតិ។ អថស្ស ទ្វត្តិក្ខត្តុំ អជ្ឈោហរណមត្តេនេវ កម្មជតេជោ ឧបាទិន្នកំ មុញ្ចិត្វា អនុបាទិន្នកំ គណ្ហាតិ។ ឃដសតេន ន្ហាតោ វិយ តេជោធាតុបរិឡាហនិព្ពាបនំ បត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន យាគុំ បរិភុញ្ជិត្វា បត្តញ្ច មុខញ្ច ធោវិត្វា អន្តរាភត្តេ កម្មដ្ឋានំ មនសិកត្វា អវសេសដ្ឋានេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន អាហារំ បរិភុញ្ជិត្វា តតោ បដ្ឋាយ បោង្ខានុបោង្ខំ ឧបដ្ឋហមានំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វាវ អាគច្ឆតិ, អយំ វុច្ចតិ **ន ហរតិ បច្ចាហរតី**តិ។ ឯទិសា ច ភិក្ខូ យាគុំ បិវិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា ពុទ្ធសាសនេ អរហត្តំ បត្តា នាម គណនបថំ វីតិវត្តា, សីហឡទីបេយេវ តេសុ តេសុ គាមេសុ អាសនសាលាយំ ន តំ អាសនំ អត្ថិ, យត្ថ យាគុំ បិវិត្វា អរហត្តប្បត្តភិក្ខូ នត្ថីតិ។

យោ បន បមាទវិហារី ហោតិ និក្ខិត្តធុរោ, សព្ពវត្តានិ ភិន្ទិត្វា បញ្ចវិធចេតោខិលវិនិពន្ធចិត្តោ វិហរន្តោ “កម្មដ្ឋានំ នាម អត្ថី”តិបិ សញ្ញំ អកត្វា គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា អននុលោមិកេន គិហិសំសគ្គេន សំសដ្ឋោ ចរិត្វា ច ភុញ្ជិត្វា ច តុច្ឆោ និក្ខមតិ, អយំ វុច្ចតិ **នេវ ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យោ បនាយំ ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ចាតិ វុត្តោ, សោ គតបច្ចាគតិកវត្តវសេន វេទិតព្ពោ។ អត្តកាមា ហិ កុលបុត្តា សាសនេ បព្ពជិត្វា ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សតម្បិ ឯកតោ វសន្តា កតិកវត្តំ កត្វា វិហរន្តិ, អាវុសោ, តុម្ហេ ន ឥណដ្ដា ន ភយដ្ដា ន ជីវិកាបកតា បព្ពជិតា, ទុក្ខា មុច្ចិតុកាមា បនេត្ថ បព្ពជិតា, តស្មា គមនេ ឧប្បន្នកិលេសំ គមនេយេវ និគ្គណ្ហថ, ឋានេ, និសជ្ជាយំ, សយនេ ឧប្បន្នកិលេសំ សយនេយេវ និគ្គណ្ហថាតិ។ តេ ឯវំ កតិកវត្តំ កត្វា ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តា អឌ្ឍឧសភឧសភអឌ្ឍគាវុតគាវុតន្តរេសុ បាសាណា ហោន្តិ។ តាយ សញ្ញាយ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តាវ គច្ឆន្តិ។ សចេ កស្សចិ គមនេ កិលេសោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថេវ នំ និគ្គណ្ហាតិ។ តថា អសក្កោន្តោ តិដ្ឋតិ។ អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ តិដ្ឋតិ។ សោ “អយំ ភិក្ខុ តុយ្ហំ ឧប្បន្នវិតក្កំ ជានាតិ, អននុច្ឆវិកំ តេ ឯត”ន្តិ អត្តានំ បដិចោទេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា តត្ថេវ អរិយភូមឹ ឱក្កមតិ។ តថា អសក្កោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ និសីទតីតិ សោយេវ នយោ។ អរិយភូមឹ ឱក្កមិតុំ អសក្កោន្តោបិ តំ កិលេសំ វិក្ខម្ភេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ គច្ឆតិ។ ន កម្មដ្ឋានវិប្បយុត្តេន ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរតិ។ ឧទ្ធរតិ ចេ, បដិនិវត្តេត្វា បុរិមបទេសំ យេវ ឯតិ អាឡិន្ទកវាសី មហាផុស្សទេវត្ថេរោ វិយ។

សោ កិរ ឯកូនវីសតិវស្សានិ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេន្តោ ឯវ វិហាសិ។ មនុស្សាបិ សុទំ អន្តរាមគ្គេ កសន្តា ច វបន្តា ច មទ្ទន្តា ច កម្មានិ ច ករោន្តា ថេរំ តថាគច្ឆន្តំ ទិស្វា “អយំ ថេរោ បុនប្បុនំ និវត្តិត្វា គច្ឆតិ។ កឹ នុ ខោ មគ្គមូឡ្ហោ ឧទាហុ កិញ្ចិ បមុដ្ឋោ”តិ សមុល្លបន្តិ។ សោ តំ អនាទិយិត្វា កម្មដ្ឋានយុត្តចិត្តេនេវ សមណធម្មំ ករោន្តោ វីសតិវស្សព្ភន្តរេ អរហត្តំ បាបុណិ។ អរហត្តប្បត្តទិវសេយេវស្ស ចង្កមនកោដិយំ អធិវត្ថា ទេវតា អង្គុលីហិ ទីបំ ឧជ្ជាលេត្វា អដ្ឋាសិ។ ចត្តារោបិ មហារាជានោ សក្កោ ច ទេវានមិន្ទោ ព្រហ្មា ច សហម្បតិ ឧបដ្ឋានំ អគមំសុ។ តញ្ច ឱភាសំ ទិស្វា វនវាសីមហាតិស្សត្ថេរោ តំ ទុតិយទិវសេ បុច្ឆិ “រត្តិភាគេ អាយស្មតោ សន្តិកេ ឱភាសោ អហោសិ, កឹ សោ ឱភាសោ”តិ ។ ថេរោ វិក្ខេបំ ករោន្តោ “ឱភាសោ នាម ទីបោភាសោបិ ហោតិ មណិឱភាសោបី”តិ ឯវមាទិមាហ។ តតោ បដិច្ឆាទេថ តុម្ហេតិ និពទ្ធោ អាមាតិ បដិជានិត្វា អារោចេសិ កាលវល្លិមណ្ឌបវាសី មហានាគត្ថេរោ វិយ ច។

សោបិ កិរ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេន្តោ បឋមំ តាវ ភគវតោ មហាបធានំ បូជេស្សាមីតិ សត្ត វស្សានិ ឋានចង្កមនមេវ អធិដ្ឋាសិ។ បុន សោឡស វស្សានិ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ សោ កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ វិយុត្តេន ឧទ្ធតេ បដិនិវត្តន្តោ គាមសមីបំ គន្ត្វា “គាវី នុ បព្ពជិតោ នុ”តិ អាសង្កនីយបទេសេ ឋត្វា ចីវរំ បារុបិត្វា កច្ឆកន្តរតោ ឧទកេន បត្តំ ធោវិត្វា ឧទកគណ្ឌូសំ ករោតិ។ កឹ ការណា? មា មេ ភិក្ខំ ទាតុំ វន្ទិតុំ វា អាគតេ មនុស្សេ ទីឃាយុកា ហោថាតិ វចនមត្តេនាបិ កម្មដ្ឋានវិក្ខេបោ អហោសីតិ។ អជ្ជ, ភន្តេ, កតិមីតិ ទិវសំ វា ភិក្ខុគណនំ វា បញ្ហេ វា បុច្ឆិតោ បន ឧទកំ គិលិត្វា អារោចេសិ។ សចេ ទិវសាទិបុច្ឆកា ន ហោន្តិ, និក្ខមនវេលាយ គាមទ្វារេ និដ្ឋុភិត្វាវ យាតិ កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតបញ្ញាសភិក្ខូ វិយ។

តេ កិរ អាសាឡ្ហីបុណ្ណមាយំ កតិកវត្តំ អកំសុ “អរហត្តំ អប្បត្វា អញ្ញមញ្ញំ ន អាលបិស្សាមា”តិ។ គាមញ្ច បិណ្ឌាយ បវិសន្តា ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា បវិសឹសុ។ ទិវសាទីសុ បុច្ឆិតេសុ វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជឹសុ។ តត្ថ មនុស្សា និដ្ឋុភនំ ទិស្វា ជានឹសុ, “អជ្ជេកោ អាគតោ, អជ្ជ ទ្វេ”តិ។ ឯវញ្ច ចិន្តេសុំ “កឹ នុ ខោ ឯតេ អម្ហេហិយេវ សទ្ធឹ ន សល្លបន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញមញ្ញម្បិ, យទិ អញ្ញមញ្ញំ ន សល្លបន្តិ, អទ្ធា វិវាទជាតា ភវិស្សន្តិ, ឯថ នេ អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេស្សាមា”តិ សព្ពេ វិហារំ គន្ត្វា បញ្ញាសាយ ភិក្ខូសុ ទ្វេបិ ភិក្ខូ ឯកោកាសេ នាទ្ទសំសុ។ តតោ យោ តេសុ ចក្ខុមា បុរិសោ, សោ អាហ “ន ភោ កលហការកានំ ឱកាសោ ឦទិសោ ហោតិ, សុសម្មដ្ឋំ ចេតិយង្គណំ ពោធិយង្គណំ, សុនិក្ខិត្តា សម្មជ្ជនិយោ, សូបដ្ឋបិតំ បានីយំ បរិភោជនីយ”ន្តិ។ តេ តតោវ និវត្តា, តេបិ ភិក្ខូ អន្តោតេមាសេយេវ អរហត្តំ បត្វា មហាបវារណាយ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសុំ។

ឯវំ កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសី មហានាគត្ថេរោ វិយ កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតភិក្ខូ វិយ ច កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ គាមសមីបំ បត្វា ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា វីថិយោ សល្លក្ខេត្វា យត្ថ សុរាសោណ្ឌធុត្តាទយោ កលហការកា ចណ្ឌហត្ថិអស្សាទយោ វា នត្ថិ, តំ វីថឹ បដិបជ្ជតិ។ តត្ថ ច បិណ្ឌាយ ចរមានោ ន តុរិតតុរិតោ វិយ ជវេន គច្ឆតិ។ ន ហិ ជវេន បិណ្ឌបាតិយធុតង្គំ នាម កិញ្ចិ អត្ថិ។ វិសមភូមិភាគប្បត្តំ បន ឧទកសកដំ វិយ និច្ចលោ ហុត្វា គច្ឆតិ។ អនុឃរំ បវិដ្ឋោ ច តំ ទាតុកាមំ វា អទាតុកាមំ វា សល្លក្ខេតុំ តទនុរូបំ កាលំ អាគមេន្តោ ភិក្ខំ គហេត្វា អន្តោគាមេ វា ពហិគាមេ វា វិហារមេវ វា អាគន្ត្វា យថាផាសុកេ បតិរូបេ ឱកាសេ និសីទិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ អាហារេ បដិកូលសញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វា អក្ខព្ភញ្ជនវណលេបនបុត្តមំសូបមាវសេន នំ បច្ចវេក្ខន្តោ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អាហារំ អាហារេតិ, នេវ ទវាយ ន មទាយ ន មណ្ឌនាយ ន វិភូសនាយ។ ភុត្តាវី ច ឧទកកិច្ចំ កត្វា មុហុត្តំ ភត្តកិលមថំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា យថា បុរេភត្តំ, ឯវំ បច្ឆាភត្តំ។ យថា បុរិមយាមំ, ឯវំ បច្ឆិមយាមញ្ច កម្មដ្ឋានមេវ មនសិ ករោតិ, អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ចា**តិ។

ឥទំ បន ហរណបច្ចាហរណសង្ខាតំ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេន្តោ យទិ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ ហោតិ។ បឋមវយេ ឯវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ នោ ចេ បឋមវយេ បាបុណាតិ, អថ មជ្ឈិមវយេ។ នោ ចេ មជ្ឈិមវយេ បាបុណាតិ, អថ បច្ឆិមវយេ។ នោ ចេ បច្ឆិមវយេ បាបុណាតិ, អថ មរណសមយេ។ នោ ចេ មរណសមយេ បាបុណាតិ, អថ ទេវបុត្តោ ហុត្វា។ នោ ចេ ទេវបុត្តោ ហុត្វា បាបុណាតិ, អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ និព្ពត្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិករោតិ។ នោ ចេ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិករោតិ, អថ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ ខិប្បាភិញ្ញោ វា ហោតិ សេយ្យថាបិ ថេរោ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ, មហាបញ្ញោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ សារិបុត្តោ, មហិទ្ធិកោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាមោគ្គល្លានោ, ធុតង្គធរោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាកស្សបោ, ទិព្ពចក្ខុកោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ អនុរុទ្ធោ, វិនយធរោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ ឧបាលិ, ធម្មកថិកោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ, អារញ្ញិកោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ រេវតោ, ពហុស្សុតោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ អានន្ទោ, សិក្ខាកាមោ វា សេយ្យថាបិ ថេរោ រាហុលោ ពុទ្ធបុត្តោតិ។ ឥតិ ឥមស្មឹ ចតុក្កេ ឃ្វាយំ ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ច, តស្ស **គោចរសម្បជញ្ញំ** សិខាបត្តំ ហោតិ។

អភិក្កមាទីសុ បន អសម្មុយ្ហនំ **អសម្មោហសម្បជញ្ញំ**។ តំ ឯវំ វេទិតព្ពំ – ឥធ ភិក្ខុ អភិក្កមន្តោ វា បដិក្កមន្តោ វា យថា អន្ធបុថុជ្ជនា អភិក្កមាទីសុ “អត្តា អភិក្កមតិ, អត្តនា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា “អហំ អភិក្កមាមិ, មយា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា សម្មុយ្ហន្តិ។ តថា អសម្មុយ្ហន្តោ “អភិក្កមាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធឹ ចិត្តសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ វិញ្ញត្តឹ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ, ឥតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេន អយំ កាយសម្មតោ អដ្ឋិសង្ឃាតោ អភិក្កមតិ, តស្សេវំ អភិក្កមតោ ឯកេកបាទុទ្ធរណេ បថវីធាតុ អាបោធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ ឱមត្តា ហោន្តិ មន្ទា, ឥតរា ទ្វេ អធិមត្តា ហោន្តិ ពលវតិយោ, តថា អតិហរណវីតិហរណេសុ។ វោស្សជ្ជនេ តេជោវាយោធាតុយោ ឱមត្តា ហោន្តិ មន្ទា, ឥតរា ទ្វេ អធិមត្តា ហោន្តិ ពលវតិយោ។ តថា សន្និក្ខេបនសន្និរុម្ភនេសុ។ តត្ថ ឧទ្ធរណេ បវត្តា រូបារូបធម្មា អតិហរណំ ន បាបុណន្តិ។ តថា អតិហរណេ បវត្តា វីតិហរណំ, វីតិហរណេ បវត្តា វោស្សជ្ជនំ, វោស្សជ្ជនេ បវត្តា សន្និក្ខេបនំ, សន្និក្ខេបនេ បវត្តា សន្និរុម្ភនំ ន បាបុណន្តិ។ តត្ថ តត្ថេវ បព្ពំ បព្ពំ សន្ធិ សន្ធិ ឱធិ ឱធិ ហុត្វា តត្តកបាលេ បក្ខិត្តតិលានិ វិយ

បដបដាយន្តា ភិជ្ជន្តិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អភិក្កមតិ? កស្ស វា ឯកស្ស អភិក្កមនំ? បរមត្ថតោ ហិ ធាតូនំយេវ គមនំ, ធាតូនំ ឋានំ, ធាតូនំ និសជ្ជនំ, ធាតូនំ សយនំ, តស្មិំ តស្មិំ កោដ្ឋាសេ សទ្ធិំ រូបេន –

> អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតេ ចិត្តំ, អញ្ញំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ;
> អវីចិមនុសម្ពន្ធោ, នទីសោតោវ វត្តតីតិ។

> ឯវំ អភិក្កមាទីសុ អសម្មុយ្ហនំ **អសម្មោហសម្បជញ្ញំ** នាមាតិ;
> និដ្ឋិតោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតីតិ បទស្ស អត្ថោ;

អាលោកិតេ វិលោកិតេតិ ឯត្ថ បន **អាលោកិតំ** នាម បុរតោ បេក្ខនំ។ **វិលោកិតំ** នាម អនុទិសាបេក្ខនំ។ អញ្ញានិបិ ហេដ្ឋា ឧបរិ បច្ឆតោ បេក្ខនវសេន ឱលោកិតឧល្លោកិតាបលោកិតានិ នាម ហោន្តិ, តានិ ឥធ ន គហិតានិ។ សារុប្បវសេន បន ឥមានេវ ទ្វេ គហិតានិ, ឥមិនា វា មុខេន សព្ពានិបិ តានិ គហិតានេវាតិ។

តត្ថ “អាលោកេស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ អនោលោកេត្វា អត្ថបរិគ្គហណំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ តំ អាយស្មន្តំ នន្ទំ កាយសក្ខិំ កត្វា វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បុរត្ថិមា ទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកេតិ, ឯវំ មេ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកយតោ ន អភិជ្ឈាទោមនស្សា បាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវេយ្យុន្តិ ឥតិ សោ តត្ថ សម្បជានោ ហោតិ, សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បច្ឆិមា ទិសា, ឧត្តរា ទិសា, ទក្ខិណា ទិសា, ឧទ្ធំ, អធោ, អនុទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ អនុទិសំ អាលោកេតិ។ ឯវំ មេ អនុទិសំ អាលោកយតោ...បេ.... សម្បជានោ ហោតី”តិ (អ. និ. ៨.៩)។

អបិច ឥធាបិ បុព្ពេ វុត្តចេតិយទស្សនាទិវសេនេវ សាត្ថកតា ច សប្បាយតា ច វេទិតព្ពា។ កម្មដ្ឋានស្ស បន អវិជហនមេវ គោចរសម្បជញ្ញំ។ តស្មា ខន្ធធាតុអាយតនកម្មដ្ឋានិកេហិ អត្តនោ កម្មដ្ឋានវសេនេវ, កសិណាទិកម្មដ្ឋានិកេហិ វា បន កម្មដ្ឋានសីសេនេវ អាលោកនវិលោកនំ កាតព្ពំ។ អព្ភន្តរេ អត្តា នាម អាលោកេតា វា វិលោកេតា វា នត្ថិ, អាលោកេស្សាមីតិ បន ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធិំ ចិត្តសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ វិញ្ញត្តិំ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេនេវ ហេដ្ឋិមំ អក្ខិទលំ អធោ សីទតិ, ឧបរិមំ ឧទ្ធំ លង្ឃេតិ, កោចិ យន្តកេន វិវរន្តោ នាម នត្ថិ, តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ សាធេន្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ ឯវំ សម្បជាននំ បនេត្ថ **អសម្មោហសម្បជញ្ញំ** នាម។

អបិច មូលបរិញ្ញាអាគន្តុកតាវកាលិកភាវវសេនបេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ មូលបរិញ្ញាវសេន តាវ –

> ភវង្គាវជ្ជនញ្ចេវ, ទស្សនំ សម្បដិច្ឆនំ;
> សន្តីរណំ វោដ្ឋព្ពនំ, ជវនំ ភវតិ សត្តមំ។

តត្ថ ភវង្គំ ឧបបត្តិភវស្ស អង្គកិច្ចំ សាធយមានំ បវត្តតិ, តំ អាវដ្ដេត្វា កិរិយមនោធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ សាធយមានំ , តន្និរោធា វិបាកមនោធាតុ សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា វិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុ សន្តីរណកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា កិរិយមនោវិញ្ញាណធាតុ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា សត្តក្ខត្តុំ ជវនំ ជវតិ។ តត្ថ បឋមជវនេបិ “អយំ ឥត្ថី, អយំ បុរិសោ”តិ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អាលោកិតវិលោកិតំ ន ហោតិ។ ទុតិយជវនេបិ...បេ.... សត្តមជវនេបិ។ ឯតេសុ បន យុទ្ធមណ្ឌលេ យោធេសុ វិយ ហេដ្ឋុបរិយវសេន ភិជ្ជិត្វា បតិតេសុ “អយំ ឥត្ថី, អយំ បុរិសោ”តិ រជ្ជនាទិវសេន អាលោកិតវិលោកិតំ ហោតិ។ ឯវំ តាវេត្ថ មូលបរិញ្ញាវសេន អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

ចក្ខុទ្វារេ បន រូបេ អាបាថគតេ ភវង្គចលនតោ ឧទ្ធំ សកកិច្ចំ និប្ផាទនវសេន អាវជ្ជនាទីសុ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធេសុ អវសានេ ជវនំ ឧប្បជ្ជតិ។ តំ បុព្ពេ ឧប្បន្នានំ អាវជ្ជនាទីនំ គេហភូតេ ចក្ខុទ្វារេ អាគន្តុកបុរិសោ វិយ ហោតិ។ តស្ស យថា បរគេហេ កិញ្ចិ យាចិតុំ បវិដ្ឋស្ស អាគន្តុកបុរិសស្ស គេហសាមិកេសុ តុណ្ហីមាសិនេសុ អាណាករណំ ន យុត្តំ។ ឯវំ អាវជ្ជនាទីនំ គេហភូតេ ចក្ខុទ្វារេ អាវជ្ជនាទីសុបិ អរជ្ជន្តេសុ អទុស្សន្តេសុ អមុយ្ហន្តេសុ ច រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនំ អយុត្តន្តិ ឯវំ អាគន្តុកភាវវសេន អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

យានិ បន តានិ ចក្ខុទ្វារេ វោដ្ឋព្ពបនបរិយោសានានិ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តានិ សទ្ធឹ សម្បយុត្តធម្មេហិ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ, អញ្ញមញ្ញំ ន បស្សន្តីតិ ឥត្តរានិ តាវកាលិកានិ ហោន្តិ។ តត្ថ យថា ឯកស្មឹ ឃរេ សព្ពេសុ មានុសកេសុ មតេសុ អវសេសស្ស ឯកស្ស តង្ខណេញ្ញេវ មរណធម្មស្ស ន យុត្តា នច្ចគីតាទីសុ អភិរតិ នាម, ឯវមេវ ឯកទ្វារេ សសម្បយុត្តេសុ អាវជ្ជនាទីសុ តត្ថ តត្ថេវ មតេសុ អវសេសស្ស តង្ខណេញ្ញេវ មរណធម្មស្ស ជវនស្សាបិ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អភិរតិ នាម ន យុត្តាតិ ឯវំ តាវកាលិកភាវវសេន អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិច ខន្ធាយតនធាតុបច្ចយបច្ចវេក្ខណវសេនបេតំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ហិ ចក្ខុ ចេវ រូបញ្ច រូបក្ខន្ធោ, ទស្សនំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ផស្សាទិកា សង្ខារក្ខន្ធោ។ ឯវមេតេសំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ? តថា ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, រូបំ រូបាយតនំ, ទស្សនំ មនាយតនំ, វេទនាទយោ សម្បយុត្តធម្មា ធម្មាយតនំ។ ឯវមេតេសំ ចតុន្នំ អាយតនានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ? តថា ចក្ខុ ចក្ខុធាតុ, រូបំ រូបធាតុ, ទស្សនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, តំសម្បយុត្តា វេទនាទយោ ធម្មធាតុ។ ឯវមេតាសំ ចតុន្នំ ធាតូនំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ? តថា ចក្ខុ និស្សយបច្ចយោ, រូបំ អារម្មណបច្ចយោ, អាវជ្ជនំ អនន្តរសមនន្តរូបនិស្សយនត្ថិវិគតបច្ចយោ, អាលោកោ ឧបនិស្សយបច្ចយោ វេទនាទយោ សហជាតបច្ចយោ។ ឯវមេតេសំ បច្ចយានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតីតិ? ឯវមេត្ថ ខន្ធាយតនធាតុបច្ចយបច្ចវេក្ខណវសេនបិ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

សមិញ្ជិតេ បសារិតេតិ បព្ពានំ សមិញ្ជនបសារណេ។ តត្ថ ចិត្តវសេនេវ សមិញ្ជនបសារណំ អកត្វា ហត្ថបាទានំ សមិញ្ជនបសារណបច្ចយា អត្ថានត្ថំ បរិគ្គហេត្វា អត្ថបរិគ្គហណំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ តត្ថ ហត្ថបាទេ អតិចិរំ សមិញ្ជេត្វា បសារេត្វា ឯវ វា ឋិតស្ស ខណេ ខណេ វេទនា ឧប្បជ្ជន្តិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ន លភតិ, កម្មដ្ឋានំ បរិបតតិ, វិសេសំ នាធិគច្ឆតិ។ កាលេ សមិញ្ជេន្តស្ស កាលេ បសារេន្តស្ស បន តា វេទនា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ ផាតិំ គច្ឆតិ, វិសេសមធិគច្ឆតីតិ ឯវំ អត្ថានត្ថបរិគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។

អត្ថេ បន សតិបិ សប្បាយាសប្បាយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយបរិគ្គហណំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ តត្រាយំ នយោ – មហាចេតិយង្គណេ កិរ ទហរភិក្ខូ សជ្ឈាយំ គណ្ហន្តិ។ តេសំ បិដ្ឋិបស្សេ ទហរភិក្ខុនិយោ ធម្មំ សុណន្តិ។ តត្រេកោ ទហរោ ហត្ថំ បសារេន្តោ កាយសំសគ្គំ បត្វា តេនេវ ការណេន គិហី ជាតោ។ អបរោបិ ភិក្ខុ បាទំ បសារេន្តោ អគ្គិម្ហិ បសារេសិ, អដ្ឋឹ អាហច្ច បាទោ ឈាយិ។ អបរោ វម្មិកេ បសារេសិ, សោ អាសីវិសេន ទដ្ឋោ។ អបរោ ចីវរកុដិទណ្ឌកេ បសារេសិ, តំ មណិសប្បោ ឌំសិ។ តស្មា ឯវរូបេ អសប្បាយេ អបសារេត្វា សប្បាយេ បសារេតព្ពំ។ ឥទមេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។

គោចរសម្បជញ្ញំ បន មហាថេរវត្ថុនា ទីបេតព្ពំ – មហាថេរោ កិរ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ អន្តេវាសិកេហិ សទ្ធឹ កថយមានោ សហសា ហត្ថំ សមិញ្ជេត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សណិកំ សមិញ្ជេសិ។ តំ អន្តេវាសិកា បុច្ឆឹសុ “កស្មា ភន្តេ សហសា ហត្ថំ សមិញ្ជេត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សណិកំ សមិញ្ជយិត្ថា”តិ។ យតោ បដ្ឋាយាហំ, អាវុសោ, កម្មដ្ឋានំ មនសិកាតុំ អារទ្ធោ, ន មេ កម្មដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា ហត្ថោ សមិញ្ជិតបុព្ពោ, ឥទានិ បន តុម្ហេហិ សទ្ធឹ កថយមានេន កម្មដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា សមិញ្ជិតោ, តស្មា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សមិញ្ជេសិន្តិ។ សាធុ, ភន្តេ, ភិក្ខុនា នាម ឯវរូបេន ភវិតព្ពន្តិ។ ឯវមេត្ថាបិ កម្មដ្ឋានាវិជហនមេវ គោចរសម្បជញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ សមិញ្ជេន្តោ វា បសារេន្តោ វា នត្ថិ។ វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន បន សុត្តកឌ្ឍនវសេន ទារុយន្តស្ស ហត្ថបាទលឡនំ វិយ សមិញ្ជនបសារណំ ហោតីតិ ឯវំ បរិជាននំ បនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេតិ ឯត្ថ សង្ឃាដិចីវរានំ និវាសនបារុបនវសេន បត្តស្ស ភិក្ខាបដិគ្គហណាទិវសេន បរិភោគោ ធារណំ នាម។ តត្ថ សង្ឃាដិចីវរធារណេ តាវ និវាសេត្វា បារុបិត្វា ច បិណ្ឌាយ ចរតោ អាមិសលាភោ “សីតស្ស បដិឃាតាយា”តិអាទិនា នយេន ភគវតា វុត្តប្បការោយេវ ច អត្ថោ អត្ថោ នាម។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

ឧណ្ហបកតិកស្ស បន ទុព្ពលស្ស ច ចីវរំ សុខុមំ សប្បាយំ។ សីតាលុកស្ស ឃនំ ទុបដ្ដំ។ វិបរីតំ អសប្បាយំ។ យស្ស កស្សចិ ជិណ្ណំ អសប្បាយមេវ។ អគ្គឡាទិទានេន ហិស្ស តំ បលិពោធករំ ហោតិ។ តថា បដ្ដុណ្ណទុកូលាទិភេទំ

លោភនីយចីវរំ។ តាទិសញ្ហិ អរញ្ញេ ឯកកស្ស និវាសន្តរាយករំ ជីវិតន្តរាយករំ វាបិ ហោតិ។ និប្បរិយាយេន បន យំ និមិត្តកម្មាទិមិច្ឆាជីវវសេន ឧប្បន្នំ, យញ្ចស្ស សេវមានស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, តំ អសប្បាយំ។ វិបរីតំ សប្បាយំ ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ចីវរំ បារុបន្តោ នត្ថិ។ វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន ចីវរបារុបនំ ហោតិ។ តត្ថ ចីវរម្បិ អចេតនំ, កាយោបិ អចេតនោ។ ចីវរំ ន ជានាតិ “មយា កាយោ បារុតោ”តិ។ កាយោបិ ន ជានាតិ “អហំ ចីវរេន បារុតោ”តិ, ធាតុយោវ ធាតុសមូហំ បដិច្ឆាទេន្តិ បដបិលោតិកាយ បោត្ថករូបបដិច្ឆាទនេ វិយ។ តស្មា នេវ សុន្ទរំ ចីវរំ លភិត្វា សោមនស្សំ កាតព្ពំ, ន អសុន្ទរំ លភិត្វា ទោមនស្សំ។ នាគវម្មិកចេតិយរុក្ខាទីសុ ហិ កេចិ មាលាគន្ធធូមវត្ថាទីហិ សក្ការំ ករោន្តិ, កេចិ គូថមុត្តកទ្ទមទណ្ឌសត្ថប្បហារាទីហិ អសក្ការំ, ន តេ នាគវម្មិករុក្ខាទយោ សោមនស្សំ វា ទោមនស្សំ វា ករោន្តិ; ឯវមេវ នេវ សុន្ទរំ ចីវរំ លភិត្វា សោមនស្សំ កាតព្ពំ, ន អសុន្ទរំ លភិត្វា ទោមនស្សន្តិ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេន បនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

បត្តធារណេបិ បត្តំ សហសាវ អគ្គហេត្វា ឥមំ គហេត្វា បិណ្ឌាយ ចរមានោ ភិក្ខំ លភិស្សាមីតិ ឯវំ បត្តគហណបច្ចយា បដិលភិតព្ពអត្ថវសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

កិសទុព្ពលសរីរស្ស បន គរុ បត្តោ អសប្បាយោ។ យស្ស កស្សចិ ចតុបញ្ចគណ្ឋិកាហតោ ទុព្ពិសោធនីយោ អសប្បាយោវ។ ទុទ្ធោតបត្តោ ហិ ន វដ្ដតិ, តំ ធោវន្តស្សេវ ចស្ស បលិពោធោ ហោតិ។ មណិវណ្ណបត្តោ បន លោភនីយោ ចីវរេ វុត្តនយេនេវ អសប្បាយោ។ និមិត្តកម្មាទិវសេន លទ្ធោ បន យញ្ចស្ស សេវមានស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, អយំ ឯកន្តអសប្បាយោវ។ វិបរីតោ សប្បាយោ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ បត្តំ គណ្ហន្តោ នត្ថិ។ វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន បត្តគ្គហណំ នាម ហោតិ។ តត្ថ បត្តោបិ អចេតនោ, ហត្ថាបិ អចេតនា។ បត្តោ ន ជានាតិ “អហំ ហត្ថេហិ គហិតោ”តិ។ ហត្ថាបិ ន ជានន្តិ “បត្តោ អម្ហេហិ គហិតោ”តិ។ ធាតុយោវ ធាតុសមូហំ គណ្ហន្តិ សណ្ឌាសេន អគ្គិវណ្ណបត្តគ្គហណេ វិយាតិ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិច យថា ឆិន្នហត្ថបាទេ វណមុខេហិ បគ្ឃរិតបុព្ពលោហិតកិមិកុលេ នីលមក្ខិកសម្បរិកិណ្ណេ អនាថសាលាយំ និបន្នេ អនាថមនុស្សេ ទិស្វា ទយាលុកា បុរិសា តេសំ វណបដ្ដចោឡកានិ ចេវ កបាលាទីហិ ច ភេសជ្ជានិ ឧបនាមេន្តិ។ តត្ថ ចោឡកានិបិ កេសញ្ចិ សណ្ហានិ, កេសញ្ចិ ថូលានិ បាបុណន្តិ។ ភេសជ្ជកបាលកានិបិ កេសញ្ចិ សុសណ្ឋានានិ, កេសញ្ចិ ទុស្សណ្ឋានានិ បាបុណន្តិ, ន តេ តត្ថ សុមនា វា ទុម្មនា វា ហោន្តិ។ វណប្បដិច្ឆាទនមត្តេនេវ ហិ ចោឡកេន ភេសជ្ជបដិគ្គហណមត្តេនេវ ច កបាលកេន តេសមត្ថោ, ឯវមេវ យោ ភិក្ខុ វណចោឡកំ វិយ ចីវរំ, ភេសជ្ជកបាលកំ វិយ បត្តំ, កបាលេ ភេសជ្ជមិវ ច បត្តេ លទ្ធំ ភិក្ខំ សល្លក្ខេតិ។ អយំ សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ អសម្មោហសម្បជញ្ញេន ឧត្តមសម្បជានការីតិ វេទិតព្ពោ។

អសិតាទីសុ **អសិតេ**តិ បិណ្ឌបាតភោជនេ។ **បីតេ**តិ យាគុអាទិបានេ។ **ខាយិតេ**តិ បិដ្ឋខជ្ជកាទិខាទនេ។ **សាយិតេ**តិ មធុផាណិតាទិសាយនេ។ តត្ថ “នេវ ទវាយា”តិអាទិនា នយេន វុត្តោ អដ្ឋវិធោបិ អត្ថោ អត្ថោ នាម។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ លូខបណីតតិត្តមធុរាទីសុ បន យេន ភោជនេន យស្ស អផាសុ ហោតិ, តំ តស្ស អសប្បាយំ។ យំ បន និមិត្តកម្មាទិវសេន បដិលទ្ធំ, យញ្ចស្ស ភុញ្ជតោ អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, តំ ឯកន្តអសប្បាយមេវ។ វិបរីតំ សប្បាយំ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ភុញ្ជកោ នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេនេវ បន បត្តបដិគ្គហណំ នាម ហោតិ។ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ ហត្ថស្ស បត្តេ ឱតារណំ នាម ហោតិ។ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ អាលោបករណំ អាលោបឧទ្ធរណំ មុខវិវរណញ្ច ហោតិ។ ន កោចិ កុញ្ចិកាយ យន្តកេន ច ហនុកដ្ឋីនិ វិវរតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ អាលោបស្ស មុខេ ឋបនំ, ឧបរិទន្តានំ មុសលកិច្ចសាធនំ, ហេដ្ឋាទន្តានំ ឧទុក្ខលកិច្ចសាធនំ, ជិវ្ហាយ ហត្ថកិច្ចសាធនញ្ច ហោតិ។

ឥតិ តំ តត្ថ អគ្គជិវ្ហាយ តនុកខេឡោ មូលជិវ្ហាយ ពហលខេឡោ មក្ខេតិ។ តំ ហេដ្ឋាទន្តឧទុក្ខលេ ជិវ្ហាហត្ថបរិវត្តិតំ ខេឡឧទកតេមិតំ ឧបរិទន្តមុសលសញ្ចុណ្ណិតំ កោចិ កដច្ឆុនា វា ទព្ពិយា វា អន្តោបវេសេន្តោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុយាវ បវិសតិ។ បវិដ្ឋំ បវិដ្ឋំ កោចិ បលាលសន្ថរំ កត្វា ធារេន្តោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុវសេនេវ តិដ្ឋតិ។ ឋិតំ ឋិតំ កោចិ ឧទ្ធនំ កត្វា អគ្គឹ ជាលេត្វា បចន្តោ នាម នត្ថិ, តេជោធាតុយាវ បច្ចតិ។ បក្កំ បក្កំ កោចិ ទណ្ឌេន វា យដ្ឋិយា វា ពហិ នីហារកោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុយេវ នីហរតិ។

ឥតិ វាយោធាតុ អតិហរតិ ច វីតិហរតិ ច ធារេតិ ច បរិវត្តេតិ ច សញ្ចុណ្ណេតិ វិសោសេតិ ច នីហរតិ ច។ បថវីធាតុ ធារេតិ ច បរិវត្តេតិ ច សញ្ចុណ្ណេតិ ច វិសោសេតិ ច។ អាបោធាតុ សិនេហេតិ ច អល្លត្តញ្ច អនុបាលេតិ។ តេជោធាតុ អន្តោបវិដ្ឋំ បរិបាចេតិ។ អាកាសធាតុ អញ្ជសោ ហោតិ។ វិញ្ញាណធាតុ តត្ថ តត្ថ សម្មាបយោគមន្វាយ អាភុជតីតិ ឯវំបវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិច គមនតោ បរិយេសនតោ បរិភោគតោ អាសយតោ និធានតោ អបរិបក្កតោ បរិបក្កតោ ផលតោ និស្សន្ទតោ សម្មក្ខណតោតិ ឯវំ ទសវិធបដិកូលភាវបច្ចវេក្ខណតោបេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ វិត្ថារកថា បនេត្ថ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** អាហារបដិកូលសញ្ញានិទ្ទេសតោ គហេតព្ពា។

ឧច្ចារបស្សាវកម្មេតិ ឧច្ចារស្ស ច បស្សាវស្ស ច ករណេ។ តត្ថ បត្តកាលេ ឧច្ចារបស្សាវំ អករោន្តស្ស សកលសរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, អក្ខីនិ ភមន្តិ, ចិត្តំ ន ឯកគ្គំ ហោតិ, អញ្ញេ ច រោគា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ករោន្តស្ស បន សព្ពំ តំ ន ហោតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ អដ្ឋានេ ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តស្ស បន អាបត្តិ ហោតិ, អយសោ វឌ្ឍតិ, ជីវិតន្តរាយោ ហោតិ។ បតិរូបេ ឋានេ ករោន្តស្ស សព្ពំ តំ ន ហោតីតិ ឥទមេត្ថ សប្បាយំ។ តស្ស វសេន សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តោ នត្ថិ។ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន ឧច្ចារបស្សាវកម្មំ ហោតិ។ យថា បន បក្កេ គណ្ឌេ គណ្ឌភេទេន បុព្ពលោហិតំ អកាមតាយ និក្ខមតិ, យថា ច អតិភរិតា ឧទកភាជនា ឧទកំ អកាមតាយ និក្ខមតិ, ឯវំ បក្កាសយមុត្តវត្ថីសុ សន្និចិតា ឧច្ចារបស្សាវា វាយុវេគសមុប្បីឡិតា អកាមតាយបិ និក្ខមន្តិ។ សោ បនាយំ ឯវំ និក្ខមន្តោ ឧច្ចារបស្សាវោ នេវ តស្ស ភិក្ខុនោ អត្តនោ ហោតិ, ន បរស្ស។ កេវលំ សរីរនិស្សន្ទោវ ហោតិ។ យថា កឹ? យថា ឧទកតុម្ពតោ បុរាណឧទកំ ឆឌ្ឌេន្តស្ស នេវ តំ អត្តនោ ហោតិ, ន បរេសំ។ កេវលំ បដិជគ្គនមត្តមេវ ហោតិ។ ឯវំបវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

គតាទីសុ **គតេ**តិ គមនេ។ **ឋិតេ**តិ ឋានេ។ **និសិន្នេ**តិ និសជ្ជាយ។ **សុត្តេ**តិ សយនេ។ **ជាគរិតេ**តិ ជាគរណេ។ **ភាសិតេ**តិ កថនេ។ **តុណ្ហីភាវេ**តិ អកថនេ។ “គច្ឆន្តោ វា គច្ឆាមីតិ បជានាតិ, ឋិតោ វា ឋិតោម្ហីតិ បជានាតិ, និសិន្នោ វា និសិន្នោម្ហីតិ បជានាតិ, សយានោ វា សយានោម្ហីតិ បជានាតី”តិ ឥមស្មិញ្ហិ ឋានេ អទ្ធានឥរិយាបថា កថិតា។ “អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ អាលោកិតេ វិលោកិតេ សមិញ្ជិតេ បសារិតេ”តិ ឥមស្មឹ មជ្ឈិមា។ “គតេ ឋិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ”តិ ឥធ បន ខុទ្ទកចុណ្ណិកឥរិយាបថា កថិតា។ តស្មា ឯតេសុបិ វុត្តនយេនេវ សម្បជានការិតា វេទិតព្ពា។

តិបិដកមហាសីវត្ថេរោ បនាហ – យោ ចិរំ គន្ត្វា វា ចង្កមិត្វា វា អបរភាគេ ឋិតោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “ចង្កមនកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ **គតេ សម្បជានការី** នាម។ យោ សជ្ឈាយំ វា ករោន្តោ បញ្ហំ វា វិស្សជ្ជេន្តោ កម្មដ្ឋានំ វា មនសិករោន្តោ ចិរំ ឋត្វា អបរភាគេ និសិន្នោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “ឋិតកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ **ឋិតេ សម្បជានការី** នាម។ យោ សជ្ឈាយាទិករណវសេនេវ ចិរំ និសីទិត្វា អបរភាគេ និបន្នោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “និសិន្នកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ **និសិន្នេ សម្បជានការី** នាម។ យោ បន និបន្នកោ សជ្ឈាយំ វា ករោន្តោ កម្មដ្ឋានំ វា មនសិករោន្តោ និទ្ទំ ឱក្កមិត្វា អបរភាគេ វុដ្ឋាយ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “សយនកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ **សុត្តេ ជាគរិតេ ច សម្បជានការី** នាម។ កិរិយមយចិត្តានញ្ហិ អប្បវត្តំ សុត្តំ នាម, បវត្តំ ជាគរិតំ នាមាតិ។ យោ បន ភាសមានោ “អយំ សទ្ទោ នាម ឱដ្ឋេ ច បដិច្ច ទន្តេ ច ជិវ្ហញ្ច តាលុញ្ច បដិច្ច ចិត្តស្ស តទនុរូបំ បយោគំ បដិច្ច ជាយតី”តិ សតោ សម្បជានោ ភាសតិ, ចិរំ វា បន កាលំ សជ្ឈាយំ វា កត្វា ធម្មំ វា កថេត្វា កម្មដ្ឋានំ វា បរិវត្តេត្វា បញ្ហំ វា វិស្សជ្ជេត្វា អបរភាគេ តុណ្ហីភូតោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “ភាសិតកាលេ ឧប្បន្នា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ **ភាសិតេ សម្បជានការី** នាម។ យោ តុណ្ហីភូតោ ចិរំ ធម្មំ វា កម្មដ្ឋានំ វា មនសិកត្វា អបរភាគេ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “តុណ្ហីភូតកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា, ឧបាទារូបបវត្តិយា សតិ **ភាសតិ** នាម, អសតិ **តុណ្ហី ភវតិ** នាមា”តិ, អយំ **តុណ្ហីភាវេ សម្បជានការី** នាមាតិ។

តយិទំ មហាសីវត្ថេរេន វុត្តំ អសម្មោហធុរំ តមស្មិំ **សតិបដ្ឋានសុត្តេ** អធិប្បេតំ។ **សាមញ្ញផលេ** បន សព្ពម្បិ ចតុព្ពិធំ សម្បជញ្ញំ លព្ភតិ។ តស្មា វិសេសតោ ឯត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញស្សេវ វសេន សម្បជានការិតា វេទិតព្ពា។ សម្បជានការី សម្បជានការីតិ ច សព្ពបទេសុ សតិសម្បយុត្តស្សេវ សម្បជញ្ញស្ស វសេនត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **វិភង្គប្បករណេ** បន, “សតោ សម្បជានោ អភិក្កមតិ, សតោ សម្បជានោ បដិក្កមតី”តិ (វិភ. ៥២៣) ឯវមេតានិ បទានិ វិភត្តានេវ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ ចតុសម្បជញ្ញបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា កាយេ, បរស្ស វា កាយេ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។ ឥធ **សមុទយវយធម្មានុបស្សី**តិអាទីសុ រូបក្ខន្ធស្សេវ សមុទយោ ច វយោ ច នីហរិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តសទិសមេវ។

ឥធ ចតុសម្បជញ្ញបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចំ, តស្សា សមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា សមុទយសច្ចំ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, វុត្តប្បការោ អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ ឯវំ ចតុសច្ចវសេន ឧស្សក្កិត្វា និព្ពុតិំ បាបុណាតីតិ ឥទមេកស្ស ចតុសម្បជញ្ញបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ វសេន យាវ អរហត្តា និយ្យានមុខន្តិ។

ចតុសម្បជញ្ញបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បដិកូលមនសិការបព្ពវណ្ណនា

១១០. ឯវំ ចតុសម្បជញ្ញវសេន កាយានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ បដិកូលមនសិការវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥមមេវ កាយ**ន្តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ សព្ពាការេន វិត្ថារតោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានេ វុត្តំ។ **ឧភតោមុខា**តិ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ចាតិ ទ្វីហិ មុខេហិ យុត្តា។ **នានាវិហិតស្សា**តិ នានាវិធស្ស។

ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ – ឧភតោមុខា បុតោឡិ វិយ ហិ ចាតុមហាភូតិកោ កាយោ, តត្ថ មិស្សេត្វា បក្ខិត្តនានាវិធធញ្ញំ វិយ កេសាទយោ ទ្វត្តិំសាការា, ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, តស្ស តំ បុតោឡិំ មុញ្ចិត្វា បច្ចវេក្ខតោ នានាវិធធញ្ញស្ស បាកដកាលោ វិយ យោគិនោ ទ្វត្តិំសាការស្ស វិភូតាការោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ កេសាទិបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា កាយេ, បរស្ស វា កាយេ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ, ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។ កេវលញ្ហិ ឥធ ទ្វត្តិំសាការបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវាតិ។

បដិកូលមនសិការបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធាតុមនសិការបព្ពវណ្ណនា

១១១. ឯវំ បដិកូលមនសិការវសេន កាយានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ ធាតុមនសិការវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ ឱបម្មសំសន្ទនេន សទ្ធិំ អត្ថវណ្ណនា – យថា កោចិ គោឃាតកោ វា តស្សេវ វា ភត្តវេតនភតោ អន្តេវាសិកោ គាវិំ វធិត្វា វិនិវិជ្ឈិត្វា ចតស្សោ ទិសា គតានំ មហាបថានំ វេមជ្ឈដ្ឋានសង្ខាតេ ចតុមហាបថេ កោដ្ឋាសំ កោដ្ឋាសំ កត្វា និសិន្នោ អស្ស, ឯវមេវ ភិក្ខុ ចតុន្នំ ឥរិយាបថានំ យេន កេនចិ អាការេន ឋិតត្តា យថាឋិតំ, យថាឋិតត្តា ច យថាបណិហិតំ កាយំ – “អត្ថិ ឥមស្មិំ កាយេ បថវីធាតុ…បេ… វាយោធាតូ”តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។

កិំ វុត្តំ ហោតិ – យថា គោឃាតកស្ស គាវិំ បោសេន្តស្សាបិ អាឃាតនំ អាហរន្តស្សាបិ អាហរិត្វា តត្ថ ពន្ធិត្វា ឋបេន្តស្សាបិ វធេន្តស្សាបិ វធិតំ មតំ បស្សន្តស្សាបិ តាវទេវ គាវីតិ សញ្ញា ន អន្តរធាយតិ, យាវ នំ បទាលេត្វា ពិលសោ ន វិភជតិ។ វិភជិត្វា និសិន្នស្ស បន គាវីតិ សញ្ញា អន្តរធាយតិ, មំសសញ្ញា បវត្តតិ, នាស្ស ឯវំ ហោតិ “អហំ គាវិំ វិក្កិណាមិ, ឥមេ គាវិំ ហរន្តី”តិ។ អថ ខ្វស្ស “អហំ មំសំ វិក្កិណាមិ, ឥមេ មំសំ ហរន្តី”ច្ចេវ ហោតិ, ឯវមេវ ឥមស្សាបិ ភិក្ខុនោ បុព្ពេ ពាលបុថុជ្ជនកាលេ គិហិភូតស្សាបិ បព្ពជិតស្សាបិ តាវទេវ សត្តោតិ វា បុគ្គលោតិ វា សញ្ញា ន អន្តរធាយតិ, យាវ ឥមមេវ កាយំ យថាឋិតំ យថាបណិហិតំ ឃនវិនិព្ភោគំ កត្វា ធាតុសោ ន បច្ចវេក្ខតិ។ ធាតុសោ បច្ចវេក្ខតោ បនស្ស សត្តសញ្ញា អន្តរធាយតិ, ធាតុវសេនេវ ចិត្តំ សន្តិដ្ឋតិ។ តេនាហ

ភគវា – “ឥមមេវ កាយំ យថាឋិតំ យថាបណិហិតំ ធាតុសោ បច្ចវេក្ខតិ, អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ បថវីធាតុ អាបោធាតុ តេជោធាតុ វាយោធាតូតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ទក្ខោ គោឃាតកោ វា...បេ.... វាយោធាតូ”តិ។

គោឃាតកោ វិយ ហិ យោគី, គាវីតិ សញ្ញា វិយ សត្តសញ្ញា, ចតុមហាបថោ វិយ ចតុឥរិយាបថោ, ពិលសោ វិភជិត្វា និសិន្នភាវោ វិយ ធាតុសោ បច្ចវេក្ខណន្តិ អយមេត្ថ បាឡិវណ្ណនា, កម្មដ្ឋានកថា បន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតា។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ ចតុធាតុបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា កាយេ, បរស្ស វា កាយេ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។ កេវលញ្ហិ ឥធ ចតុធាតុបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវាតិ។

ធាតុមនសិការបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នវសិវថិកបព្ពវណ្ណនា

១១២. ឯវំ ធាតុមនសិការវសេន កាយានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ នវហិ សិវថិកបព្ពេហិ វិភជិតុំ, **បុន ចបរ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សេយ្យថាបិ បស្សេយ្យា**តិ យថា បស្សេយ្យ។ **សរីរ**ន្តិ មតសរីរំ។ **សិវថិកាយ ឆឌ្ឌិត**ន្តិ សុសានេ អបវិទ្ធំ។ ឯកាហំ មតស្ស អស្សាតិ **ឯកាហមតំ**។ ទ្វីហំ មតស្ស អស្សាតិ **ទ្វីហមតំ**។ តីហំ មតស្ស អស្សាតិ **តីហមតំ**។ ភស្តា វិយ វាយុនា ឧទ្ធំ ជីវិតបរិយាទានា យថានុក្កមំ សមុគ្គតេន សូនភាវេន ឧទ្ធុមាតត្តា **ឧទ្ធុមាតកំ**។ វិនីលំ វុច្ចតិ វិបរិភិន្នវណ្ណំ។ វិលីនមេវ **វិនីលកំ**។ បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ វិនីលន្តិ **វិនីលកំ**។ មំសុស្សទដ្ឋានេសុ រត្តវណ្ណស្ស បុព្ពសន្និចយដ្ឋានេសុ សេតវណ្ណស្ស យេភុយ្យេន ច នីលវណ្ណស្ស នីលដ្ឋានេសុ នីលសាដកបារុតស្សេវ ឆវសរីរស្សេតំ អធិវចនំ។ បរិភិន្នដ្ឋានេហិ នវហិ វា វណមុខេហិ វិសន្ទមានំ បុព្ពំ វិបុព្ពំ។ វិបុព្ពមេវ **វិបុព្ពកំ**, បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ វិបុព្ពន្តិ **វិបុព្ពកំ**។ វិបុព្ពកំ ជាតំ តថាភាវំ គតន្តិ **វិបុព្ពកជាតំ**។

សោ ឥមមេវ កាយន្តិ សោ ភិក្ខុ ឥមំ អត្តនោ កាយំ តេន កាយេន សទ្ធឹ ញាណេន ឧបសំហរតិ ឧបនេតិ។ កថំ? អយម្បិ ខោ កាយោ ឯវំធម្មោ ឯវំភាវី ឯវំអនតីតោតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អាយុ, ឧស្មា, វិញ្ញាណន្តិ ឥមេសំ តិណ្ណំ ធម្មានំ អត្ថិតាយ អយំ កាយោ ឋានគមនាទិខមោ ហោតិ ឥមេសំ បន វិគមា អយម្បិ ឯវំធម្មោ ឯវំបូតិកសភាវោយេវ, **ឯវំភាវី** ឯវំឧទ្ធុមាតាទិភេទោ ភវិស្សតិ, **ឯវំអនតីតោ** ឯវំឧទ្ធុមាតាទិភាវំ អនតិក្កន្តោតិ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ ឧទ្ធុមាតាទិបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា កាយេ, បរស្ស វា កាយេ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។

ខជ្ជមានន្តិ ឧទរាទីសុ និសីទិត្វា ឧទរមំសឱដ្ឋមំសអក្ខិកូដាទីនិ លុញ្ចិត្វា លុញ្ចិត្វា ខាទិយមានំ។ **សមំសលោហិត**ន្តិ សេសាវសេសមំសលោហិតយុត្តំ។ **និមំសលោហិតមក្ខិត**ន្តិ មំសេ ខីណេបិ លោហិតំ ន សុស្សតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “និមំសលោហិតមក្ខិត”ន្តិ។ **អញ្ញេនា**តិ អញ្ញេន ទិសាភាគេន។ **ហត្ថដ្ឋិក**ន្តិ ចតុសដ្ឋិភេទម្បិ ហត្ថដ្ឋិកំ បាដិយេក្កំ វិប្បកិណ្ណំ។ **បាទដ្ឋិកាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ **តេរោវស្សិកានី**តិ អតិក្កន្តសំវច្ឆរានិ។ **បូតីនី**តិ អព្ភោកាសេ ឋិតានិ វាតាតបវុដ្ឋិសម្ផស្សេន តេរោវស្សិកានេវ បូតីនិ ហោន្តិ។ អន្តោភូមិគតានិ បន ចិរតរំ តិដ្ឋន្តិ។ **ចុណ្ណកជាតានី**តិ ចុណ្ណំ ចុណ្ណំ ហុត្វា វិប្បកិណ្ណានិ។ សព្ពត្ថ សោ ឥមមេវាតិ វុត្តនយេន ខជ្ជមានាទីនំ វសេន យោជនា កាតព្ពា។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ ខជ្ជមានាទិបរិគ្គហណេន យាវ ចុណ្ណកភាវា អត្តនោ វា កាយេ, បរស្ស វា កាយេ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ។

ឥធ បន ឋត្វា នវសិវថិកា សមោធានេតព្ពា។ “ឯកាហមតំ វា”តិអាទិនា នយេន វុត្តា សព្ពាបិ ឯកា, “កាកេហិ វា ខជ្ជមាន”ន្តិអាទិកា ឯកា, “អដ្ឋិកសង្ខលិកំ សមំសលោហិតំ ន្ហារុសម្ពន្ធ”ន្តិ ឯកា, “និមំសលោហិតមក្ខិតំ ន្ហារុសម្ពន្ធ”ន្តិ ឯកា, “អបគតមំសលោហិតំ ន្ហារុសម្ពន្ធ”ន្តិ ឯកា, “អដ្ឋិកានិ អបគតសម្ពន្ធានី”តិអាទិកា ឯកា, “អដ្ឋិកានិ សេតានិ សង្ខវណ្ណបដិភាគានី”តិ ឯកា, “បុញ្ជកិតានិ តេរោវស្សិកានី”តិ ឯកា, “បូតីនិ ចុណ្ណកជាតានី”តិ ឯកា។

ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឥទំ នវសិវថិកា ទស្សេត្វា កាយានុបស្សនំ និដ្ឋបេន្តោ អាហ។ តត្ថ នវសិវថិកបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចំ, តស្សា សមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា សមុទយសច្ចំ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, ទុក្ខបរិជាននោ សមុទយបជហនោ និរោធារម្មណោ អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ ឯវំ ចតុសច្ចវសេនេវ ឧស្សក្កិត្វា និព្ពុតឹ បាបុណាតីតិ ឥទំ នវសិវថិកបរិគ្គាហកានំ ភិក្ខូនំ យាវ អរហត្តា និយ្យានមុខន្តិ។

នវសិវថិកបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯត្តាវតា ច អានាបានបព្ពំ ឥរិយាបថបព្ពំ ចតុសម្បជញ្ញបព្ពំ បដិកូលមនសិការបព្ពំ ធាតុមនសិការបព្ពំ នវសិវថិកបព្ពានីតិ ចុទ្ទសបព្ពា កាយានុបស្សនា និដ្ឋិតា ហោតិ។

តត្ថ អានាបានបព្ពំ បដិកូលមនសិការបព្ពន្តិ ឥមានេវ ទ្វេ អប្បនាកម្មដ្ឋានានិ។ សិវថិកានំ បន អាទីនវានុបស្សនាវសេន វុត្តត្តា សេសានិ ទ្វាទសាបិ ឧបចារកម្មដ្ឋានានេវាតិ។

កាយានុបស្សនា និដ្ឋិតា។

វេទនានុបស្សនាវណ្ណនា

១១៣. ឯវំ ភគវា ចុទ្ទសវិធេន កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ កថេត្វា ឥទានិ នវវិធេន វេទនានុបស្សនំ កថេតុំ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុខំ វេទន**ន្តិ កាយិកំ វា ចេតសិកំ វា សុខំ វេទនំ វេទយមានោ “អហំ សុខំ វេទនំ វេទយាមី”តិ បជានាតីតិ អត្ថោ។ តត្ថ កាមំ ឧត្តានសេយ្យកាបិ ទារកា ថញ្ញបិវនាទិកាលេ សុខំ វេទយមានា “សុខំ វេទយាមា”តិ បជានន្តិ, ន បនេតំ ឯវរូបំ ជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវរូបំ ជាននំ ហិ សត្តូបលទ្ធឹ ន ជហតិ, សត្តសញ្ញំ ន ឧគ្ឃាដេតិ, កម្មដ្ឋានំ វា សតិបដ្ឋានភាវនា វា ន ហោតិ។ ឥមស្ស បន ភិក្ខុនោ ជាននំ សត្តូបលទ្ធឹ ជហតិ , សត្តសញ្ញំ ឧគ្ឃាដេតិ, កម្មដ្ឋានំ ចេវ សតិបដ្ឋានភាវនា ច ហោតិ។ ឥទញ្ហិ “កោ វេទយតិ, កស្ស វេទនា, កឹ ការណា វេទនា”តិ ឯវំ សម្បជានវេទិយនំ សន្ធាយ វុត្តំ។

តត្ថ **កោ វេទយតី**តិ ន កោចិ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា វេទយតិ។ **កស្ស វេទនា**តិ ន កស្សចិ សត្តស្ស វា បុគ្គលស្ស វា វេទនា។ **កឹ ការណា វេទនា**តិ វត្ថុអារម្មណាវ បនស្ស វេទនា។ តស្មា ឯស ឯវំ បជានាតិ – “តំ តំ សុខាទីនំ វត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទយតិ។ តំ បន វេទនាបវត្តឹ ឧបាទាយ ‘អហំ វេទយាមី’តិ វោហារមត្តំ ហោតី”តិ។ ឯវំ វេទនាវ វត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទយតីតិ សល្លក្ខេន្តោ ឯស “សុខំ វេទនំ វេទយាមី”តិ បជានាតីតិ វេទិតព្ពោ។ ចិត្តលបព្ពតេ អញ្ញតរោ ថេរោ វិយ។ ថេរោ កិរ អផាសុកកាលេ ពលវវេទនាយ និត្ថុនន្តោ អបរាបរំ បរិវត្តតិ។ តមេកោ ទហរោ អាហ “កតរំ វោ, ភន្តេ, ឋានំ រុជ្ជតី”តិ។ អាវុសោ, បាដិយេក្កំ រុជ្ជនដ្ឋានំ នាម នត្ថិ, វត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទយតីតិ។ ឯវំ ជាននកាលតោ បដ្ឋាយ អធិវាសេតុំ វដ្ដតិ នោ, ភន្តេតិ។ អធិវាសេមិ អាវុសោតិ។ អធិវាសនា, ភន្តេ, សេយ្យោតិ។ ថេរោ អធិវាសេសិ។ តតោ វាតោ យាវ ហទយា ផាលេសិ, មញ្ចកេ អន្តានិ រាសិកតានិ អហេសុំ។ ថេរោ ទហរស្ស ទស្សេសិ “វដ្ដតាវុសោ, ឯត្តកា អធិវាសនា”តិ។ ទហរោ តុណ្ហី អហោសិ។ ថេរោ វីរិយសមតំ យោជេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិត្វា សមសីសី ហុត្វា បរិនិព្ពាយិ។

យថា ច សុខំ, ឯវំ ទុក្ខំ…បេ…. និរាមិសំ អទុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយមានោ “និរាមិសំ អទុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយាមី”តិ បជានាតិ។ ឥតិ ភគវា រូបកម្មដ្ឋានំ កថេត្វា អរូបកម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ វេទនាវសេន កថេសិ។ ទុវិធញ្ហិ កម្មដ្ឋានំ រូបកម្មដ្ឋានញ្ច អរូបកម្មដ្ឋានញ្ច។ រូបបរិគ្គហោ អរូបបរិគ្គហោតិបិ ឯតទេវ វុច្ចតិ។ តត្ថ ភគវា រូបកម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ សង្ខេបមនសិការវសេន វា វិត្ថារមនសិការវសេន វា ចតុធាតុវវត្ថានំ កថេសិ។ តទុភយម្បិ សព្ពាការតោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ទស្សិតមេវ។

អរូបកម្មដ្ឋានំ បន កថេន្តោ យេភុយ្យេន វេទនាវសេន កថេតិ។ តិវិធោ ហិ អរូបកម្មដ្ឋានេ អភិនិវេសោ ផស្សវសេន វេទនាវសេន ចិត្តវសេនាតិ។ កថំ? ឯកច្ចស្ស ហិ សំខិត្តេន វា វិត្ថារេន វា បរិគ្គហិតេ រូបកម្មដ្ឋានេ តស្មឹ អារម្មណេ ចិត្តចេតសិកានំ បឋមាភិនិបាតោ តំ អារម្មណំ ផុសន្តោ ឧប្បជ្ជមានោ ផស្សោ បាកដោ ហោតិ។ ឯកច្ចស្ស តំ អារម្មណំ អនុភវន្តី ឧប្បជ្ជមានា វេទនា បាកដា ហោតិ។ ឯកច្ចស្ស តំ អារម្មណំ បរិគ្គហេត្វា វិជានន្តំ ឧប្បជ្ជមានំ វិញ្ញាណំ បាកដំ ហោតិ។ តត្ថ យស្ស ផស្សោ បាកដោ ហោតិ, សោបិ “ន កេវលំ ផស្សោវ ឧប្បជ្ជតិ, តេន សទ្ធឹ តទេវ អារម្មណំ អនុភវមានា វេទនាបិ ឧប្បជ្ជតិ, សញ្ជាននមានា សញ្ញាបិ, ចេតយមានា ចេតនាបិ, វិជាននមានំ វិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ ផស្សបញ្ចមកេយេវ បរិគ្គណ្ហាតិ។ យស្ស វេទនា បាកដា ហោតិ។

សោ “ន កេវលំ វេទនាវ ឧប្បជ្ជតិ, តាយ សទ្ធឹ តទេវារម្មណំ ផុសមានោ ផស្សោបិ ឧប្បជ្ជតិ, សញ្ជាននមានា សញ្ញាបិ, ចេតយមានា ចេតនាបិ, វិជាននមានំ វិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ ផស្សបញ្ចមកេយេវ បរិគ្គណ្ហាតិ។ យស្ស វិញ្ញាណំ បាកដំ ហោតិ, សោ “ន កេវលំ វិញ្ញាណមេវ ឧប្បជ្ជតិ, តេន សទ្ធឹ តទេវារម្មណំ ផុសមានោ ផស្សោបិ ឧប្បជ្ជតិ, អនុភវមានា វេទនាបិ, សញ្ជាននមានា សញ្ញាបិ, ចេតយមានា ចេតនាបិ ឧប្បជ្ជតី”តិ ផស្ស បញ្ចមកេយេវ បរិគ្គណ្ហាតិ។

សោ “ឥមេ ផស្សបញ្ចមកា ធម្មា កឹ និស្សិតា”តិ ឧបធារេន្តោ “វត្ថុំ និស្សិតា”តិ បជានាតិ។ វត្ថុ នាម ករជកាយោ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឥទញ្ច មេ វិញ្ញាណំ ឯត្ថ សិតំ ឯត្ថ បដិពទ្ធ”ន្តិ (ទី. និ. ១.២៣៤,២៣៥; ម. និ. ២.២៥២)។ សោ អត្ថតោ ភូតានិ ចេវ ឧបាទារូបានិ ច។ ឯវមេត្ថ “វត្ថុ រូបំ, ផស្សបញ្ចមកា នាម”ន្តិ នាមរូបមត្ត មេវ បស្សតិ។ រូបំ ចេត្ថ រូបក្ខន្ធោ, នាមំ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធាតិ បញ្ចក្ខន្ធមត្តំ ហោតិ។ នាមរូបវិនិមុត្តា ហិ បញ្ចក្ខន្ធា, បញ្ចក្ខន្ធវិនិមុត្តញ្ច នាមរូបំ នត្ថិ។

សោ “ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា កឹ ហេតុកា”តិ ឧបបរិក្ខន្តោ “អវិជ្ជាទិហេតុកា”តិ បស្សតិ។ តតោ បច្ចយោ ចេវ បច្ចយុប្បន្នញ្ច ឥទំ, អញ្ញោ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា នត្ថិ, សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជមត្តមេវាតិ សប្បច្ចយនាមរូបវសេន តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនាបដិបាដិយា “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា”តិ សម្មសន្តោ វិចរតិ។

សោ “អជ្ជ អជ្ជា”តិ បដិវេធំ អាកង្ខមានោ តថារូបេ ទិវសេ ឧតុសប្បាយ បុគ្គលសប្បាយ ភោជនសប្បាយ ធម្មស្សវនសប្បាយំ លភិត្វា ឯកបល្លង្កេន និសិន្នោ វិបស្សនំ មត្ថកំ បាបេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាតិ។ ឯវំ ឥមេ សម្បិ តិណ្ណំ ជនានំ យាវ អរហត្តា កម្មដ្ឋានំ កថិតំ ហោតិ។

ឥធ បន ភគវា អរូបកម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ វេទនាវសេន កថេសិ។ ផស្សវសេន វា ហិ វិញ្ញាណវសេន វា កថិយ មានំ ន បាកដំ ហោតិ, អន្ធការំ វិយ ខាយតិ។ វេទនាវសេន បន បាកដំ ហោតិ។ កស្មា? វេទនានំ ឧប្បត្តិបាកដតាយ។ សុខទុក្ខវេទនានញ្ហិ ឧប្បត្តិ បាកដា។ យទា សុខំ ឧប្បជ្ជតិ, សកលសរីរំ ខោភេន្តំ មទ្ទន្តំ ផរមានំ អភិសន្ទយមានំ សតធោតំ សប្បឹ ខាទាបយន្តំ វិយ សតបាកតេលំ មក្ខយមានំ វិយ ឃដសហស្សេន បរិឡាហំ និព្ពាបយមានំ វិយ “អហោ សុខំ អហោ សុខ”ន្តិ វាចំ និច្ឆារយមានមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, សកលសរីរំ ខោភេន្តំ មទ្ទន្តំ ផរមានំ អភិសន្ទយមានំ តត្តផាលំ បវេសេន្តំ វិយ វិលីនតម្ពលោហេន អាសិញ្ចន្តំ វិយ សុក្ខតិណវនប្បតិម្ហិ អរញ្ញេ ទារុឧក្កាកលាបំ ខិបមានំ វិយ “អហោ ទុក្ខំ អហោ ទុក្ខ”ន្តិ វិប្បលាបយមានមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ សុខទុក្ខវេទនានំ ឧប្បត្តិ បាកដា ហោតិ។

អទុក្ខមសុខា បន ទុទ្ទីបនា អន្ធការាវ អវិភូតា។ សា សុខទុក្ខានំ អបគមេ សាតាសាតប្បដិក្ខេបវសេន មជ្ឈត្តាការភូតា អទុក្ខមសុខា វេទនាតិ នយតោ គណ្ហន្តស្ស បាកដា ហោតិ។ យថា កឹ? យថា អន្តរា បិដ្ឋិ បាសាណំ អារោហិត្វា បលាតស្ស មិគស្ស អនុបថំ គច្ឆន្តោ មិគលុទ្ទកោ បិដ្ឋិបាសាណស្ស ឱរភាគេបិ បរភាគេបិ បទំ ទិស្វា មជ្ឈេ អបស្សន្តោបិ “ឥតោ អារុឡ្ហោ, ឥតោ ឱរុឡ្ហោ, មជ្ឈេ បិដ្ឋិបាសាណេ ឥមិនា បទេសេន គតោ ភវិស្សតី”តិ នយតោ ជានាតិ, ឯវំ អារុឡ្ហដ្ឋានេ បទំ វិយ ហិ សុខវេទនាយ ឧប្បត្តិ បាកដា ហោតិ។ ឱរុឡ្ហដ្ឋានេ បទំ វិយ ទុក្ខវេទនាយ ឧប្បត្តិ បាកដា ហោតិ។ “ឥតោ អារុយ្ហ ឥតោ ឱរុយ្ហ មជ្ឈេ ឯវំ គតោ”តិ នយតោ គហណំ វិយ សុខទុក្ខានំ អបគមេ សាតាសាតប្បដិក្ខេបវសេន មជ្ឈត្តាការភូតា អទុក្ខមសុខា វេទនាតិ នយតោ គណ្ហន្តស្ស បាកដា ហោតិ។ ឯវំ ភគវា បឋមំ រូបកម្មដ្ឋានំ កថេត្វា បច្ឆា អរូបកម្មដ្ឋានំ វេទនាវសេន និវត្តេត្វាវ ទស្សេសិ។

ន កេវលញ្ច ឥធេវ ឯវំ ទស្សេសិ, ចូឡតណ្ហាសង្ខយេ, មហាតណ្ហាសង្ខយេ, ចូឡវេទល្លេ, មហាវេទល្លេ, រដ្ឋបាលសុត្តេ, មាគណ្ឌិយសុត្តេ, ធាតុវិភង្គេ, អានេញ្ជសប្បាយេ, **ទីឃនិកាយម្ហិ** មហានិទានេ, សក្កបញ្ហេ, មហាសតិបដ្ឋានេ, **សំយុត្តម្ហិ** ចូឡនិទានសុត្តេ, រុក្ខោបមេ, បរិវីមំសនសុត្តេ, សកលេ វេទនាសំយុត្តេតិ ឯវំ អនេកេសុ សុត្តេសុ បឋមំ រូបកម្មដ្ឋានំ កថេត្វា បច្ឆា អរូបកម្មដ្ឋានំ វេទនាវសេន និវត្តេត្វា ទស្សេសិ។ យថា ច តេសុ, ឯវំ ឥមស្មិម្បិ សតិបដ្ឋានសុត្តេ បឋមំ រូបកម្មដ្ឋានំ កថេត្វា បច្ឆា អរូបកម្មដ្ឋានំ វេទនាវសេន និវត្តេត្វា ទស្សេសិ។

តត្ថ **សុខំ វេទន**ន្តិអាទីសុ អយំ អបរោបិ បជាននបរិយាយោ – **សុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បជានាតី**តិ សុខ វេទនាក្ខណេ ទុក្ខាយ វេទនាយ អភាវតោ សុខំ វេទនំ វេទយមានោ “សុខំ វេទនំ វេទយាមី”តិ បជានាតិ។ តេន យា បុព្ពេ អនុភូតបុព្ពា ទុក្ខា វេទនា, តស្សា ឥទានិ អភាវតោ ឥមិស្សា ច សុខាយ វេទនាយ ឥតោ បឋមំ អភាវតោ វេទនា នាម អនិច្ចា អធុវា វិបរិណាមធម្មា, ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ ហោតិ។

វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា –

“យស្មិំ អគ្គិវេស្សន សមយេ សុខំ វេទនំ វេទេតិ, នេវ តស្មិំ សមយេ ទុក្ខំ វេទនំ វេទេតិ, ន អទុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទេតិ, សុខំយេវ តស្មិំ សមយេ វេទនំ វេទេតិ, យស្មិំ អគ្គិវេស្សន សមយេ ទុក្ខំ...បេ.... អទុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទេតិ, នេវ តស្មិំ សមយេ សុខំ វេទនំ វេទេតិ, ន ទុក្ខំ វេទនំ វេទេតិ, អទុក្ខមសុខញ្ញេវ តស្មិំ សមយេ វេទនំ វេទេតិ។ សុខាបិ ខោ អគ្គិវេស្សន វេទនា អនិច្ចា សង្ខតា បដិច្ចសមុប្បន្នា ខយធម្មា វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា។ ទុក្ខាបិ ខោ...បេ.... អទុក្ខមសុខាបិ ខោ អគ្គិវេស្សន វេទនា អនិច្ចា...បេ.... និរោធធម្មា។ ឯវំ បស្សំ អគ្គិវេស្សន សុតវា អរិយសាវកោ សុខាយបិ វេទនាយ ទុក្ខាយបិ វេទនាយ អទុក្ខមសុខាយបិ វេទនាយ និព្ពិន្ទតិ, និព្ពិន្ទំ វិរជ្ជតិ, វិរាគា វិមុច្ចតិ, វិមុត្តស្មិំ វិមុត្តមិតិ ញាណំ ហោតិ។ ‘ខីណា ជាតិ, វុសិតំ ព្រហ្មចរិយំ, កតំ ករណីយំ, នាបរំ ឥត្ថត្តាយា’តិ បជានាតី”តិ (ម. និ. ២.២០៥)។

សាមិសំ វា សុខន្តិអាទីសុ **សាមិសា សុខា** នាម បញ្ចកាមគុណាមិសនិស្សិតា ឆ គេហសិតសោមនស្សវេទនា។ **និរាមិសា សុខា** នាម ឆ នេក្ខម្មសិតសោមនស្សវេទនា។ **សាមិសា ទុក្ខា** នាម ឆ គេហសិតទោមនស្សវេទនា។ **និរាមិសា ទុក្ខា** នាម ឆ នេក្ខម្មសិតទោមនស្សវេទនា។ **សាមិសា អទុក្ខមសុខា** នាម ឆ គេហសិតឧបេក្ខា វេទនា។ **និរាមិសា អទុក្ខមសុខា** នាម ឆ នេក្ខម្មសិតឧបេក្ខា វេទនា។ តាសំ វិភាគោ ឧបរិបណ្ណាសកេ បាឡិយំ អាគតោយេវ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ សុខវេទនាទិបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា វេទនាសុ, បរស្ស វា វេទនាសុ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរតិ។ **សមុទយវយធម្មានុបស្សី វា**តិ ឯត្ថ បន “អវិជ្ជាសមុទយា វេទនាសមុទយោ”តិអាទីហិ (បដិ. ម. ១.៥០) បញ្ចហិ បញ្ចហិ អាការេហិ វេទនានំ សមុទយញ្ច វយញ្ច បស្សន្តោ សមុទយធម្មានុបស្សី វា វេទនាសុ វិហរតិ, វយធម្មានុបស្សី វា វេទនាសុ វិហរតិ, កាលេន សមុទយធម្មានុបស្សី វា, កាលេន វយធម្មានុបស្សី វា វេទនាសុ វិហរតីតិ វេទិតព្ពោ។ ឥតោ បរំ កាយានុបស្សនាយំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ ឥធ វេទនាបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា វេទនាបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

វេទនានុបស្សនា និដ្ឋិតា។

ចិត្តានុបស្សនាវណ្ណនា

១១៤. ឯវំ នវវិធេន វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ កថេត្វា ឥទានិ សោឡសវិធេន ចិត្តានុបស្សនំ កថេតុំ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សរាគ**ន្តិ អដ្ឋវិធំ លោភសហគតំ។ **វីតរាគ**ន្តិ លោកិយកុសលាព្យាកតំ។ ឥទំ បន យស្មា សម្មសនំ ន ធម្មសមោធានំ, តស្មា ឥធ ឯកបទេបិ លោកុត្តរំ ន លព្ភតិ។ សេសានិ ចត្តារិ អកុសលចិត្តានិ នេវ បុរិមបទំ, ន បច្ឆិមបទំ ភជន្តិ។ **សទោស**ន្តិ ទុវិធំ ទោសសហគតំ ។ **វីតទោស**ន្តិ លោកិយកុសលាព្យាកតំ។ សេសានិ ទសាកុសលចិត្តានិ នេវ បុរិមំ បទំ, ន បច្ឆិមំ បទំ ភជន្តិ។ **សមោហ**ន្តិ វិចិកិច្ឆាសហគតញ្ចេវ ឧទ្ធច្ចសហគតញ្ចាតិ ទុវិធំ។ យស្មា បន មោហោ សព្ពាកុសលេសុ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា តានិបិ ឥធ វដ្ដន្តិយេវ។ ឥមស្មិំយេវ ហិ ទុកេ ទ្វាទសាកុសលចិត្តានិ បរិយាទិណ្ណានីតិ។ **វីតមោហ**ន្តិ លោកិយកុសលាព្យាកតំ។ **សំខិត្ត**ន្តិ ថិនមិទ្ធានុបតិតំ, ឯតញ្ហិ សំកុដិតចិត្តំ នាម។ **វិក្ខិត្ត**ន្តិ ឧទ្ធច្ចសហគតំ, ឯតញ្ហិ បសដចិត្តំ នាម។

មហគ្គតន្តិ រូបារូបាវចរំ។ **អមហគ្គត**ន្តិ កាមាវចរំ។ **សឧត្តរ**ន្តិ កាមាវចរំ។ **អនុត្តរ**ន្តិ រូបាវចរញ្ច អរូបាវចរញ្ច។ តត្រាបិ សឧត្តរំ រូបាវចរំ, អនុត្តរំ អរូបាវចរមេវ។ **សមាហិត**ន្តិ យស្ស អប្បនាសមាធិ ឧបចារសមាធិ វា អត្ថិ។ **អសមាហិត**ន្តិ ឧភយសមាធិវិរហិតំ។ **វិមុត្ត**ន្តិ តទង្គវិក្ខម្ភនវិមុត្តីហិ វិមុត្តំ។ **អវិមុត្ត**ន្តិ ឧភយវិមុត្តិវិរហិតំ, សមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិនិស្សរណវិមុត្តីនំ បន ឥធ ឱកាសោវ នត្ថិ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ សរាគាទិបរិគ្គហណេន យស្មិំ យស្មិំ ខណេ យំ យំ ចិត្តំ បវត្តតិ, តំ តំ សល្លក្ខេន្តោ អត្តនោ វា ចិត្តេ, បរស្ស វា ចិត្តេ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរតិ។ **សមុទយវយធម្មានុបស្សី**តិ ឯត្ថ បន “អវិជ្ជាសមុទយា វិញ្ញាណសមុទយោ”តិ (បដិ. ម. ១.៥០) ឯវំ បញ្ចហិ បញ្ចហិ អាការេហិ វិញ្ញាណស្ស សមុទយោ ច វយោ ច នីហរិតព្ពោ។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ តជ ចិត្តបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា ចិត្តបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

ចិត្តានុបស្សនាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធម្មានុបស្សនា នីវរណបព្ពវណ្ណនា

១១៥. ឯវំ សោឡសវិធេន ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ កថេត្វា ឥទានិ បញ្ចវិធេន ធម្មានុបស្សនំ កថេតុំ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ អបិច ភគវតា កាយានុបស្សនាយ សុទ្ធរូបបរិគ្គហោ កថិតោ, វេទនា ចិត្តានុបស្សនាហិ សុទ្ធអរូបបរិគ្គហោ។ ឥទានិ រូបារូបមិស្សកបរិគ្គហំ កថេតុំ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ”តិអាទិមាហ ។ កាយានុបស្សនាយ វា រូបក្ខន្ធបរិគ្គហោវ កថិតោ, វេទនានុបស្សនាយ វេទនាក្ខន្ធបរិគ្គហោវ, ចិត្តានុបស្សនាយ វិញ្ញាណក្ខន្ធបរិគ្គហោវាតិ ឥទានិ សញ្ញាសង្ខារក្ខន្ធបរិគ្គហម្បិ កថេតុំ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **សន្ត**ន្តិ អភិណ្ហសមុទាចារវសេន សំវិជ្ជមានំ។ **អសន្ត**ន្តិ អសមុទាចារវសេន វា បហីនត្តា វា អវិជ្ជមានំ។ **យថា ចា**តិ យេន ការណេន កាមច្ឆន្ទស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ។ **តញ្ច បជានាតី**តិ តញ្ច ការណំ បជានាតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ សុភនិមិត្តេ អយោនិសោមនសិការេន កាមច្ឆន្ទស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ។ សុភនិមិត្តំ នាម សុភម្បិ សុភនិមិត្តំ, សុភារម្មណម្បិ សុភនិមិត្តំ។ **អយោនិសោមនសិការោ** នាម អនុបាយមនសិការោ ឧប្បថមនសិការោ អនិច្ចេ និច្ចន្តិ វា ទុក្ខេ សុខន្តិ វា អនត្តនិ អត្តាតិ វា អសុភេ សុភន្តិ វា មនសិការោ, តំ តត្ថ ពហុលំ បវត្តយតោ កាមច្ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ ភគវា – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, សុភនិមិត្តំ, តត្ថ អយោនិសោមនសិការពហុលីការោ , អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា កាមច្ឆន្ទស្ស ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា កាមច្ឆន្ទស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អសុភនិមិត្តេ បន យោនិសោមនសិការេនស្ស បហានំ ហោតិ។ **អសុភនិមិត្តំ** នាម អសុភម្បិ អសុភារម្មណម្បិ។ **យោនិសោមនសិការោ** នាម ឧបាយមនសិការោ បថមនសិការោ អនិច្ចេ អនិច្ចន្តិ វា ទុក្ខេ ទុក្ខន្តិ វា អនត្តនិ អនត្តាតិ វា អសុភេ អសុភន្តិ វា មនសិការោ, តំ តត្ថ ពហុលំ បវត្តយតោ កាមច្ឆន្ទោ បហីយតិ។ តេនាហ ភគវា – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អសុភនិមិត្តំ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមនាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា កាមច្ឆន្ទស្ស អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា កាមច្ឆន្ទស្ស បហានាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អបិច ឆ ធម្មា កាមច្ឆន្ទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តិ អសុភនិមិត្តស្ស ឧគ្គហោ អសុភភាវនានុយោគោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា ភោជនេ មត្តញ្ញុតា កល្យាណមិត្តតា សប្បាយកថាតិ។ ទសវិធញ្ហិ អសុភនិមិត្តំ ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ កាមច្ឆន្ទោ បហីយតិ, ភាវេន្តស្សាបិ, ឥន្ទ្រិយេសុ បិហិតទ្វារស្សាបិ, ចតុន្នំ បញ្ចន្នំ អាលោបានំ ឱកាសេ សតិ ឧទកំ បិវិត្វា យាបនសីលតាយ ភោជនេ មត្តញ្ញុនោបិ។ តេនេតំ វុត្តំ –

> “ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
> អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។ (ថេរគា. ៩៨៣);

អសុភកម្មិកតិស្សត្ថេរសទិសេ អសុភភាវនារតេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ កាមច្ឆន្ទោ បហីយតិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ ទសអសុភនិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា កាមច្ឆន្ទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនស្ស កាមច្ឆន្ទស្ស អរហត្តមគ្គេន អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតីតិ បជានាតិ។

បដិឃនិមិត្តេ អយោនិសោមនសិការេន បន ព្យាបាទស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ។ តត្ថ បដិឃម្បិ បដិឃនិមិត្តំ, បដិឃារម្មណម្បិ បដិឃនិមិត្តំ។ អយោនិសោមនសិការោ សព្ពត្ថ ឯកលក្ខណោវ។ តំ តស្មិំ និមិត្តេ ពហុលំ បវត្តយតោ ព្យាបាទោ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ ភគវា – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, បដិឃនិមិត្តំ, តត្ថ អយោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ព្យាបាទស្ស ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា ព្យាបាទស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

មេត្តាយ បន ចេតោវិមុត្តិយា យោនិសោមនសិការេនស្ស បហានំ ហោតិ។ តត្ថ តត្ថ “មេត្តា”តិ វុត្តេ អប្បនាបិ ឧបចារោបិ វដ្ដតិ។ “ចេតោវិមុត្តី”តិ អប្បនាវ។ យោនិសោមនសិការោ វុត្តលក្ខណោវ។ តំ តត្ថ ពហុលំ បវត្តយតោ ព្យាបាទោ បហីយតិ។ តេនាហ ភគវា – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមនាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ព្យាបាទស្ស អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា ព្យាបាទស្ស បហានាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អបិច ឆ ធម្មា ព្យាបាទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តិ មេត្តានិមិត្តស្ស ឧគ្គហោ មេត្តាភាវនានុយោគោ កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណា បដិសង្ខានពហុតា កល្យាណមិត្តតា សប្បាយកថាតិ។ ឱធិសកអនោធិសកទិសាផរណានញ្ហិ អញ្ញតរវសេន មេត្តំ ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ ព្យាបាទោ បហីយតិ, ឱធិសោ អនោធិសោ ទិសាផរណវសេន មេត្តំ ភាវេន្តស្សាបិ។ “ត្វំ ឯតស្ស កុទ្ធោ កី ករិស្សសិ, កិមស្ស សីលាទីនិ នាសេតុំ សក្ខិស្សសិ, ននុ ត្វំ អត្តនោ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោ កម្មេនេវ គមិស្សសិ, បរស្ស កុជ្ឈនំ នាម វីតច្ចិតង្គារ-តត្តអយសលាក-គូថាទីនិ គហេត្វា បរំ បហរិតុកាមតាសទិសំ ហោតិ។ ឯសោបិ តវ កុទ្ធោ កី ករិស្សតិ, កី តេ សីលាទីនិ វិនាសេតុំ សក្ខិស្សតិ, ឯស អត្តនោ កម្មេនេវ អាគន្តា អត្តនោ កម្មេន គមិស្សតិ, អប្បដិច្ឆិតបហេណកំ វិយ បដិវាតំ ខិត្តរជោមុដ្ឋិ វិយ ច ឯតស្សេវេស កោធោ មត្ថកេ បតិស្សតី”តិ ឯវំ អត្តនោ ច បរស្ស ច កម្មស្សកតំ បច្ចវេក្ខតោបិ, ឧភយកម្មស្សកតំ បច្ចវេក្ខិត្វា បដិសង្ខានេ ឋិតស្សាបិ, អស្សគុត្តត្ថេរសទិសេ មេត្តាភាវនារតេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ ព្យាបាទោ បហីយតិ។ ឋាននិសជ្ជាទីសុ មេត្តានិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា ព្យាបាទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនស្ស ព្យាបាទស្ស អនាគាមិមគ្គេន អាយតី អនុប្បាទោ ហោតីតិ បជានាតិ។

អរតិអាទីសុ អយោនិសោមនសិការេន ថិនមិទ្ធស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ។ **អរតិ** នាម ឧក្កណ្ឋិតា។ **តន្ទី** នាម កាយាលសិយតា។ **វិជម្ភិតា** នាម កាយវិនាមនា។ **ភត្តសម្មទោ** នាម ភត្តមុច្ឆា ភត្តបរិឡាហោ។ **ចេតសោលីនត្តំ** នាម ចិត្តស្ស លីនាការោ។ ឥមេសុ អរតិអាទីសុ អយោនិសោមនសិការំ ពហុលំ បវត្តយតោ ថិនមិទ្ធំ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អរតិ តន្ទី វិជម្ភិតា ភត្តសម្មទោ ចេតសោ លីនត្តំ, តត្ថ អយោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ថិនមិទ្ធស្ស ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា ថិនមិទ្ធស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អារម្ភធាតុអាទីសុ បន យោនិសោមនសិការេនស្ស បហានំ ហោតិ។ **អារម្ភធាតុ** នាម បឋមារម្ភវីរិយំ។ **និក្កមធាតុ** នាម កោសជ្ជតោ និក្ខន្តតាយ តតោ ពលវតរំ។ **បរក្កមធាតុ** នាម បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនតោ តតោបិ ពលវតរំ។ ឥមស្មឹ តិប្បភេទេ វីរិយេ យោនិសោមនសិការំ ពហុលំ បវត្តយតោ ថិនមិទ្ធំ បហីយតិ។ តេនាហ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អារម្ភធាតុ និក្កមធាតុ បរក្កមធាតុ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ថិនមិទ្ធស្ស អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា ថិនមិទ្ធស្ស បហានាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អបិច ឆ ធម្មា ថិនមិទ្ធស្ស បហានាយ សំវត្តន្តិ, អតិភោជនេ និមិត្តគ្គាហោ ឥរិយាបថសម្បរិវត្តនតា អាលោកសញ្ញាមនសិការោ អព្ភោកាសវាសោ កល្យាណមិត្តតា សប្បាយកថាតិ។ អាហរហត្ថកតត្រវដ្ដកអលំសាដកកាកមាសកភុត្តវមិតកភោជនំ ភុញ្ជិត្វា រត្តិដ្ឋានេ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នស្ស ហិ សមណធម្មំ ករោតោ ថិនមិទ្ធំ មហាហត្ថី វិយ ឱត្ថរន្តំ អាគច្ឆតិ។ ចតុបញ្ចអាលោបឱកាសំ បន ឋបេត្វា បានីយំ បិវិត្វា យាបនសីលស្ស ភិក្ខុនោ តំ ន ហោតីតិ ឯវំ អតិភោជនេ និមិត្តំ គណ្ហន្តស្សាបិ ថិនមិទ្ធំ បហីយតិ។ យស្មឹ ឥរិយាបថេ ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, តតោ អញ្ញំ បរិវត្តេន្តស្សាបិ, រត្តឹ ចន្ទាលោកទីបាលោកឧក្កាលោកេ ទិវា សូរិយាលោកំ មនសិករោន្តស្សាបិ, អព្ភោកាសេ វសន្តស្សាបិ, មហាកស្សបត្ថេរសទិសេ បហីនថិនមិទ្ធេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ ថិនមិទ្ធំ បហីយតិ។ ឋាននិសជ្ជាទីសុ ធុតង្គនិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា ថិនមិទ្ធស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនស្ស ថិនមិទ្ធស្ស អរហត្តមគ្គេន អាយតី អនុប្បាទោ ហោតីតិ បជានាតិ។

ចេតសោ អវូបសមេ អយោនិសោមនសិការេន ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ។ **អវូបសមោ** នាម អវូបសន្តាការោ។ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចមេវេតំ អត្ថតោ។ តត្ថ អយោនិសោមនសិការំ ពហុលំ បវត្តយតោ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ចេតសោ អវូបសមោ, តត្ថ អយោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

សមាធិសង្ខាតេ បន ចេតសោ វូបសមេ យោនិសោមនសិការេនស្ស បហានំ ហោតិ។ តេនាហ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ចេតសោ វូបសមោ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស បហានាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អបិច ឆ ធម្មា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស បហានាយ សំវត្តន្តិ ពហុស្សុតតា បរិបុច្ឆកតា វិនយេ បកតញ្ញុតា វុឌ្ឍសេវិតា កល្យាណមិត្តតា សប្បាយកថាតិ។ ពាហុសច្ចេនបិ ហិ ឯកំ វា ទ្វេ វា តយោ វា ចត្តារោ វា បញ្ច វា និកាយេ បាឡិវសេន ច អត្ថវសេន ច ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បហីយតិ។ កប្បិយាកប្បិយបរិបុច្ឆាពហុលស្សាបិ, វិនយបញ្ញត្តិយំ ចិណ្ណវសិភាវតាយ បកតញ្ញុនោបិ, វុឌ្ឍេ មហល្លកត្ថេរេ ឧបសង្កមន្តស្សាបិ, ឧបាលិត្ថេរសទិសេ វិនយធរេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បហីយតិ។ ឋាននិសជ្ជាទីសុ កប្បិយាកប្បិយនិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ – “ឆ ធម្មា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនេ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចេ ឧទ្ធច្ចស្ស អរហត្តមគ្គេន កុក្កុច្ចស្ស អនាគាមិមគ្គេន អាយតឹ អនុប្បាទោ ហោតីតិ បជានាតិ។

វិចិកិច្ឆាដ្ឋានីយេសុ ធម្មេសុ អយោនិសោមនសិការេន វិចិកិច្ឆាយ ឧប្បាទោ ហោតិ។ **វិចិកិច្ឆាដ្ឋានីយា** ធម្មា នាម បុនប្បុនំ វិចិកិច្ឆាយ ការណត្តា វិចិកិច្ឆាវ។ តត្ថ អយោនិសោមនសិការំ ពហុលំ បវត្តយតោ វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, វិចិកិច្ឆាដ្ឋានីយា ធម្មា , តត្ថ អយោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នាយ វា វិចិកិច្ឆាយ ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នាយ វា វិចិកិច្ឆាយ ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

កុសលាទីសុ ធម្មេសុ យោនិសោមនសិការេន បនស្សា បហានំ ហោតិ។ តេនាហ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, កុសលាកុសលា ធម្មា សាវជ្ជានវជ្ជា ធម្មា សេវិតព្ពាសេវិតព្ពា ធម្មា ហីនប្បណីតា ធម្មា កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ , អយមាហារោ អនុប្បន្នាយ វា វិចិកិច្ឆាយ អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នាយ វា វិចិកិច្ឆាយ បហានាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

អបិច ឆ ធម្មា វិចិកិច្ឆាយ បហានាយ សំវត្តន្តិ ពហុស្សុតតា បរិបុច្ឆកតា វិនយេ បកតញ្ញុតា អធិមោក្ខពហុលតា កល្យាណមិត្តតា សប្បាយកថាតិ។ ពាហុសច្ចេនបិ ហិ ឯកំ វា…បេ… បញ្ច វា និកាយេ បាឡិវសេន អត្ថវសេន ច ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ វិចិកិច្ឆា បហីយតិ។ តីណិ រតនានិ អារព្ភ បរិបុច្ឆាពហុលស្សាបិ, វិនយេ ចិណ្ណវសិភាវស្សាបិ, តីសុ រតនេសុ ឱកប្បនិយសទ្ធាសង្ខាតអធិមោក្ខពហុលស្សាបិ, សទ្ធាធិមុត្តេ វក្កលិត្ថេរសទិសេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ វិចិកិច្ឆា បហីយតិ។ ឋាននិសជ្ជាទីសុ តិណ្ណំ រតនានំ គុណនិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ – “ឆ ធម្មា វិចិកិច្ឆាយ បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនាយ វិចិកិច្ឆាយ សោតាបត្តិមគ្គេន អាយតឹ អនុប្បាទោ ហោតីតិ បជានាតិ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ បញ្ចនីវរណបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា ធម្មេសុ, បរស្ស វា ធម្មេសុ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ។ សមុទយវយា បនេត្ថ សុភនិមិត្ត អសុភនិមិត្តាទីសុ អយោនិសោមនសិការយោនិសោមនសិការវសេន បញ្ចសុ នីវរណេសុ វុត្តនយេន នីហរិតព្ពា។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ ឥធ នីវរណបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា នីវរណបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

នីវរណបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ខន្ធបព្ពវណ្ណនា

១១៦. ឯវំ បញ្ចនីវរណវសេន ធម្មានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ បញ្ចក្ខន្ធវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរន្តិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសូ**តិ ឧបាទានស្ស ខន្ធា ឧបាទានក្ខន្ធា, ឧបាទានស្ស បច្ចយភូតា ធម្មបុញ្ជា ធម្មរាសយោតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ ។ វិត្ថារតោ បន ខន្ធកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តា។ **ឥតិ រូប**ន្តិ “ឥទំ រូបំ, ឯត្តកំ រូបំ, ន ឥតោ បរំ រូបំ អត្ថី”តិ សភាវតោ រូបំ បជានាតិ។ **វេទនាទីសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារេន បន រូបាទីនិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ខន្ធកថាយមេវ វុត្តានិ។ **ឥតិ រូបស្ស សមុទយោ**តិ ឯវំ អវិជ្ជាសមុទយាទិវសេន បញ្ចហាការេហិ រូបស្ស សមុទយោ។ **ឥតិ រូបស្ស អត្ថង្គមោ**តិ ឯវំ អវិជ្ជា

និរោធាទិវសេន បញ្ចហាការេហិ រូបស្ស អត្ថង្គមោ, វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ឧទយព្ពយញាណកថាយំ វុត្តោ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា ធម្មេសុ, បរស្ស វា ធម្មេសុ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ។ សមុទយវយា បនេត្ថ "អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ"តិអាទិនំ (បដិ. ម. ១.៥០) បញ្ចសុ ខន្ធេសុ វុត្តានំ បញ្ញាសាយ លក្ខណានំ វសេន នីហរិតព្ពា។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ ឥធ ខន្ធបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា ខន្ធបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

ខន្ធបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាយតនបព្ពវណ្ណនា

១១៧. ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធវសេន ធម្មានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ អាយតនវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរន្តិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **ឆសុ អជ្ឈត្តិកពាហិរេសុ អាយតនេសូ**តិ ចក្ខុ សោតំ ឃានំ ជិវ្ហា កាយោ មនោតិ ឥមេសុ ឆសុ អជ្ឈត្តិកេសុ រូបំ សទ្ទោ គន្ធោ រសោ ផោដ្ឋព្ពោ ធម្មាតិ ឥមេសុ ឆសុ ពាហិរេសុ។ **ចក្ខុំ ច បជានាតី**តិ ចក្ខុបសាទំ យាថាវសរសលក្ខណវសេន បជានាតិ។ **រូបេ ច បជានាតី**តិ ពហិទ្ធា ចតុសមុដ្ឋានិករូបញ្ច យាថាវសរសលក្ខណវសេន បជានាតិ។ **យញ្ច តទុភយំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សំយោជន**ន្តិ យញ្ច តំ ចក្ខុំ ចេវ រូបេ ចាតិ ឧភយំ បដិច្ច កាមរាគសំយោជនំ បដិឃ-មាន-ទិដ្ឋិ-វិចិកិច្ឆា-សីលព្ពតបរាមាស-ភវរាគ-ឥស្សា-មច្ឆរិយាវិជ្ជាសំយោជនន្តិ ទសវិធំ សំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ, តញ្ច យាថាវសរសលក្ខណវសេន បជានាតិ។

កថំ បនេតំ ឧប្បជ្ជតីតិ? ចក្ខុទ្វារេ តាវ អាបាថគតំ ឥដ្ឋារម្មណំ កាមស្សាទវសេន អស្សាទយតោ អភិនន្ទតោ កាមរាគសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ អនិដ្ឋារម្មណេ កុជ្ឈតោ បដិឃសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ "ឋបេត្វា មំ ន កោចិ អញ្ញោ ឯតំ អារម្មណំ វិភាវេតុំ សមត្ថោ អត្ថី"តិ មញ្ញតោ មានសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ "ឯតំ រូបារម្មណំ និច្ចំ ធុវ"ន្តិ គណ្ហតោ ទិដ្ឋិសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ "ឯតំ រូបារម្មណំ សត្តោ នុ ខោ, សត្តស្ស នុ ខោ"តិ វិចិកិច្ឆតោ វិចិកិច្ឆាសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ "សម្បត្តិភវេ វត នោ ឥទំ សុលភំ ជាត"ន្តិ ភវំ បត្ថេន្តស្ស ភវរាគសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ "អាយតិម្បិ ឯវរូបំ សីលព្ពតំ សមាទិយិត្វា សក្កា លទ្ធុ"ន្តិ សីលព្ពតំ សមាទិយន្តស្ស សីលព្ពតបរាមាសសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ "អហោ វត ឯតំ រូបារម្មណំ អញ្ញេ ន លភេយ្យុ"ន្តិ ឧសូយតោ ឥស្សាសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ អត្តនា លទ្ធំ រូបារម្មណំ អញ្ញស្ស មច្ឆរាយតោ មច្ឆរិយសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ សព្ពេហេវ សហជាតអញ្ញាណវសេន អវិជ្ជាសំយោជនំ ឧប្បជ្ជតិ។

យថា ច អនុប្បន្នស្សាតិ យេន ការណេន អសមុទាចារវសេន អនុប្បន្នស្ស តស្ស ទសវិធស្សាបិ សំយោជនស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ, តញ្ច ការណំ បជានាតិ។ **យថា ច ឧប្បន្នស្សា**តិ អប្បហីនដ្ឋេន បន សមុទាចារវសេន វា ឧប្បន្នស្ស តស្ស ទសវិធស្សាបិ សំយោជនស្ស យេន ការណេន បហានំ ហោតិ, តញ្ច ការណំ បជានាតិ។ **យថា ច បហីនស្សា**តិ តទង្គវិក្ខម្ភនប្បហានវសេន បហីនស្សាបិ តស្ស ទសវិធស្ស សំយោជនស្ស យេន ការណេន អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតិ, តញ្ច បជានាតិ។ កេន ការណេន បនស្ស អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតិ? ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសឥស្សាមច្ឆរិយភេទស្ស តាវ បញ្ចវិធស្ស សំយោជនស្ស សោតាបត្តិមគ្គេន អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតិ។ កាមរាគបដិឃសំយោជនទ្វយស្ស ឱឡារិកស្ស សកទាគាមិមគ្គេន, អណុសហគតស្ស អនាគាមិមគ្គេន, មានភវរាគាវិជ្ជាសំយោជនត្តយស្ស អរហត្តមគ្គេន អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតិ។

សោតញ្ច បជានាតិ សទ្ទេ ចាតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អបិចេត្ថ អាយតនកថា វិត្ថារតោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** អាយតននិទ្ទេសេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ អជ្ឈត្តិកាយតនបរិគ្គហណេន អត្តនោ វា ធម្មេសុ, ពាហិរាយតនបរិគ្គហណេន បរស្ស វា ធម្មេសុ, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ។ សមុទយវយា បនេត្ថ "អវិជ្ជាសមុទយា ចក្ខុសមុទយោ"តិ រូបាយតនស្ស រូបក្ខន្ធេ, អរូបាយតនេសុ មនាយតនស្ស វិញ្ញាណក្ខន្ធេ, ធម្មាយតនស្ស សេសក្ខន្ធេសុ វុត្តនយេន នីហរិតព្ពា។ លោកុត្តរធម្មា ន គហេតព្ពា។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ តេជ អាយតនបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា អាយតនបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

អាយតនបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពោជ្ឈង្គបព្ពវណ្ណនា

១១៨. ឯវំ ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនវសេន ធម្មានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ ពោជ្ឈង្គវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរន្តិ** អាទិមាហ។ តត្ថ **ពោជ្ឈង្គេសូតិ** ពុជ្ឈនកសត្តស្ស អង្គេសុ។ **សន្តន្តិ** បដិលាភវសេន សំវិជ្ជមានំ។ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គន្តិ** សតិសង្ខាតំ សម្ពោជ្ឈង្គំ។ ឯត្ថ ហិ សម្ពុជ្ឈតិ អារទ្ធវិបស្សកតោ បដ្ឋាយ យោគាវចរោតិ សម្ពោធិ, យាយ វា សោ សតិអាទិកាយ សត្តធម្មសាមគ្គិយា សម្ពុជ្ឈតិ កិលេសនិទ្ទាតោ ឧដ្ឋាតិ, សច្ចានិ វា បដិវិជ្ឈតិ, សា ធម្មសាមគ្គី សម្ពោធិ។ តស្ស សម្ពោធិស្ស, តស្សា វា សម្ពោធិយា អង្គន្តិ **សម្ពោជ្ឈង្គំ**។ តេន វុត្តំ “សតិសង្ខាតំ សម្ពោជ្ឈង្គ”ន្តិ។ សេសសម្ពោជ្ឈង្គេសុបិ ឥមិនាវ នយេន វចនត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អសន្តន្តិ អប្បដិលាភវសេន អវិជ្ជមានំ។ **យថា ច អនុប្បន្នស្សាតិ**អាទីសុ បន សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស តាវ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, សតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.១៨៣) ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ ។ តត្ថ សតិយេវ សតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា។ យោនិសោមនសិការោ វុត្តលក្ខណោយេវ, តំ តត្ថ ពហុលំ បវត្តយតោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ។

អបិច ចត្តារោ ធម្មា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ សតិសម្បជញ្ញំ មុដ្ឋស្សតិបុគ្គលបរិវជ្ជនតា ឧបដ្ឋិតស្សតិបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។ អភិក្កន្តាទីសុ ហិ សត្តសុ ឋានេសុ សតិសម្បជញ្ញេន ភត្តនិក្ខិត្តកាកសទិសេ មុដ្ឋស្សតិបុគ្គលេ បរិវជ្ជនេន តិស្សទត្តត្ថេរអភយត្ថេរសទិសេ ឧបដ្ឋិតស្សតិបុគ្គលេ សេវនេន ឋាននិសជ្ជាទីសុ សតិសមុដ្ឋាបនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តតាយ ច សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ចតូហិ ការណេហិ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បន – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, កុសលាកុសលា ធម្មា…បេ… កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២) ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ។

អបិច សត្ត ធម្មា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ បរិបុច្ឆកតា វត្ថុវិសទកិរិយា ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា ទុប្បញ្ញបុគ្គលបរិវជ្ជនា បញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនា គម្ភីរញាណចរិយបច្ចវេក្ខណា តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ **បរិបុច្ឆកតាតិ** ខន្ធធាតុអាយតនឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គង្គឈានង្គសមថវិបស្សនានំ អត្ថសន្និស្សិតបរិបុច្ឆាពហុលតា។

វត្ថុវិសទកិរិយាតិ អជ្ឈត្តិកពាហិរានំ វត្ថូនំ វិសទភាវករណំ។ យទា ហិស្ស កេសនខលោមា អតិទីឃា ហោន្តិ, សរីរំ វា ឧស្សន្នទោសញ្ចេវ សេទមលមក្ខិតញ្ច, តទា អជ្ឈត្តិកំ វត្ថុ អវិសទំ ហោតិ អបរិសុទ្ធំ ។ យទា បន ចីវរំ ជិណ្ណំ កិលិដ្ឋំ ទុគ្គន្ធំ ហោតិ, សេនាសនំ វា ឧក្លាបំ, តទា ពាហិរំ វត្ថុ អវិសទំ ហោតិ អបរិសុទ្ធំ។ តស្មា កេសាទិច្ឆេទាបនេន ឧទ្ធំវិរេចនអធោវិរេចនាទីហិ សរីរសល្លហុកភាវករណេន ឧច្ឆាទននហាបនេន ច អជ្ឈត្តិកំ វត្ថុ វិសទំ កាតព្ពំ។

សូចិកម្មធោវនរជនបរិភណ្ឌករណាទីហិ ពាហិរំ វត្ថុ វិសទំ កាតព្ពំ។ ឯតស្មិញ្ហិ អជ្ឈត្តិកពាហិរេ វត្ថុស្មិំ អវិសទេ ឧប្បន្នេសុ ចិត្តចេតសិកេសុ ញាណម្បិ អបរិសុទ្ធំ ហោតិ, អបរិសុទ្ធានិ ទីបកបល្លកវដ្ដិតេលានិ និស្សាយ ឧប្បន្នទីបសិខាយ ឱភាសោ វិយ។ វិសទេ បន អជ្ឈត្តិកពាហិរេ វត្ថុម្ហិ ឧប្បន្នេសុ ចិត្តចេតសិកេសុ ញាណម្បិ វិសទំ ហោតិ, បរិសុទ្ធានិ ទីបកបល្លកវដ្ដិតេលានិ និស្សាយ ឧប្បន្នទីបសិខាយ ឱភាសោ វិយ។ តេន វុត្តំ – “វត្ថុវិសទកិរិយា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តតី”តិ។

ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា នាម សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ សមភាវករណំ។ សចេ ហិស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ, ឥតរានិ មន្ទានិ។ តតោ វីរិយិន្ទ្រិយំ បគ្គហកិច្ចំ, សតិន្ទ្រិយំ ឧបដ្ឋានកិច្ចំ, សមាធិន្ទ្រិយំ អវិក្ខេបកិច្ចំ, បញ្ញិន្ទ្រិយំ

ទស្សនកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ តស្មា តំ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណេន វា យថា វា មនសិករោតោ ពលវំ ជាតំ, តថា អមនសិការេន ហាបេតព្ពំ។ វក្កលិត្ថេរស្ស វត្ថុ ចេត្ថ និទស្សនំ។ សចេ បន វីរិយិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ, អថ នេវ សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមោក្ខកិច្ចំ កាតុំ សក្កោតិ, ន ឥតរានិ ឥតរកិច្ចភេទំ។ តស្មា តំ បស្សទ្ធាទិភាវនាយ ហាបេតព្ពំ។ តត្រាបិ សោណត្ថេរស្ស វត្ថុ ទស្សេតព្ពំ។ ឯវំ សេសេសុបិ ឯកស្ស ពលវភាវេ សតិ ឥតរេសំ អត្តនោ កិច្ចេសុ អសមត្ថតា វេទិតព្ពា។

វិសេសតោ បនេត្ថ សទ្ធាបញ្ញានំ សមាធិវីរិយានំ ច សមតំ បសំសន្តិ។ ពលវសទ្ធោ ហិ មន្ទបញ្ញោ មុធាបសន្នោ ហោតិ, អវត្ថុស្មឹ បសីទតិ។ ពលវបញ្ញោ មន្ទសទ្ធោ កេរាដិកបក្ខំ ភជតិ។ ភេសជ្ជសមុដ្ឋិតោ វិយ រោគោ អតេកិច្ឆោ ហោតិ។ ចិត្តុប្បាទមត្តេនេវ កុសលំ ហោតីតិ អតិធាវិត្វា ទានាទីនិ អករោន្តោ និរយេ ឧប្បជ្ជតិ។ ឧភិន្នំ សមតាយ វត្ថុស្មឹយេវ បសីទតិ ។ ពលវសមាធឹ បន មន្ទវីរិយំ សមាធិស្ស កោសជ្ជបក្ខត្តា កោសជ្ជំ អធិភវតិ។ ពលវវីរិយំ មន្ទសមាធឹ វីរិយស្ស ឧទ្ធច្ចបក្ខត្តា ឧទ្ធច្ចំ អធិភវតិ ។ សមាធិ បន វីរិយេន សំយោជិតោ កោសជ្ជេ បតិតុំ ន លភតិ។ វីរិយំ សមាធិនា សំយោជិតំ ឧទ្ធច្ចេ បតិតុំ ន លភតិ។ តស្មា តទុភយំ សមំ កាតព្ពំ។ ឧភយសមតាយ ហិ អប្បនា ហោតិ។

អបិច សមាធិកម្មិកស្ស ពលវតីបិ សទ្ធា វដ្ដតិ។ ឯវំ សទ្ទហន្តោ ឱកប្បេន្តោ អប្បនំ បាបុណិស្សតិ។ សមាធិ បញ្ញាសុ បន សមាធិកម្មិកស្ស ឯកគ្គតា ពលវតី វដ្ដតិ, ឯវញ្ហិ សោ អប្បនំ បាបុណាតិ។ វិបស្សនាកម្មិកស្ស បញ្ញា ពលវតី វដ្ដតិ, ឯវញ្ហិ សោ លក្ខណប្បដិវេធំ បាបុណាតិ។ ឧភិន្នំ បន សមតាយបិ អប្បនា ហោតិយេវ។ សតិ បន សព្ពត្ថ ពលវតី វដ្ដតិ។ សតិ ហិ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានំ សទ្ធាវីរិយបញ្ញានំ វសេន ឧទ្ធច្ចបាតតោ, កោសជ្ជបក្ខិកេន ច សមាធិនា កោសជ្ជបាតតោ រក្ខតិ។ តស្មា សា លោណធូបនំ វិយ សព្ពព្យញ្ជនេសុ សព្ពកម្មិកអមច្ចោ វិយ ច សព្ពរាជកិច្ចេសុ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពា។ តេនាហ – “សតិ ច បន សព្ពត្ថិកា វុត្តា ភគវតា។ កឹ ការណា? ចិត្តញ្ហិ សតិ បដិសរណំ, អារក្ខបច្ចុបដ្ឋានា ច សតិ, ន ច វិនា សតិយា ចិត្តស្ស បគ្គហនិគ្គហោ ហោតី”តិ។

ទុប្បញ្ញបុគ្គលបរិវជ្ជនា នាម ខន្ធាទិភេទេ អនោគាឡ្ហបញ្ញានំ ទុម្មេធបុគ្គលានំ អារកាវ បរិវជ្ជនំ។ **បញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនា** នាម សមបញ្ញាសលក្ខណបរិគ្គាហិកាយ ឧទយព្ពយបញ្ញាយ សមន្នាគតបុគ្គលសេវនា។ **គម្ភីរញាណចរិយបច្ចវេក្ខណា** នាម គម្ភីរេសុ ខន្ធាទីសុ បវត្តាយ គម្ភីរបញ្ញាយ បភេទបច្ចវេក្ខណា។ **តទធិមុត្តតា** នាម ឋាននិសជ្ជាទីសុ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តតា។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អារព្ភធាតុ និក្កមធាតុ បរក្កមធាតុ, តត្ថ យោនិសោ មនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២) ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ។

អបិច ឯកាទស ធម្មា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ អបាយភយបច្ចវេក្ខណតា អានិសំសទស្សាវិតា គមនវីថិបច្ចវេក្ខណតា បិណ្ឌបាតាបចាយនតា ទាយជ្ជមហត្តបច្ចវេក្ខណតា សត្ថុមហត្តបច្ចវេក្ខណតា ជាតិមហត្តបច្ចវេក្ខណតា សព្រហ្មចារិមហត្តបច្ចវេក្ខណតា កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។

តត្ថ និរយេសុ បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណតោ បដ្ឋាយ មហាទុក្ខំ អនុភវនកាលេបិ, តិរច្ឆានយោនិយំ ជាលក្ខិបកុមីនាទីហិ គហិតកាលេបិ, បាជនកណ្ដកាទិប្បហារតុន្នស្ស បន សកដវាហនាទិកាលេបិ, បេត្តិវិសយេ អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ ឯកំ ពុទ្ធន្តរម្បិ ខុប្បិបាសាហិ អាតុរិតកាលេបិ, កាលកញ្ជិកអសុរេសុ សដ្ឋិហត្ថអសីតិហត្ថប្បមាណេន អដ្ឋិចម្មមត្តេនេវ អត្តភាវេន វាតាតបាទិទុក្ខានុភវនកាលេបិ ន សក្កា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គំ ឧប្បាទេតុំ។ អយមេវ តេ ភិក្ខុ កាលោ វីរិយករណាយាតិ ឯវំ អបាយភយំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ។

“ន សក្កា កុសីតេន នវលោកុត្តរធម្មំ លទ្ធុំ, អារទ្ធវីរិយេនេវ សក្កា អយមានិសំសោ វីរិយស្សា”តិ ឯវំ អានិសំសទស្សាវិនោបិ ឧប្បជ្ជតិ។ “សព្ពពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធមហាសាវកេហិ តេ គតមគ្គោ គន្តព្ពោ, សោ ច ន សក្កា កុសីតេន គន្តុ”ន្តិ ឯវំ គមនវីថឹ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ “យេ តំ បិណ្ឌបាតាទីហិ ឧបដ្ឋហន្តិ, ឥមេ តេ មនុស្សា នេវ ញាតកា, ន ទាសកម្មករា, នាបិ ‘តំ និស្សាយ ជីវិស្សាមា’តិ តេ បណីតានិ បិណ្ឌបាតាទីនិ ទេន្តិ, អថ ខោ អត្តនោ ការានំ មហប្ផលតំ បច្ចាសីសមានា ទេន្តិ, សត្ថារាបិ ‘អយំ ឥមេ បច្ចយេ បរិភុញ្ជិត្វា កាយទឡ្ហីពហុលោ សុខំ វិហរិស្សតី’តិ ន ឯវំ សម្បស្សតា តុយ្ហំ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, អថ ខោ ‘អយំ ឥមេ បរិភុញ្ជមានោ

សមណធម្មំ កត្វា វដ្ដទុក្ខតោ មុច្ចិស្សតី’តិ តេ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, សោ ទានិ ត្វំ កុសីតោ វិហរន្តោ ន តំ បិណ្ឌំ អបចាយិស្សសិ, អារទ្ធវីរិយស្សេវ ហិ បិណ្ឌបាតាបចាយនំ នាម ហោតី”តិ ឯវំ បិណ្ឌបាតាបចាយនំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ មហាមិត្តត្ថេរស្ស វិយ។

ថេរោ កិរ កស្សកលេណេ នាម បដិវសតិ។ តស្ស ច គោចរគាមេ ឯកា មហាឧបាសិកា ថេរំ បុត្តំ កត្វា បដិជគ្គតិ។ សា ឯកទិវសំ អរញ្ញំ គច្ឆន្តី ធីតរំ អាហ – “អម្ម អសុកស្មឹ ឋានេ បុរាណតណ្ឌុលា, អសុកស្មឹ ខីរំ, អសុកស្មឹ សប្បិ, អសុកស្មឹ ផាណិតំ, តវ ភាតិកស្ស អយ្យមិត្តស្ស អាគតកាលេ ភត្តំ បចិត្វា ខីរសប្បិផាណិតេហិ សទ្ធឹ ទេហិ, ត្វំ ច ភុញ្ជេយ្យាសិ, អហំ បន ហិយ្យោ បក្កំ បារិវាសិកភត្តំ កញ្ជិកេន ភុត្តាម្ហី”តិ។ ទិវា កឹ ភុញ្ជិស្សសិ អម្មាតិ? សាកបណ្ណំ បក្ខិបិត្វា កណតណ្ឌុលេហិ អម្ពិលយាគុំ បចិត្វា ឋបេហិ អម្មាតិ។

ថេរោ ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តំ នីហរន្តោវ តំ សទ្ទំ សុត្វា អត្តានំ ឱវទិ – “មហាឧបាសិកា កិរ កញ្ជិយេន បារិវាសិកភត្តំ ភុញ្ជិ, ទិវាបិ កណបណ្ណម្ពិលយាគុំ ភុញ្ជិស្សតិ, តុយ្ហំ អត្ថាយ បន បុរាណតណ្ឌុលាទីនិ អាចិក្ខតិ, តំ និស្សាយ ខោ បនេសា នេវ ខេត្តំ ន វត្ថុំ ន ភត្តំ ន វត្ថំ បច្ចាសីសតិ, តិស្សោ បន សម្បត្តិយោ បត្ថយមានា ទេតិ, ត្វំ ឯតិស្សា តា សម្បត្តិយោ ទាតុំ សក្ខិស្សសិ ន សក្ខិស្សសីតិ, អយំ ខោ បន បិណ្ឌបាតោ តយា សរាគេន សទោសេន សមោហេន ន សក្កា គណ្ហិតុន្តិ បត្តំ ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា គណ្ឋិកំ មុញ្ចិត្វា និវត្តិត្វា កស្សកលេណមេវ គន្ត្វា បត្តំ ហេដ្ឋាមញ្ចេ ចីវរំ ចីវរវំសេ ឋបេត្វា អរហត្តំ អបាបុណិត្វា ន និក្ខមិស្សាមី”តិ វីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា និសីទិ។ ទីឃរត្តំ អប្បមត្តោ ហុត្វា និវុត្ថភិក្ខុ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា បុរេភត្តមេវ អរហត្តំ បត្វា វិកសិតំ វិយ បទុមំ មហាខីណាសវោ សិតំ ករោន្តោវ និក្ខមិ។ លេណទ្វារេ រុក្ខម្ហិ អធិវត្ថា ទេវតា –

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
យស្ស តេ អាសវា ខីណា, ទក្ខិណេយ្យោសិ មារិសា”តិ។ –

ឯវំ ឧទានំ ឧទានេត្វា “ភន្តេ, បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋានំ តុម្ហាទិសានំ អរហន្តានំ ភិក្ខំ ទត្វា មហល្លកិត្ថិយោ ទុក្ខា មុច្ចិស្សន្តី”តិ អាហ។

ថេរោ ឧដ្ឋហិត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា កាលំ ឱលោកេន្តោ បាតោយេវាតិ ញត្វា បត្តចីវរមាទាយ គាមំ បាវិសិ។ ទារិកាបិ ភត្តំ សម្បាទេត្វា “ឥទានិ មេ ភាតា អាគមិស្សតិ , ឥទានិ អាគមិស្សតី”តិ ទ្វារំ ឱលោកយមានា និសីទិ។ សា ថេរេ ឃរទ្វារំ សម្បត្តេ បត្តំ គហេត្វា សប្បិផាណិតយោជិតស្ស ខីរបិណ្ឌបាតស្ស បូរេត្វា ហត្ថេ ឋបេសិ។ ថេរោ “សុខំ ហោតូ”តិ អនុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។ សាបិ តំ ឱលោកយមានាវ អដ្ឋាសិ។ ថេរស្ស ហិ តទា អតិវិយ បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ អហោសិ, វិប្បសន្នានិ ឥន្ទ្រិយានិ, មុខំ ពន្ធនា បមុត្តតាលបក្កំ វិយ អតិវិយ វិរោចិត្ថ។ មហាឧបាសិកា អរញ្ញា អាគន្ត្វា “កឹ អម្ម, ភាតិកោ តេ អាគតោ”តិ បុច្ឆិ។ សា សព្ពំ តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ សា ឧបាសិកា “អជ្ជ មេ បុត្តស្ស បព្ពជិតកិច្ចំ មត្ថកំ បត្ត”ន្តិ ញត្វា “អភិរមតិ តេ អម្ម ភាតា ពុទ្ធសាសនេ ន ឧក្កណ្ឋតី”តិ អាហ។

“មហន្តំ ខោ បនេតំ សត្ថុ ទាយជ្ជំ, យទិទំ សត្តអរិយធនំ នាម, តំ ន សក្កា កុសីតេន គហេតុំ។ យថា ហិ វិប្បដិបន្នំ បុត្តំ មាតាបិតរោ ‘អយំ អម្ហាកំ អបុត្តោ’តិ បរិពាហិរំ ករោន្តិ, សោ តេសំ អច្ចយេន ទាយជ្ជំ ន លភតិ, ឯវំ កុសីតោបិ ឥទំ អរិយធនទាយជ្ជំ ន លភតិ, អារទ្ធវីរិយោវ លភតី”តិ ទាយជ្ជមហត្តតំ បច្ចវេក្ខតោបិ ឧប្បជ្ជតិ។ “មហា ខោ បន តេ សត្ថា, សត្ថុនោ ហិ មាតុកុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធិគ្គហណកាលេបិ អភិនិក្ខមនេបិ អភិសម្ពោធិយម្បិ ធម្មចក្កប្បវត្តនយមកបាដិហារិយទេវោរោហណ-អាយុសង្ខារវោស្សជ្ជនេសុបិ បរិនិព្ពានកាលេបិ ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បិត្ថ, យុត្តំ នុ តេ ឯវរូបស្ស សត្ថុនោ សាសនេ ‘បព្ពជិត្វា កុសីតេន ភវិតុ’”ន្តិ ឯវំ សត្ថុមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ ឧប្បជ្ជតិ។

ជាតិយាបិ – “ត្វំ ឥទានិ ន លាមកជាតិកោ, អសម្ភិន្នាយ មហាសម្មតបវេណិយា អាគតោ, ឧក្កាករាជវំសេ ជាតោសិ, សុទ្ធោទនមហារាជស្ស មហាមាយាទេវិយា ច នត្តា, រាហុលភទ្ទស្ស កនិដ្ឋោ, តយា នាម ឯវរូបេន ជិនបុត្តេន ហុត្វា ន យុត្តំ កុសីតេន វិហរិតុ”ន្តិ ឯវំ ជាតិមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ ឧប្បជ្ជតិ។ “សារិបុត្តមោគ្គល្លានា ចេវ អសីតិ ច មហាសាវកា វីរិយេនេវ លោកុត្តរធម្មំ បដិវិជ្ឈឹសុ, ត្វំ ឯតេសំ សព្រហ្មចារីនំ មគ្គំ បដិបជ្ជិស្សសិ ន បដិបជ្ជិស្សសី”តិ ឯវំ សព្រហ្មចារិមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ ឧប្បជ្ជតិ។ កុច្ឆឹ បូរេត្វា ឋិតអជគរសទិសេ វិស្សដ្ឋកាយិកចេតសិកវីរិយេ កុសីតបុគ្គលេ បរិវជ្ជន្តស្សាបិ, អារទ្ធវីរិយេ បហិតត្តេ បុគ្គលេ សេវន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ វីរិយុប្បាទនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, បីតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២) ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ។ តត្ថ បីតិយេវ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា នាម, តស្ស ឧប្បាទកមនសិការោ យោនិសោមនសិការោ នាម។

អបិច ឯកាទស ធម្មា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ ពុទ្ធានុស្សតិ ធម្មសង្ឃសីលចាគទេវតានុស្សតិ ឧបសមានុស្សតិ លូខបុគ្គលបរិវជ្ជនតា សិនិទ្ធបុគ្គលសេវនតា បសាទនីយសុត្តន្តបច្ចវេក្ខណតា តទធិមុត្តតាតិ។

ពុទ្ធគុណេ អនុស្សរន្តស្សាបិ ហិ យាវ ឧបចារា សកលសរីរំ ផរមានោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ។ ធម្មសង្ឃគុណេ អនុស្សរន្តស្សាបិ, ទីឃរត្តំ អខណ្ឌំ កត្វា រក្ខិតំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, គិហិនោ ទសសីលបញ្ចសីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, ទុព្ភិក្ខភយាទីសុ បណីតំ ភោជនំ សព្រហ្មចារីនំ ទត្វា “ឯវំ នាម អទម្ហា”តិ ចាគំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, គិហិនោបិ ឯវរូបេ កាលេ សីលវន្តានំ ទិន្នទានំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, យេហិ គុណេហិ សមន្នាគតា ទេវតា ទេវត្តំ បត្តា, តថារូបានំ គុណានំ អត្តនិ អត្ថិតំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, “សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភិតា កិលេសា សដ្ឋិបិ, សត្តតិបិ វស្សានិ ន សមុទាចរន្តី”តិ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, ចេតិយទស្សនពោធិទស្សនថេរទស្សនេសុ អសក្កច្ចកិរិយាយ សំសូចិតលូខភាវេ ពុទ្ធាទីសុ បសាទសិនេហាភាវេន គទ្រភបិដ្ឋេ រជសទិសេ លូខបុគ្គលេ បរិវជ្ជន្តស្សាបិ, ពុទ្ធាទីសុ បសាទពហុលេ មុទុចិត្តេ សិនិទ្ធបុគ្គលេ សេវន្តស្សាបិ, រតនត្តយគុណបរិទីបកេ បសាទនីយេ សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ បីតិឧប្បាទនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, កាយបស្សទ្ធិ ចិត្តបស្សទ្ធិ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ។

អបិច សត្ត ធម្មា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ បណីតភោជនសេវនតា ឧតុសុខសេវនតា ឥរិយាបថសុខសេវនតា មជ្ឈត្តបយោគតា សារទ្ធកាយបុគ្គលបរិវជ្ជនតា បស្សទ្ធកាយបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។

បណីតញ្ហិ សិនិទ្ធំ សប្បាយភោជនំ ភុញ្ជន្តស្សាបិ, សីតុណ្ហេសុ ឧតូសុ ឋានាទីសុ ឥរិយាបថេសុ សប្បាយំ ឧតុំ ច ឥរិយាបថំ ច សេវន្តស្សាបិ បស្សទ្ធិ ឧប្បជ្ជតិ។ យោ បន មហាបុរិសជាតិកោ សព្ពឧតុឥរិយាបថក្ខមោវ ហោតិ, ន តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ យស្ស សភាគវិសភាគតា អត្ថិ, តស្សេវ វិសភាគេ ឧតុឥរិយាបថេ វជ្ជេត្វា សភាគេ សេវន្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ មជ្ឈត្តបយោគោ វុច្ចតិ អត្តនោ ច បរស្ស ច កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណា, ឥមិនា មជ្ឈត្តបយោគេន ឧប្បជ្ជតិ។ យោ លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បរំ វិហេឋយមានោវ វិចរតិ។ ឯវរូបំ សារទ្ធកាយំ បុគ្គលំ បរិវជ្ជន្តស្សាបិ, សំយតបាទបាណឹ បស្សទ្ធកាយំ បុគ្គលំ សេវន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ បស្សទ្ធិឧប្បាទនត្ថាយ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, សមថនិមិត្តំ អព្យគ្គនិមិត្តំ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២) ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ។ តត្ថ សមថោវ សមថនិមិត្តំ, អវិក្ខេបដ្ឋេន ច អព្យគ្គនិមិត្តន្តិ។

អបិច ឯកាទស ធម្មា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ វត្ថុវិសទកិរិយតា ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា និមិត្តកុសលតា សមយេ ចិត្តស្ស បគ្គហណតា សមយេ ចិត្តស្ស និគ្គហណតា សមយេ សម្បហំសនតា សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតា អសមាហិតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា សមាហិតបុគ្គលសេវនតា ឈានវិមោក្ខបច្ចវេក្ខណតា តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ **វត្ថុវិសទកិរិយតា ច ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា** ច វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

និមិត្តកុសលតា នាម កសិណនិមិត្តស្ស ឧគ្គហណកុសលតា។ **សមយេ ចិត្តស្ស បគ្គហណតា**តិ យស្មិំ សមយេ អតិសិថិលវីរិយតាទីហិ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយវីរិយសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនេន តស្ស បគ្គហណំ។ **សមយេ ចិត្តស្ស និគ្គហណតា**តិ យស្មិំ សមយេ អច្ចារទ្ធវីរិយតាទីហិ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ បស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនេន តស្ស និគ្គហណំ។ **សមយេ សម្បហំសនតា**តិ យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ

បញ្ញាបយោគមន្ទតាយ វា ឧបសមសុខានធិគមេន វា និរស្សាទំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ អដ្ឋសំវេគវត្ថុបច្ចវេក្ខណេន សំវេជេតិ។ អដ្ឋ សំវេគវត្ថូនិ នាម ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ ចត្តារិ, អបាយទុក្ខំ បញ្ចមំ, អតីតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, អនាគតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខន្តិ។ រតនត្តយគុណានុស្សរណេន ច បសាទំ ជនេតិ។ អយំ វុច្ចតិ “សមយេ សម្បហំសនតា”តិ។

សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតា នាម យស្មិំ សមយេ សម្មាបដិបត្តិំ អាគម្ម អលីនំ អនុទ្ធតំ អនិរស្សាទំ អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថវីថិបដិបន្នំ ចិត្តំ ហោតិ, តទាស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្បហំសនេសុ ន ព្យាបារំ អាបជ្ជតិ សារថិ វិយ សមប្បវត្តេសុ។ អស្សេសុ។ អយំ វុច្ចតិ “សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតា”តិ។ **អសមាហិតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា** នាម ឧបចារំ វា អប្បនំ វា អប្បត្តានំ វិក្ខិត្តចិត្តានំ បុគ្គលានំ អារកា បរិវជ្ជនំ។ **សមាហិតបុគ្គលសេវនតា** នាម ឧបចារេន វា អប្បនាយ វា សមាហិតចិត្តានំ សេវនា ភជនា បយិរុបាសនា។ **តទធិមុត្តតា** នាម ឋាននិសជ្ជាទីសុ សមាធិឧប្បាទនត្ថំយេវ និន្នបោណបព្ភារចិត្តតា។ ឯវញ្ហិ បដិបជ្ជតោ ឯស ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២) ឯវំ ឧប្បាទោ ហោតិ។ តត្ថ ឧបេក្ខាយេវ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា នាម។

អបិច បញ្ច ធម្មា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ សត្តមជ្ឈត្តតា សង្ខារមជ្ឈត្តតា សត្តសង្ខារកេលាយនបុគ្គលបរិវជ្ជនតា សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។

តត្ថ ទ្វីហាការេហិ សត្តមជ្ឈត្តតំ សមុដ្ឋាបេតិ – “ត្វំ អត្តនោ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោ កម្មេន គមិស្សសិ, ឯសោបិ អត្តនោ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោ កម្មេន គមិស្សតិ, ត្វំ កំ កេលាយសី”តិ ឯវំ កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណេន ច, “បរមត្ថតោ សត្តោយេវ នត្ថិ, សោ ត្វំ កំ កេលាយសី”តិ ឯវំ និស្សត្តបច្ចវេក្ខណេន ច។ ទ្វីហេវាការេហិ សង្ខារមជ្ឈត្តតំ សមុដ្ឋាបេតិ – “ឥទំ ចីវរំ អនុបុព្ពេន វណ្ណវិការំ ចេវ ជិណ្ណភាវំ ច ឧបគន្ត្វា បាទបុញ្ឆនចោឡកំ ហុត្វា យដ្ឋិកោដិយា ឆឌ្ឌនីយំ ភវិស្សតិ, សចេ បនស្ស សាមិកោ ភវេយ្យ, នាស្ស ឯវំ វិនស្សិតុំ ទទេយ្យា”តិ ឯវំ អសាមិកភាវំ បច្ចវេក្ខណេន, “អនទ្ធនិយំ ឥទំ តាវកាលិក”ន្តិ ឯវំ តាវកាលិកតាបច្ចវេក្ខណេន ច។ យថា ច ចីវរេ, ឯវំ បត្តាទីសុបិ យោជនា កាតព្ពា។

សត្តសង្ខារកេលាយនបុគ្គលបរិវជ្ជនតាតិ ឯត្ថ យោ បុគ្គលោ គិហិ វា អត្តនោ បុត្តធីតាទិកេ, បព្ពជិតោ វា អត្តនោ អន្តេវាសិកសមានុបជ្ឈាយកាទិកេ មមាយតិ, សហត្ថេនេវ នេសំ កេសច្ឆេទនសូចិកម្មចីវរធោវនរជនបត្តបចនាទីនិ ករោតិ, មុហុត្តម្បិ អបស្សន្តោ “អសុកោ សាមណេរោ កុហិំ, អសុកោ ទហរោ កុហិ”ន្តិ ភន្តមិគោ វិយ ឥតោ ចិតោ ច អាលោកេតិ , អញ្ញេន កេសច្ឆេទនាទីនំ អត្ថាយ “មុហុត្តំ តាវ អសុកំ បេសេថា”តិ យាចីយមានោបិ “អម្ហេបិ តំ អត្តនោ កម្មំ ន ការេម, តុម្ហេ តំ គហេត្វា កិលមេស្សថា”តិ ន ទេតិ។ អយំ **សត្តកេលាយនោ** នាម។ យោ បន បត្តចីវរថាលកកត្តរយដ្ឋិអាទីនិ មមាយតិ, អញ្ញស្ស ហត្ថេន បរាមសិតុម្បិ ន ទេតិ, តាវកាលិកំ យាចិតោ “មយម្បិ ឥទំ មមាយន្តា ន បរិភុញ្ជាម, តុម្ហាកំ កិំ ទស្សាមា”តិ វទតិ។ អយំ **សង្ខារកេលាយនោ** នាម។ យោ បន តេសុ ទ្វីសុបិ វត្ថូសុ មជ្ឈត្តោ ឧទាសិនោ។ អយំ **សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តោ** នាម។ ឥតិ អយំ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ ឯវរូបំ សត្តសង្ខារកេលាយនំ បុគ្គលំ អារកា បរិវជ្ជន្តស្សាបិ, សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តបុគ្គលំ សេវន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ តទុប្បាទនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតីតិ បជានាតិ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ អត្តនោ វា សត្ត សម្ពោជ្ឈង្គេ បរិគ្គណ្ហិត្វា, បរស្ស វា, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស ពោជ្ឈង្គេ បរិគ្គណ្ហិត្វា ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ។ សមុទយវយា បនេត្ថ ពោជ្ឈង្គានំ និព្ពត្តិនិរោធវសេន វេទិតព្ពា។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ ឥធ ពោជ្ឈង្គបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា ពោជ្ឈង្គបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

ពោជ្ឈង្គបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុសច្ចបព្ពវណ្ណនា

១១៩. ឯវំ សត្តពោជ្ឈង្គវសេន ធម្មានុបស្សនំ វិភជិត្វា ឥទានិ ចតុសច្ចវសេន វិភជិតុំ **បុន ចបរន្តិ**អាទិមាហ។

តត្ថ **ឥទំ ទុក្ខន្តិ យថាភូតំ បជានាតីតិ** ឋបេត្វា តណ្ហំ តេភូមកេ ធម្មេ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យថាសភាវតោ បជានាតិ, តស្សេវ ខោ បន ទុក្ខស្ស ជនិកំ សមុដ្ឋាបិកំ បុរិមតណ្ហំ “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និព្ពានំ “អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ, ទុក្ខបរិជាននំ សមុទយបជហនំ និរោធសច្ឆិករណំ អរិយមគ្គំ “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ យថាសភាវតោ បជានាតីតិ អត្ថោ។ អវសេសា អរិយសច្ចកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតាយេវ។

ឥតិ អជ្ឈត្តំ វាតិ ឯវំ អត្តនោ វា ចត្តារិ សច្ចានិ បរិគ្គណ្ហិត្វា, បរស្ស វា, កាលេន វា អត្តនោ, កាលេន វា បរស្ស ចត្តារិ សច្ចានិ បរិគ្គណ្ហិត្វា ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ។ សមុទយវយា បនេត្ថ ចតុន្នំ សច្ចានំ យថាសម្ភវតោ ឧប្បត្តិនិវត្តិវសេន វេទិតព្ពា។ ឥតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

កេវលញ្ហិ ឥធ ចតុសច្ចបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ចន្តិ ឯវំ យោជនំ កត្វា សច្ចបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

ចតុសច្ចបព្ពវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯត្តាវតា អានាបានំ ចតុឥរិយាបថំ ចតុសម្បជញ្ញំ ទ្វត្តឹសាការំ ចតុធាតុវវត្ថានំ នវសិវថិកា វេទនានុបស្សនា ចិត្តានុបស្សនា នីវរណបរិគ្គហោ ខន្ធបរិគ្គហោ អាយតនបរិគ្គហោ ពោជ្ឈង្គបរិគ្គហោ សច្ចបរិគ្គហោតិ ឯកវីសតិ កម្មដ្ឋានានិ វុត្តានិ។ តេសុ អានាបានំ ទ្វត្តឹសាការោ នវសិវថិកាតិ ឯកាទស អប្បនាកម្មដ្ឋានានិ ហោន្តិ។ ទីឃភាណកមហាសីវត្ថេរោ បន “នវសិវថិកា អាទីនវានុបស្សនាវសេន វុត្តា”តិ អាហ។ តស្មា តស្ស មតេន ទ្វេយេវ អប្បនាកម្មដ្ឋានានិ, សេសានិ ឧបចារកម្មដ្ឋានានិ។ កឹ បនេតេសុ សព្ពេសុ អភិនិវេសោ ជាយតីតិ? ន ជាយតិ។ ឥរិយាបថសម្បជញ្ញនីវរណពោជ្ឈង្គេសុ ហិ អភិនិវេសោ ន ជាយតិ, សេសេសុ ជាយតីតិ។ មហាសីវត្ថេរោ បនាហ – “ឯតេសុបិ អភិនិវេសោ ជាយតិ, អយញ្ហិ អត្ថិ នុ ខោ មេ ចត្តារោ ឥរិយាបថា, ឧទាហុ នត្ថិ, អត្ថិ នុ ខោ មេ ចតុសម្បជញ្ញំ, ឧទាហុ នត្ថិ, អត្ថិ នុ ខោ មេ បញ្ចនីវរណា, ឧទាហុ នត្ថិ, អត្ថិ នុ ខោ មេ សត្តពោជ្ឈង្គា, ឧទាហុ នត្ថីតិ ឯវំ បរិគ្គណ្ហាតិ, តស្មា សព្ពត្ថ អភិនិវេសោ ជាយតី”តិ។

១៣៧. **យោ ហិ កោចិ, ភិក្ខវេ**តិ យោ ហិ កោចិ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា ឧបាសកោ វា ឧបាសិកា វា។ **ឯវំ ភាវេយ្យា**តិ អាទិតោ បដ្ឋាយ វុត្តេន ភាវនានុក្កមេន ភាវេយ្យ។ **បាដិកង្ខ**ន្តិ បដិកង្ខិតព្ពំ, អវស្សំ ភាវីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញា**តិ អរហត្តំ។ **សតិ វា ឧបាទិសេសេ**តិ ឧបាទានសេសេ វា សតិ អបរិក្ខីណេ។ **អនាគាមិតា**តិ អនាគាមិភាវោ។

ឯវំ សត្តន្នំ វស្សានំ វសេន សាសនស្ស និយ្យានិកភាវំ ទស្សេត្វា បុន តតោ អប្បតរេបិ កាលេ ទស្សេន្តោ “តិដ្ឋន្តុ, ភិក្ខវេ”តិអាទិមាហ។ សព្ពម្បិ ចេតំ មជ្ឈិមស្សេវ នេយ្យបុគ្គលស្ស វសេន វុត្តំ។ តិក្ខបញ្ញំ បន សន្ធាយ – “បាតោ អនុសិដ្ឋោ សាយំ វិសេសំ អធិគមិស្សតិ, សាយំ អនុសិដ្ឋោ បាតោ វិសេសំ អធិគមិស្សតី”តិ (ម. និ. ២.៣៤៥) វុត្តំ។

ឥតិ ភគវា “ឯវំនិយ្យានិកំ, ភិក្ខវេ, មម សាសន”ន្តិ ទស្សេត្វា ឯកវីសតិយាបិ ឋានេសុ អរហត្តនិកូដេន ទេសិតំ ទេសនំ និយ្យាតេន្តោ “ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ…បេ.… ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ អាហ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សតិបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សីហនាទវគ្គោ

១. ចូឡសីហនាទសុត្តវណ្ណនា

១៣៩. ៦៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡសីហនាទសុត្តំ។ យស្មា បនស្ស អត្ថុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ, តស្មា តំ ទស្សេត្វា ចស្ស អនុបុព្ពបទវណ្ណនំ ករិស្សាម។ កតរាយ បនិទំ អត្ថុប្បត្តិយា និក្ខិត្តន្តិ? លាភសក្ការបច្ចយា តិត្ថិយបរិទេវិតេ។ ភគវតោ កិរ ធម្មទាយាទសុត្តេ វុត្តនយេន មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ។ ចតុប្បមាណិកោ ហិ អយំ លោកសន្និវាសោ, រូបប្បមាណោ រូបប្បសន្នោ, ឃោសប្បមាណោ ឃោសប្បសន្នោ, លូខប្បមាណោ លូខប្បសន្នោ, ធម្មប្បមាណោ ធម្មប្បសន្នោតិ ឥមេសំ បុគ្គលានំ វសេន ចតុធា ឋិតោ។

តេសំ ឥទំ នានាករណំ – កតមោ ច បុគ្គលោ រូបប្បមាណោ រូបប្បសន្នោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ អារោហំ វា បស្សិត្វា បរិណាហំ វា បស្សិត្វា សណ្ឋានំ វា បស្សិត្វា បារិបូរិំ វា បស្សិត្វា តត្ថ បមាណំ គហេត្វា បសាទំ ជនេតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ រូបប្បមាណោ រូបប្បសន្នោ។

កតមោ ច បុគ្គលោ ឃោសប្បមាណោ ឃោសប្បសន្នោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ បរវណ្ណនាយ បរថោមនាយ បរបសំសនាយ បរវណ្ណហារិកាយ, តត្ថ បមាណំ គហេត្វា បសាទំ ជនេតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ឃោសប្បមាណោ ឃោសប្បសន្នោ។

កតមោ ច បុគ្គលោ លូខប្បមាណោ លូខប្បសន្នោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ ចីវរលូខំ វា បស្សិត្វា បត្តលូខំ វា បស្សិត្វា, សេនាសនលូខំ វា បស្សិត្វា វិវិធំ វា ទុក្ករការិកំ បស្សិត្វា តត្ថ បមាណំ គហេត្វា បសាទំ ជនេតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ លូខប្បមាណោ លូខប្បសន្នោ។

កតមោ ច បុគ្គលោ ធម្មប្បមាណោ ធម្មប្បសន្នោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ សីលំ វា បស្សិត្វា សមាធិំ វា បស្សិត្វា បញ្ញំ វា បស្សិត្វា តត្ថ បមាណំ គហេត្វា បសាទំ ជនេតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ធម្មប្បមាណោ ធម្មប្បសន្នោតិ។

ឥមេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ រូបប្បមាណោបិ ភគវតោ អារោហបរិណាហសណ្ឋានបារិបូរិវណ្ណបោក្ខរតំ, អសីតិអនុព្យញ្ជនប្បដិមណ្ឌិតត្តា នានារតនវិចិត្តមិវ សុវណ្ណមហាបដំ, ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណសមាកិណ្ណតាយ តារាគណសមុជ្ជលំ វិយ គគនតលំ សព្ពផាលិផុល្លំ វិយ ច យោជនសតុព្ពេធំ បារិច្ឆត្តកំ អង្គារសរតនុព្ពេធំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបំ សស្សិរិកំ អនោបមសរីរំ ទិស្វា សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ។

ឃោសប្បមាណោបិ, ភគវតោ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ ទស បារមិយោ ទស ឧបបារមិយោ ទស បរមត្ថបារមិយោ បូរិតា អង្គបរិច្ចាគោ បុត្តទារបរិច្ចាគោ, រជ្ជបរិច្ចាគោ អត្តបរិច្ចាគោ នយនបរិច្ចាគោ ច កតោតិអាទិនា នយេន បវត្តំ ឃោសំ សុត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ។

លូខប្បមាណោបិ ភគវតោ ចីវរលូខំ ទិស្វា “សចេ ភគវា អគារំ អជ្ឈាវសិស្ស, កាសិកវត្ថមេវ អធារយិស្ស។ បព្ពជិត្វា បនានេន សាណបំសុកូលចីវរេន សន្តុស្សមានេន ភារិយំ កត”ន្តិ សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ។ បត្តលូខម្បិ ទិស្វា – “ឥមិនា អគារំ អជ្ឈាវសន្តេន រត្តវរសុវណ្ណភាជនេសុ ចក្កវត្តិភោជនារហំ សុគន្ធសាលិភោជនំ បរិភុត្តំ, បព្ពជិត្វា បន បាសាណមយំ បត្តំ អាទាយ ឧច្ចនីចកុលទ្វារេសុ សបទានំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធបិណ្ឌិយាលោបេន សន្តុស្សមានោ ភារិយំ ករោតី”តិ សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ។ សេនាសនលូខំ ទិស្វាបិ – “អយំ អគារំ អជ្ឈាវសន្តោ តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកេសុ តីសុ បាសាទេសុ តិវិធនាដកបរិវារោ ទិព្ពសម្បត្តិំ វិយ រជ្ជសិរិំ អនុភវិត្វា ឥទានិ បព្ពជ្ជូបគតោ រុក្ខមូលសេនាសនាទីសុ ទារុផលកសិលាបដ្ដបីឋមញ្ចកាទីហិ សន្តុស្សមានោ ភារិយំ ករោតី”តិ សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ។ ទុក្ករការិកមស្ស ទិស្វាបិ – “ឆព្ពស្សានិ នាម មុគ្គយូសកុលត្ថយូសហរេណុយូសាទីនំ បសតមត្តេន យាបេស្សតិ, អប្បាណកំ ឈានំ ឈាយិស្សតិ, សរីរេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខោ វិហរិស្សតិ, អហោ ទុក្ករការកោ ភគវា”តិ សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ។

ធម្មប្បមាណោបិ ភគវតោ សីលគុណំ សមាធិគុណំ បញ្ញាគុណំ ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិសម្បទំ អភិញ្ញាបារិបូរិំ យមកបាដិហារិយំ ទេវោរោហណំ បាថិកបុត្តទមនាទីនិ ច អនេកានិ អច្ឆរិយានិ ទិស្វា

សម្មាសម្ពុទ្ធោយេវ បសីទតិ, តេ ឯវំ បសន្នា ភគវតោ មហន្តំ លាភសក្ការំ អភិហរន្តិ។ តិត្ថិយានំ បន **ពាវេរុជាតកេ** កាកស្ស វិយ លាភសក្ការោ បរិហាយិត្ថ។ យថាហ –

“អទស្សនេន មោរស្ស, សិខិនោ មញ្ជុភាណិនោ;
កាកំ តត្ថ អបូជេសុំ, មំសេន ច ផលេន ច។

យទា ច សរសម្បន្នោ, មោរោ ពាវេរុមាគមា;
អថ លាភោ ច សក្ការោ, វាយសស្ស អហាយថ។

យាវ នុប្បជ្ជតិ ពុទ្ធោ, ធម្មរាជា បភង្ករោ;
តាវ អញ្ញេ អបូជេសុំ, បុថូ សមណព្រាហ្មណេ។

យទា ច សរសម្បន្នោ, ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយិ;
អថ លាភោ ច សក្ការោ, តិត្ថិយានំ អហាយថា”តិ។ (ជា. ១.៤.១៥៣-១៥៦);

តេ ឯវំ បហីនលាភសក្ការា រត្តិំ ឯកទ្វង្គុលមត្តំ ឱភាសេត្វាបិ សូរិយុគ្គមនេ ខជ្ជោបនកា វិយ ហតប្បភា អហេសុំ។

យថា ហិ ខជ្ជោបនកា, កាឡបក្ខម្ហិ រត្តិយា;
និទស្សយន្តិ ឱភាសំ, ឯតេសំ វិសយោ ហិ សោ។

យទា ច រស្មិសម្បន្នោ, អព្ភុទេតិ បភង្ករោ;
អថ ខជ្ជុបសង្ឃានំ, បភា អន្តរធាយតិ។

ឯវំ ខជ្ជុបសទិសា, តិត្ថិយាបិ បុថូ តថ;
កាឡបក្ខូបមេ លោកេ, ទីបយន្តិ សកំ គុណំ។

យទា ច ពុទ្ធោ លោកស្មិំ, ឧទេតិ អមិតប្បភោ;
និប្បភា តិត្ថិយា ហោន្តិ, សូរិយេ ខជ្ជុបកា យថាតិ។

តេ ឯវំ និប្បភា ហុត្វា កច្ចុបិឡកាទីហិ កិណ្ណសរីរា បរមបារិជុញ្ញបត្តា យេន ពុទ្ធោ យេន ធម្មោ យេន សង្ឃោ យេន ច មហាជនស្ស សន្និបាតោ, តេន តេន គន្ត្វា អន្តរវីថិយម្បិ សិង្ឃាដកេបិ ចតុក្កេបិ សភាយម្បិ ឋត្វា បរិទេវន្តិ –

> “កិំ ភោ សមណោយេវ គោតមោ សមណោ, មយំ អស្សមណា; សមណស្សេវ គោតមស្ស សាវកា សមណា, អម្ហាកំ សាវកា អស្សមណា? សមណស្សេវ គោតមស្ស សាវកានញ្ចស្ស ទិន្នំ មហប្ផលំ, ន អម្ហាកំ, សាវកានញ្ច នោ ទិន្នំ មហប្ផលំ? ននុ សមណោបិ គោតមោ សមណោ, មយម្បិ សមណា។ សមណស្សបិ គោតមស្ស សាវកា សមណា, អម្ហាកម្បិ សាវកា សមណា។ សមណស្សបិ គោតមស្ស សាវកានញ្ចស្ស ទិន្នំ មហប្ផលំ, អម្ហាកម្បិ សាវកានញ្ច នោ ទិន្នំ មហប្ផលញ្ចេវ? សមណស្សបិ គោតមស្ស សាវកានញ្ចស្ស ទេថ ករោថ, អម្ហាកម្បិ សាវកានញ្ច នោ ទេថ សក្ករោថ? ននុ សមណោ គោតមោ បុរិមានិ ទិវសានិ ឧប្បន្នោ, មយំ បន លោកេ ឧប្បជ្ជមានេយេវ ឧប្បន្នា”តិ។

ឯវំ នានប្បការំ វិរវន្តិ។ អថ ភិក្ខូ ភិក្ខុនិយោ ឧបាសកា ឧបាសិកាយោតិ ចតស្សោ បរិសា តេសំ សទ្ទំ សុត្វា ភគវតោ អារោចេសុំ “តិត្ថិយា ភន្តេ ឥទញ្ចិទញ្ច កថេន្តី”តិ ។ តំ សុត្វា ភគវា – “មា តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, តិត្ថិយានំ វចនេន ‘អញ្ញត្រ សមណោ អត្ថី’តិ សញ្ញិនោ អហុវត្ថា”តិ វត្វា អញ្ញតិត្ថិយេសុ សមណភាវំ បដិសេធេន្តោ ឥធេវ ច អនុជានន្តោ ឥមិស្សា អត្ថុប្បត្តិយា **ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ**តិ ឥទំ សុត្តំ អភាសិ។

តត្ថ **ឥធេវា**តិ ឥមស្មិំយេវ សាសនេ។ អយំ បន និយមោ សេសបទេសុបិ វេទិតព្ពោ។ ទុតិយាទយោបិ ហិ សមណា ឥធេវ, ន អញ្ញត្ថ។ **សមណោ**តិ សោតាបន្នោ។ តេនេវាហ – “កតមោ ច, ភិក្ខវេ, បឋមោ សមណោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, អយំ, ភិក្ខវេ, បឋមោ សមណោ”តិ (អ. និ. ៤.២៤១)។

ទុតិយោតិ សកទាគាមី។ តេនេវាហ – “កតមោ ច? ភិក្ខវេ, ទុតិយោ សមណោ។ ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា រាគទោសមោហានំ តនុត្តា សកទាគាមី ហោតិ, សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគន្ត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។ អយំ, ភិក្ខវេ, ទុតិយោ សមណោ”តិ។

តតិយោតិ អនាគាមី។ តេនេវាហ – “កតមោ ច, ភិក្ខវេ, តតិយោ សមណោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បញ្ចន្នំ ឱរម្ភាគិយានំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា ឱបបាតិកោ ហោតិ តត្ថ បរិនិព្ពាយី អនាវត្តិធម្មោ តស្មា លោកា។ អយំ, ភិក្ខវេ, តតិយោ សមណោ”តិ។

ចតុត្ថោតិ អរហា។ តេនេវាហ – “កតមោ ច, ភិក្ខវេ, ចតុត្ថោ សមណោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិំ បញ្ញាវិមុត្តិំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ អយំ, ភិក្ខវេ, ចតុត្ថោ សមណោ”តិ (អ. និ. ៤.២៤១)។ ឥតិ ឥមស្មិំ ឋានេ ចត្តារោ ផលដ្ឋកសមណាវ អធិប្បេតា។

សុញ្ញាតិ រិត្តា តុច្ឆា។ **បរប្បវាទា**តិ ចត្តារោ សស្សតវាទា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតិកា, ចត្តារោ អន្តានន្តិកា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា, សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ឥមេ សព្ពេបិ **ព្រហ្មជាលេ** អាគតា ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ។ ឥតោ ពាហិរានំ បរេសំ វាទា **បរប្បវាទា** នាម។ តេ សព្ពេបិ ឥមេហិ ចតូហិ ផលដ្ឋកសមណេហិ សុញ្ញា, ន ហិ តេ ឯត្ថ សន្តិ។ ន កេវលញ្ច ឯតេហេវ សុញ្ញា, ចតូហិ បន មគ្គដ្ឋកសមណេហិបិ ចតុន្នំ មគ្គានំ អត្ថាយ អារទ្ធវិបស្សកេហិបីតិ ទ្វាទសហិបិ សមណេហិ សុញ្ញា ឯវ។ ឥមមេវ អត្ថំ សន្ធាយ ភគវតា **មហាបរិនិព្ពានេ** វុត្តំ –

> “ឯកូនតិំសោ វយសា សុភទ្ទ,
> យំ បព្ពជិំ កិំ កុសលានុឯសី;
> វស្សានិ បញ្ញាស សមាធិកានិ,
> យតោ អហំ បព្ពជិតោ សុភទ្ទ;
> ញាយស្ស ធម្មស្ស បទេសវត្តី,
> ឥតោ ពហិទ្ធា សមណោបិ នត្ថិ។

“ទុតិយោបិ សមណោ នត្ថិ, តតិយោបិ សមណោ នត្ថិ, ចតុត្ថោបិ សមណោ នត្ថិ។ សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេភិ អញ្ញេហី”តិ (ទី. និ. ២.២១៤)។

ឯត្ថ ហិ បទេសវត្តីតិ អារទ្ធវិបស្សកោ អធិប្បេតោ។ តស្មា សោតាបត្តិមគ្គស្ស អារទ្ធវិបស្សកំ មគ្គដ្ឋំ ផលដ្ឋន្តិ តយោបិ ឯកតោ កត្វា សមណោបិ នត្ថីតិ អាហ។ សកទាគាមិមគ្គស្ស អារទ្ធវិបស្សកំ មគ្គដ្ឋំ ផលដ្ឋន្តិ តយោបិ ឯកតោ កត្វា ទុតិយោបិ សមណោ នត្ថីតិ អាហ។ ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។

កស្មា បនេតេ អញ្ញត្ថ នត្ថីតិ? អខេត្តតាយ។ យថា ហិ ន អារគ្គេ សាសបោ តិដ្ឋតិ, ន ឧទកបិដ្ឋេ អគ្គិ ជលតិ, ន បិដ្ឋិបាសាណេ ពីជានិ រុហន្តិ, ឯវមេវ ពាហិរេសុ តិត្ថាយតនេសុ ន ឥមេ សមណា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឥមស្មិំយេវ បន សាសនេ ឧប្បជ្ជន្តិ។ កស្មា? ខេត្តតាយ។ តេសំ អខេត្តតា ច ខេត្តតា ច អរិយមគ្គស្ស អភាវតោ ច ភាវតោ ច វេទិតព្ពា។ តេនាហ ភគវា –

“យស្មិំ ខោ, សុភទ្ទ, ធម្មវិនយេ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ន ឧបលព្ភតិ, សមណោបិ តត្ថ ន ឧបលព្ភតិ, ទុតិយោបិ តត្ថ សមណោ ន ឧបលព្ភតិ, តតិយោបិ តត្ថ សមណោ ន ឧបលព្ភតិ, ចតុត្ថោបិ តត្ថ សមណោ ន ឧបលព្ភតិ។ យស្មិញ្ច ខោ, សុភទ្ទ, ធម្មវិនយេ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ឧបលព្ភតិ, សមណោបិ តត្ថ ឧបលព្ភតិ, ទុតិយោបិ តត្ថ…បេ…។ ចតុត្ថោបិ តត្ថ សមណោ ឧបលព្ភតិ។ ឥមស្មិំ ខោ, សុភទ្ទ, ធម្មវិនយេ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ឧបលព្ភតិ, ឥធេវ, សុភទ្ទ, សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ, ឥធ តតិយោ សមណោ, ឥធ ចតុត្ថោ សមណោ, សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេភិ អញ្ញេហី”តិ (ទី. និ. ២.២១៤)។

ឯវំ យស្មា តិត្ថាយតនំ អខេត្តំ, សាសនំ ខេត្តំ, តស្មា យថា សុវណ្ណហត្ថបាទោ សូរកេសរកោ សីហោ មិគរាជា ន សុសានេ វា សង្ការកូដេ វា បដិវសតិ, តិយោជនសហស្សវិត្ថតំ បន ហិមវន្តំ អជ្ឈោគាហេត្វា មណិគុហាយំយេវ បដិវសតិ។ យថា ច ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា ន គោចរិយហត្ថិកុលាទីសុ នវសុ នាគកុលេសុ ឧប្បជ្ជតិ, ឆទ្ទន្តកុលេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យថា ច វលាហកោ អស្សរាជា ន គទ្រភកុលេ វា ឃោដកកុលេ វា ឧប្បជ្ជតិ, សិន្ធុយា តីរេ បន សិន្ធវកុលេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យថា ច សព្ពកាមទទំ មនោហរំ មណិរតនំ ន សង្ការកូដេ វា

បំសុបព្ពតាទីសុ វា ឧប្បជ្ជតិ, វេបុល្លបព្ពតព្ពន្តរេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យថា ច តិមិរបិង្គលោ មច្ឆរាជា ន ខុទ្ទក បោក្ខរណីសុ ឧប្បជ្ជតិ, ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរេ មហាសមុទ្ទេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យថា ច ទិយឌ្ឍយោជនសតិកោ សុបណ្ណរាជា ន គាមទ្វារេ ឯរណ្ឌវនាទីសុ បដិវសតិ, មហាសមុទ្ទំ បន អជ្ឈោគាហេត្វា សិម្ពលិទហវនេយេវ បដិវសតិ។ យថា ច ធតរដ្ឋោ សុវណ្ណហំសោ ន គាមទ្វារេ អាវាដកាទីសុ បដិវសតិ, នវុតិហំស សហស្សបរិវារោ ហុត្វា ចិត្តកូដបព្ពតេយេវ បដិវសតិ។ យថា ច ចតុទ្ទីបិស្សរោ ចក្កវត្តិរាជា ន នីចកុលេ ឧប្បជ្ជតិ, អសម្ភិន្នជាតិខត្តិយកុលេយេវ បន ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេវ ឥមេសុ សមណេសុ ឯកសមណោបិ ន អញ្ញតិត្ថាយតនេ ឧប្បជ្ជតិ, អរិយមគ្គបរិក្ខិត្តេ បន ពុទ្ធសាសនេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ ភគវា "ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ...បេ.... សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេហិ សមណេភិ អញ្ញេហី"តិ។

សម្មា សីហនាទំ នទថាតិ ឯត្ថ **សម្មា**តិ ហេតុនា នយេន ការណេន។ **សីហនាទ**ន្តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ អប្បដិនាទំ។ ឥមេសញ្ហិ ចតុន្នំ សមណានំ ឥធេវ អត្ថិតាយ អយំ នាទោ សេដ្ឋនាទោ នាម ហោតិ ឧត្តមនាទោ។ "ឥមេ សមណា ឥធេវ អត្ថី"តិ វទន្តស្ស អញ្ញតោ ភយំ វា អាសង្កា វា នត្ថីតិ អភីតនាទោ នាម ហោតិ។ "អម្ហាកម្បិ សាសនេ ឥមេ សមណា អត្ថី"តិ បូរណាទីសុ ឯកស្សាបិ ឧដ្ឋហិត្វា វត្តុំ អសមត្ថតាយ អយំ នាទោ អប្បដិនាទោ នាម ហោតិ។ តេន វុត្តំ "សីហនាទន្តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ អប្បដិនាទ"ន្តិ។

១៤០. ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតីតិ ឥទំ ខោ បន ការណំ វិជ្ជតិ។ យំ **អញ្ញតិត្ថិយា**តិ យេន ការណេន អញ្ញតិត្ថិយា។ ឯត្ថ ច តិត្ថំ ជានិតព្ពំ, តិត្ថករោ ជានិតព្ពោ តិត្ថិយា ជានិតព្ពា, តិត្ថិយសាវកា ជានិតព្ពា។ **តិត្ថំ** នាម ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ។ ឯត្ថ ហិ សត្តា តរន្តិ ឧប្បលវន្តិ ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជំ ករោន្តិ, តស្មា តិត្ថន្តិ វុច្ចន្តិ។ តាសំ ទិដ្ឋីនំ ឧប្បាទេតា **តិត្ថករោ** នាម។ តស្ស លទ្ធឹ គហេត្វា បព្ពជិតា **តិត្ថិយា** នាម។ តេសំ បច្ចយទាយកា **តិត្ថិយសាវកា**តិ វេទិតព្ពា។ **បរិព្ពាជកា**តិ គិហិពន្ធនំ បហាយ បព្ពជ្ជូបគតា។ **អស្សាសោ**តិ អវស្សយោ បតិដ្ឋា ឧបត្ថម្ភោ។ **ពល**ន្តិ ថាមោ។ **យេន តុម្ហេ**តិ យេន អស្សាសេន វា ពលេន វា ឯវំ វទេថ។

អត្ថិ ខោ នោ, អាវុសោ, តេន ភគវតា ជានតា បស្សតា អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធេនាតិ ឯត្ថ អយំ សង្ខេបត្ថោ – យោ សោ ភគវា សមតឹស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពកិលេសេ ភញ្ជិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ, តេន ភគវតា តេសំ តេសំ សត្តានំ អាសយានុសយំ **ជានតា,** ហត្ថតលេ ឋបិតំ អាមលកំ វិយ សព្ពំ ញេយ្យធម្មំ **បស្សតា**។ អបិច បុព្ពេនិវាសាទីហិ ជានតា, ទិព្ពេន ចក្ខុនា បស្សតា។ តីហិ វិជ្ជាហិ ឆហិ វា បន អភិញ្ញាហិ ជានតា, សព្ពត្ថ អប្បដិហតេន សមន្តចក្ខុនា បស្សតា។ សព្ពធម្មជាននសមត្ថាយ បញ្ញាយ ជានតា, សព្ពសត្តានំ ចក្ខុវិសយាតីតានិ តិរោកុដ្ដាទិគតានិ វាបិ រូបានិ អតិវិសុទ្ធេន មំសចក្ខុនា បស្សតា។ អត្តហិតសាធិកាយ សមាធិបទដ្ឋានាយ បដិវេធបញ្ញាយ ជានតា, បរហិតសាធិកាយ ករុណាបទដ្ឋានាយ ទេសនាបញ្ញាយ បស្សតា។ អរីនំ ហតត្តា បច្ចយាទីនំ អរហត្តា ច **អរហតា**, សម្មា សាមញ្ច សច្ចានំ ពុទ្ធត្តា **សម្មាសម្ពុទ្ធេន**។ អន្តរាយិកធម្មេ វា ជានតា, និយ្យានិកធម្មេ បស្សតា។ កិលេសារីនំ ហតត្តា អរហតា, សម្មា សាមំ សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធេនាតិ, ឯវំ ចតុវេសារជ្ជវសេន ចតូហិ អាការេហិ ថោមិតេន ចត្តារោ ធម្មា អក្ខាតា, យេ មយំ អត្តនិ សម្បស្សមានា ឯវំ វទេម, ន រាជរាជមហាមត្តាទីនំ ឧបត្ថម្ភំ កាយពលន្តិ។

សត្ថរិ បសាទោតិ "ឥតិបិ សោ ភគវា"តិអាទិនា នយេន ពុទ្ធគុណេ អនុស្សរន្តានំ ឧប្បន្នប្បសាទោ។ **ធម្មេ បសាទោ**តិ "ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ"តិអាទិនា នយេន ធម្មគុណេ អនុស្សរន្តានំ ឧប្បន្នប្បសាទោ។ **សីលេសុ បរិបូរការិតា**តិ អរិយកន្តេសុ សីលេសុ បរិបូរការិតា។ អរិយកន្តសីលានិ នាម **បញ្ចសីលានិ**។ តានិ ហិ ភវន្តរគតោបិ អរិយសាវកោ អត្តនោ អរិយសាវកភាវំ អជានន្តោបិ ន វីតិក្កមតិ។ សចេបិ ហិ នំ កោចិ វទេយ្យ – "ឥមំ សកលំ ចក្កវត្តិរជ្ជំ សម្បដិច្ឆិត្វា ខុទ្ទកមក្ខិកំ ជីវិតា វោរោបេហី"តិ, អដ្ឋានមេតំ, យំ សោ តស្ស វចនំ ករេយ្យ។ ឯវំ អរិយានំ សីលានិ កន្តានិ បិយានិ មនាបានិ។ តានិ សន្ធាយ វុត្តំ "សីលេសុ បរិបូរការិតា"តិ។

សហធម្មិកា ខោ បនាតិ ភិក្ខុ ភិក្ខុនី សិក្ខមានា សាមណេរោ សាមណេរី ឧបាសកោ ឧបាសិកាតិ ឯតេ សត្ត **សហធម្មចារិនោ។** ឯតេសុ ហិ ភិក្ខុ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ សហធម្មំ ចរតិ សមានសិក្ខតាយ។ តថា ភិក្ខុនី ភិក្ខុនីហិ...បេ.... ឧបាសិកា ឧបាសិកាហិ, សោតាបន្នោ សោតាបន្នេហិ, សកទាគាមី...បេ.... អនាគាមីហិ សហធម្មំ ចរតិ។ តស្មា សព្ពេបេតេ **សហធម្មិកា**តិ វុច្ចន្តិ។ អបិចេត្ថ អរិយសាវកាយេវ អធិប្បេតា។ តេសញ្ហិ ភវន្តរេបិ មគ្គទស្សនម្ហិ វិវាទោ នត្ថិ, តស្មា តេ អច្ចន្តំ ឯកធម្មចារិតាយ សហធម្មិកា។ ឥមិនា, "សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ"តិអាទិនា នយេន សង្ឃំ អនុស្សរន្តានំ ឧប្បន្នប្បសាទោ កថិតោ។ ឯត្តាវតា ចត្តារិ សោតាបន្នស្ស អង្គានិ កថិតានិ ហោន្តិ។

ឥមេ ខោ នោ, អាវុសោតិ, អាវុសោ, ឥមេ ចត្តារោ ធម្មា តេន ភគវតា អម្ហាកំ អស្សាសោ ចេវ ពលញ្ចាតិ អក្ខាតា, យេ មយំ អត្តនិ សម្បស្សមានា ឯវំ វទេម។

១៤១. យោ អម្ហាកំ សត្ថាតិ ឥមិនា បូរណកស្សបាទិកេ ឆ សត្ថារោ អបទិស្សន្តិ។ យថា បន ឥទានិ សាសនេ អាចរិយុបជ្ឈាយាទីសុ "អម្ហាកំ អាចរិយោ, អម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ"តិ គេហសិតបេមំ ហោតិ។ ឯវរូបំ បេមំ សន្ធាយ "សត្ថរិ បសាទោ"តិ វទន្តិ។ ថេរោ បនាហ – "យស្មា សត្ថា នាម ន ឯកស្ស, ន ទ្វិន្នំ ហោតិ, ស ទេវកស្ស លោកស្ស ឯកោវ សត្ថា, តស្មា តិត្ថិយា 'អម្ហាកំ សត្ថា' តិ ឯកបទេនេវ សត្ថារំ វិសុំ កត្វា ឥមិនាវ បទេន វិរុទ្ធា បរាជិតា"តិ។ **ធម្មេ បសាទោ**តិ ឥទំ បន យថា ឥទានិ សាសនេ "អម្ហាកំ **ទីឃនិកាយោ** អម្ហាកំ **មជ្ឈិមនិកាយោ**"តិ មមាយន្តិ, ឯវំ អត្តនោ អត្តនោ បរិយត្តិធម្មេ គេហសិតបេមំ សន្ធាយ វទន្តិ។ **សីលេសូ**តិ អជសីលគោសីលមេណ្ឌកសីលកុក្កុរសីលាទីសុ។ **ឥធ នោ អាវុសោ**តិ ឯត្ថ **ឥធា**តិ បសាទំ សន្ធាយ វទន្តិ។ **កោ អធិប្បយាសោ**តិ កោ អធិកប្បយោគោ។ **យទិទ**ន្តិ យមិទំ តុម្ហាកញ្ចេវ អម្ហាកញ្ច នានាករណំ វទេយ្យាថ។ តំ កឹ នាម? តុម្ហាកម្បិ ហិ ចតូសុ ឋានេសុ បសាទោ, អម្ហាកម្បិ។ ននុ ឯតស្មឹ បសាទេ តុម្ហេ ច អម្ហេ ច ទ្វេធា ភិន្ន សុវណ្ណំ វិយ ឯកសទិសាតិ វាចាយ សមធុរា ហុត្វា អដ្ឋំសុ។

អថ នេសំ តំ សមធុរតំ ភិន្ទន្តោ ភគវា **ឯវំ វាទិនោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯកា និដ្ឋា**តិ យា តស្ស បសាទស្ស បរិយោសានភូតា និដ្ឋា, កឹ សា ឯកា, ឧទាហុ បុថូតិ ឯវំ បុច្ឆថាតិ វទតិ។ យស្មា បន តស្មឹ តស្មឹ សមយេ និដ្ឋំ អបញ្ញបេន្តោ នាម នត្ថិ, ព្រាហ្មណានញ្ហិ ព្រហ្មលោកោ និដ្ឋា, មហាតាបសានំ អាភស្សរា, បរិព្ពាជកានំ សុភកិណ្ហា, អាជីវកានំ "អនន្តមានសោ"តិ ឯវំ បរិកប្បិតោ អសញ្ញីភវោ ។ ឥមស្មឹ សាសនេ បន អរហត្តំ និដ្ឋា។ សព្ពេវ ចេតេ អរហត្តមេវ និដ្ឋាតិ វទន្តិ។ ទិដ្ឋិវសេន បន ព្រហ្មលោកាទីនិ បញ្ញបេន្តិ។ តស្មា អត្តនោ អត្តនោ លទ្ធិវសេន ឯកមេវ និដ្ឋំ បញ្ញបេន្តិ, តំ ទស្សេតុំ ភគវា **សម្មា ព្យាករមានា**តិអាទិមាហ។

ឥទានិ ភិក្ខូនម្បិ ឯកា និដ្ឋា, តិត្ថិយានម្បិ ឯកា និដ្ឋាតិ ទ្វីសុ អដ្ដការកេសុ វិយ ឋិតេសុ ភគវា អនុយោគវត្តំ ទស្សេន្តោ **សា បនាវុសោ, និដ្ឋា សរាគស្ស, ឧទាហុ វីតរាគស្សា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា រាគរត្តាទីនំ និដ្ឋា នាម នត្ថិ។ យទិ សិយា, សោណសិង្គាលាទីនម្បិ សិយាតិ ឥមំ ទោសំ បស្សន្តានំ តិត្ថិយានំ "វីតរាគស្ស អាវុសោ សា និដ្ឋា"តិអាទិនា នយេន ព្យាករណំ ទស្សិតំ។

តត្ថ **វិទ្ទសុនោ**តិ បណ្ឌិតស្ស។ **អនុរុទ្ធបដិវិរុទ្ធស្សា**តិ រាគេន អនុរុទ្ធស្ស កោធេន បដិវិរុទ្ធស្ស។ **បបញ្ចារាមស្ស បបញ្ចរតិនោ**តិ ឯត្ថ អារមន្តិ ឯត្ថាតិ អារាមោ។ បបញ្ចោ អារាមោ អស្សាតិ **បបញ្ចារាមោ**។ បបញ្ចេ រតិ អស្សាតិ **បបញ្ចរតិ។ បបញ្ចោ**តិ ច មត្តបមត្តាការភាវេន បវត្តានំ តណ្ហាទិដ្ឋិមានានមេតំ អធិវចនំ។ ឥធ បន តណ្ហាទិដ្ឋិយោវ អធិប្បេតា។ **សរាគស្សា**តិអាទីសុ បញ្ចសុ ឋានេសុ ឯកោវ កិលេសោ អាគតោ។ តស្ស អាការតោ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។ **សរាគស្សា**តិ ហិ វុត្តដ្ឋានេ បញ្ចកាមគុណិករាគវសេន គហិតោ។ **សតណ្ហស្សា**តិ ភវតណ្ហាវសេន។ **សឧបាទានស្សា**តិ គហណវសេន។ **អនុរុទ្ធបដិវិរុទ្ធស្សា**តិ យុគឡវសេន។ **បបញ្ចារាមស្សា**តិ បបញ្ចប្បត្តិទស្សនវសេន។ **សរាគស្សា**តិ វា ឯត្ថ អកុសលមូលវសេន គហិតោ។ **សតណ្ហស្សា**តិ ឯត្ថ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានទស្សនវសេន។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។ ថេរោ បនាហ "កស្មា ឯវំ វិទ្ធំសេថ? ឯកោយេវ ហិ អយំ លោភោ រជ្ជនវសេន **រាគោ**តិ វុត្តោ។ តណ្ហាករណវសេន **តណ្ហា**។ គហណដ្ឋេន **ឧបាទានំ**។ យុគឡវសេន **អនុរោធបដិវិរោធោ**។ បបញ្ចប្បត្តិទស្សនដ្ឋេន **បបញ្ចោ**"តិ។

១៤២. ឥទានិ ឥមេសំ កិលេសានំ មូលភូតំ ទិដ្ឋិវាទំ ទស្សេន្តោ **ទ្វេមា, ភិក្ខវេ, ទិដ្ឋិយោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ភវទិដ្ឋី**តិ សស្សតទិដ្ឋិ។ **វិភវទិដ្ឋី**តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ **ភវទិដ្ឋឹ អល្លីនា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន សស្សតទិដ្ឋឹ អល្លីនា។ **ឧបគតា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនេវ ឧបគតា។ **អជ្ឈោសិតា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនេវ អនុបវិដ្ឋា។ **វិភវទិដ្ឋិយា តេ បដិវិរុទ្ធា**តិ តេ សព្ពេ ឧច្ឆេទវាទីហិ សទ្ធឹ – "តុម្ហេ អន្ធពាលា ន ជានាថ, សស្សតោ អយំ លោកោ, នាយំ លោកោ ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ បដិវិរុទ្ធា និច្ចំ កលហភណ្ឌនបសុតា វិហរន្តិ។ ទុតិយវារេបិ ឯសេវ នយោ។

សមុទយញ្ចាតិអាទីសុ ទ្វេ ទិដ្ឋីនំ សមុទយា ខណិកសមុទយោ បច្ចយសមុទយោ ច។ **ខណិកសមុទយោ** ទិដ្ឋីនំ និព្ពត្តិ។ **បច្ចយសមុទយោ** អដ្ឋ ឋានានិ។ សេយ្យថិទំ, ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាបិ, ផស្សោបិ, សញ្ញាបិ, វិតក្កោបិ, អយោនិសោមនសិការោបិ, បាបមិត្តោបិ, បរតោឃោសោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ "ខន្ធា ហេតុ ខន្ធា បច្ចយោ ទិដ្ឋីនំ ឧបាទាយ សមុដ្ឋានដ្ឋេន។ ឯវំ ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ អវិជ្ជា... ផស្សោ... សញ្ញា... វិតក្កោ... អយោនិសោមនសិការោ... បាបមិត្តោ... បរតោឃោសោ ហេតុ, បរតោឃោសោ បច្ចយោ ទិដ្ឋីនំ ឧបាទាយ សមុដ្ឋានដ្ឋេន។ ឯវំ បរតោឃោសោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ" (បដិ. ម. ១.១២៤)។ អត្ថង្គមាបិ ទ្វេយេវ ខណិកត្ថង្គមោ

បច្ចយត្ថង្គមោ ច។ **ខណិកត្ថង្គមោ** នាម ខយោ វយោ ភេទោ បរិភេទោ អនិច្ចតា អន្តរធានំ។ **បច្ចយត្ថង្គមោ** នាម សោតាបត្តិមគ្គោ។ សោតាបត្តិមគ្គោ ហិ ទិដ្ឋិដ្ឋានសមុគ្ឃាតោតិ វុត្តោ។

អស្សាទន្តិ ទិដ្ឋិមូលកំ អានិសំសំ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – "យំទិដ្ឋិកោ សត្ថា ហោតិ, តំទិដ្ឋិកា សាវកា ហោន្តិ។ យំទិដ្ឋិកា សត្ថារំ សាវកា សក្ករោន្តិ, គរុំ ករោន្តិ, មានេន្តិ, បូជេន្តិ, លភន្តិ តតោនិទានំ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ។ អយំ, ភិក្ខវេ, ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋធម្មិកោ អានិសំសោ"តិ។ **អាទីនវ**ន្តិ ទិដ្ឋិគ្គហណមូលកំ ឧបទ្ទវំ។ សោ វគ្គុលិវតំ ឧក្កុដិកប្បធានំ កណ្ដកាបស្សយតា បញ្ចាតបតប្បនំ សានុបបាតបតនំ គេសមស្សុលុញ្ចនំ អប្បោណកំ ឈានន្តិអាទីនំ វសេនំ វេទិតព្ពោ។ **និស្សរណ**ន្តិ ទិដ្ឋីនំ និស្សរណំ នាម និព្ពានំ។ **យថាភូតំ នប្បជានន្តី**តិ យេ ឯតំ សព្ពំ យថាសភាវំ ន ជានន្តិ។ **ន បរិមុច្ចន្តិ ទុក្ខស្មា**តិ សកលវដ្ដទុក្ខតោ ន បរិមុច្ចន្តិ។ តមិនា ឯតេសំ និដ្ឋា នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **បរិមុច្ចន្តិ ទុក្ខស្មា**តិ សកលវដ្ដទុក្ខតោ បរិមុច្ចន្តិ។ តមិនា ឯតេសំ និដ្ឋា នាម អត្ថីតិ ទិន្នំ អដ្ឋការកានំ អដ្ឋំ ឆិន្ទន្តោ វិយ សាសនស្មិំយេវ និដ្ឋាយ អត្ថិតំ បតិដ្ឋបេតិ។

១៤៣. ឥទានិ ទិដ្ឋិច្ឆេទនំ ទស្សេន្តោ **ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ឧបាទានានី**តិអាទិមាហ។ តេសំ វិត្ថារកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តាយេវ។

សព្ពុបាទានបរិញ្ញាវាទា បដិជានមានាតិ មយំ សព្ពេសំ ឧបាទានានំ បរិញ្ញំ សមតិក្កមំ វទាមាតិ ឯវំ បដិជានមានា។ **ន សម្មា សព្ពុបាទានបរិញ្ញ**ន្តិ សព្ពេសំ ឧបាទានានំ សមតិក្កមំ សម្មា ន បញ្ញបេន្តិ។ កេចិ កាមុបាទានមត្តស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិ។ កេចិ ទិដ្ឋុបាទានមត្តស្ស បញ្ញបេន្តិ, កេចិ សីលព្ពតុបាទានស្សាបិ។ អត្តវាទុបាទានស្ស បន បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តោ នាម នត្ថិ។ តេសំ បន ភេទំ ទស្សេន្តោ **កាមុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សព្ពេបិ កាមុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិយេវ, ឆន្នវុតិ បាសណ្ឌាបិ ហិ "កាមា ខោ បព្ពជិតេន ន សេវិតព្ពា"តិ វត្ថុបដិសេវនំ កាមំ កប្បតីតិ ន បញ្ញបេន្តិ, អកប្បិយមេវ កត្វា បញ្ញបេន្តិ។ យេ បន សេវន្តិ, តេ ថេយ្យេន សេវន្តិ។ តេន វុត្តំ "កាមុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តី"តិ។

យស្មា "នត្ថិ ទិន្ន"ន្តិអាទីនិ គហេត្វា ចរន្តិ។ "សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធិ, ភាវនាយ សុទ្ធី"តិ គណ្ហន្តិ, អត្តបលទ្ធឹ ន បជហន្តិ, តស្មា ន ទិដ្ឋុបាទានស្ស, ន សីលព្ពតុបាទានស្ស , ន អត្តវាទុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិ។ **តំ កិស្ស ហេតុ**តិ តំ អបញ្ញាបនំ ឯតេសំ កិស្ស ហេតុ, កឹ ការណា? **ឥមានិ ហិ តេ ភោន្តោ**តិ យស្មា តេ ភោន្តោ ឥមានិ តីណិ ការណានិ យថាសភាវតោ ន ជានន្តីតិ អត្ថោ។ យេ បនេត្ថ ទិន្នំ បរិញ្ញានំ បញ្ញាបនការណំ ទិដ្ឋិញ្ចេវ សីលព្ពតញ្ច "ឯតំ បហាតព្ព"ន្តិ យថាសភាវតោ ជានន្តិ។ តេ សន្ធាយ បរតោ ទ្វេ វារា វុត្តា។ តត្ថ យេ "អត្ថិ ទិន្ន"ន្តិអាទីនិ គណ្ហន្តិ, តេ ទិដ្ឋុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិ។ យេ បន "ន សីលេន សុទ្ធិ, ន វតេន សុទ្ធិ, ន ភាវនាយ សុទ្ធី"តិ គណ្ហន្តិ, តេ សីលព្ពតុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិ។ អត្តវាទុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បន ឯកោបិ បញ្ញបេតុំ ន សក្កោតិ។ អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោបិ ហិ ចន្ទិមសូរិយេ បាណិនា បរិមជ្ជិត្វា ចរមានាបិ ច តិត្ថិយា តិស្សោ បរិញ្ញា បញ្ញបេន្តិ។ អត្តវាទំ មុញ្ចិតុំ ន សក្កោន្តិ។ តស្មា បុនប្បុនំ វដ្ដស្មិំយេវ បតន្តិ។ បថវិជិគុច្ឆនសសកោ វិយ ហិ ឯតេ។

តត្រាយំ អត្ថសល្លាបិកា ឧបមា – បថវី កិរ សសកំ អាហ – "ភោ សសកា"តិ។ សសកោ អាហ – "កោ ឯសោ"តិ។ "កស្មា មមេវ ឧបរិ សព្ពឥរិយាបថេ កប្បេន្តោ ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តោ មំ ន ជានាសី"តិ។ "សុដ្ឋុ តយា អហំ ទិដ្ឋោ, មយា អក្កន្តដ្ឋានម្បិ អង្គុលគ្គេហិ ផុដ្ឋដ្ឋានំ វិយ ហោតិ, វិស្សដ្ឋឧទកំ អប្បមត្តកំ, ករិសំ កតកផលមត្តំ។ ហត្ថិអស្សាទីហិ បន អក្កន្តដ្ឋានម្បិ មហន្តំ, បស្សាវោបិ នេសំ ឃដមត្តោ ហោតិ, ឧច្ចារោបិ បច្ឆិមត្តោ ហោតិ, អលំ មយ្ហំ តយា"តិ ឧប្បតិត្វា អញ្ញស្មិំ ឋានេ បតិតោ។ តតោ នំ បថវី អាហ – "អរេ ទូរំ គតោបិ ននុ មយ្ហំ ឧបរិយេវ បតិតោសី"តិ។ សោ បុន តំ ជិគុច្ឆន្តោ ឧប្បតិត្វា អញ្ញត្ថ បតិតោ, ឯវំ វស្សសហស្សម្បិ ឧប្បតិត្វា បតមានោ សសកោ បថវឹ មុញ្ចិតុំ ន សក្កោតិ។ ឯវមេវំ តិត្ថិយា សព្ពុបាទានបរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តោបិ កាមុបាទានាទីនំ តិណ្ណំយេវ សមតិក្កមំ បញ្ញបេន្តិ។ អត្តវាទំ បន មុញ្ចិតុំ ន សក្កោន្តិ, អសក្កោន្តា បុនប្បុនំ វដ្ដស្មិំយេវ បតន្តីតិ។

ឯវំ យំ តិត្ថិយា សមតិក្កមិតុំ ន សក្កោន្តិ, តស្ស វសេន ទិដ្ឋិច្ឆេទវាទំ វត្វា ឥទានិ បសាទបច្ឆេទវាទំ ទស្សេន្តោ **ឯវរូបេ ខោ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធម្មវិនយេ**តិ ធម្មេ ចេវ វិនយេ ច, ឧភយេនបិ អនិយ្យានិកសាសនំ ទស្សេតិ។ "យោ សត្ថរិ បសាទោ សោ ន សម្មគ្គតោ"តិ អនិយ្យានិកសាសនម្ហិ ហិ សត្ថា កាលំ កត្វា សីហោបិ ហោតិ, ព្យគ្ឃោបិ ហោតិ, ទីបិបិ អច្ឆោបិ តរច្ឆោបិ។ សាវកា បនស្ស មិគាបិ សូករាបិ បសទាបិ ហោន្តិ, សោ "ឥមេ មយ្ហំ បុព្ពេ ឧបដ្ឋាកា បច្ចយទាយកា"តិ ខន្តឹ វា មេត្តំ វា អនុទ្ទយំ វា អកត្វា តេសំ

ឧបរិ បតិត្វា លោហិតំ បិវតិ, ចូលចូលមំសានិបិ ខាទតិ។ សត្ថា វា បន ពិឡារោ ហោតិ, សាវកា កុក្កុដា វា មូសិកា វា។ អថ នេ វុត្តនយេនេវ អនុកម្បំ អកត្វា ខាទតិ។ អថ វា សត្ថា និរយបាលោ ហោតិ, សាវកា នេរយិកសត្តា។ សោ “ឥមេ មយ្ហំ បុព្ពេ ឧបដ្ឋាកា បច្ចយទាយកា”តិ អនុកម្បំ អកត្វា វិវិធា កម្មការណា ករោតិ, អាទិត្តេបិ រថេ យោជេតិ, អង្គារបព្ពតម្បិ អារោបេតិ, លោហកុម្ភិយម្បិ ខិបតិ , អនេកេហិបិ ទុក្ខធម្មេហិ សម្បយោជេតិ។ សាវកា វា បន កាលំ កត្វា សីហាទយោ ហោន្តិ, សត្ថា មិគាទីសុ អញ្ញតរោ។ តេ “ឥមំ មយំ បុព្ពេ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហិម្ហា, សត្ថា នោ អយ”ន្តិ គស្មិំ ខន្តី វា មេត្តំ វា អនុទ្ទយំ វា អកត្វា វុត្តនយេនេវ អនយព្យសនំ បាបេន្តិ។ ឯវំ អនិយ្យានិកសាសនេ យោ សត្ថុរិ បសាទោ, សោ ន សម្មគ្គតោ ហោតិ, កញ្ចិ កាលំ គន្ត្វាបិ បច្ឆា វិនស្សតិយេវ។

យោ ធម្មេ បសាទោតិ អនិយ្យានិកសាសនស្មិញ្ហិ ធម្មេ បសាទោ នាម, ឧគ្គហិតបរិយាបុដ – ធារិតវាចិត្តមត្តកេ តន្តិធម្មេ បសាទោ ហោតិ, វដ្ដមោក្ខោ បនេត្ថ នត្ថិ។ តស្មា យោ ឯត្ថ បសាទោ, សោ បុនប្បុនំ វដ្ដមេវ គម្ភីរំ ករោតីតិ សាសនស្មិំ អសម្មគ្គតោ អសភាវតោ អក្ខាយតិ។

យា សីលេសុ បរិបូរការិតាតិ យាបិ ច អនិយ្យានិកសាសនេ អជសីលាទីនំ វសេន បរិបូរការិតា, សាបិ យស្មា វដ្ដមោក្ខំ ភវនិស្សរណំ ន សម្បាបេតិ, សម្បជ្ជមានា បន តិរច្ឆានយោនី អាវហតិ, វិបច្ចមានា និរយំ, តស្មា សា ន សម្មគ្គតា អក្ខាយតិ។ **យា សហធម្មិកេសូ**តិ អនិយ្យានិកសាសនស្មិញ្ហិ យេ សហធម្មិកា, តេសុ យស្មា ឯកច្ចេ កាលំ កត្វា សីហាទយោបិ ហោន្តិ, ឯកច្ចេ មិគាទយោ, តត្ថ សីហាទិភូតា “ឥមេ អម្ហាកំ សហធម្មិកា អហេសុ”ន្តិ មិគាទិភូតេសុ ខន្តិអាទីនិ អកត្វា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ នេសំ មហាទុក្ខំ ឧប្បាទេន្តិ។ តស្មា ឯត្ថ សហធម្មិកេសុ បិយមនាបតាបិ អសម្មគ្គតា អក្ខាយតិ។

ឥទំ បន សព្ពម្បិ ការណភេទំ ឯកតោ កត្វា ទស្សេន្តោ ភគវា **តំ កិស្ស ហេតុ? ឯវញ្ហេតំ , ភិក្ខវេ, ហោតី**តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ សំខេបត្ថោ – ឯវញ្ហេតំ, ភិក្ខវេ, ហោតិ, យំ មយា វុត្តំ “យោ សត្ថុរិ បសាទោ សោ ន សម្មគ្គតោ អក្ខាយតី”តិអាទិ, តំ ឯវមេវ ហោតិ។ កស្មា? យស្មា តេ បសាទាទយោ ទុរក្ខាតេ ធម្មវិនយេ …បេ. … អសម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតេតិ, ឯត្ថ ហិ **យថា តន្តិ** ការណត្ថេ និបាតោ។ តត្ថ **ទុរក្ខាតេ**តិ ទុក្កថិតេ, ទុក្ខថិតត្តាយេវ **ទុប្បវេទិតេ**។ សោ បនេស យស្មា មគ្គផលត្ថាយ ន និយ្យាតិ, តស្មា **អនិយ្យានិកោ**។ រាគាទីនំ ឧបសមាយ អសំវត្តនតោ **អនុបសមសំវត្តនិកោ**។ ន សម្មាសម្ពុទ្ធេន សព្ពញ្ញុនា បវេទិតោតិ **អសម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតោ**។ តស្មិំ **អនិយ្យានិកេ អនុបសមសំវត្តនិកេ អសម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតេ**។ ឯត្តាវតា ភគវា តិត្ថិយេសុ បសាទោ សុរាបីតសិង្គាលេ បសាទោ វិយ និរត្ថកោតិ ទស្សេតិ។

ឯកោ កិរ កាឡសិង្គាលោ រត្តិំ នគរំ បវិដ្ឋោ សុរាជល្លិកំ ខាទិត្វា បុន្នាគវនេ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោ សូរិយុគ្គមនេ បពុជ្ឈិត្វា ចិន្តេសិ “ឥមស្មិំ កាលេ ន សក្កា គន្តុំ, ពហូ អម្ហាកំ វេរិនោ, ឯកំ វញ្ចេតុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ ឯកំ ព្រាហ្មណំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា ឥមំ វញ្ចេស្សាមីតិ “អយ្យ ព្រាហ្មណា”តិ អាហ។ កោ ឯសោ ព្រាហ្មណំ បក្កោសតីតិ។ “អហំ, សាមិ, ឥតោ តាវ ឯហីតិ។ កឹ ភោតិ? មំ ពហិគាមំ នេហិ, អហំ តេ ទ្វេ កហាបណសតានិ ទស្សាមីតិ។ សោបិ នយិស្សាមីតិ តំ បាទេសុ គណ្ហិ។ អរេ ពាល ព្រាហ្មណ, ន មយ្ហំ កហាបណា ឆឌ្ឌិតកា អត្ថិ, ទុល្លភា កហាបណា, សាធុកំ មំ គណ្ហាហីតិ។ កថំ ភោ គណ្ហាមីតិ? ឧត្តរាសង្គេន គណ្ឋិកំ កត្វា អំសេ លគ្គេត្វា គណ្ហាហីតិ។ ព្រាហ្មណោ តំ តថា គហេត្វា ទក្ខិណទ្វារសមីបដ្ឋានំ គន្ត្វា ឯត្ថ ឱតារេមីតិ បុច្ឆិ។ កតរដ្ឋានំ នាម ឯតន្តិ? មហាទ្វារំ ឯតន្តិ។ អរេ ពាល, ព្រាហ្មណ, កឹ តវ ញាតកា អន្តរទ្វារេ កហាបណំ ឋបេន្តិ, បរតោ មំ ហរា”តិ។ សោ បុនប្បុនំ ថោកំ ថោកំ គន្ត្វា “ឯត្ថ ឱតារេមិ ឯត្ថ ឱតារេមី”តិ បុច្ឆិត្វា តេន តជ្ជិតោ ខេមដ្ឋានំ គន្ត្វា តត្ថ ឱតារេហីតិ វុត្តោ ឱតារេត្វា សាដកំ គណ្ហិ។ កាឡសិង្គាលោ អាហ “អហំ តេ ទ្វេ កហាបណសតានិ ទស្សាមីតិ អវោចំ។ មយ្ហំ បន កហាបណា ពហូ, ន ទ្វេ កហាបណសតានេវ, យាវ អហំ កហាបណេ អាហរាមិ, តាវ ត្វំ សូរិយំ ឱលោកេន្តោ តិដ្ឋា”តិ វត្វា ថោកំ គន្ត្វា និវត្តេត្វា បុន ព្រាហ្មណំ អាហ “អយ្យ ព្រាហ្មណ មា ឥតោ ឱលោកេហិ, សូរិយមេវ ឱលោកេន្តោ តិដ្ឋា”តិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា កេតកវនំ បវិសិត្វា យថារុចិ បក្កន្តោ។ ព្រាហ្មណស្សបិ សូរិយំ ឱលោកេន្តស្សេវ នលាដតោ ចេវ កច្ឆេហិ ច សេទា មុច្ចឹសុ។ អថ នំ រុក្ខទេវតា អាហ –

> “សទ្ទហាសិ សិង្គាលស្ស, សុរាបីតស្ស ព្រាហ្មណ;
> សិប្បិកានំ សតំ នត្ថិ, កុតោ កំសសតា ទុវេ”តិ។ (ជា. ១.១.១១៣);

ឯវំ យថា កាឡសិង្គាលេ បសាទោ និរត្ថកោ, ឯវំ តិត្ថិយេសុបីតិ។

១៤៤. អនិយ្យានិកសាសនេ បសាទស្ស និរត្ថកភាវំ ទស្សេត្វា និយ្យានិកសាសនេ តស្ស សាត្ថកតំ ទស្សេតុំ **តថាគតោ ច ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កាមុបាទានស្ស បរិញ្ញំ បញ្ញបេតី**តិ អរហត្តមគ្គេន កាមុបាទានស្ស បហានបរិញ្ញំ សមតិក្កមំ បញ្ញបេតិ, ឥតរេសំ តិណ្ណំ ឧបាទានានំ សោតាបត្តិមគ្គេន បរិញ្ញំ បញ្ញបេតិ។ **ឯវរូបេ ខោ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយេ**តិ, ភិក្ខវេ, ឯវរូបេ ធម្មេ ច វិនយេ ច។ ឧភយេនបិ និយ្យានិកសាសនំ ទស្សេតិ។ **សត្ថរិ បសាទោ**តិ ឯវរូបេ សាសនេ យោ សត្ថរិ បសាទោ, សោ សម្មគ្គតោ អក្ខាយតិ, ភវទុក្ខនិស្សរណាយ សំវត្តតិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – ភគវា កិរ វេទិយកបព្ពតេ ឥន្ទសាលគុហាយំ បដិវសតិ។ អថេកោ ឧលូកសកុណោ ភគវតិ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តេ ឧបឌ្ឍមគ្គំ អនុគច្ឆតិ, និក្ខមន្តេ ឧបឌ្ឍមគ្គំ បច្ចុគ្គមនំ ករោតិ។ សោ ឯកទិវសំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ សាយន្ហសមយេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ និសិន្នំ បព្ពតា ឱរុយ្ហ វន្ទិត្វា បក្ខេ បណាមេត្វា អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ សីសំ ហេដ្ឋា កត្វា ទសពលំ នមស្សមានោ អដ្ឋាសិ។ ភគវា តំ ឱលោកេត្វា សិតំ បាត្វាកាសិ។ អានន្ទត្ថេរោ “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ហេតុ កោ បច្ចយោ សិតស្ស បាតុកម្មាយា”តិ បុច្ឆិ។ “បស្សានន្ទ, ឥមំ ឧលូកសកុណំ, អយំ មយិ ច ភិក្ខុសង្ឃេ ច ចិត្តំ បសាទេត្វា សតសហស្សកប្បេ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា សោមនស្សោ នាម បច្ចេកពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ អាហ –

ឧលូកមណ្ឌលក្ខិក, វេទិយកេ ចិរទីឃវាសិក;
សុខិតោសិ ត្វំ អយ្យ កោសិយ, កាលុដ្ឋិតំ បស្សសិ ពុទ្ធវរំ។

មយិ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ភិក្ខុសង្ឃេ អនុត្តរេ;
កប្បានំ សតសហស្សានិ, ទុគ្គតេសោ ន គច្ឆតិ។

ទេវលោកា ចវិត្វាន, កុសលមូលេន ចោទិតោ;
ភវិស្សតិ អនន្តញាណោ, សោមនស្សោតិ វិស្សុតោតិ។

អញ្ញានិបិ ចេត្ថ រាជគហនគរេ សុមនមាលាការវត្ថុ មហាភេរិវាទកវត្ថុ មោរជិកវត្ថុ វីណាវាទកវត្ថុ សង្ខធមកវត្ថូតិ ឯវមាទីនិ វត្ថូនិ វិត្ថារេតព្ពានិ។ ឯវំ និយ្យានិកសាសនេ សត្ថរិ បសាទោ សម្មគ្គតោ ហោតិ។

ធម្មេ បសាទោតិ និយ្យានិកសាសនម្ហិ ធម្មេ បសាទោ សម្មគ្គតោ ហោតិ។ សរមត្តេ និមិត្តំ គហេត្វា សុណន្តានំ តិរច្ឆានគតានម្បិ សម្បត្តិទាយកោ ហោតិ, បរមត្ថេ កឹ បន វត្តព្ពំ។ អយមត្ថោ មណ្ឌូកទេវបុត្តាទីនំ វត្ថុវសេន វេទិតព្ពោ។

សីលេសុ បរិបូរការិតាតិ និយ្យានិកសាសនម្ហិ សីលេសុ បរិបូរការិតាបិ សម្មគ្គតា ហោតិ, សគ្គមោក្ខសម្បត្តឹ អាវហតិ។ តត្ថ ឆត្តមាណវកវត្ថុសាមណេរវត្ថុអាទីនិ ទីបេតព្ពានិ។

សហធម្មិកេសូតិ និយ្យានិកសាសនេ សហធម្មិកេសុ បិយមនាបតាបិ សម្មគ្គតា ហោតិ, មហាសម្បត្តឹ អាវហតិ។ អយមត្ថោ **វិមានបេតវត្ថូហិ** ទីបេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“ខីរោទនមហមទាសឹ, ភិក្ខុនោ បិណ្ឌាយ ចរន្តស្ស…បេ….

ផាណិតំ…បេ…. ឧច្ឆុខណ្ឌិកំ… តិម្ពរុសកំ… កក្ការិកំ…

ឯឡាលុកំ… វល្លិបក្កំ… ផារុសកំ… ហត្ថបតាកំ…

សាកមុដ្ឋឹ … បុប្ផកមុដ្ឋឹ… មូលកំ… និម្ពមុដ្ឋឹ…

អម្ពិកញ្ជិកំ… ទោណិនិម្មជ្ជនឹ… កាយពន្ធនំ…

អំសពទ្ធកំ… អាយោគបដ្ដំ… វិធូបនំ… តាលវណ្ដំ…

មោរហត្ថំ… ឆត្តំ… ឧបាហនំ… បូវំ មោទកំ…

សក្ខលិកំ អហមទាសិ, ភិក្ខុនោ បិណ្ឌាយ ចរន្តស្ស...បេ....

តស្សា មេ បស្ស វិមានំ, អច្ឆរា កាមវណ្ណិនីហមស្មី’’តិ (វិ. វ. ៤០៦)។

តំ កិស្ស ហេតូតិអាទិ វុត្តនយានុសារេនេវ យោជេត្វា វេទិតព្ពំ។

១៤៥. ឥទានិ យេសំ ឧបាទានានំ តិត្ថិយា ន សម្មា បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិ, តថាគតោ បញ្ញបេតិ, តេសំ បច្ចយំ ទស្សេតុំ **ឥមេ ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កិំនិទានា**តិអាទីសុ និទានាទីនិ សព្ពានេវ ការណវេវចនានិ។ ការណញ្ហិ យស្មា ផលំ និទេតិ ហន្ទ, នំ គណ្ហថាតិ អប្បេតិ វិយ, តស្មា **និទាន**ន្តិ វុច្ចតិ។ យស្មា តំ តតោ ជាយតិ សមុទេតិ បភវតិ, តស្មា **សមុទយោ, ជាតិ, បភវោ**តិ វុច្ចតិ។ អយំ បនេត្ថ បទត្ថោ – កិំ និទានំ ឯតេសន្តិ **កិំនិទានា**។ កោ សមុទយោ ឯតេសន្តិ **កិំសមុទយា**។ កា ជាតិ ឯតេសន្តិ **កិំជាតិកា**។ កោ បភវោ ឯតេសន្តិ **កិំបភវា**។ យស្មា បន តេសំ តណ្ហា យថាវុត្តេន អត្ថេន និទានញ្ចេវ សមុទយោ ច ជាតិ ច បភវោ ច, តស្មា ‘‘តណ្ហានិទានា’’តិអាទិមាហ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យស្មា បន ភគវា ន កេវលំ ឧបាទានស្សេវ បច្ចយំ ជានាតិ, ឧបាទានស្ស បច្ចយភូតាយ តណ្ហាយបិ, តណ្ហាទិបច្ចយានំ វេទនាទីនម្បិ បច្ចយំ ជានាតិយេវ, តស្មា **តណ្ហា ចាយំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

យតោ ច ខោតិ យស្មិំ កាលេ។ **អវិជ្ជា បហីនា ហោតី**តិ វដ្ដមូលិកា អវិជ្ជា អនុប្បាទនិរោធេន បហីនា ហោតិ។ **វិជ្ជា ឧប្បន្នា**តិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជា ឧប្បន្នា។ **សោ អវិជ្ជាវិរាគា វិជ្ជុប្បាទា**តិ។ សោ ភិក្ខុ អវិជ្ជាយ ច បហីនត្តា វិជ្ជាយ ច ឧប្បន្នត្តា។ **នេវ កាមុបាទានំ ឧបាទិយតី**តិ នេវ កាមុបាទានំ គណ្ហាតិ ន ឧបេតិ, ន សេសានិ ឧបាទានានិ។ **អនុបាទិយំ ន បរិតស្សតី**តិ ឯវំ កិញ្ចិ ឧបាទានំ អគ្គណ្ហន្តោ តណ្ហាបរិតស្សនាយ ន បរិតស្សតិ។ **អបរិតស្ស**ន្តិ អបរិតស្សន្តោ តណ្ហំ អនុប្បាទេន្តោ។ **បច្ចត្តំយេវ បរិនិព្ពាយតី**តិ សយមេវ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតិ។ ឯវមេតស្ស អាសវក្ខយំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ បច្ចវេក្ខណំ ទស្សេន្តោ **ខីណា ជាតី**តិអាទិមាហ។ តំ វុត្តត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡសីហនាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនា

វេសាលិនគរវណ្ណនា

១៤៦. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ មហាសីហនាទសុត្តំ។ តត្ថ **វេសាលិយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តំ កិរ អបរាបរំ វិសាលីភូតតាយ ‘‘វេសាលី’’តិ សង្ខំ គតំ។ តត្រាយំ អនុបុព្ពកថា – ពារាណសិរញ្ញោ កិរ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ គព្ភោ សណ្ឋាសិ។ សា ញត្វា រញ្ញោ និវេទេសិ។ រាជា គព្ភបរិហារំ អទាសិ។ សា សម្មា បរិហរិយមានា គព្ភបរិបាកកាលេ វិជាយនឃរំ បាវិសិ។ បុញ្ញវន្តីនំ បច្ចូសសមយេ គព្ភវុដ្ឋានំ ហោតិ, សា ច តាសំ អញ្ញតរា, តេន បច្ចូសសមយេ អលត្តកបដលពន្ធុជីវកបុប្ផសទិសំ មំសបេសិំ វិជាយិ។ តតោ ‘‘អញ្ញា ទេវិយោ សុវណ្ណពិម្ពសទិសេ បុត្តេ វិជាយន្តិ, អគ្គមហេសី មំសបេសិន្តិ រញ្ញោ បុរតោ មម អវណ្ណោ ឧប្បជ្ជេយ្យា’’តិ ចិន្តេត្វា តេន អវណ្ណភយេន តំ មំសបេសិំ ឯកស្មិំ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា បដិកុជ្ជិត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆេត្វា គង្គាយ សោតេ បក្ខិបាបេសិ។ មនុស្សេហិ ឆឌ្ឌិតមត្តេ ទេវតា អារក្ខំ សំវិទហិំសុ។ សុវណ្ណបដ្ដកញ្ចេត្ថ ជាតិហិង្គុលកេន ‘‘ពារាណសិរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា បជា’’តិ លិខិត្វា ពន្ធិំសុ។ តតោ តំ ភាជនំ ឩមិភយាទីហិ អនុបទ្ទុតំ គង្គាសោតេន បាយាសិ។

តេន ច សមយេន អញ្ញតរោ តាបសោ គោបាលកកុលំ និស្សាយ គង្គាតីរេ វិហរតិ។ សោ បាតោវ គង្គំ ឱតិណ្ណោ តំ ភាជនំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា បំសុកូលសញ្ញាយ អគ្គហេសិ។ អថេត្ថ តំ អក្ខរបដ្ដិកំ រាជមុទ្ទិកាលញ្ឆនំ ច ទិស្វា មុញ្ចិត្វា តំ មំសបេសិំ អទ្ទស, ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ ‘‘សិយា គព្ភោ, តថា ហិស្ស ទុគ្គន្ធបូតិកភាវោ នត្ថី’’តិ។ អស្សមំ នេត្វា សុទ្ធេ ឱកាសេ ឋបេសិ។ អថ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ទ្វេ មំសបេសិយោ អហេសុំ។ តាបសោ ទិស្វា សាធុតរំ ឋបេសិ។ តតោ បុន អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកមេកិស្សា មំសបេសិយា ហត្ថបាទសីសានមត្ថាយ បញ្ច បញ្ច បិឡកា ឧដ្ឋហិំសុ។ អថ តតោ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកា មំសបេសិ សុវណ្ណពិម្ពសទិសោ ទារកោ, ឯកា ទារិកា អហោសិ។

តេសុ តាបសស្ស បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិ, អង្គុដ្ឋកតោ ចស្ស ខីរំ និព្ពត្តិ។ តតោ បភុតិ ច ខីរភត្តំ អលភិត្ថ, សោ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា ខីរំ ទារកានំ មុខេ អាសិញ្ចតិ។ តេសំ ឧទរំ យំ យំ បវិសតិ, តំ តំ សព្ពំ មណិភាជនគតំ វិយ ទិស្សតិ, ឯវំ និច្ឆវី អហេសុំ។ អបរេ អាហុ "សិព្ពេត្វា ឋបិតា វិយ នេសំ អញ្ញមញ្ញំ លីនា ឆវិ អហោសី"តិ។ ឯវំ តេ និច្ឆវិតាយ វា លីនច្ឆវិតាយ វា **លិច្ឆវី**តិ បញ្ញាយិំសុ។

តាបសោ ទារកេ បោសេន្តោ ឧស្សូរេ គាមំ ភិក្ខាយ បវិសតិ, អតិទិវា បដិក្កមតិ។ តស្ស តំ ព្យាបារំ ញត្វា គោបាលកា អាហំសុ – "ភន្តេ, បព្ពជិតានំ ទារកបោសនំ បលិពោធោ, អម្ហាកំ ទារកេ ទេថ, មយំ បោសេស្សាម, តុម្ហេ អត្តនោ កម្មំ ករោថា"តិ។ តាបសោ សាធូតិ បដិស្សុណិ។ គោបាលកា ទុតិយទិវសេ មគ្គំ សមំ កត្វា បុប្ផេហិ ឱកិរិត្វា ធជបដាកា ឧស្សាបេត្វា តូរិយេហិ វជ្ជមានេហិ អស្សមំ អាគតា។ តាបសោ – "មហាបុញ្ញា ទារកា អប្បមាទេន វឌ្ឍេថ, វឌ្ឍេត្វា ច អញ្ញមញ្ញំ អាវាហវិវាហំ ករោថ, បញ្ចគោរសេន រាជានំ តោសេត្វា ភូមិភាគំ គហេត្វា នគរំ មាបេថ, តត្ថ កុមារំ អភិសិញ្ចថា"តិ វត្វា ទារកេ អទាសិ។ តេ សាធូតិ បដិស្សុណិត្វា ទារកេ នេត្វា បោសេសុំ។

ទារកា វុឌ្ឍិមន្វាយ កីឡន្តា វិវាទដ្ឋានេសុ អញ្ញេ គោបាលកទារកេ ហត្ថេនបិ បាទេនបិ បហរន្តិ។ តេ រោទន្តិ។ "កិស្ស រោទថា"តិ ច មាតាបិតូហិ វុត្តា "ឥមេ និម្មាតាបិតិកា តាបសបោសិតា អម្ហេ អតិបហរន្តី"តិ វទន្តិ។ តតោ តេសំ មាតាបិតរោ "ឥមេ ទារកា អញ្ញេ ទារកេ វិនាសេន្តិ ទុក្ខាបេន្តិ, ន ឥមេ សង្គហេតព្ពា, វជ្ជេតព្ពា ឥមេ"តិ អាហំសុ។ តតោ បភុតិ កិរ សោ បទេសោ **វជ្ជី**តិ វុច្ចតិ យោជនសតិកោ បរិមាណេន។ អថ តំ បទេសំ គោបាលកា រាជានំ តោសេត្វា អគ្គហេសុំ។ តត្ថ ច នគរំ មាបេត្វា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកំ កុមារំ អភិសិញ្ចិត្វា រាជានំ អកំសុ។ តាយ ចស្ស ទារិកាយ សទ្ធិំ វិវាហំ កត្វា កតិកំ អកំសុ "ពាហិរកទារិកា ន អានេតព្ពា, ឥតោ ទារិកា ន កស្សចិ ទាតព្ពា"តិ។ តេសំ បឋមសំវាសេន ទ្វេ ទារកា ជាតា ធីតា ច បុត្តោ ច។ ឯវំ សោឡសក្ខត្តុំ ទ្វេ ទ្វេ ជាតា។ តតោ តេសំ ទារកានំ យថាក្កមំ វឌ្ឍន្តានំ អារាមុយ្យាននិវាសដ្ឋានបរិវារសម្បត្តិំ គហេតុំ អប្បហោន្តា នគរំ តិក្ខត្តុំ គាវុតន្តរេន គាវុតន្តរេន បរិក្ខិបឹសុ ។ តស្ស បុនប្បុនំ វិសាលីកតត្តា វេសាលីត្វេវ នាមំ ជាតំ។ តេន វុត្តំ "វេសាលិយន្តិ ឯវំ នាមកេ នគរេ"តិ។

០១ ពាហិនគរេតិ នគរស្ស ពហិ, ន អម្ពបាលិវនំ វិយ អន្តោនគរស្មិំ។ អយំ បន ជីវកម្ពវនំ វិយ នគរស្ស ពហិទ្ធា វនសណ្ឌោ។ តេន វុត្តំ "ពាហិនគរេ"តិ។ **អបរបុរេ**តិ បុរស្ស អបរេ, បច្ឆិមទិសាយន្តិ អត្ថោ។ **វនសណ្ឌេ**តិ សោ កិរ វនសណ្ឌោ នគរស្ស បច្ឆិមទិសាយំ គាវុតមត្តេ ឋានេ។ តត្ថ មនុស្សា ភគវតោ គន្ធកុដិំ កត្វា តំ បរិវារេត្វា ភិក្ខូនំ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានចង្កមលេណកុដិមណ្ឌបាទីនិ បតិដ្ឋបេសុំ, ភគវា តត្ថ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ "អបរបុរេ វនសណ្ឌេ"តិ។ **សុនក្ខត្តោ**តិ តស្ស នាមំ។ លិច្ឆវីនំ បន បុត្តត្តា **លិច្ឆវិបុត្តោ**តិ វុត្តោ។ **អចិរបក្កន្តោ**តិ វិព្ភមិត្វា គិហិភាវូបគមនេន អធុនាបក្កន្តោ។ **បរិសតី**តិ បរិសមជ្ឈេ។ **ឧត្តរិមនុស្សធម្មា**តិ ឯត្ថ **មនុស្សធម្មា** នាម ទស កុសលកម្មបថា។ តេ បដិសេធេតុំ ន សក្កោតិ។ កស្មា? ឧបារម្ភភយា។ វេសាលិយញ្ហិ ពហូ មនុស្សា រតនត្តយេ បសន្នា ពុទ្ធមាមកា ធម្មមាមកា សង្ឃមាមកា។ តេ ទសកុសលកម្មបថមត្តម្បិ នត្ថិ សមណស្ស គោតមស្សាតិ វុត្តេ ត្វំ កត្ថ ភគវន្តំ បាណំ ហនន្តំ អទ្ទស, កត្ថ អទិន្នំ អាទិយន្តន្តិអាទីនិ វត្វា អត្តនោ បមាណំ ន ជានាសិ? កីទន្តា មេ អត្ថីតិ បាសាណសក្ខរា ខាទសិ, អហិនង្គុដ្ឋេ គណ្ឋិតុំ វាយមសិ, កកចទន្តេសុ បុប្ផាវឡិកំ កីឡិតុំ ឥច្ឆសិ? មុខតោ តេ ទន្តេ បាតេស្សាមាតិ វទេយ្យុំ។ សោ តេសំ ឧបារម្ភភយា ឯវំ វត្តុំ ន សក្កោតិ។

វេសាលិនគរវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧត្តរិមនុស្សធម្មាទិវណ្ណនា

តតោ ឧត្តរិ បន វិសេសាធិគមំ បដិសេធេន្តោ **ឧត្តរិ មនុស្សធម្មា អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**តិ អាហ។

តត្ថ អលមរិយំ ញាតុន្តិ **អលមរិយោ**, អរិយភាវាយ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ញាណទស្សនមេវ **ញាណទស្សនវិសេសោ**។ អលមរិយោ ច សោ ញាណទស្សនវិសេសោ ចាតិ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**។ ញាណទស្សនន្តិ ទិព្ពចក្ខុបិ វិបស្សនាបិ មគ្គោបិ ផលម្បិ បច្ចវេក្ខណញាណម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ វុច្ចតិ។ "អប្បមត្តោ សមានោ ញាណទស្សនំ អារាធេតី"តិ (ម. និ. ១.៣១១) ហិ ឯត្ថ ទិព្ពចក្ខុ ញាណទស្សនំ នាម។ "ញាណទស្សនាយ ចិត្តំ អភិនីហរតិ អភិនិន្នាមេតី"តិ (ទី. និ. ១.២៣៥) ឯត្ថ វិបស្សនាញាណំ។ "អភព្ពា តេ ញាណទស្សនាយ អនុត្តរាយ សម្ពោធាយា"តិ (អ. និ. ៤.១៩៦) ឯត្ថ មគ្គោ។ "អយមញ្ញោ ឧត្តរិ មនុស្សធម្មា អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ អធិគតោ ផាសុ វិហារោ"តិ (ម. និ. ១.៣២៨) ឯត្ថ ផលំ។ "ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ, អកុប្បា មេ

ចេតោវិមុត្តិ, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ (មហាវ. ១៦) ឯត្ថ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ សត្តាហកាលង្កតោ អាឡារោ កាឡាមោ”តិ (ម. និ. ២.៣៤០) ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ឥធ បន លោកុត្តរមគ្គោ អធិប្បេតោ។ តញ្ហិ សោ ភគវតោ បដិសេធេតិ។

តក្កបរិយាហតន្តិ ឥមិនា អាចរិយំ បដិពាហតិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – សមណេន គោតមេន អាចរិយេ ឧបសង្កមិត្វា សុខុមំ ធម្មន្តរំ គហិតំ នាម នត្ថិ, តក្កបរិយាហតំ បន តក្កេត្វា ឯវំ ភវិស្សតិ ឯវំ ភវិស្សតីតិ តក្ក បរិយាហតំ ធម្មំ ទេសេតីតិ។ **វីមំសានុចរិត**ន្តិ ឥមិនា ចស្ស លោកិយបញ្ញំ អនុជានាតិ។ សមណោ គោតមោ បញ្ញវា, សោ តំ បញ្ញាសង្ខាតំ ឥន្ទវជិរូបមំ វីមំសំ ឯវំ វដ្ដិស្សតិ, ឯវំ វដ្ដិស្សតីតិ ឥតោ ចិតោ ច អនុចរាបេត្វា វីមំសាយ អនុចរិតំ ធម្មំ ទេសេតិ។ **សយំបដិភាន**ន្តិ ឥមិនាស្ស ធម្មេសុ បច្ចក្ខភាវំ បដិពាហតិ។ ឯវំ ហិស្ស អហោសិ – សមណស្ស គោតមស្ស សុខុមំ ធម្មន្តរំ វិបស្សនា វា មគ្គោ វា ផលំ វា បច្ចវេក្ខណា វា នត្ថិ, អយំ បន លទ្ធបរិសោ, រាជានំ ចក្កវត្តី វិយ នំ ចត្តារោ វណ្ណា បរិវារេន្តិ, សុផុសិតំ បនស្ស ទន្តាវរណំ, មុទុកា ជិវ្ហា, មធុរោ សរោ, អនេលគឡា វាចា, សោ យំ យទេវស្ស ឧបដ្ឋាតិ, តំ តំ គហេត្វា សយំបដិភានំ កថេន្តោ មហាជនំ រញ្ជេតីតិ។

យស្ស ច ខ្វាស្ស អត្ថាយ ធម្មោ ទេសិតោតិ យស្ស ច ខោ អត្ថាយ អស្ស ធម្មោ ទេសិតោ។ សេយ្យថិទំ, រាគបដិឃាតត្ថាយ អសុភកម្មដ្ឋានំ, ទោសប្បដិឃាតត្ថាយ មេត្តាភាវនា, មោហបដិឃាតត្ថាយ បញ្ច ធម្មា, វិតក្កុបច្ឆេទាយ អានាបានស្សតិ។

សោ និយ្យាតិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយាតិ សោ ធម្មោ យោ តំ យថាទេសិតំ ករោតិ, តស្ស តក្ករស្ស សម្មា ហេតុនា នយេន ការណេន វដ្ដទុក្ខក្ខយាយ និយ្យាតិ គច្ឆតិ តមត្ថំ សាធេតីតិ ទីបេតិ ។ ឥទំ បនេស ន អត្តនោ អជ្ឈាសយេន វទតិ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ធម្មោ អនិយ្យានិកោតិ ឯវមេវ បវេទេយ្យ, ន បន សក្កោតិ វត្តុំ។ កស្មា? ឧបារម្ភភយា។ វេសាលិយញ្ហិ ពហូ សោតាបន្ន-សកទាគាមិ-អនាគាមិឧបាសកា។ តេ ឯវំ វទេយ្យុំ “សុនក្ខត្ត ត្វំ ភគវតា ទេសិតធម្មោ អនិយ្យានិកោតិ វទសិ, យទិ អយំ ធម្មោ អនិយ្យានិកោ, ឥមស្មឹ នគរេ ឥមេ កស្មា ឯត្តកា សោតាបន្នា ជាតា, ឯត្តកា សកទាគាមី, ឯត្តកា អនាគាមីតិ បុព្ពេ វុត្តនយេន ឧបារម្ភំ ករេយ្យុំ”ន្តិ។ សោ ឥមិនា ឧបារម្ភភយេន អនិយ្យានិកោតិ វត្តុំ អសក្កោន្តោ អជ្ឈេនេន វិស្សដ្ឋកណ្ឋំ វិយ អស្ស ធម្មោ អមោឃោ និយ្យាតិ, អព្ភន្តរេ បនស្ស កិញ្ចិ នត្ថីតិ វទតិ។

អស្សោសិ ខោតិ វេសាលិយំ ព្រាហ្មណកុលសេដ្ឋិកុលាទីសុ តត្ថ តត្ថ បរិសមជ្ឈេ ឯវំ ភាសមានស្ស តំ វចនំ សុណិ, ន បន បដិសេធេសិ។ កស្មា? ការុញ្ញតាយ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ អយំ កុទ្ធោ ឈាយមានំ វេឡុវនំ វិយ បក្ខិត្តលោណំ ឧទ្ធនំ វិយ ច កោធវសេន បដបដាយតិ, មយា បដិពាហិតោ បន មយិបិ អាឃាតំ ពន្ធិស្សតិ, ឯវមស្ស តថាគតេ ច មយិ ចាតិ ទ្វីសុ ជនេសុ អាឃាតោ អតិភារិយោ ភវិស្សតីតិ ការុញ្ញតាយ ន បដិសេធេសិ។ អបិ ចស្ស ឯវំ អហោសិ, ពុទ្ធានំ អវណ្ណកថនំ នាម បុណ្ណចន្ទេ ទោសារោបនសទិសំ, កោ ឥមស្ស កថំ គណ្ហិស្សតិ? សយមេវ ខេឡោ បច្ឆិន្នេ មុខេ សុក្ខេ ឱរមិស្សតីតិ ឥមិនា ការណេន ន បដិសេធេសិ។ **បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ**តិ បិណ្ឌបាតបរិយេសនតោ អបគតោ។

១៤៧. កោធនោតិ ចណ្ឌោ ផរុសោ។ **មោឃបុរិសោ**តិ តុច្ឆបុរិសោ។ យស្ស ហិ តស្មឹ អត្តភាវេ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ នត្ថិ, តំ ពុទ្ធា “មោឃបុរិសោ”តិ វទន្តិ។ ឧបនិស្សយេ សតិបិ តស្មឹ ខណេ មគ្គេ វា ផលេ វា អសតិ “មោឃបុរិសោ”តិ វទន្តិយេវ។ ឥមស្ស បន តស្មឹ អត្តភាវេ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ សមុច្ឆិន្នោយេវ, តេន តំ “មោឃបុរិសោ”តិ អាហ។ **កោធា ច បនស្ស ឯសា វាចា ភាសិតា**តិ ឯសា ច បនស្ស វាចា កោធេន ភាសិតា។

កស្មា បនេស ភគវតោ កុទ្ធោតិ? អយញ្ហិ បុព្ពេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ទិព្ពចក្ខុបរិកម្មំ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា កថេសិ។ សោ ទិព្ពចក្ខុំ និព្ពត្តេត្វា អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទេវលោកេ ឱលោកេន្តោ នន្ទនវនចិត្តលតាវនផារុសកវន មិស្សកវនេសុ ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវមានេ ទេវបុត្តេ ច ទេវធីតរោ ច ទិស្វា ឯតេសំ ឯវរូបាយ អត្តភាវសម្បត្តិយា ឋិតានំ កីវមធុរោ នុ ខោ សទ្ទោ ភវិស្សតីតិ សទ្ទំ សោតុកាមោ ហុត្វា ទសពលំ ឧបសង្កមិត្វា ទិព្ពសោតធាតុ បរិកម្មំ បុច្ឆិ។ ភគវា បនស្ស ទិព្ពសោតធាតុយា ឧបនិស្សយោ នត្ថីតិ ញត្វា បរិកម្មំ ន កថេសិ។ ន ហិ ពុទ្ធា ឧបនិស្សយវិរហិត តស្ស បរិកម្មំ កថេន្តិ។ សោ ភគវតិ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា ចិន្តេសិ “អហំ សមណំ គោតមំ បឋមំ ទិព្ពចក្ខុបរិកម្មំ បុច្ឆឹ, សោ ‘មយ្ហំ តំ សម្បជ្ជតុ វា មា វា សម្បជ្ជតូ’តិ កថេសិ។ អហំ បន បច្ចត្តបុរិសការេន តំ និព្ពត្តេត្វា ទិព្ពសោតធាតុបរិកម្មំ បុច្ឆឹ, តំ មេ ន កថេសិ។ អទ្ធាស្ស ឯវំ ហោតិ ‘អយំ រាជបព្ពជិតោ ទិព្ព ចក្ខុញាណំ និព្ពត្តេត្វា ទិព្ពសោតធាតុញាណំ និព្ពត្តេត្វា ចេតោបរិយញាណំ និព្ពត្តេត្វា អាសវានំ ខយញាណំ និព្ពត្តេត្វា មយា សមសមោ ភវិស្សតី’តិ ឥស្សាមច្ឆរិយវសេន មយ្ហំ ន កថេតី”តិ។ ភិយ្យោសោ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា

កាសាយានិ ឆឌ្ឌេត្វា គិហិភាវំ បត្វាបិ ន តុណ្ហីភូតោ វិចរតិ។ ទសពលំ បន អសតា តុច្ឆេន អព្ភាចិក្ខន្តោ វិចរតិ។ តេនាហ ភគវា “កោធា ច បនស្ស ឯសា វាចា ភាសិតា”តិ។

វណ្ណោ ហេសោ, សារិបុត្តាតិ, សារិបុត្ត, តថាគតេន សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេន្តេន ឯតទត្ថមេវ វាយាមោ កតោ “ទេសនាធម្មោ មេ និយ្យានិកោ ភវិស្សតី”តិ។ តស្មា យោ ឯវំ វទេយ្យ, សោ វណ្ណំយេវ តថាគតស្ស ភាសតិ។ វណ្ណោ ហេសោ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស គុណោ ឯសោ តថាគតស្ស, ន អគុណោតិ ទស្សេតិ។

អយម្បិ ហិ នាម សារិបុត្តាតិអាទិនា កិំ ទស្សេតិ? សុនក្ខត្តេន បដិសិទ្ធស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស អត្តនិ អត្ថិតំ ទស្សេតិ។ ភគវា កិរ អយំ, សារិបុត្ត, សុនក្ខត្តោ មោឃបុរិសោ នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មោតិ វទតិ។ មយ្ហញ្ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ នាម អត្ថិ, ឥទ្ធិវិធញាណំ នាម អត្ថិ, ទិព្ពសោតធាតុញាណំ នាម អត្ថិ, ចេតោបរិយញាណំ នាម អត្ថិ, ទសពលញាណំ នាម អត្ថិ, ចតុវេសារជ្ជញាណំ នាម អត្ថិ, អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្បនញាណំ នាម អត្ថិ, ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ នាម អត្ថិ, បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណំ នាម អត្ថិ, សព្ពេបិ ចេតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មាយេវ។ ឯវរូបេសុ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេសុ ឯកស្សាបិ វិជាននសមត្ថំ ធម្មន្វយមត្តម្បិ នាម ឯតស្ស មោឃបុរិសស្ស ន ភវិស្សតីតិ ឯតមត្ថំ ទស្សេតុំ **អយម្បិ ហិ នាម សារិបុត្តា**តិអាទិនា នយេន ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ អន្វេតីតិ **អន្វយោ,** ជានាតិ , អនុពុជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ ធម្មស្ស អន្វយោ **ធម្មន្វយោ,** តំ តំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិធម្មំ ជាននបញ្ញាយេតំ អធិវចនំ។ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទីហិ ឯវរូបម្បិ នាម មយ្ហំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសង្ខាតំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ វិជ្ជមានមេវ អត្ថីតិ ជានិតុំ តស្ស មោឃបុរិសស្ស ធម្មន្វយោបិ ន ភវិស្សតីតិ ទស្សេតិ។ ឥទ្ធិវិធញាណាទីសុបិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។

ឧត្តរិមនុស្សធម្មាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទសពលញាណាទិវណ្ណនា

១៤៨. ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ ចេតោបរិយញាណានន្តរំ តិស្សោ វិជ្ជា វត្តព្ពា សិយុំ, យស្មា បន តាសុ វុត្តាសុ ឧបរិ ទសពលញាណំ ន បរិបូរតិ, តស្មា តា អវត្វា តថាគតស្ស ទសពលញាណំ បរិបូរំ កត្វា ទស្សេន្តោ **ទស ខោ បនិមានិ សារិបុត្តា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តថាគតពលានី**តិ អញ្ញេហិ អសាធារណានិ តថាគតស្សេវ ពលានិ។ យថា វា បុព្ពពុទ្ធានំ ពលានិ បុញ្ញុស្សយសម្បត្តិយា អាគតានិ, តថា អាគតពលានីតិបិ អត្ថោ។ តត្ថ ទុវិធំ តថាគតពលំ កាយពលញ្ច ញាណពលញ្ច។ តេសុ កាយពលំ ហត្ថិកុលានុសារេន វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ បោរាណេហិ –

> “កាលាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
> គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។

ឥមានិ ហិ ទស ហត្ថិកុលានិ។ តត្ថ កាលាវកន្តិ បកតិហត្ថិកុលំ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ ទសន្នំ បុរិសានំ កាយពលំ, តំ ឯកស្ស កាលាវកហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ កាលាវកានំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្ស។ យំ ទសន្នំ គង្គេយ្យានំ, តំ ឯកស្ស បណ្ឌរស្ស។ យំ ទសន្នំ បណ្ឌរានំ, តំ ឯកស្ស តម្ពស្ស។ យំ ទសន្នំ តម្ពានំ, តំ ឯកស្ស បិង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ បិង្គលានំ, តំ ឯកស្ស គន្ធហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ គន្ធហត្ថីនំ, តំ ឯកស្ស មង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ មង្គលានំ, តំ ឯកស្ស ហេមវតស្ស។ យំ ទសន្នំ ហេមវតានំ, តំ ឯកស្ស ឧបោសថស្ស។ យំ ទសន្នំ ឧបោសថានំ, តំ ឯកស្ស ឆទ្ទន្តស្ស។ យំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ តំ ឯកស្ស តថាគតស្ស។ នារាយនសង្ខាតពលន្តិបិ ឥទមេវ វុច្ចតិ ។ តទេតំ បកតិហត្ថិគណនាយ ហត្ថីនំ កោដិសហស្សានំ បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ ហោតិ។ ឥទំ តាវ តថាគតស្ស **កាយពលំ**។

ញាណពលំ បន បាឡិយំ តាវ អាគតមេវ។ ទសពលញាណំ, ចតុវេសារជ្ជញាណំ, អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្បនញាណំ, ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ, បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណំ។ សំយុត្តកេ (សំ. និ. ២.៣៤) អាគតានិ តេសត្តតិ ញាណានិ សត្តសត្តតិ ញាណានីតិ ឯវំ អញ្ញានិបិ អនេកានិ ញាណសហស្សានិ, ឯតំ **ញាណពលំ** នាម។ ឥធាបិ ញាណពលមេវ អធិប្បេតំ។ ញាណញ្ហិ អកម្បិយដ្ឋេន ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន ច **ពល**ន្តិ វុត្តំ។

យេហិ ពលេហិ សមន្នាគតោតិ យេហិ ទសហិ ញាណពលេហិ ឧបេតោ សមុបេតោ។ **អាសភំ ឋាន**ន្តិ សេដ្ឋដ្ឋានំ ឧត្តមដ្ឋានំ។ អាសភា វា បុព្ពពុទ្ធា, តេសំ ឋានន្តិ អត្ថោ។ អបិច គវសតជេដ្ឋកោ ឧសភោ, គវសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ។ វជសតជេដ្ឋកោ វា ឧសភោ, វជសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ។ សព្ពគវសេដ្ឋោ សព្ពបរិស្សយសហោ

សេតោ បាសាទិកោ មហាភារវហោ អសនិសតសទ្ទេហិបិ អកម្បនិយោ និសភោ, សោ ឥធ ឧសភោតិ អធិប្បេតោ។ ឥទម្បិ ហិ តស្ស បរិយាយវចនំ។ ឧសភស្ស ឥទន្តិ **អាសភំ។ ឋាន**ន្តិ ចតូហិ បាទេហិ បថវិំ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានំ។ ឥទំ បន អាសភំ វិយាតិ អាសភំ។ យថេវ ហិ និសភសង្ខាតោ ឧសភោ ឧសភពលេន សមន្នាគតោ ចតូហិ បាទេហិ បថវិំ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ តថាគតោបិ ទសហិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ ចតូហិ វេសារជ្ជបាទេហិ អដ្ឋបរិសបថវិំ ឧប្បីឡេត្វា សទេវកេ លោកេ កេនចិ បច្ចត្ថិកេន បច្ចាមិត្តេន អកម្បិយោ អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ។ ឯវំ តិដ្ឋមានោវ តំ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, ឧបគច្ឆតិ ន បច្ចក្ខាតិ អត្តនិ អារោបេតិ។ តេន វុត្តំ “អាសភំ ឋានំ បដិជានាតី”តិ។

បរិសាសូតិ អដ្ឋសុ បរិសាសុ។ **សីហនាទំ នទតី**តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ នទតិ, សីហនាទសទិសំ វា នាទំ នទតិ។ អយមត្ថោ សីហនាទសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។ យថា វា សីហោ សហនតោ ហននតោ ច សីហោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ តថាគតោ លោកធម្មានំ សហនតោ បរប្បវាទានញ្ច ហននតោ សីហោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ វុត្តស្ស សីហស្ស នាទំ សីហនាទំ។ តត្ថ យថា សីហោ សីហពលេន សមន្នាគតោ សព្ពត្ថ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ សីហនាទំ នទតិ, ឯវំ តថាគតសីហោបិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ អដ្ឋសុ បរិសាសុ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ ឥតិ រូបន្តិអាទិនា នយេន នានាវិធទេសនាវិលាសសម្បន្នំ សីហនាទំ នទតិ។ តេន វុត្តំ “បរិសាសុ សីហនាទំ នទតី”តិ។ **ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតី**តិ ឯត្ថ **ព្រហ្ម**ន្តិ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ វិសិដ្ឋំ។ ចក្ក-សទ្ទោ បនាយំ –

> សម្បត្តិយំ លក្ខណេ ច, រថង្គេ ឥរិយាបថេ;
> ទានេ រតនធម្មូរ-ចក្កាទីសុ ច ទិស្សតិ;
> ធម្មចក្កេ ឥធ មតោ, តញ្ច ទ្វេធា វិភាវយេ។

“ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សាន”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣១) ហិ អយំ សម្បត្តិយំ ទិស្សតិ។ “បាទតលេសុ ចក្កានិ ជាតានី”តិ (ទី. និ. ២.៣៥) ឯត្ថ លក្ខណេ។ “ចក្កំវ វហតោ បទ”ន្តិ (ធ. ប. ១) ឯត្ថ រថង្គេ។ “ចតុចក្កំ នវទ្វារ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៩) ឯត្ថ ឥរិយាបថេ។ “ទទំ ភុញ្ជ មា ច បមាទោ, ចក្កំ បវត្តយ សព្ពបាណិន”ន្តិ (ជា. ១.៧.១៤៩) ឯត្ថ ទានេ។ “ទិព្ពំ ចក្ករតនំ បាតុរហោសី”តិ (ទី. និ. ២.២៤៣) ឯត្ថ រតនចក្កេ។ “មយា បវត្តិតំ ចក្ក”ន្តិ (សុ. និ. ៥៦២) ឯត្ថ ធម្មចក្កេ។ “ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ (ជា. ១.១.១០៤; ១.៥.១០៣) ឯត្ថ ឧរចក្កេ។ “ខុរបរិយន្តេន ចេបិ ចក្កេនា”តិ (ទី. និ. ១.១៦៦) ឯត្ថ បហរណចក្កេ។ “អសនិវិចក្ក”ន្តិ (ទី. និ. ៣.៦១; សំ. និ. ២.១៦២) ឯត្ថ អសនិមណ្ឌលេ។ ឥធ បនាយំ ធម្មចក្កេ អធិប្បេតោ។

តំ បន ធម្មចក្កំ ទុវិធំ ហោតិ បដិវេធញាណញ្ចេវ ទេសនាញាណញ្ច។ តត្ថ បញ្ញាបភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ បដិវេធញាណំ។ ករុណាបភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ ទេសនាញាណំ។ តត្ថ បដិវេធញាណំ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ អភិនិក្ខមនតោ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ តុសិតភវនតោ វា យាវ មហាពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទីបង្ករទសពលតោ បដ្ឋាយ វា យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទេសនាញាណម្បិ បវត្តមានំ បវត្តន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ យាវ អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញស្ស សោតាបត្តិមគ្គា បវត្តមានំ, ផលក្ខណេ បវត្តំ នាម។ តេសុ បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ, ទេសនាញាណំ លោកិយំ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ, ពុទ្ធានំយេវ ឱរសញាណំ។

ឥទានិ យេហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, យានិ អាទិតោវ “ទស ខោ បនិមានិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស តថាគតពលានី”តិ និក្ខិត្តានិ, តានិ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **កតមានិ ទស? ឥធ, សារិបុត្ត, តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឋានញ្ច ឋានតោ**តិ ការណញ្ច ការណតោ។ ការណញ្ហិ យស្មា តត្ថ ផលំ តិដ្ឋតិ តទាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ច, តស្មា ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ តំ ភគវា “យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតូ បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ ឋានំ។ យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ន ហេតូ ន បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ អដ្ឋាន”ន្តិ បជានន្តោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។ អភិធម្មេ បនេតំ, “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ ញាណ”ន្តិអាទិនា (វិភ. ៨០៩) នយេន វិត្ថារិតមេវ។ **យម្បី**តិ យេន ញាណេន។ **ឥទម្បិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្សា**តិ ឥទម្បិ ឋានាដ្ឋានញាណំ តថាគតស្ស តថាគតពលំ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ យោជនា វេទិតព្ពា។

កម្មសមាទានានន្តិ សមាទិយិត្វា កតានំ កុសលាកុសលកម្មានំ, កម្មមេវ វា កម្មសមាទានំ។ **ឋានសោ ហេតុសោ**តិ បច្ចយតោ ចេវ ហេតុតោ ច។ តត្ថ គតិឧបធិកាលបយោគា វិបាកស្ស ឋានំ។ កម្មំ ហេតុ។ ឥមស្ស

បន ញាណស្ស វិត្ថារកថា “អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ គតិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តី”តិអាទិនា (វិភ. ៨១០) នយេន **អភិធម្មេ** អាគតាយេវ។

សព្ពត្ថគាមិនិន្តិ សព្ពគតិគាមិនិឹ អគតិគាមិនិញ្ច។ **បដិបទ**ន្តិ មគ្គំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ ពហូសុបិ មនុស្សេសុ ឯកមេវ បាណំ ឃាតេន្តេសុ ឥមស្ស ចេតនា និរយគាមិនី ភវិស្សតិ, ឥមស្ស ចេតនា តិរច្ឆានយោនិគាមិនីតិ ឥមិនា នយេន ឯកវត្ថុស្មិម្បិ កុសលាកុសលចេតនាសង្ខាតានំ បដិបត្តីនំ អវិបរីតតោ សភាវំ ជានាតិ។ ឥមស្ស ច ញាណស្ស វិត្ថារកថា “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស សព្ពត្ថគាមិនឹ បដិបទំ យថាភូតំ ញាណំ? ឥធ តថាគតោ អយំ មគ្គោ អយំ បដិបទា និរយគាមីតិ បជានាតី”តិអាទិនា (វិភ. ៨១១) នយេន **អភិធម្មេ** អាគតាយេវ។

អនេកធាតុន្តិ ចក្ខុធាតុអាទីហិ កាមធាតុអាទីហិ វា ធាតូហិ ពហុធាតុំ។ **នានាធាតុ**ន្តិ តាសំយេវ ធាតូនំ វិលក្ខណតាយ នានប្បការធាតុំ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធាយតនធាតុលោកំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ តាសំ តាសំ ធាតូនំ អវិបរីតតោ សភាវំ បដិវិជ្ឈតិ។ ឥទម្បិ ញាណំ “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស អនេកធាតុនានាធាតុលោកំ យថាភូតំ ញាណំ, ឥធ តថាគតោ ខន្ធនានត្តំ បជានាតី”តិអាទិនា នយេន **អភិធម្មេ** វិត្ថារិតមេវ។

នានាធិមុត្តិកតន្តិ ហីនាទីហិ អធិមុត្តីហិ នានាធិមុត្តិកភាវំ។ ឥទម្បិ ញាណំ, “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតំ យថាភូតំ ញាណំ, ឥធ តថាគតោ បជានាតិ សន្តិ សត្តា ហីនាធិមុត្តិកា”តិ អាទិនា នយេន **អភិធម្មេ** វិត្ថារិតមេវ។

បរសត្តានន្តិ បធានសត្តានំ។ **បរបុគ្គលាន**ន្តិ តតោ បរេសំ ហីនសត្តានំ។ ឯកត្ថមេវ វា ឯតំ បទទ្វយំ។ វេនេយ្យវសេន បន ទ្វេធា វុត្តំ។ **ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ត**ន្តិ សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរភាវំ អបរភាវញ្ច, វុទ្ធិញ្ច ហានិញ្ចាតិ អត្ថោ។ ឥមស្សបិ ញាណស្ស វិត្ថារកថា – “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ យថាភូតំ ញាណំ, ឥធ តថាគតោ សត្តានំ អាសយំ បជានាតិ អនុសយំ បជានាតី”តិអាទិនា (វិភ. ៨១៤) នយេន **អភិធម្មេ** អាគតាយេវ។

ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនន្តិ បឋមាទីនំ ចតុន្នំ ឈានានំ រូបី រូបានិ បស្សតីតិអាទីនំ អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខានំ សវិតក្កសវិចារាទីនំ តិណ្ណំ សមាធីនំ បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទីនញ្ច នវន្នំ អនុបុព្ពសមាបត្តីនំ។ **សំកិលេស**ន្តិ ហានភាគិយធម្មំ។ **វោទាន**ន្តិ វិសេសភាគិយធម្មំ។ **វុដ្ឋាន**ន្តិ “វោទានម្បិ វុដ្ឋានំ។ តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ (វិភ. ៨២៨) ឯវំ វុត្តបគុណជ្ឈានញ្ចេវ ភវង្គផលសមាបត្តិយោ ច។ ហេដ្ឋិមំ ហេដ្ឋិមញ្ហិ បគុណជ្ឈានំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ។ តស្មា “វោទានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ភវង្គេន បន សព្ពជ្ឈានេហិ វុដ្ឋានំ ហោតិ។ ផលសមាបត្តិយា និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ ហោតិ។ តំ សន្ធាយ “តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទម្បិ ញាណំ “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសំ វោទានំ វុដ្ឋានំ យថាភូតំ ញាណំ, ឈាយីតិ ចត្តារោ ឈាយី, អត្ថេកច្ចោ ឈាយី សម្បត្តិំយេវ សមានំ វិបត្តីតិ បច្ចេតី”តិអាទិនា (វិភ. ៨២៨) នយេន **អភិធម្មេ** វិត្ថារិតំ។ សត្តន្នំ ញាណានំ វិត្ថារកថាវិនិច្ឆយោ សម្មោហវិនោទនិយំ **វិភង្គដ្ឋកថាយំ** វុត្តោ។ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិទិព្ពចក្ខុញាណកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតា។ អាសវក្ខយកថា ភយភេរវេ។

១៤៨. ឥមានិ ខោ សារិបុត្តាតិ យានិ បុព្ពេ “ទស ខោ បនិមានិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស តថាគតពលានី”តិ អវោចំ, ឥមានិ តានីតិ អប្បនំ ករោតិ។ តត្ថ បរវាទីកថា ហោតិ – **ទសពលញាណំ** នាម បាដិយេក្កំ នត្ថិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេវាយំ បភេទោតិ។ តំ ន តថា ទដ្ឋព្ពំ។ អញ្ញមេវ ហិ ទសពលញាណំ, អញ្ញំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ទសពលញាណញ្ហិ សកសកកិច្ចមេវ ជានាតិ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ តម្បិ តតោ អវសេសម្បិ បជានាតិ។ ទសពលញាណេសុ ហិ បឋមំ ការណាការណមេវ ជានាតិ។ ទុតិយំ កម្មន្តរវិបាកន្តរមេវ។ តតិយំ កម្មបរិច្ឆេទមេវ។ ចតុត្ថំ ធាតុនានត្តការណមេវ។ បញ្ចមំ សត្តានំ អជ្ឈាសយាធិមុត្តិមេវ។ ឆដ្ឋំ ឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុភាវមេវ។ សត្តមំ ឈានាទីហិ សទ្ធិំ តេសំ សំកិលេសាទិមេវ។ អដ្ឋមំ បុព្ពេនិវុត្ថខន្ធសន្តតិមេវ។ នវមំ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិមេវ។ ទសមំ សច្ចបរិច្ឆេទមេវ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន ឯតេហិ ជានិតព្ពញ្ច តតោ ឧត្តរិញ្ច បជានាតិ។ ឯតេសំ បន កិច្ចំ ន សព្ពំ ករោតិ។ តញ្ហិ ឈានំ ហុត្វា អប្បេតុំ ន សក្កោតិ, ឥទ្ធិ ហុត្វា វិកុព្ពិតុំ ន សក្កោតិ, មគ្គោ ហុត្វា កិលេសេ ខេបេតុំ ន សក្កោតិ។ អបិច បរវាទី ឯវំ បុច្ឆិតព្ពោ – “ទសពលញាណំ នាម ឯតំ សវិតក្កសវិចារំ អវិតក្កវិចារមត្តំ អវិតក្កអវិចារំ កាមាវចរំ រូបាវចរំ អរូបាវចរំ លោកិយំ លោកុត្តរ”ន្តិ? ជានន្តោ បដិបាដិយា សត្ត ញាណានិ សវិតក្កសវិចារានីតិ វក្ខតិ។ តតោ បរានិ ទ្វេ អវិតក្កអវិចារានីតិ វក្ខតិ។ អាសវក្ខយញាណំ សិយា សវិតក្កសវិចារំ, សិយា អវិតក្កវិចារមត្តំ, សិយា អវិតក្កអវិចារន្តិ វក្ខតិ។ តថា

បដិបាដិយា សត្ត កាមាវចរានិ, តតោ បរានិ ទ្វេ រូបាវចរានិ, អវសានេ ឯកំ លោកុត្តរន្តិ វត្តតិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន សវិតក្កសវិចារមេវ កាមាវចរមេវ លោកិយមេវាតិ វត្តតិ។

ឯវមេត្ថ អនុបទវណ្ណនំ កត្វា ឥទានិ យស្មា តថាគតោ បឋមំយេវ ឋានាដ្ឋានញាណេន វេនេយ្យសត្តានំ អាសវក្ខយាធិគមស្ស ចេវ អនធិគមស្ស ច ឋានាដ្ឋានភូតំ កិលេសាវរណាភាវំ បស្សតិ, លោកិយសម្មាទិដ្ឋិដ្ឋានទស្សនតោ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិដ្ឋានាភាវទស្សនតោ ច។ អថ នេសំ កម្មវិបាកញាណេន វិបាកាវរណាភាវំ បស្សតិ, តិហេតុកបដិសន្ធិទស្សនតោ។ សព្ពត្ថគាមិនីបដិបទាញាណេន កម្មាវរណាភាវំ បស្សតិ, អនន្តរិយកម្មាភាវទស្សនតោ។ ឯវំ អនាវរណានំ អនេកធាតុនានាធាតុញាណេន អនុកូលធម្មទេសនត្ថំ ចរិយវិសេសំ បស្សតិ, ធាតុវេមត្តទស្សនតោ។ អថ នេសំ នានាធិមុត្តិកតាញាណេន អធិមុត្តិំ បស្សតិ, បយោគំ អនាទិយិត្វាបិ អធិមុត្តិវសេន ធម្មទេសនត្ថំ។ អថេវំ ទិដ្ឋាធិមុត្តីនំ យថាសត្តិ យថាពលំ ធម្មំ ទេសេតុំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណេន ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ បស្សតិ, សទ្ធាទីនំ តិក្ខមុទុភាវទស្សនតោ។ ឯវំ បរិញ្ញាតិន្ទ្រិយបរោបរិយត្តា បន តេ សចេ ទូរេ ហោន្តិ, បឋមជ្ឈានាទីសុ វសីភូតត្តា ឥទ្ធិវិសេសេន តេ ខិប្បំ ឧបគច្ឆតិ។ ឧបគន្ត្វា ច នេសំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណេន បុព្ពជាតិភាវនំ, ទិព្ពចក្ខុញាណានុភាវតោ បត្តព្ពេន ចេតោបរិយញាណេន សម្បតិ ចិត្តវិសេសំ បស្សន្តោ អាសវក្ខយញាណានុភាវេន អាសវក្ខយគាមិនិយា បដិបទាយ វិគតសម្មោហត្តា អាសវក្ខយាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ តស្មា ឥមិនា អនុក្កមេន ឥមានិ ទសពលានិ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។

តំ, សារិបុត្ត, វាចំ អប្បហាយាតិអាទីសុ បុន ឯវរូបិំ វាចំ ន វក្ខាមីតិ វទន្តោ តំ វាចំ បជហតិ នាម។ បុន ឯវរូបំ ចិត្តំ ន ឧប្បាទេស្សាមីតិ ចិន្តេន្តោ ចិត្តំ បជហតិ នាម។ បុន ឯវរូបំ ទិដ្ឋិំ ន គណ្ហិស្សាមីតិ បជហន្តោ ទិដ្ឋិំ បដិនិស្សជ្ជតិ នាម, តថា អករោន្តោ នេវ បជហតិ, ន បដិនិស្សជ្ជតិ។ **សោ យថាភតំ និក្ខិត្តោ ឯវំ និរយេ**តិ យថា និរយបាលេហិ អាហរិត្វា និរយេ ឋបិតោ, ឯវំ និរយេ ឋបិតោយេវាតិ វេទិតព្ពោ។

ឥទានិស្ស អត្ថសាធកំ ឧបមំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សីលសម្បន្នោ**តិអាទីសុ លោកិយលោកុត្តរា សីលសមាធិបញ្ញា វេទិតព្ពា។ លោកុត្តរវសេនេវ វិនិវត្តេតុម្បិ វដ្ដតិ។ អយញ្ហិ សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវេហិ សីលសម្បន្នោ, សម្មាវាយាមសតិសមាធីហិ សមាធិសម្បន្នោ, សម្មាទិដ្ឋិសង្កប្បេហិ បញ្ញាសម្បន្នោ, សោ ឯវំ សីលាទិសម្បន្នោ ភិក្ខុ យថា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ អញ្ញំ អារាធេតិ អរហត្តំ បាបុណាតិ, ឯវំសម្បទមិទំ, សារិបុត្ត, វទាមិ ឥមម្បិ ការណំ ឯវរូបមេវ ។ យថា ហិ មគ្គានន្តរំ អវិរជ្ឈិត្វាវ ផលំ និព្ពត្តតិ, ឯវមេវ ឥមស្សាបិ បុគ្គលស្ស ចុតិអនន្តរំ អវិរជ្ឈិត្វាវ និរយេ បដិសន្ធិ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ សកលស្មិញ្ហិ ពុទ្ធវចនេ ឥមាយ ឧបមាយ គាឡ្ហតរំ កត្វា វុត្តឧបមា នាម នត្ថិ។

១៥០. វេសារជ្ជានីតិ ឯត្ថ សារជ្ជបដិបក្ខោ វេសារជ្ជំ, ចតូសុ ឋានេសុ សារជ្ជាភាវំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នសោមនស្សមយញាណស្សេតំ នាមំ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ**តិ អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, សព្ពេ ធម្មា មយា អភិសម្ពុទ្ធាតិ ឯវំ បដិជានតោ តវ។ **អនភិសម្ពុទ្ធា**តិ ឥមេ នាម ធម្មា តយា អនភិសម្ពុទ្ធា។ **តត្រ វតា**តិ តេសុ វត អនភិសម្ពុទ្ធាតិ ឯវំ ទស្សិតធម្មេសុ។ **សហធម្មេនា**តិ សហេតុនា សការណេន វចនេន សុនក្ខត្តោ វិយ វិប្បលបន្តោ អប្បមាណំ។ **និមិត្តមេតន្តិ** ឯត្ថ បុគ្គលោបិ ធម្មោបិ និមិត្តន្តិ អធិប្បេតោ។ តំ បុគ្គលំ ន បស្សាមិ, យោ មំ បដិចោទេស្សតិ, តំ ធម្មំ ន បស្សាមិ, យំ ទស្សេត្វា អយំ នាម ធម្មោ តយា អនភិសម្ពុទ្ធោតិ មំ បដិចោទេស្សតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ខេមប្បត្តោ**តិ ខេមំ បត្តោ, សេសបទទ្វយំ ឥមស្សេវ វេវចនំ។ សព្ពញ្ចេតំ វេសារជ្ជញាណមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទសពលស្ស ហិ អយំ នាម ធម្មោ តយា អនភិសម្ពុទ្ធោតិ ចោទកំ បុគ្គលំ វា ចោទនាការណំ អនភិសម្ពុទ្ធធម្មំ វា អបស្សតោ សភាវពុទ្ធោយេវ វា សមានោ អហំ ពុទ្ធោស្មីតិ វទាមីតិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ពលវតរំ សោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ តេន សម្បយុត្តំ ញាណំ **វេសារជ្ជំ** នាម។ តំ សន្ធាយ “ខេមប្បត្តោ”តិអាទិមាហ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អន្តរាយិកា ធម្មាតិ ឯត្ថ បន អន្តរាយំ ករោន្តីតិ **អន្តរាយិកា,** តេ អត្ថតោ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តា សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា។ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តញ្ហិ អន្តមសោ ទុក្កដ-ទុព្ភាសិតម្បិ មគ្គផលានំ អន្តរាយំ ករោតិ។ ឥធ បន មេថុនធម្មោ អធិប្បេតោ។ មេថុនំ សេវតោ ហិ យស្ស កស្សចិ និស្សំសយមេវ មគ្គផលានំ អន្តរាយោ ហោតិ។ **យស្ស ខោ បន តេស អត្ថាយា**តិ រាគក្ខយាទីសុ យស្ស អត្ថាយ។ **ធម្មោ ទេសិតោ**តិ អសុភភាវនាទិធម្មោ កថិតោ ។ **តត្រ វត មន្តិ** តស្មិំ អនិយ្យានិកធម្មេ មំ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ទសពលញាណាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋបរិសវណ្ណនា

១៥១. "អដ្ឋ ខោ ឥមា សារិបុត្តា"តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? វេសារជ្ជញាណស្ស ពលទស្សនត្ថំ។ យថា ហិ ព្យត្តំ បរិសំ អជ្ឈោគាហេត្វា វិញ្ញូនំ ចិត្តំ អារាធនសមត្ថាយ កថាយ ធម្មកថិកស្ស នេកភាវោ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ឥមា អដ្ឋ បរិសា បត្វា វេសារជ្ជញាណស្ស វេសារជ្ជភាវោ សក្កា ញាតុន្តិ វេសារជ្ជញាណស្ស ពលំ ទស្សេន្តោ, **អដ្ឋ ខោ ឥមា សារិបុត្តា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ខត្តិយបរិសា**តិ ខត្តិយានំ សន្និបតិត្វា និសិន្នដ្ឋានំ, ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ មារកាយិកានំ បន សន្និបតិត្វា និសិន្នដ្ឋានំ មារបរិសា វេទិតព្ពា, ន មារានំ។ សព្ពាបិ ចេតា បរិសា ឧគ្គដ្ឋានទស្សនវសេន គហិតា។ មនុស្សា ហិ "ឯត្ថ រាជា និសិន្នោ"តិ បកតិវចនម្បិ វត្តុំ ន សក្កោន្តិ, កច្ឆេហិ សេទា មុច្ចន្តិ។ ឯវំ ឧគ្គា ខត្តិយបរិសា។ ព្រាហ្មណា តីសុ វេទេសុ កុសលា ហោន្តិ, គហបតយោ នានាវោហារេសុ ចេវ អក្ខរចិន្តាយ ច។ សមណា សកវាទបរវាទេសុ កុសលា ហោន្តិ។ តេសំ មជ្ឈេ ធម្មកថាកថនំ នាម អតិវិយ ភារោ។ អមនុស្សាបិ ឧគ្គា ហោន្តិ។ អមនុស្សោតិ ហិ វុត្តមត្តេបិ មនុស្សានំ សកលសរីរំ សង្កម្បតិ, តេសំ រូបំ វា ទិស្វា សទ្ទំ វា សុត្វា សត្តា វិសញ្ញិនោ ហោន្តិ។ ឯវំ អមនុស្សបរិសា ឧគ្គា។ តាសុបិ ធម្មកថាកថនំ នាម អតិវិយ ភារោ។ ឥតិ ឧគ្គដ្ឋានទស្សនវសេន តា គហិតាតិ វេទិតព្ពា។

អជ្ឈោគាហតីតិ អនុបវិសតិ។ **អនេកសតំ ខត្តិយបរិស**ន្តិ ពិម្ពិសារសមាគម ញាតិសមាគម លិច្ឆវីសមាគមសទិសំ។ អញ្ញេសុបិ ចក្កវាឡេសុ លព្ភតិយេវ។ កឹ បន ភគវា អញ្ញានិ ចក្កវាឡានិបិ គច្ឆតីតិ? អាម គច្ឆតិ។ កីទិសោ ហុត្វា? យាទិសា តេ, តាទិសោយេវ។ តេនេវាហ "អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, អានន្ទ, អនេកសតំ ខត្តិយបរិសំ ឧបសង្កមិតា, តត្ថ យាទិសកោ តេសំ វណ្ណោ ហោតិ, តាទិសកោ មយ្ហំ វណ្ណោ ហោតិ។ យាទិសកោ តេសំ សរោ ហោតិ, តាទិសកោ មយ្ហំ សរោ ហោតិ។ ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេមិ សមាទបេមិ សមុត្តេជេមិ សម្បហំសេមិ។ ភាសមានញ្ច មំ ន ជានន្តិ 'កោ នុ ខោ អយំ ភាសតិ ទេវោ វា មនុស្សោ វា'តិ។ ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេត្វា សមាទបេត្វា សមុត្តេជេត្វា សម្បហំសេត្វា អន្តរធាយាមិ ។ អន្តរហិតញ្ច មំ ន ជានន្តិ 'កោ នុ ខោ អយំ អន្តរហិតោ ទេវោ វា មនុស្សោ វា'"តិ (ទី. និ. ២.១៧២)។

ខត្តិយា កេយូរង្គទមាលាគន្ធាទិវិភូសិតា នានាវិរាគវសនា អាមុក្កមណិកុណ្ឌលា មោឡិធរា ហោន្តិ។ កឹ ភគវាបិ ឯវំ អត្តានំ មណ្ឌេតិ? តេ ច ឱទាតាបិ ហោន្តិ កាឡាបិ មង្គុលច្ឆវីបិ។ កឹ សត្ថាបិ ឯវរូបោ ហោតីតិ? សត្ថា អត្តនោ បព្ពជិតវសេនេវ គច្ឆតិ, តេសំ បន តាទិសោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, គន្ត្វា រាជាសនេ និសិន្នំ អត្តានំ ទស្សេតិ, តេសំ "អជ្ជ អម្ហាកំ រាជា អតិវិយ វិរោចតី"តិ ហោតិ។ តេ ច ភិន្នស្សរាបិ ហោន្តិ គគ្គស្សរាបិ កាកស្សរាបិ។ សត្ថា ព្រហ្មស្សរេនេវ ធម្មំ កថេតិ។ តាទិសកោ មយ្ហំ សរោ ហោតីតិ ឥទំ បន ភាសន្តរំ សន្ធាយ កថិតំ។ មនុស្សានំ បន តំ សុត្វា "អជ្ជ រាជា មធុរេន សរេន កថេតី"តិ ហោតិ។ កថេត្វា បក្កន្តេ ច ភគវតិ បុន រាជានំ អាគតំ ទិស្វា "កោ នុ ខោ អយ"ន្តិ វីមំសា ឧប្បជ្ជតិ។

ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កោ នុ ខោ អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ ឥទានេវ មាគធភាសាយ សីហឡភាសាយ មធុរេន សរេន កថេន្តោ អន្តរហិតោ, កឹ ទេវោ, ឧទាហុ មនុស្សោតិ? កិមត្ថំ បនេវំ អជានន្តានំ ធម្មំ ទេសេតីតិ? វាសនត្ថាយ។ ឯវំ សុតោបិ ហិ ធម្មោ អនាគតេ បច្ចយោ ហោតិយេវាតិ អនាគតំ បដិច្ច ទេសេតីតិ។

សន្និសិន្នបុព្ពន្តិ សង្គម្ម និសិន្នបុព្ពំ។ **សល្លបិតបុព្ពន្តិ** អាលាបសល្លាបោ កតបុព្ពោ។ **សាកច្ឆា**តិ ធម្មសាកច្ឆាបិ សមាបជ្ជិតបុព្ពា។ **អនេកសតំ ព្រាហ្មណបរិស**ន្តិអាទីនម្បិ សោណទណ្ឌសមាគមាទិវសេន ចេវ អញ្ញចក្កវាឡវសេន ច សម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

អដ្ឋបរិសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុយោនិវណ្ណនា

១៥២. **ចតស្សោ ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, យោនិយោ**តិ ឯត្ថ **យោនី**តិ ខន្ធកោដ្ឋាសស្សបិ ការណស្សបិ បស្សាវមគ្គស្សបិ នាមំ។ "ចតស្សោ នាគយោនិយោ ចតស្សោ សុបណ្ណយោនិយោ"តិ (សំ. និ. ៣.៣៤២, ៣៩២) ឯត្ថ ហិ ខន្ធកោដ្ឋាសោ យោនិ នាម។ "យោនិ ហេសា ភូមិជ ផលស្ស អធិគមាយា"តិ (ម. និ. ២.២២៧) ឯត្ថ ការណំ។ "ន ចាហំ ព្រាហ្មណំ ព្រូមិ, យោនិជំ មត្តិសម្ភវ"ន្តិ (ម. និ. ២.៤៥៧; ធ. ប. ៣៩៦) ឯត្ថ បស្សាវមគ្គោ។ ឥធ បន ខន្ធកោដ្ឋាសោ យោនីតិ អធិប្បេតោ។ តត្ថ អណ្ឌេ ជាតា **អណ្ឌជា**។ ជលាពុម្ហិ ជាតា **ជលាពុជា**។ សំសេ

ទេ ជាតា **សំសេទជា**។ វិនា ឯតេហិ ការណេហិ ឧប្បតិត្វា វិយ និព្ពត្តា អភិនិព្ពត្តាតិ **ឱបបាតិកា**។ **អភិនិព្ពិជ្ជ ជាយន្តី**តិ ភិន្ទិត្វា និក្ខមនវសេន ជាយន្តិ។ **បូតិកុណបេ វា**តិអាទីហិ អនិដ្ឋដ្ឋានានេវ ទស្សិតានិ។ ឥដ្ឋេសុបិ សប្បិតេលមធុផាណិតាទីសុ សត្តា ជាយន្តិ ឯវ។ **ទេវា**តិអាទីសុ ចាតុមហារាជិកតោ បដ្ឋាយ ឧបរិទេវា ឱបបាតិកាវ ហោន្តិ។ ភូមទេវា បន ចតុយោនិកា។ **ឯកច្ចេ ច មនុស្សា**តិ មនុស្សេសុ កេចិ ទេវា វិយ ឱបបាតិកា ច ហោន្តិ។ យេភុយ្យេន បនេតេ ជលាពុជាវ, អណ្ឌជាបិ ឯត្ថ កោន្តបុត្តា ទ្វេភាតិយត្ថេរា វិយ, សំសេទជាបិ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តបោក្ខរសាតិព្រាហ្មណបទុមវតិទេវីអាទយោ វិយ, ឯវំ វិនិបាតិកេសុ និជ្ឈាមតណ្ហិកបេតា នេរយិកា វិយ ឱបបាតិកាយេវ, អវសេសា ចតុយោនិកាបិ ហោន្តិ។ យថា តេ ឯវំ យក្ខាបិ សព្ពចតុប្បទបក្ខិជាតិទីឃជាតិអាទយោបិ សព្ពេ ចតុយោនិកាយេវ។

ចតុយោនិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចគតិវណ្ណនា

១៥៣. **បញ្ច ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, គតិយោ**តិ ឯត្ថ សុកតទុក្កដកម្មវសេន គន្តព្ពាតិ គតិយោ។ អបិច គតិគតិ និព្ពត្តិគតិ អជ្ឈាសយគតិ វិភវគតិ និប្ផត្តិគតីតិ ពហុវិធា គតិ នាម។ តត្ថ “តំ គតឹ បេច្ច គច្ឆាមី”តិ (អ. និ. ៤.១៨៤) ច, “យស្ស គតឹ ន ជានន្តិ, ទេវា គន្ធព្ពមានុសា”តិ (ធ. ប. ៤២០) ច អយំ **គតិគតិ** នាម។ “ឥមេសំ ខោ អហំ ភិក្ខូនំ សីលវន្តានំ នេវ ជានាមិ គតឹ វា អគតឹ វា”តិ (ម. និ. ១.៥០៨) អយំ **និព្ពត្តិគតិ** នាម។ “ឯវម្បិ ខោ តេ អហំ ព្រហ្មេ គតឹ ច បជានាមិ ជុតិញ្ច បជានាមី”តិ (ម. និ. ១.៥០៣) អយំ **អជ្ឈាសយគតិ** នាម។ “វិភវោ គតិ ធម្មានំ, និព្ពានំ អរហតោ គតី”តិ (បរិ. ៣៣៩) អយំ **វិភវគតិ** នាម។ “ទ្វេយេវ គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញា”តិ (ទី. និ. ១.២៥៨; ២.៣៤) អយំ **និប្ផត្តិគតិ** នាម។ តាសុ ឥធ គតិគតិ អធិប្បេតា។

និរយោតិអាទីសុ និរតិអត្ថេន និរស្សាទដ្ឋេន **និរយោ**។ តិរិយំ អញ្ចិតាតិ **តិរច្ឆានា**។ តេសំ យោនិ **តិរច្ឆានយោនិ**។ បេច្ចភាវំ បត្តានំ វិសយោតិ **បេត្តិវិសយោ**។ មនសោ ឧស្សន្នត្តា **មនុស្សា**។ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ អត្តនោ អត្តនោ អានុភាវេហិ ច ទិព្ពន្តីតិ **ទេវា**។ **និរយញ្ចាហំ, សារិបុត្តា**តិអាទីសុ និរយោតិ សទ្ធិំ ឱកាសេន ខន្ធា។ **តិរច្ឆានយោនឹ ចា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **មគ្គំ បដិបទ**ន្តិ ឧភយេនាបិ វុត្តគតិសំវត្តនិក កម្មមេវ ទស្សេតិ។ **យថា ច បដិបន្នោ**តិ យេន មគ្គេន យាយ បដិបទាយ បដិបន្នោតិ ឧភយម្បិ ឯកតោ កត្វា និទ្ទិសតិ។ **អបាយ**ន្តិអាទីសុ វឌ្ឍិសង្ខាតា សុខសង្ខាតា វា អយា អបេតត្តា **អបាយោ**។ ទុក្ខស្ស គតិ បដិសរណន្តិ **ទុគ្គតិ**។ ទុក្កដការិនោ ឯត្ថ វិវិធា និបតន្តីតិ **វិនិបាតោ**។ **និព្ពានញ្ចាហ**ន្តិ ឥទំ បន ន គេវលំ គតិគតិមេវ, គតិនិស្សរណំ និព្ពានម្បិ ជានាមីតិ ទស្សនត្ថមាហ។ ឥធ **មគ្គោ បដិបទា**តិ ឧភយេនាបិ អរិយមគ្គោវ វុត្តោ។

បញ្ចគតិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ញាណប្បវត្តាការវណ្ណនា

១៥៤. ឥទានិ យថាវុត្តេសុ សត្តសុ ឋានេសុ អដ្ឋសុ ឋានេសុ អត្តនោ ញាណប្បវត្តាការំ ទស្សេន្តោ **ឥធាហំ, សារិបុត្តា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ឯកន្តទុក្ខា**តិ និច្ចទុក្ខា និរន្តរទុក្ខា។ **តិព្ពា**តិ ពហលា។ **កដុកា**តិ ខរា។ **សេយ្យថាបី**តិអាទីនិ ឱបម្មទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។ តត្ថ **កាសូ**តិ អាវាដោបិ វុច្ចតិ រាសិបិ។

“កិន្នុ សន្តរមានោវ, កាសុំ ខណសិ សារថិ;
បុដ្ឋោ មេ សម្ម អក្ខាហិ, កឹ កាសុយា ករិស្សសី”តិ។ (ជា. ២.២២.៣) –

ឯត្ថ ហិ អាវាដោ កាសុ នាម។

“អង្គារកាសុំ អបរេ ផុនន្តិ, នរា រុទន្តា បរិទឌ្ឍគត្តា”តិ។ (ជា. ២.២២.៤៦២) –

ឯត្ថ រាសិ។ ឥធ បន អាវាដោ អធិប្បេតោ។ តេនេវាហ “សាធិកបោរិសា”តិ។ តត្ថ សាធិកំ បោរិសំ បមាណំ អស្សាតិ **សាធិកបោរិសា,** អតិរេកបញ្ចរតនាតិ អត្ថោ។ **វីតច្ចិកានំ វីតធូមាន**ន្តិ ឯតំ បរិឡាហស្ស ពលវភាវទីបនត្ថំ វុត្តំ, អច្ចិយា វា សតិ ធូមេ វា សតិ, វាតោ សមុដ្ឋាតិ, តេន បរិឡាហោ ន ពលវា ហោតិ។ **ឃម្មបរេតោ**តិ ឃម្មានុគតោ ។ **តសិតោ**តិ ជាតតណ្ហោ។ **បិបាសិតោ**តិ ឧទកំ បាតុកាមោ។ **ឯកាយនេន**

មគ្គេនាតិ ឯកបថេនេវ មគ្គេន, អនុក្កមនិយេន ឧភោសុ បស្សេសុ និរន្តរកណ្ដករុក្ខគហនេន។ **បណិធាយា**តិ អង្គារកាសុយំ បត្ថនា នាម នត្ថិ, អង្គារកាសុំ អារព្ភ បន ឥរិយាបថស្ស ឋបិតត្តា ឯវំ វុត្តំ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អង្គារកាសុ វិយ ហិ និរយោ ទដ្ឋព្ពោ។ អង្គារកាសុមគ្គោ វិយ និរយូបគំ កម្មំ។ មគ្គារុឡ្ហោ វិយ កម្មសមង្គី បុគ្គលោ។ ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ ទិព្ពចក្ខុកោ ភគវា។ យថា សោ បុរិសោ មគ្គារុឡ្ហំ ទិស្វា វិជានាតិ “អយំ ឥមិនា មគ្គេន គន្ត្វា អង្គារកាសុយំ បតិស្សតី”តិ, ឯវមេវ ភគវា បាណាតិបាតាទីសុ យំកិញ្ចិ កម្មំ អាយូហន្តំ ឯវំ ជានាតិ “អយំ ឥមំ កម្មំ កត្វា និរយេ និព្ពត្តិស្សតី”តិ។ យថា សោ បុរិសោ អបរភាគេ តំ អង្គារកាសុយា បតិតំ បស្សតិ, ឯវមេវ ភគវា អបរភាគេ “សោ បុរិសោ តំ កម្មំ កត្វា កុហឹ និព្ពត្តោ”តិ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ និរយេ និព្ពត្តំ បស្សតិ បញ្ចវិធពន្ធនាទិមហាទុក្ខំ អនុភវន្តំ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ តស្ស កម្មាយូហនកាលេ អញ្ញោ វណ្ណោ, និរយេ និព្ពត្តស្ស អញ្ញោ។ អថាបិ “សោ សត្តោ តំ កម្មំ កត្វា តត្ថ និព្ពត្តោ”តិ ឱលោកេន្តស្ស អនេកសហស្សានំ សត្តានំ មជ្ឈេ ឋិតោបិ “អយំ សោ”តិ សោយេវ សត្តោ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, “ទិព្ពចក្ខុពលំ នាម ឯត”ន្តិ វទន្តិ។

ទុតិយឧបមាយំ យស្មា អង្គារកាសុយំ វិយ គូថកូបេ បរិឡាហោ នត្ថិ, តស្មា “ឯកន្តទុក្ខា”តិ អវត្វា “ទុក្ខា”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថាបិ បុរិមនយេនេវ ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ ។ ឥមម្បិ ហិ បុគ្គលំ ភគវា ហត្ថិយោនិអាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ និព្ពត្តំ វធពន្ធនអាកឌ្ឍនវិកឌ្ឍនាទីហិ មហាទុក្ខំ អនុភវមានំ បស្សតិយេវ។

តតិយឧបមាយំ **តនុបត្តបលាសោ**តិ ន អព្ភបដលំ វិយ តនុបណ្ណោ, វិរឡបណ្ណត្តំ បនស្ស សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ។ **កពរច្ឆាយោ**តិ វិរឡច្ឆាយោ។ **ទុក្ខពហុលា**តិ បេត្តិវិសយស្មិញ្ហិ ទុក្ខមេវ ពហុលំ, សុខំ បរិត្តំ កទាចិ អនុភវិតព្ពំ ហោតិ, តស្មា ឯវមាហ។ ឯត្ថាបិ បុរិមនយេនេវ ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ។

ចតុត្ថឧបមាយំ **ពហលបត្តបលាសោ**តិ និរន្តរបណ្ណោ បត្តសញ្ឆន្នោ។ **សន្ទច្ឆាយោ**តិ បាសាណច្ឆត្តំ វិយ ឃនច្ឆាយោ។ **សុខពហុលា វេទនា**តិ មនុស្សលោកេ ខត្តិយកុលាទីសុ សុខពហុលា វេទនា វេទយិតព្ពា ហោតិ, តា វេទយមានំ និបន្នំ វា និសិន្នំ វា បស្សាមីតិ ទស្សេតិ។ ឥធាបិ ឱបម្មសំសន្ទនំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

បញ្ចមឧបមាយំ **បាសាទោ**តិ ទីឃបាសាទោ។ **ឧល្លិត្តាវលិត្ត**ន្តិ អន្តោ ចេវ ឧល្លិត្តំ ពហិ ច អវលិត្តំ។ **ផុសិតគ្គឡ**ន្តិ ទ្វារពាហាហិ សទ្ធឹ សុបិហិតកវាដំ។ **គោនកត្ថតោ**តិ ចតុរង្គុលាធិកលោមេន កាឡកោជវេន អត្ថតោ។ **បដិកត្ថតោ**តិ ឧណ្ណាមយេន សេតអត្ថរណេន អត្ថតោ។ **បដលិកត្ថតោ**តិ ឃនបុប្ផកេន ឧណ្ណាមយអត្ថរណេន អត្ថតោ។ **កទលិមិគបវរបច្ចត្ថរណោ**តិ កទលិមិគចម្មមយេន ឧត្តមបច្ចត្ថរណេន អត្ថតោ។ តំ កិរ បច្ចត្ថរណំ សេតវត្ថស្ស ឧបរិ កទលិមិគចម្មំ អត្ថរិត្វា សិព្ពេត្វា ករោន្តិ។ **សឧត្តរច្ឆទោ**តិ សហ ឧត្តរច្ឆទេន, ឧត្តរិពទ្ធេន រត្តវិតានេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ **ឧភតោលោហិតកូបធានោ**តិ សីសូបធានញ្ច បាទូបធានញ្ចាតិ បល្លង្កស្ស ឧភតោ ឋបិតលោហិតកូបធានោ។ ឥធាបិ ឧបមាសំសន្ទនំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អយំ បនេត្ថ អបរភាគយោជនា, យថា សោ បុរិសោ មគ្គារុឡ្ហមេវ ជានាតិ “អយំ ឯតេន មគ្គេន គន្ត្វា បាសាទំ អារុយ្ហ កូដាគារំ បវិសិត្វា បល្លង្កេ និសីទិស្សតិ វា និបជ្ជិស្សតិ វា”តិ, ឯវមេវ ភគវា ទានាទីសុ បុញ្ញកិរិយវត្ថូសុ យំកិញ្ចិ កុសលកម្មំ អាយូហន្តំយេវ បុគ្គលំ ទិស្វា “អយំ ឥមំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិស្សតី”តិ ជានាតិ។ យថា សោ បុរិសោ អបរភាគេ តំ បាសាទំ អារុយ្ហ កូដាគារំ បវិសិត្វា បល្លង្កេ និសិន្នំ វា និបន្នំ វា ឯកន្តសុខំ និរន្តរសុខំ វេទនំ វេទយមានំ បស្សតិ, ឯវមេវ ភគវា អបរភាគេ “សោ តំ កល្យាណំ កត្វា កុហឹ និព្ពត្តោ”តិ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ ទេវលោកេ និព្ពត្តំ បស្សតិ, នន្ទនវនាទីសុ អច្ឆរាសង្ឃបរិវុតំ ទិព្ពសម្បត្តិំ អនុភវមានំ។

ញាណប្បវត្តាការវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាសវក្ខយវារវណ្ណនា

អាសវក្ខយវារេ “ទិព្ពេន ចក្ខុនា”តិ អវត្វា “តមេនំ បស្សាមី”តិ វុត្តំ។ តំ កស្មាតិ ចេ? និយមាភាវា។ ឥមញ្ហិ បុគ្គលំ ទិព្ពចក្ខុនាបិ បស្សិស្សតិ, ចេតោបរិយញាណេនាបិ ជានិស្សតិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេនបិ ជានិស្សតិយេវ។ **ឯកន្តសុខា វេទនា**តិ ឥទំ កិញ្ចាបិ ទេវលោកសុខេន សទ្ធឹ ព្យញ្ជនតោ ឯកំ, អត្ថតោ បន នានា ហោតិ។ ទេវលោកសុខញ្ហិ រាគបរិឡាហាទីនំ អត្ថិតាយ ន ឯកន្តេនេវ សុខំ។ និព្ពានសុខំ បន សព្ពបរិឡាហានំ វូបសមាយ សព្ពាការេន ឯកន្តសុខំ។ ឧបមាយម្បិ “យថា បាសាទេ ឯកន្តសុខា”តិ វុត្តំ។ តំ មគ្គបរិឡាហស្ស អវូបសន្តតាយ

ឆាតជ្ឈត្តកាយ បិបាសាភិភូតកាយ ច ន ឯកន្តមេវ សុខំ។ វនសណ្ឌេ បន បោក្ខរណិយំ ឱរុយ្ហ រជោជល្លស្ស បវាហិតត្តា មគ្គទរថស្ស វូបសន្តកាយ ភិសមូលខាទនេន ចេវ មធុរោទកបានេន ច ឧប្បិបាសានំ វិនីតកាយ ឧទកសាដកំ បរិវត្តេត្វា មដ្ឋទុកូលំ និវាសេត្វា តណ្ឌុលត្ថវិកំ ឧស្សីសកេ កត្វា ឧទកសាដកំ បីឡេត្វា ហទយេ ឋបេត្វា មន្ទមន្ទេន ច វាតេន ពីជយមានស្ស និបន្នត្តា សព្ពាការេន ឯកន្តសុខំ ហោតិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – បោក្ខរណី វិយ ហិ អរិយមគ្គោ ទដ្ឋព្ពោ។ បោក្ខរណិមគ្គោ វិយ បុព្ពភាគបដិបទា។ មគ្គារុឡ្ហោ វិយ បដិបទាសមង្គីបុគ្គលោ។ ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ ទិព្ពចក្ខុ ភគវា។ វនសណ្ឌោ វិយ និព្ពានំ។ យថា សោ បុរិសោ មគ្គារុឡ្ហំ ទិស្វាវ ជានាតិ "អយំ ឥមិនា មគ្គេន គន្ត្វា បោក្ខរណិយំ ន្ហត្វា រមណីយេ វនសណ្ឌេ រុក្ខមូលេ និសីទិស្សតិ វា និបជ្ជិស្សតិ វា"តិ, ឯវមេវ ភគវា បដិបទំ បូរេន្តមេវ នាមរូបំ បរិច្ឆិន្ទន្តមេវ បច្ចយបរិគ្គហំ ករោន្តមេវ លក្ខណារម្មណាយ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តមេវ ជានាតិ "អយំ ឥមំ បដិបទំ បូរេត្វា សព្ពអាសវេ ខេបេត្វា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិំ បញ្ញាវិមុត្តិន្តិ ឯវំ វុត្តំ ផលសមាបត្តិំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សតី"តិ។ យថា សោ បុរិសោ អបរភាគេ តាយំ បោក្ខរណិយំ ន្ហត្វា វនសណ្ឌំ បវិសិត្វា និសិន្នំ វា និបន្នំ វា ឯកន្តសុខំ វេទនំ វេទយមានំ បស្សតិ, ឯវមេវ ភគវា អបរភាគេ តំ បុគ្គលំ បដិបទំ បូរេត្វា មគ្គំ ភាវេត្វា ផលំ សច្ឆិកត្វា និរោធសយនវរគតំ និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា ឯកន្តសុខំ វេទនំ វេទយមានំ បស្សតិ។

អាសវក្ខយវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុក្ករការិកាទិសុទ្ធិវណ្ណនា

១៥៥. "អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, សារិបុត្ត, ចតុរង្គសមន្នាគត"ន្តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? បាដិយេក្កំ អនុសន្ធិវសេន អារទ្ធំ។ អយំ កិរ សុនក្ខត្តោ ទុក្ករការិកាយ សុទ្ធិ ហោតីតិ ឯវំ លទ្ធិកោ។ អថស្ស ភគវា មយា ឯកស្មិំ អត្តភាវេ ឋត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតំ ទុក្ករំ កតំ, ទុក្ករការកោ នាម មយា សទិសោ នត្ថិ។ ទុក្ករការេន សុទ្ធិយា សតិ អហមេវ សុទ្ធោ ភវេយ្យន្តិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ អបិច អយំ សុនក្ខត្តោ ទុក្ករការិកាយ បសន្នោ, សោ ចស្ស បសន្នភាវោ, "អទ្ទសា ខោ, ភគ្គវ, សុនក្ខត្តោ លិច្ឆវិបុត្តោ អចេលំ កោរក្ខត្តិយំ ចតុក្កុណ្ឌិកំ ឆមានិកិណ្ណំ ភក្ខសំ មុខេន ខាទន្តំ មុខេន ភុញ្ជន្តំ។ ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ 'សាធុ រូបោ វត, ភោ, អយំ សមណោ ចតុក្កុណ្ឌិកោ ឆមានិកិណ្ណំ ភក្ខសំ មុខេនេវ ខាទតិ, មុខេនេវ ភុញ្ជតី'"តិ ឯវមាទិនា **បាថិកសុត្តេ** (ទី. និ. ៣.៧) អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។

អថ ភគវា អយំ ទុក្ករការិកាយ បសន្នោ, មយា ច ឯកស្មិំ អត្តភាវេ ឋត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតំ ទុក្ករំ កតំ, ទុក្ករការេ បសីទន្តេនាបិ អនេន មយិ បសីទិតព្ពំ សិយា, សោបិស្ស បសាទោ មយិ នត្ថីតិ ទស្សេន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្រ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ ទានម្បិ វេយ្យាវច្ចម្បិ សិក្ខាបទម្បិ ព្រហ្មវិហារាបិ ធម្មទេសនាបិ មេថុនវិរតិបិ សទារសន្តោសោបិ ឧបោសថោបិ អរិយមគ្គោបិ សកលសាសនម្បិ អជ្ឈាសយោបិ វីរិយម្បិ វុច្ចតិ។

"កឹ តេ វតំ កឹ បន ព្រហ្មចរិយំ,
កិស្ស សុចិណ្ណស្ស អយំ វិបាកោ;
ឥទ្ធី ជុតី ពលវីរិយូបបត្តិ,
ឥទញ្ច តេ នាគ មហាវិមានំ។

អហញ្ច ភរិយា ច មនុស្សលោកេ,
សទ្ធា ឧភោ ទានបតី អហុម្ហា;
ឱបានភូតំ មេ ឃរំ តទាសិ,
សន្តប្បិតា សមណព្រាហ្មណា ច។

តំ មេ វតំ តំ បន ព្រហ្មចរិយំ,
តស្ស សុចិណ្ណស្ស អយំ វិបាកោ;
ឥទ្ធី ជុតី ពលវីរិយូបបត្តិ,
ឥទញ្ច មេ ធីរ មហាវិមាន"ន្តិ។ (ជា. ២.២២.១៥៩២, ១៥៩៣, ១៥៩៥) –

ឥមស្មិញ្ហិ បុណ្ណកជាតកេ ទានំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។

> “កេន បាណិ កាមទទោ, កេន បាណិ មធុស្សវោ;
> កេន តេ ព្រហ្មចរិយេន, បុញ្ញំ បាណិម្ហិ ឥជ្ឈតិ។
>
> តេន បាណិ កាមទទោ, តេន បាណិ មធុស្សវោ;
> តេន មេ ព្រហ្មចរិយេន, បុញ្ញំ បាណិម្ហិ ឥជ្ឈតី”តិ។ (បេ. វ. ២៧៥) –

ឥមស្មឹ អង្កុរបេតវត្ថុស្មឹ វេយ្យាវច្ចំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។ “ឯវំ ខោ តំ, ភិក្ខវេ, តិត្តិរិយំ នាម ព្រហ្មចរិយំ អហោសី”តិ (ចូឡវ. ៣១១) ឥមស្មឹ តិត្តិរជាតកេ បញ្ចសិក្ខាបទំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។ “តំ ខោ បន មេ បញ្ចសិខ ព្រហ្មចរិយំ នេវ និព្ពិទាយ ន វិរាគាយ ន និរោធាយ, យាវទេវ ព្រហ្មលោកូបបត្តិយា”តិ (ទី. និ. ២.៣២៩) ឥមស្មឹ **មហាគោវិន្ទសុត្តេ** ព្រហ្មវិហារា ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។ “ឯកស្មឹ ព្រហ្មចរិយស្មឹ, សហស្សំ មច្ចុហាយិន”ន្តិ (សំ. និ. ១.១៨៤) ឯត្ថ ធម្មទេសនា ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តា។ “បរេ អព្រហ្មចារី ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ ព្រហ្មចារី ភវិស្សាមា”តិ (ម. និ. ១.៨៣) សល្លេខសុត្តេ មេថុនវិរតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តា។

> “មយញ្ច ភរិយា នាតិក្កមាម,
> អម្ហេ ច ភរិយា នាតិក្កមន្តិ;
> អញ្ញត្រ តាហិ ព្រហ្មចរិយំ ចរាម,
> តស្មា ហិ អម្ហំ ទហរា ន មីយរេ”តិ។ (ជា. ១.១០.៩៧) –

មហាធម្មបាលជាតកេ សទារសន្តោសោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។

> “ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតិ;
> មជ្ឈិមេន ច ទេវត្តំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតី”តិ។ (ជា. ១.៨.៧៥) –

ឯវំ និមិជាតកេ អត្តទមនវសេន កតោ អដ្ឋង្គិកោ ឧបោសថោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។ “ឥទំ ខោ បន មេ, បញ្ចសិខ, ព្រហ្មចរិយំ ឯកន្តនិព្ពិទាយ វិរាគាយ…បេ.… អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ (ទី. និ. ២.៣២៩) **មហាគោវិន្ទសុត្តស្មិំយេវ** អរិយមគ្គោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។ “តយិទំ ព្រហ្មចរិយំ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ បុថុភូតំ យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិត”ន្តិ (ទី. និ. ៣.១៧៤) បាសាទិកសុត្តេ សិក្ខត្តយសង្គហំ សាសនំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។

> “អបិ អតរមានានំ, ផលាសាវ សមិជ្ឈតិ;
> វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មិ, ឯវំ ជានាហិ គាមណី”តិ។ (ជា. ១.១.៨) –

ឯត្ថ អជ្ឈាសយោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។ ឥធ បន វីរិយំ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អធិប្បេតំ។ វីរិយព្រហ្មចរិយស្ស ហិ ឥទមេវ សុត្តំ។ តទេតំ ឯកស្មឹ អត្តភាវេ ចតុព្ពិធស្ស ទុក្ករស្ស កតត្តា ចតុរង្គសមន្នាគតន្តិ វុត្តំ។

តបស្សី សុទំ ហោមីតិ **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ, តបនិស្សិតកោ ហោមីតិ អត្ថោ។ **បរមតបស្សី**តិ បរមោ តបស្សី, តបនិស្សិតកានំ ឧត្តមោ។ **លូខោ សុទំ ហោមី**តិ លូខោ ហោមិ។ **ជេគុច្ឆី**តិ បាបជេគុច្ឆិកោ។ **បវិវិត្តោ សុទំ ហោមី**តិ បវិវិត្តោ អហំ ហោមិ។ **តត្រាស្សុ មេ ឥទំ, សារិបុត្តា**តិ តត្រ ចតុរង្គេ ព្រហ្មចរិយេ ឥទំ មម តបស្សិតាយ ហោតិ, តបនិស្សិតកភាវេ មយ្ហំ ឥទំ អចេលកាទិតបស្សិតកត្តំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។

តត្ថ **អចេលកោ**តិ និច្ចេលោ នគ្គោ។ **មុត្តាចារោ**តិ វិសដ្ឋាចារោ, ឧច្ចារកម្មាទីសុ លោកិយកុលបុត្តាចារេន វិរហិតោ, ឋិតកោវ ឧច្ចារំ ករោមិ, បស្សាវំ ករោមិ, ខាទាមិ ភុញ្ជាមិ ច។ **ហត្ថាបលេខនោ**តិ ហត្ថេ បិណ្ឌម្ហិ ឋិតេ ជិវ្ហាយ ហត្ថំ អបលិខាមិ, ឧច្ចារំ វា កត្វា ហត្ថស្មិំយេវ ទណ្ឌកសញ្ញី ហុត្វា ហត្ថេន អបលិខាមីតិ ទស្សេតិ។ តេ កិរ ទណ្ឌកំ សត្តោតិ បញ្ញបេន្តិ, តស្មា តេសំ បដិបទំ បូរេន្តោ ឯវមកាសិ។ ភិក្ខាគហណត្ថំ ឯហិ ភទ្ទន្តេតិ វុត្តោ ន ឯតីតិ **ន ឯហិភទ្ទន្តិកោ**។ តេន ហិ តិដ្ឋ ភទ្ទន្តេតិ វុត្តោបិ ន តិដ្ឋតីតិ **ន តិដ្ឋភទ្ទន្តិកោ**។ តទុភយម្បិ តិត្ថិយា ឯវំ ឯតស្ស វចនំ កតំ ភវិស្សតីតិ ន ករោន្តិ។ អហម្បិ ឯវំ អកាសិន្តិ ទស្សេតិ។ **អភិហដ**ន្តិ បុរេតរំ គហេត្វា អាហដំ ភិក្ខំ។ **ឧទ្ទិស្សកត**ន្តិ ឥទំ តុម្ហេ ឧទ្ទិស្ស កតន្តិ ឯវំ អារោចិតភិក្ខំ។ **ន និមន្តន**ន្តិ អសុកំ នាម កុលំ វា វីថឹ វា គាមំ វា បវិសេយ្យាថាតិ ឯវំ និមន្តិតភិក្ខម្បិ ន សាទិយាមិ ន គណ្ហាមិ។

ន កុម្ភិមុខាតិ កុម្ភិតោ ឧទ្ធរិត្វា ទិយ្យមានំ ភិក្ខំ ន គណ្ហាមិ។ **ន កឡោបិមុខា**តិ កឡោបីតិ ឧក្ខលិ វា បច្ឆិ វា។ តតោបិ ន គណ្ហាមិ។ កស្មា? កុម្ភិកឡោបិយោ មំ និស្សាយ កដច្ឆុនា បហារំ លភន្តីតិ។ **ន ឯឡកមន្តរ**ន្តិ ឧម្មារំ អន្តរំ កត្វា ទិយ្យមានំ ន គណ្ហាមិ។ កស្មា? អយំ មំ និស្សាយ អន្តរករណំ លភតីតិ។ ទណ្ឌមុសលេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន ទ្វិន្ន**ន្តិ ទ្វីសុ ភុញ្ជមានេសុ ឯកស្មឹ ឧដ្ឋាយ ទេន្តេ ន គណ្ហាមិ។ កស្មា? កពឡន្តរាយោ ហោតីតិ។ **ន គព្ភិនិយា**តិអាទីសុ បន គព្ភិនិយា កុច្ឆិយំ ទារកោ កិលមតិ, បាយន្តិយា ទារកស្ស ខីរន្តរាយោ ហោតិ, បុរិសន្តរគតាយ រតិអន្តរាយោ ហោតីតិ ន គណ្ហាមិ។ **ន សំកិត្តីសូ**តិ សំកិត្តេត្វា កតភត្តេសុ។ ទុព្ភិក្ខសមយេ កិរ អចេលកសាវកា អចេលកានំ អត្ថាយ តតោ តតោ តណ្ឌុលាទីនិ សមាទបេត្វា ភត្តំ បចន្តិ។ ឧក្កដ្ឋាចេលកោ តតោបិ ន បដិគ្គណ្ហាតិ។

ន យត្ថ សាតិ យត្ថ សុនខោ បិណ្ឌំ លភិស្សាមីតិ ឧបដ្ឋិតោ ហោតិ, តត្ថ តស្ស អទត្វា អាហដំ ន គណ្ហាមិ។ កស្មា? ឯតស្ស បិណ្ឌន្តរាយោ ហោតីតិ។ **សណ្ឌសណ្ឌចារិនី**តិ សមូហសមូហចារិនី, សចេ ហិ អចេលកំ ទិស្វា ឥមស្ស ភិក្ខំ ទស្សាមាតិ មានុសកា ភត្តគេហំ បវិសន្តិ។ តេសុ ច បវិសន្តេសុ កឡោបិមុខាទីសុ និលីនា មក្ខិកា ឧប្បតិត្វា សណ្ឌសណ្ឌា ចរន្តិ។ តតោ អាហដំ ភិក្ខំ ន គណ្ហាមិ។ កស្មា? មំ និស្សាយ មក្ខិកានំ គោចរន្តរាយោ ជាតោតិ, អហម្បិ តថា អកាសឹ។ **ន ថុសោទក**ន្តិ សព្ពសស្សសម្ភារេហិ កតំ លោណសោវីរកំ។ ឯត្ថ ច សុរាបានមេវ សាវជ្ជំ, អយំ បន សព្ពេសុបិ សាវជ្ជសញ្ញី។

ឯកាគារិកោតិ យោ ឯកស្មិញ្ញេវ គេហេ ភិក្ខំ លភិត្វា និវត្តតិ។ **ឯកាលោបិកោ**តិ យោ ឯកេនេវ អាលោបេន យាបេតិ។ **ទ្វាគារិកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឯកិស្សាបិ ទត្តិយា**តិ ឯកាយ ទត្តិយា។ **ទត្តិ** នាម ឯកា ខុទ្ទកបាតិ ហោតិ, យត្ថ អគ្គភិក្ខំ បក្ខិបិត្វា ឋបេន្តិ។ **ឯកាហិក**ន្តិ ឯកទិវសន្តរិកំ។ **អឌ្ឍមាសិក**ន្តិ អឌ្ឍមាសន្តរិកំ។ **បរិយាយភត្តភោជន**ន្តិ វារភត្តភោជនំ។ ឯកាហវារេន ទ្វីហវារេន សត្តាហវារេន អឌ្ឍមាសវារេនាតិ ឯវំ ទិវសវារេន អាភតំ ភត្តភោជនំ។

សាកភក្ខោតិ អល្លសាកភក្ខោ។ **សាមាកភក្ខោ**តិ សាមាកតណ្ឌុលភក្ខោ។ **នីវារា**ទីសុ **នីវារា** នាម តាវ អរញ្ញេ សយំជាតវីហិជាតិ។ **ទទ្ទុល**ន្តិ ចម្មការេហិ ចម្មំ លិខិត្វា ឆឌ្ឌិតកសដំ។ **ហដំ** វុច្ចតិ សិលេសោបិ សេវាលោបិ កណិការាទិរុក្ខនិយ្យាសោបិ។ **កណ**ន្តិ កុណ្ឌកំ ។ **អាចាមោ**តិ ភត្តឧក្ខលិកាយ លគ្គោ ឈាមឱទនោ, តំ ឆឌ្ឌិតដ្ឋានេ គហេត្វា ខាទតិ។ "ឱទនកញ្ជិយ"ន្តិបិ វទន្តិ។ **បិញ្ញាក**ាទយោ បាកដា ឯវ។ **បវត្តផលភោជី**តិ បតិតផលភោជី។

សាណានីតិ សាណវាកចោឡានិ។ **មសាណានី**តិ មិស្សកចោឡានិ។ **ឆវទុស្សានី**តិ មតសរីរតោ ឆឌ្ឌិតវត្ថានិ។ ឯរកតិណាទីនិ វា គន្ថេត្វា កតនិវាសនានិ។ **បំសុកូលានី**តិ បឋវិយំ ឆឌ្ឌិតនន្តកានិ។ **តិរីតានី**តិ រុក្ខត្តចវត្ថានិ។ **អជិន**ន្តិ អជិនមិគចម្មំ។ **អជិនក្ខិប**ន្តិ តទេវ មជ្ឈេ ផាលិតំ។ សខុរកន្តិបិ វទន្តិ។ **កុសចីរ**ន្តិ កុសតិណំ គន្ថេត្វា កតចីរំ។ **វាកចីរផលកចីរេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **កេសកម្ពល**ន្តិ មនុស្សកេសេហិ កតកម្ពលំ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ "យានិ កានិចិ, ភិក្ខវេ, តន្តាវុតានំ វត្ថានំ, កេសកម្ពលោ តេសំ បដិកុដ្ឋោ អក្ខាយតិ។ កេសកម្ពលោ, ភិក្ខវេ, សីតេ សីតោ, ឧណ្ហេ ឧណ្ហោ, ទុព្ពណ្ណោ ទុគ្គន្ធោ ទុក្ខសម្ផស្សោ"តិ (អ. និ. ៣.១៣៨)។ **វាលកម្ពល**ន្តិ អស្សវាលាទីហិ កតកម្ពលំ។ **ឧលូកបក្ខក**ន្តិ ឧលូកបក្ខានិ គន្ថេត្វា កតនិវាសនំ។ **ឧព្ភដ្ឋកោ**តិ ឧទ្ធំ ឋិតកោ។ **ឧក្កុដិកប្បធានមនុយុត្តោ**តិ ឧក្កុដិកវីរិយំ អនុយុត្តោ, គច្ឆន្តោបិ ឧក្កុដិកោវ ហុត្វា ឧប្បតិត្វា ឧប្បតិត្វា គច្ឆតិ។ **កណ្ដកាបស្សយិកោ**តិ អយកណ្ដកេ វា បកតិកណ្ដកេ វា ភូមិយំ កោដ្ដេត្វា តត្ថ ចម្មំ អត្ថរិត្វា ឋានចង្កមាទីនិ ករោមីតិ ទស្សេតិ។ **សេយ្យ**ន្តិ សយន្តោបិ តត្ថេវ សេយ្យំ កប្បេមិ។ សាយំ តតិយមស្សាតិ **សាយតតិយកំ**។ បាតោ មជ្ឈន្តិកេ សាយន្តិ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ បាបំ បវាហេស្សាមីតិ ឧទកោរោហនានុយោគំ អនុយុត្តោ វិហរាមីតិ ទស្សេតិ។

១៥៦. នេករស្សគណិកន្តិ នេករស្សគណសញ្ញាតំ។ **រជោជល្ល**ន្តិ រជមលំ, ឥទំ អត្តនោ រជោជល្លកវតសមាទានកាលំ សន្ធាយ វទតិ។ **ជេគុច្ឆិស្មិ**ន្តិ បាបជិគុច្ឆនភាវេ។ **យាវ ឧទកពិន្ទុម្ហិបី**តិ យាវ ឧទកថេវកេបិ មម ទយា បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតិ, កោ បន វាទោ អញ្ញេសុ សក្ខរកបលទណ្ឌកវាលិកាទីសុ។ តេ កិរ ឧទកពិន្ទុំ ច ឯតេ ច សក្ខរកបលាទយោ ខុទ្ទកបាណាតិ បញ្ញបេន្តិ។ តេនាហ "យាវ ឧទកពិន្ទុម្ហិបិ មេ ទយា បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតី"តិ។ ឧទកពិន្ទុម្បិ ន ហនាមិ ន វិនាសេមិ, កឹ ការណា។ **មាហំ ខុទ្ទកេ បាណេ វិសមគតេ សង្ឃាតំ អាបាទេសិ**ន្តិ។ និន្នថលតិណគ្គរុក្ខសាខាទីសុ វិសមដ្ឋានេ គតេ ឧទកពិន្ទុសង្ខាតេ ខុទ្ទកបាណេ សង្ឃាតំ វធំ មា អាបាទេសិន្តិ។ ឯតមត្ថំ "សតោវ អភិក្កមាមី"តិ ទស្សេតិ។ អចេលកេសុ កិរ ភូមី អក្កន្តកាលតោ បភុតិ សីលវា នាម នត្ថិ។ ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តាបិ ទុស្សីលាវ ហុត្វា គច្ឆន្តិ, ឧបដ្ឋាកានំ គេហេ ភុញ្ជន្តាបិ ទុស្សីលាវ ហុត្វា ភុញ្ជន្តិ។ អាគច្ឆន្តាបិ

ទុស្សីលាវ ហុត្វា អាគច្ឆន្តិ។ យទា បន មោរបិញ្ឆេន ផលកំ សម្មជ្ជិត្វា សីលំ អធិដ្ឋាយ និសីទន្តិ, តទា សីលវន្តា នាម ហោន្តិ។

វនកម្មិកន្តិ កន្ទមូលផលាផលាទីនំ អត្ថាយ វនេ វិចរន្តំ។ **វនេន វន**ន្តិ វនតោ វនំ, ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **សំបតាមី**តិ គច្ឆាមិ។ **អារញ្ញកោ**តិ អរញ្ញោ ជាតវុទ្ធោ, ឥទំ អត្តនោ អាជីវកកាលំ សន្ធាយ វទតិ។ ពោធិសត្តោ កិរ បាសណ្ឌបរិគ្គណ្ហណត្ថាយ តំ បព្ពជ្ជំ បព្ពជិ, និវត្តកភាវំ បន ញត្វាបិ ន ឧប្បព្ពជ្ជិតោ, ពោធិសត្តា ហិ យំ យំ ឋានំ ឧបេន្តិ, តតោ អនិវត្តិតធម្មា ហោន្តិ, បព្ពជិត្វា បន មា មំ កោចិ អទ្ទសាតិ តតោវ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ។ តេនេវាហ “មា មំ តេ អទ្ទសំសុ អហញ្ច មា តេ អទ្ទស”ន្តិ។

គោដ្ឋាតិ គោវជា។ **បដ្ឋិតគាវោ**តិ និក្ខន្តគាវោ។ **តត្ថ ចតុក្កុណ្ឌិកោ**តិ វនន្តេយេវ ឋិតោ គោបាលកានំ គាវីហិ សទ្ធឹ អបគតភាវំ ទិស្វា ទ្វេ ហត្ថេ ទ្វេ ច ជណ្ណុកានិ ភូមិយំ បបេត្វា ឯវំ ចតុក្កុណ្ឌិកោ ឧបសង្កមិត្វាតិ អត្ថោ។ **តានិ សុទំ អាហារេមី**តិ មហល្លកវច្ឆកានំ គោមយានិ កសដានិ និរោជានិ ហោន្តិ, តស្មា តានិ វជ្ជេត្វា យានិ តរុណវច្ឆកានំ ខីរបានេនេវ វឌ្ឍន្តានំ សឱជានិ គោមយានិ តានិ កុច្ឆិបូរំ ខាទិត្វា បុន វនសណ្ឌមេវ បវិសតិ។ តំ សន្ធាយាហ “តានិ សុទំ អាហារេមី”តិ។ **យាវកីវញ្ច មេ**តិ យត្តកំ កាលំ មម សកំ មុត្តករីសំ អបរិក្ខីណំ ហោតិ។ យាវ មេ ទ្វារវឡញ្ជោ បវត្តិត្ថ, តាវ តទេវ អាហារេមីតិ អត្ថោ។ កាលេ បន គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ បរិក្ខីណមំសលោហិតោ ឧបច្ឆិន្នទ្វារវឡញ្ជោ វច្ឆកានំ គោមយានិ អាហារេមិ។ **មហាវិកដភោជនស្មិ**ន្តិ មហន្តេ វិកដភោជនេ, អបកតិភោជនេតិ អត្ថោ។

១៥៧. **តត្រាស្សុទំ, សារិបុត្ត, ភីសនកស្ស វនសណ្ឌស្ស ភីសនកតស្មឹ ហោតី**តិ។ **តត្រា**តិ បុរិមវចនាបេក្ខនំ។ **សុទ**ន្តិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ។ **សារិបុត្តា**តិ អាលបនំ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថយោជនា – **តត្រា**តិ យំ វុត្តំ អញ្ញតរំ ភីសនកំ វនសណ្ឌន្តិ, តត្រ យោ សោ ភីសនកោ វនសណ្ឌោ វុត្តោ, តស្ស ភីសនកស្ស វនសណ្ឌស្ស ភីសនកតស្មឹ ហោតិ, ភីសនកកិរិយាយ ហោតីតិ អត្ថោ។ កឹ ហោតិ? ឥទំ ហោតិ, យោ កោចិ អវីតរាគោ…បេ.… លោមានិ ហំសន្តីតិ។

អថ វា **តត្រា**តិ សាមិអត្ថេ ភុម្មំ។ សុ ឥតិ និបាតោ។ កឹ សុ នាម តេ ភោន្តោ សមណព្រាហ្មណាតិអាទីសុ វិយ។ **ឥទ**ន្តិ អធិប្បេតមត្ថំ បច្ចក្ខំ វិយ កត្វា ទស្សនវចនំ។ **សុទ**ន្តិ សុ ឥទំ, សន្ធិវសេន ឥការលោបោ វេទិតព្ពោ។ ចក្ខុន្ទ្រិយំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ កឹ សូធវិត្តន្តិអាទីសុ វិយ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថយោជនា, តស្ស, សារិបុត្ត, ភីសនកស្ស វនសណ្ឌស្ស ភីសនកតស្មឹ ឥទំសុ ហោតីតិ។ **ភីសនកតស្មិ**ន្តិ ភីសនកភាវេតិ អត្ថោ។ ឯកស្ស តការស្ស លោបោ ទដ្ឋព្ពោ។ “ភីសនកត្តស្មិ”ន្តិយេវ វា បាឋោ , ភីសនកតាយ ឥតិ វា វត្តព្ពេ លិង្គវិបល្លាសោ កតោ, និមិត្តត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ តស្មា ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ, ភីសនកភាវេ ឥទំសុ ហោតិ, ភីសនកភាវនិមិត្តំ ភីសនកភាវហេតុ, ភីសនកភាវបច្ចយា ឥទំសុ ហោតិ។ យោ កោចិ អវីតរាគោ តំ វនសណ្ឌំ បវិសតិ។ យេភុយ្យេន លោមានិ ហំសន្តិ ពហុតរានិ លោមានិ ហំសន្តិ, ឧទ្ធំ មុខានិ សូចិសទិសានិ កណ្ដកសទិសានិ ច ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ, អប្បានិ ន ហំសន្តិ, ពហុតរានំ វា សត្តានំ ហំសន្តិ, អប្បកានំ អតិសូរបុរិសានំ ន ហំសន្តីតិ។

អន្តរដ្ឋកាតិ មាឃមាសស្ស អវសានេ ចតស្សោ, ផគ្គុណមាសស្ស អាទិម្ហិ ចតស្សោតិ ឯវំ ឧភិន្នំ អន្តរេ អដ្ឋរត្តិ។ **អព្ភោកាសេ**តិ មហាសត្តោ ហិមបាតសមយេ រត្តឹ អព្ភោកាសេ វិហរតិ, អថស្ស លោមកូបេសុ អាវុតមុត្តា វិយ ហិមពិន្ទូនិ តិដ្ឋន្តិ, សរីរំ សេតទុកូលបារុតំ វិយ ហោតិ។ **ទិវា វនសណ្ឌេ**តិ ទិវា ហិមពិន្ទូសុ សូរិយាតបសម្ផស្សេន វិគតេសុ អស្សាសោបិ ភវេយ្យ, អយំ បន សូរិយេ ឧគ្គច្ឆន្តេយេវ វនសណ្ឌំ បវិសតិ, តត្រាបិស្ស សូរិយាតបេន បគ្ឃរន្តំ ហិមំ សរីរេយេវ បតតិ។ **ទិវា អព្ភោកាសេ វិហរាមិ រត្តឹ វនសណ្ឌេ**តិ គិម្ហកាលេ កិរេស ទិវា អព្ភោកាសេ វិហាសិ, តេនស្ស កច្ឆេហិ សេទធារា មុច្ចឹសុ, រត្តឹ អស្សាសោ ភវេយ្យ, អយំ បន សូរិយេ អត្ថំ គច្ឆន្តេយេវ វនសណ្ឌំ បវិសតិ។ អថស្ស ទិវា គហិតឧស្មេ វនសណ្ឌេ អង្គារកាសុយំ បក្ខិត្តោ វិយ អត្តភាវោ បរិទយ្ហិត្ថ។ **អនច្ឆរិយា**តិ អនុអច្ឆរិយា។ **បដិភាសី**តិ ឧបដ្ឋាសិ។

សោតត្តោតិ ទិវា អាតបេន រត្តឹ វនឧស្មាយ សុតត្តោ។ **សោសិន្នោ**តិ រត្តឹ ហិមេន ទិវា ហិមោទកេន សុដ្ឋុ តិន្តោ។ **ភីសនកេ**តិ ភយជនកេ។ **នគ្គោ**តិ និច្ចេលោ។ និវាសនបារុបនេ ហិ សតិ សីតំ វា ឧណ្ហំ វា ន អតិពាធេយ្យ, តម្បិ មេ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **ន ចគ្គិមាសិនោ**តិ អគ្គិម្បិ ន ឧបគតោ។ **ឯសនាបសុតោ**តិ សុទ្ធិឯសនត្ថាយ បសុតោ, បយុត្តោ។ **មុនី**តិ, តទា អត្តានំ មុនីតិ កត្វា កថេតិ។

ឆវឌ្ឍិកានីតិ ឧបឌ្ឍុទឌ្ឍានិ អដ្ឋីនិ។ **ឧបធាយា**តិ យថា សីសូបធានញ្ច បាទូបធានញ្ច បញ្ញាយតិ, ឯវំ សន្ថរិត្វា តត្ថ សេយ្យំ កប្បេមីតិ ទស្សេតិ។ **គាមណ្ឌលា**តិ គោបាលទារកា។ តេ កិរ ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, សុមេធ, ត្វំ ឥមស្មឹ ឋានេ កស្មា និសិន្នោ, កថេហីតិ វទន្តិ។ ពោធិសត្តោ អធោមុខោ និសីទតិ, ន កថេតិ។ អថ នំ តេ អកថេតុំ ន ទស្សាមាតិ បរិវារេត្វា **ឱដ្ឋុភន្តិ** សរីរេ ខេឡំ បាតេន្តិ។ ពោធិសត្តោ ឯវម្បិ ន កថេតិ។ អថ នំ ត្វំ ន កថេសីតិ **ឱមុត្តេន្តិ** បស្សាវមស្ស ឧបរិ វិស្សជ្ជេន្តិ។ ពោធិសត្តោ ឯវម្បិ ន កថេតិយេវ។ តតោ នំ កថេហិ កថេហីតិ បំសុកេន ឱកិរន្តិ។ ពោធិសត្តោ ឯវម្បិ ន កថេតិយេវ។ អថស្ស ន កថេសីតិ ទណ្ឌកសលាកា គហេត្វា កណ្ណសោតេសុ បវេសេន្តិ។ ពោធិសត្តោ ទុក្ខា តិព្ពា កដុកា វេទនា អធិវាសេន្តោ កស្សចិ កិញ្ចិ ន ករិស្សាមីតិ មតកោ វិយ អច្ឆតិ។ តេនាហ “ន ខោ បនាហំ, សារិបុត្ត, អភិជានាមិ តេសុ បាបកំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតា”តិ។ ន មយា តេសុ បាបកំ ចិត្តម្បិ ឧប្បាទិតន្តិ អត្ថោ។ **ឧបេក្ខាវិហារស្មឹ ហោតីតិ** ឧបេក្ខាវិហារោ ហោតិ។ វិហារោ ឯវ ហិ វិហារស្មិន្តិ វុត្តោ។ តេនេវ ច “ឥទំសុ មេ”តិ ឯត្ថាបិ អយំសុ មេតិ ឯវំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមិនា នយេន អញ្ញានិបិ ឯវរូបានិ បទានិ វេទិតព្ពានិ។ ឥមិនា ឥតោ ឯកនវុតិកប្បេ បូរិតំ ឧបេក្ខាវិហារំ ទស្សេតិ។ យំ សន្ធាយាហ –

> “សុខបត្តោ ន រជ្ជាមិ, ទុក្ខេ ន ហោមិ ទុម្មនោ;
> សព្ពត្ថ តុលិតោ ហោមិ, ឯសា មេ ឧបេក្ខាបារមី”តិ។

ទុក្ករការិកាទិសុទ្ធិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាហារសុទ្ធិវណ្ណនា

១៥៨. អាហារេន សុទ្ធីតិ កោលាទិនា ឯកច្ចេន បរិត្តកអាហារេន សក្កា សុជ្ឈិតុន្តិ ឯវំទិដ្ឋិនោ ហោន្តិ។ **ឯវមាហំសូ**តិ ឯវំ វទន្តិ។ **កោលេហី**តិ បទរេហិ។ **កោលោទកន្តិ** កោលានិ មទ្ទិត្វា កតបានកំ។ **កោលវិកតិន្តិ** កោលសាឡវកោលបូវកោលគុឡាទិកោលវិការំ។ **ឯតបរមោ**តិ ឯតំ បមាណំ បរមំ អស្សាតិ ឯតបរមោ។ តទា ឯកនវុតិកប្បមត្ថកេ បន ន ពេលុវបក្កតាលបក្កបមាណោ កោលោ ហោតិ, យំ ឯតរហិ កោលស្ស បមាណំ, ឯត្តកោវ ហោតីតិ អត្ថោ។

១៥៩. អធិមត្តកសិមានន្តិ អតិវិយ កិសភាវំ។ **អាសីតិកបព្ពានិ វា កាឡបព្ពានិ វា**តិ យថា អាសីតិកវល្លិយា វា កាឡវល្លិយា វា សន្ធិដ្ឋានេសុ មិលាយិត្វា មជ្ឈេ ឧន្នតុន្នតានិ ហោន្តិ, ឯវំ មយ្ហំ អង្គបច្ចង្គានិ ហោន្តីតិ ទស្សេតិ។ **ឱដ្ឋបទន្តិ** យថា ឱដ្ឋស្ស បទំ មជ្ឈេ គម្ភីរំ ហោតិ, ឯវមេវំ ពោធិសត្តស្ស មិលាតេ មំសលោហិតេ វច្ចទ្វារស្ស អន្តោបវិដ្ឋត្តា អានិសទំ មជ្ឈេ គម្ភីរំ ហោតិ។ អថស្ស ភូមិយំ និសិន្នដ្ឋានំ សរបោង្ខេន អក្កន្តំ វិយ មជ្ឈេ ឧន្នតំ ហោតិ។ **វដ្ដនាវឡី**តិ យថា វដ្ដយា អាវុនិត្វា កតា វដ្ដនាវឡី វដ្ដនានំ អន្តរន្តរា និន្នា ហោតិ, វដ្ដនដ្ឋានេសុ ឧន្នតា, ឯវំ បិដ្ឋិកណ្ដកោ ឧន្នតាវនតោ ហោតិ, **ជរសាលាយ គោបានសិយោ**តិ ជិណ្ណសាលាយ គោបានសិយោ, តា វំសតោ មុច្ចិត្វា មណ្ឌលេ បតិដ្ឋហន្តិ, មណ្ឌលតោ មុច្ចិត្វា ភូមិយន្តិ; ឯវំ ឯកា ឧបរិ ហោតិ, ឯកា ហេដ្ឋាតិ ឱលុគ្គវិលុគ្គា ភវន្តិ។ ពោធិសត្តស្ស បន ន ឯវំ ផាសុឡិយោ, តស្ស ហិ លោហិតេ ឆិន្នេ មំសេ មិលាតេ ផាសុឡន្តរេហិ ចម្មានិ ហេដ្ឋា ឱតិណ្ណានិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ឱក្ខាយិកាតិ ហេដ្ឋា អនុបវិដ្ឋា។ តស្ស កិរ លោហិតេ ឆិន្នេ មំសេ មិលាតេ អក្ខិអាវាដកា មត្ថលុង្គំ អាហច្ច អដ្ឋំសុ, តេនស្ស ឯវរូបា អក្ខិតារកា អហេសុំ។ **អាមកច្ឆិន្នោ**តិ អតិតរុណកាលេ ឆិន្នោ, សោ ហិ វាតាតបេន សំផុសតិ ចេវ មិលាយតិ ច។ **យាវស្សុ មេ, សារិបុត្តា**តិ, សារិបុត្ត, មយ្ហំ ឧទរច្ឆវិ យាវ បិដ្ឋិកណ្ដកំ អល្លីនា ហោតិ។ អថ វា យាវស្សុ មេ, សារិបុត្ត, ភារិយភារិយា អហោសិ ទុក្ករការិកា, មយ្ហំ ឧទរច្ឆវិ យាវ បិដ្ឋិកណ្ដកំ អល្លីនា អហោសីតិ ឯវមេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **បិដ្ឋិកណ្ដកំយេវ បរិគ្គណ្ហាមី**តិ សហឧទរច្ឆវឹ គណ្ហាមិ។ **ឧទរច្ឆវឹយេវ បរិគ្គណ្ហាមី**តិ សហបិដ្ឋិកណ្ដកំ គណ្ហាមិ។ **អវកុជ្ជោ បបតាមី**តិ តស្ស ហិ ឧច្ចារបស្សាវត្ថាយ និសិន្នស្ស បស្សាវោ នេវ និក្ខមតិ, វច្ចំ បន ឯកំ ទ្វេ កដកដ្ឋិមត្តំ និក្ខមតិ។ ពលវទុក្ខំ ឧប្បាទេតិ។ សរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, តត្ថេវ អវកុជ្ជោ ភូមិយំ បតតិ។ តេនាហ “អវកុជ្ជោ បបតាមី”តិ។ **តមេវ កាយន្តិ** តំ ឯកនវុតិកប្បមត្ថកេ កាយំ។ មហាសច្ចកសុត្តេ បន បច្ឆិមភវិកកាយំ សន្ធាយ ឥមមេវ កាយន្តិ អាហ។ **បូតិមូលានី**តិ មំសេ វា លោហិតេ វា សតិ តិដ្ឋន្តិ។ តស្ស បន អភាវេ ចម្មខណ្ឌេ លោមានិ វិយ ហត្ថេយេវ លគ្គន្តិ, តំ សន្ធាយាហ “បូតិមូលានិ លោមានិ កាយស្មា បតន្តី”តិ។

អលមរិយញាណទស្សនវិសេសន្តិ អរិយភាវំ កាតុំ សមត្ថំ លោកុត្តរមគ្គំ។ **ឥមិស្សាយេវ អរិយាយ បញ្ញាយា**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ អនធិគមា។ **យាយំ អរិយា**តិ យា អយំ មគ្គបញ្ញា អធិគតា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា ឯតរហិ

វិបស្សនាបញ្ញាយ អធិគតត្តា មគ្គបញ្ញា អធិគតា, ឯវំ ឯកនវុតិកប្បមត្ថកេ វិបស្សនាបញ្ញាយ អនធិគតត្តា លោកុត្តរមគ្គបញ្ញំ នាធិគតោស្មីតិ, មជ្ឈិមភាណកត្ថេរា បនាហុ, តមិស្សាយេវាតិ វុត្តបញ្ញាបិ យាយំ អរិយាតិ វុត្តបញ្ញាបិ មគ្គបញ្ញាយេវ។ អថ នេ ភិក្ខូ អាហំសុ "ឯវំ សន្តេ មគ្គស្ស អនធិគតត្តា មគ្គំ នាធិគតោស្មីតិ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, ភន្តេ"តិ។ អាវុសោ, កិញ្ចាបិ ទីបេតុំ ន សក្កោមិ, ទ្វេបិ បន មគ្គបញ្ញាយេវាតិ, ឯតទេវ ចេត្ថ យុត្តំ។ ឥតរថា ហិ យា អយន្តិ និទ្ទេសោ អននុរូបោ សិយា។

អាហារសុទ្ធិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សំសារសុទ្ធិអាទិវណ្ណនា

១៦០. **សំសារេន សុទ្ធី**តិ ពហុកំ សំសរិត្វា សុជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។ **ឧបបត្តិយា សុទ្ធី**តិ ពហុកំ ឧបបជ្ជិត្វា សុជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។ **អាវាសេន សុទ្ធី**តិ ពហូសុ ឋានេសុ វសិត្វា សុជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។ តីសុបិ ឋានេសុ សំសរណកវសេន **សំសារោ**។ ឧបបជ្ជនកវសេន **ឧបបត្តិ**។ វសនកវសេន **អាវាសោ**តិ ខន្ធាយេវ វុត្តា។ **យញ្ញេនា**តិ ពហុយាគេ យជិត្វា សុជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។ **មុទ្ធាវសិត្តេនា**តិ តីហិ សង្ខេហិ ខត្តិយាភិសេកេន មុទ្ធនិ អភិសិត្តេន។ **អគ្គិបារិចរិយាយា**តិ ពហុអគ្គិបរិចរណេន សុជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។

១៦១. **ទហរោ**តិ តរុណោ។ **យុវា**តិ យោព្ពនេន សមន្នាគតោ។ **សុសុកាឡកេសោ**តិ សុដ្ឋុ កាឡកេសោ។ **ភទ្រេន យោព្ពនេន សមន្នាគតោ**តិ ឥមិនាស្ស យេន យោព្ពនេន សមន្នាគតោ យុវា, តំ យោព្ពនំ ភទ្ទំ លទ្ធកន្តិ ទស្សេតិ។ បឋមេន វយសាតិ បឋមវយោ នាម តេត្តឹស វស្សានិ, តេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ, **បញ្ញាវេយ្យត្តិយេនា**តិ បញ្ញាវេយ្យត្តិភាវេន។ **ជិណ្ណោ**តិ ជរាជិណ្ណោ។ **វុទ្ធោ**តិ វឌ្ឍិត្វា បិតអង្គបច្ចង្គោ។ **មហល្លកោ**តិ ជាតិមហល្លកោ។ **អទ្ធគតោ**តិ ពហុអទ្ធានំ គតោ ចិរកាលាតិក្កន្តោ។ **វយោ អនុប្បត្តោ**តិ វស្សសតស្ស តតិយកោដ្ឋាសំ បច្ឆិមវយំ អនុប្បត្តោ។ **អាសីតិកោ មេ វយោ វត្តតី**តិ ឥមំ កិរ សុត្តំ ភគវា បរិនិព្ពានសំវច្ឆរេ កថេសិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **បរមាយា**តិ ឧត្តមាយ។ **សតិយា**តិអាទីសុ បទសតម្បិ បទសហស្សម្បិ វទន្តស្សេវ គហណសមត្ថតា **សតិ** នាម។ តទេវ អាធារណឧបនិពន្ធនសមត្ថតា **គតិ** នាម។ ឯវំ គហិតំ ធារិតំ សជ្ឈាយំ កាតុំ សមត្ថវីរិយំ **ធិតិ** នាម។ តស្ស អត្ថញ្ច ការណញ្ច ទស្សនសមត្ថតា **បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ** នាម។

ទឡ្ហធម្មា ធនុគ្គហោតិ ទឡ្ហំ ធនុំ គហេត្វា ឋិតោ ឥស្សាសោ។ **ទឡ្ហធនុ** នាម ទ្វិសហស្សថាមំ វុច្ចតិ, ទ្វិសហស្សថាមំ នាម យស្ស អារោបិតស្ស ជិយាពទ្ធោ លោហសីសាទីនំ ភារោ ទណ្ឌេ គហេត្វា យាវ កណ្ឌប្បមាណា ឧក្ខិត្តស្ស បថវិតោ មុច្ចតិ។ **សិក្ខិតោ**តិ ទស ទ្វាទស វស្សានិ អាចរិយកុលេ ឧគ្គហិតសិប្បោ។ **កតហត្ថោ**តិ កោចិ សិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហាតិ។ កតហត្ថោ ន ហោតិ, អយំ បន កតហត្ថោ ចិណ្ណវសីភាវោ។ **កតូបាសនោ**តិ រាជកុលាទីសុ ទស្សិតសិប្បោ។ **លហុកេន អសនេនា**តិ អន្តោ សុសិរំ កត្វា តូលាទីនិ បូរេត្វា កតលាខាបរិកម្មេន សល្លហុកកណ្ឌេន។ ឯវំ កតញ្ហិ ឯកឧសភគាមី ទ្វេ ឧសភានិ គច្ឆតិ, អដ្ឋឧសភគាមី សោឡសឧសភានិ គច្ឆតិ។ **អប្បកសិរេនា**តិ និទុក្ខេន។ **អតិបាតេយ្យា**តិ អតិក្កមេយ្យ។ **ឯវំ អធិមត្តសតិមន្តោ**តិ យថា សោ ធនុគ្គហោ តំ វិទត្ថិចតុរង្គុលឆាយំ សីឃំ ឯវ អតិក្កមេតិ, ឯវំ បទសតម្បិ បទសហស្សម្បិ ឧគ្គហេតុំ ឧបធារេតុំ សជ្ឈាយិតុំ អត្ថការណានិ ច ឧបបរិក្ខិតុំ សមត្ថាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញត្រ អសិតបីតខាយិតសាយិតា**តិ អសិតបីតាទីនិ ហិ ភគវតោបិ កាតព្ពានិ ហោន្តិ, ភិក្ខូហិបិ។ តស្មា តេសំ ករណមត្តកាលំ ឋបេត្វាតិ ទស្សេតិ។

អបរិយាទិន្នាយេវាតិ អបរិក្ខីណាយេវ។ សចេ ហិ ឯកោ ភិក្ខុ កាយានុបស្សនំ បុច្ឆតិ, អញ្ញោ វេទនានុបស្សនំ, អញ្ញោ ចិត្តានុបស្សនំ, អយ្យោ ធម្មានុបស្សនំ។ ឥមិនា បុដ្ឋំ អហំ បុច្ឆិស្សាមីតិ ឯកោ ឯកំ ន ឱលោកេតិ។ ឯវំ សន្តេបិ តេសំ វារោ បញ្ញាយតិ។ ឯវំ ពុទ្ធានំ បន វារោ ន បញ្ញាយតិ, វិទត្ថិចតុរង្គុលឆាយំ អតិក្កមតោ បុរេតរំយេវ ភគវា ចុទ្ទសវិធេន កាយានុបស្សនំ, នវវិធេន វេទនានុបស្សនំ, សោឡសវិធេន ចិត្តានុបស្សនំ, បញ្ចវិធេន ធម្មានុបស្សនំ កថេតិ។ តិដ្ឋន្តុ វា តាវ ឯតេ ចត្តារោ។ សចេ ហិ អញ្ញោ ចត្តារោ សម្មប្បធានេសុ, អញ្ញោ ឥទ្ធិបាទេសុ, អញ្ញោ បញ្ច ឥន្ទ្រិយេសុ, អញ្ញោ បញ្ច ពលេសុ, អញ្ញោ សត្ត ពោជ្ឈង្គេសុ, អញ្ញោ អដ្ឋ មគ្គង្គេសុ បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យុំ, តម្បិ ភគវា កថេយ្យ។ តិដ្ឋន្តុ វា ឯតេ អដ្ឋ។ សចេ អញ្ញោ សត្តតឹស ជនា ពោធិបក្ខិយេសុ បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យុំ, តម្បិ ភគវា តាវទេវ កថេយ្យ។ កស្មា? យាវតា ហិ លោកិយមហាជនា ឯកំ បទំ កថេន្តិ។ តាវ អានន្ទត្ថេរោ អដ្ឋ បទានិ កថេតិ។ អានន្ទត្ថេរេ បន ឯកំ បទំ កថេន្តេយេវ ភគវា សោឡសបទានិ កថេតិ។ កស្មា? ភគវតោ ហិ ជិវ្ហា មុទុកា ទន្តាវរណំ សុផុសិតំ វចនំ អគលិតំ ភវង្គបរិវាសោ លហុកោ។ តេនាហ "អបរិយាទិន្នាយេវស្ស, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស ធម្មទេសនា"តិ។

តត្ថ **ធម្មទេសនា**តិ តន្តិឋបនា។ **ធម្មបទព្យញ្ជន**ន្តិ បាឡិយា បទព្យញ្ជនំ, តស្ស តស្ស អត្ថស្ស ព្យញ្ជនកំ អក្ខរំ។ **បញ្ហបដិភាន**ន្តិ បញ្ហព្យាករណំ។ ឥមិនា កឹ ទស្សេតិ? តថាគតោ បុព្ពេ ទហរកាលេ អក្ខរានិ សម្បិណ្ឌេត្វា បទំ វត្តុំ សក្កោតិ, បទានិ សម្បិណ្ឌេត្វា គាថំ វត្តុំ សក្កោតិ, ចតុអក្ខរេហិ វា អដ្ឋអក្ខរេហិ វា សោឡសអក្ខរេហិ វា បទេហិ យុត្តាយ គាថាយ អត្ថំ វត្តុំ សក្កោតិ។ ឥទានិ បន មហល្លកកាលេ អក្ខរានិ សម្បិណ្ឌេត្វា បទំ វា, បទានិ សម្បិណ្ឌេត្វា គាថំ វា, គាថាយ អត្ថំ វា វត្តុំ ន សក្កោតីតិ ឯវំ នត្ថិ។ ទហរកាលេ ច មហល្លកកាលេ ច សព្ពមេតំ តថាគតស្ស អបរិយាទិន្នមេវាតិ ឥមំ ទស្សេតិ។ **មញ្ចកេន ចេបិ ម**ន្តិ ឥទំ ពុទ្ធពលទីបនត្ថមេវ បរិកប្បេត្វា អាហ។ ទសពលំ បន មញ្ចកេ អារោបេត្វា គាមនិគមរាជធានិយោ បរិហរណកាលោ នាម នត្ថិ។ តថាគតា ហិ បញ្ចមេ អាយុកោដ្ឋាសេ ខណ្ឌិច្ឆាទីហិ អនភិភូតា សុវណ្ណវណ្ណសរីរស្ស វេវណ្ណិយេ អននុប្បត្តេ ទេវមនុស្សានំ បិយមនាបកាលេយេវ បរិនិព្ពាយន្តិ។

១៦២. នាគសមាលោតិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ បឋមពោធិយញ្ហិ វីសតិវស្សព្ភន្តរេ ឧបវាននាគិត មេឃិយត្ថេរា វិយ អយម្បិ ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ អហោសិ។ **ពីជយមានោ**តិ មន្ទមន្ទេន តាលវណ្ដវាតេន ភគវតោ ឧតុសុខំ សមុដ្ឋាបយមានោ។ **ឯតទវោចា**តិ សកលសុត្តន្តំ សុត្វា ភគវតោ បុព្ពចរិតំ ទុក្ករការកំ អាគម្ម បសន្នោ ឯតំ “អច្ឆរិយំ ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តន្តិ **អច្ឆរិយំ**។ អភូតបុព្ពំ ភូតន្តិ **អព្ភុតំ**។ ឧភយេនបិ អត្តនោ វិម្ហយមេវ ទីបេតិ។ **កោ នាមោ អយំ ភន្តេ**តិ ឥទំ ភទ្ទកោ វតាយំ ធម្មបរិយាយោ, ហន្ទស្ស ភគវន្តំ អាយាចិត្វា នាមំ គណ្ហាបេមីតិ អធិប្បាយេន អាហ។ អថស្ស ភគវា នាមំ គណ្ហន្តោ **តស្មា តិហ ត្វ**ន្តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ, យស្មា ឥទំ សុត្តំ សុត្វា តវ លោមានិ ហដ្ឋានិ, តស្មា តិហ ត្វំ , នាគសមាល, ឥមំ ធម្មបរិយាយំ “លោមហំសន បរិយាយោ”ត្វេវ នំ ធារេហីតិ។

សំសារសុទ្ធិអាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៦៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាទុក្ខក្ខន្ធសុត្តំ។ តត្ថ វិនយបរិយាយេន តយោ ជនា សម្ពហុលាតិ វុច្ចន្តិ, តតោ បរំ សង្ឃោ។ សុត្តន្តបរិយាយេន តយោ តយោ ឯវ, តតោ ឧទ្ធំ សម្ពហុលាតិ វុច្ចន្តិ។ ឥធ សុត្តន្តបរិយាយេន សម្ពហុលាតិ វេទិតព្ពា។ **បិណ្ឌាយ បាវិសឹសូ**តិ បវិដ្ឋា, តេ បន ន តាវ បវិដ្ឋា, បវិសិស្សាមាតិ និក្ខន្តត្តា បន បវិសឹសូតិ វុត្តា។ យថា គាមំ គមិស្សាមីតិ និក្ខន្តបុរិសោ តំ គាមំ អប្បត្តោបិ “កុហឹ ឥត្ថន្នាមោ”តិ វុត្តេ “គាមំ គតោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ។ **បរិព្ពាជកានំ អារាមោ**តិ ជេតវនតោ អវិទូរេ អញ្ញតិត្ថិយានំ បរិព្ពាជកានំ អារាមោ អត្ថិ, តំ សន្ធាយ ឯវមាហំសុ។ **សមណោ, អាវុសោ**តិ, អាវុសោ, តុម្ហាកំ សត្ថា សមណោ គោតមោ។ **កាមានំ បរិញ្ញ**ន្តិ កាមានំ បហានំ សមតិក្កមំ បញ្ញបេតិ។ រូបវេទនាសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ តិត្ថិយា សកសមយំ ជានន្តា កាមានំ បរិញ្ញំ បញ្ញបេយ្យុំ បឋមជ្ឈានំ វទមានា, រូបានំ បរិញ្ញំ បញ្ញបេយ្យុំ អរូបភវំ វទមានា, វេទនានំ បរិញ្ញំ បញ្ញបេយ្យុំ អសញ្ញភវំ វទមានា។ តេ បន “ឥទំ នាម បឋមជ្ឈានំ អយំ រូបភវោ អយំ អរូបភវោ”តិបិ ន ជានន្តិ។ តេ បញ្ញបេតុំ អសក្កោន្តាបិ កេវលំ “បញ្ញបេម បញ្ញបេមា”តិ វទន្តិ។ តថាគតោ កាមានំ បរិញ្ញំ អនាគាមិមគ្គេន បញ្ញបេតិ, រូបវេទនានំ អរហត្តមគ្គេន ។ តេ ឯវំ មហន្តេ វិសេសេ វិជ្ជមានេបិ **ឥធ នោ, អាវុសោ, កោ វិសេសោ**តិអាទិមាហំសុ។

តត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ បញ្ញាបនេ។ **ធម្មទេសនាយ វា ធម្មទេសន**ន្តិ យទិទំ សមណស្ស វា គោតមស្ស ធម្មទេសនាយ សទ្ធឹ អម្ហាកំ ធម្មទេសនំ, អម្ហាកំ វា ធម្មទេសនាយ សទ្ធឹ សមណស្ស គោតមស្ស ធម្មទេសនំ អារព្ភ នានាករណំ វុច្ចេថ, តំ កិន្នាមាតិ វទន្តិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ ។ ឥតិ វេមជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណំ វិយ សាសនេន សទ្ធឹ អត្តនោ លទ្ធិវចនមត្តេន សមធុរំ ឋបយឹសុ។ **នេវ អភិនន្ទឹសូ**តិ ឯវមេតន្តិ ន សម្បដិច្ឆឹសុ។ **នប្បដិក្កោសឹសូ**តិ នយិទំ ឯវន្តិ នប្បដិសេធេសុំ។ កស្មា? តេ កិរ តិត្ថិយា នាម អន្ធសទិសា, ជានិត្វា វា អជានិត្វា វា កថេយ្យន្តិ នាភិនន្ទឹសុ, បរិញ្ញន្តិ វចនេន ពុទ្ធសកំ សាសនគន្ធោ អត្ថីតិ នប្បដិក្កោសឹសុ។ ជនបទវាសិនោ វា តេ សកសមយបរសមយេសុ ន សុដ្ឋុ កុសលាតិបិ ឧភយំ នាកំសុ។

១៦៥. ន ចេវ សម្បាយិស្សន្តីតិ សម្បាទេត្វា កថេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ **ឧត្តរិញ្ច វិឃាត**ន្តិ អសម្បាយនតោ ឧត្តរិម្បិ ទុក្ខំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ សម្បាទេត្វា កថេតុំ អសក្កោន្តានំ នាម ហិ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ។ **យថា តំ, ភិក្ខវេ, អវិសយស្មិ**ន្តិ ឯត្ថ **យថា**តិ ការណវចនំ, **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ យស្មា អវិសយេ បញ្ហោ បុច្ឆិតោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សទេវកេ**តិ សហ ទេវេហិ សទេវកេ។ **សមារកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ តីណិ ឋានានិ លោកេ បក្ខិបិត្វា ទ្វេ បជាយាតិ បញ្ចហិបិ សត្តលោកមេវ បរិយាទិយិត្វា ឯតស្មិំ សទេវកាទិភេទេ លោកេ តំ ទេវំ វា មនុស្សំ វា ន បស្សាមីតិ ទីបេតិ។ **ឥតោ វា បន សុត្វា**តិ ឥតោ វា បន មម សាសនតោ សុត្វា អតថាគតោបិ អតថាគតសាវកោបិ អារាធេយ្យ បរិតោសេយ្យ។ អញ្ញថា អារាធនំ នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

១៦៦. ឥទានិ អត្តនោ តេសំ បញ្ហានំ វេយ្យាករណេន ចិត្តារាធនំ ទស្សេន្តោ **កោ ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ **កាមគុណា**តិ កាមយិតព្ពដ្ឋេន **កាមា**។ ពន្ធនដ្ឋេន **គុណា**។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អហតានំ វត្ថានំ ទ្វិគុណំ សង្ឃាដិ”ន្តិ (មហាវ. ៣៤៨) ឯត្ថ ហិ បដលដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ “អច្ចេន្តិ កាលា តរយន្តិ រត្តិយោ, វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី”តិ (សំ. និ. ១.៤) ឯត្ថ រាសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ “សតគុណា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា”តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) ឯត្ថ អានិសំសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ “អន្តំ អន្តគុណំ (ខុ. បា. ៣ ទ្វត្តិំសាការេ; ទី. និ. ២.៣៧៧) កយិរា មាលាគុណេ ពហូ”តិ (ធ. ប. ៥៣) ឯត្ថ ពន្ធនដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ ឥធាបិ ឯសេវ អធិប្បេតោ, តេន វុត្តំ “ពន្ធនដ្ឋេន គុណា”តិ។ **ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន បស្សិតព្ពា។ ឯតេនុបាយេន **សោតវិញ្ញេយ្យា**ទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឥដ្ឋា**តិ បរិយិដ្ឋា វា ហោន្តុ មា វា, ឥដ្ឋារម្មណភូតាតិ អត្ថោ។ **កន្តា**តិ កមនីយា។ **មនាបា**តិ មនវឌ្ឍនកា។ **បិយរូបា**តិ បិយជាតិកា។ **កាមូបសំហិតា**តិ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជមានេន កាមេន ឧបសំហិតា។ **រជនីយា**តិ រជ្ជនិយា, រាគុប្បត្តិការណភូតាតិ អត្ថោ។

១៦៧. យទិ មុទ្ទាយាតិអាទីសុ **មុទ្ទា**តិ អង្គុលិបព្ពេសុ សញ្ញំ ឋបេត្វា ហត្ថមុទ្ទា។ **គណនា**តិ អច្ឆិទ្ទកគណនា។ **សង្ខាន**ន្តិ បិណ្ឌគណនា។ យាយ ខេត្តំ ឱលោកេត្វា ឥធ ឯត្តកា វីហី ភវិស្សន្តិ , រុក្ខំ ឱលោកេត្វា ឥធ ឯត្តកានិ ផលានិ ភវិស្សន្តិ, អាកាសំ ឱលោកេត្វា ឥមេ អាកាសេ សកុណា ឯត្តកា នាម ភវិស្សន្តីតិ ជានន្តិ។

កសីតិ កសិកម្មំ។ **វណិជ្ជា**តិ ជង្ឃវណិជ្ជថលវណិជ្ជាទិវណិប្បថោ។ **គោរក្ខ**ន្តិ អត្តនោ វា បរេសំ វា គាវោ រក្ខិត្វា បញ្ចគោរសវិក្កយេន ជីវនកម្មំ។ **ឥស្សត្ថោ** វុច្ចតិ អាវុធំ គហេត្វា ឧបដ្ឋានកម្មំ។ **រាជបោរិស**ន្តិ អាវុធេន រាជកម្មំ កត្វា ឧបដ្ឋានំ។ **សិប្បញ្ញតរ**ន្តិ គហិតាវសេសំ ហត្ថិអស្សសិប្បាទិ។ **សីតស្ស បុរក្ខតោ**តិ លក្ខំ វិយ សរស្ស សីតស្ស បុរតោ, សីតេន ពាធីយមានោតិ អត្ថោ។ ឧណ្ហេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឌំសា**ទីសុ **ឌំសា**តិ បិង្គលមក្ខិកា។ **មកសា**តិ សព្ពមក្ខិកា, **សរីសបា**តិ យេ កេចិ សរិត្វា គច្ឆន្តិ។ **រិស្សមានោ**តិ រុប្បមានោ, ឃដ្ដិយមានោ។ **មីយមានោ**តិ មរមានោ។ **អយំ, ភិក្ខវេ**តិ, ភិក្ខវេ, អយំ មុទ្ទាទីហិ ជីវិកកប្បនំ អាគម្ម សីតាទិបច្ចយោ អាពាធោ។ **កាមានំ អាទីនវោ**តិ កាមេសុ ឧបទ្ទវោ, ឧបស្សគ្គោតិ អត្ថោ។ **សន្ទិដ្ឋិកោ**តិ បច្ចក្ខោ សាមំ បស្សិតព្ពោ។ **ទុក្ខក្ខន្ធោ**តិ ទុក្ខរាសិ។ **កាមហេតូ**តិអាទីសុ បច្ចយដ្ឋេន កាមា អស្ស ហេតូតិ កាមហេតុ។ មូលដ្ឋេន កាមា និទានមស្សាតិ **កាមនិទានោ**។ លិង្គវិបល្លាសេន បន កាមនិទានន្តិ វុត្តោ។ ការណដ្ឋេន កាមា អធិករណំ អស្សាតិ **កាមាធិករណោ**។ លិង្គវិបល្លាសេនេវ បន កាមាធិករណន្តិ វុត្តោ។ **កាមានមេវ ហេតូ**តិ ឥទំ និយមវចនំ, កាមបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិយេវាតិ អត្ថោ។

ឧដ្ឋហតោតិ អាជីវសមុដ្ឋាបកវីរិយេន ឧដ្ឋហន្តស្ស។ **ឃដតោ**តិ តំ វីរិយំ បុព្ពេនាបរំ ឃដេន្តស្ស។ **វាយមតោ**តិ វាយាមំ បរក្កមំ បយោគំ ករោន្តស្ស។ **នាភិនិប្ផជ្ជន្តី**តិ ន និប្ផជ្ជន្តិ, ហត្ថំ នាភិរុហន្តិ។ **សោចតី**តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នពលវសោកេន សោចតិ។ **កិលមតី**តិ កាយេ ឧប្បន្នទុក្ខេន កិលមតិ។ **បរិទេវតី**តិ វាចាយ បរិទេវតិ។ **ឧរត្តាឡិ**ន្តិ ឧរំ តាឡេត្វា។ **កន្ទតី**តិ រោទតិ។ **សម្មោហំ អាបជ្ជតី**តិ វិសញ្ញី វិយ សម្មូឡ្ហោ ហោតិ។ **មោឃ**ន្តិ តុច្ឆំ។ **អផលោ**តិ និប្ផលោ។ **អារក្ខាធិករណ**ន្តិ អារក្ខការណា។ **កិន្តី**តិ កេន នុ ខោ ឧបាយេន។ **យម្បិ មេ**តិ យម្បិ មយ្ហំ កសិកម្មាទីនិ កត្វា ឧប្បាទិតំ ធនំ អហោសិ។ **តម្បិ នោ នត្ថី**តិ តម្បិ អម្ហាកំ ឥទានិ នត្ថិ។

១៦៨. បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, កាមហេតូតិអាទិនាបិ ការណំ ទស្សេត្វាវ អាទីនវំ ទីបេតិ។ តត្ថ **កាមហេតូ**តិ កាមបច្ចយា រាជានោបិ រាជូហិ វិវទន្តិ។ **កាមនិទាន**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, កាមេ និទានំ កត្វា វិវទន្តីតិ អត្ថោ។ **កាមាធិករណ**ន្តិបិ ភាវនបុំសកមេវ, កាមេ អធិករណំ កត្វា វិវទន្តីតិ អត្ថោ។ **កាមានមេវ ហេតូ**តិ គាមនិគមនគរសេនាបតិបុរោហិតដ្ឋានន្តរាទីនំ កាមានមេវ ហេតុ វិវទន្តីតិ អត្ថោ។ **ឧបក្កមន្តី**តិ បហរន្តិ។ **អសិចម្ម**ន្តិ អសិញ្ចេវ ខេដកផលកាទីនិ ច។ **ធនុកលាបំ សន្នយ្ហិត្វា**តិ ធនុំ គហេត្វា សរកលាបំ សន្នយ្ហិត្វា។ **ឧភតោព្យូឡ្ហ**ន្តិ ឧភតោ រាសិភូតំ។ **បក្ខន្ទន្តី**តិ បវិសន្តិ។ **ឧសូសូ**តិ កណ្ឌេសុ។ **វិជ្ជោតលន្តេសូ**តិ វិបរិវត្តន្តេសុ។ **តេ តត្ថា**តិ តេ តស្មិំ សង្គាមេ។

អទ្ទាវលេបនា ឧបការិយោតិ ចេត្ថ មនុស្សា បាការបាទំ អស្សខុរសណ្ឋានេន ឥដ្ឋកាហិ ចិនិត្វា ឧបរិ សុធាយ លិម្បន្តិ។ ឯវំ កតា បាការបាទា ឧបការិយោតិ វុច្ចន្តិ។ តា តិន្តេន កលលេន សិត្តា អទ្ទាវលេបនា នាម ហោន្តិ។ **បក្ខន្ទន្តី**តិ តាសំ ហេដ្ឋា តិខិណអយសូលាទីហិ វិជ្ឈិយមានាបិ បាការស្ស បិច្ឆិលភាវេន អារោហិតុំ អសក្កោន្តាបិ ឧបធាវន្តិយេវ។ **ឆកណកាយា**តិ កុថិតគោមយេន។ **អភិវគ្គេនា**តិ សតទន្តេន។ តំ អដ្ឋទន្តាការេន កត្វា "នគរទ្វារំ ភិន្ទិត្វា បវិសិស្សាមា"តិ អាគតេ ឧបរិទ្វារេ ឋិតា តស្ស ពន្ធនយោត្តានិ ឆិន្ទិត្វា តេន អភិវគ្គេន ឱមទ្ទន្តិ។

១៦៩. សន្ធិម្បិ ឆិន្ទន្តីតិ ឃរសន្ធិម្បិ ឆិន្ទន្តិ។ **និល្លោប**ន្តិ គាមេ បហរិត្វា មហាវិលោបំ ករោន្តិ។ **ឯកាគារិក**ន្តិ បណ្ណាសមត្តាបិ សដ្ឋិមត្តាបិ បរិវារេត្វា ជីវគ្គាហំ គហេត្វា អាហរាបេន្តិ។ **បរិបន្ថេបិ តិដ្ឋន្តី**តិ បន្ថទូហនកម្មំ ករោន្តិ។ **អឌ្ឍទណ្ឌកេហី**តិ មុគ្គរេហិ បហារសាធនត្ថំ វា ចតុហត្ថទណ្ឌំ ទ្វេធា ឆេត្វា គហិតទណ្ឌកេហិ។ **ពិលង្គថាលិក**ន្តិ កញ្ជិយឧក្ខលិកម្មការណំ, តំ ករោន្តា សីសកបាលំ ឧប្បាដេត្វា តត្តំ អយោគុឡំ សណ្ឌាសេន គហេត្វា តត្ថ បក្ខិបន្តិ, តេន មត្ថលុង្គំ បក្កុថិត្វា ឧបរិ ឧត្តរតិ។ **សង្ខមុណ្ឌិក**ន្តិ សង្ខមុណ្ឌកម្មការណំ, តំ ករោន្តា ឧត្តរោដ្ឋឧភតោកណ្ណចូឡិកគឡវាដបរិច្ឆេទេន ចម្មំ ឆិន្ទិត្វា សព្ពកេសេ ឯកតោ គណ្ឋិំ កត្វា ទណ្ឌកេន វល្លិត្វា ឧប្បាដេន្តិ, សហ កេសេហិ ចម្មំ ឧដ្ឋហតិ។ តតោ សីសកដាហំ ថូលសក្ខរាហិ ឃំសិត្វា ធោវន្តា សង្ខវណ្ណំ ករោន្តិ។

រាហុមុខន្តិ រាហុមុខកម្មការណំ, តំ ករោន្តា សង្កុនា មុខំ វិវរិត្វា អន្តោមុខេ ទីបំ ជាលេន្តិ ។ កណ្ណចូឡិកាហិ វា បដ្ឋាយ មុខំ និខាទនេន ខណន្តិ។ លោហិតំ បគ្ឃរិត្វា មុខំ បូរេតិ។ **ជោតិមាលិក**ន្តិ សកលសរីរំ តេលបិលោតិកាយ វេឋេត្វា អាលិម្បន្តិ។ **ហត្ថបជ្ជោតិក**ន្តិ ហត្ថេ តេលបិលោតិកាយ វេឋេត្វា ទីបំ វិយ ជាលេន្តិ។ **ឯរកវត្តិក**ន្តិ ឯរកវត្តកម្មការណំ, តំ ករោន្តា គីវតោ បដ្ឋាយ ចម្មពទ្ធេ កន្តិត្វា គោប្ផកេ ឋបេន្តិ។ អថ នំ យោត្តេហិ ពន្ធិត្វា កឌ្ឍន្តិ។ សោ អត្តនោ ចម្មពទ្ធេ អក្កមិត្វា អក្កមិត្វា បតតិ។ **ចីរកវាសិក**ន្តិ ចីរកវាសិកកម្មការណំ, តំ ករោន្តា តថេវ ចម្មពទ្ធេ កន្តិត្វា កដិយំ ឋបេន្តិ។ កដិតោ បដ្ឋាយ កន្តិត្វា គោប្ផកេសុ ឋបេន្តិ។ ឧបរិមេហិ ហេដ្ឋិមសរីរំ ចីរកនិវាសននិវត្ថំ វិយ ហោតិ។ **ឯណេយ្យក**ន្តិ ឯណេយ្យកកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ឧភោសុ កប្បរេសុ ច ជាណូសុ ច អយវលយានិ ទត្វា អយសូលានិ កោដ្ដេន្តិ។ សោ ចតូហិ អយសូលេហិ ភូមិយំ បតិដ្ឋហតិ។ អថ នំ បរិវារេត្វា អគ្គិំ ករោន្តិ។ "ឯណេយ្យកោ ជោតិបរិគ្គហោ យថា"តិ អាគតដ្ឋានេបិ ឥទមេវ វុត្តំ។ តំ កាលេន កាលំ សូលានិ អបនេត្វា ចតូហិ អដ្ឋិកោដីហិយេវ ឋបេន្តិ។ ឯវរូបា ការណា នាម នត្ថិ។

ពឡិសមំសិកន្តិ ឧភតោមុខេហិ ពឡិសេហិ បហរិត្វា ចម្មមំសន្ហារូនិ ឧប្បាដេន្តិ។ **កហាបណិក**ន្តិ សកលសរីរំ តិណ្ហាហិ វាសីហិ កោដិតោ បដ្ឋាយ កហាបណមត្តំ កហាបណមត្តំ បាតេន្តា កោដ្ដេន្តិ។ **ខារាបតច្ឆិក**ន្តិ សរីរំ តត្ថ តត្ថ អាវុធេហិ បហរិត្វា កោច្ឆេហិ ខារំ ឃំសន្តិ។ ចម្មសំសន្ហារូនិ បគ្ឃរិត្វា សវន្តិ។ អដ្ឋិកសង្ខលិកាវ តិដ្ឋតិ។ **បលិឃបរិវត្តិក**ន្តិ ឯកេន បស្សេន និបជ្ជាបេត្វា កណ្ណច្ឆិទ្ទេ អយសូលំ កោដ្ដេត្វា បថវិយា ឯកាពទ្ធំ ករោន្តិ។ អថ នំ បាទេ គហេត្វា អាវិជ្ឈន្តិ។ **បលាលបីឋក**ន្តិ ឆេកោ ការណិកោ ឆវិចម្មំ អច្ឆិន្ទិត្វា និសទបោតេហិ អដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា កេសេសុ គហេត្វា ឧក្ខិបន្តិ។ មំសរាសិយេវ ហោតិ, អថ នំ កេសេហេវ បរិយោនន្ធិត្វា គណ្ហន្តិ។ បលាលវដ្ដិំ វិយ កត្វា បន វេឋេន្តិ។ **សុនខេហិ**បីតិ កតិបយានិ ទិវសានិ អាហារំ អទត្វា ឆាតកេហិ សុនខេហិ ខាទាបេន្តិ។ តេ មុហុត្តេន អដ្ឋិសង្ខលិកមេវ ករោន្តិ។ **សម្បរាយិកោ**តិ សម្បរាយេ ទុតិយត្តភាវេ វិបាកោតិ អត្ថោ។

១៧០. ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហានន្តិ និព្ពានំ។ និព្ពានញ្ហិ អាគម្ម កាមេសុ ឆន្ទរាគោ វិនីយតិ ចេវ បហីយតិ ច, តស្មា និព្ពានំ ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហានន្តិ ច វុត្តំ។ **សាមំ វា កាមេ បរិជានិស្សន្តី**តិ សយំ វា តេ កាមេ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិស្សន្តិ។ **តថត្តាយា**តិ តថភាវាយ។ **យថាបដិបន្នោ**តិ យាយ បដិបទាយ បដិបន្នោ។

១៧១. ខត្តិយកញ្ញា វាតិអាទិ អបរិត្តេន វិបុលេន កុសលេន គហិតបដិសន្ធិកំ វត្ថាលង្ការាទីនិ លភនដ្ឋានេ និព្ពត្តំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **បន្នរសវស្សុទ្ទេសិកា**តិ បន្នរសវស្សវយា។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ វយបទេសំ កស្មា គណ្ហាតិ? វណ្ណសម្បត្តិទស្សនត្ថំ។ មាតុគាមស្ស ហិ ទុគ្គតកុលេ និព្ពត្តស្សាបិ ឯតស្មិំ កាលេ ថោកំ ថោកំ វណ្ណាយតនំ បសីទតិ។ បុរិសានំ បន វីសតិវស្សកាលេ បញ្ចវីសតិវស្សកាលេ បសន្នំ ហោតិ។ **នាតិទីឃា**តិអាទីហិ ឆទោសវិរហិតំ សរីរសម្បត្តិំ ទីបេតិ។ **វណ្ណនិភា**តិ វណ្ណោយេវ។

ជិណ្ណន្តិ ជរាជិណ្ណំ។ **គោបានសិវង្ក**ន្តិ គោបានសី វិយ វង្កំ។ **ភោគ្គ**ន្តិ ភគ្គំ, ឥមិនាបិស្ស វង្កភាវមេវ ទីបេតិ។ **ទណ្ឌបរាយណ**ន្តិ ទណ្ឌបដិសរណំ ទណ្ឌទុតិយំ។ **បវេធមាន**ន្តិ កម្បមានំ។ **អាតុរ**ន្តិ ជរាតុរំ។ **ខណ្ឌទន្ត**ន្តិ ជិណ្ណភាវេន ខណ្ឌិតទន្តំ។ **បលិតកេស**ន្តិ បណ្ឌរកេសំ។ **វិលូន**ន្តិ លុញ្ចិត្វា គហិតកេសំ វិយ ខល្លាដំ។ **ខលិតសិរ**ន្តិ

មហាខល្លាដសីសំ។ **វលិន**ន្តិ សញ្ជាតវលិ។ **តិលកាហតគត្ត**ន្តិ សេតកាឡតិលកេហិ វិកិណ្ណសរីរំ។ **អាពាធិក**ន្តិ ព្យាធិកំ។ **ទុក្ខិត**ន្តិ ទុក្ខុបត្តំ។

ពាឡ្ហគិលានន្តិ អធិមត្តគិលានំ។ **សិវថិកាយ ឆឌ្ឌិត**ន្តិ អាមកសុសានេ បាតិតំ។ សេសមេត្ថ សតិបដ្ឋានេ វុត្តមេវ។ ឥធាបិ និព្ពានំយេវ ឆន្ទរាគវិនយោ។

១៧៣. នេវ តស្មឹ សមយេ អត្តព្យាពាធាយាតិ តស្មឹ សមយេ អត្តនោបិ ទុក្ខត្ថាយ ន ចេតេតិ។ **អព្យាពជ្ឈំយេវា**តិ និទ្ទុក្ខមេវ ។

១៧៤. យំ, ភិក្ខវេ, វេទនា អនិច្ចាតិ, ភិក្ខវេ, យស្មា វេទនា អនិច្ចា, តស្មា អយំ អនិច្ចាទិអាការេហេវ វេទនាយ អាទីនវោតិ អត្ថោ, និស្សរណំ វុត្តប្បការមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចូឡទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៧៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡទុក្ខក្ខន្ធសុត្តំ។ តត្ថ **សក្កេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ សោ ហិ ជនបទោ សក្យានំ រាជកុមារានំ វសនដ្ឋានត្តា សក្យាត្វេវ សង្ខំ គតោ។ សក្យានំ បន ឧប្បត្តិ អម្ពដ្ឋសុត្តេ អាគតាវ។ **កបិលវត្ថុស្មិ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តញ្ហិ កបិលស្ស ឥសិនោ និវាសដ្ឋានេ កតត្តា កបិលវត្ថូតិ វុត្តំ, តំ គោចរគាមំ កត្វា។ **និគ្រោធារាមេ**តិ **និគ្រោធោ** នាម សក្កោ, សោ ញាតិសមាគមកាលេ កបិលវត្ថុំ អាគតេ ភគវតិ អត្តនោ អារាមេ វិហារំ ការេត្វា ភគវតោ និយ្យាតេសិ, តស្មឹ វិហរតីតិ អត្ថោ។ **មហានាមោ**តិ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ភាតា ភគវតោ ចូឡបិតុបុត្តោ។ សុទ្ធោទនោ សុក្កោទនោ សក្កោទនោ ធោតោទនោ អមិតោទនោតិ ឥមេ បញ្ច ជនា ភាតរោ។ **អមិតា** នាម ទេវី តេសំ ភគិនី។ តិស្សត្ថេរោ តស្សា បុត្តោ។ តថាគតោ ច នន្ទត្ថេរោ ច សុទ្ធោទនស្ស បុត្តា, មហានាមោ ច អនុរុទ្ធត្ថេរោ ច សុក្កោទនស្ស។ អានន្ទត្ថេរោ អមិតោទនស្ស, សោ ភគវតោ កនិដ្ឋោ។ មហានាមោ មហល្លកតរោ សកទាគាមី អរិយសាវកោ។

ទីឃរត្តន្តិ មយ្ហំ សកទាគាមិផលុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ ចិររត្តំ ជានាមីតិ ទស្សេតិ។ **លោភធម្មា**តិ លោភសង្ខាតា ធម្មា, នានប្បការកំ លោភំយេវ សន្ធាយ វទតិ។ ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។ **បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តី**តិ ខេបេត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ឥទញ្ហិ បរិយាទានំ នាម “សព្ពំ ហត្ថិកាយំ បរិយាទិយិត្វា សព្ពំ អស្សកាយំ សព្ពំ រថកាយំ សព្ពំ បត្តិកាយំ បរិយាទិយិត្វា ជីវន្តំយេវ នំ ឱសជ្ជេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ១.១២៦) ឯត្ថ គហណេ អាគតំ។ “អនិច្ចសញ្ញា, ភិក្ខវេ, ភាវិតា ពហុលីកតា សព្ពំ កាមរាគំ បរិយាទិយតី”តិ (សំ. និ. ៣.១០២) ឯត្ថ ខេបនេ។ ឥធាបិ ខេបនេ អធិប្បេតំ។ តេន វុត្តំ “បរិយាទិយិត្វាតិ ខេបេត្វា”តិ។

យេន មេ ឯកទា លោភធម្មាបីតិ យេន មយ្ហំ ឯកេកស្មឹ កាលេ លោភធម្មាបិ ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តីតិ បុច្ឆតិ។ អយំ កិរ រាជា “សកទាគាមិមគ្គេន លោភទោសមោហា និរវសេសា បហីយន្តី”តិ សញ្ញី អហោសិ, អយំ “អប្បហីនំ មេ អត្ថី”តិបិ ជានាតិ, អប្បហីនកំ ឧបាទាយ បហីនកម្បិ បុន បច្ឆតោវាវត្តតីតិ សញ្ញី ហោតិ។ អរិយសាវកស្ស ឯវំ សន្ទេហោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាម ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា? បណ្ណត្តិយា អកោវិទត្តា។ “អយំ កិលេសោ អសុកមគ្គវជ្ឈោ”តិ ឥមិស្សា បណ្ណត្តិយា អកោវិទស្ស ហិ អរិយសាវកស្សបិ ឯវំ ហោតិ។ កឹ តស្ស បច្ចវេក្ខណា នត្ថីតិ? អត្ថិ។ សា បន ន សព្ពេសំ បរិបុណ្ណា ហោតិ។ ឯកោ ហិ បហីនកិលេសមេវ បច្ចវេក្ខតិ។ ឯកោ អវសិដ្ឋកិលេសមេវ, ឯកោ មគ្គមេវ, ឯកោ ផលមេវ, ឯកោ និព្ពានមេវ។ ឥមាសុ បន បញ្ចសុ បច្ចវេក្ខណាសុ ឯកំ វា ទ្វេ វា នោ លទ្ធុំ ន វដ្ដតិ។ ឥតិ យស្ស បច្ចវេក្ខណា ន បរិបុណ្ណា, តស្ស មគ្គវជ្ឈកិលេសបណ្ណត្តិយំ អកោវិទត្តា ឯវំ ហោតិ។

១៧៦. សោ ឯវ ខោ តេតិ សោយេវ លោភោ ទោសោ មោហោ ច តវ សន្តានេ អប្បហីនោ, តំ បន បហីនសញ្ញី អហោសីតិ ទស្សេតិ។ **សោ ច ហិ តេ**តិ សោ តុយ្ហំ លោភទោសមោហធម្មោ។ **កាមេ**តិ ទុវិធេ កាមេ។ **ន បរិភុញ្ជេយ្យាសី**តិ មយំ វិយ បព្ពជេយ្យាសីតិ ទស្សេតិ។

១៧៧. អប្បស្សាទាតិ បរិត្តសុខា។ **ពហុទុក្ខា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកទុក្ខមេវេត្ថ ពហុកំ។ **ពហុបាយាសា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកោ ឧបាយាសកិលេសោយេវេត្ថ ពហុ។ **អាទីនវោ**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកោ ឧបទ្ទវោ។ **ឯត្ថ ភិយ្យោ**តិ ឯតេសុ កាមេសុ អយំ អាទីនវោយេវ ពហុ។ អស្សាទោ បន ហិមវន្តំ ឧបនិធាយ សាសបោ វិយ អប្បោ, បរិត្តកោ។ **ឥតិ ចេបិ មហានាមា**តិ មហានាម ឯវំ ចេបិ អរិយសាវកស្ស។ **យថាភូត**ន្តិ យថាសភាវំ។ សម្មា នយេន ការណេន បញ្ញាយ សុដ្ឋុ ទិដ្ឋំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ **បញ្ញាយា**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ, ហេដ្ឋាមគ្គទ្វយញាណេនាតិ អត្ថោ។ **សោ ចា**តិ សោ ឯវំ មគ្គទ្វយេន ទិដ្ឋកាមាទីនវោ អរិយសាវកោ។ **បីតិសុខ**ន្តិ ឥមិនា សប្បីតិកានិ ទ្វេ ឈានានិ ទស្សេតិ។ **អញ្ញំ វា តតោ សន្តតរ**ន្តិ តតោ ឈានទ្វយតោ សន្តតរំ អញ្ញំ ឧបរិឈានទ្វយញ្ចេវ មគ្គទ្វយញ្ច។ **នេវ តាវ អនាវដ្ដី កាមេសុ ហោតី**តិ អថ ខោ សោ ទ្វេ មគ្គេ បដិវិជ្ឈិត្វា ឋិតោបិ អរិយសាវកោ ឧបរិ ឈានានំ វា មគ្គានំ វា អនធិគតត្តា នេវ តាវ កាមេសុ អនាវដ្ដី ហោតិ, អនាវដ្ដិនោ អនាភោគោ ន ហោតិ។ អាវដ្ដិនោ សាភោគោយេវ ហោតិ។ កស្មា? ចតូហិ ឈានេហិ វិក្ខម្ភនប្បហានស្ស, ទ្វីហិ មគ្គេហិ សមុច្ឆេទប្បហានស្ស អភាវា។

មយ្ហម្បិ ខោតិ ន កេវលំ តុយ្ហេវ, អថ ខោ មយ្ហម្បិ។ **បុព្ពេវ សម្ពោធា**តិ មគ្គសម្ពោធិតោ បឋមតរមេវ។ **បញ្ញាយ សុទិដ្ឋំ ហោតី**តិ ឯត្ថ ឱរោធនាដកា បជហនបញ្ញា អធិប្បេតា។ **បីតិសុខំ នាជ្ឈគម**ន្តិ សប្បីតិកានិ ទ្វេ ឈានានិ ន បដិលភឹ។ **អញ្ញំ វា តតោ សន្តតរ**ន្តិ ឥធ ឧបរិ ឈានទ្វយំ ចេវ ចត្តារោ ច មគ្គា អធិប្បេតា។ **បច្ចញ្ញាសិ**ន្តិ បដិអញ្ញាសឹ។

១៧៨. ឯកមិទាហំ មហានាម សមយន្តិ កស្មា អារទ្ធំ? អយំ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ហេដ្ឋា កាមានំ អស្សាទោបិ អាទីនវោបិ កថិតោ , និស្សរណំ ន កថិតំ, តំ កថេតុំ អយំ ទេសនា អារទ្ធា។ កាមសុខល្លិកានុយោគោ ហិ ឯកោ អន្តោ អត្តកិលមថានុយោគោ ឯកោតិ ឥមេហិ អន្តេហិ មុត្តំ មម សាសនន្តិ ឧបរិ ផលសមាបត្តិសីសេន សកលសាសនំ ទស្សេតុម្បិ អយំ ទេសនា អារទ្ធា។

គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេតិ តស្ស បព្ពតស្ស គិជ្ឈសទិសំ កូដំ អត្ថិ, តស្មា **គិជ្ឈកូដោ**តិ វុច្ចតិ។ គិជ្ឈា វា តស្ស កូដេសុ និវសន្តីតិបិ គិជ្ឈកូដោតិ វុច្ចតិ។ **ឥសិគិលិបស្សេ**តិ ឥសិគិលិបព្ពតស្ស បស្សេ។ **កាឡសិលាយ**ន្តិ កាឡវណ្ណេ បិដ្ឋិបាសាណេ។ **ឧព្ភដ្ឋកា ហោន្តី**តិ ឧទ្ធំយេវ ឋិតកា ហោន្តិ អនិសិន្នា។ **ឱបក្កមិកា**តិ ឧព្ភដ្ឋកាទិនា អត្តនោ ឧបក្កមេន និព្ពត្តិតា។ **និគណ្ឋោ, អាវុសោ**តិ អញ្ញំ ការណំ វត្តុំ អសក្កោន្តា និគណ្ឋស្ស ឧបរិ បក្ខិបឹសុ។ **សព្ពញ្ញូ សព្ពទស្សាវី**តិ សោ អម្ហាកំ សត្ថា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ សព្ពំ ជានាតិ បស្សតីតិ ទស្សេតិ។ **អបរិសេសំ ញាណទស្សនំ បដិជានាតី**តិ សោ អម្ហាកំ សត្ថា អបរិសេសំ ធម្មំ ជានន្តោ អបរិសេសសង្ខាតំ ញាណទស្សនំ បដិជានាតិ, បដិជានន្តោ ច ឯវំ បដិជានាតិ “ចរតោ ច មេ តិដ្ឋតោ ច…បេ…. បច្ចុបដ្ឋិត”ន្តិ។ តត្ថ **សតត**ន្តិ និច្ចំ។ **សមិត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។

១៨០. កឹ បន តុម្ហេ, អាវុសោ, និគណ្ឋា ជានាថ ឯត្តកំ វា ទុក្ខំ និជ្ជិណ្ណន្តិ ឥទំ ភគវា បុរិសោ នាម យំ ករោតិ, តំ ជានាតិ។ វីសតិកហាបណេ ឥណំ គហេត្វា ទស ទត្វា “ទស មេ ទិន្នា ទស អវសិដ្ឋា”តិ ជានាតិ, តេបិ ទត្វា “សព្ពំ ទិន្ន”ន្តិ ជានាតិ។ ខេត្តស្ស តតិយភាគំ លាយិត្វា “ឯកោ ភាគោ លាយិតោ, ទ្វេ អវសិដ្ឋា”តិ ជានាតិ។ បុន ឯកំ លាយិត្វា “ទ្វេ លាយិតា, ឯកោ អវសិដ្ឋោ”តិ ជានាតិ។ តស្មិម្បិ លាយិតេ “សព្ពំ និដ្ឋិត”ន្តិ ជានាតិ, ឯវំ សព្ពកិច្ចេសុ កតញ្ច អកតញ្ច ជានាតិ, តុម្ហេហិបិ តថា ញាតព្ពំ សិយាតិ ទស្សេតិ។ **អកុសលានំ ធម្មានំ បហាន**ន្តិ ឥមិនា អកុសលំ បហាយ កុសលំ ភាវេត្វា សុទ្ធន្តំ បត្តោ និគណ្ឋោ នាម តុម្ហាកំ សាសនេ អត្ថីតិ បុច្ឆតិ។

ឯវំ សន្តេតិ តុម្ហាកំ ឯវំ អជាននភាវេ សតិ។ **លុទ្ទា**តិ លុទ្ទាចារា។ **លោហិតបាណិនោ**តិ បាណេ ជីវិតា វោរោបេន្តា លោហិតេន មក្ខិតបាណិនោ។ បាណំ ហិ ហនន្តស្សបិ យស្ស លោហិតេន បាណិ ន មក្ខិយតិ , សោបិ លោហិតបាណីត្វេវ វុច្ចតិ។ **កុរូរកម្មន្តា**តិ ទារុណកម្មា។ មាតរិ បិតរិ ធម្មិកសមណព្រាហ្មណាទីសុ ច កតាបរាធា។ មាគវិកាទយោ វា កក្ខឡកម្មា។

ន ខោ, អាវុសោ, គោតមាតិ ឥទំ និគណ្ឋា “អយំ អម្ហាកំ វាទេ ទោសំ ទេតិ, មយម្បិស្ស ទោសំ អារោបេមា”តិ មញ្ញមានា អារភឹសុ។ តស្សត្ថោ, “អាវុសោ, គោតម យថា តុម្ហេ បណីតចីវរានិ ធារេន្តា សាលិមំសោទនំ ភុញ្ជន្តា ទេវវិមានវណ្ណាយ គន្ធកុដិយា វសមានា សុខេន សុខំ អធិគច្ឆថ, ន ឯវំ សុខេន សុខំ អធិគន្តព្ពំ។ យថា បន មយំ ឧក្កុដិកប្បធានាទីហិ នានប្បការណំ ទុក្ខំ អនុភវាម, ឯវំ ទុក្ខេន សុខំ អធិគន្តព្ព”ន្តិ។ **សុខេន ច ហាវុសោ**តិ ឥទំ សចេ សុខេន ច សុខំ អធិគន្តព្ពំ សិយា។ រាជា អធិគច្ឆេយ្យាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ ។ តត្ថ **មាគធោ**តិ មគធរដ្ឋស្ស ឥស្សរោ។ **សេនិយោ**តិ តស្ស នាមំ។ **ពិម្ពី**តិ អត្តភាវស្ស នាមំ។ សោ

តស្ស សារត្ថោ ទស្សនីយោ បាសាទិកោ អត្តភាវសមិទ្ធិយា **ពិម្ពិសារោ**តិ វុច្ចតិ។ **សុខវិហារិតរោ**តិ ឥទំ តេ និគណ្ឋា រញ្ញោ តីសុ បាសាទេសុ តិវិធវយេហិ នាដកេហិ សទ្ធិំ សម្បត្តិអនុភវនំ សន្ធាយ វទន្តិ។ **អទ្ធា**តិ ឯកំសេន។ **សហសា អប្បដិសង្ខា**តិ សាហសំ កត្វា, អប្បច្ចវេក្ខិត្វាវ យថា រត្តោ រាគវសេន ទុដ្ឋោ ទោសវសេន មូឡ្ហោ មោហវសេន ភាសតិ, ឯវមេវ វាចា ភាសិតាតិ ទស្សេតិ។

តត្ថ បដិបុច្ឆិស្សាមីតិ តស្មិំ អត្ថេ បុច្ឆិស្សាមិ។ **យថា វោ ខមេយ្យា**តិ យថា តុម្ហាកំ រុច្ចេយ្យ។ **បហោតី**តិ សក្កោតិ។

អនិញ្ជមានោតិ អចលមានោ។ **ឯកន្តសុខំ បដិសំវេទី**តិ និរន្តរសុខំ បដិសំវេទី។ “អហំ ខោ , អាវុសោ, និគណ្ឋា បហោមិ…បេ…. ឯកន្តសុខំ បដិសំវេទី”តិ ឥទំ អត្តនោ ផលសមាបត្តិសុខំ ទស្សេន្តោ អាហ។ ឯត្ថ ច កថាបតិដ្ឋាបនត្ថំ រាជវារេ សត្ត អាទឹ កត្វា បុច្ឆា កតា។ សត្ត រត្តិន្ទិវានិ នប្បហោតីតិ ហិ វុត្តេ ឆ បញ្ច ចត្តារីតិ សុខំ បុច្ឆិតុំ ហោតិ។ សុទ្ធវារេ បន សត្តាតិ វុត្តេ បុន ឆ បញ្ច ចត្តារីតិ វុច្ចមានំ អនច្ឆរិយំ ហោតិ, តស្មា ឯកំ អាទឹ កត្វា ទេសនា កតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អនុមានសុត្តវណ្ណនា

១៨១. ឯវំ មេ សុតន្តិ អនុមានសុត្តំ។ តត្ថ **ភគ្គេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ, វចនត្ថោ បនេត្ថ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពោ។ **សុសុមារគិរេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តស្ស កិរ នគរស្ស វត្ថុបរិគ្គហទិវសេ អវិទូរេ ឧទករហទេ សុំសុមារោ សទ្ទមកាសិ, គិរំ និច្ឆារេសិ។ អថ នគរេ និដ្ឋិតេ **សុំសុមារគិរំ** ត្វេវស្ស នាមំ អកំសុ។ **ភេសកឡាវនេ**តិ ភេសកឡានាមកេ វនេ។ “ភេសគឡាវនេ”តិបិ បាឋោ។ **មិគទាយេ**តិ តំ វនំ មិគបក្ខីនំ អភយទិន្នដ្ឋានេ ជាតំ, តស្មា **មិគទាយោ**តិ វុច្ចតិ។

បវារេតីតិ ឥច្ឆាបេតិ។ **វទន្តុ**តិ ឱវាទានុសាសនិវសេន វទន្តុ, អនុសាសន្តូតិ អត្ថោ។ **វចនីយោម្ហី**តិ អហំ តុម្ហេហិ វត្តព្ពោ, អនុសាសិតព្ពោ ឱវទិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **សោ ច ហោតិ ទុព្ពចោ**តិ សោ ច ទុក្ខេន វត្តព្ពោ ហោតិ, វុត្តោ ន សហតិ។ **ទោវចស្សករណេហី**តិ ទុព្ពចភាវការកេហិ ឧបរិ អាគតេហិ សោឡសហិ ធម្មេហិ។ **អប្បទក្ខិណគ្គាហី អនុសាសនិ**ន្តិ យោ ហិ វុច្ចមានោ តុម្ហេ មំ កស្មា វទថ, អហំ អត្តនោ កប្បិយាកប្បិយំ សាវជ្ជានវជ្ជំ អត្ថានត្ថំ ជានាមីតិ វទតិ។ អយំ អនុសាសនី បទក្ខិណតោ ន គណ្ហាតិ, វាមតោ គណ្ហាតិ, តស្មា **អប្បទក្ខិណគ្គាហី**តិ វុច្ចតិ។

បាបិកានំ ឥច្ឆានន្តិ លាមកានំ អសន្តសម្ភាវនបត្ថនានំ។ **បដិប្ផរតី**តិ បដិវិរុទ្ធោ, បច្ចនីកោ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, **អបសាទេតី**តិ កឹ នុ ខោ តុយ្ហំ ពាលស្ស អព្យត្តស្ស ភណិតេន, ត្វម្បិ នាម ភណិតព្ពំ មញ្ញិស្សសីតិ ឯវំ ឃដ្ដេតិ។ **បច្ចារោបេតី**តិ, ត្វម្បិ ខោសិ ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តឹ អាបន្នោ, តំ តាវ បដិករោហីតិ ឯវំ បដិអារោបេតិ។

អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតីតិ អញ្ញេន ការណេន វចនេន វា អញ្ញំ ការណំ វចនំ វា បដិច្ឆាទេតិ។ “អាបត្តឹ អាបន្នោសី”តិ វុត្តេ “កោ អាបន្នោ, កឹ អាបន្នោ, កិស្មឹ អាបន្នោ, កំ ភណថ, កឹ ភណថា”តិ វា វទតិ។ “ឯវរូបំ កិញ្ចិ តយា ទិដ្ឋ”ន្តិ វុត្តេ “ន សុណាមី”តិ សោតំ វា ឧបនេតិ។ **ពហិទ្ធា កថំ អបនាមេតី**តិ “ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តឹ អាបន្នោសី”តិ បុដ្ឋោ “បាដលិបុត្តំ គតោម្ហី”តិ វត្វា បុន “ន តវ បាដលិបុត្តគមនំ បុច្ឆាម, អាបត្តឹ បុច្ឆាមា”តិ វុត្តេ “តតោ រាជគេហំ គតោម្ហី”តិ, រាជគេហំ វា យាហិ ព្រាហ្មណគេហំ វា, អាបត្តឹ អាបន្នោសីតិ។ តត្ថ មេ សូករមំសំ លទ្ធន្តិអាទីនិ វទន្តោ កថំ ពហិទ្ធា វិក្ខិបតិ។

អបទានេតិ អត្តនោ ចរិយាយ។ **ន សម្បាយតី**តិ, អាវុសោ, ត្វំ កុហឹ វសសិ, កំ និស្សាយ វសសីតិ វា, យំ ត្វំ វទេសិ “មយា ឯស អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ ទិដ្ឋោ”តិ។ ត្វំ តស្មឹ សមយេ កឹ ករោសិ, អយំ កឹ ករោតិ, កត្ថ វា ត្វំ អច្ឆសិ កត្ថ វា អយន្តិអាទិនា នយេន ចរិយំ បុដ្ឋោ សម្បាទេត្វា កថេតុំ ន សក្កោតិ។

១៨៣. តត្រាវុសោតិ , អាវុសោ, តេសុ សោឡសសុ ធម្មេសុ។ **អត្តនាវ អត្តានំ ឯវំ អនុមិនិតព្ព**ន្តិ ឯវំ អត្តនាវ អត្តា អនុមេតព្ពោ តុលេតព្ពោ តីរេតព្ពោ។

១៨៤. បច្ចវេក្ខិតព្ពន្តិ បច្ចវេក្ខិតព្ពោ។ **អហោរត្តានុសិក្ខិនាតិ** ទិវាបិ រត្តិម្បិ សិក្ខន្តេន, រត្តិញ្ច ទិវា ច កុសលេសុ ធម្មេសុ សិក្ខន្តេន បីតិបាមោជ្ជមេវ ឧប្បាទេតព្ពន្តិ អត្ថោ។

អច្ឆេ វា ឧទកបត្តេតិ បសន្នេ វា ឧទកភាជនេ។ **មុខនិមិត្តន្តិ** មុខបដិពិម្ពំ។ **រជន្តិ** អាគន្តុករជំ។ **អង្គណន្តិ** តត្ថ ជាតកំ តិលកំ វា បិឡកំ វា។ **សព្ពេបិមេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ បហីនេតិ** ឥមិនា សព្ពប្បហានំ កថេសិ។ កថំ? ឯត្តកា អកុសលា ធម្មា បព្ពជិតស្ស នានុច្ឆវិកាតិ បដិសង្ខានំ ឧប្បាទយតោ ហិ **បដិសង្ខានប្បហានំ**កថិតំ ហោតិ។ សីលំ បទដ្ឋានំ កត្វា កសិណបរិកម្មំ អារភិត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេន្តស្ស **វិក្ខម្ភនប្បហានំ** កថិតំ។ សមាបត្តឹ បទដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តស្ស **តទង្គប្បហានំ** កថិតំ។ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា មគ្គំ ភាវេន្តស្ស **សមុច្ឆេទប្បហានំ** កថិតំ។ ផលេ អាគតេ **បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ**, និព្ពានេ អាគតេ **និស្សរណប្បហានន្តិ** ឯវំ ឥមស្មឹ សុត្តេ សព្ពប្បហានំ កថិតំវ ហោតិ។

ឥទញ្ហិ សុត្តំ **ភិក្ខុបាតិមោក្ខំ** នាមាតិ បោរាណា វទន្តិ។ ឥទំ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ បាតោ ឯវ វសនដ្ឋានំ បវិសិត្វា និសិន្នេន “ឥមេ ឯត្តកា កិលេសា អត្ថិ នុ ខោ មយ្ហំ នត្ថី”តិ បច្ចវេក្ខិតព្ពា។ សចេ អត្ថីតិ បស្សតិ, តេសំ បហានាយ វាយមិតព្ពំ។ នោ ចេ បស្សតិ, សុបព្ពជិតោស្មីតិ អត្តមនេន ភវិតព្ពំ។ ភត្តកិច្ចំ កត្វា រត្តិដ្ឋានេ វា ទិវាដ្ឋានេ វា និសីទិត្វាបិ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ សាយំ វសនដ្ឋានេ និសីទិត្វាបិ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ តិក្ខត្តុំ អសក្កោន្តេន ទ្វេ វារេ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ ទ្វេ វារេ អសក្កោន្តេន បន អវស្សំ ឯកវារំ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ, អប្បច្ចវេក្ខិតុំ ន វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អនុមានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ចេតោខិលសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចេតោខិលសុត្តំ។ តត្ថ **ចេតោខិលាតិ** ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវា កចវរភាវា ខាណុកភាវា។ **ចេតសោ វិនិពន្ធាតិ** ចិត្តំ ពន្ធិត្វា មុដ្ឋិយំ កត្វា វិយ គណ្ហន្តីតិ ចេតសោ វិនិពន្ធា។ **វុឌ្ឍិន្តិ**អាទីសុ សីលេន វុឌ្ឍឹ, មគ្គេន វិរុឡ្ហឹ, និព្ពានេន វេបុល្លំ។ សីលសមាធីហិ វា វុឌ្ឍឹ, វិបស្សនាមគ្គេហិ វិរុឡ្ហឹ, ផលនិព្ពានេហិ វេបុល្លំ។ **សត្ថរិ កង្ខតីតិ** សត្ថុ សរីរេ វា គុណេ វា កង្ខតិ។ សរីរេ កង្ខមានោ ទ្វត្តឹសវរលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតំ នាម សរីរំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថីតិ កង្ខតិ, គុណេ កង្ខមានោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នជាននសមត្ថំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថីតិ កង្ខតិ។ **វិចិកិច្ឆតីតិ** វិចិនន្តោ កិច្ឆតិ, ទុក្ខំ អាបជ្ជតិ, វិនិច្ឆេតុំ ន សក្កោតិ។ **នាធិមុច្ចតីតិ** ឯវមេតន្តិ អធិមោក្ខំ ន បដិលភតិ។ **ន សម្បសីទតីតិ** គុណេសុ ឱតរិត្វា និព្ពិចិកិច្ឆភាវេន បសីទិតុំ, អនាវិលោ ភវិតុំ ន សក្កោតិ។ **អាតប្បាយាតិ** កិលេសសន្តាបកវីរិយករណត្ថាយ។ **អនុយោគាយាតិ** បុនប្បុនំ យោគាយ។ **សាតច្ចាយាតិ** សតតកិរិយាយ **បធានាយាតិ** បទហនត្ថាយ។ **អយំ បឋមោ ចេតោខិលោតិ** អយំ សត្ថរិ វិចិកិច្ឆាសង្ខាតោ បឋមោ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវោ, ឯវមេតស្ស ភិក្ខុនោ អប្បហីនោ ហោតិ។ **ធម្មេតិ** បរិយត្តិធម្មេ ច បដិវេធធម្មេ ច។ បរិយត្តិធម្មេ កង្ខមានោ, តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ចតុរាសីតិ ធម្មក្ខន្ធសហស្សានីតិ វទន្តិ, អត្ថិ នុ ខោ ឯតំ នត្ថីតិ កង្ខតិ។ បដិវេធធម្មេ កង្ខមានោ វិបស្សនានិស្សន្ទោ មគ្គោ នាម, មគ្គនិស្សន្ទោ ផលំ នាម, សព្ពសង្ខារបដិនិស្សគ្គោ និព្ពានំ នាមាតិ វទន្តិ។ តំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថីតិ កង្ខតិ។ **សង្ឃេ កង្ខតីតិ** សុប្បដិបន្នោតិអាទីនំ បទានំ វសេន ឯវរូបំ បដិបទំ បដិបន្នា ចត្តារោ មគ្គដ្ឋា ចត្តារោ ផលដ្ឋាតិ អដ្ឋន្នំ បុគ្គលានំ សមូហភូតោ **សង្ឃោ** នាម, សោ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថីតិ កង្ខតិ។ **សិក្ខាយ កង្ខមានោ** អធិសីលសិក្ខា នាម អធិចិត្តសិក្ខា នាម អធិបញ្ញាសិក្ខា នាមាតិ វទន្តិ។ សា អត្ថិ នុ ខោ នត្ថីតិ កង្ខតិ។ **អយំ បញ្ចមោតិ** អយំ សព្រហ្មចារីសុ កោបសង្ខាតោ បញ្ចមោ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវោ កចវរភាវោ ខាណុកភាវោ។

១៨៦. វិនិពន្ធេសុ **កាមេតិ** វត្ថុកាមេបិ កិលេសកាមេបិ។ **កាយេតិ** អត្តនោ កាយេ។ **រូបេតិ** ពហិទ្ធា រូបេ។ **យាវទត្ថន្តិ** យត្តកំ ឥច្ឆតិ, តត្តកំ។ **ឧទរាវទេហកន្តិ** ឧទរបូរំ។ តញ្ហិ ឧទរំ អវទេហនតោ ឧទរាវទេហកន្តិ វុច្ចតិ។ **សេយ្យសុខន្តិ** មញ្ចបីឋសុខំ, ឧតុសុខំ វា។ **បស្សសុខន្តិ** យថា សម្បរិវត្តកំ សយន្តស្ស ទក្ខិណបស្សវាមបស្សានំ សុខំ ហោតិ, ឯវំ ឧប្បន្នសុខំ។ **មិទ្ធសុខន្តិ** និទ្ទាសុខំ។ **អនុយុត្តោតិ** យុត្តបយុត្តោ វិហរតិ។

បណិធាយាតិ បត្ថយិត្វា។ **សីលេនាតិ**អាទីសុ **សីលន្តិ** ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **វតន្តិ** វតសមាទានំ។ **តបោតិ** តបចរណំ។ **ព្រហ្មចរិយន្តិ** មេថុនវិរតិ។ **ទេវោ វា ភវិស្សាមីតិ** មហេសក្ខទេវោ វា ភវិស្សាមិ។ **ទេវញ្ញតរោ វាបិ** អប្បេសក្ខទេវេសុ វា អញ្ញតរោ។

១៨៩. ឥទ្ធិបាទេសុ ឆន្ទំ និស្សាយ បវត្តោ សមាធិ **ឆន្ទសមាធិ**។ បធានភូតា សង្ខារា **បធានសង្ខារា**។ **សមន្នាគត**ន្តិ តេហិ ធម្មេហិ ឧបេតំ។ ឥទ្ធិយា បាទំ, ឥទ្ធិភូតំ វា បាទន្តិ **ឥទ្ធិបាទំ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ, អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន ឥទ្ធិបាទវិភង្គេ អាគតោ យេវ។ **វិសុទ្ធិមគ្គេ**បិស្ស អត្ថោ ទីបិតោ។ ឥតិ ឥមេហិ ចតូហិ ឥទ្ធិបាទេហិ វិក្ខម្ភនប្បហានំ កថិតំ។ **ឧស្សោឡ្ហីយេវ បញ្ចមី**តិ ឯត្ថ **ឧស្សោឡ្ហី**តិ សព្ពត្ថ កត្តព្ពវីរិយំ ទស្សេតិ។ **ឧស្សោឡ្ហីបន្នរសង្គសមន្នាគតោ**តិ បញ្ច ចេតោខិលប្បហានានិ បញ្ច វិនិពន្ធប្បហានានិ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ឧស្សោឡ្ហីតិ ឯវំ ឧស្សោឡ្ហិយា សទ្ធឹ បន្នរសហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ។ **ភព្ពោ**តិ អនុរូបោ, អនុច្ឆវិកោ។ **អភិនិព្ពិទាយា**តិ ញាណេន កិលេសភេទាយ។ **សម្ពោធាយា**តិ ចតុមគ្គសម្ពោធាយ។ **អនុត្តរស្សា**តិ សេដ្ឋស្ស។ **យោគក្ខេមស្សា**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមស្ស អរហត្តស្ស។ **អធិគមាយា**តិ បដិលាភាយ។ **សេយ្យថា**តិ ឱបម្មត្ថេ និបាតោ។ **ប**តិ សម្ភាវនត្ថេ។ ឧភយេនបិ សេយ្យថាបិ នាម, ភិក្ខវេតិ ទស្សេតិ ។

កុក្កុដិយា អណ្ឌានិ អដ្ឋ វា ទស វា ទ្វាទស វាតិ ឯត្ថ បន កិញ្ចាបិ កុក្កុដិយា វុត្តប្បការតោ ឩនាធិកានិបិ អណ្ឌានិ ហោន្តិ, វចនសិលិដ្ឋតាយ បន ឯវំ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ លោកេ សិលិដ្ឋំ វចនំ ហោតិ។ **តានស្សុ**តិ តានិ អស្សុ, ភវេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ **កុក្កុដិយា សម្មា អធិសយិតានី**តិ តាយ ជនេត្តិយា កុក្កុដិយា បក្ខេ បសារេត្វា តេសំ ឧបរិសយន្តិយា សម្មា អធិសយិតានិ។ **សម្មា បរិសេទិតានី**តិ កាលេន កាលំ ឧតុំ គាហាបេន្តិយា សុដ្ឋុ សមន្តតោ សេទិតានិ ឧស្មីកតានិ។ **សម្មា បរិភាវិតានី**តិ កាលេន កាលំ សុដ្ឋុ សមន្តតោ ភាវិតានិ, កុក្កុដគន្ធំ គាហាបិតានីតិ អត្ថោ។ **កិញ្ចាបិ តស្សា កុក្កុដិយា**តិ តស្សា កុក្កុដិយា ឥមំ តិវិធកិរិយាករណេន អប្បមាទំ កត្វា កិញ្ចាបិ ន ឯវំ ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ **អថ ខោ ភព្ពាវ តេ**តិ អថ ខោ តេ កុក្កុដបោតកា វុត្តនយេន សោត្ថិនា អភិនិព្ភិជ្ជិតុំ ភព្ពាវ។ តេ ហិ យស្មា តាយ កុក្កុដិយា ឯវំ តីហាការេហិ តានិ អណ្ឌានិ បរិបាលីយមានានិ ន បូតីនិ ហោន្តិ។ យោបិ នេសំ អល្លសិនេហោ, សោបិ បរិយាទានំ គច្ឆតិ, កបាលំ តនុកំ ហោតិ, បាទនខសិខា ច មុខតុណ្ឌកញ្ច ខរំ ហោតិ, សយំ បរិបាកំ គច្ឆតិ, កបាលស្ស តនុត្តា ពហិ អាលោកោ អន្តោ បញ្ញាយតិ, តស្មា “ចិរំ វត មយំ សង្កុដិតហត្ថបាទា សម្ពាធេ សយិម្ហា, អយញ្ច ពហិ អាលោកោ ទិស្សតិ, ឯត្ថ ទានិ នោ សុខវិហារោ ភវិស្សតី”តិ និក្ខមិតុកាមា ហុត្វា កបាលំ បាទេន បហរន្តិ, គីវំ បសារេន្តិ, តតោ តំ កបាលំ ទ្វេធា ភិជ្ជតិ។ អថ តេ បក្ខេ វិធុនន្តា តង្ខណានុរូបំ វិរវន្តា និក្ខមន្តិយេវ, និក្ខមិត្វា ច គាមក្ខេត្តំ ឧបសោភយមានា វិចរន្តិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឥទំ ឱបម្មសម្បដិបាទនំ។ តំ ឯវំ អត្ថេន សំសន្ទេត្វា វេទិតព្ពំ – តស្សា កុក្កុដិយា អណ្ឌេសុ តិវិធកិរិយាករណំ វិយ ហិ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ឧស្សោឡ្ហីបន្នរសេហិ អង្គេហិ សមន្នាគតភាវោ។ កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាសម្បាទនេន អណ្ឌានំ អបូតិភាវោ វិយ បន្នរសង្គសមន្នាគតស្ស ភិក្ខុនោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន វិបស្សនាញាណស្ស អបរិហានិ។ តស្សា តិវិធកិរិយាករណេន អណ្ឌានំ អល្លសិនេហបរិយាទានំ វិយ តស្ស ភិក្ខុនោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន ភវត្តយានុគតនិកន្តិសិនេហបរិយាទានំ ។ អណ្ឌកលាបានំ តនុភាវោ វិយ ភិក្ខុនោ អវិជ្ជណ្ឌកោសស្ស តនុភាវោ។ កុក្កុដបោតកានំ បាទនខមុខតុណ្ឌកានំ ថទ្ធខរភាវោ វិយ ភិក្ខុនោ វិបស្សនាញាណស្ស តិក្ខខរវិប្បសន្នសូរភាវោ។ កុក្កុដបោតកានំ បរិណាមកាលោ វិយ ភិក្ខុនោ វិបស្សនាញាណស្ស បរិណាមកាលោ វឌ្ឍិតកាលោ គព្ភគ្គហណកាលោ។ កុក្កុដបោតកានំ បាទនខសិខាយ វា មុខតុណ្ឌកេន វា អណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា បក្ខេ បប្ផោដេត្វា សោត្ថិនា អភិនិក្ខមនកាលោ វិយ តស្ស ភិក្ខុនោ វិបស្សនាញាណគព្ភំ គណ្ហាបេត្វា វិចរន្តស្ស តជ្ជាតិកំ ឧតុសប្បាយំ វា ភោជនសប្បាយំ វា បុគ្គលសប្បាយំ វា ធម្មស្សវនសប្បាយំ វា លភិត្វា ឯកាសនេ និសិន្នស្សេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តស្ស អនុបុព្ពាធិគតេន អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា អភិញ្ញាបក្ខេ បប្ផោដេត្វា សោត្ថិនា អរហត្តប្បត្តកាលោ វេទិតព្ពោ។ យថា បន កុក្កុដបោតកានំ បរិណតភាវំ ញត្វា មាតាបិ អណ្ឌកោសំ ភិន្ទតិ, ឯវំ តថារូបស្ស ភិក្ខុនោ ញាណបរិបាកំ ញត្វា សត្ថាបិ –

> “ឧច្ឆិន្ទ សិនេហមត្តនោ, កុមុទំ សារទិកំវ បាណិនា;
> សន្តិមគ្គមេវ ព្រូហយ, និព្ពានំ សុគតេន ទេសិត”ន្តិ។ (ធ. ប. ២៨៥) –

អាទិនា នយេន ឱភាសំ ផរិត្វា គាថាយ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បហរតិ, សោ គាថាបរិយោសានេ អវិជ្ជាណ្ឌកោសំ ភិន្ទិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តតោ បដ្ឋាយ យថា តេ កុក្កុដបោតកា គាមក្ខេត្តំ ឧបសោភយមានា តត្ថ តត្ថ វិចរន្តិ, ឯវំ អយម្បិ មហាខីណាសវោ និព្ពានរម្មណំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា សង្ឃារាមំ ឧបសោភយមានោ វិចរតិ។

ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចត្តារិ បហានានិ កថិតានិ។ កថំ? ចេតោខិលានញ្ហិ ចេតោវិនិពន្ធានំ បហានេន **បដិសង្ខានប្បបហានំ** កថិតំ, ឥទ្ធិបាទេហិ **វិក្ខម្ភនប្បហានំ** កថិត, មគ្គេ អាគតេ **សមុច្ឆេទប្បហានំ** កថិតំ, ផលេ អាគតេ **បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ** កថិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចេតោខិលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វនបត្ថបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

១៩០. ឯវំ មេ សុតន្តិ វនបត្ថបរិយាយំ។ តត្ថ **វនបត្ថបរិយាយ**ន្តិ វនបត្ថការណំ, វនបត្ថទេសនំ វា។

១៩១. វនបត្ថំ ឧបនិស្សាយ វិហរតីតិ មនុស្សូបចារាតិក្កន្តំ វនសណ្ឌសេនាសនំ និស្សាយ សមណធម្មំ ករោន្តោ វិហរតិ។ **អនុបដ្ឋិតា**តិអាទីសុ បុព្ពេ អនុបដ្ឋិតា សតិ តំ ឧបនិស្សាយ វិហរតោបិ ន ឧបដ្ឋាតិ, បុព្ពេ អសមាហិតំ ចិត្តំ ន សមាធិយតិ, បុព្ពេ អបរិក្ខីណា អាសវា ន បរិក្ខយំ គច្ឆន្តិ, បុព្ពេ អននុប្បត្តំ អនុត្តរំ យោគក្ខេមសង្ខាតំ អរហត្តញ្ច ន បាបុណាតីតិ អត្ថោ។ **ជីវិតបរិក្ខារា**តិ ជីវិតសម្ភារា។ **សមុទានេតព្ពា**តិ សមាហរិតព្ពា។ **កសិរេន សមុទាគច្ឆន្តី**តិ ទុក្ខេន ឧប្បជ្ជន្តិ។ **រត្តិភាគំ វា ទិវសភាគំ វា**តិ រត្តិកោដ្ឋាសេ វា ទិវសកោដ្ឋាសេ វា។ ឯត្ថ ច រត្តិភាគេ បដិសញ្ចិក្ខមានេន ញត្វា រត្តឹយេវ បក្កមិតព្ពំ, រត្តឹ ចណ្ឌវាឡាទីនំ បរិពន្ធេ សតិ អរុណុគ្គមនំ អាគមេតព្ពំ។ ទិវសភាគេ ញត្វា ទិវាវ បក្កមិតព្ពំ, ទិវា បរិពន្ធេ សតិ សូរិយត្ថង្គមនំ អាគមេតព្ពំ។

១៩២. សង្ខាបីតិ ឯវំ សមណធម្មស្ស អនិប្ផជ្ជនភាវំ ជានិត្វា។ អនន្តរវារេ បន សង្ខាបីតិ ឯវំ សមណធម្មស្ស និប្ផជ្ជនភាវំ ជានិត្វា។

១៩៤. យាវជីវន្តិ យាវ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ វត្ថព្ពមេវ។

១៩៥. សោ បុគ្គលោតិ បទស្ស នានុពន្ធិតព្ពោតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ **អនាបុច្ឆា**តិ ឥធ បន តំ បុគ្គលំ អនាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពន្តិ អត្ថោ។

១៩៧. សង្ខាបីតិ ឯវំ សមណធម្មស្ស អនិប្ផជ្ជនភាវំ ញត្វា សោ បុគ្គលោ នានុពន្ធិតព្ពោ, តំ អាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពំ។

១៩៨. អបិ បនុជ្ជមានេនាបីតិ អបិ និក្កឌ្ឍីយមានេនាបិ។ ឯវរូបោ ហិ បុគ្គលោ សចេបិ ទារុកលាបសតំ វា ឧទកឃដសតំ វា វាលិកម្ពណសតំ វា ទណ្ឌំ អាហរាបេតិ, មា ឥធ វសីតិ និក្កឌ្ឍាបេតិ វា, តំ តំ ខមាបេត្វា យាវជីវំ វត្ថព្ពមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

វនបត្ថបរិយាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មធុបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនា

១៩៩. ឯវំ **មេ សុត**ន្តិ មធុបិណ្ឌិកសុត្តំ។ តត្ថ **មហាវន**ន្តិ ហិមវន្តេន សទ្ធឹ ឯកាពទ្ធំ អរោបិមំ ជាតិវនំ, ន យថា វេសាលិយំ រោបិតារោបិតមិស្សកំ។ **ទិវាវិហារាយា**តិ ទិវា បដិសល្លានត្ថាយ។ **ពេលុវលដ្ឋិកាយា**តិ តរុណពេលុវរុក្ខស្ស។ **ទណ្ឌបាណី**តិ ន ជរាទុព្ពលតាយ ទណ្ឌហត្ថោ។ អយញ្ហិ តរុណោ បឋមវយេ ឋិតោ, ទណ្ឌចិត្តតាយ បន សុវណ្ណទណ្ឌំ គហេត្វា វិចរតិ, តស្មា **ទណ្ឌបាណី**តិ វុត្តោ។ **ជង្ឃាវិហារ**ន្តិ ជង្ឃាកិលមថវិនោទនត្ថំ ជង្ឃាចារំ។ **អនុចង្កមមានោ អនុវិចរមានោ**តិ អារាមទស្សន-វនទស្សន-បព្ពតទស្សនាទីនំ អត្ថាយ ឥតោ ចិតោ ច វិចរមានោ។ អធិច្ចនិក្ខមនោ កិរេស កទាចិ ទេវ និក្ខមិត្វា ឯវំ វិចរតិ។ **ទណ្ឌមោលុព្ភា**តិ ទណ្ឌំ ឱលុម្ភិត្វា គោបាលកទារកោ វិយ ទណ្ឌំ បុរតោ ឋបេត្វា ទណ្ឌមត្ថកេ ទ្វេ ហត្ថេ បតិដ្ឋាបេត្វា បិដ្ឋិបាណឹ ហនុកេន ឧប្បីឡេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។

២០០. កីវាទីតិ កីទិដ្ឋិកោ។ **កិមក្ខាយី**តិ កឹ កថេតិ។ អយំ រាជា ភគវន្តំ អវន្ទិត្វា បដិសន្ថារមត្តកមេវ កត្វា បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ តម្បិ ន អញ្ញាតុកាមតាយ, អចិត្តីការេន បុច្ឆតិ។ កស្មា? ទេវទត្តស្ស បក្ខិកោ កិរេស។ ទេវទត្តោ អត្តនោ សន្តិកំ អាគច្ឆមានេ តថាគតេ ភិន្ទតិ។ សោ កិរ ឯវំ វទេតិ “សមណោ គោតមោ អម្ហាកំ កុលេន សទ្ធឹ វេរី, ន នោ កុលស្ស វុទ្ធឹ ឥច្ឆតិ។ ភគិនីបិ មេ ចក្កវត្តិបរិភោគា, តំ បហាយ ‘នស្សតេសា’តិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ ភាគិនេយ្យោបិ មេ ចក្កវត្តិពីជន្តិ ញត្វា អម្ហាកំ កុលស្ស វឌ្ឍិយា អតុស្សន្តោ ‘នស្សតេត’ន្តិ តម្បិ ទហរកាលេយេវ

បញ្ហាជេសិ។ អហំ បន តេន វិនា វត្តិតុំ អសក្កោន្តោ អនុបព្ពជិតោ។ ឯវំ បព្ពជិតម្បិ មំ បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ន ឧជុកេហិ អក្ខីហិ ឱលោកេតិ។ បរិសមជ្ឈេ ភាសន្តោបិ មហាផរសុនា បហរន្តោ វិយ អាបាយិកោ ទេវទត្តោតិអាទីនិ ភាសតី”តិ។ ឯវំ អយម្បិ រាជា ទេវទត្តេន ភិន្នោ, តស្មា ឯវមកាសិ។

អថ ភគវា យថា អយំ រាជា មយា បញ្ហេ បុច្ឆិតេ ន កថេតីតិ វត្តុំ ន លភតិ, យថា ច ភាសិតស្ស អត្ថំ ន ជានាតិ, ឯវមស្ស កថេស្សាមីតិ តស្សានុច្ឆវិកំ កថេន្តោ **យថាវាទី ខោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ន កេនចិ លោកេ វិគ្គយ្ហ តិដ្ឋតី**តិ លោកេ កេនចិ សទ្ធិំ វិគ្គាហិកកថំ ន ករោតិ ន វិវទតិ។ តថាគតោ ហិ លោកេន សទ្ធឹ ន វិវទតិ; លោកោ បន តថាគតេន សទ្ធឹ អនិច្ចន្តិ វុត្តេ និច្ចន្តិ វទមានោ, ទុក្ខំ, អនត្តា, អសុភន្តិ វុត្តេ សុភន្តិ វទមានោ វិវទតិ។ តេនេវាហ “នាហំ, ភិក្ខវេ, លោកេន វិវទាមិ, លោកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, មយា វិវទតិ, តថា ន, ភិក្ខវេ, ធម្មវាទី កេនចិ លោកស្មឹ វិវទតិ, អធម្មវាទីវ ខោ, ភិក្ខវេ, វិវទតី”តិ (សំ. និ. ៣.៩៤)។ **យថា**តិ យេន ការណេន។ **កាមេហី**តិ វត្ថុកាមេហិបិ កិលេសកាមេហិបិ។ **តំ ព្រាហ្មណ**ន្តិ តំ ខីណាសវំ ព្រាហ្មណំ។ **អកថំកថិ**ន្តិ និព្ពិចិកិច្ឆំ។ **ឆិន្នកុក្កុច្ច**ន្តិ វិប្បដិសារកុក្កុច្ចស្ស ចេវ ហត្ថបាទកុក្កុច្ចស្ស ច ឆិន្នត្តា ឆិន្នកុក្កុច្ចំ។ **ភវាភវេ**តិ បុនប្បុនព្ភវេ, ហីនបណីតេ វា ភវេ, បណីតោ ហិ ភវោ វុទ្ធិប្បត្តោ អភវោតិ វុច្ចតិ។ **សញ្ញា**តិ កិលេសសញ្ញា។ កិលេសាយេវ វា ឥធ សញ្ញានាមេន វុត្តា, តស្មា យេន ការណេន កាមេហិ វិសំយុត្តំ វិហរន្តំ តំ លោកេ និន្នាវាទី ខីណាសវព្រាហ្មណំ កិលេសសញ្ញា នានុសេន្តិ, តញ្ច ការណំ អហំ វទាមីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ឥតិ ភគវា អត្តនោ ខីណាសវភាវំ ទីបេតិ។ **និល្លាឡេត្វា**តិ នីហរិត្វា កីឡាបេត្វា។ **តិវិសាខ**ន្តិ តិសាខំ។ **នលាដិក**ន្តិ វលិភង្គំ នលាដេ តិស្សោ រាជិយោ ទស្សេន្តោ វលិភង្គំ វុដ្ឋាបេត្វាតិ អត្ថោ។ **ទណ្ឌមោលុព្ភា**តិ ទណ្ឌំ ឧប្បីឡេត្វា។ “ទណ្ឌមាលុព្ភា”តិបិ បាឋោ, គហេត្វា បក្កាមីតិ អត្ថោ។

២០១. អញ្ញតរោតិ នាមេន អបាកដោ ឯកោ ភិក្ខុ។ សោ កិរ អនុសន្ធិកុសលោ, ភគវតា យថា ទណ្ឌបាណី ន ជានាតិ, តថា មយា កថិតន្តិ វុត្តេ កិន្តិ នុ ខោ ភគវតា អវិញ្ញេយ្យំ កត្វា បញ្ហោ កថិតោតិ អនុសន្ធឹ គហេត្វា ទសពលំ យាចិត្វា ឥមំ បញ្ហំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បាកដំ ករិស្សាមីតិ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា ទសនខសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ **កឹវាទី បន, ភន្តេ ភគវា**តិអាទិមាហ។

យតោនិទានន្តិ ភាវនបុំសកំ ឯតំ, យេន ការណេន យស្មឹ ការណេ សតីតិ អត្ថោ។ **បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា**តិ ឯត្ថ **សង្ខា**តិ កោដ្ឋាសោ។ **បបញ្ចសញ្ញា**តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចសម្បយុត្តា សញ្ញា , សញ្ញានាមេន វា បបញ្ចាយេវ វុត្តា។ តស្មា បបញ្ចកោដ្ឋាសាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **សមុទាចរន្តី**តិ បវត្តន្តិ។ **ឯត្ថ ចេ នត្ថិ អភិនន្ទិតព្ព**ន្តិ យស្មឹ ទ្វាទសាយតនសង្ខាតេ ការណេ សតិ បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តិ, ឯត្ថ ឯកាយតនម្បិ ចេ អភិនន្ទិតព្ពំ អភិវទិតព្ពំ អជ្ឈោសិតព្ពំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ តត្ថ **អភិនិន្ទិតព្ព**ន្តិ អហំ មមន្តិ អភិនន្ទិតព្ពំ។ **អភិវទិតព្ព**ន្តិ អហំ មមាតិ វត្តព្ពំ។ **អជ្ឈោសិតព្ព**ន្តិ អជ្ឈោសិត្វា គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា គហេតព្ពយុត្តំ។ ឯតេនេត្ថ តណ្ហាទីនំយេវ អប្បវត្តិំ កថេតិ។ **ឯសេវន្តោ**តិ អយំ អភិនន្ទនាទីនំ នត្ថិភាវោវ រាគានុសយាទីនំ អន្តោ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។

ទណ្ឌាទានាទីសុ បន យាយ ចេតនាយ ទណ្ឌំ អាទិយតិ, សា **ទណ្ឌាទានំ**។ យាយ សត្ថំ អាទិយតិ បរាមសតិ, សា **សត្ថាទានំ**។ មត្ថកប្បត្តំ **កលហំ**។ នានាគាហមត្តំ **វិគ្គហំ**។ នានាវាទមត្តំ **វិវាទំ**។ **តុវំ តុវ**ន្តិ ឯវំ បវត្តំ តុវំ តុវំ។ បិយសុញ្ញករណំ **បេសុញ្ញំ**។ អយថាសភាវំ មុសាវាទំ ករោតិ, សា **មុសាវាទោ**តិ វេទិតព្ពា។ **ឯត្ថេតេ**តិ ឯត្ថ ទ្វាទសសុ អាយតនេសុ ឯតេ កិលេសា។ កិលេសា ហិ ឧប្បជ្ជមានាបិ ទ្វាទសាយតនានិ និស្សាយ ឧប្បជ្ជន្តិ, និរុជ្ឈមានាបិ ទ្វាទសសុ អាយតនេសុយេវ និរុជ្ឈន្តិ។ ឯវំ យត្ថុប្បន្នា, តត្ថេវ និរុទ្ធា ហោន្តិ។ ស្វាយមត្ថោ សមុទយសច្ចបញ្ហេន ទីបេតព្ពោ –

“សា ខោ បនេសា តណ្ហា កត្ថ ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតិ, កត្ថ និវិសមានា និវិសតី”តិ វត្វា – “យំ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថេសា តណ្ហា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតិ, ឯត្ថ និវិសមានា និវិសតិ។ កិញ្ច លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ? ចក្ខុ លោកេ បិយរូបំ សាតរូប”ន្តិអាទិនា (វិភ. ២០៣) នយេន ទ្វាទសសុយេវ អាយតនេសុ តស្សា ឧប្បត្តិ ច និរោធោ ច វុត្តោ។ យថេវ ច តណ្ហា ទ្វាទសសុ អាយតនេសុ ឧប្បជ្ជិត្វា និព្ពានំ អាគម្ម និរុទ្ធាបិ អាយតនេសុ បុន សមុទាចារស្ស អភាវតោ អាយតនេសុយេវ និរុទ្ធាតិ វុត្តា, ឯវមិមេបិ បាបកា អកុសលា ធម្មា អាយតនេសុ និរុជ្ឈន្តីតិ វេទិតព្ពា។ អថ វា យ្វាយំ អភិនន្ទនាទីនំ អភាវោវ រាគានុសយាទីនំ អន្តោតិ វុត្តោ។ ឯត្ថេតេ រាគានុសយាទីនំ អន្តោតិ លទ្ធវោហារេ និព្ពានេ បាបកា អកុសលា ធម្មា អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តិ។ យញ្ហិ យត្ថ នត្ថិ, តំ តត្ថ និរុទ្ធំ នាម ហោតិ, ស្វាយមត្ថោ និរោធបញ្ហេន ទីបេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ “ទុតិយំ ឈានំ សមាបន្នស្ស វិតក្កវិចារា វចីសង្ខារា បដិប្បស្សទ្ធា ហោន្តី”តិអាទិ (បដិ. ម. ១.៨៣)។

២០២. សត្ថុ ចេវ សំវណ្ណិតោតិ សត្ថារា ច បសំសិតោ។ **វិញ្ញូន**ន្តិ ឥទម្បិ ករណត្ថេ សាមិវចនំ, បណ្ឌិតេហិ សព្រហ្មចារីហិ ច សម្ភាវិតោតិ អត្ថោ។ **បហោតី**តិ សក្កោតិ។

២០៣. អតិក្កម្មេវ មូលំ អតិក្កម្ម ខន្ធន្តិ សារោ នាម មូលេ វា ខន្ធេ វា ភវេយ្យ, តម្បិ អតិក្កមិត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯវំសម្បទ**ន្តិ ឯវំសម្បត្តិកំ, ឦទិសន្តិ អត្ថោ។ **អតិសិត្វា**តិ អតិក្កមិត្វា។ **ជានំ ជានាតី**តិ ជានិតព្ពមេវ ជានាតិ។ **បស្សំ បស្សតី**តិ បស្សិតព្ពមេវ បស្សតិ។ យថា វា ឯកច្ចោ វិបរីតំ គណ្ហន្តោ ជានន្តោបិ ន ជានាតិ, បស្សន្តោបិ ន បស្សតិ, ន ឯវំ ភគវា។ ភគវា បន ជានន្តោ ជានាតិយេវ, បស្សន្តោ បស្សតិយេវ។ ស្វាយំ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេន **ចក្ខុភូតោ**។ វិទិតករណដ្ឋេន **ញាណភូតោ**។ អវិបរីតសភាវដ្ឋេន បរិយត្តិធម្មប្បវត្តនតោ វា ហទយេន ចិន្តេត្វា វាចាយ និច្ឆារិតធម្មមយោតិ **ធម្មភូតោ**។ សេដ្ឋដ្ឋេន **ព្រហ្មភូតោ**។ អថ វា ចក្ខុ វិយ ភូតោតិ **ចក្ខុភូតោ**តិ ឯវមេតេសុ បទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ស្វាយំ ធម្មស្ស វត្តនតោ **វត្តា**។ បវត្តាបនតោ **បវត្តា**។ អត្ថំ នីហរិត្វា ទស្សនសមត្ថតាយ **អត្ថស្ស និន្នេតា**។ អមតាធិគមាយ បដិបត្តិំ ទទាតីតិ **អមតស្ស ទាតា**។ **អគរុំ កត្វា**តិ បុនប្បុនំ អាយាចាបេន្តោបិ ហិ គរុំ ករោតិ នាម, អត្តនោ សាវកបារមីញាណេ ឋត្វា សិនេរុបាទតោ វាលុកំ ឧទ្ធរមានោ វិយ ទុក្កិញ្ចេយ្យំ កត្វា កថេន្តោបិ គរុំ ករោតិយេវ នាម។ ឯវំ អកត្វា អម្ហេ បុនប្បុនំ អយាចាបេត្វា សុវិញ្ញេយ្យម្បិ នោ កត្វា កថេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

២០៤. យំ ខោ នោ អាវុសោតិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ “យំ ខោ វោ”តិ វត្តព្ពំ សិយា, តេ បន ភិក្ខូ អត្តនា សទ្ធិំ សង្គណ្ហន្តោ “យំ ខោ នោ”តិ អាហ។ យស្មា វា ឧទ្ទេសោវ តេសំ ឧទ្ទិដ្ឋោវ។ ភគវា បន ថេរស្សាបិ តេសម្បិ ភគវាវ។ តស្មា ភគវាតិ បទំ សន្ធាយបិ ឯវមាហ, យំ ខោ អម្ហាកំ ភគវា តុម្ហាកំ សំខិត្តេន ឧទ្ទេសំ ឧទ្ទិសិត្វាតិ អត្ថោ។

ចក្ខុញ្ចាវុសោតិអាទីសុ អយមត្ថោ, អាវុសោ, និស្សយភាវេន ចក្ខុបសាទញ្ច អារម្មណភាវេន ចតុសមុដ្ឋានិករូបេ ច បដិច្ច ចក្ខុវិញ្ញាណំ នាម ឧប្បជ្ជតិ។ **តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ**តិ តេសំ តិណ្ណំ សង្គតិយា ផស្សោ នាម ឧប្បជ្ជតិ។ តំ ផស្សំ បដិច្ច សហជាតាទិវសេន ផស្សបច្ចយា វេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ តាយ វេទនាយ យំ អារម្មណំ វេទេតិ, តទេវ សញ្ញា សញ្ជានាតិ, យំ សញ្ញា សញ្ជានាតិ, តទេវ អារម្មណំ វិតក្កោ វិតក្កេតិ។ យំ វិតក្កោ វិតក្កេតិ, តទេវារម្មណំ បបញ្ចោ បបញ្ចេតិ។ **តតោនិទាន**ន្តិ ឯតេហិ ចក្ខុរូបាទីហិ ការណេហិ។ **បុរិសំ បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តី**តិ តំ អបរិញ្ញាតការណំ បុរិសំ បបញ្ចកោដ្ឋាសា អភិភវន្តិ, តស្ស បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ តត្ថ ផស្សវេទនាសញ្ញា ចក្ខុវិញ្ញាណេន សហជាតា ហោន្តិ។ វិតក្កោ ចក្ខុវិញ្ញាណានន្តរាទីសុ សវិតក្កចិត្តេសុ ទដ្ឋព្ពោ។ បបញ្ចសង្ខា ជវនេន សហជាតា ហោន្តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា អតីតានាគតគ្គហណំ កតន្តិ? តថា ឧប្បជ្ជនតោ។ យថេវ ហិ ឯតរហិ ចក្ខុទ្វារិកោ បបញ្ចោ ចក្ខុញ្ច រូបេ ច ផស្សវេទនាសញ្ញាវិតក្កេ ច បដិច្ច ឧប្បន្នោ, ឯវមេវ អតីតានាគតេសុបិ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យេសុ រូបេសុ តស្សុប្បត្តិំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។

សោតញ្ចាវុសោតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឆដ្ឋទ្វារេ បន **មន**ន្តិ ភវង្គចិត្តំ។ **ធម្មេ**តិ តេភូមកធម្មារម្មណំ។ **មនោវិញ្ញាណ**ន្តិ អាវជ្ជនំ វា ជវនំ វា។ អាវជ្ជនេ គហិតេ ផស្សវេទនាសញ្ញាវិតក្កា អាវជ្ជនសហជាតា ហោន្តិ។ បបញ្ចោ ជវនសហជាតោ។ ជវនេ គហិតេ សហាវជ្ជនកំ ភវង្គំ មនោ នាម ហោតិ, តតោ ផស្សាទយោ សព្ពេបិ ជវនេន សហជាតាវ។ មនោទ្វារេ បន យស្មា អតីតាទិភេទំ សព្ពម្បិ អារម្មណំ ហោតិ, តស្មា **អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេសូ**តិ ឥទំ យុត្តមេវ។

ឥទានិ វដ្ដំ ទស្សេន្តោ **សោ វតាវុសោ**តិ ទេសនំ អារភិ។ **ផស្សបញ្ញត្តិំ បញ្ញបេស្សតី**តិ ផស្សោ នាម ឯកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវំ ផស្សបញ្ញត្តិំ បញ្ញបេស្សតិ, ទស្សេស្សតីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឯវំ ឥមស្មិំ សតិ ឥទំ ហោតីតិ ទ្វាទសាយតនវសេន សកលំ វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទ្វាទសាយតនបដិក្ខេបវសេន វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ **សោ វតាវុសោ ចក្ខុស្មិំ អសតី**តិ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ សាវកេន បញ្ហោ កថិតោតិ មា និក្កង្ខា អហុវត្ថ, អយំ ភគវា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណតុលំ គហេត្វា និសិន្នោ, ឥច្ឆមានា តមេវ ឧបសង្កមិត្វា និក្កង្ខា ហោថាតិ ឧយ្យោជេន្តោ **អាកង្ខមានា ច បនា**តិអាទិមាហ។

២០៥. ឥមេហិ អាការេហីតិ ឥមេហិ ការណេហិ បបញ្ចប្បត្តិយា បាដិយេក្កការណេហិ ចេវ វដ្ដវិវដ្ដការណេហិ ច។ **ឥមេហិ បទេហី**តិ ឥមេហិ អក្ខរសម្បិណ្ឌនេហិ។ **ព្យញ្ជនេហី**តិ បាដិយេក្កអក្ខរេហិ។ **បណ្ឌិតោ**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ ចតូហិ វា ការណេហិ បណ្ឌិតោ ធាតុកុសលោ អាយតនកុសលោ បច្ចយាការកុសលោ ការណាការណកុសលោតិ។ **មហាបញ្ញោ**តិ មហន្តេ អត្ថេ មហន្តេ ធម្មេ មហន្តា និរុត្តិយោ មហន្តានិ បដិភានានិ

បរិគ្គហណសមត្ថាយ មហាបញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **យថា តំ មហាកច្ចានេនាតិ** យថា មហាកច្ចានេន ព្យាកតំ, តំ សន្ធាយ **តន្តិ** វុត្តំ។ យថា មហាកច្ចានេន ព្យាកតំ, អហម្បិ តំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យន្តិ អត្ថោ។

មធុបិណ្ឌិកន្តិ មហន្តំ គុឡបូវំ ពទ្ធសត្តុគុឡកំ វា។ **អសេចនកន្តិ** អសេចិតព្ពកំ។ សប្បិផាណិតមធុសក្ករាទីសុ ឥទំ នាមេត្ថ មន្ទំ ឥទំ ពហុកន្តិ ន វត្តព្ពំ សមយោជិតរសំ។ **ចេតសោតិ** ចិត្តកជាតិកោ។ **ទព្ពជាតិកោតិ** បណ្ឌិតសភាវោ។ **កោ នាមោ អយន្តិ** ឥទំ ថេរោ អតិភទ្ទកោ អយំ ធម្មបរិយាយោ, ទសពលស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេនេវស្ស នាមំ គណ្ហាបេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា អាហ។ **តស្មាតិ** យស្មា មធុបិណ្ឌិកោ វិយ មធុរោ, តស្មា មធុបិណ្ឌិកបរិយាយោត្វេវ នំ ធារេហីតិ វទតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មធុបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទ្វេធាវិតក្កសុត្តវណ្ណនា

២០៦. មេ សុតន្តិ ទ្វេធាវិតក្កសុត្តំ។ តត្ថ **ទ្វិធា កត្វា ទ្វិធា កត្វាតិ** ទ្វេ ទ្វេ ភាគេ កត្វា។ **កាមវិតក្កោតិ** កាមបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ។ **ព្យាបាទវិតក្កោតិ** ព្យាបាទបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ។ **វិហឹសាវិតក្កោតិ** វិហឹសាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ។ **ឯកំ ភាគន្តិ** អជ្ឈត្តំ វា ពហិទ្ធា វា ឱឡារិកោ វា សុខុមោ វា សព្ពោ បាយំ វិតក្កោ អកុសលបក្ខិកោយេវាតិ តយោបិ កាមព្យាបាទវិហឹសាវិតក្កេ ឯកំ កោដ្ឋាសមកាសឹ។ កាមេហិ និស្សដោ នេក្ខម្មបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **នេក្ខម្មវិតក្កោ** នាម, សោ យាវ បឋមជ្ឈានា វដ្ដតិ។ អព្យាបាទបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **អព្យាបាទវិតក្កោ**, សោ មេត្តាបុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានា វដ្ដតិ។ អវិហឹសាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **អវិហឹសាវិតក្កោ**, សោ ករុណាបុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានា វដ្ដតិ។ **ទុតិយំ ភាគន្តិ** សព្ពោបាយំ កុសលបក្ខិកោយេវាតិ ទុតិយំ កោដ្ឋាសមកាសឹ។ ឥមិនា ពោធិសត្តស្ស វិតក្កនិគ្គហណកាលោ កថិតោ។

ពោធិសត្តស្ស ហិ ឆព្ពស្សានិ បធានំ បទហន្តស្ស នេក្ខម្មវិតក្កាទយោ បុញ្ជបុញ្ជា មហានទិយំ ឱឃា វិយ បវត្តឹសុ។ សតិសម្មោសេន បន សហសា កាមវិតក្កាទយោ ឧប្បជ្ជិត្វា កុសលវារំ បច្ឆិន្ទិត្វា សយំ អកុសលជវនវារា ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ តតោ ពោធិសត្តោ ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ ឥមេ កាមវិតក្កាទយោ កុសលវារំ បច្ឆិន្ទិត្វា តិដ្ឋន្តិ, ហន្ទាហំ ឥមេ វិតក្កេ ទ្វេ ភាគេ កត្វា វិហរាមី”តិ កាមវិតក្កាទយោ អកុសលបក្ខិកាតិ ឯកំ ភាគំ ករោតិ នេក្ខម្មវិតក្កាទយោ កុសលបក្ខិកាតិ ឯកំ។ អថ បុន ចិន្តេសិ – “អកុសលបក្ខតោ អាគតំ វិតក្កំ មន្តេន កណ្ហសប្បំ ឧប្បីឡេត្វា គណ្ហន្តោ វិយ អមិត្តំ គីវាយ អក្កមន្តោ វិយ ច និគ្គហេស្សាមិ, នាស្ស វឌ្ឍិតុំ ទស្សាមិ។ កុសលបក្ខតោ អាគតំ វិតក្កំ មេឃសមយេ មេឃំ វិយ សុខេត្តេ សាលកល្យាណិបោតកំ វិយ ច សីឃំ វឌ្ឍេស្សាមី”តិ។ សោ តថា កត្វា អកុសលវិតក្កេ និគ្គណ្ហិ, កុសលវិតក្កេ វឌ្ឍេសិ។ ឯវំ ឥមិនា ពោធិសត្តស្ស វិតក្កនិគ្គហណកាលោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

២០៧. ឥទានិ យថាស្ស តេ វិតក្កា ឧប្បជ្ជឹសុ, យថា ច នេ និគ្គហេសិ, តំ ទស្សេន្តោ **តស្ស មយ្ហំ, ភិក្ខវេតិអាទិមាហ។** តត្ថ **អប្បមត្តស្សាតិ** សតិយា អវិប្បវាសេ ឋិតស្ស។ **អាតាបិនោតិ** អាតាបវីរិយវន្តស្ស។ **បហិតត្តស្សាតិ** បេសិតចិត្តស្ស។ **ឧប្បជ្ជតិ កាមវិតក្កោតិ** ពោធិសត្តស្ស ឆព្ពស្សានិ បធានំ បទហតោ រជ្ជសុខំ វា អារព្ភ, បាសាទេ វា នាដកានិ វា ឱរោធេ វា កិញ្ចិទេវ វា សម្បត្តឹ អារព្ភ កាមវិតក្កោ នាម ន ឧប្បន្នបុព្ពោ។ ទុក្ករការិកាយ បនស្ស អាហារូបច្ឆេទេន អធិមត្តកសិមានំ បត្តស្ស ឯតទហោសិ – “ន សក្កា អាហារូបច្ឆេទេន វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ, យំនូនាហំ ឱឡារិកំ អាហារំ អាហារេយ្យ”ន្តិ។ សោ ឧរុវេលំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ មនុស្សា – “មហាបុរិសោ បុព្ពេ អាហរិត្វា ទិន្នម្បិ ន គណ្ហិ, អទ្ធាស្ស ឥទានិ មនោរថោ មត្ថកំ បត្តោ, តស្មា សយមេវ អាគតោ”តិ បណីតបណីតំ អាហារំ ឧបហរឹសុ។ ពោធិសត្តស្ស អត្តភាវោ នចិរស្សេវ បាកតិកោ អហោសិ។ ជរាជិណ្ណត្តភាវោ ហិ សប្បាយភោជនំ លភិត្វាបិ បាកតិកោ ន ហោតិ។ ពោធិសត្តោ បន ទហរោ។ តេនស្ស សប្បាយភោជនំ ភុញ្ជតោ អត្តភាវោ ន ចិរស្សេវ បាកតិកោ ជាតោ, វិប្បសន្នានិ ឥន្ទ្រិយានិ, បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ, សមុគ្គតតារាគណំ វិយ នភំ បរិបុណ្ណទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតសរីរំ អហោសិ។ សោ តំ ឱលោកេត្វា “តាវ កិលន្តោ នាម អត្តភាវោ ឯវំ បដិបាកតិកោ ជាតោ”តិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ បញ្ញាមហន្តតាយ ឯវំ បរិត្តកម្បិ វិតក្កំ គហេត្វា កាមវិតក្កោតិ អកាសិ។

បណ្ណសាលាយ បុរតោ និសិន្នោ ចមរបសទគវយរោហិតមិគាទិកេ មគគណេ មនុញ្ញសទ្ទវនេ មោរវនកុក្កុដាទិកេ បក្ខិគណេ នីលុប្បលកុមុទកមលាទិសញ្ឆន្នានិ បល្លលានិ នានាកុសុមសញ្ឆន្នវិដបា វន

រាជិយោ មណិក្ខន្ធនិម្មលជលបវាហញ្ច នទី នេរញ្ជរំ បស្សតិ។ តស្ស ឯវំ ហោតិ “សោភនា វតិមេ មិគជាតា បក្ខិគណា បល្លលានិ វនរាជិយោ នទី នេរញ្ជរា”តិ។ សោ តម្បិ ឯវំ បរិត្តកំ វិតក្កំ គហេត្វា កាមវិតក្កមកាសិ, តេនាហ “ឧប្បជ្ជតិ កាមវិតក្កោ”តិ។

អត្តព្យាពាធាយបីតិ អត្តទុក្ខាយបិ។ ឯសេវនយោ សព្ពត្ថ។ កឹ បន មហាសត្តស្ស ឧភយទុក្ខាយ សំវត្តនក វិតក្កោ នាម អត្ថីតិ? នត្ថិ។ អបរិញ្ញាយំ បិតស្ស បន វិតក្កោ យាវ ឧភយព្យាពាធាយ សំវត្តតីតិ ឯតានិ តីណិ នាមានិ លភតិ, តស្មា ឯវមាហ។ **បញ្ញានិរោធិកោ**តិ អនុប្បន្នាយ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេតិ, លោកិយបញ្ញំ បន អដ្ឋសមាបត្តិបញ្ចាភិញ្ញាវសេន ឧប្បន្នម្បិ សមុច្ឆិន្ទិត្វា ខិបតីតិ **បញ្ញានិរោធិកោ។ វិឃាតបក្ខិកោ**តិ ទុក្ខកោដ្ឋាសិកោ។ អសង្ខតំ និព្ពានំ នាម, តំ បច្ចក្ខំ កាតុំ ន ទេតីតិ **អនិព្ពានសំវត្តនិកោ។ អព្ភត្ថំ គច្ឆតី**តិ ខយំ នត្ថិភាវំ គច្ឆតិ។ ឧទកបុប្ពុឡកោ វិយ និរុជ្ឈតិ។ **បជហមេវា**តិ បជហិមេវ។ **វិនោទមេវា**តិ នីហរិមេវ។ **ព្យន្តមេវ នំ អកាសិ**ន្តិ វិគតន្តំ និស្សេសំ បរិវដុមំ បរិច្ឆិន្នមេវ នំ អកាសឹ។

២០៨. **ព្យាបាទវិតក្កោ**តិ ន ពោធិសត្តស្ស បរូបឃាតប្បដិសំយុត្តោ នាម វិតក្កោ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជតិ, អថស្ស អតិវស្សអច្ចុណ្ហអតិសីតាទីនិ បន បដិច្ច ចិត្តវិបរិណាមភាវោ ហោតិ, តំ សន្ធាយ “ព្យាបាទវិតក្កោ”តិ អាហ។ **វិហឹសាវិតក្កោ**តិ ន មហាសត្តស្ស បរេសំ ទុក្ខុប្បាទនប្បដិសំយុត្តោ វិតក្កោ ឧប្បជ្ជតិ, ចិត្តេ បន ឧទ្ធតាការោ អនេកគ្គតាការោ ហោតិ, តំ គហេត្វា វិហឹសាវិតក្កមកាសិ។ បណ្ណសាលាទ្វារេ និសិន្នោ ហិ សីហព្យគ្ឃាទិកេ វាឡមិគេ សូករាទយោ ខុទ្ទមិគេ វិហឹសន្តេ បស្សតិ។ អថ ពោធិសត្តោ ឥមស្មិម្បិ នាម អកុតោភយេ អរញ្ញេ ឥមេសំ តិរច្ឆានគតានំ បច្ចត្ថិកា ឧប្បជ្ជន្តិ, ពលវន្តោ ទុព្ពលេ ខាទន្តិ, ពលវន្តខាទិតា វត្តន្តីតិ ការុញ្ញំ ឧប្បាទេតិ។ អញ្ញេបិ ពិឡារាទយោ កុក្កុដមូសិកាទីនិ ខាទន្តេ បស្សតិ, គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ មនុស្សេ រាជកម្មិកេហិ ឧបទ្ទុតេ វធពន្ធាទីនិ អនុភវន្តេ អត្តនោ កសិវណិជ្ជាទីនិ កម្មានិ កត្វា ជីវិតុំ ន លភន្តីតិ ការុញ្ញំ ឧប្បាទេតិ, តំ សន្ធាយ “ឧប្បជ្ជតិ វិហឹសាវិតក្កោ”តិ អាហ។ **តថា តថា**តិ តេន តេន អាការេន។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កាមវិតក្កាទីសុ យំ យំ វិតក្កេតិ, យំ យំ វិតក្កំ បវត្តេតិ, តេន តេនេ ចស្សាការេន កាមវិតក្កាទិភាវោ ចេតសោ ន ហិ ហោតីតិ។ **បហាសិ នេក្ខម្មវិតក្ក**ន្តិ នេក្ខម្មវិតក្កំ បជហតិ។ **ពហុលមកាសី**តិ ពហុលំ ករោតិ។ **តស្ស តំ កាមវិតក្កាយ ចិត្ត**ន្តិ តស្ស តំ ចិត្តំ កាមវិតក្កត្ថាយ។ យថា កាមវិតក្កសម្បយុត្តំ ហោតិ, ឯវមេវំ នមតីតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ អត្ថទីបិកំ ឧបមំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបី** តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កិដ្ឋសម្ពាធេ**តិ សស្សសម្ពាធេ។ **អាកោដេយ្យា**តិ ឧជុកំ បិដ្ឋិយំ បហរេយ្យ។ **បដិកោដេយ្យា**តិ តិរិយំ ផាសុកាសុ បហរេយ្យ។ **សន្និរុន្ធេយ្យា**តិ អាវរិត្វា តិដ្ឋេយ្យ។ **សន្និវារេយ្យា**តិ ឥតោ ចិតោ ច គន្តុំ ន ទទេយ្យ ។ **តតោនិទាន**ន្តិ តេន ការណេន, ឯវំ អរក្ខិតានំ គុន្នំ បរេសំ សស្សខាទនការណេនាតិ អត្ថោ។ ពាលោ ហិ គោបាលោកោ ឯវំ គាវោ អរក្ខមានោ “អយំ អម្ហាកំ ភត្តវេតនំ ខាទតិ, ឧជុំ គាវោ រក្ខិតុម្បិ ន សក្កោតិ, កុលេហិ សទ្ធឹ វេរំ គណ្ហាបេតី”តិ គោសាមិកានម្បិ សន្តិកា វធាទីនិ បាបុណាតិ, កិដ្ឋសាមិកានម្បិ។ បណ្ឌិតោ បន ឥមានិ ចត្តារិ ភយានិ សម្បស្សន្តោ គាវោ សាធុកំ រក្ខតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អាទីនវ**ន្តិ ឧបទ្ទវំ។ **ឱការ**ន្តិ លាមកំ, ខន្ធេសុ វា ឱតារំ។ **សំកិលេស**ន្តិ កិលិដ្ឋភាវំ។ **នេក្ខម្មេ**តិ នេក្ខម្មម្ហិ។ **អានិសំស**ន្តិ វិសុទ្ធិបក្ខំ។ **វោទានបក្ខ**ន្តិ ឥទំ តស្សេវ វេវចនំ, កុសលានំ ធម្មានំ នេក្ខម្មម្ហិ វិសុទ្ធិបក្ខំ អទ្ទសន្តិ អត្ថោ។

២០៩. **នេក្ខម្ម**ន្តិ ច កាមេហិ និស្សដំ សព្ពកុសលំ, ឯកធម្មេ សង្គយ្ហមានេ និព្ពានមេវ។ តត្រិទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – កិដ្ឋសម្ពាធំ វិយ ហិ រូបាទិអារម្មណំ, កូដគាវោ វិយ កូដចិត្តំ, បណ្ឌិតគោបាលកោ វិយ ពោធិសត្តោ, ចតុព្ពិធភយំ វិយ អត្តបរូភយព្យាពាធាយ សំវត្តនវិតក្កោ, បណ្ឌិតគោបាលកស្ស ចតុព្ពិធំ ភយំ ទិស្វា កិដ្ឋសម្ពាធេ អប្បមាទេន គោរក្ខណំ វិយ ពោធិសត្តស្ស ឆព្ពស្សានិ បធានំ បទហតោ អត្តព្យាពាធាទិភយំ ទិស្វា រូបាទីសុ អារម្មណេសុ យថា កាមវិតក្កាទយោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯវំ ចិត្តរក្ខណំ។ **បញ្ញាវុទ្ធិកោ**តិអាទីសុ អនុប្បន្នាយ លោកិយលោកុត្តរបញ្ញាយ ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នាយ ច វុទ្ធិយា សំវត្តតីតិ **បញ្ញាវុទ្ធិកោ**។ ន ទុក្ខកោដ្ឋាសាយ សំវត្តតីតិ **អវិឃាតបក្ខិកោ**។ និព្ពានធាតុសច្ឆិកិរិយាយ សំវត្តតីតិ **និព្ពានសំវត្តនិកោ។ រត្តឹ ចេបិ នំ, ភិក្ខវេ, អនុវិតក្កេយ្យ**ន្តិ សកលរត្តឹ ចេបិ តំ វិតក្កំ បវត្តេយ្យំ។ **តតោនិទាន**ន្តិ តំមូលកំ។ **ឱហញ្ញេយ្យា**តិ ឧគ្ឃាតីយេយ្យ, ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តេយ្យាតិ អត្ថោ។ **អារា**តិ ទូរេ។ **សមាធិម្ហា**តិ ឧបចារសមាធិតោបិ អប្បនាសមាធិតោបិ។ **សោ ខោ អហំ, ភិក្ខវេ, អជ្ឈត្តមេវ ចិត្ត**ន្តិ សោ អហំ, ភិក្ខវេ, មា មេ ចិត្តំ សមាធិម្ហា ទូរេ ហោតូតិ អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ សណ្ឋបេមិ, គោចរជ្ឈត្តេ ឋបេមីតិ អត្ថោ។ **សន្និសាទេមី**តិ តត្ថេវ ច នំ សន្និសីទាបេមិ។ **ឯកោទឹ ករោមី**តិ ឯកគ្គំ ករោមិ។ **សមាទហាមី**តិ សម្មា អាទហាមិ, សុដ្ឋុ អារោបេមីតិ អត្ថោ។ **មា មេ ចិត្តំ ឧហញ្ញី**តិ មា មយ្ហំ ចិត្តំ ឧគ្ឃាតីយិត្ថ, មា ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តតូតិ អត្ថោ។

២១០. ឧប្បជ្ជតិ អព្យាបាទវិតក្កោ...បេ.... អវិហឹសាវិតក្កោតិ ឯត្ថ យោ សោ ឥមាយ ហេដ្ឋា វុត្តតរុណវិបស្សនាយ សទ្ធិំ ឧប្បន្នវិតក្កោ កាមបច្ចនីកដ្ឋេន **នេក្ខម្មវិតក្កោ**តិ វុត្តោ។ សោយេវ ព្យាបាទបច្ចនីកដ្ឋេន **អព្យាបាទវិតក្កោ**តិ ច វិហឹសាបច្ចនីកដ្ឋេន **អវិហឹសាវិតក្កោ**តិ ច វុត្តោ។

ឯត្តាវតា ពោធិសត្តស្ស សមាបត្តិំ និស្សាយ វិបស្សនាបដ្ឋបនកាលោ កថិតោ។ យស្ស ហិ សមាធិបិ តរុណោ, វិបស្សនាបិ។ តស្ស វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អតិចិរំ និសិន្នស្ស កាយោ កិលមតិ, អន្តោ អគ្គិ វិយ ឧដ្ឋហតិ, កច្ឆេហិ សេទា មុច្ចន្តិ, មត្ថកតោ ឧសុមវដ្ដិ វិយ ឧដ្ឋហតិ, ចិត្តំ ហញ្ញតិ វិហញ្ញតិ វិប្ផន្ទតិ។ សោ បុន សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា តំ បរិទមេត្វា មុទុកំ កត្វា សមស្សាសេត្វា បុន វិបស្សនំ បដ្ឋបេតិ។ តស្ស បុន អតិចិរំ និសិន្នស្ស តថេវ ហោតិ។ សោ បុន សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា តថេវ ករោតិ។ វិបស្សនាយ ហិ ពហូបការា សមាបត្តិ។

យថា យោធស្ស ផលកកោដ្ឋកោ នាម ពហូបការោ ហោតិ, សោ តំ និស្សាយ សង្គាមំ បវិសតិ, តត្ថ ហត្ថីហិបិ អស្សេហិបិ យោធេហិបិ សទ្ធិំ កម្មំ កត្វា អាវុធេសុ វា ខីណេសុ ភុញ្ជិតុកាមតាទិភាវេ វា សតិ និវត្តិត្វា ផលកកោដ្ឋកំ បវិសិត្វា អាវុធានិបិ គណ្ហាតិ, វិស្សមតិបិ, ភុញ្ជតិបិ, បានីយម្បិ បិវតិ, សន្នាហម្បិ បដិសន្នយ្ហតិ, តំ តំ កត្វា បុន សង្គាមំ បវិសតិ, តត្ថ កម្មំ កត្វា បុន ឧច្ចារាទិបីឡិតោ វា កេនចិទេវ វា ករណីយេន ផលកកោដ្ឋកំ បវិសតិ។ តត្ថ សន្ថម្ភិត្វា បុន សង្គាមំ បវិសតិ, ឯវំ យោធស្ស ផលកកោដ្ឋកោ វិយ វិបស្សនាយ ពហូបការា សមាបត្តិ។

សមាបត្តិយា បន សង្គាមនិត្ថរណកយោធស្ស ផលកកោដ្ឋកតោបិ វិបស្សនា ពហូបការតរា។ កិញ្ចាបិ ហិ សមាបត្តិំ និស្សាយ វិបស្សនំ បដ្ឋបេតិ, វិបស្សនា បន ថាមជាតា សមាបត្តិម្បិ រក្ខតិ។ ថាមជាតំ ករោតិ។

យថា ហិ ថលេ នាវម្បិ នាវាយ ភណ្ឌម្បិ សកដភារំ ករោន្តិ។ ឧទកំ បត្វា បន សកដម្បិ សកដភណ្ឌម្បិ យុត្តគោណេបិ នាវាភារំ ករោន្តិ។ នាវា តិរិយំ សោតំ ឆិន្ទិត្វា សោត្ថិនា សុបដ្ដនំ គច្ឆតិ, ឯវមេវ កិញ្ចាបិ សមាបត្តិំ និស្សាយ វិបស្សនំ បដ្ឋបេតិ, វិបស្សនា បន ថាមជាតា សមាបត្តិម្បិ រក្ខតិ, ថាមជាតំ ករោតិ។ ថលំ បត្វា សកដំ វិយ ហិ សមាបត្តិ។ ឧទកំ បត្វា នាវា វិយ វិបស្សនា។ ឥតិ ពោធិសត្តស្ស ឯត្តាវតា សមាបត្តិំ និស្សាយ វិបស្សនាបដ្ឋបនកាលោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

យញ្ញទេវាតិអាទិ កណ្ហបក្ខេ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ, ឥធាបិ អត្ថទីបិកំ ឧបមំ ទស្សេតុំ **សេយ្យថាបី**តិ អាទិមាហ។ តត្ថ **គាមន្តសម្មន្តេស្សូ**តិ គាមន្តំ អាហដេសុ។ **សតិករណីយមេវ ហោតី**តិ **ឯតា គាវោ**តិ សតិឧប្បាទនមត្តមេវ កាតព្ពំ ហោតិ។ ឥតោ ចិតោ ច គន្ត្វា អាកោដនាទិកិច្ចំ នត្ថិ។ **ឯតេ ធម្មា**តិ ឯតេ សមថវិបស្សនា ធម្មាតិ សតុប្បាទនមត្តមេវ កាតព្ពំ ហោតិ។ ឥមិនា ពោធិសត្តស្ស សមថវិបស្សនានំ ថាមជាតកាលោ កថិតោ។ តទា កិរស្ស សមាបត្តិំ អប្បនត្ថាយ និសិន្នស្ស អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ឯកាវជ្ជនេន អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ, វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា និសិន្នោ សត្ត អនុបស្សនា ឯកប្បហារេនេវ អារុឡ្ហោ ហោតិ។

២១៥. សេយ្យថាបីតិ ឥទ កឹ ទស្សេតិ? អយំ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ, សត្តានញ្ហិ ហិតូបចារំ អត្តនោ សត្តុភាវសម្បទញ្ច ទស្សេន្តោ ភគវា ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អរញ្ញេ**តិ អដវិយំ។ **បវនេ**តិ វនសណ្ឌេ។ អត្ថតោ ហិ ឥទំ ទ្វយំ ឯកមេវ, បឋមស្ស បន ទុតិយំ វេវចនំ។ **អយោគក្ខេមកាមោ**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមំ និព្ភយដ្ឋានំ អនិច្ឆន្តោ ភយមេវ ឥច្ឆន្តោ ។ **សោវត្ថិកោ**តិ សុវត្ថិភាវាវហោ។ **បីតិគមនីយោ**តិ តុដ្ឋិំ គមនីយោ។ “បីតគមនីយោ”តិ វា បាឋោ។ **បិទហេយ្យា**តិ សាខាទីហិ ថកេយ្យ។ **វិវរេយ្យា**តិ វិសទមុខំ កត្វា វិវដំ ករេយ្យ។ **កុម្មគ្គន្តិ** ឧទកវនបព្ពតាទីហិ សន្និរុទ្ធំ អមគ្គំ។ **ឱទហេយ្យ ឱកចរ**ន្តិ តេសំ ឱកេ ចរមានំ វិយ ឯកំ ទីបកមិគំ ឯកស្មិំ ឋានេ ឋបេយ្យ។ **ឱកចារិក**ន្តិ ទីឃរជ្ជុយា ពន្ធិត្វាយេវ មិគឹ។

មិគលុទ្ទកោ ហិ អរញ្ញំ មិគានំ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា “ឥធ វសន្តិ, ឥមិនា មគ្គេន និក្ខមន្តិ, ឯត្ថ ចរន្តិ, ឯត្ថ បិវន្តិ, ឥមិនា មគ្គេន បវិសន្តី”តិ សល្លក្ខេត្វា មគ្គំ បិធាយ កុម្មគ្គំ វិវរិត្វា ឱកចរញ្ច ឱកចារិកញ្ច ឋបេត្វា សយំ បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ សត្តិំ គហេត្វា តិដ្ឋតិ។ អថ សាយន្ហសមយេ មិគា អកុតោភយេ អរញ្ញេ ចរិត្វា បានីយំ បិវិត្វា មិគបោតកេហិ សទ្ធិំ កីឡមានា វសនដ្ឋានសន្តិកំ អាគន្ត្វា ឱកចរញ្ច ឱកចារិកញ្ច ទិស្វា “សហាយកា នោ អាគតា ភវិស្សន្តី”តិ និរាសង្កា បវិសន្តិ, តេ មគ្គំ បិហិតំ ទិស្វា “នាយំ មគ្គោ, អយំ មគ្គោ ភវិស្សតី”តិ កុម្មគ្គំ បដិបជ្ជន្តិ។ មិគលុទ្ទកោ ន តាវ កិញ្ចិ ករោតិ, បវិដ្ឋេសុ បន សព្ពបច្ឆិមំ សណិកំ បហរតិ។ សោ ឧត្តសតិ, តតោ សព្ពេ ឧត្តសិត្វា “ភយំ ឧប្បន្ន”ន្តិ បុរតោ ឱលោកេន្តា ឧទកេន វា វនេន វា បព្ពតេន វា សន្និរុទ្ធំ មគ្គំ ទិស្វា ឧភោហិ បស្សេហិ អង្គុលិសង្ខលិកំ វិយ គហនវនំ បវិសិតុំ អសក្កោន្តា បវិដ្ឋមគ្គេនេវ និក្ខមិតុំ អារភន្តិ។

លុទ្ទកោ តេសំ និវត្តនភាវំ ញត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ តីសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ មិគេ ឃាតេតិ។ ឥទំ សន្ធាយ **ឯវញ្ហិ សោ, ភិក្ខវេ, មហាមិគសង្ឃោ អបរេន សមយេន អនយព្យសនំ អាបជ្ជេយ្យា**តិ វុត្តំ។

“នន្ទីរាគស្សេតំ អធិវចនំ, អវិជ្ជាយេតំ អធិវចន”ន្តិ ឯត្ថ យស្មា ឥមេ សត្តា អវិជ្ជាយ អញ្ញាណា ហុត្វា នន្ទីរាគេន អាពន្ធិត្វា រូបារម្មណាទីនិ ឧបនីតា វដ្ដទុក្ខសត្តិយា ឃាតំ លភន្តិ។ តស្មា ភគវា ឱកចរំ នន្ទីរាគោតិ, ឱកចារិកំ អវិជ្ជាតិ កត្វា ទស្សេសិ។

មិគលុទ្ទកោ ហិ ឯកទាបិ តេសំ សាខាភង្គេន សរីរំ បុញ្ឆិត្វា មនុស្សគន្ធំ អបនេត្វា ឱកចរំ ឯកស្មិំ ឋានេ ឋបេត្វា ឱកចារិកំ សហ រជ្ជុយា វិស្សជ្ជេត្វា អត្តានំ បដិច្ឆាទេត្វា សត្តិំ អាទាយ ឱកចរស្ស សន្តិកេ តិដ្ឋតិ, ឱកចារិកា មិគគណស្ស ចរណដ្ឋានាភិមុខី គច្ឆតិ ។ តំ ទិស្វា មិគា សីសានិ ឧក្ខិបិត្វា តិដ្ឋន្តិ, សាបិ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា តិដ្ឋតិ, តេ “អម្ហាកំ សមជាតិកា អយ”ន្តិ គោចរំ គណ្ហន្តិ។ សាបិ តិណានិ ខាទន្តី វិយ សណិកំ ឧបគច្ឆតិ។ អារញ្ញិកោ យូថបតិមិគោ តស្សា វាតំ លភិត្វា សកភរិយំ វិស្សជ្ជេត្វា តទភិមុខោ ហោតិ។

សត្តានញ្ហិ នវនវមេវ បិយំ ហោតិ។ ឱកចារិកា អារញ្ញិកស្ស មិគស្ស អច្ចាសន្នភាវំ អទត្វា តទភិមុខីវ បច្ឆតោ បដិក្កមិត្វា ឱកចរស្ស សន្តិកំ គច្ឆតិ, យត្ថ យត្ថស្សា រជ្ជុ លគ្គតិ, តត្ថ តត្ថ ខុរេន បហរិត្វា មោចេតិ, អារញ្ញិកោ មិគោ ឱកចរំ ទិស្វា ឱកចារិកាយ សម្មត្តោ ហុត្វា ឱកចរេ ឧស្សូយំ កត្វា បិដ្ឋិំ នាមេត្វា សីសំ កម្បេន្តោ តិដ្ឋតិ, តស្មិំ ខណេ សត្តិំ ជិវ្ហាយ លេហន្តោបិ “កឹ ឯត”ន្តិ ន ជានាតិ, ឱកចរោបិ សចស្ស ឧបរិភាគេន តំ មិគំ បហរិតុំ សុខំ ហោតិ, បិដ្ឋិំ នាមេតិ។ សចស្ស ហេដ្ឋាភាគេន បហរិតុំ សុខំ ហោតិ, ហទយំ ឧន្នាមេតិ។ អថ លុទ្ទកោ អារញ្ញិកំ មិគំ សត្តិយា បហរិត្វា តត្ថេវ ឃាតេត្វា មំសំ អាទាយ គច្ឆតិ។ ឯវមេវ យថា សោ មិគោ ឱកចារិកាយ សម្មត្តោ ឱកចរេ ឧស្សូយំ កត្វា សត្តិំ ជិវ្ហាយ លេហន្តោបិ កិញ្ចិ ន ជានាតិ, តថា ឥមេ សត្តា អវិជ្ជាយ សម្មត្តា អន្ធភូតា កិញ្ចិ អជានន្តា រូបាទីសុ នន្ទីរាគំ ឧបគម្ម វដ្ដទុក្ខសត្តិយា វធំ លភន្តីតិ ភគវា ឱកចរំ នន្ទីរាគោតិ, ឱកចារិកំ អវិជ្ជាតិ កត្វា ទស្សេសិ។

ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, វិវដោ មយា ខេមោ មគ្គោតិ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, មយា ឥមេសំ សត្តានំ ហិតចរណេន សម្មាសម្ពោធិំ បត្វា អហំ ពុទ្ធោស្មីតិ តុណ្ហីភូតេន អនិសីទិត្វា ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ បដ្ឋាយ ធម្មំ ទេសេន្តេន វិវដោ ខេមោ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, បិហិតោ កុម្មគ្គោ , អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញាទីនំ ភព្ពបុគ្គលានំ ឩហតោ ឱកចរោ នន្ទីរាគោ ទ្វេធា ឆេត្វា បាតិតោ, នាសិតា ឱកចារិកា អវិជ្ជា សព្ពេន សព្ពំ សមុគ្ឃាតិតាតិ អត្តនោ ហិតូបចារំ ទស្សេសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ទ្វេធាវិតក្កសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. វិតក្កសណ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

២១៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ វិតក្កសណ្ឋានសុត្តំ។ តត្ថ **អធិចិត្តមនុយុត្តេនា**តិ ទសកុសលកម្មបថវសេន ឧប្បន្នំ ចិត្តំ ចិត្តមេវ, វិបស្សនាបាទកអដ្ឋសមាបត្តិចិត្តំ តតោ ចិត្តតោ អធិកំ ចិត្តន្តិ **អធិចិត្តំ។ អនុយុត្តេនា**តិ តំ អធិចិត្តំ អនុយុត្តេន, តត្ថ យុត្តប្បយុត្តេនាតិ អត្ថោ។

តត្រាយំ ភិក្ខុ បុរេភត្តំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ និសីទនំ អាទាយ អសុកស្មិំ រុក្ខមូលេ វា វនសណ្ឌេ វា បព្ពតបាទេ វា បព្ភារេ វា សមណធម្មំ ករិស្សាមីតិ និក្ខមន្តោបិ, តត្ថ គន្ត្វា ហត្ថេហិ វា បាទេហិ វា និសជ្ជដ្ឋានតោ តិណបណ្ណានិ អបនេន្តោបិ អធិចិត្តំ អនុយុត្តោយេវ។ និសីទិត្វា បន ហត្ថបាទេ ធោវិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិហរន្តោបិ អធិចិត្តំ អនុយុត្តោយេវ។

និមិត្តានីតិ ការណានិ។ **កាលេន កាល**ន្តិ សមយេ សមយេ។ ន នុ ច កម្មដ្ឋានំ នាម មុហុត្តម្បិ អឆឌ្ឌេត្វា និរន្តរំ មនសិកាតព្ពំ, កស្មា ភគវា “កាលេន កាល”ន្តិ អាហាតិ។ បាឡិយញ្ហិ អដ្ឋតឹស កម្មដ្ឋានានិ វិភត្តានិ, តេសុ ភិក្ខុនា អត្តនោ ចិត្តរុចិតំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និសិន្នេន យាវ កោចិទេវ ឧបក្កិលេសោ នុប្បជ្ជតិ, តាវ ឥមេសំ និមិត្តានំ មនសិការកិច្ចំ នត្ថិ។ យទា បន ឧប្បជ្ជតិ, តទា ឥមានិ គហេត្វា ចិត្តេ ឧប្បន្នំ អព្ពុទំ នីហរិតព្ពន្តិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។

ឆន្ទូបសំហិតាតិ ឆន្ទសហគតា រាគសម្បយុត្តា។ ឥមេសំ បន តិណ្ណំ វិតក្កានំ ខេត្តញ្ច អារម្មណញ្ច ជានិតព្ពំ។ តត្ថ ឆន្ទូបសញ្ហិតានំ អដ្ឋ លោភសហគតចិត្តានិ ខេត្តំ, ទោសូបសញ្ហិតានំ ទ្វេ ទោមនស្ស សហគតានិ, មោហូបសញ្ហិតានំ ទ្វាទសបិ អកុសលចិត្តានិ។ វិចិកិច្ឆាឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តចិត្តានិ បន ទ្វេ ឯតេសំ បាដិបុគ្គលិកំ ខេត្តំ។ សព្ពេសម្បិ សត្តា ចេវ សង្ខារា ច អារម្មណំ, ឥដ្ឋានិដ្ឋអសមបេក្ខិតេសុ ហិ សត្តេសុ ច សង្ខារេសុ ច តេ ឧប្បជ្ជន្តិ ។ **អញ្ញម្បិ និមិត្តំ មនសិកាតព្ពំ កុសលូបសំហិតន្តិ** តតោ និមិត្តតោ អញ្ញំ កុសលនិស្សិតំ និមិត្តំ មនសិកាតព្ពំ។ តត្ថ **អញ្ញំ និមិត្តំ** នាម ឆន្ទូបសញ្ហិតេ វិតក្កេ សត្តេសុ ឧប្បន្នេ អសុភភាវនា អញ្ញំ និមិត្តំ នាម។ សង្ខារេសុ ឧប្បន្នេ អនិច្ចមនសិការោ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម។ ទោសូបសញ្ហិតេ សត្តេសុ ឧប្បន្នេ មេត្តាភាវនា អញ្ញំ និមិត្តំ នាម។ សង្ខារេសុ ឧប្បន្នេ ធាតុមនសិការោ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម។ មោហូបសញ្ហិតេ យត្ថ កត្ថចិ ឧប្បន្នេ បញ្ចធម្មូបនិស្សយោ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម។

ឥមស្ស ហត្ថា វា សោភនា បាទា វាតិអាទិនា នយេន ហិ សត្តេសុ លោភេ ឧប្បន្នេ អសុភតោ ឧបសំហរិតព្ពំ។ កិម្ហិ សារត្តោសិ? កេសេសុ សារត្តោសិ។ លោមេសុ...បេ.... មុត្តេសុ សារត្តោសិ។ អយំ អត្តភាវោ នាម តីហិ អដ្ឋិសតេហិ ឧស្សាបិតោ, នវហិ ន្ហារុសតេហិ អាពទ្ធោ, នវហិ មំសបេសិសតេហិ អនុលិត្តោ, អល្លចម្មេន បរិយោនទ្ធោ, ឆវិរាគេន បដិច្ឆន្នោ, នវហិ វណមុខេហិ នវនវុតិលោមកូបសហស្សេហិ ច អសុចិ បគ្ឃរតិ, កុណបបូរិតោ, ទុគ្គន្ធោ, ជេគុច្ឆោ, បដិកូលោ, ទ្វត្តឹសកុណបសញ្ចយោ, នត្ថេត្ថ សារំ វា វរំ វាតិ ឯវំ អសុភតោ ឧបសំហរន្តស្ស សត្តេសុ ឧប្បន្នោ លោភោ បហីយតិ, តេនស្ស អសុភតោ ឧបសំហរណំ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម ហោតិ។

បត្តចីវរាទីសុ សង្ខារេសុ លោភេ ឧប្បន្នេ ទ្វីហាការេហិ សង្ខារមជ្ឈត្តតំ សមុដ្ឋាបេតីតិ សតិបដ្ឋានវណ្ណនាយំ វុត្តនយេន អស្សាមិកតាវកាលិកភាវវសេន មនសិករោតោ សោ បហីយតិ។ តេនស្ស អនិច្ចតោ មនសិការោ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម ហោតិ។ សត្តេសុ ទោសេ ឧប្បន្នេ បន អាឃាតវិនយកកចោបមោវាទាទីនំ វសេន មេត្តា ភាវេតព្ពា, តំ ភាវយតោ ទោសោ បហីយតិ, តេនស្ស មេត្តាភាវនា អញ្ញំ និមិត្តំ នាម ហោតិ។ ខាណុកណ្ដកតិណបណ្ណាទីសុ បន ទោសេ ឧប្បន្នេ ត្វំ កស្ស កុប្បសិ, កឹ បថវីធាតុយា, ឧទាហុ អាបោធាតុយា, កោ វា បនាយំ កុប្បតិ នាម, កឹ បថវីធាតុ ឧទាហុ អាបោធាតូតិអាទិនា នយេន ធាតុមនសិការំ ករោន្តស្ស ទោសោ បហីយតិ។ តេនស្ស ធាតុមនសិការោ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម ហោតិ។

មោហេ បន យត្ថ កត្ថចិ ឧប្បន្នេ –

> “គរុសំវាសោ ឧទ្ទេសោ, ឧទ្ទិដ្ឋបរិបុច្ឆនំ;
> កាលេន ធម្មស្សវនំ, ឋានាដ្ឋានវិនិច្ឆយោ;
> បញ្ច ធម្មូបនិស្សាយ, មោហធាតុ បហីយតី”តិ។ –

ឥមេ បញ្ច ធម្មា ឧបនិស្សិតព្ពា។ គរុំ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តោ ហិ ភិក្ខុ – “អាចរិយោ គាមប្បវេសនំ អនាបុច្ឆន្តស្ស បត្តកាលេ វត្តំ អករោន្តស្ស យដសតឧទកាហរណាទិទណ្ឌកម្មំ ករោតី”តិ យត្តប្បដិយត្តោ ហោតិ, អថស្ស មោហោ បហីយតិ។ ឧទ្ទេសំ គណ្ហន្តោបិ – “អាចរិយោ ឧទ្ទេសកាលេ ឧទ្ទេសំ អគ្គណ្ហន្តស្ស អសាធុកំ សជ្ឈាយន្តស្ស ច ទណ្ឌកម្មំ ករោតី”តិ យត្តប្បដិយត្តោ ហោតិ, ឯវម្បិស្ស មោហោ បហីយតិ។ គរុភាវនីយេ ភិក្ខូ ឧបសំកមិត្វា “ឥទំ ភន្តេ កថំ ឥមស្ស កោ អត្ថោ”តិ បរិបុច្ឆន្តោ កង្ខំ វិនោទេតិ, ឯវម្បិស្ស មោហោ បហីយតិ។ កាលេន ធម្មសវនដ្ឋានំ គន្ត្វា សក្កច្ចំ ធម្មំ សុណន្តស្សាបិ តេសុ តេសុ ឋានេសុ អត្ថោ បាកដោ ហោតិ។ ឯវម្បិស្ស មោហោ បហីយតិ។ ឥទមស្ស ការណំ, ឥទំ ន ការណន្តិ ឋានាដ្ឋានវិនិច្ឆយេ ឆេកោ ហោតិ, ឯវម្បិស្ស មោហោ បហីយតិ។ តេនស្ស បញ្ចធម្មូបនិស្សយោ អញ្ញំ និមិត្តំ នាម ហោតិ។

អបិច អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ យំកិញ្ចិ ភាវេន្តស្សាបិ ឥមេ វិតក្កា បហីយន្តិ ឯវ។ ឥមានិ បន និមិត្តានិ ឧជុវិបច្ចនីកានិ បដិបក្ខភូតានិ។ ឥមេហិ បហីនា រាគាទយោ សុប្បហីនា ហោន្តិ។ យថា ហិ អគ្គឹ អល្លកដ្ឋេហិបិ បំសូហិបិ សាខាទីហិបិ បោថេត្វា និព្ពាបេន្តិយេវ, ឧទកំ បន អគ្គិស្ស ឧជុវិបច្ចនីកំ, តេន និព្ពុតោ សុនិព្ពុតោ ហោតិ, ឯវមិមេហិ និមិត្តេហិ បហីនា រាគាទយោ សុប្បហីនា ហោន្តិ។ តស្មា ឯតានិ កថិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។

កុសលូបសំហិតន្តិ កុសលនិស្សិតំ កុសលស្ស បច្ចយភូតំ។ **អជ្ឈត្តមេវា**តិ គោចរជ្ឈត្តំយេវ។ **បលគណ្ឌោ**តិ វឌ្ឍកី។ **សុខុមាយ អាណិយា**តិ យំ អាណឹ នីហរិតុកាមោ ហោតិ, តតោ សុខុមតរាយ សារទារុអាណិយា។ **ឱឡារិកំ អាណិ**ន្តិ ចន្ទផលកេ វា សារផលកេ វា អាកោដិតំ វិសមាណឹ។ **អភិនិហនេយ្យា**តិ មុគ្គរេន អាកោដេន្តោ ហនេយ្យ។ **អភិនីហរេយ្យា**តិ ឯវំ អភិនិហនន្តោ ផលកតោ នីហរេយ្យ។ **អភិនិវត្តេយ្យា**តិ ឥទានិ ពហុ និក្ខន្តាតិ ញត្វា ហត្ថេន ចាលេត្វា និក្កឌ្ឍេយ្យ ។ តត្ថ ផលកំ វិយ ចិត្តំ, ផលកេ វិសមាណិ វិយ អកុសលវិតក្កា, សុខុមាណិ

វិយ អញ្ញំ អសុភភាវនាទិកុសលនិមិត្តំ, សុខុមាណិយា ឱឡារិកាណិនីហរណំ វិយ អសុភភាវនាទីហិ កុសលនិមិត្តេហិ តេសំ វិតក្កានំ នីហរណំ។

២១៧. អហិកុណបេនាតិអាទិ អតិជេគុច្ឆបដិកូលកុណបទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **កណ្ឋេ អាសត្តេនា**តិ កេនចិទេវ បច្ចត្ថិកេន អានេត្វា កណ្ឋេ ពទ្ធេន បដិមុក្កេន។ **អដ្ដិយេយ្យា**តិ អដ្ដោ ទុក្ខិតោ ភវេយ្យ។ **ហរាយេយ្យា**តិ លជ្ជេយ្យ។ **ជិគុច្ឆេយ្យា**តិ សញ្ជាតជិគុច្ឆោ ភវេយ្យ។

បហីយន្តីតិ ឯវំ ឥមិនាបិ ការណេន ឯតេ អកុសលា ធម្មា សាវជ្ជា ទុក្ខវិបាកាតិ អត្តនោ បញ្ញាពលេន ឧបបរិក្ខតោ អហិកុណបាទីនិ វិយ ជិគុច្ឆន្តស្ស បហីយន្តិ។ យោ បន អត្តនោ បញ្ញាពលេន ឧបបរិក្ខិតុំ ន សក្កោតិ, តេន អាចរិយំ វា ឧបជ្ឈាយំ វា អញ្ញតរំ វា គរុដ្ឋានិយំ សព្រហ្មចារិ សង្ឃត្ថេរំ វា ឧបសង្កមិត្វា ឃណ្ឌិំ បហរិត្វា ភិក្ខុសង្ឃមេវ វា សន្និបាតេត្វា អារោចេតព្ពំ, ពហុនញ្ហិ សន្និបាតេ ភវិស្សតេវ ឯកោ បណ្ឌិតមនុស្សោ, ស្វាយំ ឯវំ ឯតេសុ អាទីនវោ ទដ្ឋព្ពោតិ កថេស្សតិ, កាយវិច្ឆិន្ទនីយកថាទីហិ វា បន តេ វិតក្កេ និគ្គណ្ហិស្សតីតិ។

២១៨. អសតិអមនសិការោ អាបជ្ជិតព្ពោតិ នេវ សោ វិតក្កោ សរិតព្ពោ ន មនសិកាតព្ពោ, អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ យថា ហិ រូបំ អបស្សិតុកាមោ បុរិសោ អក្ខីនិ និមីលេយ្យ, ឯវមេវ មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និសិន្នេន ភិក្ខុនា ចិត្តម្ហិ វិតក្កេ ឧប្បន្នេ អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ ឯវមស្ស សោ វិតក្កោ បហីយតិ, តស្មិ បហីនេ បុន កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និសីទិតព្ពំ។

សចេ ន បហីយតិ, ឧគ្គហិតោ ធម្មកថាបពន្ធោ ហោតិ, សោ មហាសទ្ទេន សជ្ឈាយិតព្ពោ។ ឯវម្បិ ចេ អញ្ញវិហិតកស្ស សតោ សោ ន បហីយតិ។ ថវិកាយ មុដ្ឋិបោត្ថកោ ហោតិ, យត្ថ ច ពុទ្ធវណ្ណាបិ ធម្មវណ្ណាបិ លិខិតា ហោន្តិ, តំ នីហរិត្វា វាចេន្តេន អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ ឯវម្បិ ចេ ន បហីយតិ, ថវិកតោ អរណិសហិតានិ នីហរិត្វា "អយំ ឧត្តរារណី អយំ អធរារណី"តិ អាវជ្ជេន្តេន អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ ឯវម្បិ ចេ ន បហីយតិ, សិបាដិកំ នីហរិត្វា "ឥទំ អារកណ្ដកំ នាម, អយំ បិប្ផលកោ នាម, ឥទំ នខច្ឆេទនំ នាម, អយំ សូចិ នាមា"តិ បរិក្ខារំ សមន្នានេន្តេន អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ ឯវម្បិ ចេ ន បហីយតិ, សូចឹ គហេត្វា ចីវរេ ជិណ្ណដ្ឋានំ សិព្ពន្តេន អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ ឯវំ យាវ ន បហីយតិ, តាវ តំ តំ កុសលកម្មំ ករោន្តេន អញ្ញវិហិតកេន ភវិតព្ពំ។ បហីនេ បុន មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និសីទិតព្ពំ, នវកម្មំ បន ន បដ្ឋបេតព្ពំ។ កស្មា? វិតក្កេ បច្ឆិន្នេ កម្មដ្ឋានមនសិការស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ។

បោរាណកបណ្ឌិតា បន នវកម្មំ កត្វាបិ វិតក្កំ បច្ឆិន្ទឹសុ។ តត្រិទំ វត្ថុ – តិស្សសាមណេរស្ស កិរ ឧបជ្ឈាយោ តិស្សមហាវិហារេ វសតិ។ តិស្សសាមណេរោ "ភន្តេ ឧក្កណ្ឋិតោម្ហី"តិ អាហ។ អថ នំ ថេរោ "ឥមស្មិ វិហារេ ន្ហានឧទកំ ទុល្លភំ, មំ គហេត្វា ចិត្តលបព្ពតំ គច្ឆាហី"តិ អាហ។ សោ តថា អកាសិ។ តត្ថ នំ ថេរោ អាហ "អយំ វិហារោ អច្ចន្តសង្ឃិកោ, ឯកំ បុគ្គលិកដ្ឋានំ ករោហី"តិ។ សោ សាធុ ភន្តេតិ អាទិតោ បដ្ឋាយ សំយុត្តនិកាយំ បព្ភារសោធនំ តេជោធាតុកសិណបរិកម្មន្តិ តីណិបិ ឯកតោ អារភិត្វា កម្មដ្ឋានំ អប្បនំ បាបេសិ, **សំយុត្តនិកាយំ** បរិយោសាបេសិ, លេណកម្មំ និដ្ឋាបេសិ, សព្ពំ កត្វា ឧបជ្ឈាយស្ស សញ្ញំ អទាសិ។ ឧបជ្ឈាយោ "ទុក្ខេន តេ សាមណេរ កតំ, អជ្ជ តាវ ត្វំយេវ វសាហី"តិ អាហ។ សោ តំ រត្តិំ លេណេ វសន្តោ ឧតុសប្បាយំ លភិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាយិ។ តស្ស ធាតុយោ គហេត្វា ចេតិយំ អកំសុ។ អជ្ជាបិ **តិស្សត្ថេរចេតិយ**ន្តិ បញ្ញាយតិ។ ឥទំ បព្ពំ អសតិបព្ពំ នាម។

២១៩. ឥមស្មិ បត្វា វិតក្កេ និគ្គណ្ហិតុំ អសក្កោន្តោ ឥធ បត្វា និគ្គណ្ហិស្សតីតិ វិតក្កមូលភេទំ បព្ពំ ទស្សេន្តោ បុន **តស្ស ចេ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិតក្កសង្ខារសណ្ឋានំ មនសិកាតព្ពន្តិ** សង្ខរោតីតិ **សង្ខារោ,** បច្ចយោ, ការណំ មូលន្តិ អត្ថោ។ សន្តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ **សណ្ឋានំ,** វិតក្កសង្ខារស្ស សណ្ឋានំ **វិតក្កសង្ខារសណ្ឋានំ,** តំ មនសិកាតព្ពន្តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, អយំ វិតក្កោ កឹ ហេតុ កឹ បច្ចយា កឹ ការណា ឧប្បន្នោតិ វិតក្កានំ មូលញ្ច មូលមូលញ្ច មនសិកាតព្ពន្តិ។ **កឹ នុ ខោ អហំ សីឃំ គច្ឆាមី**តិ កេន នុ ខោ ការណេន អហំ សីឃំ គច្ឆាមិ? **យំនូនាហំ សណិកំ គច្ឆេយ្យ**ន្តិ កឹ មេ ឥមិនា សីឃគមនេន, សណិកំ គច្ឆិស្សាមីតិ ចិន្តេសិ។ **សោ សណិកំ គច្ឆេយ្យា**តិ សោ ឯវំ ចិន្តេត្វា សណិកំ គច្ឆេយ្យ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

តត្ថ តស្ស បុរិសស្ស សីឃគមនកាលោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វិតក្កសមារុឡ្ហកាលោ។ តស្ស សណិកគមនកាលោ វិយ ឥមស្ស វិតក្កចារបច្ឆេទនកាលោ។ តស្ស ឋិតកាលោ វិយ ឥមស្ស វិតក្កចារេ បច្ឆិន្នេ មូលកម្មដ្ឋានំ ចិត្តោតរណកាលោ។ តស្ស និសិន្នកាលោ វិយ ឥមស្ស វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តប្បត្តកាលោ។ តស្ស និបន្នកាលោ វិយ ឥមស្ស និព្ពានារម្មណាយ ផលសមាបត្តិយា ទិវសំ វីតិវត្តនកាលោ។ តត្ថ ឥមេ វិតក្កា កឹ ហេតុកា កឹ

បច្ចយាតិ វិតក្កានំ មូលមូលំ គច្ឆន្តស្ស វិតក្កចារោ សិថិលោ ហោតិ។ តស្មិំ សិថិលីភូតេ មត្ថកំ គច្ឆន្តេ វិតក្កា សព្ពសោ និរុជ្ឈន្តិ។ អយមត្ថោ ទុទ្ទុភជាតកេនបិ ទីបេតព្ពោ –

សសកស្ស កិរ ពេលុវរុក្ខមូលេ និទ្ទាយន្តស្ស ពេលុវបក្កំ វណ្ដតោ ឆិជ្ជិត្វា កណ្ណមូលេ បតិតំ។ សោ តស្ស សទ្ទេន “បថវី ភិជ្ជតី”តិ សញ្ញាយ ឧដ្ឋហិត្វា វេគេន បលាយិ។ តំ ទិស្វា បុរតោ អញ្ញេបិ ចតុប្បទា បលាយិំសុ។ តទា ពោធិសត្តោ សីហោ ហោតិ។ សោ ចិន្តេសិ – “អយំ បថវី នាម កប្បវិនាសេ ភិជ្ជតិ, អន្តរា បថវីភេទោ នាម នត្ថិ, យំនូនាហំ មូលមូលំ គន្ត្វា អនុវិជ្ជេយ្យ”ន្តិ។ សោ ហត្ថិនាគតោ បដ្ឋាយ យាវ សសកំ បុច្ឆិ “តយា, តាត, បថវី ភិជ្ជមានា ទិដ្ឋា”តិ។ សសោ “អាម ទេវា”តិ អាហ។ សីហោ “ឯហិ, ភោ, ទស្សេហី”តិ។ សសោ “ន សក្កោមិ សាមី”តិ។ “ឯហិ, រេ, មា ភាយី”តិ សណ្ហមុទុកេន គហេត្វា គតោ សសោ រុក្ខស្ស អវិទូរេ ឋត្វា –

“ទុទ្ទុភាយតិ ភទ្ទន្តេ, យស្មិំ ទេសេ វសាមហំ;
អហម្បេតំ ន ជានាមិ, កិមេតំ ទុទ្ទុភាយតី”តិ។ (ជា. ១.៤.៨៥) –

គាថមាហ។ ពោធិសត្តោ “ត្វំ ឯត្ថេវ តិដ្ឋា”តិ រុក្ខមូលំ គន្ត្វា សសកស្ស និបន្នដ្ឋានំ អទ្ទស, ពេលុវបក្កំ អទ្ទស, ឧទ្ធំ ឱលោកេត្វា វណ្ដំ អទ្ទស, ទិស្វា “អយំ សសោ ឯត្ថ និបន្នោ, និទ្ទាយមានោ ឥមស្ស កណ្ណមូលេ បតិតស្ស សទ្ទេន ‘បថវី ភិជ្ជតី’តិ ឯវំសញ្ញី ហុត្វា បលាយី”តិ ញត្វា តំ ការណំ សសំ បុច្ឆិ។ សសោ “អាម, ទេវា”តិ អាហ។ ពោធិសត្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“ពេលុវំ បតិតំ សុត្វា, ទុទ្ទុភន្តិ សសោ ជវិ;
សសស្ស វចនំ សុត្វា, សន្តត្តា មិគវាហិនី”តិ។ (ជា. ១.៤.៨៦);

តតោ ពោធិសត្តោ “មា ភាយថា”តិ មិគគណេ អស្សាសេសិ។ ឯវំ វិតក្កានំ មូលមូលំ គច្ឆន្តស្ស វិតក្កា បហីយន្តិ។

២២០. ឥមស្មិំ វិតក្កមូលភេទបព្ពេ ឋត្វា វិតក្កេ និគ្គណ្ហិតុំ អសក្កោន្តេន បន ឯវំ និគ្គណ្ហិតព្ពាតិ អបរម្បិ ការណំ ទស្សេន្តោ បុន **តស្ស ចេ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

ទន្តេភិទន្តមាធាយាតិ ហេដ្ឋាទន្តេ ឧបរិទន្តំ ឋបេត្វា។ **ចេតសា ចិត្ត**ន្តិ កុសលចិត្តេន អកុសលចិត្តំ អភិនិគ្គណ្ហិតព្ពំ។ **ពលវា បុរិសោ**តិ យថា ថាមសម្បន្នោ មហាពលោ បុរិសោ ទុព្ពលំ បុរិសំ សីសេ វា គលេ វា ខន្ធេ វា គហេត្វា អភិនិគ្គណ្ហេយ្យ អភិនិប្បីឡេយ្យ អភិសន្តាបេយ្យ សន្តត្តំ កិលន្តំ មុច្ឆាបរេតំ វិយ ករេយ្យ, ឯវមេវ ភិក្ខុនា វិតក្កេហិ សទ្ធិំ បដិមល្លេន ហុត្វា “កេ ច តុម្ហេ កោ ចាហ”ន្តិ អភិភវិត្វា – “កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ច អដ្ឋិ ច អវសិស្សតុ សរីរេ ឧបសុស្សតុ មំសលោហិត”ន្តិ (អ. និ. ២.៥) ឯវំ មហាវីរិយំ បគ្គយ្ហ វិតក្កា និគ្គណ្ហិតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ ឥម អត្ថទីបិកំ ឧបមំ អាហរិ។

២២១. យតោ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឥទំ បរិយាទានភាជនិយំ នាម, តំ ឧត្តានត្ថមេវ។ យថា បន សត្ថាចរិយោ តិរោរដ្ឋា អាគតំ រាជបុត្តំ បញ្ចាវុធសិប្បំ ឧគ្គណ្ហាបេត្វា “គច្ឆ, អត្តនោ រដ្ឋេ រជ្ជំ គណ្ហ។ សចេ តេ អន្តរាមគ្គេ ចោរា ឧដ្ឋហន្តិ, ធនុនា កម្មំ កត្វា គច្ឆ។ សចេ តេ ធនុ នស្សតិ វា ភិជ្ជតិ វា សត្តិយា អសិនា”តិ ឯវំ បញ្ចហិបិ អាវុធេហិ កត្តព្ពំ ទស្សេត្វា ឧយ្យោជេតិ។ សោ តថា កត្វា សករដ្ឋំ គន្ត្វា រជ្ជំ គហេត្វា រជ្ជសិរិំ អនុភោតិ។ ឯវមេវ ភគវា អធិចិត្តមនុយុត្តំ ភិក្ខុំ អរហត្តគហណត្ថាយ ឧយ្យោជេន្តោ – “សចស្ស អន្តរា អកុសលវិតក្កា ឧប្បជ្ជន្តិ, អញ្ញនិមិត្តបព្ពេ ឋត្វា តេ និគ្គណ្ហិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតិ។ តត្ថ អសក្កោន្តោ អាទីនវបព្ពេ ឋត្វា, តត្រាបិ អសក្កោន្តោ អសតិបព្ពេ ឋត្វា, តត្រាបិ អសក្កោន្តោ វិតក្កមូលភេទបព្ពេ ឋត្វា, តត្រាបិ អសក្កោន្តោ អភិនិគ្គណ្ហនបព្ពេ ឋត្វា វិតក្កេ និគ្គណ្ហិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតី”តិ ឥមានិ បញ្ច បព្ពានិ ទេសេសិ។

វសី វិតក្កបរិយាយបថេសូតិ វិតក្កចារបថេសុ ចិណ្ណវសី បគុណវសីតិ វុច្ចតិ។ **យំ វិតក្កំ អាកង្ខិស្សតី**តិ ឥទំ អស្ស វសីភាវាការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អយញ្ហិ បុព្ពេ យំ វិតក្កំ វិតក្កេតុកាមោ ហោតិ, តំ ន វិតក្កេតិ។ យំ ន វិតក្កេតុកាមោ ហោតិ, តំ វិតក្កេតិ។ ឥទានិ បន វសីភូតត្តា យំ វិតក្កំ វិតក្កេតុកាមោ ហោតិ, តំយេវ វិតក្កេតិ។ យំ ន វិតក្កេតុកាមោ, ន តំ វិតក្កេតិ។ តេន វុត្តំ “យំ វិតក្កំ អាកង្ខិស្សតិ, តំ វិតក្កំ វិតក្កេស្សតិ។ យំ វិតក្កំ នាកង្ខិស្សតិ, ន តំ វិតក្កំ វិតក្កេស្សតី”តិ។ **អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហ**ន្តិអាទិ **សព្ពាសវសុត្តេ** វុត្តមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

វិតក្កសណ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មូលបណ្ណាសដ្ឋកថាយ បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយេ

មូលបណ្ណាស-អដ្ឋកថា

(ទុតិយោ ភាគោ)

៣. ឱបម្មវគ្គោ

១. កកចូបមសុត្តវណ្ណនា

២២២. ឯវំ មេ សុតន្តិ កកចូបមសុត្តំ។ តត្ថ **មោឡិយផគ្គុនោ**តិ **មោឡី**តិ ចូឡា វុច្ចតិ។ យថាហ –

“ឆេត្វាន មោឡឹ វរគន្ធវាសិតំ,
វេហាយសំ ឧក្ខិបិ សក្យបុង្គវោ;
រតនចង្កោដវរេន វាសវោ,
សហស្សនេត្តោ សិរសា បដិគ្គហី”តិ។

សា តស្ស គិហិកាលេ មហតី អហោសិ, តេនស្ស **មោឡិយផគ្គុនោ**តិ សង្ខា ឧទបាទិ។ បព្ពជិតម្បិ នំ តេនេវ នាមេន សញ្ជានន្តិ។ **អតិវេល**ន្តិ វេលំ អតិក្កមិត្វា។ តត្ថ កាលវេលា, សីមវេលា, សីលវេលាតិ តិវិធា វេលា។ “តាយំ វេលាយំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី”តិ (ធម្មបទេ វគ្គានមុទ្ទានំ, គាថានមុទ្ទានំ; មហាវ. ១-៣) អយំ កាលវេលា នាម។ “ឋិតធម្មោ វេលំ នាតិវត្តតី”តិ (ចូឡវ. ៣៨៤; ឧទា. ៤៥; អ. និ. ៨.១៩) អយំ សីមវេលា នាម។ “វេលាអនតិក្កមោ សេតុឃាតោ”តិ (ធ. ស. ២៩៩-៣០១) ច, “វេលា ចេសា អវីតិក្កមនដ្ឋេនា”តិ ច, អយំ សីលវេលា នាម។ តំ តិវិធម្បិ សោ អតិក្កមិយេវ។ ភិក្ខុនិយោ ហិ ឱវទិតុំ កាលោ នាម អត្ថិ, សោ អត្ថង្គតេបិ សូរិយេ ឱវទន្តោ តំ កាលវេលម្បិ អតិក្កមិ។ ភិក្ខុនីនំ ឱវាទេ បមាណំ នាម អត្ថិ សីមា មរិយាទា។ សោ ឧត្តរិឆប្បញ្ចវាចាហិ ឱវទន្តោ តំ សីមវេលម្បិ អតិក្កមិ។ កថេន្តោ បន ទវសហគតំ កត្វា ទុដ្ឋុល្លាបត្តិបហោនកំ កថេតិ, ឯវំ សីលវេលម្បិ អតិក្កមិ។

សំសដ្ឋោតិ មិស្សីភូតោ សមានសុខទុក្ខោ ហុត្វា។ **សម្មុខា**តិ បុរតោ។ **អវណ្ណំ ភាសតី**តិ តា បន បចនកោដ្ដនាទីនិ ករោន្តិយោ ទិស្វា នត្ថិ ឥមាសំ អនាបត្តិ នាម, ឥមា ភិក្ខុនិយោ អនាចារា ទុព្ពចា បគព្ភាតិ អគុណំ កថេតិ។ **អធិករណម្បិ ករោតី**តិ ឥមេសំ ភិក្ខូនំ ឥមា ភិក្ខុនិយោ ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ អក្ខីនិ ទយ្ហន្តិ, ឥមស្មិំ វិហារេ បុប្ផបូជា វា អាសនធោវនបរិកម្មករណាទីនិ វា ឥមាសំ វសេន វត្តន្តិ។ កុលធីតរោ ឯតា លជ្ជិនិយោ , តុម្ហេ ឥមា ឥទញ្ចិទញ្ច វទេថ, អយំ នាម តុម្ហាកំ អាបត្តិ ហោតិ, វិនយធរានំ សន្តិកំ អាគន្ត្វា វិនិច្ឆយំ មេ ទេថាតិ អធិករណំ អាកឌ្ឍតិ។

មោឡិយផគ្គុនស្ស អវណ្ណំ ភាសតីតិ នត្ថិ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អនាបត្តិ នាម។ និច្ចកាលំ ឥមស្ស បរិវេណទ្វារំ អសុញ្ញំ ភិក្ខុនីហីតិ អគុណំ កថេតិ។ **អធិករណម្បិ ករោន្តី**តិ ឥមេសំ ភិក្ខូនំ មោឡិយផគ្គុនត្ថេរស្ស ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ អក្ខីនិ ទយ្ហន្តិ។ ឥមស្មិំ វិហារេ អញ្ញេសំ វសនដ្ឋានំ ឱលោកេតុម្បិ ន សក្កា។ វិហារំ អាគតភិក្ខុនិយោ ឱវាទំ វា បដិសន្ថារំ វា ឧទ្ទេសបទំ វា ថេរមេវ និស្សាយ លភន្តិ, កុលបុត្តកោ លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ, ឯវរូបំ នាម តុម្ហេ ឥទញ្ចិទញ្ច វទេថ, ឯថ វិនយធរានំ សន្តិកេ វិនិច្ឆយំ ទេថាតិ អធិករណំ អាកឌ្ឍន្តិ។

សោ ភិក្ខុ ភគវន្តំ ឯតទវោចាតិ នេវ បិយកម្យតាយ ន ភេទាធិប្បាយេន, អត្ថកាមតាយ អវោច។ ឯកំ កិរស្ស អហោសិ – “ឥមស្ស ភិក្ខុស្ស ឯវំ សំសដ្ឋស្ស វិហរតោ អយសោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ សោ សាសនស្សាបិ អវណ្ណោយេវ។ អញ្ញេន បន កថិតោ អយំ ន ឱរមិស្សតិ, ភគវតា ធម្មំ ទេសេត្វា ឱវទិតោ ឱរមិស្សតី”តិ តស្ស អត្ថកាមតាយ ភគវន្តំ ឯតំ, “អាយស្មា, ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច។

២២៣. អាមន្តេហីតិ ជានាបេហិ។ **អាមន្តេតី**តិ បក្កោសតិ។

២២៤. សទ្ធាតិ សទ្ធាយ។ **តស្មា**តិ យស្មា ត្វំ កុលបុត្តោ ចេវ សទ្ធាបព្ពជិតោ ច, យស្មា វា តេ ឯតាហិ សទ្ធិំ សំសដ្ឋស្ស វិហរតោ យេ តា អក្កោសិស្សន្តិ វា, បហរិស្សន្តិ វា, តេសុ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, សំសគ្គេ បហីនេ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្មា។ **តត្រា**តិ តស្មិំ អវណ្ណភាសនេ។ **គេហសិតា**តិ បញ្ចកាមគុណនិស្សិតា។ **ឆន្ទា**តិ តណ្ហាឆន្ទាបិ បដិឃឆន្ទាបិ។ **វិបរិណត**ន្តិ រត្តម្បិ ចិត្តំ វិបរិណតំ។ ទុដ្ឋម្បិ, មូឡ្ហម្បិ ចិត្តំ វិបរិណតំ។ ឥធ បន តណ្ហាឆន្ទវសេន រត្តម្បិ វដ្ដតិ, បដិឃឆន្ទវសេន ទុដ្ឋម្បិ វដ្ដតិ។ **ហិតានុកម្បី**តិ ហិតេន អនុកម្បមានោ ហិតេន ផរមានោ។ **ន ទោសន្តរោ**តិ ន ទោសចិត្តោ ភវិស្សាមិ។

២២៥. **អថ ខោ ភគវា**តិ កស្មា អារភិ? ផគ្គុនស្ស កិរ ឯត្តកំ ឱវាទំ សុត្វាបិ, “ភិក្ខុនិសំសគ្គតោ ឱរមិស្សាមិ វិរមិស្សាមី”តិ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បន្នំ, ភគវតា បន សទ្ធឹ បដាណិ វិយ បដិវិរុទ្ធោ អដ្ឋាសិ, អថស្ស ភគវតោ យថា នាម ជិឃច្ឆិតស្ស ភោជនេ, បិបាសិតស្ស បានីយេ, សីតេន ផុដ្ឋស្ស ឧណ្ហេ ទុក្ខិតស្ស សុខេ បត្ថនា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេវ តមំ ទុព្ពចំ ភិក្ខុំ ទិស្វា បឋមពោធិយំ សុព្ពចា ភិក្ខូ អាបាថំ អាគមឹសុ។ អថ តេសំ វណ្ណំ កថេតុកាមោ ហុត្វា តមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **អារាធយឹសូ**តិ គណ្ហឹសុ បូរយឹសុ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ ឯកស្មឹ សមយេ។ **ឯកាសនភោជន**ន្តិ ឯកំ បុរេភត្តភោជនំ។ សូរិយុគ្គមនតោ ហិ យាវ មជ្ឈន្ហិកា សត្តក្ខត្តុំ ភុត្តភោជនម្បិ ឥធ ឯកាសនភោជនន្តេវ អធិប្បេតំ។ **អប្បាពាធត**ន្តិ និរាពាធតំ។ **អប្បាតង្កត**ន្តិ និទ្ទុក្ខតំ។ **លហុដ្ឋាន**ន្តិ សរីរស្ស សល្លហុកំ ឧដ្ឋានំ។ **ពល**ន្តិ កាយពលំ។ **ផាសុវិហារ**ន្តិ កាយស្ស សុខវិហារំ។ ឥមិនា កឹ កថិតំ? ទិវា វិកាលភោជនំ បជហាបិតកាលោ កថិតោ។ ភទ្ទាលិសុត្តេ បន រត្តិំ វិកាលភោជនំ បជហាបិតកាលោ កថិតោ។ ឥមានិ ហិ ទ្វេ ភោជនានិ ភគវា ន ឯកប្បហារេន បជហាបេសិ។ កស្មា? ឥមានេវ ហិ ទ្វេ ភោជនានិ វដ្ដេ សត្តានំ អាចិណ្ណានិ។ សន្តិ កុលបុត្តា សុខុមាលា, តេ ឯកតោ ទ្វេបិ ភោជនានិ បជហន្តា កិលមន្តិ។ តស្មា ឯកតោ អបជហាបេត្វា ឯកស្មឹ កាលេ ទិវា វិកាលភោជនំ, ឯកស្មឹ រត្តិំ វិកាលភោជនន្តិ វិសុំ បជហាបេសិ។ តេសុ ឥធ ទិវា វិកាលភោជនំ បជហាបិតកាលោ កថិតោ។ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធា ន ភយំ ទស្សេត្វា តជ្ជេត្វា បជហាបេន្តិ, អានិសំសំ បន ទស្សេត្វា បជហាបេន្តិ, ឯវញ្ហិ សត្តា សុខេន បជហន្តិ។ តស្មា អានិសំសំ ទស្សេន្តោ ឥមេ បញ្ច គុណេ ទស្សេសិ។ **អនុសាសនីករណីយា**តិ បុនប្បុនំ សាសនេ កត្តព្ពំ នាហោសិ។ “ឥទំ ករោថ, ឥទំ មា ករោថា”តិ សតុប្បាទករណីយមត្តមេវ អហោសិ។ តាវត្តកេនេវ តេ កត្តព្ពំ អកំសុ, បហាតព្ពំ បជហឹសុ, បឋមពោធិយំ, ភិក្ខវេ, សុព្ពចា ភិក្ខូ អហេសុំ អស្សវា ឱវាទបដិករាតិ។

ឥទានិ នេសំ សុព្ពចភាវទីបិកំ ឧបមំ អាហរន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុភូមិយ**ន្តិ សមភូមិយំ។ “សុភូម្យំ សុខេត្តេ វិហតខាណុកេ ពីជានិ បតិដ្ឋបេយ្យា”តិ (ទី. និ. ២.៤៣៨) ឯត្ថ បន មណ្ឌភូមិ សុភូមីតិ អាគតា។ **ចតុមហាបថេ**តិ ទ្វិន្នំ មហាមគ្គានំ វិនិវិជ្ឈិត្វា គតដ្ឋានេ។ **អាជញ្ញរថោ**តិ វិនីតអស្សរថោ។ **ឱធស្តបតោទោ**តិ យថា រថំ អភិរុហិត្វា ឋិតេន សក្កា ហោតិ គណ្ហិតុំ, ឯវំ អាលម្ពនំ និស្សាយ តិរិយតោ ឋបិតបតោទោ។ **យោគ្គាចរិយោ**តិ អស្សាចរិយោ។ ស្វេវ អស្សទម្មេ សារេតីតិ **អស្សទម្មសារថិ។ យេនិច្ឆក**ន្តិ យេន យេន មគ្គេន ឥច្ឆតិ។ **យទិច្ឆក**ន្តិ យំ យំ គតឹ ឥច្ឆតិ។ **សារេយ្យា**តិ ឧជុកំ បុរតោ បេសេយ្យ។ **បច្ចាសារេយ្យា**តិ បដិនិវត្តេយ្យ។

ឯវមេវ ខោតិ យថា ហិ សោ យោគ្គាចរិយោ យេន យេន មគ្គេន គមនំ ឥច្ឆតិ, តំ តំ អស្សា អារូឡ្ហាវ ហោន្តិ។ យាយ យាយ ច គតិយា ឥច្ឆតិ, សា សា គតិ គហិតាវ ហោតិ។ រថំ បេសេត្វា អស្សា នេវ វារេតព្ពា ន វិជ្ឈិតព្ពា ហោន្តិ។ កេវលំ តេសំ សមេ ភូមិភាគេ ខុរេសុ និមិត្តំ ឋបេត្វា គមនមេវ បស្សិតព្ពំ ហោតិ។ ឯវំ មយ្ហម្បិ តេសុ ភិក្ខូសុ បុនប្បុនំ វត្តព្ពំ នាហោសិ។ ឥទំ ករោថ ឥទំ មា ករោថាតិ សតុប្បាទនមត្តមេវ កត្តព្ពំ ហោតិ។ តេហិបិ តាវទេវ កត្តព្ពំ កតមេវ ហោតិ, អកត្តព្ពំ ជហិតមេវ។ **តស្មា**តិ យស្មា សុព្ពចា យុត្តយានបដិភាគា ហុត្វា សតុប្បាទនមត្តេនេវ បជហឹសុ, តស្មា តុម្ហេបិ បជហថាតិ អត្ថោ។ **ឯលណ្ឌេហី**តិ ឯលណ្ឌា កិរ សាលទូសនា ហោន្តិ, តស្មា ឯវមាហ។ **វិសោធេយ្យា**តិ ឯលណ្ឌេ ចេវ អញ្ញា ច វល្លិយោ ឆិន្ទិត្វា ពហិ នីហរណេន សោធេយ្យ។ **សុជាតា**តិ សុសណ្ឋិតា។ **សម្មា បរិហរេយ្យា**តិ មរិយាទំ ពន្ធិត្វា ឧទកាសិញ្ចនេនបិ កាលេនកាលំ មូលមូលេ ខណនេនបិ វល្លិគុម្ពាទិច្ឆេទនេនបិ កិបិល្លបូដកហរណេនបិ មក្កដកជាលសុក្ខទណ្ឌកហរណេនបិ សម្មា វឌ្ឍេត្វា បោសេយ្យ។ **វុទ្ធិ**អាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

២២៦. ឥទានិ អក្ខន្តិយា ទោសំ ទស្សេន្តោ **ភូតបុព្ព**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វេទេហិកា**តិ វិទេហរដ្ឋវាសិកស្ស ធីតា។ អថ វា **វេទោ**តិ បញ្ញា វុច្ចតិ, វេទេន ឦហតិ ឥរិយតីតិ **វេទេហិកា,** បណ្ឌិតាតិ អត្ថោ។ **គហបតានី**តិ ឃរសាមិនី។ **កិត្តិសទ្ទោ**តិ កិត្តិឃោសោ។ **សោរតា**តិ សោរច្ចេន សមន្នាគតា។ **និវាតា**តិ និវាតវុត្តិ។ **ឧបសន្តា**តិ និព្ពុតា។ **ទក្ខា**តិ ភត្តបចនសយនត្ថរណទីបុជ្ជលនាទិកម្មេសុ ឆេកា។ **អនលសា**តិ ឧដ្ឋាហិកា, **សុសំវិហិតកម្មន្តា**តិ សុដ្ឋុ សំវិហិតកម្មន្តា។ ឯកា អនលសា ហោតិ, យំ យំ បន ភាជនំ គណ្ហាតិ, តំ តំ ភិន្ទតិ វា ឆិទ្ទំ វា ករោតិ, អយំ ន តាទិសាតិ ទស្សេតិ។

ទិវា ឧដ្ឋាសីតិ បាតោវ កត្តព្ពានិ ធេនុទុហនាទិកម្មានិ អកត្វា ឧស្សូរេ ឧដ្ឋិតា។ **ហេ ជេ កាឡី**តិ អរេ កាឡិ។ **កឹ ជេ ទិវា ឧដ្ឋាសី**តិ កឹ តេ កិញ្ចិ អផាសុកំ អត្ថិ, កឹ ទិវា ឧដ្ឋាសីតិ? **នោ វត រេ កិញ្ចី**តិ អរេ យទិ តេ ន កិញ្ចិ អផាសុកំ អត្ថិ, នេវ សីសំ រុជ្ជតិ, ន បិដ្ឋិ, អថ កស្មា បាបិ ទាសិ ទិវា ឧដ្ឋាសីតិ កុបិតា អនត្តមនា ភា

កុដិមកាសិ។ **ទិវាតរំ ឧដ្ឋាសី**តិ បុនទិវសេ ឧស្សូរតរំ ឧដ្ឋាសិ។ **អនត្តមនវាច**ន្តិ អរេ បាបិ ទាសិ អត្តនោ បមាណំ ន ជានាសិ; កឹ អគ្គិ សីតោតិ មញ្ញសិ, ឥទានិ តំ សិក្ខាបេស្សាមីតិអាទីនិ វទមានា កុបិតវចនំ និច្ឆារេសិ។

បដិវិសកានន្តិ សាមន្តគេហវាសីនំ។ **ឧជ្ឈាបេសី**តិ អវជានាបេសិ។ **ចណ្ឌី**តិ អសោរតា កិព្ពិសា។ ឥតិ យត្តកា គុណា, តតោ ទិគុណា ទោសា ឧប្បជ្ជឹសុ។ គុណា នាម សណិកំ សណិកំ អាគច្ឆន្តិ; ទោសា ឯកទិវសេនេវ បត្ថដា ហោន្តិ។ **សោរតសោរតោ**តិ អតិវិយ សោរតោ, សោតាបន្នោ នុ ខោ, សកទាគាមី អនាគាមី អរហា នុ ខោតិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ **ផុសន្តី**តិ ផុសន្តា ឃដ្ដេន្តា អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ។

អថ ភិក្ខុ សោរតោតិ វេទិតព្ពោតិ អថ អធិវាសនក្ខន្តិយំ ឋិតោ ភិក្ខុ សោរតោតិ វេទិតព្ពោ។ **យោ ចីវរ... បេ.... បរិក្ខារហេតូ**តិ យោ ឯតានិ ចីវរាទីនិ បណីតបណីតានិ លភន្តោ បាទបរិកម្មបិដ្ឋិបរិកម្មាទីនិ ឯកវចនេនេវ ករោតិ។ **អលភមានោ**តិ យថា បុព្ពេ លភតិ, ឯវំ អលភន្តោ។ **ធម្មញ្ញេវ សក្ករោន្តោ**តិ ធម្មំយេវ សក្ការំ សុកតការំ ករោន្តោ។ **គរុំ ករោន្តោ**តិ គរុភារិយំ ករោន្តោ។ **មានេន្តោ**តិ មនេន បិយំ ករោន្តោ។ **បូជេន្តោ**តិ បច្ចយបូជាយ បូជេន្តោ។ **អបចាយមានោ**តិ ធម្មំយេវ អបចាយមានោ អបចិតឹ នីចវុត្តឹ ទស្សេន្តោ។

២២៧. ឯវំ អក្ខន្តិយា ទោសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យេ អធិវាសេន្តិ, តេ ឯវំ អធិវាសេន្តីតិ បញ្ច វចនបថេ ទស្សេន្តោ **បញ្ចិមេ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កាលេនា**តិ យុត្តបត្តកាលេន។ **ភូតេនា**តិ សតា វិជ្ជមានេន។ **សណ្ហេនា**តិ សម្មដ្ឋេន ។ **អត្ថសញ្ហិតេនា**តិ អត្ថនិស្សិតេន ការណនិស្សិតេន។ **អកាលេនា**តិអាទីនិ តេសំយេវ បដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពានិ។ **មេត្តចិត្តា**តិ ឧប្បន្នមេត្តចិត្តា ហុត្វា។ **ទោសន្តរា**តិ ទុដ្ឋចិត្តា, អព្ភន្តរេ ឧប្បន្នទោសា ហុត្វា។ **តត្រា**តិ តេសុ វចនបថេសុ។ **ផរិត្វា**តិ អធិមុច្ចិត្វា។ **តទារម្មណញ្ចា**តិ កថំ តទារម្មណំ សព្ពាវន្តំ លោកំ ករោតិ? បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតំ បុគ្គលំ មេត្តចិត្តស្ស អារម្មណំ កត្វា បុន តស្សេវ មេត្តចិត្តស្ស អវសេសសត្តេ អារម្មណំ ករោន្តោ សព្ពាវន្តំ លោកំ តទារម្មណំ ករោតិ នាម។ តត្រាយំ វចនត្ថោ។ **តទារម្មណញ្ចា**តិ តស្សេវ មេត្តចិត្តស្ស អារម្មណំ កត្វា។ **សព្ពាវន្ត**ន្តិ សព្ពសត្តវន្តំ។ **លោក**ន្តិ សត្តលោកំ។ **វិបុលេនា**តិ អនេកសត្តារម្មណេន។ **មហគ្គតេនា**តិ មហគ្គតភូមិកេន។ **អប្បមាណេនា**តិ សុភាវិតេន។ **អវេរេនា**តិ និទ្ទោសេន។ **អព្យាពជ្ឈេនា**តិ និទ្ទុក្ខេន។ **ផរិត្វា វិហរិស្សាមា**តិ ឯវរូបេន មេត្តាសហគតេន ចេតសា តញ្ច បុគ្គលំ សព្ពញ្ច លោកំ តស្ស ចិត្តស្ស អារម្មណំ កត្វា អធិមុច្ចិត្វា វិហរិស្សាម។

២២៨. ឥទានិ តទត្ថទីបិកំ ឧបមំ អាហរន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អបថវិ**ន្តិ និប្បថវិំ ករិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **តត្រ តត្រា**តិ តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ។ **វិកិរេយ្យា**តិ បច្ឆិយា បំសុំ ឧទ្ធរិត្វា ពីជានិ វិយ វិកិរេយ្យ។ **ឱដ្ឋុភេយ្យា**តិ ខេឡំ បាតេយ្យ។ **អបថវិំ ករេយ្យា**តិ ឯវំ កាយេន ច វាចាយ ច បយោគំ កត្វាបិ សក្កុណេយ្យ អបថវិំ កាតុន្តិ? **គម្ភីរា**តិ ពហលត្តេន ទ្វិយោជនសតសហស្សានិ ចត្តារិ ច នហុតានិ គម្ភីរា។ **អប្បមេយ្យា**តិ តិរិយំ បន អបរិច្ឆិន្នា។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – បថវី វិយ ហិ មេត្តចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ កុទាលបិដកំ គហេត្វា អាគតបុរិសោ វិយ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ។ យថា សោ កុទាលបិដកេន មហាបថវិំ អបថវិំ កាតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ វោ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ មេត្តចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតីតិ។

២២៩. ទុតិយឧបមាយំ **ហលិទ្ទិ**ន្តិ យំកិញ្ចិ បីតកវណ្ណំ។ **នីល**ន្តិ កំសនីលំ វា បលាសនីលំ វា។ **អរូបី**តិ អរូបោ។ ននុ ច, ទ្វិន្នំ កដ្ឋានំ វា ទ្វិន្នំ រុក្ខានំ វា ទ្វិន្នំ សេយ្យានំ វា ទ្វិន្នំ សេលានំ វា អន្តរំ បរិច្ឆិន្នាកាសរូបន្តិ អាគតំ, កស្មា ឥធ **អរូបី**តិ វុត្តោតិ? សនិទស្សនភាវបដិក្ខេបតោ។ តេនេវាហ "អនិទស្សនោ"តិ។ តស្មិញ្ហិ រូបំ លិខិតុំ, រូបបាតុភាវំ ទស្សេតុំ ន សក្កា, តស្មា "អរូបី"តិ វុត្តោ។ **អនិទស្សនោ**តិ ទស្សនស្ស ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស អនាបាថោ។ ឱបម្មសំសន្ទនេ បនេត្ថ អាកាសោ វិយ មេត្តចិត្តំ។ តុលិកបញ្ចមា ចត្តារោ រង្គជាតា វិយ បញ្ច វចនបថា, តុលិកបញ្ចមេ រង្គេ គហេត្វា អាគតបុរិសោ វិយ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ។ យថា សោ តុលិកបញ្ចមេហិ រង្គេហិ អាកាសេ រូបបាតុភាវំ កាតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ វោ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ មេត្តចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ កត្វា ទោសុប្បត្តឹ ទស្សេតុំ ន សក្ខិស្សតីតិ។

២៣០. តតិយឧបមាយំ **អាទិត្ត**ន្តិ បជ្ជលិតំ។ **គម្ភីរា អប្បមេយ្យា**តិ ឥមិស្សា គង្គាយ គម្ភីរដ្ឋានំ គាវុតម្បិ អឌ្ឍយោជនម្បិ, យោជនម្បិ។ បុថុលំ បនស្សា ឯវរូបំយេវ, ទីឃតោ បន បញ្ចយោជនសតានិ។ សា កថំ គម្ភីរា អប្បមេយ្យាតិ? ឯតេន បយោគេន បរិវត្តេត្វា ឧទ្ធនេ ឧទកំ វិយ តាបេតុំ អសក្កុណេយ្យតោ។ ឋិតោទកំ បន កេនចិ ឧបាយេន អង្គុលមត្តំ វា អឌ្ឍង្គុលមត្តំ វា ឯវំ តាបេតុំ សក្កា ភវេយ្យ, អយំ បន ន សក្កា, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។ ឱបម្មសំសន្ទនេ បនេត្ថ គង្គា វិយ មេត្តចិត្តំ, តិណុក្កំ អាទាយ អាគតបុរិសោ វិយ បញ្ច វចនបថេ គហេ

ត្វា អាគតបុគ្គលោ។ យថា សោ អាទិត្តាយ តិណុក្កាយ គង្គំ តាបេតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ វោ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ មេត្តចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតីតិ។

២៣១. ចតុត្ថឧបមាយំ **ពិឡារភស្តា**តិ ពិឡារចម្មបសិព្ពកា។ **សុមទ្ទិតា**តិ សុដ្ឋុ មទ្ទិតា។ **សុបរិមទ្ទិតា**តិ អន្តោ ច ពហិ ច សមន្តតោ សុបរិមទ្ទិតា។ **តូលិនី**តិ សិម្ពលិតូលលតាតូលសមានា។ **ឆិន្នសស្សរា**តិ ឆិន្នសស្សរសទ្ទា។ **ឆិន្នភព្ភរា**តិ ឆិន្នភព្ភរសទ្ទា។ ឧបមាសំសន្ទនេ បនេត្ថ ពិឡារភស្តា វិយ មេត្តចិត្តំ, កដ្ឋកឋលំ អាទាយ អាគតបុរិសោ វិយ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ។ យថា សោ កដ្ឋេន វា កឋលេន វា ពិឡារភស្តំ សរសរំ ភរភរំ សទ្ទំ កាតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ វោ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា អាគតបុគ្គលោ មេត្តចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ កត្វា ទោសានុគតភាវំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតីតិ។

២៣២. **ឱចរកា**តិ អវចរកា ហេដ្ឋាចរកា, នីចកម្មការកាតិ អត្ថោ។ **យោ មនោ បទូសេយ្យា**តិ យោ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា មនោ បទូសេយ្យ, តំ កកចេន ឱកន្តនំ នាធិវាសេយ្យ។ **ន មេ សោ តេន សាសនករោ**តិ សោ តេន អនធិវាសនេន មយ្ហំ ឱវាទករោ ន ហោតិ។ អាបត្តិ បនេត្ថ នត្ថិ។

២៣៣. **អណុំ វា ថូលំ វា**តិ អប្បសាវជ្ជំ វា មហាសាវជ្ជំ វា។ **យំ តុម្ហេ នាធិវាសេយ្យាថា**តិ យោ តុម្ហេហិ អធិវាសេតព្ពោ ន ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **នោ ហេតំ, ភន្តេ**តិ, ភន្តេ, អនធិវាសេតព្ពំ នាម វចនបថំ ន បស្សាមាតិ អធិប្បាយោ។ **ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា**តិ ឥតិ ភគវា អរហត្តេន កូដំ គណ្ហន្តោ យថានុសន្ធិនា ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

កកចូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អលគទ្ទូបមសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ អលគទ្ទូបមសុត្តំ។ តត្ថ គទ្ធេ ពាធយិំសូតិ គទ្ធពាធិនោ, គទ្ធពាធិនោ បុព្ពបុរិសា អស្សាតិ គទ្ធពាធិបុព្ពោ, តស្ស **គទ្ធពាធិបុព្ពស្ស,** គិជ្ឈឃាតកកុលប្បសុតស្សាតិ អត្ថោ។ សគ្គមោក្ខានំ អន្តរាយំ ករោន្តីតិ **អន្តរាយិកា**។ តេ កម្មកិលេសវិបាកឧបវាទអាណាវីតិក្កមវសេន បញ្ចវិធា។ តត្ថ បញ្ចានន្តរិយធម្មា កម្មន្តរាយិកា នាម។ តថា ភិក្ខុនីទូសកកម្មំ, តំ បន មោក្ខស្សេវ អន្តរាយំ ករោតិ, ន សគ្គស្ស។ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មា កិលេសន្តរាយិកា នាម។ បណ្ឌកតិរច្ឆានគតឧភតោព្យញ្ជនកានំ បដិសន្ធិធម្មា វិបាកន្តរាយិកា នាម។ អរិយូបវាទធម្មា ឧបវាទន្តរាយិកា នាម, តេ បន យាវ អរិយេ ន ខមាបេន្តិ, តាវទេវ, ន តតោ បរំ។ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តា សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា អាណាវីតិក្កមន្តរាយិកា នាម។ តេបិ យាវ ភិក្ខុភាវំ វា បដិជានាតិ, ន វុដ្ឋាតិ វា, ន ទេសេតិ វា, តាវទេវ, ន តតោ បរំ។

តត្រាយំ ភិក្ខុ ពហុស្សុតោ ធម្មកថិកោ សេសន្តរាយិកេ ជានាតិ, វិនយេ បន អកោវិទត្តា បណ្ណត្តិវីតិក្កមន្តរាយិកេ ន ជានាតិ, តស្មា រហោគតោ ឯវំ ចិន្តេសិ – ឥមេ អាគារិកា បញ្ច កាមគុណេ បរិភុញ្ជន្តា សោតាបន្នាបិ សកទាគាមិនោបិ អនាគាមិនោបិ ហោន្តិ។ ភិក្ខូបិ មនាបិកានិ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យានិ រូបានិ បស្សន្តិ...បេ.... កាយវិញ្ញេយ្យេ ផោដ្ឋព្ពេ ផុសន្តិ, មុទុកានិ អត្ថរណបាវុរណាទីនិ បរិភុញ្ជន្តិ, ឯតំ សព្ពំ វដ្ដតិ។ កស្មា ឥត្ថីនំយេវ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពា ន វដ្ដន្តិ? ឯតេបិ វដ្ដន្តីតិ។ ឯវំ រសេន រសំ សំសន្ទេត្វា សច្ឆន្ទរាគបរិភោគញ្ច និច្ឆន្ទរាគបរិភោគញ្ច ឯកំ កត្វា ថូលវាកេហិ សទ្ធិំ អតិសុខុមសុត្តំ ឧបនេន្តោ វិយ, សាសបេន សទ្ធិំ សិនេរុំ ឧបសំហរន្តោ វិយ, បាបកំ ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បាទេត្វា, “កិំ ភគវតា មហាសមុទ្ទំ ពន្ធន្តេន វិយ មហតា ឧស្សាហេន បឋមបារាជិកំ បញ្ញត្តំ, នត្ថិ ឯត្ថ ទោសោ”តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធិំ បដិវិរុជ្ឈន្តោ វេសារជ្ជញាណំ បដិពាហន្តោ អរិយមគ្គេ ខាណុកណ្ដកាទីនិ បក្ខិបន្តោ មេថុនធម្មេ ទោសោ នត្ថីតិ ជិនស្ស អាណាចក្កេ បហារំ អទាសិ។ តេនាហ – “តថាហំ ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមី”តិអាទិ។

ឯវំ ព្យា ខោតិ ឯវំ វិយ ខោ។ **សមនុយុញ្ជន្តី**តិអាទីសុ កា លទ្ធិកោ ត្វំ, លទ្ធិំ វទេហីតិ បុច្ឆមានា សមនុយុញ្ជន្តិ នាម។ ទិដ្ឋិំ បតិដ្ឋាបេន្តា សមនុគ្គាហន្តិ នាម។ កេន ការណេន ឯវំ វទសីតិ ការណំ បុច្ឆន្តា សមនុភាសន្តិ នាម។ **អដ្ឋិកង្កលូបមា**តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៤២-៤៨) **អដ្ឋិកង្កលូបមា** អប្បស្សាទដ្ឋេន។ **មំសបេសូបមា** ពហុសាធារណដ្ឋេន។ **តិណុក្កូបមា** អនុទហនដ្ឋេន។ **អង្គារកាសូបមា** មហាភិតាបនដ្ឋេន។ **សុបិនកូបមា** ឥត្តរបច្ចុបដ្ឋានដ្ឋេន។ **យាចិតកូបមា** តាវកាលិកដ្ឋេន។ **រុក្ខផលូបមា** សព្ពង្គបច្ចង្គបលិភញ្ជនដ្ឋេន។

អសិសូនូបមា អធិកុដ្ដនដ្ឋេន។ **សត្តិសូលូបមា** វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន។ **សប្បសិរូបមា** សាសង្កសប្បដិភយដ្ឋេន។
ថាមសាតិ ទិដ្ឋិថាមេន។ **បរាមាសា**តិ ទិដ្ឋិបរាមាសេន។ **អភិនិវិស្ស វោហរតី**តិ អធិដ្ឋហិត្វា វោហរតិ ទីបេតិ វា។

២៣៥. យតោ ខោ តេ ភិក្ខូតិ យទា តេ ភិក្ខូ។ **ឯវំ ព្យា ខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតា**តិ ឥទំ ឯស អត្តនោ
អជ្ឈាសយេន នត្ថីតិ វត្តុកាមោបិ ភគវតោ អានុភាវេន សម្បដិច្ឆតិ, ពុទ្ធានំ កិរ សម្មុខា ទ្វេ កថា កថេតុំ
សមត្ថោ នាម នត្ថិ។

២៣៦. កស្ស ខោ នាម ត្វំ មោឃបុរិសាតិ ត្វំ មោឃបុរិស កស្ស ខត្តិយស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា វេស្សស្ស វា
សុទ្ទស្ស វា គហដ្ឋស្ស វា បព្ពជិតស្ស វា ទេវស្ស វា មនុស្សស្ស វា មយា ឯវំ ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាសិ។ **អថ ខោ ភគវា
ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ អយំ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ អរិដ្ឋោ កិរ ចិន្តេសិ – “ភគវា មំ មោឃបុរិសោតិ វទតិ, ន ខោ
បន មោឃបុរិសោតិ វុត្តមត្តកេន មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ ន ហោតិ។ ឧបសេនម្បិ ហិ វង្គន្តបុត្តំ, ‘អតិលហុំ
ខោ ត្វំ, មោឃបុរិស, ពាហុល្លាយ អាវត្តោ’តិ (មហាវ. ៧៥) ភគវា មោឃបុរិសវាទេន ឱវទិ។ ថេរោ អបរភាគេ
ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ឆ អភិញ្ញា សច្ឆាកាសិ។ អហម្បិ តថារូបំ វីរិយំ បគ្គណ្ហិត្វា មគ្គផលានិ និព្ពត្តេស្សាមី”តិ។
អថស្ស ភគវា ពន្ធនា បវុត្តស្ស បណ្ឌុបលាសស្ស វិយ អវិរុឡ្ហិភាវំ ទស្សេន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

ឧស្មីកតោបីតិ , ភិក្ខវេ, តុម្ហេ កិន្តិ មញ្ញថ, អយំ អរិដ្ឋោ ឯវំលទ្ធិកោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន បដិវិរុជ្ឈិត្វា វេសា
រជ្ជញាណំ បដិពាហិត្វា តថាគតស្ស អាណាចក្កេ បហារំ ទទមានោ អបិ នុ ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ ឧស្មីកតោបិ?
យថា និព្ពុតេបិ មហន្តេ អគ្គិក្ខន្ធេ ខជ្ជុបនកមត្តាបិ អគ្គិបបដិកា ហោតិយេវ, យំ និស្សាយ បុន មហា
អគ្គិក្ខន្ធោ ភវេយ្យ។ កឹ នុ ខោ ឯវំ ឥមស្ស អប្បមត្តិកាបិ ញាណុស្មា អត្ថិ, យំ និស្សាយ វាយមន្តោ មគ្គផលានិ
និព្ពត្តេយ្យាតិ? **នោ ហេតំ, ភន្តេ**តិ, ភន្តេ, ឯវំលទ្ធិកស្ស កុតោ ឯវរូបា ញាណុស្មាតិ? មគ្គផលានំ បច្ចយ
សមត្ថាយ ញាណុស្មាយ ឧស្មីកតភាវំ បដិក្ខិបន្តា វទន្តិ។ **មង្កុភូតោ**តិ និត្តេជភូតោ។ **បត្តក្ខន្ធោ**តិ បតិតក្ខន្ធោ។
អប្បដិភានោតិ កិញ្ចិ បដិភានំ អបស្សន្តោ ភិន្នបដិភានោ ឯវរូបម្បិ នាម និយ្យានិកសាសនំ លភិត្វា
អវិរុឡ្ហិធម្មោ កិរម្ហិ សមុគ្ឃាតិតបច្ចយោ ជាតោតិ អត្តនោ អភព្ពតំ បច្ចវេក្ខន្តោ បាទង្គុដ្ឋកេន ភូមឹ ខណ
មានោ និសីទិ។

បញ្ញាយិស្សសិ ខោតិ អយម្បិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ អរិដ្ឋោ កិរ ចិន្តេសិ – “ភគវា មយ្ហំ មគ្គផលានំ
ឧបនិស្សយោ បច្ឆិន្នោតិ វទតិ, ន ខោ បន ពុទ្ធា សឧបនិស្សយានំយេវ ធម្មំ ទេសេន្តិ, អនុបនិស្សយានម្បិ ទេ
សេន្តិ, អហំ សត្ថុ សន្តិកា សុគតោវាទំ លភិត្វា អត្តនោ សម្បត្តូបគំ កុសលំ ករិស្សាមី”តិ។ អថស្ស ភគវា ឱវាទំ
បដិបស្សម្ភេន្តោ “បញ្ញាយិស្សសី”តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ, ត្វំយេវ, មោឃបុរិស, ឥមិនា បាបកេន ទិដ្ឋិគតេន
និរយាទីសុ បញ្ញាយិស្សសិ, មម សន្តិកា តុយ្ហំ សុគតោវាទោ នាម នត្ថិ, ន មេ តយា អត្ថោ, ឥធាហំ ភិក្ខូ
បដិបុច្ឆិស្សាមីតិ។

២៣៧. អថ ខោ ភគវាតិ អយម្បិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ឥមស្មិញ្ហិ ឋានេ ភគវា បរិសំ សោធេតិ, អរិដ្ឋំ
គណតោ និស្សារេតិ។ សចេ ហិ បរិសគតានំ កស្សចិ ឯវំ ភវេយ្យ – “អយំ អរិដ្ឋោ ភគវតា អកថិតំ កថេតុំ កឹ
សក្ខិស្សតិ, កច្ចិ នុ ខោ បរិសមជ្ឈេ ភគវតា កថាយ សមារទ្ធាយ សហសា កថិត”ន្តិ។ ឯវំ កថិតំ បន ន អរិដ្ឋោវ
សុណាតិ, អញ្ញេនបិ សុតំ ភវិស្សតិ។ អថាបិស្ស សិយា “យថា សត្ថា អរិដ្ឋំ និគ្គណ្ហាតិ, មម្បិ ឯវំ និគ្គណ្ហេយ្យាតិ សុ
ត្វាបិ តុណ្ហីភាវំ អាបជ្ជេយ្យា”តិ។ “តំ សព្ពំ ន ករិស្សន្តី”តិ។ មយាបិ ន កថិតំ, អញ្ញេន សុតម្បិ នត្ថីតិ “តុម្ហេបិ
មេ, ភិក្ខវេ”តិអាទិនា បរិសាយ លទ្ធឹ សោធេតិ។ បរិសាយ បន លទ្ធិសោធនេនេវ អរិដ្ឋោ គណតោ និស្សារិតោ
នាម ហោតិ។

ឥទានិ អរិដ្ឋស្ស លទ្ធឹ បកាសេន្តោ **សោ វត, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អញ្ញត្រេវ កាមេហី**តិអាទីសុ យោ
សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ “តេ បដិសេវតោ នាលំ អន្តរាយាយា”តិ ឯវំលទ្ធិកោ, សោ វត កិលេសកាមេហិ ចេវ
កិលេសកាមសម្បយុត្តេហិ សញ្ញាវិតក្កេហិ ច អញ្ញត្រ, ឯតេ ធម្មេ បហាយ, វិនា ឯតេហិ ធម្មេហិ, វត្ថុកាមេ
បដិសេវិស្សតិ, មេថុនសមាចារំ សមាចរិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ ឥទំ ការណំ នាម នត្ថិ, អដ្ឋានមេតំ
អនវកាសោតិ។

២៣៨. ឯវំ ភគវា អយំ អរិដ្ឋោ យថា នាម រជកោ សុគន្ធានិបិ ទុគ្គន្ធានិបិ ជិណ្ណានិបិ នវានិបិ សុទ្ធានិបិ
អសុទ្ធានិបិ វត្ថានិ ឯកតោ ភណ្ឌិកំ ករោតិ, ឯវមេវ ភិក្ខូនំ និច្ឆន្ទរាគបណីតចីវរាទិបរិភោគញ្ច អនិពទ្ធសីលានំ
គហដ្ឋានំ អន្តរាយករំ សច្ឆន្ទរាគបរិភោគញ្ច និពទ្ធសីលានំ ភិក្ខូនំ អាវរណករំ សច្ឆន្ទរាគបរិភោគញ្ច សព្ពំ ឯក
សទិសំ ករោតីតិ អរិដ្ឋស្ស លទ្ធឹ បកាសេត្វា ឥទានិ ទុក្កហិតាយ បរិយត្តិយា ទោសំ ទស្សេន្តោ **ឥធ, ភិក្ខវេ,**

ឯកច្ចេតិអាទិមាហ។ តត្ថ **បរិយាបុណន្តី**តិ ឧគ្គណ្ហន្តិ។ **សុត្ត**ន្តិអាទីសុ ឧភតោវិភង្គនិទ្ទេសខន្ធកបរិវារា, សុត្តនិបាតេ មង្គលសុត្តរតនសុត្តនាលកសុអាតុវដ្ដកសុត្តានិ, អញ្ញម្បិ ច សុត្តនាមកំ តថាគតវចនំ **សុត្ត**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ សព្ពម្បិ សគាថកំ សុត្តំ **គេយ្យ**ន្តិ វេទិតព្ពំ, វិសេសេន សំយុត្តកេ សកលោបិ សគាថាវគ្គោ។ សកលំ អភិធម្មបិដកំ, និគ្គាថកំ សុត្តំ, យញ្ច អញ្ញម្បិ អដ្ឋហិ អង្គេហិ អសង្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ, តំ **វេយ្យាករណ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ ធម្មបទំ, ថេរគាថា, ថេរិគាថា, សុត្តនិបាតេ នោសុត្តនាមិកា សុទ្ធិកគាថា ច **គាថា**តិ វេទិតព្ពា។ សោមនស្សញាណមយិកគាថាបដិសំយុត្តា ទ្វេអសីតិសុត្តន្តា **ឧទាន**ន្តិ វេទិតព្ពា។ “វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា”តិអាទិនយប្បវត្តា (ឥតិវុ. ១,២) ទសុត្តរសតសុត្តន្តា **ឥតិវុត្តក**ន្តិ វេទិតព្ពា។ អបណ្ណកជាតកាទីនិ បណ្ណាសាធិកានិ បញ្ចជាតកសតានិ **ជាតក**ន្តិ វេទិតព្ពានិ។ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា អានន្ទេ”តិអាទិនយប្បវត្តា (អ. និ. ៤.១២៩) សព្ពេបិ អច្ឆរិយអព្ភុតធម្មប្បដិសំយុត្តា សុត្តន្តា **អព្ភុតធម្ម**ន្តិ វេទិតព្ពា។ ចូឡវេទល្លមហាវេទល្លសម្មាទិដ្ឋិសក្កបញ្ហសង្ខារភាជនិយមហាបុណ្ណមសុត្តាទយោ សព្ពេបិ វេទញ្ច តុដ្ឋិញ្ច លទ្ធា លទ្ធា បុច្ឆិតសុត្តន្តា **វេទល្ល**ន្តិ វេទិតព្ពា។

អត្ថំ ន ឧបបរិក្ខន្តីតិ អត្ថត្ថំ ការណត្ថំ ន បស្សន្តិ ន បរិគ្គណ្ហន្តិ។ **អនុបបរិក្ខត**ន្តិ អនុបបរិក្ខន្តានំ។ **ន និជ្ឈានំ ខមន្តី**តិ ន ឧបដ្ឋហន្តិ ន អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ, ឥមស្មឹ ឋានេ សីលំ សមាធិ វិបស្សនា មគ្គោ ផលំ វដ្ដំ វិវដ្ដំ កថិតន្តិ ឯវំ ជានិតុំ ន សក្កា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **តេ ឧបារម្ភានិសំសា ចេវា**តិ តេ បរេសំ វាទេ ទោសារោបនានិសំសា ហុត្វា បរិយាបុណន្តីតិ អត្ថោ។ **ឥតិវាទប្បមោក្ខានិសំសា ចា**តិ ឯវំ វាទបមោក្ខានិសំសា, បរេហិ សកវាទេ ទោសេ អារោបិតេ តំ ទោសំ ឯវំ មោចេស្សាមាតិ ឥមិនាវ ការណេន បរិយាបុណន្តីតិ អត្ថោ។ **តញ្ចស្ស អត្ថំ នានុភោន្តី**តិ យស្ស ច មគ្គស្ស វា ផលស្ស វា អត្ថាយ កុលបុត្តា ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ, តញ្ចស្ស ធម្មស្ស អត្ថំ ឯតេ ទុគ្គហិតគ្គាហិនោ នានុភោន្តិ។ អបិច បរស្ស វាទេ ឧបារម្ភំ អារោបេតុំ អត្តនោ វាទំ មោចេតុំ អសក្កោន្តាបិ តញ្ច អត្ថំ នានុភោន្តិយេវ។

២៣៩. អលគទ្ទត្ថិកោតិ អាសិវិសអត្ថិកោ។ **គទោ**តិ ហិ វិសស្ស នាមំ, តំ តស្ស អលំ បរិបុណ្ណំ អត្ថីតិ **អលគទ្ទោ។ ភោគេ**តិ សរីរេ។ **ឯវមេវ ខោ ឥធ បន, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចេ កុលបុត្តា ធម្មំ បរិយាបុណន្តី**តិ និត្ថរណបរិយត្តិវសេន ឧគ្គណ្ហន្តិ។ តិស្សោ ហិ បរិយត្តិយោ អលគទ្ទូបរិយត្តិ និត្ថរណបរិយត្តិ ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តីតិ។

តត្ថ យោ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា ឯវំ ចីវរាទីនិ វា លភិស្សាមិ, ចតុបរិសមជ្ឈេ វា មំ ជានិស្សន្តីតិ លាភសក្ការហេតុ បរិយាបុណាតិ, តស្ស សា បរិយត្តិ **អលគទ្ទបរិយត្តិ** នាម។ ឯវំ បរិយាបុណតោ ហិ ពុទ្ធវចនំ អបរិយាបុណិត្វា និទ្ទោក្កមនំ វរតរំ។

យោ បន ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា សីលស្ស អាគតដ្ឋានេ សីលំ បូរេត្វា សមាធិស្ស អាគតដ្ឋានេ សមាធិគព្ភំ គណ្ហាបេត្វា វិបស្សនាយ អាគតដ្ឋានេ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា មគ្គផលានំ អាគតដ្ឋានេ មគ្គំ ភាវេស្សាមិ ផលំ សច្ឆិករិស្សាមីតិ ឧគ្គណ្ហាតិ, តស្ស សា បរិយត្តិ **និត្ថរណបរិយត្តិ** នាម ហោតិ។

ខីណាសវស្ស បន បរិយត្តិ **ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តិ** នាម។ តស្ស ហិ អបរិញ្ញាតំ អប្បហីនំ អភាវិតំ អសច្ឆិកតំ វា នត្ថិ។ សោ ហិ បរិញ្ញាតក្ខន្ធោ បហីនកិលេសោ ភាវិតមគ្គោ សច្ឆិកតផលោ, តស្មា ពុទ្ធវចនំ បរិយាបុណន្តោ តន្តិធារកោ បវេណិបាលកោ វំសានុរក្ខកោវ ហុត្វា ឧគ្គណ្ហាតិ។ ឥតិស្ស សា បរិយត្តិ ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តិ នាម ហោតិ។

យោ បន បុថុជ្ជនោ ឆាតកភយាទីសុ គន្ថធរេសុ ឯកស្មឹ ឋានេ វសិតុំ អសក្កោន្តេសុ សយំ ភិក្ខាចារេន អកិលមមានោ អតិមធុរំ ពុទ្ធវចនំ មា នស្សតុ, តន្តឹ ធារេស្សាមិ, វំសំ ឋបេស្សាមិ, បវេណឹ បាលេស្សាមីតិ បរិយាបុណាតិ, តស្ស បរិយត្តិ ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តិ ហោតិ, ន ហោតីតិ? ន ហោតិ។ កស្មា? ន អត្តនោ ឋានេ ឋត្វា បរិយាបុតត្តា។ បុថុជ្ជនស្ស ហិ បរិយត្តិ នាម អលគទ្ទា វា ហោតិ និត្ថរណា វា, សត្តន្នំ សេក្ខានំ និត្ថរណាវ, ខីណាសវស្ស ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តិយេវ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ និត្ថរណបរិយត្តិ អធិប្បេតា។

និជ្ឈានំ ខមន្តីតិ សីលាទីនំ អាគតដ្ឋានេសុ ឥធ សីលំ កថិតំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ វិបស្សនា, ឥធ មគ្គោ, ឥធ ផលំ, ឥធ វដ្ដំ, ឥធ វិវដ្ដន្តិ អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ។ **តញ្ចស្ស អត្ថំ អនុភោន្តី**តិ យេសំ មគ្គផលានំ អត្ថាយ បរិយាបុណន្តិ។ សុគ្គហិតបរិយត្តឹ និស្សាយ មគ្គំ ភាវេត្វា ផលំ សច្ឆិករោន្តា តញ្ចស្ស ធម្មស្ស អត្ថំ អនុភវន្តិ។ បរវាទេ ឧបារម្ភំ អារោបេតុំ សក្កោន្តាបិ សកវាទេ អារោបិតំ ទោសំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតដ្ឋានំ គហេត្វា មោចេតុំ សក្កោន្តាបិ អនុភោន្តិយេវ។ **ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តន្តី**តិ សីលាទីនំ អាគតដ្ឋានេ សីលាទីនិ បូរេន្តានម្បិ, បរេសំ វាទេ

សហជមម្មេន ឧបារម្ភំ អារោបេន្តានម្បិ, សកវាទតោ ទោសំ ហរន្តានម្បិ, អរហត្តំ បត្វា បរិសមជ្ឈេ ធម្មំ ទេសេត្វា ធម្មទេសនាយ បសន្នេហិ ឧបនីតេ ចត្តារោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តានម្បិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តន្តិ។

ឯវំ សុគ្គហិតេ ពុទ្ធវចនេ អានិសំសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថេវ និយោជេន្តោ **តស្មា តិហ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តស្មា**តិ យស្មា ទុគ្គហិតបរិយត្តិ ទុគ្គហិតអលគទ្ទោ វិយ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តតិ, សុគ្គហិតបរិយត្តិ សុគ្គហិតអលគទ្ទោ វិយ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តតិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **តថា នំ ធារេយ្យាថា**តិ តថេវ នំ ធារេយ្យាថ, តេនេវ អត្ថេន គណ្ហេយ្យាថ។ **យេ វា បនាស្សុ វិយត្តា ភិក្ខូ**តិ យេ វា បន អញ្ញេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានមហាកស្សបមហាកច្ចានាទិកា ព្យត្តា បណ្ឌិតា ភិក្ខូ អស្សុ, តេ បុច្ឆិតព្ពា។ អរិដ្ឋេន វិយ បន មម សាសនេ ន កលលំ វា កចវរំ វា បក្ខិបិតព្ពំ។

២៤០. **កុល្លូបម**ន្តិ កុល្លសទិសំ។ **និត្ថរណត្ថាយា**តិ ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថាយ។ **ឧទកណ្ណវ**ន្តិ យញ្ហិ ឧទកំ គម្ភីរំ ន បុថុលំ។ បុថុលំ វា បន ន គម្ភីរំ, ន តំ អណ្ណវោតិ វុច្ចតិ។ យំ បន គម្ភីរញ្ចេវ បុថុលញ្ច, តំ អណ្ណវោតិ វុច្ចតិ។ តស្មា **មហន្តំ ឧទកណ្ណវ**ន្តិ មហន្តំ បុថុលំ គម្ភីរំ ឧទកន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **សាសង្កំ** នាម យត្ថ ចោរានំ និវុត្ថោកាសោ ទិស្សតិ។ ឋិតោកាសោ, និសិន្នោកាសោ, និបន្នោកាសោ ទិស្សតិ។ **សប្បដិភយំ** នាម យត្ថ ចោរេហិ មនុស្សា ហតា ទិស្សន្តិ, វិលុត្តា ទិស្សន្តិ, អាកោដិតា ទិស្សន្តិ។ **ឧត្តរសេតូ**តិ ឧទកណ្ណវស្ស ឧបរិ ពទ្ធោ សេតុ។ **កុល្លំ ពន្ធិត្វា**តិ **កុល្លោ** នាម តរណត្ថាយ កលាបំ កត្វា ពទ្ធោ។ បត្ថរិត្វា ពទ្ធា បន បទរចាដិអាទយោ ឧឡុម្បោតិ វុច្ចន្តិ។ **ឧច្ចារេត្វា**តិ ឋបេត្វា។ **កិច្ចការី**តិ បត្តការី យុត្តការី, បតិរូបការីតិ អត្ថោ។ **ធម្មាបិ វោ បហាតព្ពា**តិ ឯត្ថ **ធម្មា**តិ សមថវិបស្សនា។ ភគវា ហិ សមថេបិ ឆន្ទរាគំ បជហាបេសិ, វិបស្សនាយបិ។ សមថេ ឆន្ទរាគំ កត្ថ បជហាបេសិ? "ឥតិ ខោ, ឧទាយិ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្សបិ បហានំ វទាមិ, បស្សសិ នោ ត្វំ, ឧទាយិ, តំ សំយោជនំ អណុំ វា ថូលំ វា, យស្សាហំ នោ បហានំ វទាមី"តិ (ម. និ. ២.១៥៦) ឯត្ថ សមថេ ឆន្ទរាគំ បជហាបេសិ។ "ឥមំ ចេ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, ទិដ្ឋិំ ឯវំ បរិសុទ្ធំ ឯវំ បរិយោទាតំ ន អល្លីយេថ ន កេលាយេថ ន ធនាយេថា"តិ (ម. និ. ១.៤០១) ឯត្ថ វិបស្សនាយ ឆន្ទរាគំ បជហាបេសិ ។ ឥធ បន ឧភយត្ថ បជហាបេន្តោ "ធម្មាបិ វោ បហាតព្ពា, បគេវ អធម្មា"តិ អាហ។

តត្រាយំ អធិប្បាយោ – ភិក្ខវេ, អហំ ឯវរូបេសុ សន្តប្បណីតេសុ ធម្មេសុ ឆន្ទរាគប្បហានំ វទាមិ, កឹ បន ឥមស្មឹ អសទ្ធម្មេ គាមធម្មេ វសលធម្មេ ទុដ្ឋុល្លេ ឱទកន្តិកេ, យត្ថ អយំ អរិដ្ឋោ មោឃបុរិសោ និទ្ទោសសញ្ញី បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគំ នាលំ អន្តរាយាយាតិ វទតិ។ អរិដ្ឋេន វិយ ន តុម្ហេហិ មយ្ហំ សាសនេ កលលំ វា កចវរំ វា បក្ខិបិតព្ពន្តិ ឯវំ ភគវា ឥមិនាបិ ឱវាទេន អរិដ្ឋំយេវ និគ្គណ្ហាតិ។

២៤១. ឥទានិ យោ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ តិវិធគ្គាហវសេន អហំ មមន្តិ គណ្ហាតិ, សោ មយ្ហំ សាសនេ អយំ អរិដ្ឋោ វិយ កលលំ កចវរំ បក្ខិបតីតិ ទស្សេន្តោ **ឆយិមានិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទិដ្ឋិដ្ឋានានី**តិ ទិដ្ឋិបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, ទិដ្ឋិយា អារម្មណម្បិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, ទិដ្ឋិយា បច្ចយោបិ។ **រូបំ ឯតំ មមា**តិអាទីសុ **ឯតំ មមា**តិ តណ្ហាគ្គាហោ។ **ឯសោហមស្មី**តិ មានគ្គាហោ។ **ឯសោ មេ អត្តា**តិ ទិដ្ឋិគ្គាហោ។ ឯវំ រូបារម្មណា តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ កថិតា ហោន្តិ។ រូបំ បន អត្តាតិ ន វត្តព្ពំ។ វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ទិដ្ឋំ** រូបាយតនំ, **សុតំ** សទ្ទាយតនំ , **មុតំ** គន្ធាយតនំ រសាយតនំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ, តញ្ហិ បត្វា គហេតព្ពតោ **មុត**ន្តិ វុត្តំ។ អវសេសានិ សត្តាយតនានិ **វិញ្ញាតំ** នាម។ **បត្ត**ន្តិ បរិយេសិត្វា វា អបរិយេសិត្វា វា បត្តំ។ **បរិយេសិត**ន្តិ បត្តំ វា អប្បត្តំ វា បរិយេសិតំ។ **អនុវិចរិតំ មនសា**តិ ចិត្តេន អនុសញ្ចរិតំ។ លោកស្មិញ្ហិ បរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អត្ថិ, បរិយេសិត្វា នោបត្តម្បិ។ អបរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អត្ថិ, អបរិយេសិត្វា នោបត្តម្បិ។ តត្ថ បរិយេសិត្វា បត្តំ បត្តំ នាម។ បរិយេសិត្វា នោបត្តំ បរិយេសិតំ នាម។ អបរិយេសិត្វា បត្តញ្ច, អបរិយេសិត្វា នោបត្តញ្ច មនសានុវិចរិតំ នាម។

អថ វា បរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អបរិយេសិត្វា បត្តម្បិ បត្តដ្ឋេន បត្តំ នាម។ បរិយេសិត្វា នោបត្តំ បរិយេសិតំ នាម។ អបរិយេសិត្វា នោបត្តំ មនសានុវិចរិតំ នាម។ សព្ពំ វា ឯតំ មនសា អនុវិចរិតត្តា មនសានុវិចរិតំ នាម។ ឥមិនា វិញ្ញាណារម្មណា តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ កថិតា, ទេសនាវិលាសេន ហេដ្ឋា ទិដ្ឋាទិអារម្មណវសេន វិញ្ញាណំ ទស្សិតំ ។ **យម្បិ តំ ទិដ្ឋិដ្ឋាន**ន្តិ យម្បិ ឯតំ សោ លោកោតិអាទិនា នយេន បវត្តំ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។

សោ លោកោ សោ អត្តាតិ យា ឯសា "រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី"តិអាទិនា នយេន បវត្តា ទិដ្ឋិ លោកោ ច អត្តា ចាតិ គណ្ហាតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សោ បេច្ច ភវិស្សាមី**តិ សោ អហំ បរលោកំ គន្ត្វា និច្ចោ ភវិស្សាមិ, ធុវោ សស្សតោ អវិបរិណាមធម្មោ ភវិស្សាមិ, សិនេរុមហាបថវីមហាសមុទ្ទាទីហិ សស្សតីហិ សមំ តថេវ ឋស្សាមិ។ **តម្បិ ឯតំ មមា**តិ តម្បិ ទស្សនំ ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តាតិ សមនុបស្សតិ។ ឥមិនា ទិដ្ឋារម្មណា

តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ កថិតា។ វិបស្សនាយ បដិវិបស្សនាកាលេ វិយ បច្ឆិមទិដ្ឋិយា បុរិមទិដ្ឋិគ្គហណកាលេ ឯវំ ហោតិ។

សុក្កបក្ខេ **រូបំ នេតំ មមា**តិ រូបេ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហា បដិក្ខិត្តា។ វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សមនុបស្សតី**តិ ឥមស្ស បន បទស្ស តណ្ហាសមនុបស្សនា មានសមនុបស្សនា ទិដ្ឋិសមនុបស្សនា ញាណសមនុបស្សនាតិ ចតស្សោ សមនុបស្សនាតិ អត្ថោ។ តា កណ្ហបក្ខេ តិស្សន្នំ សមនុបស្សនានំ, សុក្កបក្ខេ ញាណសមនុបស្សនាយ វសេន វេទិតព្ពា។ **អសតិ ន បរិតស្សតី**តិ អវិជ្ជមានេ ភយបរិតស្សនាយ តណ្ហាបរិតស្សនាយ វា ន បរិតស្សតិ។ ឥមិនា ភគវា អជ្ឈត្តក្ខន្ធវិនាសេ អបរិតស្សមានំ ខីណាសវំ ទស្សេន្តោ ទេសនំ មត្ថកំ បាបេសិ។

២៤២. **ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខូ**តិ ឯវំ ភគវតា វុត្តេ អញ្ញតរោ អនុសន្ធិកុសលោ ភិក្ខុ – “ភគវតា អជ្ឈត្តក្ខន្ធវិនាសេ អបរិតស្សន្តំ ខីណាសវំ ទស្សេត្វា ទេសនា និដ្ឋាបិតា, អជ្ឈត្តំ អបរិតស្សន្តេ ខោ បន សតិ អជ្ឈត្តំ បរិតស្សកេន ពហិទ្ធា បរិក្ខារវិនាសេ បរិតស្សកេន អបរិតស្សកេន ចាបិ ភវិតព្ពំ។ ឥតិ ឥមេហិ ចតូហិ ការណេហិ អយំ បញ្ហោ បុច្ឆិតព្ពោ”តិ ចិន្តេត្វា ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ ភគវន្តំ ឯតទវោច។ **ពហិទ្ធា អសតី**តិ ពហិទ្ធា បរិក្ខារវិនាសេ។ **អហុ វត មេ**តិ អហោសិ វត មេ ភទ្ទកំ យានំ វាហនំ ហិរញ្ញំ សុវណ្ណន្តិ អត្ថោ។ **តំ វត មេ នត្ថី**តិ តំ វត ឥទានិ មយ្ហំ នត្ថិ, រាជូហិ វា ចោរេហិ វា ហដំ, អគ្គិនា វា ទឌ្ឍំ, ឧទកេន វា វុឡ្ហំ, បរិភោគេន វា ជិណ្ណំ។ **សិយា វត មេ**តិ ភវេយ្យ វត មយ្ហំ យានំ វាហនំ ហិរញ្ញំ សុវណ្ណំ សាលិ វីហិ យវោ គោធុមោ។ **តំ វតាហំ ន លភាមី**តិ តមហំ អលភមានោ តទនុច្ឆវិកំ កម្មំ អកត្វា និសិន្នត្តា ឥទានិ ន លភាមីតិ សោចតិ, អយំ អគារិយសោចនា, អនគារិយស្ស បត្តចីវរាទីនំ វសេន វេទិតព្ពា។

អបរិតស្សនាវារេ **ន ឯវំ ហោតី**តិ យេហិ កិលេសេហិ ឯវំ ភវេយ្យ, តេសំ បហីនត្តា ន ឯវំ ហោតិ។ **ទិដ្ឋិដ្ឋានាធិដ្ឋានបរិយុដ្ឋានាភិនិវេសានុសយាន**ន្តិ ទិដ្ឋីនញ្ច ទិដ្ឋិដ្ឋានានញ្ច ទិដ្ឋាធិដ្ឋានានញ្ច ទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋានានញ្ច អភិនិវេសានុសយានញ្ច។ **សព្ពសង្ខារសមថាយា**តិ និព្ពានត្ថាយ។ និព្ពានញ្ហិ អាគម្ម សព្ពសង្ខារាឥញ្ជិតានិ, សព្ពសង្ខារចលនានិ សព្ពសង្ខារវិប្ផន្ទិតានិ សម្មន្តិ វូបសម្មន្តិ, តស្មា តំ, “សព្ពសង្ខារសមថោ”តិ វុច្ចតិ។ តទេវ ច អាគម្ម ខន្ធូបធិ កិលេសូបធិ អភិសង្ខារូបធិ, បញ្ចកាមគុណូបធីតិ ឥមេ ឧបធយោ បដិនិស្សជ្ជិយន្តិ, តណ្ហា ខីយតិ វិរជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ, តស្មា តំ, “សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហាក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ”តិ វុច្ចតិ។ **និព្ពានាយា**តិ អយំ បនស្ស សរូបនិទ្ទេសោ, ឥតិ សព្ពេហេវ ឥមេហិ បទេហិ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយត្ថាយ ធម្មំ ទេសេន្តស្សាតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ។ **តស្សេវំ ហោតី**តិ តស្ស ទិដ្ឋិគតិកស្ស **ឧច្ឆិជ្ជិស្សាមិ នាមស្សុ, វិនស្សិស្សាមិ នាមស្សុ, នាស្សុ នាម ភវិស្សាមី**តិ ឯវំ ហោតិ។ ទិដ្ឋិគតិកស្ស ហិ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា សុញ្ញតាបដិសំយុត្តំ កត្វា ទេសិយមានំ ធម្មំ សុណន្តស្ស តាសោ ឧប្បជ្ជតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “តាសោ ហេសោ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវតោ បុថុជ្ជនស្ស នោ ចស្សំ, នោ ច មេ សិយា”តិ (សំ. និ. ៣.៥៥)។

២៤៣. ឯត្តាវតា ពហិទ្ធាបរិក្ខារវិនាសេ តស្សនកស្ស ច នោតស្សនកស្ស ច អជ្ឈត្តក្ខន្ធវិនាសេ តស្សនកស្ស ច នោតស្សនកស្ស ចាតិ ឥមេសំ វសេន ចតុក្កោដិកា សុញ្ញតា កថិតា។ ឥទានិ ពហិទ្ធា បរិក្ខារំ បរិគ្គហំ នាម កត្វា, វីសតិវត្ថុកំ សក្កាយទិដ្ឋិំ អត្តវាទុបាទានំ នាម កត្វា, សក្កាយទិដ្ឋិបមុខា ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ទិដ្ឋិនិស្សយំ នាម កត្វា តិកោដិកំ សុញ្ញតំ ទស្សេតុំ **តំ, ភិក្ខវេ, បរិគ្គហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បរិគ្គហ**ន្តិ ពហិទ្ធា បរិក្ខារំ។ **បរិគ្គណ្ហេយ្យាថា**តិ យថា វិញ្ញូ មនុស្សោ បរិគ្គណ្ហេយ្យ ។ **អហម្បិ ខោ តំ, ភិក្ខវេ**តិ, ភិក្ខវេ, តុម្ហេបិ ន បស្សថ, អហម្បិ ន បស្សាមិ, ឥតិ ឯវរូបោ បរិគ្គហោ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

២៤៤. ឯវំ តិកោដិកំ សុញ្ញតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អជ្ឈត្តក្ខន្ធេ អត្តាតិ ពហិទ្ធា បរិក្ខារេ អត្តនិយន្តិ កត្វា ទ្វិកោដិកំ ទស្សេន្តោ **អត្តនិ វា, ភិក្ខវេ, សតី**តិអាទិមាហ ។ តត្ថ អយំ សង្ខេបត្ថោ, ភិក្ខវេ, អត្តនិ វា សតិ ឥទំ មេ បរិក្ខារជាតំ អត្តនិយន្តិ អស្ស, អត្តនិយេ វា បរិក្ខារេ សតិ អយំ មេ អត្តា ឥមស្ស បរិក្ខារស្ស សាមីតិ, ឯវំ អហន្តិ។ សតិ មមាតិ, មមាតិ សតិ អហន្តិ យុត្តំ ភវេយ្យ។ **សច្ចតោ**តិ ភូតតោ, **ថេតតោ**តិ តថតោ ថិរតោ វា។

ឥទានិ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធេ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ ឯវំ តិបរិវដ្ដវសេន អគ្គណ្ហន្តោ អយំ អរិដ្ឋោ វិយ មយ្ហំ សាសនេ កលលំ កចវរំ បក្ខិបតីតិ ទស្សេន្តោ **តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនិច្ចំ, ភន្តេ**តិ, ភន្តេ, យស្មា ហុត្វា ន ហោតិ, តស្មា អនិច្ចំ។ ឧប្បាទវយវត្តិតោ វិបរិណាមតាវកាលិកនិច្ចបដិក្ខេបដ្ឋេន វាតិ ចតូហិ ការណេហិ អនិច្ចំ។ **ទុក្ខំ, ភន្តេ**តិ, ភន្តេ, បដិបីឡនាការេន ទុក្ខំ, សន្តាបទុក្ខមទុក្ខវត្ថុកសុខបដិក្ខេបដ្ឋេន វាតិ ចតូហិ ការណេហិ ទុក្ខំ។ **វិបរិណាមធម្ម**ន្តិ ភវសង្កន្តិឧបគមនសភាវំ បកតិភាវវិជហនសភាវំ។ **កល្លំ នុ តំ សមនុបស្សិតុំ ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា**តិ យុត្តំ នុ ខោ តំ

ឥមេសំ តិណ្ណំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហានំ វសេន អហំ មមាតិ ឯវំ គហេតុំ។ **នោ ហេតំ, ភន្តេ**តិ ឥមិនា តេ ភិក្ខូ អវសវត្តនាការេន រូបំ, ភន្តេ, អនត្តាតិ បដិជានន្តិ។ សុញ្ញអស្សាមិកអនិស្សរអត្តបដិក្ខេបដ្ឋេន វាតិ ចតូហិ ការណេហិ អនត្តា។

ភគវា ហិ កត្ថចិ អនិច្ចវសេន អនត្តត្តំ ទស្សេតិ, កត្ថចិ ទុក្ខវសេន, កត្ថចិ ឧភយវសេន។ “ចក្ខុ អត្តាតិ យោ វទេយ្យ, តំ ន ឧបបជ្ជតិ, ចក្ខុស្ស ឧប្បាទោបិ វយោបិ បញ្ញាយតិ។ យស្ស ខោ បន ឧប្បាទោបិ វយោបិ បញ្ញាយតិ, អត្តា មេ ឧប្បជ្ជតិ ច វេតិ ចាតិ ឥច្ចស្ស ឯវមាគតំ ហោតិ, តស្មា តំ ន ឧបបជ្ជតិ ចក្ខុ អត្តាតិ យោ វទេយ្យ, ឥតិ ចក្ខុ អនត្តា”តិ (ម. និ. ៣.៤២២) ឥមស្មិញ្ហិ **ឆឆក្កសុត្តេ** អនិច្ចវសេន អនត្តតំ ទស្សេតិ។ “រូបញ្ច ហិទំ, ភិក្ខវេ , អត្តា អភវិស្ស, នយិទំ រូបំ អាពាធាយ សំវត្តេយ្យ, លព្ភេថ ច រូបេ ‘ឯវំ មេ រូបំ ហោតុ, ឯវំ មេ រូបំ មា អហោសី’តិ។ យស្មា ច ខោ, ភិក្ខវេ, រូបំ អនត្តា, តស្មា រូបំ អាពាធាយ សំវត្តតិ, ន ច លព្ភតិ រូបេ ‘ឯវំ មេ រូបំ ហោតុ, ឯវំ មេ រូបំ មា អហោសី’”តិ (មហាវ. ២០; សំ. និ. ៣.៥៩) ឥមស្មឹ **អនត្តលក្ខណសុត្តេ** ទុក្ខវសេន អនត្តតំ ទស្សេតិ។ “រូបំ, ភិក្ខវេ, អនិច្ចំ, យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្តា, យទនត្តា តំ ‘នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា’តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ (សំ. និ. ៣.៧៦) ឥមស្មឹ **អរហត្តសុត្តេ** ឧភយវសេន អនត្តតំ ទស្សេតិ។ កស្មា? អនិច្ចំ ទុក្ខញ្ច បាកដំ។ អនត្តាតិ ន បាកដំ។

បរិភោគភាជនាទីសុ ហិ ភិន្នេសុ អហោ អនិច្ចន្តិ វទន្តិ, អហោ អនត្តាតិ វត្តា នាម នត្ថិ។ សរីរេ គណ្ឌបិឡកាទីសុ វា ឧដ្ឋិតាសុ កណ្ដកេន វា វិទ្ធា អហោ ទុក្ខន្តិ វទន្តិ, អហោ អនត្តាតិ បន វត្តា នាម នត្ថិ។ កស្មា? ឥទញ្ហិ អនត្តលក្ខណំ នាម អវិភូតំ ទុទ្ទសំ ទុប្បញ្ញាបនំ។ តេន តំ ភគវា អនិច្ចវសេន វា ទុក្ខវសេន វា ឧភយវសេន វា ទស្សេតិ។ តយិទំ ឥមស្មិម្បិ តេបរិវដ្ដេ អនិច្ចទុក្ខវសេនេវ ទស្សិតំ។ វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តស្មា តិហ, ភិក្ខវេតិ, ភិក្ខវេ, យស្មា ឯតរហិ អញ្ញទាបិ រូបំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា, តស្មាតិ អត្ថោ។ **យំកិញ្ចិ រូប**ន្តិអាទីនិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ខន្ធនិទ្ទេសេ វិត្ថារិតានេវ។

២៤៥. **និព្ពិន្ទតី**តិ ឧក្កណ្ឋតិ។ ឯត្ថ ច **និព្ពិទា**តិ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនា អធិប្បេតា។ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនាយ ហិ ពហូនិ នាមានិ។ ឯសា ហិ កត្ថចិ សញ្ញគ្គន្តិ វុត្តា។ កត្ថចិ ធម្មដ្ឋិតិញាណន្តិ។ កត្ថចិ បារិសុទ្ធិបធានិយង្គន្តិ។ កត្ថចិ បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធីតិ ។ កត្ថចិ តម្មយតាបរិយាទានន្តិ។ កត្ថចិ តីហិ នាមេហិ។ កត្ថចិ ទ្វីហីតិ។

តត្ថ **បោដ្ឋបាទសុត្តេ** តាវ “សញ្ញា ខោ, បោដ្ឋបាទ, បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា ញាណ”ន្តិ (ទី. និ. ១.៤១៦) ឯវំ **សញ្ញគ្គ**ន្តិ វុត្តា។ **សុសិមសុត្តេ** “បុព្ពេ ខោ, សុសិម, ធម្មដ្ឋិតិញាណំ , បច្ឆា និព្ពានេ ញាណ”ន្តិ (សំ. និ. ២.៧០) ឯវំ **ធម្មដ្ឋិតិញាណ**ន្តិ វុត្តា។ **ទសុត្តរសុត្តេ** “បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិបធានិយង្គ”ន្តិ (ទី. និ. ៣.៣៥៩) ឯវំ **បារិសុទ្ធិបទានិយង្គ**ន្តិ វុត្តា។ **រថវិនីតេ** “កឹ នុ ខោ, អាវុសោ, បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធត្ថំ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ (ម. និ. ១.២៥៧) ឯវំ **បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធី**តិ វុត្តា។ **សឡាយតនវិភង្គេ** “អតម្មយតំ, ភិក្ខវេ, និស្សាយ អតម្មយតំ អាគម្ម យាយំ ឧបេក្ខា នានត្តា នានត្តសិតា, តំ អភិនិវជ្ជេត្វា យាយំ ឧបេក្ខា ឯកត្តា ឯកត្តសិតា, តំ និស្សាយ តំ អាគម្ម ឯវមេតិស្សា បហានំ ហោតិ, ឯវមេតិស្សា សមតិក្កមោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣១០) ឯវំ **តម្មយតាបរិយាទាន**ន្តិ វុត្តា។ **បដិសម្ភិទាមគ្គេ** “យា ច មុញ្ចិតុកម្យតា, យា ច បដិសង្ខានុបស្សនា, យា ច សង្ខារុបេក្ខា, ឥមេ ធម្មា ឯកត្ថា ព្យញ្ជនមេវ នាន”ន្តិ (បដិ. ម. ១.៥៤) ឯវំ តីហិ នាមេហិ វុត្តា។ **បដ្ឋានេ** “អនុលោមំ គោត្រភុស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ, អនុលោមំ វោទានស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤១៧) ឯវំ ទ្វីហិ នាមេហិ វុត្តា។ ឥមស្មឹ បន អលគទ្ទសុត្តេ និព្ពិន្ទតីតិ និព្ពិទានាមេន អាគតា។

និព្ពិទា វិរជ្ជតីតិ ឯត្ថ **វិរាគោ**តិ មគ្គោ **វិរាគា វិមុច្ចតី**តិ ឯត្ថ វិរាគេន មគ្គេន វិមុច្ចតីតិ ផលំ កថិតំ។ **វិមុត្តស្មឹ វិមុត្តមិតិ ញាណំ ហោតី**តិ ឥធ បច្ចវេក្ខណា កថិតា។

ឯវំ វិមុត្តចិត្តំ មហាខីណាសវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស យថាភូតេហិ បញ្ចហិ ការណេហិ នាមំ គណ្ហន្តោ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ **អវិជ្ជា**តិ វដ្ដមូលិកា អវិជ្ជា។ អយញ្ហិ ទុរុក្ខិបនដ្ឋេន **បលិឃោ**តិ វុច្ចតិ។ តេនេស តស្ស ឧក្ខិត្តត្តា **ឧក្ខិត្តបលិឃោ**តិ វុត្តោ។ **តាលាវត្ថុកតា**តិ សីសច្ឆិន្នតាលោ វិយ កតា, សមូលំ វា តាលំ ឧទ្ធរិត្វា តាលស្ស វត្ថុ វិយ កតា, យថា តស្មឹ វត្ថុស្មឹ បុន សោ តាលោ ន បញ្ញាយតិ, ឯវំ បុន អបញ្ញត្តិភាវំ នីតាតិ អត្ថោ។ **បោនោព្ភវិកោ**តិ បុនព្ភវទាយកោ។ **ជាតិសំសារោ**តិអាទីសុ ជាយនវសេន ចេវ សំសរណវសេន ច ឯវំ លទ្ធនាមានំ បុនព្ភវខន្ធានំ បច្ចយោ កម្មាភិសង្ខារោ។ សោ ហិ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិករណវសេន បរិក្ខិបិត្វា ឋិតត្តា **បរិក្ខា**តិ វុច្ចតិ, តេនេស តស្សា សំកិណ្ណត្តា វិកិណ្ណត្តា **សំកិណ្ណបរិក្ខោ**តិ វុត្តោ។ **តណ្ហា**តិ វដ្ដមូលិកា តណ្ហា។ អយញ្ហិ

គម្ពីរានុគតម្គេន **ឯសិកា**តិ វុច្ចតិ។ តេនេស តស្សា អព្ពូឡ្ហត្តា លុញ្ចិត្វា ឆឌ្ឌិតត្តា **អព្ពូឡ្ហេសិកោ**តិ វុត្តោ។ **ឱរម្ភាគិយានី**តិ ឱរំ ភជនកានិ កាមភវេ ឧបបត្តិបច្ចយានិ។ ឯតានិ ហិ កវាដំ វិយ នគរទ្វារំ ចិត្តំ បិទហិត្វា ឋិតត្តា **អគ្គឡា**តិ វុច្ចន្តិ។ តេនេស តេសំ និរាកតត្តា ភិន្នត្តា **និរគ្គឡោ**តិ វុត្តោ។ **អរិយោ**តិ និក្កិលេសោ បរិសុទ្ធោ។ **បន្នទ្ធជោ**តិ បតិតមានទ្ធជោ។ **បន្នភារោ**តិ ខន្ធភារកិលេសភារអភិសង្ខារភារបញ្ចកាមគុណភារា បន្នា ឱរោហិតា អស្សាតិ **បន្នភារោ**។ អបិច ឥធ មានភារស្សេវ ឱរោបិតត្តា បន្នភារោតិ អធិប្បេតោ។ **វិសំយុត្តោ**តិ ចតូហិ យោគេហិ សព្ពកិលេសេហិ ច វិសំយុត្តោ។ ឥធ បន មានសំយោគេនេវ វិសំយុត្តត្តា វិសំយុត្តោតិ អធិប្បេតោ។ **អស្មិមានោ**តិ រូបេ អស្មីតិ មានោ, វេទនាយ... សញ្ញាយ... សង្ខារេសុ... វិញ្ញាណេ អស្មីតិ មានោ។

ឯត្តាវតា ភគវតា មគ្គេន កិលេសេ ខេបេត្វា និរោធសយនវរគតស្ស និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា វិហរតោ ខីណាសវស្ស កាលោ ទស្សិតោ។ យថា ហិ ទ្វេ នគរានិ ឯកំ ចោរនគរំ, ឯកំ ខេមនគរំ។ អថ ឯកស្ស មហាយោធស្ស ឯវំ ភវេយ្យ – "យាវិមំ ចោរនគរំ តិដ្ឋតិ, តាវ ខេមនគរំ ភយតោ ន មុច្ចតិ, ចោរនគរំ អនគរំ ករិស្សាមី"តិ សន្នាហំ កត្វា ខគ្គំ គហេត្វា ចោរនគរំ ឧបសង្កមិត្វា នគរទ្វារេ ឧស្សាបិតេ ឯសិកត្ថម្ភេ ខគ្គេន ឆិន្ទិត្វា សទ្វារពាហកំ កវាដំ ឆិន្ទិត្វា បលិឃំ ឧក្ខិបិត្វា បាការំ ភិន្ទន្តោ បរិក្ខំ សំកិរិត្វា នគរសោភនត្ថាយ ឧស្សិតេ ធជេ បាតេត្វា នគរំ អគ្គិនា ឈាបេត្វា ខេមនគរំ បវិសិត្វា បាសាទំ អភិរុយ្ហ ញាតិគណបរិវុតោ សុរសភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ, ឯវំ ចោរនគរំ វិយ សក្កាយោ, ខេមនគរំ វិយ និព្ពានំ, មហាយោធោ វិយ យោគាវចរោ។ តស្សេវំ ហោតិ, "យាវ សក្កាយវដ្ដំ វត្តតិ, តាវ ទ្វត្តឹសកម្មការណអដ្ឋនវុតិរោគបញ្ចវីសតិមហាភយេហិ បរិមុច្ចនំ នត្ថី"តិ។ សោ មហាយោធោ វិយ សន្នាហំ សីលសន្នាហំ កត្វា, បញ្ញាខគ្គំ គហេត្វា ខគ្គេន ឯសិកត្ថម្ភេ វិយ អរហត្តមគ្គេន តណ្ហេសិកំ លុញ្ចិត្វា, សោ យោធោ សទ្វារពាហកំ នគរកវាដំ វិយ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនគ្គឡំ ឧគ្ឃាដេត្វា, សោ យោធោ បលិឃំ វិយ, អវិជ្ជាបលិឃំ ឧក្ខិបិត្វា , សោ យោធោ បាការំ ភិន្ទន្តោ បរិក្ខំ វិយ កម្មាភិសង្ខារំ ភិន្ទន្តោ ជាតិសំសារបរិក្ខំ សំកិរិត្វា, សោ យោធោ នគរសោភនត្ថាយ ឧស្សាបិតេ ធជេ វិយ មានទ្ធជេ បាតេត្វា សក្កាយនគរំ ឈាបេត្វា, សោ យោធោ ខេមនគរេ ឧបរិបាសាទេ សុរសភោជនំ វិយ កិលេសនិព្ពានំ នគរំ បវិសិត្វា អមតនិរោធារម្មណំ ផលសមាបត្តិសុខំ អនុភវមានោ កាលំ វីតិនាមេតិ។

២៤៦. ឥទានិ ឯវំ វិមុត្តចិត្តស្ស ខីណាសវស្ស បរេហិ អនធិគមនីយវិញ្ញាណតំ ទស្សេន្តោ **ឯវំ វិមុត្តចិត្តំ ខោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អន្វេសន្តិ** អន្វេសន្តា គវេសន្តា។ **ឥទំ និស្សិតន្តិ** ឥទំ នាម និស្សិតំ។ **តថាគតស្សា**តិ ឯត្ថ សត្តោបិ **តថាគតោ**តិ អធិប្បេតោ, ឧត្តមបុគ្គលោ ខីណាសវោបិ។ **អននុវិជ្ជោ**តិ អសំវិជ្ជមានោ វា អវិន្ទេយ្យោ វា។ តថាគតោតិ ហិ សត្តេ គហិតេ អសំវិជ្ជមានោតិ អត្ថោ វដ្ដតិ, ខីណាសវេ គហិតេ អវិន្ទេយ្យោតិ អត្ថោ វដ្ដតិ។

តត្ថ បុរិមនយេ អយមធិប្បាយោ – ភិក្ខវេ, អហំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ធរមានកំយេវ ខីណាសវំ តថាគតោ សត្តោ បុគ្គលោតិ ន បញ្ញបេមិ។ អប្បដិសន្ធិកំ បន បរិនិព្ពុតំ ខីណាសវំ សត្តោតិ វា បុគ្គលោតិ វា កឹ បញ្ញបេស្សាមិ? អននុវិជ្ជោ តថាគតោ។ ន ហិ បរមត្ថតោ សត្តោ នាម កោចិ អត្ថិ, តស្ស អវិជ្ជមានស្ស ឥទំ និស្សិតំ វិញ្ញាណន្តិ អន្វេសន្តាបិ កឹ អធិគច្ឆិស្សន្តិ? កថំ បដិលភិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ ទុតិយនយេ អយមធិប្បាយោ – ភិក្ខវេ, អហំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ធរមានកំយេវ ខីណាសវំ វិញ្ញាណវសេន ឥន្ទាទីហិ អវិន្ទិយំ វទាមិ។ ន ហិ សឥន្ទា ទេវា សព្រហ្មកា សបជាបតិកា អន្វេសន្តាបិ ខីណាសវស្ស វិបស្សនាចិត្តំ វា មគ្គចិត្តំ វា ផលចិត្តំ វា, ឥទំ នាម អារម្មណំ និស្សាយ វត្តតីតិ ជានិតុំ សក្កោន្តិ។ តេ អប្បដិសន្ធិកស្ស បរិនិព្ពុតស្ស កឹ ជានិស្សន្តីតិ?

អសតាតិ អសន្តេន។ **តុច្ឆា**តិ តុច្ឆកេន។ **មុសា**តិ មុសាវាទេន។ **អភូតេនា**តិ យំ នត្ថិ, តេន។ **អព្ភាចិក្ខន្តី**តិ អភិអាចិក្ខន្តិ, អភិភវិត្វា វទន្តិ។ **វេនយិកោ**តិ វិនយតិ វិនាសេតីតិ **វិនយោ**, សោ ឯវ **វេនយិកោ**, សត្តវិនាសកោតិ អធិប្បាយោ។ **យថា ចាហំ ន, ភិក្ខវេ**តិ, ភិក្ខវេ, យេន វាការេន អហំ ន សត្តវិនាសកោ។ **យថា ចាហំ ន វទាមី**តិ យេន វា ការណេន អហំ សត្តវិនាសំ ន បញ្ញបេមិ ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថាហំ ន សត្តវិនាសកោ, យថា ច ន សត្តវិនាសំ បញ្ញបេមិ, តថា មំ តេ ភោន្តោ សមណព្រាហ្មណា "វេនយិកោ សមណោ គោតមោ"តិ វទន្តា សត្តវិនាសកោ សមណោ គោតមោតិ ច, "សតោ សត្តស្ស ឧច្ឆេទំ វិនាសំ វិភវំ បញ្ញបេតី"តិ វទន្តា សត្តវិនាសំ បញ្ញបេតីតិ ច អសតា តុច្ឆា មុសា អភូតេន អព្ភាចិក្ខន្តីតិ។

បុព្ពេ ចាតិ បុព្ពេ មហាពោធិមណ្ឌម្ហិយេវ ច។ **ឯតរហិ ចា**តិ ឯតរហិ ធម្មទេសនាយញ្ច។ **ទុក្ខញ្ចេវ បញ្ញបេមិ, ទុក្ខស្ស ច និរោធ**ន្តិ ធម្មចក្កំ អប្បវត្តេត្វា ពោធិមណ្ឌេ វិហរន្តោបិ ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ បដ្ឋាយ ធម្មំ ទេសេន្តោបិ ចតុសច្ចមេវ បញ្ញបេមីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ហិ ទុក្ខគ្គហណេន តស្ស មូលភូតោ សមុទយោ, និរោធគ្គហណេន តំសម្បាបកោ មគ្គោ គហិតោវ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **តត្រ ចេ**តិ តស្មឹ ចតុសច្ចប្បកាសនេ។ **បរេ**តិ សច្ចានិ អាជានិតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ អសមត្ថបុគ្គលា។ **អក្កោសន្តី**តិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តិ។

បរិភាសន្តីតិ វាចាយ បរិភាសន្តិ។ **រោសេន្តិ វិហេសេន្តី**តិ រោសេស្សាម វិហេសេស្សាមាតិ អធិប្បាយេន ឃដ្ដេន្តិ ទុក្ខាបេន្តិ។ **តត្រា**តិ តេសុ អក្កោសាទីសុ, តេសុ វា បរបុគ្គលេសុ។ **អាឃាតោ**តិ កោបោ។ **អប្បច្ចយោ**តិ ទោមនស្សំ។ **អនភិរទ្ធី**តិ អតុដ្ឋិ។

តត្រ ចេតិ ចតុសច្ចប្បកាសនេយេវ។ **បរេ**តិ ចតុសច្ចប្បកាសនំ អាជានិតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថបុគ្គលា។ **អានន្ទោ**តិ អានន្ទបីតិ។ **ឧប្បិលាវិតត្ត**ន្តិ ឧប្បិលាបនបីតិ។ **តត្រ ចេ**តិ ចតុសច្ចប្បកាសនម្ហិយេវ។ **តត្រា**តិ សក្ការាទីសុ។ **យំ ខោ ឥទំ បុព្ពេ បរិញ្ញាត**ន្តិ ឥទំ ខន្ធបញ្ចកំ បុព្ពេ ពោធិមណ្ឌេ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតំ។ **តត្ថ មេ**តិ តស្មិំ ខន្ធបញ្ចកេ ឥមេ។ កី វុត្តំ ហោតិ? តត្រាបិ តថាគតស្ស ឥមេ សក្ការា មយិ ករិយន្តីតិ វា អហំ ឯតេ អនុភវាមីតិ វា ន ហោតិ។ បុព្ពេ បរិញ្ញាតក្ខន្ធបញ្ចកំយេវ ឯតេ សក្ការេ អនុភោតីតិ ឯត្តកមេវ ហោតីតិ។ **ត ស្មា**តិ យស្មា សច្ចានិ បដិវិជ្ឈិតុំ អសមត្ថា តថាគតម្បិ អក្កោសន្តិ, តស្មា។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

២៤៧. តស្មា តិហ , ភិក្ខវេ, យំ ន តុម្ហាកន្តិ យស្មា អត្តនិយេបិ ឆន្ទរាគប្បហានំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តតិ, តស្មា យំ ន តុម្ហាកំ, តំ បជហថាតិ អត្ថោ។ **យថាបច្ចយំ វា ករេយ្យា**តិ យថា យថា ឥច្ឆេយ្យ តថា តថា ករេយ្យ។ **ន ហិ នោ ឯតំ, ភន្តេ, អត្តា វា**តិ, ភន្តេ, ឯតំ តិណកដ្ឋសាខាបលាសំ អម្ហាកំ នេវ អត្តា ន អម្ហាកំ រូបំ ន វិញ្ញាណន្តិ វទន្តិ។ **អត្តនិយំ វា**តិ អម្ហាកំ ចីវរាទិបរិក្ខារោបិ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យំ ន តុម្ហាកំ តំ បជហថា**តិ ភគវា, ខន្ធបញ្ចកំយេវ ន តុម្ហាកន្តិ ទស្សេត្វា បជហាបេតិ, តញ្ច ខោ ន ឧប្បាដេត្វា, លុញ្ចិត្វា វា។ ឆន្ទរាគវិនយេន បនេតំ បជហាបេតិ។

២៤៨. ឯវំ ស្វាក្ខាតោតិ ឯត្ថ តិបរិវដ្ដតោ បដ្ឋាយ យាវ ឥមំ ឋានំ អាហរិតុម្បិ វដ្ដតិ, បដិលោមេន បេមមត្តកេន សគ្គបរាយណតោ បដ្ឋាយ យាវ ឥមំ ឋានំ អាហរិតុម្បិ វដ្ដតិ។ **ស្វាក្ខាតោ**តិ សុកថិតោ។ សុកថិតត្តា ឯវ ឧត្តានោ វិវដោ បកាសិតោ។ **ឆិន្នបិលោតិកោ**តិ បិលោតិកា វុច្ចតិ ឆិន្នំ ភិន្នំ តត្ថ តត្ថ សិព្ពិតំ គណ្ឋិកតំ ជិណ្ណំ វត្ថំ, តំ យស្ស នត្ថិ, អដ្ឋហត្ថំ វា នវហត្ថំ វា អហតសាដកំ និវត្ថោ, សោ ឆិន្នបិលោតិកោ នាម។ អយម្បិ ធម្មោ តាទិសោ, ន ហេត្ថ កោហញ្ញាទិវសេន ឆិន្នភិន្នសិព្ពិតគណ្ឋិកតភាវោ អត្ថិ។ អបិច កចវរោ បិលោតិកោតិ វុច្ចតិ។ ឥមស្មិញ្ច សាសនេ សមណកចវរំ នាម បតិដ្ឋាតុំ ន លភតិ។ តេនេវាហ –

“ការណ្ឌវំ និទ្ធមថ, កសម្ពុញ្ចាបកស្សថ;
តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណេ សមណមានិនេ។

និទ្ធមិត្វាន បាបិច្ឆេ, បាបអាចារគោចរេ;
សុទ្ធា សុទ្ធេហិ សំវាសំ, កប្បយវ្ហោ បតិស្សតា;
តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា”តិ។ (សុ. និ. ២៨៣-២៨៥);

ឥតិ សមណកចវរស្ស ឆិន្នត្តាបិ អយំ ធម្មោ **ឆិន្នបិលោតិកោ នាម** ហោតិ។ **វដ្ដំ តេស៎ នត្ថិ បញ្ញាប នាយា**តិ តេសំ វដ្ដំ អបញ្ញត្តិភាវំ គតំ និប្បញ្ញត្តិកំ ជាតំ។ ឯវរូបោ មហាខីណាសវោ ឯវំ ស្វាក្ខាតេ សាសនេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យថា ច ខីណាសវោ, ឯវំ អនាគាមិអាទយោបិ។

តត្ថ **ធម្មានុសារិនោ សទ្ធានុសារិនោ**តិ ឥមេ ទ្វេ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋា ហោន្តិ។ យថាហ – “កតមោ ច បុគ្គលោ ធម្មានុសារី? យស្ស បុគ្គលស្ស សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នស្ស បញ្ញិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតិ, បញ្ញាវាហី បញ្ញាបុព្ពង្គមំ អរិយមគ្គំ ភាវេតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ធម្មានុសារី។ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ បុគ្គលោ ធម្មានុសារី, ផលេ ឋិតោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ។ កតមោ ច បុគ្គលោ សទ្ធានុសារី? យស្ស បុគ្គលស្ស សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតិ, សទ្ធាវាហី សទ្ធាបុព្ពង្គមំ អរិយមគ្គំ ភាវេតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សទ្ធានុសារី។ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ បុគ្គលោ សទ្ធានុសារី, ផលេ ឋិតោ សទ្ធាវិមុត្តោ”តិ (បុ. ប. ៣០)។ **យេសំ មយិ សទ្ធាមត្តំ បេមមត្ត**ន្តិ ឥមិនា យេសំ អញ្ញោ អរិយធម្មោ នត្ថិ, តថាគតេ បន សទ្ធាមត្តំ បេមមត្តមេវ ហោតិ។ តេ វិបស្សកបុគ្គលា អធិប្បេតា។ វិបស្សកភិក្ខូនញ្ហិ ឯវំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា និសិន្នានំ ទសពលេ ឯកា សទ្ធា ឯកំ បេមំ ឧប្បជ្ជតិ។ តាយ សទ្ធាយ តេន បេមេន ហត្ថេ គហេត្វា សគ្គេ ឋបិតា វិយ ហោន្តិ, និយតគតិកា កិរ ឯតេ។ បោរាណកត្ថេរា បន ឯវរូបំ ភិក្ខុំ ចូឡសោតាបន្នោតិ វទន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អលគទ្ទូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វម្មិកសុត្តវណ្ណនា

២៤៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ វម្មិកសុត្តំ។ តត្ថ **អាយស្មា**តិ បិយវចនមេតំ។ **កុមារកស្សបោ**តិ តស្ស នាមំ។ កុមារកាលេ បព្ពជិតត្តា បន ភគវតា, “កស្សបំ បក្កោសថ, ឥទំ ផលំ វា ខាទនីយំ វា កស្សបស្ស ទេថា”តិ វុត្តេ, កតរស្ស កស្សបស្សាតិ កុមារកស្សបស្សាតិ ឯវំ គហិតនាមត្តា តតោ បដ្ឋាយ វុឌ្ឍកាលេបិ “កុមារកស្សបោ” ត្វេវ វុច្ចតិ។ អបិច រញ្ញា បោសាវនិកបុត្តត្តាបិ តំ “កុមារកស្សបោ”តិ សញ្ជានីសុ។ អយំ បនស្ស បុព្ពយោគតោ បដ្ឋាយ អាវិភាវកថា –

ថេរោ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ សេដ្ឋិបុត្តោ អហោសិ។ អថេកទិវសំ ភគវន្តំ ចិត្រកថឹ ឯកំ អត្តនោ សាវកំ ឋានន្តរេ ឋបេន្តំ ទិស្វា ភគវតោ សត្តាហំ ទានំ ទត្វា, “អហម្បិ ភគវា អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស អយំ ថេរោ វិយ ចិត្រកថី សាវកោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ កត្វា បុញ្ញានិ ករោន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិ។

តទា កិរ បរិនិព្ពុតស្ស ភគវតោ សាសនេ ឱសក្កន្តេ បញ្ច ភិក្ខូ និស្សេណឹ ពន្ធិត្វា បព្ពតំ អភិរុយ្ហ សមណធម្មំ អកំសុ។ សង្ឃត្ថេរោ តតិយទិវសេ អរហត្តំ បត្តោ។ អនុថេរោ ចតុត្ថទិវសេ អនាគាមី អហោសិ។ ឥតរេ តយោ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តា ទេវលោកេ និព្ពត្តឹសុ។ តេសំ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សម្បត្តឹ អនុភោន្តានំ ឯកោ តក្កសិលាយំ រាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា បុក្កុសាតិ នាម រាជា ហុត្វា ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិត្វា រាជគហំ គច្ឆន្តោ កុម្ភការសាលាយំ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា អនាគាមិផលំ បត្តោ។ ឯកោ ឯកស្មឹ សមុទ្ទបដ្ដនេ កុលឃរេ និព្ពត្តិត្វា នាវំ អារុយ្ហ ភិន្នាយ នាវាយ ទារុចីរានិ និវាសេត្វា លាភសម្បត្តឹ បត្តោ, “អហំ អរហា”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា, “ន ត្វំ អរហា, គច្ឆ សត្ថារំ បញ្ហំ បុច្ឆា”តិ អត្ថកាមាយ ទេវតាយ ចោទិតោ តថា កត្វា អរហត្តផលំ បត្តោ។

ឯកោ រាជគហេ ឯកិស្សា កុលទារិកាយ កុច្ឆិម្ហិ ឧប្បន្នោ។ សា ច បឋមំ មាតាបិតរោ យាចិត្វា បព្ពជ្ជំ អលភមានា កុលឃរំ គតា គព្ភសណ្ឋិតម្បិ អជានន្តី សាមិកំ អារាធេត្វា តេន អនុញ្ញាតា ភិក្ខុនីសុ បព្ពជិតា។ តស្សា គព្ភិនិនិមិត្តំ ទិស្វា ភិក្ខុនិយោ ទេវទត្តំ បុច្ឆឹសុ, សោ “អស្សមណី”តិ អាហ។ ទសពលំ បុច្ឆឹសុ, សត្ថា ឧបាលិត្ថេរំ បដិច្ឆាបេសិ។ ថេរោ សាវត្ថិនគរវាសីនិ កុលានិ វិសាខញ្ច ឧបាសិកំ បក្កោសាបេត្វា សោធេន្តោ, – “បុរេ លទ្ធោ គព្ភោ, បព្ពជ្ជា អរោគា”តិ អាហ។ សត្ថា “សុវិនិច្ឆិតំ អធិករណ”ន្តិ ថេរស្ស សាធុការំ អទាសិ។ សា ភិក្ខុនី សុវណ្ណពិម្ពសទិសំ បុត្តំ វិជាយិ, តំ គហេត្វា រាជា បសេនទិ កោសលោ បោសាបេសិ។ “កស្សបោ”តិ ចស្ស នាមំ កត្វា អបរភាគេ អលង្ករិត្វា សត្ថុ សន្តិកំ នេត្វា បព្ពាជេសិ។ ឥតិ រញ្ញោ បោសាវនិកបុត្តត្តាបិ តំ “កុមារកស្សបោ”តិ សញ្ជានីសូតិ។

អន្ធវនេតិ ឯវំនាមកេ វនេ។ តំ កិរ វនំ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ កាលេ អវិជហិតនាមំ អន្ធវនំត្វេវ បញ្ញាយតិ។ តត្រាយំ បញ្ញត្តិវិភាវនា – អប្បាយុកពុទ្ធានញ្ហិ សរីរធាតុ ន ឯកឃនា ហោតិ។ អធិដ្ឋានានុភាវេន វិប្បកិរិយតិ។ តេនេវ អម្ហាកម្បិ ភគវា, – “អហំ ន ចិរដ្ឋិតិកោ, អប្បកេហិ សត្តេហិ អហំ ទិដ្ឋោ, យេហិ ន ទិដ្ឋោ, តេវ ពហុតរា, តេ មេ ធាតុយោ អាទាយ តត្ថ តត្ថ បូជេន្តា សគ្គបរាយណា ភវិស្សន្តី”តិ បរិនិព្ពានកាលេ, “អត្តនោ សរីរំ វិប្បកិរិយតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ ទីឃាយុកពុទ្ធានំ បន សុវណ្ណក្ខន្ធោ វិយ ឯកឃនំ ធាតុសរីរំ តិដ្ឋតិ។

កស្សបស្សាបិ ភគវតោ តថេវ អដ្ឋាសិ។ តតោ មហាជនា សន្និបតិត្វា, “ធាតុយោ ឯកឃនា ន សក្កា វិយោជេតុំ, កឹ ករិស្សាមា”តិ សម្មន្តយិត្វា ឯកឃនមេវ ចេតិយំ ករិស្សាម, កិត្តកំ បន ហោតុ តន្តិ អាហំសុ។ ឯកេ សត្តយោជនិយន្តិ អាហំសុ។ ឯតំ អតិមហន្តំ, អនាគតេ ជគ្គិតុំ ន សក្កា, ឆយោជនំ ហោតុ, បញ្ចយោជនំ... ចតុយោជនំ... តិយោជនំ... ទ្វិយោជនំ... ឯកយោជនំ ហោតូតិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា ឥដ្ឋកា កីទិសា ហោន្តូតិ ពាហិរន្តេ ឥដ្ឋកា រត្តសុវណ្ណមយា ឯកគ្ឃនា សតសហស្សគ្ឃនិកា ហោន្តុ, អព្ភន្តរិមន្តេ បញ្ញាសសហស្សគ្ឃនិកា។ ហរិតាលមនោសិលាហិ មត្តិកាកិច្ចំ ករិយតុ, តេលេន ឧទកកិច្ចន្តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា ចត្តារិ មុខានិ ចតុធា វិភជឹសុ។ រាជា ឯកំ មុខំ គណ្ហិ, រាជបុត្តោ បឋវិន្ធរកុមារោ ឯកំ, អមច្ចានំ ជេដ្ឋកោ ហុត្វា សេនាបតិ ឯកំ, ជនបទានំ ជេដ្ឋកោ ហុត្វា សេដ្ឋិ ឯកំ។

តត្ថ ធនសម្បន្នតាយ រាជាបិ សុវណ្ណំ នីហរាបេត្វា អត្តនា គហិតមុខេ កម្មំ អារភិ, ឧបរាជាបិ, សេនាបតិបិ។ សេដ្ឋិនា គហិតមុខេ បន កម្មំ ឱលីយតិ។ តតោ យសោរតោ នាម ឯកោ ឧបាសកោ តេបិដកោ

ភាណកោ អនាគាមី អរិយសាវកោ, សោ កម្មំ ឱលីយតីតិ ញត្វា បញ្ច សកដសតានិ យោជាបេត្វា ជនបទំ គន្ត្វា "កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធោ វីសតិវស្សសហស្សានិ ឋត្វា បរិនិព្ពុតោ។ តស្ស យោជនិកំ រតនចេតិយំ កយិរតិ, យោ យំ ទាតុំ ឧស្សហតិ សុវណ្ណំ វា ហិរញ្ញំ វា សត្តរតនំ វា ហរិតាលំ វា មនោសិលំ វា, សោ តំ ទេតូ"តិ សមាទបេសិ។ មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ ថាមេន ហិរញ្ញសុវណ្ណាទីនិ អទំសុ។ អសក្កោន្តា តេលតណ្ឌុលាទីនិ ទេន្តិយេវ។ ឧបាសកោ តេលតណ្ឌុលាទីនិ កម្មការានំ ភត្តវេតនត្ថំ បហិណាតិ, អវសេសេហិ សុវណ្ណំ ចេតាបេត្វា បហិណាតិ, ឯវំ សកលជម្ពុទីបំ អចរិ។

ចេតិយេ កម្មំ និដ្ឋិតន្តិ ចេតិយដ្ឋានតោ បណ្ណំ បហិណីសុ – "និដ្ឋិតំ កម្មំ អាចរិយោ អាគន្ត្វា ចេតិយំ វន្ទតូ"តិ។ សោបិ បណ្ណំ បហិណិ – "មយា សកលជម្ពុទីបោ សមាទបិតោ, យំ អត្ថិ, តំ គហេត្វា កម្មំ និដ្ឋាបេន្តូ"តិ។ ទ្វេបិ បណ្ណានិ អន្តរាមគ្គេ សមាគមឹសុ។ អាចរិយស្ស បណ្ណតោ បន ចេតិយដ្ឋានតោ បណ្ណំ បឋមតរំ អាចរិយស្ស ហត្ថំ អគមាសិ។ សោ បណ្ណំ វាចេត្វា ចេតិយំ វន្ទិស្សាមីតិ ឯកកោវ និក្ខមិ។ អន្តរាមគ្គេ អដវិយំ បញ្ច ចោរសតានិ ឧដ្ឋហឹសុ។ តត្រេកច្ចេ តំ ទិស្វា ឥមិនា សកលជម្ពុទីបតោ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ សម្បិណ្ឌិតំ, និធិកុម្ភី នោ បវដ្ដមានា អាគតាតិ អវសេសានំ អារោចេត្វា តំ អគ្គហេសុំ។ កស្មា តាតា, មំ គណ្ហថាតិ? តយា សកលជម្ពុទីបតោ សព្ពំ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ សម្បិណ្ឌិតំ, អម្ហាកម្បិ ថោកំ ថោកំ ទេហីតិ។ កឹ តុម្ហេ ន ជានាថ, កស្សបោ ភគវា បរិនិព្ពុតោ, តស្ស យោជនិកំ រតនចេតិយំ កយិរតិ, តទត្ថាយ មយា សមាទបិតំ, នោ អត្តនោ អត្ថាយ។ តំ តំ លទ្ធលទ្ធដ្ឋានតោ តត្ថេវ បេសិតំ, មយ្ហំ បន និវត្ថសាដកមត្តំ ឋបេត្វា អញ្ញំ វិត្តំ កាកណិកម្បិ នត្ថីតិ។

ឯកេ, "ឯវមេតំ វិស្សជ្ជេថ អាចរិយ"ន្តិ អាហំសុ។ ឯកេ, "អយំ រាជបូជិតោ អមច្ចបូជិតោ , អម្ហេសុ កញ្ចិទេវ នគរវីថិយំ ទិស្វា រាជរាជមហាមត្តាទីនំ អារោចេត្វា អនយព្យសនំ បាបុណាបេយ្យា"តិ អាហំសុ។ ឧបាសកោ, "តាតា, នាហំ ឯវំ ករិស្សាមី"តិ អាហ។ តញ្ច ខោ តេសុ ការុញ្ញេន, ន អត្តនោ ជីវិតនិកន្តិយា។ អថ តេសុ គហេតព្ពោ វិស្សជ្ជេតព្ពោតិ វិវទន្តេសុ គហេតព្ពោតិ លទ្ធិកា ឯវ ពហុតរា ហុត្វា ជីវិតា វោរោបយឹសុ។

តេសំ ពលវគុណេ អរិយសាវកេ អបរាធេន និព្ពុតទីបសិខា វិយ អក្ខីនិ អន្តរធាយឹសុ។ តេ, "កហំ ភោ ចក្ខុ, កហំ ភោ ចក្ខូ"តិ វិប្បលបន្តា ឯកច្ចេ ញាតកេហិ គេហំ នីតា។ ឯកច្ចេ នោញាតកា អនាថាតិ តត្ថេវ អដវិយំ រុក្ខមូលេ បណ្ណសាលាយំ វសឹសុ។ អដវឹ អាគតមនុស្សា ការុញ្ញេន តេសំ តណ្ឌុលំ វា បុដភត្តំ វា បរិព្ពយំ វា ទេន្តិ។ ទារុបណ្ណាទីនំ អត្ថាយ គន្ត្វា អាគតា មនុស្សា កុហឹ គតត្ថាតិ វុត្តេ អន្ធវនំ គតម្ហាតិ វទន្តិ។ ឯវំ ទ្វិន្នម្បិ ពុទ្ធានំ កាលេ តំ វនំ អន្ធវនំត្វេវ បញ្ញាយតិ។ កស្សបពុទ្ធកាលេ បនេតំ ឆឌ្ឌិតជនបទេ អដវិ អហោសិ។ អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ សាវត្ថិយា អវិទូរេ ជេតវនស្ស បិដ្ឋិភាគេ បវិវេកកាមានំ កុលបុត្តានំ វសនដ្ឋានំ បធានឃរំ អហោសិ, តត្ថ អាយស្មា កុមារកស្សបោ តេន សមយេន សេខបដិបទំ បូរយមានោ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ "អន្ធវនេ វិហរតី"តិ។

អញ្ញតរា ទេវតាតិ នាមគោត្តវសេន អបាកដា ឯកា ទេវតាតិ អត្ថោ។ "អភិជានាតិ នោ, ភន្តេ, ភគវា អហុញាតញ្ញតរស្ស មហេសក្ខស្ស សំខិត្តេន តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិំ ភាសិតា"តិ (ម. និ. ១.៣៦៥) ឯត្ថ បន អភិញ្ញាតោ សក្កោបិ ទេវរាជា អញ្ញតរោតិ វុត្តោ។ **ទេវតា**តិ ច ឥទំ ទេវានម្បិ ទេវធីតានម្បិ សាធារណវចនំ។ ឥមស្មឹ បនត្ថេ ទេវោ អធិប្បេតោ។ **អភិក្កន្តាយ រត្តិយា**តិ ឯត្ថ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ – "អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ, ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ"ន្តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៨.២០) ខយេ ទិស្សតិ។ "អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា"តិ (អ. និ. ៤.១០០) ឯវមាទីសុ សុន្ទរេ។

> "កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
> អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា"តិ។ (វិ. វ. ៨៥៧) –

ឯវមាទីសុ អភិរូបេ។ "អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមា"តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ១៥) អព្ភនុមោទនេ។ ឥធ បន ខយេ។ តេន **អភិក្កន្តាយ រត្តិយា**តិ បរិក្ខីណាយ រត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថាយំ ទេវបុត្តោ មជ្ឈិមយាមសមនន្តរេ អាគតោតិ វេទិតព្ពោ។ **អភិក្កន្តវណ្ណា**តិ ឥធ អភិក្កន្តសទ្ទោ អភិរូបេ។ វណ្ណសទ្ទោ បន ឆវិ-ថុតិ-កុលវគ្គការណ-សណ្ឋានបមាណរូបាយតនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ, "សុវណ្ណវណ្ណោសិ ភគវា"តិ ឯវមាទីសុ ឆវិយា។ "កទា សញ្ញូឡ្ហា បន តេ គហបតិ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា"តិ (ម. និ. ២.៧៧) ឯវមាទីសុ ថុតិយំ។ "ចត្តារោមេ, ភោ គោតម, វណ្ណា"តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ៣.១១៥) កុលវគ្គេ។ "អថ កេន នុ វណ្ណេន, គន្ធថេនោតិ វុច្ចតី"តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.២៣៤) ការណេ។ "មហន្តំ ហត្ថិរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា"តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.១៣៨) សណ្ឋានេ។ "តយោ បត្តស្ស វណ្ណា"តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ៦០២) បមាណេ។ "វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា"តិ ឯវមាទីសុ រូបាយតនេ។ សោ

ឥធ ឆវិយំ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន **អភិក្កន្តវណ្ណា**តិ អភិរូបឆវិឥដ្ឋវណ្ណា, មនាបវណ្ណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទេវតា ហិ មនុស្សលោកំ អាគច្ឆមានា បកតិវណ្ណំ បកតិឥទ្ធឹ បជហិត្វា ឱឡារិកំ អត្តភាវំ កត្វា អតិរេកវណ្ណំ អតិរេកឥទ្ធឹ មាបេត្វា នដសមជ្ជាទីនិ គច្ឆន្តា មនុស្សា វិយ អភិសង្ខតេន កាយេន អាគច្ឆន្តិ។ អយម្បិ ទេវបុត្តោ តថេវ អាគតោ។ តេន វុត្តំ “អភិក្កន្តវណ្ណា”តិ។

កេវលកប្បន្តិ ឯត្ថ កេវលសទ្ទោ អនវសេស-យេភុយ្យ-អព្យាមិស្សានតិរេកទឡ្ហត្ថ-វិសំយោគាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស, “កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ (បារា. ១) ឯវមាទីសុ អនវសេសត្ថមត្ថោ។ “កេវលកប្បា ច អង្គមគធា បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ អាទាយ ឧបសង្កមិស្សន្តី”តិ ឯវមាទីសុ យេភុយ្យតា។ “កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ (វិភ. ២២៥) ឯវមាទីសុ អព្យាមិស្សតា។ “កេវលំ សទ្ធាមត្តកំ នូន អយមាយស្មា”តិ (មហាវ. ២៤៤) ឯវមាទីសុ អនតិរេកតា។ “អាយស្មតោ អនុរុទ្ធស្ស ពាហិយោ នាម សទ្ធិវិហារិកោ កេវលកប្បំ សង្ឃភេទាយ ឋិតោ”តិ (អ. និ. ៤.២៤៣) ឯវមាទីសុ ទឡ្ហត្ថតា ។ “កេវលី វុសិតវា ឧត្តមបុរិសោតិ វុច្ចតី”តិ (សំ. និ. ៣.៥៧) ឯវមាទីសុ វិសំយោគោ។ ឥធ បនស្ស អនវសេសត្ថមត្ថោតិ អធិប្បេតោ។

កប្បសទ្ទោ បនាយំ អភិសទ្ទហន-វោហារ-កាល-បញ្ញត្តិ- ឆេទន-វិកប្ប-លេស-សមន្តភាវាទិ-អនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស, “ឱកប្បនិយមេតំ ភោតោ គោតមស្ស, យថា តំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ (ម. និ. ១.៣៨៧) ឯវមាទីសុ អភិសទ្ទហនមត្ថោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ សមណកប្បេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៥០) ឯវមាទីសុ វោហារោ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលោ។ “ឥច្ចាយស្មា កប្បោ”តិ (សំ. និ. ៣.១២៤) ឯវមាទីសុ បញ្ញត្តិ។ “អលង្កតា កប្បិតកេសមស្សូ”តិ (សំ. និ. ៤.៣៦៥) ឯវមាទីសុ ឆេទនំ។ “កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ”តិ (ចូឡវ. ៤៤៦) ឯវមាទីសុ វិកប្បោ។ “អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុ”ន្តិ (អ. និ. ៨.៨០) ឯវមាទីសុ លេសោ។ “កេវលកប្បំ វេឡុវនំ ឱភាសេត្វា”តិ (សំ. និ. ១.៩៤) ឯវមាទីសុ សមន្តភាវោ។ ឥធ បនស្ស សមន្តភាវោ អត្ថោ អធិប្បេតោ។ តស្មា **កេវលកប្បំ អន្ធវន**ន្តិ ឯត្ថ អនវសេសំ សមន្តតោ អន្ធវនន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឱភាសេត្វាតិ វត្ថាលង្ការសរីរសមុដ្ឋិតាយ អាភាយ ផរិត្វា, ចន្ទិមា វិយ ច សូរិយោ វិយ ច ឯកោភាសំ ឯកបជ្ជោតំ ករិត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯកមន្តំ អដ្ឋាសី**តិ ឯកស្មឹ អន្តេ, ឯកស្មឹ ឱកាសេ អដ្ឋាសិ។ **ឯតទវោចា**តិ ឯតំ “ភិក្ខុ ភិក្ខូ”តិអាទិវចនមវោច។ កស្មា បនាយំ អវន្ទិត្វា សមណវោហារេនេវ កថេតីតិ? សមណសញ្ញាសមុទាចារេនេវ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អយំ អន្តរា កាមាវចរេ វសិ។ អហំ បន អស្មិ តតោ កាលតោ បដ្ឋាយ ព្រហ្មចារី”តិ សមណសញ្ញាវស្ស សមុទាចរតិ, តស្មា អវន្ទិត្វា សមណវោហារេនេវ កថេតិ។ បុព្ពសហាយោ កិរេសោ ទេវបុត្តោ ថេរស្ស។ កុតោ បដ្ឋាយាតិ? កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ។ យោ ហិ បុព្ពយោគេ អាគតេសុ បញ្ចសុ សហាយេសុ អនុថេរោ ចតុត្ថទិវសេ អនាគាមី អហោសីតិ វុត្តោ, អយំ សោ។ តទា កិរ តេសុ សង្ឃត្ថេរស្ស អរហត្តេនេវ សទ្ធឹ អភិញ្ញា អាគមឹសុ។ សោ, “មយ្ហំ កិច្ចំ មត្ថកំ បត្ត”ន្តិ វេហាសំ ឧប្បតិត្វា អនោតត្តទហេ មុខំ ធោវិត្វា ឧត្តរកុរុតោ បិណ្ឌបាតំ អាទាយ អាគន្ត្វា, “ឥមំ, អាវុសោ, បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា អប្បមត្តា សមណធម្មំ ករោថា”តិ អាហ។ ឥតរេ អាហំសុ – “ន, អាវុសោ, អម្ហាកំ ឯវំ កតិកា អត្ថិ – ‘យោ បឋមំ វិសេសំ និព្ពត្តេត្វា បិណ្ឌបាតំ អាហរតិ, តេនាភតំ ភុញ្ជិត្វា សេសេហិ សមណធម្មោ កាតព្ពោ’តិ។ តុម្ហេ អត្តនោ ឧបនិស្សយេន កិច្ចំ មត្ថកំ បាបយិត្ថ។ មយម្បិ សចេ នោ ឧបនិស្សយោ ភវិស្សតិ, កិច្ចំ មត្ថកំ បាបេស្សាម។ បបញ្ចោ ឯស អម្ហាកំ, គច្ឆថ តុម្ហេ”តិ។ សោ យថាផាសុកំ គន្ត្វា អាយុបរិយោសានេ បរិនិព្ពាយិ។

បុនទិវសេ អនុថេរោ អនាគាមិផលំ សច្ឆកាសិ, តស្ស អភិញ្ញាយោ អាគមឹសុ។ សោបិ តថេវ បិណ្ឌបាតំ អាហរិត្វា តេហិ បដិក្ខិត្តោ យថាផាសុកំ គន្ត្វា អាយុបរិយោសានេ សុទ្ធាវាសេ និព្ពត្តិ។ សោ សុទ្ធាវាសេ ឋត្វា តេ សហាយេ ឱលោកេន្តោ, ឯកោ តទាវ បរិនិព្ពុតោ, ឯកោ អធុនា ភគវតោ សន្តិកេ អរិយភូមឹ បត្តោ, ឯកោ លាភសក្ការំ និស្សាយ, “អហំ អរហា”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា សុប្បារកបដ្ដនេ វសតីតិ ទិស្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា, “ន ត្វំ អរហា, ន អរហត្តមគ្គំ បដិបន្នោ, គច្ឆ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុណាហី”តិ ឧយ្យោជេសិ។ សោបិ អន្តរឃរេ ភគវន្តំ ឱវាទំ យាចិត្វា, “តស្មា តិហ តេ ពាហិយ ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ហោតូ”តិ (ឧទា. ១០) ភគវតា សំខិត្តេន ឱវទិតោ អរិយភូមឹ សម្បាបុណិ។

តតោ អញ្ញោ ឯកោ អត្ថិ, សោ កុហិន្តិ ឱលោកេន្តោ អន្ធវនេ សេក្ខបដិបទំ បូរយមានោ វិហរតីតិ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “សហាយកស្ស សន្តិកេ គមិស្សាមីតិ, គច្ឆន្តេន បន តុច្ឆហត្ថេន អគន្ត្វា កិញ្ចិ បណ្ណាការំ គហេត្វា គន្តុំ វដ្ដតិ, សហាយោ ខោ បន មេ និរាមិសោ បព្ពតមត្ថកេ វសន្តោ មយា អាកាសេ ឋត្វា ទិន្នំ បិណ្ឌបាតម្បិ អបរិភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ អកាសិ, ឥទានិ អាមិសបណ្ណាការំ កឹ គណ្ហិស្សតិ? ធម្មបណ្ណាការំ គហេត្វា គមិស្សាមី”តិ ព្រហ្មលោកេ ឋិតោវ រតនាវឡឹ គន្ថេន្តោ វិយ បន្នរស បញ្ហេ វិភជិត្វា តំ ធម្មបណ្ណាការំ អាទាយ

អាគន្ត្វា សហាយស្ស អវិទូរេ ឋត្វា អត្តនោ សមណសញ្ញាសមុទាចារវសេន តំ អនភិវាទេត្វាវ, “ភិក្ខុ ភិក្ខូ”តិ អាលបិត្វា **អយំ វម្មិកោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ តុរិតាលបនវសេន ភិក្ខុ ភិក្ខូតិ អាមេឌិតំ វេទិតព្ពំ។ យថា វា ឯកនេវ តិលកេន នលាដំ ន សោភតិ, តំ បរិវារេត្វា អញ្ញេសុបិ ទិន្នេសុ ផុល្លិតមណ្ឌិតំ វិយ សោភតិ, ឯវំ ឯកេនេវ បទេន វចនំ ន សោភតិ , បរិវារិកបទេន សទ្ធឹ ផុល្លិតមណ្ឌិតំ វិយ សោភតីតិ តំ បរិវារិកបទវសេន វចនំ ផុល្លិតមណ្ឌិតំ វិយ ករោន្តោបិ ឯវមាហ។

អយំ វម្មិកោតិ បុរតោ ឋិតោ វម្មិកោ នាម នត្ថិ, ទេសនាវសេន បន បុរតោ ឋិតំ ទស្សេន្តោ វិយ **អយ**ន្តិ អាហ។ **លង្គិ**ន្តិ សត្ថំ អាទាយ ខណន្តោ បលិឃំ អទ្ទស។ **ឧក្ខិប លង្គឹ អភិក្ខណ សុមេធា**តិ តាត, បណ្ឌិត, លង្គឹ នាម រត្តឹ ធូមាយតិ ទិវា បជ្ជលតិ។ ឧក្ខិបេត បរំ បរតោ ខណាតិ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឧទ្ធុមាយិក**ន្តិ មណ្ឌូកំ។ **ចង្កវារ**ន្តិ ខារបរិស្សាវនំ។ **កុម្ម**ន្តិ កច្ឆបំ។ **អសិសូន**ន្តិ មំសច្ឆេទកំ អសិញ្ចេវ អធិកុដ្ដនញ្ច។ **មំសបេសិ**ន្តិ និសទបោតប្បមាណំ អល្លមំសបិណ្ឌំ។ **នាគ**ន្តិ សុមនបុប្ផកលាបសទិសំ មហាផណំ តិវិធសោវត្ថិកបរិក្ខិត្តំ អហិនាគំ អទ្ទស។ **មា នាគំ ឃដ្ដេសី**តិ ទណ្ឌកកោដិយា វា វល្លិកោដិយា វា បំសុចុណ្ណំ វា បន ខិបមានោ មា នាគំ ឃដ្ដយិ។ **នមោ ករោហិ នាគស្សា**តិ ឧបរិវាតតោ អបគម្ម សុទ្ធវត្ថំ និវាសេត្វា នាគស្ស នមក្ការំ ករោហិ។ នាគេន អធិសយិតំ ធនំ នាម យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា ខាទតោ ន ខីយតិ, នាគោ តេ អធិសយិតំ ធនំ ទស្សតិ, តស្មា នមោ ករោហិ នាគស្សាតិ។ **ឥតោ វា បន សុត្វា**តិ យថា ទុក្ខក្ខន្ធេ ឥតោតិ សាសនេ និស្សក្កំ, ន តថា ឥធ។ ឥធ បន ទេវបុត្តេ និស្សក្កំ, តស្មា **ឥតោ វា បនា**តិ មម វា បន សន្តិកា សុត្វាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

២៥១. ចាតុម្មហាភូតិកស្សាតិ ចតុមហាភូតមយស្ស។ **កាយស្សេតំ អធិវចន**ន្តិ សរីរស្ស នាមំ។ យថេវ ហិ ពាហិរកោ វម្មិកោ, វមតីតិ វន្តកោតិ វន្តុស្សយោតិ វន្តសិនេហសម្ពន្ធោតិ ចតូហិ ការណេហិ **វម្មិកោ**តិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ អហិមង្គុសឧន្ទុរឃរគោឡិកាទយោ នានប្បការេ បាណកេ វមតីតិ វម្មិកោ។ ឧបចិកាហិ វន្តកោតិ វម្មិកោ។ ឧបចិកាហិ វមិត្វា មុខតុណ្ឌកេន ឧក្ខិត្តបំសុចុណ្ណេន កដិប្បមាណេនបិ បោរិសប្បមាណេនបិ ឧស្សិតោតិ វម្មិកោ។ ឧបចិកាហិ វន្តខេឡសិនេហេន អាពទ្ធតាយ សត្តសត្តាហំ ទេវេ វស្សន្តេបិ ន វិប្បកិរិយតិ, និទាឃេបិ តតោ បំសុមុដ្ឋឹ គហេត្វា តស្មឹ មុដ្ឋិនា បីឡិយមានេ សិនេហោ និក្ខមតិ, ឯវំ វន្តសិនេហេន សម្ពន្ធោតិ វម្មិកោ។ ឯវមយំ កាយោបិ, “អក្ខិម្ហា អក្ខិគូថកោ”តិអាទិនា នយេន នានប្បការកំ អសុចិកលិមលំ វមតីតិ វម្មិកោ។ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធខីណាសវា ឥមស្មឹ អត្តភាវេ និកន្តិបរិយាទានេន អត្តភាវំ ឆឌ្ឌេត្វា គតាតិ អរិយេហិ វន្តកោតិបិ វម្មិកោ។ យេហិ ចាយំ តីហិ អដ្ឋិសតេហិ ឧស្សិតោ ន្ហារុសម្ពទ្ធោ មំសាវលេបនោ អល្លចម្មបរិយោនទ្ធោ ឆវិរញ្ជិតោ សត្តេ វញ្ចេតិ, តំ សព្ពំ អរិយេហិ វន្តមេវាតិ វន្តុស្សយោតិបិ វម្មិកោ។ “តណ្ហា ជនេតិ បុរិសំ, ចិត្តមស្ស វិធាវតី”តិ (សំ. និ. ១.៥៥) ឯវំ តណ្ហាយ ជនិតត្តា អរិយេហិ វន្តេនេវ តណ្ហាសិនេហេន សម្ពន្ធោ អយន្តិ វន្តសិនេហេន សម្ពន្ធោតិបិ វម្មិកោ។ យថា ច វម្មិកស្ស អន្តោ នានប្បការា បាណកា តត្ថេវ ជាយន្តិ, ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តិ, គិលានា សយន្តិ, មតា បតន្តិ។ ឥតិ សោ តេសំ សូតិឃរំ វច្ចកុដិ គិលានសាលា សុសានញ្ច ហោតិ។ ឯវំ ខត្តិយមហាសាលាទីនម្បិ កាយោ អយំ គោបិតរក្ខិតោ មណ្ឌិតប្បសាធិតោ មហានុភាវានំ កាយោតិ អចិន្តេត្វា ឆវិនិស្សិតា បាណា ចម្មនិស្សិតា បាណា មំសនិស្សិតា បាណា ន្ហារុនិស្សិតា បាណា អដ្ឋិនិស្សិតា បាណា អដ្ឋិមិញ្ជនិស្សិតា បាណាតិ ឯវំ កុលគណនាយ អសីតិមត្តានិ កិមិកុលសហស្សានិ អន្តោកាយស្មឹយេវ ជាយន្តិ, ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តិ, គេលញ្ញេន អាតុរិតានិ សយន្តិ, មតានិ បតន្តិ, ឥតិ អយម្បិ តេសំ បាណានំ សូតិឃរំ វច្ចកុដិ គិលានសាលា សុសានញ្ច ហោតីតិ “វម្មិកោ” ត្វេវ សង្ខំ គតោ។ តេនាហ ភគវា – “វម្មិកោតិ ខោ, ភិក្ខុ, ឥមស្ស ចាតុមហាភូតិកស្ស កាយស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។

មាតាបេត្តិកសម្ភវស្សាតិ មាតិតោ ច បិតិតោ ច និព្ពត្តេន មាតាបេត្តិកេន សុក្កសោណិតេន សម្ភូតស្ស។ **ឱទនកុម្មាសូបចយស្សា**តិ ឱទនេន ចេវ កុម្មាសេន ច ឧបចិតស្ស វឌ្ឍិតស្ស។ **អនិច្ចុច្ឆាទនបរិមទ្ទនភេទនវិទ្ធំសនធម្មស្សា**តិ ឯត្ថ អយំ កាយោ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន **អនិច្ចធម្មោ**។ ទុគ្គន្ធវិឃាតត្ថាយ តនុវិលេបនេន **ឧច្ឆាទនធម្មោ**។ អង្គបច្ចង្គាពាធវិនោទនត្ថាយ ខុទ្ទកសម្ពាហនេន **បរិមទ្ទនធម្មោ**។ ទហរកាលេ វា ឩរូសុ សយាបេត្វា គព្ភាវាសេន ទុស្សណ្ឋិតានំ តេសំ តេសំ អង្គានំ សណ្ឋានសម្បាទនត្ថំ អញ្ឆនបីឡនាទិវសេន បរិមទ្ទនធម្មោ។ ឯវំ បរិហរតោបិ ច ភេទនវិទ្ធំសនធម្មោ ភិជ្ជតិ ចេវ វិកិរតិ ច, ឯវំ សភាវោតិ អត្ថោ។ តត្ថ មាតាបេត្តិកសម្ភវឱទនកុម្មាសូបចយឧច្ឆាទនបរិមទ្ទនបទេហិ សមុទយោ កថិតោ, អនិច្ចភេទនវិទ្ធំសនបទេហិ អត្ថង្គមោ។ ឯវំ សត្តហិបិ បទេហិ ចាតុមហាភូតិកស្ស កាយស្ស ឧច្ចាវចភាវោ វឌ្ឍិបរិហានិ សមុទយត្ថង្គមោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

ទិវា កម្មន្តេតិ ទិវា កត្តព្ពកម្មន្តេ។ **ធូមាយនា**តិ ឯត្ថ អយំ ធូមសទ្ទោ កោធេ តណ្ហាយ វិតក្កេ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ធម្មទេសនាយ បកតិធូមេតិ ឥមេសុ អត្ថេសុ វត្តតិ។ “កោធោ ធូមោ ភស្មនិ មោសវជ្ជ”ន្តិ (សំ. និ.

១.១៦៥) ឯត្ថ ហិ កោធេ វត្តតិ។ “តច្ឆាធូមាយិតា សត្ថា”តិ ឯត្ថ តណ្ហាយ។ “តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវតោ អវិទូរេ ធូមាយន្តោ និសិន្នោ ហោតី”តិ ឯត្ថ វិតក្កេ។

“បង្កោ ច កាមា បលិបោ ច កាមា,
ភយញ្ច មេតំ តិមូលំ បវុត្តំ;
រជោ ច ធូមោ ច មយា បកាសិតា;
ហិត្វា តុវំ បព្ពជ ព្រហ្មទត្តា”តិ។ (ជា. ១.៦.១៤) –

ឯត្ថ បញ្ចកាមគុណេសុ។ “ធូមំ កត្តា ហោតី”តិ (ម. និ. ១.៣៤៩) ឯត្ថ ធម្មទេសនាយ។ “ធជោ រថស្ស បញ្ញាណំ, ធូមោ បញ្ញាណមគ្គិនោ”តិ (សំ. និ. ១.៧២) ឯត្ថ បកតិធូមេ។ ឥធ បនាយំ វិតក្កេ អធិប្បេតោ។ តេនាហ “អយំ វត្តិ ធូមាយនា”តិ។

តថាគតស្សេតំ អធិវចនន្តិ តថាគតោ ហិ សត្តន្នំ ធម្មានំ ពាហិតត្តា **ព្រាហ្មណោ** នាម។ យថាហ – “សត្តន្នំ ខោ, ភិក្ខុ, ធម្មានំ ពាហិតត្តា ព្រាហ្មណោ។ កតមេសំ សត្តន្នំ? រាគោ ពាហិតោ ហោតិ, ទោសោ... មោហោ... មានោ... សក្កាយទិដ្ឋិ... វិចិកិច្ឆា... សីលព្ពតបរាមាសោ ពាហិតោ ហោតិ។ ឥមេសំ ភិក្ខុ សត្តន្នំ ធម្មានំ ពាហិតត្តា ព្រាហ្មណោ”តិ (ចូឡនិ. មេត្តគូមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២៨)។ **សុមេធោ**តិ សុន្ទរបញ្ញោ។ **សេក្ខស្សា**តិ ឯត្ថ សិក្ខតីតិ សេក្ខោ។ យថាហ – “សិក្ខតីតិ ខោ, ភិក្ខុ, តស្មា សេក្ខោតិ វុច្ចតិ។ កិញ្ច សិក្ខតិ? អធិសីលម្បិ សិក្ខតិ, អធិចិត្តម្បិ សិក្ខតិ, អធិបញ្ញម្បិ សិក្ខតី”តិ (អ. និ. ៣.៨៦)។

បញ្ញាយ អធិវចនន្តិ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ ឯតំ អធិវចនំ, ន អាវុធសត្ថស្ស។ **វីរិយារម្ភស្សា**តិ កាយិកចេតសិកវីរិយស្ស។ តំ បញ្ញាគតិកមេវ ហោតិ។ លោកិយាយ បញ្ញាយ លោកិយំ, លោកុត្តរាយ បញ្ញាយ លោកុត្តរំ។ ឯត្ថ បនាយំ អត្ថទីបនា –

ឯកោ កិរ ជានបទោ ព្រាហ្មណោ បាតោវ មាណវកេហិ សទ្ធិំ គាមតោ និក្ខម្ម ទិវសំ អរញ្ញេ មន្តេ វាចេត្វា សាយំ គាមំ អាគច្ឆតិ។ អន្តរាមគ្គេ ច ឯកោ វម្មិកោ អត្ថិ។ សោ រត្តិំ ធូមាយតិ, ទិវា បជ្ជលតិ។ ព្រាហ្មណោ អន្តេវាសី សុមេធំ មាណវំ អាហ – “តាត, អយំ វម្មិកោ រត្តិំ ធូមាយតិ, ទិវា បជ្ជលតិ, វិការមស្ស បស្សិស្សាម, ភិន្ទិត្វា នំ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ កត្វា ខិបាហី”តិ។ សោ សាធូតិ កុទាលំ គហេត្វា សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ តថា អកាសិ។ តត្រ អាចរិយព្រាហ្មណោ វិយ ភគវា។ សុមេធមាណវកោ វិយ សេក្ខោ ភិក្ខុ។ វម្មិកោ វិយ កាយោ។ “តាត, អយំ វម្មិកោ រត្តិំ ធូមាយតិ, ទិវា បជ្ជលតិ, វិការមស្ស បស្សិស្សាម, ភិន្ទិត្វា នំ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ កត្វា ខិបាហី”តិ ព្រាហ្មណេន វុត្តកាលោ វិយ, “ភិក្ខុ ចាតុមហាភូតិកំ កាយំ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ កត្វា បរិគ្គណ្ហាហី”តិ ភគវតា វុត្តកាលោ។ តស្ស សាធូតិ កុទាលំ គហេត្វា តថាករណំ វិយ សេក្ខស្ស ភិក្ខុនោ, “យោ វីសតិយា កោដ្ឋាសេសុ ថទ្ធភាវោ, អយំ បថវីធាតុ។ យោ ទ្វាទសសុ កោដ្ឋាសេសុ អាពន្ធនភាវោ, អយំ អាបោធាតុ។ យោ ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ បរិបាចនភាវោ, អយំ តេជោធាតុ។ យោ ឆសុ កោដ្ឋាសេសុ វិត្ថម្ភនភាវោ, អយំ វាយោធាតូ”តិ ឯវំ ចតុធាតុវវត្ថានវសេន កាយបរិគ្គហោ វេទិតព្ពោ។

លង្គីតិ ខោ, ភិក្ខូតិ កស្មា ភគវា អវិជ្ជំ លង្គីតិ កត្វា ទស្សេសីតិ? យថា ហិ នគរស្ស ទ្វារំ បិធាយ បលិឃេ យោជិតេ មហាជនស្ស គមនំ បច្ឆិជ្ជតិ, យេ នគរស្ស អន្តោ, តេ អន្តោយេវ ហោន្តិ។ យេ ពហិ, តេ ពហិយេវ។ ឯវមេវ យស្ស ញាណមុខេ អវិជ្ជាលង្គី បតតិ, តស្ស និព្ពានសម្បាបកំ ញាណគមនំ បច្ឆិជ្ជតិ, តស្មា អវិជ្ជំ លង្គីតិ កត្វា ទស្សេសិ។ **បជហ អវិជ្ជ**ន្តិ ឯត្ថ កម្មដ្ឋានឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេន អវិជ្ជាបហានំ កថិតំ។

ឧទ្ធុមាយិកាតិ ខោ, ភិក្ខូតិ ឯត្ថ **ឧទ្ធុមាយិកមណ្ឌូកោ** នាម នោ មហន្តោ, នខបិដ្ឋិប្បមាណោ ហោតិ, បុរាណបណ្ណន្តរេ វា គច្ឆន្តរេ វា វល្លិអន្តរេ វា វសតិ។ សោ ទណ្ឌកោដិយា វា វល្លិកោដិយា វា បំសុចុណ្ណកេន វា ឃដ្ដិតោ អាយមិត្វា មហន្តោ បរិមណ្ឌលោ ពេលុវបក្កប្បមាណោ ហុត្វា ចត្តារោ បាទេ អាកាសគតេ កត្វា បច្ឆិន្នគមនោ ហុត្វា អមិត្តវសំ យាតិ, កាកកុលលាទិភត្តមេវ ហោតិ។ ឯវមេវ អយំ កោធោ បឋមំ ឧប្បជ្ជន្តោ ចិត្តាវិលមត្តកោវ ហោតិ។ តស្មិំ ខណេ អនិគ្គហិតោ វឌ្ឍិត្វា មុខវិកុលនំ បាបេតិ។ តទា អនិគ្គហិតោ ហនុសញ្ចោបនំ បាបេតិ។ តទា អនិគ្គហិតោ ផរុសវាចានិច្ឆារណំ បាបេតិ។ តទា អនិគ្គហិតោ ទិសាវិលោកនំ បាបេតិ។ តទា អនិគ្គហិតោ អាកឌ្ឍនបរិកឌ្ឍនំ បាបេតិ។ តទា អនិគ្គហិតោ បាណិនា លេឌ្ឌុទណ្ឌសត្ថបរាមសនំ បាបេតិ។ តទា អនិគ្គហិតោ ទណ្ឌសត្ថាភិនិបាតំ បាបេតិ ។ តទា អនិគ្គហិតោ បរឃាតនម្បិ អត្តឃាតនម្បិ បាបេតិ។ វុត្តម្បិ ហេតំ – “យតោ អយំ កោធោ បរំ ឃាតេត្វា អត្តានំ ឃាតេតិ, ឯត្តាវតាយំ កោធោ បរមុស្សទគតោ ហោតិ បរមវេបុល្លប្បត្តោ”តិ។ តត្ថ យថា ឧទ្ធុមាយិកាយ ចតូសុ បាទេសុ

អាកាសគតេសុ គមនំ បច្ឆិជ្ជតិ, ឧទ្ធុមាយិកា អមិត្តវសំ គន្ត្វា កាកាទិភត្តំ ហោតិ, ឯវមេវ កោធសមង្គី បុគ្គលោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ, អមិត្តវសំ យាតិ, សព្ពេសំ មារានំ យថាកាមករណីយោ ហោតិ។ តេនាហ ភគវា – “ឧទ្ធុមាយិកាតិ ខោ, ភិក្ខុ, កោធូបាយាសស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ តត្ថ ពលវប្បត្តោ កោធោវ កោធូបាយាសោ។ **បជហ កោធូបាយាស**ន្តិ ឯត្ថ បដិសង្ខានប្បហានំ កថិតំ។

ទ្វិធាបថោតិ ឯត្ថ, យថា បុរិសោ សធនោ សភោគោ កន្តារទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ ទ្វេធាបថំ បត្វា, “ឥមិនា នុ ខោ គន្តព្ពំ, ឥមិនា គន្តព្ព”ន្តិ និច្ឆេតុំ អសក្កោន្តោ តត្ថេវ តិដ្ឋតិ, អថ នំ ចោរា ឧដ្ឋហិត្វា អនយព្យសនំ បាបេន្តិ, ឯវមេវ ខោ មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និសិន្នោ ភិក្ខុ ពុទ្ធាទីសុ កង្ខាយ ឧប្បន្នាយ កម្មដ្ឋានំ វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ, អថ នំ កិលេសមារាទយោ សព្ពេ មារា អនយព្យសនំ បាបេន្តិ, ឥតិ វិចិកិច្ឆា ទ្វេធាបថសមា ហោតិ។ តេនាហ ភគវា – “ទ្វិធាបថោតិ ខោ, ភិក្ខុ, វិចិកិច្ឆាយេតំ អធិវចន”ន្តិ។ **បជហ វិចិកិច្ឆ**ន្តិ ឯត្ថ កម្មដ្ឋានឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេន វិចិកិច្ឆាបហានំ កថិតំ។

ចង្គវារន្តិ ឯត្ថ, យថា រជកេហិ ខារបរិស្សាវនម្ហិ ឧទកេ បក្ខិត្តេ ឯកោ ឧទកឃដោ ទ្វេបិ ទសបិ វីសតិបិ ឃដសតម្បិ បគ្ឃរតិយេវ, បសដមត្តម្បិ ឧទកំ ន តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ នីវរណសមង្គិនោ បុគ្គលស្ស អព្ភន្តរេ កុសលធម្មោ ន តិដ្ឋតិ។ តេនាហ ភគវា – “ចង្គវារន្តិ ខោ, ភិក្ខុ, បញ្ចន្នេតំ នីវរណានំ អធិវចន”ន្តិ។ **បជហ បញ្ចនីវរណេ**តិ ឯត្ថ វិក្ខម្ភនតទង្គវសេន នីវរណប្បហានំ កថិតំ។

កុម្មោតិ ឯត្ថ, យថា កច្ឆបស្ស ចត្តារោ បាទា សីសន្តិ បញ្ចេវ អង្គានិ ហោន្តិ, ឯវមេវ សព្ពេបិ សង្ខតា ធម្មា គយ្ហមានា បញ្ចេវ ខន្ធា ភវន្តិ។ តេនាហ ភគវា – “កុម្មោតិ ខោ, ភិក្ខុ, បញ្ចន្នេតំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ អធិវចន”ន្តិ។ **បជហ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ**តិ ឯត្ថ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ ឆន្ទរាគប្បហានំ កថិតំ។

អសិសូនាតិ ឯត្ថ, យថា សូនាយ ឧបរិ មំសំ ឋបេត្វា អសិនា កោដ្ដេន្តិ, ឯវមិមេ សត្តា វត្ថុកាមត្ថាយ កិលេសកាមេហិ ឃាតយមានា វត្ថុកាមានំ ឧបរិ កត្វា កិលេសកាមេហិ កន្តិតា កោដ្ដិតា ច ហោន្តិ។ តេនាហ ភគវា – “អសិសូនាតិ ខោ, ភិក្ខុ, បញ្ចន្នេតំ កាមគុណានំ អធិវចន”ន្តិ។ **បជហ បញ្ច កាមគុណេ**តិ ឯត្ថ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគប្បហានំ កថិតំ។

មំសបេសីតិ ខោ, ភិក្ខូតិ ឯត្ថ អយំ **មំសបេសិ** នាម ពហុជនបត្ថិតា ខត្តិយាទយោ មនុស្សាបិ នំ បត្ថេន្តិ កាកាទយោ តិរច្ឆានាបិ។ ឥមេ ហិ សត្តា អវិជ្ជាយ សម្មត្តា នន្ទិរាគំ ឧបគម្ម វដ្ដំ វឌ្ឍេន្តិ។ យថា វា មំសបេសិ បបិតបបិតដ្ឋានេ លគ្គតិ, ឯវមិមេ សត្តា នន្ទិរាគពទ្ធា វដ្ដេ លគ្គន្តិ, ទុក្ខំ បត្វាបិ ន ឧក្កណ្ឋន្តិ , ឥតិ នន្ទិរាគោ មំសបេសិសទិសោ ហោតិ។ តេនាហ ភគវា – “មំសបេសីតិ ខោ, ភិក្ខុ, នន្ទិរាគស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ **បជហ នន្ទីរាគ**ន្តិ ឯត្ថ ចតុត្ថមគ្គេន នន្ទីរាគប្បហានំ កថិតំ។

នាគោតិ ខោ, ភិក្ខុ, ខីណាសវស្សេតំ ភិក្ខុនោ អធិវចនន្តិ ឯត្ថ យេនត្ថេន ខីណាសវោ នាគោតិ វុច្ចតិ, សោ អនង្គណសុត្តេ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៦៣) បកាសិតោ ឯវ។ **នមោ ករោហិ នាគស្សា**តិ ខីណាសវស្ស ពុទ្ធនាគស្ស, “ពុទ្ធោ សោ ភគវា ពោធាយ ធម្មំ ទេសេតិ, ទន្តោ សោ ភគវា ទមថាយ ធម្មំ ទេសេតិ, សន្តោ សោ ភគវា សមថាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តិណ្ណោ សោ ភគវា តរណាយ ធម្មំ ទេសេតិ, បរិនិព្ពុតោ សោ ភគវា បរិនិព្ពានាយ ធម្មំ ទេសេតី”តិ (ម. និ. ១.៣៦១) ឯវំ នមក្ការំ ករោហីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ឥតិ ឥទំ សុត្តំ ថេរស្ស កម្មដ្ឋានំ អហោសិ។ ថេរោបិ ឥទមេវ សុត្តំ កម្មដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តោ។ **អយមេតស្ស អត្ថោ**តិ អយំ ឯតស្ស បញ្ហស្ស អត្ថោ។ ឥតិ ភគវា រតនរាសិម្ហិ មណិកូដំ គណ្ហន្តោ វិយ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

វម្មិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. រថវិនីតសុត្តវណ្ណនា

២៥២. ឯវំ មេ សុតន្តិ រថវិនីតសុត្តំ។ តត្ថ **រាជគហេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ, តញ្ហិ មន្ធាតុមហាគោវិន្ទាទីហិ បរិគ្គហិតត្តា **រាជគហ**ន្តិ វុច្ចតិ។ អញ្ញេបេត្ថ បការេ វណ្ណយន្តិ។ កឹ តេហិ? នាមមេតំ តស្ស នគរស្ស។ តំ បនេតំ ពុទ្ធកាលេ ច ចក្កវត្តិកាលេ ច នគរំ ហោតិ, សេសកាលេ សុញ្ញំ ហោតិ យក្ខបរិគ្គហិតំ, តេសំ វសន្តវនំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ **វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ**តិ **វេឡុវន**ន្តិ តស្ស ឧយ្យានស្ស នាមំ, តំ កិរ វេឡូហិ បរិក្ខិត្តំ អហោសិ អដ្ឋារស

ហត្ថេន ច បាការេន, គោបុរដ្ដាលកយុត្តំ នីលោភាសំ មនោរមំ, តេន **វេឡុវន**ន្តិ វុច្ចតិ។ កលន្ទកានញ្ចេត្ថ និវាបំ អទំសុ, តេន **កលន្ទកនិវាបោ**តិ វុច្ចតិ។

បុព្ពេ កិរ អញ្ញតរោ រាជា តត្ថ ឧយ្យានកីឡនត្ថំ អាគតោ សុរាមទេន មត្តោ ទិវាសេយ្យំ ឧបគតោ សុបិ។ បរិជនោបិស្ស, “សុត្តោ រាជា”តិ បុប្ផផលាទីហិ បលោភិយមានោ ឥតោ ចិតោ ច បក្កាមិ, អថ សុរាគន្ធេន អញ្ញតរស្មា សុសិររុក្ខា កណ្ហសប្បោ និក្ខមិត្វា រញ្ញោភិមុខោ អាគច្ឆតិ។ តំ ទិស្វា រុក្ខទេវតា, “រញ្ញោ ជីវិតំ ទម្មី”តិ កាឡកវេសេន អាគន្ត្វា កណ្ណមូលេ សទ្ទមកាសិ។ រាជា បដិពុជ្ឈិ, កណ្ហសប្បោ និវត្តោ។ សោ តំ ទិស្វា, “ឥមាយ មម ជីវិតំ ទិន្ន”ន្តិ កាឡកានំ តត្ថ និវាបំ បដ្ឋបេសិ, អភយឃោសនញ្ច ឃោសាបេសិ។ តស្មា តំ តតោ បភុតិ **កលន្ទកនិវាប**ន្តិ សង្ខ្យំ គតំ។ **កលន្ទកា**តិ កាឡកានំ នាមំ។

ជាតិភូមិកាតិ ជាតិភូមិវាសិនោ។ តត្ថ **ជាតិភូមី**តិ ជាតដ្ឋានំ។ តំ ខោ បនេតំ នេវ កោសលមហារាជាទីនំ ន ចង្កីព្រាហ្មណាទីនំ ន សក្កសុយាមសន្តុសិតាទីនំ ន អសីតិមហាសាវកាទីនំ ន អញ្ញេសំ សត្តានំ ជាតដ្ឋានំ “ជាតិភូមី”តិ វុច្ចតិ។ យស្ស បន ជាតទិវសេ ទសសហស្សិលោកធាតុ ឯកទ្ធជមាលាវិប្បកិណ្ណកុសុមវាសចុណ្ណគន្ធសុគន្ធា សព្ពបាលិផុល្លមិវ នន្ទនវនំ វិរោចមានា បទុមិនិបណ្ណេ ឧទកពិន្ទុ វិយ អកម្បិត្ថ, ជច្ចន្ធាទីនញ្ច រូបទស្សនាទីនិ អនេកានិ បាដិហារិយានិ បវត្តឹសុ, តស្ស សព្ពញ្ញុពោធិសត្តស្ស ជាតដ្ឋានសាកិយជនបទោ កបិលវត្ថាហារោ, សា “ជាតិភូមី”តិ វុច្ចតិ។

ធម្មគរុភាវវណ្ណនា

វស្សំវុដ្ឋាតិ តេមាសំ វស្សំវុដ្ឋា បវារិតបវារណា ហុត្វា។ **ភគវា ឯតទវោចា**តិ “កច្ចិ, ភិក្ខវេ, ខមនីយ”ន្តិអាទីហិ វចនេហិ អាគន្តុកបដិសន្ថារំ កត្វា ឯតំ, “កោ នុ ខោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិវចនមវោច។ តេ កិរ ភិក្ខុ, – “កច្ចិ, ភិក្ខវេ, ខមនីយំ កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិត្ថ អប្បកិលមថេន អទ្ធានំ អាគតា, ន ច បិណ្ឌកេន កិលមិត្ថ, កុតោ ច តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, អាគច្ឆថា”តិ បដិសន្ថារវសេន បុច្ឆិតា – “ភគវា សាកិយជនបទេ កបិលវត្ថាហារតោ ជាតិភូមិតោ អាគច្ឆាមា”តិ អាហំសុ។ អថ ភគវា នេវ សុទ្ធោទនមហារាជស្ស, ន សក្កោទនស្ស, ន សុក្កោទនស្ស, ន ធោតោទនស្ស, ន អមិតោទនស្ស, ន អមិត្តាយ ទេវិយា, ន មហាបជាបតិយា, ន សកលស្ស សាកិយមណ្ឌលស្ស អារោគ្យំ បុច្ឆិ។ អថ ខោ អត្តនា ច ទសកថាវត្ថុលាភី បរញ្ច តត្ថ សមាទបេតារំ បដិបត្តិសម្បន្នំ ភិក្ខុំ បុច្ឆន្តោ ឥទំ – “កោ នុ ខោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិវចនំ អវោច។

កស្មា បន ភគវា សុទ្ធោទនាទីនំ អារោគ្យំ អបុច្ឆិត្វា ឯវរូបំ ភិក្ខុមេវ បុច្ឆតិ? បិយតាយ។ ពុទ្ធានញ្ហិ បដិបន្នកា ភិក្ខូ ភិក្ខុនិយោ ឧបាសកា ឧបាសិកាយោ ច បិយា ហោន្តិ មនាបា។ កឹ ការណា? ធម្មគរុតាយ។ ធម្មគរុនោ ហិ តថាគតា, សោ ច នេសំ ធម្មគរុភាវោ, “ទុក្ខំ ខោ អគារវោ វិហរតិ, អប្បតិស្សោ”តិ (អ. និ. ៤.២១) ឥមិនា អជបាលនិគ្រោធមូលេ ឧប្បន្នជ្ឈាសយេន វេទិតព្ពោ។ ធម្មគរុតាយេវ ហិ ភគវា មហាកស្សបត្ថេរស្ស អភិនិក្ខមនទិវសេ បច្ចុគ្គមនំ ករោន្តោ តិគាវុតំ មគ្គំ អគមាសិ។ អតិរេកតិយោជនសតំ មគ្គំ គន្ត្វា គង្គាតីរេ ធម្មំ ទេសេត្វា មហាកប្បិនំ សបរិសំ អរហត្តេ បតិដ្ឋបេសិ។ ឯកស្មឹ បច្ឆាភត្តេ បញ្ចចត្តាលីសយោជនំ មគ្គំ គន្ត្វា កុម្ភការស្ស និវេសនេ តិយាមរត្តឹ ធម្មកថំ កត្វា បុក្កុសាតិកុលបុត្តំ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋបេសិ។ វីសយោជនសតំ គន្ត្វា វនវាសិសាមណេរស្ស អនុគ្គហំ អកាសិ។ សដ្ឋិយោជនមគ្គំ គន្ត្វា ខទិរវនិយត្ថេរស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។ អនុរុទ្ធត្ថេរោ បាចីនវំសទាយេ និសិន្នោ មហាបុរិសវិតក្កំ វិតក្កេតីតិ ញត្វា តត្ថ អាកាសេន គន្ត្វា ថេរស្ស បុរតោ ឱរុយ្ហ សាធុការមទាសិ។ កោដិកណ្ណសោណត្ថេរស្ស ឯកគន្ធកុដិយំ សេនាសនំ បញ្ញាបេត្វា បច្ចូសកាលេ ធម្មទេសនំ អជ្ឈេសិត្វា សរភញ្ញបរិយោសានេ សាធុការមទាសិ។ តិគាវុតំ មគ្គំ គន្ត្វា តិណ្ណំ កុលបុត្តានំ វសនដ្ឋានេ គោសិង្គសាលវនេ សាមគ្គិរសានិសំសំ កថេសិ។ កស្សបោបិ ភគវា – “អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋិតោ អរិយសាវកោ អយ”ន្តិ វិស្សាសំ ឧប្បាទេត្វា ឃដិការស្ស កុម្ភការស្ស និវេសនំ គន្ត្វា សហត្ថា អាមិសំ គហេត្វា បរិភុញ្ជិ។

អម្ហាកំយេវ ភគវា ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ ជេតវនតោ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ចារិកំ និក្ខមិ។ កោសលមហារាជអនាថបិណ្ឌិកាទយោ និវត្តេតុំ នាសក្ខឹសុ។ អនាថបិណ្ឌិកោ ឃរំ អាគន្ត្វា ទោមនស្សប្បត្តោ និសីទិ។ អថ នំ បុណ្ណា នាម ទាសី ទោមនស្សប្បត្តោសិ សាមីតិ អាហ។ “អាម ជេ, សត្ថារំ និវត្តេតុំ នាសក្ខឹ, អថ មេ ឥមំ តេមាសំ ធម្មំ វា សោតុំ, យថាធិប្បាយំ វា ទានំ ទាតុំ ន លភិស្សាមី”តិ ចិន្តា ឧប្បន្នាតិ។ អហម្បិ សាមិ សត្ថារំ និវត្តេស្សាមីតិ។ សចេ និវត្តេតុំ សក្កោសិ, ភុជិស្សាយេវ ត្វន្តិ។ សា គន្ត្វា ទសពលស្ស បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា “និវត្តថ ភគវា”តិ អាហ។ បុណ្ណេ ត្វំ បរបដិពទ្ធជីវិកា កឹ មេ ករិស្សសីតិ។ ភគវា មយ្ហំ ទេយ្យធម្មោ នត្ថីតិ តុម្ហេបិ ជានាថ, តុម្ហាកំ និវត្តនបច្ចយា បនាហំ តីសុ សរណេសុ បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋហិស្សាមីតិ។ ភគវា សាធុ សាធុ

បុណ្ណេតិ សាធុការំ កត្វា និវត្តេត្វា ជេតវនមេវ បវិដ្ឋោ។ អយំ កថា បាកដា អហោសិ។ សេដ្ឋិ សុត្វា បុណ្ណាយ កិរ ភគវា និវត្តិតោតិ តំ ភុជិស្សំ កត្វា ធីតុដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សា បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា បព្ពជិ, បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ អារភិ។ អថស្សា សត្ថា អារទ្ធវិបស្សកភាវំ ញត្វា ឥមំ ឱភាសគាថំ វិស្សជ្ជេសិ –

> “បុណ្ណេ បូរេសិ សទ្ធម្មំ, ចន្ទោ បន្នរសោ យថា;
> បរិបុណ្ណាយ បញ្ញាយ, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សសី”តិ។ (ថេរីគា. ៣);

គាថាបរិយោសានេ អរហត្តំ បត្វា អភិញ្ញាតា សាវិកា អហោសីតិ។ ឯវំ ធម្មគរុនោ តថាគតា។

នន្ទកត្ថេរេ ឧបដ្ឋានសាលាយំ ធម្មំ ទេសេន្តេបិ ភគវា អនហាតោវ គន្ត្វា តិយាមរត្តិំ ឋិតកោវ ធម្មកថំ សុត្វា ទេសនាបរិយោសានេ សាធុការមទាសិ។ ថេរោ អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា, “កាយ វេលាយ, ភន្តេ, អាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិ។ តយា សុត្តន្តេ អារទ្ធមត្តេតិ។ ទុក្ករំ ករិត្ថ, ភន្តេ, ពុទ្ធសុខុមាលា តុម្ហេតិ។ សចេ ត្វំ, នន្ទ, កប្បំ ទេសេតុំ សក្កុណេយ្យាសិ, កប្បមត្តម្បាហំ ឋិតកោវ សុណេយ្យន្តិ ភគវា អវោច។ ឯវំ ធម្មគរុនោ តថាគតា។ តេសំ ធម្មគរុតាយ បដិបន្នកា បិយា ហោន្តិ, តស្មា បដិបន្នកេ បុច្ឆិ។ បដិបន្នកោ ច នាម អត្តហិតាយ បដិបន្នោ នោ បរហិតាយ, បរហិតាយ បដិបន្នោ នោ អត្តហិតាយ, នោ អត្តហិតាយ ច បដិបន្នោ នោ បរហិតាយ ច, អត្តហិតាយ ច បដិបន្នោ បរហិតាយ ចាតិ ចតុព្ពិធោ ហោតិ។

តត្ថ យោ សយំ ទសន្នំ កថាវត្ថូនំ លាភី ហោតិ, បរំ តត្ថ ន ឱវទតិ ន អនុសាសតិ អាយស្មា ពាកុលោ វិយ។ អយំ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ នាម នោ បរហិតាយ បដិបន្នោ, ឯវរូបំ ភិក្ខុំ ភគវា ន បុច្ឆតិ។ កស្មា? ន មយ្ហំ សាសនស្ស វឌ្ឍិបក្ខេ ឋិតោតិ។

យោ បន ទសន្នំ កថាវត្ថូនំ អលាភី, បរំ តេហិ ឱវទតិ តេន កតវត្តសាទិយនត្ថំ ឧបនន្ទោ សក្យបុត្តោ វិយ, អយំ បរហិតាយ បដិបន្នោ នាម នោ អត្តហិតាយ, ឯវរូបម្បិ ន បុច្ឆតិ។ កស្មា? អស្ស តណ្ហា មហាបច្ឆិ វិយ អប្បហីនាតិ។

យោ អត្តនាបិ ទសន្នំ កថាវត្ថូនំ អលាភី, បរម្បិ តេហិ ន ឱវទតិ, លាឡុទាយី វិយ, អយំ នេវ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ ន បរហិតាយ, ឯវរូបម្បិ ន បុច្ឆតិ។ កស្មា? អស្ស អន្តោ កិលេសា ផរសុឆេជ្ជា វិយ មហន្តាតិ។

យោ បន សយំ ទសន្នំ កថាវត្ថូនំ លាភី, បរម្បិ តេហិ ឱវទតិ, អយំ អត្តហិតាយ ចេវ បរហិតាយ ច បដិបន្នោ នាម សារិបុត្តមោគ្គល្លានមហាកស្សបាទយោ អសីតិមហាថេរា វិយ, ឯវរូបំ ភិក្ខុំ បុច្ឆតិ។ កស្មា? មយ្ហំ សាសនស្ស វុឌ្ឍិបក្ខេ ឋិតោតិ។ ឥធាបិ ឯវរូបមេវ បុច្ឆន្តោ – “កោ នុ ខោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិមាហ។

ឯវំ ភគវតា បុដ្ឋានំ បន តេសំ ភិក្ខូនំ ភគវា អត្តនោ ជាតិភូមិយំ ឧភយហិតាយ បដិបន្នំ ទសកថាវត្ថុលាភី ភិក្ខុំ បុច្ឆតិ, កោ នុ ខោ តត្ថ ឯវរូបោតិ ន អញ្ញមញ្ញំ ចិន្តនា វា សមន្តនា វា អហោសិ។ កស្មា? អាយស្មា ហិ មន្តាណិបុត្តោ តស្មិំ ជនបទេ អាកាសមជ្ឈេ ឋិតោ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច បាកដោ បញ្ញាតោ។ តស្មា តេ ភិក្ខូ មេឃសទ្ទំ សុត្វា ឯកជ្ឈំ សន្និបតិតមោរឃដា វិយ ឃនសជ្ឈាយំ កាតុំ, អារទ្ធភិក្ខូ វិយ ច អត្តនោ អាចរិយំ បុណ្ណត្ថេរំ ភគវតោ អារោចេន្តា ថេរស្ស ច គុណំ ភាសិតុំ អប្បហោន្តេហិ មុខេហិ ឯកប្បហារេនេវ **បុណ្ណោ នាម, ភន្តេ, អាយស្មា**តិអាទិមាហំសុ។ តត្ថ **បុណ្ណោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ មន្តាណិយា បន សោ បុត្តោ, តស្មា **មន្តាណិបុត្តោ**តិ វុច្ចតិ។ **សម្ភាវិតោ**តិ គុណសម្ភាវនាយ សម្ភាវិតោ។

អប្បិច្ឆតាទិវណ្ណនា

អប្បិច្ឆោតិ ឥច្ឆាវិរហិតោ និឥច្ឆោ និត្តណ្ហោ។ ឯត្ថ ហិ ព្យញ្ជនំ សាវសេសំ វិយ, អត្ថោ បន និរវសេសោ។ ន ហិ តស្ស អន្តោ អណុមត្តាបិ បាបិកា ឥច្ឆា នាម អត្ថិ។ ខីណាសវោ ហេស សព្ពសោ បហីនតណ្ហោ។ អបិចេត្ថ អត្រិច្ឆតា បាបិច្ឆតា មហិច្ឆតា អប្បិច្ឆតាតិ អយំ ភេទោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ សកលាភេ អតិត្តស្ស បរលាភេ បត្ថនា **អត្រិច្ឆតា** នាម។ តាយ សមន្នាគតស្ស ឯកភាជនេ បក្កបូវេបិ អត្តនោ បត្តេ បតិតោ ន សុបក្កោ វិយ ខុទ្ទកោ វិយ ច ខាយតិ។ ស្វេវ បរស្ស បត្តេ បក្ខិត្តោ សុបក្កោ វិយ មហន្តោ វិយ ច ខាយតិ។ អសន្តគុណសម្ភាវនតា បន បដិគ្គហណេ ច អមត្តញ្ញុតា **បាបិច្ឆតា** នាម, សា, “ឥធេកច្ចោ អស្សទ្ធោ សមានោ សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិអាទិនា នយេន អភិធម្មេ

អាគតាយេវ, តាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ កោហញ្ញេ បតិដ្ឋាតិ។ សន្តគុណសម្ភាវនា បន បដិគ្គហណេ ច អមត្តញ្ញុតា **មហិច្ឆតា** នាម។ សាបិ, “តេបេកច្ចោ សទ្ធោ សមានោ សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូតិ ឥច្ឆតិ, សីលវា សមានោ សីលវាតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិ (វិភ. ៨៥១) ឥមិនា នយេន អាគតាយេវ, តាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ ទុស្សន្តប្បយោ ហោតិ, វិជាតមាតាបិស្ស ចិត្តំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

> “អគ្គិក្ខន្ធោ សមុទ្ទោ ច, មហិច្ឆោ ចាបិ បុគ្គលោ;
> សកដេន បច្ចយំ ទេតុ, តយោបេតេ អតប្បយា”តិ។

សន្តគុណនិគូហនតា បន បដិគ្គហណេ ច មត្តញ្ញុតា **អប្បិច្ឆតា** នាម, តាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ អត្តនិ វិជ្ជមានម្បិ គុណំ បដិច្ឆាទេតុកាមតាយ, “សទ្ធោ សមានោ សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូតិ ន ឥច្ឆតិ។ សីលវា, បវិវិត្តោ, ពហុស្សុតោ, អារទ្ធវីរិយោ, សមាធិសម្បន្នោ, បញ្ញវា, ខីណាសវោ សមានោ ខីណាសវោតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិ ន ឥច្ឆតិ, សេយ្យថាបិ មជ្ឈន្តិកត្ថេរោ។

ថេរោ កិរ មហាខីណាសវោ អហោសិ, បត្តចីវរំ បនស្ស បាទមត្តមេវ អគ្ឃតិ, សោ អសោកស្ស ធម្មរញ្ញោ វិហារមហទិវសេ សង្ឃត្ថេរោ អហោសិ។ អថស្ស អតិលូខភាវំ ទិស្វា មនុស្សា, “ភន្តេ, ថោកំ ពហិ ហោថា”តិ អាហំសុ។ ថេរោ, “មាទិសេ ខីណាសវេ រញ្ញោ សង្គហំ អករោន្តេ អញ្ញោ កោ ករិស្សតី”តិ បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា សង្ឃត្ថេរស្ស ឧក្ខិត្តបិណ្ឌំ គណ្ហន្តោយេវ ឧម្មុជ្ជិ។ ឯវំ ខីណាសវោ សមានោ, “ខីណាសវោតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិ ន ឥច្ឆតិ។ ឯវំ អប្បិច្ឆោ បន ភិក្ខុ អនុប្បន្នំ លាភំ ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នំ លាភំ ថាវរំ ករោតិ, ទាយកានំ ចិត្តំ អារាធេតិ, យថា យថា ហិ សោ អត្តនោ អប្បិច្ឆតាយ អប្បំ គណ្ហាតិ, តថា តថា តស្ស វត្តេ បសន្នា មនុស្សា ពហូ ទេន្តិ។

អបរោបិ ចតុព្ពិធោ អប្បិច្ឆោ – បច្ចយអប្បិច្ឆោ ធុតង្គអប្បិច្ឆោ បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ អធិគមអប្បិច្ឆោតិ។ តត្ថ ចតូសុ បច្ចយេសុ អប្បិច្ឆោ **បច្ចយអប្បិច្ឆោ** នាម, សោ ទាយកស្ស វសំ ជានាតិ, ទេយ្យធម្មស្ស វសំ ជានាតិ, អត្តនោ ថាមំ ជានាតិ។ យទិ ហិ ទេយ្យធម្មោ ពហុ ហោតិ, ទាយកោ អប្បំ ទាតុកាមោ, ទាយកស្ស វសេន អប្បំ គណ្ហាតិ។ ទេយ្យធម្មោ អប្បោ, ទាយកោ ពហុំ ទាតុកាមោ, ទេយ្យធម្មស្ស វសេន អប្បំ គណ្ហាតិ។ ទេយ្យធម្មោបិ ពហុ, ទាយកោបិ ពហុំ ទាតុកាមោ, អត្តនោ ថាមំ ញត្វា បមាណេនេវ គណ្ហាតិ។

ធុតង្គសមាទានស្ស អត្តនិ អត្ថិភាវំ នជានាបេតុកាមោ **ធុតង្គអប្បិច្ឆោ** នាម។ តស្ស វិភាវនត្ថំ ឥមានិ វត្ថូនិ – សោសានិកមហាសុមនត្ថេរោ កិរ សដ្ឋិ វស្សានិ សុសានេ វសិ, អញ្ញោ ឯកភិក្ខុបិ ន អញ្ញាសិ, តេនេវាហ –

> “សុសានេ សដ្ឋិ វស្សានិ, អព្ពោកិណ្ណំ វសាមហំ;
> ទុតិយោ មំ ន ជានេយ្យ, អហោ សោសានិកុត្តមោ”តិ។

ចេតិយបព្ពតេ ទ្វេភាតិយត្ថេរា វសិសុ។ តេសុ កនិដ្ឋោ ឧបដ្ឋាកេន បេសិតា ឧច្ឆុខណ្ឌិកា គហេត្វា ជេដ្ឋស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ បរិភោគំ, ភន្តេ, ករោថាតិ។ ថេរស្ស ច ភត្តកិច្ចំ កត្វា មុខំ វិក្ខាលនកាលោ អហោសិ។ សោ អលំ, អាវុសោតិ អាហ។ កច្ចិ, ភន្តេ, ឯកាសនិកត្ថាតិ។ អាហរាវុសោ, ឧច្ឆុខណ្ឌិកាតិ បញ្ញាស វស្សានិ ឯកាសនិកោ សមានោបិ ធុតង្គំ និគូហមានោ បរិភោគំ កត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា បុន ធុតង្គំ អធិដ្ឋាយ គតោ។

យោ បន សាកេតកតិស្សត្ថេរោ វិយ ពហុស្សុតភាវំ ជានាបេតុំ ន ឥច្ឆតិ, អយំ **បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ** នាម។ ថេរោ កិរ ខណោ នត្ថីតិ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាសុ ឱកាសំ អករោន្តោ មរណក្ខយំ, ភន្តេ, លភិស្សថាតិ ចោទិតោ គណំ វិស្សជ្ជេត្វា កណិការវាលិកសមុទ្ទវិហារំ គតោ។ តត្ថ អន្តោវស្សំ ថេរនវមជ្ឈិមានំ ឧបការោ ហុត្វា មហាបវារណាយ ឧបោសថទិវសេ ធម្មកថាយ ជនតំ ខោភេត្វា គតោ។

យោ បន សោតាបន្នាទីសុ អញ្ញតរោ ហុត្វា សោតាបន្នាទិភាវំ ជានាបេតុំ ន ឥច្ឆតិ, អយំ **អធិគម អប្បិច្ឆោ** នាម, តយោ កុលបុត្តា វិយ ឃដិការកុម្ភការោ វិយ ច។

អាយស្មា បន បុណ្ណោ អត្រិច្ឆតំ បាបិច្ឆតំ មហិច្ឆតញ្ច បហាយ សព្ពសោ ឥច្ឆាបដិបក្ខភូតាយ អលោភ សង្ខាតាយ បរិសុទ្ធាយ អប្បិច្ឆតាយ សមន្នាគតត្តា អប្បិច្ឆោ នាម អហោសិ។ ភិក្ខូនម្បិ, “អាវុសោ, អត្រិច្ឆតា បាបិច្ឆតា មហិច្ឆតាតិ ឥមេ ធម្មា បហាតព្ពា”តិ តេសុ អាទីនវំ ទស្សេត្វា ឯវរូបំ អប្បិច្ឆតំ សមាទាយ វត្តិតព្ពន្តិ អប្បិច្ឆកថំ កថេសិ។ តេន វុត្តំ “អត្តនា ច អប្បិច្ឆោ អប្បិច្ឆកថញ្ច ភិក្ខូនំ កត្តា”តិ។

ទ្វាទសវិធសន្តោសវណ្ណនា

ឥទានិ **អត្តនា ច សន្តុដ្ឋោ**តិអាទីសុ វិសេសត្ថមេវ ទីបយិស្សាម។ យោជនា បន វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **សន្តុដ្ឋោ**តិ ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតោ។ សោ បនេស សន្តោសោ ទ្វាទសវិធោ ហោតិ។ សេយ្យថិទំ, ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ យថាពលសន្តោសោ យថាសារុប្បសន្តោសោតិ តិវិធោ, ឯវំ បិណ្ឌបាតាទីសុ។ តស្សាយំ បភេទសំវណ្ណនា។

ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា។ សោ តេនេវ យាបេតិ អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ យោ បកតិទុព្ពលោ វា ហោតិ អាពាធជរាភិភូតោ វា, គរុចីវរំ បារុបន្តោ កិលមតិ, សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ បណីតបច្ចយលាភី ហោតិ, សោ បដ្ដចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ មហគ្ឃចីវរំ ពហូនិ វា បន ចីវរានិ លភិត្វា ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ ឥទំ ពហុស្សុតានំ អនុរូបំ, ឥទំ គិលានានំ ឥទំ អប្បលាភានំ ហោតូតិ ទត្វា តេសំ បុរាណចីវរំ វា សង្ការកូដាទិតោ វា នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា តេហិ សង្ឃាដិំ កត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា បិណ្ឌបាតំ លភតិ, យេនស្ស បរិភុត្តេន អផាសុ ហោតិ, សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ តំ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បាយភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ពហុំ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, សោ តំ ចីវរំ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភិគិលានានំ ទត្វា តេសំ វា សេសកំ បិណ្ឌាយ វា ចរិត្វា មិស្សកាហារំ ភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ សេនាសនំ លភតិ មនាបំ វា អមនាបំ វា, សោ តេន នេវ សោមនស្សំ ន បដិឃំ ឧប្បាទេតិ, អន្តមសោ តិណសន្ថារកេនាបិ យថាលទ្ធេនេវ តុស្សតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាលាភសន្តោសោ** ។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា សេនាសនំ លភតិ, យត្ថស្ស វសតោ អផាសុ ហោតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស សន្តកេ សប្បាយសេនាសនេ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ មហាបុញ្ញោ លេណមណ្ឌបកូដាគារាទីនិ ពហូនិ បណីតសេនាសនានិ លភតិ, សោ តានិ ចីវរាទីនិ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភិគិលានានំ ទត្វា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។ យោបិ, “ឧត្តមសេនាសនំ នាម បមាទដ្ឋានំ, តត្ថ និសិន្នស្ស ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, និទ្ទាភិភូតស្ស បុន បដិពុជ្ឈតោ បាបវិតក្កា បាតុភវន្តី”តិ បដិសញ្ចិក្ខិត្វា តាទិសំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ, សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា អព្ភោកាសរុក្ខមូលាទីសុ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយម្បិស្ស សេនាសនេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ យំ លភតិ, តេនេវ សន្តុស្សតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ យោ បន តេលេន អត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ តេលំ គហេត្វា អញ្ញទេវ វា បរិយេសិត្វា តេហិ ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ មហាបុញ្ញោ ពហុំ តេលមធុផាណិតាទិបណីតភេសជ្ជំ លភតិ, សោ តំ ចីវរំ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភិគិលានានំ ទត្វា តេសំ អាភតកេន យេន កេនចិ យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ យោ បន ឯកស្មិំ ភាជនេ មុត្តហរីតកំ ឋបេត្វា ឯកស្មិំ ចតុមធុរំ, “គណ្ហ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី”តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសុ អញ្ញតរេនបិ រោគោ វូបសម្មតិ, អថ មុត្តហរីតកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិតន្តិ ចតុមធុរំ បដិក្ខិបិត្វា មុត្តហរីតកេនេវ ភេសជ្ជំ ករោន្តោ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥមេសំ បន បច្ចេកំ បច្ចយេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ សន្តោសានំ យថាសារុប្បសន្តោសោវ អគ្គោ។ អាយស្មា បុណ្ណោ ឯកេកស្មិំ បច្ចយេ ឥមេហិ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុដ្ឋោ អហោសិ។ **សន្តុដ្ឋិកថញ្ច**តិ ភិក្ខូនម្បិ ច ឥមំ សន្តុដ្ឋិកថំ កត្តា អហោសិ។

តិវិធបវិវេកវណ្ណនា

បវិវិត្តោតិ កាយបវិវេកោ ចិត្តបវិវេកោ ឧបធិបវិវេកោតិ ឥមេហិ តីហិ បវិវេកេហិ សមន្នាគតោ។ តត្ថ ឯកោ គច្ឆតិ, ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ និសីទតិ, ឯកោ សេយ្យំ កប្បេតិ, ឯកោ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, ឯកោ បដិក្កមតិ, ឯកោ ចង្កមមធិដ្ឋាតិ, ឯកោ ចរតិ, ឯកោ វិហរតីតិ អយំ **កាយបវិវេកោ** នាម។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បន **ចិត្តបវិវេកោ** នាម។ និព្ពានំ **ឧបធិបវិវេកោ** នាម។ វុត្តម្បិ ហេតំ – “កាយបវិវេកោ ច វិវេកដ្ឋកាយានំ នេក្ខម្មាភិរតានំ។ ចិត្តបវិវេកោ ច បរិសុទ្ធចិត្តានំ បរមវោទានប្បត្តានំ។ ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ វិសង្ខារគតាន”ន្តិ (មហានិ. ៥៧)។ **បវិវេកកថ**ន្តិ ភិក្ខូនម្បិ ច ឥមំ បវិវេកកថំ កត្តា។

បញ្ចវិធសំសគ្គវណ្ណនា

អសំសដ្ឋោតិ បញ្ចវិធេន សំសគ្គេន វិរហិតោ។ សវនសំសគ្គោ ទស្សនសំសគ្គោ សមុល្លបនសំសគ្គោ សម្ភោគសំសគ្គោ កាយសំសគ្គោតិ បញ្ចវិធោ សំសគ្គោ។ តេសុ ឥធ ភិក្ខុ សុណាតិ, “អសុកស្មឹ គាមេ វា និគមេ វា ឥត្ថី វា កុមារិកា វា អភិរូបា ទស្សនីយា បាសាទិកា បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតា”តិ។ សោ តំ សុត្វា សំសីទតិ វិសីទតិ ន សក្កោតិ ព្រហ្មចរិយំ សន្ធារេតុំ, សិក្ខាទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា ហីនាយាវត្តតីតិ ឯវំ បរេហិ វា កថិយមានំ រូបាទិសម្បត្តិំ អត្តនា វា ហសិតលបិតគីតសទ្ទំ សុណន្តស្ស សោតវិញ្ញាណវីថិវសេន ឧប្បន្នោ រាគោ **សវនសំសគ្គោ** នាម។ សោ អនិត្ថិគន្ធបច្ចេកពោធិសត្តស្ស ច បញ្ចគ្គឡលេណវាសីតិស្សទហរស្ស ច វសេន វេទិតព្ពោ –

ទហរោ កិរ អាកាសេន គច្ឆន្តោ គិរិគាមវាសិកម្មារធីតាយ បញ្ចហិ កុមារីហិ សទ្ធិំ បទុមសរំ គន្ត្វា ន្ហត្វា បទុមានិ ច បិលន្ធិត្វា មធុរស្សរេន គាយន្តិយា សទ្ទំ សុត្វា កាមរាគេន វិទ្ធោ វិសេសា បរិហាយិត្វា អនយព្យសនំ បាបុណិ។ ឥធ ភិក្ខុ ន ហេវ ខោ សុណាតិ, អបិច ខោ សាមំ បស្សតិ ឥត្ថិំ វា កុមារិំ វា អភិរូបំ ទស្សនីយំ បាសាទិកំ បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតំ។ សោ តំ ទិស្វា សំសីទតិ វិសីទតិ ន សក្កោតិ ព្រហ្មចរិយំ សន្ធារេតុំ, សិក្ខាទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា ហីនាយាវត្តតីតិ ឯវំ វិសភាគរូបំ ឱលោកេន្តស្ស បន ចក្ខុវិញ្ញាណវីថិវសេន ឧប្បន្នរាគោ **ទស្សនសំសគ្គោ** នាម។ សោ ឯវំ វេទិតព្ពោ –

ឯកោ កិរ ទហរោ កាលទីឃវាបិទ្វារវិហារំ ឧទ្ទេសត្ថាយ គតោ។ អាចរិយោ តស្ស អន្តរាយំ ទិស្វា ឱកាសំ ន ករោតិ។ សោ បុនប្បុនំ អនុពន្ធតិ។ អាចរិយោ សចេ អន្តោគាមេ ន ចរិស្សសិ។ ទស្សាមិ តេ ឧទ្ទេសន្តិ អាហ។ សោ សាធូតិ សម្បដិច្ឆិត្វា ឧទ្ទេសេ និដ្ឋិតេ អាចរិយំ វន្ទិត្វា គច្ឆន្តោ អាចរិយោ មេ ឥមស្មឹ គាមេ ចរិតុំ ន ទេតិ, កឹ នុ ខោ ការណន្តិ ចីវរំ បារុបិត្វា គាមំ បាវិសិ, ឯកា កុលធីតា បីតកវត្ថំ និវាសេត្វា គេហេ ឋិតា ទហរំ ទិស្វា សញ្ជាតរាគា ឧឡុង្កេន យាគុំ អាហរិត្វា តស្ស បត្តេ បក្ខិបិត្វា និវត្តិត្វា មញ្ចកេ និបជ្ជិ។ អថ នំ មាតាបិតរោ កឹ អម្មាតិ បុច្ឆឹសុ, ទ្វារេន គតំ ទហរំ លភមានា ជីវិស្សាមិ, អលភមានា មរិស្សាមីតិ។ មាតាបិតរោ វេគេន គន្ត្វា គាមទ្វារេ ទហរំ បត្វា វន្ទិត្វា, “និវត្តថ, ភន្តេ, ភិក្ខំ គណ្ហាហី”តិ អាហំសុ។ ទហរោ អលំ គច្ឆាមីតិ។ តេ, “ឥទំ នាម, ភន្តេ, ការណ”ន្តិ យាចិត្វា – “អម្ហាកំ, ភន្តេ, គេហេ ឯត្តកំ នាម ធនំ អត្ថិ, ឯកាយេវ នោ ធីតា, ត្វំ នោ ជេដ្ឋបុត្តដ្ឋានេ ឋស្សសិ, សុខេន សក្កា ជីវិតុ”ន្តិ អាហំសុ។ ទហរោ, “ន មយ្ហំ ឥមិនា បលិពោធេន អត្ថោ”តិ អនាទិយិត្វាវ បក្កន្តោ។

មាតាបិតរោ គន្ត្វា, “អម្ម, នាសក្ខិម្ហា ទហរំ និវត្តេតុំ, យំ អញ្ញំ សាមិកំ ឥច្ឆសិ, តំ លភិស្សសិ, ឧដ្ឋេហិ ខាទ ច បិវ ចា”តិ អាហំសុ។ សា អនិច្ឆន្តី សត្តាហំ និរាហារា ហុត្វា កាលមកាសិ។ មាតាបិតរោ តស្សា សរីរកិច្ចំ កត្វា តំ បីតកវត្ថំ ធុរវិហារេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អទំសុ, ភិក្ខូ វត្ថំ ខណ្ឌាខណ្ឌំ កត្វា ភាជយឹសុ។ ឯកោ មហល្លកោ អត្តនោ កោដ្ឋាសំ គហេត្វា កល្យាណិវិហារំ អាគតោ។ សោបិ ទហរោ ចេតិយំ វន្ទិស្សាមីតិ តត្ថេវ គន្ត្វា ទិវាដ្ឋានេ និសីទិ។ មហល្លកោ តំ វត្ថខណ្ឌំ គហេត្វា, “ឥមិនា មេ បរិស្សាវនំ វិចារេថា”តិ ទហរំ អវោច។ ទហរោ មហាថេរ “កុហឹ លទ្ធ”ន្តិ អាហ។ សោ សព្ពំ បវត្តិំ កថេសិ។ សោ តំ សុត្វាវ, “ឯវរូបាយ នាម សទ្ធិំ សំវាសំ នាលត្ថ”ន្តិ រាគគ្គិនា ទឌ្ឍោ តត្ថេវ កាលមកាសិ។

អញ្ញមញ្ញំ អាលាបសល្លាបវសេន ឧប្បន្នរាគោ បន **សមុល្លបនសំសគ្គោ** នាម។ ភិក្ខុនោ ភិក្ខុនិយា សន្តកំ, ភិក្ខុនិយា វា ភិក្ខុស្ស សន្តកំ គហេត្វា បរិភោគករណវសេន ឧប្បន្នរាគោ **សម្ភោគសំសគ្គោ** នាម។ សោ ឯវំ វេទិតព្ពោ – មរិចវដ្ដិវិហារមហេ កិរ ភិក្ខូនំ សតសហស្សំ ភិក្ខុនីនំ នវុតិសហស្សានិ ឯវ អហេសុំ។ ឯកោ សាមណេរោ ឧណ្ហយាគុំ គហេត្វា គច្ឆន្តោ សតី ចីវរកណ្ណេ ឋបេសិ, សតី ភូមិយំ។ ឯកា សាមណេរី ទិស្វា ឯត្ថ បត្តំ ឋបេត្វា យាហីតិ ថាលកំ អទាសិ។ តេ អបរភាគេ ឯកស្មឹ ភយេ ឧប្បន្នេ បរសមុទ្ទំ អគមំសុ។ តេសុ ភិក្ខុនី បុរេតរំ អគមាសិ។ សា, “ឯកោ កិរ សីហឡភិក្ខុ អាគតោ”តិ សុត្វា ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា និសិន្នា, – “ភន្តេ, មរិចវដ្ដិវិហារមហកាលេ តុម្ហេ កតិវស្សា”តិ បុច្ឆិ។ តទាហំ សត្តវស្សិកសាមណេរោ។ ត្វំ បន

កតិវស្សាតិ? អហំ សត្តវស្សិកសាមណេរិយេវ ឯកស្ស សាមណេរស្ស ឧណ្ហយាគុំ គហេត្វា គច្ឆន្តស្ស បត្តបបនត្ថំ ថាលកមទាសិន្តិ។ ថេរោ, “អហំ សោ”តិ វត្វា ថាលកំ នីហរិត្វា ទស្សេសិ។ តេ ឯត្តកេនេវ សំសគ្គេន ព្រហ្មចរិយំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តា ទ្វេបិ សដ្ឋិវស្សកាលេ វិព្ភមឹសុ។

ហត្ថគាហាទិវសេន បន ឧប្បន្នរាគោ **កាយសំសគ្គោ** នាម។ តត្រិទំ វត្ថុ – មហាចេតិយង្គណេ កិរ ទហរភិក្ខូ សជ្ឈាយំ គណ្ហន្តិ។ តេសំ បិដ្ឋិបស្សេ ទហរភិក្ខុនិយោ ធម្មំ សុណន្តិ។ តត្រេកោ ទហរោ ហត្ថំ បសារេន្តោ ឯកិស្សា ទហរភិក្ខុនិយា កាយំ ឆុបិ។ សា តំ ហត្ថំ គហេត្វា អត្តនោ ឧរស្មិំ ឋបេសិ, ឯត្តកេន សំសគ្គេន ទ្វេបិ វិព្ភមិត្វា គិហិភាវំ បត្តា។

គាហគាហកាទិវណ្ណនា

ឥមេសុ បន បញ្ចសុ សំសគ្គេសុ ភិក្ខុនោ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ សវនទស្សនសមុល្លបនសម្ភោគកាយបរាមាសា និច្ចម្បិ ហោន្តិយេវ, ភិក្ខុនីហិ សទ្ធិំ ឋបេត្វា កាយសំសគ្គំ សេសា កាលេន កាលំ ហោន្តិ; តថា ឧបាសកឧបាសិកាហិ សទ្ធិំ សព្ពេបិ កាលេន កាលំ ហោន្តិ។ តេសុ ហិ កិលេសុប្បត្តិតោ ចិត្តំ រក្ខិតព្ពំ។ ឯកោ ហិ ភិក្ខុ គាហគាហកោ ហោតិ, ឯកោ គាហមុត្តកោ, ឯកោ មុត្តគាហកោ, ឯកោ មុត្តមុត្តកោ។

តត្ថ យំ ភិក្ខុំ មនុស្សាបិ អាមិសេន ឧបលាបេត្វា គហណវសេន ឧបសង្កមន្តិ, ភិក្ខុបិ បុប្ផផលាទីហិ ឧបលាបេត្វា គហណវសេន ឧបសង្កមតិ, អយំ **គាហគាហកោ** នាម។ យំ បន មនុស្សា វុត្តនយេន ឧបសង្កមន្តិ, ភិក្ខុ ទក្ខិណេយ្យវសេន ឧបសង្កមតិ, អយំ **គាហមុត្តកោ** នាម។ យស្ស មនុស្សា ទក្ខិណេយ្យវសេន ចត្តារោ បច្ចយេ ទេន្តិ, ភិក្ខុ បុប្ផផលាទីហិ ឧបលាបេត្វា គហណវសេន ឧបសង្កមតិ, អយំ **មុត្តគាហកោ** នាម។ យស្ស មនុស្សាបិ ទក្ខិណេយ្យវសេន ចត្តារោ បច្ចយេ ទេន្តិ, ភិក្ខុបិ ចូឡបិណ្ឌបាតិយតិស្សត្ថេរោ វិយ ទក្ខិណេយ្យវសេន បរិភុញ្ជតិ, អយំ **មុត្តមុត្តកោ** នាម។

ថេរំ កិរ ឯកា ឧបាសិកា ទ្វាទស វស្សានិ ឧបដ្ឋហិ។ ឯកទិវសំ តស្មិំ គាមេ អគ្គិ ឧដ្ឋហិត្វា គេហានិ ឈាបេសិ។ អញ្ញេសំ កុលូបកភិក្ខូ អាគន្ត្វា – “កិំ ឧបាសិកេ, អបិ កិញ្ចិ ភណ្ឌកំ អរោគំ កាតុំ អសក្ខិត្ថា”តិ បដិសន្ថារំ អកំសុ។ មនុស្សា, “អម្ហាកំ មាតុ កុលូបកត្ថេរោ ភុញ្ជនវេលាយមេវ អាគមិស្សតី”តិ អាហំសុ។ ថេរោបិ បុនទិវសេ ភិក្ខាចារវេលំ សល្លក្ខេត្វាវ អាគតោ។ ឧបាសិកា កោដ្ឋច្ឆាយាយ និសីទាបេត្វា ភិក្ខំ សម្បាទេត្វា អទាសិ។ ថេរេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា បក្កន្តេ មនុស្សា អាហំសុ – “អម្ហាកំ មាតុ កុលូបកត្ថេរោ ភុញ្ជនវេលាយមេវ អាគតោ”តិ។ ឧបាសិកា, “តុម្ហាកំ កុលូបកា តុម្ហាកំយេវ អនុច្ឆវិកា, មយ្ហំ ថេរោ មយ្ហេវ អនុច្ឆវិកោ”តិ អាហ។ អាយស្មា បន មន្តាណិបុត្តោ ឥមេហិ បញ្ចហិ សំសគ្គេហិ ចតូហិបិ បរិសាហិ សទ្ធិំ អសំសដ្ឋោ គាហមុត្តកោ ថេរ មុត្តមុត្តកោ ច អហោសិ។ យថា ច សយំ អសំសដ្ឋោ, ឯវំ ភិក្ខូនម្បិ តំ អសំសគ្គកថំ កត្តា អហោសិ។

អារទ្ធវីរិយោតិ បគ្គហិតវីរិយោ, បរិបុណ្ណកាយិកចេតសិកវីរិយោតិ អត្ថោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ គមនេ ឧប្បន្នកិលេសំ ឋានំ បាបុណិតុំ ន ទេតិ, ឋានេ ឧប្បន្នកិលេសំ និសជ្ជំ, និសជ្ជាយ ឧប្បន្នកិលេសំ សយនំ បាបុណិតុំ ន ទេតិ, មន្តេន កណ្ហសប្បំ ឧប្បីឡេត្វា គណ្ហន្តោ វិយ, អមិត្តំ គីវាយ អក្កមន្តោ វិយ ច វិចរតិ, អយំ **អារទ្ធវីរិយោ** នាម។ ថេរោ ច តាទិសោ អហោសិ។ ភិក្ខូនម្បិ តថេវ វីរិយារម្ភកថំ កត្តា អហោសិ។

សីលសម្បន្នោតិអាទីសុ **សីល**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **សមាធី**តិ វិបស្សនាបាទកា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ។ **បញ្ញា**តិ លោកិយលោកុត្តរញាណំ។ **វិមុត្តី**តិ អរិយផលំ។ **វិមុត្តិញាណទស្សន**ន្តិ ឯកូនវីសតិវិធំ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ ថេរោ សយម្បិ សីលាទីហិ សម្បន្នោ អហោសិ ភិក្ខូនម្បិ សីលាទិកថំ កត្តា។ ស្វាយំ ទសហិ កថាវត្ថូហិ ឱវទតីតិ **ឱវាទកោ**។ យថា បន ឯកោ ឱវទតិយេវ, សុខុមំ អត្ថំ បរិវត្តេត្វា ជានាបេតុំ ន សក្កោតិ។ ន ឯវំ ថេរោ។ ថេរោ បន តានិ ទស កថាវត្ថូនិ វិញ្ញាបេតីតិ **វិញ្ញាបកោ**។ ឯកោ វិញ្ញាបេតុំ សក្កោតិ, ការណំ ទស្សេតុំ ន សក្កោតិ។ ថេរោ ការណម្បិ សន្ទស្សេតីតិ **សន្ទស្សកោ**។ ឯកោ វិជ្ជមានំ ការណំ ទស្សេតិ, គាហេតុំ បន ន សក្កោតិ។ ថេរោ គាហេតុម្បិ សក្កោតីតិ **សមាទបកោ**។ ឯវំ សមាទបេត្វា បន តេសុ កថាវត្ថូសុ ឧស្សាហជននវសេន ភិក្ខូ សមុត្តេជេតីតិ **សមុត្តេជកោ**។ ឧស្សាហជាតេ វណ្ណំ វត្វា សម្បហំសេតីតិ **សម្បហំសកោ**។

បញ្ចលាភវណ្ណនា

២៥៣. **សុលទ្ធលាភា**តិ អញ្ញេសម្បិ មនុស្សត្តភាវបព្ពជ្ជាទិគុណលាភា នាម ហោន្តិ។ អាយស្មតោ បន បុណ្ណស្ស សុលទ្ធលាភា ឯតេ, យស្ស សត្ថុ សម្មុខា ឯវំ វណ្ណោ អព្ភុគ្គតោតិ អត្ថោ។ អបិច អបណ្ឌិតេហិ វណ្ណកថនំ

នាម ន តថា លាភោ, បណ្ឌិតេហិ វណ្ណកថនំ បន លាភោ។ គិហី ហិ វា វណ្ណកថនំ ន តថា លាភោ, គិហី ហិ “វណ្ណំ កថេស្សាមី”តិ, “អម្ហាកំ អយ្យោ សណ្ហោ សខិលោ សុខសម្ភាសោ, វិហារំ អាគតានំ យាគុភត្តផាណិតាទីហិ សង្គហំ ករោតី”តិ កថេន្តោ អវណ្ណមេវ កថេតិ។ “អវណ្ណំ កថេស្សាមី”តិ “អយំ ថេរោ មន្ទមន្ទោ វិយ អពលពលោ វិយ ភាកុដិកភាកុដិកោ វិយ នត្ថិ ឥមិនា សទ្ធិំ វិស្សាសោ”តិ កថេន្តោ វណ្ណមេវ កថេតិ។ សព្រហ្មចារីហិបិ សត្ថុ បរម្មុខា វណ្ណកថនំ ន តថា លាភោ, សត្ថុ សម្មុខា បន អតិលាភោតិ ឥមម្បិ អត្ថវសំ បដិច្ច “សុលទ្ធលាភា”តិ អាហ។ **អនុមស្ស អនុមស្សា**តិ ទស កថាវត្ថូនិ អនុបវិសិត្វា អនុបវិសិត្វា។ **តញ្ច សត្ថា អព្ភនុមោទតី**តិ តញ្ចស្ស វណ្ណំ ឯវមេតំ អប្បិច្ឆោ ច សោ ភិក្ខុ សន្តុដ្ឋោ ច សោ ភិក្ខូតិ អនុមោទតិ។ ឥតិ វិញ្ញូហិ វណ្ណភាសនំ ឯកោ លាភោ, សព្រហ្មចារីហិ ឯកោ, សត្ថុ សម្មុខា ឯកោ, អនុមស្ស អនុមស្ស ឯកោ, សត្ថារា អព្ភនុមោទនំ ឯកោតិ ឥមេ បញ្ច លាភេ សន្ធាយ “សុលទ្ធលាភា”តិ អាហ។ **កទាចី**តិ កិស្មិញ្ចិទេវ កាលេ។ **ករហចី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អប្បេវ នាម សិយា កោចិទេវ កថាសល្លាបោ**តិ អបិ នាម កោចិ កថាសមុទាចារោបិ ភវេយ្យ។ ថេរេន កិរ អាយស្មា បុណ្ណោ នេវ ទិដ្ឋបុព្ពោ, នស្ស ធម្មកថា សុតបុព្ពា។ ឥតិ សោ តស្ស ទស្សនម្បិ ធម្មកថម្បិ បត្ថយមានោ ឯវមាហ។

ចារិកាទិវណ្ណនា

២៥៤. **យថាភិរន្ត**ន្តិ យថាអជ្ឈាសយំ វិហរិត្វា។ ពុទ្ធានញ្ហិ ឯកស្មិំ ឋានេ វសន្តានំ ឆាយូទកាទិវិបត្តិំ វា អប្ផាសុកសេនាសនំ វា, មនុស្សានំ អស្សទ្ធាទិភាវំ វា អាគម្ម អនភិរតិ នាម នត្ថិ។ តេសំ សម្បត្តិយា “ឥធ ផាសុ វិហរាមា”តិ អភិរមិត្វា ចិរវិហារោបិ នត្ថិ។ យត្ថ បន តថាគតេ វិហរន្តេ សត្តា សរណេសុ វា បតិដ្ឋហន្តិ, សីលានិ វា សមាទិយន្តិ, បព្ពជន្តិ វា, តតោ សោតាបត្តិមគ្គាទីនំ វា បន តេសំ ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ តត្ថ ពុទ្ធា សត្តេ តាសុ សម្បត្តីសុ បតិដ្ឋាបនអជ្ឈាសយេន វសន្តិ; តាសំ អភាវេ បក្កមន្តិ។ តេន វុត្តំ – “យថាអជ្ឈាសយំ វិហរិត្វា”តិ។ **ចារិកំ ចរមានោ**តិ អទ្ធានគមនំ គច្ឆន្តោ។ ចារិកា ច នាមេសា ភគវតោ ទុវិធា ហោតិ តុរិតចារិកា ច, អតុរិតចារិកា ច។

តត្ថ ទូរេបិ ពោធនេយ្យបុគ្គលំ ទិស្វា តស្ស ពោធនត្ថាយ សហសា គមនំ **តុរិតចារិកា** នាម។ សា មហាកស្សបបច្ចុគ្គមនាទីសុ ទដ្ឋព្ពា។ ភគវា ហិ មហាកស្សបំ បច្ចុគ្គច្ឆន្តោ មុហុត្តេន តិគាវុតំ មគ្គំ អគមាសិ, អាឡវកស្សត្ថាយ តីសយោជនំ, តថា អង្គុលិមាលស្ស ។ បុក្កុសាតិស្ស បន បញ្ចចត្តាលីសយោជនំ, មហាកប្បិនស្ស វីសយោជនសតំ, ខទិរវនិយស្សត្ថាយ សត្ត យោជនសតានិ អគមាសិ; ធម្មសេនាបតិនោ សទ្ធិវិហារិកស្ស វនវាសិតិស្សសាមណេរស្ស តិគាវុតាធិកំ វីសយោជនសតំ។

ឯកទិវសំ កិរ ថេរោ, “តិស្សសាមណេរស្ស សន្តិកំ, ភន្តេ, គច្ឆាមី”តិ អាហ។ ភគវា, “អហម្បិ គមិស្សាមី”តិ វត្វា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាមន្តេសិ – “អានន្ទ, វីសតិសហស្សានំ ឆឡភិញ្ញានំ អារោចេហិ – ‘ភគវា វនវាសីតិស្សសាមណេរស្ស សន្តិកំ គមិស្សតី’”តិ។ តតោ ទុតិយទិវសេ វីសតិសហស្សខីណាសវបរិវុតោ អាកាសេ ឧប្បតិត្វា វីសយោជនសតមត្ថកេ តស្ស គោចរគាមទ្វារេ ឱតរិត្វា ចីវរំ បារុបិ។ កម្មន្តំ គច្ឆមានា មនុស្សា ទិស្វា, “សត្ថា, ភោ, អាគតោ, មា កម្មន្តំ អគមិត្ថា”តិ វត្វា អាសនានិ បញ្ញបេត្វា យាគុំ ទត្វា បាតរាសំ ករោន្តា, “កុហឹ, ភន្តេ, ភគវា គច្ឆតី”តិ ទហរភិក្ខូ បុច្ឆឹសុ។ ឧបាសកា, ន ភគវា អញ្ញត្ថ គច្ឆតិ, ឥធេវ តិស្សសាមណេរស្ស ទស្សនត្ថាយ អាគតោតិ ។ តេ “អម្ហាកំ កិរ កុលូបកត្ថេរស្ស ទស្សនត្ថាយ សត្ថា អាគតោ, នោ វត នោ ថេរោ ឱរមត្តកោ”តិ សោមនស្សជាតា អហេសុំ។

អថ ភគវតោ ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ សាមណេរោ គាមំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា “ឧបាសកា មហា ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស តេ, “សត្ថា, ភន្តេ, អាគតោ”តិ អារោចេសុំ, សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បិណ្ឌបាតេន អាបុច្ឆិ។ សត្ថា តស្ស បត្តំ ហត្ថេន គហេត្វា, “អលំ, តិស្ស, និដ្ឋិតំ ភត្តកិច្ច”ន្តិ អាហ។ តតោ ឧបជ្ឈាយំ អាបុច្ឆិត្វា អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទិត្វា ភត្តកិច្ចមកាសិ។ អថស្ស ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ សត្ថា មង្គលំ វត្វា និក្ខមិត្វា គាមទ្វារេ ឋត្វា, “កតរោ តេ, តិស្ស, វសនដ្ឋានំ គមនមគ្គោ”តិ អាហ។ “អយំ ភគវា”តិ។ មគ្គំ ទេសយមានោ បុរតោ យាហិ តិស្សាតិ។ ភគវា កិរ សទេវកស្ស លោកស្ស មគ្គទេសកោ សមានោបិ “សកលតិគាវុតេ មគ្គេ សាមណេរំ ទដ្ឋុំ លច្ឆាមី”តិ តំ មគ្គទេសកមកាសិ។

សោ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា ភគវតោ វត្តមកាសិ។ អថ នំ ភគវា, “កតរោ តេ, តិស្ស, ចង្កមោ”តិ បុច្ឆិត្វា តត្ថ គន្ត្វា សាមណេរស្ស និសីទនបាសាណេ និសីទិត្វា, “តិស្ស, ឥមស្មឹ ឋានេ សុខំ វសសី”តិ បុច្ឆិ។ សោ អាហ – “អាម, ភន្តេ, ឥមស្មឹ មេ ឋានេ វសន្តស្ស សីហព្យគ្ឃហត្ថិមិគមោរាទីនំ សទ្ទំ សុណតោ អរញ្ញសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ,

គាយ សុខំ វសាមី”តិ។ អថ នំ ភគវា, “តិស្ស, ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេហិ, ពុទ្ធទាយជ្ជំ តេ ទស្សាមី”តិ វត្វា សន្និបតិតេ ភិក្ខុសង្ឃេ ឧបសម្បាទេត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ អគមាសីតិ។ អយំ **តុរិតចារិកា** នាម។

យំ បន គាមនិគមបដិបាដិយា ទេវសិកំ យោជនឌ្ឍយោជនវសេន បិណ្ឌបាតចរិយាទីហិ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តស្ស គមនំ, អយំ **អតុរិតចារិកា** នាម។ ឥមំ បន ចារិកំ ចរន្តោ ភគវា មហាមណ្ឌលំ មជ្ឈិមមណ្ឌលំ អន្តិមមណ្ឌលន្តិ ឥមេសំ តិណ្ណំ មណ្ឌលានំ អញ្ញតរស្មឹ ចរតិ។ តត្ថ មហាមណ្ឌលំ នវយោជនសតិកំ, មជ្ឈិមមណ្ឌលំ ឆយោជនសតិកំ, អន្តិមមណ្ឌលំ តិយោជនសតិកំ។ យទា មហាមណ្ឌលេ ចារិកំ ចរិតុកាមោ ហោតិ, មហាបវារណាយ បវារេត្វា បាដិបទទិវសេ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ និក្ខមតិ។ សមន្តា យោជនសតំ ឯកកោលាហលំ អហោសិ, បុរិមំ បុរិមំ អាគតា និមន្តេតុំ លភន្តិ; ឥតរេសុ ទ្វីសុ មណ្ឌលេសុ សក្ការោ មហាមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ តត្រ ភគវា តេសុ តេសុ គាមនិគមេសុ ឯកាហំ ទ្វីហំ វសន្តោ មហាជនំ អាមិសបដិគ្គហេន អនុគ្គណ្ហន្តោ ធម្មទានេន ចស្ស វិវដ្ដូបនិស្សិតំ កុសលំ វឌ្ឍេន្តោ នវហិ មាសេហិ ចារិកំ បរិយោសាបេតិ។

សចេ បន អន្តោវស្សេ ភិក្ខូនំ សមថវិបស្សនា តរុណា ហោតិ, មហាបវារណាយ អបវារេត្វា បវារណាសង្គហំ ទត្វា កត្តិកបុណ្ណមាយ បវារេត្វា មិគសិរស្ស បឋមទិវសេ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ និក្ខមិត្វា មជ្ឈិមមណ្ឌលំ ឱសរតិ។ អញ្ញេនបិ ការណេន មជ្ឈិមមណ្ឌលេ ចារិកំ ចរិតុកាមោ ចតុមាសំ វសិត្វាវ និក្ខមតិ។ វុត្តនយេនេវ ឥតរេសុ ទ្វីសុ មណ្ឌលេសុ សក្ការោ មជ្ឈិមមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ ភគវា បុរិមនយេនេវ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តោ អដ្ឋហិ មាសេហិ ចារិកំ បរិយោសាបេតិ។

សចេ បន ចតុមាសំ វុដ្ឋវស្សស្សាបិ ភគវតោ វេនេយ្យសត្តា អបរិបក្កិន្ទ្រិយា ហោន្តិ, តេសំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកំ អាគមយមានោ អបរម្បិ ឯកំ មាសំ វា ទ្វិតិចតុមាសំ វា តត្ថេវ វសិត្វា មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ និក្ខមតិ។ វុត្តនយេនេវ ឥតរេសុ ទ្វីសុ មណ្ឌលេសុ សក្ការោ អន្តោមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ ភគវា បុរិមនយេនេវ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តោ សត្តហិ វា ឆហិ វា បញ្ចហិ វា ចតូហិ វា មាសេហិ ចារិកំ បរិយោសាបេតិ។ ឥតិ ឥមេសុ តីសុ មណ្ឌលេសុ យត្ថ កត្ថចិ ចារិកំ ចរន្តោ ន ចីវរាទិហេតុ ចរតិ។ អថ ខោ យេ ទុគ្គតា ពាលា ជិណ្ណា ព្យាធិតា, តេ កទា តថាគតំ អាគន្ត្វា បស្សិស្សន្តិ? មយិ បន ចារិកំ ចរន្តេ មហាជនោ តថាគតទស្សនំ លភិស្សតិ, តត្ថ កេចិ ចិត្តានិ បសាទេស្សន្តិ, កេចិ មាលាទីហិ បូជេស្សន្តិ, កេចិ កដច្ឆុភិក្ខំ ទស្សន្តិ, កេចិ មិច្ឆាទស្សនំ បហាយ សម្មាទិដ្ឋិកា ភវិស្សន្តិ, តំ តេសំ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយាតិ ឯវំ លោកានុកម្បាយ ចារិកំ ចរតិ។

អបិច ចតូហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – ជង្ឃាវិហារវសេន សរីរផាសុកត្ថាយ, អត្ថុប្បត្តិកាលំ អភិកង្ខនត្ថាយ, ភិក្ខូនំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបនត្ថាយ, តត្ថ តត្ថ បរិបាកគតិន្ទ្រិយេ ពោធនេយ្យសត្តេ ពោធនត្ថាយាតិ។ អបរេហិបិ ចតូហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆិស្សន្តីតិ វា, ធម្មំ សរណំ គច្ឆិស្សន្តីតិ វា, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆិស្សន្តីតិ វា, មហតា ធម្មវស្សេន ចតស្សោ បរិសា សន្តប្បេស្សាមីតិ វាតិ ។ អបរេហិ បញ្ចហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – បាណាតិបាតា វិរមិស្សន្តីតិ វា, អទិន្នាទានា... កាមេសុមិច្ឆាចារា... មុសាវាទា... សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា វិរមិស្សន្តីតិ វាតិ។ អបរេហិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – បឋមជ្ឈានំ បដិលភិស្សន្តីតិ វា, ទុតិយំ...បេ.... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តឹ បដិលភិស្សន្តីតិ វាតិ។ អបរេហិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – សោតាបត្តិមគ្គំ អធិគមិស្សន្តីតិ វា, សោតាបត្តិផលំ...បេ.... អរហត្តផលំ សច្ឆិករិស្សន្តីតិ វាតិ។ អយំ **អតុរិតចារិកា**, សា ឥធ អធិប្បេតា។ សា បនេសា ទុវិធា ហោតិ និពទ្ធចារិកា, អនិពទ្ធចារិកា ច។ តត្ថ យំ ឯកស្សេវ ពោធនេយ្យសត្តស្ស អត្ថាយ គច្ឆតិ, អយំ និពទ្ធចារិកា នាម។ យំ បន គាមនិគមនគរបដិបាដិវសេន ចរតិ, អយំ អនិពទ្ធចារិកា នាម។ ឯសា ឥធ អធិប្បេតា។

សេនាសនំ សំសាមេត្វាតិ សេនាសនំ បដិសាមេត្វា។ តំ បន បដិសាមេន្តោ ថេរោ ន ចូឡបត្តមហាបត្ត-ចូឡថាលកមហាថាលក-បដ្ដុណ្ណចីវរ-ទុកូលចីវរាទីនំ ភណ្ឌិកំ កត្វា សប្បិតេលាទីនំ វា បន ឃដេ បូរាបេត្វា គព្ភេ និទហិត្វា ទ្វារំ បិធាយ កុញ្ចិកមុទ្ទិកាទីនិ យោជាបេសិ។ “សចេ ន ហោតិ ភិក្ខុ វា សាមណេរោ វា អារាមិកោ វា ឧបាសកោ វា, ចតូសុ បាសាណេសុ មញ្ចេ មញ្ចំ អារោបេត្វា បីឋេ បីឋំ អារោបេត្វា ចីវរវំសេ វា ចីវររជ្ជុយា វា ឧបរិបុញ្ជំ កត្វា ទ្វារវាតបានំ ថកេត្វា បក្កមិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៣៦១) វចនតោ បន នេវាសិកំ ភិក្ខុំ អាបុច្ឆនមត្តកេនេវ បដិសាមេសិ។

យេន សាវត្ថិ តេន ចារិកំ បក្កាមីតិ សត្ថុ ទស្សនកាមោ ហុត្វា យេន ទិសាភាគេន សាវត្ថិ តេន បក្កាមិ។ បក្កមន្តោ ច ន សុទ្ធោទនមហារាជស្ស អារោចាបេត្វា សប្បិតេលមធុផាណិតាទីនិ គាហាបេត្វា បក្កន្តោ។ យូថំ បហាយ និក្ខន្តោ បន មត្តហត្ថី វិយ, អសហាយកិច្ចោ សីហោ វិយ, បត្តចីវរមត្តំ អាទាយ ឯកកោវ បក្កាមិ។ ក

ស្មា បនេស បញ្ចសតេហិ អត្តនោ អន្តេវាសិកេហិ សទ្ធិំ រាជគហំ អគន្ត្វា ឥទានិ និក្ខន្តោតិ? រាជគហំ កបិលវត្ថុតោ ទូរំ សដ្ឋិយោជនានិ, សាវត្ថិ បន បញ្ចទស។ សត្ថា រាជគហតោ បញ្ចចត្តាលីសយោជនំ អាគន្ត្វា សាវត្ថិយំ វិហរតិ, ឥទានិ អាសន្នោ ជាតោតិ សុត្វា និក្ខមីតិ អការណមេតំ។ ពុទ្ធានំ សន្តិកំ គច្ឆន្តោ ហិ ឯស យោជនសហស្សម្បិ គច្ឆេយ្យ, តទា បន កាយវិវេកោ ន សក្កា លទ្ធុន្តិ។ ពហូហិ សទ្ធិំ គមនកាលេ ហិ ឯកស្មិំ គច្ឆាមាតិ វទន្តេ ឯកោ ឥធេវ វសាមាតិ វទតិ។ ឯកស្មិំ វសាមាតិ វទន្តេ ឯកោ គច្ឆាមាតិ វទតិ។ តស្មា ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសីទិតុំ វា ផាសុកសេនាសនេ កាយវិវេកំ លទ្ធុំ វា ន សក្កា ហោតិ, ឯកកស្ស បន តំ សព្ពំ សុលភំ ហោតីតិ តទា អគន្ត្វា ឥទានិ បក្កាមិ។

ចារិកំ ចរមានោតិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ អយំ ចារិកា នាម មហាជនសង្គហត្ថំ ពុទ្ធានំយេវ លព្ភតិ, ពុទ្ធេ ឧបាទាយ បន រុឡ្ហីសទ្ទេន សាវកានម្បិ វុច្ចតិ កិលញ្ជាទីហិ កតំ ពីជនម្បិ តាលវណ្ដំ វិយ។ **យេន ភគវា**តិ សាវត្ថិយា អវិទូរេ ឯកស្មិំ គាមកេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ ជេតវនំ បវិសិត្វា សារិបុត្តត្ថេរស្ស វា មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស វា វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា បាទេ ធោវិត្វា មក្ខេត្វា បានីយំ វា បានកំ វា បិវិត្វា ថោកំ វិស្សមិត្វា សត្ថារំ បស្សិស្សាមីតិ ចិត្តម្បិ អនុប្បាទេត្វា ឧជុកំ គន្ធកុដិបរិវេណមេវ អគមាសិ។ ថេរស្ស ហិ សត្ថារំ ទដ្ឋុកាមស្ស អញ្ញេន ភិក្ខុនា កិច្ចំ នត្ថិ។ តស្មា រាហុលំ វា អានន្ទំ វា គហេត្វា ឱកាសំ ការេត្វា សត្ថារំ បស្សិស្សាមីតិ ឯវម្បិ ចិត្តំ ន ឧប្បាទេសិ។

ថេរោ ហិ សយមេវ ពុទ្ធសាសនេ វល្លភោ រញ្ញោ សង្គាមវិជយមហាយោធោ វិយ។ យថា ហិ តាទិសស្ស យោធស្ស រាជានំ ទដ្ឋុកាមស្ស អញ្ញំ សេវិត្វា ទស្សនកម្មំ នាម នត្ថិ; វល្លភតាយ សយមេវ បស្សតិ។ ឯវំ ថេរោបិ ពុទ្ធសាសនេ វល្លភោ, តស្ស អញ្ញំ សេវិត្វា សត្ថុទស្សនកិច្ចំ នត្ថីតិ បាទេ ធោវិត្វា បាទបុញ្ឆនម្ហិ បុញ្ឆិត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ ភគវាបិ "បច្ចូសកាលេយេវ មន្តាណិបុត្តោ អាគមិស្សតី"តិ អទ្ទស។ តស្មា គន្ធកុដិំ បវិសិត្វា សូចិឃដិកំ អទត្វាវ ទរថំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា ឧដ្ឋាយ និសីទិ។ ថេរោ កវាដំ បណាមេត្វា គន្ធកុដិំ បវិសិត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ ភគវា ធម្មិំ កថំ កថេន្តោ ចូឡគោសិង្គសុត្តេ (ម. និ. ១.៣២៥ អាទយោ) តិណ្ណំ កុលបុត្តានំ សាមគ្គិរសានិសំសំ កថេសិ; សេក្ខសុត្តេ (ម. និ. ២.២២ អាទយោ) អាវសថានិសំសំ, ឃដិការសុត្តេ (ម. និ. ២.២៨២ អាទយោ) សតិបដិលាភិកំ បុព្ពេនិវាសប្បដិសំយុត្តកថំ; រដ្ឋបាលសុត្តេ (ម. និ. ២.៣០៤) ចត្តារោ ធម្មុទ្ទេសេ, សេលសុត្តេ (ម. និ. ២.៣៩៦ អាទយោ) បានកានិសំសកថំ, ឧបក្កិលេសសុត្តេ (ម. និ. ៣.២៣៦ អាទយោ) ភគុត្ថេរស្ស ធម្មកថំ កថេន្តោ ឯកីភាវេ អានិសំសំ កថេសិ។ ឥមស្មិំ បន រថវិនីតេ អាយស្មតោ បុណ្ណស្ស កថេន្តោ ទសកថាវត្ថុនិស្សយំ អនន្តនយំ នាម ទស្សេសិ បុណ្ណ, អយម្បិ អប្បិច្ឆកថាយេវ សន្តោសកថាយេវាតិ។ បដិសម្ភិទាបត្តស្ស សាវកស្ស វេលន្តេ ឋត្វា មហាសមុទ្ទេ ហត្ថប្បសារណំ វិយ អហោសិ។

យេន អន្ធវនន្តិ តទា កិរ បច្ឆាភត្តេ ជេតវនំ អាកិណ្ណំ ហោតិ, ពហូ ខត្តិយព្រាហ្មណាទយោ ជេតវនំ ឱសរន្តិ; រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ខន្ធាវារដ្ឋានំ វិយ ហោតិ, ន សក្កា បវិវេកំ លភិតុំ។ អន្ធវនំ បន បធានឃរសទិសំ បវិវិត្តំ, តស្មា យេនន្ធវនំ តេនុបសង្កមិ។ កស្មា បន មហាថេរេ ន អទ្ទស? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – "សាយន្ហសមយេ អាគន្ត្វា មហាថេរេ ទិស្វា បុន ទសពលំ បស្សិស្សាមិ, ឯវំ មហាថេរានំ ឯកំ ឧបដ្ឋានំ ភវិស្សតិ, សត្ថុ ទ្វេ ភវិស្សន្តិ, តតោ សត្ថារំ វន្ទិត្វា មម វសនដ្ឋានមេវ គមិស្សាមី"តិ។

សត្តវិសុទ្ធិបញ្ហវណ្ណនា

២៥៦. អភិណ្ហំ កិត្តយមានោ អហោសីតិ បុនប្បុនំ វណ្ណំ កិត្តយមានោ វិហាសិ។ ថេរោ កិរ តតោ បដ្ឋាយ ទិវសេ ទិវសេ សង្ឃមជ្ឈេ "បុណ្ណោ កិរ នាម មន្តាណិបុត្តោ ចតូហិ បរិសាហិ សទ្ធិំ អសំសដ្ឋោ, សោ ទសពលស្ស ទស្សនត្ថាយ អាគមិស្សតិ; កច្ចិ នុ ខោ មំ អទិស្វាវ គមិស្សតី"តិ ថេរនវមជ្ឈិមានំ សតិករណត្ថំ អាយស្មតោ បុណ្ណស្ស គុណំ ភាសតិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – "មហល្លកភិក្ខូ នាម ន សព្ពកាលំ អន្តោវិហារេ ហោន្តិ; គុណកថាយ បនស្ស កថិតាយ យោ ច នំ ភិក្ខុំ បស្សិស្សតិ; សោ អាគន្ត្វា អារោចេស្សតី"តិ។ អថាយំ ថេរស្សេវ សទ្ធិវិហារិកោ តំ អាយស្មន្តំ មន្តាណិបុត្តំ បត្តចីវរមាទាយ គន្ធកុដិំ បវិសន្តំ អទ្ទស។ កថំ បន នំ ឯស អញ្ញាសីតិ? បុណ្ណ, បុណ្ណាតិ វត្វា កថេន្តស្ស ភគវតោ ធម្មកថាយ អញ្ញាសិ – "អយំ សោ ថេរោ, យស្ស មេ ឧបជ្ឈាយោ អភិណ្ហំ កិត្តយមានោ ហោតី"តិ។ ឥតិ សោ អាគន្ត្វា ថេរស្ស អារោចេសិ។ **និសីទនំ អាទាយា**តិ **និសីទនំ** នាម សទសំ វុច្ចតិ អវាយិមំ។ ថេរោ បន ចម្មខណ្ឌំ គហេត្វា អគមាសិ។ **បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ**តិ បច្ឆតោ បច្ឆតោ។ **សីសានុលោកី**តិ យោ ឧទ្ទកដ្ឋានេ បិដ្ឋឹ បស្សន្តោ និន្នដ្ឋានេ សីសំ បស្សន្តោ គច្ឆតិ, អយម្បិ សីសានុលោកីតិ វុច្ចតិ។ តាទិសោ ហុត្វា អនុពន្ធិ។ ថេរោ ហិ កិញ្ចាបិ សំឃតបទសទ្ទតាយ អច្ចាសន្នោ ហុត្វា គច្ឆន្តោបិ បទសទ្ទេន ន ពាធតិ, "នាយំ សម្មោទនកាលោ"តិ ញត្វា បន ន អច្ចាសន្នោ, អន្ធវនំ នាម មហន្តំ, ឯកស្មិំ

ឋានេ និលីនំ អបស្សន្តេន, អាវុសោ បុណ្ណ, បុណ្ណាតិ អជាសុកសទ្ទោ កាតព្ពោ ហោតីតិ និសិន្នដ្ឋានជាននត្ថំ នាតិទូរេ ហុត្វា សីសានុលោកី អគមាសិ។ **ទិវាវិហារំ និសីទី**តិ ទិវាវិហារត្ថាយ និសីទិ។

តត្ថ អាយស្មាបិ បុណ្ណោ ឧទិច្ចព្រាហ្មណជច្ចោ, សារិបុត្តត្ថេរោបិ។ បុណ្ណត្ថេរោបិ សុវណ្ណវណ្ណោ, សារិបុត្តត្ថេរោបិ។ បុណ្ណត្ថេរោបិ អរហត្តផលសមាបត្តិសមាបន្នោ, សារិបុត្តត្ថេរោបិ។ បុណ្ណត្ថេរោបិ កប្បសតសហស្សំ អភិនីហារសម្បន្នោ, សារិបុត្តត្ថេរោបិ កប្បសតសហស្សាធិកំ ឯកមសង្ខេយ្យំ។ បុណ្ណត្ថេរោបិ បដិសម្ភិទាបត្តោ មហាខីណាសវោ, សារិបុត្តត្ថេរោបិ។ ឥតិ ឯកំ កនកគុហំ បវិដ្ឋា ទ្វេ សីហា វិយ, ឯកំ វិជម្ភនភូមី ឱតិណ្ណា ទ្វេ ព្យគ្ឃា វិយ, ឯកំ សុបុប្ផិតសាលវនំ បវិដ្ឋា ទ្វេ ឆទ្ទន្តនាគរាជានោ វិយ, ឯកំ សិម្ពលិវនំ បវិដ្ឋា ទ្វេ សុបណ្ណរាជានោ វិយ, ឯកំ នរវាហនយានំ អភិរូឡ្ហា ទ្វេ វេស្សវណា វិយ, ឯកំ បណ្ឌុកម្ពលសិលំ អភិនិសិន្នា ទ្វេ សក្កា វិយ, ឯកវិមានព្ភន្តរគតា ទ្វេ ហារិតមហាព្រហ្មានោ វិយ ច តេ ទ្វេបិ ព្រាហ្មណជច្ចា ទ្វេបិ សុវណ្ណវណ្ណា ទ្វេបិ សមាបត្តិលាភិនោ ទ្វេបិ អភិនីហារសម្បន្នា ទ្វេបិ បដិសម្ភិទាបត្តា មហាខីណាសវា ឯកំ វនសណ្ឌំ អនុបវិដ្ឋា តំ វនដ្ឋានំ សោភយឹសុ។

ភគវតិ នោ, អាវុសោ, ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតីតិ, អាវុសោ, កឹ អម្ហាកំ ភគវតោ សន្តិកេ អាយស្មតា ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតីតិ? ឥទំ អាយស្មា សារិបុត្តោ តស្ស ភគវតិ ព្រហ្មចរិយវាសំ ជានន្តោបិ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ បុច្ឆិ។ បុរិមកថាយ ហិ អប្បតិដ្ឋិតាយ បច្ឆិមកថា ន ជាយតិ, តស្មា ឯវំ បុច្ឆិ។ ថេរោ អនុជានន្តោ “ឯវមាវុសោ”តិ អាហ។ អថស្ស បញ្ហាវិស្សជ្ជនំ សោតុកាមោ អាយស្មា សារិបុត្តោ “កឹ នុ ខោ អាវុសោ សីលវិសុទ្ធត្ថំ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ បដិបាដិយា សត្ត វិសុទ្ធិយោ បុច្ឆិ។ តាសំ វិត្ថារកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តា។ អាយស្មា បន បុណ្ណោ យស្មា ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទីសុ ឋិតស្សាបិ ព្រហ្មចរិយវាសោ មត្ថកំ ន បាបុណាតិ, តស្មា, “នោ ហិទំ, អាវុសោ”តិ សព្ពំ បដិក្ខិបិ។

កិមត្ថំ ចរហាវុសោតិ យទិ សីលវិសុទ្ធិអាទីនំ អត្ថាយ ព្រហ្មចរិយំ ន វុស្សតិ, អថ កិមត្ថំ វុស្សតីតិ បុច្ឆិ។ **អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថំ ខោ, អាវុសោ**តិ ឯត្ថ **អនុបាទាបរិនិព្ពានំ** នាម អប្បច្ចយបរិនិព្ពានំ។ ទ្វេធា ឧបាទានានិ គហណូបាទានញ្ច បច្ចយូបាទានញ្ច។ **គហណូបាទានំ** នាម កាមុបាទានាទិកំ ចតុព្ពិធំ, **បច្ចយូបាទានំ** នាម អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ ឯវំ វុត្តបច្ចយា។ តត្ថ គហណូបាទានវាទិនោ អាចរិយា អនុបាទាបរិនិព្ពានន្តិ ចតូសុ ឧបាទានេសុ អញ្ញតរេនាបិ កញ្ចិ ធម្មំ អគ្គហេត្វា បវត្តំ អរហត្តផលំ អនុបាទាបរិនិព្ពានន្តិ កថេន្តិ។ តញ្ហិ ន ច ឧបាទានសម្បយុត្តំ ហុត្វា កញ្ចិ ធម្មំ ឧបាទិយតិ, កិលេសានញ្ច បរិនិព្ពុតន្តេ ជាតត្តា បរិនិព្ពានន្តិ វុច្ចតិ។ បច្ចយូបាទានវាទិនោ បន អនុបាទាបរិនិព្ពានន្តិ អប្បច្ចយបរិនិព្ពានំ។ បច្ចយវសេន អនុប្បន្នំ អសង្ខតំ អមតធាតុមេវ អនុបាទាបរិនិព្ពានន្តិ កថេន្តិ។ អយំ អន្តោ, អយំ កោដិ, អយំ និដ្ឋា។ អប្បច្ចយបរិនិព្ពានំ បត្តស្ស ហិ ព្រហ្មចរិយវាសោ មត្ថកំ បត្តោ នាម ហោតិ, តស្មា ថេរោ “អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថ”ន្តិ អាហ។ អថ នំ អនុយុញ្ជន្តោ អាយស្មា សារិបុត្តោ “កឹ នុ ខោ, អាវុសោ, សីលវិសុទ្ធិ អនុបាទាបរិនិព្ពាន”ន្តិ បុន បុច្ឆំ អារភិ។

២៥៨. ថេរោបិ សព្ពបរិវត្តេសុ តថេវ បដិក្ខិបិត្វា បរិយោសានេ ទោសំ ទស្សេន្តោ **សីលវិសុទ្ធឹ ចេ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បញ្ញបេយ្យា**តិ យទិ បញ្ញបេយ្យ។ **សឧបាទានំយេវ សមានំ អនុបាទាបរិនិព្ពានំ បញ្ញបេយ្យា**តិ សគ្គហណធម្មមេវ និគ្គហណធម្មំ សប្បច្ចយធម្មមេវ អប្បច្ចយធម្មំ សង្ខតធម្មមេវ អសង្ខតធម្មន្តិ បញ្ញបេយ្យាតិ អត្ថោ។ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិយំ បន សប្បច្ចយធម្មមេវ អប្បច្ចយធម្មំ សង្ខតធម្មមេវ អសង្ខតធម្មន្តិ បញ្ញបេយ្យាតិ អយមេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **បុថុជ្ជនោ ហិ, អាវុសោ**តិ ឯត្ថ វដ្ដានុគតោ លោកិយពាលបុថុជ្ជនោ ទដ្ឋព្ពោ។ សោ ហិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលមត្តស្សាបិ អភាវតោ សព្ពសោ អញ្ញត្រ ឥមេហិ ធម្មេហិ។ **តេន ហី**តិ យេន ការណេន ឯកច្ចេ បណ្ឌិតា ឧបមាយ អត្ថំ ជានន្តិ, តេន ការណេន ឧបមំ តេ ករិស្សាមីតិ អត្ថោ។

សត្តរថវិនីតវណ្ណនា

២៥៩. **សត្ត រថវិនីតានី**តិ វិនីតអស្សាជានិយយុត្តេ សត្ត រថេ។ **យាវទេវ, ចិត្តវិសុទ្ធត្ថា**តិ , អាវុសោ, អយំ សីលវិសុទ្ធិ នាម, យាវទេវ, ចិត្តវិសុទ្ធត្ថា។ **ចិត្តវិសុទ្ធត្ថា**តិ និស្សក្កវចនមេតំ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ, យាវទេវ, ចិត្តវិសុទ្ធិសង្ខាតា អត្ថា, តាវ អយំ សីលវិសុទ្ធិ នាម ឥច្ឆិតព្ពា។ យា បន អយំ ចិត្តវិសុទ្ធិ, ឯសា សីលវិសុទ្ធិយា អត្ថោ, អយំ កោដិ, ឥទំ បរិយោសានំ, ចិត្តវិសុទ្ធិយំ ឋិតស្ស ហិ សីលវិសុទ្ធិកិច្ចំ កតំ នាម ហោតីតិ។ ឯស នយោ សព្ពបទេសុ។

ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ – រាជា បសេនទិ កោសលោ វិយ ហិ ជរាមរណភីរុកោ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ។ សាវត្ថិនគរំ វិយ សក្កាយនគរំ, សាកេតនគរំ វិយ និព្ពាននគរំ, រញ្ញោ សាកេតេ វឌ្ឍិអាវហស្ស សីឃំ គន្ធា បាបុណិតព្ពស្ស អច្ចាយិកស្ស កិច្ចស្ស ឧប្បាទកាលោ វិយ យោគិនោ អនភិសមេតានំ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អភិសមយកិច្ចស្ស ឧប្បាទកាលោ។ សត្ត រថវិនីតានិ វិយ សត្ត វិសុទ្ធិយោ, បឋមំ រថវិនីតំ អារុឡ្ហកាលោ វិយ សីលវិសុទ្ធិយំ ឋិតកាលោ, បឋមរថវិនីតាទីហិ ទុតិយាទីនិ អារុឡ្ហកាលោ វិយ សីលវិសុទ្ធិអាទីហិ ចិត្តវិសុទ្ធិអាទីសុ ឋិតកាលោ។ សត្តមេន រថវិនីតេន សាកេតេ អន្តេបុរទ្វារេ ឱរុយ្ហ ឧបរិបាសាទេ ញាតិមិត្តគណបរិវុតស្ស សុរសភោជនបរិភោគកាលោ វិយ យោគិនោ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិយា សព្ពកិលេសេ ខេបេត្វា ធម្មវរបាសាទំ អារុយ្ហ បរោបណ្ណាសកុសលធម្មបរិវារស្ស និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និរោធសយនេ និសិន្នស្ស លោកុត្តរសុខានុភវនកាលោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ អាយស្មន្តំ បុណ្ណំ ទសកថាវត្ថុលាភី ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោ សត្ត វិសុទ្ធិយោ បុច្ឆិ។ អាយស្មា បុណ្ណោ ទស កថាវត្ថូនិ វិស្សជ្ជេសិ។ ឯវំ បុច្ឆន្តោ បន ធម្មសេនាបតិ កឹ ជានិត្វា បុច្ឆិ, ឧទាហុ អជានិត្វា? តិត្ថកុសលោ វា បន ហុត្វា វិសយស្មឹ បុច្ឆិ, ឧទាហុ អតិត្ថកុសលោ ហុត្វា អវិសយស្មឹ? បុណ្ណត្ថេរោបិ ច កឹ ជានិត្វា វិស្សជ្ជេសិ, ឧទាហុ អជានិត្វា? តិត្ថកុសលោ វា បន ហុត្វា វិសយស្មឹ វិស្សជ្ជេសិ, ឧទាហុ អតិត្ថកុសលោ ហុត្វា អវិសយេតិ? ជានិត្វា តិត្ថកុសលោ ហុត្វា វិសយេ បុច្ឆីតិ ហិ វទមានោ ធម្មសេនាបតឹយេវ វទេយ្យ។ ជានិត្វា តិត្ថកុសលោ ហុត្វា វិសយេ វិស្សជ្ជេសីតិ វទមានោ បុណ្ណត្ថេរំយេវ វទេយ្យ។ យញ្ហិ វិសុទ្ធីសុ សំខិត្តំ, តំ កថាវត្ថូសុ វិត្ថិណ្ណំ។ យំ កថាវត្ថូសុ សំខិត្តំ, តំ វិសុទ្ធីសុ វិត្ថិណ្ណំ។ តទមិនា នយេន វេទិតព្ពំ។

វិសុទ្ធីសុ ហិ ឯកា សីលវិសុទ្ធិ ចត្តារិ កថាវត្ថូនិ ហុត្វា អាគតា អប្បិច្ឆកថា សន្តុដ្ឋិកថា អសំសគ្គកថា, សីលកថាតិ។ ឯកា ចិត្តវិសុទ្ធិ តីណិ កថាវត្ថូនិ ហុត្វា អាគតា – បវិវេកកថា, វីរិយារម្ភកថា, សមាធិកថាតិ, ឯវំ តាវ យំ វិសុទ្ធីសុ សំខិត្តំ, តំ កថាវត្ថូសុ វិត្ថិណ្ណំ។ កថាវត្ថូសុ បន ឯកា បញ្ញាកថា បញ្ច វិសុទ្ធិយោ ហុត្វា អាគតា – ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ, កង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិ, មគ្គាមគ្គញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, ញាណទស្សនវិសុទ្ធីតិ, ឯវំ យំ កថាវត្ថូសុ សំខិត្តំ, តំ វិសុទ្ធីសុ វិត្ថិណ្ណំ។ តស្មា សារិបុត្តត្ថេរោ សត្ត វិសុទ្ធិយោ បុច្ឆន្តោ ន អញ្ញំ បុច្ឆិ, ទស កថាវត្ថូនិយេវ បុច្ឆិ។ បុណ្ណត្ថេរោបិ សត្ត វិសុទ្ធិយោ វិស្សជ្ជេន្តោ ន អញ្ញំ វិស្សជ្ជេសិ, ទស កថាវត្ថូនិយេវ វិស្សជ្ជេសីតិ។ ឥតិ ឧភោបេតេ ជានិត្វា តិត្ថកុសលា ហុត្វា វិសយេវ បញ្ហំ បុច្ឆឹសុ ចេវ វិស្សជ្ជេសុំ ចាតិ វេទិតព្ពោ។

២៦០. កោ នាមោ អាយស្មាតិ ន ថេរោ តស្ស នាមំ ន ជានាតិ។ ជានន្តោយេវ បន សម្មោទិតុំ លភិស្សាមីតិ បុច្ឆិ។ **កថញ្ច បនាយស្មន្ត**ន្តិ ឥទំ បន ថេរោ សម្មោទមានោ អាហ។ **មន្តាណិបុត្តោ**តិ មន្តាណិយា ព្រាហ្មណិយា បុត្តោ។ **យថា ត**ន្តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ, យថា សុតវតា សាវកេន ព្យាកាតព្ពា, ឯវមេវ ព្យាកតាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។ **អនុមស្ស អនុមស្សា**តិ ទស កថាវត្ថូនិ ឱគាហេត្វា អនុបវិសិត្វា។ **ចេលណ្ឌុបកេនា**តិ ឯត្ថ **ចេលំ** វុច្ចតិ វត្ថំ, **អណ្ឌុបកំ** ចុម្ពដកំ។ វត្ថចុម្ពដកំ សីសេ កត្វា អាយស្មន្តំ តត្ថ និសីទាបេត្វា បរិហរន្តាបិ សព្រហ្មចារី ទស្សនាយ លភេយ្យុំ, ឯវំ លទ្ធទស្សនម្បិ តេសំ លាភាយេវាតិ អដ្ឋានបរិកប្បេន អភិណ្ហទស្សនស្ស ឧបាយំ ទស្សេសិ។ ឯវំ អបរិហរន្តេន ហិ បញ្ហំ វា បុច្ឆិតុកាមេន ធម្មំ វា សោតុកាមេន “ថេរោ កត្ថ ឋិតោ កត្ថ និសិន្នោ”តិ បរិយេសន្តេន ចរិតព្ពំ ហោតិ។ ឯវំ បរិហរន្តា បន ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេយេវ សីសតោ ឱរោបេត្វា មហារហេ អាសនេ និសីទាបេត្វា សក្កា ហោន្តិ បញ្ហំ វា បុច្ឆិតុំ ធម្មំ វា សោតុំ។ ឥតិ អដ្ឋានបរិកប្បេន អភិណ្ហទស្សនស្ស ឧបាយំ ទស្សេសិ។

សារិបុត្តោតិ ច បន មន្តិ សារិយា ព្រាហ្មណិយា បុត្តោតិ ច បន ឯវំ មំ សព្រហ្មចារី ជានន្តិ។ **សត្ថុកប្បេនា**តិ សត្ថុសទិសេន។ ឥតិ ឯកបទេនេវ អាយស្មា បុណ្ណោ សារិបុត្តត្ថេរំ ចន្ទមណ្ឌលំ អាហច្ច ឋបេន្តោ វិយ ឧក្ខិបិ។ ថេរស្ស ហិ ឥមស្មឹ ឋានេ ឯកន្តធម្មកថិកភាវោ បាកដោ អហោសិ។ អមច្ចញ្ហិ បុរោហិតំ មហន្តោតិ វទមានោ រាជសទិសោតិ វទេយ្យ, គោណំ ហត្ថិប្បមាណោតិ, វាបឹ សមុទ្ទប្បមាណោតិ, អាលោកំ ចន្ទិមសូរិយាលោកប្បមាណោតិ, ឥតោ បរំ ឯតេសំ មហន្តភាវកថា នាម នត្ថិ។ សាវកម្បិ មហាតិ វទន្តោ សត្ថុបដិភាគោតិ វទេយ្យ, ឥតោ បរំ តស្ស មហន្តភាវកថា នាម នត្ថិ។ ឥច្ចាយស្មា បុណ្ណោ ឯកបទេនេវ ថេរំ ចន្ទមណ្ឌលំ អាហច្ច ឋបេន្តោ វិយ ឧក្ខិបិ។

ឯត្តកម្បិ នោ នប្បដិភាសេយ្យាតិ បដិសម្ភិទាបត្តស្ស អប្បដិភានំ នាម នត្ថិ។ យា បនាយំ ឧបមា អាហដា, តំ ន អាហរេយ្យាម, អត្ថមេវ កថេយ្យាម។ ឧបមា ហិ អជានន្តានំ អាហរិយតីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ អដ្ឋកថាយំ បន ឥទម្បិ បដិក្ខិបិត្វា ឧបមា នាម ពុទ្ធានម្បិ សន្តិកេ អាហរីយតិ, ថេរំ បនេស អបចាយមានោ ឯវមាហាតិ។

អនុមស្ស អនុមស្ស បុច្ឆិតាតិ ទស កថាវត្ថូនិ ឱគាហេត្វា ឱគាហេត្វា បុច្ឆិតា។ កឹ បន បញ្ហស្ស បុច្ឆនំ ភារិយំ, ឧទាហុ វិស្សជ្ជនន្តិ? ឧគ្គហេត្វា បុច្ឆនំ នោ ភារិយំ, វិស្សជ្ជនំ បន ភារិយំ។ សហេតុកំ វា សការណំ កត្វា បុច្ឆនម្បិ វិស្សជ្ជនម្បិ ភារិយមេវ។ **សមនុមោទីសូ**តិ សមចិត្តា ហុត្វា អនុមោទីសុ។ ឥតិ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនា និដ្ឋិតាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

រថវិនីតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. និវាបសុត្តវណ្ណនា

២៦១. ឯវំ មេ សុតន្តិ និវាបសុត្តំ។ តត្ថ **នេវាបិកោ**តិ យោ មិគានំ គហណត្ថាយ អរញ្ញេ តិណពីជានិ វបតិ “ឥទំ តិណំ ខាទិតុំ អាគតេ មិគេ សុខំ គណ្ហិស្សាមី”តិ។ **និវាប**ន្តិ វប្បំ។ **និវុត្ត**ន្តិ វបិតំ។ **មិគជាតា**តិ មិគឃដា។ **អនុបខជ្ជា**តិ អនុបវិសិត្វា។ **មុច្ឆិតា**តិ តណ្ហាមុច្ឆនាយ មុច្ឆិតា, តណ្ហាយ ហទយំ បវិសិត្វា មុច្ឆនាការំ បាបិតាតិ អត្ថោ។ **មទំ អាបជ្ជិស្សន្តី**តិ មានមទំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ **បមាទ**ន្តិ វិស្សដ្ឋសតិភាវំ។ **យថាកាមករណីយា ភវិស្សន្តី**តិ យថា ឥច្ឆិស្សាម, តថា កាតព្ពា ភវិស្សន្តិ។ **ឥមស្មិំ និវាបេ**តិ ឥមស្មិំ និវាបដ្ឋានេ។ ឯកំ កិរ និវាបតិណំ នាម អត្ថិ និទាឃភទ្ទកំ, តំ យថា យថា និទាឃោ ហោតិ, តថា តថា នីលវរនំ វិយ មេឃមាលា វិយ ច ឯកគ្ឃនំ ហោតិ, តំ លុទ្ទកា ឯកស្មិំ ឧទកផាសុកដ្ឋានេ កសិត្វា វបិត្វា វតិំ កត្វា ទ្វារំ យោជេត្វា រក្ខន្តិ។ អថ យទា មហានិទាឃេ សព្ពតិណានិ សុក្ខានិ ហោន្តិ, ជិវ្ហាតេមនមត្តម្បិ ឧទកំ ទុល្លភំ ហោតិ, តទា មិគជាតា សុក្ខតិណានិ ចេវ បុរាណបណ្ណានិ ច ខាទន្តា កម្បមានា វិយ វិចរន្តា និវាបតិណស្ស គន្ធំ ឃាយិត្វា វធពន្ធនាទីនិ អគណយិត្វា វតិំ អជ្ឈោត្ថរន្តា បវិសន្តិ។ តេសញ្ហិ និវាបតិណំ អតិវិយ បិយំ ហោតិ មនាបំ។ នេវាបិកោ តេ ទិស្វា ទ្វេ តីណិ ទិវសានិ បមត្តោ វិយ ហោតិ, ទ្វារំ វិវរិត្វា តិដ្ឋតិ។ អន្តោនិវាបដ្ឋានេ តហិំ តហិំ ឧទកអាវាដកាបិ ហោន្តិ, មិគា វិវដទ្វារេន បវិសិត្វា ខាទិតមត្តកំ បិវិតមត្តកមេវ កត្វា បក្កមន្តិ, បុនទិវសេ កិញ្ចិ ន ករោន្តីតិ កណ្ណេ ចាលយមានា ខាទិត្វា បិវិត្វា អតរមានា គច្ឆន្តិ, បុនទិវសេ កោចិ កិញ្ចិ កត្តា នត្ថីតិ យាវទត្ថំ ខាទិត្វា បិវិត្វា មណ្ឌលគុម្ពំ បវិសិត្វា និបជ្ជន្តិ។ លុទ្ទកា តេសំ បមត្តភាវំ ជានិត្វា ទ្វារំ បិធាយ សម្បរិវារេត្វា កោដិតោ បដ្ឋាយ កោដ្ដេត្វា គច្ឆន្តិ, ឯវំ តេ តស្មិំ និវាបេ នេវាបិកស្ស យថាកាមករណីយា ភវន្តិ។

២៦២. តត្រ, ភិក្ខវេតិ, ភិក្ខវេ, តេសុ មិគជាតេសុ។ **បឋមា មិគជាតា**តិ, មិគជាតា បឋមទុតិយា នាម នត្ថិ។ ភគវា បន អាគតបដិបាដិវសេន កប្បេត្វា បឋមា, ទុតិយា, តតិយា , ចតុត្ថាតិ នាមំ អារោបេត្វា ទស្សេសិ។ **ឥទ្ធានុភាវា**តិ យថាកាមំ កត្តព្ពភាវតោ; វសីភាវោយេវ ហិ ឯត្ថ ឥទ្ធីតិ ច អានុភាវោតិ ច អធិប្បេតោ។

២៦៣. ភយភោគាតិ ភយេន ភោគតោ។ **ពលវីរិយ**ន្តិ អបរាបរំ សញ្ចរណវាយោធាតុ, សា បរិហាយីតិ អត្ថោ។

២៦៤. ឧបនិស្សាយ អាសយំ កប្បេយ្យាមាតិ អន្តោ និបជ្ជិត្វា ខាទន្តានម្បិ ភយមេវ, ពាហិរតោ អាគន្ត្វា ខាទន្តានម្បិ ភយមេវ, មយំ បន អមុំ និវាបដ្ឋានំ និស្សាយ ឯកមន្តេ អាសយំ កប្បេយ្យាមាតិ ចិន្តយីសុ។ **ឧបនិស្សាយ អាសយំ កប្បយីសូ**តិ លុទ្ទកា នាម ន សព្ពកាលំ អប្បមត្តា ហោន្តិ។ មយំ តត្ថ តត្ថ មណ្ឌលគុម្ពេសុ ចេវ វតិបាទេសុ ច និបជ្ជិត្វា ឯតេសុ មុខធោវនត្ថំ វា អាហារកិច្ចករណត្ថំ វា បក្កន្តេសុ និវាបវត្ថុំ បវិសិត្វា ខាទិតមត្តំ កត្វា អម្ហាកំ វសនដ្ឋានំ បវិសិស្សាមាតិ និវាបវត្ថុំ ឧបនិស្សាយ គហនេសុ គុម្ពវតិបាទាទីសុ អាសយំ កប្បយីសុ។ **ភុញ្ជឹសូ**តិ វុត្តនយេន លុទ្ទកានំ បមាទកាលំ ញត្វា សីឃំ សីឃំ បវិសិត្វា ភុញ្ជឹសុ។ **កេតពិនោ**តិ សិក្ខិតកេរាដិកា។ **ឥទ្ធិមន្តា**តិ ឥទ្ធិមន្តោ វិយ។ **បរជនា**តិ យក្ខា។ ឥមេ ន មិគជាតាតិ។ **អាគតឹ វា គតឹ វា**តិ ឥមិនា នាម ឋានេន អាគច្ឆន្តិ, អមុត្រ គច្ឆន្តីតិ ឥទំ នេសំ ន ជានាម។ **ទណ្ឌវាករាហី**តិ ទណ្ឌវាករជាលេហិ។ **សមន្តា សប្បទេសំ អនុបរិវារេសុ**ន្តិ អតិមាយាវិនោ ឯតេ, ន ទូរំ គមិស្សន្តិ, សន្តិកេយេវ និបន្នា ភវិស្សន្តីតិ និវាបក្ខេត្តស្ស សមន្តា សប្បទេសំ មហន្តំ ឱកាសំ អនុបរិវារេសុំ។ **អទ្ទសំសូ**តិ ឯវំ បរិវារេត្វា វាករជាលំ សមន្តតោ ចាលេត្វា ឱលោកេន្តា អទ្ទសំសុ។ **យត្ថ តេ**តិ យស្មិំ ឋានេ តេ គាហំ អគមំសុ, តំ ឋានំ អទ្ទសំសូតិ អត្ថោ។

២៦៥. យំនូន មយំ យត្ថ អគតីតិ តេ កិរ ឯវំ ចិន្តយីសុ – “អន្តោ និបជ្ជិត្វា អន្តោ ខាទន្តានម្បិ ភយមេវ, ពាហិរតោ អាគន្ត្វា ខាទន្តានម្បិ សន្តិកេ វសិត្វា ខាទន្តានម្បិ ភយមេវ, តេបិ ហិ វាករជាលេន បរិក្ខិបិត្វា គហិតាយេវា”តិ, តេន តេសំ ឯតទហោសិ – “យំនូន មយំ យត្ថ នេវាបិកស្ស ច នេវាបិកបរិសាយ ច អគតិ អ

វិសយោ, តត្ថ តត្ថ សេយ្យំ កប្បេយ្យាមា’’តិ។ **អញ្ញេ យង្គេស្សន្តី**តិ តតោ តតោ ទូរតរវាសិនោ អញ្ញេ យង្គេស្សន្តិ។ **តេ យង្គិតា អញ្ញេ**តិ តេបិ យង្គិតា អញ្ញេ តតោ ទូរតរវាសិនោ យង្គេស្សន្តិ។ **ឯវំ ឥមំ និវាបំ និវុត្តំ សព្ពសោ មិគជាតា បរិមុច្ចិស្សន្តី**តិ ឯវំ ឥមំ អម្ហេហិ និវុត្តំ និវាបំ សព្ពេ មិគយជា មិគសង្ឃា វិស្សជ្ជេស្សន្តិ បរិច្ចជិស្សន្តិ។ **អជ្ឈុបេក្ខេយ្យាមា**តិ តេសំ គហណេ អព្យាវដា ភវេយ្យាមាតិ; យថា តថា អាគច្ឆន្តេសុ ហិ តរុណបោតកោ វា មហល្លកោ វា ទុព្ពលោ វា យូថបរិហីនោ វា សក្កា ហោន្តិ លទ្ធុំ, អនាគច្ឆន្តេសុ កិញ្ចិ នត្ថិ។ **អជ្ឈុបេក្ខិំសុ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា អព្យាវដាវ អហេសុំ។

២៦៧. អមុំ និវាបំ និវុត្តំ មារស្ស អមូនិ ច លោកាមិសានីតិ ឯត្ថ និវាបោតិ វា លោកាមិសានីតិ វា វដ្ដាមិសភូតានំ បញ្ចន្នំ កាមគុណានមេតំ អធិវចនំ។ មារោ ន ច ពីជានិ វិយ កាមគុណេ វបេន្តោ អាហិណ្ឌតិ, កាមគុណគិទ្ធានំ បន ឧបរិ វសំ វត្តេតិ, តស្មា កាមគុណា មារស្ស និវាបា នាម ហោន្តិ។ តេន វុត្តំ – ‘‘អមុំ និវាបំ និវុត្តំ មារស្សា’’តិ។ **ន បរិមុច្ចិំសុ មារស្ស ឥទ្ធានុភាវា**តិ មារស្ស វសំ គតា អហេសុំ, យថាកាមករណីយា។ អយំ សបុត្តភរិយបព្ពជ្ជាយ អាគតឧបមា។

២៦៨. ចេតោវិមុត្តិ បរិហាយីតិ ឯត្ថ **ចេតោវិមុត្តិ** នាម អរញ្ញេ វសិស្សាមាតិ ឧប្បន្នអជ្ឈាសយោ; សោ បរិហាយីតិ អត្ថោ។ **តថូបមេ អហំ ឥមេ ទុតិយេ**តិ អយំ ព្រាហ្មណធម្មិកបព្ពជ្ជាយ ឧបមា។ ព្រាហ្មណា ហិ អដ្ឋចត្តាលីសវស្សានិ កោមារព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វា វដ្ដបច្ឆេទភយេន បវេណី ឃដយិស្សាមាតិ ធនំ បរិយេសិត្វា ភរិយំ គហេត្វា អគារមជ្ឈេ វសន្តា ឯកស្មិំ បុត្តេ ជាតេ ‘‘អម្ហាកំ បុត្តោ ជាតោ វដ្ដំ ន ឧច្ឆិន្នំ បវេណិ ឃដិតា’’តិ បុន និក្ខមិត្វា បព្ពជន្តិ វា តមេវ វា ស’កលត្តវាសំ វសន្តិ។

២៦៩. ឯវញ្ហិ តេ, ភិក្ខវេ, តតិយាបិ សមណព្រាហ្មណា ន បរិមុច្ចិំសូតិ បុរិមា វិយ តេបិ មារស្ស ឥទ្ធានុភាវា ន មុច្ចិំសុ; យថាកាមករណីយាវ អហេសុំ។ កឹ បន តេ អកំសូតិ? គាមនិគមរាជធានិយោ ឱសរិត្វា តេសុ តេសុ អារាមឧយ្យានដ្ឋានេសុ អស្សមំ មាបេត្វា និវសន្តា កុលទារកេ ហត្ថិអស្សរថសិប្បាទីនិ នានប្បការានិ សិប្បានិ សិក្ខាបេសុំ។ ឥតិ តេ វាករជាលេន តតិយា មិគជាតា វិយ មារស្ស បាបិមតោ ទិដ្ឋិជាលេន បរិក្ខិបិត្វា យថាកាមករណីយា អហេសុំ។

២៧០. តថូបមេ អហំ ឥមេ ចតុត្ថេតិ អយំ ឥមស្ស សាសនស្ស ឧបមា អាហដា។

២៧១. អន្ធមកាសិ មារន្តិ ន មារស្ស អក្ខីនិ ភិន្ទិ។ វិបស្សនាបាទកជ្ឈានំ សមាបន្នស្ស បន ភិក្ខុនោ ឥមំ នាម អារម្មណំ និស្សាយ ចិត្តំ វត្តតីតិ មារោ បស្សិតុំ ន សក្កោតិ។ តេន វុត្តំ – ‘‘អន្ធមកាសិ មារ’’ន្តិ។ **អបទំ វធិត្វា មារចក្ខុន្តិ** តេនេវ បរិយាយេន យថា មារស្ស ចក្ខុ អបទំ ហោតិ និប្បទំ, អប្បតិដ្ឋំ, និរារម្មណំ, ឯវំ វធិត្វាតិ អត្ថោ។ **អទស្សនំ គតោ បាបិមតោ**តិ តេនេវ បរិយាយេន មារស្ស បាបិមតោ អទស្សនំ គតោ។ ន ហិ សោ អត្តនោ មំសចក្ខុនា តស្ស វិបស្សនាបាទកជ្ឈានំ សមាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ ញាណសរីរំ ទដ្ឋុំ សក្កោតិ។ **បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី**តិ មគ្គបញ្ញាយ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ទិស្វា ចត្តារោ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ **តិណ្ណោ លោកេ វិសត្តិកន្តិ** លោកេ សត្តវិសត្តភាវេន វិសត្តិកាតិ ឯវំ សង្ខំ គតំ។ អថ វា ‘‘វិសត្តិកាតិ កេនដ្ឋេន វិសត្តិកា? វិសតាតិ វិសត្តិកា វិសដាតិ វិសត្តិកា, វិបុលាតិ វិសត្តិកា, វិសាលាតិ វិសត្តិកា, វិសមាតិ វិសត្តិកា, វិសក្កតីតិ វិសត្តិកា, វិសំ ហរតីតិ វិសត្តិកា, វិសំវាទិកាតិ វិសត្តិកា, វិសមូលាតិ វិសត្តិកា, វិសផលាតិ វិសត្តិកា, វិសបរិភោគាតិ វិសត្តិកា, វិសាលា វា បន សា តណ្ហា រូបេ សទ្ទេ គន្ធេ រសេ ផោដ្ឋព្ពេ’’តិ (មហានិ. ៣; ចូឡនិ. មេត្តគូមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២២, ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៤) វិសត្តិកា។ ឯវំ វិសត្តិកាតិ សង្ខំ គតំ តណ្ហំ តិណ្ណោ និត្តិណ្ណោ ឧត្តិណ្ណោ។ តេន វុច្ចតិ – ‘‘តិណ្ណោ លោកេ វិសត្តិក’’ន្តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

និវាបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បាសរាសិសុត្តវណ្ណនា

២៧២. ឯវំ មេ សុតន្តិ បាសរាសិសុត្តំ។ តត្ថ **សាធុ មយំ, អាវុសោ**តិ អាយាចន្តា ភណន្តិ។ ឯតេ កិរ បញ្ចសតា ភិក្ខូ ជនបទវាសិនោ ‘‘ទសពលំ បស្សិស្សាមា’’តិ សាវត្ថិំ អនុប្បត្តា។ សត្ថុទស្សនំ បន ឯតេហិ លទ្ធំ, ធម្មី កថំ ន តាវ សុណន្តិ។ តេ សត្ថុគារវេន ‘‘អម្ហាកំ, ភន្តេ , ធម្មកថំ កថេថា’’តិ វត្តុំ ន សក្កោន្តិ។ ពុទ្ធា ហិ គរុ

ហោន្តិ, ឯកចារិកោ សីហោ មិគរាជា វិយ, បភិន្នកុញ្ជរោ វិយ, ផណកតអាសីវិសោ វិយ, មហាអគ្គិក្ខន្ធោ វិយ ច ទុរាសទា វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “អាសីវិសោ យថា ឃោរោ, មិគរាជាវ កេសរី;
> នាគោវ កុញ្ជរោ ទន្តី, ឯវំ ពុទ្ធា ទុរាសទា”តិ។

ឯវំ ទុរាសទំ សត្ថារំ តេ ភិក្ខូ សយំ យាចិតុំ អសក្កោន្តា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ យាចមានា “សាធុ មយំ, អាវុសោ”តិ អាហំសុ។

អប្បេវ នាមាតិ អបិ នាម លភេយ្យាម។ កស្មា បន ថេរោ តេ ភិក្ខូ “រម្មកស្ស ព្រាហ្មណស្ស អស្សមំ ឧបសង្កមេយ្យាថា”តិ អាហ? បាកដកិរិយតាយ។ ទសពលស្ស ហិ កិរិយា ថេរស្ស បាកដា ហោតិ; ជានាតិ ថេរោ, “អជ្ជ សត្ថា ជេតវនេ វសិត្វា បុព្ពារាមេ ទិវាវិហារំ ករិស្សតិ; អជ្ជ បុព្ពារាមេ វសិត្វា ជេតវនេ ទិវាវិហារំ ករិស្សតិ; អជ្ជ ឯកកោវ បិណ្ឌាយ បវិសិស្សតិ; អជ្ជ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឥមស្មិំ កាលេ ជនបទចារិកំ និក្ខមិស្សតី”តិ។ កិំ បនស្ស ឯវំ ជាននត្ថំ ចេតោបរិយញាណំ អត្ថីតិ? នត្ថិ។ អនុមានពុទ្ធិយា បន កតកិរិយាយ នយគ្គាហេន ជានាតិ។ យញ្ហិ ទិវសំ ភគវា ជេតវនេ វសិត្វា បុព្ពារាមេ ទិវាវិហារំ កាតុកាមោ ហោតិ, តទា សេនាសនបរិក្ខារភណ្ឌានំ បដិសាមនាការំ ទស្សេតិ, ថេរោ សម្មជ្ជនិសង្ការឆឌ្ឌនកាទីនិ បដិសាមេតិ។ បុព្ពារាមេ វសិត្វា ជេតវនំ ទិវាវិហារាយ អាគមនកាលេបិ ឯសេវ នយោ។

យទា បន ឯកកោ បិណ្ឌាយ បវិសិតុកាមោ ហោតិ, តទា បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា គន្ធកុដិំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសីទតិ។ ថេរោ “អជ្ជ ភគវា ពោធនេយ្យពន្ធវេ ទិស្វា និសិន្នោ”តិ តាយ សញ្ញាយ ញត្វា “អជ្ជ, អាវុសោ, ភគវា ឯកកោ បវិសិតុកាមោ, តុម្ហេ ភិក្ខាចារវេលាយ ហោថា”តិ ភិក្ខូនំ សញ្ញំ ទេតិ។ យទា បន ភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ បវិសិតុកាមោ ហោតិ, តទា គន្ធកុដិទ្វារំ ឧបឌ្ឍបិទហិតំ កត្វា ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសីទតិ, ថេរោ តាយ សញ្ញាយ ញត្វា បត្តចីវរគ្គហណត្ថាយ ភិក្ខូនំ សញ្ញំ ទេតិ។ យទា ជនបទចារិកំ និក្ខមិតុកាមោ ហោតិ, តទា ឯកំ ទ្វេ អាលោបេ អតិរេកំ ភុញ្ជតិ, សព្ពកាលំ ចង្កមនញ្ចារុយ្ហ អបរាបរំ ចង្កមតិ, ថេរោ តាយ សញ្ញាយ ញត្វា “ភគវា, អាវុសោ, ជនបទចារិកំ ចរិតុកាមោ, តុម្ហាកំ កត្តព្ពំ ករោថា”តិ ភិក្ខូនំ សញ្ញំ ទេតិ។

ភគវា បឋមពោធិយំ វីសតិ វស្សានិ អនិពទ្ធវាសោ អហោសិ, បច្ឆា បញ្ចវីសតិ វស្សានិ អព្ពោកិណ្ណំ សាវត្ថិយំយេវ ឧបនិស្សាយ វសន្តោ ឯកទិវសេ ទ្វេ ឋានានិ បរិភុញ្ជតិ។ ជេតវនេ រត្តិំ វសិត្វា បុនទិវសេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ទក្ខិណទ្វារេន សាវត្ថិំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា បុព្ពារាមេ ទិវាវិហារំ ករោតិ។ បុព្ពារាមេ រត្តិំ វសិត្វា បុនទិវសេ បាចីនទ្វារេន សាវត្ថិំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា ទក្ខិណទ្វារេន និក្ខមិត្វា ជេតវនេ ទិវាវិហារំ ករោតិ។ កស្មា? ទ្វិន្នំ កុលានំ អនុកម្បាយ។ មនុស្សត្តភាវេ ឋិតេន ហិ អនាថបិណ្ឌិកេន វិយ អញ្ញេន កេនចិ, មាតុគាមត្តភាវេ ឋិតាយ ច វិសាខាយ វិយ អញ្ញាយ ឥត្ថិយា តថាគតំ ឧទ្ទិស្ស ធនបរិច្ចាគោ កតោ នាម នត្ថិ, តស្មា ភគវា តេសំ អនុកម្បាយ ឯកទិវសេ ឥមានិ ទ្វេ ឋានានិ បរិភុញ្ជតិ។ តស្មិំ បន ទិវសេ ជេតវនេ វសិ, តស្មា ថេរោ – “អជ្ជ ភគវា សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា សាយន្ហកាលេ គត្តានិ បរិសិញ្ចនត្ថាយ បុព្ពកោដ្ឋកំ គមិស្សតិ; អថាហំ គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា ឋិតំ ភគវន្តំ យាចិត្វា រម្មកស្ស ព្រាហ្មណស្ស អស្សមំ គហេត្វា គមិស្សាមិ។ ឯវមិមេ ភិក្ខូ ភគវតោ សម្មុខា លភិស្សន្តិ ធម្មកថំ សវនាយា”តិ ចិន្តេត្វា តេ ភិក្ខូ ឯវមាហ។

មិគារមាតុបាសាទោតិ វិសាខាយ បាសាទោ។ សា ហិ មិគារេន សេដ្ឋិនា មាតុដ្ឋានេ ឋបិតត្តា **មិគារមាតា**តិ វុច្ចតិ។ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ តស្មិំ កិរ បាសាទេ ទ្វិន្នំ មហាសាវកានំ សិរិគព្ភានំ មជ្ឈេ ភគវតោ សិរិគព្ភោ អហោសិ។ ថេរោ ទ្វារំ វិវរិត្វា អន្តោគព្ភំ សម្មជ្ជិត្វា មាលាកចវរំ នីហរិត្វា មញ្ចបីឋំ បញ្ញបេត្វា សត្ថុ សញ្ញំ អទាសិ។ សត្ថា សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ សីហសេយ្យំ ឧបគម្ម ទរថំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា ឧដ្ឋាយ ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសីទិត្វា សាយន្ហសមយេ តតោ វុដ្ឋាសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ”តិ។

បរិសិញ្ចិតុន្តិ យោ ហិ ចុណ្ណមត្តិកាទីហិ គត្តានិ ឧព្ពដ្ដេន្តោ មល្លកមុដ្ឋាទីហិ វា ឃំសន្តោ ន្ហាយតិ, សោ **ន្ហាយតី**តិ វុច្ចតិ។ យោ តថា អកត្វា បកតិយាវ ន្ហាយតិ, សោ **បរិសិញ្ចតី**តិ វុច្ចតិ។ ភគវតោបិ សរីរេ តថា ហរិតព្ពំ រជោជល្លំ នាម ន ឧបលិម្បតិ, ឧតុគ្គហណត្ថំ បន ភគវា កេវលំ ឧទកំ ឱតរតិ។ តេនាហ – “គត្តានិ បរិសិញ្ចិតុ”ន្តិ។ **បុព្ពកោដ្ឋកោ**តិ បាចីនកោដ្ឋកោ។

សាវត្ថិយំ កិរ វិហារោ កទាចិ មហា ហោតិ កទាចិ ខុទ្ទកោ។ តថា ហិ សោ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ យោជនិកោ អហោសិ, សិខិស្ស តិគាវុតោ, វេស្សភុស្ស អឌ្ឍយោជនិកោ, កកុសន្ធស្ស គាវុតប្បមាណោ, កោណាគមនស្ស អឌ្ឍគាវុតប្បមាណោ, កស្សបស្ស វីសតិឧសភប្បមាណោ, អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ អដ្ឋករីសប្បមាណោ ជាតោ។ តម្បិ នគរំ តស្ស វិហារស្ស កទាចិ បាចីនតោ ហោតិ, កទាចិ ទក្ខិណតោ, កទាចិ បច្ឆិមតោ, កទាចិ ឧត្តរតោ។ ជេតវនេ គន្ធកុដិយំ បន ចតុន្នំ មញ្ចបាទានំ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ អចលមេវ។

ចត្តារិ ហិ **អចលចេតិយដ្ឋានានិ** នាម មហាពោធិបល្លង្កដ្ឋានំ ឥសិបតនេ ធម្មចក្កប្បវត្តនដ្ឋានំ សង្កស្សនគរទ្វារេ ទេវោរោហណកាលេ សោបានស្ស បតិដ្ឋដ្ឋានំ មញ្ចបាទដ្ឋានន្តិ។ អយំ បន បុព្ពកោដ្ឋកោ កស្សបទសពលស្ស វីសតិឧសភវិហារកាលេ បាចីនទ្វារេ កោដ្ឋកោ អហោសិ។ សោ ឥទានិបិ បុព្ពកោដ្ឋកោត្វេវ បញ្ញាយតិ។ កស្សបទសពលស្ស កាលេ អចិរវតី នគរំ បរិក្ខិបិត្វា សន្ទមានា បុព្ពកោដ្ឋកំ បត្វា ឧទកេន ភិន្ទិត្វា មហន្តំ ឧទករហទំ មាបេសិ សមតិត្ថំ អនុបុព្ពគម្ភីរំ។ តត្ថ ឯកំ រញ្ញោ ន្ហានតិត្ថំ, ឯកំ នាគរានំ, ឯកំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស, ឯកំ ពុទ្ធានន្តិ ឯវំ បាដិយេក្កានិ ន្ហានតិត្ថានិ ហោន្តិ រមណីយានិ វិប្បកិណ្ណរជតបដ្ដសទិសវាលិកានិ។ ឥតិ ភគវា អាយស្មតា អានន្ទេន សទ្ធឹ យេន អយំ ឯវរូបោ បុព្ពកោដ្ឋកោ តេនុបសង្កមិ គត្តានិ បរិសិញ្ចិតុំ ។ អថាយស្មា អានន្ទោ ឧទកសាដិកំ ឧបនេសិ។ ភគវា រត្តទុបដ្ដំ អបនេត្វា ឧទកសាដិកំ និវាសេសិ។ ថេរោ ទុបដ្ដេន សទ្ធឹ មហាចីវរំ អត្តនោ ហត្ថគតមកាសិ។ ភគវា ឧទកំ ឱតរិ។ សហោតរណេនេវស្ស ឧទកេ មច្ឆកច្ឆបា សព្ពេ សុវណ្ណវណ្ណា អហេសុំ។ យន្តនាលិកាហិ សុវណ្ណរសធារានិសិញ្ចមានកាលោ វិយ សុវណ្ណបដបសារណកាលោ វិយ ច អហោសិ។ អថ ភគវតោ ន្ហានវត្តំ ទស្សេត្វា ន្ហត្វា បច្ចុត្តិណ្ណស្ស ថេរោ រត្តទុបដ្ដំ ឧបនេសិ។ ភគវា តំ និវាសេត្វា វិជ្ជុលតាសទិសំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា មហាចីវរំ អន្តន្តេន សំហរិត្វា បទុមគព្ភសទិសំ កត្វា ឧបនីតំ ទ្វីសុ កណ្ណេសុ គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ – “បុព្ពកោដ្ឋកេ គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា បច្ចុត្តរិត្វា ឯកចីវរោ អដ្ឋាសី”តិ។

ឯវំ ឋិតស្ស បន ភគវតោ សរីរំ វិកសិតកមលុប្បលសរំ សព្ពបាលិផុល្លំ បារិច្ឆត្តកំ តារាមរីចិវិកសិតំ ច គគនតលំ សិរិយា អវហសមានំ វិយ វិរោចិត្ថ។ ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបវិលាសិនី ចស្ស ទ្វត្តឹសវរលក្ខណមាលា គន្ថេត្វា ឋបិតា ទ្វត្តឹសចន្ទមាលា វិយ, ទ្វត្តឹសសូរិយមាលា វិយ, បដិបាដិយា ឋបិតា ទ្វត្តឹសចក្កវត្តិ ទ្វត្តឹសទេវរាជា ទ្វត្តឹសមហាព្រហ្មានោ វិយ ច អតិវិយ វិរោចិត្ថ, វណ្ណភូមិនាមេសា។ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ ពុទ្ធានំ សរីរវណ្ណំ វា គុណវណ្ណំ វា ចុណ្ណិយបទេហិ វា គាថាហិ វា អត្ថញ្ច ឧបមាយោ ច ការណានិ ច អាហរិត្វា បដិពលេន ធម្មកថិកេន បូរេត្វា កថេតុំ វដ្ដតីតិ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ ធម្មកថិកស្ស ថាមោ វេទិតព្ពោ។

២៧៣. គត្តានិ បុព្ពាបយមានោតិ បកតិភាវំ គមយមានោ និរុទកានិ កុរុមានោ, សុក្ខាបយមានោតិ អត្ថោ។ សោទកេន គត្តេន ចីវរំ បារុបន្តស្ស ហិ ចីវរេ កណ្ណិកា ឧដ្ឋហន្តិ, បរិក្ខារភណ្ឌំ ទុស្សតិ។ ពុទ្ធានំ បន សរីរេ រជោជល្លំ ន ឧបលិម្បតិ; បទុមបត្តេ បក្ខិត្តឧទកពិន្ទុ វិយ ឧទកំ វិនិវត្តេត្វា គច្ឆតិ, ឯវំ សន្តេបិ សិក្ខាគារវតាយ ភគវា, “បព្ពជិតវត្តំ នាមេត”ន្តិ មហាចីវរំ ឧភោសុ កណ្ណេសុ គហេត្វា បុរតោ កាយំ បដិច្ឆាទេត្វា អដ្ឋាសិ។ តស្មឹ ខណេ ថេរោ ចិន្តេសិ – “ភគវា មហាចីវរំ បារុបិត្វា មិគារមាតុបាសាទំ អារព្ភ គមនាភិហារតោ បដ្ឋាយ ទុន្និវត្តិយោ ភវិស្សតិ; ពុទ្ធានញ្ហិ អធិប្បាយកោបនំ នាម ឯកចារិកសីហស្ស គហណត្ថំ ហត្ថប្បសារណំ វិយ; បភិន្នវរវារណស្ស សោណ្ឌាយ បរាមសនំ វិយ; ឧគ្គតេជស្ស អាសីវិសស្ស គីវាយ គហណំ វិយ ច ភារិយំ ហោតិ។ ឥធេវ រម្មកស្ស ព្រាហ្មណស្ស អស្សមស្ស វណ្ណំ កថេត្វា តត្ថ គមនត្ថាយ ភគវន្តំ យាចិស្សាមី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ…បេ…. អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិ។

តត្ថ **អនុកម្បំ ឧបាទាយា**តិ ភគវតោ សម្មុខា ធម្មឹ កថំ សោស្សាមាតិ តំ អស្សមំ គតានំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ អនុកម្បំ បដិច្ច, តេសុ ការុញ្ញំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ ទសសុ បារមិតាសុ អញ្ញតរាយ បារមិយា ចេវ មហាភិនិក្ខមនស្ស ច វណ្ណំ កថយមានា សន្និសិន្នា ហោន្តិ។ **អាគមយមានោ**តិ ឱលោកយមានោ។ អហំ ពុទ្ធោតិ សហសា អប្បវិសិត្វា យាវ សា កថា និដ្ឋាតិ, តាវ អដ្ឋាសីតិ អត្ថោ។ **អគ្គឡំ អាកោដេសី**តិ អគ្គនខេន កវាដេ សញ្ញំ អទាសិ។ **វិវរឹសូ**តិ សោតំ ឱទហិត្វាវ និសិន្នត្តា តង្ខណំយេវ អាគន្ត្វា វិវរឹសុ។

បញ្ញត្តេ អាសនេតិ ពុទ្ធកាលេ កិរ យត្ថ យត្ថ ឯកោបិ ភិក្ខុ វិហរតិ, សព្ពត្ថ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញត្តមេវ ហោតិ។ កស្មា? ភគវា កិរ អត្តនោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ផាសុកដ្ឋានេ វិហរន្តេ មនសិ ករោតិ “អសុកោ មយ្ហំ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គតោ, សក្ខិស្សតិ នុ ខោ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នោ វា”តិ។ អថ នំ បស្សតិ កម្មដ្ឋានំ វិស្សជ្ជេត្វា អកុសលវិតក្កេ វិតក្កយមានំ, តតោ “កថញ្ហិ នាម មាទិសស្ស សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិហរន្តំ ឥមំ កុលបុត្តំ អកុសលវិតក្កា អភិភវិត្វា អនមតគ្គេ វដ្ដទុក្ខេ សំសារេស្សន្តី”តិ តស្ស អនុគ្គហត្ថំ តត្ថេវ អត្តានំ ទស្សេត្វា តំ កុលបុត្តំ ឱវទិត្វា អាកាសំ ឧប្បតិត្វា បុន អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ គច្ឆតិ។ អថេវំ ឱវទិយមានា តេ

ភិក្ខូ ចិន្តយឹសុ – “សត្ថា អម្ហាកំ មនំ ជានិត្វា អាគន្ត្វា អម្ហាកំ សមីបេ ឋិតំយេវ អត្តានំ ទស្សេតិ; តស្មឹ ខណេ, ‘ភន្តេ, ឥធ និសីទថ, ឥធ និសីទថា’តិ អាសនបរិយេសនំ នាម ភារោ”តិ។ តេ អាសនំ បញ្ញបេត្វាវ វិហរន្តិ។ យស្ស បីឋំ អត្ថិ, សោ តំ បញ្ញបេតិ។ យស្ស នត្ថិ, សោ មញ្ចំ វា ផលកំ វា កដ្ឋំ វា បាសាណំ វា វាលិកបុញ្ជំ វា បញ្ញបេតិ។ តំ អលភមានា បុរាណបណ្ណានិបិ សង្កឌ្ឍិត្វា តត្ថ បំសុកូលំ បត្ថរិត្វា ឋបេន្តិ។ ឥធ បន បកតិបញ្ញត្តមេវ អាសនំ អហោសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទី”តិ។

កាយ នុត្ថាតិ កតមាយ នុ កថាយ សន្និសិន្នា ភវថាតិ អត្ថោ។ “កាយ នេត្ថា”តិបិ បាឡិ, តស្សា កតមាយ នុ ឯត្ថាតិ អត្ថោ។ “កាយ នោត្ថា”តិបិ បាឡិ, តស្សាបិ បុរិមោយេវ អត្ថោ។ **អន្តរា កថា**តិ កម្មដ្ឋានមនសិការឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីនំ អន្តរា អញ្ញា ឯកា កថា។ **វិប្បកតា**តិ មម អាគមនបច្ចយា អបរិនិដ្ឋិតា សិខំ អប្បត្តា។ **អថ ភគវា អនុប្បត្តោ**តិ អថ ឯតស្មឹ កាលេ ភគវា អាគតោ។ **ធម្មី វា កថា**តិ ទសកថាវត្ថុនិស្សិតា វា ធម្មីកថា។ **អរិយោ វា តុណ្ហីភាវោ**តិ ឯត្ថ បន ទុតិយជ្ឈានម្បិ អរិយោ តុណ្ហីភាវោ មូលកម្មដ្ឋានម្បិ។ តស្មា តំ ឈានំ អប្បេត្វា និសិន្នោបិ, មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និសិន្នោបិ ភិក្ខុ អរិយេន តុណ្ហីភាវេន និសិន្នោតិ វេទិតព្ពោ។

២៧៤. ទ្វេមា, ភិក្ខវេ, បរិយេសនាតិ កោ អនុសន្ធិ? តេ ភិក្ខូ សម្មុខា ធម្មឹ កថំ សោស្សាមាតិ ថេរស្ស ភារំ អកំសុ, ថេរោ តេសំ អស្សមគមនមកាសិ។ តេ តត្ថ និសីទិត្វា អតិរច្ឆានកថិកា ហុត្វា ធម្មិយា កថាយ និសីទឹសុ។ អថ ភគវា “អយំ តុម្ហាកំ បរិយេសនា អរិយបរិយេសនា នាមា”តិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **កតមា ច, ភិក្ខវេ, អនរិយបរិយេសនា**តិ ឯត្ថ យថា មគ្គកុសលោ បុរិសោ បឋមំ វជ្ជេតព្ពំ អបាយមគ្គំ ទស្សេន្តោ “វាមំ មុញ្ចិត្វា ទក្ខិណំ គណ្ហា”តិ វទតិ។ ឯវំ ភគវា ទេសនាកុសលតាយ បឋមំ វជ្ជេតព្ពំ អនរិយបរិយេសនំ អាចិក្ខិត្វា បច្ឆា ឥតរំ អាចិក្ខិស្សាមីតិ ឧទ្ទេសានុក្កមំ ភិន្ទិត្វា ឯវមាហ។ **ជាតិធម្មោ**តិ ជាយនសភាវោ។ **ជរាធម្មោ**តិ ជីរណសភាវោ។ **ព្យាធិធម្មោ**តិ ព្យាធិសភាវោ។ **មរណធម្មោ**តិ មរណសភាវោ។ **សោកធម្មោ**តិ សោចនកសភាវោ។ **សំកិលេសធម្មោ**តិ សំកិលិស្សនសភាវោ។

បុត្តភរិយន្តិ បុត្តា ច ភរិយា ច។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ជាតរូបរជត**ន្តិ ឯត្ថ បន **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ យំកិញ្ចិ វោហារូបគំ លោហមាសកាទិ។ **ជាតិធម្មា ហេតេ, ភិក្ខវេ, ឧបធយោ**តិ ឯតេ បញ្ចកាមគុណូបធយោ នាម ហោន្តិ, តេ សព្ពេបិ ជាតិធម្មាតិ ទស្សេតិ។ ព្យាធិធម្មវារាទីសុ ជាតរូបរជតំ ន គហិតំ, ន ហេតស្ស សីសរោគាទយោ ព្យាធយោ នាម ហោន្តិ, ន សត្តានំ វិយ ចុតិសង្ខាតំ មរណំ, ន សោកោ ឧប្បជ្ជតិ។ អយាទីហិ បន សំកិលេសេហិ សំកិលិស្សតីតិ សំកិលេសធម្មវារេ គហិតំ។ តថា ឧតុសមុដ្ឋានត្តា ជាតិធម្មវារេ។ មលំ គហេត្វា ជីរណតោ ជរាធម្មវារេ ច។

២៧៥. អយំ , ភិក្ខវេ, អរិយា បរិយេសនាតិ, ភិក្ខវេ, អយំ និទ្ទោសតាយបិ អរិយេហិ បរិយេសិតព្ពតាយបិ អរិយបរិយេសនាតិ វេទិតព្ពា។

២៧៦. អហម្បិ សុទំ, ភិក្ខវេតិ កស្មា អារភិ? មូលតោ បដ្ឋាយ មហាភិនិក្ខមនំ ទស្សេតុំ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “ភិក្ខវេ, អហម្បិ បុព្ពេ អនរិយបរិយេសនំ បរិយេសឹ។ ស្វាហំ តំ បហាយ អរិយបរិយេសនំ បរិយេសិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ។ បញ្ចវគ្គិយាបិ អនរិយបរិយេសនំ បរិយេសឹសុ។ តេ តំ បហាយ អរិយបរិយេសនំ បរិយេសិត្វា ខីណាសវភូមឹ បត្តា។ តុម្ហេបិ មម ចេវ បញ្ចវគ្គិយានញ្ច មគ្គំ អារូឡ្ហា។ អរិយបរិយេសនា តុម្ហាកំ បរិយេសនា”តិ មូលតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ មហាភិនិក្ខមនំ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

២៧៧. តត្ថ **ទហរោវ សមានោ**តិ តរុណោវ សមានោ។ **សុសុកាឡកេសោ**តិ សុដ្ឋុ កាឡកេសោ, អញ្ជនវណ្ណកេសោវ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **ភទ្រេនា**តិ ភទ្ទកេន។ **បឋមេន វយសា**តិ តិណ្ណំ វយានំ បឋមវយេន។ **អកាមកាន**ន្តិ អនិច្ឆមានានំ, អនាទរត្ថេ សាមិវចនំ។ អស្សូនិ មុខេ ឯតេសន្តិ អស្សុមុខា; តេសំ **អស្សុមុខានំ**, អស្សុកិលិន្នមុខានន្តិ អត្ថោ។ **រុទន្តាន**ន្តិ កន្ទិត្វា រោទមានានំ។ **កឹ កុសលគវេសី**តិ កឹ កុសលន្តិ គវេសមានោ។ **អនុត្តរំ សន្តិវរបទ**ន្តិ ឧត្តមំ សន្តិសង្ខាតំ វរបទំ, និព្ពានំ បរិយេសមានោតិ អត្ថោ។ **យេន អាឡារោ កាលាមោ**តិ ឯត្ថ **អាឡារោ**តិ តស្ស នាមំ, ទីឃបិង្គលោ កិរេសោ។ តេនស្ស **អាឡារោ**តិ នាមំ អហោសិ។ **កាលាមោ**តិ គោត្តំ។ **វិហរតាយស្មា**តិ វិហរតុ អាយស្មា។ **យត្ថ វិញ្ញូ បុរិសោ**តិ យស្មឹ ធម្មេ បណ្ឌិតោ បុរិសោ។ **សកំ អាចរិយក**ន្តិ អត្តនោ អាចរិយសមយំ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរេយ្យា**តិ បដិលភិត្វា វិហរេយ្យ។ ឯត្តាវតា តេន ឱកាសោ កតោ ហោតិ។ **តំ ធម្ម**ន្តិ តំ តេសំ សមយំ តន្តឹ។ **បរិយាបុណិ**ន្តិ សុត្វាវ ឧគ្គណ្ហឹ។

ឱដ្ឋបហតមត្តេនាតិ តេន វុត្តស្ស បដិគ្គហណត្ថំ ឱដ្ឋបហរណមត្តេន; អបរាបរំ កត្វា ឱដ្ឋសញ្ចរណមត្តកេនាតិ អត្ថោ។ **លបិតលាបនមត្តេនា**តិ តេន លបិតស្ស បដិលាបនមត្តកេន។ **ញាណវាទ**ន្តិ ជា

នាមីតិ វាទំ ។ **ថេរវាទ**ន្តិ ថិរភាវវាទំ, ថេរោ អហមេត្ថាតិ ឯតំ វចនំ។ **អហញ្ចេវ អញ្ញេ ចា**តិ ន កេវលំ អហំ, អញ្ញេបិ ពហូ ឯវំ វទន្តិ។ **កេវលំ សទ្ធាមត្តកេនា**តិ បញ្ញាយ អសច្ឆិកត្វា សុទ្ធេន សទ្ធាមត្តកេនេវ។ ពោធិសត្តោ កិរ វាចាយ ធម្មំ ឧគ្គណ្ហន្តោយេវ, “ន កាលាមស្ស វាចាយ បរិយត្តិមត្តមេវ អស្មឹ ធម្មេ, អទ្ធា ឯស សត្តន្នំ សមាបត្តីនំ លាភី”តិ អញ្ញាសិ, តេនស្ស ឯតទហោសិ។

អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ បវេទេសីតិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនបរិយោសានា សត្ត សមាបត្តិយោ មំ ជានាបេសិ។ **សទ្ធា**តិ ឥមាសំ សត្តន្នំ សមាបត្តីនំ និព្ពត្តនត្ថាយ សទ្ធា។ **វីរិយា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បទហេយ្យ**ន្តិ បយោគំ ករេយ្យំ។ **នចិរស្សេវ តំ ធម្មំ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហាសិ**ន្តិ ពោធិសត្តោ កិរ វីរិយំ បគ្គហេត្វា កតិបាហញ្ញេវ សត្ត សុវណ្ណនិស្សេណិយោ បសារេន្តោ វិយ សត្ត សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេសិ; តស្មា ឯវមាហ។

លាភា នោ, អាវុសោតិ អនុសូយកោ កិរេស កាលាមោ។ តស្មា “អយំ អធុនាគតោ, កិន្តិ កត្វា ឥមំ ធម្មំ និព្ពត្តេសី”តិ ឧសូយំ អកត្វា បសន្នោ បសាទំ បវេទេន្តោ ឯវមាហ។ **ឧភោវ សន្តា ឥមំ គណំ បរិហរាមា**តិ “មហា អយំ គណោ, ទ្វេបិ ជនា បរិហរាមា”តិ វត្វា គណស្ស សញ្ញំ អទាសិ, “អហម្បិ សត្តន្នំ សមាបត្តីនំ លាភី, មហាបុរិសោបិ សត្តន្នមេវ , ឯត្តកា ជនា មហាបុរិសស្ស សន្តិកេ បរិកម្មំ ឧគ្គណ្ហថ, ឯត្តកា មយ្ហ”ន្តិ មជ្ឈេ ភិន្ទិត្វា អទាសិ។ **ឧឡារាយា**តិ ឧត្តមាយ។ **បូជាយា**តិ កាលាមស្ស កិរ ឧបដ្ឋាកា ឥត្ថិយោបិ បុរិសាបិ គន្ធមាលាទីនិ គហេត្វា អាគច្ឆន្តិ។ កាលាមោ – “គច្ឆថ, មហាបុរិសំ បូជេថា”តិ វទតិ។ តេ តំ បូជេត្វា យំ អវសិដ្ឋំ ហោតិ, តេន កាលាមំ បូជេន្តិ។ មហគ្ឃានិ មញ្ចបីឋានិ អាហរន្តិ; តានិបិ មហាបុរិសស្ស ទាបេត្វា យទិ អវសិដ្ឋំ ហោតិ, អត្តនា គណ្ហាតិ។ គតគតដ្ឋានេ វរសេនាសនំ ពោធិសត្តស្ស ជគ្គាបេត្វា សេសកំ អត្តនា គណ្ហាតិ។ ឯវំ ឧឡារាយ បូជាយ បូជេសិ។ **នាយំ ធម្មោ និព្ពិទាយា**តិអាទីសុ អយំ សត្តសមាបត្តិធម្មោ នេវ វដ្ដេ និព្ពិន្ទនត្ថាយ, ន វិរជ្ជនត្ថាយ, ន រាគាទិនិរោធត្ថាយ, ន ឧបសមត្ថាយ, ន អភិញ្ញេយ្យធម្មំ អភិជាននត្ថាយ, ន ចតុមគ្គសម្ពោធាយ, ន និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ សំវត្តតីតិ អត្ថោ។

យាវទេវ អាកិញ្ចញ្ញាយតនូបបត្តិយាតិ យាវ សដ្ឋិកប្បសហស្សាយុបរិមាណេ អាកិញ្ចញ្ញាយតនភវេ ឧបបត្តិ, តាវទេវ សំវត្តតិ, ន តតោ ឧទ្ធំ។ ឯវមយំ បុនរាវត្តនធម្មោយេវ; យញ្ច ឋានំ បាបេតិ, តំ ជាតិជរាមរណេហិ អបរិមុត្តមេវ មច្ចុបាសបរិក្ខិត្តមេវាតិ។ តតោ បដ្ឋាយ ច បន មហាសត្តោ យថា នាម ឆាតជ្ឈត្តបុរិសោ មនុញ្ញភោជនំ លភិត្វា សម្បិយាយមានោបិ ភុញ្ជិត្វា បិត្តវសេន វា សេម្ហវសេន វា មក្ខិកាវសេន វា ឆឌ្ឌេត្វា បុន ឯកំ បិណ្ឌម្បិ ភុញ្ជិស្សាមីតិ មនំ ន ឧប្បាទេតិ; ឯវមេវ ឥមា សត្ត សមាបត្តិយោ មហន្តេន ឧស្សាហេន និព្ពត្តេត្វាបិ, តាសុ ឥមំ បុនរាវត្តិកាទិភេទំ អាទីនវំ ទិស្វា, បុន ឥមំ ធម្មំ អាវជ្ជិស្សាមិ វា សមាបជ្ជិស្សាមិ វា អធិដ្ឋហិស្សាមិ វា វុដ្ឋហិស្សាមិ វា បច្ចវេក្ខិស្សាមិ វាតិ ចិត្តមេវ ន ឧប្បាទេសិ។ **អនលង្ករិត្វា**តិ អលំ ឥមិនា, អលំ ឥមិនាតិ បុនប្បុនំ អលង្ករិត្វា។ **និព្ពិជ្ជា**តិ និព្ពិន្ទិត្វា។ **អបក្កមិ**ន្តិ អគមាសិ។

២៧៨. ន ខោ រាមោ ឥមំ ធម្មន្តិ ឥធាបិ ពោធិសត្តោ តំ ធម្មំ ឧគ្គណ្ហន្តោយេវ អញ្ញាសិ – “នាយំ អដ្ឋសមាបត្តិធម្មោ ឧទកស្ស វាចាយ ឧគ្គហិតមត្តោវ, អទ្ធា បនេស អដ្ឋសមាបត្តិលាភី”តិ។ តេនស្ស ឯតទហោសិ – “ន ខោ រាមោ...បេ.... ជានំ បស្សំ វិហាសី”តិ។ សេសមេត្ថ បុរិមវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

២៧៩. យេន ឧរុវេលា សេនានិគមោតិ ឯត្ថ **ឧរុវេលា**តិ មហាវេលា, មហាវាលិករាសីតិ អត្ថោ។ អថ វា **ឧរូ**តិ វាលិកា វុច្ចតិ; **វេលា**តិ មរិយាទា, វេលាតិក្កមនហេតុ អាហដា ឧរុ **ឧរុវេលា**តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អតីតេ កិរ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ ទសសហស្សា កុលបុត្តា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា តស្មិំ បទេសេ វិហរន្តា ឯកទិវសំ សន្និបតិត្វា កតិកវត្តំ អកំសុ – “កាយកម្មវចីកម្មានិ នាម បរេសម្បិ បាកដានិ ហោន្តិ, មនោកម្មំ បន អបាកដំ។ តស្មា យោ កាមវិតក្កំ វា ព្យាបាទវិតក្កំ វា វិហឹសាវិតក្កំ វា វិតក្កេតិ, តស្ស អញ្ញោ ចោទកោ នាម នត្ថិ; សោ អត្តនាវ អត្តានំ ចោទេត្វា បត្តបុដេន វាលិកំ អាហរិត្វា ឥមស្មិំ ឋានេ អាកិរតុ, ឥទមស្ស ទណ្ឌកម្ម”ន្តិ។ តតោ បដ្ឋាយ យោ តាទិសំ វិតក្កំ វិតក្កេតិ, សោ តត្ថ បត្តបុដេន វាលិកំ អាកិរតិ, ឯវំ តត្ថ អនុក្កមេន មហាវាលិករាសិ ជាតោ។ តតោ តំ បច្ឆិមា ជនតា បរិក្ខិបិត្វា ចេតិយដ្ឋានមកាសិ; តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**ឧរុវេលា**តិ មហាវេលា, មហាវាលិករាសីតិ អត្ថោ”តិ។ តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ – “អថ វា **ឧរូ**តិ វាលិកា វុច្ចតិ, **វេលា**តិ មរិយាទា។ វេលាតិក្កមនហេតុ អាហដា ឧរុ ឧរុវេលាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

សេនានិគមោតិ សេនាយ និគមោ។ បឋមកប្បិកានំ កិរ តស្មិំ ឋានេ សេនានិវេសោ អហោសិ; តស្មា សោ បទេសោ **សេនានិគមោ**តិ វុច្ចតិ។ “សេនានិ-គាមោ”តិបិ បាឋោ។ **សេនានី** នាម សុជាតាយ បិតា, តស្ស គាមោតិ អត្ថោ។ **តទវសរិ**ន្តិ តត្ថ ឱសរិំ។ **រមណីយំ ភូមិភាគ**ន្តិ សុបុប្ផិតនានប្បការជលជថលជបុប្ផវិចិត្តំ មនោរម្មំ ភូមិភាគំ។ **បាសាទិកញ្ច វនសណ្ឌ**ន្តិ មោរបិញ្ឆកលាបសទិសំ បសាទជននវនសណ្ឌញ្ច អទ្ទសំ។ **នទិញ្ច**

សន្ទន្តិន្តិ សន្ទមានញ្ច មណិក្ខន្ធសទិសំ វិមលនីលសីតលសលិលំ នេរញ្ជរំ នទី អទ្ទសំ។ **សេតកន្តិ** បរិសុទ្ធំ និក្កទ្ទមំ។ **សុបតិត្ថន្តិ** អនុបុព្ពគម្ភីរេហិ សុន្ទរេហិ តិត្ថេហិ ឧបេតំ។ **រមណីយន្តិ** រជតបដ្ដសទិសំ វិប្បកិណ្ណវាលិកំ បហូតមច្ឆកច្ឆបំ អភិរាមទស្សនំ។ **សមន្តា ច គោចរគាមន្តិ** តស្ស បទេសស្ស សមន្តា អវិទូរេ គមនាគមនសម្បន្នំ សម្បត្តបព្ពជិតានំ សុលភបិណ្ឌំ គោចរគាមញ្ច អទ្ទសំ។ **អលំ វតាតិ** សមត្ថំ វត។ **តត្ថេវ និសីទិន្តិ** ពោធិបល្លង្កេ និសជ្ជំ សន្ធាយាហ។ ឧបរិសុត្តស្មិញ្ហិ **តត្ថេវាតិ** ទុក្ករការិកដ្ឋានំ អធិប្បេតំ, ឥធ បន ពោធិបល្លង្កោ។ តេនាហ – “តត្ថេវ និសីទិ”ន្តិ។ **អលមិទំ បធានាយាតិ** ឥទំ ឋានំ បធានត្ថាយ សមត្ថន្តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា និសីទិន្តិ អត្ថោ។

២៨០. អជ្ឈគមន្តិ អធិគច្ឆិំ បដិលភិំ។ **ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនន្តិ** សព្ពធម្មទស្សនសមត្ថញ្ច មេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ឧទបាទិ។ **អកុប្បា មេ វិមុត្តីតិ** មយ្ហំ អរហត្តផលវិមុត្តិ អកុប្បតាយ ច អកុប្បារម្មណតាយ ច អកុប្បា, សា ហិ រាគាទីហិ ន កុប្បតីតិ អកុប្បតាយបិ អកុប្បា, អកុប្បំ និព្ពានមស្សារម្មណន្តិបិ អកុប្បា។ **អយមន្តិមា ជាតីតិ** អយំ សព្ពបច្ឆិមា ជាតិ។ **នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោតិ** ឥទានិ មេ បុន បដិសន្ធិ នាម នត្ថីតិ ឯវំ បច្ចវេក្ខណញាណម្បិ មេ ឧប្បន្នន្តិ ទស្សេតិ។

២៨១. អធិគតោតិ បដិវិទ្ធោ។ **ធម្មោតិ** ចតុសច្ចធម្មោ។ **គម្ភីរោតិ** ឧត្តានភាវបដិក្ខេបវចនមេតំ។ **ទុទ្ទសោតិ** គម្ភីរត្តាវ ទុទ្ទសោ ទុក្ខេន ទដ្ឋព្ពោ, ន សក្កា សុខេន ទដ្ឋុំ។ ទុទ្ទសត្តាវ **ទុរនុពោធោ,** ទុក្ខេន អវពុជ្ឈិតព្ពោ, ន សក្កា សុខេន អវពុជ្ឈិតុំ។ **សន្តោតិ** និព្ពុតោ។ **បណីតោតិ** អតប្បកោ។ ឥទំ ទ្វយំ លោកុត្តរមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អតក្កាវចរោតិ** តក្កេន អវចរិតព្ពោ ឱគាហិតព្ពោ ន ហោតិ, ញាណេនេវ អវចរិតព្ពោ។ **និបុណោតិ** សណ្ហោ។ **បណ្ឌិតវេទនីយោតិ** សម្មាបដិបទំ បដិបន្នេហិ បណ្ឌិតេហិ វេទិតព្ពោ។ **អាលយរាមាតិ** សត្តា បញ្ចសុ កាមគុណេសុ អល្លីយន្តិ។ តស្មា តេ **អាលយាតិ** វុច្ចន្តិ។ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានិ អាលយន្តិ, តស្មា អាលយាតិ វុច្ចន្តិ។ តេហិ អាលយេហិ រមន្តីតិ **អាលយរាមា។** អាលយេសុ រតាតិ **អាលយរតា។** អាលយេសុ សុដ្ឋុ មុទិតាតិ **អាលយសម្មុទិតា។** យថេវ ហិ សុសជ្ជិតំ បុប្ផផលភរិតរុក្ខាទិសម្បន្នំ ឧយ្យានំ បវិដ្ឋោ រាជា តាយ តាយ សម្បត្តិយា រមតិ, សម្មុទិតោ អាមោទិតបមោទិតោ ហោតិ, ន ឧក្កណ្ឋតិ, សាយម្បិ និក្ខមិតុំ ន ឥច្ឆតិ; ឯវមិមេហិបិ កាមាលយតណ្ហាលយេហិ សត្តា រមន្តិ, សំសារវដ្ដេ សម្មុទិតា អនុក្កណ្ឋិតា វសន្តិ។ តេន នេសំ ភគវា ទុវិធម្បិ អាលយំ ឧយ្យានភូមឹ វិយ ទស្សេន្តោ “អាលយរាមា”តិអាទិមាហ។

យទិទន្តិ និបាតោ, តស្ស ឋានំ សន្ធាយ “យំ ឥទ”ន្តិ, បដិច្ចសមុប្បាទំ សន្ធាយ “យោ អយ”ន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បាទោតិ** ឥមេសំ បច្ចយា ឥទប្បច្ចយា; ឥទប្បច្ចយា ឯវ ឥទប្បច្ចយតា; ឥទប្បច្ចយតា ច សា បដិច្ចសមុប្បាទោ ចាតិ **ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បាទោ។** សង្ខារាទិបច្ចយានមេតំ អធិវចនំ។ **សព្ពសង្ខារសមថោតិ**អាទិ សព្ពំ និព្ពានមេវ។ យស្មា ហិ តំ អាគម្ម សព្ពសង្ខារវិប្ផន្ទិតានិ សម្មន្តិ វូបសម្មន្តិ, តស្មា **សព្ពសង្ខារសមថោតិ** វុច្ចតិ។ យស្មា ច តំ អាគម្ម សព្ពេ ឧបធយោ បដិនិស្សដ្ឋា ហោន្តិ, សព្ពា តណ្ហា ខីយន្តិ, សព្ពេ កិលេសរាគា វិរជ្ជន្តិ, សព្ពំ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ; តស្មា **សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហាក្ខយោ វិរាគោ និរោធោតិ** វុច្ចតិ។ សា បនេសា តណ្ហា ភវេន ភវំ, ផលេន វា សទ្ធឹ កម្មំ វិនតិ សំសិព្ពតីតិ កត្វា **វានន្តិ** វុច្ចតិ, តតោ និក្ខន្តំ វានតោតិ **និព្ពានំ។ សោ មមស្ស កិលមថោតិ** យា អជានន្តានំ ទេសនា នាម, សោ មម កិលមថោ អស្ស, សា មម វិហេសា អស្សាតិ អត្ថោ។ កាយកិលមថោ ចេវ កាយវិហេសា ច អស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ចិត្តេ បន ឧភយម្បេតំ ពុទ្ធានំ នត្ថិ។ **អបិស្សូតិ** អនុព្រូហនត្ថេ និបាតោ, សោ “ន កេវលំ ឯតទហោសិ, ឥមាបិ គាថា បដិភំសូ”តិ ទីបេតិ។ **មន្តិ** មម។ **អនច្ឆរិយាតិ** អនុអច្ឆរិយា។ **បដិភំសូតិ** បដិភានសង្ខាតស្ស ញាណស្ស គោចរា អហេសុំ; បរិវិតក្កយិតព្ពតំ បាបុណឹសុ។

កិច្ឆេនាតិ ទុក្ខេន, ន ទុក្ខាយ បដិបទាយ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ចត្តារោបិ មគ្គា សុខប្បដិបទាវ ហោន្តិ។ បារមីបូរណកាលេ បន សរាគសទោសសមោហស្សេវ សតោ អាគតាគតានំ យាចកានំ , អលង្កតប្បដិយត្តំ សីសំ កន្តិត្វា, គលលោហិតំ នីហរិត្វា, សុអញ្ជិតានិ អក្ខីនិ ឧប្បាដេត្វា, កុលវំសប្បទីបំ បុត្តំ មនាបចារិនី ភរិយន្តិ ឯវមាទីនិ ទេន្តស្ស, អញ្ញានិ ច ខន្តិវាទិសទិសេសុ អត្តភាវេសុ ឆេជ្ជភេជ្ជាទីនិ បាបុណន្តស្ស អាគមនិយបដិបទំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ ។ **ហលន្តិ** ឯត្ថ **ហ**-ការោ និបាតមត្តោ, **អលន្តិ** អត្ថោ។ **បកាសិតុន្តិ** ទេសិតុំ, ឯវំ កិច្ឆេន អធិគតស្ស ធម្មស្ស អលំ ទេសិតុំ, បរិយត្តំ ទេសិតុំ, កោ អត្ថោ ទេសិតេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **រាគទោសបរេតេហីតិ** រាគទោសបរិផុដ្ឋេហិ រាគទោសានុគតេហិ វា។

បដិសោតគាមិន្តិ និច្ចាទីនំ បដិសោតំ អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា អសុភន្តិ ឯវំ គតំ ចតុសច្ចធម្មំ។ **រាគរត្តាតិ** កាមរាគេន ភវរាគេន ទិដ្ឋិរាគេន ច រត្តា។ **ន ទក្ខន្តីតិ** អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា អសុភន្តិ ឥមិនា សភាវេន ន បស្សិស្សន្តិ, តេ អបស្សន្តេ កោ សក្ខិស្សតិ ឯវំ គាហាបេតុំ។ **តមោខន្ធេន អាវុដាតិ** អវិជ្ជារាសិនា អជ្ឈោត្ថដា។

២៨២. **អប្បោស្សុក្កតាយា**តិ និរុស្សុក្កភាវេន, អទេសេតុកាមតាយាតិ អត្ថោ។ កស្មា បនស្ស ឯវំ ចិត្តំ នមិ, ននុ ឯស មុត្តោ មោចេស្សាមិ, តិណ្ណោ តារេស្សាមិ។

“កិំ មេ អញ្ញាតវេសេន, ធម្មំ សច្ឆិកតេនិធ;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, តារយិស្សំ សទេវក”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៦) –

បត្ថនំ កត្វា បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោតិ។ សច្ចមេតំ, តទេវំ បច្ចវេក្ខណានុភាវេន បនស្ស ឯវំ ចិត្តំ នមិ។ តស្ស ហិ សព្ពញ្ញុតំ បត្វា សត្តានំ កិលេសគហនតំ, ធម្មស្ស ច គម្ភីរតំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស សត្តានំ កិលេសគហនតា ច ធម្មគម្ភីរតា ច សព្ពាការេន បាកដា ជាតា។ អថស្ស “ឥមេ សត្តា កញ្ជិកបុណ្ណា លាពុ វិយ, តក្កភរិតា ចាដិ វិយ, វសាតេលបីតបិលោតិកា វិយ, អញ្ជនមក្ខិតហត្ថោ វិយ ច កិលេសភរិតា អតិសំកិលិដ្ឋា រាគរត្តា ទោសទុដ្ឋា មោហមូឡ្ហា, តេ កិំ នាម បដិវិជ្ឈិស្សន្តី”តិ ចិន្តយតោ កិលេសគហនបច្ចវេក្ខណានុភាវេនាបិ ឯវំ ចិត្តំ នមិ។

“អយញ្ច ធម្មោ បថវីសន្ធារកឧទកក្ខន្ធោ វិយ គម្ភីរោ, បព្ពតេន បដិច្ឆាទេត្វា ឋបិតោ សាសបោ វិយ ទុទ្ទសោ, សតធា ភិន្នស្ស វាលស្ស កោដិយា កោដិបដិបាទនំ វិយ ទុរនុពោធោ។ ននុ មយា ហិ ឥមំ ធម្មំ បដិវិជ្ឈិតុំ វាយមន្តេន អទិន្នំ ទានំ នាម នត្ថិ, អរក្ខិតំ សីលំ នាម នត្ថិ, អបរិបូរិតា កាចិ បារមី នាម នត្ថិ? តស្ស មេ និរុស្សាហំ វិយ មារពលំ វិធមន្តស្សាបិ បថវី ន កម្បិត្ថ, បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរន្តស្សាបិ ន កម្បិត្ថ, មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ សោធេន្តស្សាបិ ន កម្បិត្ថ, បច្ឆិមយាមេ បន បដិច្ចសមុប្បាទំ បដិវិជ្ឈន្តស្សេវ មេ ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បិត្ថ។ ឥតិ មាទិសេនាបិ តិក្ខញាណេន កិច្ឆេនេវាយំ ធម្មោ បដិវិទ្ធោ, តំ លោកិយមហាជនា កថំ បដិវិជ្ឈិស្សន្តី”តិ ធម្មគម្ភីរតាបច្ចវេក្ខណានុភាវេនាបិ ឯវំ ចិត្តំ នមីតិ វេទិតព្ពំ។

អបិច ព្រហ្មុនា យាចិតេ ទេសេតុកាមតាយបិស្ស ឯវំ ចិត្តំ នមិ។ ជានាតិ ហិ ភគវា – “មម អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តេ នមមានេ មំ មហាព្រហ្មា ធម្មទេសនំ យាចិស្សតិ, ឥមេ ច សត្តា ព្រហ្មគរុកា, តេ ‘សត្ថា កិរ ធម្មំ ន ទេសេតុកាមោ អហោសិ, អថ នំ មហាព្រហ្មា យាចិត្វា ទេសាបេសិ, សន្តោ វត, ភោ, ធម្មោ បណីតោ វត, ភោ, ធម្មោ’តិ មញ្ញមានា សុស្សូសិស្សន្តី”តិ។ ឥទម្បិស្ស ការណំ បដិច្ច អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយាតិ វេទិតព្ពំ។

សហម្បតិស្សាតិ សោ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ សហកោ នាម ថេរោ បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា បឋមជ្ឈានភូមិយំ កប្បាយុកព្រហ្មា ហុត្វា និព្ពត្តោ។ តត្រ នំ សហម្បតិព្រហ្មាតិ បដិសញ្ជានន្តិ, តំ សន្ធាយាហ – “ព្រហ្មុនោ សហម្បតិស្សា”តិ។ **នស្សតិ វត, ភោ**តិ សោ កិរ ឥមំ សទ្ទំ តថា និច្ឆារេសិ, យថា ទសសហស្សិលោកធាតុព្រហ្មានោ សុត្វា សព្ពេ សន្និបតិំសុ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យស្មិំ នាម លោកេ។ **បុរតោ បាតុរហោសី**តិ តេហិ ទសហិ ព្រហ្មសហស្សេហិ សទ្ធិំ បាតុរហោសិ។ **អប្បរជក្ខជាតិកា**តិ បញ្ញាមយេ អក្ខិម្ហិ អប្បំ បរិត្តំ រាគទោសមោហរជំ ឯតេសំ, ឯវំសភាវាតិ **អប្បរជក្ខជាតិកា**។ **អស្សវនតា**តិ អស្សវនតាយ។ **ភវិស្សន្តី**តិ បុរិមពុទ្ធេសុ ទសបុញ្ញកិរិយវសេន កតាធិការា បរិបាកគតបទុមានិ វិយ សូរិយរស្មិសម្ផស្សំ, ធម្មទេសនំយេវ អាកង្ខមានា ចតុប្បទិកគាថាវសានេ អរិយភូមិំ ឱក្កមនារហា ន ឯកោ, ន ទ្វេ, អនេកសតសហស្សា ធម្មស្ស អញ្ញាតារោ ភវិស្សន្តីតិ ទស្សេតិ។

បាតុរហោសីតិ បាតុភវិ។ **សមលេហិ ចិន្តិតោ**តិ សមលេហិ ឆហិ សត្ថារេហិ ចិន្តិតោ។ តេ ហិ បុរេតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា សកលជម្ពុទីបេ កណ្ដកេ បត្ថរមានា វិយ, វិសំ សិញ្ចមានា វិយ ច សមលំ មិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មំ ទេសយិំសុ។ **អបាបុរេតន្តិ** វិវរ ឯតំ។ **អមតស្ស ទ្វារ**ន្តិ អមតស្ស និព្ពានស្ស ទ្វារភូតំ អរិយមគ្គំ។ **សុណន្តុ ធម្មំ វិមលេនានុពុទ្ធ**ន្តិ ឥមេ សត្តា រាគាទិមលានំ អភាវតោ វិមលេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន អនុពុទ្ធំ ចតុសច្ចធម្មំ សុណន្តុ តាវ ភគវាតិ យាចតិ។

សេលេ យថា បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោតិ សេលមយេ ឯកគ្ឃនេ បព្ពតមុទ្ធនិ យថា ឋិតោវ។ ន ហិ តស្ស ឋិតស្ស ទស្សនត្ថំ គីវុក្ខិបនបសារណាទិកិច្ចំ អត្ថិ។ **តថូបម**ន្តិ តប្បដិភាគំ សេលបព្ពតូបមំ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – យថា សេលបព្ពតមុទ្ធនិ ឋិតោវ ចក្ខុមា បុរិសោ សមន្តតោ ជនតំ បស្សេយ្យ, តថា ត្វម្បិ, សុមេធ, សុន្ទរបញ្ញ-សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សមន្តចក្ខុ ភគវា ធម្មមយំ បាសាទមារុយ្ហ សយំ អបេតសោកោ សោកាវតិណ្ណំ ជាតិជរាភិភូតំ ជនតំ អវេក្ខស្សុ ឧបធារយ ឧបបរិក្ខ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – យថា ហិ បព្ពតបាទេ សមន្តា មហន្តំ ខេត្តំ កត្វា តត្ថ កេទារបាឡីសុ កុដិកាយោ កត្វា រត្តិំ អគ្គិំ ជាលេយ្យុំ។ ចតុរង្គសមន្នាគតញ្ច អន្ធការំ អស្ស, អថ តស្ស បព្ពតស្ស មត្ថកេ ឋត្វា ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស ភូមិំ ឱលោកយតោ នេវ ខេត្តំ, ន

កេទារបាឡិយោ, ន កុដិយោ, ន តត្ថ សយិតមនុស្សា បញ្ញាយេយ្យុំ។ កុដិកាសុ បន អគ្គិជាលមត្តកមេវ បញ្ញាយេយ្យ។ ឯវំ ធម្មបាសាទំ អារុយ្ហ សត្តនិកាយំ ឱលោកយតោ តថាគតស្ស, យេ តេ អកតកល្យាណា សត្តា, តេ ឯកវិហារេ ទក្ខិណជាណុបស្សេ និសិន្នាបិ ពុទ្ធចក្ខុស្ស អាបាថំ នាគច្ឆន្តិ, រត្តិំ ខិត្តា សរា វិយ ហោន្តិ។ យេ បន កតកល្យាណា វេនេយ្យបុគ្គលា, តេ ឯវស្ស ទូរេបិ ឋិតា អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ, សោ អគ្គិ វិយ ហិមវន្តបព្ពតោ វិយ ច។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “ទូរេ សន្តោ បកាសេន្តិ, ហិមវន្តោវ បព្ពតោ;
> អសន្តេត្ថ ន ទិស្សន្តិ, រត្តិំ ខិត្តា យថា សរា”តិ។ (ធ. ប. ៣០៤);

ឧដ្ឋេហីតិ ភគវតោ ធម្មទេសនត្ថំ ចារិកចរណំ យាចន្តោ ភណតិ។ **វីរា**តិអាទីសុ ភគវា វីរិយវន្តតាយ **វីរោ**។ ទេវបុត្តមច្ចុកិលេសមារានំ វិជិតត្តា **វិជិតសង្គាមោ**។ ជាតិកន្តារាទិនិត្ថរណត្ថាយ វេនេយ្យសត្ថវាហនសមត្ថតាយ **សត្ថវាហោ**។ កាមច្ឆន្ទឥណស្ស អភាវតោ **អណណោ**តិ វេទិតព្ពោ។

២៨៣. **អជ្ឈេសនន្តិ** យាចនំ។ **ពុទ្ធចក្ខុនា**តិ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណេន ច អាសយានុសយញាណេន ច។ ឥមេសញ្ហិ ទ្វិន្នំ ញាណានំ ពុទ្ធចក្ខូតិ នាមំ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស សមន្តចក្ខូតិ, តិណ្ណំ មគ្គញាណានំ ធម្មចក្ខូតិ។ **អប្បរជក្ខេ**តិអាទីសុ យេសំ វុត្តនយេនេវ បញ្ញាចក្ខុម្ហិ រាគាទិរជំ អប្បំ, តេ **អប្បរជក្ខា**។ យេសំ តំ មហន្តំ, តេ **មហារជក្ខា**។ យេសំ សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ តិក្ខានិ, តេ **តិក្ខិន្ទ្រិយា**។ យេសំ តានិ មុទូនិ, តេ **មុទិន្ទ្រិយា**។ យេសំ តេយេវ សទ្ធាទយោ អាការា សុន្ទរា, តេ **ស្វាការា**។ យេ កថិតការណំ សល្លក្ខេន្តិ, សុខេន សក្កា ហោន្តិ វិញ្ញាបេតុំ, តេ **សុវិញ្ញាបយា**។ យេ បរលោកញ្ចេវ វជ្ជញ្ច ភយតោ បស្សន្តិ, តេ **បរលោកវជ្ជភយទស្សាវិនោ** នាម។

អយំ បនេត្ថ បាឡិ – “សទ្ធោ បុគ្គលោ អប្បរជក្ខោ, អស្សទ្ធោ បុគ្គលោ មហារជក្ខោ។ អារទ្ធវីរិយោ…, កុសិតោ…, ឧបដ្ឋិតស្សតិ…, មុដ្ឋស្សតិ…, សមាហិតោ…, អសមាហិតោ…, បញ្ញវា…, ទុប្បញ្ញោ បុគ្គលោ មហារជក្ខោ។ តថា សទ្ធោ បុគ្គលោ តិក្ខិន្ទ្រិយោ…បេ…. បញ្ញវា បុគ្គលោ បរលោកវជ្ជភយទស្សាវី, ទុប្បញ្ញោ បុគ្គលោ ន បរលោកវជ្ជភយទស្សាវី។ **លោកោ**តិ ខន្ធលោកោ, អាយតនលោកោ, ធាតុលោកោ, សម្បត្តិភវលោកោ, សម្បត្តិសម្ភវលោកោ, វិបត្តិភវលោកោ, វិបត្តិសម្ភវលោកោ, ឯកោ លោកោ សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា។ ទ្វេ លោកា – នាមញ្ច រូបញ្ច។ តយោ លោកា – តិស្សោ វេទនា។ ចត្តារោ លោកា – ចត្តារោ អាហារា។ បញ្ច លោកា – បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ ឆ លោកា – ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ។ សត្ត លោកា – សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ។ អដ្ឋ លោកា – អដ្ឋ លោកធម្មា។ នវ លោកា – នវ សត្តាវាសា។ ទស លោកា – ទសាយតនានិ។ ទ្វាទស លោកា – ទ្វាទសាយតនានិ។ អដ្ឋារស លោកា – អដ្ឋារស្ស ធាតុយោ។ វជ្ជន្តិ សព្ពេ កិលេសា វជ្ជា, សព្ពេ ទុច្ចរិតា វជ្ជា, សព្ពេ អភិសង្ខារា វជ្ជា, សព្ពេ ភវគាមិកម្មា វជ្ជា។ ឥតិ ឥមស្មិញ្ច លោកេ ឥមស្មិញ្ច វជ្ជេ តិព្ពា ភយសញ្ញា បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតិ, សេយ្យថាបិ ឧក្ខិត្តាសិកេ វធកេ។ ឥមេហិ បញ្ញាសាយ អាការេហិ ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ជានាតិ បស្សតិ អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈិ។ ឥទំ តថាគតស្ស ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តេ ញាណ”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១១២)។

ឧប្បលិនិយន្តិ ឧប្បលវនេ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អន្តោនិមុគ្គបោសីនី**តិ យានិ អន្តោ និមុគ្គានេវ បោសិយន្តិ។ **ឧទកំ អច្ចុគ្គម្ម ឋិតានី**តិ ឧទកំ អតិក្កមិត្វា ឋិតានិ។ តត្ថ យានិ អច្ចុគ្គម្ម ឋិតានិ, តានិ សូរិយរស្មិសម្ផស្សំ អាគមយមានានិ ឋិតានិ អជ្ជ បុប្ផនកានិ។ យានិ សមោទកំ ឋិតានិ, តានិ ស្វេ បុប្ផនកានិ។ យានិ ឧទកានុគ្គតានិ អន្តោនិមុគ្គបោសីនិ, តានិ តតិយទិវសេ បុប្ផនកានិ។ ឧទកា បន អនុគ្គតានិ អញ្ញានិបិ សរោគឧប្បលាទីនិ នាម អត្ថិ, យានិ នេវ បុប្ផិស្សន្តិ, មច្ឆកច្ឆបភក្ខានេវ ភវិស្សន្តិ។ តានិ បាឡិំ នារូឡ្ហានិ។ អាហរិត្វា បន ទីបេតព្ពានីតិ ទីបិតានិ។

យថេវ ហិ តានិ ចតុព្ពិធានិ បុប្ផានិ, ឯវមេវ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ វិបញ្ចិតញ្ញូ នេយ្យោ បទបរមោតិ ចត្តារោ បុគ្គលា។ តត្ថ “យស្ស បុគ្គលស្ស សហ ឧទាហដវេលាយ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស សំខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថេ វិភជិយមានេ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសតោ បរិបុច្ឆតោ យោនិសោ មនសិករោតោ កល្យាណមិត្តេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ អនុបុព្ពេន ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **នេយ្យោ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស ពហុម្បិ សុណតោ ពហុម្បិ ភណតោ ពហុម្បិ ធារយតោ ពហុម្បិ វាចយតោ ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **បទបរមោ**” (បុ. ប. ១៥១)។ តត្ថ ភគវា ឧប្បលវនាទិសទិសំ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ “អជ្ជ បុប្ផនកានិ វិយ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ, ស្វេ បុប្ផនកានិ វិយ វិបញ្ចិតញ្ញូ, តតិយទិវសេ បុប្ផនកានិ វិយ នេយ្យោ, មច្ឆកច្ឆបភក្ខានិ បុប្ផានិ វិយ បទបរមោ”តិ អទ្ទស។ បស្សន្តោ ច “ឯត្តកា អប្បរជក្ខា, ឯត្តកា មហារជក្ខា, តត្រាបិ ឯត្តកា ឧគ្ឃដិតញ្ញូ”តិ ឯវំ សព្ពាការតោវ អទ្ទស។

តត្ថ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ភគវតោ ធម្មទេសនា អត្ថំ សាធេតិ។ បទបរមានំ អនាគតេ វាសនត្ថាយ ហោតិ។ អថ ភគវា ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អត្ថាវហំ ធម្មទេសនំ វិទិត្វា ទេសេតុកម្យតំ ឧប្បាទេត្វា បុន សព្ពេបិ តីសុ ភវេសុ សត្តេ ភព្ពាភព្ពវសេន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អកាសិ។ យេ សន្ធាយ វុត្តំ – “កតមេ តេ សត្តា អភព្ពា, យេ តេ សត្តា កម្មាវរណេន សមន្នាគតា កិលេសាវរណេន សមន្នាគតា វិបាកាវរណេន សមន្នាគតា អស្សទ្ធា អច្ឆន្ទិកា ទុប្បញ្ញា អភព្ពា និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តំ, ឥមេ តេ សត្តា អភព្ពា។ កតមេ តេ សត្តា ភព្ពា? យេ តេ សត្តា ន កម្មាវរណេន…បេ…. ឥមេ តេ សត្តា ភព្ពា”តិ (វិភ. ៨២៧; បដិ. ម. ១.១១៥)។ តត្ថ សព្ពេបិ អភព្ពបុគ្គលេ បហាយ ភព្ពបុគ្គលេយេវ ញាណេន បរិគ្គហេត្វា “ឯត្តកា រាគចរិតា, ឯត្តកា ទោសមោហចរិតា វិតក្កសទ្ធាពុទ្ធិចរិតា”តិ ឆ កោដ្ឋាសេ អកាសិ; ឯវំ កត្វា ធម្មំ ទេសិស្សាមីតិ ចិន្តេសិ។

បច្ចភាសិន្តិ បតិអភាសិ។ **អបារុតា**តិ វិវដា។ **អមតស្ស ទ្វារា**តិ អរិយមគ្គោ។ សោ ហិ អមតសង្ខាតស្ស និព្ពានស្ស ទ្វារំ, សោ មយា វិវរិត្វា ឋបិតោតិ ទស្សេតិ។ **បមុញ្ចន្តុ សទ្ធ**ន្តិ សព្ពេ អត្តនោ សទ្ធំ បមុញ្ចន្តុ, វិស្សជ្ជេន្តុ។ បច្ឆិមបទទ្វយេ អយមត្ថោ, អហញ្ហិ អត្តនោ បគុណំ សុប្បវត្តិតម្បិ ឥមំ បណីតំ ឧត្តមំ ធម្មំ កាយវាចាកិលមថសញ្ញី ហុត្វា ន ភាសិ ។ ឥទានិ បន សព្ពោ ជនោ សទ្ធាភាជនំ ឧបនេតុ, បូរេស្សាមិ នេសំ សង្កប្បន្តិ។

២៨៤. តស្ស មយ្ហំ, ភិក្ខវេ, ឯតទហោសីតិ ឯតំ អហោសិ – **កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ**ន្តិ អយំ ធម្មទេសនាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ ឧទបាទីតិ អត្ថោ។ កទា បនេស ឧទបាទីតិ? ពុទ្ធភូតស្ស អដ្ឋមេ សត្តាហេ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – ពោធិសត្តោ កិរ មហាភិនិក្ខមនទិវសេ វិវដំ ឥន្ទាគារំ ទិស្វា សំវិគ្គហទយោ, “កណ្ឌកំ អាហរា”តិ ឆន្នំ អាមន្តេត្វា ឆន្នសហាយោ អស្សរាជបិដ្ឋិគតោ នគរតោ និក្ខមិត្វា កណ្ឌកនិវត្តនចេតិយដ្ឋានំ នាម ទស្សេត្វា តីណិ រជ្ជានិ អតិក្កម្ម អនោមានទីតីរេ បព្ពជិត្វា អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ រាជគហេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បណ្ឌវបព្ពតេ និសិន្នោ មគធិស្សរេន រញ្ញា នាមគោត្តំ បុច្ឆិត្វា, “ឥមំ រជ្ជំ សម្បដិច្ឆាហី”តិ វុត្តោ, “អលំ មហារាជ, ន មយ្ហំ រជ្ជេន អត្ថោ, អហំ រជ្ជំ បហាយ លោកហិតត្ថាយ បធានំ អនុយុញ្ជិត្វា លោកេ វិវដច្ឆទោ ភវិស្សាមីតិ និក្ខន្តោ”តិ វត្វា, “តេន ហិ ពុទ្ធោ ហុត្វា បឋមំ មយ្ហំ វិជិតំ ឱសរេយ្យាសី”តិ បដិញ្ញំ គហិតោ កាលាមញ្ច ឧទកញ្ច ឧបសង្កមិត្វា តេសំ ធម្មទេសនាយ សារំ អវិន្ទន្តោ តតោ បក្កមិត្វា ឧរុវេឡាយ ឆព្ពស្សានិ ទុក្ករការិកំ ករោន្តោបិ អមតំ បដិវិជ្ឈិតុំ អសក្កោន្តោ ឱឡារិកាហារបដិសេវនេន កាយំ សន្តប្បេសិ។

តទា ច ឧរុវេលគាមេ **សុជាតា** នាម កុដុម្ពិយធីតា ឯកស្មិំ និគ្រោធរុក្ខេ បត្ថនមកាសិ – “សចាហំ សមានជាតិកំ កុលឃរំ គន្ត្វា បឋមគព្ភេ បុត្តំ លភិស្សាមិ, ពលិកម្មំ ករិស្សាមី”តិ។ តស្សា សា បត្ថនា សមិជ្ឈិ។ សា វិសាខបុណ្ណមទិវសេ បាតោវ ពលិកម្មំ ករិស្សាមីតិ រត្តិយា បច្ចូសសមយេ ឯវ បាយសំ បដិយាទេសិ។ តស្មិំ បាយសេ បច្ចមានេ មហន្តមហន្តា បុប្ផុឡា ឧដ្ឋហិត្វា ទក្ខិណាវដ្ដា ហុត្វា សញ្ចរន្តិ។ ឯកផុសិតម្បិ ពហិ ន គច្ឆតិ។ មហាព្រហ្មា ឆត្តំ ធារេសិ។ ចត្តារោ លោកបាលា ខគ្គហត្ថា អារក្ខំ គណ្ហឹសុ។ សក្កោ អលាតានិ សមានេន្តោ អគ្គិំ ជាលេសិ។ ទេវតា ចតូសុ ទីបេសុ ឱជំ សំហរិត្វា តត្ថ បក្ខិបឹសុ។ ពោធិសត្តោ ភិក្ខាចារកាលំ អាគមយមានោ បាតោវ គន្ត្វា រុក្ខមូលេ និសីទិ។ រុក្ខមូលេ សោធនត្ថាយ គតា ធាតី អាគន្ត្វា សុជាតាយ អារោចេសិ – “ទេវតា រុក្ខមូលេ និសិន្នា”តិ។ សុជាតា, សព្ពំ បសាធនំ បសាធេត្វា សតសហស្សគ្ឃនិកេ សុវណ្ណថាលេ បាយសំ វឌ្ឍេត្វា អបរាយ សុវណ្ណបាតិយា បិទហិត្វា ឧក្ខិបិត្វា គតា មហាបុរិសំ ទិស្វា សហេវ បាតិយា ហត្ថេ ឋបេត្វា វន្ទិត្វា “យថា មយ្ហំ មនោរថោ និប្ផន្នោ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ និប្ផជ្ជតូ”តិ វត្វា បក្កាមិ។

ពោធិសត្តោ នេរញ្ជរាយ តីរំ គន្ត្វា សុវណ្ណថាលំ តីរេ ឋបេត្វា ន្ហត្វា បច្ចុត្តរិត្វា ឯកូនបណ្ណាសបិណ្ឌេ ករោន្តោ បាយសំ បរិភុញ្ជិត្វា “សចាហំ អជ្ជ ពុទ្ធោ ភវាមិ, ថាលំ បដិសោតំ គច្ឆតូ”តិ ខិបិ។ ថាលំ បដិសោតំ គន្ត្វា ថោកំ ឋត្វា កាលនាគរាជស្ស ភវនំ បវិសិត្វា តិណ្ណំ ពុទ្ធានំ ថាលានិ ឧក្ខិបិត្វា អដ្ឋាសិ។

មហាសត្តោ វនសណ្ឌេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ **សោត្ថិយេន** ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ ទក្ខិណទិសាភាគេ អដ្ឋាសិ។ សោ បទេសោ បទុមិនិបត្តេ ឧទកពិន្ទុ វិយ អកម្បិត្ថ។ មហាសត្តោ, “អយំ មម គុណំ ធារេតុំ ន សក្កោតី”តិ បច្ឆិមទិសាភាគំ អគមាសិ, សោបិ តថេវ អកម្បិត្ថ។ ឧត្តរទិសាភាគំ អគមាសិ, សោបិ តថេវ អកម្បិត្ថ។ បុរត្ថិមទិសាភាគំ អគមាសិ, តត្ថ បល្លង្កប្បមាណំ ឋានំ សុនិខាតឥន្ទខិលោ វិយ និច្ចលមហោសិ។ មហាសត្តោ “ឥទំ ឋានំ សព្ពពុទ្ធានំ កិលេសភញ្ជនវិទ្ធំសនដ្ឋាន”ន្តិ តានិ តិណានិ អគ្គេ គហេត្វា ចាលេសិ។ តានិ ចិត្តការេន តូលិកគ្គេន បរិច្ឆិន្នានិ វិយ អហេសុំ។ ពោធិសត្តោ , “ពោធឹ អប្បត្វា ឥមំ បល្លង្កំ ន ភិន្ទិស្សាមី”តិ ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិ។

តង្ខណញ្ញេវ មារោ ពាហុសហស្សំ មាបេត្វា ទិយឌ្ឍយោជនសតិកំ គិរិមេខលំ នាម ហត្ថឹ អារុយ្ហ នវយោជនំ មារពលំ គហេត្វា អទ្ទក្ខិកេន ឱលោកយមានោ បព្ពតោ វិយ អជ្ឈោត្ថរន្តោ ឧបសង្កមិ។ មហាសត្តោ, “មយ្ហំ ទស បារមិយោ បូរេន្តស្ស អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ទេវោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា សក្ខិ នត្ថិ, វេស្សន្តរត្តភាវេ បន មយ្ហំ សត្តសុ វារេសុ មហាបថវី សក្ខិ អហោសិ; ឥទានិបិ មេ អយមេវ អចេតនា កដ្ឋកលិង្គរូបមា មហាបថវី សក្ខី”តិ ហត្ថំ បសារេតិ។ មហាបថវី តាវទេវ អយទណ្ឌេន បហតំ កំសថាលំ វិយ រវសតំ រវសហស្សំ មុញ្ចមានា វិរវិត្វា បរិវត្តមានា មារពលំ ចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ មុញ្ចនមកាសិ។ មហាសត្តោ សូរិយេ ធរមានេយេវ មារពលំ វិធមិត្វា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសញាណំ, មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមេ បដិច្ចសមុប្បាទេ ញាណំ ឱតារេត្វា វដ្ដវិវដ្ដំ សម្មសិត្វា អរុណោទយេ ពុទ្ធោ ហុត្វា , “មយា អនេកកប្បកោដិសតសហស្សំ អទ្ធានំ ឥមស្ស បល្លង្កស្ស អត្ថាយ វាយាមោ កតោ”តិ សត្តាហំ ឯកបល្លង្កេន និសីទិ។ អថេកច្ចានំ ទេវតានំ, “កឹ នុ ខោ អញ្ញេបិ ពុទ្ធត្តករា ធម្មា អត្ថី”តិ កង្ខា ឧទបាទិ។

អថ ភគវា អដ្ឋមេ ទិវសេ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ទេវតានំ កង្ខំ ញត្វា កង្ខាវិធមនត្ថំ អាកាសេ ឧប្បតិត្វា យមកបាដិហារិយំ ទស្សេត្វា តាសំ កង្ខំ វិធមិត្វា បល្លង្កតោ ឦសកំ បាចីននិស្សិតេ ឧត្តរទិសាភាគេ ឋត្វា ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បូរិតានំ បារមីនំ ផលាធិគមដ្ឋានំ បល្លង្កញ្ចេវ ពោធិរុក្ខញ្ច អនិមិសេហិ អក្ខីហិ ឱលោកយមានោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **អនិមិសចេតិយំ** នាម ជាតំ។

អថ បល្លង្កស្ស ច ឋិតដ្ឋានស្ស ច អន្តរា បុរត្ថិមបច្ឆិមតោ អាយតេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **រតនចង្កមចេតិយំ** នាម ជាតំ។ តតោ បច្ឆិមទិសាភាគេ ទេវតា រតនឃរំ មាបយឹសុ, តត្ថ បល្លង្កេន និសីទិត្វា **អភិធម្មបិដកំ** វិសេសតោ ចេត្ថ អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានំ វិចិនន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **រតនឃរចេតិយំ** នាម ជាតំ។ ឯវំ ពោធិសមីបេយេវ ចត្តារិ សត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា បញ្ចមេ សត្តាហេ ពោធិរុក្ខមូលា យេន អជបាលនិគ្រោធោ តេនុបសង្កមិ, តត្រាបិ ធម្មំ វិចិនន្តោយេវ វិមុត្តិសុខញ្ច បដិសំវេទេន្តោ និសីទិ, ធម្មំ វិចិនន្តោ ចេត្ថ ឯវំ អភិធម្មេ នយមគ្គំ សម្មសិ – បឋមំ ធម្មសង្គណីបករណំ នាម, តតោ វិភង្គបករណំ, ធាតុកថាបករណំ, បុគ្គលបញ្ញត្តិបករណំ, កថាវត្ថុ នាម បករណំ, យមកំ នាម បករណំ, តតោ មហាបករណំ បដ្ឋានំ នាមាតិ។

តត្ថស្ស សណ្ហសុខុមបដ្ឋានម្ហិ ចិត្តេ ឱតិណ្ណេ បីតិ ឧប្បជ្ជិ; បីតិយា ឧប្បន្នាយ លោហិតំ បសីទិ, លោហិតេ បសន្នេ ឆវិ បសីទិ។ ឆវិយា បសន្នាយ បុរត្ថិមកាយតោ កូដាគារាទិប្បមាណា រស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អាកាសេ បក្ខន្ទឆទ្ទន្តនាគកុលំ វិយ បាចីនទិសាយ អនន្តានិ ចក្កវាឡានិ បក្ខន្ទា, បច្ឆិមកាយតោ ឧដ្ឋហិត្វា បច្ឆិមទិសាយ, ទក្ខិណំសកូដតោ ឧដ្ឋហិត្វា ទក្ខិណទិសាយ, វាមំសកូដតោ ឧដ្ឋហិត្វា ឧត្តរទិសាយ អនន្តានិ ចក្កវាឡានិ បក្ខន្ទា, បាទតលេហិ បវាឡង្កុរវណ្ណា រស្មិយោ និក្ខមិត្វា មហាបថវឹ វិនិវិជ្ឈិត្វា ឧទកំ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា វាតក្ខន្ធំ បទាលេត្វា អជដាកាសំ បក្ខន្ទា, សីសតោ សម្បរិវត្តិយមានំ មណិទាមំ វិយ នីលវណ្ណា រស្មិវដ្ដិ ឧដ្ឋហិត្វា ឆ ទេវលោកេ វិនិវិជ្ឈិត្វា នវ ព្រហ្មលោកេ វេហប្ផលេ បញ្ច សុទ្ធាវាសេ ច វិនិវិជ្ឈិត្វា ចត្តារោ អារុប្បេ អតិក្កម្ម អជដាកាសំ បក្ខន្ទា។ តស្មឹ ទិវសេ អបរិមាណេសុ ចក្កវាឡេសុ អបរិមាណា សត្តា សព្ពេ សុវណ្ណវណ្ណាវ អហេសុំ។ តំ ទិវសញ្ច បន ភគវតោ សរីរា និក្ខន្តា យាវជ្ជទិវសាបិ តា រស្មិយោ អនន្តា លោកធាតុយោ គច្ឆន្តិយេវ។

ឯវំ ភគវា អជបាលនិគ្រោធេ សត្តាហំ វីតិនាមេត្វា តតោ អបរំ សត្តាហំ មុចលិន្ទេ និសីទិ, និសិន្នមត្តស្សេវ ចស្ស សកលំ ចក្កវាឡគព្ភំ បូរេន្តោ មហាអកាលមេឃោ ឧទបាទិ។ ឯវរូបោ កិរ មហាមេឃោ ទ្វីសុយេវ កាលេសុ វស្សតិ ចក្កវត្តិម្ហិ វា ឧប្បន្នេ ពុទ្ធេ វា។ ឥធ ពុទ្ធកាលេ ឧទបាទិ។ តស្មឹ បន ឧប្បន្នេ មុចលិន្ទោ នាគរាជា ចិន្តេសិ – “អយំ មេឃោ សត្ថរិ មយ្ហំ ភវនំ បវិដ្ឋមត្តេវ ឧប្បន្នោ, វាសាគារមស្ស លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ សត្តរតនមយំ បាសាទំ និម្មិនិតុំ សក្កោន្តោបិ ឯវំ កតេ មយ្ហំ មហប្ផលំ ន ភវិស្សតិ, ទសពលស្ស កាយវេយ្យាវច្ចំ ករិស្សាមីតិ មហន្តំ អត្តភាវំ កត្វា សត្ថារំ សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ ផណំ ធារេសិ។ បរិក្ខេបស្ស អន្តោ ឱកាសោ ហេដ្ឋា លោហបាសាទប្បមាណោ អហោសិ។ ឥច្ឆិតិច្ឆិតេន ឥរិយាបថេន សត្ថា វិហរិស្សតីតិ នាគរាជស្ស អជ្ឈាសយោ អហោសិ។ តស្មា ឯវំ មហន្តំ ឱកាសំ បរិក្ខិបិ។ មជ្ឈេ រតនបល្លង្កោ បញ្ញត្តោ ហោតិ, ឧបរិ សុវណ្ណតារកវិចិត្តំ សមោសរិតគន្ធទាមកុសុមទាមចេលវិតានំ អហោសិ។ ចតូសុ កោណេសុ គន្ធតេលេន ទីបា ជលិតា, ចតូសុ ទិសាសុ វិវរិត្វា ចន្ទនករណ្ឌកា ឋបិតា។ ឯវំ ភគវា តំ សត្តាហំ តត្ថ វីតិនាមេត្វា តតោ អបរំ សត្តាហំ រាជាយតនេ និសីទិ។

អដ្ឋមេ សត្តាហេ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាភតំ ទន្តកដ្ឋញ្ច ឱសធហរីតកញ្ច ខាទិត្វា មុខំ ធោវិត្វា ចតូហិ លោកបាលេហិ ឧបនីតេ បច្ចគ្ឃេ សេលមយេ បត្តេ **តបុស្សភល្លិកានំ** បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា បុន បច្ចាគន្ត្វា អជបាលនិគ្រោធេ និសិន្នស្ស សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណោ អយំ វិតក្កោ ឧទបាទិ។

តត្ថ **បណ្ឌិតោ**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ **វិយត្តោ**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **អប្បរជក្ខជាតិកោ**តិ សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភិតត្តា និក្កិលេសជាតិកោ វិសុទ្ធសត្តោ។ **អាជានិស្សតី**តិ សល្លក្ខេស្សតិ បដិវិជ្ឈិស្សតិ។ **ញាណញ្ច បន មេ**តិ មយ្ហម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជិ។ ភគវា កិរ ទេវតាយ កថិតេនេវ និដ្ឋំ អគន្ត្វា សយម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ឱលោកេន្តោ ឥតោ សត្តមទិវសមត្ថកេ កាលំ កត្វា អាកិញ្ចញ្ញាយតនេ និព្ពត្តោតិ អទ្ទស។ តំ សន្ធាយាហ – “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទី”តិ។ **មហាជានិយោ**តិ សត្តទិវសព្ភន្តរេ បត្តព្ពមគ្គផលតោ បរិហីនត្តា មហតី ជានិ អស្សាតិ **មហាជានិយោ**។ អក្ខណេ និព្ពត្តត្តា គន្ត្វា ទេសិយមានំ ធម្មម្បិស្ស សោតុំ សោតប្បសាទោ នត្ថិ, ឥធ ធម្មទេសនដ្ឋានំ អាគមនបាទាបិ នត្ថិ, ឯវំ មហាជានិយោ ជាតោតិ ទស្សេតិ។ **អភិទោសកាលង្កតោ**តិ អឌ្ឍរត្តេ កាលង្កតោ។ **ញាណញ្ច បន មេ**តិ មយ្ហម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ឧទបាទិ។ ឥធាបិ កិរ ភគវា ទេវតាយ វចនេន សន្និដ្ឋានំ អកត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ឱលោកេន្តោ “ហិយ្យោ អឌ្ឍរត្តេ កាលង្កត្វា ឧទកោ រាមបុត្តោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ និព្ពត្តោ”តិ អទ្ទស។ តស្មា ឯវមាហ។ សេសំ បុរិមនយសទិសមេវ។ **ពហុការា**តិ ពហូបការា។ **បធានបហិតត្តំ ឧបដ្ឋហឹសូ**តិ បធានត្ថាយ បេសិតត្តភាវំ វសនដ្ឋានេ បរិវេណសម្មជ្ជនេន បត្តចីវរំ គហេត្វា អនុពន្ធនេន មុខោទកទន្តកដ្ឋទានាទិនា ច ឧបដ្ឋហឹសុ។ កេ បន តេ **បញ្ចវគ្គិយា** នាម? យេតេ –

រាមោ ធជោ លក្ខណោ ជោតិមន្តិ,
យញ្ញោ សុភោជោ សុយាមោ សុទត្តោ;
ឯតេ តទា អដ្ឋ អហេសុំ ព្រាហ្មណា,
ឆឡង្គវា មន្តំ វិយាករិំសូតិ។

ពោធិសត្តស្ស ជាតកាលេ សុបិនបដិគ្គាហកា ចេវ លក្ខណបដិគ្គាហកា ច អដ្ឋ ព្រាហ្មណា។ តេសុ តយោ ទ្វេធា ព្យាករិំសុ – “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អគារំ អជ្ឈាវសមានោ រាជា ហោតិ ចក្កវត្តី, បព្ពជមានោ ពុទ្ធោ”តិ។ បញ្ច ព្រាហ្មណា ឯកំសព្យាករណា អហេសុំ – “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អគារេ ន តិដ្ឋតិ, ពុទ្ធោវ ហោតី”តិ។ តេសុ បុរិមា តយោ យថាមន្តបទំ គតា, ឥមេ បន បញ្ច មន្តបទំ អតិក្កន្តា។ តេ អត្តនា លទ្ធំ បុណ្ណបត្តំ ញាតកានំ វិស្សជ្ជេត្វា “អយំ មហាបុរិសោ អគារំ ន អជ្ឈាវសិស្សតិ, ឯកន្តេន ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ និព្ពិតក្កា ពោធិសត្តំ ឧទ្ទិស្ស សមណបព្ពជ្ជំ បព្ពជិតា។ តេសំ បុត្តាតិបិ វទន្តិ។ តំ អដ្ឋកថាយ បដិក្ខិត្តំ។

ឯតេ កិរ ទហរកាលេយេវ ពហូ មន្តេ ជានឹសុ, តស្មា តេ ព្រាហ្មណា អាចរិយដ្ឋានេ ឋបយឹសុ។ តេ បច្ឆា អម្ហេហិ បុត្តទារជដំ ឆឌ្ឌេត្វា ន សក្កា ភវិស្សតិ បព្ពជិតុន្តិ ទហរកាលេយេវ បព្ពជិត្វា រមណីយានិ សេនាសនានិ បរិភុញ្ជន្តា វិចរិំសុ។ កាលេន កាលំ បន “កឹ, ភោ, មហាបុរិសោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ”តិ បុច្ឆន្តិ។ មនុស្សា, “កុហឹ តុម្ហេ មហាបុរិសំ បស្សិស្សថ, តីសុ បាសាទេសុ តិវិធនាដកមជ្ឈេ ទេវោ វិយ សម្បត្តឹ អនុភោតី”តិ វទន្តិ។ តេ សុត្វា, “ន តាវ មហាបុរិសស្ស ញាណំ បរិបាកំ គច្ឆតី”តិ អប្បោស្សុក្កា វិហរិំសុយេវ។ កស្មា បនេត្ថ ភគវា, “ពហុការា ខោ ឥមេ បញ្ចវគ្គិយា”តិ អាហ? កឹ ឧបការកានំយេវ ឯស ធម្មំ ទេសេតិ, អនុបការកានំ ន ទេសេតីតិ? នោ ន ទេសេតិ។ បរិចយវសេន ហេស អាឡារញ្ចេវ កាលាមំ ឧទកញ្ច រាមបុត្តំ ឱលោកេសិ។ ឯតស្មឹ បន ពុទ្ធក្ខេត្តេ ឋបេត្វា អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញំ បឋមំ ធម្មំ សច្ឆិកាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ កស្មា? តថាវិធឧបនិស្សយត្តា។

បុព្ពេ កិរ បុញ្ញករណកាលេ ទ្វេ ភាតរោ អហេសុំ។ តេ ឯកតោវ សស្សំ អកំសុ។ តត្ថ ជេដ្ឋកស្ស “ឯកស្មឹ សស្សេ នវវារេ អគ្គសស្សទានំ មយា ទាតព្ព”ន្តិ អហោសិ។ សោ វប្បកាលេ ពីជគ្គំ នាម ទត្វា គព្ភកាលេ កនិដ្ឋេន សទ្ធឹ មន្តេសិ – “គព្ភកាលេ គព្ភំ ផាលេត្វា ទស្សាមា”តិ។ កនិដ្ឋោ “តរុណសស្សំ នាសេតុកាមោសី”តិ អាហ។ ជេដ្ឋោ កនិដ្ឋស្ស អននុវត្តនភាវំ ញត្វា ខេត្តំ វិភជិត្វា អត្តនោ កោដ្ឋាសតោ គព្ភំ ផាលេត្វា ខីរំ នីហរិត្វា សប្បិផាណិតេហិ យោជេត្វា អទាសិ, បុថុកកាលេ បុថុកំ ការេត្វា អទាសិ, លាយនេ លាយនគ្គំ វេណិករណេ វេណគ្គំ កលាបាទីសុ កលាបគ្គំ ខឡគ្គំ ភណ្ឌគ្គំ កោដ្ឋគ្គន្តិ ឯវំ ឯកសស្សេ នវវារេ អគ្គទានំ អទាសិ។ កនិដ្ឋោ បនស្ស ឧទ្ធរិត្វា អទាសិ, តេសុ ជេដ្ឋោ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ ជាតោ, កនិដ្ឋោ សុភទ្ទបរិព្ពាជកោ។ ឥតិ ឯកស្មឹ សស្សេ នវន្នំ អគ្គទានានំ ទិន្នត្តា ឋបេត្វា ថេរំ អញ្ញោ បឋមំ ធម្មំ សច្ឆិកាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ “ពហុការា ខោ ឥមេ បញ្ចវគ្គិយា”តិ ឥទំ បន ឧបការានុស្សរណមត្តកេនេវ វុត្តំ។

ឥសិបតនេ មិគទាយេតិ តស្មឹ កិរ បទេសេ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ បច្ចេកសម្ពុទ្ធា គន្ធមាទនបព្ពតេ សត្តាហំ និរោធសមាបត្តិយា វីតិនាមេត្វា និរោធា វុដ្ឋាយ នាគលតាទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា អនោតត្តទហេ មុខំ ធោវិត្វា បត្តចីវរមាទាយ អាកាសេន អាគន្ត្វា និបតន្តិ។ តត្ថ ចីវរំ បារុបិត្វា នគរេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចា គមន

កាលេបិ តតោយេវ ឧប្បតិត្វា គច្ឆន្តិ។ ឥតិ ឥសយោ ឯត្ថ និបតន្តិ ឧប្បតន្តិ ចាតិ តំ ឋានំ **ឥសិបតន**ន្តិ សង្ខំ គតំ។ មិគានំ បន អភយត្ថាយ ទិន្នត្តា **មិគទាយោ**តិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ "ឥសិបតនេ មិគទាយេ"តិ។

២៨៥. អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច ពោធិន្តិ គយាយ ច ពោធិស្ស ច វិវរេ តិគាវុតន្តរេ ឋានេ។ ពោធិមណ្ឌតោ ហិ គយា តីណិ គាវុតានិ។ ពារាណសី អឌ្ឍារស យោជនានិ។ ឧបកោ ពោធិមណ្ឌស្ស ច គយាយ ច អន្តរេ ភគវន្តំ អទ្ទស។ អន្តរាសទ្ទេន បន យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កតំ។ ឦទិសេសុ ច ឋានេសុ អក្ខរចិន្តកា "អន្តរា គាមញ្ច នទិញ្ច យាតី"តិ ឯវំ ឯកមេវ អន្តរាសទ្ទំ បយុជ្ជន្តិ។ សោ ទុតិយបទេនបិ យោជេតព្ពោ ហោតិ ។ អយោជិយមានេ ឧបយោគវចនំ ន បាបុណាតិ។ ឥធ បន យោជេត្វា ឯវ វុត្តោតិ។ **អទ្ធានមគ្គបដិបន្ន**ន្តិ អទ្ធានសង្ខាតំ មគ្គំ បដិបន្នំ, ទីឃមគ្គបដិបន្នន្តិ អត្ថោ។ អទ្ធានមគ្គគមនសមយស្ស ហិ វិភង្គេ "អទ្ធយោជនំ គច្ឆិស្សាមីតិ ភុញ្ជិតព្ព"ន្តិអាទិវចនតោ (បាចិ. ២១៨) អទ្ធយោជនម្បិ អទ្ធានមគ្គោ ហោតិ។ ពោធិមណ្ឌតោ បន គយា តិគាវុតំ។

សព្ពាភិភូតិ សព្ពំ តេភូមកធម្មំ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ **សព្ពវិទូ**តិ សព្ពំ ចតុភូមកធម្មំ អវេទី អញ្ញាសី។ **សព្ពេសុ ធម្មេសុ អនូបលិត្តោ**តិ សព្ពេសុ តេភូមកធម្មេសុ កិលេសលេបនេន អនូបលិត្តោ។ **សព្ពំ ជហោ**តិ សព្ពំ តេភូមកធម្មំ ជហិត្វា ឋិតោ។ **តណ្ហក្ខយេ វិមុត្តោ**តិ តណ្ហក្ខយេ និព្ពានេ អារម្មណតោ វិមុត្តោ។ **សយំ អភិញ្ញាយា**តិ សព្ពំ ចតុភូមកធម្មំ អត្តនាវ ជានិត្វា។ **កមុទ្ទិសេយ្យ**ន្តិ កំ អញ្ញំ "អយំ មេ អាចរិយោ"តិ ឧទ្ទិសេយ្យំ។

ន មេ អាចរិយោ អត្ថីតិ លោកុត្តរធម្មេ មយ្ហំ អាចរិយោ នាម នត្ថិ។ **នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ**តិ មយ្ហំ បដិភាគបុគ្គលោ នាម នត្ថិ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិ សហេតុនា នយេន ចត្តារិ សច្ចានិ សយំ ពុទ្ធោ។ **សីតិភូតោ**តិ សព្ពកិលេសគ្គិនិព្ពាបនេន សីតិភូតោ។ កិលេសានំយេវ និព្ពុតត្តា **និព្ពុតោ។ កាសិនំ បុរ**ន្តិ កាសិរដ្ឋេ នគរំ។ **អាហញ្ចំ អមតទុន្ទុភិ**ន្តិ ធម្មចក្កបដិលាភាយ អមតភេរិំ បហរិស្សាមីតិ គច្ឆាមិ។ **អរហសិ អនន្តជិនោ**តិ អនន្តជិនោតិ ភវិតុំ យុត្តោ។ **ហុបេយ្យ បាវុសោ**តិ, អាវុសោ, ឯវម្បិ នាម ភវេយ្យ។ **បក្កាមី**តិ វង្កហារជនបទំ នាម អគមាសិ។

តត្ថេកំ មិគលុទ្ទកគាមកំ និស្សាយ វាសំ កប្បេសិ។ ជេដ្ឋកលុទ្ទកោ តំ ឧបដ្ឋាសិ។ តស្មិញ្ច ជនបទេ ចណ្ឌា មក្ខិកា ហោន្តិ។ អថ នំ ឯកាយ ចាដិយា វសាបេសុំ, មិគលុទ្ទកោ ទូរេ មិគវំ គច្ឆន្តោ "អម្ហាកំ អរហន្តេ មា បមជ្ជី"តិ **ឆាវំ** នាម ធីតរំ អាណាបេត្វា អគមាសិ សទ្ធិំ បុត្តភាតុកេហិ។ សា ចស្ស ធីតា ទស្សនីយា ហោតិ កោដ្ឋាសសម្បន្នា។ ទុតិយទិវសេ **ឧបកោ** ឃរំ អាគតោ តំ ទារិកំ សព្ពំ ឧបចារំ កត្វា បរិវិសិតុំ ឧបគតំ ទិស្វា រាគេន អភិភូតោ ភុញ្ជិតុម្បិ អសក្កោន្តោ ភាជនេន ភត្តំ អាទាយ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា ភត្តំ ឯកមន្តេ និក្ខិបិត្វា សចេ ឆាវំ លភាមិ, ជីវាមិ, នោ ចេ, មរាមីតិ និរាហារោ សយិ។ សត្តមេ ទិវសេ មាគវិកោ អាគន្ត្វា ធីតរំ ឧបកស្ស បវត្តិំ បុច្ឆិ។ សា "ឯកទិវសមេវ អាគន្ត្វា បុន នាគតបុព្ពោ"តិ អាហ។ មាគវិកោ អាគតវេសេនេវ នំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សាមីតិ តំខណំយេវ គន្ត្វា "កិំ, ភន្តេ, អផាសុក"ន្តិ បាទេ បរាមសន្តោ បុច្ឆិ។ ឧបកោ និត្ថុនន្តោ បរិវត្តតិយេវ។ សោ "វទថ ភន្តេ, យំ មយា សក្កា កាតុំ, តំ សព្ពំ ករិស្សាមី"តិ អាហ។ ឧបកោ, "សចេ ឆាវំ លភាមិ, ជីវាមិ, នោ ចេ, ឥធេវ មរណំ សេយ្យោ"តិ អាហ។ ជានាសិ បន, ភន្តេ, កិញ្ចិ សិប្បន្តិ។ ន ជានាមីតិ។ ន, ភន្តេ, កិញ្ចិ សិប្បំ អជានន្តេន សក្កា ឃរាវាសំ អធិដ្ឋាតុន្តិ។

សោ អាហ – "នាហំ កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាមិ, អបិច តុម្ហាកំ មំសហារកោ ភវិស្សាមិ, មំសញ្ច វិក្កិណិស្សាមី"តិ។ មាគវិកោ, "អម្ហាកម្បិ ឯតទេវ រុច្ចតី"តិ ឧត្តរសាដកំ ទត្វា ឃរំ អានេត្វា ធីតរំ អទាសិ។ តេសំ សំវាសមន្វាយ បុត្តោ វិជាយិ។ **សុភទ្ទោ**តិស្ស នាមំ អកំសុ។ ឆាវា តស្ស រោទនកាលេ "មំសហារកស្ស បុត្ត, មិគលុទ្ទកស្ស បុត្ត មា រោទី"តិអាទីនិ វទមានា បុត្តតោសនគីតេន ឧបកំ ឧប្បណ្ឌេសិ។ ភទ្ទេ ត្វំ មំ អនាថោតិ មញ្ញសិ។ អត្ថិ មេ **អនន្តជិនោ** នាម សហាយោ។ តស្សាហំ សន្តិកេ គមិស្សាមីតិ អាហ។ ឆាវា ឯវមយំ អដ្ដីយតីតិ ញត្វា បុនប្បុនំ កថេតិ។ សោ ឯកទិវសំ អនារោចេត្វាវ មជ្ឈិមទេសាភិមុខោ បក្កាមិ។

ភគវា ច តេន សមយេន សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ មហាវិហារេ។ អថ ខោ ភគវា បដិកច្ចេវ ភិក្ខូ អាណាបេសិ – "យោ, ភិក្ខវេ, 'អនន្តជិនោ'តិ បុច្ឆមានោ អាគច្ឆតិ, តស្ស មំ ទស្សេយ្យាថា"តិ។ ឧបកោបិ ខោ "កុហិំ អនន្តជិនោ វសតី"តិ បុច្ឆន្តោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ អាគន្ត្វា វិហារមជ្ឈេ ឋត្វា កុហិំ អនន្តជិនោតិ បុច្ឆិ។ តំ ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ នយឹសុ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា – "សញ្ជានាថ មំ ភគវា"តិ អាហ។ អាម, ឧបក, សញ្ជានាមិ, កុហិំ បន ត្វំ វសិត្ថាតិ។ វង្កហារជនបទេ, ភន្តេតិ។ ឧបក, មហល្លកោសិ ជាតោ បព្ពជិតុំ សក្ខិស្សសីតិ។ បព្ពជិស្សាមិ, ភន្តេតិ។ ភគវា បព្ពាជេត្វា តស្ស កម្មដ្ឋានំ អទាសិ។ សោ កម្មដ្ឋានេ កម្មំ ករោន្តោ អនាគាមិផលេ

បតិដ្ឋាយ កាលំ កត្វា អរិហេសុ និព្ពត្តោ។ និព្ពត្តក្ខណេយេវ អរហត្តំ បាបុណីតិ។ អវិហេសុ និព្ពត្តមត្តា ហិ សត្ត ជនា អរហត្តំ បាបុណីសុ, តេសំ សោ អញ្ញតរោ។

វុត្តញ្ហេតំ –

“អវិហំ ឧបបន្នាសេ, វិមុត្តា សត្ត ភិក្ខវោ;
រាគទោសបរិក្ខីណា, តិណ្ណា លោកេ វិសត្តិកំ។

ឧបកោ បលគណ្ឌោ ច, បុក្កុសាតិ ច តេ តយោ;
ភទ្ទិយោ ខណ្ឌទេវោ ច, ពាហុរគ្គិ ច សង្គិយោ;
តេ ហិត្វា មានុសំ ទេហំ, ទិព្ពយោគំ ឧបជ្ឈគុ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.១០៥);

២៨៦. **សណ្ឋបេសុ**ន្តិ កតិកំ អកំសុ។ **ពាហុល្លិកោ**តិ ចីវរពាហុល្លាទីនំ អត្ថាយ បដិបន្នោ។ **បធានវិព្ភន្តោ**តិ បធានតោ វិព្ភន្តោ ភដ្ឋោ បរិហីនោ។ **អាវត្តោ ពាហុល្លាយា**តិ ចីវរាទីនំ ពហុលភាវត្ថាយ អាវត្តោ។ **អបិច ខោ អាសនំ ឋបេតព្ព**ន្តិ អបិច ខោ បនស្ស ឧច្ចកុលេ និព្ពត្តស្ស អាសនមត្តំ ឋបេតព្ពន្តិ វទឹសុ។ **នាសក្ខឹសូ**តិ ពុទ្ធានុភាវេន ពុទ្ធតេជសា អភិភូតា អត្តនោ កតិកាយ ឋាតុំ នាសក្ខឹសុ។ **នាមេន ច អាវុសោវាទេន ច សមុទាចរន្តី**តិ គោតមាតិ, អាវុសោតិ ច វទន្តិ។ អាវុសោ គោតម, មយំ ឧរុវេលាយំ បធានកាលេ តុយ្ហំ បត្តចីវរំ គហេត្វា វិចរិម្ហា, មុខោទកំ ទន្តកដ្ឋំ អទម្ហា, វុត្ថបរិវេណំ សម្មជ្ជិម្ហា, បច្ឆា កោ តេ វត្តប្បដិបត្តិមកាសិ, កច្ចិ អម្ហេសុ បក្កន្តេសុ ន ចិន្តយិត្ថាតិ ឯវរូបឹ កថំ កថេន្តីតិ អត្ថោ។ **ឥរិយាយា**តិ ទុក្ករឥរិយាយ។ **បដិបទាយា**តិ ទុក្ករបដិបត្តិយា។ **ទុក្ករការិកាយា**តិ បសតបសត-មុគ្គយូសាទិអាហារករណាទិនា ទុក្ករករណេន។ **អភិជានាថ មេ នោ**តិ អភិជានាថ នុ មម។ **ឯវរូបំ បភាវិតមេត**ន្តិ ឯតំ ឯវរូបំ វាក្យភេទន្តិ អត្ថោ។ អបិ នុ អហំ ឧរុវេលាយ បធានេ តុម្ហាកំ សង្គណ្ហនត្ថំ អនុក្កណ្ឋនត្ថំ រត្តឹ វា ទិវា វា អាគន្ត្វា, – “អាវុសោ, មា វិតក្កយិត្ថ, មយ្ហំ ឱភាសោ វា និមិត្តំ វា បញ្ញាយតី”តិ ឯវរូបំ កញ្ចិ វចនភេទំ អកាសិន្តិ អធិប្បាយោ។ តេ ឯកបទេនេវ សតឹ លភិត្វា ឧប្បន្នគារវា, “ហន្ទ អទ្ធា ឯស ពុទ្ធោ ជាតោ”តិ សទ្ទហិត្វា **នោ ហេតំ, ភន្តេ**តិ អាហំសុ។ **អសក្ខិ ខោ អហំ, ភិក្ខវេ, បញ្ចវគ្គិយេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុ**ន្តិ អហំ , ភិក្ខវេ, បញ្ចវគ្គិយេ ភិក្ខូ ពុទ្ធោ អហន្តិ ជានាបេតុំ អសក្ខឹ។ តទា បន ភគវា ឧបោសថទិវសេយេវ អាគច្ឆិ។ អត្តនោ ពុទ្ធភាវំ ជានាបេត្វា កោណ្ឌញ្ញត្ថេរំ កាយសក្ខឹ កត្វា ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តំ កថេសិ។ សុត្តបរិយោសានេ ថេរោ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធឹ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ សូរិយេ ធរមានេយេវ ទេសនា និដ្ឋាសិ។ ភគវា តត្ថេវ វស្សំ ឧបគច្ឆិ។

ទ្វេបិ សុទំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ ឱវទាមីតិអាទិ បាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ បិណ្ឌបាតគត្ថាយបិ គាមំ អប្បវិសនទីបនត្ថំ វុត្តំ។ តេសញ្ហិ ភិក្ខូនំ កម្មដ្ឋានេសុ ឧប្បន្នមលវិសោធនត្ថំ ភគវា អន្តោវិហារេយេវ អហោសិ។ ឧប្បន្នេ ឧប្បន្នេ កម្មដ្ឋានមលេ តេបិ ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា បុច្ឆន្តិ។ ភគវាបិ តេសំ និសិន្នដ្ឋានំ គន្ត្វា មលំ វិនោទេតិ។ អថ នេសំ ភគវតា ឯវំ នីហដភត្តេន ឱវទិយមានានំ វប្បត្ថេរោ បាដិបទទិវសេ សោតាបន្នោ អហោសិ។ ភទ្ទិយត្ថេរោ ទុតិយាយំ, មហានាមត្ថេរោ តតិយាយំ, អស្សជិត្ថេរោ ចតុត្ថិយំ។ បក្ខស្ស បន បញ្ចមិយំ សព្ពេវ តេ ឯកតោ សន្និបាតេត្វា អនត្តលក្ខណសុត្តំ កថេសិ, សុត្តបរិយោសានេ សព្ពេបិ អរហត្តផលេ បតិដ្ឋហឹសុ។ តេនាហ – “អថ ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ចវគ្គិយា ភិក្ខូ មយា ឯវំ ឱវទិយមានា…បេ… អនុត្តរំ យោគក្ខេមំ និព្ពានំ អជ្ឈគមំសុ…បេ… នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ ឯត្តកំ កថាមគ្គំ ភគវា យំ បុព្ពេ អវច – “តុម្ហេបិ មមញ្ចេវ បញ្ចវគ្គិយានញ្ច មគ្គំ អារុឡ្ហា, អរិយបរិយេសនា តុម្ហាកំ បរិយេសនា”តិ ឥមំ ឯកមេវ អនុសន្ធិំ ទស្សេន្តោ អាហរិ។

២៨៧. ឥទានិ យស្មា ន អគារិយានំយេវ បញ្ចកាមគុណបរិយេសនា ហោតិ, អនគារិយានម្បិ ចត្តារោ បច្ចយេ អប្បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជន្តានំ បញ្ចកាមគុណវសេន អនរិយបរិយេសនា ហោតិ, តស្មា តំ ទស្សេតុំ **បញ្ចិមេ, ភិក្ខវេ, កាមគុណា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ នវវត្ថេសុ បត្តចីវរាទីសុ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា រូបាតិអាទយោ ចត្តារោ កាមគុណា លព្ភន្តិ។ រសោ បនេត្ថ បរិភោគរសោ ហោតិ។ មនុញ្ញេ បិណ្ឌបាតេ ភេសជ្ជេ ច បញ្ចបិ លព្ភន្តិ។ សេនាសនម្ហិ ចីវរេ វិយ ចត្តារោ។ រសោ បន ឯត្ថាបិ បរិភោគរសោវ។ **យេ ហិ កេចិ, ភិក្ខវេ**តិ កស្មា អារភិ? ឯវំ បញ្ច កាមគុណេ ទស្សេត្វា ឥទានិ យេ ឯវំ វទេយ្យុំ, “បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ អនរិយបរិយេសនា នាម កុតោ, អរិយបរិយេសនាវ បព្ពជិតាន”ន្តិ, តេសំ បដិសេធនត្ថាយ “បព្ពជិតានម្បិ ចតូសុ បច្ចយេសុ អប្បច្ចវេក្ខណបរិភោគោ អនរិយបរិយេសនា ឯវា”តិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **គធិតា**តិ តណ្ហាគេធេន គធិតា។ **មុច្ឆិតា**តិ តណ្ហាមុច្ឆាយ មុច្ឆិតា ។ **អជ្ឈោបន្នា**តិ តណ្ហាយ អជ្ឈោគាឡ្ហា។ **អនាទីនវទស្សាវិនោ**តិ អាទីនវំ អបស្សន្តា។ **អនិស្សរណបញ្ញា**តិ និស្សរណំ វុច្ចតិ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ តេ តេន វិរហិតា។

ឥទានិ តស្សត្ថស្ស សាធកំ ឧបមំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្រេវំ ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ – អារញ្ញកមគោ វិយ ហិ សមណព្រាហ្មណា, លុទ្ទកេន អរញ្ញេ ឋបិតបាសោ វិយ ចត្តារោ បច្ចយា, តស្ស លុទ្ទស្ស បាសរាសឹ អជ្ឈោត្ថរិត្វា សយនកាលោ វិយ តេសំ ចត្តារោ បច្ចយេ អប្បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភោគកាលោ។ លុទ្ទកេ អាគច្ឆន្តេ មគស្ស យេន កាមំ អគមនកាលោ វិយ សមណព្រាហ្មណានំ មារស្ស យថាកាមករណីយ កាលោ, មារវសំ ឧបគតភាវោតិ អត្ថោ។ មគស្ស បន អពទ្ធស្ស បាសរាសឹ អធិសយិតកាលោ វិយ សមណព្រាហ្មណានំ ចតូសុ បច្ចយេសុ បច្ចវេក្ខណបរិភោគោ, លុទ្ទកេ អាគច្ឆន្តេ មគស្ស យេន កាមំ គមនំ វិយ សមណព្រាហ្មណានំ មារវសំ អនុបគមនំ វេទិតព្ពំ។ **វិស្សត្ថោ**តិ និព្ភយោ និរាសង្កោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

បាសរាសិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អរិយបរិយេសនាតិបិ ឯតស្សេវ នាមំ។

៧. ចូឡហត្ថិបទោបមសុត្តវណ្ណនា

២៨៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡហត្ថិបទោបមសុត្តំ។ តត្ថ **សព្ពសេតេន វឡវាភិរថេនា**តិ, “សេតា សុទំ អស្សា យុត្តា ហោន្តិ សេតាលង្ការា។ សេតោ រថោ សេតាលង្ការោ សេតបរិវារោ, សេតា រស្មិយោ, សេតា បតោទលដ្ឋិ, សេតំ ឆត្តំ, សេតំ ឧណ្ហីសំ, សេតានិ វត្ថានិ, សេតា ឧបាហនា, សេតាយ សុទំ វាលពីជនិយា ពីជិយតី”តិ (សំ. និ. ៥.៤) ឯវំ វុត្តេន សកលសេតេន ចតូហិ វឡវាហិ យុត្តរថេន។

រថោ ច នាមេសោ ទុវិធោ ហោតិ – យោធរថោ, អលង្ការរថោតិ។ តត្ថ យោធរថោ ចតុរស្សសណ្ឋានោ ហោតិ នាតិមហា, ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា ជនានំ គហណសមត្ថោ។ អលង្ការរថោ មហា ហោតិ, ទីឃតោ ទីឃោ, បុថុលតោ បុថុលោ។ តត្ថ ឆត្តគ្គាហកោ វាលពីជនិគ្គាហកោ តាលវណ្ដគ្គាហកោតិ ឯវំ អដ្ឋ វា ទស វា សុខេន ឋាតុំ វា និសីទិតុំ វា និបជ្ជិតុំ វា សក្កោន្តិ, អយម្បិ អលង្ការរថោយេវ។ សោ សព្ពោ សចក្កបញ្ជរកុព្ពរោ រជតបរិក្ខិត្តោ អហោសិ។ វឡវា បកតិយា សេតវណ្ណាវ។ បសាធនម្បិ តាទិសំ រជតមយំ អហោសិ។ រស្មិយោបិ រជតបនាឡិ សុបរិក្ខិត្តា។ បតោទលដ្ឋិបិ រជតបរិក្ខិត្តា។ ព្រាហ្មណោបិ សេតវត្ថំ និវាសេត្វា សេតំយេវ ឧត្តរាសង្គមកាសិ, សេតវិលេបនំ វិលិម្បិ, សេតមាលំ បិលន្ធិ, ទសសុ អង្គុលីសុ អង្គុលិមុទ្ទិកា, កណ្ណេសុ កុណ្ឌលានីតិ ឯវមាទិ អលង្ការោបិស្ស រជតមយោវ អហោសិ។ បរិវារព្រាហ្មណាបិស្ស ទសសហស្សមត្តា តថេវ សេតវត្ថវិលេបនមាលាលង្ការា អហេសុំ។ តេន វុត្តំ “សព្ពសេតេន វឡវាភិរថេនា”តិ។

សាវត្ថិយា និយ្យាតីតិ សោ កិរ ឆន្នំ ឆន្នំ មាសានំ ឯកវារំ នគរំ បទក្ខិណំ ករោតិ។ ឥតោ ឯត្តកេហិ ទិវសេហិ នគរំ បទក្ខិណំ ករិស្សតីតិ បុរេតរមេវ ឃោសនា ករីយតិ; តំ សុត្វា យេ នគរតោ ន បក្កន្តា, តេ ន បក្កមន្តិ។ យេ បក្កន្តា, តេបិ, “បុញ្ញវតោ សិរិសម្បត្តឹ បស្សិស្សាមា”តិ អាគច្ឆន្តិ។ យំ ទិវសំ ព្រាហ្មណោ នគរំ អនុវិចរតិ, តទា បាតោវ នគរវីថិយោ សម្មជ្ជិត្វា វាលិកំ ឱកិរិត្វា លាជបញ្ចមេហិ បុប្ផេហិ អភិប្បកិរិត្វា បុណ្ណឃដេ ឋបេត្វា កទលិយោ ច ធជេ ច ឧស្សាបេត្វា សកលនគរំ ធូបិតវាសិតំ ករោន្តិ។ ព្រាហ្មណោ បាតោវ សីសំ ន្ហាយិត្វា បុរេភត្តំ ភុញ្ជិត្វា វុត្តនយេនេវ សេតវត្ថាទីហិ អត្តានំ អលង្ករិត្វា បាសាទា ឱរុយ្ហ រថំ អភិរុហតិ។ អថ នំ តេ ព្រាហ្មណា សព្ពសេតវត្ថវិលេបនមាលាលង្ការា សេតច្ឆត្តានិ គហេត្វា បរិវារេន្តិ; តតោ មហាជនស្ស សន្និបាតនត្ថំ បឋមំយេវ តរុណទារកានំ ផលាផលានិ វិកិរិត្វា តទនន្តរំ មាសករូបានិ; តទនន្តរំ កហាបណេ វិកិរន្តិ; មហាជនា សន្និបតន្តិ។ ឧក្កុដ្ឋិយោ ចេវ ចេលុក្ខេបា ច បវត្តន្តិ។ អថ ព្រាហ្មណោ មង្គលិកសោវត្ថិកាទីសុ មង្គលានិ ចេវ សុវត្ថិយោ ច ករោន្តេសុ មហាសម្បត្តិយា នគរំ អនុវិចរតិ។ បុញ្ញវន្តា មនុស្សា ឯកភូមកាទិបាសាទេ អារុយ្ហ សុកបត្តសទិសានិ វាតបានកវាដានិ វិវរិត្វា ឱលោកេន្តិ។ ព្រាហ្មណោបិ អត្តនោ យសសិរិសម្បត្តិយា នគរំ អជ្ឈោត្ថរន្តោ វិយ ទក្ខិណទ្វារាភិមុខោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “សាវត្ថិយា និយ្យាតី”តិ។

ទិវា ទិវស្សាតិ ទិវសស្ស ទិវា, មជ្ឈន្ហកាលេតិ អត្ថោ។ **បិលោតិកំ បរិព្ពាជក**ន្តិ **បិលោតិកា**តិ ឯវំ ឥត្ថិលិង្គវោហារវសេន លទ្ធនាមំ បរិព្ពាជកំ។ សោ កិរ បរិព្ពាជកោ ទហរោ បឋមវយេ ឋិតោ សុវណ្ណវណ្ណោ ពុទ្ធុបដ្ឋាកោ, បាតោវ តថាគតស្ស ចេវ មហាថេរានញ្ច ឧបដ្ឋានំ កត្វា តិទណ្ឌកុណ្ឌិកាទិបរិក្ខារំ អាទាយ ជេតវនា និក្ខមិត្វា នគរាភិមុខោ បាយាសិ។ តំ ឯស ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ អទ្ទស។ **ឯតទវោចា**តិ អនុក្កមេន សន្តិកំ អាគតំ សញ្ជានិ

ត្វា ឯតំ, “ហន្ទ កុតោ នុ ភវំ វច្ឆាយនោ អាគច្ឆតី”តិ គោត្តំ កិត្តេន្តោ វចនំ អវោច។ **បណ្ឌិតោ មញ្ញេ**តិ ភវំ វច្ឆាយនោ សមណំ គោតមំ បណ្ឌិតោតិ មញ្ញតិ, ឧទាហុ នោតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

កោ ចាហំ, ភោតិ, ភោ, សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ ជាននេ អហំ កោ នាម? **កោ ច សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ ជានិស្សាមី**តិ កុតោ ចាហំ សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ ជានិស្សាមិ, កេន ការណេន ជានិស្សាមីតិ? ឯវំ សព្ពថាបិ អត្តនោ អជាននភាវំ ទីបេតិ ។ **សោបិ នូនស្ស តាទិសោវា**តិ យោ សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ ជានេយ្យ, សោបិ នូន ទស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ តាទិសោ ពុទ្ធោយេវ ភវេយ្យ។ សិនេរុំ វា ហិមវន្តំ វា បថវិំ វា អាកាសំ វា បមេតុកាមេន តប្បមាណោវ ទណ្ឌោ វា រជ្ជុ វា លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញំ ជានន្តេនបិ តស្ស ញាណសទិសមេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ លទ្ធុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ អាទរវសេន បនេត្ថ អាមេឌិតំ កតំ។ **ឧឡារាយា**តិ ឧត្តរាយ សេដ្ឋាយ។ **កោ ចាហំ, ភោ**តិ, ភោ, អហំ សមណស្ស គោតមស្ស បសំសនេ កោ នាម? **កោ ច សមណំ គោតមំ បសំសិស្សាមី**តិ កេន ការណេន បសំសិស្សាមិ? **បសត្ថបសត្ថោ**តិ សព្ពគុណានំ ឧត្តរិតរេហិ សព្ពលោកបសត្ថេហិ អត្តនោ គុណេហេវ បសត្ថោ, ន តស្ស អញ្ញេហិ បសំសនកិច្ចំ អត្ថិ។ យថា ហិ ចម្បកបុប្ផំ វា នីលុប្បលំ វា បទុមំ វា លោហិតចន្ទនំ វា អត្តនោ វណ្ណគន្ធសិរិយាវ បាសាទិកញ្ចេវ សុគន្ធញ្ច, ន តស្ស អាគន្តុកេហិ វណ្ណគន្ធេហិ ថោមនកិច្ចំ អត្ថិ។ យថា ច មណិរតនំ វា ចន្ទមណ្ឌលំ វា អត្តនោ អាលោកេនេវ ឱភាសតិ, ន តស្ស អញ្ញេន ឱភាសនកិច្ចំ អត្ថិ។ ឯវំ សមណោ គោតមោ សព្ពលោកបសត្ថេហិ អត្តនោ គុណេហេវ បសត្ថោ ថោមិតោ សព្ពលោកស្ស សេដ្ឋតំ បាបិតោ, ន តស្ស អញ្ញេន បសំសនកិច្ចំ អត្ថិ។ បសត្ថេហិ វា បសត្ថោតិបិ បសត្ថបសត្ថោ។

កេ បសត្ថា នាម? រាជា បសេនទិ កោសលោ កាសិកោសលវាសិកេហិ បសត្ថោ, ពិម្ពិសារោ អង្គមគធវាសីហិ។ វេសាលិកា លិច្ឆវី វជ្ជិរដ្ឋវាសីហិ បសត្ថា។ បាវេយ្យកា មល្លា, កោសិនារកា មល្លា, អញ្ញេបិ តេ តេ ខត្តិយា តេហិ តេហិ ជានបទេហិ បសត្ថា។ ចង្កីអាទយោ ព្រាហ្មណា ព្រាហ្មណគណេហិ, អនាថបិណ្ឌិកាទយោ ឧបាសកា អនេកសតេហិ ឧបាសកគណេហិ, វិសាខាទយោ ឧបាសិកា អនេកសតាហិ ឧបាសិកាហិ, សកុលុទាយិអាទយោ បរិព្ពាជកា អនេកេហិ បរិព្ពាជកសតេហិ, ឧប្បលវណ្ណាថេរិអាទិកា មហាសាវិកា អនេកេហិ ភិក្ខុនិសតេហិ, សារិបុត្តត្ថេរាទយោ មហាសាវកា អនេកសតេហិ ភិក្ខូហិ, សក្កាទយោ ទេវា អនេកសហស្សេហិ ទេវេហិ, មហាព្រហ្មាទយោ ព្រហ្មានោ អនេកសហស្សេហិ ព្រហ្មេហិ បសត្ថា។ តេ សព្ពេបិ ទសពលំ ថោមេន្តិ វណ្ណេន្តិ, បសំសន្តីតិ ភគវា “បសត្ថបសត្ថោ”តិ វុច្ចតិ។

អត្ថវសន្តិ អត្ថានិសំសំ។ អថស្ស បរិព្ពាជកោ អត្តនោ បសាទការណំ អាចិក្ខន្តោ **សេយ្យថាបិ, ភោ, កុសលោ នាគវនិកោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នាគវនិកោ**តិ នាគវនវាសិកោ អនុគ្គហិតសិប្បោ បុរិសោ។ បរតោ បន ឧគ្គហិតសិប្បោ បុរិសោ នាគវនិកោតិ អាគតោ។ **ចត្តារិ បទានី**តិ ចត្តារិ ញាណបទានិ ញាណវលញ្ជានិ, ញាណេន អក្កន្តដ្ឋានានីតិ អត្ថោ។

២៨៩. ខត្តិយបណ្ឌិតេតិអាទីសុ **បណ្ឌិតេ**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតេ។ **និបុណេ**តិ សណ្ហេ សុខុមពុទ្ធិនោ, សុខុមអត្ថន្តរបដិវិជ្ឈនសមត្ថេ។ **កតបរប្បវាទេ**តិ វិញ្ញាតបរប្បវាទេ ចេវ បរេហិ សទ្ធិំ កតវាទបរិចយេ ច។ **វាលវេធិរូបេ**តិ វាលវេធិធនុគ្គហសទិសេ។ **តេ ភិន្ទន្តា មញ្ញេ ចរន្តី**តិ វាលវេធិ វិយ វាលំ សុខុមានិបិ បរេសំ ទិដ្ឋិគតានិ អត្តនោ បញ្ញាគតេន ភិន្ទន្តា វិយ ចរន្តីតិ អត្ថោ។ **បញ្ហំ អភិសង្ខរោន្តី**តិ ទុបទម្បិ តិបទម្បិ ចតុប្បទម្បិ បញ្ហំ ករោន្តិ។ **វាទំ អារោបេស្សាមា**តិ ទោសំ អារោបេស្សាម។ **ន ចេវ សមណំ គោតមំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តី**តិ; កស្មា ន បុច្ឆន្តិ? ភគវា កិរ បរិសមជ្ឈេ ធម្មំ ទេសេន្តោ បរិសាយ អជ្ឈាសយំ ឱលោកេតិ, តតោ បស្សតិ – “ឥមេ ខត្តិយបណ្ឌិតា គុឡ្ហំ រហស្សំ បញ្ហំ ឱវដ្ដិកសារំ កត្វា អាគតា”តិ។ សោ តេហិ អបុដ្ឋោយេវ ឯវរូបេ បញ្ហេ បុច្ឆាយ ឯត្តកា ទោសា, វិស្សជ្ជនេ ឯត្តកា, អត្ថេ បទេ អក្ខរេ ឯត្តកាតិ ឥមេ បញ្ហេ បុច្ឆន្តោ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ, វិស្សជ្ជេន្តោ ឯវំ វិស្សជ្ជេយ្យាតិ, ឥតិ ឱវដ្ដិកសារំ កត្វា អានីតេ បញ្ហេ ធម្មកថាយ អន្តរេ បក្ខិបិត្វា វិទ្ធំសេតិ។ ខត្តិយបណ្ឌិតា “សេយ្យោ វត នោ, យេ មយំ ឥមេ បញ្ហេ ន បុច្ឆិម្ហា, សចេ ហិ មយំ បុច្ឆេយ្យាម, អប្បតិដ្ឋេវ នោ កត្វា សមណោ គោតមោ ខិបេយ្យា”តិ អត្តមនា ភវន្តិ។

អបិច ពុទ្ធា នាម ធម្មំ ទេសេន្តា បរិសំ មេត្តាយ ផរន្តិ, មេត្តាផរណេន ទសពលេ មហាជនស្ស ចិត្តំ បសីទតិ, ពុទ្ធា ច នាម រូបគ្គប្បត្តា ហោន្តិ ទស្សនសម្បន្នា មធុរស្សរា មុទុជិវ្ហា សុផុសិតទន្តាវរណា អមតេន ហទយំ សិញ្ចន្តា វិយ ធម្មំ កថេន្តិ។ តត្រ នេសំ មេត្តាផរណេន បសន្នចិត្តានំ ឯវំ ហោតិ – “ឯវរូបំ អទ្វេជ្ឈកថំ អមោឃកថំ និយ្យានិកកថំ កថេន្តេន ភគវតា សទ្ធិំ ន សក្ខិស្សាម បច្ចនីកគ្គាហំ គណ្ហិតុ”ន្តិ អត្តនោ បសន្នភាវេនេវ ន បុច្ឆន្តិ។

អញ្ញទត្ថុតិ ឯកំសេន។ **សាវកា សម្បជ្ជន្តី**តិ សរណគមនវសេន សាវកា ហោន្តិ។ **តទនុត្តរ**ន្តិ តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសាន**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានភូតំ អរហត្តផលំ, តទត្ថាយ ហិ តេ បព្ពជន្តិ។ **មនំ វត, ភោ, អនស្សាមា**តិ, ភោ, សចេ មយំ ន ឧបសង្កមេយ្យាម, ឥមិនា ថោកេន អនុបសង្កមនមត្តេន អបយិរុបាសនមត្តេនេវ នដ្ឋា ភវេយ្យាម។ ឧបសង្កមនមត្តកេន បនម្ហា ន នដ្ឋាតិ អត្ថោ។ ទុតិយបទំ បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ **អស្សមណាវ សមានា**តិអាទីសុ បាបានំ អសមិតត្តា **អស្សមណាវ**។ អពាហិតត្តា ច បន **អព្រាហ្មណាវ**។ កិលេសារីនំ អហតត្តា **អនរហន្តោ**យេវ សមានាតិ អត្ថោ។

២៩០. **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ ឧទាហារំ ឧទាហរិ។ យថា ហិ យំ តេលំ មានំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, វិស្សន្ទិត្វា គច្ឆតិ, តំ អវសេកោតិ វុច្ចតិ, យញ្ច ជលំ តឡាកំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អជ្ឈោត្ថរិត្វា គច្ឆតិ, តំ ឱឃោតិ វុច្ចតិ។ ឯវមេវ យំ បីតិមយំ វចនំ ហទយំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អធិកំ ហុត្វា អន្តោ អសណ្ឋហិត្វា ពហិ និក្ខមតិ, តំ **ឧទាន**ន្តិ វុច្ចតិ។ ឯវរូបំ បីតិមយំ វចនំ និច្ឆារេសីតិ អត្ថោ។ **ហត្ថិបទោបមោ**តិ ហត្ថិបទំ ឧបមា អស្ស ធម្មស្សាតិ ហត្ថិបទោបមោ។ សោ ន ឯត្តាវតា វិត្ថារេន បរិបូរោ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **នាគវនិកោ**តិ ឧគ្គហិតហត្ថិសិប្បោ ហត្ថិវនចារិកោ។ អថ កស្មា ឥធ កុសលោតិ ន វុត្តោតិ? បរតោ "យោ ហោតិ កុសលោ"តិ វិភាគទស្សនតោ។ យោ ហិ កោចិ បវិសតិ, យោ បន កុសលោ ហោតិ, សោ នេវ តាវ និដ្ឋំ គច្ឆតិ។ តស្មា ឥធ កុសលោតិ អវត្វា បរតោ វុត្តោ។

២៩១. **វាមនិកា**តិ រស្សា អាយាមតោបិ ន ទីឃា មហាកុច្ឆិហត្ថិនិយោ។ **ឧច្ចា ច និសេវិត**ន្តិ សត្តដ្ឋរតនុព្ពេធេ វេរុក្ខាទីនំ ខន្ធប្បទេសេ ឃំសិតដ្ឋានំ។ **ឧច្ចា កាឡារិកា**តិ ឧច្ចា ច យដ្ឋិសទិសបាទា ហុត្វា, កាឡារិកា ច ទន្តានំ កឡារតាយ។ តាសំ កិរ ឯកោ ទន្តោ ឧន្នតោ ហោតិ, ឯកោ ឱនតោ។ ឧភោបិ ច វិរឡា ហោន្តិ, ន អាសន្នា។ **ឧច្ចា ច ទន្តេហិ អារញ្ជិតានី**តិ សត្តដ្ឋរតនុព្ពេធេ វេរុក្ខាទីនំ ខន្ធប្បទេសេ ផរសុនា បហតដ្ឋានំ វិយ ទាឋាហិ ឆិន្នដ្ឋានំ។ **ឧច្ចា កណេរុកា នាមា**តិ ឧច្ចា ច យដ្ឋិសទិសទីឃបាទា ហុត្វា, កណេរុកា ច ទន្តានំ កណេរុតាយ, តា កិរ មកុឡទាឋា ហោន្តិ។ តស្មា កណេរុកាតិ វុច្ចន្តិ។ **សោ និដ្ឋំ គច្ឆតី**តិ សោ នាគវនិកោ យស្ស វតាហំ នាគស្ស អនុបទំ អាគតោ, អយមេវ សោ, ន អញ្ញោ។ យញ្ហិ អហំ បឋមំ បទំ ទិស្វា វាមនិកានំ បទំ ឥទំ ភវិស្សតីតិ និដ្ឋំ ន គតោ, យម្បិ តតោ ឱរភាគេ ទិស្វា កាឡារិកានំ ភវិស្សតិ, កណេរុកានំ ភវិស្សតីតិ និដ្ឋំ ន គតោ, សព្ពំ តំ ឥមស្សេវ មហាហត្ថិនោ បទន្តិ មហាហត្ថិំ ទិស្វាវ និដ្ឋំ គច្ឆតិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – នាគវនំ វិយ ហិ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ នីវរណប្បហានា ធម្មទេសនា វេទិតព្ពា។ កុសលោ នាគវនិកោ វិយ យោគាវចរោ; មហានាគោ វិយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ; មហន្តំ ហត្ថិបទំ វិយ ឈានាភិញ្ញា។ នាគវនិកស្ស តត្ថ តត្ថ ហត្ថិបទំ ទិស្វាបិ វាមនិកានំ បទំ ភវិស្សតិ, កាឡារិកានំ កណេរុកានំ បទំ ភវិស្សតីតិ អនិដ្ឋង្គតភាវោ វិយ យោគិនោ, ឥមា ឈានាភិញ្ញា នាម ពាហិរកបរិព្ពាជកានម្បិ សន្តីតិ អនិដ្ឋង្គតភាវោ។ នាគវនិកស្ស, តត្ថ តត្ថ មយា ទិដ្ឋំ បទំ ឥមស្សេវ មហាហត្ថិនោ, ន អញ្ញស្សាតិ មហាហត្ថិំ ទិស្វា និដ្ឋង្គមនំ វិយ អរិយសាវកស្ស អរហត្តំ បត្វាវ និដ្ឋង្គមនំ។ ឥទញ្ច បន ឱបម្មសំសន្ទនំ មត្ថកេ បត្វាបិ កាតុំ វដ្ដតិ។ ឥមស្មិម្បិ ឋានេ វដ្ដតិយេវ។ អនុក្កមាគតំ បន បាឡិបទំ គហេត្វា ឥធេវ កតំ។ តត្ថ **ឥធា**តិ ទេសាបទេសេ និបាតោ។ ស្វាយំ កត្ថចិ លោកំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ យថាហ – "ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី"តិ (ទី. និ. ១.២៧៩)។ កត្ថចិ សាសនំ។ យថាហ – "ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ"តិ (អ. និ. ៤.២៤១)។ កត្ថចិ ឱកាសំ។ យថាហ –

"ឥធេវ តិដ្ឋមានស្ស, ទេវភូតស្ស មេ សតោ;
បុនរាយុ ច មេ លទ្ធោ, ឯវំ ជានាហិ មារិសា"តិ។ (ទី. និ. ២.៣៦៩; ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៩០);

កត្ថចិ បទបូរណមត្តមេវ។ យថាហ – "ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ភុត្តាវី អស្សំ បវារិតោ"តិ (ម. និ. ១.៣០)។ ឥធ បន លោកំ ឧបាទាយ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ "ព្រាហ្មណ ឥមស្មិំ លោកេ តថាគតោ ឧប្បជ្ជតិ អរហំ...បេ.... ពុទ្ធោ ភគវា"តិ។

តត្ថ **តថាគត**សទ្ទោ មូលបរិយាយេ, អរហន្តិអាទយោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតា។ **លោកេ ឧប្បជ្ជតី**តិ ឯត្ថ បន **លោកោ**តិ ឱកាសលោកោ សត្តលោកោ សង្ខារលោកោតិ តិវិធោ។ ឥធ បន សត្តលោកោ អធិប្បេតោ។ សត្តលោកេ ឧប្បជ្ជមានោបិ ច តថាគតោ ន ទេវលោកេ, ន ព្រហ្មលោកេ, មនុស្សលោកេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ មនុស្សលោកេបិ ន អញ្ញស្មិំ ចក្កវាឡេ, ឥមស្មិំយេវ ចក្កវាឡេ។ តត្រាបិ ន សព្ពដ្ឋានេសុ, "បុរត្ថិមាយ ទិសាយ **គជង្គលំ** នាម និគមោ។ តស្សាបរេន មហាសាលោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ បុរត្ថិមទក្ខិណាយ ទិសាយ **សល្លវតី** នាម នទី, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ទក្ខិណាយ ទិសាយ **សេតកណ្ណិកំ**

នាម និគមោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ បច្ឆិមាយ ទិសាយ ថូណំ នាម ព្រាហ្មណគាមោ , តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ឧត្តរាយ ទិសាយ **ឧសិរទ្ធជោ** នាម បព្ពតោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ”តិ (មហាវ. ២៥៩) ឯវំ បរិច្ឆិន្នេ អាយាមតោ តិយោជនសតេ វិត្ថារតោ អឌ្ឍតេយ្យយោជនសតេ បរិក្ខេបតោ នវយោជនសតេ មជ្ឈិមបទេសេ ឧប្បជ្ជតិ។ ន កេវលញ្ច តថាគតោវ, បច្ចេកពុទ្ធា អគ្គសាវកា អសីតិ មហាថេរា ពុទ្ធមាតា ពុទ្ធបិតា ចក្កវត្តី រាជា អញ្ញេ ច សារប្បត្តា ព្រាហ្មណគហបតិកា ឯត្ថេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ តថាគតោ សុជាតាយ ទិន្នមធុបាយសភោជនតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គោ, តាវ ឧប្បជ្ជតិ នាម។ អរហត្តផលេ ឧប្បន្នោ នាម។ មហាភិនិក្ខមនតោ វា យាវ អរហត្តមគ្គោ។ តុសិតភវនតោ វា យាវ អរហត្តមគ្គោ។ ទីបង្ករបាទមូលតោ វា យាវ អរហត្តមគ្គោ, តាវ ឧប្បជ្ជតិ នាម។ អរហត្តផលេ ឧប្បន្នោ នាម។ ឥធ សព្ពបឋមំ ឧប្បន្នភាវំ សន្ធាយ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ , តថាគតោ លោកេ ឧប្បន្នោ ហោតីតិ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ។

សោ ឥមំ លោកន្តិ សោ ភគវា ឥមំ លោកំ, ឥទានិ វត្តព្ពំ និទស្សេតិ។ **សទេវក**ន្តិ សហ ទេវេហិ សទេវកំ។ ឯវំ សហ មារេន **សមារកំ**។ សហ ព្រហ្មុនា **សព្រហ្មកំ**។ សហ សមណព្រាហ្មណេហិ **សស្សមណព្រាហ្មណី**។ បជាតត្តា បជា, តំ **បជំ**។ សហ ទេវមនុស្សេហិ **សទេវមនុស្សំ**។ តត្ថ សទេវកវចនេន បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ សមារកវចនេន ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណំ។ សព្រហ្មកវចនេន ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណំ។ សស្សមណព្រាហ្មណិវចនេន សាសនស្ស បច្ចត្ថិបច្ចាមិត្តសមណព្រាហ្មណគ្គហណំ សមិតបាបពាហិតបាបសមណព្រាហ្មណគ្គហណញ្ច។ បជាវចនេន សត្តលោកគ្គហណំ។ សទេវមនុស្សវចនេន សម្មុតិទេវអវសេសមនុស្សគ្គហណំ។ ឯវមេត្ថ តីហិ បទេហិ ឱកាសលោកេន សទ្ធិំ សត្តលោកោ, ទ្វីហិ បជាវសេន សត្តលោកោវ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។

អបរោ នយោ – សទេវកគ្គហណេន អរូបាវចរទេវលោកោ គហិតោ។ សមារកគ្គហណេន ឆកាមាវចរទេវលោកោ។ សព្រហ្មកគ្គហណេន រូបី ព្រហ្មលោកោ។ សស្សមណព្រាហ្មណាទិគ្គហណេន ចតុបរិសវសេន សម្មុតិទេវេហិ វា សហ មនុស្សលោកោ អវសេសសព្ពសត្តលោកោ វា។

អបិចេត្ថ សទេវកវចនេន ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទតោ សព្ពស្ស លោកស្ស សច្ឆិកតភាវមាហ។ តតោ យេសំ អហោសិ – “មារោ មហានុភាវោ ឆកាមាវចរិស្សរោ វសវត្តី។ កឹ សោបិ ឯតេន សច្ឆិកតោ”តិ? តេសំ វិមតិំ វិធមន្តោ **សមារក**ន្តិ អាហ។ យេសំ បន អហោសិ – “ព្រហ្មា មហានុភាវោ , ឯកង្គុលិយា ឯកស្មិំ ចក្កវាឡសហស្សេ អាលោកំ ផរតិ, ទ្វីហិ…បេ… ទសហិ អង្គុលីហិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ អាលោកំ ផរតិ, អនុត្តរញ្ច ឈានសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទេតិ។ កឹ សោបិ សច្ឆិកតោ”តិ? តេសំ វិមតិំ វិធមន្តោ **សព្រហ្មក**ន្តិ អាហ។ តតោ យេ ចិន្តេសុំ – “បុថូ សមណព្រាហ្មណា សាសនស្ស បច្ចត្ថិកា, កឹ តេបិ សច្ឆិកតា”តិ? តេសំ វិមតិំ វិធមន្តោ **សស្សមណព្រាហ្មណី បជ**ន្តិ អាហ។ ឯវំ ឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋានំ សច្ឆិកតភាវំ បកាសេត្វា អថ សម្មុតិទេវេ អវសេសមនុស្សេ ច ឧបាទាយ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន សេសសត្តលោកស្ស សច្ឆិកតភាវំ បកាសេន្តោ **សទេវមនុស្ស**ន្តិ អាហ។ អយមេត្ថ ភាវានុក្កមោ។ បោរាណា បនាហុ – **សទេវក**ន្តិ ទេវតាហិ សទ្ធិំ អវសេសលោកំ។ **សមារក**ន្តិ មារេន សទ្ធិំ អវសេសលោកំ។ **សព្រហ្មក**ន្តិ ព្រហ្មេហិ សទ្ធិំ អវសេសលោកំ។ ឯវំ សព្ពេបិ តិភវូបគេ សត្តេ តីហាការេហិ តីសុ បទេសុ បក្ខិបេត្វា បុន ទ្វីហិ បទេហិ បរិយាទិយន្តោ “សស្សមណព្រាហ្មណី បជំ សទេវមនុស្ស”ន្តិ អាហ។ ឯវំ បញ្ចហិ បទេហិ តេន តេនាការេន តេធាតុកមេវ បរិយាទិន្នន្តិ។

សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេតីតិ **សយ**ន្តិ សាមំ អបរនេយ្យោ ហុត្វា។ **អភិញ្ញា**តិ អភិញ្ញាយ, អធិកេន ញាណេន ញត្វាតិ អត្ថោ។ **សច្ឆិកត្វា**តិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ ឯតេន អនុមានាទិបដិក្ខេបោ កតោ ហោតិ។ **បវេទេតី**តិ ពោធេតិ វិញ្ញាបេតិ បកាសេតិ។ **សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ…បេ… បរិយោសានកល្យាណ**ន្តិ សោ ភគវា សត្តេសុ ការុញ្ញតំ បដិច្ច ហិត្វាបិ អនុត្តរំ វិវេកសុខំ ធម្មំ ទេសេតិ។ តញ្ច ខោ អប្បំ វា ពហុំ វា ទេសេន្តោ អាទិកល្យាណាទិប្បការមេវ ទេសេតិ។ អាទិម្ហិបិ កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា ទេសេតិ។ មជ្ឈេបិ… បរិយោសានេបិ កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា ទេសេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ អត្ថិ ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ, អត្ថិ សាសនស្ស។ **ទេសនាយ** តាវ ចតុប្បទិកាយបិ គាថាយ បឋមបាទោ អាទិ នាម, តតោ ទ្វេ មជ្ឈំ នាម, អន្តេ ឯកោ បរិយោសានំ នាម។ ឯកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស និទានមាទិ, ឥទមវោចាតិ បរិយោសានំ, ឧភិន្នំ អន្តរា មជ្ឈំ។ អនេកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស បឋមានុសន្ធិ អាទិ, អន្តេ អនុសន្ធិ បរិយោសានំ, មជ្ឈេ ឯកោ វា ទ្វេ វា ពហូ វា មជ្ឈមេវ។ **សាសនស្ស** បន សីលសមាធិវិបស្សនា អាទិ នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ, សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ, ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា”តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩)។ “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, មជ្ឈិមា បដិបទា តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា”តិ ឯវំ វុត្តោ បន អរិយមគ្គោ មជ្ឈំ នាម, ផលញ្ចេវ

និព្ពានញ្ច បរិយោសានំ នាម។ “ឯតទត្ថមិទំ, ព្រាហ្មណ, ព្រហ្មចរិយមេតំ សារំ, ឯតំ បរិយោសាន”ន្តិ (ម. និ. ១.៣២៤) ហិ ឯត្ថ ផលំ បរិយោសានន្តិ វុត្តំ។ “និព្ពានោគធញ្ហិ , អាវុសោ វិសាខ, ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ និព្ពានបរាយណំ និព្ពានបរិយោសាន”ន្តិ (ម. និ. ១.៤៦៦) ឯត្ថ និព្ពានំ បរិយោសានន្តិ វុត្តំ។ ឥធ ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អធិប្បេតំ។ ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ អាទិម្ហិ សីលំ ទស្សេត្វា មជ្ឈេ មគ្គំ បរិយោសានេ និព្ពានំ ទស្សេតិ។ តេន វុត្តំ – “សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណ”ន្តិ។ តស្មា អញ្ញោបិ ធម្មកថិកោ ធម្មំ កថេន្តោ –

> “អាទិម្ហិ សីលំ ទស្សេយ្យ, មជ្ឈេ មគ្គំ វិភាវយេ;
> បរិយោសានម្ហិ និព្ពានំ, ឯសា កថិកសណ្ឋិតី”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៩០);

សាត្ថំ សព្យញ្ជនន្តិ យស្ស ហិ យាគុភត្តឥត្ថិបុរិសាទិវណ្ណនា និស្សិតា ទេសនា ហោតិ, ន សោ សាត្ថំ ទេសេតិ។ ភគវា បន តថារូបំ ទេសនំ បហាយ ចតុសតិបដ្ឋានាទិនិស្សិតំ ទេសនំ ទេសេតិ។ តស្មា “សាត្ថំ ទេសេតី”តិ វុច្ចតិ។ យស្ស បន ទេសនា ឯកព្យញ្ជនាទិយុត្តា វា សព្ពនិរោដ្ឋព្យញ្ជនា វា សព្ពវិស្សដ្ឋសព្ពនិគ្គហីតព្យញ្ជនា វា, តស្ស ទមិឡកិរាតសវរាទិមិលក្ខូនំ ភាសា វិយ ព្យញ្ជនបារិបូរិយា អភាវតោ អព្យញ្ជនា នាម ទេសនា ហោតិ។ ភគវា បន –

> “សិថិលំ ធនិតញ្ច ទីឃរស្សំ, គរុកំ លហុកញ្ច និគ្គហីតំ;
> សម្ពន្ធំ វវត្ថិតំ វិមុត្តំ, ទសធា ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា បភេទោ”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៩០) –

ឯវំ វុត្តំ ទសវិធំ ព្យញ្ជនំ អមក្ខេត្វា បរិបុណ្ណព្យញ្ជនមេវ កត្វា ធម្មំ ទេសេតិ។ តស្មា “សព្យញ្ជនំ ធម្មំ ទេសេតី”តិ វុច្ចតិ។

កេវលបរិបុណ្ណន្តិ ឯត្ថ **កេវល**ន្តិ សកលាធិវចនំ។ **បរិបុណ្ណ**ន្តិ អនូនាធិកវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “សកលបរិបុណ្ណមេវ ទេសេតិ, ឯកទេសនាបិ អបរិបុណ្ណា នត្ថី”តិ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ យោ ហិ ឥទំ ធម្មទេសនំ និស្សាយ លាភំ វា សក្ការំ វា លភិស្សាមីតិ ទេសេតិ, តស្ស អបរិសុទ្ធា ទេសនា ហោតិ។ ភគវា បន លោកាមិសនិរបេក្ខោ ហិតផរណេន មេត្តាភាវនាយ មុទុហទយោ ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតេន ចិត្តេន ទេសេតិ។ តស្មា “បរិសុទ្ធំ ធម្មំ ទេសេតី”តិ វុច្ចតិ។ **ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតី**តិ ឯត្ថ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហំ សកលសាសនំ។ តស្មា ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ…បេ… បរិសុទ្ធំ, ឯវំ ទេសេន្តោ ច សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលសាសនំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សេដ្ឋដ្ឋេន ព្រហ្មភូតំ ចរិយំ។ ព្រហ្មភូតានំ វា ពុទ្ធាទីនំ ចរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

តំ ធម្មន្តិ តំ វុត្តប្បការសម្បទំ ធម្មំ។ **សុណាតិ គហបតិ វា**តិ កស្មា បឋមំ គហបតី និទ្ទិសតីតិ? និហតមានត្តា ឧស្សន្នត្តា ច។ យេភុយ្យេន ហិ ខត្តិយកុលតោ បព្ពជិតា ជាតី និស្សាយ មានំ ករោន្តិ។ ព្រាហ្មណកុលា បព្ពជិតា មន្តេ និស្សាយ មានំ ករោន្តិ។ ហីនជច្ចកុលា បព្ពជិតា អត្តនោ វិជាតិតាយ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ គហបតិទារកា បន កច្ឆេហិ សេទំ មុញ្ចន្តេហិ បិដ្ឋិយា លោណំ បុប្ផមានាយ ភូមី កសិត្វា និហតមានទប្បា ហោន្តិ។ តេ បព្ពជិត្វា មានំ វា ទប្បំ វា អកត្វា យថាពលំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តា សក្កោន្តិ អរហត្តេ បតិដ្ឋាតុំ។ ឥតរេហិ ច កុលេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតា នាម ន ពហុកា, គហបតិកាវ ពហុកា, ឥតិ និហតមានត្តា ឧស្សន្នត្តា ច បឋមំ គហបតី និទ្ទិសតីតិ។

អញ្ញតរស្មឹ វាតិ ឥតរេសំ វា កុលានំ អញ្ញតរស្មឹ។ **បច្ចាជាតោ**តិ បតិជាតោ។ **តថាគតេ សទ្ធំ បដិលភតី**តិ បរិសុទ្ធំ ធម្មំ សុត្វា ធម្មស្សាមិម្ហិ តថាគតេ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត ភគវា”តិ សទ្ធំ បដិលភតិ។ **ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតី**តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។ **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ**តិ សចេបិ សដ្ឋិហត្ថេ ឃរេ យោជនសតន្តរេបិ វា ទ្វេ ជាយម្បតិកា វសន្តិ, តថាបិ នេសំ សកិញ្ចនសបលិពោធដ្ឋេន ឃរាវាសោ សម្ពាធោយេវ។ **រជោបថោ**តិ រាគរជាទីនំ ឧដ្ឋានដ្ឋានន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ អាគមនបថោតិបិ វដ្ដតិ។ អលគ្គនដ្ឋេន អព្ភោកាសោ វិយាតិ **អព្ភោកាសោ**។ បព្ពជិតោ ហិ កូដាគាររតនបាសាទទេវវិមានាទីសុ បិហិតទ្វារវាតបានេសុ បដិច្ឆន្នេសុ វសន្តោបិ នេវ លគ្គតិ ន សជ្ជតិ ន ពជ្ឈតិ។ តេន វុត្តំ – “អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា”តិ។ អបិច សម្ពាធោ ឃរាវាសោ កុសលកិរិយាយ ឱកាសាភាវតោ។ រជោបថោ អសំវុតសង្ការដ្ឋានំ វិយ រជានំ កិលេសរជានំ សន្និបាតដ្ឋានតោ។ អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា កុសលកិរិយាយ យថាសុខំ ឱកាសសព្ភាវតោ។

នយិទំ សុករំ...បេ.... បព្ពជេយ្យន្តិ ឯត្ថ អយំ សង្ខេបកថា – យទេតំ សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្បិ ទិវសំ អខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ ឯកន្តបរិបុណ្ណំ។ ឯកទិវសម្បិ ច កិលេសមលេន អមលិនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ ឯកន្តបរិសុទ្ធំ, សង្ខលិខិតំ លិខិតសង្ខសទិសំ ធោតសង្ខសប្បដិភាគំ ចរិតព្ពំ, ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា អគារមជ្ឈេ វសន្តេន ឯកន្តបរិបុណ្ណំ...បេ.... ចរិតុំ។ យំនូនាហំ កេសេ ច មស្សុញ្ច ឱហារេត្វា កាសាយរសបីតតាយ កាសាយានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ អនុច្ឆវិកានិ វត្ថានិ អច្ឆាទេត្វា បរិទហិត្វា អគារស្មា និក្ខមិត្វា អនគារិយំ បព្ពជេយ្យន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិវាណិជ្ជាទិកម្មំ **អគារិយ**ន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច បព្ពជ្ជាយ នត្ថិ។ តស្មា បព្ពជ្ជា អនគារិយាតិ ញាតព្ពា, តំ **អនគារិយំ។ បព្ពជេយ្យ**ន្តិ បដិបជ្ជេយ្យំ។ **អប្បំ វា**តិ សហស្សតោ ហេដ្ឋា ភោគក្ខន្ធោ អប្បោ នាម ហោតិ, សហស្សតោ បដ្ឋាយ មហា។ អាពន្ធនដ្ឋេន ញាតិ ឯវ បរិវដ្ដោ **ញាតិបរិវដ្ដោ**។ សោ វីសតិយា ហេដ្ឋា អប្បោ ហោតិ, វីសតិយា បដ្ឋាយ មហា។

២៩២. ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោតិ យា ភិក្ខូនំ អធិសីលសង្ខាតា សិក្ខា, តញ្ច, យត្ថ ចេតេ សហ ជីវន្តិ ឯកជីវិកា សភាគវុត្តិនោ ហោន្តិ, តំ ភគវតា បញ្ញត្តសិក្ខាបទសង្ខាតំ សាជីវញ្ច តត្ថ សិក្ខនភាវេន សមាបន្នោតិ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ។ **សមាបន្នោ**តិ សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ, សាជីវញ្ច អវីតិក្កមន្តោ ហុត្វា តទុភយំ ឧបគតោតិ អត្ថោ។ **បាណាតិបាតំ បហាយា**តិអាទីសុ បាណាតិបាតាទិកថា ហេដ្ឋា វិត្ថារិតា ឯវ។ **បហាយា**តិ ឥមំ បាណាតិបាតចេតនាសង្ខាតំ ទុស្សីល្យំ បជហិត្វា។ **បដិវិរតោ ហោតី**តិ បហីនកាលតោ បដ្ឋាយ តតោ ទុស្សីល្យតោ ឱរតោ វិរតោវ ហោតិ។ **និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្ថោ**តិ បរូបឃាតត្ថាយ ទណ្ឌំ វា សត្ថំ វា អាទាយ អវត្តនតោ និក្ខិត្តទណ្ឌោ ចេវ និក្ខិត្តសត្ថោ ចាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ឋបេត្វា ទណ្ឌំ សព្ពម្បិ អវសេសំ ឧបករណំ សត្តានំ វិហឹសនភាវតោ សត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ យំ បន ភិក្ខូ កត្តរទណ្ឌំ វា ទន្តកដ្ឋវាសិំ វា បិប្ផលកំ វា គហេត្វា វិចរន្តិ, ន តំ បរូបឃាតត្ថាយ។ តស្មា និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្ថោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ **លជ្ជី**តិ បាបជិគុច្ឆនលក្ខណាយ លជ្ជាយ សមន្នាគតោ។ **ទយាបន្នោ**តិ ទយំ មេត្តចិត្តតំ អាបន្នោ។ **សព្ពបាណភូតហិតានុកម្បី**តិ សព្ពេ បាណភូតេ ហិតេន អនុកម្បកោ។ តាយ ទយាបន្នតាយ សព្ពេសំ បាណភូតានំ ហិតចិត្តកោតិ អត្ថោ។ **វិហរតី**តិ ឥរិយតិ បាលេតិ។

ទិន្នមេវ អាទិយតីតិ **ទិន្នាទាយី**។ ចិត្តេនបិ ទិន្នមេវ បដិកង្ខតីតិ **ទិន្នបាដិកង្ខី**។ ថេនេតីតិ ថេនោ។ ន ថេនេន **អថេនេន**។ អថេនត្តាយេវ **សុចិភូតេន។ អត្តនា**តិ អត្តភាវេន, អថេនំ សុចិភូតំ អត្តភាវំ កត្វា វិហរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អព្រហ្មចរិយន្តិ អសេដ្ឋចរិយំ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ អាចារំ ចរតីតិ **ព្រហ្មចារី។ អារាចារី**តិ អព្រហ្មចរិយតោ ទូរចារី។ **មេថុនា**តិ រាគបរិយុដ្ឋានវសេន សទិសត្តា មេថុនកាតិ លទ្ធវោហារេហិ បដិសេវិតព្ពតោ មេថុនាតិ សង្ខំ គតា អសទ្ធម្មា។ **គាមធម្មា**តិ គាមវាសីនំ ធម្មា។

សច្ចំ វទតីតិ **សច្ចវាទី**។ សច្ចេន សច្ចំ សន្ទហតិ ឃដេតីតិ **សច្ចសន្ធោ,** ន អន្តរន្តរា មុសា វទតីតិ អត្ថោ។ យោ ហិ បុរិសោ កទាចិ មុសា វទតិ, កទាចិ សច្ចំ, តស្ស មុសាវាទេន អន្តរិតត្តា សច្ចំ សច្ចេន ន ឃដីយតិ ។ តស្មា ន សោ សច្ចសន្ធោ, អយំ បន ន តាទិសោ, ជីវិតហេតុបិ មុសាវាទំ អវត្វា សច្ចេន សច្ចំ សន្ទហតិយេវាតិ **សច្ចសន្ធោ។ ថេតោ**តិ ថិរោ, ថិរកថោតិ អត្ថោ។ ឯកោ ហិ បុគ្គលោ ហលិទ្ទិរាគោ វិយ, ថុសរាសិម្ហិ និខាតខាណុ វិយ, អស្សបិដ្ឋេ ឋបិតកុម្ភណ្ឌមិវ ច ន ថិរកថោ ហោតិ។ ឯកោ បាសាណលេខា វិយ ឥន្ទខិលោ វិយ ច ថិរកថោ ហោតិ; អសិនា សីសេ ឆិជ្ជន្តេបិ ទ្វេ កថា ន កថេតិ; អយំ វុច្ចតិ ថេតោ ។ **បច្ចយិកោ**តិ បត្តិយាយិតព្ពកោ, សទ្ធាយិកោតិ អត្ថោ។ ឯកច្ចោ ហិ បុគ្គលោ ន បច្ចយិកោ ហោតិ, “ឥទំ កេន វុត្តំ, អសុកេនា”តិ វុត្តេ “មា តស្ស វចនំ សទ្ទហថា”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ ឯកោ បច្ចយិកោ ហោតិ, “ឥទំ កេន វុត្តំ, អសុកេនា”តិ វុត្តេ, “យទិ តេន វុត្តំ, ឥទមេវ បមាណំ, ឥទានិ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ នត្ថិ, ឯវមេវ ឥទ”ន្តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, អយំ វុច្ចតិ បច្ចយិកោ។ **អវិសំវាទកោ លោកស្សា**តិ តាយ សច្ចវាទិតាយ លោកំ ន វិសំវាទេតីតិ អត្ថោ។

ឥមេសំ ភេទាយាតិ យេសំ ឥតោ សុត្វាតិ វុត្តានំ សន្តិកេ សុតំ, តេសំ ភេទាយ។ **ភិន្នានំ វា សន្ធាតា**តិ ទ្វិន្នម្បិ មិត្តានំ វា សមានុបជ្ឈាយកាទីនំ វា កេនចិទេវ ការណេន ភិន្នានំ ឯកមេកំ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហាកំ ឦទិសេ កុលេ ជាតានំ ឯវំ ពហុស្សុតានំ ឥទំ ន យុត្ត”ន្តិអាទីនិ វត្វា សន្ធានំ កត្តា។ **អនុប្បទាតា**តិ សន្ធានានុប្បទាតា, ទ្វេ ជនេ សមគ្គេ ទិស្វា, “តុម្ហាកំ ឯវរូបេ កុលេ ជាតានំ ឯវរូបេហិ គុណេហិ សមន្នាគតានំ អនុច្ឆវិកមេត”ន្តិអាទីនិ វត្វា ទឡ្ហីកម្មំ កត្តាតិ អត្ថោ។ សមគ្គោ អារាមោ អស្សាតិ **សមគ្គារាមោ**។ យត្ថ សមគ្គា នត្ថិ, តត្ថ វសិតុម្បិ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ “សមគ្គរាមោ”តិបិ បាឡិ, អយមេវេត្ថ អត្ថោ។ **សមគ្គរតោ**តិ សមគ្គេសុ រតោ, តេ បហាយ អញ្ញត្រ គន្តុម្បិ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គេ ទិស្វាបិ សុត្វាបិ នន្ទតីតិ **សមគ្គនន្ទី។**

សមគ្គករណី វាចំ ភាសិតាតិ យា វាចា សត្តេ សមគ្គេយេវ ករោតិ, តំ សាមគ្គិគុណបរិទីបកមេវ វាចំ ភាសតិ, ន ឥតរន្តិ។

នេលាតិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, នាស្សា ឯលន្តិ នេលា, និទ្ទោសាតិ អត្ថោ។ “នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ”តិ ឯត្ថ វុត្តនេលំ វិយ។ **កណ្ណសុខា**តិ ព្យញ្ជនមធុរតាយ កណ្ណានំ សុខា, សូចិវិជ្ឈនំ វិយ កណ្ណសូលំ ន ជនេតិ។ អត្ថមធុរតាយ សកលសរីរេ កោបំ អជនេត្វា បេមំ ជនេតីតិ **បេមនីយា**។ ហទយំ គច្ឆតិ, អបដិហញ្ញមានា សុខេន ចិត្តំ បវិសតីតិ **ហទយង្គមា**។ គុណបរិបុណ្ណតាយ បុរេ ភវាតិ **បោរី,** បុរេ សំវទ្ធនារី វិយ សុកុមារាតិបិ បោរី, បុរស្ស ឯសាតិបិ បោរី, នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ ។ នគរវាសិនោ ហិ យុត្តកថា ហោន្តិ, បិតិមត្តំ បិតាតិ, មាតិមត្តំ មាតាតិ, ភាតិមត្តំ ភាតាតិ វទន្តិ។ ឯវរូបី កថា ពហុនោ ជនស្ស កន្តា ហោតីតិ **ពហុជនកន្តា**។ កន្តភាវេនេវ ពហុនោ ជនស្ស មនាបា ចិត្តវុទ្ធិករាតិ **ពហុជនមនាបា**។

កាលេន វទតីតិ **កាលវាទី,** វត្តព្ពយុត្តកាលំ សល្លក្ខេត្វា វទតីតិ អត្ថោ។ ភូតំ តច្ឆំ សភាវមេវ វទតីតិ **ភូតវាទី**។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកត្ថសន្និស្សិតមេវ កត្វា វទតីតិ **អត្ថវាទី** ។ នវលោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតំ កត្វា វទតីតិ **ធម្មវាទី**។ សំវរវិនយបហានវិនយសន្និស្សិតំ កត្វា វទតីតិ **វិនយវាទី**។ និធានំ វុច្ចតិ ឋបនោកាសោ, និធានមស្សា អត្ថីតិ **និធានវតី,** ហទយេ និធាតព្ព យុត្តវាចំ ភាសិតាតិ អត្ថោ។ **កាលេនា**តិ ឯវរូបី ភាសមានោបិ ច “អហំ និធានវតី វាចំ ភាសិស្សាមី”តិ ន អកាលេន ភាសតិ, យុត្តកាលំ បន អវេក្ខិត្វា ភាសតីតិ អត្ថោ។ **សាបទេស**ន្តិ សឧបមំ, សការណន្តិ អត្ថោ។ **បរិយន្តវតិ**ន្តិ បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា យថាស្សា បរិច្ឆេទោ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ភាសតីតិ អត្ថោ។ **អត្ថសំហិត**ន្តិ អនេកេហិបិ នយេហិ វិភជន្តេន បរិយាទាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ អត្ថសម្បន្នំ, យំ វា សោ អត្ថវាទី អត្ថំ វទតិ, តេន អត្ថេន សំហិតត្តា អត្ថសំហិតំ វាចំ ភាសតិ, ន អញ្ញំ និក្ខិបិត្វា អញ្ញំ ភាសតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៩៣. ពីជគាមភូតគាមសមារម្ភាតិ មូលពីជំ ខន្ធពីជំ ផឡុពីជំ អគ្គពីជំ ពីជពីជន្តិ បញ្ចវិធស្ស ពីជគាមស្ស ចេវ យស្ស កស្សចិ នីលតិណរុក្ខាទិកស្ស ភូតគាមស្ស ច សមារម្ភា, ឆេទនភេទនបចនាទិភាវេន វិកោបនា បដិវិរតោតិ អត្ថោ។ **ឯកភត្តិកោ**តិ បាតរាសភត្តំ សាយមាសភត្តន្តិ ទ្វេ ភត្តានិ។ តេសុ បាតរាសភត្តំ អន្តោមជ្ឈន្ហិកេន បរិច្ឆិន្នំ, ឥតរំ មជ្ឈន្ហិកតោ ឧទ្ធំ អន្តោអរុណេន។ តស្មា អន្តោមជ្ឈន្ហិកេ ទសក្ខត្តុំ ភុញ្ជមានោបិ ឯកភត្តិកោវ ហោតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឯកភត្តិកោ”តិ។ រត្តិយា ភោជនំ រត្តិ, តតោ ឧបរតោតិ **រត្តូបរតោ**។ អតិក្កន្តេ មជ្ឈន្ហិកេ យាវ សូរិយត្ថង្គមនា ភោជនំ **វិកាលភោជនំ** នាម។ តតោ វិរតត្តា **វិរតោ វិកាលភោជនា**។ សាសនស្ស អននុលោមត្តា វិសូកំ បដាណីភូតំ ទស្សនន្តិ **វិសូកទស្សនំ**។ អត្តនា នច្ចននច្ចាបនាទិវសេន នច្ចា ច គីតា ច វាទិតា ច, អន្តមសោ មយូរនច្ចនាទិវសេនាបិ បវត្តានំ នច្ចាទីនំ វិសូកភូតា ទស្សនា ចាតិ **នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនា**។ នច្ចាទីនិ ហិ អត្តនា បយោជេតុំ វា បរេហិ បយោជាបេតុំ វា បយុត្តានិ បស្សិតុំ វា នេវ ភិក្ខូនំ ន ភិក្ខុនីនំ វដ្តន្តិ។ **មាលា**ទីសុ **មាលា**តិ យំកិញ្ចិ បុប្ផំ។ **គន្ធ**ន្តិ យំកិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ ឆវិរាគករណំ។ តត្ថ បិឡន្ធន្តោ **ធារេតិ** នាម។ ឩនដ្ឋានំ បូរេន្តោ **មណ្ឌេតិ** នាម។ គន្ធវសេន ឆវិរាគវសេន ច សាទិយន្តោ **វិភូសេតិ** នាម។ ឋានំ វុច្ចតិ ការណំ។ តស្មា យាយ ទុស្សីល្យចេតនាយ តានិ មាលាធារណាទីនិ មហាជនោ ករោតិ, តតោ បដិវិរតោតិ អត្ថោ។

ឧច្ចាសយនំ វុច្ចតិ បមាណាតិក្កន្តំ។ **មហាសយនំ** អកប្បិយត្ថរណំ។ តតោ បដិវិរតោតិ អត្ថោ។ **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ កហាបណោ លោហមាសកោ ជតុមាសកោ ទារុមាសកោតិ យេ វោហារំ គច្ឆន្តិ, តស្ស ឧភយស្សបិ បដិគ្គហណា បដិវិរតោ, នេវ នំ ឧគ្គណ្ហាតិ, ន ឧគ្គណ្ហាបេតិ, ន ឧបនិក្ខិត្តំ សាទិយតីតិ អត្ថោ។ **អាមកធញ្ញបដិគ្គហណា**តិ សាលិវីហិយវគោធូមកង្គុវរកកុទ្រូសកសង្ខាតស្ស សត្តវិធស្សាបិ អាមកធញ្ញស្ស បដិគ្គហណា។ ន កេវលញ្ច ឯតេសំ បដិគ្គហណមេវ, អាមសនម្បិ ភិក្ខូនំ ន វដ្តតិយេវ។ **អាមកមំសបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ អញ្ញត្រ ឱទិស្ស អនុញ្ញាតា អាមកមំសមច្ឆានំ បដិគ្គហណមេវ ភិក្ខូនំ ន វដ្តតិ, នោ អាមសនំ។

ឥត្ថិកុមារិកបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ **ឥត្ថី**តិ បុរិសន្តរគតា, ឥតរា **កុមារិកា** នាម។ តាសំ បដិគ្គហណម្បិ អាមសនម្បិ អកប្បិយមេវ។ **ទាសិទាសបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ ទាសិទាសវសេនេវ តេសំ បដិគ្គហណំ ន វដ្តតិ, “កប្បិយការកំ ទម្មិ, អារាមិកំ ទម្មី”តិ ឯវំ វុត្តេ បន វដ្តតិ។ **អជេឡកា**ទីសុ ខេត្តវត្ថុបរិយោសានេសុ កប្បិយាកប្បិយនយោ វិនយវសេន ឧបបរិក្ខិតព្ពោ។ តត្ថ **ខេត្តំ** នាម យស្មិំ បុព្ពណ្ណំ រុហតិ។ **វត្ថុ** នាម យស្មិំ អបរណ្ណំ រុហតិ។ យត្ថ វា ឧភយម្បិ រុហតិ, តំ **ខេត្តំ**។ តទត្ថាយ អកតភូមិភាគោ **វត្ថុ**។ ខេត្តវត្ថុសីសេន ចេត្ថ វាបិតឡាកាទីនិបិ សង្គហិតានេវ។ **ទូតេយ្យំ** វុច្ចតិ ទូតកម្មំ, គិហីនំ បណ្ណំ វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ តត្ថ គមនំ។ **បហិណគមនំ** វុច្ចតិ ឃរា ឃរំ បេសិតស្ស ខុទ្ទកគមនំ។ **អនុយោគោ** នាម តទុភយករណំ, តស្មា ទូតេយ្យបហិណគមនានំ អនុយោគាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កយវិក្កយាតិ កយា ច វិក្កយា ច។ **តុលាកូដា**ទីសុ **កូដ**ន្តិ វញ្ចនំ។ តត្ថ តុលាកូដំ តាវ រូបកូដំ អង្គកូដំ គហណកូដំ បដិច្ឆន្នកូដន្តិ ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ តត្ថ **រូបកូដំ** នាម ទ្វេ តុលា សរូបា កត្វា គណ្ហន្តោ មហតិយា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ខុទ្ទិកាយ ទេតិ។ **អង្គកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ បច្ឆាភាគេ ហត្ថេន តុលំ អក្កមតិ, ទទន្តោ បុព្ពភាគេ។ **គហណកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ មូលេ រជ្ជុំ គណ្ហាតិ, ទទន្តោ អគ្គេ។ **បដិច្ឆន្នកូដំ** នាម តុលំ សុសិរំ កត្វា អន្តោ អយចុណ្ណំ បក្ខិបិត្វា គណ្ហន្តោ តំ បច្ឆាភាគេ ករោតិ, ទទន្តោ អគ្គភាគេ។ **កំសោ** វុច្ចតិ សុវណ្ណបាតិ, តាយ វញ្ចនំ **កំសកូដំ**។ កថំ? ឯកំ សុវណ្ណបាតិំ កត្វា អញ្ញា ទ្វេ តិស្សោ លោហបាតិយោ សុវណ្ណវណ្ណា ករោតិ, តតោ ជនបទំ គន្ត្វា កិញ្ចិទេវ អទ្ធកុលំ បវិសិត្វា, “សុវណ្ណភាជនានិ កិណថា”តិ វត្វា អគ្ឃេ បុច្ឆិតេ សមគ្ឃតរំ ទាតុកាមា ហោន្តិ។ តតោ តេហិ “កថំ ឥមេសំ សុវណ្ណភាវោ ជានិតព្ពោ”តិ វុត្តេ – “វីមំសិត្វា គណ្ហថា”តិ សុវណ្ណបាតិំ បាសាណេ ឃំសិត្វា សព្ពា បាតិយោ ទត្វា គច្ឆតិ។

មានកូដំ នាម ហទយភេទសិខាភេទរជ្ជុភេទវសេន តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ **ហទយភេទោ** សប្បិតេលាទិមិនន កាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ ហេដ្ឋា ឆិទ្ទេន មានេន, “សណិកំ អាសិញ្ចា”តិ វត្វា អន្តោភាជនេ ពហុំ បគ្ឃរាបេត្វា គណ្ហាតិ; ទទន្តោ ឆិទ្ទំ បិធាយ សីឃំ បូរេត្វា ទេតិ។ **សិខាភេទោ** តិលតណ្ឌុលាទិមិនន កាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ សណិកំ សិខំ ឧស្សាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ វេគេន បូរេត្វា សិខំ ឆិន្ទន្តោ ទេតិ។ **រជ្ជុភេទោ** ខេត្តវត្ថុមិនន កាលេ លព្ភតិ។ លញ្ជំ អលភន្តា ហិ ខេត្តំ អមហន្តម្បិ មហន្តំ កត្វា មិនន្តិ។

ឧក្កោដនាទីសុ **ឧក្កោដន**ន្តិ សាមិកេ អស្សាមិកេ កាតុំ លញ្ជគ្គហណំ។ **វញ្ចន**ន្តិ តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ បរេសំ វញ្ចនំ។ តត្រិទមេកំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ លុទ្ទកោ មិគញ្ច មិគបោតកញ្ច គហេត្វា អាគច្ឆតិ។ តមេកោ ធុត្តោ, “កិំ, ភោ, មិគោ អគ្ឃតិ, កិំ មិគបោតកោ”តិ អាហ។ “មិគោ ទ្វេ កហាបណេ មិគបោតកោ ឯក”ន្តិ ច វុត្តេ កហាបណំ ទត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា ថោកំ គន្ត្វា និវត្តោ, “ន មេ, ភោ, មិគបោតកេន អត្ថោ, មិគំ មេ ទេហី”តិ អាហ។ តេន ហិ “ទ្វេ កហាបណេ ទេហី”តិ។ សោ អាហ – “ននុ តេ, ភោ, មយា បឋមំ ឯកោ កហាបណោ ទិន្នោ”តិ។ អាម ទិន្នោតិ។ “ឥមម្បិ មិគបោតកំ គណ្ហ, ឯវំ សោ ច កហាបណោ អយញ្ច កហាបណគ្ឃនកោ មិគបោតកោតិ ទ្វេ កហាបណា ភវិស្សន្តី”តិ។ សោ ការណំ វទតីតិ សល្លក្ខេត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា មិគំ អទាសីតិ។

និកតីតិ យោគវសេន វា មាយាវសេន វា អបាមង្គំ បាមង្គន្តិ, អមណិំ មណិន្តិ, អសុវណ្ណំ សុវណ្ណន្តិ កត្វា បដិរូបកេន វញ្ចនំ។ **សាចិយោគោ**តិ កុដិលយោគោ, ឯតេសំយេវ ឧក្កោដនាទីនមេតំ នាមំ, តស្មា ឧក្កោដនសាចិយោគោ វញ្ចនសាចិយោគោ និកតិសាចិយោគោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេចិ អញ្ញំ ទស្សេត្វា អញ្ញស្ស បរិវត្តនំ សាចិយោគោតិ វទន្តិ។ តំ បន វញ្ចនេនេវ សង្គហិតំ។ **ឆេទនាទីសុ ឆេទន**ន្តិ ហត្ថច្ឆេទនាទិ។ **វធោ**តិ មារណំ។ **ពន្ធោ**តិ រជ្ជុពន្ធនាទីហិ ពន្ធនំ។ **វិបរាមោសោ**តិ ហិមវិបរាមោសោ គុម្ពវិបរាមោសោតិ ទុវិធោ។ យំ ហិមបាតសមយេ ហិមេន បដិច្ឆន្នា ហុត្វា មគ្គបដិបន្នំ ជនំ មុសន្តិ, អយំ **ហិមវិបរាមោសោ**។ យំ គុម្ពាទីហិ បដិច្ឆន្នា មុសន្តិ, អយំ **គុម្ពវិបរាមោសោ**។ **អាលោបោ** វុច្ចតិ គាមនិគមាទីនំ វិលោបករណំ។ **សហសាការោ**តិ សាហសិកកិរិយា, គេហំ បវិសិត្វា មនុស្សានំ ឧរេ សត្ថំ ឋបេត្វា ឥច្ឆិតភណ្ឌគ្គហណំ។ ឯវមេតស្មា ឆេទន…បេ… សហសាការា បដិវិរតោ ហោតិ។

២៩៤. សោ សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ ស្វាយំ ភិក្ខុ ហេដ្ឋា វុត្តេន ចតូសុ បច្ចយេសុ ទ្វាទសវិធេន ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឥមិនា បន ទ្វាទសវិធេន ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតស្ស ភិក្ខុនោ អដ្ឋ បរិក្ខារា វដ្តន្តិ តីណិ ចីវរានិ បត្តោ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនវាសិ ឯកា សូចិ កាយពន្ធនំ បរិស្សាវនន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “តិចីវរញ្ច បត្តោ ច, វាសិ សូចិ ច ពន្ធនំ;
> បរិស្សាវនេន អដ្ឋេតេ, យុត្តយោគស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។

តេ សព្ពេបិ កាយបរិហារិកាបិ ហោន្តិ កុច្ឆិបរិហារិកាបិ។ កថំ? តិចីវរំ តាវ និវាសេត្វា បារុបិត្វា ច វិចរណកាលេ កាយំ បរិហរតិ បោសេតីតិ **កាយបរិហារិកំ** ហោតិ, ចីវរកណ្ណេន ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា បិវនកាលេ ខាទិតព្ពផលាផលគ្គហណកាលេ ច កុច្ឆិំ បរិហរតិ បោសេតីតិ **កុច្ឆិបរិហារិកំ** ហោតិ។ បត្តោបិ តេន ឧទកំ ឧទ្ធរិត្វា នហានកាលេ កុដិបរិភណ្ឌករណកាលេ ច កាយបរិហារិកោ ហោតិ, អាហារំ គហេត្វា ភុញ្ជនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកោ ហោតិ។ វាសិបិ តាយ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនកាលេ មញ្ចបីឋានំ អង្គបាទចីវរកុដិទណ្ឌកសជ្ជនកាលេ ច កាយបរិហារិកា ហោតិ, ឧច្ឆុច្ឆេទននាឡិកេរាទិតច្ឆនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកា។ សូចិបិ ចីវរសិព្ពនកាលេ កាយបរិហារិកា ហោតិ, បូវំ វា ផលំ វា វិជ្ឈិត្វា ខាទនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកា។ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា វិចរណកាលេ កាយ

បរិហារិកំ, ឧច្ឆុអាទីនិ ពន្ធិត្វា គហណកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកំ។ បរិស្សាវនំ តេន ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា នហានកាលេ, សេនាសនបរិភណ្ឌករណកាលេ ច កាយបរិហារិកំ, បានីយបរិស្សាវនកាលេ តេនេវ តិលតណ្ឌុលបុថុកាទីនិ គហេត្វា ខាទនកាលេ ច កុច្ឆិបរិហារិកំ។ អយំ តាវ អដ្ឋបរិក្ខារិកស្ស បរិក្ខារមត្តា។

នវបរិក្ខារិកស្ស បន សេយ្យំ បវិសន្តស្ស តត្រដ្ឋកបច្ចត្ថរណំ វា កុញ្ចិកា វា វដ្ដតិ។ ទសបរិក្ខារិកស្ស និសីទនំ វា ចម្មខណ្ឌំ វា វដ្ដតិ។ ឯកាទសបរិក្ខារិកស្ស កត្តរយដ្ឋិ វា តេលនាឡិកា វា វដ្ដតិ។ ទ្វាទសបរិក្ខារិកស្ស ឆត្តំ វា ឧបាហនា វា វដ្ដតិ។ ឯតេសុ ច អដ្ឋបរិក្ខារិកោវ សន្តុដ្ឋោ, ឥតរេ អសន្តុដ្ឋា, មហិច្ឆា មហាភារាតិ ន វត្តព្ពា។ ឯតេបិ ហិ អប្បិច្ឆាវ សន្តុដ្ឋាវ សុភរាវ សល្លហុកវុត្តិនោវ។ ភគវា បន នយិមំ សុត្តំ តេសំ វសេន កថេសិ, អដ្ឋបរិក្ខារិកស្ស វសេន កថេសិ។ សោ ហិ ខុទ្ទកវាសិញ្ច សូចិញ្ច បរិស្សាវនេ បក្ខិបិត្វា បត្តស្ស អន្តោ ឋបេត្វា បត្តំ អំសកូដេ លគ្គេត្វា តិចីវរំ កាយបដិពទ្ធំ កត្វា យេនិច្ឆកំ សុខំ បក្កមតិ។ បដិនិវត្តេត្វា គហេតព្ពំ នាមស្ស ន ហោតិ, ឥតិ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ សល្លហុកវុត្តិតំ ទស្សេន្តោ ភគវា, **សន្តុដ្ឋោ ហោតិ កាយបរិហារិកេន ចីវរេនា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **កាយបរិហារិកេនា**តិ កាយបរិហរណមត្តកេន។ **កុច្ឆិបរិហារិកេនា**តិ កុច្ឆិបរិហរណមត្តកេន។ **សមាទាយេវ បក្កមតី**តិ តំ អដ្ឋបរិក្ខារមត្តកំ សព្ពំ គហេត្វា កាយបដិពទ្ធំ កត្វាវ គច្ឆតិ, “មម វិហារោ បរិវេណំ ឧបដ្ឋាកោ”តិស្ស សង្គោ វា ពន្ធោ វា ន ហោតិ, សោ ជិយា មុត្តោ សរោ វិយ, យូថា អបក្កន្តោ មត្តហត្ថី វិយ ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ សេនាសនំ វនសណ្ឌំ រុក្ខមូលំ វនបព្ភារំ បរិភុញ្ជន្តោ ឯកោវ តិដ្ឋតិ, ឯកោវ និសីទតិ, សព្ពិរិយាបថេសុ ឯកោវ អទុតិយោ។

“ចាតុទ្ទិសោ អប្បដិឃោ ច ហោតិ,
សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេន;
បរិស្សយានំ សហិតា អឆម្ភី,
ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ (សុ. និ. ៤២);

ឯវំ វណ្ណិតំ ខគ្គវិសាណកប្បតំ អាបជ្ជតិ។

ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ សាធេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បក្ខី សកុណោ**តិ បក្ខយុត្តោ សកុណោ។ **ឌេតី**តិ ឧប្បតតិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – សកុណា នាម “អសុកស្មិំ បទេសេ រុក្ខោ បរិបក្កផលោ”តិ ញត្វា នានាទិសាហិ អាគន្ត្វា នខបក្ខតុណ្ឌាទីហិ តស្ស ផលានិ វិជ្ឈន្តា វិធុនន្តា ខាទន្តិ។ “ឥទំ អជ្ជតនាយ ឥទំ ស្វាតនាយ ភវិស្សតី”តិ នេសំ ន ហោតិ។ ផលេ បន ខីណេ នេវ រុក្ខស្ស អារក្ខំ ឋបេន្តិ, ន តត្ថ បត្តំ វា នខំ វា តុណ្ឌំ វា ឋបេន្តិ, អថ ខោ តស្មិំ រុក្ខេ អនបេក្ខោ ហុត្វា យោ យំ ទិសាភាគំ ឥច្ឆតិ, សោ តេន សបត្តភារោវ – ឧប្បតិត្វា គច្ឆតិ។ ឯវមេវ អយំ ភិក្ខុ និស្សង្គោ និរបេក្ខោយេវ បក្កមតិ។ តេន វុត្តំ “សមាទាយេវ បក្កមតី”តិ។ **អរិយេនា**តិ និទ្ទោសេន។ **អជ្ឈត្ត**ន្តិ សកេ អត្តភាវេ។ **អនវជ្ជសុខ**ន្តិ និទ្ទោសសុខំ។

២៩៥. **សោ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា**តិ សោ ឥមិនា អរិយេន សីលក្ខន្ធេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ បស្សិត្វាតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។ **អព្យាសេកសុខ**ន្តិ កិលេសេហិ អនវសិត្តសុខំ, អវិកិណ្ណសុខន្តិបិ វុត្តំ។ ឥន្ទ្រិយសំវរសុខញ្ហិ ទិដ្ឋាទីសុ ទិដ្ឋមត្តាទិវសេន បវត្តតាយ អវិកិណ្ណំ ហោតិ។ **សោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ**តិ សោ មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ សំវរេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ឥមេសុ អភិក្កន្តបដិក្កន្តាទីសុ សត្តសុ ឋានេសុ សតិសម្បជញ្ញវសេន សម្បជានការី ហោតិ។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សតិបដ្ឋានេ វុត្តមេវ។

២៩៦. **សោ ឥមិនា ចា**តិអាទិនា កឹ ទស្សេតិ? អរញ្ញវាសស្ស បច្ចយសម្បត្តឹ ទស្សេតិ។ យស្ស ហិ ឥមេ ចត្តារោ បច្ចយា នត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ ន ឥជ្ឈតិ, តិរច្ឆានគតេហិ វា វនចរកេហិ វា សទ្ធឹ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, អរញ្ញេ អធិវត្ថា ទេវតា, “កឹ ឯវរូបស្ស បាបភិក្ខុនោ អរញ្ញវាសេនា”តិ ភេរវសទ្ទំ សាវេន្តិ, ហត្ថេហិ សីសំ បហរិត្វា បលាយនាការំ ករោន្តិ។ “អសុកោ ភិក្ខុ អរញ្ញំ បវិសិត្វា ឥទញ្ចិទញ្ច បាបកម្មំ អកាសី”តិ អយសោ បត្ថរតិ។ យស្ស បនេតេ ចត្តារោ បច្ចយា អត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ ឥជ្ឈតិ, សោ ហិ អត្តនោ សីលំ បច្ចវេក្ខន្តោ កិញ្ចិ កាឡកំ វា តិលកំ វា អបស្សន្តោ បីតឹ ឧប្បាទេត្វា តំ ខយតោ វយតោ សម្មសន្តោ អរិយភូមឹ ឱក្កមតិ, អរញ្ញេ អធិវត្ថា ទេវតា អត្តមនា វណ្ណំ ភាសន្តិ, ឥតិស្ស ឧទកេ បក្ខិត្តតេលពិន្ទុ វិយ យសោ វិត្ថារិកោ ហោតិ។

តត្ថ **វិវិត្ត**ន្តិ សុញ្ញំ អប្បសទ្ទំ, អប្បនិគ្ឃោសន្តិ អត្ថោ។ ឯតទេវ ហិ សន្ធាយ វិភង្គេ, “វិវិត្តន្តិ សន្តិកេ ចេបិ សេនាសនំ ហោតិ, តញ្ច អនាកិណ្ណំ គហដ្ឋេហិ បព្ពជិតេហិ, តេន តំ វិវិត្ត”ន្តិ (វិភ. ៥២៦) វុត្តំ។ សេតិ ចេវ អាសតិ ច ឯត្ថាតិ **សេនាសនំ**, មញ្ចបីឋាទីនមេតំ អធិវចនំ។ តេនាហ – “សេនាសនន្តិ មញ្ចោបិ សេនាសនំ, បីឋម្បិ ភិសិបិ ពិម្ពោហនម្បិ, វិហារោបិ អឌ្ឍយោគោបិ, បាសាទោបិ, ហម្មិយម្បិ, គុហាបិ, អដ្ដោបិ, មាឡោបិ, លេណម្បិ, វេឡុគុម្ពោបិ , រុក្ខមូលម្បិ, មណ្ឌបោបិ សេនាសនំ, យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តិ, សព្ពមេតំ សេនាសន”ន្តិ។ អបិច “វិហារោ អឌ្ឍយោគោ បាសាទោ ហម្មិយំ គុហា”តិ ឥទំ វិហារសេនាសនំ នាម។ “មញ្ចោ បីឋំ, ភិសិ ពិម្ពោហន”ន្តិ ឥទំ មញ្ចបីឋសេនាសនំ នាម។ “ចិមិលិកា, ចម្មខណ្ឌោ, តិណសន្ថារោ, បណ្ណសន្ថារោ”តិ ឥទំ សន្ថតសេនាសនំ នាម។ “យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តី”តិ ឥទំ ឱកាសសេនាសនំ នាមាតិ ឯវំ ចតុព្ពិធំ សេនាសនំ ហោតិ, តំ សព្ពម្បិ សេនាសនគ្គហណេន គហិតមេវ។ ឥមស្ស បន សកុណសទិសស្ស ចាតុទ្ទិសស្ស ភិក្ខុនោ អនុច្ឆវិកំ ទស្សេន្តោ **អរញ្ញំ រុក្ខមូល**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អរញ្ញ**ន្តិ “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា, សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ ឥទំ ភិក្ខុនីនំ វសេន អាគតំ អរញ្ញំ។ “អារញ្ញកំ នាម សេនាសនំ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (បារា. ៦៥៤) ឥទំ បន ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អនុរូបំ, តស្ស លក្ខណំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ធុតង្គនិទ្ទេសេ វុត្តំ។ **រុក្ខមូល**ន្តិ យំកិញ្ចិ សន្ទច្ឆាយំ វិវិត្តំ រុក្ខមូលំ។ **បព្ពត**ន្តិ សេលំ។ តត្ថ ហិ ឧទកសោណ្ឌីសុ ឧទកកិច្ចំ កត្វា សីតាយ រុក្ខច្ឆាយាយ និសិន្នស្ស នានាទិសាសុ ខាយមានាសុ សីតេន វាតេន វីជិយមានស្ស ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **កន្ទរ**ន្តិ កំ វុច្ចតិ ឧទកំ, តេន ទារិតំ, ឧទកេន ភិន្នំ បព្ពតប្បទេសំ, យំ នទីតុម្ពន្តិបិ នទីកុញ្ជន្តិបិ វទន្តិ។ តត្ថ ហិ រជតបដ្ដសទិសា វាលិកា ហោន្តិ, មត្ថកេ មណិវិតានំ វិយ វនគហនំ, មណិក្ខន្ធសទិសំ ឧទកំ សន្ទតិ។ ឯវរូបំ កន្ទរំ ឱរុយ្ហ បានីយំ បិវិត្វា គត្តានិ សីតានិ កត្វា វាលិកំ ឧស្សាបេត្វា បំសុកូលចីវរំ បញ្ញាបេត្វា និសិន្នស្ស សមណធម្មំ ករោតោ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **គិរិគុហ**ន្តិ ទ្វិន្នំ បព្ពតានំ អន្តរា, ឯកស្មិំយេវ វា ឧមង្គសទិសំ មហាវិវរំ។ សុសានលក្ខណំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។ **វនបត្ថ**ន្តិ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ ឧបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសន្តិ ន វបន្តិ។ តេនេវាហ – “វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិអាទិ (វិភ. ៥៣១)។ **អព្ភោកាស**ន្តិ អច្ឆន្នំ, អាកង្ខមានោ បនេត្ថ ចីវរកុដិំ កត្វា វសតិ។ **បលាលបុញ្ជ**ន្តិ បលាលរាសិំ ។ មហាបលាលបុញ្ជតោ ហិ បលាលំ និក្កឌ្ឍិត្វា បព្ភារលេណសទិសេ អាលយេ ករោន្តិ, គច្ឆគុម្ពាទីនម្បិ ឧបរិ បលាលំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា និសិន្នា សមណធម្មំ ករោន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

បច្ឆាភត្តន្តិ ភត្តស្ស បច្ឆតោ។ **បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ**តិ បិណ្ឌបាតបរិយេសនតោ បដិក្កន្តោ។ **បល្លង្ក**ន្តិ សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ។ **អាភុជិត្វា**តិ ពន្ធិត្វា។ **ឧជុំ កាយំ បណិធាយា**តិ ឧបរិមំ សរីរំ ឧជុកំ ឋបេត្វា អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកេ កោដិយា កោដឹ បដិបាទេត្វា។ ឯវញ្ហិ និសិន្នស្ស ចម្មមំសនហារូនិ ន បណមន្តិ។ អថស្ស យា តេសំ បណមនបច្ចយា ខណេ ខណេ វេទនា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ តាសុ អនុប្បជ្ជមានាសុ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ ន បរិបតតិ, វុទ្ធិំ ផាតិំ ឧបគច្ឆតិ។ **បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា**តិ កម្មដ្ឋានាភិមុខំ សតិំ ឋបយិត្វា, មុខសមីបេ វា កត្វាតិ អត្ថោ។ តេនេវ វិភង្គេ វុត្តំ – “អយំ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ សូបដ្ឋិតា នាសិកគ្គេ វា មុខនិមិត្តេ វា, តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា”តិ (វិភ. ៥៣៧)។ អថ វា “**បរី**តិ បរិគ្គហដ្ឋោ, **មុខ**ន្តិ និយ្យានដ្ឋោ, **សតី**តិ ឧបដ្ឋានដ្ឋោ, តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតិ”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១៦៤) ឯវំ បដិសម្ភិទាយំ វុត្តនយេនបេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្រាយំ សង្ខេបោ “បរិគ្គហិតនិយ្យានសតិំ កត្វា”តិ។

អភិជ្ឈំ លោកេតិ ឯត្ថ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា លោកោ, តស្មា បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ រាគំ បហាយ កាមច្ឆន្ទំ វិក្ខម្ភេត្វាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **វិគតាភិជ្ឈេនា**តិ វិក្ខម្ភនវសេន បហីនត្តា វិគតាភិជ្ឈេន, ន ចក្ខុវិញ្ញាណសទិសេនាតិ អត្ថោ។ **អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ បរិសោធេតី**តិ អភិជ្ឈាតោ ចិត្តំ បរិមោចេតិ។ យថា នំ សា មុញ្ចតិ ចេវ, មុញ្ចិត្វា ច ន បុន គណ្ហាតិ, ឯវំ ករោតីតិ អត្ថោ។ **ព្យាបាទបទោសំ បហាយា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ព្យាបជ្ជតិ ឥមិនា ចិត្តំ បូតិកម្មាសាទយោ វិយ បុរិមបកតិំ បជហតីតិ **ព្យាបាទោ**។ វិការាបត្តិយា បទុស្សតិ, បរំ វា បទូសេតិ វិនាសេតីតិ **បទោសោ**។ ឧភយមេតំ កោធស្សេវាធិវចនំ។ **ថិនំ** ចិត្តគេលញ្ញំ។ **មិទ្ធំ** ចេតសិកគេលញ្ញំ។ ថិនញ្ច មិទ្ធញ្ច **ថិនមិទ្ធំ**។ **អាលោកសញ្ញី**តិ រត្តិម្បិ ទិវា ទិដ្ឋអាលោកសញ្ជាននសមត្ថាយ វិគតនីវរណាយ បរិសុទ្ធាយ សញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **សតោ សម្បជានោ**តិ សតិយា ច ញាណេន ច សមន្នាគតោ។ ឥទំ ឧភយំ អាលោកសញ្ញាយ ឧបការត្តា វុត្តំ។ ឧទ្ធច្ចញ្ច កុក្កុច្ចញ្ច **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ**។ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**តិ វិចិកិច្ឆំ តរិត្វា អតិក្កមិត្វា ឋិតោ។ “កថមិទំ កថមិទ”ន្តិ ឯវំ នប្បវត្តតីតិ **អកថំកថី**។ **កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ អនវជ្ជេសុ ធម្មេសុ។ “ឥមេ នុ ខោ កុសលា, កថមិមេ កុសលា”តិ ឯវំ ន វិចិកិច្ឆតិ ន កង្ខតីតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, ឥមេសុ បន នីវរណេសុ វចនត្ថលក្ខណាទិភេទតោ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។

២៩៧. បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេតិ ឥមេ បញ្ច នីវរណា ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, ឧប្បន្នា អបិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច វា អភិញ្ញា ឧច្ឆិន្ទិត្វា បាតេន្តិ; តស្មា “បញ្ញាយ

ទុព្ពលីករណា’’តិ វុច្ចន្តិ។ **តថាគតបទំ ឥតិបីតិ** ឥទម្បិ តថាគតស្ស ញាណបទំ ញាណវឡញ្ជំ ញាណេន អក្កន្តដ្ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ **តថាគតនិសេវិតន្តិ** តថាគតស្ស ញាណផាសុកាយ និឃំសិតដ្ឋានំ។ **តថាគតារញ្ជិតន្តិ** តថាគតស្ស ញាណទាឋាយ អារញ្ជិតដ្ឋានំ។

២៩៩. យថាភូតំ បជានាតីតិ យថាសភាវំ បជានាតិ។ **នត្វេវ តាវ អរិយសាវកោ និដ្ឋំ គតោ ហោតីតិ** ឥមានិ ឈានាភិញ្ញា ពាហិរកេហិបិ សាធារណាតិ ន តាវ និដ្ឋំ គតោ ហោតិ។ មគ្គក្ខណេបិ អបរិយោសិតកិច្ចតាយ ន តាវ និដ្ឋំ គតោ ហោតិ។ **អបិច ខោ និដ្ឋំ គច្ឆតីតិ** អបិច ខោ បន មគ្គក្ខណេ មហាហត្ថី បស្សន្តោ នាគវនិកោ វិយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវាតិ ឥមិនា អាការេន តីសុ រតនេសុ និដ្ឋំ គច្ឆតិ។ **និដ្ឋំ គតោ ហោតីតិ** ឯវំ មគ្គក្ខណេ និដ្ឋំ គច្ឆន្តោ អរហត្តផលក្ខណេ បរិយោសិតសព្ពកិច្ចតាយ សព្ពាការេន តីសុ រតនេសុ និដ្ឋំ គតោ ហោតិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡហត្ថិបទោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មហាហត្ថិបទោបមសុត្តវណ្ណនា

៣០០. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាហត្ថិបទោបមសុត្តំ។ តត្ថ **ជង្គលានន្តិ** បថវីតលចារីនំ។ **បាណានន្តិ** សបាទកបាណានំ។ **បទជាតានីតិ** បទានិ។ **សមោធានំ គច្ឆន្តីតិ** ឱធានំ បក្ខេបំ គច្ឆន្តិ។ **អគ្គមក្ខាយតីតិ** សេដ្ឋំ អក្ខាយតិ។ **យទិទំ មហន្តត្តេនាតិ** មហន្តភាវេន អគ្គំ អក្ខាយតិ, ន គុណវសេនាតិ អត្ថោ។ **យេ កេចិ កុសលា ធម្មាតិ** យេ កេចិ លោកិយា វា លោកុត្តរា វា កុសលា ធម្មា។ **សង្គហំ គច្ឆន្តីតិ** ឯត្ថ ចតុព្ពិធោ សង្គហោ – សជាតិសង្គហោ, សញ្ជាតិសង្គហោ, កិរិយសង្គហោ, គណនសង្គហោតិ។ តត្ថ “សព្ពេ ខត្តិយា អាគច្ឆន្តុ សព្ពេ ព្រាហ្មណា”តិ ឯវំ សមានជាតិវសេន សង្គហោ **សជាតិសង្គហោ** នាម។ “សព្ពេ កោសលកា សព្ពេ មាគធកា”តិ ឯវំ សញ្ជាតិទេសវសេន សង្គហោ **សញ្ជាតិសង្គហោ** នាម។ “សព្ពេ រថិកា សព្ពេ ធនុគ្គហា”តិ ឯវំ កិរិយវសេន សង្គហោ **កិរិយសង្គហោ** នាម។ “ចក្ខាយតនំ កតមក្ខន្ធគណនំ គច្ឆតីតិ? ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធគណនំ គច្ឆតិ។ ហញ្ចិ ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធគណនំ គច្ឆតិ, តេន វត រេ វត្តព្ពេ ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធេន សង្គហិត”ន្តិ (កថា. ៤៧១), អយំ **គណនសង្គហោ** នាម។ ឥមស្មិម្បិ ឋានេ អយមេវ អធិប្បេតោ។

ននុ ច “ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ កតិ កុសលា កតិ អកុសលា កតិ អព្យាកតាតិ បញ្ហស្ស វិស្សជ្ជនេ សមុទយសច្ចំ អកុសលំ, មគ្គសច្ចំ កុសលំ, និរោធសច្ចំ អព្យាកតំ, ទុក្ខសច្ចំ សិយា កុសលំ, សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកត”ន្តិ (វិភ. ២១៦-២១៧) អាគតត្តា ចតុភូមកម្បិ កុសលំ ទិយឌ្ឍមេវ សច្ចំ ភជតិ។ អថ កស្មា មហាថេរោ ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ គណនំ គច្ឆតីតិ អាហាតិ? សច្ចានំ អន្តោគធត្តា។ យថា ហិ “សាធិកមិទំ, ភិក្ខវេ, ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសតំ អន្វទ្ធមាសំ ឧទ្ទេសំ អាគច្ឆតិ, យត្ថ អត្តកាមា កុលបុត្តា សិក្ខន្តិ។ តិស្សោ ឥមា, ភិក្ខវេ, សិក្ខា អធិសីលសិក្ខា អធិចិត្តសិក្ខា អធិបញ្ញាសិក្ខា”តិ (អ. និ. ៣.៨៨) ឯត្ថ សាធិកមិទំ ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសតំ ឯកា អធិសីលសិក្ខាវ ហោតិ, តំ សិក្ខន្តោបិ តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខតីតិ ទស្សិតោ, សិក្ខានំ អន្តោគធត្តា។ យថា ច ឯកស្ស ហត្ថិបទស្ស ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ ឯកស្មឹ កោដ្ឋាសេ ឱតិណ្ណានិបិ ទ្វីសុ តីសុ ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ ឱតិណ្ណានិបិ សិង្គាលសសមិគាទីនំ បាទានិ ហត្ថិបទេ សមោធានំ គតានេវ ហោន្តិ។ ហត្ថិបទតោ អមុច្ចិត្វា តស្សេវ អន្តោគធត្តា។ ឯវមេវ ឯកស្មិម្បិ ទ្វីសុបិ តីសុបិ ចតូសុបិ សច្ចេសុ គណនំ គតា ធម្មា ចតូសុ សច្ចេសុ គណនំ គតាវ ហោន្តិ; សច្ចានំ អន្តោគធត្តាតិ ទិយឌ្ឍសច្ចគណនំ គតេបិ កុសលធម្មេ “សព្ពេ តេ ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ សង្គហំ គច្ឆន្តី”តិ អាហ។ “ទុក្ខេ អរិយសច្ចេ”តិអាទីសុ ឧទ្ទេសបទេសុ ចេវ ជាតិបិ ទុក្ខាតិអាទីសុ និទ្ទេសបទេសុ ច យំ វត្តព្ពំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តមេវ។ កេវលំ បនេត្ថ ទេសនានុក្កមោវ វេទិតព្ពោ។

៣០១. យថា ហិ ឆេកោ វិលីវការោ សុជាតំ វេឡុំ លភិត្វា ចតុធា ឆេត្វា តតោ តយោ កោដ្ឋាសេ ឋបេត្វា ឯកំ គណ្ហិត្វា បញ្ចធា ភិន្ទេយ្យ, តតោបិ ចត្តារោ ឋបេត្វា ឯកំ គណ្ហិត្វា ផាលេន្តោ បញ្ច បេសិយោ ករេយ្យ, តតោ ចតស្សោ ឋបេត្វា ឯកំ គណ្ហិត្វា កុច្ឆិភាគំ បិដ្ឋិភាគន្តិ ទ្វិធា ផាលេត្វា បិដ្ឋិភាគំ ឋបេត្វា កុច្ឆិភាគំ អាទាយ តតោ សមុគ្គពីជនិតាលវណ្ណាទិនានប្បការំ វេឡុវិកតឹ ករេយ្យ, សោ បិដ្ឋិភាគញ្ច ឥតរា ច ចតស្សោ បេសិយោ ឥតរេ ច ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ឥតរេ ច តយោ កោដ្ឋាសេ កម្មាយ ន ឧបនេស្សតីតិ ន វត្តព្ពោ។ ឯកប្បហារេន បន ឧបនេតុំ ន សក្កា, អនុបុព្ពេន ឧបនេស្សតិ។ ឯវមេវ អយំ មហាថេរោបិ វិលីវការោ សុជាតំ វេឡុំ លភិត្វា ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ វិយ, ឥមំ មហន្តំ សុត្តន្តំ អារភិត្វា ចតុអរិយសច្ចវសេន មាតិកំ ឋបេសិ។ វិលីវ

ការស្ស តយោ កោដ្ឋាសេ ឋបេត្វា ឯកំ គហេត្វា តស្ស បញ្ចធា ករណំ វិយ ថេរស្ស តីណិ អរិយសច្ចានិ ឋបេត្វា ឯកំ ទុក្ខសច្ចំ គហេត្វា ភាជេន្តស្ស ខន្ធវសេន បញ្ចធា ករណំ។ តតោ យថា សោ វិលីវការោ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ឋបេត្វា ឯកំ ភាគំ គហេត្វា បញ្ចធា ផាលេសិ, ឯវំ ថេរោ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធេ ឋបេត្វា រូបក្ខន្ធំ វិភជន្តោ **ចត្តារិ ច មហាភូតានិ ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូប**ន្តិ បញ្ចធា អកាសិ។ តតោ យថា សោ វិលីវការោ ចតស្សោ បេសិយោ ឋបេត្វា ឯកំ គហេត្វា កុច្ឆិភាគំ បិដ្ឋិភាគន្តិ ទ្វិធា ផាលេសិ, ឯវំ ថេរោ ឧបាទាយ រូបញ្ច តិស្សោ ច ធាតុយោ ឋបេត្វា ឯកំ បថវីធាតុំ វិភជន្តោ អជ្ឈត្តិកពាហិរវសេន ទ្វិធា ទស្សេសិ។ យថា សោ វិលីវការោ បិដ្ឋិភាគំ ឋបេត្វា កុច្ឆិភាគំ អាទាយ នានប្បការំ វិលីវវិកតិំ អកាសិ, ឯវំ ថេរោ ពាហិរំ បថវីធាតុំ ឋបេត្វា អជ្ឈត្តិកំ បថវីធាតុំ វីសតិយា អាការេហិ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **កតមា ចាវុសោ, អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតូ**តិអាទិមាហ។

យថា បន វិលីវការោ បិដ្ឋិភាគញ្ច ឥតរា ច ចតស្សោ បេសិយោ ឥតរេ ច ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ឥតរេ ច តយោ កោដ្ឋាសេ អនុបុព្ពេន កម្មាយ ឧបនេស្សតិ, ន ហិ សក្កា ឯកប្បហារេន ឧបនេតុំ, ឯវំ ថេរោបិ ពាហិរញ្ច បថវីធាតុំ ឥតរា ច តិស្សោ ធាតុយោ ឧបាទារូបញ្ច ឥតរេ ច ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធេ ឥតរានិ ច តីណិ អរិយសច្ចានិ អនុបុព្ពេន វិភជិត្វា ទស្សេស្សតិ, ន ហិ សក្កា ឯកប្បហារេន ទស្សេតុំ។ អបិច រាជបុត្តូបមាយបិ អយំ កមោ វិភាវេតព្វោ –

ឯកោ កិរ មហារាជា, តស្ស បរោសហស្សំ បុត្តា។ សោ តេសំ បិឡន្ធនបរិក្ខារំ ចតូសុ បេឡាសុ ឋបេត្វា ជេដ្ឋបុត្តស្ស អប្បេសិ – “ឥទំ តេ, តាត, ភាតិកានំ បិឡន្ធនភណ្ឌំ តថារូបេ ឆណេ សម្បត្តេ បិឡន្ធនំ នោ ទេហីតិ យាចន្តានំ ទទេយ្យាសី”តិ។ សោ “សាធុ ទេវា”តិ សារគព្ភេ បដិសាមេសិ, តថារូបេ ឆណទិវសេ រាជបុត្តា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា “បិឡន្ធនំ នោ, តាត, ទេថ, នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា”តិ អាហំសុ។ តាតា, ជេដ្ឋភាតិកស្ស វោ ហត្ថេ មយា បិឡន្ធនំ ឋបិតំ, តំ អាហរាបេត្វា បិឡន្ធថាតិ។ តេ សាធូតិ បដិស្សុណិត្វា តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, “តុម្ហាកំ កិរ នោ ហត្ថេ បិឡន្ធនភណ្ឌំ, តំ ទេថា”តិ អាហំសុ។ សោ ឯវំ ករិស្សាមីតិ គព្ភំ វិវរិត្វា, ចតស្សោ បេឡាយោ នីហរិត្វា តិស្សោ ឋបេត្វា ឯកំ វិវរិត្វា, តតោ បញ្ច សមុគ្គេ នីហរិត្វា ចត្តារោ ឋបេត្វា ឯកំ វិវរិត្វា, តតោ បញ្ចសុ ករណ្ឌេសុ នីហរិតេសុ ចត្តារោ ឋបេត្វា ឯកំ វិវរិត្វា បិធានំ បស្សេ ឋបេត្វា តតោ ហត្ថូបគបាទូបគាទីនិ នានប្បការានិ បិឡន្ធនានិ នីហរិត្វា អទាសិ។ សោ កិញ្ចាបិ ឥតរេហិ ចតូហិ ករណ្ឌេហិ ឥតរេហិ ចតូហិ សមុគ្គេហិ ឥតរាហិ តីហិ បេឡាហិ ន តាវ ភាជេត្វា ទេតិ, អនុបុព្ពេន បន ទស្សតិ, ន ហិ សក្កា ឯកប្បហារេន ទាតុំ។

តត្ថ មហារាជា វិយ ភគវា ទដ្ឋព្វោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “រាជាហមស្មិ សេលាតិ ភគវា, ធម្មរាជា អនុត្តរោ”តិ (សុ. និ. ៥៥៩)។ ជេដ្ឋបុត្តោ វិយ សារិបុត្តត្ថេរោ, វុត្តម្បិ ចេតំ – “យំ ខោ តំ, ភិក្ខវេ, សម្មា វទមានោ វទេយ្យ, ‘ភគវតោ បុត្តោ ឱរសោ មុខតោ ជាតោ ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ ធម្មទាយាទោ, នោ អាមិសទាយាទោ’តិ សារិបុត្តមេវ តំ សម្មា វទមានោ វទេយ្យ, ភគវតោ បុត្តោ…បេ…. នោ អាមិសទាយាទោ”តិ (ម. និ. ៣.៩៧)។ បរោសហស្សរាជបុត្តា វិយ ភិក្ខុសង្ឃោ ទដ្ឋព្វោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“បរោសហស្សំ ភិក្ខូនំ, សុគតំ បយិរុបាសតិ;
ទេសេន្តំ វិរជំ ធម្មំ, និព្ពានំ អកុតោភយ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២១៦);

រញ្ញោ តេសំ បុត្តានំ បិឡន្ធនំ ចតូសុ បេឡាសុ បក្ខិបិត្វា ជេដ្ឋបុត្តស្ស ហត្ថេ ឋបិតកាលោ វិយ ភគវតោ ធម្មសេនាបតិស្ស ហត្ថេ ចតុសច្ចប្បកាសនាយ ឋបិតកាលោ, តេនេវាហ – “សារិបុត្តោ, ភិក្ខវេ, បហោតិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ វិត្ថារេន អាចិក្ខិតុំ ទេសេតុំ បញ្ញាបេតុំ បដ្ឋបេតុំ វិវរិតុំ វិភជិតុំ ឧត្តានីកាតុ”ន្តិ (ម. និ. ៣.៣៧១)។ តថារូបេ ខណេ តេសំ រាជបុត្តានំ តំ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា បិឡន្ធនំ យាចនកាលោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស វស្សូបនាយិកសមយេ អាគន្ត្វា ធម្មទេសនាយ យាចិតកាលោ។ ឧបកដ្ឋាយ កិរ វស្សូបនាយិកាយ ឥទំ សុត្តំ ទេសិតំ។ រញ្ញោ, “តាតា, ជេដ្ឋភាតិកស្ស វោ ហត្ថេ មយា បិឡន្ធនំ ឋបិតំ តំ អាហរាបេត្វា បិឡន្ធថា”តិ វុត្តកាលោ វិយ សម្ពុទ្ធេនាបិ, “សេវេថ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ, ភជថ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ។ បណ្ឌិតា ភិក្ខូ អនុគ្គាហកា សព្រហ្មចារីន”ន្តិ ឯវំ ធម្មសេនាបតិនោ សន្តិកេ ភិក្ខូនំ បេសិតកាលោ។

រាជបុត្តេហិ រញ្ញោ កថំ សុត្វា ជេដ្ឋភាតិកស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បិឡន្ធនំ យាចិតកាលោ វិយ ភិក្ខូហិ សត្ថុកថំ សុត្វា ធម្មសេនាបតិំ ឧបសង្កម្ម ធម្មទេសនំ អាយាចិតកាលោ។ ជេដ្ឋភាតិកស្ស គព្ភំ វិវរិត្វា ចតស្សោ បេឡាយោ នីហរិត្វា ឋបនំ វិយ ធម្មសេនាបតិស្ស ឥមំ សុត្តន្តំ អារភិត្វា ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ វសេន មាតិកាយ ឋបនំ។ តិស្សោ បេឡាយោ ឋបេត្វា ឯកំ វិវរិត្វា តតោ បញ្ចសមុគ្គនីហរណំ វិយ តីណិ អរិយសច្ចានិ ឋបេត្វា ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ វិភជន្តស្ស បញ្ចក្ខន្ធទស្សនំ។ ចត្តារោ សមុគ្គេ ឋបេត្វា ឯកំ វិវរិត្វា តតោ បញ្ចករណ្ឌនីហរណំ វិយ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធេ ឋបេត្វា ឯកំ រូបក្ខន្ធំ វិភជន្តស្ស ចតុមហាភូតឧបាទារូបវសេន បញ្ចកោដ្ឋាសទស្សនំ។

៣០២. ចក្ខារោ ករណ្ឌោ បបេត្វា ឯកំ វិវរិត្វា បិធានំ បស្សេ បបេត្វា ហត្ថបកបាទូបកាទិបិឡន្ធនទានំ វិយ តីណិ មហាភូតានិ ឧបាទារូបញ្ច បបេត្វា ឯកំ បថវីធាតុំ វិភជន្តស្ស ពាហិរំ តាវ បិធានំ វិយ បបេត្វា អជ្ឈត្តិកាយ បថវីធាតុយា នានាសភាវតោ វិសតិយា អាការេហិ ទស្សនត្ថំ “កតមា ចាវុសោ អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតូ”តិអាទិវចនំ។

តស្ស បន រាជបុត្តស្ស តេហិ ចតូហិ ករណ្ឌេហិ ចតូហិ សមុគ្គេហិ តីហិ ច បេឡាហិ បច្ឆា អនុបុព្ពេន នីហរិត្វា បិឡន្ធនទានំ វិយ ថេរស្សាបិ ឥតរេសញ្ច តិណ្ណំ មហាភូតានំ ឧបាទារូបានញ្ច ចតុន្នំ អរូបក្ខន្ធានញ្ច តិណ្ណំ អរិយសច្ចានញ្ច បច្ឆា អនុបុព្ពេន ភាជេត្វា ទស្សនំ វេទិតព្ពំ។ យំ បនេតំ “កតមា ចាវុសោ, អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតូ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អជ្ឈត្តំ បច្ចត្តន្តិ** ឧភយម្បេតំ និយកាធិវចនមេវ។ **កក្ខឡន្តិ** ថទ្ធំ។ **ខរិគតន្តិ** ផរុសំ។ **ឧបាទិន្នន្តិ** ន កម្មសមុដ្ឋានមេវ, អវិសេសេន បន សរីរដ្ឋកស្សេតំ គហណំ។ សរីរដ្ឋកញ្ហិ ឧបាទិន្នំ វា ហោតុ, អនុបាទិន្នំ វា, អាទិន្នគហិតបរាមដ្ឋវសេន សព្ពំ ឧបាទិន្នមេវ នាម។ សេយ្យថិទំ – កេសា លោមា…បេ. … ឧទរិយំ ករីសន្តិ ឥទំ ធាតុកម្មដ្ឋានិកស្ស កុលបុត្តស្ស អជ្ឈត្តិកបថវីធាតុវសេន តាវ កម្មដ្ឋានំ វិភត្តំ។ ឯត្ថ បន មនសិការំ អារភិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ គហេតុកាមេន យំ កាតព្ពំ, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតមេវ។ មគ្គលុទ្ធំ បន ន ឥធ បាឡិអារុឡ្ហំ។ តម្បិ អាហរិត្វា, វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេនេវ វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន វវត្ថបេត្វា, “អយម្បិ អចេតនា អព្យាកតា សុញ្ញា ថទ្ធា បថវីធាតុ ឯវា”តិ មនសិ កាតព្ពំ។ **យំ វា បនញ្ញម្បីតិ** ឥទំ ឥតរេសុ តីសុ កោដ្ឋាសេសុ អនុគតាយ បថវីធាតុយា គហណត្ថំ វុត្តំ។ **យា ចេវ ខោ បន អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតូតិ** យា ច អយំ វុត្តប្បការា អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ។ **យា ច ពាហិរាតិ** យា ច វិភង្គេ, “អយោ លោហំ តិបុ សីស”ន្តិអាទិនា (វិភ. ១៧៣) នយេន អាគតា ពាហិរា បថវីធាតុ។

ឯត្តាវតា ថេរេន អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ នានាសភាវតោ វីសតិយា អាការេហិ វិត្ថារេន ទស្សិតា, ពាហិរា សង្ខេបេន។ កស្មា? យស្មិញ្ហិ ឋានេ សត្តានំ អាលយោ និកន្តិ បត្ថនា បរិយុដ្ឋានំ គហណំ បរាមាសោ ពលវា ហោតិ, តត្ថ តេសំ អាលយាទីនំ ឧទ្ធរណត្ថំ ពុទ្ធា វា ពុទ្ធសាវកា វា វិត្ថារកថំ កថេន្តិ។ យត្ថ បន ន ពលវា, តត្ថ កត្តព្ពកិច្ចាភាវតោ សង្ខេបេន កថេន្តិ។ យថា ហិ កស្សកោ ខេត្តំ កសមានោ យត្ថ មូលសន្តានកានំ ពលវតាយ នង្គលំ លគ្គតិ, តត្ថ គោណេ ឋបេត្វា បំសុំ វិយូហិត្វា មូលសន្តានកានិ ឆេត្វា ឆេត្វា ឧទ្ធរន្តោ ពហុំ វាយាមំ ករោតិ។ យត្ថ តានិ នត្ថិ, តត្ថ ពលវំ បយោគំ កត្វា គោណេ បិដ្ឋិយំ បហរមានោ កសតិយេវ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។

បថវីធាតុរេវេសាតិ ទុវិធាបេសា ថទ្ធដ្ឋេន កក្ខឡដ្ឋេន ផរុសដ្ឋេន ឯកលក្ខណា បថវីធាតុយេវ , អាវុសោតិ អជ្ឈត្តិកំ ពាហិរាយ សទ្ធិំ យោជេត្វា ទស្សេតិ។ យស្មា ពាហិរាយ បថវីធាតុយា អចេតនាភាវោ បាកដោ, ន អជ្ឈត្តិកាយ, តស្មា សា ពាហិរាយ សទ្ធិំ ឯកសទិសា អចេតនាយេវាតិ គណ្ហន្តស្ស សុខបរិគ្គហោ ហោតិ។ យថា កឹ? យថា ទន្តេន គោណេន សទ្ធិំ យោជិតោ អទន្តោ គតិបាហមេវ វិស្សកាយតិ វិប្ផន្ទតិ, អថ ន ចិរស្សេវ ទមថំ ឧបេតិ។ ឯវំ អជ្ឈត្តិកាបិ ពាហិរាយ សទ្ធិំ ឯកសទិសាតិ គណ្ហន្តស្ស គតិបាហមេវ អចេតនាភាវោ ន ឧបដ្ឋាតិ, អថ ន ចិរនេវស្សា អចេតនាភាវោ បាកដោ ហោតិ។ **តំ នេតំ មមាតិ** តំ ឧភយម្បិ ន ឯតំ មម, ន ឯសោហមស្មិ, ន ឯសោ មេ អត្តាតិ ឯវំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ពំ។ **យថាភូតន្តិ** យថាសភាវំ, តញ្ហិ អនិច្ចាទិសភាវំ, តស្មា អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តាតិ ឯវំ ទដ្ឋព្ពន្តិ អត្ថោ។

ហោតិ ខោ សោ, អាវុសោតិ កស្មា អារភិ? ពាហិរអាបោធាតុវសេន ពាហិរាយ បថវីធាតុយា វិនាសំ ទស្សេត្វា តតោ វិសេសតរេន ឧបាទិន្នាយ សរីរដ្ឋកបថវីធាតុយា វិនាសទស្សនត្ថំ។ **បកុប្បតីតិ** អាបោសំវដ្ដវសេន វឌ្ឍមានា កុប្បតិ។ **អន្តរហិតា តស្មិំ សមយេ ពាហិរា បថវីធាតុ ហោតីតិ** តស្មិំ សមយេ កោដិសតសហស្សចក្កវាឡខារោទកេន វិលីយមានា ឧទកានុគតា ហុត្វា សព្ពា បព្ពតាទិវសេន សណ្ឋិតា បថវីធាតុ អន្តរហិតា ហោតិ។ វិលីយិត្វា ឧទកមេវ ហោតិ។ **តាវ មហល្លិកាយាតិ** តាវ មហន្តាយ។

ទុវេ សតសហស្សានិ, ចត្តារិ នហុតានិ ច;
ឯត្តកំ ពហលត្តេន, សង្ខាតាយំ វសុន្ធរាតិ។ –

ឯវំ ពហលត្តេនេវ មហន្តាយ, វិត្ថារតោ បន កោដិសតសហស្សចក្កវាឡប្បមាណាយ។ **អនិច្ចតាតិ** ហុត្វា អភាវតា។ **ខយធម្មតាតិ** ខយំ គមនសភាវតា ។ **វយធម្មតាតិ** វយំ គមនសភាវតា។ **វិបរិណាមធម្មតាតិ** បកតិវិជហនសភាវតា, ឥតិ សព្ពេហិបិ ឥមេហិ បទេហិ អនិច្ចលក្ខណមេវ វុត្តំ។ យំ បន អនិច្ចំ, តំ ទុក្ខំ។ យំ ទុក្ខំ, តំ អនត្តាតិ តីណិបិ លក្ខណានិ អាគតានេវ ហោន្តិ។ **មត្តដ្ឋកស្សាតិ** បរិត្តដ្ឋិតិកស្ស, តត្ថ ទ្វីហាការេហិ ឥមស្ស កាយស្ស បរិត្តដ្ឋិតិតា វេទិតព្ពា ឋិតិបរិត្តតាយ ច សរសបរិត្តតាយ ច។ អយញ្ហិ អតីតេ ចិត្តក្ខណេ

ជីវិត្ថ, ន ជីវតិ, ន ជីវិស្សតិ។ អនាគតេ ចិត្តក្ខណេ ជីវិស្សតិ, ន ជីវតិ, ន ជីវិត្ថ។ បច្ចុប្បន្នេ ចិត្តក្ខណេ ជីវតិ , ន ជីវិត្ថ, ន ជីវិស្សតីតិ វុច្ចតិ។

> “ជីវិតំ អត្តភាវោ ច, សុខទុក្ខា ច កេវលា;
> ឯកចិត្តសមាយុត្តា, លហុ សោ វត្តតេ ខណោ”តិ។ –

ឥទំ ឯកស្សេវ បរិត្តដ្ឋិតិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឯវំ **ឋិតិបរិត្តតាយ** បរិត្តដ្ឋិតិកា វេទិតព្ពា។

អស្សាសបស្សាសូបនិពទ្ធាទិភាវេន បនស្ស **សរសបរិត្តតា** វេទិតព្ពា។ សត្តានញ្ហិ អស្សាសូបនិពទ្ធំ ជីវិតំ, បស្សាសូបនិពទ្ធំ ជីវិតំ, អស្សាសបស្សាសូបនិពទ្ធំ ជីវិតំ, មហាភូតូបនិពទ្ធំ ជីវិតំ, កពឡីការាហារូបនិពទ្ធំ ជីវិតំ, វិញ្ញាណូបនិពទ្ធំ ជីវិតន្តិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតំ។

តណ្ហាទិន្នស្សាតិ តណ្ហាយ អាទិន្នគហិតបរាមដ្ឋស្ស **អហន្តិ វា មមន្តិ វា អស្មីតិ វា។ អថ ខ្វាស្ស នោតេវេត្ថ ហោតី**តិ អថ ខោ អស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ តីណិ លក្ខណានិ អារោបេត្វា បស្សន្តស្ស ឯត្ថ អជ្ឈត្តិកាយ បថវីធាតុយា អហន្តិ វាតិអាទិ តិវិធោ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហោ នោតេវ ហោតិ, ន ហោតិយេវាតិ អត្ថោ។ យថា ច អាបោធាតុវសេន, ឯវំ តេជោធាតុវាយោធាតុវសេនបិ ពាហិរាយ បថវីធាតុយា អន្តរធានំ ហោតិ។ ឥធ បន ឯកំយេវ អាគតំ។ ឥតរានិបិ អត្ថតោ វេទិតព្ពានិ។

តញ្ចេ, អាវុសោតិ ឥធ តស្ស ធាតុកម្មដ្ឋានិកស្ស ភិក្ខុនោ សោតទ្វារេ បរិគ្គហំ បដ្ឋបេន្តោ ពលំ ទស្សេតិ។ **អក្កោសន្តី**តិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តិ។ **បរិភាសន្តី**តិ តយា ឥទញ្ចិទញ្ច កតំ, ឯវញ្ច ឯវញ្ច តំ ករិស្សាមាតិ វាចាយ បរិភាសន្តិ។ **រោសេន្តី**តិ ឃដ្ដេន្តិ។ **វិហេសេន្តី**តិ ទុក្ខាបេន្តិ, សព្ពំ វាចាយ ឃដ្ដនមេវ វុត្តំ។ **សោ ឯវ**ន្តិ សោ ធាតុកម្មដ្ឋានិកោ ឯវំ សម្បជានាតិ។ **ឧប្បន្នា ខោ មេ អយ**ន្តិ សម្បតិវត្តមានុប្បន្នភាវេន ច សមុទាចារុប្បន្នភាវេន ច ឧប្បន្នា។ **សោតសម្ផស្សជា**តិ ឧបនិស្សយវសេន សោតសម្ផស្សតោ ជាតា សោតទ្វារជវនវេទនា, **ផស្សោ អនិច្ចោ**តិ សោតសម្ផស្សោ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចោតិ បស្សតិ។ វេទនាទយោបិ សោតសម្ផស្សសម្បយុត្តាវ វេទិតព្ពា។ **ធាតារម្មណមេវា**តិ ធាតុសង្ខាតមេវ អារម្មណំ។ **បក្ខន្ទតី**តិ ឱតរតិ។ **បសីទតី**តិ តស្មិំ អារម្មណេ បសីទតិ, ភុម្មវចនមេវ វា ឯតំ។ ព្យញ្ជនសន្ធិវសេន “ធាតារម្មណមេវា”តិ វុត្តំ, ធាតារម្មណេយេវាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **អធិមុច្ចតី**តិ ធាតុវសេន ឯវន្តិ អធិមោក្ខំ លភតិ, ន រជ្ជតិ, ន ទុស្សតិ។ អយញ្ហិ សោតទ្វារម្ហិ អារម្មណេ អាបាថគតេ មូលបរិញ្ញាអាគន្តុកតាវកាលិកវសេន បរិគ្គហំ ករោតិ, តស្ស វិត្ថារកថា សតិបដ្ឋានេ សតិសម្បជញ្ញបព្ពេ វុត្តា។ សា បន តត្ថ ចក្ខុទ្វារវសេន វុត្តា, ឥធ សោតទ្វារវសេន វេទិតព្ពា។

ឯវំ កតបរិគ្គហស្ស ហិ ធាតុកម្មដ្ឋានិកស្ស ពលវវិបស្សកស្ស សចេបិ ចក្ខុទ្វារាទីសុ អារម្មណេ អាបាថគតេ អយោនិសោ អាវជ្ជនំ ឧប្បជ្ជតិ, វោដ្ឋព្ពនំ បត្វា ឯកំ ទ្វេ វារេ អាសេវនំ លភិត្វា ចិត្តំ ភវង្គមេវ ឱតរតិ, ន រាគាទិវសេន ឧប្បជ្ជតិ, អយំ កោដិប្បត្តោ តិក្ខវិបស្សកោ។ អបរស្ស រាគាទិវសេន ឯកំ វារំ ជវនំ ជវតិ, ជវនបរិយោសានេ បន រាគាទិវសេន ឯវំ មេ ជវនំ ជវិតន្តិ អាវជ្ជតោ អារម្មណំ បរិគ្គហិតមេវ ហោតិ, បុន វារំ តថា ន ជវតិ។ អបរស្ស ឯកវារំ ឯវំ អាវជ្ជតោ បុន ទុតិយវារំ រាគាទិវសេន ជវនំ ជវតិយេវ, ទុតិយវារាវសានេ បន ឯវំ មេ ជវនំ ជវិតន្តិ អាវជ្ជតោ អារម្មណំ បរិគ្គហិតមេវ ហោតិ, តតិយវារេ តថា ន ឧប្បជ្ជតិ។ ឯត្ថ បន បឋមោ អតិតិក្ខោ, តតិយោ អតិមន្ទោ, ទុតិយស្ស បន វសេន ឥមស្មិំ សុត្តេ, លដុកិកោបមេ, ឥន្ទ្រិយភាវនេ ច អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ សោតទ្វារេ បរិគ្គហិតវសេន ធាតុកម្មដ្ឋានិកស្ស ពលំ ទស្សេត្វា ឥទានិ កាយទ្វារេ ទីបេន្តោ **តញ្ចេ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ អនិដ្ឋារម្មណញ្ហិ បត្វា ទ្វីសុ វារេសុ កិលមតិ សោតទ្វារេ ច កាយទ្វារេ ច។ តស្មា យថា នាម ខេត្តស្សាមី បុរិសោ កុទាលំ គហេត្វា ខេត្តំ អនុសញ្ចរន្តោ យត្ថ វា តត្ថ វា មត្តិកបិណ្ឌំ អទត្វា ទុព្ពលដ្ឋានេសុយេវ កុទាលេន ភូមឹ ភិន្ទិត្វា សតិណមត្តិកបិណ្ឌំ ទេតិ។ ឯវមេវ មហាថេរោ អនាគតេ សិក្ខាកាមា បធានកម្មិកា កុលបុត្តា ឥមេសុ ទ្វារេសុ សំវរំ បដ្ឋបេត្វា ខិប្បមេវ ជាតិជរាមរណស្ស អន្តំ ករិស្សន្តីតិ ឥមេសុយេវ ទ្វីសុ ទ្វារេសុ គាឡ្ហំ កត្វា សំវរំ ទេសេន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **សមុទាចរន្តី**តិ ឧបក្កមន្តិ។ **បាណិសម្ផស្សេនា**តិ បាណិប្បហារេន, ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **តថាភូតោ**តិ តថាសភាវោ។ **យថាភូតស្មិ**ន្តិ យថាសភាវេ។ **កមន្តី**តិ បវត្តន្តិ។ **ឯវំ ពុទ្ធំ អនុស្សរតោ**តិអាទីសុ ឥតិបិ សោ ភគវាតិអាទិនា នយេន អនុស្សរន្តោបិ ពុទ្ធំ អនុស្សរតិ, វុត្តំ ខោ បនេតំ ភគវតាតិ អនុស្សរន្តោបិ

អនុស្សរតិយេវ។ ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោតិអាទិនា នយេន អនុស្សរន្តោបិ ធម្មំ អនុស្សរតិ, កកចូបមោវាទំ អនុស្សរន្តោបិ អនុស្សរតិយេវ។ សុប្បដិបន្នោតិអាទិនា នយេន អនុស្សរន្តោបិ សង្ឃំ អនុស្សរតិ, កកចោកន្តនំ អធិវាសយមានស្ស ភិក្ខុនោ គុណំ អនុស្សរមានោបិ អនុស្សរតិយេវ។

ឧបេក្ខា កុសលនិស្សិតា ន សណ្ឋាតីតិ ឥធ វិបស្សនុបេក្ខា អធិប្បេតា។ **ឧបេក្ខា កុសលនិស្សិតា សណ្ឋាតី**តិ ឥធ ឆឡង្គុបេក្ខា, សា បនេសា កិញ្ចាបិ ខីណាសវស្ស ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អារម្មណេសុ អរជ្ជនាទិវសេន បវត្តតិ, អយំ បន ភិក្ខុ វីរិយពលេន ភាវនាសិទ្ធិយា អត្តនោ វិបស្សនំ ខីណាសវស្ស ឆឡង្គុបេក្ខាឋានេ ឋបេតីតិ វិបស្សនាវ ឆឡង្គុបេក្ខា នាម ជាតា។

៣០៣. អាបោធាតុនិទ្ទេសេ **អាបោគត**ន្តិ សព្ពអាបេសុ គតំ អល្លយូសភាវលក្ខណំ។ **បិត្តំ សេម្ហ**ន្តិអាទីសុ បន យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ សទ្ធិំ ភាវនានយេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។ **បកុប្បតី**តិ ឱឃវសេន វឌ្ឍតិ, សមុទ្ទតោ វា ឧទកំ ឧត្តរតិ, អយមស្ស បាកតិកោ បកោបោ, អាបោសំវដ្ដកាលេ បន កោដិសតសហស្សចក្កវាឡំ ឧទកបូរមេវ ហោតិ។ **ឱគច្ឆន្តី**តិ ហេដ្ឋា គច្ឆន្តិ, ឧទ្ធនេ អារោបិតឧទកំ វិយ ខយំ វិនាសំ បាបុណន្តិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៣០៤. តេជោធាតុនិទ្ទេសេ **តេជោគត**ន្តិ សព្ពតេជេសុ គតំ ឧណ្ហត្តលក្ខណំ។ តេជោ ឯវ វា តេជោភាវំ គតន្តិ **តេជោគតំ**។ បុរិមេ អាបោគតេបិ បច្ឆិមេ វាយោគតេបិ ឯសេវ នយោ។ **យេន ចា**តិ យេន តេជោគតេន។ តស្មិំ កុប្បិតេ អយំ កាយោ សន្តប្បតិ, ឯកាហិកជរាទិភាវេន ឧសុមជាតោ ហោតិ។ **យេន ច ជីរីយតី**តិ យេន អយំ កាយោ ជីរតិ, ឥន្ទ្រិយវេកល្លត្តំ ពលបរិក្ខយំ វលិបលិតាទិភាវញ្ច បាបុណាតិ។ **យេន ច បរិឌយ្ហតី**តិ យេន កុប្បិតេន អយំ កាយោ ទយ្ហតិ, សោ ច បុគ្គលោ ទយ្ហាមិ ទយ្ហាមីតិ កន្ទន្តោ សតធោតសប្បិគោសីតចន្ទនាទិលេបញ្ច តាលវណ្ដវាតញ្ច បច្ចាសីសតិ។ **យេន ច អសិតបីតខាយិតសាយិតំ សម្មា បរិណាមំ គច្ឆតី**តិ យេន តំ អសិតំ វា ឱទនាទិ, បីតំ វា បានកាទិ, ខាយិតំ វា បិដ្ឋខជ្ជកាទិ, សាយិតំ វា អម្ពបក្កមធុផាណិតាទិ សម្មា បរិបាកំ គច្ឆតិ, រសាទិភាវេន វិវេកំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ សទ្ធិំ ភាវនានយេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។

ហរិតន្តន្តិ ហរិតមេវ។ អល្លតិណាទីនិ អាគម្ម និព្ពាយតីតិ អត្ថោ។ **បន្ថន្ត**ន្តិ មហាមគ្គមេវ។ **សេលន្ត**ន្តិ បព្ពតំ។ **ឧទកន្ត**ន្តិ ឧទកំ។ **រមណីយំ វា ភូមិភាគ**ន្តិ តិណគុម្ពាទិរហិតំ, វិវិត្តំ អព្ភោកាសំ ភូមិភាគំ។ **អនាហារា**តិ និរាហារា និរុបាទានា, អយម្បិ បកតិយាវ តេជោវិការោ វុត្តោ, តេជោសំវដ្ដកាលេ បន កោដិសតសហស្សចក្កវាឡំ ឈាបេត្វា ឆារិកាមត្តម្បិ ន តិដ្ឋតិ។ **ន្ហារុទទ្ទុលេនា**តិ ចម្មនិល្លេខនេន។ **អគ្គិំ គវេសន្តី**តិ ឯវរូបំ សុខុមំ ឧបាទានំ គហេត្វា អគ្គិំ បរិយេសន្តិ, យំ អប្បមត្តកម្បិ ឧសុមំ លភិត្វា បជ្ជលតិ, សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៣០៥. វាយោធាតុនិទ្ទេសេ **ឧទ្ធង្គមា វាតា**តិ ឧគ្គារហិក្ការាទិបវត្តកា ឧទ្ធំ អារោហនវាតា។ **អធោគមា វាតា**តិ ឧច្ចារបស្សាវាទិនីហរណកា អធោ ឱរោហនវាតា។ **កុច្ឆិសយា វាតា**តិ អន្តានំ ពហិវាតា។ **កោដ្ឋាសយា វាតា**តិ អន្តានំ អន្តោវាតា។ **អង្គមង្គានុសារិនោ**តិ ធមនីជាលានុសារេន សកលសរីរេ អង្គមង្គានិ អនុសដា សមិញ្ជនបសារណាទិនិព្ពត្តកវាតា។ **អស្សាសោ**តិ អន្តោបវិសននាសិកវាតោ ។ **បស្សាសោ**តិ ពហិនិក្ខមននាសិកវាតោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ សទ្ធិំ ភាវនានយេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។

គាមម្បិ វហតីតិ សកលគាមម្បិ ចុណ្ណវិចុណ្ណំ កុរុមានា អាទាយ គច្ឆតិ, និគមាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥធ វាយោសំវដ្ដកាលេ កោដិសតសហស្សចក្កវាឡវិទ្ធំសនវសេន វាយោធាតុវិការោ ទស្សិតោ។ **វិធូបនេនា**តិ អគ្គិពីជនកេន។ **ឱស្សវនេ**តិ ឆទនគ្គេ, តេន ហិ ឧទកំ សវតិ, តស្មា តំ “ឱស្សវន”ន្តិ វុច្ចតិ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

៣០៦. **សេយ្យថាបិ** , **អាវុសោ**តិ ឥធ កឹ ទស្សេតិ? ហេដ្ឋា កថិតានំ មហាភូតានំ និស្សត្តភាវំ។ **កដ្ឋ**ន្តិ ទព្ពសម្ភារំ។ **វល្លិ**ន្តិ អាពន្ធនវល្លិំ។ **តិណ**ន្តិ ឆទនតិណំ។ **មត្តិក**ន្តិ អនុលេបមត្តិកំ។ **អាកាសោ បរិវារិតោ**តិ ឯតានិ កដ្ឋាទីនិ អន្តោ ច ពហិ ច បរិវារេត្វា អាកាសោ ឋិតោតិ អត្ថោ។ **អគារំត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី**តិ **អគារ**ន្តិ បណ្ណត្តិមត្តំ ហោតិ។ កដ្ឋាទីសុ បន វិសុំ វិសុំ រាសិកតេសុ កដ្ឋរាសិវល្លិរាសីត្វេវ វុច្ចតិ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯវមេវ អដ្ឋិអាទីនិ អន្តោ ច ពហិ ច បរិវារេត្វា ឋិតោ អាកាសោ, តានេវ អដ្ឋិអាទីនិ បដិច្ច រូបំត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ, សរីរន្តិ វោហារំ គច្ឆតិ។ យថា កដ្ឋាទីនិ បដិច្ច គេហន្តិ សង្ខំ គតំ អគារំ ខត្តិយគេហំ ព្រាហ្មណគេហន្តិ វុច្ចតិ, ឯវមិទម្បិ ខត្តិយសរីរំ ព្រាហ្មណសរីរន្តិ វុច្ចតិ, ន ហេត្ថ កោចិ សត្តោ វា ជីវោ វា វិជ្ជតិ។

អជ្ឈត្តិកញ្ចេវ, អាវុសោ, ចក្ខុន្តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? ហេដ្ឋា ឧបាទារូបំ ចត្តារោ ច អរូបិនោ ខន្ធា តីណិ ច អរិយសច្ចានិ ន កថិតានិ, ឥទានិ តានិ កថេតុំ អយំ ទេសនា អារទ្ធាតិ។ តត្ថ **ចក្ខុំ អបរិភិន្ន**ន្តិ ចក្ខុបសាទេ និរុទ្ធេបិ ឧបហតេបិ បិត្តសេម្ហលោហិតេហិ បលិពុទ្ធេបិ ចក្ខុ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ ន សក្កោតិ, បរិភិន្នមេវ ហោតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស បន បច្ចយោ ភវិតុំ សមត្ថំ អបរិភិន្នំ នាម។ **ពាហិរា ច រូបា**តិ ពាហិរា ចតុសមុដ្ឋានិករូបា។ **តជ្ជោ សមន្នាហារោ**តិ តំ ចក្ខុញ្ច រូបេ ច បដិច្ច ភវង្គំ អាវដ្ដេត្វា ឧប្បជ្ជនមនសិការោ, ភវង្គាវដ្ដនសមត្ថំ ចក្ខុទ្វារេ កិរិយមនោធាតុចិត្តន្តិ អត្ថោ។ តំ រូបានំ អនាបាថគតត្តាបិ អញ្ញាវិហិតស្សាបិ ន ហោតិ, **តជ្ជស្សា**តិ តទនុរូបស្ស។ **វិញ្ញាណភាគស្សា**តិ វិញ្ញាណកោដ្ឋាសស្ស។

យំ តថាភូតស្សាតិអាទីសុ ទ្វារវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ ទស្សេតិ។ តត្ថ **តថាភូតស្សា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន សហភូតស្ស, ចក្ខុវិញ្ញាណសមង្គិនោតិ អត្ថោ។ **រូប**ន្តិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស ន រូបជនកត្តា ចក្ខុវិញ្ញាណក្ខណេ តិសមុដ្ឋានរូបំ, តទនន្តរចិត្តក្ខណេ ចតុសមុដ្ឋានម្បិ លព្ភតិ។ **សង្គហំ គច្ឆតី**តិ គណនំ គច្ឆតិ។ វេទនាទយោ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តាវ។ វិញ្ញាណម្បិ ចក្ខុវិញ្ញាណមេវ។ ឯត្ថ ច សង្ខារាតិ ចេតនាវ វុត្តា។ **សង្គហោ**តិ ឯកតោ សង្គហោ។ **សន្និបាតោ**តិ សមាគមោ។ **សមវាយោ**តិ រាសិ។ **យោ បដិច្ចសមុប្បាទំ បស្សតី**តិ យោ បច្ចយេ បស្សតិ។ **សោ ធម្មំ បស្សតី**តិ សោ បដិច្ចសមុប្បន្នធម្មេ បស្សតិ, **ឆន្ទោ**តិអាទិ សព្ពំ តណ្ហាវេវចនមេវ , តណ្ហា ហិ ឆន្ទករណវសេន **ឆន្ទោ**។ អាលយករណវសេន **អាលយោ**។ អនុនយករណវសេន **អនុនយោ**។ អជ្ឈោគាហិត្វា គិលិត្វា គហនវសេន **អជ្ឈោសាន**ន្តិ វុច្ចតិ។ **ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហាន**ន្តិ និព្ពានស្សេវ វេវចនំ, ឥតិ តីណិ សច្ចានិ បាឡិយំ អាគតានេវ មគ្គសច្ចំ អាហរិត្វា គហេតព្ពំ, យា ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ ទិដ្ឋិ សង្កប្បោ វាចា កម្មន្តោ អាជីវោ វាយាមោ សតិ សមាធិ ភាវនាបដិវេធោ, អយំ មគ្គោតិ។ **ពហុកតំ ហោតី**តិ ឯត្តាវតាបិ ពហុំ ភគវតោ សាសនំ កតំ ហោតិ, **អជ្ឈត្តិកញ្ចេវ, អាវុសោ, សោត**ន្តិអាទិវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

មនោទ្វារេ បន អជ្ឈត្តិកោ មនោ នាម ភវង្គចិត្តំ។ តំ និរុទ្ធម្បិ អាវជ្ជនចិត្តស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ អសមត្ថំ មន្ទថាមគតមេវ បវត្តមានម្បិ **បរិភិន្នំ** នាម ហោតិ។ អាវជ្ជនស្ស បន បច្ចយោ ភវិតុំ សមត្ថំ **អបរិភិន្នំ** នាម។ **ពាហិរា ច ធម្មា**តិ ធម្មារម្មណំ។ **នេវ តាវ តជ្ជស្សា**តិ ឥទំ ភវង្គសមយេនេវ កថិតំ។ ទុតិយវារោ បគុណជ្ឈានបច្ចវេក្ខណេន វា, បគុណកម្មដ្ឋានមនសិការេន វា, បគុណពុទ្ធវចនសជ្ឈាយករណាទិនា វា, អញ្ញាវិហិតកំ សន្ធាយ វុត្តោ។ ឥមស្មឹ វារេ **រូប**ន្តិ ចតុសមុដ្ឋានម្បិ លព្ភតិ។ មនោវិញ្ញាណញ្ហិ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ, វេទនាទយោ មនោវិញ្ញាណសម្បយុត្តា , វិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណមេវ។ សង្ខារា បនេត្ថ ផស្សចេតនាវសេនេវ គហិតា។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឥតិ មហាថេរោ ហេដ្ឋា ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ អាគន្ត្វា ឥមស្មឹ ឋានេ ឋត្វា ហេដ្ឋា បរិហីនទេសនំ សព្ពំ តំតំទ្វារវសេន ភាជេត្វា ទស្សេន្តោ យថានុសន្ធិនាវ សុត្តន្តំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាហត្ថិបទោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មហាសារោបមសុត្តវណ្ណនា

៣០៧. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាសារោបមសុត្តំ។ តត្ថ **អចិរបក្កន្តេ**តិ សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា រុហិរុប្បាទកម្មំ កត្វា នចិរបក្កន្តេ សលិង្គេនេវ បាដិយេក្កេ ជាតេ។

ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចោ កុលបុត្តោតិ កិញ្ចាបិ អសុកកុលបុត្តោតិ ន និយាមិតោ, ទេវទត្តំយេវ បន សន្ធាយ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ សោ ហិ អសម្ភិន្នាយ មហាសម្មតបវេណិយា ឱក្កាកវំសេ ជាតត្តា ជាតិកុលបុត្តោ។ **ឱតិណ្ណោ**តិ យស្ស ជាតិ អន្តោ អនុបវិដ្ឋា, សោ ជាតិយា ឱតិណ្ណោ នាម។ ជរាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **លាភសក្ការាទី**សុបិ **លាភោ**តិ ចត្តារោ បច្ចយា។ **សក្ការោ**តិ តេសំយេវ សុកតភាវោ។ **សិលោកោ**តិ វណ្ណភណនំ។ **អភិនិព្ពត្តេតី**តិ ឧប្បាទេតិ។ **អប្បញ្ញាតា**តិ ទ្វិន្នំ ជនានំ បិដ្ឋិតោ ន បញ្ញាយន្តិ, ឃាសច្ឆាទនមត្តម្បិ ន លភន្តិ។ **អប្បេសក្ខា**តិ អប្បបរិវារា, បុរតោ វា បច្ឆតោ វា គច្ឆន្តំ ន លភន្តិ។

សារេន សារករណីយន្តិ រុក្ខសារេន កត្តព្ពំ អក្ខចក្កយុគនង្គលាទិកំ យំកិញ្ចិ។ **សាខាបលាសំ អគ្គហេសិ ព្រហ្មចរិយស្សា**តិ មគ្គផលសារស្ស សាសនព្រហ្មចរិយស្ស ចត្តារោ បច្ចយា សាខាបលាសំ នាម, តំ អគ្គហេសិ។ **តេន ច វោសានំ អាបាទី**តិ តេនេវ ច អលមេត្តាវតា សារោ មេ បត្តោតិ វោសានំ អាបន្នោ។

៣១០. ញាណទស្សនំ អារាធេតីតិ ទេវទត្តោ បញ្ញាភិញ្ញោ, ទិព្ពចក្ខុ ច បញ្ចន្នំ អភិញ្ញានំ មត្ថកេ ឋិតំ, តំ តមស្មឹ សុត្តេ "ញាណទស្សន"ន្តិ វុត្តំ ។ **អជានំ អបស្សំ វិហរន្តី**តិ កិញ្ចិ សុខុមំ រូបំ អជានន្តា អន្តមសោ បំសុបិសាចកម្បិ អបស្សន្តា វិហរន្តិ។

៣១១. អសមយវិមោក្ខំ អារាធេតីតិ, "កតមោ អសមយវិមោក្ខោ? ចត្តារោ ច អរិយមគ្គា ចត្តារិ ច សាមញ្ញផលានិ, និព្ពានញ្ច, អយំ អសមយវិមោក្ខោ"តិ (បដិ. ម. ១.២១៣) ឯវំ វុត្តេ នវលោកុត្តរធម្មេ អារាធេតិ សម្បាទេតិ បដិលភតិ។ លោកិយសមាបត្តិយោ ហិ អប្បិតប្បិតក្ខណេយេវ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុច្ចន្តិ, តស្មា, "កតមោ សមយវិមោក្ខោ? ចត្តារិ ច ឈានានិ ចតស្សោ ច អរូបាវចរសមាបត្តិយោ, អយំ សមយវិមោក្ខោ"តិ ឯវំ សមយវិមោក្ខោតិ វុត្តា។ លោកុត្តរធម្មា បន កាលេន កាលំ វិមុច្ចន្តិ, សកឹ វិមុត្តានិ ហិ មគ្គផលានិ វិមុត្តានេវ ហោន្តិ។ និព្ពានំ សព្ពកិលេសេហិ អច្ចន្តំ វិមុត្តមេវាតិ ឥមេ នវ ធម្មា អសមយវិមោក្ខោតិ វុត្តា។

អកុប្បា ចេតោវិមុត្តីតិ អរហត្តផលវិមុត្តិ។ អយមត្ថោ ឯតស្សាតិ **ឯតទត្ថំ,** អរហត្តផលត្ថមិទំ ព្រហ្មចរិយំ។ អយំ ឯតស្ស អត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯតំ សារ**ន្តិ ឯតំ អរហត្តផលំ ព្រហ្មចរិយស្ស សារំ។ **ឯតំ បរិយោសាន**ន្តិ ឯតំ អរហត្តផលំ ព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានំ, ឯសា កោដិ, ន ឥតោ បរំ បត្តព្ពំ អត្ថីតិ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាសារោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចូឡសារោបមសុត្តវណ្ណនា

៣១២. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡសារោបមសុត្តំ។ តត្ថ **បិង្គលកោច្ឆោ**តិ សោ ព្រាហ្មណោ បិង្គលធាតុកោ។ **កោច្ឆោ**តិ បនស្ស នាមំ, តស្មា "បិង្គលកោច្ឆោ"តិ វុច្ចតិ។ **សង្ឃិនោ**តិអាទីសុ បព្ពជិតសមូហសង្ខាតោ សង្ឃោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **សង្ឃិនោ**។ ស្វេវ គណោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **គណិនោ**។ អាចារសិក្ខាបនវសេន តស្ស គណស្ស អាចរិយាតិ **គណាចរិយា។ ញាតា**តិ បញ្ញាតា បាកដា។ "អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា, អប្បិច្ឆតាយ វត្ថម្បិ ន និវាសេន្តី"តិអាទិនា នយេន សមុគ្គតោ យសោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **យសស្សិនោ។ តិត្ថករា**តិ លទ្ធិករា។ **សាធុសម្មតា**តិ ឥមេ សាធុ សុន្ទរា សប្បុរិសាតិ ឯវំ សម្មតា។ **ពហុជនស្សា**តិ អស្សុតវតោ អន្ធពាលបុថុជ្ជនស្ស។ ឥទានិ តេ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថិទំ បូរណោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បូរណោ**តិ តស្ស សត្ថុបដិញ្ញស្ស នាមំ។ **កស្សបោ**តិ គោត្តំ។ សោ កិរ អញ្ញតរស្ស កុលស្ស ឯកូនទាសសតំ បូរយមានោ ជាតោ, តេនស្ស "បូរណោ"តិ នាមំ អកំសុ។ មង្គលទាសត្តា ចស្ស "ទុក្កដ"ន្តិ វត្តា នត្ថិ, អកតំ វា ន កតន្តិ។ "សោ កិមហមេត្ថ វសាមី"តិ បលាយិ។ អថស្ស ចោរា វត្ថានិ អច្ឆិន្ទឹសុ។ សោ បណ្ណេន វា តិណេន វា បដិច្ឆាទេតុម្បិ អជានន្តោ ជាតរូបេនេវ ឯកំ គាមំ បាវិសិ។ មនុស្សា តំ ទិស្វា, "អយំ សមណោ អរហា អប្បិច្ឆោ, នត្ថិ ឥមិនា សទិសោ"តិ បូវភត្តាទីនិ គហេត្វា ឧបសង្កមន្តិ។ សោ "មយ្ហំ សាដកំ អនិវត្ថភាវេន ឥទំ ឧប្បន្ន"ន្តិ តតោ បដ្ឋាយ សាដកំ លភិត្វាបិ ន និវាសេសិ, តទេវ បព្ពជ្ជំ អគ្គហេសិ។ តស្ស សន្តិកេ អញ្ញេបិ បញ្ចសតា មនុស្សា បព្ពជឹសុ, តំ សន្ធាយាហ "បូរណោ កស្សបោ"តិ។

មក្ខលីតិ តស្ស នាមំ។ គោសាលាយ ជាតត្តា **គោសាលោ**តិ ទុតិយំ នាមំ។ តំ កិរ សកទ្ទមាយ ភូមិយា តេលឃដំ គហេត្វា គច្ឆន្តំ, "តាត, មា ខលី"តិ សាមិកោ អាហ។ សោ បមាទេន ខលិត្វា បតិត្វា សាមិកស្ស ភយេន បលាយិតុំ អារទ្ធោ។ សាមិកោ ឧបធាវិត្វា សាដកកណ្ណេ អគ្គហេសិ។ សោបិ សាដកំ ឆឌ្ឌេត្វា អចេលកោ ហុត្វា បលាយិ, សេសំ បូរណសទិសមេវ។

អជិតោតិ តស្ស នាមំ។ កេសកម្ពលំ ធារេតីតិ **កេសកម្ពលោ**។ ឥតិ នាមទ្វយំ សំសន្ទិត្វា "អជិតោ កេសកម្ពលោ"តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ **កេសកម្ពលោ** នាម មនុស្សកេសេហិ កតកម្ពលោ, តតោ បដិកិដ្ឋតរំ វត្ថំ នាម នត្ថិ។ យថាហ – "សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, យានិ កានិចិ តន្តាវុតានំ វត្ថានំ, កេសកម្ពលោ តេសំ បដិកិដ្ឋោ អក្ខាយតិ, កេសកម្ពលោ, ភិក្ខវេ, សីតេ សីតោ ឧណ្ហេ ឧណ្ហោ ទុព្ពណ្ណោ ទុគ្គន្ធោ ទុក្ខសម្ផស្សោ"តិ (អ. និ. ៣.១៣៨)។

បកុធោតិ តស្ស នាមំ។ **កច្ចាយនោ**តិ គោត្តំ។ ឥតិ នាមគោត្តំ សំសន្ទិត្វា, "បកុធោ កច្ចាយនោ"តិ វុច្ចតិ។ សីតុទកបដិក្ខិត្តកោ ឯស, វច្ចំ កត្វាបិ ឧទកកិច្ចំ ន ករោតិ, ឧណ្ហោទកំ វា កញ្ជិយំ វា លភិត្វា ករោតិ, នទឹ វា មគ្គោទកំ វា អតិក្កម្ម, "សីលំ មេ ភិន្ន"ន្តិ វាលិកថូបំ កត្វា សីលំ អធិដ្ឋាយ គច្ឆតិ, ឯវរូបោ និស្សិរិកលទ្ធិកោ ឯស។

សញ្ញយោតិ តស្ស នាមំ។ ពេលដ្ឋស្ស បុត្តោតិ **ពេលដ្ឋបុត្តោ**។ អម្ហាកំ គណ្ឋនកិលេសោ បលិពុជ្ឈនកិលេសោ នត្ថិ, កិលេសគណ្ឋរហិតា មយន្តិ ឯវំ វាទិតាយ លទ្ធនាមវសេន **និគណ្ឋោ**។ នាដស្ស បុត្តោតិ **នាដបុត្តោ**។ **អព្ភញ្ញំសូ**តិ យថា តេសំ បដិញ្ញា, តថេវ ជានឹសុ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សចេ នេសំ សា បដិញ្ញា និយ្យានិកា សព្ពេ អព្ភញ្ញំសុ។ នោ ចេ, ន អព្ភញ្ញំសុ។ តស្មា កឹ តេសំ បដិញ្ញា និយ្យានិកា ន និយ្យានិកាតិ, អយមេតស្ស បញ្ហស្ស អត្ថោ។ អថ ភគវា នេសំ អនិយ្យានិកភាវកថនេន អត្ថាភាវតោ អលន្តិ បដិក្ខិបិត្វា ឧបមាយ អត្ថំ បវេទេន្តោ ធម្មមេវ ទេសេតុំ, **ធម្មំ, តេ ព្រាហ្មណ, ទេសេស្សាមី**តិ អាហ។

៣២០. តត្ថ **សច្ចិកិរិយាយា**តិ សច្ចិករណត្ថំ។ **ន ឆន្ទំ ជនេតី**តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទំ ន ជនយតិ។ **ន វាយមតី**តិ វាយាមំ បរក្កមំ ន ករោតិ។ **ឱលីនវុត្តិកោ ច ហោតី**តិ លីនជ្ឈាសយោ ហោតិ។ **សាថលិកោ**តិ សិថិលគ្គាហី, សាសនំ សិថិលំ កត្វា គណ្ហាតិ, ទឡ្ហំ ន គណ្ហាតិ។

៣២៣. **ឥធ, ព្រាហ្មណ ភិក្ខុ, វិវិច្ចេវ កាមេហី**តិ កថំ ឥមេ បឋមជ្ឈានាទិធម្មា ញាណទស្សនេន ឧត្តរិតរា ជាតាតិ? និរោធបាទកត្តា។ ហេដ្ឋា បឋមជ្ឈានាទិធម្មា ហិ វិបស្សនាបាទកា , ឥធ និរោធបាទកា, តស្មា ឧត្តរិតរា ជាតាតិ វេទិតព្ពា។ ឥតិ ភគវា ឥទម្បិ សុត្តំ យថានុសន្ធិនាវ និដ្ឋបេសិ។ ទេសនាវសានេ ព្រាហ្មណោ សរណេសុ បតិដ្ឋិតោតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡសារោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មហាយមកវគ្គោ

១. ចូឡគោសិង្គសុត្តវណ្ណនា

៣២៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡគោសិង្គសុត្តំ។ តត្ថ **នាតិកេ វិហរតី**តិ **នាតិកា** នាម ឯកំ តឡាកំ និស្សាយ ទ្វិន្នំ ចូឡបិតិមហាបិតិបុត្តានំ ទ្វេ គាមា, តេសុ ឯកស្មឹ គាមេ។ **គិញ្ជកាវសថេ**តិ ឥដ្ឋកាមយេ អាវសថេ។ ឯកស្មឹ កិរ សមយេ ភគវា មហាជនសង្គហំ ករោន្តោ វជ្ជិរដ្ឋេ ចារិកំ ចរមានោ នាតិកំ អនុប្បត្តោ។ នាតិកវាសិនោ មនុស្សា ភគវតោ មហាទានំ ទត្វា ធម្មកថំ សុត្វា បសន្នហទយា, “សត្ថុ វសនដ្ឋានំ ករិស្សាមា”តិ មន្តេត្វា ឥដ្ឋកាហេវ ភិត្តិសោបានត្ថម្ភេ វាឡរូបាទីនិ ទស្សេន្តោ បាសាទំ កត្វា សុធាយ លិម្បិត្វា មាលាកម្មលតាកម្មាទីនិ និដ្ឋាបេត្វា ភុម្មត្ថរណមញ្ចបីឋាទីនិ បញ្ញាបេត្វា សត្ថុ និយ្យាតេសុំ។ អបរាបរំ បនេត្ថ មនុស្សា ភិក្ខុសង្ឃស្ស រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានមណ្ឌបចង្កមាទីនិ ការយឹសុ។ ឥតិ សោ វិហារោ មហា អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “គិញ្ជកាវសថេ”តិ។

គោសិង្គសាលវនទាយេតិ តត្ថ ឯកស្ស ជេដ្ឋករុក្ខស្ស ខន្ធតោ គោសិង្គសណ្ឋានំ ហុត្វា វិដបំ ឧដ្ឋហិ, តំ រុក្ខំ ឧបាទាយ សព្ពម្បិ តំ វនំ **គោសិង្គសាលវន**ន្តិ សង្ខំ គតំ។ **ទាយោ**តិ អវិសេសេន អរញ្ញស្សេតំ នាមំ។ តស្មា **គោសិង្គសាលវនទាយេ**តិ គោសិង្គសាលវនអរញ្ញេតិ អត្ថោ។ **វិហរន្តី**តិ សាមគ្គិរសំ អនុភវមានា វិហរន្តិ។ ឥមេសញ្ហិ កុលបុត្តានំ ឧបរិបណ្ណាសកេ បុថុជ្ជនកាលោ កថិតោ, ឥធ ខីណាសវកាលោ។ តទា ហិ តេ លទ្ធស្សាទា លទ្ធបតិដ្ឋា អធិគតបដិសម្ភិទា ខីណាសវា ហុត្វា សាមគ្គិរសំ អនុភវមានា តត្ថ វិហរឹសុ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

យេន គោសិង្គសាលវនទាយោ តេនុបសង្កមីតិ ធម្មសេនាបតិមហាមោគ្គល្លានត្ថេរេសុ វា អសីតិមហាសាវកេសុ វា, អន្តមសោ ធម្មភណ្ឌាគារិកអានន្ទត្ថេរម្បិ កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា សយមេវ បត្តចីវរំ អាទាយ អនីកា និស្សដោ ហត្ថី វិយ, យូថា និស្សដោ កាឡសីហោ វិយ , វាតច្ឆិន្នោ វលាហកោ វិយ ឯកកោវ ឧបសង្កមិ។ កស្មា បនេត្ថ ភគវា សយំ អគមាសីតិ? តយោ កុលបុត្តា សាមគ្គិរសំ អនុភវន្តា វិហរន្តិ, តេសំ បគ្គណ្ហនតោ, បច្ឆិមជនតំ អនុកម្បនតោ ធម្មគរុភាវតោ ច។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អហំ ឥមេ កុលបុត្តេ បគ្គណ្ហិត្វា ឧក្កំសិត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា ធម្មំ នេសំ ទេសេស្សាមី”តិ។ ឯវំ តាវ បគ្គណ្ហនតោ អគមាសិ។ អបរម្បិស្ស អហោសិ – “អនាគតេ កុលបុត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធោ សមគ្គវាសំ វសន្តានំ សន្តិកំ សយំ គន្ត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា ធម្មំ កថេត្វា តយោ កុលបុត្តេ បគ្គណ្ហិ, កោ នាម សមគ្គវាសំ ន វសេយ្យាតិ សមគ្គវាសំ វសិតព្ពំ មញ្ញមានា ខិប្បមេវ ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តី”តិ។ ឯវំ បច្ឆិមជនតំ អនុកម្បនតោបិ អគមាសិ។ ពុទ្ធា ច នាម ធម្មគរុនោ ហោន្តិ, សោ ច នេសំ ធម្មគរុភាវោ រថវិនីតេ អាវិកតោវ។ ឥតិ ឥមស្មា ធម្មគរុភាវតោបិ ធម្មំ បគ្គណ្ហិស្សាមីតិ អគមាសិ។

ទាយបាលោតិ អរញ្ញបាលោ។ សោ តំ អរញ្ញំ យថា ឥច្ឆិតិច្ឆិតប្បទេសេន មនុស្សា បវិសិត្វា តត្ថ បុប្ផំ វា ផលំ វា និយ្យាសំ វា ទព្ពសម្ភារំ វា ន ហរន្តិ, ឯវំ វតិយា បរិក្ខិត្តស្ស តស្ស អរញ្ញស្ស យោជិតេ ទ្វារេ និសីទិត្វា តំ អរញ្ញំ រក្ខតិ, បាលេតិ។ តស្មា “ទាយបាលោ”តិ វុត្តោ។ **អត្តកាមរូបា**តិ អត្តនោ ហិតំ កាមយមានសភាវា ហុត្វា វិហរន្តិ។ យោ ហិ ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វាបិ វេជ្ជកម្មទូតកម្មបហិណគមនាទីនំ វសេន ឯកវីសតិអនេសនាហិ ជីវិកំ កប្បេតិ, អយំ ន អត្តកាមរូបោ នាម។ យោ បន ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា ឯកវីសតិអនេសនំ បហាយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បតិដ្ឋាយ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយធុតង្គំ អធិដ្ឋាយ អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ ចិត្តរុចិយំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គាមន្តំ បហាយ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករុមានោ វិហរតិ, អយំ អត្តកាមោ នាម។ តេបិ តយោ កុលបុត្តា ឯវរូបា អហេសុំ។ តេន វុត្តំ – “អត្តកាមរូបា វិហរន្តី”តិ។

មា តេសំ អផាសុមកាសីតិ តេសំ មា អផាសុកំ អកាសីតិ ភគវន្តំ វារេសិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “ឥមេ កុលបុត្តា សមគ្គា វិហរន្តិ, ឯកច្ចស្ស ច គតដ្ឋានេ ភណ្ឌនកលហវិវាទា វត្តន្តិ, តិខិណសិង្គោ ចណ្ឌគោណោ វិយ ឱវិជ្ឈន្តោ វិចរតិ, អថេកមគ្គេន ទ្វិន្នំ គមនំ ន ហោតិ, កទាចិ អយម្បិ ឯវំ ករោន្តោ ឥមេសំ កុលបុត្តានំ សមគ្គវាសំ ភិន្ទេយ្យ។ បាសាទិកោ ច បនេស សុវណ្ណវណ្ណោ សុរសគិទ្ធោ មញ្ញេ, គតគតកាលតោ បដ្ឋាយ បណីតទាយកានំ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកានញ្ច វណ្ណកថនាទីហិ ឥមេសំ កុលបុត្តានំ អប្បមាទវិហារំ ភិន្ទេយ្យ។ វសនដ្ឋានានិ ចាបិ ឯតេសំ កុលបុត្តានំ និពទ្ធានិ បរិច្ឆិន្នានិ តិស្សោ ច បណ្ណសាលា តយោ ចង្កមា តីណិ ទិវាដ្ឋានានិ តីណិ មញ្ចបីឋានិ។ អយំ បន សមណោ មហាកាយោ វុឌ្ឍតរោ មញ្ញេ ភវិស្សតិ។ សោ អកាលេ ឥមេ កុលបុត្តេ សេនាសនា វុដ្ឋាបេស្សតិ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ឯតេសំ អផាសុ ភវិស្សតី”តិ។ តំ អនិច្ឆន្តោ, “មា តេសំ អផាសុកមកាសី”តិ ភគវន្តំ វារេសិ។

កឹ បនេស ជានន្តោ វារេសិ, អជានន្តោតិ? អជានន្តោ។ កិញ្ចាបិ ហិ តថាគតស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ ទសសហស្សចក្កវាឡកម្បនាទីនិ បាដិហារិយានិ បវត្តឹសុ, អរញ្ញវាសិនោ បន ទុព្ពលមនុស្សា សកម្មប្បសុតា តានិ សល្លក្ខេតុំ ន សក្កោន្តិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ច នាម យទា អនេកភិក្ខុសហស្សបរិវារោ ព្យាមប្បភាយ អសីតិអនុព្យញ្ជនេហិ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណសិរិយា ច ពុទ្ធានុភាវំ ទស្សេន្តោ វិចរតិ, តទា កោ ឯសោតិ អបុច្ឆិត្វាវ ជានិតព្ពោ ហោតិ។ តទា បន ភគវា សព្ពម្បិ តំ ពុទ្ធានុភាវំ ចីវរគព្ភេន បដិច្ឆាទេត្វា វលាហកគព្ភេន បដិច្ឆន្នោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ សយមេវ បត្តចីវរមាទាយ អញ្ញាតកវេសេន អគមាសិ។ ឥតិ នំ អជានន្តោវ ទាយបាលោ និវារេសិ។

ឯតទវោចាតិ ថេរោ កិរ មា សមណាតិ ទាយបាលស្ស កថំ សុត្វាវ ចិន្តេសិ – “មយំ តយោ ជនា ឥធ វិហរាម, អញ្ញោ បព្ពជិតា នាម នត្ថិ, អយញ្ច ទាយបាលោ បព្ពជិតេន វិយ សទ្ធឹ កថេតិ, កោ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ ទិវាដ្ឋានតោ វុដ្ឋាយ ទ្វារេ ឋត្វា មគ្គំ ឱលោកេន្តោ ភគវន្តំ អទ្ទស។ ភគវាបិ ថេរស្ស សហ ទស្សនេនេវ សរីរោភាសំ មុញ្ចិ, អសីតិអនុព្យញ្ជនវិរាជិតា ព្យាមប្បភា បសារិតសុវណ្ណបដោ វិយ វិរោចិត្ថ។ ថេរោ, “អយំ ទាយបាលោ ផណកតំ អាសិវិសំ គីវាយ គហេតុំ ហត្ថំ បសារេន្តោ វិយ លោកេ អគ្គបុគ្គលេន សទ្ធឹ កថេន្តោវ ន ជានាតិ, អញ្ញតរភិក្ខុនា វិយ សទ្ធឹ កថេតី”តិ និវារេន្តោ ឯតំ, “មា, អាវុសោ ទាយបាលា”តិអាទិវចនំ អវោច។

តេនុបសង្កមីតិ កស្មា ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ អកត្វា ឧបសង្កមិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “មយំ តយោ ជនា សមគ្គវាសំ វសាម, សចាហំ ឯកកោវ បច្ចុគ្គមនំ ករិស្សាមិ, សមគ្គវាសោ នាម ន ភវិស្សតី”តិ បិយមិត្តេ គហេត្វាវ បច្ចុគ្គមនំ ករិស្សាមិ។ យថា ច ភគវា មយ្ហំ បិយោ, ឯវំ សហាយានម្បិ មេ បិយោតិ, តេហិ សទ្ធឹ បច្ចុគ្គមនំ កាតុកាមោ សយំ អកត្វាវ ឧបសង្កមិ។ កេចិ បន តេសំ ថេរានំ បណ្ណសាលទ្វារេ ចង្កមនកោដិយា ភគវតោ អាគមនមគ្គោ ហោតិ, តស្មា ថេរោ តេសំ សញ្ញំ ទទមានោវ គតោតិ។ **អភិក្កមថា**តិ ឥតោ អាគច្ឆថ។ **បាទេ បក្ខាលេសី**តិ វិកសិតបទុមសន្និភេហិ ជាលហត្ថេហិ មណិវណ្ណំ ឧទកំ គហេត្វា សុវណ្ណវណ្ណេសុ បិដ្ឋិបាទេសុ ឧទកមភិសិញ្ចិត្វា បាទេន បាទំ ឃំសន្តោ បក្ខាលេសិ។ ពុទ្ធានំ កាយេ រជោជល្លំ នាម ន ឧបលិម្បតិ, កស្មា បក្ខាលេសីតិ? សរីរស្ស ឧតុគ្គហណត្ថំ, តេសញ្ច ចិត្តសម្បហំសនត្ថំ។ អម្ហេហិ អភិហដេន ឧទកេន ភគវា បាទេ បក្ខាលេសិ, បរិភោគំ អកាសីតិ តេសំ ភិក្ខូនំ ពលវសោមនស្សវសេន ចិត្តំ បីណិតំ ហោតិ, តស្មា បក្ខាលេសិ។ **អាយស្មន្តំ អនុរុទ្ធំ ភគវា ឯតទវោចា**តិ សោ កិរ តេសំ វុឌ្ឍតរោ។

៣២៦. តស្ស សង្គហេ កតេ សេសានំ កតោវ ហោតីតិ ថេរញ្ញេវ ឯតំ **កច្ចិ វោ អនុរុទ្ធា**តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **កច្ចី**តិ បុច្ឆនត្ថេ និបាតោ។ **វោ**តិ សាមិវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កច្ចិ អនុរុទ្ធា តុម្ហាកំ ខមនីយំ, ឥរិយាបថោ វោ ខមតិ? កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ វោ ជីវិតំ យាបេតិ ឃដិយតិ? កច្ចិ បិណ្ឌកេន ន កិលមថ, កច្ចិ តុម្ហាកំ សុលភបិណ្ឌំ, សម្បត្តេ វោ ទិស្វា មនុស្សា ឧឡុង្កយាគុំ វា កដច្ឆុភិក្ខំ វា ទាតព្ពំ មញ្ញន្តីតិ ភិក្ខាចារវត្តំ បុច្ឆតិ។ កស្មា? បច្ចយេន អកិលមន្តេន ហិ សក្កា សមណធម្មោ កាតុំ, វត្តមេវ វា ឯតំ បព្ពជិតានំ។ អថ តេន បដិវចនេ ទិន្នេ, “អនុរុទ្ធា, តុម្ហេ រាជបព្ពជិតា មហាបុញ្ញា, មនុស្សា តុម្ហាកំ អរញ្ញេ វសន្តានំ អទត្វា កស្ស អញ្ញស្ស ទាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ, តុម្ហេ បន ឯតំ ភុញ្ជិត្វា កឹ នុ ខោ មិគបោតកា វិយ អញ្ញមញ្ញំ សង្ឃដ្ដេន្តា វិហរថ, ឧទាហុ សាមគ្គិភាវោ វោ អត្ថី”តិ សាមគ្គិរសំ បុច្ឆន្តោ, **កច្ចិ បន វោ, អនុរុទ្ធា, សមគ្គា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ខីរោទកីភូតា**តិ យថា ខីរញ្ច ឧទកញ្ច អញ្ញមញ្ញំ សំសន្ទតិ, វិសុំ ន ហោតិ, ឯកត្តំ វិយ ឧបេតិ, កច្ចិ ឯវំ សាមគ្គិវសេន ឯកត្តូបគតចិត្តុប្បាទា វិហរថាតិ បុច្ឆតិ។ **បិយចក្ខូហី**តិ មេត្តចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ឱលោកនចក្ខូនិ បិយចក្ខូនិ នាម។ កច្ចិ តថារូបេហិ ចក្ខូហិ អញ្ញមញ្ញំ សម្បស្សន្តា វិហរថាតិ បុច្ឆតិ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសត្ថេ និបាតោ។ ឯកំសេន មយំ, ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យថា កថំ បនា**តិ ឯត្ថ **យថា**តិ និបាតមត្តំ។ **កថ**ន្តិ ការណបុច្ឆា។ កថំ បន តុម្ហេ ឯវំ វិហរថ, កេន ការណេន វិហរថ, តំ មេ ការណំ ព្រូថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មេត្តំ កាយកម្ម**ន្តិ មេត្តចិត្តវសេន បវត្តំ កាយកម្មំ។ **អាវិ ចេវ រហោ ចា**តិ សម្មុខា ចេវ បរម្មុខា ច។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ សម្មុខា កាយវចីកម្មានិ សហវាសេ លព្ភន្តិ, ឥតរានិ វិប្បវាសេ។ មនោកម្មំ សព្ពត្ថ លព្ភតិ។ យញ្ហិ សហ វសន្តេសុ ឯកេន មញ្ចបីឋំ វា ទារុភណ្ឌំ វា មត្តិកាភណ្ឌំ វា ពហិ ទុន្និក្ខិត្តំ ហោតិ, តំ ទិស្វា កេនិទំ វឡញ្ជិតន្តិ អវញ្ញំ អកត្វា អត្តនា ទុន្និក្ខិត្តំ វិយ គហេត្វា បដិសាមេន្តស្ស បដិជគ្គិតព្ពយុត្តំ វា បន ឋានំ បដិជគ្គន្តស្ស សម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម ហោតិ។ ឯកស្មឹ បក្កន្តេ តេន ទុន្និក្ខិត្តំ សេនាសនបរិក្ខារំ តថេវ និក្ខិបន្តស្ស បដិជគ្គិតព្ពយុត្តដ្ឋានំ វា បន បដិជគ្គន្តស្ស បរម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម ហោតិ។ សហវសន្តស្ស បន តេហិ សទ្ធឹ មធុរំ សម្មោទនីយំ កថំ បដិសន្ថារកថំ សារណីយកថំ ធម្មីកថំ សរភញ្ញំ សាកច្ឆំ បញ្ហបុច្ឆនំ បញ្ហវិស្សជ្ជនន្តិ ឯវមាទិករណេ សម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម ហោតិ។ ថេរេសុ បន បក្កន្តេសុ មយ្ហំ បិយសហាយោ នន្ទិយត្ថេរោ

កិមិលត្ថេរោ ឯវំ សីលសម្បន្នោ, ឯវំ អាចារសម្បន្នោតិអាទិគុណកថនំ បរម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម ហោតិ។ មយ្ហំ បិយមិត្តោ នន្ទិយត្ថេរោ កិមិលត្ថេរោ អវេរោ ហោតុ, អព្យាបជ្ជោ សុខី ហោតូតិ ឯវំ សមន្នាហរតោ បន សម្មុខាបិ បរម្មុខាបិ មេត្តំ មនោកម្មំ ហោតិយេវ។

នានា ហិ ខោ នោ, ភន្តេ, កាយាតិ កាយញ្ហិ បិដ្ឋំ វិយ មត្តិកា វិយ ច ឱមទ្ទិត្វា ឯកតោ កាតុំ ន សក្កា។ **ឯកញ្ច បន មញ្ញេ ចិត្ត**ន្តិ ចិត្តំ បន នោ ហិតដ្ឋេន និរន្តរដ្ឋេន អវិគ្គហដ្ឋេន សមគ្គដ្ឋេន ឯកមេវាតិ ទស្សេតិ។ កថំ បនេតំ សកំ ចិត្តំ និក្ខិបិត្វា ឥតរេសំ ចិត្តវសេន វត្តឹសូតិ? ឯកស្ស បត្តេ មលំ ឧដ្ឋហតិ, ឯកស្ស ចីវរំ កិលិដ្ឋំ ហោតិ, ឯកស្ស បរិភណ្ឌកម្មំ ហោតិ។ តត្ថ យស្ស បត្តេ មលំ ឧដ្ឋិតំ, តេន មមាវុសោ, បត្តេ មលំ ឧដ្ឋិតំ បចិតុំ វដ្ដតីតិ វុត្តេ ឥតរេ មយ្ហំ ចីវរំ កិលិដ្ឋំ ធោវិតព្ពំ, មយ្ហំ បរិភណ្ឌំ កាតព្ពន្តិ អវត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា ទារូនិ អាហរិត្វា ឆិន្ទិត្វា បត្តកដាហេ បរិភណ្ឌំ កត្វា តតោ បរំ ចីវរំ វា ធោវន្តិ, បរិភណ្ឌំ វា ករោន្តិ។ មមាវុសោ, ចីវរំ កិលិដ្ឋំ ធោវិតុំ វដ្ដតិ, មម បណ្ណសាលា ឧក្លាបា បរិភណ្ឌំ កាតុំ វដ្ដតីតិ បឋមតរំ អារោចិតេបិ ឯសេវ នយោ។

៣២៧. សាធុ សាធុ, អនុរុទ្ធាតិ ភគវា ហេដ្ឋា ន ច មយំ, ភន្តេ, បិណ្ឌកេន កិលមិម្ហាតិ វុត្តេ ន សាធុការមទាសិ។ កស្មា? អយញ្ហិ កពឡីការោ អាហារោ នាម ឥមេសំ សត្តានំ អបាយលោកេបិ ទេវមនុស្សលោកេបិ អាចិណ្ណសមាចិណ្ណោវ។ អយំ បន លោកសន្និវាសោ យេភុយ្យេន វិវាទបក្ខន្នោ, អបាយលោកេ ទេវមនុស្សលោកេបិ ឥមេ សត្តា បដិវិរុទ្ធា ឯវ, ឯតេសំ សាមគ្គិកាលោ ទុល្លភោ, កទាចិទេវ ហោតីតិ សមគ្គវាសស្ស ទុល្លភត្តា ឥធ ភគវា សាធុការមទាសិ។ ឥទានិ តេសំ អប្បមាទលក្ខណំ បុច្ឆន្តោ **កច្ចិ បន វោ, អនុរុទ្ធា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ បច្ចត្តវចនំ វា, កច្ចិ តុម្ហេតិ អត្ថោ។ **អម្ហាក**ន្តិ អម្ហេសុ តីសុ ជនេសុ។ **បិណ្ឌាយ បដិក្កមតី**តិ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ចាគច្ឆតិ។ **អវក្ការបាតិ**ន្តិ អតិរេកបិណ្ឌបាតំ អបនេត្វា ឋបនត្ថាយ ឯកំ សមុគ្គបាតឹ ធោវិត្វា ឋបេតិ។

យោ បច្ឆាតិ តេ កិរ ថេរា ន ឯកតោវ ភិក្ខាចារំ បវិសន្តិ, ផលសមាបត្តិរតា ហេតេ។ បាតោវ សរីរប្បដិជគ្គនំ កត្វា វត្តប្បដិបត្តឹ បូរេត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទន្តិ។ តេសុ យោ បឋមតរំ និសិន្នោ អត្តនោ កាលបរិច្ឆេទវសេន បឋមតរំ ឧដ្ឋាតិ; សោ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បដិនិវត្តោ ភត្តកិច្ចដ្ឋានំ អាគន្ត្វា ជានាតិ – “ទ្វេ ភិក្ខូ បច្ឆា, អហំ បឋមតរំ អាគតោ”តិ។ អថ បត្តំ បិទហិត្វា អាសនបញ្ញាបនាទីនិ កត្វា យទិ បត្តេ បដិវិសមត្តមេវ ហោតិ, និសីទិត្វា ភុញ្ជតិ។ យទិ អតិរេកំ ហោតិ, អវក្ការបាតិយំ បក្ខិបិត្វា បាតឹ បិធាយ ភុញ្ជតិ។ កតភត្តកិច្ចោ បត្តំ ធោវិត្វា វោទកំ កត្វា ថវិកាយ ឱសាបេត្វា បត្តចីវរំ គហេត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានំ បវិសតិ។ ទុតិយោបិ អាគន្ត្វាវ ជានាតិ – “ឯកោ បឋមំ អាគតោ, ឯកោ បច្ឆតោ”តិ។ សោ សចេ បត្តេ ភត្តំ បមាណមេវ ហោតិ, ភុញ្ជតិ។ សចេ មន្ទំ, អវក្ការបាតិតោ គហេត្វា ភុញ្ជតិ។ សចេ អតិរេកំ ហោតិ, អវក្ការបាតិយំ បក្ខិបិត្វា បមាណមេវ ភុញ្ជិត្វា បុរិមត្ថេរោ វិយ វសនដ្ឋានំ បវិសតិ។ តតិយោបិ អាគន្ត្វាវ ជានាតិ – “ទ្វេ បឋមំ អាគតា, អហំ បច្ឆតោ”តិ។ សោបិ ទុតិយត្ថេរោ វិយ ភុញ្ជិត្វា កតភត្តកិច្ចោ បត្តំ ធោវិត្វា វោទកំ កត្វា ថវិកាយ ឱសាបេត្វា អាសនានិ ឧក្ខិបិត្វា បដិសាមេតិ; បានីយឃដេ វា បរិភោជនីយឃដេ វា អវសេសំ ឧទកំ ឆឌ្ឌេត្វា ឃដេ និកុជ្ជិត្វា អវក្ការបាតិយំ សចេ អវសេសភត្តំ ហោតិ, តំ វុត្តនយេន ជហិត្វា បាតឹ ធោវិត្វា បដិសាមេតិ; ភត្តគ្គំ សម្មជ្ជតិ។ តតោ កចវរំ ឆឌ្ឌេត្វា សម្មជ្ជនឹ ឧក្ខិបិត្វា ឧបចិកាហិ មុត្តដ្ឋានេ ឋបេត្វា បត្តចីវរមាទាយ វសនដ្ឋានំ បវិសតិ។ ឥទំ ថេរានំ ពហិវិហារេ អរញ្ញេ ភត្តកិច្ចករណដ្ឋានេ ភោជនសាលាយំ វុត្តំ។ ឥទំ សន្ធាយ, “យោ បច្ឆា”តិអាទិ វុត្តំ។

យោ បស្សតីតិអាទិ បន នេសំ អន្តោវិហារេ វត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **វច្ចឃដ**ន្តិ អាចមនកុម្ភឹ។ **រិត្ត**ន្តិ រិត្តកំ។ **តុច្ឆ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អវិសយ្ហ**ន្តិ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កុណេយ្យំ, អតិភារិយំ។ **ហត្ថវិការេនា**តិ ហត្ថសញ្ញាយ។ តេ កិរ បានីយឃដាទីសុ យំកិញ្ចិ តុច្ឆកំ គហេត្វា បោក្ខរណឹ គន្ត្វា អន្តោ ច ពហិ ច ធោវិត្វា ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា តីរេ ឋបេត្វា អញ្ញំ ភិក្ខុំ ហត្ថវិការេន អាមន្តេន្តិ, ឱទិស្ស វា អនោទិស្ស វា សទ្ទំ ន ករោន្តិ។ កស្មា ឱទិស្ស សទ្ទំ ន ករោន្តិ? តំ ភិក្ខុំ សទ្ទោ ពាធេយ្យាតិ។ កស្មា អនោទិស្ស សទ្ទំ ន ករោន្តិ? អនោទិស្ស សទ្ទេ ទិន្នេ, “អហំ បុរេ, អហំ បុរេ”តិ ទ្វេបិ និក្ខមេយ្យុំ, តតោ ទ្វីហិ កត្តព្ពកម្មេ តតិយស្ស កម្មច្ឆេទោ ភវេយ្យ។ សំយតបទសទ្ទោ បន ហុត្វា អបរស្ស ភិក្ខុនោ ទិវាដ្ឋានសន្តិកំ គន្ត្វា តេន ទិដ្ឋភាវំ ញត្វា ហត្ថសញ្ញំ ករោតិ, តាយ សញ្ញាយ ឥតរោ អាគច្ឆតិ, តតោ ទ្វេ ជនា ហត្ថេន ហត្ថំ សំសិព្ពន្តា ទ្វីសុ ហត្ថេសុ ឋបេត្វា ឧបដ្ឋបេន្តិ។ តំ សន្ធាយាហ – “ហត្ថវិការេន ទុតិយំ អាមន្តេត្វា ហត្ថវិលង្ឃកេន ឧបដ្ឋបេមា”តិ។

បញ្ចាហិកំ ខោ បនាតិ ចាតុទ្ទសេ បន្នរសេ អដ្ឋមិយន្តិ ឥទំ តាវ បកតិធម្មស្សវនមេវ, តំ អខណ្ឌំ កត្វា បញ្ចមេ បញ្ចមេ ទិវសេ ទ្វេ ថេរា នាតិវិកាលេ ន្ហាយិត្វា អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ តយោបិ និសីទិត្វា តិណ្ណំ បិដកានំ អញ្ញតរស្មឹ អញ្ញមញ្ញំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ , អញ្ញមញ្ញំ វិស្សជ្ជេន្តិ, តេសំ ឯវំ ករោន្តានំយេវ អរុណំ

ឧគ្គច្ឆតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ឯត្តាវតា ថេរេន ភគវតា អប្បមាទលក្ខណំ បុច្ឆិតេន បមាទដ្ឋានេសុយេវ អប្បមាទលក្ខណំ វិស្សជ្ជិតំ ហោតិ។ អញ្ញេសញ្ហិ ភិក្ខូនំ ភិក្ខាចារំ បវិសនកាលេ, និក្ខមនកាលេ, និវាសនបរិវត្តនំ, ចីវរបារុបនំ, អន្តោគាមេ បិណ្ឌាយ ចរណំ ធម្មកថនំ, អនុមោទនំ , គាមតោ និក្ខមិត្វា ភត្តកិច្ចករណំ, បត្តធោវនំ, បត្តឱសាបនំ, បត្តចីវរបដិសាមនន្តិ បបញ្ចករណដ្ឋានានិ ឯតានិ។ តស្មា ថេរោ អម្ហាកំ ឯត្តកំ ឋានំ មុញ្ចិត្វា បមាទកាលោ នាម នត្ថីតិ ទស្សេន្តោ បមាទដ្ឋានេសុយេវ អប្បមាទលក្ខណំ វិស្សជ្ជេសិ។

៣២៨. អថស្ស ភគវា សាធុការំ ទត្វា បឋមជ្ឈានំ បុច្ឆន្តោ បុន **អត្ថិ បន វោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧត្តរិមនុស្សធម្មា**តិ មនុស្សធម្មតោ ឧត្តរិ។ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**តិ អរិយភាវករណសមត្ថោ ញាណវិសេសោ។ **កិញ្ហិ នោ សិយា, ភន្តេ**តិ កស្មា, ភន្តេ, នាធិគតោ ភវិស្សតិ, អធិគតោយេវាតិ។ **យាវ ទេវា**តិ យាវ ឯវ។

៣២៩. ឯវំ បឋមជ្ឈានាធិគមេ ព្យាកតេ ទុតិយជ្ឈានាទីនិ បុច្ឆន្តោ **ឯតស្ស បន វោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សមតិក្កមាយា**តិ សមតិក្កមត្ថាយ។ **បដិប្បស្សទ្ធិយា**តិ បដិប្បស្សទ្ធត្ថាយ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ បច្ឆិមបញ្ហេ បន លោកុត្តរញាណទស្សនវសេន អធិគតំ និរោធសមាបត្តិំ បុច្ឆន្តោ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**តិ អាហ។ ថេរោបិ បុច្ឆានុរូបេនេវ ព្យាកាសិ។ តត្ថ យស្មា វេទយិតសុខតោ អវេទយិតសុខំ សន្តតរំ បណីតតរំ ហោតិ, តស្មា **អញ្ញំ ផាសុវិហារំ ឧត្តរិតរំ វា បណីតតរំ វា ន សមនុបស្សាមា**តិ អាហ។

៣៣០. **ធម្មិយា កថាយា**តិ សាមគ្គិរសានិសំសប្បដិសំយុត្តាយ ធម្មិយា កថាយ។ សព្ពេបិ តេ ចតូសុ សច្ចេសុ បរិនិដ្ឋិតកិច្ចា, តេន តេសំ បដិវេធត្ថាយ កិញ្ចិ កថេតព្ពំ នត្ថិ។ សាមគ្គិរសេន បន អយញ្ច អយញ្ច អានិសំសោតិ សាមគ្គិរសានិសំសមេវ នេសំ ភគវា កថេសិ។ **ភគវន្តំ អនុសំយាយិត្វា**តិ អនុគន្ត្វា។ តេ កិរ ភគវតោ បត្តចីវរំ គហេត្វា ថោកំ អគមំសុ, អថ ភគវា វិហារស្ស បរិវេណបរិយន្តំ គតកាលេ, “អាហរថ មេ បត្តចីវរំ, តុម្ហេ តត្ថេវ តិដ្ឋថា”តិ បក្កាមិ។ **តតោ បដិនិវត្តិត្វា**តិ តតោ ឋិតដ្ឋានតោ និវត្តិត្វា។ **កឹ នុ ខោ មយំ អាយស្មតោ**តិ ភគវន្តំ និស្សាយ បព្ពជ្ជាទីនិ អធិគន្ត្វាបិ អត្តនោ គុណកថាយ អដ្ដីយមានា អធិគមប្បិច្ឆតាយ អាហំសុ។ **ឥមាសញ្ច ឥមាសញ្ចា**តិ បឋមជ្ឈានាទីនំ លោកិយលោកុត្តរានំ។ **ចេតសា ចេតោ បរិច្ច វិទិតោ**តិ អជ្ជ មេ អាយស្មន្តោ លោកិយសមាបត្តិយា វីតិនាមេសុំ, អជ្ជ លោកុត្តរាយាតិ ឯវំ ចិត្តេន ចិត្តំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា វិទិតំ។ **ទេវតាបិ មេ**តិ, ភន្តេ អនុរុទ្ធ, អជ្ជ អយ្យោ នន្ទិយត្ថេរោ, អជ្ជ អយ្យោ កិមិលត្ថេរោ ឥមាយ ច ឥមាយ ច សមាបត្តិយា វីតិនាមេសីតិ ឯវមារោចេសុន្តិ អត្ថោ។ **បញ្ហាភិបុដ្ឋេនា**តិ តម្បិ មយា សយំ វិទិតន្តិ វា ទេវតាហិ អារោចិតន្តិ វា ឯត្តកេនេវ មុខំ មេ សជ្ជន្តិ កថំ សមុដ្ឋាបេត្វា អបុដ្ឋេនេវ មេ ន កថិតំ។ ភគវតា បន បញ្ហាភិបុដ្ឋេន បញ្ហំ អភិបុច្ឆិតេន សតា ព្យាកតំ, តត្រ មេ កឹ ន រោចថាតិ អាហ។

៣៣១. **ទីឃោ**តិ “មណិ មាណិវរោ ទីឃោ, អថោ សេរីសកោ សហា”តិ (ទី. និ. ៣.២៩៣) ឯវំ អាគតោ អដ្ឋវីសតិយា យក្ខសេនាបតីនំ អព្ភន្តរោ ឯកោ ទេវរាជា។ **បរជនោ**តិ តស្សេវ យក្ខស្ស នាមំ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ សោ កិរ វេស្សវណេន បេសិតោ ឯតំ ឋានំ គច្ឆន្តោ ភគវន្តំ សយំ បត្តចីវរំ គហេត្វា គិញ្ជការសថតោ គោសិង្គសាលវនស្ស អន្តរេ ទិស្វា ភគវា អត្តនា បត្តចីវរំ គហេត្វា គោសិង្គសាលវនេ តិណ្ណំ កុលបុត្តានំ សន្តិកំ គច្ឆតិ។ អជ្ជ មហតី ធម្មទេសនា ភវិស្សតិ។ មយាបិ តស្សា ទេសនាយ ភាគិនា ភវិតព្ពន្តិ អទិស្សមានេន កាយេន សត្ថុ បទានុបទិកោ គន្ត្វា អវិទូរេ ឋត្វា ធម្មំ សុត្វា សត្ថរិ គច្ឆន្តេបិ ន គតោ, – “ឥមេ ថេរា កឹ ករិស្សន្តី”តិ ទស្សនត្ថំ បន តត្ថេវ ឋិតោ។ អថ តេ ទ្វេ ថេរេ អនុរុទ្ធត្ថេរំ បលិវេឋេន្តេ ទិស្វា, – “ឥមេ ថេរា ភគវន្តំ និស្សាយ បព្ពជ្ជាទយោ សព្ពគុណេ អធិគន្ត្វាបិ ភគវតោវ មច្ឆរាយន្តិ, ន សហន្តិ, អតិវិយ និលីយន្តិ បដិច្ឆាទេន្តិ, ន ទានិ តេសំ បដិច្ឆាទេតុំ ទស្សាមិ, បថវិតោ យាវ ព្រហ្មលោកា ឯតេសំ គុណេ បកាសេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។

លាភា វត, ភន្តេតិ យេ, ភន្តេ, វជ្ជិរដ្ឋវាសិនោ ភគវន្តញ្ច ឥមេ ច តយោ កុលបុត្តេ បស្សិតុំ លភន្តិ, វន្ទិតុំ លភន្តិ, ទេយ្យធម្មំ ទាតុំ លភន្តិ, ធម្មំ សោតុំ លភន្តិ, តេសំ លាភា, ភន្តេ, វជ្ជីនន្តិ អត្ថោ។ **សទ្ទំ សុត្វា**តិ សោ កិរ អត្តនោ យក្ខានុភាវេន មហន្តំ សទ្ទំ កត្វា សកលំ វជ្ជិរដ្ឋំ អជ្ឈោត្ថរន្តោ តំ វាចំ និច្ឆារេសិ។ តេន ចស្ស តេសុ រុក្ខបព្ពតាទីសុ អធិវត្ថា ភុម្មា ទេវតា សទ្ទំ អស្សោសុំ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សទ្ទំ សុត្វា”តិ។ **អនុស្សាវេសុ**ន្តិ មហន្តំ សទ្ទំ សុត្វា សាវេសុំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **យាវ ព្រហ្មលោកា**តិ យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកា។ **តញ្ចេបិ កុល**ន្តិ, “អម្ហាកំ កុលតោ និក្ខមិត្វា ឥមេ កុលបុត្តា បព្ពជិតា ឯវំ សីលវន្តោ គុណវន្តោ អាចារសម្បន្នា កល្យាណធម្មា”តិ ឯវំ តញ្ចេបិ កុលំ ឯតេ តយោ កុលបុត្តេ បសន្នចិត្តំ អនុស្សរេយ្យាតិ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥតិ ភគវា យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡគោសិង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មហាគោសិង្គសុត្តវណ្ណនា

៣៣២. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាគោសិង្គសុត្តំ។ តត្ថ **គោសិង្គសាលវនទាយេ**តិ ឥទំ វសនដ្ឋានទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អញ្ញេសុ ហិ សុត្តេសុ, “សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ ឯវំ បឋមំ គោចរគាមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា វសនដ្ឋានំ ទស្សេតិ។ ឥមស្មឹ បន មហាគោសិង្គសុត្តេ ភគវតោ គោចរគាមោ អនិពន្ធោ, កោចិទេវ គោចរគាមោ ភវិស្សតិ។ តស្មា វសនដ្ឋានមេវ បរិទីបិតំ។ អរញ្ញនិទានកំ នាមេតំ សុត្តន្តិ។ **សម្ពហុលេហី**តិ ពហុកេហិ។ **អភិញ្ញាតេហិ អភិញ្ញាតេហី**តិ សព្ពត្ថ វិស្សុតេហិ បាកដេហិ។ **ថេរេហិ សាវកេហិ សទ្ធិ**ន្តិ បាតិមោក្ខសំវរាទីហិ ថិរការកេហេវ ធម្មេហិ សមន្នាគតត្តា ថេរេហិ, សវនន្តេ ជាតត្តា សាវកេហិ សទ្ធឹ ឯកតោ។ ឥទានិ តេ ថេរេ សរូបតោ ទស្សេន្តោ, **អាយស្មតា ច សារិបុត្តេនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថាយស្មា សារិបុត្តោ អត្តនោ សីលាទីហិ គុណេហិ ពុទ្ធសាសនេ អភិញ្ញាតោ។ ចក្ខុមន្តានំ គគនមជ្ឈេ ឋិតោ សូរិយោ វិយ ចន្ទោ វិយ, សមុទ្ទតីរេ ឋិតានំ សាគរោ វិយ ច បាកដោ បញ្ញាតោ។ ន កេវលញ្ចស្ស ឥមស្មឹ សុត្តេ អាគតគុណវសេនេវ មហន្តតា វេទិតព្ពា, ឥតោ អញ្ញេសំ ធម្មទាយាទសុត្តំ អនង្គណសុត្តំ សម្មាទិដ្ឋិសុត្តំ សីហនាទសុត្តំ រថវិនីតំ មហាហត្ថិបទោបមំ មហាវេទល្លំ ចាតុមសុត្តំ ទីឃនខំ អនុបទសុត្តំ សេវិតព្ពាសេវិតព្ពសុត្តំ សច្ចវិភង្គសុត្តំ បិណ្ឌបាតបារិសុទ្ធិសម្បសាទនីយំ សង្គីតិសុត្តំ ទសុត្តរសុត្តំ បវារណាសុត្តំ (សំ. និ. ១.២១៥ អាទយោ) សុសិមសុត្តំ ថេរបញ្ហសុត្តំ មហានិទ្ទេសោ បដិសម្ភិទាមគ្គោ ថេរសីហនាទសុត្តំ អភិនិក្ខមនំ ឯតទគ្គន្តិ ឥមេសម្បិ សុត្តានំ វសេន ថេរស្ស មហន្តតា វេទិតព្ពា។ ឯតទគ្គស្មិញ្ហិ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ មហាបញ្ញានំ យទិទំ សារិបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨-១៨៩) វុត្តំ។

មហាមោគ្គល្លានោបិ សីលាទិគុណេហិ ចេវ ឥមស្មឹ សុត្តេ អាគតគុណេហិ ច ថេរោ វិយ អភិញ្ញាតោ បាកដោ មហា។ អបិចស្ស អនុមានសុត្តំ, ចូឡតណ្ហាសង្ខយសុត្តំ មារតជ្ជនិយសុត្តំ បាសាទកម្បនំ សកលំ ឥទ្ធិបាទសំយុត្តំ នន្ទោបនន្ទទមនំ យមកបាដិហារិយកាលេ ទេវលោកគមនំ វិមានវត្ថុ បេតវត្ថុ ថេរស្ស អភិនិក្ខមនំ ឯតទគ្គន្តិ ឥមេសម្បិ វសេន មហន្តភាវោ វេទិតព្ពោ ។ ឯតទគ្គស្មិញ្ហិ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោ”តិ (អ. និ. ១.១៩០) វុត្តំ។

មហាកស្សបោបិ សីលាទិគុណេហិ ចេវ ឥមស្មឹ សុត្តេ អាគតគុណេហិ ច ថេរោ វិយ អភិញ្ញាតោ បាកដោ មហា។ អបិចស្ស ចីវរបរិវត្តនសុត្តំ ជិណ្ណចីវរសុត្តំ (សំ. និ. ២.១៥៤ អាទយោ) ចន្ទោបមំ សកលំ កស្សបសំយុត្តំ មហាអរិយវំសសុត្តំ ថេរស្ស អភិនិក្ខមនំ ឯតទគ្គន្តិ ឥមេសម្បិ វសេន មហន្តភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឯតទគ្គស្មិញ្ហិ, “ឯតទគ្គំ , ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធុតវាទានំ យទិទំ មហាកស្សបោ”តិ (អ. និ. ១.១៩១) វុត្តំ។

អនុរុទ្ធត្ថេរោបិ សីលាទិគុណេហិ ចេវ ឥមស្មឹ សុត្តេ អាគតគុណេហិ ច ថេរោ វិយ អភិញ្ញាតោ បាកដោ មហា។ អបិចស្ស ចូឡគោសិង្គសុត្តំ នឡកបានសុត្តំ អនុត្តរិយសុត្តំ ឧបក្កិលេសសុត្តំ អនុរុទ្ធសំយុត្តំ មហាបុរិសវិតក្កសុត្តំ ថេរស្ស អភិនិក្ខមនំ ឯតទគ្គន្តិ ឥមេសម្បិ វសេន មហន្តភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឯតទគ្គស្មិញ្ហិ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ទិព្ពចក្ខុកានំ យទិទំ អនុរុទ្ធោ”តិ (អ. និ. ១.១៩២) វុត្តំ។

អាយស្មតា ច រេវតេនាតិ ឯត្ថ បន ទ្វេ រេវតា ខទិរវនិយរេវតោ ច កង្ខារេវតោ ច។ តត្ថ ខទិរវនិយរេវតោ ធម្មសេនាបតិត្ថេរស្ស កនិដ្ឋភាតិកោ, ន សោ ឥធ អធិប្បេតោ។ “អកប្បិយោ គុឡោ, អកប្បិយា មុគ្គា”តិ (មហាវ. ២៧២) ឯវំ កង្ខាពហុលោ បន ថេរោ ឥធ រេវតោតិ អធិប្បេតោ។ សោបិ សីលាទិគុណេហិ ចេវ ឥមស្មឹ សុត្តេ អាគតគុណេហិ ច ថេរោ វិយ អភិញ្ញាតោ បាកដោ មហា។ អបិចស្ស អភិនិក្ខមនេនបិ ឯតទគ្គេនបិ មហន្តភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឯតទគ្គស្មិញ្ហិ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឈាយីនំ យទិទំ កង្ខារេវតោ”តិ (អ. និ. ១.២០៤) វុត្តំ។

អានន្ទត្ថេរោបិ សីលាទិគុណេហិ ចេវ ឥមស្មឹ សុត្តេ អាគតគុណេហិ ច ថេរោ វិយ អភិញ្ញាតោ បាកដោ មហា។ អបិចស្ស សេក្ខសុត្តំ ពាហិតិកសុត្តំ អានេញ្ជសប្បាយំ គោបកមោគ្គល្លានំ ពហុធាតុកំ ចូឡសុញ្ញតំ មហាសុញ្ញតំ អច្ឆរិយព្ភុតសុត្តំ ភទ្ទេករត្តំ មហានិទានំ មហាបរិនិព្ពានំ សុភសុត្តំ ចូឡនិយលោកធាតុសុត្តំ អភិនិក្ខមនំ ឯតទគ្គន្តិ ឥមេសម្បិ វសេន មហន្តភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឯតទគ្គស្មិញ្ហិ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២១៩-២២៣) វុត្តំ។

អញ្ញេហិ ច អភិញ្ញាតេហិ អភិញ្ញាតេហីតិ ន កេវលញ្ច ឯតេហេវ, អញ្ញេហិ ច មហាគុណតាយ បាកដេហិ អភិញ្ញាតេហិ ពហូហិ ថេរេហិ សាវកេហិ សទ្ធឹ ភគវា គោសិង្គសាលវនទាយេ វិហរតីតិ អត្ថោ។ អាយស្មា ហិ សារិបុត្តោ សយំ មហាបញ្ញោ អញ្ញេបិ ពហូ មហាបញ្ញេ ភិក្ខូ គហេត្វា តទា ទសពលំ បរិវារេត្វា វិហាសិ។ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ សយំ ឥទ្ធិមា, អាយស្មា មហាកស្សបោ សយំ ធុតវាទោ, អាយស្មា អនុរុទ្ធោ សយំ ទិព្ពចក្ខុកោ, អាយស្មា រេវតោ សយំ ឈានាភិរតោ, អាយស្មា អានន្ទោ សយំ ពហុស្សុតោ អញ្ញេបិ ពហូ ពហុស្សុតេ ភិក្ខូ គហេត្វា តទា ទសពលំ បរិវារេត្វា វិហាសិ, ឯវំ តទា ឯតេ ច អញ្ញេ ច អភិញ្ញាតា មហាថេរា តីសសហស្សមត្តា ភិក្ខូ ទសពលំ បរិវារេត្វា វិហរិំសូតិ វេទិតព្ពា។

បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោតិ ផលសមាបត្តិវិវេកតោ វុដ្ឋិតោ។ **យេនាយស្មា មហាកស្សបោ តេនុបសង្កមី**តិ ថេរោ កិរ បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ បច្ឆិមលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ វនន្តេ កីឡន្តស្ស មត្តខត្តិយស្ស កណ្ណតោ បតមានំ កុណ្ឌលំ វិយ, សំហរិត្វា សមុក្តេ បក្ខិបមានំ រត្តកម្ពលំ វិយ, មណិនាគទន្តតោ បតមានំ សតសហស្សគ្ឃនិកំ សុវណ្ណបាតឹ វិយ ច អត្ថំ គច្ឆមានំ បរិបុណ្ណបណ្ណាសយោជនំ សូរិយមណ្ឌលំ អទ្ទស។ តទនន្តរំ បាចីនលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ នេមិយំ គហេត្វា បរិវត្តយមានំ រជតចក្កំ វិយ, រជតកូដតោ និក្ខមន្តំ ខីរធារាមណ្ឌំ វិយ, សបក្ខេ បប្ផោដេត្វា គគនតលេ បក្ខន្ទមានំ សេតហំសំ វិយ ច មេឃវណ្ណាយ សមុទ្ទកុច្ឆិតោ ឧគ្គន្ត្វា បាចីន ចក្កវាឡបព្ពតមត្ថកេ សសលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតំ ឯកូនបណ្ណាសយោជនំ ចន្ទមណ្ឌលំ អទ្ទស។ តតោ សាលវនំ ឱលោកេសិ។ តស្មិញ្ហិ សមយេ សាលរុក្ខា មូលតោ បដ្ឋាយ យាវ អគ្គា សព្ពបាលិផុល្លា ទុកូលបារុតា វិយ, មុត្តាកលាបវិនទ្ធា វិយ ច វិរោចិំសុ។ ភូមិតលំ បុប្ផសន្ថរបូជាយ បដិមណ្ឌិតំ វិយ, តត្ថ តត្ថ និបតន្តេន បុប្ផរេណុនា លាខារសេន សិញ្ចមានំ វិយ ច អហោសិ។ ភមរមធុករគណា កុសុមរេណុមទមត្តា ឧបគាយមានា វិយ វនន្តរេសុ វិចរន្តិ។ តទា ច ឧបោសថទិវសោវ ហោតិ។ អថ ថេរោ, “កាយ នុ ខោ អជ្ជ រតិយា រតិនាមេស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ, អរិយសាវកា ច នាម បិយធម្មស្សវនា ហោន្តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “អជ្ជ មយ្ហំ ជេដ្ឋភាតិកស្ស ធម្មសេនាបតិត្ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ធម្មរតិយា រតិនាមេស្សាមី”តិ។ គច្ឆន្តោ បន ឯកកោវ អគន្ត្វា “មយ្ហំ បិយសហាយំ មហាកស្សបត្ថេរំ គហេត្វា គមិស្សាមី”តិ និសិន្នដ្ឋានតោ វុដ្ឋាយ ចម្មខណ្ឌំ បប្ផោដេត្វា យេនាយស្មា មហាកស្សបោ តេនុបសង្កមិ។

ឯវមាវុសោតិ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោតិ ថេរោបិ យស្មា បិយធម្មស្សវនោវ អរិយសាវកោ, តស្មា តស្ស វចនំ សុត្វា គច្ឆាវុសោ, ត្វំ, មយ្ហំ សីសំ វា រុជ្ជតិ បិដ្ឋិ វាតិ កិញ្ចិ លេសាបទេសំ អកត្វា តុដ្ឋហទយោវ, “ឯវមាវុសោ”តិអាទិមាហ។ បដិស្សុត្វា ច និសិន្នដ្ឋានតោ វុដ្ឋាយ ចម្មខណ្ឌំ បប្ផោដេត្វា មហាមោគ្គល្លានំ អនុពន្ធិ។ តស្មឹ សមយេ ទ្វេ មហាថេរា បដិបាដិយា បិតានិ ទ្វេ ចន្ទមណ្ឌលានិ វិយ, ទ្វេ សូរិយមណ្ឌលានិ វិយ, ទ្វេ ឆទ្ទន្តនាគរាជានោ វិយ, ទ្វេ សីហា វិយ, ទ្វេ ព្យគ្ឃា វិយ ច វិរោចិំសុ។ អនុរុទ្ធត្ថេរោបិ តស្មឹ សមយេ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ ទ្វេ មហាថេរេ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សន្តិកំ គច្ឆន្តេ ទិស្វា បច្ឆិមលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ សូរិយំ វនន្តំ បរិសន្តំ វិយ, បាចីនលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ ចន្ទំ វនន្តតោ ឧគ្គច្ឆន្តំ វិយ, សាលវនំ ឱលោកេន្តោ សព្ពបាលិផុល្លមេវ សាលវនញ្ច ទិស្វា អជ្ជ ឧបោសថទិវសោ, ឥមេ ច មេ ជេដ្ឋភាតិកា ធម្មសេនាបតិស្ស សន្តិកំ គច្ឆន្តិ, មហន្តេន ធម្មស្សវនេន ភវិតព្ពំ, អហម្បិ ធម្មស្សវនស្ស ភាគី ភវិស្សាមីតិ និសិន្នដ្ឋានតោ វុដ្ឋាយ ចម្មខណ្ឌំ បប្ផោដេត្វា មហាថេរានំ បទានុបទិកោ ហុត្វា និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ អាយស្មា ច មហាមោគ្គល្លានោ អាយស្មា ច មហាកស្សបោ អាយស្មា ច អនុរុទ្ធោ យេនាយស្មា សារិបុត្តោ តេនុបសង្កមឹសូ”តិ។ **ឧបសង្កមឹសូ**តិ។ បដិបាដិយា បិតា តយោ ចន្ទា វិយ, សូរិយា វិយ, សីហា វិយ ច វិរោចមានា ឧបសង្កមឹសុ។

៣៣៣. ឯវំ ឧបសង្កមន្តេ បន តេ មហាថេរេ អាយស្មា អានន្ទោ អត្តនោ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោយេវ ទិស្វា, “អជ្ជ មហន្តំ ធម្មស្សវនំ ភវិស្សតិ, មយាបិ តស្ស ភាគិនា ភវិតព្ពំ, ន ខោ បន ឯកកោវ គមិស្សាមិ, មយ្ហំ បិយសហាយម្បិ រេវតត្ថេរំ គហេត្វា គមិស្សាមី”តិ សព្ពំ មហាមោគ្គល្លានស្ស មហាកស្សបស្ស អនុរុទ្ធស្ស ឧបសង្កមនេ វុត្តនយេនេវ វិត្ថារតោ វេទិតព្ពំ។ ឥតិ តេ ទ្វេ ជនា បដិបាដិយា បិតា ទ្វេ ចន្ទា វិយ, សូរិយា វិយ, សីហា វិយ ច វិរោចមានា ឧបសង្កមឹសុ។ តេន វុត្តំ – “អទ្ទសា ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ”តិអាទិ ។ **ទិស្វាន អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ឯតទវោចា**តិ ទូរតោវ ទិស្វា អនុក្កមេន កថាឧបចារំ សម្បត្តមេតំ, “ឯតុ ខោ អាយស្មា”តិអាទិវចនំ អវោច។ **រមណីយំ, អាវុសោ**តិ ឯត្ថ ទុវិធំ រាមណេយ្យកំ វនរាមណេយ្យកំ បុគ្គលរាមណេយ្យកញ្ច។ តត្ថ វនំ នាម នាគសលឡសាលចម្បកាទីហិ សញ្ឆន្នំ ហោតិ ពហលច្ឆាយំ បុប្ផផលូបគំ វិវិធរុក្ខំ ឧទកសម្បន្នំ គាមតោ និស្សដំ, ឥទំ វនរាមណេយ្យកំ នាម។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“រមណីយានិ អរញ្ញានិ, យត្ថ ន រមតី ជនោ;
វីតរាគា រមិស្សន្តិ, ន តេ កាមគវេសិនោ”តិ។ (ធ. ប. ៩៩);

វនំ បន សចេបិ ឧជ្ជង្គលេ ហោតិ និរុទកំ វិរលច្ឆាយំ កណ្ដកសមាកិណ្ណំ, ពុទ្ធាទយោបេត្ថ អរិយា វិហរន្តិ, ឥទំ បុគ្គលរាមណេយ្យកំ នាម។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“គាមេ វា យទិ វារញ្ញេ, និន្នេ វា យទិ វា ថលេ;
យត្ថ អរហន្តោ វិហរន្តិ, តំ ភូមិរាមណេយ្យក”ន្តិ។ (ធ. ប. ៩៨);

ឥធ បន តំ ទុវិធម្បិ លព្ភតិ។ តទា ហិ គោសិង្គសាលវនំ សព្ពបាលិផុល្លំ ហោតិ កុសុមគន្ធសុគន្ធំ, សទេវកេ ចេត្ថ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ តឹសសហស្សមត្តេហិ អភិញ្ញាតភិក្ខូហិ សទ្ធិំ វិហរតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “រមណីយំ, អាវុសោ អានន្ទ, គោសិង្គសាលវន”ន្តិ។

ទោសិនាតិ ទោសាបគតា, អព្ភំ មហិកា ធូមោ រជោ រាហូតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ ឧបក្កិលេសេហិ វិរហិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ពបាលិផុល្លា**តិ សព្ពត្ថ បាលិផុល្លា, មូលតោ បដ្ឋាយ យាវ អគ្គា អបុប្ផិតដ្ឋានំ នាម នត្ថិ។ **ទិព្ពា មញ្ញេ គន្ធា សម្បវន្តី**តិ ទិព្ពា មន្ទារបុប្ផកោវិឡារបារិច្ឆត្តកចន្ទនចុណ្ណគន្ធា វិយ សមន្តា បវាយន្តិ, សក្កសុយាសន្តុសិតនិម្មានរតិបរនិម្មិតមហាព្រហ្មានំ ឱតិណ្ណដ្ឋានំ វិយ វាយន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

កថំរូបេន , អាវុសោ អានន្ទាតិ អានន្ទត្ថេរោ តេសំ បញ្ចន្នំ ថេរានំ សង្ឃនវកោវ។ កស្មា ថេរោ តំយេវ បឋមំ បុច្ឆតីតិ? មមាយិតត្តា។ តេ ហិ ទ្វេ ថេរា អញ្ញមញ្ញំ មមាយឹសុ។ សារិបុត្តត្ថេរោ, “មយា កត្តព្ពំ សត្ថុ ឧបដ្ឋានំ ករោតី”តិ អានន្ទត្ថេរំ មមាយិ។ អានន្ទត្ថេរោ ភគវតោ សាវកានំ អគ្គោតិ សារិបុត្តត្ថេរំ មមាយិ, កុលទារកេ បព្ពាជេត្វា សារិបុត្តត្ថេរស្ស សន្តិកេ ឧបជ្ឈំ គណ្ហាបេសិ។ សារិបុត្តត្ថេរោបិ តថេវ អកាសិ។ ឯវំ ឯកមេកេន អត្តនោ បត្តចីវរំ ទត្វា បព្ពាជេត្វា ឧបជ្ឈំ គណ្ហាបិតានិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ អហេសុំ។ អាយស្មា អានន្ទោ បណីតានិ ចីវរាទីនិបិ លភិត្វា ថេរស្សេវ ទេតិ។

ឯកោ កិរ ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “ពុទ្ធរតនស្ស ច សង្ឃរតនស្ស ច បូជា បញ្ញាយតិ, កថំ នុ ខោ ធម្មរតនំ បូជិតំ នាម ហោតី”តិ? សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតមត្ថំ បុច្ឆិ។ ភគវា អាហ – “សចេសិ, ព្រាហ្មណ, ធម្មរតនំ បូជិតុកាមោ, ឯកំ ពហុស្សុតំ បូជេហី”តិ ពហុស្សុតំ, ភន្តេ, អាចិក្ខថាតិ ភិក្ខុសង្ឃំ បុច្ឆតិ។ សោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧបសង្កមិត្វា ពហុស្សុតំ, ភន្តេ, អាចិក្ខថាតិ អាហ។ អានន្ទត្ថេរោ ព្រាហ្មណាតិ។ ព្រាហ្មណោ ថេរំ សហស្សគ្ឃនិកេន ចីវរេន បូជេសិ។ ថេរោ តំ គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ ភគវា “កុតោ, អានន្ទ, លទ្ធ”ន្តិ អាហ។ ឯកេន, ភន្តេ, ព្រាហ្មណេន ទិន្នំ, ឥទំ បនាហំ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស ទាតុកាមោតិ។ ទេហិ, អានន្ទាតិ។ ចារិកំ បក្កន្តោ, ភន្តេតិ។ អាគតកាលេ ទេហីតិ។ សិក្ខាបទំ, ភន្តេ, បញ្ញត្តន្តិ។ កទា បន សារិបុត្តោ អាគមិស្សតីតិ? ទសាហមត្តេន, ភន្តេតិ។ “អនុជានាមិ, អានន្ទ, ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ និក្ខិបិតុ”ន្តិ (បារា. ៤៦១; មហាវ. ៣៤៧) សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសិ។ សារិបុត្តត្ថេរោបិ តថេវ យំកិញ្ចិ មនាបំ លភតិ, តំ អានន្ទត្ថេរស្ស ទេតិ។ ឯវំ តេ ថេរា អញ្ញមញ្ញំ មមាយឹសុ, ឥតិ មមាយិតត្តា បឋមំ បុច្ឆិ។

អបិច អនុមតិបុច្ឆា នាមេសា ឧទ្ទកតោ បដ្ឋាយ បុច្ឆិតព្ពា ហោតិ។ តស្មា ថេរោ ចិន្តេសិ – “អហំ បឋមំ អានន្ទំ បុច្ឆិស្សាមិ, អានន្ទោ អត្តនោ បដិភានំ ព្យាករិស្សតិ។ តតោ រេវតំ, អនុរុទ្ធំ, មហាកស្សបំ, មហាមោគ្គល្លានំ បុច្ឆិស្សាមិ។ មហាមោគ្គល្លានោ អត្តនោ បដិភានំ ព្យាករិស្សតិ។ តតោ បញ្ចបិ ថេរា មំ បុច្ឆិស្សន្តិ, អហម្បិ អត្តនោ បដិភានំ ព្យាករិស្សាមី”តិ។ ឯត្តាវតាបិ អយំ ធម្មទេសនា សិខាប្បត្តា វេបុល្លប្បត្តា ន ភវិស្សតិ, អថ មយំ សព្ពេបិ ទសពលំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សាម, សត្ថា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ព្យាករិស្សតិ។ ឯត្តាវតា អយំ ធម្មទេសនា សិខាប្បត្តា វេបុល្លប្បត្តា ភវិស្សតិ។ យថា ហិ ជនបទម្ហិ ឧប្បន្នោ អដ្ដោ គាមភោជកំ បាបុណាតិ, តស្មិំ និច្ឆិតុំ អសក្កោន្តេ ជនបទភោជកំ បាបុណាតិ, តស្មិំ អសក្កោន្តេ មហាវិនិច្ឆយអមច្ចំ, តស្មិំ អសក្កោន្តេ សេនាបតិំ, តស្មិំ អសក្កោន្តេ ឧបរាជំ, តស្មិំ វិនិច្ឆិតុំ អសក្កោន្តេ រាជានំ បាបុណាតិ, រញ្ញា វិនិច្ឆិតកាលតោ បដ្ឋាយ អដ្ដោ អបរាបរំ ន សញ្ចរតិ, រាជវចនេនេវ ឆិជ្ជតិ។ ឯវមេវ អហញ្ហិ បឋមំ អានន្ទំ បុច្ឆិស្សាមិ…បេ.… អថ មយំ សព្ពេបិ ទសពលំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សាម, សត្ថា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ព្យាករិស្សតិ។ ឯត្តាវតា អយំ ធម្មទេសនា សិខាប្បត្តា វេបុល្លប្បត្តា ភវិស្សតិ។ ឯវំ អនុមតិបុច្ឆំ បុច្ឆន្តោ ថេរោ បឋមំ អានន្ទត្ថេរំ បុច្ឆិ។

ពហុស្សុតោ ហោតីតិ ពហុ អស្ស សុតំ ហោតិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ បាឡិអនុសន្ធិបុព្ពាបរវសេន ឧគ្គហិតំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សុតធរោ**តិ សុតស្ស អាធារភូតោ។ យស្ស ហិ ឥតោ គហិតំ ឥតោ បលាយតិ, ឆិទ្ទឃដេ ឧទកំ វិយ ន តិដ្ឋតិ, បរិសមជ្ឈេ ឯកំ សុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេតុំ វា វាចេតុំ វា ន សក្កោតិ, អយំ **ន សុតធរោ** នាម។ យស្ស បន ឧគ្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហិតកាលសទិសមេវ ហោតិ, ទសបិ វីសតិបិ វស្សានិ សជ្ឈាយំ អករោន្តស្ស ន នស្សតិ, អយំ **សុតធរោ** នាម។ **សុតសន្និចយោ**តិ សុតស្ស សន្និចយភូតោ។ យថា ហិ សុតំ ហទយមញ្ជូសាយ

សន្និចិតំ សិលាយំ លេខា វិយ, សុវណ្ណឃដេ បក្ខិត្តសីហវសា វិយ ច អជ្ជោសាយ តិដ្ឋតិ, អយំ **សុតសន្និចយោ** នាម។ **ធាតា**តិ បិតា បគុណា។ ឯកច្ចស្ស ហិ ឧគ្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ ធាតំ បគុណំ និច្ចលិតំ ន ហោតិ, អសុកសុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេហីតិ វុត្តេ សជ្ឈាយិត្វា សំសន្ទិត្វា សមនុគ្គាហិត្វា ជានិស្សាមីតិ វទតិ។ ឯកច្ចស្ស ធាតំ បគុណំ ភវង្គសោតសទិសំ ហោតិ, អសុកសុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេហីតិ វុត្តេ ឧទ្ធរិត្វា តមេវ កថេតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "ធាតា"តិ។

វចសា បរិចិតាតិ សុត្តទសក-វគ្គទសក-បណ្ណាសទសកានំ វសេន វាចាយ សជ្ឈាយិតា។ **មនសានុបេក្ខិតា**តិ ចិត្តេន អនុបេក្ខិតា, យស្ស វាចាយ សជ្ឈាយិតំ ពុទ្ធវចនំ មនសា ចិន្តេន្តស្ស តត្ថ តត្ថ បាកដំ ហោតិ។ មហាទីបំ ជាលេត្វា ឋិតស្ស រូបគតំ វិយ បញ្ញាយតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – "វចសា បរិចិតា មនសានុបេក្ខិតា"តិ។ **ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា**តិ អត្ថតោ ច ការណតោ ច បញ្ញាយ សុប្បដិវិទ្ធា។ **បរិមណ្ឌលេហិ បទព្យញ្ជនេហី**តិ ឯត្ថ បទមេវ អត្ថស្ស ព្យញ្ជនតោ បទព្យញ្ជនំ, តំ អក្ខរបារិបូរិំ កត្វា ទសវិធព្យញ្ជនពុទ្ធិយោ អបរិហាបេត្វា វុត្តំ បរិមណ្ឌលំ នាម ហោតិ, ឯវរូបេហិ បទព្យញ្ជនេហីតិ អត្ថោ។ អបិច យោ ភិក្ខុ បរិសតិ ធម្មំ ទេសេន្តោ សុត្តំ វា ជាតកំ វា និក្ខិបិត្វា អញ្ញំ ឧបារម្ភករំ សុត្តំ អាហរតិ, តស្ស ឧបមំ កថេតិ, តទត្ថំ ឱហារេតិ, ឯវមិទំ គហេត្វា ឯត្ថ ខិបន្តោ ឯកបស្សេនេវ បរិហរន្តោ កាលំ ញត្វា វុដ្ឋហតិ។ និក្ខិត្តសុត្តំ បន និក្ខិត្តមត្តមេវ ហោតិ, តស្ស កថា អបរិមណ្ឌលា នាម ហោតិ។ យោ បន សុត្តំ វា ជាតកំ វា និក្ខិបិត្វា ពហិ ឯកបទម្បិ អគន្ត្វា បាឡិយា អនុសន្ធិញ្ច បុព្ពាបរញ្ច អមក្ខេន្តោ អាចរិយេហិ ទិន្ននយេ ឋត្វា តុលិកាយ បរិច្ឆិន្ទន្តោ វិយ, គម្ភីរមាតិកាយ ឧទកំ បេសេន្តោ វិយ, បទំ កោដ្ដេន្តោ សិន្ធវាជានីយោ វិយ គច្ឆតិ, តស្ស កថា បរិមណ្ឌលា នាម ហោតិ។ ឯវរូបិំ កថំ សន្ធាយ – "បរិមណ្ឌលេហិ បទព្យញ្ជនេហី"តិ វុត្តំ។

អនុប្បពន្ធេហីតិ ឯត្ថ យោ ភិក្ខុ ធម្មំ កថេន្តោ សុត្តំ វា ជាតកំ វា អារភិត្វា អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ តុរិតតុរិតោ អរណឹ មន្ថេន្តោ វិយ, ឧណ្ហខាទនីយំ ខាទន្តោ វិយ, បាឡិយា អនុសន្ធិបុព្ពាបរេសុ គហិតំ គហិតមេវ អគ្គហិតំ អគ្គហិតមេវ ច កត្វា បុរាណបណ្ណន្តរេសុ ចរមានំ គោធំ ឧដ្ឋបេន្តោ វិយ តត្ថ តត្ថ បហរន្តោ ឱសាបេន្តោ ឱហាយ គច្ឆតិ។ យោបិ ធម្មំ កថេន្តោ កាលេន សីឃំ កាលេន ទន្ធំ កាលេន មហាសទ្ទំ កាលេន ខុទ្ទកសទ្ទំ ករោតិ។ យថា បេតគ្គិ កាលេន ជលតិ, កាលេន និព្ពាយតិ, ឯវមេវ តេជ **បេតគ្គិធម្មកថិកោ** នាម ហោតិ, បរិសាយ ឧដ្ឋាតុកាមាយ បុនប្បុនំ អារភតិ។ យោបិ កថេន្តោ តត្ថ តត្ថ វិត្ថាយតិ, និត្ថុនន្តោ កន្ទន្តោ វិយ កថេតិ, ឥមេសំ សព្ពេសម្បិ កថា អប្បពន្ធា នាម ហោតិ។ យោ បន សុត្តំ អារភិត្វា អាចរិយេហិ ទិន្ននយេ ឋិតោ អច្ឆិន្នធារំ កត្វា នទីសោតំ វិយ បវត្តេតិ, អាកាសគង្គាតោ ភស្សមានំ ឧទកំ វិយ និរន្តរំ កថំ បវត្តេតិ, តស្ស កថា អនុប្បពន្ធា ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "អនុប្បពន្ធេហី"តិ។ **អនុសយសមុគ្ឃាតាយា**តិ សត្តន្នំ អនុសយានំ សមុគ្ឃាតត្ថាយ។ **ឯវរូបេនា**តិ ឯវរូបេន ពហុស្សុតេន ភិក្ខុនា តថារូបេនេវ ភិក្ខុសតេន ភិក្ខុសហស្សេន វា សង្ឃាដិកណ្ណេន វា សង្ឃាដិកណ្ណំ, បល្លង្កេន វា បល្លង្កំ អាហច្ច និសិន្នេន គោសិង្គសាលវនំ សោភេយ្យ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៣៣៤. បដិសល្លានំ អស្ស អារាមោតិ **បដិសល្លានារាមោ**។ បដិសល្លានេ រតោតិ **បដិសល្លានរតោ**។

៣៣៥. **សហស្សំ លោកាន**ន្តិ សហស្សំ លោកធាតូនំ។ ឯត្តកញ្ហិ ថេរស្ស ធុរសេវនំ អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ, អាកង្ខមានោ បន ថេរោ អនេកានិបិ ចក្កវាឡសហស្សានិ វោលោកេតិយេវ។ **ឧបរិបាសាទវរគតោ**តិ សត្តភូមកស្ស វា នវភូមកស្ស វា បាសាទវរស្ស ឧបរិ គតោ។ **សហស្សំ នេមិមណ្ឌលានំ វោលោកេយ្យា**តិ បាសាទបរិវេណេ នាភិយា បតិដ្ឋិតានំ នេមិវដ្ដិយា នេមិវដ្ដឹ អាហច្ច ឋិតានំ នេមិមណ្ឌលានំ សហស្សំ វាតបានំ វិវរិត្វា ឱលោកេយ្យ, តស្ស នាភិយោបិ បាកដា ហោន្តិ, អរាបិ អរន្តរានិបិ នេមិយោបិ។ **ឯវមេវ ខោ, អាវុសោ**តិ, អាវុសោ, ឯវំ អយម្បិ ទិព្ពចក្ខុកោ ភិក្ខុ ទិព្ពេន ចក្ខុនា អតិក្កន្តមានុសកេន សហស្សំ លោកានំ វោលោកេតិ។ តស្ស បាសាទេ ឋិតបុរិសស្ស ចក្កនាភិយោ វិយ ចក្កវាឡសហស្សេ សិនេរុសហស្សំ បាកដំ ហោតិ។ អរា វិយ ទីបា បាកដា ហោន្តិ។ អរន្តរានិ វិយ ទីបដ្ឋិតមនុស្សា បាកដា ហោន្តិ។ នេមិយោ វិយ ចក្កវាឡបព្ពតា បាកដា ហោន្តិ។

៣៣៦. **អារញ្ញិកោ**តិ សមាទិណ្ណអរញ្ញធុតង្គោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៣៧. **នោ ច សំសាទេន្តី**តិ ន ឱសាទេន្តិ។ សហេតុកញ្ហិ សការណំ កត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិតំ វិស្សជ្ជិតុម្បិ អសក្កោន្តោ សំសាទេតិ នាម។ ឯវំ ន ករោន្តីតិ អត្ថោ។ **បវត្តិនី ហោតី**តិ នទីសោតោទកំ វិយ បវត្តតិ។

៣៣៨. **យាយ វិហារសមាបត្តិយា**តិ យាយ លោកិយាយ វិហារសមាបត្តិយា, យាយ លោកុត្តរាយ វិហារសមាបត្តិយា។

៣៣៩. **សាធុ សាធុ សារិបុត្តា**តិ អយំ សាធុការោ អានន្ទត្ថេរស្ស ទិន្នោ។ សារិបុត្តត្ថេរេន បន សទ្ធិំ ភគវា អាលបតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **យថា តំ អានន្ទោវា**តិ យថា អានន្ទោវ សម្មា ព្យាករណមានោ ព្យាករេយ្យ, ឯវំ ព្យាកតំ អានន្ទេន អត្តនោ អនុច្ឆវិកមេវ, អជ្ឈាសយានុរូបមេវ ព្យាកតន្តិ អត្ថោ។ អានន្ទត្ថេរោ ហិ អត្តនាបិ ពហុស្សុតោ, អជ្ឈាសយោបិស្ស ឯវំ ហោតិ – "អហោ វត សាសនេ សព្រហ្មចារី ពហុស្សុតា ភវេយ្យុ"ន្តិ។ កស្មា? ពហុស្សុតស្ស ហិ កប្បិយាកប្បិយំ សាវជ្ជានវជ្ជំ, គរុកលហុកំ សតេកិច្ឆាតេកិច្ឆំ បាកដំ ហោតិ។ ពហុស្សុតោ ឧគ្គហិតពុទ្ធវចនំ អាវជ្ជិត្វា តមស្មិំ ឋានេ សីលំ កថិតំ, តមស្មិំ សមាធិ, តមស្មិំ វិបស្សនា, តមស្មិំ មគ្គផលនិព្ពានានីតិ សីលស្ស អាគតដ្ឋានេ សីលំ បូរេត្វា, សមាធិស្ស អាគតដ្ឋានេ សមាធិំ បូរេត្វា វិបស្សនាយ អាគតដ្ឋានេ វិបស្សនាគព្ភំ គណ្ហាបេត្វា មគ្គំ ភាវេត្វា ផលំ សច្ឆិករោតិ។ តស្មា ថេរស្ស ឯវំ អជ្ឈាសយោ ហោតិ – "អហោ វត សព្រហ្មចារី ឯកំ វា ទ្វេ វា តយោ វា ចត្តារោ វា បញ្ច វា និកាយេ ឧគ្គហេត្វា អាវជ្ជន្តា សីលាទីនំ អាគតដ្ឋានេសុ សីលាទីនិ បរិបូរេត្វា អនុក្កមេន មគ្គផលនិព្ពានានិ សច្ឆិករេយ្យុ"ន្តិ។ សេសវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៤០. អាយស្មា ហិ រេវតោ ឈានជ្ឈាសយោ ឈានាភិរតោ, តស្មាស្ស ឯវំ ហោតិ – "អហោ វត សព្រហ្មចារី ឯកិកា និសីទិត្វា កសិណបរិកម្មំ កត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា ឈានបទដ្ឋានំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា លោកុត្តរធម្មំ សច្ឆិករេយ្យុ"ន្តិ។ តស្មា ឯវំ ព្យាកាសិ។

៣៤១. អាយស្មា អនុរុទ្ធោ ទិព្ពចក្ខុកោ, តស្ស ឯវំ ហោតិ – "អហោ វត សព្រហ្មចារី អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពេន ចក្ខុនា អនេកេសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ចវមានេ ច ឧបបជ្ជមានេ ច សត្តេ ទិស្វា វដ្ដភយេន ចិត្តំ សំវេជេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា លោកុត្តរធម្មំ សច្ឆិករេយ្យុ"ន្តិ។ តស្មា ឯវំ ព្យាកាសិ។

៣៤២. អាយស្មា មហាកស្សបោ ធុតវាទោ, តស្ស ឯវំ ហោតិ – "អហោ វត សព្រហ្មចារី ធុតវាទា ហុត្វា ធុតង្គានុភាវេន បច្ចយតណ្ហំ មិលាបេត្វា អបរេបិ នានប្បការេ កិលេសេ ធុនិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា លោកុត្តរធម្មំ សច្ឆិករេយ្យុ"ន្តិ។ តស្មា ឯវំ ព្យាកាសិ។

៣៤៣. អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ សមាធិបារមិយា មត្ថកំ បត្តោ, សុខុមំ បន ចិត្តន្តរំ ខន្ធន្តរំ ធាតន្តរំ អាយតនន្តរំ ឈានោក្កន្តិកំ អារម្មណោក្កន្តិកំ អង្គវវត្ថានំ អារម្មណវវត្ថានំ អង្គសង្កន្តិ អារម្មណសង្កន្តិ ឯកតោវឌ្ឍនំ ឧភតោវឌ្ឍនន្តិ អាភិធម្មិកធម្មកថិកស្សេវ បាកដំ។ អនាភិធម្មិកោ ហិ ធម្មំ កថេន្តោ – "អយំ សកវាទោ អយំ បរវាទោ"តិ ន ជានាតិ។ សកវាទំ ទីបេស្សាមីតិ បរវាទំ ទីបេតិ, បរវាទំ ទីបេស្សាមីតិ សកវាទំ ទីបេតិ, ធម្មន្តរំ វិសំវាទេតិ។ អាភិធម្មិកោ សកវាទំ សកវាទនិយាមេនេវ , បរវាទំ បរវាទនិយាមេនេវ ទីបេតិ, ធម្មន្តរំ ន វិសំវាទេតិ។ តស្មា ថេរស្ស ឯវំ ហោតិ – "អហោ វត សព្រហ្មចារី អាភិធម្មិកា ហុត្វា សុខុមេសុ ឋានេសុ ញាណំ ឱតារេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា លោកុត្តរធម្មំ សច្ឆិករេយ្យុ"ន្តិ។ តស្មា ឯវំ ព្យាកាសិ។

៣៤៤. អាយស្មា សារិបុត្តោ បញ្ញាបារមិយា មត្ថកំ បត្តោ, បញ្ញវាយេវ ច ចិត្តំ អត្តនោ វសេ វត្តេតុំ សក្កោតិ, ន ទុប្បញ្ញោ។ ទុប្បញ្ញោ ហិ ឧប្បន្នស្ស ចិត្តស្ស វសេ វត្តេត្វា តតោ ចិតោ ច វិប្ផន្ទិត្វាបិ កតិបាហេនេវ គិហិភាវំ បត្វា អនយព្យសនំ បាបុណាតិ។ តស្មា ថេរស្ស ឯវំ ហោតិ – "អហោ វត សព្រហ្មចារី អចិត្តវសិកា ហុត្វា ចិត្តំ អត្តនោ វសេ វត្តេត្វា សព្ពានស្ស វិសេវិតវិប្ផន្ទិតានិ ភញ្ជិត្វា ឦសកម្បិ ពហិ និក្ខមិតុំ អទេន្តា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា លោកុត្តរធម្មំ សច្ឆិករេយ្យុ"ន្តិ។ តស្មា ឯវំ ព្យាកាសិ។

៣៤៥. **សព្ពេសំ វោ, សារិបុត្ត, សុភាសិតំ បរិយាយេនា**តិ សារិបុត្ត, យស្មា សង្ឃារាមស្ស នាម ពហុស្សុតភិក្ខូហិបិ សោភនការណំ អត្ថិ, ឈានាភិរតេហិបិ, ទិព្ពចក្ខុកេហិបិ, ធុតវាទេហិបិ, អាភិធម្មិកេហិបិ, អចិត្តវសិកេហិបិ សោភនការណំ អត្ថិ។ តស្មា សព្ពេសំ វោ សុភាសិតំ បរិយាយេន, តេន តេន ការណេន សុភាសិតមេវ, នោ ទុព្ភាសិតំ។ **អបិច មមបិ សុណាថា**តិ អបិច មមបិ វចនំ សុណាថ។ **ន តាវាហំ ឥមំ បល្លង្កំ ភិន្ទិស្សាមី**តិ ន តាវ អហំ ឥមំ ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ អាភុជិតំ បល្លង្កំ ភិន្ទិស្សាមិ, ន មោចេស្សាមីតិ អត្ថោ។ ឥទំ កិរ ភគវា បរិបាកគតេ ញាណេ រជ្ជសិរិំ បហាយ កតាភិនិក្ខមនោ អនុបុព្ពេន ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ អបរាជិតបល្លង្កំ អាភុជិត្វា ទឡ្ហសមាទានោ ហុត្វា និសិន្នោ តិណ្ណំ មារានំ មត្ថកំ ភិន្ទិត្វា បច្ចូសសមយេ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឧន្នាទេន្តោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិ, តំ អត្តនោ មហាពោធិបល្លង្កំ សន្ធាយ ឯវមាហ។ អបិច បច្ឆិមំ ជនតំ អនុកម្បមានោបិ បដិបត្តិសារំ បុថុជ្ជនកល្យាណកំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ បស្សតិ ហិ ភគវា – "អនាគតេ ឯវំ អជ្ឈាសយា កុលបុត្តា ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខិស្សន្តិ, 'ភគវា មហាគោសិង្គសុត្តំ កថេន្តោ ឥធ, សារិបុត្ត, ភិក្ខុ បច្ឆាភត្តំ…បេ… ឯវរូបេន ខោ, សារិបុត្ត, ភិក្ខុនា គោសិង្គសាលវនំ សោភេយ្យាតិ អាហ, មយំ ភគវតោ អជ្ឈាសយំ គណ្ហិស្សាមា'តិ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តា ចតុរង្គវីរិយំ

អធិដ្ឋាយ ទឡ្ហសមាទានា ហុត្វា ‘អរហត្តំ អប្បត្វា ឥមំ បល្លង្កំ ន ភិន្ទិស្សាមា’តិ សមណធម្មំ កាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ, តេ ឯវំ បដិបន្នា កតិបាហេនេវ ជាតិជរាមរណស្ស អន្តំ ករិស្សន្តី”តិ, ឥមំ បច្ឆិមំ ជនតំ អនុកម្បមានោ បដិបត្តិសារំ បុថុជ្ជនកល្យាណកំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **ឯវរូបេន ខោ, សារិបុត្ត, ភិក្ខុនា គោសិង្គសាលវនំ សោភេយ្យា**តិ, សារិបុត្ត, ឯវរូបេន ភិក្ខុនា និប្បរិយាយេនេវ គោសិង្គសាលវនំ សោភេយ្យាតិ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាគោសិង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាគោបាលកសុត្តវណ្ណនា

៣៤៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាគោបាលកសុត្តំ។ តត្ថ តិស្សោ កថា ឯកនាឡិកា, ចតុរស្សា, និសិន្នវត្តិកាតិ។ តត្ថ បាឡឹ វត្វា ឯកេកបទស្ស អត្ថកថនំ **ឯកនាឡិកា** នាម។ អបណ្ឌិតំ គោបាលកំ ទស្សេត្វា, អបណ្ឌិតំ ភិក្ខុំ ទស្សេត្វា, បណ្ឌិតំ គោបាលកំ ទស្សេត្វា, បណ្ឌិតំ ភិក្ខុំ ទស្សេត្វាតិ ចតុក្កំ ពន្ធិត្វា កថនំ **ចតុរស្សា** នាម។ អបណ្ឌិតំ គោបាលកំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនំ, អបណ្ឌិតំ ភិក្ខុំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនំ, បណ្ឌិតំ គោបាលកំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនំ, បណ្ឌិតំ ភិក្ខុំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនន្តិ អយំ **និសិន្នវត្តិកា** នាម។ អយំ ឥធ សព្ពាចរិយានំ អាចិណ្ណា។

ឯកាទសហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហីតិ ឯកាទសហិ អគុណកោដ្ឋាសេហិ។ **គោគណ**ន្តិ គោមណ្ឌលំ។ **បរិហរិតុ**ន្តិ បរិគ្គហេត្វា វិចរិតុំ។ **ផាតឹ កាតុ**ន្តិ វឌ្ឍឹ អាបាទេតុំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ លោកេ។ **ន រូបញ្ញូ ហោតី**តិ គណនតោ វា វណ្ណតោ វា រូបំ ន ជានាតិ។ **គណនតោ** ន ជានាតិ នាម អត្តនោ គុន្នំ សតំ វា សហស្សំ វាតិ សង្ខ្យំ ន ជានាតិ។ សោ គាវីសុ ហដាសុ វា បលាតាសុ វា គោគណំ គណេត្វា, អជ្ជ ឯត្តិកា ន ទិស្សន្តីតិ ទ្វេ តីណិ គាមន្តរានិ វា អដវឹ វា វិចរន្តោ ន បរិយេសតិ, អញ្ញេសំ គាវីសុ អត្តនោ គោគណំ បវិដ្ឋាសុបិ គោគណំ គណេត្វា, “ឥមា ឯត្តិកា គាវោ ន អម្ហាក”ន្តិ យដ្ឋិយា បោថេត្វា ន នីហរតិ, តស្ស នដ្ឋា គាវិយោ នដ្ឋាវ ហោន្តិ។ បរគាវិយោ គហេត្វា វិចរន្តំ គោសាមិកា ទិស្វា, “អយំ ឯត្តកំ កាលំ អម្ហាកំ ធេនុំ គណ្ហាតី”តិ តជ្ជេត្វា អត្តនោ គាវិយោ គហេត្វា គច្ឆន្តិ។ តស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ, បញ្ចគោរសបរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។ **វណ្ណតោ** ន ជានាតិ នាម – “ឯត្តិកា គាវោ សេតា, ឯត្តិកា រត្តា, ឯត្តិកា កាឡា, ឯត្តិកា កពរា ឯត្តិកា នីលា”តិ ន ជានាតិ, សោ គាវីសុ ហដាសុ វា…បេ…. បញ្ចគោរសបរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន លក្ខណកុសលោ ហោតីតិ គាវីនំ សរីរេ កតំ ធនុសត្តិសូលាទិភេទំ លក្ខណំ ន ជានាតិ , សោ គាវីសុ ហដាសុ វា បលាតាសុ វា អជ្ជ អសុកលក្ខណា ច អសុកលក្ខណា ច គាវោ ន ទិស្សន្តិ…បេ…. បញ្ចគោរស បរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន អាសាដិកំ ហារេតាតិ គុន្នំ ខាណុកណ្ដកាទីហិ បហដដ្ឋានេសុ វណោ ហោតិ។ តត្ថ នីលមក្ខិកា អណ្ឌកានិ បាតេន្តិ, តេសំ អាសាដិកាតិ នាម។ តានិ ទណ្ឌេន អបនេត្វា ភេសជ្ជំ ទាតព្ពំ ហោតិ។ ពាលោ គោបាលកោ តថា ន ករោតិ, តេន វុត្តំ – “ន អាសាដិកំ ហារេតា ហោតី”តិ។ តស្ស គុន្នំ វណា វឌ្ឍន្តិ, គម្ភីរា ហោន្តិ, បាណកា កុច្ឆឹ បវិសន្តិ, គាវោ គេលញ្ញាភិភូតា នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ, ន បានីយំ បាតុំ សក្កោន្តិ។ តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ, គោណានំ ជវោ ហាយតិ, ឧភយេសំ ជីវិតន្តរាយោ ហោតិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ, បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន វណំ បដិច្ឆាទេតា ហោតីតិ គុន្នំ វុត្តនយេនេវ សញ្ជាតោ វណោ ភេសជ្ជំ ទត្វា វាកេន វា ចីរកេន វា ពន្ធិត្វា បដិច្ឆាទេតព្ពោ ហោតិ។ ពាលោ គោបាលកោ តថា ន ករោតិ, អថស្ស គុន្នំ វណេហិ យូសា បគ្ឃរន្តិ, តា អញ្ញមញ្ញំ និឃំសេន្តិ, តេន អញ្ញេសម្បិ វណា ជាយន្តិ។ ឯវំ គាវោ គេលញ្ញាភិភូតា នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន ធូមំ កត្តា ហោតីតិ អន្តោវស្សេ ឌំសមកសាទីនំ ឧស្សន្នកាលេ គោគណេ វជំ បវិដ្ឋេ តត្ថ តត្ថ ធូមោ កាតព្ពោ ហោតិ, អបណ្ឌិតោ គោបាលកោ តំ ន ករោតិ។ គោគណោ សព្ពរត្តឹ ឌំសាទីហិ ឧបទ្ទុតោ និទ្ទំ អលភិត្វា បុនទិវសេ អរញ្ញេ តត្ថ តត្ថ រុក្ខមូលាទីសុ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយតិ, នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ…បេ…. បញ្ចគោរសបរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន តិត្ថំ ជានាតីតិ តិត្ថំ សមន្តិ វា វិសមន្តិ វា សគាហន្តិ វា និគ្គាហន្តិ វា ន ជានាតិ, សោ អតិត្ថេន គាវិយោ ឱតារេតិ។ តាសំ វិសមតិត្ថេ បាសាណាទីនិ អក្កមន្តីនំ បាទា ភិជ្ជន្តិ, សគាហំ គម្ភីរំ តិត្ថំ ឱតិណ្ណា កុម្ភីលាទយោ គាហា គណ្ហន្តិ។ អជ្ជ ឯត្តិកា គាវោ នដ្ឋា, អជ្ជ ឯត្តិកាតិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ, បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន បីតំ ជានាតីតិ បីតម្បិ អបីតម្បិ ន ជានាតិ។ គោបាលកេន ហិ “ឥមាយ គាវិយា បីតំ, ឥមាយ ន បីតំ, ឥមាយ បានីយតិត្ថេ ឱកាសោ លទ្ធោ, ឥមាយ ន លទ្ធោ”តិ ឯវំ បីតាបីតំ ជានិតព្ពំ ហោតិ។ អយំ បន ទិវសភាគំ អរញ្ញេ គោគណំ រក្ខិត្វា បានីយំ បាយេស្សាមីតិ នទីំ វា តឡាកំ វា គហេត្វា គច្ឆតិ។ តត្ថ មហាឧសភា ច អនុឧសភា ច ពលវគាវិយោ ច ទុព្ពលានិ ចេវ មហល្លកានិ ច គោរូបានិ សិង្គេហិ វា ផាសុកាហិ វា បហរិត្វា អត្តនោ ឱកាសំ កត្វា ឩរុប្បមាណំ ឧទកំ បវិសិត្វា យថាកាមំ បិវន្តិ។ អវសេសា ឱកាសំ អលភមានា តីរេ ឋត្វា កលលមិស្សកំ ឧទកំ បិវន្តិ, អបីតា ឯវ វា ហោន្តិ។ អថ នេ គោបាលកោ បិដ្ឋិយំ បហរិត្វា បុន អរញ្ញំ បវេសេតិ, តត្ថ អបីតគាវិយោ បិបាសាយ សុក្ខមានា យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ ន សក្កោន្តិ, តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ, គោណានំ ជវោ ហាយតិ…បេ.… បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន វីថិំ ជានាតីតិ “អយំ មគ្គោ សមោ ខេមោ, អយំ វិសមោ សាសង្កោ សប្បដិភយោ”តិ ន ជានាតិ។ សោ សមំ ខេមំ មគ្គំ វជ្ជេត្វា គោគណំ ឥតរំ មគ្គំ បដិបាទេតិ, តត្ថ គាវោ សីហព្យគ្ឃាទីនំ គន្ធេន ចោរបរិស្សយេន វា អភិភូតា ភន្តមិគសប្បដិភាគា គីវំ ឧក្ខិបិត្វា តិដ្ឋន្តិ, នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទន្តិ, ន បានីយំ បិវន្តិ, តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ…បេ.… បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន គោចរកុសលោ ហោតីតិ គោបាលកេន ហិ គោចរកុសលេន ភវិតព្ពំ, បញ្ចាហិកវារោ វា សត្តាហិកវារោ វា ជានិតព្ពោ, ឯកទិសាយ គោគណំ ចារេត្វា បុនទិវសេ តត្ថ ន ចារេតព្ពោ។ មហតា ហិ គោគណេន ចិណ្ណដ្ឋានំ ភេរិតលំ វិយ សុទ្ធំ ហោតិ និត្តិណំ, ឧទកម្បិ អាលុឡីយតិ។ តស្មា បញ្ចមេ វា សត្តមេ វា ទិវសេ បុន តត្ថ ចារេតុំ វដ្ដតិ, ឯត្តកេន ហិ តិណម្បិ បដិវិរុហតិ, ឧទកម្បិ បសីទតិ។ អយំ បន ឥមំ បញ្ចាហិកវារំ វា សត្តាហិកវារំ វា ន ជានាតិ, ទិវសេ ទិវសេ រក្ខិតដ្ឋានេយេវ រក្ខតិ។ អថស្ស គោគណោ ហរិតតិណំ ន លភតិ, សុក្ខតិណំ ខាទន្តោ កលលមិស្សកំ ឧទកំ បិវតិ, តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ…បេ.… បរិពាហិរោ ហោតិ។

អនវសេសទោហី ច ហោតីតិ បណ្ឌិតគោបាលកេន យាវ វច្ឆកស្ស មំសលោហិតំ សណ្ឋាតិ, តាវ ឯកំ ទ្វេ ថនេ ឋបេត្វា សាវសេសទោហិនា ភវិតព្ពំ។ អយំ វច្ឆកស្ស កិញ្ចិ អនវសេសេត្វា ទុហតិ, ខីរបកោ វច្ឆោ ខីរបិបាសាយ សុក្ខតិ, សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ កម្បមានោ មាតុ បុរតោ បតិត្វា កាលង្ករោតិ។ មាតា បុត្តកំ ទិស្វា, “មយ្ហំ បុត្តកោ អត្តនោ មាតុខីរំ បាតុម្បិ ន លភតី”តិ បុត្តសោកេន ន យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ, ន បានីយំ បាតុំ សក្កោតិ, ថនេសុ ខីរំ ឆិជ្ជតិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ, បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

គុន្នំ បិតុដ្ឋានំ ករោន្តីតិ **គោបិតរោ**។ គាវោ បរិណយន្តិ យថារុចិ គហេត្វា គច្ឆន្តីតិ **គោបរិណាយកា។ ន អតិរេកបូជាយា**តិ បណ្ឌិតោ ហិ គោបាលកោ ឯវរូបេ ឧសភេ អតិរេកបូជាយ បូជេតិ, បណីតំ គោភត្តំ ទេតិ, គន្ធបញ្ចង្គុលិកេហិ មណ្ឌេតិ, មាលំ បិលន្ធេតិ, សិង្គេ សុវណ្ណរជតកោសកេ ច ធារេតិ, រត្តិំ ទីបំ ជាលេត្វា ចេលវិតានស្ស ហេដ្ឋា សយាបេតិ។ អយំ បន តតោ ឯកសក្ការម្បិ ន ករោតិ, ឧសភា អតិរេកបូជំ អលភមានា គោគណំ ន រក្ខន្តិ, បរិស្សយំ ន វារេន្តិ។ ឯវមស្ស គោគណោ បរិហាយតិ, បញ្ចគោរសតោ បរិពាហិរោ ហោតិ។

៣៤៧. **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **ន រូបញ្ញូ ហោតី**តិ, “ចត្តារិ មហាភូតានិ ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូប”ន្តិ ឯវំ វុត្តរូបំ ទ្វីហាការេហិ ន ជានាតិ គណនតោ វា សមុដ្ឋានតោ វា។ **គណនតោ** ន ជានាតិ នាម, “ចក្ខាយតនំ, សោត-ឃាន-ជិវ្ហា-កាយាយតនំ, រូប-សទ្ទ-គន្ធ-រស-ផោដ្ឋព្ពាយតនំ, ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, បុរិសិន្ទ្រិយំ, ជីវិតិន្ទ្រិយំ, កាយវិញ្ញត្តិ, វចីវិញ្ញត្តិ, អាកាសធាតុ, អាបោធាតុ, រូបស្ស លហុតា, មុទុតា, កម្មញ្ញតា, ឧបចយោ, សន្តតិ, ជរតា, រូបស្ស អនិច្ចតា, កពឡីការោ អាហារោ”តិ ឯវំ បាឡិយំ អាគតា បញ្ចវីសតិ រូបកោដ្ឋាសាតិ ន ជានាតិ។ សេយ្យថាបិ សោ គោបាលកោ គណនតោ គុន្នំ រូបំ ន ជានាតិ, តថូបមោ អយំ ភិក្ខុ។ សោ គណនតោ រូបំ អជានន្តោ រូបំ បរិគ្គហេត្វា អរូបំ វវត្ថបេត្វា រូបារូបំ បរិគ្គហេត្វា បច្ចយំ សល្លក្ខេត្វា លក្ខណំ អារោបេត្វា កម្មដ្ឋានំ មត្ថកំ បាបេតុំ ន សក្កោតិ។ សោ យថា តស្ស គោបាលកស្ស គោគណោ ន វឌ្ឍតិ, ឯវំ ឥមស្មិំ សាសនេ សីលសមាធិវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានេហិ ន វឌ្ឍតិ, យថា ច សោ គោបាលកោ បញ្ចហិ គោរសេហិ បរិពាហិរោ ហោតិ, ឯវំ អសេក្ខេន សីលក្ខន្ធេន, អសេក្ខេន សមាធិ, បញ្ញា, វិមុត្តិ, វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេនាតិ បញ្ចហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

សមុដ្ឋានតោ ន ជានាតិ នាម, “ឯត្តកំ រូបំ ឯកសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ ទ្វិសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ តិសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ ចតុសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ ន កុតោចិសមុដ្ឋាតី”តិ ន ជានាតិ។ សេយ្យថាបិ សោ គោបាលកោ វណ្ណតោ គុន្នំ រូបំ ន ជានាតិ, តថូបមោ អយំ ភិក្ខុ។ សោ សមុដ្ឋានតោ រូបំ អជានន្តោ រូបំ បរិគ្គហេត្វា អរូបំ វវត្ថបេត្វា…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន លក្ខណកុសលោ ហោតីតិ កម្មលក្ខណោ ពាលោ, កម្មលក្ខណោ បណ្ឌិតោតិ ឯវំ វុត្តំ កុសលាកុសលំ កម្មំ បណ្ឌិតពាលលក្ខណន្តិ ន ជានាតិ។ សោ ឯវំ អជានន្តោ ពាលេ វជ្ជេត្វា បណ្ឌិតេ ន សេវតិ, ពាលេ វជ្ជេត្វា បណ្ឌិតេ អសេវន្តោ កប្បិយាកប្បិយំ កុសលាកុសលំ សាវជ្ជានវជ្ជំ គរុកលហុកំ សតេកិច្ឆអតេកិច្ឆំ ការណាការណំ ន ជានាតិ; តំ អជានន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ។ សោ យថា តស្ស គោបាលកស្ស គោគណោ ន វឌ្ឍតិ, ឯវំ ឥមស្មឹ សាសនេ យថាវុត្តេហិ សីលាទីហិ ន វឌ្ឍតិ, គោបាលកោ វិយ ច បញ្ចហិ គោរសេហិ បញ្ចហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន អាសាដិកំ ហារេតា ហោតីតិ ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កន្តិ ឯវំ វុត្តេ កាមវិតក្កាទិកេ ន វិនោទេតិ, សោ ឥមំ អកុសលវិតក្កំ អាសាដិកំ អហារេត្វា វិតក្កវសិកោ ហុត្វា វិចរន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ, សោ យថា តស្ស គោបាលកស្ស…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន វណំ បដិច្ឆាទេតា ហោតីតិ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា និមិត្តគ្គាហី ហោតីតិអាទិនា នយេន សព្ពារម្មណេសុ និមិត្តំ គណ្ហន្តោ យថា សោ គោបាលកោ វណំ ន បដិច្ឆាទេតិ, ឯវំ សំវរំ ន សម្បាទេតិ។ សោ វិវដទ្វារោ វិចរន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន ធូមំ កត្តា ហោតីតិ សោ គោបាលកោ ធូមំ វិយ ធម្មទេសនាធូមំ ន ករោតិ, ធម្មកថំ វា សរភញ្ញំ វា ឧបនិសិន្នកថំ វា អនុមោទនំ វា ន ករោតិ ។ តតោ នំ មនុស្សា ពហុស្សុតោ គុណវាតិ ន ជានន្តិ, តេ គុណាគុណំ អជានន្តា ចតូហិ បច្ចយេហិ សង្គហំ ន ករោន្តិ ។ សោ បច្ចយេហិ កិលមមានោ ពុទ្ធវចនំ សជ្ឈាយំ កាតុំ វត្តបដិបត្តឹ បូរេតុំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន តិត្ថំ ជានាតីតិ តិត្ថភូតេ ពហុស្សុតភិក្ខូ ន ឧបសង្កមតិ, ឧបសង្កមន្តោ, “ឥទំ, ភន្តេ, ព្យញ្ជនំ កថំ រោបេតព្ពំ, ឥមស្ស ភាសិតស្ស កោ អត្ថោ, ឥមស្មឹ ឋានេ បាឡិ កឹ វទេតិ, ឥមស្មឹ ឋានេ អត្ថោ កឹ ទីបេតី”តិ ឯវំ ន បរិបុច្ឆតិ ន បរិបញ្ហតិ, ន ជានាបេតីតិ អត្ថោ។ តស្ស តេ ឯវំ អបរិបុច្ឆតោ អវិវដញ្ចេវ ន វិវរន្តិ, ភាជេត្វា ន ទស្សេន្តិ, អនុត្តានីកតញ្ច ន ឧត្តានីករោន្តិ, អបាកដំ ន បាកដំ ករោន្តិ។ **អនេកវិហិតេសុ ច កង្ខាឋានិយេសុ ធម្មេសូ**តិ អនេកវិធាសុ កង្ខាសុ ឯកំ កង្ខម្បិ ន បដិវិនោទេន្តិ។ កង្ខា ឯវ ហិ កង្ខាឋានិយា ធម្មា នាម។ តត្ថ ឯកំ កង្ខម្បិ ន នីហរន្តីតិ អត្ថោ។ សោ ឯវំ ពហុស្សុតតិត្ថំ អនុបសង្កមិត្វា សកង្ខោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ។ យថា ច សោ គោបាលកោ តិត្ថំ ន ជានាតិ, ឯវំ អយម្បិ ភិក្ខុ ធម្មតិត្ថំ ន ជានាតិ, អជានន្តោ អវិសយេ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, អភិធម្មិកំ ឧបសង្កមិត្វា កប្បិយាកប្បិយំ បុច្ឆតិ, វិនយធរំ ឧបសង្កមិត្វា រូបារូបបរិច្ឆេទំ បុច្ឆតិ។ តេ អវិសយេ បុដ្ឋា កថេតុំ ន សក្កោន្តិ, សោ អត្តនា សកង្ខោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន បីតំ ជានាតីតិ យថា សោ គោបាលកោ បីតាបីតំ ន ជានាតិ, ឯវំ ធម្មូបសញ្ហិតំ បាមោជ្ជំ ន ជានាតិ ន លភតិ, សវនមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុំ និស្សាយ អានិសំសំ ន វិន្ទតិ, ធម្មស្សវនគ្គំ គន្ត្វា សក្កច្ចំ ន សុណាតិ, និសិន្នោ និទ្ទាយតិ, កថំ កថេតិ, អញ្ញវិហិតកោ ហោតិ, សោ សក្កច្ចំ ធម្មំ អសុណន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន វីថឹ ជានាតីតិ សោ គោបាលកោ មគ្គាមគ្គំ វិយ, – “អយំ លោកិយោ អយំ លោកុត្តរោ”តិ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ យថាភូតំ ន បជានាតិ។ អជានន្តោ លោកិយមគ្គេ អភិនិវិសិត្វា លោកុត្តរំ និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន គោចរកុសលោ ហោតីតិ សោ គោបាលកោ បញ្ចាហិកវារេ សត្តាហិកវារេ វិយ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ , “ឥមេ លោកិយា ឥមេ លោកុត្តរា”តិ យថាភូតំ ន បជានាតិ។ អជានន្តោ សុខុមដ្ឋានេសុ អត្តនោ ញាណំ ចរាបេត្វា លោកិយសតិបដ្ឋានេ អភិនិវិសិត្វា លោកុត្តរំ និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

អនវសេសទោហី ច ហោតីតិ បដិគ្គហណេ មត្តំ អជានន្តោ អនវសេសំ ទុហតិ។ និទ្ទេសវារេ បនស្ស **អភិហដ្ឋុំ បវារេន្តី**តិ អភិហរិត្វា បវារេន្តិ។ ឯត្ថ ទ្វេ អភិហារា វាចាភិហារោ ច បច្ចយាភិហារោ ច។ **វាចាភិហារោ** នាម មនុស្សា ភិក្ខុស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, “វទេយ្យាថ, ភន្តេ, យេនត្ថោ”តិ បវារេន្តិ។ **បច្ចយាភិហារោ** នាម វត្ថាទីនិ វា តេលផាណិតាទីនិ វា គហេត្វា ភិក្ខុស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, “គណ្ហថ, ភន្តេ, យាវតកេន អត្ថោ”តិ វទន្តិ។ **តត្រ ភិក្ខុ មត្តំ ន ជានាតី**តិ ភិក្ខុ តេសុ បច្ចយេសុ បមាណំ ន ជានាតិ, – “ទាយកស្ស វសោ វេទិតព្ពោ, ទេយ្យធម្មស្ស វសោ វេទិតព្ពោ, អត្តនោ ថាមោ វេទិតព្ពោ”តិ រថវិនីតេ វុត្តនយេន បមាណយុត្តំ អគ្គហេត្វា យំ អាហរន្តិ, តំ សព្ពំ គណ្ហាតីតិ អត្ថោ។ មនុស្សា វិប្បដិសារិនោ ន បុន អភិហរិត្វា បវារេន្តិ។ សោ បច្ចយេហិ កិលមន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ…បេ.… បរិពាហិរោ ហោតិ។

តេ ន អតិរេកបូជាយ បូជេតា ហោតីតិ សោ គោបាលកោ មហាឧសភេ វិយ តេ ថេរេ ភិក្ខូ ឥមាយ អាវិ ចេវ រហោ ច មេត្តាយ កាយកម្មាទិកាយ អតិរេកបូជាយ ន បូជេតិ។ តតោ ថេរា, – “ឥមេ អម្ហេសុ គរុចិត្តីការំ ន ករោន្តី”តិ នវកេ ភិក្ខូ ទ្វីហិ សង្គហេហិ ន សង្គណ្ហន្តិ, ន អាមិសសង្គហេន ចីវរេន វា បត្តេន វា បត្តបរិយាបន្នេន វា វសនដ្ឋានេន វា។ កិលមន្តេ មិលាយន្តេបិ នប្បដិជគ្គន្តិ។ បាឡឹ វា អដ្ឋកថំ វា ធម្មកថាពន្ធំ វា គុយ្ហគន្ថំ វា ន សិក្ខាបេន្តិ។ នវកា ថេរានំ សន្តិកា សព្ពសោ ឥមេ ទ្វេ សង្គហេ អលភមានា ឥមស្មឹ សាសនេ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ យថា តស្ស គោបាលកស្ស គោគណោ ន វឌ្ឍតិ, ឯវំ សីលាទីនិ ន វឌ្ឍន្តិ។ យថា ច សោ គោបាលកោ បញ្ចហិ គោរសេហិ បរិពាហិរោ ហោតិ, ឯវំ បញ្ចហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ បរិពាហិរា ហោន្តិ។ សុក្កបក្ខោ កណ្ហបក្ខេ វុត្តវិបល្លាសវសេន យោជេត្វា វេទិតព្ពោតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាគោបាលកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចូឡគោបាលកសុត្តវណ្ណនា

៣៥០. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡគោបាលកសុត្តំ។ តត្ថ **ឧក្កចេលាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តស្មឹ កិរ មាបិយមានេ រត្តឹ គង្គាសោតតោ មច្ឆោ ថលំ បត្តោ។ មនុស្សា ចេលានិ តេលបាតិយំ តេមេត្វា ឧក្កា កត្វា មច្ឆំ គណ្ហឹសុ។ នគរេ និដ្ឋិតេ តស្ស នាមំ ករោន្តេ អម្ហេហិ នគរដ្ឋានស្ស គហិតទិវសេ ចេលុក្កាហិ មច្ឆោ គហិតោតិ **ឧក្កចេលា-ត្វេវស្ស** នាមំ អកំសុ។ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ យស្មឹ ឋានេ និសិន្នស្ស សព្ពា គង្គា បាកដា ហុត្វា បញ្ញាយតិ, តាទិសេ វាលិកុស្សទេ គង្គាតិត្ថេ សាយន្ហសមយេ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ និសីទិត្វា មហាគង្គំ បរិបុណ្ណំ សន្ទមានំ ឱលោកេន្តោ, – “អត្ថិ នុ ខោ ឥមំ គង្គំ និស្សាយ កោចិ បុព្ពេ វឌ្ឍិបរិហានី បត្តោ”តិ អាវជ្ជិត្វា, បុព្ពេ ឯកំ ពាលគោបាលកំ និស្សាយ អនេកសតសហស្សា គោគណា ឥមិស្សា គង្គាយ អាវដ្ដេ បតិត្វា សមុទ្ទមេវ បវិដ្ឋា, អបរំ បន បណ្ឌិតគោបាលកំ និស្សាយ អនេកសតសហស្សគោគណស្ស សោត្ថិ ជាតា វឌ្ឍិ ជាតា អារោគ្យំ ជាតន្តិ អទ្ទស។ ទិស្វា ឥមំ ការណំ និស្សាយ ភិក្ខូនំ ធម្មំ ទេសេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។

មាគធកោតិ មគធរដ្ឋវាសី។ **ទុប្បញ្ញជាតិកោ**តិ និប្បញ្ញសភាវោ ទន្ធោ មហាជឡោ។ **អសមវេក្ខិត្វា**តិ អសល្លក្ខេត្វា អនុបធារេត្វា។ **បតារេសី**តិ តារេតុំ អារភិ។ **ឧត្តរំ តីរំ សុវិទេហាន**ន្តិ គង្គាយ ឱរិមេ តីរេ មគធរដ្ឋំ, បារិមេ តីរេ វិទេហរដ្ឋំ, គាវោ មគធរដ្ឋតោ វិទេហរដ្ឋំ នេត្វា រក្ខិស្សាមីតិ ឧត្តរំ តីរំ បតារេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ឧត្តរំ តីរំ សុវិទេហាន”ន្តិ។ **អាមណ្ឌលិកំ ករិត្វា**តិ មណ្ឌលិកំ កត្វា។ **អនយព្យសនំ អាបជ្ជឹសូ**តិ អវឌ្ឍឹ វិនាសំ បាបុណឹសុ, មហាសមុទ្ទមេវ បវិសឹសុ។ តេន ហិ គោបាលកេន គាវោ ឱតារេន្តេន គង្គាយ ឱរិមតីរេ សមតិត្ថញ្ច វិសមតិត្ថញ្ច ឱលោកេតព្ពំ អស្ស, មជ្ឈេ គង្គាយ គុន្នំ វិស្សមដ្ឋានត្ថំ ទ្វេ តីណិ វាលិកត្ថលានិ សល្លក្ខេតព្ពានិ អស្សុ។ តថា បារិមតីរេ តីណិ ចត្តារិ តិត្ថានិ, ឥមស្មា តិត្ថា ភដ្ឋា ឥមំ តិត្ថំ គណ្ហិស្សន្តិ, ឥមស្មា ភដ្ឋា ឥមន្តិ។ អយំ បន ពាលគោបាលកោ ឱរិមតីរេ គុន្នំ ឱតរណតិត្ថំ សមំ វា វិសមំ វា អនោលោកេត្វាវ មជ្ឈេ គង្គាយ គុន្នំ វិស្សមដ្ឋានត្ថំ ទ្វេ តីណិ វាលិកត្ថលានិបិ អសល្លក្ខេត្វាវ បរតីរេ ចត្តារិ បញ្ច ឧត្តរណតិត្ថានិ អសមវេក្ខិត្វាវ អតិត្ថេនេវ គាវោ ឱតារេសិ។ អថស្ស មហាឧសភោ ជវនសម្បន្នតាយ ចេវ ថាមសម្បន្នតាយ ច តិរិយំ គង្គាយ សោតំ ឆេត្វា បារិមំ តីរំ បត្វា ឆិន្នតដញ្ចេវ កណ្ដកគុម្ពគហនញ្ច ទិស្វា, “ទុព្ពិនិវិដ្ឋមេត”ន្តិ ញត្វា ធុរគ្គ-បតិដ្ឋានោកាសម្បិ អលភិត្វា បដិនិវត្តិ។ គាវោ មហាឧសភោ និវត្តោ មយម្បិ និវត្តិស្សាមាតិ និវត្តា។ មហតោ គោគណស្ស និវត្តដ្ឋានេ ឧទកំ ឆិជ្ជិត្វា មជ្ឈេ គង្គាយ អាវដ្ដំ ឧដ្ឋបេសិ។ គោគណោ អាវដ្ដំ បវិសិត្វា សមុទ្ទមេវ បត្តោ។ ឯកោបិ គោណោ អរោគោ នាម នាហោសិ។ តេនាហ – “តត្ថេវ អនយព្យសនំ អាបជ្ជឹសូ”តិ។

អកុសលា ឥមស្ស លោកស្សាតិ ឥធ លោកេ ខន្ធធាតាយតនេសុ អកុសលា អនេកា, បរលោកេបិ ឯសេវ នយោ។ **មារធេយ្យំ** វុច្ចតិ តេភូមកធម្មា។ **អមារធេយ្យំ** នវ លោកុត្តរធម្មា។ **មច្ចុធេយ្យ**ម្បិ តេភូមកធម្មាវ។ **អមច្ចុធេយ្យំ** នវ លោកុត្តរធម្មា។ តត្ថ **អកុសលា** អនេកា។ វចនត្ថោ បន មារស្ស ធេយ្យំ **មារធេយ្យំ។ ធេយ្យ**ន្តិ ឋានំ វត្ថុ និវាសោ គោចរោ។ **មច្ចុធេយ្យេ**បិ ឯសេវ នយោ។ **តេស**ន្តិ តេសំ ឯវរូបានំ សមណព្រាហ្មណានំ, ឥមិនា ឆ សត្ថារោ ទស្សិតាតិ វេទិតព្ពា។

៣៥១. ឯវំ កណ្ហបក្ខំ និដ្ឋបេត្វា សុក្កបក្ខំ ទស្សេន្តោ **ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ពលវគាវោ**តិ ទន្តគោណេ ចេវ ធេនុយោ ច។ **ទម្មគាវោ**តិ ទមេតព្ពគោណេ ចេវ អវិជាតគាវោ ច។ **វច្ឆតរេ**តិ វច្ឆភាវំ តរិត្វា ឋិតេ ពលវវច្ឆេ។ **វច្ឆកេ**តិ ធេនុបកេ តរុណវច្ឆកេ ។ **កិសាពលកេ**តិ អប្បមំសលោហិតេ មន្ទថាមេ។ **តាវទេវ ជាតកោ**តិ តំទិវសេ ជាតកោ។ **មាតុគោរវកេន វុយ្ហមានោ**តិ មាតា បុរតោ បុរតោ ហុំហុន្តិ គោរវំ កត្វា សញ្ញំ ទទមានា ឧរេន ឧទកំ ឆិន្ទមានា គច្ឆតិ, វច្ឆកោ តាយ គោរវសញ្ញាយ ធេនុយា វា ឧរេន ឆិន្នោទកេន គច្ឆមានោ “មាតុគោរវកេន វុយ្ហមានោ”តិ វុច្ចតិ។

៣៥២. **មារស្ស សោតំ ឆេត្វា**តិ អរហត្តមគ្គេន មារស្ស តណ្ហាសោតំ ឆេត្វា។ **បារំ គតា**តិ មហាឧសភា នទីបារំ វិយ សំសារបារំ និព្ពានំ គតា។ **បារំ អគមំសូ**តិ មហាឧសភានំ បារង្គតក្ខណេ គង្គាយ សោតស្ស តយោ កោដ្ឋាសេ អតិក្កម្ម ឋិតា មហាឧសភេ បារំ បត្តេ ទិស្វា តេសំ គតមគ្គំ បដិបជ្ជិត្វា បារំ អគមំសុ។ **បារំ គមិស្សន្តី**តិ ចតុមគ្គវជ្ឈានំ កិលេសានំ តយោ កោដ្ឋាសេ ខេបេត្វា ឋិតា ឥទានិ អរហត្តមគ្គេន អវសេសំ តណ្ហាសោតំ ឆេត្វា ពលវគាវោ វិយ នទីបារំ សំសារបារំ និព្ពានំ គមិស្សន្តីតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ធម្មានុសារិនោ, សទ្ធានុសារិនោ**តិ ឥមេ ទ្វេ បឋមមគ្គសមង្គិនោ។

ជានតាតិ សព្ពធម្មេ ជានន្តេន ពុទ្ធេន។ **សុប្បកាសិតោ**តិ សុកថិតោ។ **វិវដ**ន្តិ វិវរិតំ។ **អមតទ្វារ**ន្តិ អរិយមគ្គោ។ **និព្ពានបត្តិយា**តិ តទត្ថាយ វិវដំ។ **វិនឡីកត**ន្តិ វិគតមាននឡំ កតំ។ **ខេមំ បត្ថេថា**តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទេន អរហត្តំ បត្ថេថ, កត្តុកាមា និព្ពត្តេតុកាមា ហោថាតិ អត្ថោ។ “បត្ថ’ត្ថា”តិបិ បាឋោ។ ឯវរូបំ សត្ថារំ លភិត្វា តុម្ហេ បត្ថយេថ នាមាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។ ភគវា បន យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡគោបាលកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចូឡសច្ចកសុត្តវណ្ណនា

៣៥៣. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ ចូឡសច្ចកសុត្តំ។ តត្ថ **មហាវនេ កូដាគារសាលាយ**ន្តិ មហាវនំ នាម សយំជាតំ អរោបិមំ សបរិច្ឆេទំ មហន្តំ វនំ។ កបិលវត្ថុសាមន្តា បន មហាវនំ ហិមវន្តេន សហ ឯកាពទ្ធំ អបរិច្ឆេទំ ហុត្វា មហាសមុទ្ទំ អាហច្ច ឋិតំ។ ឥទំ តាទិសំ ន ហោតិ។ សបរិច្ឆេទំ មហន្តំ វនន្តិ **មហាវនំ។ កូដាគារសាលា** បន មហាវនំ និស្សាយ កតេ អារាមេ កូដាគារំ អន្តោកត្វា ហំសវដ្ដកច្ឆន្នេន កតា សព្ពាការសម្បន្នា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ គន្ធកុដិ វេទិតព្ពា។

សច្ចកោ និគណ្ឋបុត្តោតិ បុព្ពេ កិរ ឯកោ និគណ្ឋោ ច និគណ្ឋី ច បញ្ច បញ្ច វាទសតានិ ឧគ្គហេត្វា, វាទំ អារោបេស្សាមាតិ ជម្ពុទីបេ វិចរន្តា វេសាលិយំ សមាគតា។ លិច្ឆវិរាជានោ ទិស្វា, – “ត្វំ កោ, ត្វំ កា”តិ បុច្ឆិំសុ។ និគណ្ឋោ – “អហំ វាទំ អារោបេស្សាមីតិ ជម្ពុទីបេ វិចរាមី”តិ អាហ។ និគណ្ឋីបិ តថា អាហ។ លិច្ឆវិនោ, “ឥធេវ អញ្ញមញ្ញំ វាទំ អារោបេថា”តិ អាហំសុ។ និគណ្ឋី អត្តនា ឧគ្គហិតានិ បញ្ចវាទសតានិ បុច្ឆិ, និគណ្ឋោ កថេសិ។ និគណ្ឋេន បុច្ឆិតេបិ និគណ្ឋី កថេសិយេវ។ ឯកស្សបិ ន ជយោ, ន បរាជយោ, ឧភោ សមសមាវ អហេសុំ។ លិច្ឆវិនោ, – “តុម្ហេ ឧភោបិ សមសមា អាហិណ្ឌិត្វា កឹ ករិស្សថ, ឥធេវ វសថា”តិ គេហំ ទត្វា ពលឹ បដ្ឋបេសុំ។ តេសំ សំវាសមន្វាយ ចតស្សោ ធីតរោ ជាតា, – ឯកា សច្ចា នាម, ឯកា លោលា នាម, ឯកា បដាចារា នាម, ឯកា អាចារវតី នាម។ តាបិ បណ្ឌិតាវ អហេសុំ, មាតាបិតូហិ ឧគ្គហិតានិ បញ្ច បញ្ច វាទសតានិ ឧគ្គហេសុំ។ តា វយបត្តា មាតាបិតរោ អវោចុំ – “អម្ហាកំ អម្មា កុលេ ទារិកា នាម ហិរញ្ញសុវណ្ណាទីនិ ទត្វា កុលឃរំ បេសិតបុព្ពា នាម នត្ថិ។ យោ បន អគារិកោ តាសំ វាទំ មទ្ទិតុំ សក្កោតិ, តស្ស បាទបរិចារិកា ហោន្តិ។ យោ បព្ពជិតោ តាសំ មទ្ទិតុំ សក្កោតិ, តស្ស សន្តិកេ បព្ពជន្តិ។ តុម្ហេ កឹ ករិស្សថា”តិ? មយម្បិ ឯវមេវ ករិស្សាមាតិ។ ចតស្សោបិ បរិព្ពាជិកវេសំ គហេត្វា, “អយំ ជម្ពុទីបោ នាម ជម្ពុយា បញ្ញាយតី”តិ ជម្ពុសាខំ គហេត្វា ចារិកំ បក្កមឹសុ។ យំ

គាមំ បាបុណន្តិ, តស្ស ទ្វារេ បំសុបុញ្ជេ វា វាលិកបុញ្ជេ វា ជម្ពុធជំ ឋបេត្វា, – “យោ វាទំ អារោបេតុំ សក្កោតិ, សោ ឥមំ មទ្ទតូ”តិ វត្វា គាមំ បវិសន្តិ។ ឯវំ គាមេន គាមំ វិចរន្តិយោ សាវត្ថឹ បាបុណិត្វា តថេវ គាមទ្វារេ ជម្ពុធជំ ឋបេត្វា សម្បត្តមនុស្សានំ អារោចេត្វា អន្តោនគរំ បវិដ្ឋា។

តេន សមយេន ភគវា សាវត្ថឹ និស្សាយ ជេតវនេ វិហរតិ។ អថាយស្មា សារិបុត្តោ គិលានេ បុច្ឆន្តោ អជគ្គិតដ្ឋានំ ជគ្គន្តោ អត្តនោ កិច្ចមហន្តតាយ អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ ទិវាតរំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តោ គាមទ្វារេ ជម្ពុធជំ ទិស្វា, – “កិមិទ”ន្តិ ទារកេ បុច្ឆិ។ តេ តមត្ថំ អារោចេសុំ។ តេន ហិ មទ្ទថាតិ។ ន សក្កោម, ភន្តេ, ភាយាមាតិ។ “កុមារា មា ភាយថ, ‘កេន អម្ហាកំ ជម្ពុធជោ មទ្ទាបិតោ’តិ វុត្តេ, ពុទ្ធសាវកេន សារិបុត្តត្ថេរេន មទ្ទាបិតោ, វាទំ អារោបេតុកាមា ជេតវនេ ថេរស្ស សន្តិកំ គច្ឆថាតិ វទេយ្យាថា”តិ អាហ។ តេ ថេរស្ស វចនំ សុត្វា ជម្ពុធជំ មទ្ទិត្វា ឆឌ្ឌេសុំ។ ថេរោ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា វិហារំ គតោ។ បរិព្ពាជិកាបិ គាមតោ និក្ខមិត្វា, “អម្ហាកំ ធជោ កេន មទ្ទាបិតោ”តិ បុច្ឆឹសុ។ ទារកា តមត្ថំ អារោចេសុំ។ បរិព្ពាជិកា បុន គាមំ បវិសិត្វា ឯកេកំ វីថឹ គហេត្វា, – “ពុទ្ធសាវកោ កិរ សារិបុត្តោ នាម អម្ហេហិ សទ្ធឹ វាទំ ករិស្សតិ, សោតុកាមា និក្ខមថា”តិ អារោចេសុំ។ មហាជនោ និក្ខមិ, តេន សទ្ធឹ បរិព្ពាជិកា ជេតវនំ អគមឹសុ។

ថេរោ – “អម្ហាកំ វសនដ្ឋានេ មាតុគាមស្ស អាគមនំ នាម អផាសុក”ន្តិ វិហារមជ្ឈេ និសីទិ។ បរិព្ពាជិកាយោ គន្ត្វា ថេរំ បុច្ឆឹសុ – “តុម្ហេហិ អម្ហាកំ ធជោ មទ្ទាបិតោ”តិ? អាម, មយា មទ្ទាបិតោតិ។ មយំ តុម្ហេហិ សទ្ធឹ វាទំ ករិស្សាមាតិ។ សាធុ ករោថ, កស្ស បុច្ឆា កស្ស វិស្សជ្ជនំ ហោតូតិ? បុច្ឆា នាម អម្ហាកំ បត្តា, តុម្ហេ បន មាតុគាមា នាម បឋមំ បុច្ឆថាតិ អាហ។ តា ចតស្សោបិ ចតូសុ ទិសាសុ ឋត្វា មាតាបិតូនំ សន្តិកេ ឧគ្គហិតំ វាទសហស្សំ បុច្ឆឹសុ។ ថេរោ ខគ្គេន កុមុទនាឡំ ឆិន្ទន្តោ វិយ បុច្ឆិតំ បុច្ឆិតំ និជ្ជដំ និគ្គណ្ឋឹ កត្វា កថេសិ, កថេត្វា បុន បុច្ឆថាតិ អាហ។ ឯត្តកមេវ, ភន្តេ, មយំ ជានាមាតិ។ ថេរោ អាហ – “តុម្ហេហិ វាទសហស្សំ បុច្ឆិតំ មយា កថិតំ, អហំ បន ឯកំ យេវ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមិ, តំ តុម្ហេ កថេថា”តិ។ តា ថេរស្ស វិសយំ ទិស្វា, “បុច្ឆថ, ភន្តេ, ព្យាករិស្សាមា”តិ វត្តុំ នាសក្ខឹសុ។ “វទ, ភន្តេ, ជានមានា ព្យាករិស្សាមា”តិ បុន អាហំសុ។

ថេរោ អយំ បន កុលបុត្តេ បព្ពាជេត្វា បឋមំ សិក្ខាបេតព្ពបញ្ហោតិ វត្វា, – “ឯកំ នាម កិ”ន្តិ បុច្ឆិ។ តា នេវ អន្តំ, ន កោដឹ អទ្ទសំសុ។ ថេរោ កថេថាតិ អាហ។ ន បស្សាម, ភន្តេតិ។ តុម្ហេហិ វាទសហស្សំ បុច្ឆិតំ មយា កថិតំ, មយ្ហំ តុម្ហេ ឯកំ បញ្ហម្បិ កថេតុំ ន សក្កោថ, ឯវំ សន្តេ កស្ស ជយោ កស្ស បរាជយោតិ? តុម្ហាកំ, ភន្តេ, ជយោ, អម្ហាកំ បរាជយោតិ។ ឥទានិ កឹ ករិស្សថាតិ? តា មាតាបិតូហិ វុត្តវចនំ អារោចេត្វា, “តុម្ហាកំ សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមា”តិ អាហំសុ។ តុម្ហេ មាតុគាមា នាម អម្ហាកំ សន្តិកេ បព្ពជិតុំ ន វដ្ដតិ, អម្ហាកំ បន សាសនំ គហេត្វា ភិក្ខុនិឧបស្សយំ គន្ត្វា បព្ពជថាតិ។ តា សាធូតិ ថេរស្ស សាសនំ គហេត្វា ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បព្ពជឹសុ។ បព្ពជិតា ច បន អប្បមត្តា អាតាបិនិយោ ហុត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណឹសុ។

អយំ សច្ចកោ តាសំ ចតុន្នម្បិ កនិដ្ឋភាតិកោ។ តាហិ ចតូហិបិ ឧត្តរិតរបញ្ញោ, មាតាបិតូនម្បិ សន្តិកា វាទសហស្សំ, តតោ ពហុតរញ្ច ពាហិរសមយំ ឧគ្គហេត្វា កត្ថចិ អគន្ត្វា រាជទារកេ សិប្បំ សិក្ខាបេន្តោ តត្ថេវ វេសាលិយំ វសតិ, បញ្ញាយ អតិបូរិតត្តា កុច្ឆិ មេ ភិជ្ជេយ្យាតិ ភីតោ អយបដ្ដេន កុច្ឆឹ បរិក្ខិបិត្វា ចរតិ, ឥមំ សន្ធាយ វុត្តំ “សច្ចកោ និគណ្ឋបុត្តោ”តិ។

ភស្សប្បវាទកោតិ ភស្សំ វុច្ចតិ កថាមគ្គោ, តំ បវទតិ កថេតីតិ ភស្សប្បវាទកោ។ **បណ្ឌិតវាទោ**តិ អហំ បណ្ឌិតោតិ ឯវំ វាទោ។ **សាធុសម្មតោ ពហុជនស្សា**តិ យំ យំ នក្ខត្តចារេន អាទិសតិ, តំ តំ យេភុយ្យេន តថេវ ហោតិ, តស្មា អយំ សាធុលទ្ធិកោ ភទ្ទកោតិ ឯវំ សម្មតោ មហាជនស្ស។ **វាទេន វាទំ សមារទ្ធោ**តិ កថាមគ្គេន ទោសំ អារោបិតោ។ **អាយស្មា អស្សជី**តិ សារិបុត្តត្ថេរស្ស អាចរិយោ អស្សជិត្ថេរោ។ **ជង្ឃាវិហារំ អនុចង្កមមានោ**តិ តតោ តតោ លិច្ឆវិរាជគេហតោ តំ តំ គេហំ គមនត្ថាយ អនុចង្កមមានោ។ **យេនាយស្មា អស្សជិ តេនុបសង្កមី**តិ កស្មា ឧបសង្កមិ? សមយជាននត្ថំ។

ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អហំ ‘សមណស្ស គោតមស្ស វាទំ អារោបេស្សាមី’តិ អាហិណ្ឌាមិ, ‘សមយំ បនស្ស ន ជានាមី’តិ ន អារោបេសឹ។ បរស្ស ហិ សមយំ ញត្វា អារោបិតោ វាទោ ស្វារោបិតោ នាម ហោតិ។ អយំ បន សមណស្ស គោតមស្ស សាវកោ បញ្ញាយតិ អស្សជិត្ថេរោ ; សោ អត្តនោ សត្ថុ សមយេ កោវិទោ, ឯតាហំ បុច្ឆិត្វា កថំ បតិដ្ឋាបេត្វា សមណស្ស គោតមស្ស វាទំ អារោបេស្សាមី”តិ។ តស្មា ឧបសង្កមិ។ **វិនេតី**តិ កថំ វិនេតិ, កថំ សិក្ខាបេតីតិ បុច្ឆតិ។ ថេរោ បន យស្មា ទុក្ខន្តិ វុត្តេ ឧបារម្ភស្ស ឱកាសោ ហោតិ, មគ្គផលានិបិ បរិយាយេន ទុក្ខន្តិ អាគតានិ, អយញ្ច ទុក្ខន្តិ វុត្តេ ថេរំ បុច្ឆេយ្យ – “ភោ អស្សជិ, កិមត្ថំ តុម្ហេ បព្ពជិតា”តិ។ តតោ “មគ្គផលត្ថាយា”តិ វុត្តេ, – “នយិទំ, ភោ អស្សជិ, តុម្ហាកំ សាសនំ នាម, មហាអាឃាតនំ នាមេតំ, និរយុស្សទោ

នាមេស, នត្ថិ តុម្ហាកំ សុខាសា, ឧដ្ឋាយុដ្ឋាយ ទុក្ខមេវ ជិរាបេន្តា អាហិណ្ឌថា”តិ ទោសំ អារោបេយ្យ, តស្មា បរវាទិស្ស បរិយាយកថំ កាតុំ ន វដ្ដតិ។ យថា ឯស អប្បតិដ្ឋោ ហោតិ, ឯវមស្ស និប្បរិយាយកថំ កថេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា, “រូបំ, ភិក្ខវេ, អនិច្ច”ន្តិ ឥមំ អនិច្ចានត្តវសេនេវ កថំ កថេតិ។ **ទុស្សុត**ន្តិ សោតុំ អយុត្តំ។

៣៥៤. សន្ថាគារេតិ រាជកុលានំ អត្ថានុសាសនសន្ថាគារសាលាយំ។ **យេន តេ លិច្ឆវី តេនុបសង្កមី**តិ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អហំ បុព្ពេ សមយំ អជាននភាវេន សមណស្ស គោតមស្ស វាទំ ន អារោបេសឹ, ឥទានិ បនស្ស មហាសាវកេន កថិតំ សមយំ ជានាមិ, ឥមេ ច មម អន្តេវាសិកា បញ្ចសតា លិច្ឆវី សន្និបតិតា។ ឯតេហិ សទ្ធឹ គន្ត្វា សមណស្ស គោតមស្ស វាទំ អារោបេស្សាមី”តិ តស្មា ឧបសង្កមិ។ **ញាតញ្ញតរេនា**តិ ញាតេសុ អភិញ្ញាតេសុ បញ្ចវគ្គិយត្ថេរេសុ អញ្ញតរេន។ **បតិដ្ឋិត**ន្តិ យថា តេន បតិដ្ឋិតំ។ សចេ ឯវំ បតិដ្ឋិស្សតិ, អថ បន អញ្ញទេវ វក្ខតិ, តត្រ មយា កឹ សក្កា កាតុន្តិ ឥទានេវ បិដ្ឋឹ បរិវត្តេន្តោ អាហ។ **អាកឌ្ឍេយ្យា**តិ អត្តនោ អភិមុខំ កឌ្ឍេយ្យ។ **បរិកឌ្ឍេយ្យា**តិ បុរតោ បដិបណាមេយ្យ។ **សម្បរិកឌ្ឍេយ្យា**តិ កាលេន អាកឌ្ឍេយ្យ, កាលេន បរិកឌ្ឍេយ្យ។ **សោណ្ឌិកាកិលញ្ជ**ន្តិ សុរាឃរេ បិដ្ឋកិលញ្ជំ។ **សោណ្ឌិកាធុត្តោ**តិ សុរាធុត្តោ។ **វាលំ កណ្ណេ គហេត្វា**តិ សុរាបរិស្សាវនត្ថវិកំ ធោវិតុកាមោ កសដនិធុននត្ថំ ឧភោសុ កណ្ណេសុ គហេត្វា។ **ឱធុនេយ្យា**តិ អធោមុខំ កត្វា ធុនេយ្យ។ **និទ្ធុនេយ្យា**តិ ឧទ្ធំមុខំ កត្វា ធុនេយ្យ។ **និច្ឆោដេយ្យា**តិ បុនប្បុនំ បប្ផោដេយ្យ។ **សាណធោវិកំ នាមា**តិ ឯត្ថ មនុស្សា សាណសាដកករណត្ថំ សាណវាកេ គហេត្វា មុដ្ឋឹ មុដ្ឋឹ ពន្ធិត្វា ឧទកេ បក្ខិបន្តិ។ តេ តតិយទិវសេ សុដ្ឋុ កិលិន្នា ហោន្តិ។ អថ មនុស្សា អម្ពិលយាគុសុរាទីនិ អាទាយ តត្ថ គន្ត្វា សាណមុដ្ឋឹ គហេត្វា, ទក្ខិណតោ វាមតោ សម្មុខា ចាតិ តីសុ ផលកេសុ សកឹ ទក្ខិណផលកេ, សកឹ វាមផលកេ, សកឹ សម្មុខផលកេ បហរន្តា អម្ពិលយាគុសុរាទីនិ ភុញ្ជន្តា បិវន្តា ខាទន្តា ធោវន្តិ។ មហន្តា កីឡា ហោតិ។ រញ្ញោ នាគោ តំ កីឡំ ទិស្វា គម្ភីរំ ឧទកំ អនុបវិសិត្វា សោណ្ឌាយ ឧទកំ គហេត្វា សកឹ កុម្ភេ សកឹ បិដ្ឋិយំ សកឹ ឧភោសុ បស្សេសុ សកឹ អន្តរសត្ថិយំ បក្ខិបន្តោ កីឡិត្ថ។ តទុបាទាយ តំ កីឡិតជាតំ សាណធោវិកំ នាម វុច្ចតិ , តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សាណធោវិកំ នាម កីឡិតជាតំ កីឡតី”តិ។ **កឹ សោ ភវមានោ សច្ចកោ និគណ្ឋបុត្តោ, យោ ភគវតោ វាទំ អារោបេស្សតី**តិ យោ សច្ចកោ និគណ្ឋបុត្តោ ភគវតោ វាទំ អារោបេស្សតិ, សោ កឹ ភវមានោ កឹ យក្ខោ ភវមានោ ឧទាហុ ឥន្ទោ, ឧទាហុ ព្រហ្មា ភវមានោ ភគវតោ វាទំ អារោបេស្សតិ? ន ហិ សក្កា បកតិមនុស្សេន ភគវតោ វាទំ អារោបេតុន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

៣៥៥. តេន ខោ បន សមយេនាតិ យស្មឹ សមយេ សច្ចកោ អារាមំ បាវិសិ, តស្មឹ។ កិស្មឹ បន សមយេ បាវិសីតិ? មហាមជ្ឈន្ហិកសមយេ។ កស្មា បន តស្មឹ សមយេ ចង្កមន្តីតិ? បណីតភោជនបច្ចយស្ស ថិនមិទ្ធស្ស វិនោទនត្ថំ។ ទិវាបធានិកា វា តេ។ តាទិសានញ្ហិ បច្ឆាភត្តំ ចង្កមិត្វា ន្ហត្វា សរីរំ ឧតុំ គណ្ហាបេត្វា និសជ្ជ សមណធម្មំ ករោន្តានំ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **យេន តេ ភិក្ខូ**តិ សោ កិរ កុហឹ សមណោ គោតមោតិ បរិវេណតោ បរិវេណំ គន្ត្វា បុច្ឆិត្វា បវិសិស្សាមីតិ វិលោកេន្តោ អរញ្ញេ ហត្ថី វិយ ចង្កមេ ចង្កមមានេ បំសុកូលិកភិក្ខូ ទិស្វា តេសំ សន្តិកំ អគមាសិ។ តំ សន្ធាយ, “យេន តេ ភិក្ខូ”តិអាទិ វុត្តំ។ **កហំ នុ ខោ, ភោ**តិ កតរស្មឹ អាវាសេ វា មណ្ឌបេ វាតិ អត្ថោ។ **ឯស, អគ្គិវេស្សន, ភគវា**តិ តទា កិរ ភគវា បច្ចូសកាលេ មហាករុណា សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា ទសសហស្សចក្កវាឡេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណជាលំ បត្ថរិត្វា ពោធនេយ្យសត្តំ ឱលោកេន្តោ អទ្ទស – “ស្វេ សច្ចកោ និគណ្ឋបុត្តោ មហតី លិច្ឆវិបរិសំ គហេត្វា មម វាទំ អារោបេតុកាមោ អាគមិស្សតី”តិ។ តស្មា បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ វេសាលិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ មហាបរិសាយ និសីទិតុំ សុខដ្ឋានេ និសីទិស្សាមីតិ គន្ធកុដឹ អបវិសិត្វា មហាវនេ អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ ទិវាវិហារំ និសីទិ។ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ វត្តំ ទស្សេត្វា អាគតា, សច្ចកេន បុដ្ឋា ទូរេ និសិន្នំ ភគវន្តំ ទស្សេន្តា, “ឯស អគ្គិវេស្សន ភគវា”តិ អាហំសុ។

មហតិយា លិច្ឆវិបរិសាយ សទ្ធិន្តិ ហេដ្ឋា បញ្ចមត្តេហិ លិច្ឆវិសតេហិ បរិវុតោតិ វុត្តំ។ តេ ឯតស្ស អន្តេវាសិកាយេវ, អន្តោវេសាលិយំ បន សច្ចកោ បញ្ចមត្តានិ លិច្ឆវិរាជសតានិ គហេត្វា, “វាទត្ថិកោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមន្តោ”តិ សុត្វា ទ្វិន្នំ បណ្ឌិតានំ កថាសល្លាបំ សោស្សាមាតិ យេភុយ្យេន មនុស្សា និក្ខន្តា, ឯវំ សា បរិសា មហតី អបរិច្ឆិន្នគណនា អហោសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អញ្ជលឹ បណាមេត្វា**តិ ឯតេ ឧភតោបក្ខិកា, តេ ឯវំ ចិន្តេសុំ – “សចេ នោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ, ‘កស្មា តុម្ហេ សមណំ គោតមំ វន្ទិត្ថា’តិ, តេសំ, ‘កឹ អញ្ជលិមត្តករណេនបិ វន្ទិតំ ហោតី’តិ វក្ខាម។ សចេ នោ សម្មាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ, ‘កស្មា ភគវន្តំ ន វន្ទិត្ថា’តិ, ‘កឹ សីសេន ភូមឹ បហរន្តេនេវ វន្ទិតំ ហោតិ, ននុ អញ្ជលិកម្មម្បិ វន្ទនា ឯវា’តិ វក្ខាមា”តិ។ **នាម គោត្ត**ន្តិ, ភោ គោតម, អហំ អសុកស្ស បុត្តោ ទត្តោ នាម មិត្តោ នាម ឥធ អាគតោតិ វទន្តា នាមំ សាវេន្តិ នាម។ ភោ គោតម, អហំ វាសិដ្ឋោ នាម កច្ចានោ នាម ឥធ អាគតោតិ វទន្តា គោត្តំ សាវេន្តិ នាម។ ឯតេ កិរ ទលិទ្ទា ជិណ្ណកុលបុត្តា បរិសមជ្ឈេ នាមគោត្តវសេន បាកដា ភវិស្សាមាតិ ឯវំ អកំសុ។ យេ បន តុណ្ហីភូតា និសីទឹសុ, តេ កេរាដិកា ចេវ អន្ធពាលា ច។ តត្ថ កេរាដិកា, “ឯកំ ទ្វេ កថាសល្លាបេ ករោន្តោ វិស្សាសិកោ ហោតិ, អថ វិស្សាសេ សតិ

ឯកំ ទ្វេ ភិក្ខូ អទាតុំ ន យុត្ត”ន្តិ តតោ អត្តានំ មោចេន្តា តុណ្ហី និសីទន្តិ។ អន្ធពាលា អញ្ញាណតាយេវ អវក្ខិត្តមត្តិកាបិណ្ឌោ វិយ យត្ថ កត្ថចិ តុណ្ហីភូតា និសីទន្តិ។

៣៥៦. កិញ្ចិទេវ ទេសន្តិ កញ្ចិ ឱកាសំ កិញ្ចិ ការណំ, អថស្ស ភគវា បញ្ហបុច្ឆនេ ឧស្សាហំ ជនេន្តោ អាហ – **បុច្ឆ, អគ្គិវេស្សន, យទាកង្ខសីតិ**។ តស្សត្ថោ – “បុច្ឆ យទិ អាកង្ខសិ, ន មេ បញ្ហវិស្សជ្ជនេ ភារោ អត្ថិ”។ អថ វា “បុច្ឆ យំ អាកង្ខសិ, សព្វំ តេ វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ អសាធារណំ បច្ចេកពុទ្ធអគ្គសាវមហាសាវកេហិ។ តេ ហិ យទាកង្ខសីតិ ន វទន្តិ, សុត្វា វេទិស្សាមាតិ វទន្តិ។ ពុទ្ធា បន “បុច្ឆាវុសោ, យទាកង្ខសី”តិ (សំ. និ. ១.២៣៧) វា, “បុច្ឆ, មហារាជ, យទាកង្ខសី”តិ (ទី. និ. ១.១៦២) វា,

“បុច្ឆ វាសវ មំ បញ្ហំ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ;
តស្ស តស្សេវ បញ្ហស្ស, អហំ អន្តំ ករោមិ តេ” ឥតិ។ (ទី. និ. ២.៣៥៦) វា,

“តេន ហិ ត្វំ, ភិក្ខុ, សកេ អាសនេ និសីទិត្វា បុច្ឆ យទាកង្ខសី”តិ (ម. និ. ៣.៨៥) វា,

“ពាវរិស្ស ច តុយ្ហំ វា, សព្ពេសំ សព្ពសំសយំ;
កតាវកាសា បុច្ឆវ្ហោ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆថា”តិ។ (សុ. និ. ១០៣៦) វា,

“បុច្ឆ មំ សភិយ បញ្ហំ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ;
តស្ស តស្សេវ បញ្ហស្ស, អហំ អន្តំ ករោមិ តេ” ឥតិ។ (សុ. និ. ៥១៧) វា –

តេសំ តេសំ យក្ខនរិន្ទទេវសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកានំ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេន្តិ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ ភគវា ពុទ្ធភូមឹ បត្វា ឯតំ បវារណំ បវារេយ្យ។ យោ ពោធិសត្តភូមិយំ បទេសញាណេបិ ឋិតោ

“កោណ្ឌញ្ញ បញ្ហានិ វិយាករោហិ,
យាចន្តិ តំ ឥសយោ សាធុរូបា;
កោណ្ឌញ្ញ ឯសោ មនុជេសុ ធម្មោ,
យំ វុទ្ធមាគច្ឆតិ ឯស ភារោ”តិ។ (ជា. ២.១៧.៦០) –

ឯវំ សក្កាទីនំ អត្ថាយ ឥសីហិ យាចិតោ

“កតាវកាសា បុច្ឆន្តុ ភោន្តោ,
យំ កិញ្ចិ បញ្ហំ មនសាភិបត្ថិតំ;
អហញ្ហិ តំ តំ វោ វិយាករិស្សំ,
ញត្វា សយំ លោកមិមំ បរញ្ច”តិ។ (ជា. ២.១៧.៦១);

ឯវំ សរភង្គកាលេ, សម្ភវជាតកេ ច សកលជម្ពុទីបំ តិក្ខត្តុំ វិចរិត្វា បញ្ហានំ អន្តករំ អទិស្វា សុចិរតេន ព្រាហ្មណេន បញ្ហំ បុដ្ឋោ ឱកាសេ ការិតេ, ជាតិយា សត្តវស្សោ រថិកាយំ បំសុំ កីឡន្តោ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា អន្តរវីថិយំ និសិន្នោវ –

“តគ្ឃ តេ អហមក្ខិស្សំ, យថាបិ កុសលោ តថា;
រាជា ច ខោ តំ ជានាតិ, យទិ កាហតិ វា ន វា”តិ។ (ជា. ១.១៦.១៧២) –

សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ។

ឯវំ ភគវតា សព្ពញ្ញុបវារណាយ បវារិតាយ អត្តមនោ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ, “កថំ បន, ភោ គោតមា”តិអាទិមាហ។

អថស្ស ភគវា, “បស្សថ, ភោ, អញ្ញំ សាវកេន កថិតំ, អញ្ញំ សត្ថា កថេតិ, ននុ មយា បដិកច្ចេវ វុត្តំ, ‘សចេ តថា បតិដ្ឋិស្សតិ, យថាស្ស សាវកេន បតិដ្ឋិតំ, ឯវាហំ វាទំ អារោបេស្សាមី’តិ។ អយំ បន អញ្ញមេវ កថេតិ, តត្ថ កឹ មយា សក្កា កាតុ”ន្តិ ឯវំ និគណ្ឋស្ស វចនោកាសោ មា ហោតូតិ ហេដ្ឋា អស្សជិត្ថេរេន កថិតនិយាមេនេវ កថេន្តោ, **ឯវំ ខោ អហំ, អគ្គិវេស្សនា**តិអាទិមាហ។ **ឧបមា មំ, ភោ គោតម, បដិភាតី**តិ, ភោ គោតម, មយ្ហំ

ឯកា ឧបមា ឧបដ្ឋាតិ, អាហរាមិ តំ ឧបមន្តិ វទតិ។ **បដិភាតុ តំ, អគ្គិវេស្សនា**តិ ឧបដ្ឋាតុ តេ, អគ្គិវេស្សន, អាហរ តំ ឧបមំ វិសត្ថោតិ ភគវា អវោច។ **ពលករណីយា**តិ ពាហុពលេន កត្តព្ពា កសិវាណិជ្ជាទិកា កម្មន្តា។ **រូបត្តាយំ បុរិសបុគ្គលោ**តិ រូបំ អត្តា អស្សាតិ **រូបត្តា**, រូបំ អត្តាតិ គហេត្វា ឋិតបុគ្គលំ ទីបេតិ។ **រូបេ បតិដ្ឋាយា**តិ តស្មិំ អត្តាតិ គហិតរូបេ បតិដ្ឋហិត្វា។ **បុញ្ញំ វា អបុញ្ញំ វា បសវតី**តិ កុសលំ វា អកុសលំ វា បដិលភតិ។ **ផេទនត្ថាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ ឥមិនា កឹ ទីបេតិ? ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា ឥមេសំ សត្តានំ បថវី វិយ បតិដ្ឋា, តេ ឥមេសុ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ បតិដ្ឋាយ កុសលាកុសលកម្មំ នាម អាយូហន្តិ។ តុម្ហេ ឯវរូបំ វិជ្ជមានមេវ អត្តានំ បដិសេធេន្តោ បញ្ចក្ខន្ធា អនត្តាតិ ទីបេថាតិ អតិវិយ សការណំ កត្វា ឧបមំ អាហរិ។ ឥមិនា ច និគណ្ឋេន អាហដឱបម្មំ និយតមេវ , សព្ពញ្ញុពុទ្ធតោ អញ្ញោ តស្ស កថំ ឆិន្ទិត្វា វាទេ ទោសំ ទាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ ទុវិធា ហិ បុគ្គលា ពុទ្ធវេនេយ្យា ច សាវកវេនេយ្យា ច។ សាវកវេនេយ្យេ សាវកាបិ វិនេន្តិ ពុទ្ធាបិ។ ពុទ្ធវេនេយ្យេ បន សាវកា វិនេតុំ ន សក្កោន្តិ, ពុទ្ធាវ វិនេន្តិ។ អយម្បិ និគណ្ឋោ ពុទ្ធវេនេយ្យោ, តស្មា ឯតស្ស វាទំ ឆិន្ទិត្វា អញ្ញោ ទោសំ ទាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ តេនស្ស ភគវា សយមេវ វាទេ ទោសទស្សនត្ថំ **ននុ ត្វំ, អគ្គិវេស្សនា**តិអាទិមាហ។

អថ និគណ្ឋោ ចិន្តេសិ – “អតិវិយ សមណោ គោតមោ មម វាទំ បតិដ្ឋបេតិ, សចេ ឧបរិ កោចិ ទោសោ ភវិស្សតិ, មមំ ឯកកំយេវ និគ្គណ្ហិស្សតិ។ ហន្ទាហំ ឥមំ វាទំ មហាជនស្សាបិ មត្ថកេ បក្ខិបាមី”តិ, តស្មា ឯវមាហ – **អហម្បិ, ភោ គោតម, ឯវំ វទាមិ រូបំ មេ អត្តា…បេ…. វិញ្ញាណំ មេ អត្តាតិ, អយញ្ច មហតី ជនតា**តិ។ ភគវា បន និគណ្ឋតោ សតគុណេនបិ សហស្សគុណេនបិ សតសហស្សគុណេនបិ វាទីវរតរោ, តស្មា ចិន្តេសិ – “អយំ និគណ្ឋោ អត្តានំ មោចេត្វា មហាជនស្ស មត្ថកេ វាទំ បក្ខិបតិ, នាស្ស អត្តានំ មោចេតុំ ទស្សាមិ, មហាជនតោ និវត្តេត្វា ឯកកំយេវ នំ និគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ។ អថ នំ **កិញ្ហិ តេ, អគ្គិវេស្សនា**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – នាយំ ជនតា មម វាទំ អារោបេតុំ អាគតា, ត្វំយេវ សកលំ វេសាលឹ សំវដ្ដិត្វា មម វាទំ អារោបេតុំ អាគតោ, តស្មា ត្វំ សកមេវ វាទំ និវេឋេហិ, មា មហាជនស្ស មត្ថកេ បក្ខិបសីតិ។ សោ បដិជានន្តោ **អហញ្ហិ, ភោ គោតមា**តិអាទិមាហ។

៣៥៧. ឥតិ ភគវា និគណ្ឋស្ស វាទំ បតិដ្ឋបេត្វា, **តេន ហិ, អគ្គិវេស្សនា**តិ បុច្ឆំ អារភិ។ តត្ថ **តេន ហី**តិ ការណត្ថេ និបាតោ។ យស្មា ត្វំ បញ្ចក្ខន្ធេ អត្តតោ បដិជានាសិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **សកស្មិំ វិជិតេ**តិ អត្តនោ រដ្ឋេ។ **ឃាតេតាយំ វា ឃាតេតុ**ន្តិ ឃាតារហំ ឃាតេតព្ពយុត្តកំ ឃាតេតុំ ។ **ជាបេតាយំ វា ជាបេតុ**ន្តិ ធនជានិរហំ ជាបេតព្ពយុត្តំ ជាបេតុំ ជិណ្ណធនំ កាតុំ។ **បព្ពាជេតាយំ វា បព្ពាជេតុ**ន្តិ សករដ្ឋតោ បព្ពាជនារហំ បព្ពាជេតុំ, នីហរិតុំ។ **វត្តិតុញ្ច អរហតី**តិ វត្តតិ ចេវ វត្តិតុញ្ច អរហតិ។ វត្តិតុំ យុត្តោតិ ទីបេតិ។ ឥតិ និគណ្ឋោ អត្តនោ វាទភេទនត្ថំ អាហដការណមេវ អត្តនោ មារណត្ថាយ អាវុធំ តិខិណំ ករោន្តោ វិយ វិសេសេត្វា ទីបេតិ, យថា តំ ពាលោ។ **ឯវំ មេ រូបំ ហោតូ**តិ មម រូបំ ឯវំវិធំ ហោតុ, បាសាទិកំ អភិរូបំ អលង្កតប្បដិយត្តំ សុវណ្ណតោរណំ វិយ សុសជ្ជិតចិត្តបដោ វិយ ច មនាបទស្សនន្តិ។ **ឯវំ មេ រូបំ មា អហោសី**តិ មម រូបំ ឯវំវិធំ មា ហោតុ, ទុព្ពណ្ណំ ទុស្សណ្ឋិតំ វលិតបលិតំ តិលកសមាកិណ្ណន្តិ។

តុណ្ហី អហោសីតិ និគណ្ឋោ ឥមស្មិំ ឋានេ វិរទ្ធភាវំ ញត្វា, “សមណោ គោតមោ មម វាទំ ភិន្ទនត្ថាយ ការណំ អាហរិ, អហំ ពាលតាយ តមេវ វិសេសេត្វា ទីបេសឹ, ឥទានិ នដ្ឋោម្ហិ, សចេ វត្តតីតិ វក្ខាមិ, ឥមេ រាជានោ ឧដ្ឋហិត្វា, ‘អគ្គិវេស្សន, ត្វំ មម រូបេ វសោ វត្តតីតិ វទសិ, យទិ តេ រូបេ វសោ វត្តតិ, កស្មា ត្វំ យថា ឥមេ លិច្ឆវិរាជានោ តាវតឹសទេវសទិសេហិ អត្តភាវេហិ វិរោចន្តិ អភិរូបា បាសាទិកា, ឯវំ ន វិរោចសី’តិ។ សចេ ន វត្តតីតិ វក្ខាមិ, សមណោ គោតមោ ឧដ្ឋហិត្វា, ‘អគ្គិវេស្សន, ត្វំ បុព្ពេ វត្តតិ មេ រូបស្មិំ វសោតិ វត្វា ឥទានិ បដិក្ខិបសី’តិ វាទំ អារោបេស្សតិ។ ឥតិ វត្តតីតិ វុត្តេបិ ឯកោ ទោសោ, ន វត្តតីតិ វុត្តេបិ ឯកោ ទោសោ”តិ តុណ្ហី អហោសិ។ ទុតិយម្បិ ភគវា បុច្ឆិ, ទុតិយម្បិ តុណ្ហី អហោសិ។ យស្មា បន យាវតតិយំ ភគវតា បុច្ឆិតេ អព្យាករោន្តស្ស សត្តធា មុទ្ធា ផលតិ, ពុទ្ធា ច នាម សត្តានំយេវ អត្ថាយ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមីនំ បូរិតត្តា សត្តេសុ ពលវអនុទ្ទយា ហោន្តិ។ តស្មា យាវតតិយំ អបុច្ឆិត្វា អថ ខោ ភគវា សច្ចកំ និគណ្ឋបុត្តំ ឯតទវោច – ឯតំ “ព្យាករោហី ទានី”តិអាទិវចនំ អវោច។

តត្ថ **សហធម្មិក**ន្តិ សហេតុកំ សការណំ។ វជិរំ បាណិម្ហិ អស្សាតិ **វជិរបាណិ។ យក្ខោ**តិ ន យោ វា សោ វា យក្ខោ, សក្កោ ទេវរាជាតិ វេទិតព្ពោ។ **អាទិត្ត**ន្តិ អគ្គិវណ្ណំ។ **សម្បជ្ជលិត**ន្តិ សុដ្ឋុ បជ្ជលិតំ។ **សជោតិភូត**ន្តិ សមន្តតោ ជោតិភូតំ, ឯកគ្គិជាលភូតន្តិ អត្ថោ។ **ឋិតោ ហោតី**តិ មហន្តំ សីសំ, កន្ទលមកុលសទិសា ទាឋា, ភយានកានិ អក្ខិនាសាទីនីតិ ឯវំ វិរូបរូបំ មាបេត្វា ឋិតោ។ កស្មា បនេស អាគតោតិ? ទិដ្ឋិវិស្សជ្ជាបនត្ថំ។ អបិច, “អហញ្ចេវ ខោ បន ធម្មំ ទេសេយ្យំ, បរេ ច មេ ន អាជានេយ្យុ”ន្តិ ឯវំ ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កភាវំ អាបន្នេ ភគវតិ សក្កោ មហាព្រហ្មុនា សទ្ធឹ អាគន្ត្វា, “ភគវា ធម្មំ ទេសេថ, តុម្ហាកំ អាណាយ អវត្តមានេ មយំ វត្តាបេស្សាម, តុម្ហាកំ ធម្មចក្កំ ហោតុ, អម្ហាកំ អាណាចក្ក”ន្តិ បដិញ្ញមកាសិ។ តស្មា “អជ្ជ សច្ចកំ តាសេត្វា បញ្ហំ វិស្សជ្ជាបេស្សាមី”តិ អាគតោ។

ភគវា ចេវ បស្សតិ, សច្ចកោ ច និគណ្ឋបុត្តោតិ យទិ ហិ តំ អញ្ញេបិ បស្សេយ្យុំ។ តំ ការណំ អគរុ អស្ស, "សមណោ គោតមោ សច្ចកំ អត្តនោ វាទេ អនោតរន្តំ ញត្វា យក្ខំ អាវាហេត្វា ទស្សេសិ, តតោ សច្ចកោ ភយេន កថេសី"តិ វទេយ្យុំ។ តស្មា ភគវា ចេវ បស្សតិ សច្ចកោ ច។ តស្ស តំ ទិស្វាវ សកលសរីរតោ សេទា មុច្ចឹសុ, អន្តោកុច្ឆិ វិបរិវត្តមានា មហារវំ រវិ។ សោ "អញ្ញេបិ នុ ខោ បស្សន្តី"តិ ឱលោកេន្តោ កស្សចិ លោមហំសមត្តម្បិ ន អទ្ទស។ តតោ – "ឥទំ ភយំ មមេវ ឧប្បន្នំ។ សចាហំ យក្ខោតិ វក្ខាមិ, 'កឹ តុយ្ហមេវ អក្ខីនិ អត្ថិ, ត្វមេវ យក្ខំ បស្សសិ, បឋមំ យក្ខំ អទិស្វា សមណេន គោតមេន វាទសង្ឃាដេ ខិត្តោវ យក្ខំ បស្សសី'តិ វទេយ្យុ"ន្តិ ចិន្តេត្វា – "ន ទានិ មេ ឥធ អញ្ញំ បដិសរណំ អត្ថិ, អញ្ញត្រ សមណា គោតមា"តិ មញ្ញមានោ, អថ ខោ សច្ចកោ និគណ្ឋបុត្តោ...បេ.... ភគវន្តំ ឯតទវោច។ **តាណំ គវេសី**តិ តាណន្តិ គវេសមានោ។ **លេណំ គវេសី**តិ លេណន្តិ គវេសមានោ។ **សរណំ គវេសី**តិ សរណន្តិ គវេសមានោ។ ឯត្ថ ច តាយតិ រក្ខតីតិ **តាណំ**។ និលីយន្តិ ឯត្ថាតិ **លេណំ**។ សរតីតិ **សរណំ**, ភយំ ហឹសតិ វិទ្ធំសេតីតិ អត្ថោ។

៣៥៨. មនសិ ករិត្វាតិ មនម្ហិ កត្វា បច្ចវេក្ខិត្វា ឧបធារេត្វា។ **ឯវំ មេ វេទនា ហោតូ**តិ កុសលាវ ហោតុ, សុខាវ ហោតុ។ **ឯវំ មេ សញ្ញា ហោតូ**តិ កុសលាវ ហោតុ, សុខាវ ហោតុ, សោមនស្សសម្បយុត្តាវ ហោតូតិ។ **សង្ខារវិញ្ញាណេសុបិ** ឯសេវ នយោ។ **មា អហោសី**តិ ឯត្ថ បន វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **កល្លំ នូ**តិ យុត្តំ នុ។ **សមនុបស្សិតុ**ន្តិ "ឯតំ មម ឯសោហមស្មិ ឯសោ មេ អត្តា"តិ ឯវំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន បស្សិតុំ។ **នោ ហិទំ, ភោ គោតមា**តិ ន យុត្តមេតំ, ភោ គោតម។ ឥតិ ភគវា យថា នាម ឆេកោ អហិតុណ្ឌិកោ សប្បទដ្ឋវិសំ តេនេវ សប្បេន បុន ឌំសាបេត្វា ឧព្ពាហេយ្យ, ឯវំ តស្សំយេវ បរិសតិ សច្ចកំ និគណ្ឋបុត្តំ តេនេវ មុខេន បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តាតិ វទាបេសិ។ **ទុក្ខំ អល្លីនោ**តិ ឥមំ បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខំ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អល្លីនោ។ **ឧបគតោ អជ្ឈោសិតោ**តិបិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនេវ វេទិតព្ពោ។ **ទុក្ខំ ឯតំ មមា**តិអាទីសុ បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន សមនុបស្សតីតិ អត្ថោ។ **បរិជានេយ្យា**តិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ តីរណបរិញ្ញាយ បរិតោ ជានេយ្យ។ **បរិក្ខេបេត្វា**តិ ខយំ វយំ អនុប្បាទំ ឧបនេត្វា។

៣៥៩. នវន្តិ តរុណំ។ **អកុក្កុកជាត**ន្តិ បុប្ផគ្គហណកាលេ អន្តោ អង្គុដ្ឋប្បមាណោ ឯកោ ឃនទណ្ឌកោ និព្ពត្តតិ, តេន វិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **រិត្តោ**តិ សុញ្ញោ អន្តោសារវិរហិតោ។ រិត្តត្តាវ **តុច្ឆោ**។ **អបរទ្ធោ**តិ បរាជិតោ។ **ភាសិតា ខោ បន តេ**តិ ឥទំ ភគវា តស្ស មុខរភាវំ បកាសេត្វា និគ្គណ្ហន្តោ អាហ។ សោ កិរ បុព្ពេ បូរណាទយោ ឆ សត្ថារេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ តេ វិស្សជ្ជេតុំ ន សក្កោន្តិ។ អថ នេសំ បរិសមជ្ឈេ មហន្តំ វិប្បការំ អារោបេត្វា ឧដ្ឋាយ ជយំ បវេទេន្តោ គច្ឆតិ។ សោ សម្មាសម្ពុទ្ធម្បិ តថេវ វិហេឋេស្សាមីតិ សញ្ញាយ ឧបសង្កមិត្វា –

"អម្ភោ កោ នាម យំ រុក្ខោ, សិន្នបត្តោ សកណ្ដកោ;
យត្ថ ឯកប្បហារេន, ឧត្តមង្គំ វិភិជ្ជិត"ន្តិ។

អយំ ខទិរំ អាហច្ច អសារករុក្ខបរិចិតោ មុទុតុណ្ឌសកុណោ វិយ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសារំ អាហច្ច ញាណតុណ្ឌភេទំ បត្តោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស ថទ្ធភាវំ អញ្ញាសិ។ តទស្ស បរិសមជ្ឈេ បកាសេន្តោ **ភាសិតា ខោ បន តេ**តិអាទិមាហ។ **នត្ថិ ឯតរហី**តិ ឧបាទិន្នកសរីរេ សេទោ នាម នត្ថីតិ ន វត្តព្ពំ, ឯតរហិ បន នត្ថីតិ វទតិ។ **សុវណ្ណវណ្ណំ កាយំ វិវរី**តិ ន សព្ពំ កាយំ វិវរិ។ ពុទ្ធា នាម គណ្ឋិកំ បដិមុញ្ចិត្វា បដិច្ឆន្នសរីរា បរិសតិ ធម្មំ ទេសេន្តិ។ អថ ភគវា គលវាដកសម្មុខដ្ឋានេ ចីវរំ គហេត្វា ចតុរង្គុលមត្តំ ឱតារេសិ។ ឱតារិតមត្តេ បន តស្មិំ សុវណ្ណវណ្ណរស្មិយោ បុញ្ជបុញ្ជា ហុត្វា សុវណ្ណឃដតោ រត្តសុវណ្ណរសធារា វិយ, រត្តវណ្ណវលាហកតោ វិជ្ជុលតា វិយ ច និក្ខមិត្វា សុវណ្ណមុរជសទិសំ មហាខន្ធំ ឧត្តមសិរំ បទក្ខិណំ កុរុមានា អាកាសេ បក្ខន្ទឹសុ។ កស្មា បន ភគវា ឯវមកាសីតិ? មហាជនស្ស កង្ខាវិនោទនត្ថំ។ មហាជនោ ហិ សមណោ គោតមោ មយ្ហំ សេទោ នត្ថីតិ វទតិ, សច្ចកស្ស តាវ និគណ្ឋបុត្តស្ស យន្តារុឡ្ហស្ស វិយ សេទា បគ្ឃរន្តិ។ សមណោ បន គោតមោ ឃនទុបដ្ដចីវរំ បារុបិត្វា និសិន្នោ, អន្តោ សេទស្ស អត្ថិតា វា នត្ថិតា វា កថំ សក្កា ញាតុន្តិ កង្ខំ ករេយ្យ, តស្ស កង្ខាវិនោទនត្ថំ ឯវមកាសិ។ **មង្កុភូតោ**តិ និត្តេជភូតោ។ **បត្តក្ខន្ធោ**តិ បតិតក្ខន្ធោ។ **អប្បដិភានោ**តិ ឧត្តរិ អប្បស្សន្តោ។ **និសីទី**តិ បាទង្គុដ្ឋកេន ភូមឹ កសមានោ និសីទិ។

៣៦០. ទុម្មុខោតិ ន វិរូបមុខោ, អភិរូបោ ហិ សោ បាសាទិកោ។ នាមំ បនស្ស ឯតំ។ **អភព្ពោ តំ បោក្ខរណឹ បុន ឱតរិតុ**ន្តិ សព្ពេសំ អឡានំ ភគ្គត្តា បច្ឆិន្នគមនោ ឱតរិតុំ អភព្ពោ, តត្ថេវ កាកកុលលាទីនំ ភត្តំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **វិសូកាយិកានី**តិ ទិដ្ឋិវិសូកានិ។ **វិសេវិតានី**តិ ទិដ្ឋិសញ្ចរិតានិ។ **វិប្ផន្ទិតានី**តិ ទិដ្ឋិវិប្ផន្ទិតានិ។ **យទិទំ វាទាធិប្បាយោ**តិ ឯត្ថ **យទិទ**ន្តិ និបាតមត្តំ; វាទាធិប្បាយោ ហុត្វា វាទំ អារោបេស្សាមីតិ អជ្ឈាសយេន ឧបសង្កមិតុំ អភព្ពោ; ធម្មស្សវនាយ បន ឧបសង្កមេយ្យាតិ ទស្សេតិ។ **ទុម្មុខំ លិច្ឆវិបុត្តំ ឯតទវោចា**តិ កស្មា

អវោច ? ទុម្មុខស្ស កិរស្ស ឧបមាហរណកាលេ សេស លិច្ឆវិកុមារាបិ ចិន្តេសុំ – “ឥមិនា និគណ្ឋេន អម្ហាកំ សិប្បុគ្គហណដ្ឋានេ ចិរំ អវមានោ កតោ, អយំ ទានិ អមិត្តស្ស បិដ្ឋី បស្សិតុំ កាលោ។ មយម្បិ ឯកេកំ ឧបមំ អាហរិត្វា បាណិប្បហារេន បតិតំ មុគ្គរេន បោថេន្តោ វិយ តថា នំ ករិស្សាម, យថា ន បុន បរិសមជ្ឈេ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ សក្ខិស្សតី”តិ, តេ ឱបម្មានិ ករិត្វា ទុម្មុខស្ស កថាបរិយោសានំ អាគមយមានា និសីទឹសុ។ សច្ចកោ តេសំ អធិប្បាយំ ញត្វា, ឥមេ សព្ពេវ គីវំ ឧក្ខិបិត្វា ឱដ្ឋេហិ ចលមានេហិ ឋិតា; សចេ បច្ចេកា ឧបមា ហរិតុំ លភិស្សន្តិ, បុន មយា បរិសមជ្ឈេ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កា ភវិស្សតិ, ហន្ទាហំ ទុម្មុខំ អបសាទេត្វា យថា អញ្ញស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ, ឯវំ កថាវារំ បច្ឆិន្ទិត្វា សមណំ គោតមំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមីតិ តស្មា ឯតទវោច។ តត្ថ **អាគមេហី**តិ តិដ្ឋ, មា បុន ភណាហីតិ អត្ថោ។

៣៦១. តិដ្ឋតេសា, ភោ គោតមាតិ, ភោ គោតម, ឯសា អម្ហាកញ្ចេវ អញ្ញេសញ្ច បុថុសមណព្រាហ្មណានំ វាចា តិដ្ឋតុ។ **វិលាបំ វិលបិតំ មញ្ញេ**តិ ឯតញ្ហិ វចនំ វិលបិតំ វិយ ហោតិ, វិប្បលបិតមត្តំ ហោតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **តិដ្ឋតេសា**តិ ឯត្ថ កថាតិ អាហរិត្វា វត្តព្ពា។ **វាចាវិលាបំ វិលបិតំ មញ្ញេ**តិ ឯត្ថ បនិទំ វាចានិច្ឆារណំ វិលបិតមត្តំ មញ្ញេ ហោតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ **កិត្តាវតា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វេសារជ្ជបត្តោ**តិ ញាណបត្តោ។ **អបរប្បច្ចយោ**តិ អបរប្បត្តិយោ។ អថស្ស ភគវា បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ **ឥធ, អគ្គិវេស្សនា**តិអាទិមាហ, តំ ឧត្តានត្ថមេវ។ យស្មា បនេត្ថ បស្សតីតិ វុត្តត្តា សេក្ខភូមិ ទស្សិតា។ តស្មា ឧត្តរិ អសេក្ខភូមឹ បុច្ឆន្តោ ទុតិយំ បញ្ហំ បុច្ឆិ, តម្បិស្ស ភគវា ព្យាកាសិ ។ តត្ថ **ទស្សនានុត្តរិយេនា**តិអាទីសុ **ទស្សនានុត្តរិយ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរា បញ្ញា។ **បដិបទានុត្តរិយ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរា បដិបទា។ **វិមុត្តានុត្តរិយ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរា វិមុត្តិ។ សុទ្ធលោកុត្តរមេវ វា គហេត្វា **ទស្សនានុត្តរិយ**ន្តិ អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ **បដិបទានុត្តរិយ**ន្តិ សេសានិ មគ្គង្គានិ។ **វិមុត្តានុត្តរិយ**ន្តិ អគ្គផលវិមុត្តិ។ ខីណាសវស្ស វា និព្ពានទស្សនំ **ទស្សនានុត្តរិយំ** នាម។ មគ្គង្គានិ **បដិបទានុត្តរិយំ**។ អគ្គផលំ **វិមុត្តានុត្តរិយ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ពុទ្ធោ សោ ភគវា**តិ សោ ភគវា សយម្បិ ចត្តារិ សច្ចានិ ពុទ្ធោ។ **ពោធាយា**តិ បរេសម្បិ ចតុសច្ចពោធាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ **ទន្តោ**តិអាទីសុ **ទន្តោ**តិ និព្ពិសេវនោ។ **ទមថាយា**តិ និព្ពិសេវនត្ថាយ។ **សន្តោ**តិ សព្ពកិលេសវូបសមេន សន្តោ។ **សមថាយា**តិ កិលេសវូបសមាយ។ **តិណ្ណោ**តិ ចតុរោឃតិណ្ណោ។ **តរណាយា**តិ ចតុរោឃតរណាយ។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។ **បរិនិព្ពានាយា**តិ កិលេសបរិនិព្ពានត្ថាយ។

៣៦២. ធំសីតិ គុណធំសកា។ **បគព្ភា**តិ វាចាបាគព្ភិយេន សមន្នាគតា។ **អាសាទេតព្ព**ន្តិ ឃដ្ដេតព្ពំ។ **អាសជ្ជា**តិ ឃដ្ដេត្វា។ **នត្វេវ ភវន្តំ គោតម**ន្តិ ភវន្តំ គោតមំ អាសជ្ជ កស្សចិ អត្តនោ វាទំ អនុបហតំ សកលំ អាទាយ បក្កមិតុំ ថាមោ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ ន ហិ ភគវា ហត្ថិអាទយោ វិយ កស្សចិ ជីវិតន្តរាយំ ករោតិ។ អយំ បន និគណ្ឋោ ឥមា តិស្សោ ឧបមា ន ភគវតោ ឧក្កំសនត្ថំ អាហរិ, អត្តុក្កំសនត្ថមេវ អាហរិ។ យថា ហិ រាជា កញ្ចិ បច្ចត្ថិកំ ឃាតេត្វា ឯវំ នាម សូរោ ឯវំ ថាមសម្បន្នោ បុរិសោ ភវិស្សតីតិ បច្ចត្ថិកំ ថោមេន្តោបិ អត្តានមេវ ថោមេតិ។ ឯវមេវ សោបិ **សិយា ហិ, ភោ គោតម, ហត្ថឹ បភិន្ន**ន្តិអាទីហិ ភគវន្តំ ឧក្កំសេន្តោបិ មយមេវ សូរា មយំ បណ្ឌិតា មយំ ពហុស្សុតាយេវ ឯវំ បភិន្នហត្ថឹ វិយ, ជលិតអគ្គិក្ខន្ធំ វិយ, ផណកតអាសីវិសំ វិយ ច វាទត្ថិកា សម្មាសម្ពុទ្ធំ ឧបសង្កមិម្ហាតិ អត្តានំយេវ ឧក្កំសេតិ។ ឯវំ អត្តានំ ឧក្កំសេត្វា ភគវន្តំ និមន្តយមានោ **អធិវាសេតុ មេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អធិវាសេតូ**តិ សម្បដិច្ឆតុ។ **ស្វាតនាយា**តិ យំ មេ តុម្ហេសុ ការំ ករោតោ ស្វេ ភវិស្សតិ បុញ្ញញ្ច បីតិបាមោជ្ជញ្ច, តទត្ថាយ។ **អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហីភាវេនា**តិ ភគវា កាយង្គំ វា វាចង្គំ វា អចោបេត្វា អព្ភន្តរេយេវ ខន្តឹ ធារេន្តោ តុណ្ហីភាវេន អធិវាសេសិ។ សច្ចកស្ស អនុគ្គហករណត្ថំ មនសាវ សម្បដិច្ឆីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣៦៣. យមស្ស បតិរូបំ មញ្ញេយ្យាថាតិ តេ កិរ លិច្ឆវី តស្ស បញ្ចថាលិបាកសតានិ និច្ចភត្តំ អាហរន្តិ ។ តទេវ សន្ធាយ ឯស ស្វេ តុម្ហេ យំ អស្ស សមណស្ស គោតមស្ស បតិរូបំ កប្បិយន្តិ មញ្ញេយ្យាថ, តំ អាហរេយ្យាថ; សមណស្ស ហិ គោតមស្ស តុម្ហេ បរិចារកា កប្បិយាកប្បិយំ យុត្តាយុត្តំ ជានាថាតិ វទតិ។ **ភត្តាភិហារំ អភិហរឹសូ**តិ អភិហរិតព្ពំ ភត្តំ អភិហរឹសុ។ **បណីតេនា**តិ ឧត្តមេន។ **សហត្ថា**តិ សហត្ថេន។ **សន្តប្បេត្វា**តិ សុដ្ឋុ តប្បេត្វា, បរិបុណ្ណំ សុហិតំ យាវទត្ថំ កត្វា។ **សម្បវារេត្វា**តិ សុដ្ឋុ បវារេត្វា, អលំ អលន្តិ ហត្ថសញ្ញាយ បដិក្ខិបាបេត្វា។ **ភុត្តាវិ**ន្តិ ភុត្តវន្តំ។ **ឱនីតបត្តបាណិ**ន្តិ បត្តតោ ឱនីតបាណឹ, អបនីតហត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឱនិត្តបត្តបាណិ”ន្តិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ, ឱនិត្តំ នានាភូតំ បត្តំ បាណិតោ អស្សាតិ ឱនិត្តបត្តបាណី។ តំ ឱនិត្តបត្តបាណឹ, ហត្ថេ ច បត្តញ្ច ធោវិត្វា ឯកមន្តេ បត្តំ និក្ខិបិត្វា និសិន្នន្តិ អត្ថោ។ **ឯកមន្តំ និសីទី**តិ ភគវន្តំ ឯវំភូតំ ញត្វា ឯកស្មឹ ឱកាសេ និសីទីតិ អត្ថោ។ **បុញ្ញញ្ចា**តិ យំ ឥមស្មឹ ទានេ បុញ្ញំ, អាយតឹ វិបាកក្ខន្ធាតិ អត្ថោ។ **បុញ្ញមហី**តិ វិបាកក្ខន្ធានំយេវ បរិវារោ។ **តំ ទាយកានំ សុខាយ ហោតូ**តិ តំ ឥមេសំ លិច្ឆវីនំ សុខត្ថាយ ហោតុ។

ឥទំ កិរ សោ អហំ បព្ពជិតោ នាម, បព្ពជិតេន ច ន យុត្តំ អត្តនោ ទានំ និយ្យាតេតុន្តិ តេសំ និយ្យាតេន្តោ ឯវមាហ។ អថ ភគវា យស្មា លិច្ឆវីហិ សច្ចកស្ស ទិន្នំ, ន ភគវតោ។ សច្ចកេន បន ភគវតោ ទិន្នំ, តស្មា តមត្ថំ ទីបេន្តោ **យំ ខោ, អគ្គិវេស្សនា**តិអាទិមាហ។ ឥតិ ភគវា និគណ្ឋស្ស មតេន វិនាយេវ អត្តនោ ទិន្នំ ទក្ខិណំ និគណ្ឋស្ស និយ្យាតេសិ, សា ចស្ស អនាគតេ វាសនា ភវិស្សតីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡសច្ចកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មហាសច្ចកសុត្តវណ្ណនា

៣៦៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាសច្ចកសុត្តំ។ តត្ថ **ឯកំ សមយ**ន្តិ ច **តេន ខោ បន សមយេនា**តិ ច **បុព្ពណ្ហសមយ**ន្តិ ច តីហិ បទេហិ ឯកោវ សមយោ វុត្តោ។ ភិក្ខូនញ្ហិ វត្តបដិបត្តិំ កត្វា មុខំ ធោវិត្វា បត្តចីវរមាទាយ ចេតិយំ វន្ទិត្វា កតរំ គាមំ បវិសិស្សាមាតិ វិតក្កមាឡកេ ឋិតកាលោ នាម ហោតិ។ ភគវា ឯវរូបេ សមយេ រត្តទុបដ្ដំ និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា បំសុកូលចីវរំ ឯកំសំ បារុបិត្វា គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ គន្ធកុដិបមុខេ អដ្ឋាសិ។ តំ សន្ធាយ, – “ឯកំ សមយន្តិ ច តេន ខោ បន សមយេនាតិ ច បុព្ពណ្ហសមយ”ន្តិ ច វុត្តំ។ **បវិសិតុកាមោ**តិ បិណ្ឌាយ បវិសិស្សាមីតិ ឯវំ កតសន្និដ្ឋានោ។ **តេនុបសង្កមី**តិ កស្មា ឧបសង្កមីតិ? វាទារោបនជ្ឈាសយេន។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “បុព្ពេបាហំ អបណ្ឌិតតាយ សកលំ វេសាលិបរិសំ គហេត្វា សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បរិសមជ្ឈេ មង្កុ ជាតោ។ ឥទានិ តថា អកត្វា ឯកកោវ គន្ត្វា វាទំ អារោបេស្សាមិ។ យទិ សមណំ គោតមំ បរាជេតុំ សក្ខិស្សាមិ, អត្តនោ លទ្ធិំ ទីបេត្វា ជយំ ករិស្សាមិ។ យទិ សមណស្ស គោតមស្ស ជយោ ភវិស្សតិ, អន្ធការេ នច្ចំ វិយ ន កោចិ ជានិស្សតី”តិ និទ្ទាបញ្ចំ នាម គហេត្វា ឥមិនា វាទជ្ឈាសយេន ឧបសង្កមិ។

អនុកម្បំ ឧបាទាយាតិ សច្ចកស្ស និគណ្ឋបុត្តស្ស អនុកម្បំ បដិច្ច។ ថេរស្ស កិរស្ស ឯវំ អហោសិ – “ភគវតិ មុហុត្តំ និសិន្នេ ពុទ្ធទស្សនំ ធម្មស្សវនញ្ច លភិស្សតិ។ តទស្ស ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តិស្សតី”តិ។ តស្មា ភគវន្តំ យាចិត្វា បំសុកូលចីវរំ ចតុគ្គុណំ បញ្ញាបេត្វា **និសីទតុ ភគវា**តិ អាហ។ “ការណំ អានន្ទោ វទតី”តិ សល្លក្ខេត្វា និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ។ **ភគវន្តំ ឯតទវោចា**តិ យំ បន បញ្ចំ ឱរដ្ឋិកសារំ កត្វា អាទាយ អាគតោ តំ ឋបេត្វា បស្សេន តាវ បរិហរន្តោ ឯតំ **សន្តិ, ភោ គោតមា**តិអាទិវចនំ អវោច។

៣៦៥. ផុសន្តិ ហិ តេ, ភោ គោតមាតិ តេ សមណព្រាហ្មណា សរីរេ ឧប្បន្នំ សារីរិកំ ទុក្ខំ វេទនំ ផុសន្តិ លភន្តិ, អនុភវន្តីតិ អត្ថោ។ **ឩរុក្ខម្ភោ**តិ ខម្ភកតឩរុភាវោ, ឩរុថទ្ធតាតិ អត្ថោ។ វិម្ហយត្តវសេន បនេត្ថ **ភវិស្សតី**តិ អនាគតវចនំ កតំ។ **កាយន្វយំ ហោតី**តិ កាយានុគតំ ហោតិ កាយស្ស វសវត្តិ។ **កាយភាវនា**តិ បន វិបស្សនា វុច្ចតិ, តាយ ចិត្តវិក្ខេបំ បាបុណន្តោ នាម នត្ថិ, ឥតិ និគណ្ឋោ អសន្តំ អភូតំ យំ នត្ថិ, តទេវាហ។ **ចិត្តភាវនា**តិបិ សមថោ វុច្ចតិ, សមាធិយុត្តស្ស ច បុគ្គលស្ស ឩរុក្ខម្ភាទយោ នាម នត្ថិ, ឥតិ និគណ្ឋោ ឥទំ អភូតមេវ អាហ។ អដ្ឋកថាយំ បន វុត្តំ – “យថេវ ‘ភូតបុព្ពន្តិ វត្វា ឩរុក្ខម្ភោបិ នាម ភវិស្សតី’តិអាទីនិ វទតោ អនាគតរូបំ ន សមេតិ, តថា អត្ថោបិ ន សមេតិ, អសន្តំ អភូតំ យំ នត្ថិ, តំ កថេតី”តិ។

នោ កាយភាវនន្តិ បញ្ចាតបតប្បនាទិំ អត្តកិលមថានុយោគំ សន្ធាយាហ។ អយញ្ហិ តេសំ កាយភាវនា នាម។ កឹ បន សោ ទិស្វា ឯវមាហ? សោ កិរ ទិវាទិវស្ស វិហារំ អាគច្ឆតិ, តស្មិំ ខោ បន សមយេ ភិក្ខូ បត្តចីវរំ បដិសាមេត្វា អត្តនោ អត្តនោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេសុ បដិសល្លានំ ឧបគច្ឆន្តិ។ សោ តេ បដិសល្លីនេ ទិស្វា ចិត្តភាវនាមត្តំ ឯតេ អនុយុញ្ជន្តិ, កាយភាវនា បនេតេសំ នត្ថីតិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។

៣៦៦. អថ នំ ភគវា អនុយុញ្ជន្តោ **កិន្តិ បន តេ, អគ្គិវេស្សន, កាយភាវនា សុតា**តិ អាហ។ សោ តំ វិត្ថារេន្តោ **សេយ្យថិទំ, នន្ទោ វច្ឆោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នន្ទោ**តិ តស្ស នាមំ។ **វច្ឆោ**តិ គោត្តំ។ **កិសោ**តិ នាមំ។ **សំកិច្ចោ**តិ គោត្តំ។ **មក្ខលិគោសាលោ** ហេដ្ឋា អាគតោវ។ **ឯតេ**តិ ឯតេ តយោ ជនា, តេ កិរ កិលិដ្ឋតបានំ មត្ថកបត្តា អហេសុំ។ **ឧឡារានិ ឧឡារានី**តិ បណីតានិ បណីតានិ។ **គាហេន្តិ នាមា**តិ ពលំ គណ្ហាបេន្តិ នាម។ **ព្រូហេន្តី**តិ វឌ្ឍេន្តិ។ **មេទេន្តី**តិ ជាតមេទំ ករោន្តិ។ **បុរិមំ បហាយា**តិ បុរិមំ ទុក្ករការំ បហាយ។ **បច្ឆា ឧបចិនន្តី**តិ បច្ឆា ឧឡារខាទនីយាទីហិ សន្តប្បេន្តិ, វឌ្ឍេន្តិ។ **អាចយាបចយោ ហោតី**តិ វឌ្ឍិ ច អវឌ្ឍិ ច ហោតិ, ឥតិ ឥមស្ស កាយស្ស កាលេន វឌ្ឍិ, កាលេន បរិហានីតិ វឌ្ឍិបរិហានិមត្តមេវ បញ្ញាយតិ, កាយភាវនា បន ន បញ្ញាយតីតិ

ទិបេត្វា ចិត្តភាវនំ បុច្ឆន្តោ, “កិន្តិ បន តេ, អគ្គិវេស្សន, ចិត្តភាវនា សុតា”តិ អាហ។ **ន សម្បាយាសីតិ** សម្បាទេត្វា កថេតុំ នាសក្ខិ, យថា តំ ពាលបុថុជ្ជនោ។

៣៦៧. កុតោ បន ត្វន្តិ យោ ត្វំ ឯវំ ឱឡារិកំ ទុព្ពលំ កាយភាវនំ ន ជានាសិ? សោ ត្វំ កុតោ សណ្ហំ សុខុមំ ចិត្តភាវនំ ជានិស្សសីតិ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ ចោទនាលយត្ថេរោ, “អពុទ្ធវចនំ នាមេតំ បទ”ន្តិ ពីជនឹ ឋបេត្វា បក្កមិតុំ អារភិ។ អថ នំ មហាសីវត្ថេរោ អាហ – “ទិស្សតិ, ភិក្ខវេ, ឥមស្ស ចាតុមហាភូតិកស្ស កាយស្ស អាចយោបិ អបចយោបិ អាទានម្បិ និក្ខេបនម្បី”តិ (សំ. និ. ២.៦២)។ តំ សុត្វា សល្លក្ខេសិ – “ឱឡារិកំ កាយំ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នវិបស្សនា ឱឡារិកាតិ វត្តុំ វដ្ដតី”តិ។

៣៦៨. សុខសារាគីតិ សុខសារាគេន សមន្នាគតោ។ **សុខាយ វេទនាយ និរោធា ឧប្បជ្ជតិ ទុក្ខា វេទនាតិ** ន អនន្តរាវ ឧប្បជ្ជតិ, សុខទុក្ខានញ្ហិ អនន្តរបច្ចយតា បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ១.២.៤៥-៤៦) បដិសិទ្ធា។ យស្មា បន សុខេ អនិរុទ្ធេ ទុក្ខំ នុប្បជ្ជតិ, តស្មា ឥទ ឯវំ វុត្តំ។ **បរិយាទាយ តិដ្ឋតីតិ** ខេបេត្វា គណ្ហិត្វា តិដ្ឋតិ។ **ឧភតោ បក្ខន្តិ** សុខំ ឯកំ បក្ខំ ទុក្ខំ ឯកំ បក្ខន្តិ ឯវំ ឧភតោបក្ខំ ហុត្វា។

៣៦៩. ឧប្បន្នាបិ សុខា វេទនា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, ភាវិតត្តា កាយស្ស។ ឧប្បន្នាបិ ទុក្ខា វេទនា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, ភាវិតត្តា ចិត្តស្សាតិ ឯត្ថ កាយភាវនា វិបស្សនា, ចិត្តភាវនា សមាធិ។ វិបស្សនា ច សុខស្ស បច្ចនីកា, ទុក្ខស្ស អាសន្នា។ សមាធិ ទុក្ខស្ស បច្ចនីកោ, សុខស្ស អាសន្នោ។ កថំ? វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា និសិន្នស្ស ហិ អទ្ធានេ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ តត្ថ តត្ថ អគ្គិឧដ្ឋានំ វិយ ហោតិ, កច្ឆេហិ សេទា មុច្ចន្តិ, មត្ថកតោ ឧសុមវដ្ដិឧដ្ឋានំ វិយ ហោតីតិ ចិត្តំ ហញ្ញតិ វិហញ្ញតិ វិប្ផន្ទតិ។ ឯវំ តាវ វិបស្សនា សុខស្ស បច្ចនីកា, ទុក្ខស្ស អាសន្នា។ ឧប្បន្នេ បន កាយិកេ វា ចេតសិកេ វា ទុក្ខេ តំ ទុក្ខំ វិក្ខម្ភេត្វា សមាបត្តឹ សមាបន្នស្ស សមាបត្តិក្ខណេ ទុក្ខំ ទូរាបគតំ ហោតិ, អនប្បកំ សុខំ ឱក្កមតិ។ ឯវំ សមាធិ ទុក្ខស្ស បច្ចនីកោ, សុខស្ស អាសន្នោ។ យថា វិបស្សនា សុខស្ស បច្ចនីកា, ទុក្ខស្ស អាសន្នា, ន តថា សមាធិ។ យថា សមាធិ ទុក្ខស្ស បច្ចនីកោ, សុខស្ស អាសន្នោ, ន ច តថា វិបស្សនាតិ។ តេន វុត្តំ – “ឧប្បន្នាបិ សុខា វេទនា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, ភាវិតត្តា កាយស្ស។ ឧប្បន្នាបិ ទុក្ខា វេទនា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, ភាវិតត្តា ចិត្តស្សា”តិ។

៣៧០. អាសជ្ជ ឧបនីយាតិ គុណេ ឃដ្តេត្វា ចេវ ឧបនេត្វា ច។ **តំ វត មេតិ** តំ វត មម ចិត្តំ។

៣៧១. កិញ្ហិ នោ សិយា, អគ្គិវេស្សនាតិ, អគ្គិវេស្សន, កឹ ន ភវិស្សតិ, ភវិស្សតេវ, មា ឯវំ សញ្ញី ហោហិ, ឧប្បជ្ជិំយេវ មេ សុខាបិ ទុក្ខាបិ វេទនា, ឧប្បន្នាយ បនស្សា អហំ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋាតុំ ន ទេមិ។ ឥទានិស្ស តមត្ថំ បកាសេតុំ ឧបរិ បសាទាវហំ ធម្មទេសនំ ទេសេតុកាមោ មូលតោ បដ្ឋាយ មហាភិនិក្ខមនំ អារភិ។ តត្ថ **ឥធ មេ, អគ្គិវេស្សន, បុព្ពេវ សម្ពោធា…បេ…. តត្ថេវ និសីទឹ, អលមិទំ បធានាយាតិ** ឥទំ សព្ពំ ហេដ្ឋា បាសរាសិសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។ អយំ បន វិសេសោ, តត្ថ ពោធិបល្លង្កេ និសជ្ជា, ឥធ ទុក្ករការិកា។

៣៧៤. អល្លកដ្ឋន្តិ អល្លំ ឧទុម្ពរកដ្ឋំ។ **សស្នេហន្តិ** សខីរំ។ **កាមេហីតិ** វត្ថុកាមេហិ។ **អវូបកដ្ឋាតិ** អនបគតា។ **កាមច្ឆន្ទោតិ**អាទីសុ កិលេសកាមោវ ឆន្ទករណវសេន **ឆន្ទោ**។ សិនេហករណវសេន **ស្នេហោ**។ មុច្ឆាករណវសេន **មុច្ឆា**។ បិបាសាករណវសេន **បិបាសា**។ អនុទហនវសេន **បរិឡាហោតិ** វេទិតព្ពោ។ **ឱបក្កមិកាតិ** ឧបក្កមនិព្ពត្តា។ **ញាណាយ ទស្សនាយ អនុត្តរាយ សម្ពោធាយាតិ** សព្ពំ លោកុត្តរមគ្គវេវចនមេវ។

ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អល្លំ សខីរំ ឧទុម្ពរកដ្ឋំ វិយ ហិ កិលេសកាមេន វត្ថុកាមតោ អនិស្សដា បុគ្គលា។ ឧទកេ បក្ខិត្តភាវោ វិយ កិលេសកាមេន តិន្តតា; មន្ថនេនាបិ អគ្គិនោ អនភិនិព្ពត្តនំ វិយ កិលេសកាមេន វត្ថុកាមតោ អនិស្សដានំ ឱបក្កមិកាហិ វេទនាហិ លោកុត្តរមគ្គស្ស អនធិគមោ។ អមន្ថនេនាបិ អគ្គិនោ អនភិនិព្ពត្តនំ វិយ តេសំ បុគ្គលានំ វិនាបិ ឱបក្កមិកាហិ វេទនាហិ លោកុត្តរមគ្គស្ស អនធិគមោ។ ទុតិយឧបមាបិ ឥមិនាវ នយេន វេទិតព្ពា។ អយំ បន វិសេសោ, បុរិមា សបុត្តភរិយបព្ពជ្ជាយ ឧបមា; បច្ឆិមា ព្រាហ្មណធម្មិកបព្ពជ្ជាយ។

៣៧៦. តតិយឧបមាយ **កោឡាបន្តិ** ឆិន្នសិនេហំ និរាបំ។ **ថលេ និក្ខិត្តន្តិ** បព្ពតថលេ វា ភូមិថលេ វា និក្ខិត្តំ។ ឯត្ថាបិ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – សុក្ខកោឡាបកដ្ឋំ វិយ ហិ កិលេសកាមេន វត្ថុកាមតោ និស្សដបុគ្គលា, អារកា ឧទកា ថលេ និក្ខិត្តភាវោ វិយ កិលេសកាមេន អតិន្តតា។ មន្ថនេនាបិ អគ្គិនោ អភិនិព្ពត្តនំ វិយ កិលេសកាមេន វត្ថុកាមតោ និស្សដានំ អព្ភោកាសិកនេសជ្ជិកាទិវសេន ឱបក្កមិកាហិបិ វេទនាហិ លោកុត្តរមគ្គស្ស អធិគមោ។ អញ្ញស្ស រុក្ខស្ស សុក្ខសាខាយ សទ្ធឹ ឃំសនមត្តេនេវ អគ្គិនោ អភិនិព្ពត្តនំ វិយ វិនាបិ

ឱបក្កមិកាហិ វេទនាហិ សុខាយេវ បដិបទាយ លោកុត្តរមគ្គស្ស អធិគមោតិ។ អយំ ឧបមា ភគវតា អត្តនោ អត្ថាយ អាហដា។

៣៧៧. ឥទានិ អត្តនោ ទុក្ករការិកំ ទស្សេន្តោ, **តស្ស មយ្ហ**ន្តិអាទិមាហ។ កឹ បន ភគវា ទុក្ករំ អកត្វា ពុទ្ធោ ភវិតុំ ន សមត្ថោតិ? កត្វាបិ អកត្វាបិ សមត្ថោវ។ អថ កស្មា អកាសីតិ? សទេវកស្ស លោកស្ស អត្តនោ បរក្កមំ ទស្សេស្សាមិ។ សោ ច មំ វីរិយនិម្មថនគុណោ ហាសេស្សតីតិ។ បាសាទេ និសិន្នោយេវ ហិ បវេណិអាគតំ រជ្ជំ លភិត្វាបិ ខត្តិយោ ន តថាបមុទិតោ ហោតិ, យថា ពលកាយំ គហេត្វា សង្គាមេ ទ្វេ តយោ សម្បហារេ ទត្វា អមិត្តមថនំ កត្វា បត្តរជ្ជោ។ ឯវំ បត្តរជ្ជស្ស ហិ រជ្ជសិរិំ អនុភវន្តស្ស បរិសំ ឱលោកេត្វា អត្តនោ បរក្កមំ អនុស្សរិត្វា, “អសុកដ្ឋានេ អសុកកម្មំ កត្វា អសុកញ្ច អសុកញ្ច អមិត្តំ ឯវំ វិជ្ឈិត្វា ឯវំ បហរិត្វា ឥមំ រជ្ជសិរិំ បត្តោស្មី”តិ ចិន្តយតោ ពលវសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេវំ ភគវាបិ សទេវកស្ស លោកស្ស បរក្កមំ ទស្សេស្សាមិ, សោ ហិ មំ បរក្កមោ អតិវិយ ហាសេស្សតិ, សោមនស្សំ ឧប្បាទេស្សតីតិ ទុក្ករមកាសិ។

អបិច បច្ឆិមំ ជនតំ អនុកម្បមានោបិ អកាសិយេវ, បច្ឆិមា ហិ ជនតា សម្មាសម្ពុទ្ធោ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ បារមិយោ បូរេត្វាបិ បធានំ បទហិត្វាវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បត្តោ, កិមង្គំ បន មយន្តិ បធានវីរិយំ កត្តព្ពំ មញ្ញិស្សតិ; ឯវំ សន្តេ ខិប្បមេវ ជាតិជរាមរណស្ស អន្តំ ករិស្សតីតិ បច្ឆិមំ ជនតំ អនុកម្បមានោ អកាសិយេវ។

ទន្តេភិទន្តមាធាយាតិ ហេដ្ឋាទន្តេ ឧបរិទន្តំ ឋបេត្វា។ **ចេតសា ចិត្ត**ន្តិ កុសលចិត្តេន អកុសលចិត្តំ។ **អភិនិគ្គណ្ហេយ្យ**ន្តិ និគ្គណ្ហេយ្យំ។ **អភិនិប្បីឡេយ្យ**ន្តិ និប្បីឡេយ្យំ។ **អភិសន្តាបេយ្យ**ន្តិ តាបេត្វា វីរិយនិម្មថនំ ករេយ្យំ។ **សារទ្ធោ**តិ សទរថោ។ **បធានាភិតុន្នស្សា**តិ បធានេន អភិតុន្នស្ស, វិទ្ធស្ស សតោតិ អត្ថោ។

៣៧៨. **អប្បាណក**ន្តិ និរស្សាសកំ។ **កម្មារគគ្គរិយា**តិ កម្មារស្ស គគ្គរនាឡិយា។ **សីសវេទនា ហោន្តី**តិ កុតោចិ និក្ខមិតុំ អលភមានេហិ វាតេហិ សមុដ្ឋាបិតា ពលវតិយោ សីសវេទនា ហោន្តិ។ **សីសវេឋំ ទទេយ្យា**តិ សីសវេឋនំ ទទេយ្យ។ **ទេវតា**តិ ពោធិសត្តស្ស ចង្កមនកោដិយំ បណ្ណសាលបរិវេណសាមន្តា ច អធិវត្ថា ទេវតា។

តទា កិរ ពោធិសត្តស្ស អធិមត្តេ កាយទាហេ ឧប្បន្នេ មុច្ឆា ឧទបាទិ។ សោ ចង្កមេវ និសិន្នោ ហុត្វា បបតិ។ តំ ទិស្វា ទេវតា ឯវមាហំសុ – “វិហារោត្វេវ សោ អរហតោ”តិ, “អរហន្តោ នាម ឯវរូបា ហោន្តិ មតកសទិសា”តិ លទ្ធិយា វទន្តិ។ តត្ថ យា ទេវតា “កាលង្កតោ”តិ អាហំសុ, តា គន្ត្វា សុទ្ធោទនមហារាជស្ស អារោចេសុំ – “តុម្ហាកំ បុត្តោ កាលង្កតោ”តិ។ មម បុត្តោ ពុទ្ធោ ហុត្វា កាលង្កតោ, នោ អហុត្វាតិ? ពុទ្ធោ ភវិតុំ នាសក្ខិ, បធានភូមិយំយេវ បតិត្វា កាលង្កតោតិ។ នាហំ សទ្ទហាមិ, មម បុត្តស្ស ពោធឹ អបត្វា កាលង្កិរិយា នាម នត្ថីតិ។

អបរភាគេ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា អនុបុព្ពេន រាជគហំ គន្ត្វា កបិលវត្ថុំ អនុប្បត្តស្ស សុទ្ធោទនមហារាជា បត្តំ គហេត្វា បាសាទំ អារោបេត្វា យាគុខជ្ជកំ ទត្វា អន្តរាភត្តសមយេ ឯតមត្ថំ អារោចេសិ – តុម្ហាកំ ភគវា បធានករណកាលេ ទេវតា អាគន្ត្វា, “បុត្តោ តេ, មហារាជ, កាលង្កតោ”តិ អាហំសូតិ។ កឹ សទ្ទហសិ មហារាជាតិ? ន ភគវា សទ្ទហិន្តិ។ ឥទានិ, មហារាជ, សុបិនប្បដិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ អច្ឆរិយានិ បស្សន្តោ កឹ សទ្ទហិស្សសិ? អហម្បិ ពុទ្ធោ ជាតោ, ត្វម្បិ ពុទ្ធបិតា ជាតោ, បុព្ពេ បន មយ្ហំ អបរិបក្កេ ញាណេ ពោធិចរិយំ ចរន្តស្ស ធម្មបាលកុមារកាលេបិ សិប្បំ ឧគ្គហេតុំ គតស្ស, “តុម្ហាកំ បុត្តោ ធម្មបាលកុមារោ កាលង្កតោ, ឥទមស្ស អដ្ឋី”តិ ឯឡកដ្ឋឹ អាហរិត្វា ទស្សេសុំ, តទាបិ តុម្ហេ, “មម បុត្តស្ស អន្តរាមរណំ នាម នត្ថិ, នាហំ សទ្ទហាមី”តិ អវោចុត្ថ, មហារាជាតិ ឥមិស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយា ភគវា មហាធម្មបាលជាតកំ កថេសិ។

៣៧៩. **មា ខោ ត្វំ មារិសា**តិ សម្បិយាយមានា អាហំសុ។ ទេវតានំ កិរាយំ បិយមនាបវោហារោ, យទិទំ មារិសាតិ។ **អជជ្ជិត**ន្តិ អភោជនំ។ **ហលន្តិ វទាមី**តិ អលន្តិ វទាមិ, អលំ ឥមិនា ឯវំ មា ករិត្ថ, យាបេស្សាមហន្តិ ឯវំ បដិសេធេមីតិ អត្ថោ។

៣៨០-១. **មង្គុរច្ឆវី**តិ មង្គុរមច្ឆច្ឆវិ។ **ឯតាវ បរម**ន្តិ តាសម្បិ វេទនានមេតំយេវ បរមំ, ឧត្តមំ បមាណំ។ **បិតុ សក្កស្ស កម្មន្តេ...បេ.... បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិតា**តិ រញ្ញោ កិរ វប្បមង្គលទិវសោ នាម ហោតិ, តទា អនេកប្បការំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ បដិយាទេន្តិ។ នគរវីថិយោ សោធាបេត្វា បុណ្ណឃដេ ឋបាបេត្វា ធជបដាកាទយោ ឧស្សាបេត្វា សកលនគរំ ទេវវិមានំ វិយ អលង្ករោន្តិ។ សព្ពេ ទាសកម្មករាទយោ អហតវត្ថនិវត្ថា គន្ធមាលាទិបដិមណ្ឌិតា រាជកុលេ សន្និបតន្តិ។ រញ្ញោ កម្មន្តេ នង្គលសតសហស្សំ យោជីយតិ។ តស្មិំ បន

ទិវសេ ឯកេន ឩនំ អដ្ឋសតំ យោជេន្តិ។ សព្ពនង្គលានិ សទ្ធឹ ពលិពទ្ទរស្មិយោត្តេហិ ជាណុស្សោណិស្ស រថោ វិយ រជតបរិក្ខិត្តានិ ហោន្តិ។ រញ្ញោ អាលម្ពននង្គលំ រត្តសុវណ្ណបរិក្ខិត្តំ ហោតិ។ ពលិពទ្ទានំ សិង្គានិបិ រស្មិបតោទាបិ សុវណ្ណបរិក្ខិត្តា ហោន្តិ។ រាជា មហាបរិវារេន និក្ខមន្តោ បុត្តំ គហេត្វា អគមាសិ។

កម្មន្តដ្ឋានេ ឯកោ ជម្ពុរុក្ខោ ពហលបត្តបលាសោ សន្ទច្ឆាយោ អហោសិ។ តស្ស ហេដ្ឋា កុមារស្ស សយនំ បញ្ញាបេត្វា ឧបរិ សុវណ្ណតារកខចិតំ វិតានំ ពន្ធាបេត្វា សាណិបាការេន បរិក្ខិបាបេត្វា អារក្ខំ ឋបេត្វា រាជា សព្ពាលង្ការំ អលង្ករិត្វា អមច្ចគណបរិវុតោ នង្គលករណដ្ឋានំ អគមាសិ។ តត្ថ រាជា សុវណ្ណនង្គលំ គណ្ហាតិ។ អមច្ចា ឯកេនូនអដ្ឋសតរជតនង្គលានិ គហេត្វា ឥតោ ចិតោ ច កសន្តិ។ រាជា បន ឱរតោ បារំ គច្ឆតិ, បារតោ វា ឱរំ គច្ឆតិ។ ឯតស្មឹ ឋានេ មហាសម្បត្តិ ហោតិ, ពោធិសត្តំ បរិវារេត្វា និសិន្នា ធាតិយោ រញ្ញោ សម្បត្តឹ បស្សិស្សាមាតិ អន្តោសាណិតោ ពហិ និក្ខន្តា។ ពោធិសត្តោ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេន្តោ កញ្ចិ អទិស្វា វេគេន ឧដ្ឋាយ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា អានាបានេ បរិគ្គហេត្វា បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេសិ។ ធាតិយោ ខជ្ជភោជ្ជន្តរេ វិចរមានា ថោកំ ចិរាយឹសុ, សេសរុក្ខានំ ឆាយា និវត្តា, តស្ស បន រុក្ខស្ស បរិមណ្ឌលា ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ ធាតិយោ អយ្យបុត្តោ ឯកកោតិ វេគេន សាណឹ ឧក្ខិបិត្វា អន្តោ បវិសមានា ពោធិសត្តំ សយនេ បល្លង្កេន និសិន្នំ តញ្ច បាដិហារិយំ ទិស្វា គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចយឹសុ – “កុមារោ ទេវ, ឯវំ និសិន្នោ អញ្ញេសំ រុក្ខានំ ឆាយា និវត្តា, ជម្ពុរុក្ខស្ស បរិមណ្ឌលា ឋិតា”តិ។ រាជា វេគេនាគន្ត្វា បាដិហារិយំ ទិស្វា, “ឥទំ តេ, តាត, ទុតិយំ វន្ទន”ន្តិ បុត្តំ វន្ទិ។ ឥទមេតំ សន្ធាយ វុត្តំ – “បិតុ សក្កស្ស កម្មន្តេ...បេ.... បឋមជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិតា”តិ។ **សិយា នុ ខោ ឯសោ មគ្គោ ពោធាយា**តិ ភវេយ្យ នុ ខោ ឯតំ អានាបានស្សតិបឋមជ្ឈានំ ពុជ្ឈនត្ថាយ មគ្គោតិ។ **សតានុសារិវិញ្ញាណ**ន្តិ នយិទំ ពោធាយ មគ្គោ ភវិស្សតិ, អានាបានស្សតិបឋមជ្ឈានំ បន ភវិស្សតីតិ ឯវំ ឯកំ ទ្វេ វារេ ឧប្បន្នសតិយា អនន្តរំ ឧប្បន្នវិញ្ញាណំ សតានុសារិវិញ្ញាណំ នាម។ **យំ តំ សុខ**ន្តិ យំ តំ អានាបានស្សតិបឋមជ្ឈានសុខំ។

៣៨២. បច្ចុបដ្ឋិតា ហោន្តីតិ បណ្ណសាលបរិវេណសម្មជ្ជនាទិវត្តករណេន ឧបដ្ឋិតា ហោន្តិ។ **ពាហុល្លិកោ**តិ បច្ចយពាហុល្លិកោ។ **អាវត្តោ ពាហុល្លាយា**តិ រសគិទ្ធោ ហុត្វា បណីតបិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយ អាវត្តោ។ **និព្ពិជ្ជ បក្កមឹសូ**តិ ឧក្កណ្ឋិត្វា ធម្មនិយាមេនេវ បក្កន្តា ពោធិសត្តស្ស សម្ពោធិ បត្តកាលេ កាយវិវេកស្ស ឱកាសទានត្ថំ ធម្មតាយ គតា។ គច្ឆន្តា ច អញ្ញដ្ឋានំ អគន្ត្វា ពារាណសិមេវ អគមំសុ។ ពោធិសត្តោ តេសុ គតេសុ អទ្ធមាសំ កាយវិវេកំ លភិត្វា ពោធិមណ្ឌេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសីទិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិ។

៣៨៣. វិវិច្ចេវ កាមេហីតិអាទិ ភយភេរវេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៣៨៧. អភិជានាមិ ខោ បនាហន្តិ អយំ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ និគណ្ឋោ កិរ ចិន្តេសិ – “អហំ សមណំ គោតមំ ឯកំ បញ្ហំ បុច្ឆឹ។ សមណោ គោតមោ ‘អបរាបិ មំ, អគ្គិវេស្សន, អបរាបិ មំ, អគ្គិវេស្សនា’តិ បរិយោសានំ អទស្សេន្តោ កថេតិយេវ។ កុបិតោ នុ ខោ”តិ? អថ ភគវា, អគ្គិវេស្សន , តថាគតេ អនេកសតាយ បរិសាយ ធម្មំ ទេសេន្តេ កុបិតោ សមណោ គោតមោតិ ឯកោបិ វត្តា នត្ថិ, បរេសំ ពោធនត្ថាយ បដិវិជ្ឈនត្ថាយ ឯវ តថាគតោ ធម្មំ ទេសេតីតិ ទស្សេន្តោ ឥមំ ធម្មទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អារព្ភា**តិ សន្ធាយ។ **យាវទេវា**តិ បយោជនវិធិ បរិច្ឆេទនិយមនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – បរេសំ វិញ្ញាបនមេវ តថាគតស្ស ធម្មទេសនាយ បយោជនំ, តស្មា ន ឯកស្សេវ ទេសេតិ, យត្តកា វិញ្ញាតារោ អត្ថិ, សព្ពេសំ ទេសេតីតិ។ **តស្មឹយេវ បុរិមស្មិ**ន្តិ ឥមិនា កឹ ទស្សេតីតិ? សច្ចកោ កិរ ចិន្តេសិ – “សមណោ គោតមោ អភិរូបោ បាសាទិកោ សុផុសិតំ ទន្តាវរណំ, ជិវ្ហា មុទុកា, មធុរំ វាក្ករណំ, បរិសំ រញ្ជេន្តោ មញ្ញេ វិចរតិ, អន្តោ បនស្ស ចិត្តេកគ្គតា នត្ថី”តិ។ អថ ភគវា, អគ្គិវេស្សន, ន តថាគតោ បរិសំ រញ្ជេន្តោ វិចរតិ, ចក្កវាឡបរិយន្តាយបិ បរិសាយ តថាគតោ ធម្មំ ទេសេតិ, អសល្លីនោ អនុបលិត្តោ ឯត្តកំ ឯកវិហារី, សុញ្ញតផលសមាបត្តឹ អនុយុត្តោតិ ទស្សេតុំ ឯវមាហ។

អជ្ឈត្តមេវាតិ គោចរជ្ឈត្តមេវ។ **សន្និសាទេមី**តិ សន្និសីទាបេមិ, តថាគតោ ហិ យស្មឹ ខណេ បរិសា សាធុការំ ទេតិ, តស្មឹ ខណេ បុព្ពាភោគេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, សាធុការសទ្ទស្ស និគ្ឃោសេ អវិច្ឆិន្នេយេវ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ឋិតដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ធម្មំ ទេសេតិ, ពុទ្ធានញ្ហិ ភវង្គបរិវាសោ លហុកោ ហោតីតិ អស្សាសវារេ បស្សាសវារេ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជន្តិ។ **យេន សុទំ និច្ចកប្ប**ន្តិ យេន សុញ្ញេន ផលសមាធិនា និច្ចកាលំ វិហរាមិ, តស្មឹ សមាធិនិមិត្តេ ចិត្តំ សណ្ឋបេមិ សមាទហាមីតិ ទស្សេតិ។

ឱកប្បនិយមេតន្តិ សទ្ទហនិយមេតំ។ ឯវំ ភគវតោ ឯកគ្គចិត្តតំ សម្បដិច្ឆិត្វា ឥទានិ អត្តនោ ឱវដ្ឋិកសារំ កត្វា អានីតបញ្ហំ បុច្ឆន្តោ **អភិជានាតិ ខោ បន ភវំ គោតមោ ទិវា សុបិតា**តិ អាហ។ យថា ហិ សុនខោ នាម អសម្ភិន្នខីរបក្កបាយសំ សប្បិនា យោជេត្វា ឧទរបូរំ ភោជិតោបិ គូថំ ទិស្វា អខាទិត្វា គន្តុំ ន សក្កា, អខាទមានោ ឃាយិត្វាបិ គច្ឆតិ, អឃាយិត្វាវ គតស្ស កិរស្ស សីសំ រុជ្ជតិ; ឯវមេវំ ឥមស្សបិ សត្ថា អសម្ភិន្នខីរបក្ក

បាយសសទិសំ អភិនិក្ខមនតោ បដ្ឋាយ យាវ អាសវក្ខយា បសាទនីយំ ធម្មទេសនំ ទេសេតិ។ ឯតស្ស បន ឯវ រូបំ ធម្មទេសនំ សុត្វា សត្ថរិ បសាទមត្តម្បិ ន ឧប្បន្នំ, តស្មា ឱវដ្ដិកសារំ កត្វា អានីតបញ្ចំ អបុច្ឆិត្វា គន្តុំ អសក្កោន្តោ ឯវមាហ។ តត្ថ យស្មា ថិនមិទ្ធំ សព្ពខីណាសវានំ អរហត្តមគ្គេនេវ បហីយតិ, កាយទរថោ បន ឧបាទិន្នកេបិ ហោតិ អនុបាទិន្នកេបិ។ តថា ហិ កមលុប្បលាទីនិ ឯកស្មឹ កាលេ វិកសន្តិ, ឯកស្មឹ មកុលានិ ហោន្តិ, សាយំ កេសញ្ចិ រុក្ខានម្បិ បត្តានិ បតិលីយន្តិ, បាតោ វិប្ផារិកានិ ហោន្តិ។ ឯវំ ឧបាទិន្នកស្ស កាយស្ស ទរថោយេវ ទរថវសេន ភវង្គសោតញ្ច តេជ និទ្ទាតិ អធិប្បេតំ, តំ ខីណាសវានម្បិ ហោតិ។ តំ សន្ធាយ, “អភិជានាមហ”ន្តិអាទិមាហ។ **សម្មោហវិហារស្មឹ វទន្តី**តិ សម្មោហវិហារោតិ វទន្តិ។

៣៨៩. អាសជ្ជ អាសជ្ជាតិ ឃដ្ដេត្វា ឃដ្ដេត្វា។ **ឧបនីតេហី**តិ ឧបនេត្វា កថិតេហិ។ **វចនប្បថេហី**តិ វចនេហិ។ **អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា**តិ អលន្តិ ចិត្តេន សម្បដិច្ឆន្តោ អភិនន្ទិត្វា វាចាយបិ បសំសន្តោ អនុមោទិត្វា។ ភគវតា ឥមស្ស និគណ្ឋស្ស ទ្វេ សុត្តានិ កថិតានិ។ បុរិមសុត្តំ ឯកោ ភាណវារោ, ឥទំ ទិយឌ្ឍោ, ឥតិ អឌ្ឍតិយេ ភាណវារេ សុត្វាបិ អយំ និគណ្ឋោ នេវ អភិសមយំ បត្តោ, ន បព្ពជិតោ, ន សរណេសុ បតិដ្ឋិតោ។ កស្មា ឯតស្ស ភគវា ធម្មំ ទេសេសីតិ? អនាគតេ វាសនត្ថាយ។ បស្សតិ ហិ ភគវា, “ឥមស្ស ឥទានិ ឧបនិស្សយោ នត្ថិ, មយ្ហំ បន បរិនិព្ពានតោ សមធិកានំ ទ្វិន្នំ វស្សសតានំ អច្ចយេន តម្ពបណ្ណិទីបេ សាសនំ បតិដ្ឋហិស្សតិ។ តត្រាយំ កុលឃរេ និព្ពត្តិត្វា សម្បត្តេ កាលេ បព្ពជិត្វា តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បត្វា កាឡពុទ្ធរក្ខិតោ នាម មហាខីណាសវោ ភវិស្សតី”តិ។ ឥទំ ទិស្វា អនាគតេ វាសនត្ថាយ ធម្មំ ទេសេសិ។

សោបិ តត្ថេវ តម្ពបណ្ណិទីបម្ហិ សាសនេ បតិដ្ឋិតេ ទេវលោកតោ ចវិត្វា ទក្ខិណគិរិវិហារស្ស ភិក្ខាចារគាមេ ឯកស្មឹ អមច្ចកុលេ និព្ពត្តោ បព្ពជ្ជាសមត្ថយោព្ពនេ បព្ពជិត្វា តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា គណំ បរិហរន្តោ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឧបជ្ឈាយំ បស្សិតុំ អគមាសិ។ អថស្ស ឧបជ្ឈាយោ សទ្ធិវិហារិកំ ចោទេស្សាមីតិ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា អាគតេន តេន សទ្ធឹ មុខំ ទត្វា កថាមត្តម្បិ ន អកាសិ។ សោ បច្ចូសសមយេ វុដ្ឋាយ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, – “តុម្ហេ, ភន្តេ, មយិ គន្ថកម្មំ កត្វា តុម្ហាកំ សន្តិកំ អាគតេ មុខំ ទត្វា កថាមត្តម្បិ ន ករិត្ថ, កោ មយ្ហំ ទោសោ”តិ បុច្ឆិ។ ថេរោ អាហ – “ត្វំ, អាវុសោ, ពុទ្ធរក្ខិត ឯត្តកេនេវ ‘បព្ពជ្ជាកិច្ចំ មេ មត្ថកំ បត្ត’ន្តិ សញ្ញំ ករោសី”តិ។ កឹ ករោមិ, ភន្តេតិ? គណំ វិនោទេត្វា ត្វំ បបញ្ចំ ឆិន្ទិត្វា ចេតិយបព្ពតវិហារំ គន្ត្វា សមណធម្មំ ករោហីតិ។ សោ ឧបជ្ឈាយស្ស ឱវាទេ ឋត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បត្វា បុញ្ញវា រាជបូជិតោ ហុត្វា មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ ចេតិយបព្ពតវិហារេ វសិ។

តស្មិញ្ច កាលេ តិស្សមហារាជា ឧបោសថកម្មំ ករោន្តោ ចេតិយបព្ពតេ រាជលេណេ វសតិ។ សោ ថេរស្ស ឧបដ្ឋាកភិក្ខុនោ សញ្ញំ អទាសិ – “យទា មយ្ហំ អយ្យោ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេតិ, ធម្មំ វា កថេតិ, តទា មេ សញ្ញំ ទទេយ្យាថា”តិ។ ថេរោបិ ឯកស្មឹ ធម្មស្សវនទិវសេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ កណ្ដកចេតិយង្គណំ អារុយ្ហ ចេតិយំ វន្ទិត្វា កាឡតិម្ពរុរុក្ខមូលេ អដ្ឋាសិ។ អថ នំ ឯកោ បិណ្ឌបាតិកត្ថេរោ កាឡការាមសុត្តន្តេ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ ថេរោ ននុ, អាវុសោ, អជ្ជ ធម្មស្សវនទិវសោតិ អាហ។ អាម, ភន្តេ, ធម្មស្សវនទិវសោតិ។ តេន ហិ បីឋកំ អានេថ, ឥធេវ និសិន្នា ធម្មស្សវនំ ករិស្សាមាតិ។ អថស្ស រុក្ខមូលេ អាសនំ បញ្ញបេត្វា អទំសុ។ ថេរោ បុព្ពគាថា វត្វា កាឡការាមសុត្តំ អារភិ។ សោបិស្ស ឧបដ្ឋាកទហរោ រញ្ញោ សញ្ញំ ទាបេសិ។ រាជា បុព្ពគាថាសុ អនិដ្ឋិតាសុយេវ បាបុណិ។ បត្វា ច អញ្ញាតកវេសេនេវ បរិសន្តេ ឋត្វា តិយាមរត្តឹ ឋិតកោវ ធម្មំ សុត្វា ថេរស្ស, ឥទមវោច ភគវាតិ វចនកាលេ សាធុការំ អទាសិ។ ថេរោ ញត្វា, កទា អាគតោសិ, មហារាជាតិ បុច្ឆិ។ បុព្ពគាថា ឱសារណកាលេយេវ, ភន្តេតិ។ ទុក្ករំ តេ មហារាជ, កតន្តិ។ នយិទំ, ភន្តេ, ទុក្ករំ, យទិ បន មេ អយ្យស្ស ធម្មកថំ អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ ឯកបទេបិ អញ្ញវិហិតភាវោ អហោសិ, តម្ពបណ្ណិទីបស្ស បតោទយដ្ឋិនិតុទនមត្តេបិ ឋានេ សាមិភាវោ នាម មេ មា ហោតូតិ សបថមកាសិ។

តស្មឹ បន សុត្តេ ពុទ្ធគុណា បរិទីបិតា, តស្មា រាជា បុច្ឆិ – “ឯត្តកាវ, ភន្តេ, ពុទ្ធគុណា, ឧទាហុ អញ្ញេបិ អត្ថី”តិ។ មយា កថិតតោ, មហារាជ, អកថិតមេវ ពហុ អប្បមាណន្តិ។ ឧបមំ, ភន្តេ, ករោថាតិ។ យថា, មហារាជ , ករីសសហស្សមត្តេ សាលិក្ខេត្តេ ឯកសាលិសីសតោ អវសេសសាលីយេវ ពហូ, ឯវំ មយា កថិតគុណា អប្បា, អវសេសា ពហូតិ។ អបរម្បិ, ភន្តេ, ឧបមំ ករោថាតិ។ យថា, មហារាជ, មហាគង្គាយ ឱឃបុណ្ណាយ សូចិបាសំ សម្មុខំ ករេយ្យ, សូចិបាសេន គតឧទកំ អប្បំ, សេសំ ពហុ, ឯវមេវ មយា កថិតគុណា អប្បា, អវសេសា ពហូតិ។ អបរម្បិ, ភន្តេ, ឧបមំ ករោថាតិ។ ឥធ, មហារាជ, ចាតកសកុណា នាម អាកាសេ កីឡន្តា វិចរន្តិ។ ខុទ្ទកា សាសកុណជាតិ, កឹ នុ ខោ តស្ស សកុណស្ស អាកាសេ បក្ខបសារណដ្ឋានំ ពហុ, អវសេសោ អាកាសោ អប្បោតិ? កឹ, ភន្តេ, វទថ, អប្បោ តស្ស បក្ខបសារណោកាសោ, អវសេសោវ ពហូតិ។ ឯវមេវ, មហារាជ, អប្បកា មយា ពុទ្ធគុណា កថិតា, អវសេសា ពហូ អនន្តា អប្បមេយ្យាតិ។ សុកថិតំ, ភន្តេ, អនន្តា ពុទ្ធគុណា អនន្តេនេវ

អាកាសេន ឧបមិតា។ បសន្នា មយំ អយ្យស្ស, អនុច្ឆវិកំ បន កាតុំ ន សក្កោម។ អយំ មេ ទុគ្គតបណ្ណាការោ ឥមស្មិំ តម្ពបណ្ណិទីបេ ឥមំ តិយោជនសតិកំ រជ្ជំ អយ្យស្ស ទេមាតិ។ តុម្ហេហិ, មហារាជ, អត្តនោ បសន្នាការោ កតោ, មយំ បន អម្ហាកំ ទិន្នំ រជ្ជំ តុម្ហាកំយេវ ទេម, ធម្មេន សមេន រជ្ជំ ការេហិ មហារាជាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាសច្ចកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ចូឡតណ្ហាសង្ខយសុត្តវណ្ណនា

៣៩០. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡតណ្ហាសង្ខយសុត្តំ។ តត្ថ **បុព្ពារាមេ មិគារមាតុបាសាទេ**តិ បុព្ពារាមសង្ខាតេ វិហារេ មិគារមាតុយា បាសាទេ។ តត្រាយំ អនុបុព្ពីកថាអតីតេ សតសហស្សកប្បមត្ថកេ ឯកា ឧបាសិកា បទុមុត្តរំ ភគវន្តំ និមន្តេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស សតសហស្សំ ទានំ ទត្វា ភគវតោ បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា, “អនាគតេ តុម្ហាទិសស្ស ពុទ្ធស្ស អគ្គុបដ្ឋាយិកា ហោមី”តិ បត្ថនមកាសិ។ សា កប្បសតសហស្សំ ទេវេសុ ចេវ មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ភទ្ទិយនគរេ មេណ្ឌកសេដ្ឋិបុត្តស្ស ធនញ្ចយស្ស សេដ្ឋិនោ គេហេ សុមនទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ ជាតកាលេ ចស្សា **វិសាខា**តិ នាមំ អកំសុ។ សា យទា ភគវា ភទ្ទិយនគរំ អគមាសិ, តទា បញ្ចហិ ទារិកាសតេហិ សទ្ធិំ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា បឋមទស្សនម្ហិយេវ សោតាបន្នា អហោសិ។ អបរភាគេ សាវត្ថិយំ មិគារសេដ្ឋិបុត្តស្ស បុណ្ណវឌ្ឍនកុមារស្ស គេហំ គតា, តត្ថ នំ មិគារសេដ្ឋិ មាតិដ្ឋានេ ឋបេសិ, តស្មា **មិគារមាតា**តិ វុច្ចតិ។

បតិកុលំ គច្ឆន្តិយា ចស្សា បិតា **មហាលតាបិឡន្ធនំ** នាម ការាបេសិ។ តស្មិំ បិឡន្ធនេ ចតស្សោ វជិរនាឡិយោ ឧបយោគំ អគមំសុ, មុត្តានំ ឯកាទស នាឡិយោ, បវាឡានំ ទ្វាវីសតិ នាឡិយោ, មណីនំ តេត្តិំស នាឡិយោ, ឥតិ ឯតេហិ ច អញ្ញេហិ ច សត្តវណ្ណេហិ រតនេហិ និដ្ឋានំ អគមាសិ។ តំ សីសេ បដិមុក្កំ យាវ បាទបិដ្ឋិយា ភស្សតិ, បញ្ចន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារយមានាវ នំ ឥត្ថី ធារេតុំ សក្កោតិ។ សា អបរភាគេ ទសពលស្ស អគ្គុបដ្ឋាយិកា ហុត្វា តំ បសាធនំ វិស្សជ្ជេត្វា នវហិ កោដីហិ ភគវតោ វិហារំ ការយមានា ករីសមត្តេ ភូមិភាគេ បាសាទំ ការេសិ។ តស្ស ឧបរិភូមិយំ បញ្ច គព្ភសតានិ ហោន្តិ, ហេដ្ឋាភូមិយំ បញ្ចាតិ គព្ភសហស្សប្បដិមណ្ឌិតោ អហោសិ។ សា “សុទ្ធបាសាទោវ ន សោភតី”តិ តំ បរិវារេត្វា បញ្ច ទ្វិកូដគេហសតានិ, បញ្ច ចូឡបាសាទសតានិ, បញ្ច ទីឃសាលសតានិ ច ការាបេសិ។ វិហារមហោ ចតូហិ មាសេហិ និដ្ឋានំ អគមាសិ។

មាតុគាមត្តភាវេ ឋិតាយ វិសាខាយ វិយ អញ្ញិស្សា ពុទ្ធសាសនេ ធនបរិច្ចាគោ នាម នត្ថិ, បុរិសត្តភាវេ ឋិតស្ស ច អនាថបិណ្ឌិកស្ស វិយ អញ្ញស្ស ពុទ្ធសាសនេ ធនបរិច្ចាគោ នាម នត្ថិ។ សោ ហិ ចតុបញ្ញាសកោដិយោ វិស្សជ្ជេត្វា សាវត្ថិយា ទក្ខិណភាគេ អនុរាធបុរស្ស មហាវិហារសទិសេ ឋានេ ជេតវនមហាវិហារំ នាម ការេសិ។ វិសាខា, សាវត្ថិយា បាចីនភាគេ ឧត្តមទេវីវិហារសទិសេ ឋានេ **បុព្ពារាមំ** នាម ការេសិ។ ភគវា ឥមេសំ ទ្វិន្នំ កុលានំ អនុកម្បាយ សាវត្ថិំ និស្សាយ វិហរន្តោ ឥមេសុ ទ្វីសុ វិហារេសុ និពទ្ធវាសំ វសិ។ ឯកំ អន្តោវស្សំ ជេតវនេ វសតិ, ឯកំ បុព្ពារាមេ, ឯតស្មិំ បន សមយេ ភគវា បុព្ពារាមេ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ – “បុព្ពារាមេ មិគារមាតុបាសាទេ”តិ។

កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេតិ កិត្តកេន នុ ខោ, ភន្តេ។ **សំខិត្តេន តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តោ ហោតី**តិ តណ្ហាសង្ខយេ និព្ពានេ តំ អារម្មណំ កត្វា វិមុត្តចិត្តតាយ តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តោ នាម សំខិត្តេន កិត្តាវតា ហោតិ? យាយ បដិបត្តិយា តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តោ ហោតិ, តំ មេ ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ បុព្ពភាគប្បដិបទំ សំខិត្តេន ទេសេថាតិ បុច្ឆតិ។ **អច្ចន្តនិដ្ឋោ**តិ ខយវយសង្ខាតំ អន្តំ អតីតាតិ អច្ចន្តា។ អច្ចន្តា និដ្ឋា អស្សាតិ **អច្ចន្តនិដ្ឋោ,** ឯកន្តនិដ្ឋោ សតតនិដ្ឋោតិ អត្ថោ។ អច្ចន្តំ យោគក្ខេមីតិ **អច្ចន្តយោគក្ខេមី,** និច្ចយោគក្ខេមីតិ អត្ថោ។ អច្ចន្តំ ព្រហ្មចារីតិ **អច្ចន្តព្រហ្មចារី,** និច្ចព្រហ្មចារីតិ អត្ថោ។ អច្ចន្តំ បរិយោសានមស្សាតិ បុរិមនយេនេវ **អច្ចន្តបរិយោសានោ។ សេដ្ឋោ ទេវមនុស្សាន**ន្តិ ទេវានញ្ច មនុស្សានញ្ច សេដ្ឋោ ឧត្តមោ។ ឯវរូបោ ភិក្ខុ កិត្តាវតា ហោតិ, ខិប្បមេតស្ស សង្ខេបេនេវ បដិបត្តិំ កថេថាតិ ភគវន្តំ យាចតិ។ កស្មា បនេស ឯវំ វេគាយតីតិ? កីឡំ អនុភវិតុកាមតាយ។

អយំ កិរ ឧយ្យានកីឡំ អាណាបេត្វា ចតូហិ មហារាជូហិ ចតូសុ ទិសាសុ អារក្ខំ គាហាបេត្វា ទ្វីសុ ទេវលោកេសុ ទេវសង្ឃេន បរិវុតោ អឌ្ឍតិយាហិ នាដកកោដីហិ សទ្ធិំ ឯរាវណំ អារុយ្ហ ឧយ្យានទ្វារេ ឋិតោ ឥមំ បញ្ហំ សល្លក្ខេសិ – “កិត្តកេន នុ ខោ តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តស្ស ខីណាសវស្ស សង្ខេបតោ អាគមនិយបុព្ពភាគបដិបទា

ហោតី”តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “អយំ បញ្ហោ អតិវិយ សស្សិរិកោ, សចាហំ ឥមំ បញ្ហំ អនុគ្គណ្ហិត្វាវ ឧយ្យានំ បវិសិស្សាមិ, ឆទ្វារិកេហិ អារម្មណេហិ និម្មថិតោ ន បុន ឥមំ បញ្ហំ សល្លក្ខេស្សាមិ , តិដ្ឋតុ តាវ ឧយ្យានកីឡា, សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា ឥមំ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា ឧគ្គហិតបញ្ហោ ឧយ្យានេ កីឡិស្សាមី”តិ ហត្ថិក្ខន្ធេ អន្តរហិតោ ភគវតោ សន្តិកេ បាតុរហោសិ។ តេបិ ចត្តារោ មហារាជានោ អារក្ខំ គហេត្វា ឋិតដ្ឋានេយេវ ឋិតា, បរិចារិកទេវសង្ឃាបិ នាដកានិបិ ឯរាវណោបិ នាគរាជា តត្ថេវ ឧយ្យានទ្វារេ អដ្ឋាសិ, ឯវមេស កីឡំ អនុភវិតុកាមតាយ វេគាយន្តោ ឯវមាហ។

សព្ពេ ធម្មា នាលំ អភិនិវេសាយាតិ ឯត្ថ សព្ពេ ធម្មា នាម បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ អដ្ឋារស ធាតុយោ។ តេ សព្ពេបិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អភិនិវេសាយ នាលំ ន បរិយត្តា ន សមត្ថា ន យុត្តា, កស្មា? គហិតាការេន អតិដ្ឋនតោ។ តេ ហិ និច្ចាតិ គហិតាបិ អនិច្ចាវ សម្បជ្ជន្តិ, សុខាតិ គហិតាបិ ទុក្ខាវ សម្បជ្ជន្តិ, អត្តាតិ គហិតាបិ អនត្តាវ សម្បជ្ជន្តិ, តស្មា នាលំ អភិនិវេសាយ។ **អភិជានាតី**តិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ ញាតបរិញ្ញាយ អភិជានាតិ។ **បរិជានាតី**តិ តថេវ តីរណបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ។ **យំកិញ្ចិ វេទន**ន្តិ អន្តមសោ បញ្ចវិញ្ញាណសម្បយុត្តម្បិ យំកិញ្ចិ អប្បមត្តកម្បិ វេទនំ អនុភវតិ។ ឥមិនា ភគវា សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស វេទនាវសេន និព្ពត្តេត្វា អរូបបរិគ្គហំ ទស្សេតិ។ សចេ បន វេទនាកម្មដ្ឋានំ ហេដ្ឋា ន កថិតំ ភវេយ្យ, ឥមស្មឹ ឋានេ កថេតព្ពំ សិយា។ ហេដ្ឋា បន កថិតំ, តស្មា សតិបដ្ឋានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **អនិច្ចានុបស្សី**តិ ឯត្ថ អនិច្ចំ វេទិតព្ពំ, អនិច្ចានុបស្សនា វេទិតព្ពា, អនិច្ចានុបស្សី វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **អនិច្ច**ន្តិ បញ្ចក្ខន្ធា, តេ ហិ ឧប្បាទវយដ្ឋេន អនិច្ចា។ **អនិច្ចានុបស្សនា**តិ បញ្ចក្ខន្ធានំ ខយតោ វយតោ ទស្សនញាណំ។ **អនិច្ចានុបស្សី**តិ តេន ញាណេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ ។ តស្មា “អនិច្ចានុបស្សី វិហរតី”តិ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ វិហរតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

វិរាគានុបស្សីតិ ឯត្ថ ទ្វេ វិរាគា ខយវិរាគោ ច អច្ចន្តវិរាគោ ច។ តត្ថ សង្ខារានំ ខយវយតោ អនុបស្សនាបិ, អច្ចន្តវិរាគំ និព្ពានំ វិរាគតោ ទស្សនមគ្គញាណម្បិ **វិរាគានុបស្សនា**។ តទុភយសមង្គីបុគ្គលោ វិរាគានុបស្សី នាម, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “វិរាគានុបស្សី”តិ, វិរាគតោ អនុបស្សន្តោតិ អត្ថោ។ **និរោធានុបស្សិ**ម្ហិបិ ឯសេវ នយោ, និរោធោបិ ហិ ខយនិរោធោ ច អច្ចន្តនិរោធោ ចាតិ ទុវិធោយេវ។ **បដិនិស្សគ្គានុបស្សី**តិ ឯត្ថ **បដិនិស្សគ្គោ** វុច្ចតិ វោស្សគ្គោ, សោ ច បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោតិ ទុវិធោ ហោតិ ។ តត្ថ **បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ**តិ វិបស្សនា, សា ហិ តទង្គវសេន កិលេសេ ច ខន្ធេ ច វោស្សជ្ជតិ។ **បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ**តិ មគ្គោ, សោ ហិ និព្ពានំ អារម្មណំ អារម្មណតោ បក្ខន្ទតិ។ ទ្វីហិបិ វា ការណេហិ វោស្សគ្គោយេវ, សមុច្ឆេទវសេន ខន្ធានំ កិលេសានញ្ច វោស្សជ្ជនតោ, និព្ពានញ្ច បក្ខន្ទនតោ។ តស្មា កិលេសេ ច ខន្ធេ ច បរិច្ចជតីតិ បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ, និរោធេ និព្ពានធាតុយា ចិត្តំ បក្ខន្ទតីតិ បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោតិ ឧភយម្បេតំ មគ្គេ សមេតិ។ តទុភយសមង្គីបុគ្គលោ ឥមាយ បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាយ សមន្នាគតត្តា បដិនិស្សគ្គានុបស្សី នាម ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “បដិនិស្សគ្គានុបស្សី”តិ។ **ន កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី**តិ កិញ្ចិ ឯកម្បិ សង្ខារគតំ តណ្ហាវសេន ន ឧបាទិយតិ ន គណ្ហាតិ ន បរាមសតិ។ **អនុបាទិយំ ន បរិតស្សតី**តិ អគ្គណ្ហន្តោ តណ្ហាបរិតស្សនាយ ន បរិតស្សតិ។ **បច្ចត្តញ្ញេវ បរិនិព្ពាយតី**តិ សយមេវ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតិ។ **ខីណា ជាតី**តិអាទិនា បនស្ស បច្ចវេក្ខណាវ ទស្សិតា។ ឥតិ ភគវា សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស សំខិត្តេន ខីណាសវស្ស បុព្ពភាគប្បដិបទំ បុច្ឆិតោ សល្លហុកំ កត្វា សំខិត្តេនេវ ខិប្បំ កថេសិ។

៣៩១. អវិទូរេ និសិន្នោ ហោតីតិ អនន្តរេ កូដាគារេ និសិន្នោ ហោតិ។ **អភិសមេច្ចា**តិ ញាណេន អភិសមាគន្ត្វា, ជានិត្វាតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កឹ នុ ខោ ឯស ជានិត្វា អនុមោទិ, ឧទាហុ អជានិត្វា វាតិ។ កស្មា បនស្ស ឯវមហោសីតិ? ថេរោ កិរ ន ភគវតោ បញ្ហវិស្សជ្ជនសទ្ទំ អស្សោសិ, សក្កស្ស បន ទេវរញ្ញោ, “ឯវមេតំ ភគវា ឯវមេតំ សុគតា”តិ អនុមោទនសទ្ទំ អស្សោសិ។ សក្កោ កិរ ទេវរាជា មហតា សទ្ទេន អនុមោទិ។ អថ កស្មា ន ភគវតោ សទ្ទំ អស្សោសីតិ? យថាបរិសវិញ្ញាបកត្តា។ ពុទ្ធានញ្ហិ ធម្មំ កថេន្តានំ ឯកាពទ្ធាយ ចក្កវាឡបរិយន្តាយបិ បរិសាយ សទ្ទោ សុយ្យតិ, បរិយន្តំ បន មុញ្ចិត្វា អង្គុលិមត្តម្បិ ពហិទ្ធា ន និច្ឆរតិ។ កស្មា? ឯវរូបា មធុរកថា មា និរត្ថកា អគមាសីតិ។ តទា ភគវា មិគារមាតុបាសាទេ សត្តរតនមយេ កូដាគារេ សិរិគព្ភម្ហិ និសិន្នោ ហោតិ, តស្ស ទក្ខិណបស្សេ សារិបុត្តត្ថេរស្ស វសនកូដាគារំ, វាមបស្សេ មហាមោគ្គល្លានស្ស, អន្តរេ ឆិទ្ទវិវរោកាសោ នត្ថិ, តស្មា ថេរោ ន ភគវតោ សទ្ទំ អស្សោសិ, សក្កស្សេវ អស្សោសីតិ។

បញ្ចហិ តូរិយសតេហីតិ បញ្ចង្គិកានំ តូរិយានំ បញ្ចហិ សតេហិ។ បញ្ចង្គិកំ តូរិយំ នាម អាតតំ វិតតំ អាតតវិតតំ សុសិរំ ឃនន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សមន្នាគតំ។ តត្ថ **អាតតំ** នាម ចម្មបរិយោនទ្ធេសុ ភេរិអាទីសុ ឯកតលតូរិយំ។ **វិតតំ** នាម ឧភយតលំ។ **អាតតវិតតំ** នាម តន្តិពទ្ធបណវាទិ។ **សុសិរំ** វំសាទិ។ **ឃនំ** សម្មាទិ។ **សមប្បិតោ**តិ ឧបគតោ។ **សមង្គីភូតោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **បរិចារេតី**តិ តំ សម្បត្តិំ អនុភវន្តោ តតោ តតោ ឥន្ទ្រិយានិ ចារេតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – បរិវារេត្វា វជ្ជមានេហិ បញ្ចហិ តូរិយសតេហិ សមន្នាគតោ ហុត្វា

ទិព្ពសម្បត្តិំ អនុភវតី។ **បដិបណាមេត្វា**តិ អបនេត្វា, និស្សទ្ទានិ ការាបេត្វាតិ អត្ថោ។ យថេវ ហិ ឥទានិ សទ្ធា រាជានោ គរុភាវនិយំ ភិក្ខុំ ទិស្វា – “អសុកោ នាម អយ្យោ អាគច្ឆតិ, មា, តាតា, គាយថ, មា វាទេថ, មា នច្ចថា”តិ នាដកានិ បដិវិនេន្តិ, សក្កោបិ ថេរំ ទិស្វា ឯវមកាសិ។ **ចិរស្សំ ខោ, មារិស មោគ្គល្លាន, ឥមំ បរិយាយមកាសី**តិ ឯវរូបំ លោកេ បកតិយា បិយសមុទាហារវចនំ ហោតិ, លោកិយា ហិ ចិរស្សំ អាគតម្បិ អនាគតបុព្ពម្បិ មនាបជាតិយំ អាគតំ ទិស្វា, – “កុតោ ភវំ អាគតោ, ចិរស្សំ ភវំ អាគតោ, កថំ តេ ឥធាគមនមគ្គោ ញាតោ មគ្គមូឡ្ហោសី”តិអាទីនិ វទន្តិ។ អយំ បន អាគតបុព្ពត្តាយេវ ឯវមាហ។ ថេរោ ហិ កាលេន កាលំ ទេវចារិកំ គច្ឆតិយេវ។ តត្ថ **បរិយាយមកាសី**តិ វារមកាសិ។ **យទិទំ ឥធាគមនាយា**តិ យោ អយំ ឥធាគមនាយ វារោ, តំ, ភន្តេ, ចិរស្សមកាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥទមាសនំ បញ្ញត្ត**ន្តិ យោជនិកំ មណិបល្លង្កំ បញ្ញាបេត្វា ឯវមាហ។

៣៩២. ពហុកិច្ចា ពហុករណីយាតិ ឯត្ថ យេសំ ពហូនិ កិច្ចានិ, តេ ពហុកិច្ចា។ **ពហុករណីយា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អប្បេវ សកេន ករណីយេនា**តិ សករណីយមេវ អប្បំ មន្ទំ, ន ពហុ, ទេវានំ ករណីយំ បន ពហុ, បថវិតោ បដ្ឋាយ ហិ កប្បរុក្ខមាតុគាមាទីនំ អត្ថាយ អដ្ដា សក្កស្ស សន្តិកេ ឆិជ្ជន្តិ, តស្មា និយមេន្តោ អាហ – **អបិច ទេវានំយេវ តាវតឹសានំ ករណីយេនា**តិ។ ទេវានញ្ហិ ធីតា ច បុត្តា ច អង្កេ និព្ពត្តន្តិ, បាទបរិចារិកា ឥត្ថិយោ សយនេ និព្ពត្តន្តិ, តាសំ មណ្ឌនបសាធនការិកា ទេវធីតា សយនំ បរិវារេត្វា និព្ពត្តន្តិ, វេយ្យាវច្ចករា អន្តោ វិមានេ និព្ពត្តន្តិ, ឯតេសំ អត្ថាយ អដ្ដករណំ នត្ថិ។ យេ បន សីមន្តរេ និព្ពត្តន្តិ, តេ “មម សន្តកា តវ សន្តកា”តិ និច្ឆេតុំ អសក្កោន្តា អដ្ដំ ករោន្តិ, សក្កំ ទេវរាជានំ បុច្ឆន្តិ, សោ យស្ស វិមានំ អាសន្នតរំ, តស្ស សន្តកោតិ វទតិ។ សចេ ទ្វេបិ សមដ្ឋានេ ហោន្តិ, យស្ស វិមានំ ឱលោកេន្តោ ឋិតោ, តស្ស សន្តកោតិ វទតិ។ សចេ ឯកម្បិ ន ឱលោកេតិ, តំ ឧភិន្នំ កលហុបច្ឆេទនត្ថំ អត្តនោ សន្តកំ ករោតិ។ តំ សន្ធាយ, “ទេវានំយេវ តាវតឹសានំ ករណីយេនា”តិ អាហ។ អបិចស្ស ឯវរូបំ កីឡាកិច្ចម្បិ ករណីយមេវ។

យំ នោ ខិប្បមេវ អន្តរធាយតីតិ យំ អម្ហាកំ សីឃមេវ អន្ធការេ រូបគតំ វិយ ន ទិស្សតិ។ ឥមិនា – “អហំ, ភន្តេ, តំ បញ្ហវិស្សជ្ជនំ ន សល្លក្ខេមី”តិ ទីបេតិ។ ថេរោ – “កស្មា នុ ខោ អយំ យក្ខោ អសល្លក្ខណភាវំ ទីបេតិ, បស្សេន បរិហរតី”តិ អាវជ្ជន្តោ – “ទេវា នាម មហាមូឡ្ហា ហោន្តិ។ ឆទ្វារិកេហិ អារម្មណេហិ និម្មថិយមានា អត្តនោ ភុត្តាភុត្តភាវម្បិ បីតាបីតភាវម្បិ ន ជានន្តិ, ឥធ កតមេត្ថ បមុស្សន្តី”តិ អញ្ញាសិ។ កេចិ បនាហុ – “ថេរោ ឯតស្ស គរុ ភាវនិយោ, តស្មា ‘ឥទានេវ លោកេ អគ្គបុគ្គលស្ស សន្តិកេ បញ្ហំ ឧគ្គហេត្វា អាគតោ, ឥទានេវ នាដកានំ អន្តរំ បវិដ្ឋោតិ ឯវំ មំ ថេរោ តជ្ជេយ្យា’តិ ភយេន ឯវមាហា”តិ។ ឯតំ បន កោហញ្ញំ នាម ហោតិ, ន អរិយសាវកស្ស ឯវរូបំ កោហញ្ញំ នាម ហោតិ, តស្មា មូឡ្ហភាវេនេវ ន សល្លក្ខេសីតិ វេទិតព្ពំ។ ឧបរិ កស្មា សល្លក្ខេសីតិ? ថេរោ តស្ស សោមនស្សសំវេគំ ជនយិត្វា តមំ នីហរិ, តស្មា សល្លក្ខេសីតិ។

ឥទានិ សក្កោ បុព្ពេ អត្តនោ ឯវំ ភូតការណំ ថេរស្ស អារោចេតុំ **ភូតបុព្ព**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សមុបព្យូឡ្ហោ**តិ សន្និបតិតោ រាសិភូតោ។ **អសុរា បរាជិនឹសូ**តិ អសុរា បរាជយំ បាបុណឹសុ។ កទា បនេតេ បរាជិតាតិ? សក្កស្ស និព្ពត្តកាលេ។ សក្កោ កិរ អនន្តរេ អត្តភាវេ មគធរដ្ឋេ មចលគាមេ **មឃោ** នាម មាណវោ អហោសិ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ, ពោធិសត្តចរិយា វិយស្ស ចរិយា អហោសិ។ សោ តេត្តឹស បុរិសេ គហេត្វា កល្យាណមកាសិ។ ឯកទិវសំ អត្តនោវ បញ្ញាយ ឧបបរិក្ខិត្វា គាមមជ្ឈេ មហាជនស្ស សន្និបតិតដ្ឋានេ កចវរំ ឧភយតោ អបព្ពហិត្វា តំ ឋានំ អតិរមណីយមកាសិ, បុន តត្ថេវ មណ្ឌបំ ការេសិ, បុន គច្ឆន្តេ កាលេ សាលំ ការេសិ។ គាមតោ ច និក្ខមិត្វា គាវុតម្បិ អឌ្ឍយោជនម្បិ តិគាវុតម្បិ យោជនម្បិ វិចរិត្វា តេហិ សហាយេហិ សទ្ធឹ វិសមំ សមំ អកាសិ។ តេ សព្ពេបិ ឯកច្ឆន្ទា តត្ថ តត្ថ សេតុយុត្តដ្ឋានេសុ សេតុំ, មណ្ឌបសាលាបោក្ខរណីមាលាគច្ឆរោបនាទីនំ យុត្តដ្ឋានេសុ មណ្ឌបាទីនិ ករោន្តា ពហុំ បុញ្ញមកំសុ ។ មឃោ សត្ត វតបទានិ បូរេត្វា កាយស្ស ភេទា សទ្ធឹ សហាយេហិ តាវតឹសភវនេ និព្ពត្តិ។

តស្មិំ កាលេ អសុរគណា តាវតឹសទេវលោកេ បដិវសន្តិ។ សព្ពេ តេ ទេវានំ សមានាយុកា សមានវណ្ណា ច ហោន្តិ, តេ សក្កំ សបរិសំ ទិស្វា អធុនា និព្ពត្តា នវកទេវបុត្តា អាគតាតិ មហាបានំ សជ្ជយិំសុ។ សក្កោ ទេវបុត្តានំ សញ្ញំ អទាសិ – “អម្ហេហិ កុសលំ ករោន្តេហិ ន បរេហិ សទ្ធឹ សាធារណំ កតំ, តុម្ហេ គណ្ឌបានំ មា បិវិត្ថ បីតមត្តមេវ ករោថា”តិ។ តេ តថា អកំសុ។ ពាលអសុរា គណ្ឌបានំ បិវិត្វា មត្តា និទ្ទំ ឱក្កមិំសុ។ សក្កោ ទេវានំ សញ្ញំ ទត្វា តេ បាទេសុ គាហាបេត្វា សិនេរុបាទេ ខិបាបេសិ, សិនេរុស្ស ហេដ្ឋិមតលេ **អសុរភវនំ** នាម អត្ថិ, តាវតឹសទេវលោកប្បមាណមេវ។ តត្ថ អសុរា វសន្តិ។ តេសម្បិ **ចិត្តបាដលិ** នាម រុក្ខោ អត្ថិ។ តេ តស្ស បុប្ផនកាលេ ជានន្តិ – “នាយំ តាវតឹសា, សក្កេន វញ្ចិតា មយ”ន្តិ។ តេ គណ្ហថ នន្តិ វត្វា សិនេរុំ បរិហរមានា ទេវេ វុដ្ឋេ វម្មិកបាទតោ វម្មិកមក្ខិកា វិយ អភិរុហឹសុ។ តត្ថ កាលេន ទេវា ជិនន្តិ, កាលេន អសុរា។ យទា ទេវានំ ជយោ ហោតិ, អសុរេ យាវ សមុទ្ទបិដ្ឋា អនុពន្ធន្តិ។ យទា អសុរានំ ជយោ ហោតិ, ទេវេ យាវ វេទិកបាទា អនុពន្ធន្តិ។

តស្មិំ បន សង្គាមេ ទេវានំ ជយោ អហោសិ, ទេវា អសុរេ យាវ សមុទ្ទបិដ្ឋា អនុពន្ធឹសុ។ សក្កោ អសុរេ បលាបេត្វា បញ្ចសុ ឋានេសុ អារក្ខំ ឋបេសិ។ ឯវំ អារក្ខំ ទត្វា វេទិកបាទេ វជិរហត្ថា ឥន្ទបដិមាយោ ឋបេសិ។ អសុរា កាលេន កាលំ ឧដ្ឋហិត្វា តា បដិមាយោ ទិស្វា, “សក្កោ អប្បមត្តោ តិដ្ឋតី”តិ តតោវ និវត្តន្តិ។ **តតោ បដិនិវត្តិត្វា**តិ វិជិតដ្ឋានតោ និវត្តិត្វា។ **បរិចារិកាយោ**តិ មាលាគន្ធាទិកម្មការិកាយោ។

៣៩៣. វេស្សវណោ ច មហារាជាតិ សោ កិរ សក្កស្ស វល្លភោ, ពលវវិស្សាសិកោ, តស្មា សក្កេន សទ្ធិំ អគមាសិ។ **បុរក្ខត្វា**តិ បុរតោ កត្វា។ **បវិសិំសុ**តិ បវិសិត្វា បន ឧបឌ្ឍបិហិតានិ ទ្វារានិ កត្វា ឱលោកយមានា អដ្ឋំសុ។ **ឥទម្បិ, មារិស មោគ្គល្លាន, បស្ស វេជយន្តស្ស បាសាទស្ស រាមណេយ្យក**ន្តិ, មារិស មោគ្គល្លាន, ឥទម្បិ វេជយន្តស្ស បាសាទស្ស រាមណេយ្យកំ បស្ស, សុវណ្ណត្ថម្ភេ បស្ស, រជតត្ថម្ភេ មណិត្ថម្ភេ បវាឡត្ថម្ភេ លោហិតង្គត្ថម្ភេ មសារគល្លត្ថម្ភេ មុត្តត្ថម្ភេ សត្តរតនត្ថម្ភេ, តេសំយេវ សុវណ្ណាទិមយេ ឃដកេ វាឡរូបកានិ ច បស្សាតិ ឯវំ ថម្ភបន្តិយោ អាទិំ កត្វា រាមណេយ្យកំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **យថា តំ បុព្ពេកតបុញ្ញស្សា**តិ យថា បុព្ពេ កតបុញ្ញស្ស ឧបភោគដ្ឋានេន សោភិតព្ពំ, ឯវមេវំ សោភតីតិ អត្ថោ។ **អតិព្យាឡ្ហំ ខោ អយំ យក្ខោ បមត្តោ វិហរតី**តិ អត្តនោ បាសាទេ នាដកបរិវារេន សម្បត្តិយា វសេន អតិវិយ មត្តោ។

ឥទ្ធាភិសង្ខារំ អភិសង្ខាសីតិ ឥទ្ធិមកាសិ។ អាបោកសិណំ សមាបជ្ជិត្វា បាសាទបតិដ្ឋិតោកាសំ ឧទកំ ហោតូតិ ឥទ្ធិំ អធិដ្ឋាយ បាសាទកណ្ណិកេ បាទង្គុដ្ឋកេន បហរិ។ សោ បាសាទោ យថា នាម ឧទកបិដ្ឋេ ឋបិតបត្តំ មុខវដ្ដិយំ អង្គុលិយា បហដំ អបរាបរំ កម្បតិ ចលតិ ន សន្តិដ្ឋតិ។ ឯវមេវំ សំកម្បិ សម្បកម្បិ សម្បវេធិ, ថម្ភបិដ្ឋសង្ឃាដកណ្ណិកគោបានសិអាទីនិ ករករាតិ សទ្ទំ មុញ្ចន្តានិ បតិតុំ វិយ អារទ្ធានិ។ តេន វុត្តំ – “សង្កម្បេសិ សម្បកម្បេសិ សម្បវេធេសី”តិ។ **អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតា**តិ អហោ អច្ឆរិយំ, អហោ អព្ភុតន្តិ ឯវំ សញ្ជាតអច្ឆរិយអព្ភុតា ចេវ សញ្ជាតតុដ្ឋិនោ ច អហេសុំ ឧប្បន្នពលវសោមនស្សា។ **សំវិគ្គ**ន្តិ ឧព្ពិគ្គំ។ **លោមហដ្ឋជាត**ន្តិ ជាតលោមហំសំ, កញ្ចនភិត្តិយំ ឋបិតមណិនាគទន្តេហិ វិយ ឧទ្ធគ្គេហិ លោមេហិ អាកិណ្ណសរីរន្តិ អត្ថោ។ លោមហំសោ ច នាមេស សោមនស្សេនបិ ហោតិ ទោមនស្សេនបិ, ឥធ បន សោមនស្សេន ជាតោ។ ថេរោ ហិ សក្កស្ស សោមនស្សវេគេន សំវេជេតុំ តំ បាដិហារិយមកាសិ។ តស្មា សោមនស្សវេគេន សំវិគ្គលោមហដ្ឋំ វិទិត្វាតិ អត្ថោ។

៣៩៤. ឥធាហំ, មារិសាតិ ឥទានិស្ស យស្មា ថេរេន សោមនស្សសំវេគំ ជនយិត្វា តមំ វិនោទិតំ, តស្មា សល្លក្ខេត្វា ឯវមាហ។ **ឯសោ នុ តេ, មារិស, សោ ភគវា សត្ថា**តិ, មារិស, ត្វំ កុហឹ គតោសីតិ វុត្តេ មយ្ហំ សត្ថុ សន្តិកន្តិ វទេសិ, ឥមស្មឹ ទេវលោកេ ឯកបាទកេន វិយ តិដ្ឋសិ, យំ ត្វំ ឯវំ វទេសិ, ឯសោ នុ តេ, មារិស, សោ ភគវា សត្ថាតិ បុច្ឆឹសុ។ **សព្រហ្មចារី មេ ឯសោ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ថេរោ អនគារិយោ អភិនីហារសម្បន្នោ អគ្គសាវកោ, សក្កោ អគារិយោ, មគ្គព្រហ្មចរិយវសេន បនេតេ សព្រហ្មចារិនោ ហោន្តិ, តស្មា ឯវមាហ។ **អហោ នូន តេ សោ ភគវា សត្ថា**តិ សព្រហ្មចារី តាវ តេ ឯវំមហិទ្ធិកោ, សោ បន តេ ភគវា សត្ថា អហោ នូន មហិទ្ធិកោតិ សត្ថុ ឥទ្ធិបាដិហារិយទស្សនេ ជាតាភិលាបា ហុត្វា ឯវមាហំសុ។

៣៩៥. ញាតញ្ញតរស្សាតិ បញ្ញាតញ្ញតរស្ស, សក្កោ ហិ បញ្ញាតានំ អញ្ញតរោ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ, ទេសនំ បន ភគវា យថានុសន្ធិនាវ និដ្ឋាបេសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡតណ្ហាសង្ខយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មហាតណ្ហាសង្ខយសុត្តវណ្ណនា

៣៩៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាតណ្ហាសង្ខយសុត្តំ។ តត្ថ **ទិដ្ឋិគត**ន្តិ អលគទ្ទូបមសុត្តេ លទ្ធិមត្តំ ទិដ្ឋិគតន្តិ វុត្តំ, ឥធ សស្សតទិដ្ឋិ។ សោ ច ភិក្ខុ ពហុស្សុតោ, អយំ អប្បស្សុតោ, ជាតកភាណកោ ភគវន្តំ ជាតកំ កថេន្តំ, “អហំ, ភិក្ខវេ, តេន សមយេន វេស្សន្តរោ អហោសឹ, មហោសធោ, វិធុរបណ្ឌិតោ, សេនកបណ្ឌិតោ, មហាជនកោ រាជា អហោសិ”ន្តិ សមោធានេន្តំ សុណាតិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “ឥមេ រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារា តត្ថ តត្ថេវ និរុជ្ឈន្តិ, វិញ្ញាណំ បន ឥធលោកតោ បរលោកំ, បរលោកតោ ឥមំ លោកំ សន្ធាវតិ សំសរតី”តិ សស្សតទស្សនំ ឧប្បន្នំ។ តេនាហ – “តទេវិទំ វិញ្ញាណំ សន្ធាវតិ សំសរតិ អនញ្ញ”ន្តិ។

សម្មាសម្ពុទ្ធេន បន, “វិញ្ញាណំ បច្ចយសម្ភវំ, សតិ បច្ចយេ ឧប្បជ្ជតិ, វិនា បច្ចយំ នត្ថិ វិញ្ញាណស្ស សម្ភវោ”តិ វុត្តំ។ តស្មា អយំ ភិក្ខុ ពុទ្ធេន អកថិតំ កថេតិ, ជិនចក្កេ បហារំ ទេតិ, វេសារជ្ជញាណំ បដិពាហតិ, សោតុកាមំ ជនំ វិសំវាទេតិ, អរិយបថេ តិរិយំ និបតិត្វា មហាជនស្ស អហិតាយ ទុក្ខាយ បដិបន្នោ។ យថា នាម រញ្ញោ រជ្ជេ មហាចោរោ ឧប្បជ្ជមានោ មហាជនស្ស អហិតាយ ទុក្ខាយ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ជិនសាសនេ ចោរោ ហុត្វា មហាជនស្ស អហិតាយ ទុក្ខាយ ឧប្បន្នោតិ វេទិតព្ពោ។ **សម្ពហុលា ភិក្ខូ**តិ ជនបទវាសិនោ បិណ្ឌបាតិកភិក្ខូ។ **តេនុបសង្កមិំសូ**តិ អយំ បរិសំ លភិត្វា សាសនម្បិ អន្តរធាបេយ្យ, យាវ បក្ខំ ន លភតិ, តាវទេវ នំ ទិដ្ឋិគតា វិវេចេមាតិ សុតសុតដ្ឋានតោយេវ អដ្ឋត្វា អនិសីទិត្វា ឧបសង្កមិំសុ។

៣៨៨. កតមំ តំ សាតិ វិញ្ញាណន្តិ សាតិ យំ ត្វំ វិញ្ញាណំ សន្ធាយ វទេសិ, កតមំ តំ វិញ្ញាណន្តិ? **យ្វាយំ, ភន្តេ, វទោ វេទេយ្យោ តត្រ តត្រ កល្យាណបាបកានំ កម្មានំ វិបាកំ បដិសំវេទេតី**តិ, ភន្តេ, យោ អយំ វទតិ វេទយតិ, យោ ចាយំ តហី តហី កុសលាកុសលកម្មានំ វិបាកំ បច្ចនុភោតិ។ ឥទំ, ភន្តេ, វិញ្ញាណំ, យមហំ សន្ធាយ វទេមីតិ ។ **កស្ស នុ ខោ នាមា**តិ កស្ស ខត្តិយស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា វេស្សសុទ្ទគហដ្ឋបព្ពជិតទេវមនុស្សានំ វា អញ្ញតរស្ស។

៣៨៩. អថ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ កស្មា អាមន្តេសិ? សាតិស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ – “សត្ថា មំ ‘មោឃបុរិសោ’តិ វទតិ, ន ច មោឃបុរិសោតិ វុត្តមត្តេនេវ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ ន ហោតិ។ ឧបសេនម្បិ ហិ វង្គន្តបុត្តំ, ‘អតិលហុំ ខោ ត្វំ មោឃបុរិស ពាហុល្លាយ អាវត្តោ’តិ (មហាវ. ៧៥) ភគវា មោឃបុរិសវាទេន ឱវទិ។ ថេរោ អបរភាគេ ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ឆ អភិញ្ញា សច្ឆាកាសិ។ អហម្បិ តថារូបំ វីរិយំ បគ្គណ្ហិត្វា មគ្គផលានិ និព្ពត្តេស្សាមី”តិ។ អថស្ស ភគវា ឆិន្នបច្ចយោ អយំ សាសនេ អវិរុឡ្ហធម្មោតិ ទស្សេន្តោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។ **ឧស្សីកតោ**តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តាធិប្បាយមេវ។ **អថ ខោ ភគវា**តិ អយម្បិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ សាតិស្ស កិរ ឯតទហោសិ – “ភគវា មយ្ហំ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ នត្ថីតិ វទតិ, កឹ សក្កា ឧបនិស្សយេ អសតិ កាតុំ? ន ហិ តថាគតា សឧបនិស្សយស្សេវ ធម្មំ ទេសេន្តិ, យស្ស កស្សចិ ទេសេន្តិយេវ។ អហំ ពុទ្ធស្ស សន្តិកា សុគតោវាទំ លភិត្វា សគ្គសម្បត្តូបគំ កុសលំ ករិស្សាមី”តិ។ អថស្ស ភគវា, “នាហំ, មោឃបុរិស, តុយ្ហំ ឱវាទំ វា អនុសាសនឹ វា ទេមី”តិ សុគតោវាទំ បដិប្បស្សម្ភេន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥទានិ បរិសាយ លទ្ធឹ សោធេន្តោ, “ឥធាហំ ភិក្ខូ បដិបុច្ឆិស្សាមី”តិអាទិមាហ។ តំ សព្ពម្បិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤០០. ឥទានិ វិញ្ញាណស្ស សប្បច្ចយភាវំ ទស្សេតុំ **យំ យទេវ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ចា**តិ សហាវជ្ជនេន ភវង្គមនញ្ច តេភូមកធម្មេ ច បដិច្ច។ **កដ្ឋញ្ច បដិច្ចា**តិអាទិ ឱបម្មនិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេន កឹ ទីបេតិ? ទ្វារសង្កន្តិយា អភាវំ។ យថា ហិ កដ្ឋំ បដិច្ច ជលមានោ អគ្គិ ឧបាទានបច្ចយេ សតិយេវ ជលតិ, តស្មឹ អសតិ បច្ចយវេកល្លេន តត្ថេវ វូបសម្មតិ, ន សកលិកាទីនិ សង្កមិត្វា សកលិកគ្គីតិអាទិសង្ខ្យំ គច្ឆតិ, ឯវមេវ ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បន្នំ វិញ្ញាណំ តស្មឹ ទ្វារេ ចក្ខុរូបអាលោកមនសិការសង្ខាតេ បច្ចយម្ហិ សតិយេវ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មឹ អសតិ បច្ចយវេកល្លេន តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, ន សោតាទីនិ សង្កមិត្វា សោតវិញ្ញាណន្តិអាទិសង្ខ្យំ គច្ឆតិ ។ ឯស នយោ សព្ពវារេសុ។ ឥតិ ភគវា នាហំ វិញ្ញាណប្បវត្តេ ទ្វារសង្កន្តិមត្តម្បិ វទាមិ, អយំ បន សាតិ មោឃបុរិសោ ភវសង្កន្តឹ វទតីតិ សាតឹ និគ្គហេសិ។

៤០១. ឯវំ វិញ្ញាណស្ស សប្បច្ចយភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បន បញ្ចន្នម្បិ ខន្ធានំ សប្បច្ចយភាវំ ទស្សេន្តោ, **ភូតមិទ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ភូតមិទ**ន្តិ ឥទំ ខន្ធបញ្ចកំ ជាតំ ភូតំ និព្ពត្តំ, តុម្ហេបិ តំ ភូតមិទន្តិ, ភិក្ខវេ, បស្សថាតិ។ **តទាហារសម្ភវ**ន្តិ តំ បនេតំ ខន្ធបញ្ចកំ អាហារសម្ភវំ បច្ចយសម្ភវំ, សតិ បច្ចយេ ឧប្បជ្ជតិ ឯវំ បស្សថាតិ បុច្ឆតិ។ **តទាហារនិរោធា**តិ តស្ស បច្ចយស្ស និរោធា។ **ភូតមិទំ នោស្សូ**តិ ភូតំ នុ ខោ ឥទំ, ន នុ ខោ ភូតន្តិ។ **តទាហារសម្ភវំ នោស្សូ**តិ តំ ភូតំ ខន្ធបញ្ចកំ បច្ចយសម្ភវំ នុ ខោ, ន នុ ខោតិ។ **តទាហារនិរោធា**តិ តស្ស បច្ចយស្ស និរោធា។ **និរោធធម្មំ នោស្សូ**តិ តំ ធម្មំ និរោធធម្មំ នុ ខោ, ន នុ ខោតិ។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ**តិ ឥទំ ខន្ធបញ្ចកំ ជាតំ ភូតំ និព្ពត្តន្តិ យាថាវសរសលក្ខណតោ វិបស្សនាបញ្ញាយ សម្មា បស្សន្តស្ស។ **បញ្ញាយ សុទិដ្ឋ**ន្តិ វុត្តនយេនេវ វិបស្សនាបញ្ញាយ សុដ្ឋុ ទិដ្ឋំ។ ឯវំ យេ យេ តំ បុច្ឆំ សល្លក្ខេសុំ, តេសំ តេសំ បដិញ្ញំ គណ្ហន្តោ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ សប្បច្ចយភាវំ ទស្សេតិ។

ឥទានិ យាយ បញ្ញាយ តេហិ តំ សប្បច្ចយំ សនិរោធំ ខន្ធបញ្ចកំ សុទិដ្ឋំ, តត្ថ និត្តណ្ហភាវំ បុច្ឆន្តោ **ឥមំ ចេ តុម្ហេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទិដ្ឋិ**ន្តិ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋឹ ។ សភាវទស្សនេន **បរិសុទ្ធំ**។ បច្ចយទស្សនេន **បរិយោទាតំ។ អល្លីយេថា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អល្លីយិត្វា វិហរេយ្យាថ។ **កេលាយេថា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ កីឡមានា វិហរេយ្យាថ ។ **ធនាយេថា**តិ ធនំ វិយ ឥច្ឆន្តា គេធំ អាបជ្ជេយ្យាថ។ **មមាយេថា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ មមត្តំ ឧប្បាទេយ្យាថ។ **និត្ថរណត្ថាយ នោ គហណត្ថាយា**តិ យោ សោ មយា ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថាយ កុល្លូបមោ ធម្មោ ទេសិតោ, នោ និកន្តិវសេន គហណត្ថាយ។ អបិ នុ តំ តុម្ហេ អាជានេយ្យាថាតិ។ វិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតព្ពោ។

៤០២. ឥទានិ តេសំ ខន្ធានំ បច្ចយំ ទស្សេន្តោ, **ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អាហារា**តិអាទិមាហ, តម្បិ វុត្តត្ថមេវ។ យថា បន ឯកោ ឥមំ ជានាសីតិ វុត្តោ, “ន កេវលំ ឥមំ, មាតរម្បិស្ស ជានាមិ, មាតុ មាតរម្បី”តិ ឯវំ បវេណិវសេន ជានន្តោ សុដ្ឋុ ជានាតិ នាម។ ឯវមេវំ ភគវា ន កេវលំ ខន្ធមត្តមេវ ជានាតិ, ខន្ធានំ បច្ចយម្បិ តេសម្បិ បច្ចយានំ បច្ចយន្តិ ឯវំ សព្ពបច្ចយបរម្បរំ ជានាតិ។ សោ តំ, ពុទ្ធពលំ ទីបេន្តោ ឥទានិ បច្ចយបរម្បរំ ទស្សេតុំ, **ឥមេ ច, ភិក្ខវេ, ចត្តារោ អាហារា**តិអាទិមាហ។ តំ វុត្តត្ថមេវ។ **ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា…បេ…. ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី**តិ ឯត្ថ បន បដិច្ចសមុប្បាទកថា វិត្ថារេតព្ពា ភវេយ្យ, សា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតាវ។

៤០៤. **ឥមស្មិំ សតិ ឥទំ ហោតី**តិ ឥមស្មិំ អវិជ្ជាទិកេ បច្ចយេ សតិ ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ហោតិ។ **ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី**តិ ឥមស្ស អវិជ្ជាទិកស្ស បច្ចយស្ស ឧប្បាទា ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ឧប្បជ្ជតិ, តេនេវាហ – “យទិទំ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា…បេ…. សមុទយោ ហោតី”តិ។ ឯវំ វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ, **អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អវិជ្ជាយ ត្វេវា**តិ អវិជ្ជាយ ឯវ តុ។ **អសេសវិរាគនិរោធា**តិ វិរាគសង្ខាតេន មគ្គេន អសេសនិរោធា អនុប្បាទនិរោធា។ **សង្ខារនិរោធោ**តិ សង្ខារានំ អនុប្បាទនិរោធោ ហោតិ, ឯវំ និរុទ្ធានំ បន សង្ខារានំ និរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ ហោតិ, វិញ្ញាណាទីនញ្ច និរោធា នាមរូបាទីនិ និរុទ្ធានិយេវ ហោន្តីតិ ទស្សេតុំ **សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ**តិអាទី វត្វា **ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **កេវលស្សា**តិ សកលស្ស, សុទ្ធស្ស វា, សត្តវិរហិតស្សាតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ ទុក្ខរាសិស្ស។ **និរោធោ ហោតី**តិ អនុប្បាទោ ហោតិ។

៤០៦. **ឥមស្មិំ អសតី**តិអាទិ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតព្ពំ។

៤០៧. ឯវំ វដ្ដវិវដ្ដំ កថេត្វា ឥទានិ ឥមំ ទ្វាទសង្គបច្ចយវដ្ដំ សហ វិបស្សនាយ មគ្គេន ជានន្តស្ស យា បដិធាវនា បហីយតិ, តស្សា អភាវំ បុច្ឆន្តោ **អបិ នុ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវំ ជានន្តា**តិ ឯវំ សហវិបស្សនាយ មគ្គេន ជានន្តា។ **ឯវំ បស្សន្តា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **បុព្ពន្ត**ន្តិ បុរិមកោដ្ឋាសំ, អតីតខន្ធធាតុអាយតនានីតិ អត្ថោ។ **បដិធាវេយ្យាថា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន បដិធាវេយ្យាថ។ សេសំ សព្ពាសវសុត្តេ វិត្ថារិតមេវ។

ឥទានិ នេសំ តត្ថ និច្ចលភាវំ បុច្ឆន្តោ, **អបិ នុ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, ឯវំ ជានន្តា ឯវំ បស្សន្តា ឯវំ វទេយ្យាថ, សត្ថា នោ គរូ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **គរូ**តិ ភារិកោ អកាមា អនុវត្តិតព្ពោ ។ **សមណោ**តិ ពុទ្ធសមណោ។ **អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា**តិ អយំ សត្ថា អម្ហាកំ កិច្ចំ សាធេតុំ ន សក្កោតីតិ អបិ នុ ឯវំសញ្ញិនោ ហុត្វា អញ្ញំ ពាហិរកំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យាថ។ **បុថុសមណព្រាហ្មណាន**ន្តិ ឯវំសញ្ញិនោ ហុត្វា បុថូនំ តិត្ថិយសមណានំ ចេវ ព្រាហ្មណានញ្ច។ **វតកោតូហលមង្គលានី**តិ វតសមាទានានិ ច ទិដ្ឋិកុតូហលានិ ច ទិដ្ឋសុតមុតមង្គលានិ ច។ **តានិ សារតោ បច្ចាគច្ឆេយ្យាថា**តិ ឯតានិ សារន្តិ ឯវំសញ្ញិនោ ហុត្វា បដិអាគច្ឆេយ្យាថ។ ឯវំ និស្សដ្ឋានិ ច បុន គណ្ហេយ្យាថាតិ អត្ថោ។ **សាមំ ញាត**ន្តិ សយំ ញាណេន ញាតំ។ **សាមំ ទិដ្ឋ**ន្តិ សយំ បញ្ញាចក្ខុនា ទិដ្ឋំ។ **សាមំ វិទិត**ន្តិ សយំ វិភាវិតំ បាកដំ កតំ។ **ឧបនីតា ខោ មេ តុម្ហេ**តិ មយា, ភិក្ខវេ, តុម្ហេ ឥមិនា សន្ទិដ្ឋិកាទិសភាវេន ធម្មេន និព្ពានំ ឧបនីតា, បាបិតាតិ អត្ថោ។ **សន្ទិដ្ឋិកោ**តិអាទីនមត្ថោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតោ។ **ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត**ន្តិ ឯតំ វចនមិទំ តុម្ហេហិ សាមំ ញាតាទិភាវំ បដិច្ច វុត្តំ។

៤០៨. **តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខវេ**តិ កស្មា អារភិ? ននុ ហេដ្ឋា វដ្ដវិវដ្ដវសេន ទេសនា មត្ថកំ បាបិតាតិ? អាម បាបិតា។ អយំ បន បាដិឯក្កោ អនុសន្ធិ , “អយញ្ហិ លោកសន្និវាសោ បដិសន្ធិសម្មូឡ្ហោ, តស្ស សម្មោហដ្ឋានំ វិទ្ធំសេត្វា បាកដំ ករិស្សាមី”តិ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ អបិច វដ្ដមូលំ អវិជ្ជា, វិវដ្ដមូលំ ពុទ្ធុប្បាទោ, ឥតិ វដ្ដមូលំ អវិជ្ជំ វិវដ្ដមូលញ្ច ពុទ្ធុប្បាទំ ទស្សេត្វាបិ, “បុន ឯកវារំ វដ្ដវិវដ្ដវសេន ទេសនំ មត្ថកំ បាបេស្សាមី”តិ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **សន្និបាតា**តិ សមោធានេន បិណ្ឌភាវេន។ **គព្ភស្សា**តិ គព្ភេ និព្ពត្តនកសត្តស្ស។ **អវក្កន្តិ ហោតី**តិ និព្ពត្តិ ហោតិ។ កត្ថចិ ហិ **គព្ភោ**តិ មាតុកុច្ឆិ វុត្តោ។ យថាហ –

> “យមេករត្តិំ បឋមំ, គព្ភេ វសតិ មាណវោ;
> អព្ភុដ្ឋិតោវ សោ យាតិ, ស គច្ឆំ ន និវត្តតី”តិ។ (ជា. ១.១៥.៣៦៣);

កត្ថចិ គព្ភេ និព្ពត្តនសត្តោ។ យថាហ – “យថា ខោ, បនានន្ទ, អញ្ញា ឥត្ថិកា នវ វា ទស វា មាសេ គព្ភំ កុច្ឆិនា បរិហរិត្វា វិជាយន្តី”តិ (ម. និ. ៣.២០៥)។ ឥធ សត្តោ អធិប្បេតោ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតី”តិ។

តទាតិ តស្មឹ សត្តលោកេ។ **មាតា ច ឧតុនី ហោតី**តិ ឥទំ ឧតុសមយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ មាតុគាមស្ស កិរ យស្មឹ ឱកាសេ ទារកោ និព្ពត្តតិ, តត្ថ មហតី លោហិតបីឡកា សណ្ឋហិត្វា ភិជ្ជិត្វា បគ្ឃរតិ, វត្ថុ សុទ្ធំ ហោតិ, សុទ្ធេ វត្ថុម្ហិ មាតាបិតូសុ ឯកវារំ សន្និបតិតេសុ យាវ សត្ត ទិវសានិ ខេត្តមេវ ហោតិ។ តស្មឹ សមយេ ហត្ថគ្គាហវេណិគ្គាហាទិនា អង្គបរាមសនេនបិ ទារកោ និព្ពត្តតិយេវ។ **គន្ធព្ពោ**តិ តត្រូបគសត្តោ។ **បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតី**តិ ន មាតាបិតូនំ សន្និបាតំ ឱលោកយមានោ សមីបេ ឋិតោ បច្ចុបដ្ឋិតោ នាម ហោតិ។ កម្មយន្តយន្តិតោ បន ឯកោ សត្តោ តស្មឹ ឱកាសេ និព្ពត្តនកោ ហោតីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **សំសយេនា**តិ “អរោគោ នុ ខោ ភវិស្សាមិ អហំ វា, បុត្តោ វា មេ”តិ ឯវំ មហន្តេន ជីវិតសំសយេន។ **លោហិតញ្ហេតំ, ភិក្ខវេ**តិ តទា កិរ មាតុលោហិតំ តំ ឋានំ សម្បត្តំ បុត្តសិនេហេន បណ្ឌរំ ហោតិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **វង្កក**ន្តិ គាមទារកានំ កីឡនកំ ខុទ្ទកនង្គលំ។ **ឃដិកា** វុច្ចតិ ទីឃទណ្ឌេន រស្សទណ្ឌកំ បហរណកីឡា។ **មោក្ខចិក**ន្តិ សម្បរិវត្តកកីឡា, អាកាសេ វា ទណ្ឌកំ គហេត្វា ភូមិយំ វា សីសំ ឋបេត្វា ហេដ្ឋុបរិយភាវេន បរិវត្តនកីឡនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចិង្គុលកំ** វុច្ចតិ តាលបណ្ណាទីហិ កតំ វាតប្បហារេន បរិព្ភមនចក្កំ ។ **បត្តាឡ្ហកំ** វុច្ចតិ បណ្ណនាឡិកា, តាយ វាលិកាទីនិ មិនន្តា កីឡន្តិ។ **រថក**ន្តិ ខុទ្ទករថំ។ **ធនុកម្បិ** ខុទ្ទកធនុមេវ។

៤០៨. សារជ្ជតីតិ រាគំ ឧប្បាទេតិ។ **ព្យាបជ្ជតី**តិ ព្យាបាទំ ឧប្បាទេតិ។ **អនុបដ្ឋិតកាយសតី**តិ កាយេ សតិ កាយសតិ, តំ អនុបដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **បរិត្តចេតសោ**តិ អកុសលចិត្តោ។ **យត្ថស្ស តេ បាបកា**តិ យស្សំ ផលសមាបត្តិយំ ឯតេ និរុជ្ឈន្តិ, តំ ន ជានាតិ នាធិគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **អនុរោធវិរោធ**ន្តិ រាគញ្ចេវ ទោសញ្ច។ **អភិនន្ទតី**តិ តណ្ហាវសេន អភិនន្ទតិ, តណ្ហាវសេនេវ អហោ សុខន្តិអាទីនិ វទន្តោ អភិវទតិ។ **អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតី**តិ តណ្ហាអជ្ឈោសានគហណេន គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា គណ្ហាតិ។ សុខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា អភិនន្ទតុ, ទុក្ខំ កថំ អភិនន្ទតីតិ? “អហំ ទុក្ខិតោ មម ទុក្ខ”ន្តិ គណ្ហន្តោ អភិនន្ទតិ នាម។ **ឧប្បជ្ជតិ នន្ទី**តិ តណ្ហា ឧប្បជ្ជតិ។ **តទុបាទាន**ន្តិ សាវ តណ្ហា គហណដ្ឋេន ឧបាទានំ នាម។ តស្ស ឧបាទានបច្ចយា ភវោ…បេ…. សមុទយោ ហោតីតិ, ឥទញ្ហិ ភគវតា បុន ឯកវារំ ទ្វិសន្ធិ តិសង្ខេបំ បច្ចយាការវដ្ដំ ទស្សិតំ។

៤១០-៤. ឥទានិ វិវដ្ដំ ទស្សេតុំ **ឥធ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អប្បមាណចេតសោ**តិ អប្បមាណំ លោកុត្តរំ ចេតោ អស្សាតិ អប្បមាណចេតសោ, មគ្គចិត្តសមង្គីតិ អត្ថោ។ **ឥមំ ខោ មេ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, សំខិត្តេន តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តឹ ធារេថា**តិ, ភិក្ខវេ, ឥមំ សំខិត្តេន ទេសិតំ មយ្ហំ, តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិទេសនំ តុម្ហេ និច្ចកាលំ ធារេយ្យាថ មា បមជ្ជេយ្យាថ។ ទេសនា ហិ ឯត្ថ វិមុត្តិបដិលាភហេតុតោ **វិមុត្តី**តិ វុត្តា។ **មហាតណ្ហាជាលតណ្ហាសង្ឃាដបដិមុក្ក**ន្តិ តណ្ហាវ សំសិព្ពិតដ្ឋេន មហាតណ្ហាជាលំ, សង្ឃដិតដ្ឋេន សង្ឃាដន្តិ វុច្ចតិ; ឥតិ ឥមស្មឹ មហាតណ្ហាជាលេ តណ្ហាសង្ឃាដេ ច ឥមំ សាតឹ ភិក្ខុំ កេវដ្ដបុត្តំ បដិមុក្កំ ធារេថ។ អនុបវិដ្ឋោ អន្តោគធោតិ នំ ធារេថាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាតណ្ហាសង្ខយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មហាអស្សបុរសុត្តវណ្ណនា

៤១៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាអស្សបុរសុត្តំ។ តត្ថ **អង្គេសូ**តិ អង្គា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន “អង្គា”តិ វុច្ចតិ, តស្មឹ អង្គេសុ ជនបទេ។ **អស្សបុរំ នាម អង្គានំ និគមោ**តិ **អស្សបុរ**ន្តិ នគរនាមេន លទ្ធវោហារោ អង្គានំ ជនបទស្ស ឯកោ និគមោ, តំ គោចរគាមំ កត្វា វិហរតីតិ អត្ថោ។ **ភគវា ឯតទវោចា**តិ ឯតំ “សមណា សមណាតិ វោ, ភិក្ខវេ, ជនោ សញ្ជានាតី”តិអាទិវចនមវោច។

កស្មា បន ឯវំ អវោចាតិ។ តស្មឹ កិរ និគមេ មនុស្សា សទ្ធា បសន្នា ពុទ្ធមាមកា ធម្មមាមកា សង្ឃមាមកា, តទហុបព្ពជិតសាមណេរម្បិ វស្សសតិកត្ថេរសទិសំ កត្វា បស្សន្តិ; បុព្ពណ្ហសមយំ ភិក្ខុសង្ឃំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តំ ទិស្វា ពីជនង្គលាទីនិ គហេត្វា ខេត្តំ គច្ឆន្តាបិ, ផរសុអាទីនិ គហេត្វា អរញ្ញំ បវិសន្តាបិ តានិ ឧបករណានិ និក្ខិបិត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស និសីទនដ្ឋានំ អាសនសាលំ វា មណ្ឌបំ វា រុក្ខមូលំ វា សម្មជ្ជិត្វា អាសនានិ បញ្ញបេត្វា អរជបានីយំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ និសីទាបេត្វា យាគុខជ្ជកាទីនិ ទត្វា កតភត្តកិច្ចំ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧយ្យោជេត្វា តតោ តានិ ឧបករណានិ អាទាយ ខេត្តំ វា អរញ្ញំ វា គន្ត្វា អត្តនោ កម្មានិ ករោន្តិ, កម្មន្តដ្ឋានេបិ នេសំ អញ្ញា កថា នាម នត្ថិ។ ចត្តារោ មគ្គដ្ឋា ចត្តារោ ផលដ្ឋាតិ អដ្ឋ បុគ្គលា អរិយសង្ឃោ នាម; តេ “ឯវរូបេន សីលេន, ឯវរូបេន អាចារេន, ឯវរូបាយ បដិបត្តិយា សមន្នាគតា លជ្ជិនោ បេសលា ឧឡារគុណា”តិ ភិក្ខុសង្ឃស្សេវ វណ្ណំ

កថេន្តិ។ កម្មដ្ឋានតោ អាគន្ត្វា ភត្តសាលមាលា យាទ្វារេ និសិន្នាបិ, សយនិយាំ បរិសិត្វា និសិន្នាបិ ភិក្ខុសង្ឃស្សេវ វណ្ណំ កថេន្តិ។ ភគវា តេសំ មនុស្សានំ និបច្ចការំ ទិស្វា ភិក្ខុសង្ឃំ បិណ្ឌបាតាបចាយនេ និយោជេត្វា ឯតទវោច។

យេ ធម្មា សមណករណា ច ព្រាហ្មណករណា ចាតិ យេ ធម្មា សមាទាយ បរិបូរិតា សមិតបាបសមណញ្ច ពាហិតបាបព្រាហ្មណញ្ច ករោន្តីតិ អត្ថោ។ “តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, សមណស្ស សមណិយានិ សមណករណីយានិ ។ កតមានិ តីណិ? អធិសីលសិក្ខាសមាទានំ, អធិចិត្តសិក្ខាសមាទានំ , អធិបញ្ញាសិក្ខាសមាទាន”ន្តិ (អ. និ. ៣.៨២) ឯត្ថ បន សមណេន កត្តព្ពធម្មា វុត្តា។ តេបិ ច សមណករណា ហោន្តិយេវ។ ឥធ បន ហិរោត្តប្បាទិវសេន ទេសនា វិត្ថារិតា។ **ឯវំ នោ អយំ អម្ហាក**ន្តិ ឯត្ថ **នោ**តិ និបាតមត្តំ។ ឯវំ អយំ អម្ហាកន្តិ អត្ថោ។ **មហប្ផលា មហានិសំសា**តិ ឧភយម្បិ អត្ថតោ ឯកមេវ។ **អវញ្ឈា**តិ អមោឃា។ **សផលា**តិ អយំ តស្សេវ អត្ថោ។ យស្សា ហិ ផលំ នត្ថិ, សា វញ្ឈា នាម ហោតិ។ **សឧទ្រយា**តិ សវឌ្ឍិ, ឥទំ សផលតាយ វេវចនំ។ **ឯវញ្ហិ វោ, ភិក្ខវេ, សិក្ខិតព្ព**ន្តិ, ភិក្ខវេ, ឯវំ តុម្ហេហិ សិក្ខិតព្ពំ។ ឥតិ ភគវា ឥមិនា ឯត្តកេន ឋានេន ហិរោត្តប្បាទីនំ ធម្មានំ វណ្ណំ កថេសិ។ កស្មា? វចនបថបច្ឆិន្ទនត្ថំ។ សចេ ហិ កោចិ អចិរបព្ពជិតោ ពាលភិក្ខុ ឯវំ វទេយ្យ – “ភគវា ហិរោត្តប្បាទិធម្មេ សមាទាយ វត្តថាតិ វទតិ, កោ នុ ខោ តេសំ សមាទាយ វត្តនេ អានិសំសោ”តិ? តស្ស វចនបថបច្ឆិន្ទនត្ថំ។ អយញ្ច អានិសំសោ, ឥមេ ហិ ធម្មា សមាទាយ បរិបូរិតា សមិតបាបសមណំ នាម ពាហិតបាបព្រាហ្មណំ នាម ករោន្តិ, ចតុបច្ចយលាភំ ឧប្បាទេន្តិ, បច្ចយទាយកានំ មហប្ផលតំ សម្បាទេន្តិ, បព្ពជ្ជំ អវញ្ឈំ សផលំ សឧទ្រយំ ករោន្តីតិ វណ្ណំ អភាសិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន វណ្ណកថា សតិបដ្ឋានេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

៤១៦. ហិរោត្តប្បេនាតិ “យំ ហិរីយតិ ហិរីយិតព្ពេន, ឱត្តប្បតិ ឱត្តប្បិតព្ពេនា”តិ (ធ. ស. ១៣៣១) ឯវំ វិត្ថារិតាយ ហិរិយា ចេវ ឱត្តប្បេន ច។ អបិចេត្ថ អជ្ឈត្តសមុដ្ឋានា **ហិរិ**, ពហិទ្ធាសមុដ្ឋានំ **ឱត្តប្បំ**។ អត្តាធិបតេយ្យា ហិរី, លោកាធិបតេយ្យំ ឱត្តប្បំ។ លជ្ជាសភាវសណ្ឋិតា ហិរី, ភយសភាវសណ្ឋិតំ ឱត្តប្បំ, វិត្ថារកថា បនេត្ថ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា។ អបិច ឥមេ ទ្វេ ធម្មា លោកំ បាលនតោ **លោកបាលធម្មា** នាមាតិ កថិតា។ យថាហ – “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, សុក្កា ធម្មា លោកំ បាលេន្តិ។ កតមេ ទ្វេ? ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច ។ ឥមេ ខោ, ភិក្ខវេ, ទ្វេ សុក្កា ធម្មា លោកំ បាលេន្តិ។ ឥមេ ច ខោ, ភិក្ខវេ, ទ្វេ សុក្កា ធម្មា លោកំ ន បាលេយ្យុំ, នយិធ បញ្ញាយេថ, ‘មាតា’តិ វា, ‘មាតុច្ឆា’តិ វា, ‘មាតុលានី’តិ វា, ‘អាចរិយភរិយា’តិ វា, ‘គរូនំ ទារា’តិ វា, សម្ភេទំ លោកោ អគមិស្ស, យថា អជេឡកា កុក្កុដសូករា សោណសិង្គាលា”តិ (អ. និ. ២.៩)។ ឥមេយេវ ជាតកេ “ទេវធម្មា”តិ កថិតា។ យថាហ –

> “ហិរិឱត្តប្បសម្បន្នា , សុក្កធម្មសមាហិតា;
> សន្តោ សប្បុរិសា លោកេ, ទេវធម្មាតិ វុច្ចរេ”តិ។ (ជា. ១.១.៦);

មហាចុន្ទត្ថេរស្ស បន កិលេសសល្លេខនបដិបទាតិ កត្វា ទស្សិតា។ យថាហ – “បរេ អហិរិកា ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ ហិរិមនា ភវិស្សាមាតិ សល្លេខោ ករណីយោ។ បរេ អនោត្តាបី ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ ឱត្តាបី ភវិស្សាមាតិ សល្លេខោ ករណីយោ”តិ (ម. និ. ១.៨៣)។ ឥមេវ មហាកស្សបត្ថេរស្ស ឱវាទូបសម្បទាតិ កត្វា ទស្សិតា។ វុត្តញ្ហេតំ – “តស្មា តិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ, តិព្ពំ មេ ហិរោត្តប្បំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវិស្សតិ ថេរេសុ នវេសុ មជ្ឈិមេសូតិ។ ឯវញ្ហិ តេ, កស្សប, សិក្ខិតព្ព”ន្តិ (សំ. និ. ២.១៥៤)។ ឥធ បនេតេ **សមណធម្មា នាមា**តិ ទស្សិតា។

យស្មា បន ឯត្តាវតា សាមញ្ញត្ថោ មត្ថកំ បត្តោ នាម ហោតិ, តស្មា អបរេបិ សមណករណធម្មេ ទស្សេតុំ **សិយា ខោ បន, ភិក្ខវេ, តុម្ហាក**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សាមញ្ញត្ថោ**តិ សំយុត្តកេ តាវ, “កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញំ? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ…បេ… សម្មាសមាធិ, ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញំ។ កតមោ ច, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញត្ថោ? យោ, ភិក្ខវេ, រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោ, អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញត្ថោ”តិ (សំ. និ. ៥.៣៦) មគ្គោ “សាមញ្ញ”ន្តិ, ផលនិព្ពានានិ “សាមញ្ញត្ថោ”តិ វុត្តានិ។ ឥមស្មិំ បន ឋានេ មគ្គម្បិ ផលម្បិ ឯកតោ កត្វា សាមញ្ញត្ថោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **អារោចយាមី**តិ កថេមិ។ **បដិវេទយាមី**តិ ជានាបេមិ។

៤១៧. បរិសុទ្ធោ នោ កាយសមាចារោតិ ឯត្ថ កាយសមាចារោ បរិសុទ្ធោ អបរិសុទ្ធោតិ ទុវិធោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ បាណំ ហនតិ អទិន្នំ អាទិយតិ, កាមេសុ មិច្ឆា ចរតិ, តស្ស កាយសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ នាម, អយំ បន កម្មបថវសេនេវ វារិតោ។ យោ បន បាណិនា វា លេឌ្ឌុនា វា ទណ្ឌេន វា សត្ថេន វា បរំ បោថេតិ វិហេឋេតិ, តស្ស កាយសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ នាម, អយម្បិ សិក្ខាបទពទ្ធេនេវ បដិក្ខិត្តោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ ឧភយម្បេតំ អកថេត្វា

បរមសល្លេខោ នាម កថិតោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ បានីយឃដេ វា បានីយំ បិវន្តានំ, បត្តេ វា ភត្តំ ភុញ្ជន្តានំ កាកានំ និវារណវសេន ហត្ថំ វា ទណ្ឌំ វា លេឌ្ឌុំ វា ឧក្ខិបតិ, តស្ស កាយសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ។ វិបរីតោ បរិសុទ្ធោ នាម។ **ឧត្តានោ**តិ ឧក្កុជ្ជោ បាកដោ។ **វិវដោ**តិ អនាវដោ អសញ្ឆន្នោ។ ឧភយេនាបិ បរិសុទ្ធតំយេវ ទីបេតិ។ **ន ច ឆិទ្ទវា**តិ សទា ឯកសទិសោ អន្តរន្តរេ ឆិទ្ទរហិតោ។ **សំវុតោ**តិ កិលេសានំ ទ្វារ បិទហនេន បិទហិតោ, ន វជ្ជបដិច្ឆាទនត្ថាយ។

៤១៨. **វចីសមាចារេ**បិ យោ ភិក្ខុ មុសា វទតិ, បិសុណំ កថេតិ, ផរុសំ ភាសតិ, សម្ផំ បលបតិ, តស្ស វចីសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ នាម។ អយំ បន កម្មបថវសេន វារិតោ។ យោ បន គហបតិកាតិ វា ទាសាតិ វា បេស្សាតិ វា អាទីហិ ខុំសេន្តោ វទតិ, តស្ស វចីសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ នាម។ អយំ បន សិក្ខាបទពទ្ធេនេវ បដិក្ខិត្តោ។ តមស្មិំ សុត្តេ ឧភយម្បេតំ អកថេត្វា បរមសល្លេខោ នាម កថិតោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ ទហរេន វា សាមណេរេន វា, “កច្ចិ, ភន្តេ, អម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយំ បស្សថា”តិ វុត្តេ, សម្ពហុលា, អាវុសោ, ភិក្ខុភិក្ខុនិយោ ឯកស្មិំ បទេសេ វិចរិសុ, ឧបជ្ឈាយោ តេ វិក្កាយិកសាកភណ្ឌិកំ ឧក្ខិបិត្វា គតោ ភវិស្សតី”តិអាទិនា នយេន ហសាធិប្បាយោបិ ឯវរូបំ កថំ កថេតិ, តស្ស វចីសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ។ វិបរីតោ បរិសុទ្ធោ នាម។

៤១៩. **មនោសមាចារេ** យោ ភិក្ខុ អភិជ្ឈាលុ ព្យាបន្នចិត្តោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, តស្ស មនោសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ នាម។ អយំ បន កម្មបថវសេនេវ វារិតោ។ យោ បន ឧបនិក្ខិត្តំ ជាតរូបរជតំ សាទិយតិ, តស្ស មនោសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ នាម។ អយម្បិ សិក្ខាបទពទ្ធេនេវ បដិក្ខិត្តោ។ តមស្មិំ សុត្តេ ឧភយម្បេតំ អកថេត្វា បរមសល្លេខោ នាម កថិតោ។ យោ បន ភិក្ខុ កាមវិតក្កំ វា ព្យាបាទវិតក្កំ វា វិហឹសាវិតក្កំ វា វិតក្កេតិ, តស្ស មនោសមាចារោ អបរិសុទ្ធោ។ វិបរីតោ បរិសុទ្ធោ នាម។

៤២០. អាជីវស្មិំ យោ ភិក្ខុ អាជីវហេតុ វេជ្ជកម្មំ បហិណគមនំ គណ្ឌផាលនំ ករោតិ, អរុមក្ខនំ ទេតិ, តេលំ បចតីតិ ឯកវីសតិអនេសនាវសេន ជីវិកំ កប្បេតិ។ យោ វា បន វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជតិ, តស្ស អាជីវោ អបរិសុទ្ធោ នាម។ អយំ បន សិក្ខាបទពទ្ធេនេវ បដិក្ខិត្តោ។ តមស្មិំ សុត្តេ ឧភយម្បេតំ អកថេត្វា បរមសល្លេខោ នាម កថិតោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ សប្បិនវនីតតេលមធុផាណិតាទីនិ លភិត្វា, “ស្វេ វា បុនទិវសេ វា ភវិស្សតី”តិ សន្និធិការកំ បរិភុញ្ជតិ, យោ វា បន និម្ពង្កុរាទីនិ ទិស្វា សាមណេរេ វទតិ – “អង្កុរេ ខាទថា”តិ, សាមណេរា ថេរោ ខាទិតុកាមោតិ កប្បិយំ កត្វា ទេន្តិ, ទហរេ បន សាមណេរេ វា បានីយំ បិវថ, អាវុសោតិ វទតិ, តេ ថេរោ បានីយំ បិវិតុកាមោតិ បានីយសង្ខំ ធោវិត្វា ទេន្តិ, តម្បិ បរិភុញ្ជន្តស្ស អាជីវោ អបរិសុទ្ធោ នាម ហោតិ។ វិបរីតោ បរិសុទ្ធោ នាម។

៤២២. **មត្តញ្ញូ**តិ បរិយេសនបដិគ្គហណបរិភោគេសុ មត្តញ្ញូ, យុត្តញ្ញូ, បមាណញ្ញូ។

៤២៣. **ជាគរិយមនុយុត្តា**តិ រត្តិន្ទិវំ ឆ កោដ្ឋាសេ កត្វា ឯកស្មិំ កោដ្ឋាសេ និទ្ទាយ ឱកាសំ ទត្វា បញ្ច កោដ្ឋាសេ ជាគរិយម្ហិ យុត្តា បយុត្តា។ **សីហសេយ្យ**ន្តិ ឯត្ថ កាមភោគិសេយ្យា, បេតសេយ្យា, សីហសេយ្យា, តថាគតសេយ្យាតិ ចតស្សោ សេយ្យា។ តត្ថ “យេភុយ្យេន, ភិក្ខវេ, កាមភោគី សត្តា វាមេន បស្សេន សេន្តី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ **កាមភោគិសេយ្យា**, តេសុ ហិ យេភុយ្យេន ទក្ខិណបស្សេន សយានោ នាម នត្ថិ។

“យេភុយ្យេន, ភិក្ខវេ, បេតា ឧត្តានា សេន្តី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ **បេតសេយ្យា**, បេតា ហិ អប្បមំសលោហិតត្តា អដ្ឋិសង្ឃាតជដិតា ឯកេន បស្សេន សយិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឧត្តានាវ សេន្តិ។

“យេភុយ្យេន , ភិក្ខវេ, សីហោ មិគរាជា នង្គុដ្ឋំ អន្តរសត្ថិម្ហិ អនុបក្ខិបិត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សេតី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ **សីហសេយ្យា**។ តេជុស្សទត្តា ហិ សីហោ មិគរាជា ទ្វេ បុរិមបាទេ ឯកស្មិំ ឋានេ បច្ឆិមបាទេ ឯកស្មិំ ឋបេត្វា នង្គុដ្ឋំ អន្តរសត្ថិម្ហិ បក្ខិបិត្វា បុរិមបាទបច្ឆិមបាទនង្គុដ្ឋានំ ឋិតោកាសំ សល្លក្ខេត្វា ទ្វិន្នំ បុរិមបាទានំ មត្ថកេ សីសំ ឋបេត្វា សយតិ ។ ទិវសម្បិ សយិត្វា បពុជ្ឈមានោ ន ឧត្រាសន្តោ បពុជ្ឈតិ។ សីសំ បន ឧក្ខិបិត្វា បុរិមបាទានំ ឋិតោកាសំ សល្លក្ខេតិ។ សចេ កិញ្ចិ ឋានំ វិជហិត្វា ឋិតំ ហោតិ, “នយិទំ តុយ្ហំ ជាតិយា, ន សូរភាវស្ស ច អនុរូប”ន្តិ អនត្តមនោ ហុត្វា តត្ថេវ សយតិ, ន គោចរាយ បក្កមតិ។ អវិជហិត្វា ឋិតេ បន “តុយ្ហំ ជាតិយា សូរភាវស្ស ច អនុរូបមិទ”ន្តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ ឧដ្ឋាយ សីហវិជម្ភិតំ វិជម្ភិត្វា កេសរភារំ វិធុនិត្វា តិក្ខត្តុំ សីហនាទំ នទិត្វា គោចរាយ បក្កមតិ។ ចតុត្ថជ្ឈានសេយ្យា បន **តថាគតសេយ្យា**តិ វុច្ចតិ។ តាសុ ឥធ សីហសេយ្យា អាគតា។ អយញ្ហិ តេជុស្សទឥរិយាបថត្តា ឧត្តមសេយ្យា នាម។ **បាទេ បាទ**ន្តិ ទក្ខិណបាទេ វាមបាទំ។ **អច្ចាធាយា**តិ អតិអាធាយ ឦសកំ អតិក្កម្ម ឋបេត្វា, គោប្ផកេន ហិ គោប្ផកេ, ជាណុនា វា ជាណុម្ហិ

សង្ឃដ្ដិយមានេ អភិណ្ហំ វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ន ហោតិ, សេយ្យា អផាសុកា ហោតិ។ យថា បន ន សង្ឃដ្ដេតិ, ឯវំ អតិក្កម្ម បបិតេ វេទនា នុប្បជ្ជតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, សេយ្យា ផាសុកា ហោតិ, តស្មា ឯវមាហ។

៤២៥. អភិជ្ឈំ លោកេតិអាទិ ចូឡហត្ថិបទេ វិត្ថារិតំ។

៤២៦. យា បនាយំ **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ**តិ ឧបមា វុត្តា។ តត្ថ **ឥណំ អាទាយា**តិ វឌ្ឍិយា ធនំ គហេត្វា។ **ព្យន្តី ករេយ្យា**តិ វិគតន្តានិ ករេយ្យ។ យថា តេសំ កាកណិកមត្តោបិ បរិយន្តោ នាម នាវសិស្សតិ, ឯវំ ករេយ្យ, សព្ពសោ បដិនិយ្យាតេយ្យាតិ អត្ថោ។ **តតោនិទាន**ន្តិ អាណណ្យនិទានំ។ សោ ហិ អណណោម្ហីតិ អាវជ្ជន្តោ ពលវំ បាមោជ្ជំ លភតិ, ពលវសោមនស្សមធិគច្ឆតិ។ តេន វុត្តំ – “លភេថ បាមោជ្ជំ, អធិគច្ឆេយ្យ សោមនស្ស”ន្តិ។

វិសភាគវេទនុប្បត្តិយា កកចេនេវ ចតុឥរិយាបថំ ឆិន្ទន្តោ អាពាធតីតិ អាពាធោ, ស្វាស្ស អត្ថីតិ **អាពាធិកោ**។ តំសមុដ្ឋានេន ទុក្ខេន **ទុក្ខិតោ។ អធិមត្តគិលានោ**តិ ពាឡ្ហគិលានោ។ **នច្ឆាទេយ្យា**តិ អធិមត្តព្យាធិបរេតតាយ ន រុច្ចេយ្យ។ **ពលមត្តា**តិ ពលមេវ, ពលញ្ចស្ស កាយេ ន ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **តតោ និទាន**ន្តិ អារោគ្យនិទានំ, តស្ស ហិ អរោគោម្ហីតិ អាវជ្ជយតោ តទុភយំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ – “លភេថ បាមោជ្ជំ, អធិគច្ឆេយ្យ សោមនស្ស”ន្តិ។ **ន ចស្ស កិញ្ចិ ភោគានំ វយោ**តិ កាកណិកមត្តម្បិ ភោគានំ វយោ ន ភវេយ្យ។ **តតោនិទាន**ន្តិ ពន្ធនាមោក្ខនិទានំ, សេសំ វុត្តនយេនេវ សព្ពបទេសុ យោជេតព្ពំ។ **អនត្តាធីនោ**តិ ន អត្តនិ អធីនោ, អត្តនោ រុចិយា កិញ្ចិ កាតុំ ន លភតិ។ **បរាធីនោ**តិ បរេសុ អធីនោ, បរស្សេវ រុចិយា បវត្តតិ។ **ន យេន កាមំ គមោ**តិ យេន ទិសាភាគេនស្ស កាមោ ហោតិ។ ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ គមនាយ, តេន គន្តុំ ន លភតិ។ **ទាសព្យោ**តិ ទាសភាវោ។ **ភុជិស្សោ**តិ អត្តនោ សន្តកោ ។ **តតោនិទាន**ន្តិ ភុជិស្សនិទានំ។ **កន្តារទ្ធានមគ្គ**ន្តិ កន្តារំ អទ្ធានមគ្គំ, និរុទកំ ទីឃមគ្គន្តិ អត្ថោ។ **តតោនិទាន**ន្តិ ខេមន្តភូមិនិទានំ។

ឥមេ បញ្ច នីវរណេ អប្បហីនេតិ ឯត្ថ ភគវា អប្បហីនំ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ ឥណសទិសំ, សេសានិ រោគាទិសទិសានិ កត្វា ទស្សេតិ។ តត្រាយំ សទិសតា – យោ ហិ បរេសំ ឥណំ គហេត្វា វិនាសេតិ។ សោ តេហិ ឥណំ ទេហីតិ វុច្ចមានោបិ ផរុសំ វុច្ចមានោបិ ពជ្ឈមានោបិ បហរិយមានោបិ កិញ្ចិ បដិពាហិតុំ ន សក្កោតិ, សព្ពំ តិតិក្ខតិ, តិតិក្ខការណញ្ហិស្ស តំ ឥណំ ហោតិ។ ឯវមេវ យោ យម្ហិ កាមច្ឆន្ទេន រជ្ជតិ, តណ្ហាគហណេន តំ វត្ថុំ គណ្ហាតិ, សោ តេន ផរុសំ វុច្ចមានោបិ ពជ្ឈមានោបិ បហរិយមានោបិ សព្ពំ តិតិក្ខតិ។ តិតិក្ខការណញ្ហិស្ស សោ កាមច្ឆន្ទោ ហោតិ ឃរសាមិកេហិ វធីយមានានំ ឥត្ថីនំ វិយាតិ។ ឯវំ ឥណំ វិយ **កាមច្ឆន្ទោ** ទដ្ឋព្ពោ។

យថា បន បិត្តរោគាតុរោ មធុសក្ករាទីសុបិ ទិន្នេសុ បិត្តរោគាតុរតាយ តេសំ រសំ ន វិន្ទតិ, តិត្តកំ តិត្តកន្តិ ឧគ្គិរតិយេវ។ ឯវមេវ ព្យាបន្នចិត្តោ ហិតកាមេហិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ អប្បមត្តកម្បិ ឱវទីយមានោ ឱវាទំ ន គណ្ហាតិ, “អតិ វិយ មេ តុម្ហេ ឧបទ្ទវេថា”តិអាទីនិ វត្វា វិព្ភមតិ។ បិត្តរោគាតុរតាយ សោ បុរិសោ មធុសក្ករាទិរសំ វិយ, កោធាតុរតាយ ឈានសុខាទិភេទំ សាសនរសំ ន វិន្ទតីតិ។ ឯវំ រោគោ វិយ **ព្យាបាទោ** ទដ្ឋព្ពោ។

យថា បន នក្ខត្តទិវសេ ពន្ធនាគារេ ពទ្ធោ បុរិសោ នក្ខត្តស្ស នេវ អាទិំ, ន មជ្ឈំ, ន បរិយោសានំ បស្សតិ។ សោ ទុតិយទិវសេ មុត្តោ, “អហោ ហិយ្យោ នក្ខត្តំ មនាបំ, អហោ នច្ចំ, អហោ គីត”ន្តិអាទីនិ សុត្វាបិ បដិវចនំ ន ទេតិ។ កឹ ការណា? នក្ខត្តស្ស អននុភូតត្តា។ ឯវមេវ ថិនមិទ្ធាភិភូតោ ភិក្ខុ វិចិត្តនយេបិ ធម្មស្សវនេ បវត្តមានេ នេវ តស្ស អាទិំ, ន មជ្ឈំ, ន បរិយោសានំ ជានាតិ។ សោ ឧដ្ឋិតេ ធម្មស្សវនេ, “អហោ ធម្មស្សវនំ, អហោ ការណំ, អហោ ឧបមា”តិ ធម្មស្សវនស្ស វណ្ណំ ភណមានានំ សុត្វាបិ បដិវចនំ ន ទេតិ។ កឹ ការណា? ថិនមិទ្ធវសេន ធម្មកថាយ អននុភូតត្តាតិ។ ឯវំ ពន្ធនាគារំ វិយ **ថិនមិទ្ធំ** ទដ្ឋព្ពំ។

យថា បន នក្ខត្តំ កីឡន្តោបិ ទាសោ, “ឥទំ នាម អច្ចាយិកំ ករណីយំ អត្ថិ, សីឃំ, តត្ថ គច្ឆ, នោ ចេ គច្ឆសិ, ហត្ថបាទំ វា តេ ឆិន្ទាមិ កណ្ណនាសំ វា”តិ វុត្តោ សីឃំ គច្ឆតិយេវ, នក្ខត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អនុភវិតុំ ន លភតិ។ កស្មា? បរាធីនតាយ។ ឯវមេវ វិនយេ អប្បកតញ្ញុនា វិវេកត្ថាយ អរញ្ញំ បវិដ្ឋេនាបិ កិស្មិញ្ចិ ទេវ អន្តមសោ កប្បិយមំសេបិ អកប្បិយមំសសញ្ញាយ ឧប្បន្នាយ វិវេកំ បហាយ សីលវិសោធនត្ថំ វិនយធរស្ស សន្តិកេ គន្តព្ពំ ហោតិ។ វិវេកសុខំ អនុភវិតុំ ន លភតិ។ កស្មា? ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចាភិភូតតាយាតិ, ឯវំ ទាសព្យំ វិយ **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ** ទដ្ឋព្ពំ។

យថា បន កន្តារទ្ធានមគ្គបដិបន្នោ បុរិសោ ចោរេហិ មនុស្សានំ វិលុត្តោកាសំ បហតោកាសញ្ច ទិស្វា ទណ្ឌកសទ្ទេនបិ សកុណសទ្ទេនបិ ចោរា អាគតាតិ ឧស្សង្កិតបរិសង្កិតោ ហោតិ, គច្ឆតិបិ, តិដ្ឋតិបិ, និវត្តតិបិ, គតដ្ឋានតោ អាគតដ្ឋានមេវ ពហុតរំ ហោតិ។ សោ កិច្ឆេន កសិរេន ខេមន្តភូមិំ បាបុណាតិ វា, ន វា

បាបុណាតិ។ ឯវមេវ យស្ស អដ្ឋសុ ឋានេសុ វិចិកិច្ឆា ឧប្បន្នា ហោតិ។ សោ “ពុទ្ធោ នុ ខោ, ន នុ ខោ ពុទ្ធោ”តិអាទិនា នយេន វិចិកិច្ឆន្តោ អធិមុច្ចិត្វា សទ្ធាយ គណ្ហិតុំ ន សក្កោតិ។ អសក្កោន្តោ មគ្គំ វា ផលំ វា ន បាបុណាតីតិ យថា កន្តារទ្ធានមគ្គេ “ចោរា អត្ថិ នត្ថី”តិ បុនប្បុនំ អាសប្បនបរិសប្បនំ អបរិយោគាហនំ ឆម្ភិតត្តំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទេន្តោ ខេមន្តបត្តិយា អន្តរាយំ ករោតិ, ឯវំ **វិចិកិច្ឆា**បិ “ពុទ្ធោ នុ ខោ ន ពុទ្ធោ”តិអាទិនា នយេន បុនប្បុនំ អាសប្បនបរិសប្បនំ អបរិយោគាហនំ ឆម្ភិតត្តំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទយមានា អរិយភូមិប្បត្តិយា អន្តរាយំ ករោតីតិ កន្តារទ្ធានមគ្គោ វិយ ទដ្ឋព្ពា។

ឥទានិ **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អាណណ្យ**ន្តិ ឯត្ថ ភគវា បហីនកាមច្ឆន្ទនីវរណំ អាណណ្យសទិសំ, សេសានិ អារោគ្យាទិសទិសានិ កត្វា ទស្សេតិ។ តត្រាយំ សទិសតា – យថា ហិ បុរិសោ ឥណំ អាទាយ កម្មន្តេ បយោជេត្វា សមិទ្ធកម្មន្តោ, “ឥទំ ឥណំ នាម បលិពោធមូល”ន្តិ ចិន្តេត្វា សវឌ្ឍិកំ ឥណំ និយ្យាតេត្វា បណ្ណំ ផាលាបេយ្យ។ អថស្ស តតោ បដ្ឋាយ នេវ កោចិ ទូតំ បេសេតិ, ន បណ្ណំ, សោ ឥណសាមិកេ ទិស្វាបិ សចេ ឥច្ឆតិ, អាសនា ឧដ្ឋហតិ, នោ ចេ, ន ឧដ្ឋហតិ។ កស្មា? តេហិ សទ្ធឹ និល្លេបតាយ អលគ្គតាយ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ, “អយំ កាមច្ឆន្ទោ នាម បលិពោធមូល”ន្តិ សតិបដ្ឋានេ វុត្តនយេនេវ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បជហតិ។ តស្សេវំ បហីនកាមច្ឆន្ទស្ស យថា ឥណមុត្តស្ស បុរិសស្ស ឥណសាមិកេ ទិស្វា នេវ ភយំ ន ឆម្ភិតត្តំ ហោតិ។ ឯវមេវ បរវត្ថុម្ហិ នេវ សង្គោ ន ពន្ធោ ហោតិ។ ទិព្ពានិបិ រូបានិ បស្សតោ កិលេសោ ន សមុទាចរតិ។ តស្មា ភគវា អាណណ្យមិវ កាមច្ឆន្ទប្បហានមាហ។

យថា បន សោ បិត្តរោគាតុរោ បុរិសោ ភេសជ្ជកិរិយាយ តំ រោគំ វូបសមេត្វា តតោ បដ្ឋាយ មធុសក្ករាទីនំ រសំ វិន្ទតិ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ, “អយំ ព្យាបាទោ នាម អនត្ថការកោ”តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា ព្យាបាទនីវរណំ បជហតិ។ សោ ឯវំ បហីនព្យាបាទោ យថា បិត្តរោគវិមុត្តោ បុរិសោ មធុសក្ករាទីនិ មធុរានិ សម្បិយាយមានោ បដិសេវតិ។ ឯវមេវ អាចារបណ្ណត្តិអាទីនិ សិក្ខាបិយមានោ សិរសា សម្បដិច្ឆិត្វា សម្បិយាយមានោ សិក្ខតិ។ តស្មា ភគវា អារោគ្យមិវ ព្យាបាទប្បហានមាហ។

យថា សោ នក្ខត្តទិវសេ ពន្ធនាគារំ បវេសិតោ បុរិសោ អបរស្មឹ នក្ខត្តទិវសេ, “បុព្ពេបិ អហំ បមាទទោសេន ពន្ធោ តំ នក្ខត្តំ នានុភវាមិ, ឥទានិ អប្បមត្តោ ភវិស្សាមី”តិ យថាស្ស បច្ចត្ថិកា ឱកាសំ ន លភន្តិ។ ឯវំ អប្បមត្តោ ហុត្វា នក្ខត្តំ អនុភវិត្វា – “អហោ នក្ខត្តំ អហោ នក្ខត្ត”ន្តិ ឧទានំ ឧទានេសិ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ, “ឥទំ ថិនមិទ្ធំ នាម មហាអនត្ថករ”ន្តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា ថិនមិទ្ធនីវរណំ បជហតិ។ សោ ឯវំ បហីនថិនមិទ្ធោ យថា ពន្ធនា មុត្តោ បុរិសោ សត្តាហម្បិ នក្ខត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អនុភវតិ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ ធម្មនក្ខត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អនុភវន្តោ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តស្មា ភគវា ពន្ធនា មោក្ខមិវ ថិនមិទ្ធប្បហានមាហ។

យថា បន ទាសោ កញ្ចិទេវ មិត្តំ ឧបនិស្សាយ សាមិកានំ ធនំ ទត្វា អត្តានំ ភុជិស្សំ កត្វា តតោ បដ្ឋាយ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ករេយ្យ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ, “ឥទំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ នាម មហាអនត្ថករ”ន្តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បជហតិ។ សោ ឯវំ បហីនុទ្ធច្ចកុក្កុច្ចោ យថា ភុជិស្សោ បុរិសោ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ករោតិ។ ន តំ កោចិ ពលក្ការេន តតោ និវត្តេតិ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ យថាសុខំ នេក្ខម្មបដិបទំ បដិបជ្ជតិ, ន នំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ ពលក្ការេន តតោ និវត្តេតិ។ តស្មា ភគវា ភុជិស្សំ វិយ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចប្បហានមាហ។

យថា ពលវា បុរិសោ ហត្ថសារំ គហេត្វា សជ្ជាវុធោ សបរិវារោ កន្តារំ បដិបជ្ជេយ្យ។ តំ ចោរា ទូរតោវ ទិស្វា បលាយេយ្យុំ។ សោ សោត្ថិនា តំ កន្តារំ និត្ថរិត្វា ខេមន្តំ បត្តោ ហដ្ឋតុដ្ឋោ អស្ស។ ឯវមេវ ភិក្ខុ, “អយំ វិចិកិច្ឆា នាម អនត្ថការិកា”តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា វិចិកិច្ឆំ បជហតិ។ សោ ឯវំ បហីនវិចិកិច្ឆោ យថា ពលវា សជ្ជាវុធោ សបរិវារោ បុរិសោ និព្ភយោ ចោរេ តិណំ វិយ អគណេត្វា សោត្ថិនា និក្ខមិត្វា ខេមន្តភូមឹ បាបុណាតិ។ ឯវមេវ ទុច្ចរិតកន្តារំ និត្ថរិត្វា បរមខេមន្តភូមឹ អមតំ និព្ពានំ បាបុណាតិ។ តស្មា ភគវា ខេមន្តភូមឹ វិយ វិចិកិច្ឆាបហានមាហ។

៤២៧. **ឥមមេវ កាយ**ន្តិ ឥមំ ករជកាយំ។ **អភិសន្ទេតី**តិ តេមេតិ ស្នេហេតិ, សព្ពត្ថ បវត្តបីតិសុខំ ករោតិ។ **បរិសន្ទេតី**តិ សមន្តតោ សន្ទេតិ។ **បរិបូរេតី**តិ វាយុនា ភស្តំ វិយ បូរេតិ។ **បរិប្ផរតី**តិ សមន្តតោ ផុសតិ ។ **សព្ពាវតោ កាយស្សា**តិ អស្ស ភិក្ខុនោ សព្ពកោដ្ឋាសវតោ កាយស្ស។ កិញ្ចិ ឧបាទិន្នកសន្តតិបវត្តិដ្ឋានេ ឆវិមំសលោហិតានុគតំ អណុមត្តម្បិ ឋានំ បឋមជ្ឈានសុខេន អផុដ្ឋំ នាម ន ហោតិ។ **ទក្ខោ**តិ ឆេកោ បដិពលោ ន្ហានីយចុណ្ណានិ កាតុញ្ចេវ យោជេតុញ្ច សន្នេតុញ្ច។ **កំសថាលេ**តិ យេន កេនចិ លោហេន កតភាជនេ។ មត្តិកភាជនំ បន ថិរំ ន ហោតិ, សន្នេន្តស្ស ភិជ្ជតិ, តស្មា តំ ន ទស្សេតិ។ **បរិប្ផោសកំ បរិប្ផោសក**ន្តិ សិញ្ចិត្វា

សិញ្ចិត្វា។ **សន្នេយ្យា**តិ វាមហត្ថេន កំសថាលំ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន បមាណយុត្តំ ឧទកំ សិញ្ចិត្វា សិញ្ចិត្វា បរិមទ្ទន្តោ បិណ្ឌំ ករេយ្យ។ **ស្នេហានុគតា**តិ ឧទកសិនេហេន អនុគតា។ **ស្នេហបរេតា**តិ ឧទកសិនេហេន បរិគតា។ **សន្តរពាហិរា**តិ សទ្ធឹ អន្តោបទេសេន ចេវ ពហិបទេសេន ច, សព្ពត្ថកមេវ ឧទកសិនេហេន ផុដាតិ អត្ថោ។ **ន ច បគ្ឃរិណី**តិ ន ពិន្ទុ ពិន្ទុ ឧទកំ បគ្ឃរតិ, សក្កា ហោតិ ហត្ថេនបិ ទ្វីហិបិ តីហិបិ អង្គុលីហិ គហេតុំ ឱវដ្ដិកម្បិ កាតុន្តិ អត្ថោ។

៤២៨. ទុតិយជ្ឈានសុខឧបមាយំ **ឧព្ភិទោទកោ**តិ ឧព្ភិន្នឧទកោ, ន ហេដ្ឋា ឧព្ភិជ្ជិត្វា ឧគ្គច្ឆនឧទកោ, អន្តោយេវ បន ឧព្ភិជ្ជនឧទកោតិ អត្ថោ។ **អាយមុខ**ន្តិ អាគមនមគ្គោ។ **ទេវោ**តិ មេឃោ។ **កាលេនកាល**ន្តិ កាលេ កាលេ, អន្វទ្ធមាសំ វា អនុទសាហំ វាតិ អត្ថោ។ **ធារ**ន្តិ វុដ្ឋឹ។ **នានុប្បវេច្ឆេយ្យា**តិ ន បវេសេយ្យ, ន វស្សេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សីតា វារិធារា ឧព្ភិជ្ជិត្វា**តិ សីតំ វារិ តំ ឧទករហទំ បូរយមានំ ឧព្ភិជ្ជិត្វា។ ហេដ្ឋា ឧគ្គច្ឆនឧទកញ្ហិ ឧគ្គន្ត្វា ឧគ្គន្ត្វា ភិជ្ជន្តំ ឧទកំ ខោភេតិ។ ចតូហិ ទិសាហិ បវិសនឧទកំ បុរាណបណ្ណតិណកដ្ឋទណ្ឌកាទីហិ ឧទកំ ខោភេតិ។ វុដ្ឋិឧទកំ ធារានិបាតបុប្ផុឡកេហិ ឧទកំ ខោភេតិ។ សន្និសិន្នមេវ បន ហុត្វា ឥទ្ធិនិម្មិតមិវ ឧប្បជ្ជមានំ ឧទកំ ឥមំ បទេសំ ផរតិ, ឥមំ បទេសំ ន ផរតីតិ នត្ថិ។ តេន អផុដោកាសោ នាម ន ហោតីតិ។ តត្ថ រហទោ វិយ ករជកាយោ, ឧទកំ វិយ ទុតិយជ្ឈានសុខំ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤២៩. តតិយជ្ឈានសុខឧបមាយំ ឧប្បលានិ ឯត្ថ សន្តីតិ **ឧប្បលិនី**។ សេសបទទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សេតរត្តនីលេសុ យំកិញ្ចិ ឧប្បលំ ឧប្បលមេវ, ឩនកសតបត្តំ បុណ្ឌរីកំ, សតបត្តំ បទុមំ។ បត្តនិយមំ វា វិនាបិ សេតំ បទុមំ, រត្តំ បុណ្ឌរីកន្តិ អយមេត្ថ វិនិច្ឆយោ។ **ឧទកានុគ្គតានី**តិ ឧទកតោ ន ឧគ្គតានិ។ **អន្តោនិមុគ្គបោសីនី**តិ ឧទកតលស្ស អន្តោ និមុគ្គានិយេវ ហុត្វា បោសីនិ, វឌ្ឍីនីតិ អត្ថោ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤៣០. ចតុត្ថជ្ឈានសុខឧបមាយំ **បរិសុទ្ធេន ចេតសា បរិយោទាតេនា**តិ ឯត្ថ និរុបក្កិលេសដ្ឋេន បរិសុទ្ធំ។ បភស្សរដ្ឋេន បរិយោទាតំ វេទិតព្ពំ។ **ឱទាតេន វត្ថេនា**តិ ឥទំ ឧតុផរណត្ថំ វុត្តំ។ កិលិដ្ឋវត្ថេន ហិ ឧតុផរណំ ន ហោតិ, តង្ខណធោតបរិសុទ្ធេន ឧតុផរណំ ពលវំ ហោតិ។ ឥមិស្សា ហិ ឧបមាយ វត្ថំ វិយ ករជកាយោ។ ឧតុផរណំ វិយ ចតុត្ថជ្ឈានសុខំ។ តស្មា យថា សុន្ហាតស្ស បុរិសស្ស បរិសុទ្ធំ វត្ថំ សសីសំ បារុបិត្វា និសិន្នស្ស សរីរតោ ឧតុ សព្ពមេវ វត្ថំ ផរតិ, ន កោចិ វត្ថស្ស អផុដោកាសោ ហោតិ។ ឯវំ ចតុត្ថជ្ឈានសុខេន ភិក្ខុនោ ករជកាយស្ស ន កោចិ ឱកាសោ អផុដោ ហោតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តមេវ វា វត្ថំ វិយ, តំសមុដ្ឋានរូបំ ឧតុផរណំ វិយ។ យថា ហិ កត្ថចិ ឱទាតវត្ថេ កាយំ អប្ផុសន្តេបិ តំសមុដ្ឋានេន ឧតុនា សព្ពត្ថកមេវ កាយោ ផុដ្ឋោ ហោតិ។ ឯវំ ចតុត្ថជ្ឈានសមុដ្ឋិតេន សុខុមរូបេន សព្ពត្ថកមេវ ភិក្ខុនោ ករជកាយោ ផុដោ ហោតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

៤៣១. បុព្ពេនិវាសញាណឧបមាយំ **តំទិវសំ កតកិរិយា បាកដា ហោតី**តិ តំទិវសំ គតគាមត្តយមេវ គហិតំ។ តត្ថ គាមត្តយំ គតបុរិសោ វិយ បុព្ពេនិវាសញាណលាភី ទដ្ឋព្ពោ។ តយោ គាមា វិយ តយោ ភវា ទដ្ឋព្ពា។ តស្ស បុរិសស្ស តីសុ គាមេសុ តំទិវសំ កតកិរិយាយ អាវិភាវោ វិយ បុព្ពេនិវាសាយ ចិត្តំ អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ តីសុ ភវេសុ កតកិរិយាយ អាវិភាវោ ទដ្ឋព្ពោ។

៤៣២. ទិព្ពចក្ខុឧបមាយំ **ទ្វេ អគារា**តិ ទ្វេ ឃរា។ **សទ្វារា**តិ សម្មុខទ្វារា។ **អនុចង្កមន្តេ**តិ អបរាបរំ សញ្ចរន្តេ។ **អនុវិចរន្តេ**តិ ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តេ, ឥតោ បន គេហា និក្ខមិត្វា ឯតំ គេហំ, ឯតស្មា វា និក្ខមិត្វា ឥមំ គេហំ បវិសនវសេនបិ ទដ្ឋព្ពា។ តត្ថ ទ្វេ អគារា សទ្វារា វិយ ចុតិបដិសន្ធិយោ, ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ ទិព្ពចក្ខុញាណលាភី, ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស ទ្វិន្នំ គេហានំ អន្តរេ ឋត្វា បស្សតោ ទ្វេ អគារេ បវិសនកនិក្ខមនកបុរិសានំ បាកដកាលោ វិយ ទិព្ពចក្ខុលាភិនោ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ឱលោកេន្តស្ស ចវនកឧបបជ្ជនកសត្តានំ បាកដកាលោ។ កឹ បន តេ ញាណស្ស បាកដា, បុគ្គលស្សាតិ? ញាណស្ស។ តស្ស បាកដត្តា បន បុគ្គលស្ស បាកដាយេវាតិ។

៤៣៣. អាសវក្ខយញាណឧបមាយំ **បព្ពតសង្ខេបេ**តិ បព្ពតមត្ថកេ។ **អនាវិលោ**តិ និក្កទ្ទមោ។ សិប្បិយោ ច សម្ពុកា ច **សិប្បិសម្ពុកំ**។ សក្ខរា ច កឋលា ច **សក្ខរកឋលំ**។ មច្ឆានំ គុម្ពា ឃដាតិ **មច្ឆគុម្ពំ។ តិដ្ឋន្តម្បិ ចរន្តម្បី**តិ ឯត្ថ សក្ខរកឋលំ តិដ្ឋតិយេវ, ឥតរានិ ចរន្តិបិ តិដ្ឋន្តិបិ។ យថា បន អន្តរន្តរា បិតាសុបិ និសិន្នាសុបិ វិជ្ជមានាសុបិ, “ឯតា គាវោ ចរន្តី”តិ ចរន្តិយោ ឧបាទាយ ឥតរាបិ ចរន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ ឯវំ តិដ្ឋន្តមេវ សក្ខរកឋលំ ឧបាទាយ ឥតរម្បិ ទ្វយំ តិដ្ឋន្តន្តិ វុត្តំ។ ឥតរញ្ច ទ្វយំ ចរន្តំ ឧបាទាយ សក្ខរកឋលម្បិ ចរន្តន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ចក្ខុមតោ

បុរិសស្ស គីវេ បត្វា បស្សតោ សិប្បិសម្ពុកាទីនំ វិភូតកាលោ វិយ អាសវានំ ខយាយ ចិត្តំ នីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ ចតុន្នំ សច្ចានំ វិភូតកាលោ ទដ្ឋព្វោ។

៤៣៤. ឥទានិ សត្តហាការេហិ សលិង្គតោ សគុណតោ ខីណាសវស្ស នាមំ គណ្ហន្តោ, **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សមណោ ឥតិបីតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សមណោ ហោតីតិ**អាទីសុ, ភិក្ខវេ, ឯវំ ភិក្ខុ សមិតបាបត្តា **សមណោ** ហោតិ។ ពាហិតបាបត្តា **ព្រាហ្មណោ** ហោតិ។ ន្ហាតកិលេសត្តា **ន្ហាតកោ** ហោតិ, ធោតកិលេសត្តាតិ អត្ថោ។ ចតុមគ្គញាណសង្ខាតេហិ វេទេហិ អកុសលធម្មានំ គតត្តា **វេទគូ** ហោតិ, វិទិតត្តាតិ អត្ថោ។ តេនេវ **វិទិតាស្ស ហោន្តីតិ**អាទិមាហ។ កិលេសានំ សុតត្តា **សោត្តិយោ** ហោតិ, និស្សុតត្តា អបហតត្តាតិ អត្ថោ។ កិលេសានំ អារកត្តា **អរិយោ** ហោតិ, ហតត្តាតិ អត្ថោ។ តេហិ អារកត្តា **អរហំ** ហោតិ, ទូរីភូតត្តាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាអស្សបុរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចូឡអស្សបុរសុត្តវណ្ណនា

៤៣៥. **ឯវំ មេ សុតន្តិ** ចូឡអស្សបុរសុត្តំ។ តស្ស ទេសនាការណំ បុរិមសទិសមេវ។ **សមណសាមីចិប្បដិបទាតិ** សមណានំ អនុច្ឆវិកា សមណានំ អនុលោមប្បដិបទា។

៤៣៦. **សមណមលាន**ន្តិអាទីសុ ឯតេ ធម្មា ឧប្បជ្ជមានា សមណេ មលិនេ ករោន្តិ មលគ្គហិតេ, តស្មា “សមណមលា”តិ វុច្ចន្តិ។ ឯតេហិ សមណា ទុស្សន្តិ, បទុស្សន្តិ, តស្មា **សមណទោសា**តិ វុច្ចន្តិ។ ឯតេ ឧប្បជ្ជិត្វា សមណេ កសដេ និរោជេ ករោន្តិ មិលាបេន្តិ, តស្មា **សមណកសដា**តិ វុច្ចន្តិ។ **អាបាយិកានំ ឋានាន**ន្តិ អបាយេ និព្ពត្តាបកានំ ការណានំ។ **ទុគ្គតិវេទនិយាន**ន្តិ ទុគ្គតិយំ វិបាកវេទនាយ បច្ចយានំ។ **មតជំ នាមា**តិ មនុស្សា តិខិណំ អយំ អយេន សុយំសិត្វា តំ អយចុណ្ណំ មំសេន សទ្ធឹ មទ្ទិត្វា កោញ្ចសកុណេ ខាទាបេន្តិ។ តេ ឧច្ចារំ កាតុំ អសក្កោន្តា មរន្តិ។ នោ ចេ មរន្តិ, បហរិត្វា មារេន្តិ។ អថ តេសំ កុច្ឆឹ ផាលេត្វា នំ ឧទកេន ធោវិត្វា ចុណ្ណំ គហេត្វា មំសេន សទ្ធឹ មទ្ទិត្វា បុន ខាទាបេន្តីតិ ឯវំ សត្ត វារេ ខាទាបេត្វា គហិតេន អយចុណ្ណេន អាវុធំ ករោន្តិ។ សុសិក្ខិតា ច នំ អយការា ពហុហត្ថកម្មមូលំ លភិត្វា ករោន្តិ។ តំ មតសកុណតោ ជាតត្តា “មតជ”ន្តិ វុច្ចតិ, អតិតិខិណំ ហោតិ។ **បីតនិសិត**ន្តិ ឧទកបីតញ្ចេវ សិលាយ ច សុនិយំសិតំ។ **សង្ឃាដិយា**តិ កោសិយា។ **សម្បារុត**ន្តិ បរិយោនទ្ធំ។ **សម្បលិវេឋិត**ន្តិ សមន្តតោ វេឋិតំ។

៤៣៧. **រជោជល្លិកស្សា**តិ រជោជល្លធារិនោ។ **ឧទកោរោហកស្សា**តិ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ ឧទកំ ឱរោហន្តស្ស។ **រុក្ខមូលិកស្សា**តិ រុក្ខមូលវាសិនោ។ **អព្ភោកាសិកស្សា**តិ អព្ភោកាសវាសិនោ។ **ឧព្ភដ្ឋកស្សា**តិ ឧទ្ធំ ឋិតកស្ស។ **បរិយាយភត្តិកស្សា**តិ មាសវារេន វា អឌ្ឍមាសវារេន វា ភុញ្ជន្តស្ស។ សព្ពមេតំ ពាហិរសមយេនេវ កថិតំ។ ឥមស្មិញ្ហិ សាសនេ ចីវរធរោ ភិក្ខុ សង្ឃាដិកោតិ ន វុច្ចតិ។ រជោជល្លធារណាទិវតានិ ឥមស្មឹ សាសនេ នត្ថិយេវ។ ពុទ្ធវចនស្ស ពុទ្ធវចនមេវ នាមំ, ន មន្តាតិ។ រុក្ខមូលិកោ, អព្ភោកាសិកោតិ ឯត្តកំយេវ បន លព្ភតិ។ តម្បិ ពាហិរសមយេនេវ កថិតំ។ **ជាតមេវ ន**ន្តិ តំទិវសេ ជាតមត្តំយេវ នំ។ **សង្ឃាដិកំ ករេយ្យុ**ន្តិ សង្ឃាដិកំ វត្ថំ និវាសេត្វា ច បារុបិត្វា ច សង្ឃាដិកំ ករេយ្យុំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

៤៣៨. **វិសុទ្ធមត្តានំ សមនុបស្សតី**តិ អត្តានំ វិសុជ្ឈន្តំ បស្សតិ។ វិសុទ្ធោតិ បន ន តាវ វត្តព្វោ។ **បាមោជ្ជំ ជាយតី**តិ តុដ្ឋាការោ ជាយតិ។ **បមុទិតស្ស បីតី**តិ តុដ្ឋស្ស សកលសរីរំ ខោភយមានា បីតិ ជាយតិ។ **បីតិមនស្ស កាយោ**តិ បីតិសម្បយុត្តស្ស បុគ្គលស្ស នាមកាយោ។ **បស្សម្ភតី**តិ វិគតទរថោ ហោតិ។ **សុខំ វេទេតី**តិ កាយិកម្បិ ចេតសិកម្បិ សុខំ វេទិយតិ។ **ចិត្តំ សមាធិយតី**តិ ឥមិនា នេក្ខម្មសុខេន សុខិតស្ស ចិត្តំ សមាធិយតិ, អប្បនាបត្តំ វិយ ហោតិ។ **សោ មេត្តាសហគតេន ចេតសា**តិ ហេដ្ឋា កិលេសវសេន អារទ្ធា ទេសនា បព្ពតេ វុដ្ឋវុដ្ឋិ វិយ នទី យថានុសន្ធិនា ព្រហ្មវិហារភាវនំ ឱតិណ្ណា។ តត្ថ យំ វត្តព្វំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តមេវ។ **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បោក្ខរណី**តិ មហាសីហនាទសុត្តេ មគ្គោ បោក្ខរណិយា ឧបមិតោ, ឥធ សាសនំ ឧបមិតន្តិ វេទិតព្វំ។ **អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី**តិ សព្ពកិលេសានំ សមិតត្តា បរមត្ថសមណោ ហោតីតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡអស្សបុរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចូឡយមកវគ្គោ

១. សាលេយ្យកសុត្តវណ្ណនា

៤៣៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ សាលេយ្យកសុត្តំ។ តត្ថ **កោសលេសូតិ** កោសលា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា។ តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន កោសលាតិ វុច្ចតិ, តស្មឹ កោសលេសុ ជនបទេ។ បោរាណា បនាហុ – យស្មា បុព្ពេ មហាបនាទំ រាជកុមារំ នានានាដកានិ ទិស្វា សិតមត្តម្បិ អករោន្តំ សុត្វា រាជា អាហ – “យោ មម បុត្តំ ហសាបេតិ, សព្ពាលង្ការេន នំ អលង្ករោមី”តិ។ តតោ នង្គលានិបិ ឆឌ្ឌេត្វា មហាជនកាយេ សន្និបតិតេ មនុស្សា សាតិរេកានិ សត្តវស្សានិ នានាកីឡិកាយោ ទស្សេត្វា នំ ហសាបេតុំ នាសក្ខឹសុ។ តតោ សក្កោ ទេវនដំ បេសេសិ។ សោ ទិព្ពនាដកំ ទស្សេត្វា ហសាបេសិ។ អថ តេ មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ វសនោកាសាភិមុខា បក្កមឹសុ។ តេ បដិបថេ មិត្តសុហជ្ជាទយោ ទិស្វា បដិសន្ថារំ ករោន្តា, “កច្ចិ, ភោ, កុសលំ, កច្ចិ, ភោ, កុសល”ន្តិ អាហំសុ។ តស្មា តំ “កុសលំ កុសល”ន្តិ វចនំ ឧបាទាយ សោ បទេសោ កោសលាតិ វុច្ចតីតិ។

ចារិកំ ចរមានោតិ អតុរិតចារិកំ ចរមានោ។ **មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិន្តិ** សតំ វា សហស្សំ វា សតសហស្សំ វាតិ ឯវំ អបរិច្ឆិន្នេន មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ។ **ព្រាហ្មណគាមោតិ** ព្រាហ្មណានំ សមោសរណគាមោបិ ព្រាហ្មណគាមោតិ វុច្ចតិ ព្រាហ្មណានំ ភោគគាមោបិ។ ឥធ សមោសរណគាមោ អធិប្បេតោ។ **តទវសរីតិ** តំ អវសរិ, សម្បត្តោតិ អត្ថោ។ វិហារោ បនេត្ថ អនិយាមិតោ; តស្មា តស្ស អវិទូរេ ពុទ្ធានំ អនុច្ឆវិកោ ឯកោ វនសណ្ឌោ ភវិស្សតិ, សត្ថា តំ វនសណ្ឌំ គតោតិ វេទិតព្ពោ។ **អស្សោសុន្តិ** សុណឹសុ ឧបលភឹសុ។ សោតទ្វារសម្បត្តវចននិគ្ឃោសានុសារេន ជានឹសុ។ **ខោតិ** អវធារណត្ថេ បទបូរណមត្តេ វា និបាតោ។ តត្ថ អវធារណត្ថេន អស្សោសុំយេវ , ន នេសំ កោចិ សវនន្តរាយោ អហោសីតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បទបូរណេន ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាមត្តមេវ។

ឥទានិ យមត្ថំ អស្សោសុំ, តំ បកាសេតុំ **សមណោ ខលុ, ភោ, គោតមោតិ**អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សមិតបាបត្តា **សមណោតិ** វេទិតព្ពោ។ **ខលូតិ** អនុស្សវនត្ថេ និបាតោ។ **ភោតិ** តេសំ អញ្ញមញ្ញំ អាលបនមត្តំ។ **គោតមោតិ** ភគវតោ គោត្តវសេន បរិទីបនំ។ តស្មា **សមណោ ខលុ, ភោ, គោតមោតិ** ឯត្ថ សមណោ កិរ, ភោ, គោតមគោត្តោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សក្យបុត្តោតិ** ឥទំ បន ភគវតោ ឧច្ចាកុលបរិទីបនំ។ **សក្យកុលា បព្ពជិតោតិ** សទ្ធាបព្ពជិតភាវទីបនំ។ កេនចិ បារិជុញ្ញេន អនភិភូតោ អបរិក្ខីណំយេវ តំ កុលំ បហាយ សទ្ធាបព្ពជិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតោ បរំ វុត្តត្ថមេវ។ **តំ ខោ បនាតិ** ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ ឧបយោគវចនំ, តស្ស ខោ បន ភោតោ គោតមស្សាតិ អត្ថោ។ **កល្យាណោតិ** កល្យាណគុណសមន្នាគតោ, សេដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កិត្តិសទ្ទោតិ** កិត្តិយេវ, ថុតិឃោសោ វា។ **អព្ភុគ្គតោតិ** សទេវកំ លោកំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឧគ្គតោ។ កិន្តិ? “ឥតិបិ សោ ភគវា…បេ… ពុទ្ធោ ភគវា”តិ។

តត្រាយំ បទសម្ពន្ធោ – សោ ភគវា ឥតិបិ អរហំ, ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ…បេ… ឥតិបិ ភគវាតិ។ ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ អារកត្តា, អរីនំ អរានញ្ច ហតត្តា, បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវាតិ ឥមេហិ តាវ ការណេហិ សោ ភគវា អរហន្តិ វេទិតព្ពោតិអាទិនា នយេន មាតិកំ និក្ខិបិត្វា សព្ពានេវ ឯតានិ បទានិ វិសុទ្ធិមគ្គេ ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ វិត្ថារិតានីតិ តតោ តេសំ វិត្ថារោ គហេតព្ពោ។

សាធុ ខោ បនាតិ សុន្ទរំ ខោ បន; អត្ថាវហំ សុខាវហន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **តថារូបានំ អរហតន្តិ** យថារូបោ សោ ភវំ គោតមោ, ឯវរូបានំ អនេកេហិបិ កប្បកោដិសតសហស្សេហិ ទុល្លភទស្សនានំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខិត្តេហិ អសីតិអនុព្យញ្ជនរតនបដិមណ្ឌិតេហិ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណវរេហិ សមាកិណ្ណមនោរមសរីរានំ អតប្បកទស្សនានំ អតិមធុរធម្មនិគ្ឃោសានំ, យថាភូតគុណាធិគមេន លោកេ អរហន្តោតិ លទ្ធសទ្ទានំ អរហតំ។ **ទស្សនំ ហោតីតិ** បសាទសោម្មានិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ ហោតិ។ សចេ បន អដ្ឋង្គសមន្នាគតេន ព្រហ្មស្សរេន ធម្មំ ទេសេន្តស្ស ឯកំ បទម្បិ សោតុំ លភិស្សាម, សាធុតរំយេវ ភវិស្សតីតិ ឯវំ អជ្ឈាសយំ កត្វា។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូតិ សព្ពកិច្ចានិ បហាយ តុដ្ឋមានសា អាគមំសុ។ **ឯតទវោចុន្តិ** ទុវិធា ហិ បុច្ឆា អគារិកបុច្ឆា អនគារិកបុច្ឆា ច។ តត្ថ “កឹ, ភន្តេ, កុសលំ, កឹ អកុសល”ន្តិ ឥមិនា នយេន អគារិកបុច្ឆា អាគតា។ “ឥមេ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា”តិ ឥមិនា នយេន អនគារិកបុច្ឆា។ ឥមេ បន អត្តនោ អនុរូបំ អគារិកបុច្ឆំ បុច្ឆន្តា ឯតំ, “កោ នុ ខោ, ភោ គោតម, ហេតុ កោ បច្ចយោ”តិអាទិវចនំ អវោចុំ។ តេសំ ភគវា

យថា ន សក្កោន្តិ សល្លក្ខេតុំ, ឯវំ សំខិត្តេនេវ តាវ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ, **អធម្មចរិយាវិសមចរិយាហេតុ ខោ គហបតយោ**តិអាទិមាហ។ កស្មា បន ភគវា យថា ន សល្លក្ខេន្តិ, ឯវំ វិស្សជ្ជេសីតិ? បណ្ឌិតមានិកា ហិ តេ; អាទិតោវ មាតិកំ អដ្ឋបេត្វា យថា សល្លក្ខេន្តិ, ឯវំ អត្ថេ វិត្ថារិតេ, ទេសនំ ឧត្តានិកាតិ មញ្ញន្តា អវជានន្តិ, មយម្បិ កថេន្តា ឯវមេវ កថេយ្យាមាតិ វត្តារោ ភវន្តិ។ តេន នេសំ ភគវា យថា ន សក្កោន្តិ សល្លក្ខេតុំ, ឯវំ សំខិត្តេនេវ តាវ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ។ តតោ សល្លក្ខេតុំ អសក្កោន្តេហិ វិត្ថារទេសនំ យាចិតោ វិត្ថារេន ទេសេតុំ, **តេន ហិ គហបតយោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេន ហី**តិ ការណត្ថេ និបាតោ។ យស្មា មំ តុម្ហេ យាចថ, តស្មាតិ អត្ថោ។

៤៤០. **តិវិធ**ន្តិ តីហិ កោដ្ឋាសេហិ។ **កាយេនា**តិ កាយទ្វារេន។ **អធម្មចរិយាវិសមចរិយា**តិ អធម្មចរិយសង្ខាតា វិសមចរិយា។ អយំ បនេត្ថ បទត្ថោ, អធម្មស្ស ចរិយា អធម្មចរិយា, អធម្មករណន្តិ អត្ថោ។ វិសមា ចរិយា, វិសមស្ស វា កម្មស្ស ចរិយាតិ វិសមចរិយា។ អធម្មចរិយា ច សា វិសមចរិយា ចាតិ អធម្មចរិយាវិសមចរិយា។ ឯតេនុបាយេន សព្ពេសុ កណ្ហសុក្កបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **លុទ្ទោ**តិ កក្ខឡោ។ **ទារុណោ**តិ សាហសិកោ។ **លោហិតបាណី**តិ បរំ ជីវិតា វោរោបេន្តស្ស បាណី លោហិតេន លិប្បន្តិ។ សចេបិ ន លិប្បន្តិ, តថាវិធោ លោហិតបាណីត្វេវ វុច្ចតិ។ **ហតប្បហតេ និវិដ្ឋោ**តិ ហតេ ច បរស្ស បហារទានេ , បហតេ ច បរមារណេ និវិដ្ឋោ។ **អទយាបន្នោ**តិ និក្ករុណតំ អាបន្នោ។

យំ តំ បរស្សាតិ យំ តំ បរស្ស សន្តកំ។ **បរវិត្តូបករណ**ន្តិ តស្សេវ បរស្ស វិត្តូបករណំ តុដ្ឋិជននំ បរិក្ខារភណ្ឌកំ។ **គាមគតំ វា**តិ អន្តោគាមេ វា ឋបិតំ។ **អរញ្ញគតំ វា**តិ អរញ្ញេ រុក្ខគ្គបព្ពតមត្ថកាទីសុ វា ឋបិតំ។ **អទិន្ន**ន្តិ តេហិ បរេហិ កាយេន វា វាចាយ វា អទិន្នំ។ **ថេយ្យសង្ខាត**ន្តិ ឯត្ថ **ថេនោ**តិ ចោរោ។ ថេនស្ស ភាវោ ថេយ្យំ, អវហរណចិត្តស្សេតំ អធិវចនំ។ សង្ខា សង្ខាតន្តិ អត្ថតោ ឯកំ, កោដ្ឋាសស្សេតំ អធិវចនំ, "សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសង្ខា"តិអាទីសុ វិយ។ ថេយ្យញ្ច តំ សង្ខាតញ្ចាតិ ថេយ្យសង្ខាតំ, ថេយ្យចិត្តសង្ខាតោ ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ ។ ករណត្ថេ ចេតំ បច្ចត្តវចនំ, តស្មា ថេយ្យសង្ខាតេនាតិ អត្ថតោ ទដ្ឋព្ពំ។

មាតុរក្ខិតាតិអាទីសុ យំ បិតរិ នដ្ឋេ វា មតេ វា ឃាសច្ឆាទនាទីហិ បដិជគ្គមានា, វយប្បត្តំ កុលឃរេ ទស្សាមីតិ មាតា រក្ខតិ, អយំ មាតុរក្ខិតា នាម។ ឯតេនុបាយេន **បិតុរក្ខិតា**ទយោបិ វេទិតព្ពា។ សភាគកុលានិ បន កុច្ឆិគតេសុបិ គព្ភេសុ កតិកំ ករោន្តិ – "សចេ មយ្ហំ បុត្តោ ហោតិ, តុយ្ហំ ធីតា, អញ្ញត្ថ គន្តុំ ន លភិស្សតិ, មយ្ហំ បុត្តស្សេវ ហោតូ"តិ។ ឯវំ គព្ភេបិ បរិគ្គហិតា **សស្សាមិកា** នាម។ "យោ ឥត្ថន្នាមំ ឥត្ថឹ គច្ឆតិ, តស្ស ឯត្តកោ ទណ្ឌោ"តិ ឯវំ គាមំ វា គេហំ វា វីថឹ វា ឧទ្ទិស្ស ឋបិតទណ្ឌា, បន **សបរិទណ្ឌា** នាម។ **អន្តមសោ មាលាគុណបរិក្ខិត្តាបី**តិ យា សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន, "ឯសា មេ ភរិយា ភវិស្សតី"តិ សញ្ញាយ តស្សា ឧបរិ កេនចិ មាលាគុណំ ខិបន្តេន មាលាគុណមត្តេនាបិ បរិក្ខិត្តា ហោតិ។ **តថារូបាសុ ចារិត្តំ អាបជ្ជិតា ហោតី**តិ ឯវរូបាសុ ឥត្ថីសុ សម្មាទិដ្ឋិសុត្តេ វុត្តមិច្ឆាចារលក្ខណវសេន វីតិក្កមំ កត្តា ហោតិ។

សភាគតោតិ សភាយំ ឋិតោ។ **បរិសាគតោ**តិ បរិសាយំ ឋិតោ។ **ញាតិមជ្ឈគតោ**តិ ទាយាទានំ មជ្ឈេ ឋិតោ។ **បូគមជ្ឈគតោ**តិ សេនីនំ មជ្ឈេ ឋិតោ។ **រាជកុលមជ្ឈគតោ**តិ រាជកុលស្ស មជ្ឈេ មហាវិនិច្ឆយេ ឋិតោ ។ **អភិនីតោ**តិ បុច្ឆនត្ថាយ នីតោ។ **សក្ខិបុដ្ឋោ**តិ សក្ខឹ កត្វា បុច្ឆិតោ។ **ឯហម្ភោ បុរិសា**តិ អាលបនមេតំ។ **អត្តហេតុ វា បរហេតុ វា**តិ អត្តនោ វា បរស្ស វា ហត្ថបាទាទិហេតុ វា ធនហេតុ វា។ **អាមិសកិញ្ចិក្ខហេតុ វា**តិ ឯត្ថ **អាមិស**ន្តិ លាភោ អធិប្បេតោ។ **កិញ្ចិក្ខ**ន្តិ យំ វា តំ វា អប្បមត្តកំ។ អន្តមសោ តិត្តិរវដ្ដកសប្បិបិណ្ឌនវនីតបិណ្ឌាទិមត្តកស្សបិ លញ្ជស្ស ហេតូតិ អត្ថោ។ **សម្បជានមុសា ភាសិតា ហោតី**តិ ជានន្តោយេវ មុសាវាទំ កត្តា ហោតិ។

ឥមេសំ ភេទាយាតិ យេសំ ឥតោតិ វុត្តានំ សន្តិកេ សុតំ ហោតិ, តេសំ ភេទាយ។ **អមូសំ ភេទាយា**តិ យេសំ អមុត្រាតិ វុត្តានំ សន្តិកេ សុតំ ហោតិ, តេសំ ភេទាយ។ **ឥតិ សមគ្គានំ វា ភេទកា**តិ ឯវំ សមគ្គានំ វា ទ្វិន្នំ សហាយកានំ ភេទំ កត្តា។ **ភិន្នានំ វា អនុប្បទាតា**តិ សុដ្ឋុ កតំ តយា, តំ បជហន្តេន កតិបាហេនេវ តេ មហន្តំ អនត្ថំ ករេយ្យាតិ ឯវំ ភិន្នានំ បុន អសំសន្ទនាយ អនុប្បទាតា ឧបត្ថម្ភេតា ការណំ ទស្សេតាតិ អត្ថោ។ វគ្គោ អារាមោ អភិរតិដ្ឋានមស្សាតិ **វគ្គារាមោ។ វគ្គរតោ**តិ វគ្គេសុ រតោ។ វគ្គេ ទិស្វា វា សុត្វា វា នន្ទតីតិ **វគ្គនន្ទី។ វគ្គករណឹ វាច**ន្តិ យា វាចា សមគ្គេបិ សត្តេ វគ្គេ ករោតិ ភិន្ទតិ, តំ កលហការណំ វាចំ ភាសិតា ហោតិ។

អណ្ឌកាតិ យថា សទោសេ រុក្ខេ អណ្ឌកានិ ឧដ្ឋហន្តិ, ឯវំ សទោសតាយ ខុំសនាវម្ភនាទិវចនេហិ អណ្ឌកា ជាតា។ **កក្កសា**តិ បូតិកា។ យថា នាម បូតិករុក្ខោ កក្កសោ ហោតិ បគ្ឃរិតចុណ្ណោ, ឯវំ កក្កសា ហោតិ, សោតំ ឃំសមានា វិយ បវិសតិ។ តេន វុត្តំ "កក្កសា"តិ។ **បរកដុកា**តិ បរេសំ កដុកា អមនាបា ទោសជននី។ **បរាភិសជ្ជនី**តិ កុដិលកណ្ដកសាខា វិយ មម្មេសុ វិជ្ឈិត្វា បរេសំ អភិសជ្ជនី គន្តុកាមានម្បិ គន្តុំ អទត្វា លគ្គន

ការី។ **កោធសាមន្តា**តិ កោធស្ស អាសន្នា។ **អសមាធិសំវត្តនិកា**តិ អប្បនាសមាធិស្ស វា ឧបចារសមាធិស្ស វា អសំវត្តនិកា។ ឥតិ សព្ពានេវ តានិ សទោសវាចាយ វេវចនានិ។

អកាលវាទីតិ អកាលេន វត្តា។ **អភូតវាទី**តិ យំ នត្ថិ, តស្ស វត្តា។ **អនត្ថវាទី**តិ អការណនិស្សិតំ វត្តា។ **អធម្មវាទី**តិ អសភាវំ វត្តា ។ **អវិនយវាទី**តិ អសំវរវិនយបដិសំយុត្តស្ស វត្តា។ **អនិធានវតិ វាច**ន្តិ ហទយមញ្ជូសាយំ និធេតុំ អយុត្តំ វាចំ ភាសិតា ហោតិ។ **អកាលេនា**តិ វត្តព្ពកាលស្ស បុព្ពេ វា បច្ឆា វា អយុត្តកាលេ វត្តា ហោតិ។ **អនបទេស**ន្តិ សុត្តាបទេសវិរហិតំ។ **អបរិយន្តវតិ**ន្តិ អបរិច្ឆេទំ, សុត្តំ វា ជាតកំ វា និក្ខិបិត្វា តស្ស ឧបលព្ភំ វា ឧបមំ វា វត្ថុំ វា អាហរិត្វា ពាហិរកថំយេវ កថេតិ។ និក្ខិត្តំ និក្ខិត្តមេវ ហោតិ។ “សុត្តំ នុ ខោ កថេតិ ជាតកំ នុ ខោ, នស្ស អន្តំ វា កោដឹ វា បស្សាមា”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ យថា វដរុក្ខសាខានំ គតគតដ្ឋានេ បារោហា ឱតរន្តិ, ឱតិណ្ណោតិណ្ណដ្ឋានេ សម្បជ្ជិត្វា បុន វឌ្ឍន្តិយេវ ។ ឯវំ អឌ្ឍយោជនម្បិ យោជនម្បិ គច្ឆន្តិយេវ, គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ បន មូលរុក្ខោ វិនស្សតិ, បវេណិជាតកាវ តិដ្ឋន្តិ។ ឯវមេវម្បិ និគ្រោធធម្មកថិកោ នាម ហោតិ; និក្ខិត្តំ និក្ខិត្តមត្តមេវ កត្វា បស្សេនេវ បរិហរន្តោ គច្ឆតិ។ យោ បន ពហុម្បិ ភណន្តោ ឯតទត្ថមិទំ វុត្តន្តិ អាហរិត្វា ជានាបេតុំ សក្កោតិ, តស្ស កថេតុំ វដ្ដតិ។ **អនត្ថសំហិត**ន្តិ ន អត្ថនិស្សិតំ។

អភិជ្ឈាតា ហោតីតិ អភិជ្ឈាយ ឱលោកេតា ហោតិ។ **អហោ វតា**តិ បត្ថនត្ថេ និបាតោ។ អភិជ្ឈាយ ឱលោកិតមត្តកេន ចេត្ថ កម្មបថភេទោ ន ហោតិ។ យទា បន, “អហោ វតិទំ មម សន្តកំ អស្ស, អហមេត្ថ វសំ វត្តេយ្យ”ន្តិ អត្តនោ បរិណាមេតិ, តទា កម្មបថភេទោ ហោតិ, អយមិធ អធិប្បេតោ។

ព្យាបន្នចិត្តោតិ វិបន្នចិត្តោ បូតិភូតចិត្តោ។ **បទុដ្ឋមនសង្កប្បោ**តិ ទោសេន ទុដ្ឋចិត្តសង្កប្បោ។ **ហញ្ញន្តូ**តិ ឃាតិយន្តូ។ **វជ្ឈន្តូ**តិ វធំ បាបុណន្តូ។ **មា វា អហេសុ**ន្តិ កិញ្ចិបិ មា អហេសុំ។ ឥធាបិ កោបមត្តកេន កម្មបថភេទោ ន ហោតិ។ ហញ្ញន្តូតិអាទិចិន្តនេនេវ ហោតិ, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។

មិច្ឆាទិដ្ឋិកោតិ អកុសលទស្សនោ។ **វិបរីតទស្សនោ**តិ វិបល្លត្ថទស្សនោ។ **នត្ថិ ទិន្ន**ន្តិ ទិន្នស្ស ផលាភាវំ សន្ធាយ វទតិ។ **យិដ្ឋំ** វុច្ចតិ មហាយាគោ។ **ហុត**ន្តិ បហេណកសក្ការោ អធិប្បេតោ, តម្បិ ឧភយំ ផលាភាវមេវ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ **សុកតទុក្កដាន**ន្តិ សុកតទុក្កដានំ, កុសលាកុសលានន្តិ អត្ថោ។ **ផលំ វិបាកោ**តិ យំ ផលន្តិ វា វិបាកោតិ វា វុច្ចតិ, តំ នត្ថីតិ វទតិ។ **នត្ថិ អយំ លោកោ**តិ បរលោកេ ឋិតស្ស អយំ លោកោ នត្ថិ។ **នត្ថិ បរោ លោកោ**តិ ឥធ លោកេ ឋិតស្សបិ បរលោកោ នត្ថិ, សព្ពេ តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជន្តីតិ ទស្សេតិ។ **នត្ថិ មាតា នត្ថិ បិតា**តិ តេសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តីនំ ផលាភាវវសេន វទតិ។ **នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា**តិ ចវិត្វា ឧបបជ្ជនកសត្តា នាម នត្ថីតិ វទតិ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេន្តី**តិ យេ ឥមញ្ច លោកំ បរញ្ច លោកំ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ សយំ បច្ចក្ខំ កត្វា បវេទេន្តិ, តេ នត្ថីតិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ អភាវំ ទីបេតិ, ឯត្តាវតា ទសវត្ថុកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ កថិតា ហោតិ។

៤៤១. បាណាតិបាតំ បហាយាតិអាទយោ សត្ត កម្មបថា ចូឡហត្ថិបទេ វិត្ថារិតា។ អនភិជ្ឈាទយោ ឧត្តានត្ថាយេវ។

៤៤២. សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យន្តិ សហភាវំ ឧបគច្ឆេយ្យំ។ **ព្រហ្មកាយិកានំ ទេវាន**ន្តិ បឋមជ្ឈានភូមិទេវានំ។ **អាភានំ ទេវាន**ន្តិ អាភា នាម វិសុំ នត្ថិ, បរិត្តាភអប្បមាណាភអាភស្សរានមេតំ អធិវចនំ។ **បរិត្តាភាន**ន្តិអាទិ បន ឯកតោ អគ្គហេត្វា តេសំយេវ ភេទតោ គហណំ។ **បរិត្តសុភាន**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ភគវា អាសវក្ខយំ ទស្សេត្វា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

ឥធ ឋត្វា បន ទេវលោកា សមានេតព្ពា។ តិស្សន្នំ តាវ ឈានភូមីនំ វសេន នវ ព្រហ្មលោកា, បញ្ច សុទ្ធាវាសា ចតូហិ អារូបេហិ សទ្ធឹ នវាតិ អដ្ឋារស, វេហប្ផលេហិ សទ្ធឹ ឯកូនវីសតិ, តេ អសញ្ញំ បក្ខិបិត្វា វីសតិ ព្រហ្មលោកា ហោន្តិ, ឯវំ ឆហិ កាមាវចរេហិ សទ្ធឹ ឆព្ពីសតិ ទេវលោកា នាម។ តេសំ សព្ពេសម្បិ ភគវតា ទស កុសលកម្មបថេហិ និព្ពត្តិ ទស្សិតា។

តត្ថ ឆសុ តាវ កាមាវចរេសុ តិណ្ណំ សុចរិតានំ វិបាកេនេវ និព្ពត្តិ ហោតិ។ ឧបរិទេវលោកានំ បន ឥមេ កម្មបថា ឧបនិស្សយវសេន កថិតា ។ ទស កុសលកម្មបថា ហិ សីលំ, សីលវតោ ច កសិណបរិកម្មំ ឥជ្ឈតីតិ។ សីលេ បតិដ្ឋាយ កសិណបរិកម្មំ កត្វា បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា បឋមជ្ឈានភូមិយំ និព្ពត្តតិ; ទុតិយាទីនិ ភាវេត្វា ទុតិយជ្ឈានភូមិអាទីសុ និព្ពត្តតិ; រូបាវចរជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋិតោ បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសេសុ និព្ពត្តតិ; រូបាវចរជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា អរូបាវចរសមាបត្តឹ និព្ពត្តេត្វា ចតូសុ អរូបេសុ

និប្ផត្តតិ; រូបារូបជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ អសញ្ញភវោ បន ពាហិរកានំ តាបសបរិព្ពាជកានំ អាចិណ្ណោតិ តេជ ន និទ្ទិដ្ឋោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សាលេយ្យកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វេរញ្ជកសុត្តវណ្ណនា

៤៤៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ វេរញ្ជកសុត្តំ។ តត្ថ **វេរញ្ជកា**តិ វេរញ្ជវាសិនោ។ **កេនចិទេវ ករណីយេនា**តិ កេនចិទេវ អនិយមិតកិច្ចេន។ សេសំ សព្ពំ បុរិមសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ កេវលញ្ហិ តេជ **អធម្មចារី វិសមចារី**តិ ឯវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានា ទេសនា កតា។ បុរិមសុត្តេ ធម្មាធិដ្ឋានាតិ អយំ វិសេសោ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

វេរញ្ជកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាវេទល្លសុត្តវណ្ណនា

៤៤៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាវេទល្លសុត្តំ។ តត្ថ **អាយស្មា**តិ សគារវសប្បតិស្សវចនមេតំ។ **មហាកោដ្ឋិកោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតោ។ **ទុប្បញ្ញោ ទុប្បញ្ញោ**តិ ឯត្ថ បញ្ញាយ ទុដ្ឋំ នាម នត្ថិ, អប្បញ្ញោ និប្បញ្ញោតិ អត្ថោ។ **កិត្តាវតា នុ ខោ**តិ ការណបរិច្ឆេទបុច្ឆា, កិត្តកេន នុ ខោ ឯវំ វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ បុច្ឆា ច នាមេសា អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា, ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា, វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា, អនុមតិបុច្ឆា, កថេតុកម្យតាបុច្ឆាតិ បញ្ចវិធា ហោតិ។ តាសមិទំ នានាករណំ –

កតមា **អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា**? បកតិយា លក្ខណំ អញ្ញាតំ ហោតិ អទិដ្ឋំ អតុលិតំ អតីរិតំ អវិភូតំ អវិភាវិតំ, តស្ស ញាណាយ ទស្សនាយ តុលនាយ តីរណាយ វិភូតាយ វិភាវនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ អយំ អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា។

កតមា **ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា**? បកតិយា លក្ខណំ ញាតំ ហោតិ ទិដ្ឋំ តុលិតំ តីរិតំ វិភូតំ វិភាវិតំ, អញ្ញេហិ បណ្ឌិតេហិ សទ្ធិំ សំសន្ទនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ អយំ ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា។

កតមា **វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា**? បកតិយា សំសយបក្ខន្ទោ ហោតិ វិមតិបក្ខន្ទោ, ទ្វេឡ្ហកជាតោ, “ឯវំ នុ ខោ, ន នុ ខោ, កឹ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ”តិ, សោ វិមតិច្ឆេទនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ អយំ វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា (មហានិ. ១៥០; ចូឡនិ. បុណ្ណកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១២)។

“តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វាតិ? អនិច្ចំ, ភន្តេ”តិ (មហាវ. ២១) ឯវរូបា អនុមតឹ គហេត្វា ធម្មទេសនាកាលេ បុច្ឆា **អនុមតិបុច្ឆា** នាម។

“ចត្តារោមេ , ភិក្ខវេ, សតិបដ្ឋានា, កតមេ ចត្តារោ”តិ (សំ. និ. ៥.៣៩០) ឯវរូបា ភិក្ខុសង្ឃំ សយមេវ បុច្ឆិត្វា សយមេវ វិស្សជ្ជេតុកាមស្ស បុច្ឆា **កថេតុកម្យតាបុច្ឆា** នាម។ តាសុ តេជ ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា អធិប្បេតា។

ថេរោ ហិ អត្តនោ ទិវាដ្ឋានេ និសីទិត្វា សយមេវ បញ្ហំ សមុដ្ឋបេត្វា សយំ វិនិច្ឆិនន្តោ ឥទំ សុត្តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ មត្ថកំ បាបេសិ។ ឯកច្ចោ ហិ បញ្ហំ សមុដ្ឋាបេតុំយេវ សក្កោតិ ន និច្ឆេតុំ; ឯកច្ចោ និច្ឆេតុំ សក្កោតិ ន សមុដ្ឋាបេតុំ; ឯកច្ចោ ឧភយម្បិ ន សក្កោតិ; ឯកច្ចោ ឧភយម្បិ សក្កោតិ។ តេសុ ថេរោ ឧភយម្បិ សក្កោតិយេវ។ កស្មា? មហាបញ្ញតាយ។ មហាបញ្ញំ និស្សាយ ហិ ឥមស្មិំ សាសនេ សារិបុត្តត្ថេរោ, មហាកច្ចានត្ថេរោ, បុណ្ណត្ថេរោ, កុមារកស្សបត្ថេរោ, អានន្ទត្ថេរោ, អយមេវ អាយស្មាតិ សម្ពហុលា ថេរា វិសេសដ្ឋានំ អធិគតា។ ន ហិ សក្កា យាយ វា តាយ វា អប្បមត្តិកាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បាបុណិតុំ, មហាបញ្ញេន បន សក្កាតិ មហាបញ្ញតាយ **សារិបុត្តត្ថេរោ** តំ ឋានំ អធិគតោ។ បញ្ញាយ ហិ ថេរេន សទិសោ នត្ថិ។ តេនេវ នំ ភគវា ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ មហាបញ្ញានំ យទិទំ សារិបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៩)។

តថា ន សក្កា យាយ វា តាយ វា អប្បមត្តិកាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា ភគវតា សំខិត្តេន ភាសិតស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធឹ សំសន្ទិត្វា សមានេត្វា វិត្ថារេន អត្ថំ វិភជេតុំ, មហាបញ្ញេន បន សក្កាតិ មហាបញ្ញតាយ **មហាកច្ចានត្ថេរោ** តត្ថ បដិពលោ ជាតោ, តេនេវ នំ ភគវា ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ សំខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថំ វិភជន្តានំ យទិទំ មហាកច្ចានោ"តិ (អ. និ. ១.១៩៧)។

តថា ន សក្កា យាយ វា តាយ វា អប្បមត្តិកាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា ធម្មកថំ កថេន្តេន ទស កថាវត្ថូនិ អាហរិត្វា សត្ត វិសុទ្ធិយោ វិភជន្តេន ធម្មកថំ កថេតុំ, មហាបញ្ញេន បន សក្កាតិ មហាបញ្ញតាយ **បុណ្ណត្ថេរោ** ចតុបរិសមជ្ឈេ អលង្កតធម្មាសនេ ចិត្តពីជនឹ គហេត្វា និសិន្នោ លីឡាយន្តោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ ធម្មំ កថេសិ។ តេនេវ នំ ភគវា ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធម្មកថិកានំ យទិទំ បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ"តិ (អ. និ. ១.១៩៦)។

តថា យាយ វា តាយ វា អប្បមត្តិកាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ធម្មំ កថេន្តោ ឥតោ វា ឯត្តោ វា អនុក្កមិត្វា យដ្ឋិកោដឹ គហេត្វា អន្ធោ វិយ, ឯកបទិកំ ទណ្ឌកសេតុំ អារុឡ្ហោ វិយ ច គច្ឆតិ។ មហាបញ្ញោ បន ចតុប្បទិកំ គាថំ និក្ខិបិត្វា ឧបមា ច ការណានិ ច អាហរិត្វា តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ គហេត្វា ហេដ្ឋុបរិយំ ករោន្តោ កថេសិ។ មហាបញ្ញតាយ បន **កុមារកស្សបត្ថេរោ** ចតុប្បទិកំ គាថំ និក្ខិបិត្វា ឧបមា ច ការណានិ ច អាហរិត្វា តេហិ សទ្ធឹ យោជេន្តោ ជាតស្សរេ បញ្ចវណ្ណានិ កុសុមានិ ផុល្លាបេន្តោ វិយ សិនេរុមត្ថកេ វដ្ដិសហស្សំ តេលបទីបំ ជាលេន្តោ វិយ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ហេដ្ឋុបរិយំ ករោន្តោ កថេសិ។ តេនេវ នំ ភគវា ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ចិត្តកថិកានំ យទិទំ កុមារកស្សបោ"តិ (អ. និ. ១.២១៧)។

តថា យាយ វា តាយ វា អប្បមត្តិកាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ចតូហិ មាសេហិ ចតុប្បទិកម្បិ គាថំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ មហាបញ្ញោ បន ឯកបទេ ឋត្វា បទសតម្បិ បទសហស្សម្បិ គណ្ហាតិ។ **អានន្ទត្ថេរោ** បន មហាបញ្ញតាយ ឯកបទុទ្ធារេ ឋត្វា សកឹយេវ សុត្វា បុន អបុច្ឆន្តោ សដ្ឋិ បទសហស្សានិ បន្នរស គាថាសហស្សានិ វល្លិយា បុប្ផានិ អាកឌ្ឍិត្វា គណ្ហន្តោ វិយ ឯកប្បហារេនេវ គណ្ហាតិ។ គហិតគហិតំ បាសាណេ ខតលេខា វិយ, សុវណ្ណឃដេ បក្ខិត្តសីហវសា វិយ ច គហិតាការេនេវ តិដ្ឋតិ។ តេនេវ នំ ភគវា ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ គតិមន្តានំ យទិទំ អានន្ទោ , សតិមន្តានំ, ធិតិមន្តានំ, ពហុស្សុតានំ, ឧបដ្ឋាកានំ យទិទំ អានន្ទោ"តិ (អ. និ. ១.២១៩-២២៣)។

ន ហិ សក្កា យាយ វា តាយ វា អប្បមត្តិកាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា ចតុបដិសម្ភិទាបភេទស្ស មត្ថកំ បាបុណិតុំ។ មហាបញ្ញេន បន សក្កាតិ មហាបញ្ញតាយ **មហាកោដ្ឋិតត្ថេរោ** អធិគម បរិបុច្ឆាសវនបុព្ពយោគានំ វសេន អនន្តនយុស្សទំ បដិសម្ភិទាបភេទំ បត្តោ។ តេនេវ នំ ភគវា ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ បដិសម្ភិទាបត្តានំ យទិទំ មហាកោដ្ឋិតោ"តិ (អ. និ. ១.២១៨)។

ឥតិ ថេរោ មហាបញ្ញតាយ បញ្ហំ សមុដ្ឋាបេតុម្បិ និច្ឆេតុម្បីតិ ឧភយម្បិ សក្កោតិ។ សោ ទិវាដ្ឋានេ និសីទិត្វា សយមេវ សព្ពបញ្ហេ សមុដ្ឋបេត្វា សយំ វិនិច្ឆិនន្តោ ឥទំ សុត្តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ មត្ថកំ បាបេត្វា, "សោភនា វត អយំ ធម្មទេសនា, ជេដ្ឋភាតិកេន នំ ធម្មសេនាបតិនា សទ្ធឹ សំសន្ទិស្សាមិ, តតោ អយំ ទ្វិន្នម្បិ អម្ហាកំ ឯកមតិយា ឯកជ្ឈាសយេន ច ឋបិតា អតិគរុកា ភវិស្សតិ បាសាណច្ឆត្តសទិសា, ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថិកានំ តិត្ថេ ឋបិតនាវា វិយ, មគ្គគមនត្ថិកានំ សហស្សយុត្តអាជញ្ញរថោ វិយ ពហុបការា ភវិស្សតី"តិ ទិដ្ឋសំសន្ទនត្ថំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ – "តាសុ ឥធ ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា អធិប្បេតា"តិ។

នប្បជានាតីតិ ឯត្ថ យស្មា នប្បជានាតិ, តស្មា ទុប្បញ្ញោតិ វុច្ចតីតិ អយមត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ឥទំ ទុក្ខន្តិ នប្បជានាតីតិ** ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ឥតោ ឧទ្ធំ នត្ថីតិ ទុក្ខសច្ចំ យាថាវសរសលក្ខណតោ ន បជានាតិ។ **អយំ ទុក្ខសមុទយោតិ** ឥតោ ទុក្ខំ សមុទេតីតិ បវត្តិទុក្ខបភាវិកា តណ្ហា សមុទយសច្ចន្តិ យាថាវសរស លក្ខណតោ ន បជានាតិ។ **អយំ ទុក្ខនិរោធោតិ** ឥទំ ទុក្ខំ អយំ ទុក្ខសមុទយោ ច ឥទំ នាម ឋានំ បត្វា និរុជ្ឈតីតិ ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និព្ពានំ និរោធសច្ចន្តិ យាថាវសរសលក្ខណតោ ន បជានាតិ។ **អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ** អយំ បដិបទា ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆតីតិ មគ្គសច្ចំ យាថាវសរសលក្ខណតោ ន បជានាតីតិ។ អនន្តរវារេបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សង្ខេបតោ បនេត្ថ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានិកោ បុគ្គលោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

អយញ្ហិ អាចរិយសន្តិកេ ចត្តារិ សច្ចានិ សវនតោ ឧគ្គណ្ហាតិ។ ឋបេត្វា តណ្ហំ តេភូមកា ធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, តណ្ហា សមុទយសច្ចំ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និព្ពានំ និរោធសច្ចំ, ទុក្ខសច្ចំ បរិជានន្តោ សមុទយសច្ចំ បជហន្តោ និរោធបាបនោ មគ្គោ មគ្គសច្ចន្តិ ឯវំ ឧគ្គហេត្វា អភិនិវិសតិ។ តត្ថ បុរិមានិ ទ្វេ សច្ចានិ វដ្ដំ, បច្ឆិមានិ វិវដ្ដំ, វដ្ដេ អភិនិវេសោ ហោតិ, នោ វិវដ្ដេ, តស្មា អយំ អភិនិវិសមានោ ទុក្ខសច្ចេ អភិនិវិសតិ។

ទុក្ខសច្ចំ នាម រូបាទយោ បញ្ចក្ខន្ធាតិ វវត្ថបេត្វា ធាតុកម្មដ្ឋានវសេន ឱតរិត្វា, “ចត្តារិ មហាភូតានិ ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូបំ រូប”ន្តិ វវត្ថបេតិ។ តទារម្មណា វេទនា សញ្ញា សង្ខារា វិញ្ញាណំ នាមន្តិ ឯវំ យមកតាលក្ខន្ធំ ភិន្ទន្តោ វិយ “ទ្វេវ ឥមេ ធម្មា នាមរូប”ន្តិ វវត្ថបេតិ។ តំ បនេតំ ន អហេតុកំ សហេតុកំ សប្បច្ចយំ, កោ ចស្ស បច្ចយោ អវិជ្ជាទយោ ធម្មាតិ ឯវំ បច្ចយេ ចេវ បច្ចយុប្បន្នធម្មេ ច វវត្ថបេត្វា “សព្ពេបិ ធម្មា ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចា”តិ អនិច្ចលក្ខណំ អារោបេតិ, តតោ ឧទយវយប្បដិបីឡនាការេន ទុក្ខា, អវសវត្តនាការេន អនត្តាតិ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនាបដិបាដិយា សម្មសន្តោ លោកុត្តរមគ្គំ បាបុណាតិ។

មគ្គក្ខណេ ចត្តារិ សច្ចានិ ឯកបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ, ឯកាភិសមយេន អភិសមេតិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ។ សមុទយំ បហានបដិវេធេន, និរោធំ សច្ឆិកិរិយាបដិវេធេន, មគ្គំ ភាវនាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញាភិសមយេន អភិសមេតិ, សមុទយំ បហានាភិសមយេន, និរោធំ សច្ឆិកិរិយាភិសមយេន, មគ្គំ ភាវនាភិសមយេន អភិសមេតិ។ សោ តីណិ សច្ចានិ កិច្ចតោ បដិវិជ្ឈតិ, និរោធំ អារម្មណតោ។ តស្មិញ្ចស្ស ខណេ អហំ ទុក្ខំ បរិជានាមិ, សមុទយំ បជហាមិ, និរោធំ សច្ឆិករោមិ, មគ្គំ ភាវេមីតិ អាភោគសមន្នាហារមនសិការបច្ចវេក្ខណា នត្ថិ។ ឯតស្ស បន បរិគ្គណ្ហន្តស្សេវ មគ្គោ តីសុ សច្ចេសុ បរិញ្ញាទិកិច្ចំ សាធេន្តោវ និរោធំ អារម្មណតោ បដិវិជ្ឈតីតិ។

តស្មា បញ្ញវាតិ វុច្ចតីតិ ឯត្ថ ហេដ្ឋិមកោដិយា សោតាបន្នោ, ឧបរិមកោដិយា ខីណាសវោ បញ្ញវាតិ និទ្ទិដ្ឋោ។ យោ បន តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ បាឡិតោ ច អត្ថតោ ច អនុសន្ធិតោ ច បុព្ពាបរតោ ច ឧគ្គហេត្វា ហេដ្ឋុបរិយំ ករោន្តោ វិចរតិ, អនិច្ចទុក្ខានត្តវសេន បរិគ្គហមត្តម្បិ នត្ថិ, អយំ បញ្ញវា នាម, ទុប្បញ្ញោ នាមាតិ? វិញ្ញាណចរិតោ នាមេស, បញ្ញវាតិ ន វត្តព្ពោ។ អថ យោ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនាបដិបាដិយា សម្មសន្តោ អជ្ជ អជ្ជេវ អរហត្តន្តិ ចរតិ, អយំ បញ្ញវា នាម, ទុប្បញ្ញោ នាមាតិ? ភជាបិយមានោ បញ្ញវាបក្ខំ ភជតិ។ សុត្តេ បន បដិវេធោវ កថិតោ។

វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណន្តិ ឥទ កឹ បុច្ឆតិ? យេន វិញ្ញាណេន សង្ខារេ សម្មសិត្វា ឯស បញ្ញវា នាម ជាតោ, តស្ស អាគមនវិបស្សនា វិញ្ញាណំ កម្មការកចិត្តំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ **សុខន្តិបិ វិជានាតី**តិ សុខវេទនម្បិ វិជានាតិ។ ឧបរិបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមិនា ថេរោ “សុខំ វេទនំ វេទយមានោ សុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បជានាតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១១៣; ទី. និ. ២.៣៨០) នយេន អាគតវេទនាវសេន អរូបកម្មដ្ឋានំ កថេសិ។ តស្សត្ថោ សតិបដ្ឋានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

សំសដ្ឋាតិ ឯកុប្បាទាទិលក្ខណេន សំយោគដ្ឋេន សំសដ្ឋា, ឧទាហុ វិសំសដ្ឋាតិ បុច្ឆតិ។ ឯត្ថ ច ថេរោ មគ្គបញ្ញញ្ច វិបស្សនាវិញ្ញាណញ្ចាតិ ឥមេ ទ្វេ លោកិយលោកុត្តរធម្មេ មិស្សេត្វា ភូមន្តរំ ភិន្ទិត្វា សមយំ អជានន្តោ វិយ បុច្ឆតីតិ ន វេទិតព្ពោ។ មគ្គបញ្ញាយ បន មគ្គវិញ្ញាណេន, វិបស្សនាបញ្ញាយ ច វិបស្សនាវិញ្ញាណេនេវ សទ្ធិំ សំសដ្ឋភាវំ បុច្ឆតីតិ វេទិតព្ពោ។ ថេរោបិស្ស តមេវត្ថំ វិស្សជ្ជេន្តោ **ឥមេ ធម្មា សំសដ្ឋា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ន ច លព្ភា ឥមេសំ ធម្មាន**ន្តិ ឥមេសំ លោកិយមគ្គក្ខណេបិ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេបិ ឯកតោ ឧប្បន្នានំ ទ្វិន្នំ ធម្មានំ។ **វិនិព្ភុជិត្វា វិនិព្ភុជិត្វា**តិ វិសុំ វិសុំ កត្វា វិនិវដ្ដេត្វា, អារម្មណតោ វា វត្ថុតោ វា ឧប្បាទតោ វា និរោធតោ វា នានាករណំ ទស្សេតុំ ន សក្កាតិ អត្ថោ។ តេសំ តេសំ បន ធម្មានំ វិសយោ នាម អត្ថិ។ លោកិយធម្មំ បត្វា ហិ ចិត្តំ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, លោកុត្តរំ បត្វា បញ្ញា។

សម្មាសម្ពុទ្ធោបិ ហិ លោកិយធម្មំ បុច្ឆន្តោ, “ភិក្ខុ, ត្វំ កតមំ បញ្ញំ អធិគតោ, កឹ បឋមមគ្គបញ្ញំ, ឧទាហុ ទុតិយ តតិយ ចតុត្ថ មគ្គបញ្ញ”ន្តិ ន ឯវំ បុច្ឆតិ។ កឹ ផស្សោ ត្វំ, ភិក្ខុ, កឹ វេទនោ, កឹ សញ្ញោ, កឹ ចេតនោតិ ន ច បុច្ឆតិ, ចិត្តវសេន បន, “កឹចិត្តោ ត្វំ, ភិក្ខូ”តិ (បារា. ១៣៥) បុច្ឆតិ។ កុសលាកុសលំ បញ្ញបេន្តោបិ “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា មនោមយា”តិ (ធ. ប. ១, ២) ច, “កតមេ ធម្មា កុសលា? យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតី”តិ (ធ. ស. ១) ច ឯវំ ចិត្តវសេនេវ បញ្ញាបេតិ។ លោកុត្តរំ បុច្ឆន្តោ បន កឹ ផស្សោ ត្វំ ភិក្ខុ, កឹ វេទនោ, កឹ សញ្ញោ, កឹ ចេតនោតិ ន បុច្ឆតិ។ កតមា តេ, ភិក្ខុ, បញ្ញា អធិគតា, កឹ បឋមមគ្គបញ្ញា, ឧទាហុ ទុតិយតតិយចតុត្ថមគ្គបញ្ញាតិ ឯវំ បញ្ញាវសេនេវ បុច្ឆតិ។

ឥន្ទ្រិយសំយុត្តេបិ “បញ្ចិមានិ, ភិក្ខវេ, ឥន្ទ្រិយានិ។ កតមានិ បញ្ច? សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ កត្ថ ច, ភិក្ខវេ, សទ្ធិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សោតាបត្តិយង្គេសុ ឯត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ។ កត្ថ ច, ភិក្ខវេ, វីរិយិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សម្មប្បធានេសុ ឯត្ថ វីរិយិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ។ កត្ថ ច, ភិក្ខវេ, សតិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ឯត្ថ សតិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ។ កត្ថ ច, ភិក្ខវេ, សមាធិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ ឈានេសុ ឯត្ថ សមាធិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ។ កត្ថ ច, ភិក្ខវេ, បញ្ញិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ ឯត្ថ បញ្ញិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៤៧៨)។ ឯវំ សវិសយស្មិំយេវ លោកិយលោកុត្តរា ធម្មា កថិតា។

យថា ហិ ចត្តារោ សេដ្ឋិបុត្តា រាជាតិ រាជបញ្ចមេសុ សហាយេសុ នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមាតិ វីថិំ ឱតិណ្ណេសុ ឯកស្ស សេដ្ឋិបុត្តស្ស គេហំ គតកាលេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ, “ឥមេសំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទេថ, គន្ធមាលាលង្ការាទីនិ ទេថា”តិ គេហេ វិចារេតិ។ ទុតិយស្ស តតិយស្ស ចតុត្ថស្ស គេហំ គតកាលេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ, “ឥមេសំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទេថ, គន្ធមាលាលង្ការាទីនិ ទេថា”តិ គេហេ វិចារេតិ។ អថ សព្ពបច្ឆា រញ្ញោ គេហំ គតកាលេ កិញ្ចាបិ រាជា សព្ពត្ថ ឥស្សរោវ, ឥមស្មិំ បន កាលេ អត្តនោ គេហេយេវ, “ឥមេសំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទេថ, គន្ធមាលាលង្ការាទីនិ ទេថា”តិ វិចារេតិ។ ឯវមេវ ខោ សទ្ធាបញ្ចមកេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ តេសុ សហាយេសុ ឯកតោ វីថិំ ឱតរន្តេសុ វិយ ឯការម្មណេ ឧប្បជ្ជមានេសុបិ យថា បឋមស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ សោតាបត្តិយង្គានិ បត្វា អធិមោក្ខលក្ខណំ សទ្ធិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ យថា ទុតិយស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ សម្មប្បធានានិ បត្វា បគ្គហណលក្ខណំ វីរិយិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ យថា តតិយស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ សតិបដ្ឋានានិ បត្វា ឧបដ្ឋានលក្ខណំ សតិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ យថា ចតុត្ថស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ ឈានវិមោក្ខេ បត្វា អវិក្ខេបលក្ខណំ សមាធិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ សព្ពបច្ឆា រញ្ញោ គេហំ គតកាលេ បន យថា ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, រាជាវ គេហេ វិចារេតិ, ឯវមេវ អរិយសច្ចានិ បត្វា បជាននលក្ខណំ បញ្ញិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។

ឥតិ បដិសម្ភិទាបត្តានំ អគ្គេ ឋបិតោ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ លោកិយធម្មំ បុច្ឆន្តោ ចិត្តំ ជេដ្ឋកំ ចិត្តំ បុព្ពង្គមំ កត្វា បុច្ឆិ; លោកុត្តរធម្មំ បុច្ឆន្តោ បញ្ញំ ជេដ្ឋកំ បញ្ញំ បុព្ពង្គមំ កត្វា បុច្ឆិ។ ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោបិ តថេវ វិស្សជ្ជេសីតិ។

យំ ហាវុសោ, បជានាតីតិ យំ ចតុសច្ចធម្មមិទំ ទុក្ខន្តិអាទិនា នយេន មគ្គបញ្ញា បជានាតិ។ **តំ វិជានាតី**តិ មគ្គវិញ្ញាណម្បិ តថេវ តំ វិជានាតិ។ **យំ វិជានាតី**តិ យំ សង្ខារគតំ អនិច្ចន្តិអាទិនា នយេន វិបស្សនាវិញ្ញាណំ វិជានាតិ។ **តំ បជានាតី**តិ វិបស្សនាបញ្ញាបិ តថេវ តំ បជានាតិ។ **តស្មា ឥមេ ធម្មា**តិ តេន ការណេន ឥមេ ធម្មា។ **សំសដ្ឋា**តិ ឯកុប្បាទឯកនិរោធឯកវត្ថុកឯការម្មណតាយ សំសដ្ឋា។

បញ្ញា ភាវេតព្ពាតិ ឥទំ មគ្គបញ្ញំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តំសម្បយុត្តំ បន វិញ្ញាណំ តាយ សទ្ធិំ ភាវេតព្ពមេវ ហោតិ។ **វិញ្ញាណំ បរិញ្ញេយ្យ**ន្តិ ឥទំ វិបស្សនាវិញ្ញាណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តំសម្បយុត្តា បន បញ្ញា តេន សទ្ធិំ បរិជានិតព្ពាវ ហោតិ។

៤៥០. វេទនា វេទនាតិ ឥទំ កស្មា បុច្ឆតិ? វេទនាលក្ខណំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ ឯវំ សន្តេបិ តេភូមិកសម្មសនចារវេទនាវ អធិប្បេតាតិ សល្លក្ខេតព្ពា។ **សុខម្បិ វេទេតី**តិ សុខំ អារម្មណំ វេទេតិ អនុភវតិ។ បរតោ បទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ “រូបញ្ច ហិទំ, មហាលិ, ឯកន្តទុក្ខំ អភវិស្ស, ទុក្ខានុបតិតំ ទុក្ខាវក្កន្តំ អនវក្កន្តំ សុខេន, នយិទំ សត្តា រូបស្មិំ សារជ្ជេយ្យុំ។ យស្មា ច ខោ, មហាលិ, រូបំ សុខំ សុខានុបតិតំ សុខាវក្កន្តំ អនវក្កន្តំ ទុក្ខេន, តស្មា សត្តា រូបស្មិំ សារជ្ជន្តិ, សារាគា សំយុជ្ជន្តិ, សំយោគា សំកិលិស្សន្តិ។ វេទនា ច ហិទំ… សញ្ញា… សង្ខារា… វិញ្ញាណញ្ច ហិទំ, មហាលិ, ឯកន្តទុក្ខំ អភវិស្ស…បេ.… សំកិលិស្សន្តី”តិ (សំ. និ. ៣.៧០) ឥមិនា ហិ មហាលិសុត្តបរិយាយេន ឥធ អារម្មណំ សុខំ ទុក្ខំ អទុក្ខមសុខន្តិ កថិតំ។ អបិច បុរិមំ សុខំ វេទនំ អារម្មណំ កត្វា អបរា សុខា វេទនា វេទេតិ; បុរិមំ ទុក្ខំ វេទនំ អារម្មណំ កត្វា អបរា ទុក្ខា វេទនា វេទេតិ; បុរិមំ អទុក្ខមសុខំ វេទនំ អារម្មណំ កត្វា អបរា អទុក្ខមសុខា វេទនា វេទេតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ វេទនាយេវ ហិ វេទេតិ, ន អញ្ញោ កោចិ វេទិតា នាម អត្ថីតិ វុត្តមេតំ។

សញ្ញា សញ្ញាតិ ឥធ កិំ បុច្ឆតិ? សព្ពសញ្ញាយ លក្ខណំ។ កិំ សព្ពត្ថកសញ្ញាយាតិ? សព្ពសញ្ញាយ លក្ខណន្តិបិ សព្ពត្ថកសញ្ញាយ លក្ខណន្តិបិ ឯកមេវេតំ, ឯវំ សន្តេបិ តេភូមិកសម្មសនចារសញ្ញាវ អធិប្បេតាតិ សល្លក្ខេតព្ពា។

នីលកម្បិ សញ្ជានាតីតិ នីលបុប្ផេ វា វត្ថេ វា បរិកម្មំ កត្វា ឧបចារំ វា អប្បនំ វា បាបេន្តោ សញ្ជានាតិ។ ឥមស្មិញ្ហិ អត្ថេ បរិកម្មសញ្ញាបិ ឧបចារសញ្ញាបិ អប្បនាសញ្ញាបិ វដ្ដតិ។ នីលេ នីលន្តិ ឧប្បជ្ជនកសញ្ញាបិ វដ្ដតិយេវ។ **បីតកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

យា ចាវុសោ, វេទនាតិ ឯត្ថ វេទនា, សញ្ញា, វិញ្ញាណន្តិ ឥមានិ តីណិ គហេត្វា បញ្ញា កស្មា ន គហិតាតិ? អសព្ពសង្គាហិកត្តា។ បញ្ញាយ ហិ គហិតាយ បញ្ញាយ សម្បយុត្តាវ វេទនាទយោ លព្ភន្តិ, នោ វិប្បយុត្តា។ តំ បន អគ្គហេត្វា ឥមេសុ គហិតេសុ បញ្ញាយ សម្បយុត្តា ច វិប្បយុត្តា ច អន្តមសោ ទ្វេ បញ្ចវិញ្ញាណធម្មាបិ លព្ភន្តិ។ យថា ហិ តយោ បុរិសា សុត្តំ សុត្តន្តិ វទេយ្យុំ, ចតុត្ថោ រតនាវុតសុត្តន្តិ។ តេសុ បុរិមា តយោ តក្កគតម្បិ បដ្ដិវដ្ដកាទិគតម្បិ យំកិញ្ចិ ពហុំ សុត្តំ លភន្តិ អន្តមសោ មក្កដកសុត្តម្បិ។ រតនាវុតសុត្តំ បរិយេសន្តោ មន្ទំ លភតិ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ ហេដ្ឋតោ វា បញ្ញា វិញ្ញាណេន សទ្ធឹ សម្បយោគំ លភាបិតា វិស្សជ្ជត្តាវ ឥធ ន គហិតាតិ វទន្តិ។ **យំ ហាវុសោ, វេទេតី**តិ យំ អារម្មណំ វេទនា វេទេតិ, សញ្ញាបិ តទេវ សញ្ជានាតិ។ **យំ សញ្ជានាតី**តិ យំ អារម្មណំ សញ្ញា សញ្ជានាតិ, វិញ្ញាណម្បិ តទេវ វិជានាតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ សញ្ជានាតិ វិជានាតិ បជានាតីតិ ឯត្ថ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ឧបសគ្គមត្តមេវ វិសេសោ។ ជានាតីតិ បទំ បន អវិសេសោ។ តស្សាបិ ជាននត្ថេ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។ សញ្ញា ហិ នីលាទិវសេន អារម្មណំ សញ្ជាននមត្តមេវ, អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ លក្ខណបដិវេធំ បាបេតុំ ន សក្កោតិ។ វិញ្ញាណំ នីលាទិវសេន អារម្មណញ្ចេវ សញ្ជានាតិ, អនិច្ចាទិលក្ខណបដិវេធញ្ច បាបេតិ, ឧស្សុក្កិត្វា បន មគ្គបាតុភាវំ បាបេតុំ ន សក្កោតិ។ បញ្ញា នីលាទិវសេន អារម្មណម្បិ សញ្ជានាតិ, អនិច្ចាទិវសេន លក្ខណបដិវេធម្បិ បាបេតិ, ឧស្សុក្កិត្វា មគ្គបាតុភាវំ បាបេតុម្បិ សក្កោតិ។

យថា ហិ ហេរញ្ញិកផលកេ កហាបណរាសិម្ហិ កតេ អជាតពុទ្ធិ ទារកោ គាមិកបុរិសោ មហាហេរញ្ញិកោតិ តីសុ ជនេសុ ឱលោកេត្វា ឋិតេសុ អជាតពុទ្ធិ ទារកោ កហាបណានំ ចិត្តវិចិត្តចតុរស្សមណ្ឌលភាវមេវ ជានាតិ, ឥទំ មនុស្សានំ ឧបភោគបរិភោគំ រតនសម្មតន្តិ ន ជានាតិ។ គាមិកបុរិសោ ចិត្តាទិភាវញ្ចេវ ជានាតិ, មនុស្សានំ ឧបភោគបរិភោគរតនសម្មតភាវញ្ច។ “អយំ កូដោ អយំ ឆេកោ អយំ ករតោ អយំ សណ្ហោ”តិ បន ន ជានាតិ។ មហាហេរញ្ញិកោ ចិត្តាទិភាវម្បិ រតនសម្មតភាវម្បិ កូដាទិភាវម្បិ ជានាតិ, ជានន្តោ ច បន នំ រូបំ ទិស្វាបិ ជានាតិ, អាកោដិតស្ស សទ្ទំ សុត្វាបិ, គន្ធំ ឃាយិត្វាបិ, រសំ សាយិត្វាបិ, ហត្ថេន គរុកលហុកភាវំ ឧបធារេត្វាបិ អសុកគាមេ កតោតិបិ ជានាតិ, អសុកនិគមេ អសុកនគរេ អសុកបព្ពតច្ឆាយាយ អសុកនទីតីរេ កតោតិបិ, អសុកាចរិយេន កតោតិបិ ជានាតិ។ ឯវមេវំ សញ្ញា អជាតពុទ្ធិទារកស្ស កហាបណទស្សនំ វិយ នីលាទិវសេន អារម្មណមត្តមេវ សញ្ជានាតិ។ វិញ្ញាណំ គាមិកបុរិសស្ស កហាបណទស្សនំ វិយ នីលាទិវសេន អារម្មណម្បិ សញ្ជានាតិ, អនិច្ចាទិវសេន លក្ខណបដិវេធម្បិ បាបេតិ។ បញ្ញា មហាហេរញ្ញិកស្ស កហាបណទស្សនំ វិយ នីលាទិវសេន អារម្មណម្បិ សញ្ជានាតិ, អនិច្ចាទិវសេន លក្ខណបដិវេធម្បិ បាបេតិ, ឧស្សុក្កិត្វា មគ្គបាតុភាវម្បិ បាបេតិ។ សោ បន នេសំ វិសេសោ ទុប្បដិវិជ្ឈោ។

តេនាហ អាយស្មា នាគសេនោ – “ទុក្ករំ, មហារាជ, ភគវតា កតន្តិ។ កឹ, ភន្តេ, នាគសេន ភគវតា ទុក្ករំ កតន្តិ? ទុក្ករំ, មហារាជ, ភគវតា កតំ, ឥមេសំ អរូបីនំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ ឯការម្មណេ បវត្តមានានំ វវត្ថានំ អក្ខាតំ, អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ ចិត្ត”ន្តិ (មិ. ប. ២.៧.១៦)។ យថា ហិ តិលតេលំ, សាសបតេលំ, មធុកតេលំ, ឯរណ្ឌកតេលំ, វសាតេលន្តិ ឥមានិ បញ្ច តេលានិ ឯកចាដិយំ បក្ខិបិត្វា ទិវសំ យមកមន្ថេហិ មន្ថេត្វា តតោ ឥទំ តិលតេលំ, ឥទំ សាសបតេលន្តិ ឯកេកស្ស បាដិយេក្កំ ឧទ្ធរណំ នាម ទុក្ករំ, ឥទំ តតោ ទុក្ករតរំ។ ភគវា បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស សុប្បដិវិទ្ធត្តា ធម្មិស្សរោ ធម្មរាជា ឥមេសំ អរូបីនំ ធម្មានំ ឯការម្មណេ បវត្តមានានំ វវត្ថានំ អក្ខាសិ។ បញ្ចន្នំ មហានទីនំ សមុទ្ទំ បវិដ្ឋដ្ឋានេ, “ឥទំ គង្គាយ ឧទកំ, ឥទំ យមុនាយា”តិ ឯវំ បាដិយេក្កំ ឧទកឧទ្ធរណេនាបិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៤៥១. **និស្សដ្ឋេនា**តិ និស្សដេន បរិច្ចត្តេន វា។ តត្ថ **និស្សដេនា**តិ អត្ថេ សតិ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហីតិ និស្សក្កវចនំ។ **បរិច្ចត្តេនា**តិ អត្ថេ សតិ ករណវចនំ វេទិតព្ពំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ និស្សរិត្វា មនោទ្វារេ បវត្តេន បញ្ចហិ វា ឥន្ទ្រិយេហិ តស្ស វត្ថុភាវំ អនុបគមនតាយ បរិច្ចត្តេនាតិ។ **បរិសុទ្ធេនា**តិ និរុបក្កិលេសេន។ **មនោវិញ្ញាណេនា**តិ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានចិត្តេន។ **កឹ នេយ្យ**ន្តិ កឹ ជានិតព្ពំ។ “យំកិញ្ចិ នេយ្យំ នាម អត្ថិ ធម្ម”ន្តិអាទីសុ (មហានិ. ៦៩) ហិ ជានិតព្ពំ នេយ្យន្តិ វុត្តំ។ **អាកាសានញ្ចាយតនំ នេយ្យ**ន្តិ កថំ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានចិត្តេន អរូបាវចរសមាបត្តិ នេយ្យាតិ? រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានេ ឋិតេន អរូបាវចរសមាបត្តឹ និព្ពត្តេតុំ សក្កា ហោតិ។ ឯត្ថ ឋិតស្ស ហិ សា ឥជ្ឈតិ។ តស្មា “អាកាសានញ្ចាយតនំ នេយ្យ”ន្តិអាទិមាហ។ អថ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ កស្មា ន វុត្តន្តិ? បាដិយេក្កំ អភិនិវេសាភាវតោ។ តត្ថ ហិ កលាបតោ នយតោ

សម្មសនំ លព្ភតិ, ធម្មសេនាបតិសទិសស្សាបិ ហិ ភិក្ខុនោ បាដិយេក្កំ អភិនិវេសោ ន ជាយតិ។ តស្មា ថេរោបិ, “ឯវំ កិរមេ ធម្មា អហុត្វា សម្ភោន្តិ, ហុត្វា បដិវេន្តី”តិ (ម. និ. ៣.៩៤) កលាបតោ នយតោ សម្មសិត្វា វិស្សជ្ជេសីតិ។ ភគវា បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស ហត្ថគតត្តា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយម្បិ បរោបញ្ញាស ធម្មេ បាដិយេក្កំ អំគុទ្ធារេនេវ ឧទ្ធរិត្វា, “យាវតា សញ្ញាសមាបត្តិយោ, តាវតា អញ្ញាបដិវេធោ”តិ អាហ។

បញ្ញាចក្ខុនា បជានាតីតិ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេន ចក្ខុភូតាយ បញ្ញាយ បជានាតិ។ តត្ថ ទ្វេ បញ្ញា សមាធិបញ្ញា វិបស្សនាបញ្ញា ច។ សមាធិបញ្ញាយ កិច្ចតោ អសម្មោហតោ ច បជានាតិ។ វិបស្សនាបញ្ញាយ លក្ខណបដិវេធេន អារម្មណតោ ជាននំ កថិតំ។ **កិមត្ថិយា**តិ កោ ឯតិស្សា អត្ថោ។ **អភិញ្ញត្ថា**តិអាទីសុ អភិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ អភិជានាតីតិ **អភិញ្ញត្ថា**។ បរិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ បរិជានាតីតិ **បរិញ្ញត្ថា**។ បហាតព្ពេ ធម្មេ បជហតីតិ **បហានត្ថា**។ សា បនេសា លោកិយាបិ អភិញ្ញត្ថា ច បរិញ្ញត្ថា ច វិក្ខម្ភនតោ បហានត្ថា។ លោកុត្តរាបិ អភិញ្ញត្ថា ច បរិញ្ញត្ថា ច សមុច្ឆេទតោ បហានត្ថា។ តត្ថ លោកិយា កិច្ចតោ អសម្មោហតោ ច បជានាតិ, លោកុត្តរា អសម្មោហតោ។

៤៥២. សម្មាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទាយាតិ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយា ច មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា ច។ **បរតោ ច ឃោសោ**តិ សប្បាយធម្មស្សវនំ។ **យោនិសោ ច មនសិការោ**តិ អត្តនោ ឧបាយមនសិការោ។ តត្ថ សាវកេសុ អបិ ធម្មសេនាបតិនោ ទ្វេ បច្ចយា លទ្ធុំ វដ្ដន្តិយេវ។ ថេរោ ហិ កប្បសតសហស្សាធិកំ ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ បារមិយោ បូរេត្វាបិ អត្តនោ ធម្មតាយ អណុមត្តម្បិ កិលេសំ បជហិតុំ នាសក្ខិ។ “យេ ធម្មា ហេតុប្បភវា”តិ (មហាវ. ៦០) អស្សជិត្ថេរតោ ឥមំ គាថំ សុត្វាវស្ស បដិវេធោ ជាតោ។ បច្ចេកពុទ្ធានំ បន សព្ពញ្ញុពុទ្ធានញ្ច បរតោឃោសកម្មំ នត្ថិ, យោនិសោមនសិការស្មិំយេវ ឋត្វា បច្ចេកពោធិញ្ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច និព្ពត្តេន្តិ។

អនុគ្គហិតាតិ លទ្ធូបការា។ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ ផលក្ខណេ និព្ពត្តា ចេតោវិមុត្តិ ផលំ អស្សាតិ **ចេតោវិមុត្តិផលា**។ តទេវ ចេតោវិមុត្តិសង្ខាតំ ផលំ អានិសំសោ អស្សាតិ ចេតោវិមុត្តិផលានិសំសា។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច ចតុត្ថផលបញ្ញា បញ្ញាវិមុត្តិ នាម, អវសេសា ធម្មា ចេតោវិមុត្តីតិ វេទិតព្ពា។ **សីលានុគ្គហិតា**តិអាទីសុ **សីល**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **សុត**ន្តិ សប្បាយធម្មស្សវនំ។ **សាកច្ឆា**តិ កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនច្ឆេទនកថា។ **សមថោ**តិ វិបស្សនាបាទិកា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ។ **វិបស្សនា**តិ សត្តវិធា អនុបស្សនា។ ចតុបារិសុទ្ធិសីលញ្ហិ បូរេន្តស្ស, សប្បាយធម្មស្សវនំ សុណន្តស្ស, កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនំ ឆិន្ទន្តស្ស, វិបស្សនាបាទិកាសុ អដ្ឋសមាបត្តីសុ កម្មំ ករោន្តស្ស, សត្តវិធំ អនុបស្សនំ ភាវេន្តស្ស អរហត្តមគ្គោ ឧប្បជ្ជិត្វា ផលំ ទេតិ។

យថា ហិ មធុរំ អម្ពបក្កំ បរិភុញ្ជិតុកាមោ អម្ពបោតកស្ស សមន្តា ឧទកកោដ្ឋកំ ថិរំ កត្វា ពន្ធតិ។ ឃដំ គហេត្វា កាលេន កាលំ ឧទកំ អាសិញ្ចតិ។ ឧទកស្ស អនិក្ខមនត្ថំ មរិយាទំ ថិរំ ករោតិ។ យា ហោតិ សមីបេ វល្លិ វា សុក្ខទណ្ឌកោ វា កិបិល្លិកបុដោ វា មក្កដកជាលំ វា, តំ អបនេតិ។ ខណិត្តិំ គហេត្វា កាលេន កាលំ មូលានិ បរិខណតិ។ ឯវមស្ស អប្បមត្តស្ស ឥមានិ បញ្ច ការណានិ ករោតោ សោ អម្ពោ វឌ្ឍិត្វា ផលំ ទេតិ។ ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ រុក្ខស្ស សមន្តតោ កោដ្ឋកពន្ធនំ វិយ ហិ សីលំ ទដ្ឋព្ពំ, កាលេន កាលំ ឧទកសិញ្ចនំ វិយ ធម្មស្សវនំ, មរិយាទាយ ថិរភាវករណំ វិយ សមថោ, សមីបេ វល្លិអាទីនំ ហរណំ វិយ កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនច្ឆេទនំ, កាលេន កាលំ ខណិត្តិំ គហេត្វា មូលខណនំ វិយ សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ ភាវនា។ តេហិ បញ្ចហិ ការណេហិ អនុគ្គហិតស្ស អម្ពរុក្ខស្ស មធុរផលទានកាលោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ឥមេហិ បញ្ចហិ ធម្មេហិ អនុគ្គហិតាយ សម្មាទិដ្ឋិយា អរហត្តផលទានំ វេទិតព្ពំ។

៤៥៣. កតិ បនាវុសោ, ភវាតិ ឥទ កិំ បុច្ឆតិ? មូលមេវ គតោ អនុសន្ធិ, ទុប្បញ្ញោ យេហិ ភវេហិ ន ឧដ្ឋាតិ, តេ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ តត្ថ **កាមភវោ**តិ កាមភវូបគំ កម្មំ កម្មាភិនិព្ពត្តា ឧបាទិន្នក្ខន្ធាបីតិ ឧភយមេកតោ កត្វា កាមភវោតិ អាហ។ រូបារូបភវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អាយតិ**ន្តិ អនាគតេ។ បុនព្ភវស្ស អភិនិព្ពត្តីតិ **បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ**។ ឥធ វដ្ដំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ **តត្រាតត្រាភិនន្ទនា**តិ រូបាភិនន្ទនា សទ្ទាភិនន្ទនាតិ ឯវំ តហិំ តហិំ អភិនន្ទនា, ករណវចនេ ចេតំ បច្ចត្តំ។ តត្រតត្រាភិនន្ទនាយ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា ហិ គមនំ ហោតិ, អាគមនំ ហោតិ, គមនាគមនំ ហោតិ, វដ្ដំ វត្តតីតិ វដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេសិ។ ឥទានិ វិវដ្ដំ បុច្ឆន្តោ “កថំ បនាវុសោ”តិអាទិមាហ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ **អវិជ្ជាវិរាគា**តិ អវិជ្ជាយ ខយនិរោធេន។ **វិជ្ជុប្បាទា**តិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជាយ ឧប្បាទេន។ កិំ អវិជ្ជា បុព្ពេ និរុទ្ធា, អថ វិជ្ជា បុព្ពេ ឧប្បន្នាតិ? ឧភយមេតំ ន វត្តព្ពំ។ បទីបុជ្ជលនេន អន្ធការវិគមោ វិយ វិជ្ជុប្បាទេន អវិជ្ជា និរុទ្ធាវ ហោតិ។ **តណ្ហានិរោធា**តិ តណ្ហាយ ខយនិរោធេន។ **បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ ន ហោតី**តិ ឯវំ អាយតិំ បុនព្ភវស្ស អភិនិព្ពត្តិ ន ហោតិ, គមនំ អាគមនំ គមនាគមនំ ឧបច្ឆិជ្ជតិ, វដ្ដំ ន វត្តតីតិ វិវដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេសិ។

៤៥៤. កតមំ បនាវុសោតិ ឥទ កឹ បុច្ឆតិ? ឧភតោភាគវិមុត្តោ ភិក្ខុ កាលេន កាលំ និរោធំ សមាបជ្ជតិ។ តស្ស និរោធបាទកំ បឋមជ្ឈានំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ **បឋមំ ឈាន**ន្តិ ឥទ កឹ បុច្ឆតិ? និរោធំ សមាបជ្ជនកេន ភិក្ខុនា អង្គវវត្ថានំ កោដ្ឋាសបរិច្ឆេទោ នាម ជានិតព្ពោ, ឥទំ ឈានំ បញ្ចង្គិកំ ចតុរង្គិកំ តិវង្គិកំ ទុវង្គិកន្តិ អង្គវវត្ថានំ កោដ្ឋាសបរិច្ឆេទំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ **វិតក្កោ**តិអាទីសុ បន អភិនិរោបនលក្ខណោ វិតក្កោ, អនុមជ្ជនលក្ខណោ វិចារោ, ផរណលក្ខណា បីតិ, សាតលក្ខណំ សុខំ, អវិក្ខេបលក្ខណា ចិត្តេកគ្គតាតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា វត្តន្តិ។ **កតង្គវិប្បហីន**ន្តិ ឥទ បន កឹ បុច្ឆតិ? និរោធំ សមាបជ្ជនកេន ភិក្ខុនា ឧបការានុបការានិ អង្គានិ ជានិតព្ពានិ, តានិ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ, វិស្សជ្ជនំ បនេត្ថ បាកដមេវ។ ឥតិ ហេដ្ឋា និរោធបាទកំ បឋមជ្ឈានំ គហិតំ, ឧបរិ តស្ស អនន្តរបច្ចយំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិំ បុច្ឆិស្សតិ។ អន្តរា បន ឆ សមាបត្តិយោ សំខិត្តា, នយំ វា ទស្សេត្វា វិស្សជ្ជាតិ វេទិតព្ពា។

៤៥៥. ឥទានិ វិញ្ញាណនិស្សយេ បញ្ច បសាទេ បុច្ឆន្តោ **បញ្ចិមានិ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **គោចរវិសយ**ន្តិ គោចរភូតំ វិសយំ។ **អញ្ញមញ្ញស្សា**តិ ចក្ខុ សោតស្ស សោតំ វា ចក្ខុស្សាតិ ឯវំ ឯកេកស្ស គោចរវិសយំ ន បច្ចនុភោតិ។ សចេ ហិ នីលាទិភេទំ រូបារម្មណំ សមោធានេត្វា សោតិន្ទ្រិយស្ស ឧបនេយ្យ, “ឥង្ឃ តាវ នំ វវត្ថបេហិ វិភាវេហិ, កឹ នាមេតំ អារម្មណ”ន្តិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ហិ វិនាបិ មុខេន អត្តនោ ធម្មតាយ ឯវំ វទេយ្យ – “អរេ អន្ធពាល , វស្សសតម្បិ វស្សសហស្សម្បិ បរិធាវមានោ អញ្ញត្រ មយា កុហឹ ឯតស្ស ជាននកំ លភិស្សសិ, អាហរ នំ ចក្ខុបសាទេ ឧបនេហិ, អហមេតំ អារម្មណំ ជានិស្សាមិ, យទិ វា នីលំ យទិ វា បីតកំ, ន ហិ ឯសោ អញ្ញស្ស វិសយោ, មយ្ហេវេសោ វិសយោ”តិ។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវមេតានិ អញ្ញមញ្ញស្ស គោចរំ វិសយំ ន បច្ចនុភោន្តិ នាម។ **កឹ បដិសរណ**ន្តិ ឯតេសំ កឹ បដិសរណំ, កឹ ឯតានិ បដិសរន្តីតិ បុច្ឆតិ។ **មនោ បដិសរណ**ន្តិ ជវនមនោ បដិសរណំ។ **មនោ ច នេស**ន្តិ មនោទ្វារិកជវនមនោ វា បញ្ចទ្វារិកជវនមនោ វា ឯតេសំ គោចរវិសយំ រជ្ជនាទិវសេន អនុភោតិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ហិ រូបទស្សនមត្តមេវ, ឯត្ថ រជ្ជនំ វា ទុស្សនំ វា មុយ្ហនំ វា នត្ថិ។ ឯតស្មឹ បន ទ្វារេ ជវនំ រជ្ជតិ វា ទុស្សតិ វា មុយ្ហតិ វា។ សោតវិញ្ញាណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្រាយំ ឧបមា – បញ្ច កិរ ទុព្ពលភោជកា រាជានំ សេវិត្វា កិច្ឆេន កសិរេន ឯកស្មឹ បញ្ចកុលិកេ គាមេ បរិត្តកំ អាយំ លភឹសុ។ តេសំ តត្ថ មច្ឆភាគោ មំសភាគោ យុត្តិកហាបណោ វា, ពន្ធកហាបណោ វា, មាឃាតកហាបណោ វា, អដ្ដកហាបណោ វា, សោឡសកហាបណោ វា, ពាត្តឹសកហាបណោ វា, ចតុសដ្ឋិកហាបណោ វា, ទណ្ឌោតិ ឯត្តកមត្តមេវ បាបុណាតិ។ សតវត្ថុកំ បញ្ចសតវត្ថុកំ សហស្សវត្ថុកំ មហាពលឹ រាជាវ គណ្ហាតិ។ តត្ថ បញ្ចកុលិកគាមោ វិយ បញ្ច បសាទា ទដ្ឋព្ពា; បញ្ច ទុព្ពលភោជកា វិយ បញ្ច វិញ្ញាណានិ; រាជា វិយ ជវនំ; ទុព្ពលភោជកានំ បរិត្តកំ អាយបាបុណនំ វិយ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ រូបទស្សនាទិមត្តំ។ រជ្ជនាទីនិ បន ឯតេសុ នត្ថិ។ រញ្ញោ មហាពលិគ្គហណំ វិយ តេសុ ទ្វារេសុ ជវនស្ស រជ្ជនាទីនិ វេទិតព្ពានិ។

៤៥៦. បញ្ចិមានិ, អាវុសោតិ ឥទ កឹ បុច្ឆតិ? អន្តោនិរោធស្មឹ បញ្ច បសាទេ។ កិរិយមយបវត្តស្មិញ្ហិ វត្តមានេ អរូបធម្មា បសាទានំ ពលវបច្ចយា ហោន្តិ។ យោ បន តំ បវត្តំ និរោធេត្វា និរោធសមាបត្តិំ សមាបន្នោ, តស្ស អន្តោនិរោធេ បញ្ច បសាទា កឹ បដិច្ច តិដ្ឋន្តីតិ ឥទំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ **អាយុំ បដិច្ចា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ បដិច្ច តិដ្ឋន្តិ ។ **ឧស្មំ បដិច្ចា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ កម្មជតេជំ បដិច្ច តិដ្ឋតិ។ យស្មា បន កម្មជតេជោបិ ជីវិតិន្ទ្រិយេន វិនា ន តិដ្ឋតិ, តស្មា “ឧស្មា អាយុំ បដិច្ច តិដ្ឋតី”តិ អាហ។ **ឈាយតោ**តិ ជលតោ។ **អច្ចឹ បដិច្ចា**តិ ជាលសិខំ បដិច្ច។ **អាភា បញ្ញាយតី**តិ អាលោកោ នាម បញ្ញាយតិ។ **អាភំ បដិច្ច អច្ចី**តិ តំ អាលោកំ បដិច្ច ជាលសិខា បញ្ញាយតិ។

ឯវមេវ ខោ, អាវុសោ, អាយុ ឧស្មំ បដិច្ច តិដ្ឋតីតិ ឯត្ថ ជាលសិខា វិយ កម្មជតេជោ។ អាលោកោ វិយ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ ជាលសិខា ហិ ឧប្បជ្ជមានា អាលោកំ គហេត្វាវ ឧប្បជ្ជតិ។ សា តេន អត្តនា ជនិតអាលោកេនេវ សយម្បិ អណុ ថូលា ទីឃា រស្សាតិ បាកដា ហោតិ។ តត្ថ ជាលបវត្តិយា ជនិតអាលោកេន តស្សាយេវ ជាលបវត្តិយា បាកដភាវោ វិយ ឧស្មំ បដិច្ច និព្ពត្តេន កម្មជមហាភូតសម្ភវេន ជីវិតិន្ទ្រិយេន ឧស្មាយ អនុបាលនំ។ ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ហិ ទសបិ វស្សានិ…បេ…. វស្សសតម្បិ កម្មជតេជបវត្តំ បាលេតិ។ ឥតិ មហាភូតានិ ឧបាទារូបានំ និស្សយបច្ចយាទិវសេន បច្ចយានិ ហោន្តីតិ អាយុ ឧស្មំ បដិច្ច តិដ្ឋតិ។ ជីវិតិន្ទ្រិយំ មហាភូតានិ បាលេតីតិ ឧស្មា អាយុំ បដិច្ច តិដ្ឋតីតិ វេទិតព្ពា។

៤៥៧. អាយុសង្ខារាតិ អាយុមេវ។ **វេទនិយា ធម្មា**តិ វេទនា ធម្មាវ។ **វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតី**តិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតិ។ យោ ហិ ភិក្ខុ អរូបបវត្តេ ឧក្កណ្ឋិត្វា សញ្ញញ្ច វេទនញ្ច និរោធេត្វា និរោធំ សមាបន្នោ, តស្ស យថាបរិច្ឆិន្នកាលវសេន រូបជីវិតិន្ទ្រិយបច្ចយា អរូបធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ បន រូបារូបបវត្តំ បវត្តតិ។ យថា កឹ? យថា ឯកោ បុរិសោ ជាលាបវត្តេ ឧក្កណ្ឋិតោ ឧទកេន បហរិត្វា ជាលំ អប្បវត្តំ កត្វា ឆារិកាយ អង្គារេ បិធាយ

តុណ្ហី និសីទតិ។ យទា បនស្ស បុន ជាលាយ អត្ថោ ហោតិ, នាវិកំ អបនេត្វា អង្គារេ បរិវត្តេត្វា ឧបាទានំ ទត្វា មុខវាតំ វា តាលវណ្ដវាតំ វា ទទាតិ។ អថ ជាលាបវត្តំ បុន បវត្តតិ។ ឯវមេវ ជាលាបវត្តំ វិយ អរូបធម្មា។ បុរិសស្ស ជាលាបវត្តេ ឧក្កណ្ឋិត្វា ឧទកប្បហារេន ជាលំ អប្បវត្តំ កត្វា នាវិកាយ អង្គារេ បិធាយ តុណ្ហីភូតស្ស និសជ្ជា វិយ ភិក្ខុនោ អរូបបវត្តេ ឧក្កណ្ឋិត្វា សញ្ញញ្ច វេទនញ្ច និរោធេត្វា និរោធសមាបជ្ជនំ។ នាវិកាយ បិហិតអង្គារា វិយ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ។ បុរិសស្ស បុន ជាលាយ អត្ថេ សតិ នាវិកាបនយនាទីនិ វិយ ភិក្ខុនោ យថាបរិច្ឆិន្នកាលាបគមនំ។ អគ្គិជាលាយ បវត្តិ វិយ បុន អរូបធម្មេសុ ឧប្បន្នេសុ រូបារូបបវត្តិ វេទិតព្ពា។

អាយុ ឧស្មា ច វិញ្ញាណន្តិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ, កម្មជតេជោធាតុ, ចិត្តន្តិ ឥមេ តយោ ធម្មា យទា ឥមំ រូបកាយំ ជហន្តិ, អថាយំ អចេតនំ កដ្ឋំ វិយ បថវិយំ ឆឌ្ឌិតោ សេតីតិ អត្ថោ។ វុត្តញ្ចេតំ –

> “អាយុ ឧស្មា ច វិញ្ញាណំ, យទា កាយំ ជហន្តិមំ;
> អបវិទ្ធោ តទា សេតិ, បរភត្តំ អចេតន”ន្តិ។ (សំ. និ. ៣.៩៥);

កាយសង្ខារាតិ អស្សាសបស្សាសា។ **វចីសង្ខារា**តិ វិតក្កវិចារា។ **ចិត្តសង្ខារា**តិ សញ្ញាវេទនា។ **អាយូ**តិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ។ **បរិភិន្នានី**តិ ឧបហតានិ, វិនដ្ឋានីតិ អត្ថោ។ តត្ថ កេចិ “និរោធសមាបន្នស្ស ចិត្តសង្ខារាវ និរុទ្ធា”តិ វចនតោ ចិត្តំ អនិរុទ្ធំ ហោតិ, តស្មា សចិត្តកា អយំ សមាបត្តីតិ វទន្តិ។ តេ វត្តព្ពា – “វចីសង្ខារាបិស្ស និរុទ្ធា”តិ វចនតោ វាចា អនិរុទ្ធា ហោតិ, តស្មា និរោធំ សមាបន្នេន ធម្មម្បិ កថេន្តេន សជ្ឈាយម្បិ ករោន្តេន និសីទិតព្ពំ សិយា។ “យោ ចាយំ មតោ កាលង្កតោ, តស្សាបិ ចិត្តសង្ខារា និរុទ្ធា”តិ វចនតោ ចិត្តំ អនិរុទ្ធំ ភវេយ្យ, តស្មា កាលង្កតេ មាតាបិតរោ វា អរហន្តេ វា ឈាបយន្តេន អនន្តរិយកម្មំ កតំ ភវេយ្យ។ ឥតិ ព្យញ្ជនេ អភិនិវេសំ អកត្វា អាចរិយានំ នយេ ឋត្វា អត្ថោ ឧបបរិក្ខិតព្ពោ។ អត្ថោ ហិ បដិសរណំ, ន ព្យញ្ជនំ។

ឥន្ទ្រិយានិ វិប្បសន្នានីតិ កិរិយមយបវត្តស្មិញ្ហិ វត្តមានេ ពហិទ្ធា អារម្មណេសុ បសាទេ ឃដ្ដេន្តេសុ ឥន្ទ្រិយានិ កិលមន្តានិ ឧបហតានិ មក្ខិតានិ វិយ ហោន្តិ, វាតាទីហិ ឧដ្ឋិតេន រជេន ចតុមហាបថេ ឋបិតអាទាសោ វិយ។ យថា បន ថវិកាយំ បក្ខិបិត្វា មញ្ជូសាទីសុ ឋបិតោ អាទាសោ អន្តោយេវ វិរោចតិ, ឯវំ និរោធំ សមាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ អន្តោនិរោធេ បញ្ច បសាទា អតិវិរោចន្តិ។ តេន វុត្តំ “ឥន្ទ្រិយានិ វិប្បសន្នានី”តិ។

៤៥៨. កតិ បនាវុសោ, បច្ចយាតិ ឥធ កិំ បុច្ឆតិ? និរោធស្ស អនន្តរបច្ចយំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ វិស្សជ្ជនេ បនស្ស **សុខស្ស ច បហានា**តិ ចត្តារោ អបគមនបច្ចយា កថិតា។ **អនិមិត្តាយា**តិ ឥធ កិំ បុច្ឆតិ? និរោធតោ វុដ្ឋានកផលសមាបត្តិំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ អវសេសសមាបត្តិវុដ្ឋានញ្ហិ ភវង្គេន ហោតិ, និរោធា វុដ្ឋានំ បន វិបស្សនានិស្សន្ទាយ ផលសមាបត្តិយាតិ តមេវ បុច្ឆតិ។ **សព្ពនិមិត្តាន**ន្តិ រូបាទីនំ សព្ពារម្មណានំ។ **អនិមិត្តាយ ច ធាតុយា មនសិការោ**តិ សព្ពនិមិត្តាបគតាយ និព្ពានធាតុយា មនសិការោ។ ផលសមាបត្តិសហជាតំ មនសិការំ សន្ធាយាហ។ ឥតិ ហេដ្ឋា និរោធបាទកំ បឋមជ្ឈានំ គហិតំ, និរោធស្ស អនន្តរបច្ចយំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ គហិតំ, ឥធ និរោធតោ វុដ្ឋានកផលសមាបត្តិ គហិតាតិ។

ឥមស្មិំ ឋានេ និរោធកថា កថេតព្ពា ហោតិ។ សា, “ទ្វីហិ ពលេហិ សមន្នាគតត្តា តយោ ច សង្ខារានំ បដិប្បស្សទ្ធិយា សោឡសហិ ញាណចរិយាហិ នវហិ សមាធិចរិយាហិ វសីភាវតាបញ្ញា និរោធសមាបត្តិយា ញាណ”ន្តិ ឯវំ បដិសម្ភិទាមគ្គេ (បដិ. ម. ១.៨៣) អាគតា។ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** បនស្សា សព្ពាការេន វិនិច្ឆយកថា កថិតា។

ឥទានិ វលញ្ជនសមាបត្តិំ បុច្ឆន្តោ **កតិ បនាវុសោ, បច្ចយា**តិអាទិមាហ។ និរោធតោ ហិ វុដ្ឋានកផលសមាបត្តិយា ឋិតិ នាម ន ហោតិ, ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារមេវ បវត្តិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ។ អយញ្ហិ ភិក្ខុ សត្ត ទិវសេ អរូបបវត្តំ និរោធេត្វា និសិន្នោ និរោធវុដ្ឋានកផលសមាបត្តិយំ ន ចិរំ តិដ្ឋតិ។ វលញ្ជនសមាបត្តិយំ បន អទ្ធានបរិច្ឆេទោវ បមាណំ។ តស្មា សា ឋិតិ នាម ហោតិ។ តេនាហ – “អនិមិត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា ឋិតិយា”តិ។ តស្សា ចិរដ្ឋិតត្ថំ កតិ បច្ចយាតិ អត្ថោ។ វិស្សជ្ជនេ បនស្សា **បុព្ពេ ច អភិសង្ខារោ**តិ អទ្ធានបរិច្ឆេទោ វុត្តោ។ **វុដ្ឋានាយា**តិ ឥធ ភវង្គវុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ។ វិស្សជ្ជនេបិស្សា **សព្ពនិមិត្តានញ្ច មនសិការោ**តិ រូបាទិនិមិត្តវសេន ភវង្គសហជាតមនសិការោ វុត្តោ។

៤៥៩. យា ចាយំ, អាវុសោតិ ឥធ កិំ បុច្ឆតិ? ឥធ អញ្ញំ អភិនវំ នាម នត្ថិ។ ហេដ្ឋា កថិតធម្មេយេវ ឯកតោ សមោធានេត្វា បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ តត្ថ បន តេ កថិតា? “នីលម្បិ សញ្ជានាតិ បីតកម្បិ, លោហិត

កម្បិ, ឱទាតកម្បិ សញ្ជានាតី’’តិ (ម. និ. ១.៤៥០) ឯតស្មិញ្ហិ ឋានេ អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ កថិតា។ ‘‘នត្ថិ កិញ្ចីតិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនន្តិ នេយ្យ’’ន្តិ (ម. និ. ១.៤៥១) ឯត្ថ អាកិញ្ចញ្ញំ។ ‘‘បញ្ញាចក្ខុនា បជានាតី’’តិ (ម. និ. ១.៤៥១) ឯត្ថ សុញ្ញតា។ ‘‘កតិ បនាវុសោ, បច្ចយា អនិមិត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា ឋិតិយា វុដ្ឋានាយា’’តិ ឯត្ថ អនិមិត្តា។ ឯវំ ហេដ្ឋា កថិតាវ តមស្មី ឋានេ ឯកតោ សមោធានេត្វា បុច្ឆតិ។ តំ បន បដិក្ខិបិត្វា ឯតា តស្មី តស្មី ឋានេ និទ្ទិដ្ឋាវាតិ វត្វា អញ្ញេ ចត្តារោ ធម្មា ឯកនាមកា អត្ថិ។ ឯកោ ធម្មោ ចតុនាមកោ អត្ថិ, ឯតំ បាកដំ កត្វា កថាបេតុំ តេជ បុច្ឆតីតិ អដ្ឋកថាយំ សន្និដ្ឋានំ កតំ។ តស្សា វិស្សជ្ជនេ **អយំ វុច្ចតាវុសោ, អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តី**តិ អយំ ផរណអប្បមាណតាយ អប្បមាណា នាម។ អយញ្ហិ អប្បមាណេ វា សត្តេ ផរតិ, ឯកសត្តេម្បិ វា សត្តេ អសេសេត្វា ផរតិ។

អយំ វុច្ចតាវុសោ, អាកិញ្ចញ្ញាតិ អារម្មណកិញ្ចនស្ស អភាវតោ អាកិញ្ចញ្ញា។ **អត្តេន វា**តិ អត្ត ភាវបោស បុគ្គលាទិសង្ខាតេន អត្តេន សុញ្ញំ។ **អត្តនិយេន វា**តិ ចីវរាទិបរិក្ខារសង្ខាតេន អត្តនិយេន សុញ្ញំ។ **អនិមិត្តា**តិ រាគនិមិត្តាទីនំ អភាវេនេវ អនិមិត្តា, អរហត្តផលសមាបត្តី សន្ធាយាហ។ **នានត្ថា ចេវ នានាព្យញ្ជនា ចា**តិ ព្យញ្ជនម្បិ នេសំ នានា អត្ថោបិ។ តត្ថ ព្យញ្ជនស្ស នានតា បាកដាវ។ អត្ថោ បន, អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ ភូមន្តរតោ មហគ្គតា ឯវ ហោតិ រូបាវចរា; អារម្មណតោ សត្ត បញ្ញត្តិអារម្មណា។ អាកិញ្ចញ្ញា ភុម្មន្តរតោ មហគ្គតា អរូបាវចរា; អារម្មណតោ ន វត្តព្ពារម្មណា។ សុញ្ញតា ភុម្មន្តរតោ កាមាវចរា; អារម្មណតោ សង្ខារារម្មណា។ វិបស្សនា ហិ ឯត្ថ សុញ្ញតាតិ អធិប្បេតា។ អនិមិត្តា ភុម្មន្តរតោ លោកុត្តរា; អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណា។

រាគោ ខោ, អាវុសោ, បមាណករណោតិអាទីសុ យថា បព្ពតបាទេ បូតិបណ្ណរសឧទកំ នាម ហោតិ កាឡវណ្ណំ; ឱលោកេន្តានំ ព្យាមសតគម្ភីរំ វិយ ខាយតិ។ យដ្ឋឹ វា រជ្ជុំ វា គហេត្វា មិនន្តស្ស បិដ្ឋិបាទោត្ថរណមត្តម្បិ ន ហោតិ។ ឯវមេវ យាវ រាគាទយោ នុប្បជ្ជន្តិ, តាវ បុគ្គលំ សញ្ជានិតុំ ន សក្កា ហោន្តិ, សោតាបន្នោ វិយ, សកទាគាមី វិយ, អនាគាមី វិយ ច ខាយតិ។ យទា បនស្ស រាគាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តទា រត្តោ ទុដ្ឋោ មូឡ្ហោតិ បញ្ញាយតិ។ ឥតិ ឯតេ ‘‘ឯត្តកោ អយ’’ន្តិ បុគ្គលស្ស បមាណំ ទស្សេន្តោ វិយ ឧប្បជ្ជន្តីតិ បមាណករណា នាម វុត្តា។ **យាវតា ខោ, អាវុសោ, អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិយោ**តិ យត្តកា អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិយោ។ កិត្តកា បន តា? ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា, ចត្តារោ មគ្គា, ចត្តារិ ច ផលានីតិ ទ្វាទស។ តត្ថ ព្រហ្មវិហារា ផរណអប្បមាណតាយ អប្បមាណា។ សេសា បមាណករណានំ កិលេសានំ អភាវេន អប្បមាណា។ និព្ពានម្បិ អប្បមាណមេវ, ចេតោវិមុត្តិ បន ន ហោតិ, តស្មា ន គហិតំ។ **អកុប្បា**តិ អរហត្តផលចេតោវិមុត្តិ; សា ហិ តាសំ សព្ពជេដ្ឋិកា, តស្មា អគ្គមក្ខាយតីតិ វុត្តា។ **រាគោ ខោ, អាវុសោ, កិញ្ចនោ**តិ រាគោ ឧប្បជ្ជិត្វា បុគ្គលំ កិញ្ចតិ មទ្ទតិ បលិពុន្ធតិ។ តស្មា កិញ្ចនោតិ វុត្តោ។ មនុស្សា កិរ គោណេហិ ខលំ មទ្ទាបេន្តោ កិញ្ចេហិ កបិល, កិញ្ចេហិ កាឡកាតិ វទន្តិ។ ឯវំ មទ្ទនត្ថោ កិញ្ចនត្ថោតិ វេទិតព្ពោ។ ទោសមោហេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អាកិញ្ចញ្ញា ចេតោវិមុត្តិយោ** នាម នវ ធម្មា អាកិញ្ចញ្ញាយតនញ្ច មគ្គផលានិ ច។ តត្ថ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ កិញ្ចនំ អារម្មណំ អស្ស នត្ថីតិ អាកិញ្ចញ្ញំ។ មគ្គផលានិ កិញ្ចនានំ មទ្ទនានំ បលិពុន្ធនកិលេសានំ នត្ថិតាយ អាកិញ្ចញ្ញានិ។ និព្ពានម្បិ អាកិញ្ចញ្ញំ, ចេតោវិមុត្តិ បន ន ហោតិ, តស្មា ន គហិតំ។

រាគោ ខោ, អាវុសោ, និមិត្តករណោតិអាទីសុ យថា នាម ទ្វិន្នំ កុលានំ សទិសា ទ្វេ វច្ឆកា ហោន្តិ។ យាវ តេសំ លក្ខណំ ន កតំ ហោតិ, តាវ ‘‘អយំ អសុកកុលស្ស វច្ឆកោ, អយំ អសុកកុលស្សា’’តិ ន សក្កា ហោន្តិ ជានិតុំ។ យទា បន តេសំ សត្តិសូលាទីសុ អញ្ញតរំ លក្ខណំ កតំ ហោតិ, តទា សក្កា ហោន្តិ ជានិតុំ។ ឯវមេវ យាវ បុគ្គលស្ស រាគោ នុប្បជ្ជតិ, តាវ ន សក្កា ហោតិ ជានិតុំ អរិយោ វា បុថុជ្ជនោ វាតិ។ រាគោ បនស្ស ឧប្បជ្ជមានោវ សរាគោ នាម អយំ បុគ្គលោតិ សញ្ជាននិមិត្តំ ករោន្តោ វិយ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ‘‘និមិត្តករណោ’’តិ វុត្តោ។ ទោសមោហេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អនិមិត្តា ចេតោវិមុត្តិ នាម តេរស ធម្មា – វិបស្សនា, ចត្តារោ អារុប្បា, ចត្តារោ មគ្គា, ចត្តារិ ច ផលានីតិ។ តត្ថ វិបស្សនា និច្ចនិមិត្តំ សុខនិមិត្តំ អត្តនិមិត្តំ ឧគ្ឃាដេតីតិ អនិមិត្តា នាម។ ចត្តារោ អារុប្បា រូបនិមិត្តស្ស អភាវេន អនិមិត្តា នាម។ មគ្គផលានិ និមិត្តករណានំ កិលេសានំ អភាវេន អនិមិត្តានិ។ និព្ពានម្បិ អនិមិត្តមេវ, តំ បន ចេតោវិមុត្តិ ន ហោតិ, តស្មា ន គហិតំ។ អថ កស្មា សុញ្ញតា ចេតោវិមុត្តិ ន គហិតាតិ? សា, ‘‘សុញ្ញា រាគេនា’’តិអាទិវចនតោ សព្ពត្ថ អនុបវិដ្ឋាវ, តស្មា វិសុំ ន គហិតា ។ **ឯកត្ថា**តិ អារម្មណវសេន ឯកត្ថា។ អប្បមាណំ អាកិញ្ចញ្ញំ សុញ្ញតំ អនិមិត្តន្តិ ហិ សព្ពានេតានិ និព្ពានស្សេវ នាមានិ។ ឥតិ ឥមិនា បរិយាយេន ឯកត្ថា។ អញ្ញស្មិំ បន ឋានេ អប្បមាណា ហោន្តិ, អញ្ញស្មិំ អាកិញ្ចញ្ញា អញ្ញស្មិំ សុញ្ញតា អញ្ញស្មិំ អនិមិត្តាតិ ឥមិនា បរិយាយេន នានាព្យញ្ជនា។ ឥតិ ថេរោ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

មហាវេទល្លសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចូឡវេទល្លសុត្តវណ្ណនា

៤៦០. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡវេទល្លសុត្តំ។ តត្ថ ***វិសាខោ ឧបាសកោ***តិ ***វិសាខោ***តិ ឯវំនាមកោ ឧបាសកោ។ **យេន ធម្មទិន្នា**តិ យេន ធម្មទិន្នា នាម ភិក្ខុនី តេនុបសង្កមិ។ កោ បនាយំ វិសាខោ? កា ធម្មទិន្នា? កស្មា ឧបសង្កមីតិ? វិសាខោ នាម ធម្មទិន្នាយ គិហិកាលេ ឃរសាមិកោ។ សោ យទា ភគវា សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា បវត្តវរធម្មចក្កោ យសាទយោ កុលបុត្តេ វិនេត្វា ឧរុវេលំ បត្វា តត្ថ ជដិលសហស្សំ វិនេត្វា បុរាណជដិលេហិ ខីណាសវភិក្ខូហិ សទ្ធិំ រាជគហំ គន្ត្វា ពុទ្ធទស្សនត្ថំ ទ្វាទសនហុតាយ បរិសាយ សទ្ធិំ អាគតស្ស ពិម្ពិសារមហារាជស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។ តទា រញ្ញា សទ្ធិំ អាគតេសុ ទ្វាទសនហុតេសុ ឯកំ នហុតំ ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសិ, ឯកាទស នហុតានិ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិំសុ សទ្ធិំ រញ្ញា ពិម្ពិសារេន។ អយំ ឧបាសកោ តេសំ អញ្ញតរោ, តេហិ សទ្ធិំ បឋមទស្សនេវ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ, បុន ឯកទិវសំ ធម្មំ សុត្វា សកទាគាមិផលំ បត្វា, តតោ អបរភាគេបិ ឯកទិវសំ ធម្មំ សុត្វា អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋិតោ។ សោ អនាគាមី ហុត្វា គេហំ អាគច្ឆន្តោ យថា អញ្ញេសុ ទិវសេសុ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេន្តោ សិតំ កុរុមានោ អាគច្ឆតិ, ឯវំ អនាគន្ត្វា សន្តិន្ទ្រិយោ សន្តមានសោ ហុត្វា អគមាសិ។

ធម្មទិន្នា សីហបញ្ជរំ ឧគ្ឃាដេត្វា វីថិំ ឱលោកយមានា តស្ស អាគមនាការំ ទិស្វា, “កិំ នុ ខោ ឯត”ន្តិ ចិន្តេត្វា តស្ស បច្ចុគ្គមនំ កុរុមានា សោបានសីសេ ឋត្វា ឱលម្ពនត្ថំ ហត្ថំ បសារេសិ។ ឧបាសកោ អត្តនោ ហត្ថំ សមិញ្ជេសិ។ សា “បាតរាសភោជនកាលេ ជានិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ ឧបាសកោ បុព្ពេ តាយ សទ្ធិំ ឯកតោ ភុញ្ជតិ។ តំ ទិវសំ បន តំ អនបលោកេត្វា យោគាវចរភិក្ខុ វិយ ឯកកោវ ភុញ្ជិ។ សា, “សាយន្ហកាលេ ជានិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ ឧបាសកោ តំទិវសំ សិរិគព្ភំ ន បាវិសិ, អញ្ញំ គព្ភំ បដិជគ្គាបេត្វា កប្បិយមញ្ចកំ បញ្ញាបេត្វា និបជ្ជិ។ ឧបាសិកា, “កិំ នុ ខ្វស្ស ពហិទ្ធា បត្ថនា អត្ថិ, ឧទាហុ កេនចិទេវ បរិភេទកេន ភិន្នោ, ឧទាហុ មយ្ហេវ កោចិ ទោសោ អត្ថី”តិ ពលវទោមនស្សា ហុត្វា, “ឯកំ ទ្វេ ទិវសេ វសិតកាលេ សក្កា ញាតុ”ន្តិ តស្ស ឧបដ្ឋានំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។

ឧបាសកោ, “កិំ ធម្មទិន្នេ អកាលេ អាគតាសី”តិ បុច្ឆិ។ អាម អយ្យបុត្ត, អាគតាម្ហិ, ន ត្វំ យថា បុរាណោ, កិំ នុ តេ ពហិទ្ធា បត្ថនា អត្ថីតិ? នត្ថិ ធម្មទិន្នេតិ។ អញ្ញោ កោចិ បរិភេទកោ អត្ថីតិ? អយម្បិ នត្ថីតិ។ ឯវំ សន្តេ មយ្ហេវ កោចិ ទោសោ ភវិស្សតីតិ។ តុយ្ហម្បិ ទោសោ នត្ថីតិ។ អថ កស្មា មយា សទ្ធិំ យថា បកតិយា អាលាបសល្លាបមត្តម្បិ ន ករោថាតិ? សោ ចិន្តេសិ – “អយំ លោកុត្តរធម្មោ នាម គរុ ភារិយោ ន បកាសេតព្ពោ, សចេ ខោ បនាហំ ន កថេស្សាមិ, អយំ ហទយំ ផាលេត្វា ឯត្ថេវ កាលំ ករេយ្យា”តិ តស្សានុគ្គហត្ថាយ កថេសិ – “ធម្មទិន្នេ អហំ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា លោកុត្តរធម្មំ នាម អធិគតោ, តំ អធិគតស្ស ឯវរូបា លោកិយកិរិយា ន វដ្ដតិ។ យទិ ត្វំ ឥច្ឆសិ, តវ ចត្តាលីស កោដិយោ មម ចត្តាលីស កោដិយោតិ អសីតិ កោដិធនំ អត្ថិ, ឯត្ថ ឥស្សរា ហុត្វា មម មាតិដ្ឋានេ វា ភគិនិដ្ឋានេ វា ឋត្វា វស។ តយា ទិន្នេន ភត្តបិណ្ឌមត្តកេន អហំ យាបេស្សាមិ។ អថេវំ ន ករោសិ, ឥមេ ភោគេ គហេត្វា កុលគេហំ គច្ឆ, អថាបិ តេ ពហិទ្ធា បត្ថនា នត្ថិ, អហំ តំ ភគិនិដ្ឋានេ វា ធីតុដ្ឋានេ វា ឋបេត្វា បោសេស្សាមី”តិ។

សា ចិន្តេសិ – “បកតិបុរិសោ ឯវំ វត្តា នាម នត្ថិ។ អទ្ធា ឯតេន លោកុត្តរធម្មោ បដិវិទ្ធោ។ សោ បន ធម្មោ កិំ បុរិសេហេវ បដិពុជ្ឈិតព្ពោ, ឧទាហុ មាតុគាមោបិ បដិវិជ្ឈិតុំ សក្កោតី”តិ វិសាខំ ឯតទវោច – “កិំ នុ ខោ ឯសោ ធម្មោ បុរិសេហេវ លភិតព្ពោ, មាតុគាមេនបិ សក្កា លទ្ធុ”ន្តិ? កិំ វទេសិ ធម្មទិន្នេ, យេ បដិបន្នកា, តេ ឯតស្ស ទាយាទា, យស្ស យស្ស ឧបនិស្សយោ អត្ថិ, សោ សោ ឯតំ បដិលភតីតិ។ ឯវំ សន្តេ មយ្ហំ បព្ពជ្ជំ អនុជានាថាតិ។ សាធុ ភទ្ទេ, អហម្បិ តំ ឯតស្មិំយេវ មគ្គេ យោជេតុកាមោ, មនំ បន តេ អជានមានោ ន កថេមីតិ តាវទេវ ពិម្ពិសារស្ស រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។

រាជា , “កិំ, គហបតិ, អកាលេ អាគតោសី”តិ បុច្ឆិ។ ធម្មទិន្នា, “មហារាជ, បព្ពជិស្សាមី”តិ វទតីតិ។ កិំ បនស្ស លទ្ធុំ វដ្ដតីតិ? អញ្ញំ កិញ្ចិ នត្ថិ, សោវណ្ណសិវិកំ ទេវ, លទ្ធុំ វដ្ដតិ នគរញ្ច បដិជគ្គាបេតុន្តិ។ រាជា សោវណ្ណសិវិកំ ទត្វា នគរំ បដិជគ្គាបេសិ។ វិសាខោ ធម្មទិន្នំ គន្ធោទកេន នហាបេត្វា សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ការាបេត្វា សោវណ្ណសិវិកាយ និសីទាបេត្វា ញាតិគណេន បរិវារាបេត្វា គន្ធបុប្ផាទីហិ បូជយមានោ នគរវាសនំ ករោន្តោ វិយ ភិក្ខុនិឧបស្សយំ គន្ត្វា, “ធម្មទិន្នំ បព្ពាជេថាយ្យេ”តិ អាហ។ ភិក្ខុនិយោ “ឯកំ វា ទ្វេ វា ទោសេ សហិតុំ វដ្ដតិ គហបតី”តិ អាហំសុ។ នត្ថយ្យេ កោចិ ទោសោ, សទ្ធាយ បព្ពជតីតិ។ អថេកា ព្យត្តា ថេរី តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខិត្វា កេសេ ឱហារេត្វា បព្ពាជេសិ។ វិសាខោ, “អភិរមយ្យេ, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ”តិ វន្ទិត្វា បក្កាមិ។

តស្សា បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ លាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ។ តេនេវ បលិពុទ្ធា សមណធម្មំ កាតុំ ឱកាសំ ន លភតិ។ អថាចរិយ-ឧបជ្ឈាយថេរិយោ គហេត្វា ជនបទំ គន្ត្វា អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ ចិត្តរុចិតំ កម្មដ្ឋានំ កថាបេត្វា សមណធម្មំ កាតុំ អារទ្ធា, អភិនីហារសម្បន្នត្តា បន នាតិចិរំ កិលមិត្ថ។

ឥតោ បដ្ឋាយ ហិ សតសហស្សកប្បមត្ថកេ បទុមុត្តរោ នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ តទា ឯសា ឯកស្មឹ កុលេ ទាសី ហុត្វា អត្តនោ កេសេ វិក្កិណិត្វា សុជាតត្ថេរស្ស នាម អគ្គសាវកស្ស ទានំ ទត្វា បត្ថនមកាសិ។ សា តាយ បត្ថនាភិនីហារសម្បត្តិយា នាតិចិរំ កិលមិត្ថ, កតិបាហេនេវ អរហត្តំ បត្វា ចិន្តេសិ – “អហំ យេនត្ថេន សាសនេ បព្ពជិតា, សោ មត្ថកំ បត្តោ, កឹ មេ ជនបទវាសេន, មយ្ហំ ញាតកាបិ បុញ្ញានិ ករិស្សន្តិ, ភិក្ខុនិសង្ឃោបិ បច្ចយេហិ ន កិលមិស្សតិ, រាជគហំ គច្ឆាមី”តិ ភិក្ខុនិសង្ឃំ គហេត្វា រាជគហមេវ អគមាសិ។ វិសាខោ, “ធម្មទិន្នា កិរ អាគតា”តិ សុត្វា, “បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ ជនបទំ គតា, គន្ត្វាបិ នចិរស្សេវ បច្ចាគតា, កឹ នុ ខោ ភវិស្សតិ, គន្ត្វា ជានិស្សាមី”តិ ទុតិយគមនេន ភិក្ខុនិឧបស្សយំ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ វិសាខោ ឧបាសកោ យេន ធម្មទិន្នា ភិក្ខុនី តេនុបសង្កមី”តិ។

ឯតទវោចាតិ ឯតំ សក្កាយោតិអាទិវចនំ អវោច។ កស្មា អវោចាតិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អភិរមសិ នាភិរមសិ, អយ្យេ”តិ ឯវំ បុច្ឆនំ នាម ន បណ្ឌិតកិច្ចំ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ ឧបនេត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមិ, បញ្ហព្យាករណេន តស្សា អភិរតី វា អនភិរតី វា ជានិស្សាមីតិ, តស្មា អវោច។ តំ សុត្វាវ ធម្មទិន្នា អហំ, អាវុសោ វិសាខ, អចិរបព្ពជិតា សកាយំ វា បរកាយំ វា កុតោ ជានិស្សាមីតិ វា, អញ្ញត្ថេរិយោ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆាតិ វា អវត្វា ឧបនិក្ខិត្តំ សម្បដិច្ឆមានា វិយ, ឯកបាសកគណ្ឋឹ មោចេន្តី វិយ គហនដ្ឋានេ ហត្ថិមគ្គំ នីហរមានា វិយ ខគ្គមុខេន សមុគ្គំ វិវរមានា វិយ ច បដិសម្ភិទាវិសយេ ឋត្វា បញ្ហំ វិស្សជ្ជមានា, **បញ្ច ខោ ឥមេ, អាវុសោ វិសាខ, ឧបាទានក្ខន្ធា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បញ្ចា**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **ឧបាទានក្ខន្ធា**តិ ឧបាទានានំ បច្ចយភូតា ខន្ធាតិ ឯវមាទិនា នយេនេត្ថ ឧបាទានក្ខន្ធកថា វិត្ថារេត្វា កថេតព្ពា។ សា បនេសា វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតា ឯវាតិ តត្ថ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **សក្កាយសមុទយា**ទីសុបិ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា តត្ថ តត្ថ វុត្តមេវ។

ឥទំ បន ចតុសច្ចព្យាករណំ សុត្វា វិសាខោ ថេរិយា អភិរតភាវំ អញ្ញាសិ។ យោ ហិ ពុទ្ធសាសនេ ឧក្កណ្ឋិតោ ហោតិ អនភិរតោ, សោ ឯវំ បុច្ឆិតបុច្ឆិតបញ្ហំ សណ្ឌាសេន ឯកេកំ បលិតំ គណ្ហន្តោ វិយ, សិនេរុបាទតោ វាលុកំ ឧទ្ធរន្តោ វិយ វិស្សជ្ជេតុំ ន សក្កោតិ។ យស្មា បន ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ លោកេ ចន្ទិមសូរិយា វិយ ពុទ្ធសាសនេ បាកដានិ, បរិសមជ្ឈេ គតោ ហិ ភគវាបិ មហាថេរាបិ សច្ចានេវ បកាសេន្តិ; ភិក្ខុសង្ឃោបិ បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ កុលបុត្តេ ចត្តារិ នាម កឹ, ចត្តារិ អរិយសច្ចានីតិ បញ្ហំ ឧគ្គណ្ហាបេតិ។ អយញ្ច ធម្មទិន្នា ឧបាយកោសល្លេ ឋិតា បណ្ឌិតា ព្យត្តា នយំ គហេត្វា សុតេនបិ កថេតុំ សមត្ថា, តស្មា “ន សក្កា ឯតិស្សា ឯត្តាវតា សច្ចានំ បដិវិទ្ធភាវោ ញាតុំ, សច្ចវិនិព្ភោគបញ្ហព្យាករណេន សក្កា ញាតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ហេដ្ឋា កថិតានិ ទ្វេ សច្ចានិ បដិនិវត្តេត្វា គុឡ្ហំ កត្វា គណ្ឋិបញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆន្តោ **តញ្ញេវ នុ ខោ, អយ្យេ**តិអាទិមាហ។

តស្ស វិស្សជ្ជនេ **ន ខោ, អាវុសោ វិសាខ, តញ្ញេវ ឧបាទាន**ន្តិ ឧបាទានស្ស សង្ខារក្ខន្ធេកទេសភាវតោ ន តំយេវ ឧបាទានំ តេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា, នាបិ អញ្ញត្រ បញ្ចហិ ឧបាទានក្ខន្ធេហិ ឧបាទានំ។ យទិ ហិ តញ្ញេវ សិយា, រូបាទិសភាវម្បិ ឧបាទានំ សិយា។ យទិ អញ្ញត្រ សិយា, បរសមយេ ចិត្តវិប្បយុត្តោ អនុសយោ វិយ បណ្ណត្តិ វិយ និព្ពានំ វិយ ច ខន្ធវិនិមុត្តំ វា សិយា, ឆដ្ឋោ វា ខន្ធោ បញ្ញបេតព្ពោ ភវេយ្យ, តស្មា ឯវំ ព្យាកាសិ។ តស្សា ព្យាករណំ សុត្វា “អធិគតបតិដ្ឋា អយ”ន្តិ វិសាខោ និដ្ឋមគមាសិ។ ន ហិ សក្កា អខីណាសវេន អសម្ពុទ្ធេន អវិត្ថាយន្តេន បទីបសហស្សំ ជាលេន្តេន វិយ ឯវរូបោ គុឡ្ហោ បដិច្ឆន្នោ តិលក្ខណាហតោ គម្ភីរោ បញ្ហោ វិស្សជ្ជេតុំ។ និដ្ឋំ គន្ត្វា បន, “អយំ ធម្មទិន្នា សាសនេ លទ្ធបតិដ្ឋា អធិគតបដិសម្ភិទា វេសារជ្ជប្បត្តា ភវមត្ថកេ ឋិតា មហាខីណាសវា, សមត្ថា មយ្ហំ បុច្ឆិតបញ្ហំ កថេតុំ, ឥទានិ បន នំ ឱវត្តិកសារំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា តំ បុច្ឆន្តោ, **កថំ បនាយ្យេ**តិអាទិមាហ។

៤៦១. តស្ស វិស្សជ្ជនេ **អស្សុតវា**តិអាទិ មូលបរិយាយេ វិត្ថារិតមេវ។ **រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី**តិ, “ឥធេកច្ចោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ។ យំ រូបំ សោ អហំ, យោ អហំ តំ រូបន្តិ រូបញ្ច អត្តញ្ច អទ្វយំ សមនុបស្សតិ។ សេយ្យថាបិ នាម តេលប្បទីបស្ស ឈាយតោ យា អច្ចិ សោ វណ្ណោ, យោ វណ្ណោ សា អច្ចីតិ អច្ចិញ្ច វណ្ណញ្ច អទ្វយំ សមនុបស្សតិ។ ឯវមេវ ឥធេកច្ចោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ…បេ…. អទ្វយំ សមនុបស្សតី”តិ (បដិ. ម. ១.១៣១) ឯវំ រូបំ អត្តាតិ ទិដ្ឋិបស្សនាយ បស្សតិ។ **រូបវន្តំ វា អត្តាន**ន្តិ អរូបំ អត្តាតិ គហេត្វា ឆាយាវន្តំ រុក្ខំ វិយ តំ អត្តានំ រូបវន្តំ សមនុបស្សតិ។ **អត្តនិ វា រូប**ន្តិ អរូបមេវ អត្តាតិ គហេត្វា បុប្ផស្មឹ គន្ធំ វិយ អត្តនិ រូបំ សមនុបស្សតិ។ **រូបស្មឹ វា អត្តាន**ន្តិ អរូបមេវ អត្តាតិ គហេត្វា ករណ្ឌាយ មណឹ វិយ អត្តានំ រូបស្មឹ សមនុបស្សតិ។ **វេទនំ អត្តតោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ, **រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី**តិ សុទ្ធរូបមេវ អត្តាតិ កថិតំ។ រូបវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មិំ វា អត្តានំ។ វេទនំ អត្តតោ... សញ្ញំ... សង្ខារេ... វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិ ឥមេសុ សត្តសុ ឋានេសុ អរូបំ អត្តាតិ កថិតំ។ វេទនាវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា វេទនំ, វេទនាយ វា អត្តានន្តិ ឯវំ ចតូសុ ខន្ធេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ វសេន ទ្វាទសសុ ឋានេសុ រូបារូបមិស្សកោ អត្តា កថិតោ។ តត្ថ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ... វេទនំ... សញ្ញំ... សង្ខារេ... វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិ ឥមេសុ បញ្ចសុ ឋានេសុ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ កថិតា, អវសេសេសុ សស្សតទិដ្ឋីតិ។ ឯវមេត្ថ បន្នរស ភវទិដ្ឋិយោ, បញ្ច វិភវទិដ្ឋិយោ ហោន្តិ។ **ន រូបំ អត្តតោ**តិ ឯត្ថ រូបំ អត្តាតិ ន សមនុបស្សតិ។ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ បន សមនុបស្សតិ។ **ន រូបវន្តំ អត្តានំ...បេ.... ន វិញ្ញាណស្មិំ អត្តាន**ន្តិ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធេ កេនចិ បរិយាយេន អត្តតោ ន សមនុបស្សតិ, សព្ពាការេន បន អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តាតិ សមនុបស្សតិ។

ឯត្តាវតា ថេរិយា, “ឯវំ ខោ, អាវុសោ វិសាខ, សក្កាយទិដ្ឋិ ហោតី”តិ ឯវំ បុរិមបញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តិយា ឯត្តកេន គមនំ ហោតិ, អាគមនំ ហោតិ, គមនាគមនំ ហោតិ, វដ្ដំ វត្តតីតិ វដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សិតំ។ **ឯវំ ខោ, អាវុសោ វិសាខ, សក្កាយទិដ្ឋិ ន ហោតី**តិ បច្ឆិមំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តិយា ឯត្តកេន គមនំ ន ហោតិ, អាគមនំ ន ហោតិ, គមនាគមនំ ន ហោតិ, វដ្ដំ នាម ន វត្តតីតិ វិវដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សិតំ។

៤៦២. កតមោ បនាយ្យេ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ អយំ បញ្ហោ ថេរិយា បដិបុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជេតព្ពោ ភវេយ្យ – “ឧបាសក, តយា ហេដ្ឋា មគ្គោ បុច្ឆិតោ, ឥធ កស្មា មគ្គមេវ បុច្ឆសី”តិ។ សា បន អត្តនោ ព្យត្តតាយ បណ្ឌិច្ចេន តស្ស អធិប្បាយំ សល្លក្ខេសិ – “ឥមិនា ឧបាសកេន ហេដ្ឋា បដិបត្តិវសេន មគ្គោ បុច្ឆិតោ ភវិស្សតិ, ឥធ បន តំ សង្ខតាសង្ខតលោកិយលោកុត្តរសង្គហិតាសង្គហិតវសេន បុច្ឆិតុកាមោ ភវិស្សតី”តិ។ តស្មា អប្បដិបុច្ឆិត្វាវ យំ យំ បុច្ឆិ, តំ តំ វិស្សជ្ជេសិ។ តត្ថ **សង្ខតោ**តិ ចេតិតោ កប្បិតោ បកប្បិតោ អាយូហិតោ កតោ និព្ពត្តិតោ សមាបជ្ជន្តេន សមាបជ្ជិតព្ពោ។ **តីហិ ច ខោ, អាវុសោ វិសាខ, ខន្ធេហិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សង្គហិតោ**តិ ឯត្ថ យស្មា មគ្គោ សប្បទេសោ, តយោ ខន្ធា និប្បទេសា, តស្មា អយំ សប្បទេសត្តា នគរំ វិយ រជ្ជេន និប្បទេសេហិ តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតោ។ តត្ថ សម្មាវាចាទយោ តយោ សីលមេវ, តស្មា តេ សជាតិតោ សីលក្ខន្ធេន សង្គហិតាតិ។ កិញ្ចាបិ ហិ បាឡិយំ សីលក្ខន្ធេតិ ភុម្មេន វិយ និទ្ទេសោ កតោ, អត្ថោ បន ករណវសេន វេទិតព្ពោ។ សម្មាវាយាមាទីសុ បន តីសុ សមាធិ អត្តនោ ធម្មតាយ អារម្មណេ ឯកគ្គភាវេន អប្បេតុំ ន សក្កោតិ។ វីរិយេ បន បគ្គហកិច្ចំ សាធេន្តេ សតិយា ច អបិលាបនកិច្ចំ សាធេន្តិយា លទ្ធូបការោ ហុត្វា សក្កោតិ។

តត្រាយំ ឧបមា – យថា ហិ “នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា”តិ ឧយ្យានំ បវិដ្ឋេសុ តីសុ សហាយេសុ ឯកោ សុបុប្ផិតំ ចម្បករុក្ខំ ទិស្វា ហត្ថំ ឧក្ខិបិត្វាបិ គហេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ អថស្ស ទុតិយោ ឱនមិត្វា បិដ្ឋិំ ទទេយ្យ, សោ តស្ស បិដ្ឋិយំ ឋត្វាបិ កម្បមានោ គហេតុំ ន សក្កុណេយ្យ ។ អថស្ស ឥតរោ អំសកូដំ ឧបនាមេយ្យ, សោ ឯកស្ស បិដ្ឋិយំ ឋត្វា ឯកស្ស អំសកូដំ ឱលុព្ភ យថារុចិ បុប្ផានិ ឱចិនិត្វា បិឡន្ធិត្វា នក្ខត្តំ កីឡេយ្យ។ ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកតោ ឧយ្យានំ បវិដ្ឋា តយោ សហាយកា វិយ ហិ ឯកតោ ជាតា សម្មាវាយាមាទយោ តយោ ធម្មា។ សុបុប្ផិតចម្បកោ វិយ អារម្មណំ។ ហត្ថំ ឧក្ខិបិត្វាបិ គហេតុំ អសក្កោន្តោ វិយ អត្តនោ ធម្មតាយ អារម្មណេ ឯកគ្គភាវេន អប្បេតុំ អសក្កោន្តោ សមាធិ។ បិដ្ឋិំ ទត្វា ឱនតសហាយោ វិយ វាយាមោ។ អំសកូដំ ទត្វា ឋិតសហាយោ វិយ សតិ។ យថា តេសុ ឯកស្ស បិដ្ឋិយំ ឋត្វា ឯកស្ស អំសកូដំ ឱលុព្ភ ឥតរោ យថារុចិ បុប្ផំ គហេតុំ សក្កោតិ, ឯវមេវ វីរិយេ បគ្គហកិច្ចំ សាធេន្តេ, សតិយា ច អបិលាបនកិច្ចំ សាធេន្តិយា លទ្ធូបការោ សមាធិ សក្កោតិ អារម្មណេ ឯកគ្គភាវេន អប្បេតុំ។ តស្មា សមាធិយេវេត្ថ សជាតិតោ សមាធិក្ខន្ធេន សង្គហិតោ។ វាយាមសតិយោ បន កិរិយតោ សង្គហិតា ហោន្តិ។

សម្មាទិដ្ឋិសម្មាសង្កប្បេសុបិ បញ្ញា អត្តនោ ធម្មតាយ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ អារម្មណំ និច្ឆេតុំ ន សក្កោតិ, វិតក្កេ បន អាកោដេត្វា អាកោដេត្វា ទេន្តេ សក្កោតិ។ កថំ? យថា ហិ ហេរញ្ញិកោ កហាបណំ ហត្ថេ ឋបេត្វា សព្ពភាគេសុ ឱលោកេតុកាមោ សមានោបិ ន ចក្ខុទលេនេវ បរិវត្តេតុំ សក្កោតិ, អង្គុលិបព្ពេហិ បន បរិវត្តេត្វា ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេតុំ សក្កោតិ។ ឯវមេវ ន បញ្ញា អត្តនោ ធម្មតាយ អនិច្ចាទិវសេន អារម្មណំ និច្ឆេតុំ សក្កោតិ, អភិនិរោបនលក្ខណេន បន អាហននបរិយាហននរសេន វិតក្កេន អាកោដេន្តេន វិយ បរិវត្តេន្តេន វិយ ច អាទាយ ទិន្នមេវ វិនិច្ឆេតុំ សក្កោតិ។ តស្មា ឥធាបិ សម្មាទិដ្ឋិយេវ សជាតិតោ បញ្ញាក្ខន្ធេន សង្គហិតា។ សម្មាសង្កប្បោ បន កិរិយតោ សង្គហិតោ ហោតិ។ ឥតិ ឥមេហិ តីហិ ខន្ធេហិ មគ្គោ សង្គហំ គច្ឆតិ។ តេន វុត្តំ – “តីហិ ច ខោ, អាវុសោ វិសាខ, ខន្ធេហិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សង្គហិតោ”តិ។

ឥទានិ ឯកចិត្តក្ខណិកំ មគ្គសមាធឹ សនិមិត្តំ សបរិក្ខារំ បុច្ឆន្តោ, **កតមោ បនាយ្យេ**តិអាទិមាហ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា មគ្គក្ខណេ ចតុកិច្ចសាធនវសេន ឧប្បន្នា សតិ, សា សមាធិស្ស បច្ចយត្តេន និមិត្តំ។ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចតុកិច្ចសាធនវសេនេវ ឧប្បន្នំ វីរិយំ, តំ បរិវារដ្ឋេន បរិក្ខារោ ហោតិ។ **តេសំយេវ ធម្មាន**ន្តិ តេសំ មគ្គសម្បយុត្តធម្មានំ។ **អាសេវនា**តិអាទីសុ ឯកចិត្តក្ខណិកាយេវ អាសេវនាទយោ វុត្តាតិ។

វិតណ្ឌវាទី បន, “ឯកចិត្តក្ខណិកោ នាម មគ្គោ នត្ថិ, ‘ឯវំ ភាវេយ្យ សត្ត វស្សានី’តិ ហិ វចនតោ សត្តបិ វស្សានិ មគ្គភាវនា ហោតិ, កិលេសា បន លហុ ឆិជ្ជន្តា សត្តហិ ញាណេហិ ឆិជ្ជន្តី”តិ វទតិ។ សោ “សុត្តំ អាហរា”តិ វត្តព្ពោ។ អទ្ធា អញ្ញំ អបស្សន្តោ, “យា តេសំយេវ ធម្មានំ អាសេវនា ភាវនា ពហុលីកម្ម”ន្តិ ឥទមេវ សុត្តំ អាហរិត្វា, “អញ្ញេន ចិត្តេន អាសេវតិ, អញ្ញេន ភាវេតិ, អញ្ញេន ពហុលីករោតី”តិ វក្ខតិ។ តតោ វត្តព្ពោ – “កឹ បនិទំ, សុត្តំ នេយ្យត្ថំ នីតត្ថ”ន្តិ។ តតោ វក្ខតិ – “នីតត្ថំ យថា សុត្តំ តថេវ អត្ថោ”តិ។ តស្ស ឥទំ ឧត្តរំ – ឯវំ សន្តេ ឯកំ ចិត្តំ អាសេវមានំ ឧប្បន្នំ, អបរម្បិ អាសេវមានំ, អបរម្បិ អាសេវមានន្តិ ឯវំ ទិវសម្បិ អាសេវនាវ ភវិស្សតិ, កុតោ ភាវនា, កុតោ ពហុលីកម្មំ? ឯកំ វា ភាវយមានំ ឧប្បន្នំ អបរម្បិ ភាវយមានំ អបរម្បិ ភាវយមានន្តិ ឯវំ ទិវសម្បិ ភាវនាវ ភវិស្សតិ, កុតោ អាសេវនា កុតោ ពហុលីកម្មំ? ឯកំ វា ពហុលីករោន្តំ ឧប្បន្នំ, អបរម្បិ ពហុលីករោន្តំ, អបរម្បិ ពហុលីករោន្តន្តិ ឯវំ ទិវសម្បិ ពហុលីកម្មមេវ ភវិស្សតិ កុតោ អាសេវនា, កុតោ ភាវនាតិ។

អថ វា ឯវំ វទេយ្យ – “ឯកេន ចិត្តេន អាសេវតិ, ទ្វីហិ ភាវេតិ, តីហិ ពហុលីករោតិ។ ទ្វីហិ វា អាសេវតិ, តីហិ ភាវេតិ, ឯកេន ពហុលីករោតិ ។ តីហិ វា អាសេវតិ, ឯកេន ភាវេតិ, ទ្វីហិ ពហុលីករោតី”តិ។ សោ វត្តព្ពោ – “មា សុត្តំ មេ លទ្ធន្តិ យំ វា តំ វា អវច។ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តេន នាម អាចរិយស្ស សន្តិកេ វសិត្វា ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា អត្ថរសំ វិទិត្វា វត្តព្ពំ ហោតិ។ ឯកចិត្តក្ខណិកាវ អយំ អាសេវនា, ឯកចិត្តក្ខណិកា ភាវនា, ឯកចិត្តក្ខណិកំ ពហុលីកម្មំ។ ខយគាមិលោកុត្តរមគ្គោ ពហុលចិត្តក្ខណិកោ នាម នត្ថិ, ‘ឯកចិត្តក្ខណិកោយេវា’តិ សញ្ញាបេតព្ពោ។ សចេ សញ្ជានាតិ, សញ្ជានាតុ, នោ ចេ សញ្ជានាតិ, គច្ឆ បាតោវ វិហារំ បវិសិត្វា យាគុំ បិវាហី”តិ ឧយ្យោជេតព្ពោ។

៤៦៣. **កតិ បនាយ្យេ សង្ខារា**តិ ឥធ កឹ បុច្ឆតិ? យេ សង្ខារេ និរោធេត្វា និរោធំ សមាបជ្ជតិ, តេ បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។ តេនេវស្ស អធិប្បាយំ ញត្វា ថេរី, បុញ្ញាភិសង្ខារាទីសុ អនេកេសុ សង្ខារេសុ វិជ្ជមានេសុបិ, កាយសង្ខារាទយោវ អាចិក្ខន្តី, **តយោមេ** , **អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ កាយបដិពទ្ធត្តា កាយេន សង្ខរិយតិ ករិយតិ និព្ពត្តីយតីតិ **កាយសង្ខារោ**។ វាចំ សង្ខរោតិ ករោតិ និព្ពត្តេតីតិ វចីសង្ខារោ។ ចិត្តបដិពទ្ធត្តា ចិត្តេន សង្ខរិយតិ ករិយតិ និព្ពត្តីយតីតិ **ចិត្តសង្ខារោ**។ **កតមោ បនាយ្យេ**តិ ឥធ កឹ បុច្ឆតិ? ឥមេ សង្ខារា អញ្ញមញ្ញំ មិស្សា អាលុឡិតា អវិភូតា ទុទ្ទីបនា។ តថា ហិ, កាយទ្វារេ អាទានគហណមុញ្ចនចោបនានិ បាបេត្វា ឧប្បន្នា អដ្ឋ កាមាវចរកុសលចេតនា ទ្វាទស អកុសលចេតនាតិ ឯវំ កុសលាកុសលា វីសតិ ចេតនាបិ អស្សាសបស្សាសាបិ កាយសង្ខារាត្វេវ វុច្ចន្តិ។ វចីទ្វារេ ហនុសំចោបនំ វចីភេទំ បាបេត្វា ឧប្បន្នា វុត្តប្បការាវ វីសតិ ចេតនាបិ វិតក្កវិចារាបិ វចីសង្ខារោត្វេវ វុច្ចន្តិ។ កាយវចីទ្វារេសុ ចោបនំ អបត្តា រហោ និសិន្នស្ស ចិន្តយតោ ឧប្បន្នា កុសលាកុសលា ឯកូនតឹស ចេតនាបិ សញ្ញា ច វេទនា ចាតិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មាបិ ចិត្តសង្ខារោត្វេវ វុច្ចន្តិ។ ឯវំ ឥមេ សង្ខារា អញ្ញមញ្ញមិស្សា អាលុឡិតា អវិភូតា ទុទ្ទីបនា។ តេ បាកដេ វិភូតេ កត្វា កថាបេស្សាមីតិ បុច្ឆតិ។

កស្មា បនាយ្យេតិ ឥធ កាយសង្ខារាទិនាមស្ស បទត្ថំ បុច្ឆតិ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ **កាយប្បដិពទ្ធា**តិ កាយនិស្សិតា, កាយេ សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តិ។ **ចិត្តប្បដិពទ្ធា**តិ ចិត្តនិស្សិតា, ចិត្តេ សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តិ។

៤៦៤. ឥទានិ កឹ នុ ខោ ឯសា សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ វលញ្ជេតិ, ន វលញ្ជេតិ។ ចិណ្ណវសី វា តត្ថ នោ ចិណ្ណវសីតិ ជាននត្ថំ បុច្ឆន្តោ, **កថំ បនាយ្យេ, សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបត្តិ ហោតី**តិអាទិមាហ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ **សមាបជ្ជិស្សន្តិ វា សមាបជ្ជាមីតិ វា** បទទ្វយេន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិកាលោ កថិតោ។ **សមាបន្នោ**តិ បទេន អន្តោនិរោធោ។ តថា បុរិមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ សចិត្តកកាលោ កថិតោ, បច្ឆិមេន អចិត្តកកាលោ។ **បុព្ពេវ តថា ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតី**តិ និរោធសមាបត្តិតោ បុព្ពេ អទ្ធានបរិច្ឆេទកាលេយេវ, ឯត្តកំ កាលំ អចិត្តកោ ភវិស្សាមីតិ អទ្ធានបរិច្ឆេទចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ។ **យំ តំ តថត្តាយ ឧបនេតី**តិ យំ ឯវំ ភាវិតំ ចិត្តំ, តំ បុគ្គលំ តថត្តាយ អចិត្តកភាវាយ ឧបនេតិ។

បឋមំ និរុជ្ឈតិ វចីសង្ខារោតិ សេសសង្ខារេហិ បឋមំ ទុតិយជ្ឈានេយេវ និរុជ្ឈតិ។ **តតោ កាយសង្ខារោ**តិ តតោ បរំ កាយសង្ខារោ ចតុត្ថជ្ឈានេ និរុជ្ឈតិ។ **តតោ ចិត្តសង្ខារោ**តិ តតោ បរំ ចិត្តសង្ខារោ អន្តោនិរោធេ និរុជ្ឈតិ។ **វុដ្ឋហិស្សន្តិ វា វុដ្ឋហាមីតិ វា** បទទ្វយេន អន្តោនិរោធកាលោ កថិតោ។ **វុដ្ឋិតោ**តិ បទេន ផលសមាបត្តិកាលោ។ តថា បុរិមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ អចិត្តកកាលោ កថិតោ, បច្ឆិមេន សចិត្តកកាលោ។ **បុព្ពេវ តថា ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតី**តិ និរោធសមាបត្តិតោ បុព្ពេ អទ្ធានបរិច្ឆេទកាលេយេវ ឯត្តកំ កាលំ អចិត្តកោ ហុត្វា តតោ បរំ សចិត្តកោ ភវិស្សាមីតិ អទ្ធានបរិច្ឆេទចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ។ **យំ តំ តថត្តាយ ឧបនេតី**តិ យំ ឯវំ ភាវិតំ ចិត្តំ, តំ បុគ្គលំ តថត្តាយ សចិត្តកភាវាយ ឧបនេតិ។ ឥតិ ហេដ្ឋា និរោធសមាបជ្ជនកាលោ គហិតោ, ឥធ និរោធតោ វុដ្ឋានកាលោ។

ឥទានិ និរោធកថំ កថេតុំ វារោតិ និរោធកថា កថេតព្ពា សិយា, សា បនេសា, “ទ្វីហិ ពលេហិ សមន្នាគតត្តា តយោ ច សង្ខារានំ បដិប្បស្សទ្ធិយា សោឡសហិ ញាណចរិយាហិ នវហិ សមាធិចរិយាហិ វសីភាវតា បញ្ញា និរោធសមាបត្តិយា ញាណ”ន្តិ មាតិកំ ឋបេត្វា សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតា។ តស្មា តត្ថ កថិតនយេនេវ គហេតព្ពា ។ កោ បនាយំ និរោធោ នាម? ចតុន្នំ ខន្ធានំ បដិសង្ខា អប្បវត្តិ។ អថ កិមត្ថមេតំ សមាបជ្ជន្តីតិ។ សង្ខារានំ បវត្តេ ឧក្កណ្ឋិតា សត្តាហំ អចិត្តកា ហុត្វា សុខំ វិហរិស្សាម, ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ នាមេតំ, យទិទំ និរោធោតិ ឯតទត្ថំ សមាបជ្ជន្តិ។

បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តសង្ខារោតិ និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស ហិ ផលសមាបត្តិចិត្តំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ។ តំសម្បយុត្តំ សញ្ញញ្ច វេទនញ្ច សន្ធាយ, “បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តសង្ខារោ”តិ អាហ។ **តតោ កាយសង្ខារោ**តិ តតោ បរំ ភវង្គសមយេ កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ។ កឹ បន ផលសមាបត្តិ អស្សាសបស្សាសេ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ? សមុដ្ឋាបេតិ។ ឥមស្ស បន ចតុត្ថជ្ឈានិកា ផលសមាបត្តិ, សា ន សមុដ្ឋាបេតិ។ កឹ វា ឯតេន ផលសមាបត្តិ បឋមជ្ឈានិកា វា ហោតុ, ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានិកា វា, សន្តាយ សមាបត្តិយា វុដ្ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ អស្សាសបស្សាសា អព្ពោហារិកា ហោន្តិ។ តេសំ អព្ពោហារិកភាវោ សញ្ជីវត្ថេរវត្ថុនា វេទិតព្ពោ។ សញ្ជីវត្ថេរស្ស ហិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ កឹសុកបុប្ផសទិសេ វីតច្ចិតង្គារេ មទ្ទមានស្ស គច្ឆតោ ចីវរេ អំសុមត្តម្បិ ន ឈាយិ, ឧសុមាការមត្តម្បិ នាហោសិ, សមាបត្តិផលំ នាមេតន្តិ វទន្តិ។ ឯវមេវ សន្តាយ សមាបត្តិយា វុដ្ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ អស្សាសបស្សាសា អព្ពោហារិកា ហោន្តីតិ ភវង្គសមយេនេវេតំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

តតោ វចីសង្ខារោតិ តតោ បរំ កិរិយមយបវត្តវឡញ្ជនកាលេ វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ។ កឹ ភវង្គំ វិតក្កវិចារេ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ? សមុដ្ឋាបេតិ។ តំសមុដ្ឋានា បន វិតក្កវិចារា វាចំ អភិសង្ខាតុំ ន សក្កោន្តីតិ កិរិយមយបវត្តវឡញ្ជនកាលេនេវេតំ កថិតំ។ **សុញ្ញតោ ផស្សោ**តិអាទយោ សគុណេនាបិ អារម្មណេនាបិ កថេតព្ពា។ សគុណេន តាវ សុញ្ញតា នាម ផលសមាបត្តិ, តាយ សហជាតំ ផស្សំ សន្ធាយ សុញ្ញតោ ផស្សោតិ វុត្តំ។ **អនិមិត្តាបណិហិតេសុបិ**ឯសេវ នយោ។ អារម្មណេន បន និព្ពានំ រាគាទីហិ សុញ្ញត្តា សុញ្ញំ នាម, រាគនិមិត្តាទីនំ អភាវា អនិមិត្តំ, រាគទោសមោហប្បណិធីនំ អភាវា អប្បណិហិតំ។ សុញ្ញតំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នផលសមាបត្តិយំ ផស្សោ សុញ្ញតោ នាម។ **អនិមិត្តាបណិហិតេសុបិ** ឯសេវ នយោ។

អបរា អាគមនិយកថា នាម ហោតិ, សុញ្ញតា, អនិមិត្តា, អប្បណិហិតាតិ ហិ វិបស្សនាបិ វុច្ចតិ។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ សង្ខារេ អនិច្ចតោ បរិគ្គហេត្វា អនិច្ចតោ ទិស្វា អនិច្ចតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា **អនិមិត្តា** នាម ហោតិ។ យោ ទុក្ខតោ បរិគ្គហេត្វា ទុក្ខតោ ទិស្វា ទុក្ខតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស **អប្បណិហិតា** នាម។ យោ អនត្តតោ បរិគ្គហេត្វា អនត្តតោ ទិស្វា អនត្តតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស **សុញ្ញតា** នាម។ តត្ថ អនិមិត្តវិបស្សនាយ មគ្គោ អនិមិត្តោ នាម, អនិមិត្តមគ្គស្ស ផលំ អនិមិត្តំ នាម។ អនិមិត្តផលសមាបត្តិសហជាតេ ផស្សេ ផុសន្តេ អនិមិត្តោ ផស្សោ ផុសតីតិ វុច្ចតិ។ អប្បណិហិតសុញ្ញតេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អាគមនិយេន កថិតេ បន សុញ្ញតោ វា ផស្សោ អនិមិត្តោ វា ផស្សោ អប្បណិហិតោ វា ផស្សោតិ វិកប្បោ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា សគុណេន ចេវ អារម្មណេន ច កថេតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ តយោ ផស្សា ផុសន្តីតិ សមេតិ។

វិវេកនិន្នន្តិអាទីសុ និព្ពានំ វិវេកោ នាម, តស្មិំ វិវេកេ និន្នំ ឱនតន្តិ **វិវេកនិន្នំ**។ អញ្ញតោ អាគន្ត្វា យេន វិវេកោ, តេន វង្កំ វិយ ហុត្វា ឋិតន្តិ **វិវេកបោណំ**។ យេន វិវេកោ, តេន បតមានំ វិយ ឋិតន្តិ **វិវេកបព្ភារំ**។

៤៦៥. ឥទានិ យា វេទនា និរោធេត្វា និរោធសមាបត្តិំ សមាបជ្ជតិ, តា បុច្ឆិស្សាមីតិ បុច្ឆន្តោ **កតិ បនាយ្យេ, វេទនា**តិ អាហ។ **កាយិកំ វា**តិអាទីសុ បញ្ចទ្វារិកំ សុខំ កាយិកំ នាម, មនោទ្វារិកំ ចេតសិកំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **សុខ**ន្តិ សភាវនិទ្ទេសោ។ **សាត**ន្តិ តស្សេវ មធុរភាវទីបកំ វេវចនំ។ **វេទយិត**ន្តិ វេទយិតភាវទីបកំ, សព្ពវេទនានំ សាធារណវចនំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឋិតិសុខា វិបរិណាមទុក្ខា**តិអាទីសុ សុខាយ

វេទនាយ អត្ថិភាវោ សុខំ, នត្ថិភាវោ ទុក្ខំ។ ទុក្ខាយ វេទនាយ អត្ថិភាវោ ទុក្ខំ, នត្ថិភាវោ សុខំ។ អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ ជាននភាវោ សុខំ, អជាននភាវោ ទុក្ខន្តិ អត្ថោ។

កឹ អនុសយោ អនុសេតីតិ កតមោ អនុសយោ អនុសេតិ។ អប្បហីនដ្ឋេន សយិតោ វិយ ហោតីតិ អនុសយបុច្ឆំ បុច្ឆតិ។ **ន ខោ, អាវុសោ វិសាខ, សព្ពាយ សុខាយ វេទនាយ រាគានុសយោ អនុសេតី**តិ ន សព្ពាយ សុខាយ វេទនាយ រាគានុសយោ អនុសេតិ។ ន សព្ពាយ សុខាយ វេទនាយ សោ អប្បហីនោ, ន សព្ពំ សុខំ វេទនំ អារព្ភ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **កឹ បហាតព្ព**ន្តិ អយំ បហានបុច្ឆា នាម។

រាគំ តេន បជហតីតិ ឯត្ថ ឯកេនេវ ព្យាករណេន ទ្វេ បុច្ឆា វិស្សជ្ជេសិ។ ឥធ ភិក្ខុ រាគានុសយំ វិក្ខម្ភេត្វា បឋមជ្ឈានំ សមាបជ្ជតិ, ឈានវិក្ខម្ភិតំ រាគានុសយំ តថា វិក្ខម្ភិតមេវ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អនាគាមិមគ្គេន សមុគ្ឃាតេតិ។ សោ អនាគាមិមគ្គេន បហីនោបិ តថា វិក្ខម្ភិតត្តាវ បឋមជ្ឈានេ នានុសេតិ នាម។ តេនាហ – “ន តត្ថ រាគានុសយោ អនុសេតី”តិ។ **តទាយតន**ន្តិ តំ អាយតនំ, បរមស្សាសភាវេន បតិដ្ឋានភូតំ អរហត្តន្តិ អត្ថោ។ **ឥតិ អនុត្តរេសូ**តិ ឯវំ អនុត្តរា វិមោក្ខាតិ លទ្ធនាមេ អរហត្តេ។ **បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ**តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេន្តស្ស។ **ឧប្បជ្ជតិ បិហាបច្ចយា ទោមនស្ស**ន្តិ បត្ថនាយ បដ្ឋបនមូលកំ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ តំ បនេតំ ន បត្ថនាយ បដ្ឋបនមូលកំ ឧប្បជ្ជតិ, បត្ថេត្វា អលភន្តស្ស បន អលាភមូលកំ ឧប្បជ្ជមានំ, “ឧប្បជ្ជតិ បិហាបច្ចយា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ទោមនស្សំ នាម ឯកន្តេន អកុសលំ, ឥទំ បន សេវិតព្ពំ ទោមនស្សំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ យោគិនោ ហិ តេមាសិកំ ឆមាសិកំ វា នវមាសិកំ វា បដិបទំ គណ្ហន្តិ។ តេសុ យោ តំ តំ បដិបទំ គហេត្វា អន្តោកាលបរិច្ឆេទេយេវ អរហត្តំ បាបុណិស្សាមីតិ ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ន សក្កោតិ យថាបរិច្ឆិន្នកាលេន បាបុណិតុំ, តស្ស ពលវទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, អាឡិន្ទិកវាសិមហាផុស្សទេវត្ថេរស្ស វិយ អស្សុធារា បវត្តន្តិ។ ថេរោ កិរ ឯកូនវីសតិវស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេសិ។ តស្ស, “ឥមស្មឹ វារេ អរហត្តំ គណ្ហិស្សាមិ, ឥមស្មឹ វារេ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេស្សាមី”តិ មានសំ ពន្ធិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តស្សេវ ឯកូនវីសតិវស្សានិ អតិក្កន្តានិ។ បវារណាទិវសេ អាគតេ ថេរស្ស អស្សុបាតេន មុត្តទិវសោ នាម នាហោសិ។ វីសតិមេ បន វស្សេ អរហត្តំ បាណុណិ។

បដិឃំ តេន បជហតីតិ ឯត្ថ ទោមនស្សេនេវ បដិឃំ បជហតិ។ ន ហិ បដិឃេនេវ បដិឃប្បហានំ, ទោមនស្សេន វា ទោមនស្សប្បហានំ នាម អត្ថិ។ អយំ បន ភិក្ខុ តេមាសិកាទីសុ អញ្ញតរំ បដិបទំ គហេត្វា ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – “បស្ស ភិក្ខុ, កឹ តុយ្ហំ សីលេន ហីនដ្ឋានំ អត្ថិ, ឧទាហុ វីរិយេន, ឧទាហុ បញ្ញាយ, ននុ តេ សីលំ សុបរិសុទ្ធំ វីរិយំ សុបគ្គហិតំ បញ្ញា សូរា ហុត្វា វហតី”តិ។ សោ ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខិត្វា, “ន ទានិ បុន ឥមស្ស ទោមនស្សស្ស ឧប្បជ្ជិតុំ ទស្សាមី”តិ វីរិយំ ទឡ្ហំ កត្វា អន្តោតេមាសេ វា អន្តោឆមាសេ វា អន្តោនវមាសេ វា អនាគាមិមគ្គេន តំ សមុគ្ឃាតេតិ។ ឥមិនា បរិយាយេន បដិឃេនេវ បដិឃំ, ទោមនស្សេនេវ ទោមនស្សំ បជហតិ នាម។

ន តត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតីតិ តត្ថ ឯវរូបេ ទោមនស្សេ បដិឃានុសយោ នានុសេតិ។ ន តំ អារព្ភ ឧប្បជ្ជតិ, បហីនោវ តត្ថ បដិឃានុសយោតិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជំ តេន បជហតី**តិ ឥធ ភិក្ខុ អវិជ្ជានុសយំ វិក្ខម្ភេត្វា ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជតិ, ឈានវិក្ខម្ភិតំ អវិជ្ជានុសយំ តថា វិក្ខម្ភិតមេវ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តមគ្គេន សមុគ្ឃាតេតិ។ សោ អរហត្តមគ្គេន បហីនោបិ តថា វិក្ខម្ភិតត្តាវ ចតុត្ថជ្ឈានេ នានុសេតិ នាម។ តេនាហ – “ន តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតី”តិ។

៤៦៦. ឥទានិ បដិភាគបុច្ឆំ បុច្ឆន្តោ **សុខាយ បនាយ្យេ**តិអាទិមាហ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ យស្មា សុខស្ស ទុក្ខំ, ទុក្ខស្ស ច សុខំ បច្ចនីកំ, តស្មា ទ្វីសុ វេទនាសុ វិសភាគបដិភាគោ កថិតោ។ ឧបេក្ខា បន អន្ធការា អវិភូតា ទុទ្ទីបនា, អវិជ្ជាបិ តាទិសាវាតិ តេនេត្ថ សភាគបដិភាគោ កថិតោ។ យត្តកេសុ បន ឋានេសុ អវិជ្ជា តមំ ករោតិ, តត្តកេសុ វិជ្ជា តមំ វិនោទេតីតិ វិសភាគបដិភាគោ កថិតោ។ **អវិជ្ជាយ ខោ, អាវុសោ**តិ ឯត្ថ ឧភោបេតេ ធម្មា អនាសវា លោកុត្តរាតិ សភាគបដិភាគោវ កថិតោ។ **វិមុត្តិយា ខោ, អាវុសោ**តិ ឯត្ថ អនាសវដ្ឋេន លោកុត្តរដ្ឋេន អព្យាកតដ្ឋេន ច សភាគបដិភាគោវ កថិតោ។ **អច្ចយាសី**តិ ឯត្ថ បញ្ហំ អតិក្កមិត្វា គតោសីតិ អត្ថោ។ **នាសក្ខិ បញ្ហានំ បរិយន្តំ គហេតុ**ន្តិ បញ្ហានំ បរិច្ឆេទបមាណំ គហេតុំ នាសក្ខិ, អប្បដិភាគធម្មស្ស បដិភាគំ បុច្ឆិ។ និព្ពានំ នាមេតំ អប្បដិភាគំ , ន សក្កា នីលំ វា បីតកំ វាតិ កេនចិ ធម្មេន សទ្ធឹ បដិភាគំ កត្វា ទស្សេតុំ។ តញ្ច ត្វំ ឥមិនា អធិប្បាយេន បុច្ឆសីតិ អត្ថោ។

ឯត្តាវតា ចាយំ ឧបាសកោ យថា នាម សត្តមេ ឃរេ សលាកភត្តំ លភិត្វា គតោ ភិក្ខុ សត្ត ឃរានិ អតិក្កម្ម អដ្ឋមស្ស ទ្វារេ ឋិតោ សព្ពានិបិ សត្ត គេហានិ វិរទ្ធោវ ន អញ្ញាសិ, ឯវមេវ អប្បដិភាគធម្មស្ស បដិភាគំ បុច្ឆន្តោ សព្ពាសុបិ សត្តសុ សប្បដិភាគបុច្ឆាសុ វិរទ្ធោវ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **និព្ពានោគធ**ន្តិ និព្ពានព្ភន្តរំ និព្ពានំ

អនុបវិដ្ឋំ។ **និព្ពានបរាយនន្តិ** និព្ពានំ បរំ អយនមស្ស បរា គតិ, ន តតោ បរំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ និព្ពានំ បរិយោសានំ អវសានំ អស្សាតិ **និព្ពានបរិយោសានំ**។

៤៦៧. បណ្ឌិតាតិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតា, ធាតុកុសលា អាយតនកុសលា បដិច្ចសមុប្បាទកុសលា ឋានាដ្ឋានកុសលាតិ អត្ថោ។ **មហាបញ្ញាតិ** មហន្តេ អត្ថេ មហន្តេ ធម្មេ មហន្តា និរុត្តិយោ មហន្តានិ បដិភានានិ បរិគ្គណ្ហនសមត្ថាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតា។ **យថា តំ ធម្មទិន្នាយាតិ** យថា ធម្មទិន្នាយ ភិក្ខុនិយា ព្យាកតំ, អហម្បិ តំ ឯវមេវំ ព្យាករេយ្យន្តិ។ ឯត្តាវតា ច បន អយំ សុត្តន្តោ ជិនភាសិតោ នាម ជាតោ, ន សាវកភាសិតោ។ យថា ហិ រាជយុត្តេហិ លិខិតំ បណ្ណំ យាវ រាជមុទ្ទិកាយ ន លញ្ឆិតំ ហោតិ, ន តាវ រាជបណ្ណន្តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ; លញ្ឆិតមត្តំ បន រាជបណ្ណំ នាម ហោតិ, តថា, “អហម្បិ តំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យ”ន្តិ ឥមាយ ជិនវចនមុទ្ទិកាយ លញ្ឆិតត្តា អយំ សុត្តន្តោ អាហច្ចវចនេន ជិនភាសិតោ នាម ជាតោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡវេទល្លសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចូឡធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនា

៤៦៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡធម្មសមាទានសុត្តំ។ តត្ថ **ធម្មសមាទានានីតិ** ធម្មោតិ គហិតគហណានិ។ **បច្ចុប្បន្នសុខន្តិ** បច្ចុប្បន្នេ សុខំ, អាយូហនក្ខណេ សុខំ សុករំ សុខេន សក្កា បូរេតុំ។ **អាយតឹ ទុក្ខវិបាកន្តិ** អនាគតេ វិបាកកាលេ ទុក្ខវិបាកំ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៤៦៩. នត្ថិ កាមេសុ ទោសោតិ វត្ថុកាមេសុបិ កិលេសកាមេសុបិ ទោសោ នត្ថិ។ **បាតព្យតំ អាបជ្ជន្តីតិ** តេ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេន បាតព្យតំ បិវិតព្ពតំ, យថារុចិ បរិភុញ្ជិតព្ពតំ អាបជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **មោឡិពទ្ធាហីតិ** មោឡឹ កត្វា ពទ្ធកេសាហិ។ **បរិព្ពាជិកាហីតិ** តាបសបរិព្ពាជិកាហិ។ **ឯវមាហំសូតិ** ឯវំ វទន្តិ។ **បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តីតិ** បហានំ សមតិក្កមំ បញ្ញបេន្តិ។ **មាលុវាសិបាដិកាតិ** ទីឃសណ្ឋានំ មាលុវាបក្កំ។ **ផលេយ្យាតិ** អាតបេន សុស្សិត្វា ភិជ្ជេយ្យ។ **សាលមូលេតិ** សាលរុក្ខស្ស សមីបេ។ **សន្តាសំ អាបជ្ជេយ្យាតិ** កស្មា អាបជ្ជតិ? ភវនវិនាសភយា។ រុក្ខមូលេ បតិតមាលុវាពីជតោ ហិ លតា ឧប្បជ្ជិត្វា រុក្ខំ អភិរុហតិ។ សា មហាបត្តា ចេវ ហោតិ ពហុបត្តា ច, កោវិឡារបត្តសទិសេហិ បត្តេហិ សមន្នាគតា។ អថ តំ រុក្ខំ មូលតោ បដ្ឋាយ វិនន្ធមានា សព្ពវិដបានិ សញ្ឆាទេត្វា មហន្តំ ភារំ ជនេត្វា តិដ្ឋតិ។ សា វាតេ វា វាយន្តេ ទេវេ វា វស្សន្តេ ឱឃនំ ជនេត្វា តស្ស រុក្ខស្ស សព្ពសាខាបសាខំ ភញ្ជតិ, ភូមិយំ និបាតេតិ។ តតោ តស្មឹ រុក្ខេ បតិដ្ឋិតវិមានំ ភិជ្ជតិ នស្សតិ។ ឥតិ សា ភវនវិនាសភយា សន្តាសំ អាបជ្ជតិ។

អារាមទេវតាតិ តត្ថ តត្ថ បុប្ផារាមផលារាមេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **វនទេវតាតិ** អន្ធវនសុភគវនាទីសុ វនេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **រុក្ខទេវតាតិ** អភិលក្ខិតេសុ នឡេរុបុចិមន្ទាទីសុ រុក្ខេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **ឱសធិតិណវនប្បតីសូតិ** ហរីតកីអាមលកីអាទីសុ ឱសធីសុ តាលនាឡិកេរាទីសុ តិណេសុ វនជេដ្ឋកេសុ ច វនប្បតិរុក្ខេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **វនកម្មិកាតិ** វនេ កសនលាយនទារុអាហរណគោរក្ខាទីសុ កេនចិទេវ កម្មេន វា វិចរកមនុស្សា។ **ឧទ្ធរេយ្យុន្តិ** ខាទេយ្យុំ។ **វិលម្ពិនីតិ** វាតេន បហតបហតដ្ឋានេសុ កេឡឹ ករោន្តិ វិយ វិលម្ពន្តី។ **សុខោ ឥមិស្សាតិ** ឯវរូបាយ មាលុវាលតាយ សម្ផស្សោបិ សុខោ, ទស្សនម្បិ សុខំ។ អយំ មេ ទារកានំ អាបានមណ្ឌលំ ភវិស្សតិ, កីឡាភូមិ ភវិស្សតិ, ទុតិយំ មេ វិមានំ បដិលទ្ធន្តិ លតាយ ទស្សនេបិ សម្ផស្សេបិ សោមនស្សជាតា ឯវមាហ។

វិដភឹ ករេយ្យាតិ សាខានំ ឧបរិ ឆត្តាការេន តិដ្ឋេយ្យ។ **ឱឃនំ ជនេយ្យាតិ** ហេដ្ឋា ឃនំ ជនេយ្យ។ ឧបរិ អារុយ្ហ សកលំ រុក្ខំ បលិវេបេត្វា បុន ហេដ្ឋា ភស្សមានា ភូមឹ គណ្ហេយ្យាតិ អត្ថោ។ **បទាលេយ្យាតិ** ឯវំ ឱឃនំ កត្វា បុន តតោ បដ្ឋាយ យាវ មូលា ឱតិណ្ណសាខាហិ អភិរុហមានា សព្ពសាខា បលិវេឋេន្តី មត្ថកំ បត្វា តេនេវ និយាមេន បុន ឱរោហិត្វា ច អភិរុហិត្វា ច សកលរុក្ខំ សំសិព្ពិត្វា អជ្ឈោត្ថរន្តី សព្ពសាខា ហេដ្ឋា កត្វា សយំ ឧបរិ ឋត្វា វាតេ វា វាយន្តេ ទេវេ វា វស្សន្តេ បទាលេយ្យ។ ភិន្ទេយ្យាតិ អត្ថោ។ ខាណុមត្តមេវ តិដ្ឋេយ្យ, តត្ថ យំ សាខដ្ឋកវិមានំ ហោតិ, តំ សាខាសុ ភិជ្ជមានាសុ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជិត្វា សព្ពសាខាសុ ភិន្នាសុ សព្ពំ ភិជ្ជតិ។ រុក្ខដ្ឋកវិមានំ បន យាវ រុក្ខស្ស មូលមត្តម្បិ តិដ្ឋតិ, តាវ ន នស្សតិ។ ឥទំ បន វិមានំ សាខដ្ឋកំ, តស្មា សព្ពសាខាសុ សំភិជ្ជមានាសុ ភិជ្ជិត្ថ។ ទេវតា បុត្តកេ គហេត្វា ខាណុកេ ឋិតា បរិទេវិតុំ អារទ្ធា។

៤៧១. **តិព្ពរាគជាតិកោ**តិ ពហលរាគសភាវោ។ **រាគជំ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតី**តិ តិព្ពរាគជាតិកត្តា ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋេ អារម្មណេ និមិត្តំ គណ្ហាតិ។ អថស្ស អាចរិយុបជ្ឈាយា ទណ្ឌកម្មំ អាណាបេន្តិ។ សោ អភិក្ខណំ ទណ្ឌកម្មំ ករោន្តោ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតិ, នត្វេវ វីតិក្កមំ ករោតិ។ **តិព្ពទោសជាតិកោ**តិ អប្បមត្តកេនេវ កុប្បតិ, ទហរសាមណេរេហិ សទ្ធឹ ហត្ថបរាមាសាទីនិ ករោន្តោវ កថេតិ។ សោបិ ទណ្ឌកម្មបច្ចយា ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតិ។ មោហជាតិកោ បន ឥទ កតំ វា កតតោ អកតំ វា អកតតោ ន សល្លក្ខេតិ, តានិ តានិ កិច្ចានិ វិរាធេតិ។ សោបិ ទណ្ឌកម្មបច្ចយា ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតិ។

៤៧២. **ន តិព្ពរាគជាតិកោ**តិអាទីនិ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតព្ពានិ។ កស្មា បនេត្ថ កោចិ តិព្ពរាគាទិជាតិកោ ហោតិ, កោចិ ន តិព្ពរាគាទិជាតិកោ? កម្មនិយាមេន។ យស្ស ហិ កម្មាយូហនក្ខណេ លោភោ ពលវា ហោតិ, អលោភោ មន្ទោ, អទោសាមោហា ពលវន្តោ, ទោសមោហា មន្ទា, តស្ស មន្ទោ អលោភោ លោភំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ, អទោសាមោហា បន ពលវន្តោ ទោសមោហេ បរិយាទាតុំ សក្កោន្តិ។ តស្មា សោ តេន កម្មេន ទិន្នបដិសន្ធិវសេន និព្ពត្តោ លុទ្ធោ ហោតិ, សុខសីលោ អក្កោធនោ បញ្ញវា វជិរូបមញាណោ។

យស្ស បន កម្មាយូហនក្ខណេ លោភទោសា ពលវន្តោ ហោន្តិ, អលោភាទោសា មន្ទា, អមោហោ ពលវា, មោហោ មន្ទោ, សោ បុរិមនយេនេវ លុទ្ធោ ចេវ ហោតិ ទុដ្ឋោ ច, បញ្ញវា បន ហោតិ វជិរូបមញាណោ ទត្តាភយត្ថេរោ វិយ។

យស្ស បន កម្មាយូហនក្ខណេ លោភាទោសមោហា ពលវន្តោ ហោន្តិ, ឥតរេ មន្ទា, សោ បុរិមនយេនេវ លុទ្ធោ ចេវ ហោតិ ទន្ធោ ច, សុខសីលកោ បន ហោតិ អក្កោធនោ។

តថា យស្ស កម្មាយូហនក្ខណេ តយោបិ លោភទោសមោហា ពលវន្តោ ហោន្តិ, អលោភាទយោ មន្ទា, សោ បុរិមនយេនេវ លុទ្ធោ ចេវ ហោតិ ទុដ្ឋោ ច មូឡ្ហោ ច។

យស្ស បន កម្មាយូហនក្ខណេ អលោភទោសមោហា ពលវន្តោ ហោន្តិ, ឥតរេ មន្ទា, សោ បុរិមនយេនេវ អប្បកិលេសោ ហោតិ, ទិព្ពារម្មណម្បិ ទិស្វា និច្ចលោ, ទុដ្ឋោ បន ហោតិ ទន្ធបញ្ញោ ច។

យស្ស បន កម្មាយូហនក្ខណេ អលោភាទោសមោហា ពលវន្តោ ហោន្តិ, ឥតរេ មន្ទា, សោ បុរិមនយេនេវ អលុទ្ធោ ចេវ ហោតិ សុខសីលកោ ច, មូឡ្ហោ បន ហោតិ។

តថា យស្ស កម្មាយូហនក្ខណេ អលោភទោសាមោហា ពលវន្តោ ហោន្តិ, ឥតរេ មន្ទា, សោ បុរិមនយេនេវ អលុទ្ធោ ចេវ ហោតិ បញ្ញវា ច, ទុដ្ឋោ បន ហោតិ កោធនោ។

យស្ស បន កម្មាយូហនក្ខណេ តយោបិ អលោភាទយោ ពលវន្តោ ហោន្តិ, លោភាទយោ មន្ទា, សោ មហាសង្ឃរក្ខិតត្ថេរោ វិយ អលុទ្ធោ អទុដ្ឋោ បញ្ញវា ច ហោតិ។

សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មហាធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនា

៤៧៣. **ឯវំ មេ សុត្ត**ន្តិ មហាធម្មសមាទានសុត្តំ។ តត្ថ **ឯវំកាមា**តិ ឯវំឥច្ឆា។ **ឯវំឆន្ទា**តិ ឯវំអជ្ឈាសយា។ **ឯវំអធិប្បាយា**តិ ឯវំលទ្ធិកា។ **តត្រា**តិ តស្មឹ អនិដ្ឋវឌ្ឍនេ ចេវ ឥដ្ឋបរិហានេ ច។ **ភគវំមូលកា**តិ ភគវា មូលំ ឯតេសន្តិ ភគវំមូលកា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥមេ, ភន្តេ, អម្ហាកំ ធម្មា បុព្ពេ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធេន ឧប្បាទិតា, តស្មឹ បរិនិព្ពុតេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឥមេ ធម្មេ ឧប្បាទេតុំ សមត្ថោ នាម នាហោសិ, ភគវតា បន នោ ឥមេ ធម្មា ឧប្បាទិតា។ ភគវន្តញ្ហិ និស្សាយ មយំ ឥមេ ធម្មេ អាជានាម បដិវិជ្ឈាមាតិ ឯវំ ភគវំមូលកា នោ, ភន្តេ, ធម្មាតិ។ **ភគវំនេត្តិកា**តិ ភគវា ហិ ធម្មានំ នេតា វិនេតា អនុនេតាតិ។ យថាសភាវតោ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ នាមំ គហេត្វា ទស្សិតា ធម្មា ភគវំនេត្តិកា នាម ហោន្តិ។ **ភគវំបដិសរណា**តិ ចតុភូមកា ធម្មា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស អាបាថំ អាគច្ឆមានា ភគវតិ បដិសរន្តិ នាមាតិ

ភគវំបដិសរណា។ បដិសរន្តីតិ ឱសរន្តិ សមោសរន្តិ។ អបិច មហាពោធិមណ្ឌេ និសិន្នស្ស ភគវតោ បដិវេធវសេន ផស្សោ អាគច្ឆតិ, អហំ ភគវា កិន្នាមោតិ? ត្វំ ផុសនដ្ឋេន ផស្សោ នាម។ វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារា, វិញ្ញាណំ អាគច្ឆតិ។ អហំ ភគវា កិន្នាមន្តិ? ត្វំ វិជាននដ្ឋេន វិញ្ញាណំ នាមាតិ ឯវំ ចតុភូមកធម្មានំ យថាសភាវតោ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ នាមំ គណ្ហន្តោ ភគវា ធម្មេ បដិសរតីតិបិ ភគវំបដិសរណា។ **ភគវន្តញ្ញេវ បដិភាតូ**តិ ភគវតោយេវ ឯតស្ស ភាសិតស្ស អត្ថោ ឧបដ្ឋាតុ, តុម្ហេយេវ នោ កថេត្វា ទេថាតិ អត្ថោ។

៤៧៤. សេវិតព្ពោតិ និស្សយិតព្ពោ។ **ភជិតព្ពោ**តិ ឧបគន្តព្ពោ។ **យថា តំ អវិទ្ទសុនោ**តិ យថា អវិទុនោ ពាលស្ស អន្ធបុថុជ្ជនស្ស។ **យថា តំ វិទ្ទសុនោ**តិ យថា វិទុនោ មេធាវិនោ បណ្ឌិតស្ស។

៤៧៥. អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ធម្មសមាទានន្តិ បុរិមសុត្តេ ឧប្បដិបាដិអាការេន មាតិកា ឋបិតា , ឥធ បន យថាធម្មវសេនេវ សត្ថា មាតិកំ បបេសិ។ តត្ថ **ធម្មសមាទាន**ន្តិ បាណាតិបាតាទីនំ ធម្មានំ គហណំ។

៤៧៦. អវិជ្ជាគតោតិ អវិជ្ជាយ សមន្នាគតោ។

៤៧៧. វិជ្ជាគតោតិ វិជ្ជាយ សមន្នាគតោ បញ្ញវា។

៤៧៨. សហាបិ ទុក្ខេនាតិ ឯត្ថ មិច្ឆាចារោ អភិជ្ឈា មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ ឥមេ តាវ តយោ បុព្ពចេតនាយ ច អបរចេតនាយ ចាតិ ទ្វិន្នំ ចេតនានំ វសេន ទុក្ខវេទនា ហោន្តិ។ សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន សុខសម្បយុត្តា វា ឧបេក្ខាសម្បយុត្តា វា ហោតិ។ សេសា បាណាតិបាតាទយោ សត្ត តិស្សន្នម្បិ ចេតនានំ វសេន ទុក្ខវេទនា ហោន្តិ។ តទំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សហាបិ ទុក្ខេន សហាបិ ទោមនស្សេនា”តិ។ ទោមនស្សមេវ ចេត្ថ ទុក្ខន្តិ វេទិតព្ពំ។ បរិយេដ្ឋី វា អាបជ្ជន្តស្ស បុព្ពភាគបរភាគេសុ កាយិកំ ទុក្ខម្បិ វដ្ដតិយេវ។

៤៧៩. សហាបិ សុខេនាតិ ឯត្ថ បាណាតិបាតោ ផរុសវាចា ព្យាបាទោតិ ឥមេ តាវ តយោ បុព្ពចេតនាយ ច អបរចេតនាយ ចាតិ ទ្វិន្នំ ចេតនានំ វសេន សុខវេទនា ហោន្តិ។ សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន ទុក្ខសម្បយុត្តាវ ហោតិ។ សេសា សត្ត តិស្សន្នម្បិ ចេតនានំ វសេន សុខវេទនា ហោន្តិយេវ។ **សហាបិ សោមនស្សេនា**តិ សោមនស្សមេវ ចេត្ថ សុខន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥដ្ឋផោដ្ឋព្ពសមង្គិនោ វា បុព្ពភាគបរភាគេសុ កាយិកំ សុខម្បិ វដ្ដតិយេវ។

៤៨០. តតិយធម្មសមាទានេ ឥធេកច្ចោ មច្ឆពន្ធោ វា ហោតិ, មាគវិកោ វា, បាណុបឃាតំយេវ និស្សាយ ជីវិកំ កប្បេតិ។ តស្ស គរុដ្ឋានិយោ ភិក្ខុ អកាមកស្សេវ បាណាតិបាតេ អាទីនវំ, បាណាតិបាតវិរតិយា ច អានិសំសំ កថេត្វា សិក្ខាបទំ ទេតិ។ សោ គណ្ហន្តោបិ ទុក្ខិតោ ទោមនស្សិតោវ ហុត្វា គណ្ហាតិ។ អបរភាគេ កតិបាហំ វីតិនាមេត្វា រក្ខិតុំ អសក្កោន្តោបិ ទុក្ខិតោវ ហោតិ, តស្ស បុព្ពាបរចេតនា ទុក្ខសហគតាវ ហោន្តិ។ សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន សុខសហគតា វា ឧបេក្ខាសហគតា វាតិ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ ។ ឥតិ បុព្ពភាគបរភាគចេតនាវ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ – “សហាបិ ទុក្ខេន សហាបិ ទោមនស្សេនា”តិ។ ទោមនស្សមេវ ចេត្ថ ទុក្ខន្តិ វេទិតព្ពំ។

៤៨១. ចតុត្ថធម្មសមាទានេ ទសសុបិ បទេសុ តិស្សោបិ បុព្ពភាគាបរភាគសន្និដ្ឋាបកចេតនា សុខសម្បយុត្តា ហោន្តិយេវ, តំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ – “សហាបិ សុខេន សហាបិ សោមនស្សេនា”តិ។ សោមនស្សមេវ ចេត្ថ សុខន្តិ វេទិតព្ពំ។

៤៨២. តិត្តកាលាពូតិ តិត្តករសអលាពុ។ **វិសេន សំសដ្ឋោ**តិ ហលាហលវិសេន សម្បយុត្តោ មិស្សិតោ លុឡិតោ។ **នច្ឆាទេស្សតី**តិ ន រុច្ចិស្សតិ ន តុដ្ឋឹ ករិស្សតិ។ **និគច្ឆសី**តិ គមិស្សសិ។ **អប្បដិសង្ខាយ បិវេយ្យា**តិ តំ អប្បច្ចវេក្ខិត្វា បិវេយ្យ។

៤៨៣. អាបានីយកំសោតិ អាបានីយស្ស មធុរបានកស្ស ភរិតកំសោ។ **វណ្ណសម្បន្នោ**តិ បានកវណ្ណាទីហិ សម្បន្នវណ្ណោ, កំសេ បក្ខិត្តបានកវសេន បានកកំសោបិ ឯវំ វុត្តោ។ **ឆាទេស្សតី**តិ តញ្ហិ ហលាហលវិសំ យត្ថ យត្ថ បក្ខិត្តំ ហោតិ, តស្ស តស្សេវ រសំ ទេតិ។ តេន វុត្តំ “ឆាទេស្សតី”តិ។

៤៨៤. បូតិមុត្តន្តិ មុត្តមេវ។ យថា ហិ មនុស្សភាវោ សុវណ្ណវណ្ណោ បូតិកាយោត្វេវ, តទហុជាតាបិ គលោចិលតា បូតិលតាត្វេវ វុច្ចតិ។ ឯវំ តង្ខណំ គហិតំ តរុណម្បិ មុត្តំ បូតិមុត្តមេវ។ **នានាភេសជ្ជេហី**តិ

ហរិតកាមលកាទីហិ នានោសធេហិ។ **សុខី អស្សា**តិ អរោគោ សុវណ្ណវណ្ណោ សុខី ភវេយ្យ។

៤៨៥. ទធិ ច មធុ ចាតិ សុបរិសុទ្ធំ ទធិ ច សុមធុរំ មធុ ច។ **ឯកជ្ឈំ សំសជ្ជន្តិ** ឯកតោ កត្វា មិស្សិតំ អាលុឡិតំ។ **តស្ស តន្តិ** តស្ស តំ ចតុមធុរភេសជ្ជំ បិវតោ រុច្ចេយ្យ។ ឥទញ្ច យំ ភគន្ទរសំសជ្ជំ លោហិតំ បគ្ឃរតិ, ន តស្ស ភេសជ្ជំ, អាហារំ ចម្កោត្វា មគ្គំ អវលញ្ជំ ករោតិ។ យំ បន បិត្តសំសជ្ជំ លោហិតំ, តស្សេតំ ភេសជ្ជំ សីតល កិរិយាយ បរិយត្តភូតំ។

៤៨៦. វិទ្ធេតិ ឧព្ពិទ្ធេ។ មេឃវិគមេន ទូរីភូតេតិ អត្ថោ។ **វិគតវលាហកេ**តិ អបគតមេឃេ, **ទេវេ**តិ អាកាសេ។ **អាកាសគតំ តមគតន្តិ** អាកាសគតំ តមំ។ **បុថុសមណព្រាហ្មណបរប្បវាទេ**តិ បុថូនំ សមណព្រាហ្មណសង្ខាតានំ បរេសំ វាទេ។ **អភិវិហច្ចា**តិ អភិហន្ត្វា។ **ភាសតេ ច តបតេ ច វិរោចតេ ចា**តិ សរទ កាលេ មជ្ឈន្ហិកសមយេ អាទិច្ចោវ ឱភាសំ មុញ្ចតិ តបតិ វិជ្ជោតតីតិ។

ឥទំ បន សុត្តំ ទេវតានំ អតិវិយ បិយំ មនាបំ។ តត្រិទំ វត្ថុ – ទក្ខិណទិសាយំ កិរ ហត្ថិភោគជនបទេ សង្ករ វិហារោ នាម អត្ថិ។ តស្ស ភោជនសាលទ្វារេ សង្កររុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា រត្តិភាគេ ឯកស្ស ទហរស្ស សរភញ្ញសេន ឥទំ សុត្តំ ឱសារេន្តស្ស សុត្វា សាធុការំ អទាសិ។ ទហរោ កោ ឯសោតិ អាហ។ អហំ, ភន្តេ, ឥមស្មិំ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតាតិ។ កស្មិំ ទេវតេ បសន្នាសិ, កិំ សទ្ទេ, ឧទាហុ សុត្តេតិ? សទ្ទោ នាម, ភន្តេ, យស្ស កស្សចិ ហោតិយេវ, សុត្តេ បសន្នាម្ហិ។ សត្ថារា ជេតវនេ និសីទិត្វា កថិតទិវសេ ច អជ្ជ ច ឯកព្យញ្ជនេបិ នានំ នត្ថីតិ។ អស្សោសិ ត្វំ ទេវតេ សត្ថារា កថិតទិវសេតិ? អាម, ភន្តេ។ កត្ថ បិតា អស្សោសីតិ? ជេតវនំ, ភន្តេ, គតាម្ហិ, មហេសក្ខាសុ បន ទេវតាសុ អាគច្ឆន្តីសុ តត្ថ ឱកាសំ អលភិត្វា ឥធេវ ឋត្វា អស្សោសិន្តិ។ ឯត្ថ បិតាយ សក្កា សុត្ត សទ្ទោ សោតុន្តិ? ត្វំ បន, ភន្តេ, មយ្ហំ សទ្ទំ សុណាសីតិ? អាម ទេវតេតិ។ ទក្ខិណកណ្ណបស្សេ និសីទិត្វា កថនកាលោ វិយ, ភន្តេ, ហោតីតិ។ កិំ បន ទេវតេ សត្ថុ រូបំ បស្សសីតិ? សត្ថា មមេវ ឱលោកេតីតិ មញ្ញមានា សណ្ឋាតុំ ន សក្កោមិ, ភន្តេតិ។ វិសេសំ បន និព្ពត្តេតុំ អសក្ខិត្ថ ទេវតេតិ។ ទេវតា តត្ថេវ អន្តរធាយិ។ តំ ទិវសំ កិរេស ទេវបុត្តោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតោ។ ឯវមិទំ សុត្តំ ទេវតានំ បិយំ មនាបំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វីមំសកសុត្តវណ្ណនា

៤៨៧. ឯវំ មេ សុតន្តិ វីមំសកសុត្តំ។ តត្ថ **វីមំសកេនា**តិ តយោ វីមំសកា – អត្ថវីមំសកោ សង្ខារវីមំសកោ សត្ថុវីមំសកោតិ។ តេសុ, “បណ្ឌិតា ហារុសោ, មនុស្សា វីមំសកា”តិ (សំ. និ. ៣.២) ឯត្ថ អត្ថវីមំសកោ អាគតោ។ “យតោ ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ ធាតុកុសលោ ច ហោតិ, អាយតនកុសលោ ច ហោតិ, បដិច្ចសមុប្បាទកុសលោ ច ហោតិ, ឋានាដ្ឋានកុសលោ ច ហោតិ, ឯត្តាវតា ខោ, អានន្ទ, បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ វីមំសកោតិ អលំ វចនាយា”តិ (ម. និ. ៣.១២៤) ឯត្ថ សង្ខារវីមំសកោ អាគតោ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ សត្ថុវីមំសកោ អធិប្បេតោ។ **ចេតោបរិយាយ**ន្តិ ចិត្តវារំ ចិត្តបរិច្ឆេទំ។ **សមន្នេសនា**តិ ឯសនា បរិយេសនា ឧបបរិក្ខា។ **ឥតិ វិញ្ញាណាយា**តិ ឯវំ វិជាននត្ថាយ។

៤៨៨. ទ្វីសុ ធម្មេសុ តថាគតោ សមន្នេសិតព្ពោតិ ឥធ កល្យាណមិត្តូបនិស្សយំ ទស្សេតិ។ មហា ហិ ឯស កល្យាណមិត្តូបនិស្សយោ នាម។ តស្ស មហន្តភាវោ ឯវំ វេទិតព្ពោ – ឯកស្មិំ ហិ សមយេ អាយស្មា អានន្ទោ ឧបឌ្ឍំ អត្តនោ អានុភាវេន ហោតិ, ឧបឌ្ឍំ កល្យាណមិត្តានុភាវេនាតិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ ធម្មតាយ និច្ឆេតុំ អសក្កោន្តោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ, – “ឧបឌ្ឍមិទំ, ភន្តេ, ព្រហ្មចរិយស្ស, យទិទំ កល្យាណមិត្តតា កល្យាណសហាយតា កល្យាណសម្បវង្កតា”តិ។ ភគវា អាហ – “មា ហេវំ, អានន្ទ, មា ហេវំ, អានន្ទ, សកលមេវិទំ, អានន្ទ, ព្រហ្មចរិយំ យទិទំ កល្យាណមិត្តតា កល្យាណសហាយតា, កល្យាណសម្បវង្កតា។ កល្យាណមិត្តស្សេតំ, អានន្ទ, ភិក្ខុនោ បាដិកង្ខំ កល្យាណសហាយស្ស កល្យាណសម្បវង្កស្ស, អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេស្សតិ, អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ពហុលីករិស្សតិ។ កថញ្ចានន្ទ, ភិក្ខុ កល្យាណមិត្តោ…បេ… អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេតិ, អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ពហុលីករោតិ។ ឥធានន្ទ, ភិក្ខុ សម្មាទិដ្ឋឹ ភាវេតិ…បេ… សម្មាសមាធឹ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ ឯវំ ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ កល្យាណមិត្តោ…បេ… ពហុលីករោតិ, តទមិនាបេតំ, អានន្ទ, បរិយាយេន វេទិតព្ពំ។ យថា សកលមេវិទំ ព្រហ្មចរិយំ យទិទំ កល្យាណមិត្តតា កល្យាណសហាយតា កល្យាណសម្បវង្កតា។ មមញ្ហិ, អានន្ទ, កល្យាណមិត្តំ អាគម្ម ជាតិធម្មា សត្តា ជាតិយា បរិមុច្ចន្តិ។ ជរាធម្មា…បេ… សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្ស បាយាសធម្មា សត្តា សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសេហិ បរិមុច្ចន្តី”តិ (សំ. និ. ៥.២)។

ភិក្ខូនំ ពាហិរង្គសម្បត្តិំ កថេន្តោបិ អាហ – “ពាហិរំ, ភិក្ខវេ, អង្គន្តិ ករិត្វា នាញ្ញំ ឯកង្គម្បិ សមនុបស្សាមិ, យំ ឯវំ មហតោ អត្ថាយ សំវត្តតិ, យថយិទំ, ភិក្ខវេ, កល្យាណមិត្តតា។ កល្យាណមិត្តតា, ភិក្ខវេ, មហតោ អត្ថាយ សំវត្តតី”តិ (អ. និ. ១.១១៣)។ មហាចុន្ទស្ស កិលេសសល្លេខបដិបទំ កថេន្តោបិ, “បរេ បាបមិត្តា ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ កល្យាណមិត្តា ភវិស្សាមាតិ សល្លេខោ ករណីយោ”តិ (ម. និ. ១.៨៣) អាហ។ មេឃិយត្ថេរស្ស វិមុត្តិបរិបាចនិយធម្មេ កថេន្តោបិ, “អបរិបក្កាយ, មេឃិយ, ចេតោវិមុត្តិយា បញ្ច ធម្មា បរិបាកាយ សំវត្តន្តិ។ កតមេ បញ្ច? ឥធ, មេឃិយ, ភិក្ខុ កល្យាណមិត្តោ ហោតិ”តិ (ឧទា. ៣១) កល្យាណមិត្តូបនិស្សយមេវ វិសេសេសិ។ បិយបុត្តស្ស រាហុលត្ថេរស្ស អភិណ្ហោវាទំ ទេន្តោបិ –

“មិត្តេ ភជស្សុ កល្យាណេ, បន្តញ្ច សយនាសនំ;
វិវិត្តំ អប្បនិគ្ឃោសំ, មត្តញ្ញូ ហោហិ ភោជនេ។

ចីវរេ បិណ្ឌបាតេ ច, បច្ចយេ សយនាសនេ;
ឯតេសុ តណ្ហំ មាកាសិ, មា លោកំ បុនរាគមី”តិ។ (សុ. និ. ៣៤០, ៣៤១) –

កល្យាណមិត្តូបនិស្សយមេវ សព្ពបឋមំ កថេសិ។ ឯវំ មហា ឯស កល្យាណមិត្តូបនិស្សយោ នាម។ ឥធាបិ តំ ទស្សេន្តោ ភគវា **ទ្វីសុ ធម្មេសុ តថាគតោ សមន្នេសិតព្ពោ**តិ ទេសនំ អារភិ។ បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ តថាគតំ ឯសតុ គវេសតូតិ អត្ថោ។ ឯតេន ភគវា អយំ មហាជច្ចោតិ វា, លក្ខណសម្បន្នោតិ វា, អភិរូបោ ទស្សនីយោតិ វា, អភិញ្ញាតោ អភិលក្ខិតោតិ វា, ឥមំ និស្សាយាហំ ចីវរាទយោ បច្ចយេ លភិស្សាមីតិ វា, ឯវំ ចិន្តេត្វា មំ និស្សាយ វសនកិច្ចំ នត្ថិ។ យោ បន ឯវំ សល្លក្ខេតិ, “បហោតិ មេ ឯស សត្ថា ហុត្វា សត្ថុកិច្ចំ សាធេតុ”ន្តិ, សោ មំ ភជតូតិ សីហនាទំ នទតិ។ ពុទ្ធសីហនាទោ កិរ នាមេស សុត្តន្តោតិ។

ឥទានិ តេ ទ្វេ ធម្មេ ទស្សេន្តោ **ចក្ខុសោតវិញ្ញេយ្យេសូ**តិ អាហ។ តត្ថ សត្ថុ កាយិកោ សមាចារោ វិមំសកស្ស ចក្ខុវិញ្ញេយ្យោ ធម្មោ នាម។ វាចសិកោ សមាចារោ សោតវិញ្ញេយ្យោ ធម្មោ នាម។ ឥទានិ តេសុ សមន្នេសិតព្ពាការំ ទស្សេន្តោ **យេ សំកិលិដ្ឋា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សំកិលិដ្ឋា**តិ កិលេសសម្បយុត្តា។ តេ ច ន ចក្ខុសោតវិញ្ញេយ្យា។ យថា បន ឧទកេ ចលន្តេ វា បុប្ផុឡកេ វា មុញ្ចន្តេ អន្តោ មច្ឆោ អត្ថីតិ វិញ្ញាយតិ, ឯវំ បាណាតិបាតាទីនិ វា ករោន្តស្ស, មុសាវាទាទីនិ វា ភណន្តស្ស កាយវចីសមាចារេ ទិស្វា ច សុត្វា ច តំសមុដ្ឋាបកចិត្តំ សំកិលិដ្ឋន្តិ វិញ្ញាយតិ។ តស្មា ឯវមាហ។ សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស ហិ កាយវចីសមាចារាបិ សំកិលិដ្ឋាយេវ នាម។ **ន តេ តថាគតស្ស សំវិជ្ជន្តី**តិ ន តេ តថាគតស្ស អត្ថិ។ ន ឧបលព្ភន្តីតិ ឯវំ ជានាតីតិ អត្ថោ។ នត្ថិតាយេវ ហិ តេ ន ឧបលព្ភន្តិ ន បដិច្ឆន្នតាយ។ តថា ហិ ភគវា ឯកទិវសំ ឥមេសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុសង្ឃំ បវារេន្តោ អាហ – “ហន្ទ ទានិ, ភិក្ខវេ, បវារេមិ វោ, ន ច មេ កិញ្ចិ គរហថ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា”តិ។ ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា សារិបុត្តោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា យេន ភគវា តេនញ្ជលី បណាមេត្វា ភគវន្តំ ឯតទវោច – “ន ខោ មយំ, ភន្តេ, ភគវតោ កិញ្ចិ គរហាម កាយិកំ វា វាចសិកំ វា។ ភគវា ហិ, ភន្តេ, អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, អសញ្ជាតស្ស មគ្គស្ស សញ្ជនេតា, អនក្ខាតស្ស មគ្គស្ស អក្ខាតា, មគ្គញ្ញូ មគ្គវិទូ មគ្គកោវិទោ។ មគ្គានុគា ច, ភន្តេ, ឯតរហិ សាវកា វិហរន្តិ បច្ឆាសមន្នាគតា”តិ (សំ. និ. ១.២១៥)។ ឯវំ បរិសុទ្ធា តថាគតស្ស កាយវចីសមាចារា។ ឧត្តរោបិ សុទំ មាណវោ តថាគតស្ស កាយវចីទ្វារេ អនារាធនីយំ កិញ្ចិ បស្សិស្សាមីតិ សត្ត មាសេ អនុពន្ធិត្វា លិក្ខាមត្តម្បិ ន អទ្ទស។ មនុស្សភូតោ វា ឯស ពុទ្ធភូតស្ស កាយវចីទ្វារេ កឹ អនារាធនីយំ បស្សិស្សតិ? មារោបិ ទេវបុត្តោ ពោធិសត្តស្ស សតោ មហាភិនិក្ខមនតោ បដ្ឋាយ ឆព្ពស្សានិ គវេសមានោ កិញ្ចិ អនារាធនីយំ នាទ្ទស, អន្តមសោ ចេតោបរិវិតក្កមត្តម្បិ។ មារោ កិរ ចិន្តេសិ – “សចស្ស វិតក្កិតមត្តម្បិ អកុសលំ បស្សិស្សាមិ, តត្ថេវ នំ មុទ្ធនិ បហរិត្វា បក្កមិស្សាមី”តិ។ សោ ឆព្ពស្សានិ អទិស្វា ពុទ្ធភូតម្បិ ឯកំ វស្សំ អនុពន្ធិត្វា កិញ្ចិ វជ្ជំ អបស្សន្តោ គមនសមយេ វន្ទិត្វា –

“មហាវីរ មហាបុញ្ញំ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
សព្ពវេរភយាតីតំ, បាទេ វន្ទាមិ គោតម”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.១៥៩) –

គាថំ វត្វា គតោ។

វីតិមិស្សាតិ កាលេ កណ្ហា, កាលេ សុក្កាតិ ឯវំ វោមិស្សកា។ **វោទាតា**តិ បរិសុទ្ធា និក្កិលេសា។ **សំវិជ្ជន្តី**តិ វោទាតា ធម្មា អត្ថិ ឧបលព្ភន្តិ។ តថាគតស្ស ហិ បរិសុទ្ធា កាយសមាចារាទយោ។ តេនាហ – “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្ស អរក្ខេយ្យានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? បរិសុទ្ធកាយសមាចារោ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស កាយទុច្ចរិតំ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ, ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសី’តិ។ បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ…

បរិសុទ្ធមនោសមាចារោ… បរិសុទ្ធាជីវោ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ , នត្ថិ តថាគតស្ស មិច្ឆាជីវោ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ, មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសី’’តិ (អ. និ. ៧.៥៨)។

ឥមំ កុសលំ ធម្មន្តិ ឥមំ អនវជ្ជំ អាជីវដ្ឋមកសីលំ។ ‘‘អយមាយស្មា សត្ថា កី នុ ខោ ទីឃរត្តំ សមាបន្នោ អតិចិរកាលតោ បដ្ឋាយ ឥមិនា សមន្នាគតោ, ឧទាហុ ឥត្តរសមាបន្នោ ហិយ្យោ វា បរេ វា បរសុវេ វា ទិវសេ សមាបន្នោ’’តិ ឯវំ គវេសតូតិ អត្ថោ។ ឯកច្ចេន ហិ ឯកស្មិំ ឋានេ វសន្តេន ពហុ មិច្ឆាជីវកម្មំ កតំ, តំ តត្ថ កាលាតិក្កមេ បញ្ញាយតិ, បាកដំ ហោតិ។ សោ អញ្ញតរំ បច្ចន្តគាមំ វា សមុទ្ទតីរំ វា គន្ត្វា បណ្ណសាលំ ការេត្វា អារញ្ញកោ វិយ ហុត្វា វិហរតិ។ មនុស្សា សម្ភាវនំ ឧប្បាទេត្វា តស្ស បណីតេ បច្ចយេ ទេន្តិ។ ជនបទវាសិនោ ភិក្ខូ តស្ស បរិហារំ ទិស្វា, ‘‘អតិទប្បិតោ វតាយំ អាយស្មា, កោ នុ ខោ ឯសោ’’តិ បរិគ្គណ្ហន្តា, ‘‘អសុកដ្ឋានេ អសុកំ នាម មិច្ឆាជីវំ កត្វា បក្កន្តភិក្ខូ’’តិ ញត្វា ន សក្កា ឥមិនា សទ្ធិំ ឧបោសថោ វា បវារណា វា កាតុន្តិ សន្និបតិត្វា ធម្មេន សមេន ឧក្ខេបនីយាទីសុ អញ្ញតរំ កម្មំ ករោន្តិ។ ឯវរូបាយ បដិច្ឆន្នបដិបត្តិយា អត្ថិភាវំ វា នត្ថិភាវំ វា វីមំសាបេតុំ ឯវមាហ។

ឯវំ ជានាតីតិ ទីឃរត្តំ សមាបន្នោ, ន ឥត្តរសមាបន្នោតិ ជានាតិ។ អនច្ឆរិយំ ចេតំ។ យំ តថាគតស្ស ឯតរហិ សព្ពញ្ញុតំ បត្តស្ស ទីឃរត្តំ អាជីវដ្ឋមកសីលំ បរិសុទ្ធំ ភវេយ្យ។ យស្ស ពោធិសត្តកាលេបិ ឯវំ អហោសិ។

អតីតេ កិរ គន្ធាររាជា ច វេទេហរាជា ច ទ្វេបិ សហាយកា ហុត្វា កាមេសុ អាទីនវំ ទិស្វា រជ្ជានិ បុត្តានំ និយ្យាតេត្វា ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ឯកស្មិំ អរញ្ញគាមកេ បិណ្ឌាយ ចរន្តិ។ បច្ចន្តោ នាម ទុល្លភលោណោ ហោតិ។ តតោ អលោណំ យាគុំ លភិត្វា ឯកិស្សាយ សាលាយ និសីទិត្វា បិវន្តិ។ អន្តរន្តរេ មនុស្សា លោណចុណ្ណំ អាហរិត្វា ទេន្តិ។ ឯកទិវសំ ឯកោ វេទេហិសិស្ស បណ្ណេ បក្ខិបិត្វា លោណចុណ្ណំ អទាសិ ។ វេទេហិសិ គហេត្វា ឧបឌ្ឍំ គន្ធារិសិស្ស-សន្តិកេ ឋបេត្វា ឧបឌ្ឍំ អត្តនោ សន្តិកេ ឋបេសិ។ តតោ ថោកំ បរិភុត្តាវសេសំ ទិស្វា, ‘‘មា ឥទំ នស្សី’’តិ បណ្ណេន វេឋេត្វា តិណគហនេ ឋបេសិ។ បុន ឯកស្មិំ ទិវសេ យាគុបានកាលេ សតិំ កត្វា ឱលោកេន្តោ តំ ទិស្វា គន្ធារិសិំ ឧបសង្កមិត្វា, ‘‘ឥតោ ថោកំ គណ្ហថ អាចរិយា’’តិ អាហ។ កុតោ តេ លទ្ធំ វេទេហិសីតិ? តស្មិំ ទិវសេ បរិភុត្តាវសេសំ ‘‘មា នស្សី’’តិ មយា ឋបិតន្តិ។ គន្ធារិសិ គហេតុំ ន ឥច្ឆតិ, អលោណកំយេវ យាគុំ បិវិត្វា វេទេហំ ឥសិំ អវោច –

‘‘ហិត្វា គាមសហស្សានិ, បរិបុណ្ណានិ សោឡស;
កោដ្ឋាគារានិ ផីតានិ, សន្និធិំ ទានិ កុព្ពសី’’តិ។ (ជា. ១.៧.៧៦);

វេទេហិសិ អវោច – ‘‘តុម្ហេ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតា, ឥទានិ កស្មា លោណចុណ្ណមត្តសន្និធិការណា បព្ពជ្ជាយ អនុច្ឆវិកំ ន ករោថា’’តិ? កឹ មយា កតំ វេទេហិសីតិ? អថ នំ អាហ –

‘‘ហិត្វា គន្ធារវិសយំ, បហូតធនធារិយំ;
បសាសនតោ និក្ខន្តោ, ឥធ ទានិ បសាសសី’’តិ។ (ជា. ១.៧.៧៧);

គន្ធារោ អាហ –

‘‘ធម្មំ ភណាមិ វេទេហ, អធម្មោ មេ ន រុច្ចតិ;
ធម្មំ មេ ភណមានស្ស, ន បាបមុបលិម្បតី’’តិ។ (ជា. ១.៧.៧៨);

វេទេហោ អាហ –

‘‘យេន កេនចិ វណ្ណេន, បរោ លភតិ រុប្បនំ;
មហត្ថិយម្បិ ចេ វាចំ, ន តំ ភាសេយ្យ បណ្ឌិតោ’’តិ។ (ជា. ១.៧.៧៩);

គន្ធារោ អាហ –

‘‘កាមំ រុប្បតុ វា មា វា, ភុសំវ វិកិរីយតុ;
ធម្មំ មេ ភណមានស្ស, ន បាបមុបលិម្បតី’’តិ។ (ជា. ១.៧.៨០);

តតោ វេទេហិសិ យស្ស សកាបិ ពុទ្ធិ នត្ថិ, អាចរិយសន្តិកេ វិនយំ ន សិក្ខតិ, សោ អន្ធមហិំសោ វិយ វនេ ចរតីតិ ចិន្តេត្វា អាហ –

“នោ ចេ អស្ស សកា ពុទ្ធិ, វិនយោ វា សុសិក្ខិតោ;
វនេ អន្ធមហីសោវ, ចរេយ្យ ពហុកោ ជនោ។

យស្មា ច បនិធេកច្ចេ, អាចេរម្ហិ សុសិក្ខិតា;
តស្មា វិនីតវិនយា, ចរន្តិ សុសមាហិតា”តិ។ (ជា. ១.៧.៨១-៨២);

ឯវញ្ច បន វត្វា វេទេហិសិ អជានិត្វា មយា កតតន្តិ តន្ទាវិសី ខមាបេសិ។ តេ ឧភោបិ តបំ ចរិត្វា ព្រហ្មលោកំ អគមំសុ។ ឯវំ តថាគតស្ស ពោធិសត្តកាលេបិ ទីឃរត្តំ អាជីវដ្ឋមកសីលំ បរិសុទ្ធំ អហោសិ។

ឧត្តជ្ឈាបន្នោ អយមាយស្មា ភិក្ខុ យសបត្តោតិ អយមាយស្មា អម្ហាកំ សត្ថា ភិក្ខុ ញត្តំ បញ្ញាតភាវំ បាកដភាវំ អជ្ឈាបន្នោ នុ ខោ, សយញ្ច បរិវារសម្បត្តិំ បត្តោ នុ ខោ នោតិ។ តេន ចស្ស បញ្ញាតជ្ឈាបន្នភាវេន យសសន្និស្សិតភាវេន ច កិំ ឯកច្ចេ អាទីនវា សន្និស្សន្តិ ឧទាហុ នោតិ ឯវំ សមន្នេសន្តូតិ ទស្សេតិ។ **ន តាវ, ភិក្ខវេ**តិ, ភិក្ខវេ, យាវ ភិក្ខុ ន រាជរាជមហាមត្តាទីសុ អភិញ្ញាតភាវំ វា បរិវារសម្បត្តិំ វា អាបន្នោ ហោតិ, តាវ ឯកច្ចេ មានាតិមានាទយោ អាទីនវា ន សំវិជ្ជន្តិ ឧបសន្តូបសន្តោ វិយ សោតាបន្នោ វិយ សកទាគាមី វិយ ច វិហរតិ។ អរិយោ នុ ខោ បុថុជ្ជនោ នុ ខោតិបិ ញាតុំ ន សក្កា ហោតិ។

យតោ ច ខោ, ភិក្ខវេតិ យទា បន ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ញាតោ ហោតិ បរិវារសម្បន្នោ វា, តទា តិណ្ហេន សិង្គេន គោគណំ វិជ្ឈន្តោ ទុដ្ឋគោណោ វិយ, មិគសង្ឃំ អភិមទ្ទមានោ ទីបិ វិយ ច អញ្ញេ ភិក្ខូ តត្ថ តត្ថ វិជ្ឈន្តោ អគារវោ អសភាគវុត្តិ អគ្គបាទេន ភូមិំ ផុសន្តោ វិយ ចរតិ។ ឯកច្ចោ បន កុលបុត្តោ យថា យថា ញាតោ ហោតិ យសស្សី, តថា តថា ផលភារភរិតោ វិយ សាលិ សុដ្ឋុតរំ ឱនមតិ, រាជរាជមហាមត្តាទីសុ ឧបសង្កមន្តេសុ អកិញ្ចនភាវំ បច្ចវេក្ខិត្វា សមណសញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វា ឆិន្នវិសាណឧសភោ វិយ, ចណ្ឌាលទារកោ វិយ ច សោរតោ និវាតោ នីចចិត្តោ ហុត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចេវ សទេវកស្ស ច លោកស្ស, ហិតាយ សុខាយ បដិបជ្ជតិ។ ឯវរូបំ បដិបត្តិំ សន្ធាយ “នាស្ស ឥធេកច្ចេ អាទីនវា”តិ អាហ។

តថាគតោ បន អដ្ឋសុ លោកធម្មេសុ តាទី, សោ ហិ លាភេបិ តាទី, អលាភេបិ តាទី, យសេបិ តាទី, អយសេបិ តាទី, បសំសាយបិ តាទី, និន្ទាយបិ តាទី, សុខេបិ តាទី, ទុក្ខេបិ តាទី, តស្មា សព្ពាការេន នាស្ស ឥធេកច្ចេ អាទីនវា សំវិជ្ជន្តិ។ **អភយូបរតោ**តិ អភយោ ហុត្វា ឧបរតោ, អច្ចន្តូបរតោ សតតូបរតោតិ អត្ថោ។ ន វា ភយេន ឧបរតោតិបិ អភយូបរតោ។ ចត្តារិ ហិ ភយានិ កិលេសភយំ វដ្ដភយំ ទុគ្គតិភយំ ឧបវាទភយន្តិ។ បុថុជ្ជនោ ចតូហិបិ ភយេហិ ភាយតិ។ សេក្ខា តីហិ, តេសញ្ហិ ទុគ្គតិភយំ បហីនំ, ឥតិ សត្ត សេក្ខា ភយូបរតា, ខីណាសវោ អភយូបរតោ នាម, តស្ស ហិ ឯកម្បិ ភយំ នត្ថិ។ កិំ បរវាទភយំ នត្ថីតិ? នត្ថិ។ បរានុទ្ទយំ បន បដិច្ច, “មាទិសំ ខីណាសវំ បដិច្ច សត្តា មា នស្សន្តូ”តិ ឧបវាទំ រក្ខតិ។ មូលុប្បលវាបិវិហារវាសី យសត្ថេរោ វិយ។

ថេរោ កិរ មូលុប្បលវាបិគាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អថស្ស ឧបដ្ឋាកកុលទ្វារំ បត្តស្ស បត្តំ គហេត្វា ចណ្ឌិលបីឋកំ និស្សាយ អាសនំ បញ្ញាបេសុំ។ អមច្ចធីតាបិ តំឃរេ បីឋកំ និស្សាយ បរតោភាគេ នីចតរំ អាសនំ បញ្ញាបេត្វា និសីទិ។ ឯកោ នេវាសិកោ ភិក្ខុ បច្ឆា បិណ្ឌាយ បរិវេណ្ឌោ ទ្វារេ ឋត្វាវ ឱលោកេន្តោ ថេរោ អមច្ចធីតរា សទ្ធិំ ឯកមញ្ចេ និសិន្នោតិ សល្លក្ខេត្វា, “អយំ បំសុកូលិកោ វិហារេវ ឧបសន្តូបសន្តោ វិយ វិហរតិ, អន្តោគាមេ បន ឧបដ្ឋាយិកាហិ សទ្ធិំ ឯកមញ្ចេ និសីទតី”តិ ចិន្តេត្វា, “កិំ នុ ខោ មយា ទុទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ បុនប្បុនំ ឱលោកេត្វា តថាសញ្ញីវ ហុត្វា បក្កាមិ។ ថេរោបិ ភត្តកិច្ចំ កត្វា វិហារំ គន្ត្វា វសនដ្ឋានំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និសីទិ។ នេវាសិកោបិ កតភត្តកិច្ចោ វិហារំ គន្ត្វា, “តំ បំសុកូលិកំ និគ្គណ្ហិត្វា វិហារា និក្កឌ្ឍិស្សាមី”តិ អសញ្ញាតនីហារេន ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា បរិភោគឃដតោ ឧលុង្កេន ឧទកំ គហេត្វា មហាសទ្ទំ ករោន្តោ បាទេ ធោវិ។ ថេរោ, “កោ នុ ខោ អយំ អសញ្ញាតចារិកោ”តិ អាវជ្ជន្តោ សព្ពំ ញត្វា, “អយំ មយិ មនំ បទោសេត្វា អបាយូបគោ មា អហោសី”តិ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា កណ្ណិកាមណ្ឌលសមីបេ បល្លង្កេន និសីទិ។ នេវាសិកោ ទុដ្ឋាការេន យដិកំ ឧក្ខិបិត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា អន្តោ បរិវេណ្ឌោ ថេរំ អបស្សន្តោ, “ហេដ្ឋាមញ្ចំ បរិវេណ្ឌោ ភវិស្សតី”តិ ឱលោកេត្វា តត្ថាបិ អបស្សន្តោ និក្ខមិតុំ អារភិ។ ថេរោ ឧក្កាសិ។ ឥតរោ ឧទ្ធំ ឱលោកេន្តោ ទិស្វា អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ ឯវមាហ – “បតិរូបំ តេ, អាវុសោ, បំសុកូលិក ឯវំ អានុភាវសម្បន្នស្ស ឧបដ្ឋាយិកាយ សទ្ធិំ ឯកមញ្ចេ និសីទិតុ”ន្តិ។ បព្ពជិតា នាម, ភន្តេ, មាតុគាមេន សទ្ធិំ ន ឯកមញ្ចេ និសីទន្តិ, តុម្ហេហិ បន ទុទ្ទិដ្ឋមេតន្តិ។ ឯវំ ខីណាសវា បរានុទ្ទយាយ ឧបវាទំ រក្ខន្តិ។

ខយា រាគស្សាតិ រាគស្ស ខយេនេវ។ វីតរាគត្តា កាមេ ន បដិសេវតិ, ន បដិសង្ខាយ វារេត្វាតិ។ **តញ្ចេ**តិ ឯវំ តថាគតស្ស កិលេសប្បហានំ ញត្វា តត្ថ តត្ថ ឋិតនិសិន្នកាលាទីសុបិ ចតុបរិសមជ្ឈេ អលង្កតធម្មាសនេ និសីទិត្វាបិ ឥតិបិ សត្ថា វីតរាគោ វីតទោសោ វីតមោហោ វន្តកិលេសោ បហីនមលោ អព្ភា មុត្តបុណ្ណចន្ទោ វិយ សុបរិសុទ្ធោតិ ឯវំ តថាគតស្ស កិលេសប្បហានេ វណ្ណំ កថយមានំ តំ វីមំសកំ ភិក្ខុំ បរេ ឯវំ បុច្ឆេយ្យុំ ចេតិ អត្ថោ។

អាការាតិ ការណានិ។ **អន្វយា**តិ អនុពុទ្ធិយោ។ **សង្ឃេ វា វិហរន្តោ**តិ អប្បេកទា អបរិច្ឆិន្នគណនស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈេ វិហរន្តោ។ **ឯកោ វា វិហរន្តោ**តិ ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខវេ , អឌ្ឍមាសំ បដិសល្លីយិតុន្តិ, តេមាសំ បដិសល្លីយិតុន្តិ ឯវំ បដិសល្លានេ ចេវ បាលិលេយ្យកវនសណ្ឌេ ច ឯកកោ វិហរន្តោ។ **សុគតា**តិ សុដ្ឋុគតា សុប្បដិបន្នា ការកា យុត្តបយុត្តា។ ឯវរូបាបិ ហិ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ អត្ថិ។ **ទុគ្គតា**តិ ទុដ្ឋុគតា ទុប្បដិបន្នា កាយទឡ្ហិពហុលា វិស្សដ្ឋកម្មដ្ឋានា។ ឯវរូបាបិ ឯកច្ចេ អត្ថិ។ **គណមនុសាសន្តី**តិ គណពន្ធនេន ពទ្ធា គណារាមា គណពហុលិកា ហុត្វា គណំ បរិហរន្តិ។ ឯវរូបាបិ ឯកច្ចេ អត្ថិ។ តេសំ បដិបក្ខភូតា គណតោ និស្សដា វិសំសដ្ឋា វិប្បមុត្តវិហារិនោបិ អត្ថិ។

អាមិសេសុ សន្ទិស្សន្តីតិ អាមិសគិទ្ធា អាមិសចក្ខុកា ចតុបច្ចយអាមិសត្ថមេវ អាហិណ្ឌមានា អាមិសេសុ សន្ទិស្សមានកភិក្ខូបិ អត្ថិ។ អាមិសេន អនុបលិត្តា ចតូហិ បច្ចយេហិ វិនិវត្តមានសា អព្ភា មុត្តចន្ទសទិសា ហុត្វា វិហរមានាបិ អត្ថិ។ **នាយមាយស្មា តំ តេន អវជានាតី**តិ អយំ អាយស្មា សត្ថា តាយ តាយ បដិបត្តិយា តំ តំ បុគ្គលំ នាវជានាតិ, អយំ បដិបន្នោ ការកោ, អយំ គណតោ និស្សដោ វិសំសដ្ឋោ។ អយំ អាមិសេន អនុបលិត្តោ បច្ចយេហិ វិនិវត្តមានសោ អព្ភា មុត្តោ ចន្ទិមា វិយាតិ ឯវមស្ស គេហសិតវសេន ឧស្សាទនាបិ នត្ថិ។ អយំ ទុប្បដិបន្នោ អការកោ កាយទឡ្ហិពហុលោ វិស្សដ្ឋកម្មដ្ឋានោ, អយំ គណពន្ធនពទ្ធោ, អយំ អាមិសគិទ្ធោ លោលោ អាមិសចក្ខុកោតិ ឯវមស្ស គេហសិតវសេន អបសាទនាបិ នត្ថីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា កិំ កថិតំ ហោតិ? តថាគតស្ស សត្តេសុ តាទិភាវោ កថិតោ ហោតិ។ អយញ្ហិ –

“វធកស្ស ទេវទត្តស្ស, ចោរស្សង្គុលិមាលិនោ;
ធនបាលេ រាហុលេ ច, សព្ពេសំ សមកោ មុនី”តិ។ (មិ. ប. ៦.៦.៥);

៤៨៩. តត្រ, ភិក្ខវេតិ តេសុ ទ្វីសុ វីមំសកេសុ។ យោ, “កេ បនាយស្មតោ អាការា”តិ បុច្ឆាយំ អាគតោ គណ្ឋិវីមំសកោ ច, យោ “អភយូបរតោ អយមាយស្មា”តិ អាគតោ មូលវីមំសកោ ច។ តេសុ មូលវីមំសកេន តថាគតោវ ឧត្តរិ បដិបុច្ឆិតព្ពោ។ សោ ហិ បុព្ពេ បរស្សេវ កថាយ និដ្ឋង្គតោ។ បរោ ច នាម ជានិត្វាបិ កថេយ្យ អជានិត្វាបិ។ ឯវមស្ស កថា ភូតាបិ ហោតិ អភូតាបិ, តស្មា បរស្សេវ កថាយ និដ្ឋំ អគន្ត្វា តតោ ឧត្តរិ តថាគតោវ បដិបុច្ឆិតព្ពោតិ អត្ថោ។

ព្យាករមានោតិ ឯត្ថ យស្មា តថាគតស្ស មិច្ឆាព្យាករណំ នាម នត្ថិ, តស្មា សម្មា មិច្ឆាតិ អវត្វា ព្យាករមានោត្វេវ វុត្តំ។ **ឯតំ បថោហមស្មិ ឯតំ គោចរោ**តិ ឯស មយ្ហំ បថោ ឯស គោចរោតិ អត្ថោ។ “ឯតាបាថោ”តិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ មយ្ហំ អាជីវដ្ឋមកសីលំ បរិសុទ្ធំ, ស្វាហំ តស្ស បរិសុទ្ធភាវេន វីមំសកស្ស ភិក្ខុនោ ញាណមុខេ ឯតាបាថោ, ឯវំ អាបាថំ គច្ឆាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នោ ច តេន តម្មយោ**តិ តេនបិ ចាហំ បរិសុទ្ធេន សីលេន ន តម្មយោ, ន សតណ្ហោ, បរិសុទ្ធសីលត្តាវ និត្តណ្ហោហមស្មីតិ ទីបេតិ។

ឧត្តរុត្តរិ បណីតបណីតន្តិ ឧត្តរុត្តរិ ចេវ បណីតតរញ្ច កត្វា ទេសេតិ។ **កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគ**ន្តិ កណ្ហំ ចេវ សុក្កញ្ច, តញ្ច ខោ សប្បដិភាគំ សវិបក្ខំ កត្វា, កណ្ហំ បដិពាហិត្វា សុក្កន្តិ សុក្កំ បដិពាហិត្វា កណ្ហន្តិ ឯវំ សប្បដិភាគំ កត្វា កណ្ហសុក្កំ ទេសេតិ។ កណ្ហំ ទេសេន្តោបិ សឧស្សាហំ សវិបាកំ ទេសេតិ, សុក្កំ ទេសេន្តោបិ សឧស្សាហំ សវិបាកំ ទេសេតិ។ **អភិញ្ញាយ ឥធេកច្ចំ ធម្មំ ធម្មេសុ និដ្ឋំ គច្ឆតី**តិ តស្មិំ ទេសិតេ ធម្មេ ឯកច្ចំ បដិវេធធម្មំ អភិញ្ញាយ តេន បដិវេធធម្មេន ទេសនាធម្មេ និដ្ឋំ គច្ឆតិ។ **សត្ថរិ បសីទតី**តិ ឯវំ ធម្មេ និដ្ឋំ គន្ត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សោ ភគវាតិ សត្ថរិ បសីទតិ។ តេន បន ភគវតា យោ ធម្មោ អក្ខាតោ, សោបិ ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ និយ្យានិកត្តា។ យ្វាស្ស តំ ធម្មំ បដិបន្នោ សង្ឃោ, សោបិ សុប្បដិបន្នោ វង្កាទិទោសរហិតំ បដិបទំ បដិបន្នត្តាតិ ឯវំ ធម្មេ សង្ឃេបិ បសីទតិ។ **តញ្ចេ**តិ តំ ឯវំ បសន្នំ តត្ថ តត្ថ តិណ្ណំ រតនានំ វណ្ណំ កថេន្តំ ភិក្ខុំ។

៤៩០. ឥមេហិ អាការេហីតិ ឥមេហិ សត្ថុវីមំសនការណេហិ។ **ឥមេហិ បទេហី**តិ ឥមេហិ អក្ខរសម្បិណ្ឌនបទេហិ។ **ឥមេហិ ព្យញ្ជនេហី**តិ ឥមេហិ ឥធ វុត្តេហិ អក្ខរេហិ។ **សទ្ធា និវិដ្ឋា**តិ ឱកប្បនា បតិដ្ឋិតា។ **មូលជាតា**តិ

សោតាបត្តិមគ្គវសេន សញ្ជាតមូលា។ សោតាបត្តិមគ្គោ ហិ សទ្ធាយ មូលំ នាម។ **អាការវតី**តិ ការណំ បរិយេសិត្វា គហិតត្តា សការណា។ **ទស្សនមូលិកា**តិ សោតាបត្តិមគ្គមូលិកា។ សោ ហិ ទស្សនន្តិ វុច្ចតិ។ **ទឡ្ហា**តិ ថិរា។ **អសំហារិយា**តិ ហរិតុំ ន សក្កា។ **សមណេន វា**តិ សមិតបាបសមណេន វា។ **ព្រាហ្មណេន វា**តិ ពាហិតបាបព្រាហ្មណេន វា។ **ទេវេន វា**តិ ឧបបត្តិទេវេន វា។ **មារេន វា**តិ វសវត្តិមារេន វា, សោតាបន្នស្ស ហិ វសវត្តិមារេនាបិ សទ្ធា អសំហារិយា ហោតិ សូរម្ពដ្ឋស្ស វិយ។

សោ កិរ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា សោតាបន្នោ ហុត្វា គេហំ អាគតោ។ អថ មារោ ទ្វត្តឹសវរលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតំ ពុទ្ធរូបំ មាបេត្វា តស្ស ឃរទ្វារេ ឋត្វា – “សត្ថា អាគតោ”តិ សាសនំ បហិណិ។ សូរោ ចិន្តេសិ, “អហំ ឥទានេវ សត្ថុ សន្តិកា ធម្មំ សុត្វា អាគតោ, កឹ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ ឧបសង្កមិត្វា សត្ថុសញ្ញាយ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ មារោ អាហ – “យំ តេ មយា, សូរម្ពដ្ឋ, រូបំ អនិច្ចំ…បេ… វិញ្ញាណំ អនិច្ចន្តិ កថិតំ, តំ អនុបធារេត្វាវ សហសា មយា ឯវំ វុត្តំ។ តស្មា ត្វំ រូបំ និច្ចំ…បេ… វិញ្ញាណំ និច្ចន្តិ គណ្ហាហី”តិ។ សូរោ ចិន្តេសិ – “អដ្ឋានមេតំ, យំ ពុទ្ធា អនុបធារេត្វា អបច្ចក្ខំ កត្វា កិញ្ចិ កថេយ្យុំ, អទ្ធា អយំ មយ្ហំ វិពាធនត្ថំ មារោ អាគតោ”តិ។ តតោ នំ ត្វំ មារោតិ អាហ។ សោ មុសាវាទំ កាតុំ នាសក្ខិ, អាម មារោស្មីតិ បដិជានិ។ កស្មា អាគតោសីតិ វុត្តេ តវ សទ្ធាចាលនត្ថន្តិ អាហ។ កណ្ហ បាបិម, ត្វំ តាវ ឯកកោ តិដ្ឋ, តាទិសានំ មារានំ សតម្បិ សហស្សម្បិ មម សទ្ធំ ចាលេតុំ អសមត្ថំ, មគ្គេន អាគតា សទ្ធា នាម សិលាបថវិយំ បតិដ្ឋិតសិនេរុ វិយ អចលា ហោតិ, កឹ ត្វំ ឯត្ថាតិ អច្ឆរំ បហរិ។ សោ ឋាតុំ អសក្កោន្តោ តត្ថេវន្តរធាយិ។ **ព្រហ្មុនា វា**តិ ព្រហ្មកាយិកាទីសុ អញ្ញតរព្រហ្មុនា វា។ **កេនចិ វា លោកស្មិ**ន្តិ ឯតេ សមណាទយោ ឋបេត្វា អញ្ញេនបិ កេនចិ វា លោកស្មឹ ហរិតុំ ន សក្កា។ **ធម្មសមន្នេសនា**តិ សភាវសមន្នេសនា។ **ធម្មតាសុសមន្និដ្ឋោ**តិ ធម្មតាយ សុសមន្និដ្ឋោ, សភាវេនេវ សុដ្ឋុ សមន្នេសិតោ ហោតីតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

វីមំសកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កោសម្ពិយសុត្តវណ្ណនា

៤៩១. ឯវំ មេ សុតន្តិ កោសម្ពិយសុត្តំ។ តត្ថ **កោសម្ពិយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តស្ស កិរ នគរស្ស អារាមបោក្ខរណិអាទីសុ តេសុ តេសុ ឋានេសុ កោសម្ពរុក្ខាវ ឧស្សន្នា អហេសុំ, តស្មា កោសម្ពីតិ សង្ខំ អគមាសិ។ កុសម្ពស្ស នាម ឥសិនោ អស្សមតោ អវិទូរេ មាបិតត្តាតិបិ ឯកេ។ **ឃោសិតារាមេ**តិ ឃោសិតសេដ្ឋិនា ការិតេ អារាមេ។

បុព្ពេ កិរ អទ្ទិលរដ្ឋំ នាម អហោសិ។ តតោ កោតូហលកោ នាម ទលិទ្ទោ ឆាតកភយេន សបុត្តទារោ កេទារបរិច្ឆិន្នំ សុភិក្ខំ រដ្ឋំ គច្ឆន្តោ បុត្តំ វហិតុំ អសក្កោន្តោ ឆឌ្ឌេត្វា អគមាសិ។ មាតា និវត្តិត្វា តំ គហេត្វា គតា។ តេ ឯកំ គោបាលកគាមកំ បវិសឹសុ, គោបាលកានញ្ច តទា បហូតបាយសោ បដិយត្តោ ហោតិ, តតោ បាយសំ លភិត្វា ភុញ្ជឹសុ។ អថ សោ បុរិសោ បហូតបាយសំ ភុញ្ជិត្វា ជីរាបេតុំ អសក្កោន្តោ រត្តិភាគេ កាលំ កត្វា តត្ថេវ សុនខិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គហេត្វា កុក្កុរោ ជាតោ។ សោ គោបាលកស្ស បិយោ អហោសិ មនាបោ, គោបាលកោ ច បច្ចេកពុទ្ធំ ឧបដ្ឋាសិ។ បច្ចេកពុទ្ធោបិ ភត្តកិច្ចាវសានេ កុក្កុរស្ស ឯកំ បិណ្ឌំ ទេតិ។ សោ បច្ចេកពុទ្ធេ សិនេហំ ឧប្បាទេត្វា គោបាលកេន សទ្ធឹ បណ្ណសាលម្បិ គច្ឆតិ។

សោ គោបាលកេ អសន្និហិតេ ភត្តវេលាយ សយមេវ គន្ត្វា កាលារោចនត្ថំ បណ្ណសាលទ្វារេ ភុស្សតិ, អន្តរាមគ្គេបិ ចណ្ឌមិគេ ទិស្វា ភុស្សិត្វា បលាបេតិ។ សោ បច្ចេកពុទ្ធេ មុទុកេន ចិត្តេន កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ តត្រស្ស ឃោសកទេវបុត្តោត្វេវ នាមំ អហោសិ។ សោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា កោសម្ពិយំ ឯកស្មឹ កុលឃរេ និព្ពត្តិ។ តំ អបុត្តកោ សេដ្ឋិ តស្ស មាតាបិតូនំ ធនំ ទត្វា បុត្តំ កត្វា អគ្គហេសិ។ អថ សោ អត្តនោ បុត្តេ ជាតេ សត្តក្ខត្តុំ មារាបេតុំ ឧបក្កមិ។ សោ បុញ្ញវន្តតាយ សត្តសុបិ ឋានេសុ មរណំ អប្បត្វា អវសានេ ឯកាយ សេដ្ឋិធីតាយ វេយ្យត្តិយេន លទ្ធជីវិកោ អបរភាគេ បិតុអច្ចយេន សេដ្ឋិដ្ឋានំ បត្វា **ឃោសិតសេដ្ឋិ** នាម ជាតោ។ អញ្ញេបិ កោសម្ពិយំ កុក្កុដសេដ្ឋិ បាវារិកសេដ្ឋីតិ ទ្វេ សេដ្ឋិនោ សន្តិ។ ឥមេហិ សទ្ធឹ តយោ អហេសុំ។

តេន ច សមយេន តេសំ សហាយកានំ សេដ្ឋីនំ កុលូបកា បញ្ចសតា ឥសយោ បព្ពតបាទេ វសឹសុ។ តេ កាលេន កាលំ លោណម្ពិលសេវនត្ថាយ មនុស្សបថំ អាគច្ឆន្តិ។ អថេកស្មឹ វារេ គិម្ហសមយេ មនុស្សបថំ អាគច្ឆន្តា និរុទកមហាកន្តារំ អតិក្កមិត្វា កន្តារបរិយោសានេ មហន្តំ និគ្រោធរុក្ខំ ទិស្វា ចិន្តេសុំ – “យាទិសោ

អយំ រុក្ខោ, អទ្ធា ឯត្ថ មហេសក្ខាយ ទេវតាយ ភវិតព្ពំ, សាធុ វតស្ស, សចេ នោ បានីយំ វា ភោជនីយំ វា ទទេយ្យា’’តិ។ ទេវតា តស្សិនំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ឥមេសំ សង្គហំ ករិស្សាមីតិ អត្តនោ អានុភាវេន វិដបន្តរតោ នង្គលសីសមត្តំ ឧទកធារំ បវត្តេសិ។ តស្សិគណោ រជតក្ខន្ធសទិសំ ឧទកវដ្ដឹ ទិស្វា អត្តនោ ភាជនេហិ ឧទកំ គហេត្វា បរិភោគំ កត្វា ចិន្តេសិ – ‘‘ទេវតាយ អម្ហាកំ បរិភោគឧទកំ ទិន្នំ, ឥទំ បន អគាមកំ មហាអរញ្ញំ, សាធុ វតស្ស, សចេ នោ អាហារម្បិ ទទេយ្យា’’តិ។ ទេវតា តស្សិនំ ឧបសំកប្បនវសេន ទិព្ពានិ យាគុខជ្ជកាទីនិ ទត្វា សន្តប្បេសិ។ តស្សយោ ចិន្តយឹសុ – ‘‘ទេវតាយ អម្ហាកំ បរិភោគឧទកម្បិ ភោជនម្បិ សព្ពំ ទិន្នំ, សាធុ វតស្ស, សចេ នោ អត្តានំ ទស្សេយ្យា’’តិ។

ទេវតា តេសំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ឧបឌ្ឍកាយំ ទស្សេសិ។ តេ អាហំសុ – ‘‘ទេវតេ, មហតី តេ សម្បត្តិ, កឹ កម្មំ កត្វា ឥមំ សម្បត្តឹ អធិគតាសី’’តិ? ភន្តេ, នាតិមហន្តំ បរិត្តកំ កម្មំ កត្វាតិ។ ឧបឌ្ឍឧបោសថកម្មំ និស្សាយ ហិ ទេវតាយ សា សម្បត្តិ លទ្ធា។

អនាថបិណ្ឌិកស្ស កិរ គេហេ អយំ ទេវបុត្តោ កម្មការោ អហោសិ។ សេដ្ឋិស្ស ហិ គេហេ ឧបោសថទិវសេសុ អន្តមសោ ទាសកម្មការេ ឧបាទាយ សព្ពោ ជនោ ឧបោសថិកោ ហោតិ។ ឯកទិវសំ អយំ កម្មការោ ឯកកោវ បាតោ ឧដ្ឋាយ កម្មន្តំ គតោ។ មហាសេដ្ឋិ និវាបំ លភនមនុស្សេ សល្លក្ខេន្តោ ឯតស្សេវេកស្ស អរញ្ញំ គតភាវំ ញត្វា អស្ស សាយមាសត្ថាយ និវាបំ អទាសិ។ ភត្តការិកា ទាសី ឯកស្សេវ ភត្តំ បចិត្វា អរញ្ញតោ អាគតស្ស ភត្តំ វឌ្ឍេត្វា អទាសិ, កម្មការោ អាហ – ‘‘អញ្ញេសុ ទិវសេសុ ឥមស្មឹ កាលេ គេហំ ឯកសទ្ទំ អហោសិ, អជ្ជ អតិវិយ សន្និសិន្នំ, កឹ នុ ខោ ឯត’’ន្តិ ? តស្ស សា អាចិក្ខិ – ‘‘អជ្ជ ឥមស្មឹ គេហេ សព្ពេ មនុស្សា ឧបោសថិកា, មហាសេដ្ឋិ តុយ្ហេវេកស្ស និវាបំ អទាសី’’តិ។ ឯវំ អម្មាតិ? អាម សាមីតិ។ ឥមស្មឹ កាលេ ឧបោសថំ សមាទិន្នស្ស ឧបោសថកម្មំ ហោតិ ន ហោតីតិ មហាសេដ្ឋឹ បុច្ឆ អម្មាតិ? តាយ គន្ត្វា បុច្ឆិតោ មហាសេដ្ឋិ អាហ – ‘‘សកលឧបោសថកម្មំ ន ហោតិ, ឧបឌ្ឍកម្មំ បន ហោតិ, ឧបោសថិកោ ហោតូ’’តិ ។ កម្មការោ ភត្តំ អភុញ្ជិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា ឧបោសថិកោ ហុត្វា វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា និបជ្ជិ។ តស្ស អាហារបរិក្ខីណកាយស្ស រត្តឹ វាតោ កុប្បិ។ សោ បច្ចូសសមយេ កាលំ កត្វា ឧបឌ្ឍឧបោសថកម្មនិស្សន្ទេន មហាវត្តនិអដវិយំ និគ្រោធរុក្ខេ ទេវបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ តំ បវត្តឹ តស្សិនំ អារោចេសិ។

តស្សយោ តុម្ហេហិ មយំ ពុទ្ធោ, ធម្មោ, សង្ឃោតិ អស្សុតបុព្ពំ សាវិតា, ឧប្បន្នោ នុ ខោ លោកេ ពុទ្ធោតិ? អាម, ភន្តេ, ឧប្បន្នោតិ។ ឥទានិ កុហឹ វសតីតិ? សាវត្ថឹ និស្សាយ ជេតវនេ, ភន្តេតិ។ តស្សយោ តិដ្ឋថ តាវ តុម្ហេ មយំ សត្ថារំ បស្សិស្សាមាតិ ហដ្ឋតុដ្ឋា និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន កោសម្ពិនគរំ សម្បាបុណឹសុ។ មហាសេដ្ឋិនោ, ‘‘តស្សយោ អាគតា’’តិ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា, ‘‘ស្វេ អម្ហាកំ ភិក្ខំ គណ្ហថ, ភន្តេ’’តិ និមន្តេត្វា បុនទិវសេ តស្សិគណស្ស មហាទានំ អទំសុ។ តស្សយោ ភុញ្ជិត្វាវ គច្ឆាមាតិ អាបុច្ឆឹសុ។ តុម្ហេ, ភន្តេ, អញ្ញស្មឹ កាលេ ឯកម្បិ មាសំ ទ្វេបិ តយោបិ ចត្តារោបិ មាសេ វសិត្វា គច្ឆថ។ ឥមស្មឹ បន វារេ ហិយ្យោ អាគន្ត្វា អជ្ជេវ គច្ឆាមាតិ វទថ, កិមិទន្តិ? អាម គហបតយោ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, ន ខោ បន សក្កា ជីវិតន្តរាយោ វិទិតុំ, តេន មយំ តុរិតា គច្ឆាមាតិ។ តេន ហិ, ភន្តេ, មយម្បិ គច្ឆាម, អម្ហេហិ សទ្ធឹយេវ គច្ឆថាតិ។ តុម្ហេ អគារិយា នាម មហាជដា, តិដ្ឋថ តុម្ហេ, មយំ បុរេតរំ គមិស្សាមាតិ និក្ខមិត្វា ឯកស្មឹ ឋានេ ទ្វេបិ ទិវសានិ អវសិត្វា តុរិតគមនេនេវ សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនវិហារេ សត្ថុ សន្តិកមេវ អគមំសុ។ សត្ថុ មធុរធម្មកថំ សុត្វា សព្ពេវ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។

តេបិ តយោ សេដ្ឋិនោ បញ្ចហិ បញ្ចហិ សកដសតេហិ សប្បិមធុផាណិតាទីនិ ចេវ បដ្ដុន្នទុកូលាទីនិ ច អាទាយ កោសម្ពិតោ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនសាមន្តេ ខន្ធាវារំ ពន្ធិត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។ សត្ថា តិណ្ណម្បិ សហាយកានំ មធុរធម្មកថំ កថេសិ។ តេ ពលវសោមនស្សជាតា សត្ថារំ និមន្តេត្វា បុនទិវសេ មហាទានំ អទំសុ។ បុន និមន្តេត្វា បុនទិវសេតិ ឯវំ អឌ្ឍមាសំ ទានំ ទត្វា, ‘‘អម្ហាកំ ជនបទំ អាគមនាយ បដិញ្ញំ ទេថា’’តិ បាទមូលេ និបជ្ជឹសុ។ ភគវា, ‘‘សុញ្ញាគារេ ខោ គហបតយោ តថាគតា អភិរមន្តី’’តិ អាហ។ ឯត្តាវតា បដិញ្ញា ទិន្នា នាម ហោតីតិ គហបតយោ សល្លក្ខេត្វា ទិន្នា នោ ភគវតា បដិញ្ញាតិ ទសពលំ វន្ទិត្វា និក្ខមិត្វា អន្តរាមគ្គេ យោជនេ យោជនេ ឋានេ វិហារំ ការេត្វា អនុបុព្ពេន កោសម្ពឹ បត្វា, ‘‘លោកេ ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ’’តិ កថយឹសុ។ តយោបិ ជនា អត្តនោ អត្តនោ អារាមេ មហន្តំ ធនបរិច្ចាគំ កត្វា ភគវតោ វសនត្ថាយ វិហារេ ការាបយឹសុ។ តត្ថ កុក្កុដសេដ្ឋិនា ការិតោ **កុក្កុដារាមោ** នាម អហោសិ។ បាវារិកសេដ្ឋិនា អម្ពវនេ ការិតោ **បាវារិកម្ពវនោ** នាម អហោសិ។ ឃោសិតេន ការិតោ **ឃោសិតារាមោ** នាម អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – ‘‘ឃោសិតសេដ្ឋិនា ការិតេ អារាមេ’’តិ។

ភណ្ឌនជាតាតិអាទីសុ កលហស្ស បុព្ពភាគោ ភណ្ឌនំ នាម, តំ ជាតំ ឯតេសន្តិ **ភណ្ឌនជាតា**។ ហត្ថបរាមាសាទិវសេន មត្ថកំ បត្តោ កលហោ ជាតោ ឯតេសន្តិ **កលហជាតា**។ វិរុទ្ធភូតំ វាទន្តិ វិវាទំ, តំ អាបន្នាតិ

វិវាទាបន្នា។ មុខសត្តីហីតិ វាចាសត្តីហិ។ **វិតុទន្តាតិ** វិជ្ឈន្តា។ **តេ ន ចេវ អញ្ញមញ្ញំ សញ្ញាបេន្តិ ន ច សញ្ញត្តិំ ឧបេន្តីតិ** តេ អត្តញ្ច ការណញ្ច ទស្សេត្វា នេវ អញ្ញមញ្ញំ ជានាបេន្តិ។ សចេបិ សញ្ញាបេតុំ អារភន្តិ, តថាបិ សញ្ញត្តិំ ន ឧបេន្តិ, ជានិតុំ ន ឥច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ និជ្ឈត្តិយាបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច **និជ្ឈត្តីតិ** សញ្ញត្តិវេវចនមេវេតំ។ កស្មា បនេតេ ភណ្ឌនជាតា អហេសុន្តិ? អប្បមត្តកេន ការណេន។

ទ្វេ កិរ ភិក្ខូ ឯកស្មឹ អាវាសេ វសន្តិ វិនយធរោ ច សុត្តន្តិកោ ច។ តេសុ សុត្តន្តិកោ ភិក្ខុ ឯកទិវសំ វច្ចកុដឹ បវិដ្ឋោ អាចមនឧទកាវសេសំ ភាជនេ ឋបេត្វាវ និក្ខមិ។ វិនយធរោ បច្ឆា បវិដ្ឋោ តំ ឧទកំ ទិស្វា និក្ខមិត្វា តំ ភិក្ខុំ បុច្ឆិ, អាវុសោ, តយា ឥទំ ឧទកំ ឋបិតន្តិ? អាម, អាវុសោតិ។ ត្វមេត្ថ អាបត្តិភាវំ ន ជានាសីតិ? អាម ន ជានាមីតិ។ ហោតិ, អាវុសោ, ឯត្ថ អាបត្តីតិ។ សចេ ហោតិ ទេសេស្សាមីតិ។ សចេ បន តេ, អាវុសោ, អសញ្ចិច្ច អសតិយា កតំ, នត្ថិ តេ អាបត្តីតិ។ សោ តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ អហោសិ។

វិនយធរោ អត្តនោ និស្សិតកានំ, “អយំ សុត្តន្តិកោ អាបត្តឹ អាបជ្ជមានោបិ ន ជានាតី”តិ អារោចេសិ។ តេ តស្ស និស្សិតកេ ទិស្វា – “តុម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ អាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វាបិ អាបត្តិភាវំ ន ជានាតី”តិ អាហំសុ។ តេ គន្ត្វា អត្តនោ ឧបជ្ឈាយស្ស អារោចេសុំ។ សោ ឯវមាហ – “អយំ វិនយធរោ បុព្ពេ ‘អនាបត្តី’តិ វត្វា ឥទានិ ‘អាបត្តី’តិ វទតិ, មុសាវាទី ឯសោ”តិ។ តេ គន្ត្វា, “តុម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ មុសាវាទី”តិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ កលហំ វឌ្ឍយឹសុ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ភគវន្តំ ឯតទវោចាតិ ឯតំ, “ឥធ, ភន្តេ, កោសម្ពិយំ ភិក្ខូ ភណ្ឌនជាតា”តិអាទិវចនំ អវោច។ តញ្ច ខោ នេវ បិយកម្យតាយ ន ភេទាធិប្បាយេន, អថ ខោ អត្ថកាមតាយ ហិតកាមតាយ។ សាមគ្គិការកោ កិរេស ភិក្ខុ, តស្មាស្ស ឯតទហោសិ – “យថា ឥមេ ភិក្ខូ វិវាទំ អារទ្ធា, ន សក្កា មយា, នាបិ អញ្ញេន ភិក្ខុនា សមគ្គា កាតុំ, អប្បេវ នាម សទេវកេ លោកេ អប្បដិបុគ្គលោ ភគវា សយំ វា គន្ត្វា, អត្តនោ វា សន្តិកំ បក្កោសាបេត្វា ឯតេសំ ភិក្ខូនំ ខន្តិមេត្តាបដិសំយុត្តំ សារណីយធម្មទេសនំ កថេត្វា សាមគ្គឹ ករេយ្យា”តិ អត្ថកាមតាយ ហិតកាមតាយ គន្ត្វា អវោច។

៤៩២. ឆយិមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា សារណីយាតិ ហេដ្ឋា កលហភណ្ឌនវសេន ទេសនា អារទ្ធា។ ឥមស្មឹ ឋានេ ឆ សារណីយា ធម្មា អាគតាតិ ឯវមិទំ កោសម្ពិយសុត្តំ យថានុសន្ធិនាវ គតំ ហោតិ។ តត្ថ **សារណីយាតិ** សរិតព្ពយុត្តា អទ្ធានេ អតិក្កន្តេបិ ន បមុស្សិតព្ពា។ យោ តេ ធម្មេ បូរេតិ, តំ សព្រហ្មចារីនំ បិយំ ករោន្តីតិ **បិយករណា**។ គរុំ ករោន្តីតិ **គរុករណា។ សង្គហាយាតិ** សង្គហណត្ថាយ។ **អវិវាទាយាតិ** អវិវាទនត្ថាយ។ **សាមគ្គិយាតិ** សមគ្គភាវត្ថាយ ។ **ឯកីភាវាយាតិ** ឯកីភាវត្ថាយ និន្នានាករណាយ។ **សំវត្តន្តីតិ** ភវន្តិ។ **មេត្តំ កាយកម្មន្តិ** មេត្តចិត្តេន កត្តព្ពំ កាយកម្មំ។ **វចីកម្មមនោកម្មេសុបិ** ឯសេវ នយោ។ ឥមានិ ភិក្ខូនំ វសេន អាគតានិ, គិហីសុបិ លព្ភន្តិយេវ។ ភិក្ខូនញ្ហិ មេត្តចិត្តេន អាភិសមាចារិកធម្មបូរណំ មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ គិហីនំ ចេតិយវន្ទនត្ថាយ ពោធិវន្ទនត្ថាយ សង្ឃនិមន្តនត្ថាយ គមនំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋេ ភិក្ខូ ទិស្វា បច្ចុគ្គមនំ បត្តបដិគ្គហណំ អាសនបញ្ញាបនំ អនុគមនន្តិ ឯវមាទិកំ មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។

ភិក្ខូនំ មេត្តចិត្តេន អាចារបញ្ញត្តិសិក្ខាបទំ, កម្មដ្ឋានកថនំ ធម្មទេសនា តេបិដកម្បិ ពុទ្ធវចនំ **មេត្តំ វចីកម្មំ** នាម។ គិហីនញ្ច, “ចេតិយវន្ទនត្ថាយ គច្ឆាម, ពោធិវន្ទនត្ថាយ គច្ឆាម, ធម្មស្សវនំ ករិស្សាម, បទីបមាលាបុប្ផបូជំ ករិស្សាម, តីណិ សុចរិតានិ សមាទាយ វត្តិស្សាម, សលាកភត្តាទីនិ ទស្សាម, វស្សាវាសិកំ ទស្សាម, អជ្ជ សង្ឃស្ស ចត្តារោ បច្ចយេ ទស្សាម, សង្ឃំ និមន្តេត្វា ខាទនីយាទីនិ សំវិទហថ, អាសនានិ បញ្ញាបេថ, បានីយំ ឧបដ្ឋបេថ, សង្ឃំ បច្ចុគ្គន្ត្វា អានេថ, បញ្ញត្តាសនេ និសីទាបេត្វា ឆន្ទជាតា ឧស្សាហជាតា វេយ្យាវច្ចំ ករោថា”តិអាទិកថនកាលេ មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។

ភិក្ខូនំ បាតោវ ឧដ្ឋាយ សរីរបដិជគ្គនំ ចេតិយង្គណវត្តាទីនិ ច កត្វា វិវិត្តាសនេ និសីទិត្វា, “ឥមស្មឹ វិហារេ ភិក្ខូ សុខី ហោន្តុ, អវេរា អព្យាបជ្ឈា”តិ ចិន្តនំ **មេត្តំ មនោកម្មំ** នាម។ គិហីនំ “អយ្យា សុខី ហោន្តុ, អវេរា អព្យាបជ្ឈា”តិ ចិន្តនំ មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។

អាវិ ចេវ រហោ ចាតិ សម្មុខា ច បរម្មុខា ច។ តត្ថ នវកានំ ចីវរកម្មាទីសុ សហាយភាវូបគមនំ សម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ ថេរានំ បន បាទធោវនវន្ទនពីជនទានាទិភេទម្បិ សព្ពំ សាមីចិកម្មំ សម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ ឧភយេហិបិ ទុន្និក្ខិត្តានំ ទារុភណ្ឌាទីនំ តេសុ អវមញ្ញំ អកត្វា អត្តនា ទុន្និក្ខិត្តានំ វិយ បដិសាមនំ បរម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ ទេវត្ថេរោ តិស្សត្ថេរោតិ ឯវំ បគ្គយ្ហ វចនំ សម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ វិហារេ អសន្តំ បន បរិបុច្ឆន្តស្ស, កុហឹ អម្ហាកំ ទេវត្ថេរោ, អម្ហាកំ តិស្សត្ថេរោ កទា នុ ខោ អាគមិស្សតីតិ

ឯវំ មមាយនវចនំ បរម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធានិ បន នយនានិ ឧម្មីលេត្វា សុប្បសន្នេន មុខេន ឱលោកនំ សម្មុខា មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។ ទេវត្ថេរោ, តិស្សត្ថេរោ អរោគោ ហោតុ អព្យាពជ្ឈោតិ សមន្នាហរណំ បរម្មុខា មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។

លាភាតិ ចីវរាទយោ លទ្ធបច្ចយា។ **ធម្មិកា**តិ កុហនាទិភេទំ មិច្ឆាជីវំ វជ្ជេត្វា ធម្មេន សមេន ភិក្ខាចរិយវត្តេន ឧប្បន្នា។ **អន្តមសោ បត្តបរិយាបន្នមត្តម្បី**តិ បច្ឆិមកោដិយា បត្តេ បរិយាបន្នំ បត្តស្ស អន្តោគតំ ទ្វត្តិកដច្ឆុភិក្ខាមត្តម្បិ។ **អប្បដិវិភត្តភោគី**តិ ឯត្ថ ទ្វេ បដិវិភត្តានិ នាម អាមិសបដិវិភត្តំ បុគ្គលបដិវិភត្តញ្ច។ តត្ថ, “ឯត្តកំ ទស្សាមិ, ឯត្តកំ ន ទស្សាមី”តិ ឯវំ ចិត្តេន វិភជនំ អាមិសបដិវិភត្តំ នាម។ “អសុកស្ស ទស្សាមិ, អសុកស្ស ន ទស្សាមី”តិ ឯវំ ចិត្តេន វិភជនំ បន បុគ្គលបដិវិភត្តំ នាម។ តទុភយម្បិ អកត្វា យោ អប្បដិវិភត្តំ ភុញ្ជតិ, អយំ **អប្បដិវិភត្តភោគី** នាម។

សីលវន្តេហិ សព្រហ្មចារីហិ សាធារណភោគីតិ ឯត្ថ សាធារណភោគិនោ ឥទំ លក្ខណំ, យំ យំ បណីតំ លព្ភតិ, តំ តំ នេវ លាភេន លាភំ ជិគីសនាមុខេន គិហីនំ ទេតិ, ន អត្តនា បរិភុញ្ជតិ; បដិគ្គណ្ហន្តោវ សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ គហេត្វា គណ្ឋឹ បហរិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ សង្ឃសន្តកំ វិយ បស្សតិ។ ឥទំ បន សារណីយធម្មំ កោ បូរេតិ, កោ ន បូរេតីតិ? ទុស្សីលោ តាវ ន បូរេតិ។ ន ហិ តស្ស សន្តកំ សីលវន្តា គណ្ហន្តិ។ បរិសុទ្ធសីលោ បន វត្តំ អខណ្ឌេន្តោ បូរេតិ។

តត្រិទំ វត្តំ – យោ ហិ ឱទិស្សកំ កត្វា មាតុ វា បិតុ វា អាចរិយុបជ្ឈាយាទីនំ វា ទេតិ, សោ ទាតព្ពំ ទេតិ, សារណីយធម្មោ បនស្ស ន ហោតិ, បលិពោធជគ្គនំ នាម ហោតិ។ សារណីយធម្មោ ហិ មុត្តបលិពោធស្សេវ វដ្ដតិ, តេន បន ឱទិស្សកំ ទេន្តេន គិលានគិលានុបដ្ឋាកអាគន្តុកគមិកានញ្ចេវ នវបព្ពជិតស្ស ច សង្ឃាដិបត្តគ្គហណំ អជានន្តស្ស ទាតព្ពំ។ ឯតេសំ ទត្វា អវសេសំ ថេរាសនតោ បដ្ឋាយ ថោកំ ថោកំ អទត្វា យោ យត្តកំ គណ្ហាតិ, តស្ស តត្តកំ ទាតព្ពំ។ អវសិដ្ឋេ អសតិ បុន បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ថេរាសនតោ បដ្ឋាយ យំ យំ បណីតំ, តំ តំ ទត្វា សេសំ បរិភុញ្ជិតព្ពំ, “សីលវន្តេហី”តិ វចនតោ ទុស្សីលស្ស អទាតុម្បិ វដ្ដតិ។

អយំ បន សារណីយធម្មោ សុសិក្ខិតាយ បរិសាយ សុបូរោ ហោតិ, នោ អសិក្ខិតាយ បរិសាយ។ សុសិក្ខិតាយ ហិ បរិសាយ យោ អញ្ញតោ លភតិ, សោ ន គណ្ហាតិ, អញ្ញតោ អលភន្តោបិ បមាណយុត្តមេវ គណ្ហាតិ, ន អតិរេកំ។ អយញ្ច បន សារណីយធម្មោ ឯវំ បុនប្បុនំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធំ លទ្ធំ ទេន្តស្សាបិ ទ្វាទសហិ វស្សេហិ បូរតិ, ន តតោ ឱរំ។ សចេ ហិ ទ្វាទសមេបិ វស្សេ សារណីយធម្មបូរកោ បិណ្ឌបាតបូរំ បត្តំ អាសនសាលាយំ ឋបេត្វា នហាយិតុំ គច្ឆតិ, សង្ឃត្ថេរោ ច កស្សេសោ បត្តោតិ? សារណីយធម្មបូរកស្សាតិ វុត្តេ – “អាហរថ ន”ន្តិ សព្ពំ បិណ្ឌបាតំ វិចារេត្វា ភុញ្ជិត្វា ច រិត្តបត្តំ ឋបេតិ។ អថ សោ ភិក្ខុ រិត្តបត្តំ ទិស្វា, “មយ្ហំ អសេសេត្វាវ បរិភុញ្ជឹសូ”តិ ទោមនស្សំ ឧប្បាទេតិ, សារណីយធម្មោ ភិជ្ជតិ, បុន ទ្វាទស វស្សានិ បូរេតព្ពោ ហោតិ, តិត្ថិយបរិវាសសទិសោ ហេស។ សកឹ ខណ្ឌេ ជាតេ បុន បូរេតព្ពោវ។ យោ បន, “លាភា វត មេ, សុលទ្ធំ វត មេ, យស្ស មេ បត្តគតំ អនាបុច្ឆាវ សព្រហ្មចារី បរិភុញ្ជន្តី”តិ សោមនស្សំ ជនេតិ, តស្ស បុណ្ណោ នាម ហោតិ។

ឯវំ បូរិតសារណីយធម្មស្ស បន នេវ ឥស្សា, ន មច្ឆរិយំ ហោតិ, សោ មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, សុលភបច្ចយោ; បត្តគតមស្ស ទីយមានម្បិ ន ខីយតិ, ភាជនីយភណ្ឌដ្ឋានេ អគ្គភណ្ឌំ លភតិ, ភយេ វា ឆាតកេ វា សម្បត្តេ ទេវតា ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជន្តិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – លេណគិរិវាសី តិស្សត្ថេរោ កិរ មហាគិរិគាមំ ឧបនិស្សាយ វសតិ។ បញ្ញាស មហាថេរា នាគទីបំ ចេតិយវន្ទនត្ថាយ គច្ឆន្តា គិរិគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កិញ្ចិ អលទ្ធា និក្ខមឹសុ។ ថេរោ បវិសន្តោ តេ ទិស្វា បុច្ឆិ – “លទ្ធំ, ភន្តេ”តិ? វិចរិម្ហា, អាវុសោតិ។ សោ អលទ្ធភាវំ ញត្វា អាហ – “យាវាហំ, ភន្តេ, អាគច្ឆាមិ, តាវ ឥធេវ ហោថា”តិ។ មយំ, អាវុសោ, បញ្ញាស ជនា បត្តតេមនមត្តម្បិ ន លភិម្ហាតិ។ នេវាសិកា នាម, ភន្តេ, បដិពលា ហោន្តិ, អលភន្តាបិ ភិក្ខាចារមគ្គសភាគំ ជានន្តីតិ។ ថេរា អាគមឹសុ។ ថេរោ គាមំ បាវិសិ។ ធុរគេហេយេវ មហាឧបាសិកា ខីរភត្តំ សជ្ជេត្វា ថេរំ ឱលោកយមានា ឋិតា ថេរស្ស ទ្វារំ សម្បត្តស្សេវ បត្តំ បូរេត្វា អទាសិ។ សោ តំ អាទាយ ថេរានំ សន្តិកំ គន្ត្វា, “គណ្ហថ, ភន្តេ”តិ សង្ឃត្ថេរមាហ។ ថេរោ, “អម្ហេហិ ឯត្តកេហិ កិញ្ចិ ន លទ្ធំ, អយំ សីឃមេវ គហេត្វា អាគតោ, កឹ នុ ខោ”តិ សេសានំ មុខំ ឱលោកេសិ។ ថេរោ ឱលោកនាការេនេវ ញត្វា – “ធម្មេន សមេន លទ្ធបិណ្ឌបាតោ, និក្កុក្កុច្ចា គណ្ហថ ភន្តេ”តិអាទិតោ បដ្ឋាយ សព្ពេសំ យាវទត្ថំ ទត្វា អត្តនាបិ យាវទត្ថំ ភុញ្ជិ។

អថ នំ ភត្តកិច្ចាវសានេ ថេរោ បុច្ឆីសុ – “កទា, អាវុសោ, លោកុត្តរធម្មំ បដិវិជ្ឈី”តិ? នត្ថិ មេ, ភន្តេ, លោកុត្តរធម្មោតិ។ ឈានលាភីសិ, អាវុសោតិ? ឯតម្បិ មេ, ភន្តេ, នត្ថីតិ។ ននុ, អាវុសោ, បាដិហារិយន្តិ? សារណីយធម្មោ មេ, ភន្តេ, បូរិតោ, តស្ស មេ ធម្មស្ស បូរិតកាលតោ បដ្ឋាយ សចេបិ ភិក្ខុសតសហស្សំ ហោតិ, បត្តគតំ ន ខីយតីតិ។ សាធុ សាធុ, សប្បុរិស, អនុច្ឆវិកមិទំ តុយ្ហន្តិ។ ឥទំ តាវ **បត្តគតំ ន ខីយតី**តិ ឯត្ថ វត្ថុ។

អយមេវ បន ថេរោ ចេតិយបព្ពតេ គិរិភណ្ឌមហាបូជាយ ទានដ្ឋានំ គន្ត្វា, “ឥមស្មឹ ឋានេ កឹ វរភណ្ឌ”ន្តិ បុច្ឆតិ។ ទ្វេ សាដកា, ភន្តេតិ។ ឯតេ មយ្ហំ បាបុណិស្សន្តីតិ។ តំ សុត្វា អមច្ចោ រញ្ញោ អារោចេសិ – “ឯកោ ទហរោ ឯវំ វទតី”តិ។ “ទហរស្សេវំ ចិត្តំ, មហាថេរានំ បន សុខុមសាដកា វដ្ដន្តី”តិ វត្វា, “មហាថេរានំ ទស្សាមី”តិ ឋបេសិ។ តស្ស ភិក្ខុសង្ឃេ បដិបាដិយា ឋិតេ ទេន្តស្ស មត្ថកេ ឋបិតាបិ តេ សាដកា ហត្ថំ នារោហន្តិ, អញ្ញេវ អារោហន្តិ។ ទហរស្ស ទានកាលេ បន ហត្ថំ អារូឡ្ហា។ សោ តស្ស ហត្ថេ ឋបេត្វា អមច្ចស្ស មុខំ ឱលោកេត្វា ទហរំ និសីទាបេត្វា ទានំ ទត្វា សង្ឃំ វិស្សជ្ជេត្វា ទហរស្ស សន្តិកេ និសីទិត្វា, “កទា, ភន្តេ, ឥមំ ធម្មំ បដិវិជ្ឈិត្ថា”តិ អាហ។ សោ បរិយាយេនបិ អសន្តំ អវទន្តោ, “នត្ថិ មយ្ហំ, មហារាជ, លោកុត្តរធម្មោ”តិ អាហ។ ននុ, ភន្តេ, បុព្ពេវ អវចុត្ថាតិ? អាម, មហារាជ, សារណីយធម្មបូរកោ អហំ, តស្ស មេ ធម្មស្ស បូរិតកាលតោ បដ្ឋាយ ភាជនីយភណ្ឌដ្ឋានេ អគ្គភណ្ឌំ បាបុណាតីតិ។ សាធុ សាធុ, ភន្តេ, អនុច្ឆវិកមិទំ តុម្ហាកន្តិ វន្ទិត្វា បក្កាមិ។ ឥទំ **ភាជនីយភណ្ឌដ្ឋានេ អគ្គភណ្ឌំ បាបុណាតី**តិ ឯត្ថ វត្ថុ។

ព្រាហ្មណតិស្សភយេ បន ភាតរគាមវាសិនោ នាគត្ថេរិយា អនារោចេត្វាវ បលាយឹសុ។ ថេរី បច្ចូសកាលេ, “អតិវិយ អប្បនិគ្ឃោសោ គាមោ, ឧបធារេថ តាវា”តិ ទហរភិក្ខុនិយោ អាហ។ តា គន្ត្វា សព្ពេសំ គតភាវំ ញត្វា អាគម្ម ថេរិយា អារោចេសុំ។ សា សុត្វា, “មា តុម្ហេ តេសំ គតភាវំ ចិន្តយិត្ថ, អត្តនោ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាយោនិសោមនសិការេសុយេវ យោគំ ករោថា”តិ វត្វា ភិក្ខាចារវេលាយ បារុបិត្វា អត្តទ្វាទសមា គាមទ្វារេ និគ្រោធរុក្ខមូលេ អដ្ឋាសិ។ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា ទ្វាទសន្នម្បិ ភិក្ខុនីនំ បិណ្ឌបាតំ ទត្វា, “អយ្យេ, អញ្ញត្ថ មា គច្ឆថ, និច្ចំ ឥធេវ ឯថា”តិ អាហ។ ថេរិយា បន កនិដ្ឋភាតា នាគត្ថេរោ នាម អត្ថិ។ សោ, “មហន្តំ ភយំ, ន សក្កា ឥធ យាបេតុំ, បរតីរំ គមិស្សាមាតិ អត្តទ្វាទសមោវ អត្តនោ វសនដ្ឋានា និក្ខន្តោ ថេរឹ ទិស្វា គមិស្សាមី”តិ ភាតរគាមំ អាគតោ។ ថេរី, “ថេរា អាគតា”តិ សុត្វា តេសំ សន្តិកំ គន្ត្វា, កឹ អយ្យាតិ បុច្ឆិ។ សោ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខិ។ សា, “អជ្ជ ឯកទិវសំ វិហារេយេវ វសិត្វា ស្វេវ គមិស្សថា”តិ អាហ។ ថេរា វិហារំ អគមំសុ។

ថេរី បុនទិវសេ រុក្ខមូលេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា, “ឥមំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជថា”តិ អាហ។ ថេរោ, “វដ្ដិស្សតិ ថេរី”តិ វត្វា តុណ្ហី អដ្ឋាសិ។ ធម្មិកោ តាត បិណ្ឌបាតោ កុក្កុច្ចំ អកត្វា បរិភុញ្ជថាតិ។ វដ្ដិស្សតិ ថេរីតិ។ សា បត្តំ គហេត្វា អាកាសេ ខិបិ, បត្តោ អាកាសេ អដ្ឋាសិ។ ថេរោ, “សត្តតាលមត្តេ ឋិតម្បិ ភិក្ខុនីភត្តមេវ, ថេរីតិ វត្វា ភយំ នាម សព្ពកាលំ ន ហោតិ, ភយេ វូបសន្តេ អរិយវំសំ កថយមានោ, ‘ភោ បិណ្ឌបាតិក ភិក្ខុនីភត្តំ ភុញ្ជិត្វា វីតិនាមយិត្ថា’តិ ចិត្តេន អនុវទិយមានោ សន្ថម្ភេតុំ ន សក្ខិស្សាមិ, អប្បមត្តា ហោថ ថេរិយោ”តិ មគ្គំ អារុហិ។

រុក្ខទេវតាបិ, “សចេ ថេរោ ថេរិយា ហត្ថតោ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិស្សតិ, ន នំ និវត្តេស្សាមិ, សចេ បន ន បរិភុញ្ជិស្សតិ, និវត្តេស្សាមី”តិ ចិន្តយមានា ឋត្វា ថេរស្ស គមនំ ទិស្វា រុក្ខា ឱរុយ្ហ បត្តំ, ភន្តេ, ទេថាតិ បត្តំ គហេត្វា ថេរំ រុក្ខមូលំយេវ អានេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា បិណ្ឌបាតំ ទត្វា កតភត្តកិច្ចំ បដិញ្ញំ ការេត្វា ទ្វាទស ភិក្ខុនិយោ, ទ្វាទស ច ភិក្ខូ សត្ត វស្សានិ ឧបដ្ឋហិ។ ឥទំ **ទេវតា ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជន្តី**តិ ឯត្ថ វត្ថុ, តត្រ ហិ ថេរី សារណីយធម្មបូរិកា អហោសិ។

អខណ្ឌានីតិអាទីសុ យស្ស សត្តសុ អាបត្តិក្ខន្ធេសុ អាទិម្ហិ វា អន្តេ វា សិក្ខាបទំ ភិន្នំ ហោតិ, តស្ស សីលំ បរិយន្តេ ឆិន្នសាដកោ វិយ **ខណ្ឌំ** នាម។ យស្ស បន វេមជ្ឈេ ភិន្នំ, តស្ស មជ្ឈេ ឆិទ្ទសាដកោ វិយ **ឆិទ្ទំ** នាម ហោតិ។ យស្ស បន បដិបាដិយា ទ្វេ តីណិ ភិន្នានិ, តស្ស បិដ្ឋិយំ វា កុច្ឆិយំ វា ឧដ្ឋិតេន វិសភាគវណ្ណេន កាឡរត្តាទីនំ អញ្ញតរវណ្ណា គាវី វិយ **សពលំ** នាម ហោតិ។ យស្ស បន អន្តរន្តរា ភិន្នានិ, តស្ស អន្តរន្តរា វិសភាគពិន្ទុចិត្រា គាវី វិយ **កម្មាសំ** នាម ហោតិ។ យស្ស បន សព្ពេន សព្ពំ អភិន្នានិ, តស្ស តានិ សីលានិ **អខណ្ឌានិ អច្ឆិទ្ទានិ អសពលានិ អកម្មាសានិ** នាម ហោន្តិ។ តានិ បនេតានិ តណ្ហាទាសព្យតោ មោចេត្វា ភុជិស្សភាវករណតោ **ភុជិស្សានិ**។ ពុទ្ធាទីហិ វិញ្ញូហិ បសត្ថត្តា **វិញ្ញុប្បសត្ថានិ**។ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អបរាមដ្ឋត្តា, “ឥទំ នាម ត្វំ អាបន្នបុព្ពោ”តិ កេនចិ បរាមដ្ឋុំ អសក្កុណេយ្យត្តា ច **អបរាមដ្ឋានិ**។ ឧបចារសមាធឹ វា អប្បនាសមាធឹ វា សំវត្តយន្តីតិ **សមាធិសំវត្តនិកានី**តិ វុច្ចន្តិ។ **សីលសាមញ្ញគតោ វិហរតី**តិ តេសុ តេសុ ទិសាភាគេសុ វិហរន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ សមានភាវូបគតសីលោ វិហរតិ ។ សោតាបន្នាទីនញ្ហិ សីលំ សមុទ្ទន្តរេបិ ទេវលោកេបិ វសន្តានំ អញ្ញេសំ សោតាបន្នាទីនំ សីលេន សមានមេវ ហោតិ, នត្ថិ មគ្គសីលេ នានត្តំ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

យាយំ ទិដ្ឋីតិ មគ្គសម្បយុត្តា សម្មាទិដ្ឋិ។ **អរិយា**តិ និទ្ទោសា។ **និយ្យាតីតិ និយ្យានិកា។ តក្ករស្សា**តិ យោ តថាការី ហោតិ។ **ទុក្ខក្ខយាយា**តិ សព្ពទុក្ខក្ខយត្ថំ។ **ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ**តិ សមានទិដ្ឋិភាវំ ឧបគតោ ហុត្វា វិហរតិ។ **អគ្គ**ន្តិ ជេដ្ឋកំ។ សព្ពគោបានសិយោ សង្គណ្ហាតីតិ **សង្គាហិកំ**។ សព្ពគោបានសីនំ សង្ឃាដំ ករោតីតិ **សង្ឃាដនិកំ**។ សង្ឃាដនិយន្តិ អត្ថោ។ **យទិទំ កូដ**ន្តិ យមេតំ កូដាគារកណ្ណិកាសង្ខាតំ កូដំ នាម។ បញ្ចភូមិកាទិបាសាទា ហិ កូដពទ្ធាវ តិដ្ឋន្តិ។ យស្មិំ បតិតេ មត្តិកំ អាទឹ កត្វា សព្ពេ បតន្តិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ យថា កូដំ កូដាគារស្ស, ឯវំ ឥមេសម្បិ សារណីយធម្មានំ យា អយំ អរិយា ទិដ្ឋិ, សា អគ្គា ច សង្គាហិកា ច សង្ឃាដនិយា ចាតិ ទដ្ឋព្ពា។

៤៩៣. កថញ្ច, ភិក្ខវេ, យាយំ ទិដ្ឋីតិ ឯត្ថ, ភិក្ខវេ, យាយំ សោតាបត្តិមគ្គទិដ្ឋិ អរិយា និយ្យានិកា និយ្យាតិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយាតិ វុត្តា, សា កថំ កេន ការណេន និយ្យាតីតិ អត្ថោ។ **បរិយុដ្ឋិតចិត្តោវ ហោតី**តិ ឯត្តាវតាបិ បរិយុដ្ឋិតចិត្តោយេវ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **សុប្បណិហិតំ មេ មានស**ន្តិ មយ្ហំ ចិត្តំ សុដ្ឋុ ឋបិតំ។ **សច្ចានំ ពោធាយា**តិ ចតុន្នំ សច្ចានំ ពោធត្ថាយ។ **អរិយ**ន្តិអាទីសុ តំ ញាណំ យស្មា អរិយានំ ហោតិ, ន បុថុជ្ជនានំ, តស្មា **អរិយ**ន្តិ វុត្តំ។ យេសំ បន លោកុត្តរធម្មោបិ អត្ថិ, តេសំយេវ ហោតិ, ន អញ្ញេសំ, តស្មា **លោកុត្តរ**ន្តិ វុត្តំ។ បុថុជ្ជនានំ បន អភាវតោ **អសាធារណំ បុថុជ្ជនេហី**តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ សព្ពវារេសុ។

៤៩៤. លភាមិ បច្ចត្តំ សមថន្តិ អត្តនោ ចិត្តេ សមថំ លភាមីតិ អត្ថោ។ **និព្ពុតិយម្បិ** ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច **សមថោ**តិ ឯកគ្គតា។ **និព្ពុតី**តិ កិលេសវូបសមោ។

៤៩៥. តថារូបាយ ទិដ្ឋិយាតិ ឯវរូបាយ សោតាបត្តិមគ្គទិដ្ឋិយា។

៤៩៦. ធម្មតាយាតិ សភាវេន។ **ធម្មតា ឯសា**តិ សភាវោ ឯស។ **វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតី**តិ សង្ឃកម្មវសេន វា ទេសនាយ វា វុដ្ឋានំ ទិស្សតិ។ អរិយសាវកោ ហិ អាបត្តិំ អាបជ្ជន្តោ គរុកាបត្តីសុ កុដិការសទិសំ, លហុកាបត្តីសុ សហសេយ្យាទិសទិសំ អចិត្តកាបត្តិំយេវ អាបជ្ជតិ, តម្បិ អសញ្ចិច្ច, នោ សញ្ចិច្ច, អាបន្នំ ន បដិច្ឆាទេតិ។ តស្មា **អថ ខោ នំ ខិប្បមេវា**តិអាទិមាហ។ **ទហរោ**តិ តរុណោ។ **កុមារោ**តិ ន មហល្លកោ។ **មន្ទោ**តិ ចក្ខុសោតាទីនំ មន្ទតាយ មន្ទោ។ **ឧត្តានសេយ្យកោ**តិ អតិទហរតាយ ឧត្តានសេយ្យកោ, ទក្ខិណេន វា វាមេន វា បស្សេន សយិតុំ ន សក្កោតីតិ អត្ថោ។ **អង្គារំ អក្កមិត្វា**តិ ឥតោ ចិតោ ច បសារិតេន ហត្ថេន វា បាទេន វា ផុសិត្វា។ ឯវំ ផុសន្តានំ បន មនុស្សានំ ន សីឃំ ហត្ថោ ឈាយតិ, តថា ហិ ឯកច្ចេ ហត្ថេន អង្គារំ គហេត្វា បរិវត្តមានា ទូរម្បិ គច្ឆន្តិ។ ទហរស្ស បន ហត្ថបាទា សុខុមាលា ហោន្តិ, សោ ផុដ្ឋមត្តេនេវ ទយ្ហមានោ ចិរីតិ សទ្ទំ ករោន្តោ ខិប្បំ បដិសំហរតិ, តស្មា ឥធ ទហរោវ ទស្សិតោ។ មហល្លកោ ច ទយ្ហន្តោបិ អធិវាសេតិ, អយំ បន អធិវាសេតុំ ន សក្កោតិ។ តស្មាបិ ទហរោវ ទស្សិតោ។ **ទេសេតី**តិ អាបត្តិបដិគ្គាហកេ សភាគបុគ្គលេ សតិ ឯកំ ទិវសំ វា រត្តិំ វា អនធិវាសេត្វា រត្តិំ ចតុរង្គេបិ តមេ សភាគភិក្ខុនោ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា ទេសេតិយេវ។

៤៩៧. ឧច្ចាវចានីតិ ឧច្ចនីចានិ។ **កឹ ករណីយានី**តិ កឹ ករោមីតិ ឯវំ វត្វា កត្តព្ពកម្មានិ។ តត្ថ ឧច្ចកម្មំ នាម ចីវរស្ស ករណំ រជនំ ចេតិយេ សុធាកម្មំ ឧបោសថាគារចេតិយឃរពោធិឃរេសុ កត្តព្ពកម្មន្តិ ឯវមាទិ។ អវចកម្មំ នាម បាទធោវនមក្ខនាទិខុទ្ទកកម្មំ, អថ វា ចេតិយេ សុធាកម្មាទិ ឧច្ចកម្មំ នាម។ តត្ថេវ កសាវបចនឧទកានយនកុច្ឆករណ និយ្យាសពន្ធនាទិ អវចកម្មំ នាម។ **ឧស្សុក្កំ អាបន្នោ ហោតី**តិ ឧស្សុក្កភាវំ កត្តព្ពតំ បដិបន្នោ ហោតិ។ **តិព្ពាបេក្ខោ ហោតី**តិ ពហលបត្ថនោ ហោតិ។ **ថម្ពញ្ច អាលុម្បតី**តិ តិណញ្ច អាលុម្បមានា ខាទតិ។ **វច្ឆកញ្ច អបចិនាតី**តិ វច្ឆកញ្ច អបលោកេតិ។ តរុណវច្ឆា ហិ គាវី អរញ្ញេ ឯកតោ អាគតំ វច្ឆកំ ឯកស្មិំ ឋានេ និបន្នំ បហាយ ទូរំ ន គច្ឆតិ, វច្ឆកស្ស អាសន្នដ្ឋានេ ចរមានា តិណំ អាលុម្បិត្វា គីវំ ឧក្ខិបិត្វា ឯកន្តំ វច្ឆកមេវ ច វិលោកេតិ, ឯវមេវ សោតាបន្នោ ឧច្ចាវចានិ កឹ ករណីយានិ ករោន្តោ តន្និន្នោ ហោតិ, អសិថិលបូរកោ តិព្ពច្ឆន្ទោ ពហលបត្ថនោ ហុត្វាវ ករោតិ។

តត្រិទំ វត្ថុ – មហាចេតិយេ កិរ សុធាកម្មេ ករិយមានេ ឯកោ អរិយសាវកោ ឯកេន ហត្ថេន សុធាភាជនំ, ឯកេន កុច្ឆំ គហេត្វា សុធាកម្មំ ករិស្សាមីតិ ចេតិយង្គណំ អារុឡ្ហោ។ ឯកោ កាយទឡ្ហិពហុលោ ភិក្ខុ គន្ត្វា ថេរស្ស សន្តិកេ អដ្ឋាសិ។ ថេរោ អញ្ញស្មិំ សតិ បបញ្ចោ ហោតីតិ តស្មា ឋានា អញ្ញំ ឋានំ គតោ។ សោបិ ភិក្ខុ តត្ថេវ អគមាសិ។ ថេរោ បុន អញ្ញំ ឋានន្តិ ឯវំ កតិបយដ្ឋានេ អាគតំ, – “សប្បុរិស មហន្តំ ចេតិយង្គណំ កឹ អញ្ញស្មិំ ឋានេ ឱកាសំ ន លភថា”តិ អាហ។ ន ឥតរោ បក្កាមីតិ។

៤៩៨. ពលតាយ សមន្នាគតោតិ ពលេន សមន្នាគតោ។ **អដ្ឋឹ កត្វា**តិ អត្ថិកភាវំ កត្វា, អត្ថិកោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **មនសិកត្វា**តិ មនស្មិំ ករិត្វា។ **សព្ពចេតសា សមន្នាហរិត្វា**តិ អប្បមត្តកម្បិ វិក្ខេបំ អករោន្តោ សកល

ចិត្តេន សមន្នាហរិត្វា។ **ឱហិតសោតោ**តិ បបិតសោតោ។ អរិយសាវកា ហិ បិយធម្មស្សវនា ហោន្តិ, ធម្មស្សវនគ្គំ គន្ត្វា និទ្ទាយមានា វា យេន កេនចិ សទ្ធឹ សល្លបមានា វា វិក្ខិត្តចិត្តា វា ន និសីទន្តិ, អថ ខោ អមតំ បរិភុញ្ជន្តា វិយ អតិត្តាវ ហោន្តិ ធម្មស្សវនេ, អថ អរុណំ ឧគ្គច្ឆតិ។ តស្មា ឯវមាហ។

៥០០. ធម្មតា សុសមន្និដ្ឋា ហោតីតិ សភាវោ សុដ្ឋុ សមន្នេសិតោ ហោតិ។ **សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយា**តិ ករណវចនំ , សោតាបត្តិផលសច្ឆិកតញាណេនាតិ អត្ថោ។ **ឯវំ សត្តង្គសមន្នាគតោ**តិ ឯវំ ឥមេហិ សត្តហិ មហាបច្ចវេក្ខណញាណេហិ សមន្នាគតោ។ អយំ តាវ អាចរិយានំ សមានកថា។ លោកុត្តរមគ្គោ ហិ ពហុចិត្តក្ខណិកោ នាម នត្ថិ។

វិតណ្ឌវាទី បន ឯកចិត្តក្ខណិកោ នាម មគ្គោ នត្ថិ, “ឯវំ ភាវេយ្យ សត្ត វស្សានី”តិ ហិ វចនតោ សត្តបិ វស្សានិ មគ្គភាវនា ហោន្តិ។ កិលេសា បន លហុ ឆិជ្ជន្តា សត្តហិ ញាណេហិ ឆិជ្ជន្តីតិ វទតិ។ សោ សុត្តំ អាហរាតិ វត្តព្ពោ, អទ្ធា អញ្ញំ សុត្តំ អបស្សន្តោ, “ឥទមស្ស បឋមំ ញាណំ អធិគតំ ហោតិ, ឥទមស្ស ទុតិយំ ញាណំ…បេ… ឥទមស្ស សត្តមំ ញាណំ អធិគតំ ហោតី”តិ ឥមមេវ អាហរិត្វា ទស្សេស្សតិ។ តតោ វត្តព្ពោ កឹ បនិទំ សុត្តំ នេយ្យត្ថំ នីតត្ថន្តិ។ តតោ វក្ខតិ – “នីតត្ថំ, យថាសុត្តំ តថេវ អត្ថោ”តិ។ សោ វត្តព្ពោ – “ធម្មតា សុសមន្និដ្ឋា ហោតិ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយាតិ ឯត្ថ កោ អត្ថោ”តិ? អទ្ធា សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយត្ថោតិ វក្ខតិ។ តតោ បុច្ឆិតព្ពោ, “មគ្គសមង្គី ផលំ សច្ឆិករោតិ, ផលសមង្គី”តិ។ ជានន្តោ, “ផលសមង្គី សច្ឆិករោតី”តិ វក្ខតិ។ តតោ វត្តព្ពោ, – “ឯវំ សត្តង្គសមន្នាគតោ ខោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ សោតាបត្តិផលសមន្នាគតោ ហោតីតិ តេជ មគ្គំ អភាវេត្វា មណ្ឌូកោ វិយ ឧប្បតិត្វា អរិយសាវកោ ផលមេវ គណ្ហិស្សតិ។ មា សុត្តំ មេ លទ្ធន្តិ យំ វា តំ វា អវច។ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តេន នាម អាចរិយសន្តិកេ វសិត្វា ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា អត្ថរសំ វិទិត្វា វត្តព្ពំ ហោតី”តិ។ “ឥមានិ សត្ត ញាណានិ អរិយសាវកស្ស បច្ចវេក្ខណញាណានេវ, លោកុត្តរមគ្គោ ពហុចិត្តក្ខណិកោ នាម នត្ថិ, ឯកចិត្តក្ខណិកោយេវា”តិ សញ្ញាបេតព្ពោ។ សចេ សញ្ជានាតិ សញ្ជានាតុ។ នោ ចេ សញ្ជានាតិ, “គច្ឆ បាតោវ វិហារំ បវិសិត្វា យាគុំ បិវាហី”តិ ឧយ្យោជេតព្ពោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

កោសម្ពិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ព្រហ្មនិមន្តនិកសុត្តវណ្ណនា

៥០១. ឯវំ មេ សុតន្តិ ព្រហ្មនិមន្តនិកសុត្តំ។ តត្ថ **បាបកំ ទិដ្ឋិគត**ន្តិ លាមកា សស្សតទិដ្ឋិ។ **ឥទំ និច្ច**ន្តិ ឥទំ សហ កាយេន ព្រហ្មដ្ឋានំ អនិច្ចំ “និច្ច”ន្តិ វទតិ។ **ធុវាទីនិ** តស្សេវ វេវចនានិ។ តត្ថ **ធុវ**ន្តិ ថិរំ។ **សស្សត**ន្តិ សទា វិជ្ជមានំ។ **កេវល**ន្តិ អខណ្ឌំ សកលំ។ **អចវនធម្ម**ន្តិ អចវនសភាវំ។ **ឥទញ្ហិ ន ជាយតី**តិអាទីសុ ឥមស្មឹ ឋានេ កោចិ ជាយនកោ វា ជីយនកោ វា មីយនកោ វា ចវនកោ វា ឧបបជ្ជនកោ វា នត្ថីតិ សន្ធាយ វទតិ។ **ឥតោ ច បនញ្ញ**ន្តិ ឥតោ សហ កាយកា ព្រហ្មដ្ឋានា ឧត្តរិ អញ្ញំ និស្សរណំ នាម នត្ថីតិ ឯវមស្ស ថាមគតា សស្សតទិដ្ឋិ ឧប្បន្នា ហោតិ។ ឯវំវាទី បន សោ ឧបរិ តិស្សោ ឈានភូមិយោ ចត្តារោ មគ្គា ចត្តារិ ផលានិ និព្ពានន្តិ សព្ពំ បដិពាហតិ។ **អវិជ្ជាគតោ**តិ អវិជ្ជាយ គតោ សមន្នាគតោ អញ្ញាណី អន្ធីភូតោ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។

៥០២. អថ ខោ, ភិក្ខវេ, មារោ បាបិមាតិ មារោ កថំ ភគវន្តំ អទ្ទស? សោ កិរ អត្តនោ ភវនេ និសីទិត្វា កាលេន កាលំ សត្ថារំ អាវជ្ជេតិ – “អជ្ជ សមណោ គោតមោ កតរស្មឹ គាមេ វា និគមេ វា វសតី”តិ។ ឥមស្មឹ បន កាលេ អាវជ្ជន្តោ, “ឧក្កដ្ឋំ និស្សាយ សុភគវនេ វិហរតី”តិ ញត្វា, “កត្ថ នុ ខោ គតោ”តិ ឱលោកេន្តោ ព្រហ្មលោកំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា, “សមណោ គោតមោ ព្រហ្មលោកំ គច្ឆតិ, យាវ តត្ថ ធម្មកថំ កថេត្វា ព្រហ្មគណំ មម វិសយា នាតិក្កមេតិ, តាវ គន្ត្វា ធម្មទេសនាយំ វិឆន្ទំ ករិស្សាមី”តិ សត្ថុ បទានុបទិកោ គន្ត្វា ព្រហ្មគណស្ស អន្តរេ អទិស្សមានេន កាយេន អដ្ឋាសិ។ សោ, “សត្ថារា ពកព្រហ្មា អបសាទិតោ”តិ ញត្វា ព្រហ្មុនោ ឧបត្ថម្ភោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ, ភិក្ខវេ, មារោ បាបិមា”តិ។

ព្រហ្មបារិសជ្ជំ អន្វាវិសិត្វាតិ ឯកស្ស ព្រហ្មបារិសជ្ជស្ស សរីរំ បវិសិត្វា។ មហាព្រហ្មានំ បន ព្រហ្មបុរោហិតានំ វា អន្វាវិសិតុំ ន សក្កោតិ។ **មេតមាសទោ**តិ មា ឯតំ អបសាទយិត្ថ។ **អភិភូ**តិ អភិភវិត្វា ឋិតោ ជេដ្ឋកោ។ **អនភិភូតោ**តិ អញ្ញេហិ អនភិភូតោ។ **អញ្ញទត្ថុ**តិ ឯកំសវចនេ និបាតោ។ ទស្សនវសេន **ទសោ,** សព្ពំ បស្សតីតិ ទីបេតិ។ **វសវត្តី**តិ សព្ពជនំ វសេ វត្តេតិ។ **ឥស្សរោ**តិ លោកេ ឥស្សរោ។ **កត្តា និម្មាតា**តិ លោកស្ស កត្តា ច និម្មាតា ច, បថវីហិមវន្តសិនេរុចក្កវាឡមហាសមុទ្ទចន្ទិមសូរិយា ច ឥមិនា និម្មិតាតិ ទីបេតិ។

សេដ្ឋោ សជិតាតិ អយំ លោកស្ស ឧត្តមោ ច សជិតា ច។ “ត្វំ ខត្តិយោ នាម ហោហិ, ត្វំ ព្រាហ្មណោ នាម, វេស្សោ នាម, សុទ្ទោ នាម, គហដ្ឋោ នាម, បព្ពជិតោ នាម, អន្តមសោ ឱដ្ឋោ ហោហិ, គោណោ ហោហី”តិ ឯវំ សត្តានំ វិសជ្ជេតា អយន្តិ ទស្សេតិ។ **វសី បិតា ភូតភព្យាន**ន្តិ អយំ ចិណ្ណវសិតាយ វសី, អយំ បិតា ភូតានញ្ច ភព្យានញ្ចាតិ វទតិ។ តត្ថ អណ្ឌជជលាពុជា សត្តា អន្តោអណ្ឌកោសេ ចេវ អន្តោវត្ថិម្ហិ ច **ភព្យា** នាម, ពហិ និក្ខន្តកាលតោ បដ្ឋាយ **ភូតា**។ សំសេទជា បឋមចិត្តក្ខណេ ភព្យា, ទុតិយតោ បដ្ឋាយ ភូតា។ ឱបបាតិកា បឋមឥរិយាបថេ ភព្យា, ទុតិយតោ បដ្ឋាយ ភូតាតិ វេទិតព្ពា។ តេ សព្ពេបិ ឯតស្ស បុត្តាតិ សញ្ញាយ, “បិតា ភូតភព្យាន”ន្តិ អាហ។

បឋវីគរហកាតិ យថា ត្វំ ឯតរហិ, “អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តា”តិ បឋវឹ គរហសិ ជិគុច្ឆសិ, ឯវំ តេបិ បឋវីគរហកា អហេសុំ, ន កេវលំ ត្វំយេវាតិ ទីបេតិ។ **អាបគរហកា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ហីនេ កាយេ បតិដ្ឋិតា**តិ ចតូសុ អបាយេសុ និព្ពត្តា។ **បឋវីបសំសកា**តិ យថា ត្វំ គរហសិ, ឯវំ អគរហិត្វា, “និច្ចា ធុវា សស្សតា អច្ឆេជ្ជា អភេជ្ជា អក្ខយា”តិ ឯវំ បឋវីបសំសកា បឋវិយា វណ្ណវាទិនោ អហេសុន្តិ វទតិ។ **បឋវាភិនន្ទិនោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីវសេន បឋវិយា អភិនន្ទិនោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បណីតេ កាយេ បតិដ្ឋិតា**តិ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តា។ **តំ តាហ**ន្តិ តេន ការណេន តំ អហំ។ **ឥង្ឃា**តិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **ឧបាតិវត្តិត្ថោ**តិ អតិក្កមិត្ថ។ “ឧបាតិវត្តិតោ”តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **ទណ្ឌេន បដិប្បណាមេយ្យា**តិ ចតុហត្ថេន មុគ្គរទណ្ឌេន បោថេត្វា បលាបេយ្យ។ **នរកបបាតេ**តិ សតបោរិសេ មហាសោព្ភេ។ **វិរាធេយ្យា**តិ ហត្ថេន គហណយុត្តេ វា បាទេន បតិដ្ឋានយុត្តេ វា ឋានេ គហណបតិដ្ឋានានិ កាតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ **ននុ ត្វំ ភិក្ខុ បស្សសី**តិ ភិក្ខុ ននុ ត្វំ ឥមំ ព្រហ្មបរិសំ សន្និបតិតំ ឱភាសមានំ វិរោចមានំ ជោតយមានំ បស្សសីតិ ព្រហ្មុនោ ឱវាទេ បិតានំ ឥទ្ធានុភាវំ ទស្សេតិ។ **ឥតិ ខោ មំ, ភិក្ខវេ, មារោ បាបិមា ព្រហ្មបរិសំ ឧបនេសី**តិ, ភិក្ខវេ , មារោ បាបិមា ននុ ត្វំ ភិក្ខុ បស្សសិ ព្រហ្មបរិសំ យសេន ច សិរិយា ច ឱភាសមានំ វិរោចមានំ ជោតយមានំ, យទិ ត្វម្បិ មហាព្រហ្មុនោ វចនំ អនតិក្កមិត្វា យទេវ តេ ព្រហ្មា វទតិ, តំ ករេយ្យាសិ, ត្វម្បិ ឯវមេវំ យសេន ច សិរិយា ច វិរោចេយ្យាសីតិ ឯវំ វទន្តោ មំ ព្រហ្មបរិសំ ឧបនេសិ ឧបសំហរិ។ **មា ត្វំ មញ្ញិត្ថោ**តិ មា ត្វំ មញ្ញិ។ **មារោ ត្វមសិ បាបិមា**តិ បាបិម ត្វំ មហាជនស្ស មារណតោ **មារោ** នាម, បាបកំ លាមកំ មហាជនស្ស អយសំ ករណតោ **បាបិមា** នាមាតិ ជានាមិ។

៥០៣. កសិណំ អាយុន្តិ សកលំ អាយុំ។ **តេ ខោ ឯវំ ជានេយ្យុ**ន្តិ តេ ឯវំ មហន្តេន តបោកម្មេន សមន្នាគតា, ត្វំ បន បុរិមទិវសេ ជាតោ, កឹ ជានិស្សសិ, យស្ស តេ អជ្ជាបិ មុខេ ខីរគន្ធោ វាយតីតិ យដ្ដេន្តោ វទតិ។ **បឋវឹ អជ្ឈោសិស្សសី**តិ បឋវឹ អជ្ឈោសាយ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ គណ្ហិស្សសិ។ **ឱបសាយិកោ មេ ភវិស្សសី**តិ មយ្ហំ សមីបសយោ ភវិស្សសិ, មំ គច្ឆន្តំ អនុគច្ឆិស្សសិ, ឋិតំ ឧបតិដ្ឋិស្សសិ, និសិន្នំ ឧបនិសីទិស្សសិ, និបន្នំ ឧបនិបជ្ជិស្សសីតិ អត្ថោ។ **វត្ថុសាយិកោ**តិ មម វត្ថុស្មឹ សយនកោ។ **យថាកាមករណីយោ ពាហិតេយ្យោ**តិ មយា អត្តនោ រុចិយា យំ ឥច្ឆាមិ, តំ កត្តព្ពោ, ពាហិត្វា ច បន ជជ្ឈរិកាគុម្ពតោបិ នីចតរោ លកុណ្ឌកតរោ កាតព្ពោ ភវិស្សសីតិ អត្ថោ។

ឥមិនា ឯស ភគវន្តំ ឧបលាបេតិ វា អបសាទេតិ វា។ **ឧបលាបេតិ** នាម សចេ ខោ ត្វំ, ភិក្ខុ, តណ្ហាទីហិ បឋវឹ អជ្ឈោសិស្សសិ, ឱបសាយិកោ មេ ភវិស្សសិ, មយិ គច្ឆន្តេ គមិស្សសិ, តិដ្ឋន្តេ ឋស្សសិ, និសិន្នេ និសីទិស្សសិ, និបន្នេ និបជ្ជិស្សសិ, អហំ តំ សេសជនំ បដិពាហិត្វា វិស្សាសិកំ អព្ភន្តរិកំ ករិស្សាមីតិ ឯវំ តាវ **ឧបលាបេតិ** នាម។ សេសបទេហិ បន **អបសាទេតិ** នាម។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – សចេ ត្វំ បឋវឹ អជ្ឈោសិស្សសិ, វត្ថុសាយិកោ មេ ភវិស្សសិ, មម គមនាទីនិ អាគមេត្វា គមិស្សសិ វា ឋស្សសិ វា និសីទិស្សសិ វា និបជ្ជិស្សសិ វា, មម វត្ថុស្មឹ មយ្ហំ អារក្ខំ គណ្ហិស្សសិ, អហំ បន តំ យថាកាមំ ករិស្សាមិ ពាហិត្វា ច ជជ្ឈរិកាគុម្ពតោបិ លកុណ្ឌកតរន្តិ ឯវំ អបសាទេតិ នាម។ អយំ បន ព្រហ្មា មាននិស្សិតោ, តស្មា ឥធ អបសាទនាវ អធិប្បេតា។ **អាបាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។

អបិច តេ អហំ ព្រហ្មេតិ ឥទានិ ភគវា, “អយំ ព្រហ្មា មាននិស្សិតោ ‘អហំ ជានាមី’តិ មញ្ញតិ, អត្តនោ យសេន សម្មត្តោ សរីរំ ផុសិតុម្បិ សមត្ថំ កិញ្ចិ ន បស្សតិ, ថោកំ និគ្គហេតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **គតិញ្ច បជានាមី**តិ និប្ផត្តិញ្ច បជានាមិ។ **ជុតិញ្ចា**តិ អានុភាវញ្ច បជានាមិ។ **ឯវំ មហេសក្ខោ**តិ ឯវំ មហាយសោ មហាបរិវារោ។

យាវតា ចន្ទិមសូរិយា បរិហរន្តីតិ យត្តកេ ឋានេ ចន្ទិមសូរិយា វិចរន្តិ។ **ទិសា ភន្តិ វិរោចនា**តិ ទិសាសុ វិរោចមានា ឱភាសន្តិ, ទិសា វា តេហិ វិរោចមានា ឱភាសន្តិ។ **តាវ សហស្សធា លោកោ**តិ តត្តកេន បមាណេន សហស្សធា លោកោ, ឥមិនា ចក្កវាឡេន សទ្ធឹ ចក្កវាឡសហស្សន្តិ អត្ថោ។ **ឯត្ថ តេ វត្តតេ វសោ**តិ ឯត្ថ ចក្កវាឡ

សហស្សេ តុយ្ហំ វសោ វត្តតិ។ **បរោបរញ្ច ជានាសី**តិ ឯត្ថ ចក្កវាឡសហស្សេ បរោបរេ ឧច្ចនីចេ ហីនប្បណីតេ សត្តេ ជានាសិ។ **អថោ រាគវិរាគិន**ន្តិ ន កេវលំ, “អយំ ឥត្ថោ អយំ បកតិមនុស្សោ”តិ បរោបរំ, “អយំ បន សរាគោ អយំ វីតរាគោ”តិ ឯវំ រាគវិរាគិនម្បិ ជនំ ជានាសិ។ **ឥត្ថំភាវញ្ញថាភាវ**ន្តិ **ឥត្ថំភាវោ**តិ ឥទំ ចក្កវាឡំ។ **អញ្ញថាភាវោ**តិ ឥតោ សេសំ ឯកូនសហស្សំ។ **សត្តានំ អាគតិំ គតិ**ន្តិ ឯត្ថ ចក្កវាឡសហស្សេ បដិសន្ធិវសេន សត្តានំ អាគតិំ, ចុតិវសេន គតិំ ច ជានាសិ។ តុយ្ហំ បន អតិមហន្តោហមស្មីតិ សញ្ញា ហោតិ, សហស្សិព្រហ្មា នាម ត្វំ, អញ្ញេសំ បន តយា ឧត្តរិ ទ្វិសហស្សានំ តិសហស្សានំ ចតុសហស្សានំ បញ្ចសហស្សានំ ទសសហស្សានំ សតសហស្សានញ្ច ព្រហ្មានំ បមាណំ នត្ថិ, ចតុហត្ថាយ បិលោតិកាយ បដប្បមាណំ កាតុំ វាយមន្តោ វិយ មហន្តោស្មីតិ សញ្ញំ ករោសីតិ និគ្គណ្ហាតិ។

៥០៤. **ឥធូបបន្នោ**តិ ឥធ បឋមជ្ឈានភូមិយំ ឧបបន្នោ។ **តេន តំ ត្វំ ន ជានាសី**តិ តេន ការណេន តំ កាយំ ត្វំ ន ជានាសិ។ **នេវ តេ សមសមោ**តិ ជានិតព្ពដ្ឋានំ បត្វាបិ តយា សមសមោ ន ហោមិ។ **អភិញ្ញាយា**តិ អញ្ញាយ។ **កុតោ នីចេយ្យ**ន្តិ តយា នីចតរភាវោ បន មយ្ហំ កុតោ។

ហេដ្ឋូបបត្តិកោ កិរេស ព្រហ្មា អនុប្បន្នេ ពុទ្ធុប្បាទេ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា កសិណបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា អបរិហីនជ្ឈានោ កាលំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានភូមិយំ វេហប្ផលព្រហ្មលោកេ បញ្ចកប្បសតិកំ អាយុំ គហេត្វា និព្ពត្តិ។ តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា ហេដ្ឋូបបត្តិកំ កត្វា តតិយជ្ឈានំ បណីតំ ភាវេត្វា សុភកិណ្ហព្រហ្មលោកេ ចតុសដ្ឋិកប្បំ អាយុំ គហេត្វា និព្ពត្តិ។ តត្ថ ទុតិយជ្ឈានំ ភាវេត្វា អាភស្សរេសុ អដ្ឋកប្បំ អាយុំ គហេត្វា និព្ពត្តិ។ តត្ថ បឋមជ្ឈានំ ភាវេត្វា បឋមជ្ឈានភូមិយំ កប្បាយុកោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, សោ បឋមកាលេ អត្តនា កតកម្មញ្ច និព្ពត្តដ្ឋានញ្ច អញ្ញាសិ, កាលេ បន គច្ឆន្តេ ឧភយំ បមុស្សិត្វា សស្សតទិដ្ឋឹ ឧប្បាទេសិ។ តេន នំ ភគវា, “តេន តំ ត្វំ ន ជានាសិ…បេ.… កុតោ នីចេយ្យ”ន្តិ អាហ។

អថ ព្រហ្មា ចិន្តេសិ – “សមណោ គោតមោ មយ្ហំ អាយុញ្ច និព្ពត្តដ្ឋានញ្ច បុព្ពេកតកម្មញ្ច ជានាតិ, ហន្ទ នំ បុព្ពេ កតកម្មំ បុច្ឆាមី”តិ សត្ថារំ អត្តនោ បុព្ពេកតកម្មំ បុច្ឆិ។ សត្ថា កថេសិ។

បុព្ពេ កិរេស កុលឃរេ និព្ពត្តិត្វា កាមេសុ អាទីនវំ ទិស្វា, “ជាតិជរាព្យាធិមរណស្ស អន្តំ ករិស្សាមី”តិ និក្ខម្ម ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានលាភី ហុត្វា គង្គាតីរេ បណ្ណសាលំ ការេត្វា ឈានរតិយា វីតិនាមេតិ។ តទា ច កាលេន កាលំ សត្ថវាហា បញ្ចហិ សកដសតេហិ មរុកន្តារំ បដិបជ្ជន្តិ។ មរុកន្តារេ បន ទិវា ន សក្កា គន្តុំ, រត្តឹ គមនំ ហោតិ។ អថ បុរិមសកដស្ស អគ្គយុគេ យុត្តពលិពទ្ទា គច្ឆន្តា និវត្តិត្វា អាគតមគ្គាភិមុខាវ អហេសុំ។ ឥតរសកដានិ តថេវ និវត្តិត្វា អរុណេ ឧគ្គតេ និវត្តិតភាវំ ជានឹសុ។ តេសញ្ច តទា កន្តារំ អតិក្កមនទិវសោ អហោសិ។ សព្ពំ ទារុទកំ បរិក្ខីណំ, តស្មា, “នត្ថិ ទានិ អម្ហាកំ ជីវិត”ន្តិ ចិន្តេត្វា គោណេ ចក្កេសុ ពន្ធិត្វា មនុស្សា សកដបច្ឆាយាយំ បវិសិត្វា និបជ្ជឹសុ ។ តាបសោបិ កាលស្សេវ បណ្ណសាលតោ និក្ខមិត្វា បណ្ណសាលទ្វារេ និសិន្នោ គង្គំ ឱលោកយមានោ អទ្ទស គង្គំ មហតា ឧទកោឃេន វុយ្ហមានំ បវត្តិតមណិក្ខន្ធំ វិយ អាគច្ឆន្តឹ។ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អត្ថិ នុ ខោ ឥមស្មឹ លោកេ ឯវរូបស្ស មធុរោទកស្ស អលាភេន កិលិស្សមានា សត្តា”តិ។ សោ ឯវំ អាវជ្ជន្តោ មរុកន្តារេ តំ សត្ថំ ទិស្វា, “ឥមេ សត្តា មា នស្សន្តូ”តិ, “ឥតោ មហា ឧទកក្ខន្ធោ ឆិជ្ជិត្វា មរុកន្តារេ សត្ថាភិមុខោ គច្ឆតូ”តិ អភិញ្ញាចិត្តេន អធិដ្ឋាសិ។ សហចិត្តុប្បាទេន មាតិការូឡ្ហំ វិយ ឧទកំ តត្ថ អគមាសិ។ មនុស្សា ឧទកសទ្ទេន វុដ្ឋាយ ឧទកំ ទិស្វា ហត្ថតុដ្ឋា ន្ហាយិត្វា បិវិត្វា គោណេបិ បាយេត្វា សោត្ថិនា ឥច្ឆិតដ្ឋានំ អគមំសុ។ សត្ថា តំ ព្រហ្មុនោ បុព្ពកម្មំ ទស្សេន្តោ –

“យំ ត្វំ អបាយេសិ ពហូ មនុស្សេ,
បិបាសិតេ ឃម្មនិ សម្បរេតេ;
តំ តេ បុរាណំ វតសីលវត្តំ,
សុត្តប្បពុទ្ធោវ អនុស្សរាមី”តិ។ (ជា. ១.៧.៧១) –

ឥមំ គាថមាហ។

អបរស្មឹ សមយេ តាបសោ គង្គាតីរេ បណ្ណសាលំ មាបេត្វា អារញ្ញកំ គាមំ និស្សាយ វសតិ។ តេន ច សមយេន ចោរា តំ គាមំ បហរិត្វា ហត្ថសារំ គហេត្វា គាវិយោ ច ករមរេ ច គហេត្វា គច្ឆន្តិ។ គាវោបិ សុនខាបិ មនុស្សាបិ មហាវិរវំ វិរវន្តិ។ តាបសោ តំ សទ្ទំ សុត្វា “កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ អាវជ្ជន្តោ, “មនុស្សានំ ភយំ ឧប្បន្ន”ន្តិ ញត្វា, “មយិ បស្សន្តេ ឥមេ សត្តា មា នស្សន្តូ”តិ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ អភិញ្ញាចិត្តេន ចោរានំ បដិបថេ ចតុរង្គិនិសេនំ មាបេសិ កម្មសជ្ជំ អាគច្ឆន្តឹ។ ចោរា ទិស្វា, “រាជា”តិ តេ មញ្ញមានា វិលោបំ

ឆឌ្ឌេត្វា បក្កមីសុ។ តាបសោ “យំ យស្ស សន្តកំ, តំ តស្សេវ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ, តំ តថេវ អហោសិ។ មហាជនោ សោត្ថិភាវំ បាបុណិ។ សត្ថា ឥទម្បិ តស្ស បុព្ពកម្មំ ទស្សេន្តោ –

“យំ ឯណិកូលស្មិំ ជនំ គហីតំ,
អមោចយី គយ្ហក នីយមានំ;
តំ តេ បុរាណំ វតសីលវត្តំ,
សុត្តប្បពុទ្ធោវ អនុស្សរាមី”តិ។ (ជា. ១.៧.៧២) –

ឥមំ គាថមាហ។ ឯត្ថ **ឯណិកូលស្មិ**න្តិ គង្គាតីរេ។

បុន ឯកស្មិំ សមយេ ឧបរិគង្គាវាសិកំ កុលំ ហេដ្ឋាគង្គាវាសិកេន កុលេន សទ្ធិំ មិត្តសន្ថវំ កត្វា នាវាសង្ឃាដំ ពន្ធិត្វា ពហុំ ខាទនីយភោជនីយញ្ចេវ គន្ធមាលាទីនិ ច អារោបេត្វា គង្គាសោតេន អាគច្ឆតិ។ មនុស្សា ខាទមានា ភុញ្ជមានា នច្ចន្តា គាយន្តា ទេវវិមានេន គច្ឆន្តា វិយ ពលវសោមនស្សា អហេសុំ។ គង្គេយ្យកោ នាគោ ទិស្វា កុបិតោ, “ឥមេ មយិ សញ្ញម្បិ ន ករោន្តិ, ឥទានិ នេ សមុទ្ទមេវ បាបេស្សាមី”តិ មហន្តំ អត្តភាវំ មាបេត្វា ឧទកំ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា ឧដ្ឋាយ ផណំ កត្វា សុសូការំ ករោន្តោ អដ្ឋាសិ។ មហាជនោ ទិស្វា ភីតោ វិស្សរមកាសិ។ តាបសោ បណ្ណសាលាយ និសិន្នោ សុត្វា, “ឥមេ គាយន្តា នច្ចន្តា សោមនស្សជាតា អាគច្ឆន្តិ, ឥទានិ បន ភយរវំ រវិំសុ, កិំ នុ ខោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ នាគរាជំ ទិស្វា, “មយិ បស្សន្តេ ឥមេ សត្តា មា នស្សន្តូ”តិ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា អត្តភាវំ វិជហិត្វា សុបណ្ណវណ្ណំ មាបេត្វា នាគរាជស្ស ទស្សេសិ។ នាគរាជា ភីតោ ផណំ សំហរិត្វា ឧទកំ បវិដ្ឋោ។ មហាជនោ សោត្ថិភាវំ បាបុណិ។ សត្ថា ឥទម្បិ តស្ស បុព្ពកម្មំ ទស្សេន្តោ –

“គង្គាយ សោតស្មិំ គហីតនាវំ,
លុទ្ទេន នាគេន មនុស្សកប្បា;
អមោចយិត្ថ ពលសា បសយ្ហ,
តំ តេ បុរាណំ វតសីលវត្តំ;
សុត្តប្បពុទ្ធោវ អនុស្សរាមី”តិ។ (ជា. ១.៧.៧៣) –

ឥមំ គាថមាហ។

អបរស្មិំ សមយេ ឯស ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា **កេសវោ** នាម តាបសោ អហោសិ។ តេន សមយេន អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ **កប្បោ** នាម មាណវោ កេសវស្ស ពទ្ធចរោ អន្តេវាសិកោ ហុត្វា អាចរិយស្ស កិំការបដិស្សាវី មនាបចារី ពុទ្ធិសម្បន្នោ អត្ថចរោ អហោសិ។ កេសវោ តំ វិនា វត្តិតុំ នាសក្ខិ, តំ និស្សាយេវ ជីវិកំ កប្បេសិ។ សត្ថា ឥទម្បិ តស្ស បុព្ពកម្មំ ទស្សេន្តោ –

“កប្បោ ច តេ ពទ្ធចរោ អហោសិ,
សម្ពុទ្ធិមន្តំ វតិនំ អមញ្ញិ;
តំ តេ បុរាណំ វតសីលវត្តំ,
សុត្តប្បពុទ្ធោវ អនុស្សរាមី”តិ។ (ជា. ១.៧.៧៤) –

ឥមំ គាថមាហ។

ឯវំ ព្រហ្មុនោ នានត្តភាវេសុ កតកម្មំ សត្ថា បកាសេសិ។ សត្ថុ កថេន្តស្សេវ ព្រហ្មា សល្លក្ខេសិ, ទីបសហស្សេ ឧជ្ជលិតេ រូបានិ វិយ សព្ពកម្មានិស្ស បាកដានិ អហេសុំ។ សោ បសន្នចិត្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អទ្ធា បជានាសិ មមេតមាយុំ,
អញ្ញម្បិ ជានាសិ តថា ហិ ពុទ្ធោ;
តថា ហិ តាយំ ជលិតានុភាវោ,
ឱភាសយំ តិដ្ឋតិ ព្រហ្មលោក”ន្តិ។ (ជា. ១.៧.៧៥);

អថស្ស ភគវា ឧត្តរិ អសមសមតំ បកាសេន្តោ **បថវិំ ខោ អហំ ព្រាហ្មេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បថវិយា បថវត្តេន អននុភូត**ន្តិ បថវិយា បថវិសភាវេន អននុភូតំ អប្បត្តំ។ កិំ បន តន្តិ? និព្ពានំ។ តញ្ហិ សព្ពស្មា សង្ខតា

និស្សដត្តា បថវិសភាវេន អប្បត្តំ នាម។ **តទភិញ្ញាយា**តិ តំ និព្ពានំ ជានិត្វា សច្ឆិកត្វា។ **បថវិំ នាបហោសិន្តិ** បថវិំ តណ្ហាទិដ្ឋិមានគាហេហិ ន គណ្ហិំ។ **អាបាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ វិត្ថារោ បន មូលបរិយាយេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

សចេ ខោ តេ, មារិស, សព្ពស្ស សព្ពត្តេនាតិ ឥទមេវ ព្រហ្មា អត្តនោ វាទិតាយ សព្ពន្តិ អក្ខរំ និទ្ទិសិត្វា អក្ខរេ ទោសំ គណ្ហន្តោ អាហ។ សត្ថា បន សក្កាយំ សន្ធាយ “សព្ព”ន្តិ វទតិ, ព្រហ្មា សព្ពសព្ពំ សន្ធាយ។ ត្វំ “សព្ព”ន្តិ វទសិ, “សព្ពស្ស សព្ពត្តេន អននុភូត”ន្តិ វទសិ, យទិ សព្ពំ អននុភូតំ នត្ថិ, អថស្ស អននុភូតំ អត្ថិ។ **មា ហេវ តេ រិត្តកមេវ អហោសិ តុច្ឆកមេវ អហោសី**តិ តុយ្ហំ វចនំ រិត្តកំ មា ហោតុ, តុច្ឆកំ មា ហោតូតិ សត្ថារំ មុសាវាទេន និគ្គណ្ហាតិ។

សត្ថា បន ឯតស្មា ព្រហ្មុនា សតគុណេន សហស្សគុណេន សតសហស្សគុណេន វាទីតរោ, តស្មា អហំ សព្ពញ្ច វក្ខាមិ, អននុភូតញ្ច វក្ខាមិ, សុណាហិ មេតិ តស្ស វាទមទ្ទនត្ថំ ការណំ អាហរន្តោ **វិញ្ញាណ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិញ្ញាណ**ន្តិ វិជានិតព្ពំ។ **អនិទស្សន**ន្តិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស អាបាថំ អនុបគមនតោ អនិទស្សនំ នាម, បទទ្វយេនបិ និព្ពានមេវ វុត្តំ។ **អនន្ត**ន្តិ តយិទំ ឧប្បាទវយអន្តរហិតត្តា អនន្តំ នាម។ វុត្តម្បិ ហេតំ –

> “អន្តវន្តានិ ភូតានិ, អសម្ភូតំ អនន្តកំ;
> ភូតេ អន្តានិ ទិស្សន្តិ, ភូតេ អន្តា បកាសិតា”តិ។

សព្ពតោបភន្តិ សព្ពសោ បភាសម្បន្នំ។ និព្ពានតោ ហិ អញ្ញោ ធម្មោ សប្បភតរោ វា ជោតិវន្តតរោ វា បរិសុទ្ធតរោ វា បណ្ឌរតរោ វា នត្ថិ។ សព្ពតោ វា តថា បភូតមេវ, ន កត្ថចិ នត្ថីតិ សព្ពតោបភំ។ បុរត្ថិមទិសាទីសុ ហិ អសុកទិសាយ នាម និព្ពានំ នត្ថីតិ ន វត្តព្ពំ។ អថ វា **បភ**ន្តិ តិត្ថស្ស នាមំ, សព្ពតោ បភមស្សាតិ **សព្ពតោបភំ**។ និព្ពានស្ស កិរ យថា មហាសមុទ្ទស្ស យតោ យតោ ឱតរិតុកាមា ហោន្តិ, តំ តទេវ តិត្ថំ, អតិត្ថំ នាម នត្ថិ។ ឯវមេវំ អដ្ឋតឹសាយ កម្មដ្ឋានេសុ យេន យេន មុខេន និព្ពានំ ឱតរិតុកាមា ហោន្តិ, តំ តទេវ តិត្ថំ។ និព្ពានស្ស អតិត្ថំ នាម កម្មដ្ឋានំ នត្ថិ។ តេន វុត្តំ **សព្ពតោបភ**ន្តិ។ តំ បថវិយា បថវត្តេនាតិ តំ និព្ពានំ បថវិយា បថវិសភាវេន តតោ បរេសំ អាបាទីនំ អាបាទិសភាវេន ច អននុភូតំ។ ឥតិ យំ តុម្ហាទិសានំ វិសយភូតំ សព្ពតេភូមកធម្មជាតំ តស្ស សព្ពត្តេន តំ វិញ្ញាណំ អនិទស្សនំ អនន្តំ សព្ពតោបភំ អននុភូតន្តិ វាទំ បតិដ្ឋបេសិ។

តតោ ព្រហ្មា គហិតគហិតំ សត្ថារា វិស្សដ្ឋាបិតោ កិញ្ចិ គហេតព្ពំ អទិស្វា លឡិតកំ កាតុកាមោ **ហន្ទ ចរហិ តេ, មារិស, អន្តរធាយាមី**តិ អាហ។ តត្ថ **អន្តរធាយាមី**តិ អទិស្សមានកបាដិហារិយំ ករោមីតិ អាហ។ **សចេ វិសហសី**តិ យទិ សក្កោសិ មយ្ហំ អន្តរធាយិតុំ, អន្តរធាយសិ , បាដិហារិយំ ករោហីតិ។ **នេវស្សុ មេ សក្កោតិ អន្តរធាយិតុ**ន្តិ មយ្ហំ អន្តរធាយិតុំ នេវ សក្កោតិ។ កឹ បនេស កាតុកាមោ អហោសីតិ? មូលបដិសន្ធឹ គន្តុកាមោ អហោសិ។ ព្រហ្មានញ្ហិ មូលបដិសន្ធិកអត្តភាវោ សុខុមោ, អញ្ញេសំ អនាបាថោ, អភិសង្ខតកាយេនេវ តិដ្ឋន្តិ។ សត្ថា តស្ស មូលបដិសន្ធឹ គន្តុំ ន អទាសិ។ មូលបដិសន្ធឹ វា អគន្ត្វាបិ យេន តមេន អត្តានំ អន្តរធាបេត្វា អទិស្សមានកោ ភវេយ្យ, សត្ថា តំ តមំ វិនោទេសិ, តស្មា អន្តរធាយិតុំ នាសក្ខិ។ សោ អសក្កោន្តោ វិមានេ និលីយតិ, កប្បរុក្ខេ និលីយតិ, ឧក្កុដិកោ និសីទតិ។ ព្រហ្មគណោ កេឡិមកាសិ – “ឯស ខោ ពកោ ព្រហ្មា វិមានេ និលីយតិ, កប្បរុក្ខេ និលីយតិ, ឧក្កុដិកោ និសីទតិ, ព្រហ្មេ ត្វំ អន្តរហិតោម្ហី”តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេសិ នាមាតិ។ សោ ព្រហ្មគណេន ឧប្បណ្ឌិតោ មង្កុ អហោសិ។

ឯវំ វុត្តេ អហំ, ភិក្ខវេតិ, ភិក្ខវេ, ឯតេន ព្រហ្មុនា, “ហន្ទ ចរហិ តេ, មារិស, អន្តរធាយាមី”តិ ឯវំ វុត្តេ តំ អន្តរធាយិតុំ អសក្កោន្តំ ទិស្វា អហំ ឯតទវោចំ។ **ឥមំ គាថមភាសិ**ន្តិ កស្មា ភគវា គាថមភាសីតិ? សមណស្ស គោតមស្ស ឥមស្មឹ ឋានេ អត្ថិភាវោ វា នត្ថិភាវោ វា កថំ សក្កា ជានិតុន្តិ ឯវំ ព្រហ្មគណស្ស វចនោកាសោ មា ហោតូតិ អន្តរហិតោវ គាថមភាសិ។

តត្ថ **ភវេវាហំ ភយំ ទិស្វា**តិ អហំ ភវេ ភយំ ទិស្វាយេវ។ **ភវញ្ច វិភវេសិន**ន្តិ ឥមញ្ច កាមភវាទិតិវិធម្បិ សត្តភវំ វិភវេសិនំ វិភវំ គវេសមានំ បរិយេសមានម្បិ បុនប្បុនំ ភវេយេវ ទិស្វា។ **ភវំ នាភិវទិ**ន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន កិញ្ចិ ភវំ ន អភិវទឹ, ន គវេសិន្តិ អត្ថោ។ **នន្ទិញ្ច ន ឧបាទិយិ**ន្តិ ភវតណ្ហំ ន ឧបគច្ឆឹ, ន អគ្គហេសិន្តិ អត្ថោ។ ឥតិ ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសេន្តោ សត្ថា ធម្មំ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ទេសនានុសារេន វិបស្សនាគព្ភំ គាហាបេត្វា ទសមត្តានិ ព្រហ្មសហស្សានិ មគ្គផលាមតបានំ បិវិំសុ។

អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតាតិ អច្ឆរិយជាតា អព្ភុតជាតា តុដ្ឋិជាតា ច អហេសុំ។ **សម្ពុលំ ភវំ ឧទព្ពហី**តិ ពោធិមណ្ឌេ អត្តនោ តាយ តាយ ទេសនាយ អញ្ញេសម្បិ ពហូនំ ទេវមនុស្សានំ សម្ពុលកំ ភវំ ឧទព្ពហិ, ឧទ្ធរិ ឧប្បាដេសីតិ អត្ថោ។

៥០៥. តស្មិំ បន សមយេ មារោ បាបិមា កោធាភិភូតោ ហុត្វា, “មយិ វិចរន្តេយេវ សមណេន គោតមេន ធម្មកថំ កថេត្វា ទសមត្តានិ ព្រហ្មសហស្សានិ មម វសំ អតិវត្តិតានី”តិ កោធាភិភូតតាយ អញ្ញតរស្ស ព្រហ្មបារិសជ្ជស្ស សរីរេ អធិមុច្ចិ, តំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សចេ ត្វំ ឯវំ អនុពុទ្ធោ**តិ សចេ ត្វំ ឯវំ អត្តនាវ ចត្តារិ សច្ចានិ អនុពុទ្ធោ។ **មា សាវកេ ឧបនេសី**តិ គិហិសាវកេ វា បព្ពជិតសាវកេ វា តំ ធម្មំ មា ឧបនយសិ។ **ហីនេ កាយេ បតិដ្ឋិតា**តិ ចតូសុ អបាយេសុ បតិដ្ឋិតា។ **បណីតេ កាយេ បតិដ្ឋិតា**តិ ព្រហ្មលោកេ បតិដ្ឋិតា។ ឥទំ កេ សន្ធាយ វទតិ? ពាហិរបព្ពជ្ជំ បព្ពជិតេ តាបសបរិព្ពាជកេ។ អនុប្បន្នេ ហិ ពុទ្ធុប្បាទេ កុលបុត្តា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា កសិណបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជឹសុ, តេ សន្ធាយ ឯវមាហ។ **អនក្ខាតំ កុសលញ្ហិ មារិសា**តិ បរេសំ អនក្ខាតំ អនោវទនំ ធម្មកថាយ អកថនំ កុសលំ ឯតំ សេយ្យោ។ **មា បរំ ឱវទាហី**តិ កាលេន មនុស្សលោកំ, កាលេន ទេវលោកំ, កាលេន ព្រហ្មលោកំ, កាលេន នាគលោកំ អាហិណ្ឌន្តោ មា វិចរិ, ឯកស្មិំ ឋានេ និសិន្នោ ឈានមគ្គផលសុខេន វីតិនាមេហីតិ។ **អនាលបនតាយា**តិ អនុល្លបនតាយ។ **ព្រហ្មុនោ ច អភិនិមន្តនតាយា**តិ ពកព្រហ្មុនោ ច ឥទញ្ហិ, មារិស, និច្ចន្តិអាទិនា នយេន សហ កាយកេន ព្រហ្មដ្ឋានេន និមន្តនវចនេន។ **តស្មា**តិ តេន ការណេន។ **ឥមស្ស វេយ្យាករណស្ស ព្រហ្មនិមន្តនិកំ**ត្វេវ អធិវចនំ សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ ជាតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ព្រហ្មនិមន្តនិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. មារតជ្ជនីយសុត្តវណ្ណនា

៥០៦. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ មារតជ្ជនីយសុត្តំ។ តត្ថ **កោដ្ឋមនុបវិដ្ឋោ**តិ កុច្ឆិំ បវិសិត្វា អន្តានំ អន្តោ អនុបវិដ្ឋោ, បក្កាសយដ្ឋានេ និសិន្នោ។ **គរុគរោ វិយា**តិ គរុកគរុកោ វិយ ថទ្ធោ បាសាណបុញ្ជសទិសោ។ **មាសាចិតំ មញ្ញេ**តិ មាសភត្តំ ភុត្តស្ស កុច្ឆិ វិយ មាសបូរិតបសិព្ពកោ វិយ តិន្តមាសោ វិយ ចាតិ អត្ថោ។ **វិហារំ បវិសិត្វា**តិ សចេ អាហារទោសេន ឯស គរុភាវោ, អព្ភោកាសេ ចង្កមិតុំ ន សប្បាយន្តិ ចង្កមា ឱរោហិត្វា បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា បកតិបញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ **បច្ចត្តំ យោនិសោ មនសាកាសី**តិ, “កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ អាវជ្ជមានោ អត្តនោយេវ ឧបាយេន មនសិ អកាសិ។ សចេ បន ថេរោ អត្តនោ សីលំ អាវជ្ជេត្វា, “យំ ហិយ្យោ វា បរេ វា បរសុវេ វា បរិភុត្តំ អវិបក្កមត្ថិ, អញ្ញោ វា កោចិ វិសភាគទោសោ, សព្ពំ ជីរតុ ផាសុកំ ហោតូ”តិ ហត្ថេន កុច្ឆិំ បរាមសិស្ស, មារោ បាបិមា វិលីយិត្វា អគមិស្ស។ ថេរោ បន តថា អកត្វា យោនិសោ មនសិ អកាសិ។ **មា តថាគតំ វិហេសេសី**តិ យថា ហិ បុត្តេសុ វិហេសិតេសុ មាតាបិតរោ វិហេសិតាវ ហោន្តិ, សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកេសុ វិហេសិតេសុ អាចរិយុបជ្ឈាយា វិហេសិតាវ, ជនបទេ វិហេសិតេ រាជា វិហេសិតោវ ហោតិ, ឯវំ តថាគតសាវកេ វិហេសិតេ តថាគតោ វិហេសិតោវ ហោតិ។ តេនាហ – “មា តថាគតំ វិហេសេសី”តិ។

បច្ចគ្គឡេ អដ្ឋាសីតិ បតិអគ្គឡេវ អដ្ឋាសិ។ **អគ្គឡំ** វុច្ចតិ កវាដំ, មុខេន ឧគ្គន្ត្វា បណ្ណសាលតោ និក្ខមិត្វា ពហិបណ្ណសាលាយ កវាដំ និស្សាយ អដ្ឋាសីតិ អត្ថោ។

៥០៧. **ភូតបុព្ពាហំ បាបិមា**តិ កស្មា ឥទំ ទេសនំ អារភិ? ថេរោ កិរ ចិន្តេសិ – “អាកាសដ្ឋកទេវតានំ តាវ មនុស្សគន្ធោ យោជនសតេ ឋិតានំ អាពាធំ ករោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – ‘យោជនសតំ ខោ រាជញ្ញ មនុស្សគន្ធោ ទេវេ ឧព្ពាធតី’តិ (ទី. និ. ២.៤១៥)។ អយំ បន មារោ នាគរិកោ បរិចារក្ខោ មហេសក្ខោ អានុភាវសម្បន្នោ ទេវរាជា សមានោ មម កុច្ឆិយំ បវិសិត្វា អន្តានំ អន្តោ បក្កាសយោកាសេ និសិន្នោ អតិវិយ បទុដ្ឋោ ភវិស្សតិ។ ឯវរូបំ នាម ជេគុច្ឆំ បដិកូលំ ឱកាសំ បវិសិត្វា និសីទិតុំ សក្កោន្តស្ស កិមញ្ញំ អករណីយំ ភវិស្សតិ, កឹ អញ្ញំ លជ្ជិស្សតិ, ត្វំ មម ញាតិកោតិ បន វុត្តេ មុទុភាវំ អនាបជ្ជមានោ នាម នត្ថិ, ហន្ទស្ស ញាតិកោដឹ បដិវិជ្ឈិត្វា មុទុកេនេវ នំ ឧបាយេន វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឥមំ ទេសនមារភិ។

សោ មេ ត្វំ ភាគិនេយ្យោ ហោសីតិ សោ ត្វំ តស្មិំ កាលេ មយ្ហំ ភាគិនេយ្យោ ហោសិ។ ឥទំ បវេណិវសេន វុត្តំ។ ទេវលោកស្មិំ បន មារស្ស បិតុ វំសោ បិតាមហស្ស វំសោ រជ្ជំ ករោន្តោ នាម នត្ថិ, បុញ្ញវសេន ទេវលោកេ ទេវរាជា

ហុត្វា និព្ពត្តោ, យាវតាយុកំ ឋត្វា ចវតិ។ អញ្ញោ ឯកោ អត្តនា កតេន កម្មេន តស្មិំ ឋានេ អធិបតិ ហុត្វា និព្ពត្តតិ។ ឥតិ អយំ មារោបិ តទា តតោ ចវិត្វា បុន កុសលំ កត្វា ឥមស្មិំ កាលេ តស្មិំ អធិបតិដ្ឋានេ និព្ពត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

វិធុរោតិ វិគតធុរោ, អញ្ញេហិ សទ្ធិំ អសទិសោតិ អត្ថោ។ **អប្បកសិរេនា**តិ អប្បទុក្ខេន។ **បសុបាលកា**តិ អជេឡកបាលកា។ **បថាវិនោ**តិ មគ្គបដិបន្នា។ **កាយេ ឧបចិនិត្វា**តិ សមន្តតោ ចិតកំ ពន្ធិត្វា។ **អគ្គិំ ទត្វា បក្កមីសូ**តិ ឯត្តកេន សរីរំ បរិយាទានំ គមិស្សតីតិ ចិតកស្ស បមាណំ សល្លក្ខេត្វា ចតូសុ ទិសាសុ អគ្គិំ ទត្វា បក្កមីសុ។ ចិតកោ បទីបសិខា វិយ បជ្ជលិ, ថេរស្ស ឧទកលេណំ បវិសិត្វា និសិន្នកាលោ វិយ អហោសិ។ **ចីវរានិ បប្ផោដេត្វា**តិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ វិគតធូមេ កីសុកវណ្ណេ អង្គារេ មទ្ទមានោ ចីវរានិ វិធុនិត្វា។ សរីរេ បនស្ស ឧសុមមត្តម្បិ នាហោសិ, ចីវរេសុ អំសុមត្តម្បិ នជ្ឈាយិ, សមាបត្តិផលំ នាមេតំ។

៥០៨. អក្កោសថាតិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសថ។ **បរិភាសថា**តិ វាចាយ បរិភាសថ។ **រោសេថា**តិ ឃដ្ដេថ។ **វិហេសេថា**តិ ទុក្ខាបេថ។ សព្ពមេតំ វាចាយ ឃដ្ដនស្សេវ អធិវចនំ។ **យថា តំ ទូសី មារោ**តិ យថា ឯតេសំ ទូសី មារោ។ **លភេថ ឱតារ**ន្តិ លភេថ ឆិទ្ទំ, កិលេសុប្បត្តិយា អារម្មណំ បច្ចយំ លភេយ្យាតិ អត្ថោ។ **មុណ្ឌកា**តិអាទីសុ មុណ្ឌេ មុណ្ឌាតិ សមណេ ច សមណាតិ វត្តុំ វដ្ដេយ្យ, ឥមេ បន ហីឡេន្តា មុណ្ឌកា សមណកាតិ អាហំសុ។ **ឥព្ភា**តិ គហបតិកា។ **កិណ្ហា**តិ កណ្ហា, កាឡកាតិ អត្ថោ។ **ពន្ធុបាទាបច្ចា**តិ ឯត្ថ **ពន្ធូ**តិ ព្រហ្មា អធិប្បេតោ ។ តញ្ហិ ព្រាហ្មណា បិតាមហោតិ វោហរន្តិ។ បាទានំ អបច្ចា **បាទាបច្ចា**, ព្រហ្មុនោ បិដ្ឋិបាទតោ ជាតាតិ អធិប្បាយោ។ តេសំ កិរ អយំ លទ្ធិ – “ព្រាហ្មណា ព្រហ្មុនោ មុខតោ និក្ខន្តា, ខត្តិយា ឧរតោ, វេស្សា នាភិតោ, សុទ្ទា ជាណុតោ, សមណា បិដ្ឋិបាទតោ”តិ។

ឈាយិនោស្មា ឈាយិនោស្មាតិ ឈាយិនោ មយំ ឈាយិនោ មយន្តិ។ **មធុរកជាតា**តិ អាលសិយជាតា។ **ឈាយន្តី**តិ ចិន្តយន្តិ។ **បជ្ឈាយន្តី**តិអាទីនិ ឧបសគ្គវសេន វឌ្ឍិតានិ។ **មូសិកំ មគ្គយមានោ**តិ សាយំ គោចរត្ថាយ សុសិររុក្ខតោ និក្ខន្តំ រុក្ខសាខាយ មូសិកំ បរិយេសន្តោ។ សោ កិរ ឧបសន្តូបសន្តោ វិយ និច្ចលោវ តិដ្ឋតិ, សម្បត្តកាលេ មូសិកំ សហសា គណ្ហាតិ។ **កោត្ថូ**តិ សិង្គាលោ, សោណោតិបិ វទន្តិ។ **សន្ធិសមលសង្កដិរេ**តិ សន្ធិម្ហិ ច សមលេ ច សង្កដិរេ ច។ តត្ថ **សន្ធិ** នាម ឃរសន្ធិ។ **សមលោ** នាម គូថនិទ្ធមនបនាឡិ។ **សង្កដិរំ** នាម សង្ការដ្ឋានំ។ **វាហច្ឆិន្នោ**តិ កន្តារតោ និក្ខន្តោ ឆិន្នវាហោ។ **សន្ធិសមលសង្កដិរេ**តិ សន្ធិម្ហិ វា សមលេ វា សង្កដិរេ វា។ សោបិ ហិ ពទ្ធគត្តោ វិយ និច្ចលោ ឈាយតិ។

និរយំ ឧបបជ្ជន្តីតិ សចេ មារោ មនុស្សានំ សរីរេ អធិមុច្ចិត្វា ឯវំ ករេយ្យ, មនុស្សានំ អកុសលំ ន ភវេយ្យ, មារស្សេវ ភវេយ្យ។ សរីរេ បន អនធិមុច្ចិត្វា វិសភាគវត្ថុំ វិប្បដិសារារម្មណំ ទស្សេតិ, តទា កិរ សោ ភិក្ខូ ខិប្បំ គហេត្វា មច្ឆេ អជ្ឈោត្ថរន្តេ វិយ, ជាលំ គហេត្វា មច្ឆេ គណ្ហន្តេ វិយ, លេបយដ្ឋិំ ឱឌ្ឌេត្វា សកុណេ ពន្ធន្តេ វិយ, សុនខេហិ សទ្ធិំ អរញ្ញេ មិគវំ ចរន្តេ វិយ, មាតុគាមេ គហេត្វា អាបានភូមិយំ និសិន្នេ វិយ, នច្ចន្តេ វិយ, គាយន្តេ វិយ, ភិក្ខុនីនំ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេសុ វិសភាគមនុស្សេ និសិន្នេ វិយ, ឋិតេ វិយ ច កត្វា ទស្សេសិ។ មនុស្សា អរញ្ញគតាបិ វនគតាបិ វិហារគតាបិ វិប្បដិសារារម្មណំ បស្សិត្វា អាគន្ត្វា អញ្ញេសំ កថេន្តិ – “សមណា ឯវរូបំ អស្សមណកំ អននុច្ឆវិកំ ករោន្តិ, ឯតេសំ ទិន្នេ កុតោ កុសលំ, មា ឯតេសំ កិញ្ចិ អទត្ថា”តិ។ ឯវំ តេ មនុស្សា ទិដ្ឋទិដ្ឋដ្ឋានេ សីលវន្តេ អក្កោសន្តា អបុញ្ញំ បសវិត្វា អបាយបូរកា អហេសុំ។ តេន វុត្តំ “និរយំ ឧបបជ្ជន្តី”តិ។

៥០៩. អន្វាវិដ្ឋាតិ អាវដ្ដិតា។ **ផរិត្វា វិហរីសូ**តិ ន កេវលំ ផរិត្វា វិហរីសុ។ កកុសន្ធស្ស បន ភគវតោ ឱវាទេ ឋត្វា ឥមេ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ និព្ពត្តេត្វា ឈានបទដ្ឋានំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋហីសុ។

៥១០. អាគតី វា គតី វាតិ បដិសន្ធិវសេន អាគមនដ្ឋានំ វា, ចុតិវសេន គមនដ្ឋានំ វា ន ជានាមិ។ **សិយា ចិត្តស្ស អញ្ញថត្ត**ន្តិ សោមនស្សវសេន អញ្ញថត្តំ ភវេយ្យ។ **សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តី**តិ ឥធាបិ បុរិមនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យថា ហិ បុព្ពេ វិប្បដិសារករំ អារម្មណំ ទស្សេតិ, ឯវមិធាបិ បសាទករំ។ សោ កិរ តទា មនុស្សានំ ទស្សនដ្ឋានេ ភិក្ខូ អាកាសេ គច្ឆន្តេ វិយ, ឋិតេ វិយ បល្លង្កេន និសិន្នេ វិយ, អាកាសេ សូចិកម្មំ ករោន្តេ វិយ, បោត្ថកំ វាចេន្តេ វិយ, អាកាសេ ចីវរំ បសារេត្វា កាយំ ឧតុំ គណ្ហាបេន្តេ វិយ, នវបព្ពជិតេ អាកាសេន ចរន្តេ វិយ, តរុណសាមណេរេ អាកាសេ ឋត្វា បុប្ផានិ ឱចិនន្តេ វិយ កត្វា ទស្សេសិ។ មនុស្សា អរញ្ញគតាបិ វនគតាបិ វិហារគតាបិ បព្ពជិតានំ តំ បដិបត្តិំ ទិស្វា អាគន្ត្វា អញ្ញេសំ កថេន្តិ – “ភិក្ខូសុ អន្តមសោ សាមណេរាបិ ឯវំមហិទ្ធិកា មហានុភាវា, ឯតេសំ ទិន្នំ មហប្ផលំ នាម ហោតិ, ឯតេសំ ទេថ សក្ករោថ”តិ។ តតោ មនុស្សា ភិក្ខុសង្ឃំ ចតូហិ បច្ចយេហិ សក្ករោន្តា ពហុំ បុញ្ញំ កត្វា សគ្គបថបូរកា អហេសុំ។ តេន វុត្តំ “សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តី”តិ។

៥១១. ឯថ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, អសុភានុបស្សិនោ កាយេ វិហរថាតិ ភគវា សកលជម្ពុទីបំ អាហិណ្ឌន្តោ អន្តមសោ ទ្វិន្នម្បិ តិណ្ណម្បិ ភិក្ខូនំ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា –

"អសុភសញ្ញាបរិចិតេន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ ចេតសា ពហុលំ វិហរតោ មេថុនធម្មសមាបត្តិយា ចិត្តំ បតិលីយតិ បតិកុដតិ បតិវត្តតិ ន សម្បសារិយតិ, ឧបេក្ខា វា បាដិកុល្យតា វា សណ្ឋាតិ។

អាហារេ បដិកូលសញ្ញាបរិចិតេន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ ចេតសា ពហុលំ វិហរតោ រសតណ្ហាយ ចិត្តំ បតិលីយតិ បតិកុដតិ បតិវត្តតិ ន សម្បសារិយតិ, ឧបេក្ខា វា បាដិកុល្យតា វា សណ្ឋាតិ។

សព្ពលោកេ អនភិរតិសញ្ញាបរិចិតេន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ ចេតសា ពហុលំ វិហរតោ លោកចិត្រេសុ ចិត្តំ បតិលីយតិ បតិកុដតិ បតិវត្តតិ ន សម្បសារិយតិ, ឧបេក្ខា វា បាដិកុល្យតា វា សណ្ឋាតិ។

អនិច្ចសញ្ញាបរិចិតេន , ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ ចេតសា ពហុលំ វិហរតោ លាភសក្ការសិលោកេ ចិត្តំ បតិលីយតិ បតិកុដតិ បតិវត្តតិ ន សម្បសារិយតិ, ឧបេក្ខា វា បាដិកុល្យតា វា សណ្ឋាតី"តិ (អ. និ. ៧.៤៩) ឯវំ អានិសំសំ ទស្សេត្វា –

ឯថ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, អសុភានុបស្សី កាយេ វិហរថ, អាហារេ បដិកូលសញ្ញិនោ សព្ពលោកេ អនភិរតិសញ្ញិនោ សព្ពសង្ខារេសុ អនិច្ចានុបស្សិនោតិ។ ឥមានិ ចត្តារិ កម្មដ្ឋានានិ កថេសិ។ តេបិ ភិក្ខូ ឥមេសុ ចតូសុ កម្មដ្ឋានេសុ កម្មំ ករោន្តា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សព្ពាសវេ ខេបេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសុ, ឥមានិបិ ចត្តារិ កម្មដ្ឋានានិ រាគសន្តានិ ទោសមោហសន្តានិ រាគបដិឃាតានិ ទោសមោហបដិឃាតានិ ចាតិ។

៥១២. សក្ខរំ គហេត្វាតិ អន្តោមុដ្ឋិយំ តិដ្ឋនបមាណំ បាសាណំ គហេត្វា។ អយញ្ហិ ព្រាហ្មណគហបតិកេហិ ភិក្ខូ អក្កោសាបេត្វាបិ, ព្រាហ្មណគហបតិកានំ វសេន ភិក្ខុសង្ឃស្ស លាភសក្ការំ ឧប្បាទាបេត្វាបិ, ឱតារំ អលភន្តោ ឥទានិ សហត្ថា ឧបក្កមិតុកាមោ អញ្ញតរស្ស កុមារស្ស សរីរេ អធិមុច្ចិត្វា ឯវរូបំ បាសាណំ អគ្គហេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "សក្ខរំ គហេត្វា"តិ។

សីសំ វោ ភិន្ទីតិ សីសំ ភិន្ទិ, មហាចម្មំ ឆិន្ទិត្វា មំសំ ទ្វេធា អហោសិ។ សក្ខរា បនស្ស សីសកដាហំ អភិន្ទិត្វា អដ្ឋិំ អាហច្ចេវ និវត្តា។ **នាគាបលោកិតំ អបលោកេសី**តិ បហារសទ្ទំ សុត្វា យថា នាម ហត្ថិនាគោ ឥតោ វា ឯត្តោ វា អបលោកេតុកាមោ គីវំ អបរិវត្តេត្វា សកលសរីរេនេវ និវត្តិត្វា អបលោកេតិ។ ឯវំ សកលសរីរេនេវ និវត្តិត្វា អបលោកេសិ។ យថា ហិ មហាជនស្ស អដ្ឋីនិ កោដិយា កោដឹ អាហច្ច ឋិតានិ, បច្ចេកពុទ្ធានំ អង្កុសលគ្គានិ, ន ឯវំ ពុទ្ធានំ។ ពុទ្ធានំ បន សង្ខលិកានិ វិយ ឯកាពទ្ធានិ ហុត្វា ឋិតានិ, តស្មា បច្ឆតោ អបលោកនកាលេ ន សក្កា ហោតិ គីវំ បរិវត្តេតុំ។ យថា បន ហត្ថិនាគោ បច្ឆាភាគំ អបលោកេតុកាមោ សកលសរីរេនេវ បរិវត្តតិ, ឯវំ បរិវត្តិតព្ពំ ហោតិ។ តស្មា ភគវា យន្តេន បរិវត្តិតា សុវណ្ណបដិមា វិយ សកលសរីរេនេវ និវត្តិត្វា អបលោកេសិ , អបលោកេត្វា ឋិតោ បន, "ន វាយំ ទូសី មារោ មត្តមញ្ញាសី"តិ អាហ។ តស្សត្ថោ, អយំ ទូសី មារោ បាបំ ករោន្តោ នេវ បមាណំ អញ្ញាសិ, បមាណាតិក្កន្តមកាសីតិ។

សហាបលោកនាយាតិ កកុសន្ធស្ស ភគវតោ អបលោកនេនេវ សហ តង្ខណញ្ញេវ។ **តម្ហា ច ឋានា ចវី**តិ តម្ហា ច ទេវដ្ឋានា ចុតោ, មហានិរយំ ឧបបន្នោតិ អត្ថោ។ ចវមានោ ហិ ន យត្ថ កត្ថចិ ឋិតោ ចវតិ, តស្មា វសវត្តិទេវលោកំ អាគន្ត្វា ចុតោ, "សហាបលោកនាយា"តិ ច វចនតោ ន ភគវតោ អបលោកិតត្តា ចុតោតិ វេទិតព្ពោ, ចុតិកាលទស្សនមត្តមេវ ហេតំ។ ឧឡារេ បន មហាសាវកេ វិរទ្ធត្តា កុទាវិយា បហដំ វិយស្ស អាយុ តត្ថេវ ឆិជ្ជិត្វា គតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **តយោ នាមធេយ្យា ហោន្តី**តិ តីណិ នាមានិ ហោន្តិ។ **ឆផស្សាយតនិកោ**តិ ឆសុ ផស្សាយតនេសុ បាដិយេក្កាយ វេទនាយ បច្ចយោ។

សង្កុសមាហតោតិ អយសូលេហិ សមាហតោ។ **បច្ចត្តវេទនិយោ**តិ សយមេវ វេទនាជនកោ។ **សង្កុនា សង្កុ ហទយេ សមាគច្ឆេយ្យា**តិ អយសូលេន សទ្ធិំ អយសូលំ ហទយមជ្ឈេ សមាគច្ឆេយ្យ។ តស្មិំ កិរ និរយេ ឧបបន្នានំ តិគាវុតោ អត្តភាវោ ហោតិ, ថេរស្សាបិ តាទិសោ អហោសិ។ អថស្ស ហិ និរយបាលា តាលក្ខន្ធបមាណានិ អយសូលានិ អាទិត្តានិ សម្បជ្ជលិតានិ សជោតិភូតានិ សយមេវ គហេត្វា បុនប្បុនំ និវត្តមានា, – "ឥមិនា តេ ឋានេន ចិន្តេត្វា បាបំ កត"ន្តិ បូវទោណិយំ បូវំ កោដ្ដេន្តោ វិយ ហទយមជ្ឈំ កោដ្ដេត្វា, បណ្ណាស ជនា បាទាភិមុខា បណ្ណាស ជនា សីសាភិមុខា កោដ្ដេត្វា គច្ឆន្តិ, ឯវំ គច្ឆន្តា បញ្ចហិ វស្សសតេហិ ឧភោ អន្តេ បត្វា បុន និវត្តមានា បញ្ចហិ វស្សសតេហិ ហទយមជ្ឈំ អាគច្ឆន្តិ។ តំ សន្ធាយ ឯវំ វុត្តំ។

វុដ្ឋានិមន្តិ វិបាកវុដ្ឋានវេទនំ។ សា កិរ មហានិរយេ វេទនាតោ ទុក្ខតរា ហោតិ, យថា ហិ សិនេហបាន សត្តាហតោ បរិហារសត្តាហំ ទុក្ខតរំ, ឯវំ មហានិរយទុក្ខតោ ឧស្សទេ វិបាកវុដ្ឋានវេទនា ទុក្ខតរាតិ វទន្តិ។ **សេយ្យថាបិ មច្ឆស្សា**តិ បុរិសសីសញ្ហិ វដ្ដំ ហោតិ, សូលេន បហរន្តស្ស បហារោ ឋានំ ន លភតិ បរិគលតិ, មច្ឆសីសំ អាយតំ បុថុលំ, បហារោ ឋានំ លភតិ , អវិរជ្ឈិត្វា កម្មការណា សុករា ហោតិ, តស្មា ឯវរូបំ សីសំ ហោតិ។

៥១៣. ***វិធុរំ សាវកមាសជ្ជា***តិ វិធុរំ សាវកំ ឃដ្ដយិត្វា។ **បច្ចត្តវេទនា**តិ សយមេវ បាដិយេក្កវេទនាជនកា។ **ឦទិសោ និរយោ អាសី**តិ តមស្មឹ ឋានេ និរយោ ទេវទូតសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។ **កណ្ហ-ទុក្ខំ និគច្ឆសី**តិ កាឡក-មារ, ទុក្ខំ វិន្ទិស្សសិ។ **មជ្ឈេ សរស្សា**តិ មហាសមុទ្ទស្ស មជ្ឈេ ឧទកំ វត្ថុំ កត្វា និព្ពត្តវិមានានិ កប្បដ្ឋិតិកានិ ហោន្តិ, តេសំ វេឡុរិយស្ស វិយ វណ្ណោ ហោតិ, បព្ពតមត្ថកេ ជលិតនឡគ្គិក្ខន្ធោ វិយ ច នេសំ អច្ចិយោ ជោតន្តិ, បភស្សរា បភាសម្បន្នា ហោន្តិ, តេសុ វិមានេសុ នីលភេទាទិវសេន នានត្តវណ្ណា អច្ឆរា នច្ចន្តិ។ **យោ ឯតមភិជានាតី**តិ យោ ឯតំ វិមានវត្ថុំ ជានាតីតិ អត្ថោ។ ឯវមេត្ថ វិមានបេតវត្ថុកេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **បាទង្គុដ្ឋេន កម្បយី**តិ ឥទំ បាសាទកម្បនសុត្តេន ទីបេតព្ពំ។ **យោ វេជយន្តំ បាសាទ**ន្តិ ឥទំ ចូឡតណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិសុត្តេន ទីបេតព្ពំ។ **សក្កំ សោ បរិបុច្ឆតី**តិ ឥទម្បិ តេនេវ ទីបេតព្ពំ។ **សុធម្មាយាភិតោ សភ**ន្តិ សុធម្មសភាយ សមីបេ, អយំ បន ព្រហ្មលោកេ សុធម្មសភាវ, ន តាវតឹសភវនេ។ សុធម្មសភាវិរហិតោ ហិ ទេវលោកោ នាម នត្ថិ។

ព្រហ្មលោកេ បភស្សរន្តិ ព្រហ្មលោកេ មហាមោគ្គល្លានមហាកស្សបាទីហិ សាវកេហិ សទ្ធឹ តស្ស តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា និសិន្នស្ស ភគវតោ ឱភាសំ។ ឯកស្មិញ្ហិ សមយេ ភគវា ព្រហ្មលោកេ សុធម្មាយ ទេវសភាយ សន្និបតិត្វា, – “អត្ថិ នុ ខោ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឯវំមហិទ្ធិកោ។ យោ ឥធ អាគន្តុំ សក្កុណេយ្យា”តិ ចិន្តេន្តស្សេវ ព្រហ្មគណស្ស ចិត្តមញ្ញាយ តត្ថ គន្ត្វា ព្រហ្មគណស្ស មត្ថកេ និសិន្នោ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា មហាមោគ្គល្លានាទីនំ អាគមនំ ចិន្តេសិ។ តេបិ គន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា បច្ចេកំ ទិសាសុ និសីទឹសុ, សកលព្រហ្មលោកោ ឯកោភាសោ អហោសិ។ សត្ថា ចតុសច្ចប្បកាសនំ ធម្មំ ទេសេសិ, ទេសនា បរិយោសានេ អនេកានិ ព្រហ្មសហស្សានិ មគ្គផលេសុ បតិដ្ឋហឹសុ។ តំ សន្ធាយិមា គាថា វុត្តា, សោ ប នាយមត្ថោ អញ្ញតរព្រហ្មសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។

វិមោក្ខេន អផស្សយីតិ ឈានវិមោក្ខេន ផុសិ។ ***វន***ន្តិ ជម្ពុទីបំ។ **បុព្ពវិទេហាន**ន្តិ បុព្ពវិទេហានញ្ច ទីបំ។ **យេ ច ភូមិសយា នរា**តិ ***ភូមិសយា នរា*** នាម អបរគោយានកា ច ឧត្តរកុរុកា ច។ តេបិ សព្ពេ ផុសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយំ បន អត្ថោ នន្ទោបនន្ទទមនេន ទីបេតព្ពោ។ វត្ថុ វិសុទ្ធិមគ្គេ ឥទ្ធិកថាយ វិត្ថារិតំ។ **អបុញ្ញំ បសវី**តិ អបុញ្ញំ បដិលភិ។ ***អាសំ មា អកាសិ ភិក្ខុសូ***តិ ភិក្ខូ វិហេសេមីតិ ឯតំ អាសំ មា អកាសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មារតជ្ជនីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មូលបណ្ណាសដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។